ספרי' — אוצר החסידים — ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

היכל תשיעי

שער שלישי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים"

770 איסטערן פּאַרקוויי סניף אה"ק כפר חב"ד ברוקלין, נ.י.

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

הי' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספות כמפורט בתוכן עניינים

סדר הנחת תפילין

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם.

משיחת י"א שבט תשכ"ח

טוב להרגיל עצמו לומר . . . נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ מֶלֶךְ חַי וְקַיָּם, שֶׁהֶחֱזַרְתָּ בִּי נִשְׁמָתִי בְּחֶמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתֶךָ:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף!

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ לְהָנִיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של יד לשל ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

ברכת התורה

צריך ליזהר בה מאוד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבָבְךָ, וּבְכָל נַפְשְׁךָ, וּבְכָל מְאֹדֶךָ: וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבֶךָ: וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ, וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ, וּבְשָׁכְבְּךָ, וּבְקוּמֶךָ: וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ, וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ: וּכְתַבְתָּם עַל מְזֻזוֹת בֵּיתֶךָ, וּבִשְׁעָרֶיךָ:

וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ, בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם: וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ, וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ: וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ, וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ: הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם: וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת־יְבוּלָהּ, וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְיָ נֹתֵן לָכֶם: וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם: וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ, וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ, וּבְשָׁכְבְּךָ, וּבְקוּמֶךָ: וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ, וּבִשְׁעָרֶיךָ: לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ:

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל־כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתְנוּ עַל־צִיצִת הַכָּנָף פְּתִיל תְּכֵלֶת: וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם: לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתָי, וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם: אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם: אֱמֶת:

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרֵינִי מְקַבֵּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ:

מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ: אַךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ, יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים אֶת־פָּנֶיךָ:

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמישה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס . . שבן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי תיבות "לה"ו") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו וניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מזמורי תהלים

קכא

היאך יש מעלה בגן עדן התחתון ומשם עולה
לגן עדן העליון והיאך הקב"ה משגיח:

א שִׁיר לַמַּעֲלוֹת אֶשָּׂא עֵינַי אֶל־הֶהָרִים
מֵאַיִן יָבֹא עֶזְרִי: ב עֶזְרִי מֵעִם יְיָ עֹשֵׂה
שָׁמַיִם וָאָרֶץ: ג אַל־יִתֵּן לַמּוֹט רַגְלֶךָ
אַל־יָנוּם שֹׁמְרֶךָ: ד הִנֵּה לֹא־יָנוּם וְלֹא
יִישָׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל: ה יְיָ שֹׁמְרֶךָ יְיָ צִלְּךָ
עַל־יַד יְמִינֶךָ: ו יוֹמָם הַשֶּׁמֶשׁ לֹא־יַכֶּכָּה
וְיָרֵחַ בַּלָּיְלָה: ז יְיָ יִשְׁמָרְךָ מִכָּל־רָע
יִשְׁמֹר אֶת־נַפְשֶׁךָ: ח יְיָ, יִשְׁמָר־צֵאתְךָ
וּבוֹאֶךָ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם.

קכב

מספר המשורר משבח ירושלים
והניסים שנעשו בירושלים:

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד שָׂמַחְתִּי בְּאֹמְרִים לִי בֵּית
יְיָ נֵלֵךְ: ב עֹמְדוֹת, הָיוּ רַגְלֵינוּ בִּשְׁעָרַיִךְ יְרוּשָׁלָם:
ג יְרוּשָׁלַם הַבְּנוּיָה כְּעִיר, שֶׁחֻבְּרָה־לָּהּ יַחְדָּו:
ד שֶׁשָּׁם עָלוּ שְׁבָטִים שִׁבְטֵי־יָהּ עֵדוּת לְיִשְׂרָאֵל
לְהֹדוֹת, לְשֵׁם יְיָ: ה כִּי שָׁמָּה, יָשְׁבוּ כִסְאוֹת לְמִשְׁפָּט
כִּסְאוֹת, לְבֵית דָּוִד: ו שַׁאֲלוּ, שְׁלוֹם יְרוּשָׁלָם יִשְׁלָיוּ
אֹהֲבָיִךְ ז יְהִי־שָׁלוֹם בְּחֵילֵךְ שַׁלְוָה, בְּאַרְמְנוֹתָיִךְ:
ח לְמַעַן, אַחַי וְרֵעָי אֲדַבְּרָה־נָּא שָׁלוֹם בָּךְ ט לְמַעַן,
בֵּית־יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲבַקְשָׁה טוֹב לָךְ:

אגרות קודש

ב"ה, י"ד טבת, תשי"ג
ברוקלין.

הנהלת ישיבת תומכי תמימים בלוד,

ד' עליהם יחיו

שלום וברכה!

...בענין עסקנות התלמידים, הנה כבר גליתי דעתי כמה פעמים, שכל עניני תלמידי הישיבה צריכים להתנהג ע"י הנהלת הישיבה ובהסכמתם, אשר כפי ששמענו כ"פ מכ"ק מו"ח אדמו"ר, ובמילא בנדון זה הוא כן, אלא שעל ההנהלה להתחשב עם חושי התלמיד הפרטי ניט איבערציען די סטרונע, וכן להתחשב עם הענינים אשר מפני המצב הרי זה נכנס לפעמים בגדר ענין מצוה שא"א לעשותה ע"י אחרים שאז מבטלין ת"ת, ואז יש להזהר און באווארענען שלא יפעול זה חלישות ביתר התלמידים שאין פסק זה שייך להם...

בברכת הצלחה בעבודתם בקדש.

המחכה לבשו"ט בכל הנ"ל בהקדם.

נ"ב: מהנכון שבמקום שכותבים שמי, יכתבו מענדל מלא בעי"ן.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תוכן עניינים

מאמרי ושיחות הרבי

מאמר דא"ח

ד"ה וידבר אלוקים אל משה, שבת פרשת וארא,
כ"ח טבת, מברכים החודש שבט, ה'תשי"ב 5

התוועדות

שיחת יום ג' פ' וארא, כ"ד טבת, ה'תשי"ב 18
שיחת ש"פ וארא, כ"ח טבת, מבה"ח שבט, ה'תשי"ב 34
משיחות ש"פ וארא, כ"ח טבת, מבה"ח שבט, ה'תשנ"ב 42

לקוטי שיחות

וארא, כרך טז, ג 50
וארא, כרך טז, ד 57

שיעורים יומיים ע"פ תקנת רבותינו נשיאינו

חומש יומי - פרשת וארא 65
לוח לתהלים היומי 93
תניא יומי 94
לוח 'היום יום' 107

רמב"ם

הלכה יומית לעיון ברמב"ם 110
שלושה פרקים ליום 114
פרק אחד ליום 168
ספר המצוות 190

לימוד מחולק לפי ימים

משניות עם ביאור קהתי - מסכת שבת 195
גמרא עם ביאור - מסכת נדרים 206
שולחן ערוך הרב - לפי לוח 'רב יומי' 236

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד

אדמו"ר הזקן

שולחן ערוך עם הערות וציונים 234
שולחן ערוך לפי לוח 'רב יומי' 236
תורה אור 239

אדמו"ר האמצעי

תורת חיים 242

אדמו"ר ה'צמח צדק'

דרך מצוותיך 243

אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל תרל"ג 245

אדמו"ר מוהרש"ב

ספר המאמרים - המשך תער"ב 246

אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים - תרפ"ט 248
ספר השיחות ה'תש"ה - בלה"ק 248
אגרות קודש - כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ 249

הוספות

ילקוט לוי יצחק על התורה 63
ילקוט גאולה ומשיח על הפרשה 64
נביאים וכתובים 193
עין יעקב - מסכת ברכות 203
חומש לקריאה בציבור 252
קריאת התורה למנחה בשבת קודש 261
לוח זמנים 262
סדר הדלקת נרות לערב שבת קודש 263

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות המוציאים לאור,
שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מאמר דא"ח

בס"ד. שבת פרשת וארא, כ"ח טבת, מברכים החודש שבט, ה'תשי"ב

(הנחה בלתי מוגה)

וַיְדַבֵּר[1] אֱלֹקִים אֶל מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי יְהוָ׳, וָאֵרָא אֶל אַבְרָהָם גּוֹ׳ בְּאֵ־ל שַׁדָּי וּשְׁמִי יְהוָ׳ לֹא נוֹדַעְתִּי לָהֶם גּוֹ׳, לָכֵן אֱמוֹר לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲנִי יְהוָ׳ וְהוֹצֵאתִי גּוֹ׳ וְהִצַּלְתִּי גּוֹ׳ וְגָאַלְתִּי גּוֹ׳ וְלָקַחְתִּי גּוֹ׳ (אַרְבַּע לְשׁוֹנוֹת שֶׁל גְּאוּלָה[2]) וִידַעְתֶּם כִּי אֲנִי יְהוָ׳[3], וְהֵבֵיאתִי גּוֹ׳ וְנָתַתִּי גּוֹ׳ וְיָדַעְתֶּם כִּי אֲנִי יְהוָ׳[3], וְהֵיינוּ, שֶׁדְּוָקָא עַל יְדֵי הַגְּאוּלָה מִמִּצְרַיִם נַעֲשָׂה גִּילוּי שֵׁם יְהוָ׳. וִידוּעָה הַקּוּשְׁיָא בָּזֶה[4], יְהֵרֵי גַּם אֵצֶל הָאָבוֹת מָצִינוּ גִּילוּי שֵׁם יְהוָ׳, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב וַיֵּרָא יְהוָ׳ אֶל אַבְרָם[5], וַיֵּרָא אֵלָיו יְהוָ׳[6], וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה, וּמַהוּ אָמְרוֹ וּשְׁמִי יְהוָ׳ לֹא נוֹדַעְתִּי לָהֶם. גַּם צָרִיךְ לְהָבִין, מַהִי הַמַּעֲלָה

ביאור בדרך אפשר

לפני אמירת מאמר זה אמר הרבי (׳תורת מנחם – התוועדויות׳ תשי"ב חלק ד): באחת מרשימותיו של כ"ק מו"ח אדמו"ר – מסופר מה ששמע מאביו כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע:

"סיפר כי שמע מהרב החסיד ר' משה ליב ז"ל מבאַרדיטשוב (הוא הי' נכד הרלו"י ז"ל) אשר כ"ק רבינו הגדול בעת שכתב את הספר הק' תניא, הנה באיזה ענין ומדריגה שהתעסק בכתיבתו, כן הי' מעמד ומצב נפשו הק', ואם הי' זמן דמרה שחורה הי' בפועל ממש ענין דמרה שחורה שוכן על פני כל החסידים.. ואם הי' מתעסק בענין דשמחה היתה השמחה נעלית ורבה מאד מאד" – ע"כ מה ששמע כ"ק אדנ"ע מנכד הרה"ק הרלוי"צ מבאַרדיטשוב.

והוסיף כ"ק אדמו"ר נ"ע: "היינט וואָס האָט זיך אָפּגעטאָן בעת דער רבי האָט געזאָגט דעם דרוש וארא גו' ושמי הוי' גו' [אם כן, מה התרחש בעת שהרבי (אדמו"ר הזקן) אמר את הדרוש וארא גו' ושמי הוי' גו'] – שקנה לו שם "דער פרומער וארא" [ה׳וארא של יראת שמים׳] – ענין כי לא ידח ממנו נדח, עס האָט גאָר געמוזט זיין [היה מוכרח להיות] מורא גדול בעת מעשה.. הדרוש הזה הוא כת"י דודנו מהרי"ל (דער פעטער [הדוד] לייבעלע), ותיקונים שורות אחדות כתי"ק כ"ק רבינו הגדול בעצמו, אַ בייזע חסידות [חסידות ׳כועסת׳] כו'".

(ואמר כ"ק אדמו"ר שליט"א:)

מאמר זה – בכתב יד המהרי"ל ואיזו שורות כתי"ק אדמו"ר הזקן – נשמר עד היום, אבל מכיון שהמאמר אינו בנמצא (המאמר נדפס פעם אחת בלעמבערג, אבל עם הרבה טעויות), ויום הש"ק זה (שחל בכ"ח טבת) קשור עדיין עם יום ההילולא של רבינו הזקן (בכ"ד טבת), ונוסף לכך ה"ז שבת פרשת וארא – יאמרו עכשיו מאמר זה, אבל לא ממש בלשון הרב, כי אם ביחד עם הערות אדמו"ר הצמח צדק על המאמר ועם הוספות.

***

נאמר בתחילת פרשת השבוע, פרשת וארא:

וַיְדַבֵּר[1] אֱלֹקִים אֶל מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי יְהוָ׳, וָאֵרָא אֶל אַבְרָהָם גּוֹ׳ בְּאֵ־ל שַׁדָּי וּשְׁמִי יְהוָ׳ לֹא נוֹדַעְתִּי לָהֶם גּוֹ׳, לָכֵן אֱמוֹר לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲנִי יְהוָ׳ וְהוֹצֵאתִי גּוֹ׳ וְהִצַּלְתִּי גּוֹ׳ וְגָאַלְתִּי גּוֹ׳ וְלָקַחְתִּי גּוֹ׳ (והקדוש ברוך הוא אומר כאן אַרְבַּע לְשׁוֹנוֹת שֶׁל גְּאוּלָה[2]) וִידַעְתֶּם כאשר אוציא אתכם מארץ מצרים כִּי אֲנִי יְהוָ׳[3], וְהֵיינוּ, שֶׁדְּוָקָא עַל יְדֵי הַגְּאוּלָה מִמִּצְרַיִם נַעֲשָׂה גִּילוּי שֵׁם יְהוָ׳ אבל לאבות, אברהם ויצחק ויעקב, הקדוש ברוך הוא התגלה בשמות ׳א-ל׳ וש-ד-י׳ ולא הראה את עצמו אליהם בשם הוי׳.

וִידוּעָה הַקּוּשְׁיָא בָּזֶה[4], במאמרי חסידות על פסוקים אלו, הֲרֵי למעשה גַּם אֵצֶל הָאָבוֹת מָצִינוּ גִּילוּי שֵׁם יְהוָ׳, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב וַיֵּרָא יְהוָ׳ אֶל אַבְרָם[5], וכמו שכתוב בפסוק נוסף לגבי התגלות הקדוש ברוך הוא לאברהם אבינו וַיֵּרָא אֵלָיו יְהוָ׳[6], וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה, וּמַהוּ אָמְרוֹ ואם כן, מהו פירוש הדברים שאומר הכתוב כאן וּשְׁמִי יְהוָ׳ לֹא נוֹדַעְתִּי לָהֶם לאבות, והרי מפורש בכמה פסוקים שהקדוש ברוך הוא נראה אל האבות בשם הוי׳?

גַּם צָרִיךְ לְהָבִין, מַהִי הַמַּעֲלָה המיוחדת בְּגָלוּת מִצְרַיִם דַּוְקָא,

---

1) ראה בהשיחה שלפני המאמר (תו"מ ח"ד ע' 274), שמאמר זה מיוסד על המאמר הידוע בשם "דער פרומער וארא" (ד"ה וארא דשבת מבה"ח שבט תקנ"ד – נדפס בתורה אור לעמבערג שנת תור"ה (ז, ב ואילך). מאמרי אדה"ז על פרשיות התורה ח"א ע' רלח ואילך. שם בהוספות ע' 26 (בהוצאת תשמ"ט). ועם הגהות – אוה"ת פרשתנו ע' קיט ואילך. פלח הרמון שמות ע' מד ואילך. וראה אודות מאמר זה – רשימת כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ בספר השיחות תורת שלום ע' 86. "התמים" חוברת ח ע' ז [שפ, א]. הערה במפתח מאמרי ודרושי אדמו"ר מהורש"ב נ"ע ע' סח). יש לציין שבעת אמירת המאמר בכה כ"ק אדמו"ר שליט"א מאד (המו"ל). 2) ראה ב"ר פפ"ח, ה. שמו"ר פ"ו, ד. 3) פרשתנו ו, ב-ז. 4) ראה גם מאמרי אדה"ז תקע"ב ע' קלא. אוה"ת פרשתנו ח"ז ע' ב׳תקנ. ע' ב׳תקסד. ובכ"מ. 5) לך יב, ז. שם יז, א. 6) וירא יח, א. תולדות כו, ב.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

שֶׁעַל יְדֵי הַגְּאוּלָה מִמִּצְרַיִם יִהְיֶה הַגִּילוּי דְּשֵׁם הַוָיָ׳, כמובא לעיל שהקדוש ברוך הוא אומר למשה כי לאחר שיוציא את בני ישראל ממצרים אזי יהיה ׳וידעתם כי אני הוי׳ **דְּהִנֵּה, מַה שֶּׁזָּכוּ לְגִילוּי שֵׁם הַוָיָ׳ לְאַחֲרֵי יְצִיאַת מִצְרַיִם, אֵין זֶה בִּגְלַל שֶׁעַכְשָׁיו** אחרי יציאת מצרים **לֹא נִמְצָאִים בַּגָּלוּת, שֶׁהֲרֵי גַּם הָאָבוֹת לֹא הָיוּ בַּגָּלוּת, וּמִכָּל מָקוֹם וּשְׁמִי הַוָיָ׳ לֹא נוֹדַעְתִּי לָהֶם,** ומזה מוכח שעצם ההימצאות שלא בגלות היא לא סיבה לגילוי שם הוי׳ **אֶלָּא הַכַּוָּנָה הִיא שֶׁדַּוְקָא מִפְּנֵי** קודם לכן **בְּגָלוּת מִצְרַיִם וְנִגְאֲלוּ מִמֶּנּוּ** ויצאו מגלות מצרים, **הִנֵּה עַל יְדֵי זֶה בָּאוּ לַגִּילוּי דְּוִידַעְתֶּם כִּי אֲנִי הַוָיָ׳. וְצָרִיךְ לְהָבִין מַהִי הַמַּעֲלָה בְּגָלוּת מִצְרַיִם וִיצִיאַת מִצְרַיִם שֶׁעַל יְדֵי זֶה** ששהו בגלות מצרים ויצאו ממנה **דַּוְקָא וִידַעְתֶּם כִּי אֲנִי הַוָיָ׳.?**

ב) וְיוּבַן בְּהֶקְדֵּם מַאֲמַר רַז״ל אִם יִשְׂרָאֵל עוֹשִׂין תְּשׁוּבָה נִגְאָלִין וְאִם לָאו אֵין נִגְאָלִין[7], בגמרא **אִם יִשְׂרָאֵל עוֹשִׂין תְּשׁוּבָה נִגְאָלִין וְאִם לָאו אֵין נִגְאָלִין**[7], וכדברי הרמב״ם כפסק הלכה **אֵין יִשְׂרָאֵל נִגְאָלִין אֶלָּא בִּתְשׁוּבָה**[8], **שֶׁמִּזֶּה מַשְׁמַע**[9] **שֶׁהַהֶכְרֵחַ בְּעִנְיַן הַתְּשׁוּבָה בִּשְׁבִיל אוֹפֶן,** בכל מצב שבו יהיו בני ישראל כשיבוא זמן הגאולה **וְהַיְינוּ, שֶׁגַּם כַּאֲשֶׁר אֵין בְּיָדָם חֵטְא וְעָוֹן כְּלָל המחייבים לעשות תשובה, גם באופן כזה, מוּכְרָח לִהְיוֹת הַקְדָּמַת עִנְיַן הַתְּשׁוּבָה לְעִנְיַן הַגְּאוּלָה, שֶׁאֵין הַדָּבָר** ענין הגאולה מהגלות **תָּלוּי אֶלָּא בִּתְשׁוּבָה.**

וְצָרִיךְ לְהָבִין, מַהוּ אכן **הַהֶכְרֵחַ שֶׁלְּפְנֵי הַגְּאוּלָה יִהְיֶה עִנְיַן הַתְּשׁוּבָה, דְּבִשְׁלָמָא** [מילולית – בשלום, כלומר, הדבר מובן ומתקבל] **אִם יֵשׁ חֵטְא וְעָוֹן, צָרִיךְ לִהְיוֹת** לפני הגאולה **הַקְדָּמַת הַתְּשׁוּבָה, דְּכֵיוָן שֶׁלְּעָתִיד לָבוֹא** ימות המשיח, התקופה שלאחר הגאולה **כְּתִיב**[10] בנבואת זכריה **וְאֶת רוּחַ הַטֻּמְאָה אַעֲבִיר מִן הָאָרֶץ,** ובאותו הזמן לא תהיה כלל מציאות של טומאה, היפך הקדושה, **צָרִיךְ לִהְיוֹת תְּחִילָּה** לפני שתבוא הגאולה, **בִּיטּוּל** מוחלט ותיקון מלא של **הַחֲטָאִים וְהָעֲוֹנוֹת, שֶׁלֹּא תִּהְיֶה אֲחִיזָה** ותפיסה כלשהי **לַלְּעֻמַּת זֶה** לצד של היפך הקדושה (הנקרא ׳לעומת זה׳ על שם הכתוב בקהלת ׳ביום טובה היה בטוב וביום רעה ראה, גם את זה לעמת זה עשה האלקים׳) **בְּמַחְשָׁבָה דִּיבּוּר וּמַעֲשֶׂה** הלא טובים **שֶׁל הָאָדָם** והדבר יביא ל׳לעומת זה׳ תוספת חיות ותוספת כוח, ולכן מובן שאם יש חטא ועון מוכרח שקודם הגאולה יהיה ענין התשובה. **אֲבָל כְּשֶׁאֵין חֲטָאִים כוּ׳,** ואין ל׳לעומת זה׳ במה להיאחז **מַהוּ הַצּוֹרֶךְ בְּעִנְיַן הַתְּשׁוּבָה דַּוְקָא** הרי לכאורה גם ללא התשובה ניתן לעבור למצב של ׳את רוח הטומאה אעביר מן הארץ׳?

ג) אַךְ הָעִנְיָן הוּא, דְּהִנֵּה בִּנוּגֵעַ לְעִנְיַן הַתְּשׁוּבָה (שֶׁעֲתִידִים יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת בְּסוֹף גָּלוּתָן[8] כדברי הרמב״ם) **כְּתִיב**[11] בספר שמואל **כִּי לֹא יִדַּח מִמֶּנּוּ** מהקדוש ברוך הוא **נָדָח** אלא כל מי שחטא יעשה תשובה (וכפי שפירש במצודת דוד: ״... ולטובת האדם חושב מחשבות לשלם גמול בזה העולם, לבל יהיה האדם הנדח במעשיו מוטרד ונדח ממנו יתברך, כי בהצרף סיגיו יזכה לחזות בנועם ה׳...״), **מִמֶּנּוּ דַּיְיקָא,** והכתוב מדייק ואומר ׳לא ידח ממנו נדח׳ היינו מהקדוש ברוך הוא בעצמו **דְּקָאֵי** שהכוונה היא **עַל עַצְמוּת וּמַהוּת אֵין סוֹף בָּרוּךְ הוּא,** העצם והמהות

1 בְּגָלוּת מִצְרַיִם דַּוְקָא, שֶׁעַל יְדֵי הַגְּאוּלָה מִמִּצְרַיִם
2 יִהְיֶה הַגִּילוּי דְּשֵׁם הַוָיָ׳, דְּהִנֵּה, מַה שֶּׁזָּכוּ לְגִילוּי
3 שֵׁם הַוָיָ׳ לְאַחֲרֵי יְצִיאַת מִצְרַיִם, אֵין זֶה בִּגְלַל
4 שֶׁעַכְשָׁיו לֹא נִמְצָאִים בַּגָּלוּת, שֶׁהֲרֵי גַּם הָאָבוֹת
5 לֹא הָיוּ בַּגָּלוּת, וּמִכָּל מָקוֹם וּשְׁמִי הַוָיָ׳ לֹא
6 נוֹדַעְתִּי לָהֶם, אֶלָּא הַכַּוָּנָה הִיא שֶׁדַּוְקָא מִפְּנֵי
7 שֶׁהָיוּ בְּגָלוּת מִצְרַיִם וְנִגְאֲלוּ מִמֶּנּוּ, הִנֵּה עַל יְדֵי
8 זֶה בָּאוּ לַגִּילוּי דְּוִידַעְתֶּם כִּי אֲנִי הַוָיָ׳. וְצָרִיךְ
9 לְהָבִין מַהִי הַמַּעֲלָה בְּגָלוּת מִצְרַיִם וִיצִיאַת
10 מִצְרַיִם שֶׁעַל יְדֵי זֶה דַּוְקָא וִידַעְתֶּם כִּי אֲנִי הַוָיָ׳.
11 ב) **וְיוּבַן** בְּהֶקְדֵּם מַאֲמַר רַז״ל אִם יִשְׂרָאֵל
12 עוֹשִׂין תְּשׁוּבָה נִגְאָלִין וְאִם לָאו אֵין
13 נִגְאָלִין[7], אֵין יִשְׂרָאֵל נִגְאָלִין אֶלָּא בִּתְשׁוּבָה[8],
14 שֶׁמִּזֶּה מַשְׁמַע[9] שֶׁהַהֶכְרֵחַ בְּעִנְיַן הַתְּשׁוּבָה בִּשְׁבִיל
15 הַגְּאוּלָה הוּא בְּכָל אוֹפֶן, וְהַיְינוּ, שֶׁגַּם כַּאֲשֶׁר אֵין
16 בְּיָדָם חֵטְא וְעָוֹן כְּלָל, מוּכְרָח לִהְיוֹת הַקְדָּמַת
17 עִנְיַן הַתְּשׁוּבָה לְעִנְיַן הַגְּאוּלָה, שֶׁאֵין הַדָּבָר תָּלוּי
18 אֶלָּא בִּתְשׁוּבָה. וְצָרִיךְ לְהָבִין, מַהוּ הַהֶכְרֵחַ
19 שֶׁלְּפְנֵי הַגְּאוּלָה יִהְיֶה עִנְיַן הַתְּשׁוּבָה, דְּבִשְׁלָמָא
20 אִם יֵשׁ חֵטְא וְעָוֹן, צָרִיךְ לִהְיוֹת הַקְדָּמַת
21 הַתְּשׁוּבָה, דְּכֵיוָן שֶׁלְּעָתִיד לָבוֹא כְּתִיב[10] וְאֶת רוּחַ
22 הַטֻּמְאָה אַעֲבִיר מִן הָאָרֶץ, צָרִיךְ לִהְיוֹת תְּחִילָּה
23 בִּיטּוּל הַחֲטָאִים וְהָעֲוֹנוֹת, שֶׁלֹּא תִּהְיֶה אֲחִיזָה
24 לַלְּעֻמַּת זֶה בְּמַחְשָׁבָה דִּיבּוּר וּמַעֲשֶׂה שֶׁל הָאָדָם.
25 אֲבָל כְּשֶׁאֵין חֲטָאִים כוּ׳, מַהוּ הַצּוֹרֶךְ בְּעִנְיַן
26 הַתְּשׁוּבָה דַּוְקָא.
27 ג) **אַךְ** הָעִנְיָן הוּא, דְּהִנֵּה בִּנוּגֵעַ לְעִנְיַן הַתְּשׁוּבָה
28 (שֶׁעֲתִידִים יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת בְּסוֹף גָּלוּתָן[8])
29 כְּתִיב[11] כִּי לֹא יִדַּח מִמֶּנּוּ נִדָּח, מִמֶּנּוּ דַּיְיקָא,
30 דְּקָאֵי עַל עַצְמוּת וּמַהוּת אֵין סוֹף בָּרוּךְ הוּא,

7) סנהדרין צז, ב. 8) רמב״ם הל׳ תשובה פ״ז ה״ה. 9) באוה״ת שם: ועמ״ש מזה סד״ה כי ההרים ימושו [לקו״ת תצא מ, ד]. 10) זכרי׳ יג, ב. 11) ע״פ שמואל־ב יד, יד. וראה תניא ספל״ט. הל׳ ת״ת לאדה״ז פ״ד ס״ג.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וְלָכֵן לֹא יִדַּח מִמֶּנּוּ נִדָּח, לְפִי שֶׁכָּל הַנִּיצוֹצוֹת שֶׁבְּכָל נַפְשׁוֹת יִשְׂרָאֵל מְקוּשָּׁרִים בְּעַצְמוּת וּמַהוּת אֵין סוֹף בָּרוּךְ הוּא, וְסוֹפָן לְאִשְׁתַּאֲבָא בְּגוּפָא דְּמַלְכָּא[12].

אַךְ אֵיךְ תִּהְיֶה הַנֶּפֶשׁ הַזֹּאת, שֶׁהִיא בִּבְחִינַת נִבְרָא וּגְבוּל, מִשְׁתָּאֶבֶת בְּגוּפָא דְּמַלְכָּא, עַצְמוּת וּמַהוּת אֵין סוֹף בָּרוּךְ הוּא, שֶׁהוּא בְּחִינַת בּוֹרֵא וּבְלִי גְבוּל. וּבֶאֱמֶת אִי אֶפְשָׁר לוֹמַר עָלָיו גַּם הַתּוֹאַר בְּלִי גְבוּל[13], דְּכְשֵׁם שֶׁאִי אֶפְשָׁר לוֹמַר עָלָיו שֶׁהוּא בְּגֶדֶר גְּבוּל חַס וְשָׁלוֹם, כְּמוֹ כֵּן אִי אֶפְשָׁר לוֹמַר עָלָיו שֶׁהוּא בִּבְחִינַת בְּלִי גְבוּל חַס וְשָׁלוֹם, דְּעַצְמוּת וּמַהוּת הוּא שְׁלִילַת הַגְּבוּל וּשְׁלִילַת הַבְּלִי גְבוּל, שְׁלִילַת הַחִיּוּב וּשְׁלִילַת הַשְּׁלִילָה[14]. וְאִם כֵּן יִפָּלֵא בְּיוֹתֵר אֵיךְ תִּהְיֶה הִתְקַשְּׁרוּת הַנֶּפֶשׁ, וּבִפְרָט כְּשֶׁהִיא מְלוּבֶּשֶׁת בְּגוּף, עִם עַצְמוּת וּמַהוּת אֵין סוֹף בָּרוּךְ הוּא. אַךְ הָעִנְיָן הוּא, שֶׁהַהִתְקַשְּׁרוּת הִיא עַל יְדֵי תּוֹרָה

ביאור בדרך אפשר

של הקדוש ברוך הוא בעצמו **וְלָכֵן** כיון ש'ממנו' מתייחס לעצמות האלוקות, **לֹא יִדַּח מִמֶּנּוּ נִדָּח,** ובסופו של דבר כל נשמה מנשמות ישראל, ללא יוצא מן הכלל, לא תתרחק ממקורה ושורשה האלוקי ולא תתנתק ממנו אלא תהיה מחוברת לו ודבוקה בו **לְפִי שֶׁכָּל הַנִּיצוֹצוֹת** האלוקיים **שֶׁבְּכָל נַפְשׁוֹת יִשְׂרָאֵל** ללא יוצא מן הכלל **מְקוּשָּׁרִים** מחוברים ודבקים **בְּעַצְמוּת וּמַהוּת אֵין סוֹף בָּרוּךְ הוּא, וְסוֹפָן** של כל הנשמות, שבכל אחת ואחת מהן יש ניצוץ אלוקי **לְאִשְׁתַּאֲבָא בְּגוּפָא דְּמַלְכָּא**[12] כדברי הזוהר אודות חזרת הנשמה למקורה שהנשמה 'נשאבת' בגוף המלך, היינו בטלה לאלוקות בביטול מוחלט עד שהיא מאבדת את מציאותה ו'נשאבת' ונכללת בגוף המלך, היינו באלוקות (וכך נאמר בזוהר, בתרגום ללשון הקודש: "אמר רבי יהודה, אשריהם הצדיקים, כשהקדוש ברוך הוא רוצה להשיב את הרוח אליו ולשאוב את אותה רוח לתוכו, ששנינו, בשעה שהקודש ברוך הוא רוצה להשיב אליו את הרוח, אם רוח זו היא של צדיק מה כתוב, והרוח תשוב אל האלקים אשר נתנה. ואם לא נמצא זכאי, אוי לאותה רוח שצריכה לרחוץ באש שדולקת ולהיתקן כדי להישאב בגוף המלך. שמתגלגלת כאבן בכף הקלע, שכתוב ואת נפש אויביך יקלענה בתוך כף הקלע. שנינו, אם אותה רוח זוכה, כמה טובות גנוזים לה באותו עולם שכתוב עין לא ראתה אלקים זולתך יעשה למחכה לו").

אַךְ אֵיךְ תִּהְיֶה הַנֶּפֶשׁ הַזֹּאת, הנשמה של כל אחד ואחד מישראל, **שֶׁהִיא בִּבְחִינַת נִבְרָא וּגְבוּל** (כפי שמבואר בחסידות לגבי המשמעות הפנימית של האמור בברכת 'אלקי נשמה' בברכות השחר 'נשמה שנתת בי טהורה היא, אתה בראתה' שתחילה הנשמה היא בבחינת 'טהורה היא', היינו בבחינת אלוקות ואחר כך היא יורדת לבחינת 'אתה בראתה' והלשון בריאה מורה על התהוות 'יש' מ'אין', והיא מדרגת הנשמה כפי שהיא בבחינת 'יש' ונברא שגם בבחינה זו, בעצם מהותה הנשמה היא אלוקות (כי בשונה משאר הנבראים שהאלוקות מהווה נברא, אבל לא שמציאות הנברא היא מציאות הבורא, הרי הנשמה היא שאלוקות עצמה נעשית מציאות של נשמה), ומכל מקום גם הנשמה היא נברא מוגבל והנשמה כי שהיא 'יש' היא בירידה באין ערוך לגבי מדרגת הנשמה כפי שהיא 'אין'), **מִשְׁתָּאֶבֶת** ומתבטלת ונכללת

ביאור בדרך אפשר

בגוף המלך, **בְּגוּפָא דְּמַלְכָּא,** **עַצְמוּת וּמַהוּת אֵין סוֹף בָּרוּךְ הוּא,** האין סוף עצמו **בְּחִינַת בּוֹרֵא וּבְלִי גְבוּל,** וכיון שנברא וגבול רחוק מבורא ובלי גבול באין ערוך, ללא כל יחס והשוואה ביניהם, איך יתכן שהנשמה שהיא נברא מוגבל 'תישאב' ותהיה נכללת בבורא עצמו שהוא בלי גבול.?

והשאלה איך הנשמה שהיא נברא מוגבל יכולה 'להישאב' ולהיות נכללת בעצמות האלוקות, מתחזקת עוד יותר, כי לעיל השאלה היא רק איך גבול יכול להתחבר לבלי גבול ולהיות נכלל בו, **וּבֶאֱמֶת** אך לאמתו של דבר **אִי אֶפְשָׁר לוֹמַר עָלָיו** על עצם האלוקות **גַּם** אפילו **הַתּוֹאַר בְּלִי גְבוּל**[13], **דְּכְשֵׁם שֶׁאִי אֶפְשָׁר לוֹמַר עָלָיו שֶׁהוּא בְּגֶדֶר גְּבוּל חַס וְשָׁלוֹם,** בדיוק כשם שבודאי אי אפשר לומר על הבורא בעצמו, האין סוף, שהוא גבול חס ושלום וזה בוודאי ובוודאי לא נכון, **כְּמוֹ כֵּן אִי אֶפְשָׁר לוֹמַר עָלָיו שֶׁהוּא בִּבְחִינַת בְּלִי גְבוּל חַס וְשָׁלוֹם,** כי גם התואר 'בלי גבול' הוא הגדרה והגבלה, **דְּעַצְמוּת וּמַהוּת הוּא** מעל כל הגדרה איזו שתהיה, כי בלי גבול אמיתי לא מוגבל ולא מוגדר גם בהגדרה של בלי גבול, אלא עצמות האלוקות הוא **שְׁלִילַת הַגְּבוּל וּשְׁלִילַת הַבְּלִי גְבוּל** באותה מידה, כי הוא מושלל לגמרי ומופשט לגמרי מכל הגדרה, ובכלל זה ההגדרה כ'בלי גבול', והוא **שְׁלִילַת הַחִיּוּב** מושלל מכל הגדרה והגדרה על דרך החיוב, היינו שאי אפשר לומר עליו ולייחס אליו שום תואר מכל סוג שהוא חיובית **וּשְׁלִילַת הַשְּׁלִילָה**[14] והוא מושלל גם מכל הגדרה על דרך השלילה, וכשם שאי אפשר לומר עליו הגדרה חיובית כמו למשל להגדירו כחכם וכד', כך אי אפשר לומר עליו שום דבר על דרך השלילה כמו למשל שאינו מוגבל אלא כאמור הוא מושלל ומופשט לגמרי מכל תואר ומכל 'ציור' ומכל הגדרה. **וְאִם כֵּן** מאחר שלאמיתו של דבר עצם האלוקות מושלל אפילו מההגדרה 'בלי גבול' כי הוא למעלה מכל הגדרה, **יִפָּלֵא בְּיוֹתֵר אֵיךְ תִּהְיֶה הִתְקַשְּׁרוּת הַנֶּפֶשׁ, וּבִפְרָט כְּשֶׁהִיא** הנשמה **מְלוּבֶּשֶׁת בְּגוּף** גשמי, **עִם עַצְמוּת וּמַהוּת אֵין סוֹף בָּרוּךְ הוּא** שהוא אין סוף אמיתי.?

אַךְ הָעִנְיָן הוּא, שֶׁהַהִתְקַשְּׁרוּת של הנשמה עם עצמות האלוקות **הִיא עַל יְדֵי תּוֹרָה וּמִצְוֹת,** כפי שממשיך ומבאר. **דְּהִנֵּה, הַתּוֹרָה**

---

12) ראה זח"א ריז, ב. 13) ראה גם לקו"ת פקודי ז, ב. המשך תרס"ו ע' קעב [רל] ואילך. תער"ב ח"א ס"ע צד [קכה] ואילך. ובכ"מ. 14) ראה גם המשך תרס"ו ע' נח [עח ואילך]. ובכ"מ.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

הִיא חָכְמָתוֹ וּרְצוֹנוֹ שֶׁל הַקָּבָּ"ה[15], וכדברי אדמו"ר הזקן בספר התניא: "כמו שכתוב בזהר דאורייתא וקודשא בריך הוא כולא חד פירוש דאורייתא היא חכמתו ורצונו של הקדוש ברוך הוא והקדוש ברוך הוא בכבודו ובעצמו כולא חד... וצמצם הקדוש ברוך הוא רצונו וחכמתו בתרי"ג מצוות התורה ובהלכותיהן ובצרופי אותיות תנ"ך ודרשותיהן שבאגדות ומדרשי חכמינו ז"ל בכדי שכל הנשמה או רוח ונפש שבגוף האדם תוכל להשיגן בדעתה ולקיימן...", **וְהַמִּצְוֹות הֵן אֵיבָרִין דְּמַלְכָּא**[16], נמשלו לאברי המלך, הקדוש ברוך הוא, כביכול (וכדברי אדמו"ר הזקן בספר התניא: "... שאמרו בזהר דאורייתא וקודשא בריך הוא כולא חד ובתיקונים פירשו דרמ"ח פיקודין [רמ"ח מצוות עשה] אינון רמ"ח אברין דמלכא לפי שהמצוות הן פנימיות רצון העליון וחפצו האמיתי המלובש בכל העולמות העליונים ותחתונים להחיותם כי כל חיותם ושפעם תלוי במעשה המצוות של התחתונים כנודע. ונמצא שמעשה המצוות וקיומן הוא לבוש הפנימי לפנימית רצון העליון שממעשה זה נמשך אור וחיות רצון העליון להתלבש בעולמות ולכן נקראים אברי דמלכא דרך משל כמו שאברי גוף האדם הם לבוש לנפשו ובטלים לגמרי אליה מכל וכל... כך דרך משל החיות של מעשה המצוות וקיומן הוא בטל לגמרי לגבי רצון העליון המלובש בו ונעשה לו ממש כגוף לנשמה..."), **וְאַף עַל פִּי כֵן** למרות גודל מעלת התורה שהיא חוכמתו ורצונו של הקדוש ברוך הוא וגודל מעלת המצוות שהן 'אברין דמלכא', בכל זאת **יָרְדוּ** התורה והמצוות **וְנִתְלַבְּשׁוּ בְּעִנְיָנִים גַּשְׁמִיִּים** בעולם הזה, **הֵן הַתּוֹרָה** נתלבשה בדברים גשמיים, שירדה למטה ומתייחסת למציאות הגשמית, **כְּמַאֲמַר רַז"ל**[17] בגמרא **שֶׁכַּאֲשֶׁר** משה רבנו עלה למרום לקבל את התורה **הַמַּלְאָכִים בִּקְּשׁוּ שֶׁתִּנָּתֵן לָהֶם הַתּוֹרָה, אָמְרוּ לָהֶם, לְמִצְרַיִם יְרַדְתֶּם כּוֹ' יֵצֶר הָרָע יֵשׁ בֵּינֵיכֶם וְכּוֹ'**, וכיון שהמלאכים לא ירדו למצרים ואין להם יצר הרע, אינם יכולים לקבל את התורה, **וְהֵן הַמִּצְוֹות, שֶׁנִּתְלַבְּשׁוּ בִּדְבָרִים גַּשְׁמִיִּים, כְּמוֹ צִיצִית בְּצֶמֶר גַּשְׁמִי, וְעַד שֶׁגַּם הַמִּצְוֹות שֶׁקִּיּוּמָם בַּמּוֹחַ וּבַלֵּב,** שאפילו **הַמִּצְוֹות שֶׁקִּיּוּמָם בַּמּוֹחַ וּבַלֵּב,** במחשבה וברגש, שלכאורה הם דברים רוחניים והיה מקום לחשוב שמצוות אלו לא נתלבשו בדברים גשמיים, לאמיתו של דבר גם מצוות אלו מלובשות בגשמיות כי **הֲרֵי שִׁיעוּר הַמִּצְוָה** שדוקא במידה זו יוצאים ידי חובת קיום המצוה **הוּא שֶׁתְּהֵא** המצוה שבמוח ובבלב, כמו למשל מצות אהבת ה' ויראת ה' **נִרְגֶּשֶׁת בַּמּוֹחַ הַגַּשְׁמִי וּבַלֵּב הַגַּשְׁמִי**[18] כמבואר בחסידות שבאהבת ה' צריכה להיות תחושה של אהבה בלב הגשמי, לפחות כמו שהלב מרגיש אהבה ומשיכה לדבר גשמי, וביראת ה' צריכה להיות תחושה של אימה ופחד בלב הגשמי בדיוק כמו שאדם חש מדבר גשמי שהוא ירא ממנו. **וּמִצַּד שְׁתֵּי הַקְּצָוֹות שֶׁבְּתוֹרָה וּמִצְוֹות, שֶׁהֵם חָכְמָתוֹ וּרְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ** מצד אחד ומקצה אחד, **וּמְלוּבָּשִׁים בִּדְבָרִים גַּשְׁמִיִּים** מצד שני ובקצה השני, **הֲרֵי הֵם** התורה והמצוות **מְקַשְּׁרִים וּמְחַבְּרִים אֶת הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית הַמְלוּבֶּשֶׁת בַּגּוּף** וירדה להתלבש בגוף גשמי בעולם גשמי **עִם עַצְמוּת וּמַהוּת** שמחכמתו ורצונו נובעים התורה והמצוות. **וּמִטַּעַם זֶה** מאחר שהמצוות הן האמצעי וה'ממוצע' המחבר בין הנשמות לעצמות האלוקות **נִקְרְאוּ הַמִּצְוֹות בְּשֵׁם לְבוּשִׁים**[19], **שֶׁהֵם לְבוּשִׁים לְהַנְּשָׁמָה שֶׁעַל יָדָם מִתְקַשֶּׁרֶת** הנשמה ומתחברת **בְּעַצְמוּת וּמַהוּת, לַחֲזוֹת בְּנֹעַם הֲוָיָ'**[20] לראות ולקלוט גילוי אלוקות **וּלְאִשְׁתַּאֲבָא בְּגוּפָא דְּמַלְכָּא** להתבטל לאלוקות ולהיות נכלל באלוקות.

וכפי שמבאר אדמו"ר הזקן את עניינם של 'לבושים' אלה בספר התניא: "... להיות שנפש רוח ונשמה שבאדם הן בחינת נבראים ואי אפשר לשום נברא להשיג שום השגה בבורא ויוצר הכל אין סוף ברוך הוא, וגם אחרי אשר האיר ה' מאורו יתברך והאציל בבחינת השתלשלות מדרגות רבות מדרגה אחר מדרגה בבחינת צמצומים עצומים... אף על פי כן לא יכלה הנפש או הרוח ונשמה למסבל האור כי טוב ומתוק האור וכו'... ואין בכחה לקבל הנעימות ועריבות הצחצחות שלא תצא מנרתקה ותתבטל ממציאותה כנר באבוקה, אם לא שמבחינת אור זה עצמו תשתלשל ותמשך ממנו איזו הארה מועטת בדרך השתלשלות מדריגה אחר מדרגה בצמצומים רבים עד שיברא

ביאור בדרך אפשר

1 **וּמִצְוֹות. דְּהִנֵּה, הַתּוֹרָה הִיא חָכְמָתוֹ וּרְצוֹנוֹ שֶׁל**
2 **הַקָּבָּ"ה**[15], **וְהַמִּצְוֹות הֵן אֵיבָרִין דְּמַלְכָּא**[16], **וְאַף**
3 **עַל פִּי כֵן יָרְדוּ וְנִתְלַבְּשׁוּ בְּעִנְיָנִים גַּשְׁמִיִּים, הֵן**
4 **הַתּוֹרָה, כְּמַאֲמַר רַז"ל**[17] **שֶׁכַּאֲשֶׁר הַמַּלְאָכִים**
5 **בִּקְּשׁוּ שֶׁתִּנָּתֵן לָהֶם הַתּוֹרָה, אָמְרוּ לָהֶם, לְמִצְרַיִם**
6 **יְרַדְתֶּם כּוֹ' יֵצֶר הָרָע יֵשׁ בֵּינֵיכֶם וְכּוֹ', וְהֵן**
7 **הַמִּצְוֹות, שֶׁנִּתְלַבְּשׁוּ בִּדְבָרִים גַּשְׁמִיִּים, כְּמוֹ**
8 **צִיצִית בְּצֶמֶר גַּשְׁמִי וּתְפִילִין בְּקֶלֶף גַּשְׁמִי, וְעַד**
9 **שֶׁגַּם הַמִּצְוֹות שֶׁקִּיּוּמָם בַּמּוֹחַ וּבַלֵּב, הֲרֵי שִׁיעוּר**
10 **הַמִּצְוָה הוּא שֶׁתְּהֵא נִרְגֶּשֶׁת בַּמּוֹחַ הַגַּשְׁמִי וּבַלֵּב**
11 **הַגַּשְׁמִי**[18]**. וּמִצַּד שְׁתֵּי הַקְּצָוֹות שֶׁבְּתוֹרָה וּמִצְוֹות,**
12 **שֶׁהֵם חָכְמָתוֹ וּרְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ, וּמְלוּבָּשִׁים בִּדְבָרִים**
13 **גַּשְׁמִיִּים, הֲרֵי הֵם מְקַשְּׁרִים וּמְחַבְּרִים אֶת הַנֶּפֶשׁ**
14 **הָאֱלֹקִית הַמְלוּבֶּשֶׁת בַּגּוּף עִם עַצְמוּת וּמַהוּת.**
15 **וּמִטַּעַם זֶה נִקְרְאוּ הַמִּצְוֹות בְּשֵׁם לְבוּשִׁים**[19],
16 **שֶׁהֵם לְבוּשִׁים לְהַנְּשָׁמָה שֶׁעַל יָדָם מִתְקַשֶּׁרֶת**
17 **בְּעַצְמוּת וּמַהוּת, לַחֲזוֹת בְּנֹעַם הֲוָיָ'**[20]
18 **וּלְאִשְׁתַּאֲבָא בְּגוּפָא דְּמַלְכָּא.**

15) ראה תניא פ"ד. ובכ"מ. 16) ראה זח"א קע, ב. תקו"ז ת"ל (עד, סע"א). תניא רפכ"ג. ובכ"מ. 17) שבת פח, סע"ב ואילך. 18) סה"מ תרצ"א ע' סב. תרצ"ז ע' 215. ע' 282. תרח"ץ ע' קפ. 19) ראה תניא אגה"ק סכ"ט. תו"א מקץ לב, ד ואילך. תו"א וד"ה ואברהם זקן שבהערה 22. 20) תהלים כז, ד.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

ד) **וְזֶהוּ** המבואר לעיל אודות ענין ה'לבושים' של תורה ומצוות שעל ידם ובאמצעותם יכולה הנשמה להתחבר לעצמות האלוקות, הוא **גַּם** הביאור הפנימי של **מַה שֶּׁכָּתוּב**[21] בתורה **וְאַבְרָהָם זָקֵן בָּא בַּיָּמִים** גו', ונאמר על כך בזוהר ש'בא בימים' היינו **בְּאֵינוּן יוֹמִין עִילָּאִין כו'**[22], באותם ימים עליונים **שֶׁהֵם הַלְּבוּשִׁים דְּתוֹרָה וּמִצְוֹת, וְעַל יְדֵי זֶה** שאברהם אבינו עסק כל יום ויום, מבלי להחסיר אף יום, בתורה ומצוות, **נַעֲשָׂה וְאַבְרָהָם זָקֵן,** וכדברי הגמרא (לגבי קיום מצות 'והדרת פני זקן') **זָקֵן** ראשי תיבות המשמעות הפנימית של הדברים 'זקן' האמור באברהם אבינו הוא **עִנְיָן הַבִּיטּוּל** לאלוקות **דִּבְחִינַת חָכְמָה, שֶׁבָּהּ** בספירת החכמה העליונה **מִתְגַּלִּית אַחְדּוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ** אחדות ה', ההכרה הברורה **שֶׁהוּא לְבַדּוֹ הוּא וְאֵין זוּלָתוֹ**[24], שרק הקדוש ברוך הוא בעצמו קיים בקיום אמיתי ומלבדו אין שום מציאות **וּכְדֵי לְהַגִּיעַ לְמַדְרֵיגָה זוֹ** של הכרה באחדות ה' ברמה כזו, **הָיָה צָרִיךְ** אברהם אבינו **לִהְיוֹת בָּא בַּיָּמִים, שֶׁהוּא עִנְיָן לְבוּשֵׁי הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת,** שהתורה והמצוות הם האמצעי שבו ועל ידו הנשמה מתקשרת ומתחברת עם עצמות האלוקות, **וּבְאוֹפֶן** ואברהם אבינו היה 'בא בימים', בלבושים של תורה ומצוות באופן כזה **שֶׁכָּל יוֹם** ויום, מבלי יוצא מן הכלל, ומבלי להחסיר אף יום, **הוּא** יום **מָלֵא בְּקִיּוּם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת,** ויום שבו נוצרו 'לבושים' נוספים שעל ידם יוכל לקבל גילוי אלוקות ולהתחבר לאלוקות **כְּמַאֲמַר**[25] הזוהר **כָּל יוֹמָא וְיוֹמָא עָבִיד עֲבִידְתֵּיהּ,** בכל יום ויום נעשתה ובוצעה עבודת ה' של אותו היום **שֶׁאָז** כאשר העיסוק בתורה ומצוות ויצירת לבושים חדשים הוא מידי יום ביומו מבלי להחסיר יום, אזי ה"ימים' **הֵם יוֹמִין שְׁלִימִין** ללא חסרון **כו'.**

ביאור בדרך אפשר

וְלָכֵן כיון שבכל יום ויום בחיי האדם צריך לעשות 'לבושים' נוספים, ו'כל יומא ויומא עביד עבידתיה', **צָרִיךְ לִהְיוֹת קִיּוּם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת בְּאוֹפֶן שֶׁיְּקַיֵּים אֲפִילּוּ מִצְוָה אַחַת כַּמָּה פְּעָמִים,** ואל ימנע עצמו מקיום מצוה היום בנימוק שכבר קיים מצוה זו עצמה אתמול אלא יקיים אפילו אותה מצוה עצמה **כְּמִסְפַּר הַיָּמִים אֲשֶׁר נִיתְּנוּ לוֹ מִן הַשָּׁמַיִם** ובכל יום נוסף שניתן לו לחיות יקיים עוד מצוות, אפילו מצוות שכבר קיים בימים הקודמים. **וְעַד שֶׁיֵּשׁ מִצְוֹת שֶׁמְּקַיְּימִים כַּמָּה פְּעָמִים בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם** עצמו (ולא רק יום אחר יום), **וּכְמוֹ** למשל **בְּעִנְיָן הַתְּפִלּוֹת, שֶׁיֵּשׁ שָׁלֹשׁ תְּפִלּוֹת בְּכָל יוֹם, וּבְשַׁבָּת וְיוֹם טוֹב אַרְבַּע תְּפִלּוֹת, וּבְיוֹם הַכִּפּוּרִים חָמֵשׁ תְּפִלּוֹת** ונמצא שבאותו יום עצמו, עושים את אותה מצוה עצמה כמה פעמים, והסיבה היא כדי לעשות 'לבושים' רבים לנשמה, כפי שממשיך ומבאר.

וְהָעִנְיָן בָּזֶה, בקיום אותה מצוה עצמה יום אחר יום ואפילו כמה פעמים באותו יום עצמו **דִּלְכְאוֹרָה אֵינוֹ מוּבָן, הֲרֵי מַעֲלַת הַנְּשָׁמוֹת הִיא הֱיוֹתָן בִּבְחִינַת מְהַלְּכִים דַּוְקָא,** היינו שעוסקים בעבודת ה' באופן כזה שכל הזמן מתקדמים ומתעלים כמו מי שהולך ומתקדם ואינו נשאר לעמוד במקום אחד **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב**[26] בנבואת זכריה **וְנָתַתִּי לְךָ מַהְלְכִים בֵּין הָעוֹמְדִים הָאֵלֶּה,** ומבואר בחסידות שלפי פנימיות הדברים הכוונה למעלת הנשמות על המלאכים שהנשמות נקראות 'מהלכים' כי עבודתם היא באופן של התקדמות והתעלות מדרגה לדרגה, ואילו המלאכים נקראים 'עומדים' כי הם נמצאים תמיד באותה דרגה (וכמבואר ב'תורה אור' לאדמו"ר הזקן: "להבין מהו ענין מהלכים בין העומדים. הנה נודע שהמלאכים נקראים עומדים כמו שכתוב שרפים עומדים. וגם הנשמות קודם בואם לעולם הזה נקראים גם כן עומדים כמו שכתוב חי ה' אשר עמדתי לפניו. רק אחרי ירידת הנשמות לעולם הזה בהתלבשותן בגוף ונפש הבהמית נקראות מהלכים. והטעם שהמלאכים ונשמות נקראים עומדים כי שרש התהוותם הוא מבחינת אותיות, והמלאכים הם מאותיות הדבור כמו

---

21) חיי שרה כד, א. 22) זח"א רכד, א. קכט, א. וראה תו"א חיי שרה טז, א. משפטים עו, ג. עט, ב. ד"ה ואברהם זקן תשל"ח (תו"מ סה"מ חשון ע' שז ואילך). 23) קידושין לב, ב. 24) תניא פל"ה בהגהה. 25) זח"ג צד, ריש ע"ב. 26) זכרי' ג, ז. וראה תו"א וישב ל, סע"א ואילך. ועוד.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

שכתוב וברוח פיו כל צבאם. וישראל עלו במחשבה הם מאותיות המחשבה
והאותיות הם בחינת דומם כמו שכתוב בספר יצירה שתי אבנים בונות כו׳
לפי שהן בטילות לגבי השכל המנהיגן כי האותיות הן לפי השכל כו׳ ולכך
נקראים עומדים כבחינת דומם שאין להם בחינת הילוך״), **הֱיֵינוּ, שֶׁצָּרִיךְ**
לִהְיוֹת הִילּוּךְ וַעֲלִיָּה דַּוְקָא,
וְאִם כֵּן מַהוּ הָעִנְיָן שֶׁחוֹזְרִים
וְנִשְׁנִים אוֹתָם הַמִּצְוֹות ולכאורה
המשמעות של קיום אותן מצוות שוב
ושוב היא עמידה במקום אחד ללא
התקדמות והתעלות.?
אַךְ הָעִנְיָן הוּא, שֶׁהַמִּצְוֹות הֵם
בְּחִינַת לְבוּשִׁים אמצעים
ו׳ממוצעים׳ **שֶׁעַל יָדָם יוּכַל** האדם
לְקַשֵּׁר נַפְשׁוֹ בָּאֱלֹקוּת, וְלָכֵן
צָרִיךְ לִהְיוֹת עֲשַׂיַּת מִצְוֹות
אֵלּוּ שהן היוצרות את ה׳לבושים׳
פְּעָמִים רַבּוֹת כְּדֵי שֶׁתּוּכַל
נִשְׁמָתוֹ לְהִתְקַשֵּׁר עִם אֱלֹקוּת,
וְאָז כאשר באמצעות ה׳לבושים׳
הנשמה תתחבר לאלוקות, **תּוּכַל**
לִהְיוֹת הָעֲלִיָּה מדרגה למעלה
בִּבְחִינַת הִילּוּךְ ונמצא שקיום אותן
מצוות פעמים רבות אינו גורם
שהנשמה תהיה ׳עומדת׳ מבלי
להתעלות, אלא להיפך, קיום ריבוי
מצוות, כולל גם קיום ועשיית אותה
מצוה פעמים רבות, יוצר ׳לבושים׳
שעל ידם הנשמה מתחברת לאלוקות
ומתעלה לבחינת ׳מהלך׳.
וּבָזֶה המבואר לעיל אודות ה׳לבושים׳
של הנשמה על ידי תורה ומצוות **יֵשׁ**
לְבָאֵר מַה שֶּׁמָּצִינוּ סְתִירָה
בדברי חכמינו ז״ל ובהלכה **בְּעִנְיַן**
פרטי וגדרי **הַחִיּוּב דְּתַלְמוּד**
תּוֹרָה[27], **דְּהִנֵּה אָמְרוּ רַז״ל**[28]
בגמרא **שֶׁמִּי שֶׁאָפְשָׁר לוֹ לַעֲסוֹק**
בַּתּוֹרָה וְאֵינוֹ עוֹסֵק, עָלָיו
נֶאֱמַר[29] הפסוק בתורה (שלפי
פשוטו מדבר בעבודה זרה) **כִּי דְבַר**
הָוָי׳ בָּזָה גוֹ׳ הִכְרֵת תִּכָּרֵת גוֹ׳, וְאַף עַל פִּי כֵן למרות שכל רגע
של ל׳בושים׳. **וְלָכֵן, מִי שֶׁאִי אֶפְשָׁר לוֹ לַעֲסוֹק בַּתּוֹרָה כָּל הַיּוֹם**
בִּלְבוּשִׁים אֵינוֹ גָּדוֹל כָּל כָּךְ. בגמרא **שֶׁמִּי**

ביאור בדרך אפשר

שֶׁאִי אֶפְשָׁר לוֹ לַעֲסוֹק בַּתּוֹרָה כָּל הַיּוֹם מִפְּנֵי עָסְקוֹ בְּמַשָּׂא
וּמַתָּן, והעיסוק לצורכי הפרנסה תופס אצלו זמן רב משעות היום **דַּי לוֹ**
והוא יוצא ידי חובת לימוד תורה **בְּפֶרֶק אֶחָד** בלימוד פרק אחד בתורה
שַׁחֲרִית וּפֶרֶק אֶחָד עַרְבִית. וְלִכְאוֹרָה אֵינוֹ מוּבָן, אִם הַטַּעַם
שֶׁאֲפִילּוּ הַמִּתְבַּטֵּל מִתַּלְמוּד תּוֹרָה שָׁעָה קַלָּה בלבד, עָלָיו
נֶאֱמַר כִּי דְבַר הָוָי׳ בָּזָה גוֹ׳, היינו שגם ביטול תורה של זמן קצר
ביותר הוא דבר חמור מאד, **הוּא**
מִצַּד מַעֲלַת וחשיבות **הַתּוֹרָה,**
שמפני מעלת התורה וחשיבות לימוד
התורה צריך להיזהר מביטול תורה
אפילו שעה קלה, **אִם כֵּן, מַדּוּעַ**
בַּעַל עֵסֶק שטרוד במשא ומתן **דַּי**
לוֹ בְּפֶרֶק אֶחָד שַׁחֲרִית וּפֶרֶק
אֶחָד עַרְבִית, והרי בגלל חשיבות
ומעלת התורה היה מן הראוי שגם
הטרוד במשא ומתן יתאמץ ללמוד
הרבה יותר מ׳פרק אחד שחרית ופרק
אחד ערבית׳. **וְאִם נֹאמַר שֶׁעִנְיַן**
עֵסֶק הַתּוֹרָה תָּלוּי בַּפְּנַאי שֶׁיֵּשׁ
לָאָדָם, וכל אדם צריך ללמוד תורה
כמות המתאימה לזמנו הפנוי **שֶׁלְּכֵן**
מִי שֶׁהוּא בַּעַל עֵסֶק דַּי לוֹ
בְּפֶרֶק אֶחָד שַׁחֲרִית וּפֶרֶק
אֶחָד עַרְבִית, אִם כֵּן מַהוּ
הַחוֹמֶר כָּל כָּךְ (וָואס איז דער גְּעוואלְד) **שֶׁל הַמִּתְבַּטֵּל** מלימוד
התורה **שָׁעָה קַלָּה, עַד** כדי כך
שֶׁעָלָיו נֶאֱמַר הִכָּרֵת תִּכָּרֵת
גוֹ׳.?
אַךְ הָעִנְיָן מוּבָן עַל פִּי מַה
שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל שֶׁהַתּוֹרָה הִיא
לְבוּשׁ לַנְּשָׁמָה כוּ׳, שבאמצעותו
הנשמה יכולה לקלוט אלוקות
ולהתחבר לאלוקות **אַךְ יֵשׁ נְשָׁמָה**
שֶׁצְּרִיכָה יוֹתֵר לִלְבוּשִׁים, וְיֵשׁ
נְשָׁמָה שֶׁאֲצִלָּהּ הַצּוֹרֵךְ

1 **וַעֲלִיָּה דַּוְקָא, וְאִם כֵּן מַהוּ הָעִנְיָן שֶׁחוֹזְרִים**
2 **וְנִשְׁנִים אוֹתָם הַמִּצְוֹות. אַךְ הָעִנְיָן הוּא,**
3 **שֶׁהַמִּצְוֹות הֵם בְּחִינַת לְבוּשִׁים שֶׁעַל יָדָם יוּכַל**
4 **לְקַשֵּׁר נַפְשׁוֹ בָּאֱלֹקוּת, וְלָכֵן צָרִיךְ לִהְיוֹת עֲשַׂיַּת**
5 **מִצְוֹות אֵלּוּ פְּעָמִים רַבּוֹת כְּדֵי שֶׁתּוּכַל נִשְׁמָתוֹ**
6 **לְהִתְקַשֵּׁר עִם אֱלֹקוּת, וְאָז תּוּכַל לִהְיוֹת הָעֲלִיָּה**
7 **בִּבְחִינַת הִילּוּךְ.**
8 **וּבָזֶה יֵשׁ לְבָאֵר מַה שֶּׁמָּצִינוּ סְתִירָה בְּעִנְיַן**
9 **הַחִיּוּב דְּתַלְמוּד תּוֹרָה**[27], **דְּהִנֵּה אָמְרוּ**
10 **רַז״ל**[28] **שֶׁמִּי שֶׁאֶפְשָׁר לוֹ לַעֲסוֹק בַּתּוֹרָה וְאֵינוֹ**
11 **עוֹסֵק עָלָיו נֶאֱמַר**[29] **כִּי דְבַר הָוָי׳ בָּזָה גוֹ׳ הִכָּרֵת**
12 **תִּכָּרֵת גוֹ׳, וְאַף עַל פִּי כֵן אָמְרוּ**[30] **שֶׁמִּי שֶׁאִי**
13 **אֶפְשָׁר לוֹ לַעֲסוֹק בַּתּוֹרָה כָּל הַיּוֹם מִפְּנֵי עָסְקוֹ**
14 **בְּמַשָּׂא וּמַתָּן, דַּי לוֹ בְּפֶרֶק אֶחָד שַׁחֲרִית וּפֶרֶק**
15 **אֶחָד עַרְבִית. וְלִכְאוֹרָה אֵינוֹ מוּבָן, אִם הַטַּעַם**
16 **שֶׁאֲפִילּוּ הַמִּתְבַּטֵּל מִתַּלְמוּד תּוֹרָה שָׁעָה קַלָּה**
17 **עָלָיו נֶאֱמַר כִּי דְבַר הָוָי׳ בָּזָה גוֹ׳, הוּא מִצַּד**
18 **מַעֲלַת הַתּוֹרָה, אִם כֵּן, מַדּוּעַ בַּעַל עֵסֶק דַּי לוֹ**
19 **בְּפֶרֶק אֶחָד שַׁחֲרִית וּפֶרֶק אֶחָד עַרְבִית. וְאִם**
20 **נֹאמַר שֶׁעִנְיַן עֵסֶק הַתּוֹרָה תָּלוּי בַּפְּנַאי שֶׁיֵּשׁ**
21 **לָאָדָם, שֶׁלְּכֵן מִי שֶׁהוּא בַּעַל עֵסֶק דַּי לוֹ בְּפֶרֶק**
22 **אֶחָד שַׁחֲרִית וּפֶרֶק אֶחָד עַרְבִית, אִם כֵּן מַהוּ**
23 **הַחוֹמֶר כָּל כָּךְ** (וָואס איז דער גְּעוואלְד) **שֶׁל**
24 **הַמִּתְבַּטֵּל שָׁעָה קַלָּה, עַד שֶׁעָלָיו נֶאֱמַר הִכָּרֵת**
25 **תִּכָּרֵת גוֹ׳. אַךְ הָעִנְיָן מוּבָן עַל פִּי מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר**
26 **לְעֵיל שֶׁהַתּוֹרָה הִיא לְבוּשׁ לַנְּשָׁמָה כוּ׳, אַךְ יֵשׁ**
27 **נְשָׁמָה שֶׁצְּרִיכָה יוֹתֵר לִלְבוּשִׁים, וְיֵשׁ נְשָׁמָה**
28 **שֶׁאֲצִלָּהּ הַצּוֹרֵךְ בִּלְבוּשִׁים אֵינוֹ גָּדוֹל כָּל כָּךְ.**
29 **וְלָכֵן, מִי שֶׁאִי אֶפְשָׁר לוֹ לַעֲסוֹק בַּתּוֹרָה כָּל הַיּוֹם**

---

27) באוה״ת שם מציין: ועמ״ש בתו״א סוף דרושי פורים מזה [צח, ג]. 28) סנהדרין צט, א. וראה תניא פ״א. 29) שלח טו, לא. 30) ראה מנחות צט, ב.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

כּוּלוֹ מֵחֲמַת עֵסֶק הַפַּרְנָסָה שתופס הרבה מזמנו במשך היום, הֲרֵי מֵאַחַר שֶׁלֹּא הִזְמִינוּ לוֹ הכינו לוֹ פַּרְנָסָתוֹ מִן הַשָּׁמַיִם באופן כזה שֶׁיִּהְיֶה פָּנוּי כָּל הַיּוֹם לַעֲסוֹק בַּתּוֹרָה, מוּכָח, מעצם העובדה שאין לו אפשרות מעשית לעסוק בתורה שעות רבות שֶׁנִּשְׁמָתוֹ אֵינָהּ צְרִיכָה איננה זקוקה כָּל כָּךְ לִלְבוּשֵׁי הַתּוֹרָה, וְדַי לוֹ בְּפֶרֶק אֶחָד שַׁחֲרִית וּפֶרֶק אֶחָד עַרְבִית ונשמתו תשיג את מה שהיא צריכה להשיג באלוקות ובהתחברות לאלוקות גם בלבושים מועטים שנעשים על ידי לימוד התורה זמן מועט של 'פרק אחד שחרית ופרק אחד ערבית'. אַךְ מִי שֶׁאֶפְשָׁר לוֹ לַעֲסוֹק בַּתּוֹרָה כָּל הַיּוֹם, כי המציאות היא שאיננו טרוד כל היום בפרנסתו כי מלמעלה זימנו לו פרנסה בלי לעסוק כל היום במשא ומתן, מוּכָח מִזֶּה מהעובדה שבפועל זה המצב שנקבע לו מלמעלה שֶׁנִּשְׁמָתוֹ צְרִיכָה לְיוֹתֵר לְבוּשִׁים, וְלָכֵן אָסוּר לוֹ לְבַטֵּל אֲפִילוּ רֶגַע אֶחָד, שלא יישאר אפילו רגע אחד ביום שבו לא יוסיף לנשמתו עוד לבושים אֶלָּא צָרִיךְ לַעֲסוֹק בתורה כָּל הַיּוֹם, כְּפִי שִׁיעוּר הַלְּבוּשִׁים הַדְּרוּשִׁים לְשוֹרֶשׁ נִשְׁמָתוֹ שהם לבושים רבים.

וְזֶהוּ גַּם הביאור, לפי פנימיות הענין, מַה שֶּׁאָמְרוּ רַז"ל[31] בגמרא שֶׁמִּי שֶׁבִּיטֵּל מִצְוֹת קְרִיאַת שְׁמַע אֲפִילוּ פַּעַם אַחַת, כְּאִילוּ לֹא קָרָא כָּל יָמָיו, (בגמרא שם נאמר שביומו האחרון בעולם הזה, אמר משה רבינו "הסכת ושמע ישראל, היום הזה נהיית לעם לה' אלקיך". והדבר תמוה: וכי באותו היום ניתנה תורה לישראל, והרי באותו יום סוף ארבעים שנה מזמן מתן תורה היה, אלא ללמדך שחביבה תורה על לומדיה בכל יום ויום כיום שניתנה מהר סיני. והגמרא ממשיכה: תדע, שאכן חביבה התורה, שהרי אדם הקורא קריאת שמע כל ימיו שחרית וערבית, וערב אחד אינו קורא, דומה כמי שלא קרא קריאת שמע מעולם, שכן אינו יכול לתקן את שהחסיר), דְּכֵינָן שֶׁחָסֵר לוֹ בַּלְּבוּשִׁים הַדְּרוּשִׁים לו בפרט מִצַּד שֹׁרֶשׁ נִשְׁמָתוֹ, לָכֵן חָסֵר אֶצְלוֹ בַּהִתְקַשְּׁרוּת עִם עַצְמוּת וּמַהוּת אֵין סוֹף בָּרוּךְ הוּא ולכן כל אחד חייב בתלמוד תורה בהתאם ללבושים שנשמתו זקוקה להם. וְדַוְקָא עַל יְדֵי קִיּוּם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת בְּכָל יוֹם וָיוֹם, כְּפִי מִסְפַּר הַיָּמִים הַקְּצוּבִים לוֹ, שאז הרי הוא עושה לנשמתו מספיק לבושים כפי הנחוץ והנצרך לה, נַעֲשֵׂית הִתְקַשְּׁרוּת הַנְּשָׁמוֹת עִם עַצְמוּת וּמַהוּת אֵין סוֹף בָּרוּךְ הוּא.

ה) אַךְ למעשה אֵין כָּל אָדָם זוֹכֶה לָזֶה שֶׁיִּהְיוּ כָּל יָמָיו שְׁלֵימִים וְלֹא יֶחְסַר מֵהֶם אֲפִילוּ שָׁעָה אַחַת רֶגַע אֶחָד כמו אברהם אבינו שהיא 'בא בימים' בשלימות, מבלי להחסיר אפילו יום אחד (כִּלְשׁוֹן רַבֵּינוּ הַזָּקֵן[32]). וְיֵשׁ לוֹמַר בְּבֵיאוּר דִּיּוּק הַלָּשׁוֹן שֶׁאֵין כָּל אָדָם זוֹכֶה לָזֶה, זוֹכֶה דַּיְיקָא, שמדייקים ואומרים על כך דווקא את הביטוי 'זוכה' להורות שֶׁזֶּהוּ שדבר זה שכל הלבושים יהיו שלמים הוא עִנְיָן שֶׁל זְכוּת שהאדם זוכה לקבל מלמעלה שֶׁאֵינוֹ תָּלוּי בִּבְחִירָה של האדם, עַל פִּי הַיָּדוּעַ[33] בחסידות דְּבִיטּוּל תּוֹרָה בדרך כלל אֵין אָדָם נִיצּוֹל מִמֶּנּוּ בְּכָל יוֹם, כַּמּוּבָן מִמַּאֲמַר רַז"ל[34] בגמרא שָׁלֹשׁ עֲבֵירוֹת אֵין אָדָם נִיצּוֹל מֵהֶם בְּכָל יוֹם כו' (ובגמרא שם שג' העבירות הן הרהור עבירה, עיון תפילה ואבק לשון הרע, ומבאר הרבי במקום אחר שאצל תלמיד חכם, יש באבק לשון הרע גם ביטול תורה), וְנִמְצָא שֶׁאֵין זֶה דָּבָר הַתָּלוּי בִּבְחִירַת הָאָדָם, אֶלָּא צָרִיךְ לָזֶה זְכוּת וְסִיּעְתָּא דִּשְׁמַיָּא מיוחדת. וְהָעֵצָה (כְּהֶמְשֵׁךְ דִּבְרֵי רַבֵּינוּ הַזָּקֵן[32]), כיצד למרות שאין

ביאור בדרך אפשר

1 כּוּלוֹ מֵחֲמַת עֵסֶק הַפַּרְנָסָה, הֲרֵי מֵאַחַר שֶׁלֹּא
2 הִזְמִינוּ לוֹ פַּרְנָסָתוֹ מִן הַשָּׁמַיִם שֶׁיִּהְיֶה פָּנוּי כָּל
3 הַיּוֹם לַעֲסוֹק בַּתּוֹרָה, מוּכָח, שֶׁנִּשְׁמָתוֹ אֵינָהּ
4 צְרִיכָה כָּל כָּךְ לִלְבוּשֵׁי הַתּוֹרָה, וְדַי לוֹ בְּפֶרֶק
5 אֶחָד שַׁחֲרִית וּפֶרֶק אֶחָד עַרְבִית. אַךְ מִי שֶׁאֶפְשָׁר
6 לוֹ לַעֲסוֹק בַּתּוֹרָה כָּל הַיּוֹם, מוּכָח מִזֶּה שֶׁנִּשְׁמָתוֹ
7 צְרִיכָה לְיוֹתֵר לְבוּשִׁים, וְלָכֵן אָסוּר לוֹ לְבַטֵּל
8 אֲפִילוּ רֶגַע אֶחָד, אֶלָּא צָרִיךְ לַעֲסוֹק כָּל הַיּוֹם,
9 כְּפִי שִׁיעוּר הַלְּבוּשִׁים הַדְּרוּשִׁים לְשוֹרֶשׁ נִשְׁמָתוֹ.
10 וְזֶהוּ גַּם מַה שֶּׁאָמְרוּ רַז"ל[31] שֶׁמִּי שֶׁבִּיטֵּל מִצְוַת
11 קְרִיאַת שְׁמַע אֲפִילוּ פַּעַם אַחַת, כְּאִילוּ לֹא קָרָא
12 כָּל יָמָיו, דְּכֵינָן שֶׁחָסֵר לוֹ בַּלְּבוּשִׁים הַדְּרוּשִׁים
13 מִצַּד שֹׁרֶשׁ נִשְׁמָתוֹ, לָכֵן חָסֵר אֶצְלוֹ בַּהִתְקַשְּׁרוּת
14 עִם עַצְמוּת וּמַהוּת אֵין סוֹף בָּרוּךְ הוּא. וְדַוְקָא
15 עַל יְדֵי קִיּוּם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת בְּכָל יוֹם וָיוֹם, כְּפִי
16 מִסְפַּר הַיָּמִים הַקְּצוּבִים לוֹ, נַעֲשֵׂית הִתְקַשְּׁרוּת
17 הַנְּשָׁמוֹת עִם עַצְמוּת וּמַהוּת אֵין סוֹף בָּרוּךְ הוּא.
18 ה) אַךְ אֵין כָּל אָדָם זוֹכֶה לָזֶה שֶׁיִּהְיוּ כָּל יָמָיו
19 שְׁלֵימִים וְלֹא יֶחְסַר מֵהֶם אֲפִילוּ שָׁעָה
20 אַחַת רֶגַע אֶחָד (כִּלְשׁוֹן רַבֵּינוּ הַזָּקֵן[32]). וְיֵשׁ לוֹמַר
21 בְּבֵיאוּר דִּיּוּק הַלָּשׁוֹן שֶׁאֵין כָּל אָדָם זוֹכֶה לָזֶה,
22 זוֹכֶה דַּיְיקָא, שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן שֶׁל זְכוּת שֶׁאֵינוֹ תָּלוּי
23 בִּבְחִירָה, עַל פִּי הַיָּדוּעַ[33] דְּבִיטּוּל תּוֹרָה אֵין אָדָם
24 נִיצּוֹל מִמֶּנּוּ בְּכָל יוֹם, כַּמּוּבָן מִמַּאֲמַר רַז"ל[34]
25 שָׁלֹשׁ עֲבֵירוֹת אֵין אָדָם נִיצּוֹל מֵהֶם בְּכָל יוֹם כו',
26 וְנִמְצָא שֶׁאֵין זֶה דָּבָר הַתָּלוּי בִּבְחִירַת הָאָדָם,
27 אֶלָּא צָרִיךְ לָזֶה זְכוּת וְסִיּעְתָּא דִּשְׁמַיָּא. וְהָעֵצָה

31) ברכות סג, ב. 32) מאמרי אדה"ז שם (ע' רמ. ע' 27). אוה"ת שם (ע' קכא). פלח הרמון שם (ע' מח). 33) תניא פכ"ה (לב, סע"א). 34) ב"ב קסד, ב. ראה "מ"מ, הגהות והערות קצרות" לתניא פ"א (ה, ב — ד"ה אפי' עון ביטול תורה).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

הדבר תלוי באדם עצמו, בכל זאת יזכה האדם שיהיו לו את כל הלבושים הנחוצים לנשמתו, **דְּהִנֵּה אָמְרוּ רַז"ל**[35] בגמרא **שֶׁיִּהְיֶה** האדם **כָּל יָמָיו בִּתְשׁוּבָה** (ובלשון הגמרא: "רבי אליעזר אומר, שוב יום אחד לפני מיתתך. שאלו תלמידיו את רבי אליעזר, וכי אדם יודע איזהו יום ימות, אמר להן, וכל שכן ישוב היום שמא ימות למחר ונמצא כל ימיו בתשובה").

וְעִנְיַן הַתְּשׁוּבָה הוּא כַּיָּדוּעַ שֶׁשּׁוּבָה אוֹתִיּוֹת בּוּשָׁה, וְכֵן תָּשׁוּב אוֹתִיּוֹת בּוֹשֶׁת, וְהַיְינוּ וביאור הקשר והשייכות של תשובה לבושה הוא, **עַל יְדֵי שֶׁיִּתְבּוֹנֵן** האדם **וַיַּעֲמִיק בְּשִׂכְלוֹ בִּגְדוּלַת אוֹר אֵין סוֹף שֶׁהוּא** כלשון הזוהר **לְמַעְלָה עַד אֵין קֵץ** אין גבול להתעלות ולהתעלמות של האין סוף **וּלְמַטָּה עַד אֵין תַּכְלִית**[36] ואין גבול להמשכה ולהתגלות של האין סוף, **אֲזַי** כשיתבונן ויעמיק בגדולת האין סוף **תִּפּוֹל עָלָיו הַבּוּשָׁה מִמֶּנּוּ יִתְבָּרֵךְ**[37] (וכפי שכתב אדמו"ר הזקן בסידורו ב'הערה לתיקון חצות': "... ששמעתי ממורי [הרב המגיד ממעזריטש ע"ה בענין יראה פנימית וחיצונית, דיראה פנימית יראת בושת, דרך משל כמו שיש בושה לפני אדם גדול בדורו וצדיק כו' שהבושה היא מפנימיותו ולא מחיצוניותו וזו היא יראה עילאה להתבושש מאור אין סוף ברוך הוא המלובש בחכמה עילאה... ויראה חיצונית היא דרך משל כמו היראה ופחד ממלך גדול ונורא, שבחינת גדולת מלכותו היא מבחינת חיצוניותו שהיא התפשטות מלכותו על ארצות ומדינות רבות ורבי רבבות אנשים... והנה זאת היא תורת האדם בעולם הזה ראשית עבודתו לקבל עליו עול מלכותו יתברך להמשיך עליו פחד ואימת המלך הקדוש ברוך הוא...").

וּכְפִי שֶׁמֵּבִיא אַדְמוֹ"ר הַצֶּמַח צֶדֶק[38] **מַה שֶּׁכָּתַב רַבֵּינוּ הַזָּקֵן בְּדִיבּוּר הַמַּתְחִיל** במאמר הפותח במילים **וְטַהֵר לִבֵּנוּ**[39] **בְּשֵׁם הָרַב הַמַּגִּיד** ממעזריטש **נִשְׁמָתוֹ עֵדֶן**[40], **דְּפֵירוּשׁ יִרְאָה בּוֹשֶׁת הוּא עַל דֶּרֶךְ מַה שֶּׁאָמְרוּ**[41] ב'תיקוני זוהר' **כֶּתֶר עֶלְיוֹן אַף עַל גַּב** העליונה (שלמעלה מעשר הספירות של עולם האצילות) **דְּאִיהוּ** אף על פי שהוא **אוֹר צַח אוֹר מְצוּחְצָח,** היינו אור גדול ביותר וזך ובהיר ביותר, בכל זאת **אוּכָּם הוּא קֶדֶם עִילַּת הָעִילּוֹת,** לגבי האין סוף שהוא סיבת כל הסיבות (המקור הקדום ביותר לכל הדרגות) כתר עליון הוא שחור, היינו אפל ולא מאיר **וְלָכֵן** בגלל ריחוק הערך לגבי האין סוף עצמו, הרי הוא **מִתְבַּיֵּשׁ נֶגֶד אוֹר אֵין סוֹף בָּרוּךְ הוּא כו'** (וכפי שמובא בליקוטי תורה לאדמו"ר הזקן, פרשת בלק: "ומורי המגיד נשמתו עדן פירש מה שכתוב כתר עליון אף על גב דאיהו אור צח כו' אוכם הוא קדם עילת העילות, שהוא מפני שהכתר הוא למעלה מכל העשר ספירות לכך הוא משיג יותר הביטול איך שאין ערוך אל המאציל אין סוף ברוך הוא, לכך הוא אוכם ובחינת חושך, היינו כמו המראה השחור שאינה נגבהת לעולם נגד המראה הלבן, כן הכתר הוא אוכם שהוא בבחינת ביטול ואין בו הגבהה נגד נהורא חיורא [אור לבן], אור אין סוף ברוך הוא שלמעלה מהכתר כו'... וזהו שרש ענין יראה בושת כו'").

וְעַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה בְּנוֹגֵעַ לַעֲבוֹדַת הָאָדָם, ואם הדברים אמורים לגבי 'כתר עליון' שעם כל מעלתו הנפלאה הרי הוא 'מתבייש' לגבי האין סוף, קל וחומר שבעבודת ה' של האדם יש בושה גדולה מול האין סוף, **דְּאַף שֶׁהוּא הָאָדָם אוֹהֵב אֶת הַשֵּׁם וְיָרֵא אֶת הַשֵּׁם,** ולכאורה, כיון שיש לו אהבת ה' ויראת ה' הרי הוא בדרגה נעלית, **מִכָּל מָקוֹם** לגבי האין סוף **אֵין הָאַהֲבָה וְיִרְאָה שֶׁלּוֹ נֶחְשֶׁבֶת לְכְלוּם, וּבְוַדַּאי שֶׁיֵּשׁ לוֹ לְהִתְבּוֹשֵׁשׁ וּלְהִכָּלֵם בְּיוֹתֵר כו'** לגבי האין סוף.

וּבִפְרָט תגדל עוד יותר הבושה של האדם **כְּשֶׁיִּתְבּוֹנֵן בְּרִיחוּק הָעֶרֶךְ שֶׁלּוֹ** לגבי האין סוף, ריחוק הערך המתבטא בכך **שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ גַּם** אפילו **מַהוּת הָעֶשֶׂר סְפִירוֹת** (ולא רק שאין לו מושג והבנה באין סוף עצמו), **שֶׁהֲרֵי יְדִיעָתוֹ בָּהֶם** בעשר הספירות, למרות שהספירות הן ב'ציור' מסוים ובהגבלה, **הִיא רַק יְדִיעַת הַמְּצִיאוּת** שיודע על קיומן **וְלֹא הַשָּׂגַת הַמַּהוּת** אבל אין לו, כאדם מוגבל בעל שכל אנושי, שום

1 לָזֶה (כְּהֶמְשֵׁךְ דִּבְרֵי רַבֵּינוּ הַזָּקֵן[32]), דְּהִנֵּה אָמְרוּ
2 רַז"ל[35] שֶׁיִּהְיֶה כָּל יָמָיו בִּתְשׁוּבָה. וְעִנְיַן הַתְּשׁוּבָה
3 הוּא כַּיָּדוּעַ שֶׁשּׁוּבָה אוֹתִיּוֹת בּוּשָׁה, וְכֵן תָּשׁוּב
4 אוֹתִיּוֹת בּוֹשֶׁת, וְהַיְינוּ עַל יְדֵי שֶׁיִּתְבּוֹנֵן וְיַעֲמִיק
5 בְּשִׂכְלוֹ בִּגְדוּלַת אוֹר אֵין סוֹף שֶׁהוּא לְמַעְלָה עַד
6 אֵין קֵץ וּלְמַטָּה עַד אֵין תַּכְלִית[36], אֲזַי תִּפּוֹל עָלָיו
7 הַבּוּשָׁה מִמֶּנּוּ יִתְבָּרֵךְ[37]. וּכְפִי שֶׁמֵּבִיא אַדְמוֹ"ר
8 הַצֶּמַח צֶדֶק[38] מַה שֶּׁכָּתַב רַבֵּינוּ הַזָּקֵן בְּדִיבּוּר
9 הַמַּתְחִיל וְטַהֵר לִבֵּנוּ[39] בְּשֵׁם הָרַב הַמַּגִּיד נִשְׁמָתוֹ
10 עֵדֶן[40], דְּפֵירוּשׁ יִרְאָה בּוֹשֶׁת הוּא עַל דֶּרֶךְ מַה
11 שֶּׁאָמְרוּ[41] כֶּתֶר עֶלְיוֹן אַף עַל גַּב דְּאִיהוּ אוֹר צַח
12 אוֹר מְצוּחְצָח, אוּכָּם הוּא קֶדֶם עִילַּת הָעִילּוֹת,
13 וְלָכֵן מִתְבַּיֵּשׁ נֶגֶד אוֹר אֵין סוֹף בָּרוּךְ הוּא כו',
14 וְעַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה בְּנוֹגֵעַ לַעֲבוֹדַת הָאָדָם,
15 דְּאַף שֶׁהוּא אוֹהֵב אֶת הַשֵּׁם וְיָרֵא אֶת הַשֵּׁם, מִכָּל
16 מָקוֹם אֵין הָאַהֲבָה וְיִרְאָה שֶׁלּוֹ נֶחְשֶׁבֶת לְכְלוּם,
17 וּבְוַדַּאי שֶׁיֵּשׁ לוֹ לְהִתְבּוֹשֵׁשׁ וּלְהִכָּלֵם בְּיוֹתֵר כו'.
18 וּבִפְרָט כְּשֶׁיִּתְבּוֹנֵן בְּרִיחוּק הָעֶרֶךְ שֶׁלּוֹ שֶׁאֵינוֹ
19 יוֹדֵעַ גַּם מַהוּת הָעֶשֶׂר סְפִירוֹת, שֶׁהֲרֵי יְדִיעָתוֹ
20 בָּהֶם הִיא רַק יְדִיעַת הַמְּצִיאוּת וְלֹא הַשָּׂגַת

35) שבת קנג, א. 36) ראה תקו"ז תיקון יט (מ, ב). סוף תיקון נז. זוהר חדש לד, סע"ג. 37) ראה תניא פמ"ג. סידור אדה"ז הערה לתיקון חצות בשם הרב המגיד. 38) אוה"ת שם. וראה פלח הרמון שם. 39) מאמרי אדה"ז תקס"ב ח"ב ע' תקמט. וראה לקו"ת בלק סט, א. וראה גם סה"מ עת"ר ע' מו [סב ואילך]. תרח"ץ ע' קי. ס"ע קלה ואילך. וראה ספר הערכים-חב"ד ח"ב ע' תקמו, ובהנסמן שם. 40) ראה אור תורה להרב המגיד יד, א. 41) תקו"ז תיקון ע קרוב לסופו (קלה, ב).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

וְכָל שֶׁכֵּן וְקַל וָחוֹמֶר שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ בְּחִינַת כִּתְרָא עִילָּאָה, וּבִפְרָט כְּמוֹ שֶׁהוּא לִפְנֵי הַצִּמְצוּם

השגה במהות של הספירות העליונות שהן אלוקות, וחומר שאין לו שום השגה בענינה של עילאה, כתר עליון שלמעלה מהספירות, שהאין סוף צמצם והעלים את עצמו כדי לברוא עולמות ונבראים מוגבלים, שמדריגת כתר עליון כפי שהיא לפני הצמצום נעלית ביותר, ואם אין לאדם שום השגה בכתר עליון כפי שהוא לאחר הצמצום, קל וחומר שאין לו שום השגה בבחינת הכתר כפי שהיא לפני הצמצום, **וַהֲרֵי גַּם** אפילו **כִּתְרָא עִילָּאָה שֶׁלִּפְנֵי הַצִּמְצוּם אוּכָּם הוּא קָדָם עִילַּת הָעִילּוֹת [דְּעִנְיָן זֶה** שלגבי עילת העילות, היינו האין סוף, כתר עליון הוא 'אוכם', **הוּא בְּכָל הַמַּדְרֵיגוֹת שֶׁבְּכִתְרָא עִילָּאָה, אֲפִילּוּ בַּמַּדְרֵיגוֹת הֲכִי עֶלְיוֹנוֹת שֶׁבּוֹ, וַאֲפִילּוּ בַּמַּדְרֵיגָה שֶׁלְּמַעְלָה מִגֶּדֶר מַדְרֵיגוֹת כְּלָל, גַּם שָׁם אוּכָּם הוּא קָדָם עִילַּת הָעִילּוֹת, דְּאַדְרַבָּה, עִילַּת הָעִילּוֹת נִמְצָא לְמַטָּה דַּוְקָא[42]**]. **וְעַל יְדֵי הִתְבּוֹנְנוּת זוֹ** שהאדם מעמיק להתבונן בגדולת ה' **תִּפּוֹל עָלָיו הַבּוּשָׁה מִמְּנוּ יִתְבָּרֵךְ,** רגש הבושה והיראה והביטול **שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן הַתְּשׁוּבָה. וְזוֹהִי הָעֵצָה לְמִי שֶׁאֵינוֹ זוֹכֶה שֶׁיִּהְיוּ כָּל יָמָיו שְׁלֵמִים כו'**, ולמעשה חסרים לו ימים, היינו שלא בכל יום ויום עשה 'לבושים' לנשמתו **שֶׁגַּם אֶצְלוֹ תּוּכַל לִהְיוֹת הִתְקַשְּׁרוּת הַנֶּפֶשׁ בְּעַצְמוּת וּמַהוּת אֵין סוֹף בָּרוּךְ הוּא** שבדרך כלל היא על ידי הלבושים **עַל יְדֵי הַתְּשׁוּבָה** שגורמת הכנעה וביטול לאלוקות ומחברת את האדם עם האלוקות.

ו) אַךְ כֵּיצַד יָבוֹא לִבְחִינַת תְּשׁוּבָה זוֹ של יראת בושת (שתפעל את ענין הלבושים של הנשמה למי שלא זוכה שיהיו לו את כל הלבושים בשלימות, כמבואר לעיל), **הִנֵּה כְּתִיב[43] כִּי נַעַר יִשְׂרָאֵל וָאֹהֲבֵהוּ וּמִמִּצְרַיִם קָרָאתִי לִבְנִי** (ופירש במצודת דוד: "כי נער - עודו בנערותו משועבד במצרים אהבתיו", "וממצרים - מעת יצא ממצרים קראתי את בני, רצה לומר, שלחתי אליו עבדי הנביאים לקרוא לו לשוב אלי").

1 הַמַּהוּת, וְכָל שֶׁכֵּן וְקַל וָחוֹמֶר שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ בְּחִינַת
2 כִּתְרָא עִילָּאָה, וּבִפְרָט כְּמוֹ שֶׁהוּא לִפְנֵי הַצִּמְצוּם,
3 וַהֲרֵי גַּם כִּתְרָא עִילָּאָה שֶׁלִּפְנֵי הַצִּמְצוּם אוּכָּם
4 הוּא קָדָם עִילַּת הָעִילּוֹת [דְּעִנְיָן זֶה הוּא בְּכָל
5 הַמַּדְרֵיגוֹת שֶׁבְּכִתְרָא עִילָּאָה, אֲפִילּוּ בַּמַּדְרֵיגוֹת
6 הֲכִי עֶלְיוֹנוֹת שֶׁבּוֹ, וַאֲפִילּוּ בַּמַּדְרֵיגָה שֶׁלְּמַעְלָה
7 מִגֶּדֶר מַדְרֵיגוֹת כְּלָל, גַּם שָׁם אוּכָּם הוּא קָדָם
8 עִילַּת הָעִילּוֹת, דְּאַדְרַבָּה, עִילַּת הָעִילּוֹת נִמְצָא
9 לְמַטָּה דַּוְקָא[42]]. וְעַל יְדֵי הִתְבּוֹנְנוּת זוֹ תִּפּוֹל עָלָיו
10 הַבּוּשָׁה מִמְּנוּ יִתְבָּרֵךְ, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן הַתְּשׁוּבָה. וְזוֹהִי
11 הָעֵצָה לְמִי שֶׁאֵינוֹ זוֹכֶה שֶׁיִּהְיוּ כָּל יָמָיו שְׁלֵמִים
12 כו', שֶׁגַּם אֶצְלוֹ תּוּכַל לִהְיוֹת הִתְקַשְּׁרוּת הַנֶּפֶשׁ
13 בְּעַצְמוּת וּמַהוּת אֵין סוֹף בָּרוּךְ הוּא עַל יְדֵי
14 הַתְּשׁוּבָה.
15 ו) **אַךְ** כֵּיצַד יָבוֹא לִבְחִינַת תְּשׁוּבָה זוֹ, הִנֵּה
16 כְּתִיב[43] כִּי נַעַר יִשְׂרָאֵל וָאֹהֲבֵהוּ
17 וּמִמִּצְרַיִם קָרָאתִי לִבְנִי. וְהָעִנְיָן הוּא, כְּמוֹ שֶׁאָנוּ
18 רוֹאִים עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל אֵצֶל בֵּן נַעַר, שֶׁכָּל זְמַן
19 שֶׁנִּמְצָא בְּקֵרוּב לְאָבִיו וְאָבִיו מַרְאֶה לוֹ אַהֲבָתוֹ
20 וּמְקָרְבֵהוּ בְּאַהֲבָה וְחִיבָּה יְתֵרָה, אָז מִתְרַהֵב הַבֵּן
21 בְּנַפְשׁוֹ לַעֲשׂוֹת מִילִּין דִּשְׁטוּתָא מִצַּד קַטְנוּת
22 הַמּוֹחִין, אַף שֶׁהוּא נֶגֶד רְצוֹן אָבִיו, וְאַף אִם אָבִיו
23 מוֹחֶה בְּיָדוֹ אֵינוֹ מַשְׁגִּיחַ בּוֹ וְאֵינוֹ שׁוֹמֵעַ לְקוֹלוֹ.
24 וְרַק כְּשֶׁאָבִיו גּוֹעֵר בּוֹ וְדוֹחֲפוֹ לַחוּץ וְאוֹמֵר לוֹ
25 שֶׁאֵינוֹ אָבִיו וּכְהַאי גַּוְונָא, אַזַי מִתְעוֹרֵר וּמִתְגַּלֶּה
26 אַהֲבַת הַבֵּן אֶל הָאָב בְּהִתְגַּלּוּת לִבּוֹ וְצוֹעֵק בְּמַר
27 נַפְשׁוֹ שֶׁאֵינוֹ רוֹצֶה לִיפָּרֵד מֵאָבִיו, וּמִכָּל שֶׁכֵּן
28 כְּשֶׁלֹּא יִקְרָא בְּשֵׁם אָבִיו כו'. וְכָךְ הוּא הָעִנְיָן
29 בְּאַהֲבַת יִשְׂרָאֵל לַמָּקוֹם בָּרוּךְ הוּא הַמְסוּתֶּרֶת
30 בְּלֵב כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, שֶׁאֵינָהּ יוֹצֵאת מִן
31 הַנְּעָרִים הָאֵלֶּה, כְּמוֹ שֶׁאָנוּ רוֹאִים עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל בֵּן נַעַר, שֶׁכָּל זְמַן
32 שֶׁנִּמְצָא בְּקֵרוּב לְאָבִיו וְאָבִיו מַרְאֶה לוֹ אַהֲבָתוֹ
33 וּמְקָרְבֵהוּ בְּאַהֲבָה וְחִיבָּה יְתֵרָה, אָז מִתְרַהֵב הַבֵּן
34 בְּנַפְשׁוֹ לַעֲשׂוֹת מִילִּין דִּשְׁטוּתָא מִצַּד קַטְנוּת
35 הַמּוֹחִין, אַף שֶׁהוּא נֶגֶד רְצוֹן אָבִיו, וְאַף אִם אָבִיו
36 מוֹחֶה בְּיָדוֹ אֵינוֹ מַשְׁגִּיחַ בּוֹ וְאֵינוֹ שׁוֹמֵעַ לְקוֹלוֹ.
37 וְרַק כְּשֶׁאָבִיו גּוֹעֵר בּוֹ וְדוֹחֲפוֹ לַחוּץ וְאוֹמֵר לוֹ
38 שֶׁאֵינוֹ אָבִיו וּכְהַאי גַּוְונָא, אַזַי מִתְעוֹרֵר וּמִתְגַּלֶּה
39 אַהֲבַת הַבֵּן אֶל הָאָב בְּהִתְגַּלּוּת לִבּוֹ וְצוֹעֵק בְּמַר
40 נַפְשׁוֹ שֶׁאֵינוֹ רוֹצֶה לִיפָּרֵד מֵאָבִיו, וּמִכָּל שֶׁכֵּן
41 כְּשֶׁלֹּא יִקְרָא בְּשֵׁם אָבִיו כו'. וְכָךְ הוּא הָעִנְיָן
42 בְּאַהֲבַת יִשְׂרָאֵל לַמָּקוֹם בָּרוּךְ הוּא הַמְסוּתֶּרֶת בְּלֵב כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל,

ביאור בדרך אפשר

הִנֵּה כְּתִיב[43] כִּי נַעַר יִשְׂרָאֵל וָאֹהֲבֵהוּ וּמִמִּצְרַיִם קָרָאתִי לִבְנִי. בנבואת הושע **כִּי** (ופירש במצודת דוד: "כי נער - עודו בנערותו משועבד במצרים אהבתיו", "וממצרים - מעת יצא ממצרים קראתי את בני, רצה לומר, שלחתי אליו עבדי הנביאים לקרוא לו לשוב אלי").

וְהָעִנְיָן הוּא, כְּמוֹ שֶׁאָנוּ רוֹאִים עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל אֵצֶל בֵּן נַעַר, קטן וצעיר, **שֶׁכָּל זְמַן שֶׁנִּמְצָא בְּקֵרוּב לְאָבִיו וְאָבִיו מַרְאֶה לוֹ אַהֲבָתוֹ** בגלוי **וּמְקָרְבֵהוּ בְּאַהֲבָה וְחִיבָּה יְתֵרָה, אָז מִתְרַהֵב** מרהיב ומעיז **הַבֵּן בְּנַפְשׁוֹ לַעֲשׂוֹת מִילִּין דִּשְׁטוּתָא** דברי שטות **מִצַּד קַטְנוּת הַמּוֹחִין,** דברים של שטות שמפני קטנות המוחין שלו, הבן עושה אותם **אַף שֶׁהוּא** עשיית דברי השטות הללו **נֶגֶד רְצוֹן אָבִיו, וְאַף אִם אָבִיו מוֹחֶה בְּיָדוֹ אֵינוֹ מַשְׁגִּיחַ בּוֹ** הבן לא שם לב למחאות ולתוכחות של אביו **וְאֵינוֹ שׁוֹמֵעַ לְקוֹלוֹ,** וכל זה הוא כאשר האב מראה לבן את אהבתו בגלוי ומקרב אותו. **וְרַק כְּשֶׁאָבִיו גּוֹעֵר בּוֹ** באותו בן נער קטן **וְדוֹחֲפוֹ לַחוּץ** ומרחיק אותו **וְאוֹמֵר לוֹ שֶׁאֵינוֹ אָבִיו וּכְהַאי גַּוְונָא** ודברים דומים מסוג זה, של ריחוק היפך הקירוב, **אַזַי מִתְעוֹרֵר וּמִתְגַּלֶּה אַהֲבַת הַבֵּן אֶל הָאָב בְּהִתְגַּלּוּת לִבּוֹ וְצוֹעֵק** הבן **בְּמַר נַפְשׁוֹ שֶׁאֵינוֹ רוֹצֶה לִיפָּרֵד מֵאָבִיו, וּמִכָּל שֶׁכֵּן כְּשֶׁלֹּא יִקְרָא בְּשֵׁם אָבִיו כו'** ובודאי שהבן לא מסכים שאביו לא יקרא אביו, ונמצא שדוקא הריחוק של הבן מאביו הוא הגורם לו לאהוב את אביו ביתר שאת.

וְכָךְ כאמור לעיל במשל האב ובנו הקטן **הוּא הָעִנְיָן בְּאַהֲבַת יִשְׂרָאֵל** באהבה של בני ישראל **לַמָּקוֹם בָּרוּךְ הוּא הַמְסוּתֶּרֶת בְּלֵב כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל,**

42) ראה סה"מ עת"ר ע' מה [סא] ואילך. וראה ספר הערכים־חב"ד שם ע' תקמב ואילך, ובהנסמן שם. 43) הושע יא, א.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

שֶׁאֵינָהּ יוֹצֵאת מִן הַהֶעְלֵם אֶל הַגִּילוּי כִּי אִם דווקא עַל יְדֵי הַהִתְבּוֹנְנוּת בְּרִיחוּקוֹ של האדם מֵה׳, כשם שאהבת הבן הקטן לאביו מתגלית דווקא על ידי הריחוק מאביו. וְזֶהוּ כִּי נַעַר יִשְׂרָאֵל וָאוֹהֲבֵהוּ, דְּכַאֲשֶׁר יֶשְׁנוֹ עִנְיַן הַקֵּירוּב (וָאוֹהֲבֵהוּ והאהבה היא בגלוי), יָכוֹל לִהְיוֹת נַעַר יִשְׂרָאֵל, שֶׁיַּעֲשֶׂה מַעֲשֵׂי נַעֲרוּת וְקַטְנוּת, כמו הילד הנער שעושה דברי שטות וְדַוְקָא מִמִּצְרַיִם קָרָאתִי לִבְנִי, דְּעַל יְדֵי מִצְרַיִם הוּא מֵיצַר צמצום וְקַטְנוּת, עִנְיַן הַבּוּשָׁה הַנִּזְכָּר לְעֵיל הנובע מהכנעה וביטול שהאדם מקטין עצמו, עַל יְדֵי זֶה קָרָאתִי לִבְנִי, שֶׁעַל יְדֵי זֶה הוּא גִּילוּי הָאַהֲבָה בְּיֶתֶר שְׂאֵת.

וְזֶהוּ עִנְיַן התוכן הפנימי של גָּלוּת מִצְרַיִם, כפי שממשיך ומבאר. דְּהִנֵּה, יֵשׁ בְּחִינַת מִצְרַיִם במובן של צמצום והגבלה דִּקְדוּשָׁה וּבְחִינַת כפי שהוא בקדושה עצמה מִצְרַיִם דִּלְעֵמַּת זֶה כפי שהוא בהיפך הקדושה. בְּחִינַת מִצְרַיִם דִּקְדוּשָׁה הוּא שֶׁמִּסְתַּפֵּק בְּלִימוּד הַתּוֹרָה עַל פִּי חִיּוּב הַשּׁוּלְחָן עָרוּךְ (כמובא לעיל שיש מצבים שבהם מן הדין אפשר להסתפק בלימוד ׳פרק אחד שחרית ופרק אחד ערבית׳) ולא מוסיף על כך, וְכֵן בְּקִיּוּם הַמִּצְוֹות דַּי לוֹ והוא מסתפק ומרוצה בְּאוֹפֶן דְּמִצְוַת אֲנָשִׁים מְלֻמָּדָה[44], כלשון הכתוב בישעיהו, והיינו מתוך הרגל ושגרה וְיוֹצֵא יְדֵי חוֹבָתוֹ לְפִי רְאוֹת עֵינָיו ואינו משתדל ומתאמץ להדר בקיום המצוות. וּמִבְּחִינַת מִצְרַיִם שֶׁבִּקְדוּשָׁה הִנֵּה עַל יְדֵי רִיבּוּי הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת כוּ׳ והירידות הרבות מדרגה לדרגה יָכוֹל עלול לִהְיוֹת גַּם בְּחִינַת מִצְרַיִם דִּלְעֵמַּת זֶה, ׳מצרים׳ של היפך הקדושה וְהַיְינוּ, שֶׁנִּכְשָׁל בִּפְגַם הַבְּרִית, וְלִפְעָמִים הֲרֵי זֶה הכשלון בפגם הברית לא מרצונו ובפעולה מצידו אלא בְּאוֹפֶן שֶׁמְּטַמְּאִין אוֹתוֹ בְּעַל כָּרְחוֹ בְּמִקְרֶה לַיְלָה, וְעַל זֶה נֶאֱמַר[45] בתורה, בפרשת השבוע (לגבי העבודה הקשה של בני ישראל במצרים) אֲשֶׁר מִצְרַיִם מַעֲבִידִים אוֹתָם, וכשם שהעבודה במצרים לא היתה מצד בני ישראל עצמם אלא מפני שהמצרים הכריחו אותם, כך יש אופן של פגם הברית באופן שמטמאים אותו בעל כרחו.

וְעִנְיַן יְצִיאַת מִצְרַיִם הוּא בְּחִינַת תְּשׁוּבָה והתקרבות לאלוקות עַל יְדֵי עִנְיָן זֶה עַצְמוֹ, מתוך דבר זה עצמו שנמצא בריחוק, בבחינת ׳מצרים׳, כְּשֶׁרוֹאֶה בְּעַצְמוֹ שֶׁהוּא רָחוֹק מֵה׳ בְּתַכְלִית, שֶׁזֶּהוּ כְּמוֹ הַבֵּן שֶׁאָבִיו דּוֹחֲפוֹ לַחוּץ ומרחיק אותו מעל פניו וְאוֹמֵר לוֹ לבן שֶׁאֵינוֹ אָבִיו, שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִסְבּוֹל זֹאת כְּלָל, שזהו מצב שהבן לא מסוגל לסבול, וְעַל יְדֵי זֶה על ידי ההתבוננות וההכרה בריחוק הִנֵּה כלשון הכתוב הנזכר לעיל מִמִּצְרַיִם קָרָאתִי לִבְנִי, שֶׁדַּוְקָא הַמֵּיצַר וְהָרִיחוּק של הבן מהאב מְעוֹרֵר אֶצְלוֹ אצל האב אֶת הַהַרְגֵּשׁ שֶׁהוּא בְּנִי כוּ׳.

וְזֶהוּ מַעֲלַת עִנְיַן הַתְּשׁוּבָה, שֶׁגַּם מִי שֶׁאֵינוֹ זוֹכֶה שֶׁיִּהְיוּ יָמָיו שְׁלֵמִים, כמו שמבואר לעיל לגבי אברהם אבינו, אלא שֶׁחָסַר בִּלְבוּשֵׁי הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת שֶׁלּוֹ, שבדרך כלל הם האמצעי להתקשרות והתחברות של הנשמה לעצמות האלוקות, מכל מקום, אֶפְשָׁר שֶׁתִּהְיֶה הִתְקַשְּׁרוּת נַפְשׁוֹ בְּעַצְמוּת וּמַהוּת עַל יְדֵי הַתְּשׁוּבָה שגם היא דרך ואמצעי להתחברות והתקרבות לאלוקות (כמבואר לעיל שדוקא מתוך הריחוק יכול להיות קירוב ביתר שאת). וְאַדְרַבָּה, ולא זו בלבד שהדבר אפשרי גם על ידי התשובה אלא אדרבה יֵשׁ מַעֲלָה ויתרון

1 שֶׁאֵינָהּ יוֹצֵאת מִן הַהֶעְלֵם אֶל הַגִּילוּי כִּי אִם עַל יְדֵי הַהִתְבּוֹנְנוּת
2 בְּרִיחוּקוֹ מֵה׳. וְזֶהוּ כִּי נַעַר יִשְׂרָאֵל וָאוֹהֲבֵהוּ,
3 דְּכַאֲשֶׁר יֶשְׁנוֹ עִנְיַן הַקֵּירוּב (וָאוֹהֲבֵהוּ), יָכוֹל
4 לִהְיוֹת נַעַר יִשְׂרָאֵל, שֶׁיַּעֲשֶׂה מַעֲשֵׂי נַעֲרוּת
5 וְקַטְנוּת, וְדַוְקָא מִמִּצְרַיִם קָרָאתִי לִבְנִי, דְּעַל יְדֵי
6 מִצְרַיִם הוּא מֵיצַר וְקַטְנוּת, עִנְיַן הַבּוּשָׁה הַנִּזְכָּר
7 לְעֵיל, עַל יְדֵי זֶה קָרָאתִי לִבְנִי, שֶׁעַל יְדֵי זֶה הוּא
8 גִּילוּי הָאַהֲבָה בְּיֶתֶר שְׂאֵת.
9 וְזֶהוּ עִנְיַן גָּלוּת מִצְרַיִם. דְּהִנֵּה, יֵשׁ בְּחִינַת
10 מִצְרַיִם דִּקְדוּשָׁה וּבְחִינַת מִצְרַיִם דִּלְעֵמַּת
11 זֶה. בְּחִינַת מִצְרַיִם דִּקְדוּשָׁה הוּא שֶׁמִּסְתַּפֵּק
12 בְּלִימוּד הַתּוֹרָה עַל פִּי חִיּוּב הַשּׁוּלְחָן עָרוּךְ, וְכֵן
13 בְּקִיּוּם הַמִּצְוֹות דַּי לוֹ בְּאוֹפֶן דְּמִצְוַת אֲנָשִׁים
14 מְלֻמָּדָה[44], וְיוֹצֵא יְדֵי חוֹבָתוֹ לְפִי רְאוֹת עֵינָיו.
15 וּמִבְּחִינַת מִצְרַיִם שֶׁבִּקְדוּשָׁה הִנֵּה עַל יְדֵי רִיבּוּי
16 הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת כוּ׳ יָכוֹל לִהְיוֹת גַּם בְּחִינַת מִצְרַיִם
17 דִּלְעֵמַּת זֶה, וְהַיְינוּ, שֶׁנִּכְשָׁל בִּפְגַם הַבְּרִית,
18 וְלִפְעָמִים הֲרֵי זֶה בְּאוֹפֶן שֶׁמְּטַמְּאִין אוֹתוֹ בְּעַל
19 כָּרְחוֹ בְּמִקְרֶה לַיְלָה, וְעַל זֶה נֶאֱמַר[45] אֲשֶׁר מִצְרַיִם
20 מַעֲבִידִים אוֹתָם. וְעִנְיַן יְצִיאַת מִצְרַיִם הוּא בְּחִינַת
21 תְּשׁוּבָה עַל יְדֵי עִנְיָן זֶה עַצְמוֹ, כְּשֶׁרוֹאֶה בְּעַצְמוֹ
22 שֶׁהוּא רָחוֹק מֵה׳ בְּתַכְלִית, שֶׁזֶּהוּ כְּמוֹ הַבֵּן
23 שֶׁאָבִיו דּוֹחֲפוֹ לַחוּץ וְאוֹמֵר לוֹ שֶׁאֵינוֹ אָבִיו,
24 שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִסְבּוֹל זֹאת כְּלָל, וְעַל יְדֵי זֶה הִנֵּה
25 מִמִּצְרַיִם קָרָאתִי לִבְנִי, שֶׁדַּוְקָא הַמֵּיצַר וְהָרִיחוּק
26 מְעוֹרֵר אֶצְלוֹ אֶת הַהַרְגֵּשׁ שֶׁהוּא בְּנִי כוּ׳.
27 וְזֶהוּ מַעֲלַת עִנְיַן הַתְּשׁוּבָה, שֶׁגַּם מִי שֶׁאֵינוֹ
28 זוֹכֶה שֶׁיִּהְיוּ יָמָיו שְׁלֵמִים, שֶׁחָסַר בִּלְבוּשֵׁי
29 הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת שֶׁלּוֹ, אֶפְשָׁר שֶׁתִּהְיֶה הִתְקַשְּׁרוּת
30 נַפְשׁוֹ בְּעַצְמוּת וּמַהוּת עַל יְדֵי הַתְּשׁוּבָה.
31 וְאַדְרַבָּה, יֵשׁ מַעֲלָה בְּהִתְקַשְּׁרוּת שֶׁעַל יְדֵי

44) ישעי׳ כט, יג. וראה תניא פל״ט (נג, ב). 45) פרשתנו ו, ה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

בְּהִתְקַשְּׁרוּת של הנשמה לאלוקות **שֶׁעַל יְדֵי הַתְּשׁוּבָה, עַל הַהִתְקַשְּׁרוּת** של הנשמה לאלוקות **שֶׁעַל יְדֵי לְבוּשֵׁי הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת, כִּי, הַהַמְשָׁכָה** וההתגלות של האור האלוקי מלמעלה למטה **שֶׁעַל יְדֵי לְבוּשֵׁי הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת הִיא בִּבְחִינַת גְּבוּל,** במידה מוגבלת, **וְהַיְינוּ, שֶׁלְּפִי עֵרֶךְ עֲבוֹדָתוֹ בְּקִיּוּם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת** שהביא לנשמתו, **הִנֵּה בְּאוֹפֶן כָּזֶה הִיא הַהַמְשָׁכָה, שֶׁהִיא** המשכה **מִבְּחִינַת מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין** האור האלוקי המוגבל המאיר בכל עולם ובכל נברא לפי ענינו ולפי היכולת שלו להכיל (והארתו היא בהתלבשות פנימית בכל עולם ובכל נברא, ולכן נקרא 'ממלא כל עלמין' כי הוא מתלבש בנבראים ו'ממלא' אותם כשם שאור הנפש מתלבש באברי הגוף ו'ממלא' אותם). **אֲבָל עַל יְדֵי הַתְּשׁוּבָה, הֲרֵי עִנְיַן הַתְּשׁוּבָה הוּא** כלשון הזוהר **בְּשַׁעְתָּא חֲדָא וּבְרִגְעָא חֲדָא**[46], בשעה אחת וברגע אחד, היינו שלפני רגע היה במקום אחר ובמצב אחר וכעת הוא כבר בעל תשובה, שזהו שינוי ומהפך קיצוני, באין ערוך למצב הקודם, **וְהַהַמְשָׁכָה שֶׁעַל יְדֵי זֶה** התגלות האור האלוקי הנמשך ומתגלה מלמעלה למטה על ידי עבודת התשובה **הִיא בִּבְחִינַת בְּלִי גְּבוּל,** בהתאם לתוכנה וענינה של עבודת התשובה שהיא יציאה מהגבלות **וְהַיְינוּ לְפִי שֶׁכָּל עִנְיָן שֶׁל מְדִידָה וְהַגְבָּלָה הֲרֵי הוּא** העושה תשובה **יוֹדֵעַ שֶׁאוֹכֶם הוּא** בבחינת חושך ואפילה והעדר האור **קֶדֶם עִילַּת הָעִילּוֹת,** היינו עצמות האלוקות **וְרוֹצֶה לָצֵאת מֵהַגְבָּלָה זוֹ,** ולהתחבר עם בחינת האין סוף שהוא בלי גבול ולמעלה מכל מדידה והגבלה, **וְלָכֵן הַהַמְשָׁכָה שֶׁעַל יְדֵי הַתְּשׁוּבָה,** שתשובה של התגלות האלוקות מלמעלה למטה היא התקרבות לאלוקות מתוך הריחוק מן המיצר וההגבלה והריחוק **קָרָאתִי לִבְנִי, הִיא הַמְשָׁכָה נַעֲלִית עוֹד יוֹתֵר,** מאשר ההמשכה שעל הלבושים של תורה ומצות, המשכה שהיא **בִּבְחִינַת בְּלִי גְּבוּל.**

ז) **וְזֶהוּ** התוכן הפנימי של הכתוב הפותח את המאמר **וָאֵרָא אֶל אַבְרָהָם אֶל יִצְחָק וְאֶל יַעֲקֹב בְּאֵ־ל שַׁדַּי גו', הַיְינוּ,** והמשכת האלוקות **שֶׁהַגִּילּוּי לָאָבוֹת הוּא בְּחִינַת אֵ־ל שַׁדַּי, דְּבִכְלָלוּת זֶהוּ בְּחִינַת מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין** שהוא האור האלוקי המוגבל, כמבואר לעיל. **וּבִפְרָטִיּוּת יוֹתֵר יֵשׁ בָּזֶה** בהמשכת האלוקות על ידי השמות 'א־ל' ו'ש־ד־י' **כַּמָּה מַדְרֵיגוֹת**[47]. **דְּהִנֵּה אָמְרוּ רַז"ל**[48] בגמרא ובמדרש **שֶׁהָיָה הָעוֹלָם** בעת שנברא **מַרְחִיב וְהוֹלֵךְ** ומתפשט **עַד שֶׁגָּעַר בּוֹ הַקָּבָ"ה כוּ'** ועצר והגביל את התרחבות העולם, **שֶׁנֶּאֱמַר** בתורה **אֲנִי אֵ־ל שַׁדַּי,** ודורשים **אֲנִי הוּא שֶׁאָמַרְתִּי לְעוֹלָמִי דַּי** והגבלתי את התרחבותו והתפשטותו, **שֶׁזֶּהוּ טֶבַע הָעוֹלָם שֶׁהוּא בִּבְחִינַת הֶעְלֵם וְהֶסְתֵּר** שהעולם הוא מוגבל בגודלו ובמידתו והעולם הוא גשמי ומעלים ומטבעו הוא מעלים ומסתיר על האור האלוקי שמהווה ומחיה אותו. **וְיֵשׁ מַדְרֵיגָה עֶלְיוֹנָה יוֹתֵר בְּאֵ־ל שַׁדַּי, שֶׁמּוֹרָה עַל** שפע וחיות והתגלות והמשכת אלוקות באופן של **רִיבּוּי הַהַשְׁפָּעָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[49] **וַהֲרִיקוֹתִי לָכֶם בְּרָכָה עַד בְּלִי דָּי,** שגם כאן נזכר הלשון 'די', אבל בניגוד לדרגה הקודמת שם 'די' הוא הגבלת התרחבות, בדרגה זו מדובר דווקא על ריבוי ההשפעה 'עד בלי די', **כּוֹלֵל גַּם רִיבּוּי הַשְׁפָּעָה בְּהַמְשָׁכַת אֱלֹקוּת בָּעוֹלָמוֹת, כְּפֵירוּשׁ הַמִּדְרָשׁ**[50] **שֶׁדַּי בֶּאֱלֹקוּתִי לְכָל בְּרִיָּה.** היינו שההשפעה והתגלות היא בשפע רב שדי בו, והוא מספיק, לכל בריה ובריה. **אָמְנָם, כָּל זֶה** גם הדרגה השניה, של

---

46) זח"א קכט, סע"א ואילך. 47) ראה אוה"ת שם ע' קלד ואילך. סה"מ תר"ס ע' נז. המשך תער"ב ח"א ע' רנא־רעט [ח"ב ע' שמ־שפא]. סה"מ שבהערה 54. ועוד. 48) חגיגה יב, א. ב"ר פמ"ו, ג. 49) מלאכי ג, י. 50) ב"ר שם.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

1 השפעה בריבוי, **הוּא רַק** בלשון הזוהר **דֵּי סִיפּוּקָא**[51], באופן שדי
2 ומספיק ולא חסר **וּכְמוֹ** שנאמר בתורה לגבי מצות צדקה שצריך לתת לעני
3 **דֵּי מַחְסוֹרוֹ אֲשֶׁר יֶחְסַר לוֹ**[52], ומבואר בגמרא שצריך לתת לו כל מה
4 שהיה רגיל בו וכעת חסר לו **אֲפִילּוּ סוּס לִרְכּוֹב עָלָיו וְעֶבֶד לָרוּץ**
5 **לְפָנָיו**[53] **(וְכַמְבוֹאָר**
6 **בַּחֲסִידוּת**[54] **תּוֹכֶן הָעִנְיָן**
7 **בְּרוּחָנִיּוּת), שֶׁכָּל זֶה** גם הנתינה
8 בשפע **הוּא** עדיין **עִנְיָן שֶׁל מִילּוּי**
9 **הַחִסָּרוֹן בִּלְבַד** אלא שמילוי
10 החסרון הוא בשפע ובריבוי ולא
11 בצמצום, **וְלֹא עִנְיָן שֶׁל עֲשִׁירוּת**
12 **וּמוֹתָרוֹת,** אבל עדיין מדובר בנתינה
13 והמשכה של דברים נחוצים וחסרים
14 לעני, ולא על השפעה של עשירות
15 ומותרות, ולכן הרי זו השפעה מוגבלת
16 **שֶׁזֶּהוּ כְּלָלוּת עִנְיָן הַהַמְשָׁכָה**
17 **שֶׁבִּבְחִינַת מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין**
18 **בִּלְבַד** שהיא המשכה של אור מוגבל
19 המדוד לפי ערך העולמות והנבראים
20 שבהם הוא מתלבש. וזו הכוונה
21 שהגילוי לאבות היה רק ב'א-ל ש-ד-י'
22 ולא בשם הוי', כי מדובר בהתגלות
23 והמשכה של אור הממלא כל עלמין
24 שהוא (גם בדרגות הגבוהות שבו) אור
25 מוגבל.
26 **אָמְנָם עַל יְדֵי הַירִידָה לְגָלוּת**
27 **מִצְרַיִם דַּוְקָא, הִנֵּה מִמִּצְרַיִם**
28 **קָרָאתִי לִבְנִי, שֶׁעַל יְדֵי זֶה**
29 מתוך מיצר הגלות, היינו מתוך הריחוק
30 מאלוקות, כמבואר לעיל בארכיות
31 לגבי מעלת התשובה, **הִגִּיעוּ** בני
32 ישראל **לְגִילּוּי שֵׁם הַוָּיָ', שֶׁהוּא**
33 **עִנְיָן הַהַמְשָׁכָה** והתגלות אור
34 אלוקי **שֶׁבִּבְחִינַת בְּלִי גְבוּל.**
35 **וְזֶהוּ** התוכן הפנימי של **אָמְרוֹ וַיְדַבֵּר אֱלֹקִים אֶל מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר**
36 **אֵלָיו אֲנִי הַוָּיָ'. דְּהִנֵּה פָּסוּק זֶה הוּא מַעֲנֶה**[55] **עַל**
37 **מֹשֶׁה** בסוף הפרשה הקודמת, פרשת שמות **לָמָּה הֲרֵעֹתָה לָעָם**
38 **הַזֶּה**[56] (כפירוש רש"י בתחילת הפרשה: "וידבר אלקים אל משה – דיבר

1 דֵּי סִיפּוּקָא[51], וּכְמוֹ דֵּי מַחְסוֹרוֹ אֲשֶׁר יֶחְסַר לוֹ[52],
2 אֲפִילּוּ סוּס לִרְכּוֹב עָלָיו וְעֶבֶד לָרוּץ לְפָנָיו[53]
3 (וְכַמְבוֹאָר בַּחֲסִידוּת[54] תּוֹכֶן הָעִנְיָן בְּרוּחָנִיּוּת),
4 שֶׁכָּל זֶה הוּא עִנְיָן שֶׁל מִילּוּי הַחִסָּרוֹן בִּלְבַד, וְלֹא
5 עִנְיָן שֶׁל עֲשִׁירוּת וּמוֹתָרוֹת, שֶׁזֶּהוּ כְּלָלוּת עִנְיָן
6 הַהַמְשָׁכָה שֶׁבִּבְחִינַת מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין בִּלְבַד.
7 אָמְנָם עַל יְדֵי הַירִידָה לְגָלוּת מִצְרַיִם דַּוְקָא, הִנֵּה
8 מִמִּצְרַיִם קָרָאתִי לִבְנִי, שֶׁעַל יְדֵי זֶה הִגִּיעוּ לְגִילּוּי
9 שֵׁם הַוָּיָ', שֶׁהוּא עִנְיַן הַהַמְשָׁכָה שֶׁבִּבְחִינַת בְּלִי
10 גְבוּל. וְזֶהוּ אָמְרוֹ וַיְדַבֵּר אֱלֹקִים אֶל מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר
11 אֵלָיו אֲנִי הַוָּיָ'. דְּהִנֵּה פָּסוּק זֶה הוּא מַעֲנֶה[55] עַל
12 שְׁאֵלַת מֹשֶׁה לָמָּה הֲרֵעֹתָה לָעָם הַזֶּה[56], הַיְינוּ,
13 לָמָּה הוּצְרַךְ לִהְיוֹת כָּל עִנְיַן גָּלוּת מִצְרַיִם. וְעַל
14 זֶה בָּא הַמַּעֲנֶה וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי הַוָּיָ', דְּתַכְלִית
15 עִנְיַן גָּלוּת מִצְרַיִם הוּא שֶׁעַל יְדֵי זֶה יִהְיֶה גִּילּוּי
16 שֵׁם הַוָּיָ'. וְאַף שֶׁגַּם אֵצֶל הָאָבוֹת נֶאֱמַר שֵׁם הַוָּיָ'
17 (כַּנִּזְכָּר לְעֵיל), הִנֵּה שֵׁם הַוָּיָ' שֶׁנֶּאֱמַר אֵצֶל
18 הָאָבוֹת הוּא רַק שֵׁם הַוָּיָ' דִּלְתַתָּא, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן שֵׁם
19 הַוָּיָ' מִלְּשׁוֹן מְהַוֶּוה[57], שֶׁזּוֹהִי הַבְּחִינָה שֶׁשַּׁיֶּכֶת
20 לָעוֹלָמוֹת. אָמְנָם עַל יְדֵי גָּלוּת מִצְרַיִם אַזַּי
21 וִידַעְתֶּם כִּי אֲנִי הַוָּיָ', שֵׁם הַוָּיָ' דִּלְעֵילָא[58], שֶׁזֶּהוּ
22 עִנְיַן שֵׁם הַוָּיָ' מִלְּשׁוֹן הָיָה הֹוֶה וְיִהְיֶה כְּאֶחָד[59],
23 בְּחִינַת בְּלִי גְבוּל. וְעִנְיָן זֶה בָּא עַל יְדֵי עֲבוֹדַת
24 הַתְּשׁוּבָה כַּנִּזְכָּר לְעֵיל, וְעַל זֶה נֶאֱמַר[60] וְנָתַתִּי

ביאור בדרך אפשר

39 איתו משפט, על שהקשה לדבר ולומר למה הרעותה לעם הזה"), **הַיְינוּ,**
40 **לָמָּה הוּצְרַךְ לִהְיוֹת כָּל עִנְיַן גָּלוּת מִצְרַיִם** ואיזו מעלה ואיזה
41 יתרון יש בגלות. **וְעַל זֶה** על טענה זו של משה רבינו **בָּא הַמַּעֲנֶה** של
42 הקדוש ברוך הוא **וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי הַוָּיָ', דְּתַכְלִית עִנְיַן גָּלוּת**
43 **מִצְרַיִם הוּא שֶׁעַל יְדֵי זֶה** מתוך
44 המיצר והריחוק **יִהְיֶה גִּילּוּי שֵׁם**
45 **הַוָּיָ'** שהוא ענין האור האלוקי הבלי
46 גבול, למעלה מאור ה'ממלא כל
47 עלמין' המתגלה בא-ל ש-ד-י. **וְאַף**
48 **שֶׁגַּם אֵצֶל הָאָבוֹת נֶאֱמַר שֵׁם**
49 **הַוָּיָ' (כַּנִּזְכָּר לְעֵיל** בתחילת
50 המאמר, ונשאלה השאלה, אם כן, מה
51 משמעות הכתוב כאן 'ושמי הוי' לא
52 נודעתי להם'), על כך בא המענה,
53 שאכן גם לאבות היה גילוי שם הוי',
54 אבל **הִנֵּה שֵׁם הַוָּיָ' שֶׁנֶּאֱמַר**
55 **אֵצֶל הָאָבוֹת הוּא רַק שֵׁם הַוָּיָ'**
56 **דִּלְתַתָּא,** שם הוי' שלמטה, היינו שם
57 הוי' כפי שירד ונמשך ל'סדר
58 השתלשלות' שבו יורד ונמשך האור
59 האלוקי לנבראים **שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן שֵׁם**
60 **הַוָּיָ' מִלְּשׁוֹן מְהַוֶּוה**[57], בורא
61 ומהווה ומחיה עולמות ונבראים,
62 **שֶׁזּוֹהִי הַבְּחִינָה** התחתונה של שם
63 הוי' **שֶׁשַּׁיֶּכֶת לָעוֹלָמוֹת. אָמְנָם**
64 **עַל יְדֵי גָּלוּת מִצְרַיִם** על ידי
65 העליה שמתוך הירידה והקירוב
66 שמתוך הריחוק, **אַזַּי וִידַעְתֶּם כִּי**
67 **אֲנִי הַוָּיָ', שֵׁם הַוָּיָ'**
68 **דִּלְעֵילָא**[58], שם הוי' שלמעלה, כפי
69 שהוא למעלה מ'סדר השתלשלות',
70 למעלה משייכות לעולמות, **שֶׁזֶּהוּ**
71 **עִנְיַן שֵׁם הַוָּיָ' מִלְּשׁוֹן הָיָה**
72 **הֹוֶה וְיִהְיֶה כְּאֶחָד**[59], למעלה
73 מגדרי הזמן ששייכים רק ביחס למציאות המוגבלת, והוא שם הוי' של
74 **בְּחִינַת בְּלִי גְבוּל. וְעִנְיָן זֶה** של גילוי שם הוי' דלעילא, שלא התגלה
75 אל האבות אלא התגלה דוקא אחרי גלות מצרים) **בָּא עַל יְדֵי עֲבוֹדַת**
76 **הַתְּשׁוּבָה כַּנִּזְכָּר לְעֵיל, וְעַל זֶה נֶאֱמַר**[60] בפרשה זו (לפי פשוטו,

---

51) ראה זח"ג יא, ב. אוה"ת שם ע' קלה ואילך. ע' קנז ואילך. 52) ראה טו, ח. 53) כתובות סז, ב. 54) ראה סה"מ תרכ"ז ע' ק. תרכ"ט ע' צז. תרל"ה ח"א ע' מג. המשך תער"ב ח"א ע' שט [ח"ב ס"ע תכ ואילך]. 55) ראה פרש"י פרשתנו ו, ח. 56) שמות ה, כב. 57) פרדס שער א (עשר ולא תשע) פ"ט. תניא שעהיוה"א רפ"ד. וראה מאמרי אדה"ז שם. 58) ראה אוה"ת שם ע' קכו ואילך. 59) זח"ג רנז, ב (ברע"מ). תניא שער היחוד והאמונה פ"ז (פב, א). פרדס שם. וראה מאמרי אדה"ז שם. אוה"ת שם (ע' קכד). 60) פרשתנו ו, ח.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

לגבי ארץ ישראל) **וְנָתַתִּי אוֹתָהּ לָכֶם מוֹרָשָׁה,** ולפי פנימיות הענין פירושו **כִּי הָאַהֲבָה** לאלוקות **הַבָּאָה מִבְּחִינַת הַתְּשׁוּבָה הִיא כְּמוֹ יְרוּשָׁה שֶׁנָּפַל לוֹ** ליורש **הוֹן רַב אֲשֶׁר לֹא עָמַל בּוֹ, וְכָךְ הָאַהֲבָה וְקִרְבַת ה' הַבָּאָה עַל יְדֵי הַתְּשׁוּבָה וְהַבּוּשָׁה** של יראת החטא, כמבואר לעיל **הִיא שֶׁלֹּא עַל יְדֵי מַעֲשָׂיו הַטּוֹבִים דְּבַר יוֹם בְּיוֹמוֹ** שהיא העבודה של תורה ומצוות שעושה 'לבושים' לנשמה, כמבואר לעיל, ועל ידה נמשך האור המוגבל של 'ממלא כל עלמין', **כִּי אִם** עבודת התשובה שהיא **בְּשַׁעְתָּא חָדָא כוּ',** ובתוך רגע, ופעולתה היא לא תוצאה של העבודה המסודרת שנמשכת זמן רב אלא ביציאה מהגדרים וההגבלות שהיא ברגע אחד, **וְהוּא עִנְיָן הַבָּא בְּתוֹרַת יְרוּשָׁה, שֶׁעִנְיַן הַיְרוּשָׁה הוּא מְצַד** עצם העובדה **שֶׁיֵּשׁ לַיּוֹרֵשׁ יַחַס** ושייכות **אֶל הַמּוֹרִישׁ, וְאֵינוֹ נוֹגֵעַ בָּזֶה מַצַּב הַיּוֹרֵשׁ,** ואין שום הבדל באיזה מצב ובאיזו דרגה נמצא היורש **וְלָכֵן גַּם חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן** שאין לו מעלות מצד עצמו **יוֹרֵשׁ**[61]**, כִּי הָעִיקָּר הוּא שֶׁיֵּשׁ לוֹ יַחַס** ושייכות **אֶל הַמּוֹרִישׁ. וְזֶהוּ** הפירוש הפנימי בכתוב **מוֹרָשָׁה אֲנִי הְוָיָ', שֶׁבִּכְדֵי לְהַגִּיעַ לִבְחִינַת הְוָיָ' דִּלְעֵילָא** ולפעול המשכה וגילוי אלוקות משם הוי' כפי שהיא בדרגה העליונה, למעלה מ'סדר השתלשלות', ענין האין סוף, **הֲרֵי זֶה רַק עַל יְדֵי עִנְיַן הַיְרוּשָׁה.**

ביאור בדרך אפשר

וְיֵשׁ לְהוֹסִיף, שֶׁמּוֹרָשָׁה הוּא גַּם מִלְּשׁוֹן רֹאשׁ, וּמוֹרֶה עַל הַהִתְקַשְּׁרוּת של הנשמות הפרטיות **עִם רֹאשׁ הָעֵדָה**[62]**,** ובלשון הכתוב **רָאשֵׁיכֶם שִׁבְטֵיכֶם**[63]**, וְהַיְינוּ, שֶׁכְּדֵי שֶׁגַּם חוֹטֵב עֵצֶיךָ וְשׁוֹאֵב מֵימֶיךָ**[63] האנשים הפשוטים שהם עצמם אינם בעלי נשמות גבוהות **נַגִּיעוּ לְגִילּוּי שֵׁם הְוָיָ', צָרִיךְ לִהְיוֹת הַהִתְקַשְּׁרוּת** של 'חוטב עציך ושואב מימך' **עִם רָאשֵׁיכֶם שִׁבְטֵיכֶם, שֶׁלֹּא לְהַפְרִיד חַס וְשָׁלוֹם מֵהַמּוֹרִישׁ,** הרומז לראש, **וְכַנִּזְכָּר לְעֵיל בְּעִנְיַן הַתְּשׁוּבָה, שֶׁהוּא** ענין התשובה הוא כאשר הקשר של הבן לאב מתעורר ונרגש **כְּמוֹ הַבֵּן שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִסְבּוֹל כַּאֲשֶׁר אָבִיו אוֹמֵר לוֹ שֶׁאֵינוֹ אָבִיו, וְרוֹצֶה לִהְיוֹת מְקוּשָּׁר אֵלָיו** ולא נפרד מאביו חס ושלום. **וְעַל יְדֵי זֶה** שהקשר לאלוקות הוא בחיבור חזק, גם על ידי החיבור ל'ראשיכם שבטיכם', נפעל שיהיה **וִידַעְתֶּם כִּי אֲנִי הְוָיָ', שֶׁתִּהְיוּ מְקוּשָּׁרִים (דַּעַת לְשׁוֹן הִתְקַשְּׁרוּת**[64] כמבואר בספר התניא: "והדעת הוא מלשון והאדם ידע את חוה, והוא לשון התקשרות והתחברות שמקשר דעתו בקשר אמיץ וחזק מאוד ויתקע מחשבתו בחוזק בגדולת אין סוף ברוך הוא) **לְשֵׁם הְוָיָ' דִּלְעֵילָא, בְּחִינַת הָיָה הֹוֶה וְיִהְיֶה כְּאֶחָד,** למעלה מגדרי הזמן, למעלה מהגבלות המציאות, **בְּחִינַת בְּלִי גְבוּל, שֶׁכָּל זֶה בָּא עַל יְדֵי הַתְּשׁוּבָה.**

1 אוֹתָהּ לָכֶם מוֹרָשָׁה, כִּי הָאַהֲבָה הַבָּאָה מִבְּחִינַת
2 הַתְּשׁוּבָה הִיא כְּמוֹ יְרוּשָׁה שֶׁנָּפַל לוֹ הוֹן רַב אֲשֶׁר
3 לֹא עָמַל בּוֹ, וְכָךְ הָאַהֲבָה וְקִרְבַת ה' הַבָּאָה עַל
4 יְדֵי הַתְּשׁוּבָה וְהַבּוּשָׁה, הִיא שֶׁלֹּא עַל יְדֵי מַעֲשָׂיו
5 הַטּוֹבִים דְּבַר יוֹם בְּיוֹמוֹ, כִּי אִם בְּשַׁעְתָּא חָדָא
6 כוּ', וְהוּא עִנְיָן הַבָּא בְּתוֹרַת יְרוּשָׁה, שֶׁעִנְיַן
7 הַיְרוּשָׁה הוּא מִצַּד שֶׁיֵּשׁ לַיּוֹרֵשׁ יַחַס אֶל הַמּוֹרִישׁ,
8 וְאֵינוֹ נוֹגֵעַ בָּזֶה מַצַּב הַיּוֹרֵשׁ, וְלָכֵן גַּם חֵרֵשׁ
9 שׁוֹטֶה וְקָטָן יוֹרֵשׁ[61], כִּי הָעִיקָּר הוּא שֶׁיֵּשׁ לוֹ יַחַס
10 אֶל הַמּוֹרִישׁ. וְזֶהוּ מוֹרָשָׁה אֲנִי הְוָיָ', שֶׁבִּכְדֵי
11 לְהַגִּיעַ לִבְחִינַת הְוָיָ' דִּלְעֵילָא הֲרֵי זֶה רַק עַל יְדֵי
12 עִנְיַן הַיְרוּשָׁה. וְיֵשׁ לְהוֹסִיף, שֶׁמּוֹרָשָׁה הוּא גַּם
13 מִלְּשׁוֹן רֹאשׁ, וּמוֹרֶה עַל הַהִתְקַשְּׁרוּת עִם רֹאשׁ
14 הָעֵדָה[62], רָאשֵׁיכֶם שִׁבְטֵיכֶם[63], וְהַיְינוּ, שֶׁכְּדֵי
15 שֶׁגַּם חוֹטֵב עֵצֶיךָ וְשׁוֹאֵב מֵימֶיךָ[63] יַגִּיעוּ לְגִילּוּי
16 שֵׁם הְוָיָ', צָרִיךְ לִהְיוֹת הַהִתְקַשְּׁרוּת עִם רָאשֵׁיכֶם
17 שִׁבְטֵיכֶם, שֶׁלֹּא לְהַפְרִיד חַס וְשָׁלוֹם מֵהַמּוֹרִישׁ,
18 וְכַנִּזְכָּר לְעֵיל בְּעִנְיַן הַתְּשׁוּבָה, שֶׁהוּא כְּמוֹ הַבֵּן
19 שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִסְבּוֹל כַּאֲשֶׁר אָבִיו אוֹמֵר לוֹ שֶׁאֵינוֹ
20 אָבִיו, וְרוֹצֶה לִהְיוֹת מְקוּשָּׁר אֵלָיו. וְעַל יְדֵי זֶה
21 וִידַעְתֶּם כִּי אֲנִי הְוָיָ', שֶׁתִּהְיוּ מְקוּשָּׁרִים (דַּעַת
22 לְשׁוֹן הִתְקַשְּׁרוּת[64]) לְשֵׁם הְוָיָ' דִּלְעֵילָא, בְּחִינַת
23 הָיָה הֹוֶה וְיִהְיֶה כְּאֶחָד, בְּחִינַת בְּלִי גְבוּל, שֶׁכָּל
24 זֶה בָּא עַל יְדֵי הַתְּשׁוּבָה.

---

61) ראה משנה נדה מד, רע"א. 62) ראה גם בהשיחה שלאחרי המאמר (תו"מ ח"ד ע' 279). 63) לשון הכתוב — נצבים כט, ט־י. וראה לקו"ת ר"פ נצבים. 64) תניא ספ"ג. פמ"ב (נט, ב). ובכ"מ.

בוודאי לא יסתפק בההשגים דעד עתה וישתדל באופן המתאים להוסיף עליהם, ובהיכרות המתאימה תקווה גדולה שגם זה יצליח בידו ובפרט שזכות הרבים תלמידיו ומושפעיו שי' מסייעתו

ממכתב י"ח טבת, תש"כ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

התוועדויות

בס"ד. שיחת יום ג' פ' וארא, כ"ד טבת, ה'תשי"ב.

בלתי מוגה

א. [כ"ק אדמו"ר שליט"א הורה שיעשו חלוקת הש"ס[1] באמצעות הכרטיסים המיועדים לכך, ולאחרי שחילקו הכרטיסים ועשו חלוקת הש"ס[2] — אמר:]

כ"ק אדמו"ר מהר"ש כותב בא' ממאמרי דא"ח שלו[3] ש"לכל הפחות צריך כל אחד ללמוד מס' גמרא בשנה".

לימוד זה יכול להיות ביחידות, אבל יכול להיות הלימוד גם ביחד עם כל הקהל, שאז התועלת היא בשתים — שכל א' מהלומדים נוטל חלק בלימודם של שאר הלומדים, ונותן חלק מלימודו לכל שאר הלומדים, אשר, בשניהם ישנה תועלת הן לעצמו והן להזולת[4].

ובמילא, יכול כל א' להצטרף לחלוקת הש"ס שנערכת עתה, שאז לומד כל א' המסכת שמקבל על עצמו — בצירוף עם כל הציבור, וזכות הרבים מסייעתם[5].

[כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה להכריז שאלה שלא השתתפו עדיין בחלוקת הש"ס — ישתתפו עכשיו].

ב. (לאחרי שהרה"ח ר' מאיר אשכנזי סיים את הש"ס — אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א:) נהוג גם לערוך "הדרן" על הש"ס:

ההדרן על הש"ס — ביאור בפלוגתת ב"ש וב"ה[6] אם רואה יום אחד עשר היא שומרת יום מדאורייתא, ופלוגתת ר"י ור"ל (בדעת ב"ה) אם רואה בעשירי חייבת בשמירת יום[7], שפלוגתת ר"י ור"ל היא לשיטתייהו אם חצי שיעור אסור מן התורה[8], ופלוגתת ב"ש וב"ה היא לשיטתייהו אי אזלינן בתר בכח או בתר בפועל[9] — הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפס בלקו"ש ח"ז ע' 107 ואילך.

בסיום ההדרן — בקשר להלכה כשיטת ב"ה שאזלינן בתר בפועל — אמר:

ויש לקשר ענין זה (שההלכה היא כשיטת ב"ה שאין מספיק ה"בכח" אלא צ"ל "בפועל" דוקא) עם סיום הש"ס בגמרא — "תנא דבי אליהו כל השונה הלכות בכל יום מובטח לו שהוא בן עולם הבא, שנאמר[10] הליכות עולם לו, א"ת הליכות אלא הלכות":

כאשר יהודי יודע שצריך להתנהג באופן ד"הליכות עולם לו", ללמוד הלכות בתמידות, ובדרך כלל מתנהג כן, הרי, גם אם מצד סיבות ומניעות שלא באשמתו עבר יום מסויים שבו לא למד הלכות בפועל, נכלל יום זה בהיום (והימים) שלפניו, כיון שבאותו זמן עמד הוא, ככל יהודי שומר תומ"צ, בתנועה של הכנה ללמוד גם למחרת (אם רק יהי' הדבר ביכלתו), ונמצא, שביום שלפניו ישנו כבר "בכח" גם הלימוד דיום זה, אלא שבגלל סיבה שאינה באשמתו לא בא הדבר לידי פועל.

---

1) יש לציין, שבאור ליום כ"ד טבת צוה כ"ק אדמו"ר שליט"א להכריז בביהכנ"ס וביהמ"ד, שאלה שלא גמרו עדיין ללמוד את המסכתא שקיבלו ע"ע בכ"ד טבת אשתקד — יגמרו במשך היום (המו"ל).

2) כ"ק אדמו"ר שליט"א נטל כרטיס ורשם עליו את שמו ושם המסכתות שמקבל ע"ע ללמוד. וראה מכתב כ"ז טבת שנה זו (אג"ק ח"ה ס"ע קעב): "במענה על שאלתו את המסכת שנרשמתי אני, בחלוקה זו, הנה הם מס' סוכה וסנהדרין, בל"נ" (המו"ל).

3) סד"ה על חומותיך תרל"ח (סה"מ תרל"ח ע' רנה. וש"נ).

נעתק בתורת מנחם — רשימת היומן ע' שכד, וב"היום יום" יח אדר שני.

4) ראה גם אג"ק ח"ד ע' קכו ואילך.

5) ראה אבות פ"ב מ"ב.

6) משנה סוף נדה (עא, סע"ב ואילך).

7) גמרא שם (עב, ב).

8) יומא עד, א.

9) ראה גם תורת מנחם — התוועדויות ח"ב ריש ע' 214. וש"נ.

10) חבקוק ג, ו.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אמנם, כיון שההלכה היא כב"ה שצ"ל ה"בפועל" דוקא, וגם בדינים השייכים לענין הזמן, כבהדוגמאות שנתבארו בההדרן – לכן, "תנא דבי אליהו כל השונה הלכות בכל יום (דוקא) מובטח לו כו'", היינו, שצ"ל לימוד ההלכות בכל יום בפועל, ואם חסר הבפועל דלימוד ההלכות ביום פלוני, לא מהני ה"בכח" דיום אתמול שהי' במחשבתו ודעתו ללמוד גם למחרתו.

הן אמת שלא ייענש על כך שלא למד הלכות ביום זה משום שהי' אנוס, ו"אונס רחמנא פטרי"[11], אבל אעפ"כ, "כמאן דעביד לא אמרינן"[12], וכיון שחסר אצלו הבפועל דלימוד ההלכות ביום זה, חסר אצלו בדרך ממילא גם המסובב שבא עי"ז – "מובטח לו כו'".

ורק "השונה הלכות בכל יום" בפועל, אזי "מובטח לו שהוא בן עולם הבא, שנאמר הליכות עולם לו, א"ת הליכות אלא הלכות".

* * *

ג. כ"ד טבת הוא יום ההילולא של רבינו הזקן.

– כ"ד טבת מובא גם בגמרא במסכת בבא בתרא[13]: "בארבעה ועשרים בטבת תבנא לדיננא (שבנו למשפטנו הראשון), שהיו צדוקין אומרין תירש הבת עם בת הבן, נטפל להם רבן יוחנן בן זכאי וכו' ונצחום, ואותו היום עשאוהו יום טוב".

אבל, זהו ענין בפ"ע, ויש בו אריכות הביאור וכו'[14], ואילו המדובר עתה הוא בהנוגע אלינו, שיום זה אצלנו הוא יום ההילולא של רבינו הזקן, וצריכים לנצלו בכל הקשור להליכה בדרכיו ואורחותיו, כדלקמן.

ד. ולכל לראש – בענין המודגש בשמו:

אודות שמו של רבינו הזקן – שניאור, וכפי שנדפס באגרת הידועה[15]: שניאו"ר (בגרשיים) – מסופר בהשיחות[16] שרומז על "שני אור": "אור" – קאי על התורה, כמ"ש[17] "כי נר מצוה ותורה אור", ויש בה שני בחי' אור: אור דתורת הנגלה, ואור דתורת החסידות, ושניהם יחדיו נרמזים בהשם "שניאור" – שם אחד, שבו נכללים שני האורות, הן האור דתורת הנגלה והן האור דתורת החסידות[18].

וע"פ לשון המדרש[19] עה"פ[20] "מגיד דבריו ליעקב חוקיו ומשפטיו לישראל", "מה שהוא עושה הוא אומר לישראל לעשות" (ועד"ז להיפך: מה שהוא מצוה לישראל הוא עושה[21]) – שדוגמתו גם בצדיקים ש"דומין לבוראם"[22], שמה שהם עושים תובעים הם גם מהמקושרים והשייכים אליהם – מובן, שענין זה תובע רבינו הזקן מכל אלה המתחשבים ונמנים על דגלו ומחנהו – לאחרי שפתח וסלל את הדרך ("ער האָט דורכגעטראָטן די וועג") – שגם אצלם תהי' ההתאחדות של האור דתורת הנגלה עם האור דתורת החסידות.

ובפשטות:

רבינו הזקן תובע מכאו"א מאתנו הן לימוד תורת הנגלה והן לימוד תורת החסידות – כפי שפוסק

11) ב"ק כח, סע"ב. וש"נ.
12) ירושלמי קידושין פ"ג ה"ב. וש"נ.
13) קטו, ב. – אבל במגילת תענית פ"ה הגירסא היא כ"ד אב (וראה הערה הבאה).
14) באג"ק ח"ח ע' רא: "מה שהעיר מב"ב קט"ו ע"ב ודלא כגירסת מגילת תענית פ"ה בהנוגע לכ"ד טבת, הנה נדבר אודות זה בהתוועדות דכ"ד טבת ה'תשי"ב ואם אשיג השיחה מהתוועדות הנ"ל אצרפה במכתבי זה".
15) אג"ק הצ"צ ע' מג. וש"נ.
16) ראה לקו"ד ח"א פג, א. סה"ש תש"ה ע' 129.
17) משלי ו, כג.
18) ראה גם "רשימות" חוברת כב ע' 16, ובהנסמן שם.
19) שמו"ר פ"ל, ט.
20) תהלים קמז, יט.
21) ראה תורת מנחם סה"מ כסלו ע' קמה. וש"נ.
22) רות רבה פ"ד, ג. ועוד.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בהלכות תלמוד תורה[23] אודות חיובו של כאו"א בלימוד התורה, שחיוב זה אינו על מקצוע מיוחד בתורה, אלא על כל מקצועות התורה, הן נגלה דתורה והן נסתר דתורה.

ובמילא: כשישנם "שפיץ־חסידים" שרוצים לצאת י"ח בקו זה, או לאידך, "פּאַרעווע־חסידים" שרוצים לצאת י"ח בקו זה — אומרים להם: לא הא ולא הא, אלא צ"ל "שני־אור" דוקא, שני האורות דתורת הנגלה ותורת החסידות, כפי שמתאחדים יחדיו דוקא.

ה. ויש להוסיף ולהדגיש בפרטיות יותר, שכשם שאי אפשר להסתפק בלימוד נגלה דתורה ללא נסתר דתורה, כך גם אי אפשר להסתפק בלימוד נסתר דתורה ללא נגלה דתורה, שכן, נגלה דתורה ונסתר דתורה הם כמו גוף ונשמה, "גופי תורה" ו"נשמתא דאורייתא"[24], וכשם שאי אפשר לגוף בלא נשמה, כך אי אפשר גם לנשמה בלא גוף (כיון שלא זו הכוונה), כי אם נשמתא דאורייתא ביחד עם גופי תורה.

ולהעיר, שבאגה"ק שבספר התניא, הן בתחלתה והן בסיומה, תובע ומדגיש רבינו הזקן במיוחד אודות לימוד נגלה דתורה — חלוקת הש"ס: בתחלתה[25] — "השלמת כל הש"ס כולו ברוב עיירות ומנינים מאנ"ש .. מידי שנה בשנה", ובסיומה[26] — "לגמור כל הש"ס בכל שנה ושנה ובכל עיר ועיר לחלק המסכתות וכו'".

וכמו כן סיפר כ"ק מו"ח אדמו"ר כמה סיפורים בענין זה, שתוכנם שרבינו הזקן תבע בתוקף גם לימוד תורת הנגלה[27].

ועד"ז בקונטרס עץ החיים לכ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע[28], שמבאר כו"כ פרטים בנוגע לאופן הלימוד דתורת הנגלה, בקבעו כמה וכמה שעות ביום שבהם צריך לעסוק בנגלה דתורה, כשם שקובע כמה שעות ביום ללימוד תורת החסידות.

ומטעם זה תובעים בתוקף כל כך מכל החסידים בכלל, ובפרט מאלה הנמצאים באהלה של תורה, ומתלמידי הישיבה בפרטי פרטיות — שתהי' אצלם שקידה והתמדה ביותר בלימוד נגלה דתורה, אלא, שהלימוד יהי' מתוך חיות ו"לעבעדיקייט" (לא רק חיות ו"לעבעדיקייט" מצד ההבנה והשגה שלו, אלא גם חיות ו"לעבעדיקייט") שמוסיפה תורת החסידות בלימוד הנגלה.

והרי "תביעה" של הרביים היא (לא רק תביעה בלבד, אלא יש בה) גם נתינת־כח, היינו, שניתנו הכחות הדרושים ללמוד נגלה וחסידות ביחד, נוסף לכך שהנתינת־כח כשלעצמה מחייבת לנצל את הכחות במילואם, כי, העדר ניצול הכחות ח"ו מהוה עוולה לא רק כלפי עצמו, בבחינת "חובל בעצמו", שאף שאינו רשאי, מ"מ, הרי הוא פטור[29], אלא גם כלפי אחרים, בבחינת "חובל באחרים", ועאכו"כ כשמדובר אודות נשיא הדור[30]!

וכיון שכן, חובתו וזכותו של כאו"א ללמוד לא רק תורת החסידות, אלא גם נגלה דתורה (במדה לא פחותה), כיון שתובעים ונותנים כח על שניהם.

ו. וענין זה — לימוד נגלה דתורה עם נסתר דתורה, גופי תורה ונשמתא דאורייתא, שעי"ז נעשית נשמה שלימה בגוף שלם — מהוה גם הכנה והקדמה להגאולה השלימה שצריכה להיות הן בנוגע להגוף, גאולת הגוף, והן בנוגע להנשמה, גאולת הנשמה:

פעולתו של יהודי שתהי' הגאולה השלימה, היא, ע"י שלימות התקשרותו עם הקב"ה, ע"י אורייתא, שהיא הממוצע שעל ידה נעשית ההתקשרות דישראל עם הקב"ה[31].

---

23) פ"א ה"ד.
24) ראה זח"ג קנב, א.
25) רס"א (קב, א).
26) בקו"א (קסג, א).
27) ראה (לדוגמא) — לקו"ד ח"א כט, ריש ע"ב. סה"ש תש"ד ע' 163.
28) פכ"ב ואילך.
29) ב"ק צ, ב (במשנה).
30) ראה גם תורת מנחם — התוועדויות ח"ב ע' 26.
31) ראה זח"ג עג, א.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וכיון שההתקשרות עם הקב"ה צריכה להיות באופן שה"גליא" וה"סתים" דישראל קשורים עם ה"גליא" וה"סתים" דקוב"ה, צריך להיות גם חלקו בתורה ("ותן חלקנו בתורתך"[32], "חלקנו" דייקא) המקשרת את ישראל עם הקב"ה, הן ב"גליא" דאורייתא והן ב"סתים" דאורייתא, שאז ההתקשרות עם הקב"ה היא "קשר של קיימא" — שהוא מב' קשרים[33] — סתים וגליא[34].

וכשישנו קשר של קיימא בין ישראל וקוב"ה, לאחרי שלילת ההפסק ד"עוונותיכם היו מבדילים ביניכם לבין אלקיכם"[35], אזי באה הגאולה האמיתית והשלימה, כפי שמבאר רבינו הזקן באגרת התשובה[36] שתיכף לאחר ברכת "סלח לנו" מברכים "גואל ישראל" — כן תהי' לנו במהרה בימינו ע"י משיח צדקנו.

* * *

ז. דובר לעיל (בהדרן) שיש סברא שהתחלת הזמן כולל "בכח" את המשך הזמן שבא לאחריו, אלא, שסברא זו אינה אלא לדעת בית שמאי, שרק לעתיד לבוא תהי' הלכה כמותם[37].

ויש להוסיף, שגם בזמן הזה מצינו שיש זמן שכולל כו"כ זמנים, אלא שהמדובר הוא (לא אודות המשך הזמן שבא לאחריו, אלא להיפך) אודות המשך הזמן שהי' כבר לפנ"ז.

וענין זה מצינו בנוגע ליום הילולא — כפי שמבאר רבינו הזקן (בעל ההילולא דכ"ד טבת) באגה"ק[38] שביום הילולא מתעלים ומתכללים "כל מעשיו ותורתו ועבודתו אשר עבד כל ימי חייו", היינו, שהזמן דיום הילולא כולל בתוכו כל משך הזמן דחיי האדם.

ח. והנה, עילוי זה הוא לא רק בעת ההסתלקות, אלא כן הוא גם ביום ההילולא בכל שנה ושנה.

וכמבואר בכתבי האריז"ל[39] על הפסוק[40] "והימים האלה נזכרים ונעשים בכל דור ודור", שכאשר "נזכרים" בדור שלאח"ז, אזי חוזרים "ונעשים" כל גילויי האורות שהאירו ב"הימים האלה" בפעם הראשונה.

ומזה מובן גם בנוגע ליום ההילולא של רבינו הזקן בכ"ד טבת, שע"י הזכרון ("נזכרים") דיום זה בכל שנה ושנה, חוזרים "ונעשים" כל העילויים שהיו ביום ההסתלקות — בלשונו של בעל ההילולא — עליית והתכללות "כל מעשיו ותורתו ועבודתו אשר עבד (רבינו הזקן) כל ימי חייו".

[ולהעיר, שלשון זה — "עבודתו אשר עבד" — הוא ע"פ לשון הכתוב[41] "פעולתו אשר עבד בה" שנאמר בהפטורה דפרשת וארא, שבשבוע זה חל כ"ד טבת (בשנה זו, ברוב השנים, ו)גם בפעם הראשונה, שההסתלקות היתה ב"מוש"ק דשמות כ"ג אור לכ"ד טבת" (כלשון הצמח־צדק[42]), היינו, בשבוע דפרשת וארא[43]].

ויש להוסיף, אשר, ע"פ מ"ש רבינו הזקן באגרת התשובה[44] (בנוגע לענין בלתי־רצוי) ש"מפני שהוא הוא הממשיך להם ההשפעה לכן הוא נוטל חלק בראש" (ועאכו"כ בצד הטוב, שהרי "מדה טובה מרובה כו'"[45]) — מובן, שכל אלה ש"מזכירים" את יום ההילולא (ובפרט כשמקבלים על עצמם ענינים הקשורים עם דרכיו ואורחותיו של בעל ההילולא), ובמילא "נעשים" על ידם כל העילויים דיום ההילולא — נוטלים הם חלק בראש בכל הגילויים שנעשים למעלה, שעי"ז נעשה גם למטה תוספת אור בריבוי גדול ביותר[46],

32) אבות פ"ה מ"כ. וראה לקו"ש חי"ג ע' 118.
33) ראה שו"ע אדה"ז או"ח סשי"ז ס"ב־ג.
34) ראה לקו"ת ויקרא ה, ג. נצבים מו, א. ובכ"מ.
35) ישעי' נט, ב. וראה תניא אגה"ת פ"ה.
36) פי"א (ק, א).
37) ראה מק"מ לזח"א יז, ב. הובא בלקו"ת קרח נד, רע"ג.
38) ביאור לסי' זך.
39) רמ"ז בס' תיקון שובבים. הובא ונת' בס' לב דוד (להחיד"א) פכ"ט.
40) אסתר ט, כח.
41) יחזקאל כט, כ.
42) פסקי דינים בסופו (בהוצאת תשנ"ב — תיא, ב).
43) נתבאר בארוכה בלקו"ש חכ"א ע' 52 ואילך.
44) פ"ו (צו, ריש ע"ב).
45) סוטה יא, א. וש"נ.
46) ראה גם תניא אגה"ק סכ"ח: "שכל עמל האדם שעמלה נפשו בחייו למעלה .. מתגלה ומאיר בבחי' גילוי מלמעלה למטה".

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ולכל לראש – בנוגע אלינו בפרט – תוספת כח וסיוע נעלה ביותר בעבודת כל אחד ואחד בדרכיו ואורחותיו של בעל ההילולא.

ט. ומהענינים העיקריים בזה:

עבודתו של רבינו הזקן היתה בעיקרה – כדברי כ"ק מו"ח אדמו"ר בכו"כ שיחות – לגלות דרך חסידות חב"ד, ולא להסתפק בכך, אלא גם להפיץ את דרך חסידות חב"ד. וכידוע[47] שרבינו הזקן רצה שתורת חסידות חב"ד תהי' שייכת (לא רק ליחידי סגולה, ולא רק לסוג מיוחד של בנ"י, אלא) לכאו"א מבנ"י.

בענין זה עסק רבינו הזקן בעצמו, ובזה עסקו רבותינו נשיאינו הבאים אחריו, ממלאי מקומו, והם מסרו לנו וציוו עלינו לעסוק בזה – כדי לזכות אותנו בכך.

– כ"ק מו"ח אדמו"ר אמר בנוגע לכתיבת הספר־תורה לקבלת פני משיח צדקנו, שהי' ביכלתו לכתוב הס"ת בעצמו, אלא שרצה לזכות בזה את כל בנ"י, ולכן נתן את היכולת והאפשרות שכולם יוכלו להשתתף בזה[48].

וכן הוא בנוגע להתעסקות בהפצת המעיינות חוצה כדי לפעול ביאת המשיח (אימתי קאתי מר, לכשיפוצו מעינותיך חוצה)[49] – שרבותינו נשיאינו היו יכולים לפעול זה בעצמם באופן ד"צדיק גוזר והקב"ה מקיים"[50], אלא שרצונם הי' לזכות את כאו"א מאתנו שגם לנו תהי' שייכות והשתתפות בהפעולה דהבאת המשיח ("אַראָפּברייַנגען משיח'ן") כאן למטה מעשרה טפחים, ולכן השאירו לנו מקום שנוכל גם אנו מצידנו לעשות משהו בהפצת המעיינות חוצה, שכן, כשיהי' לנו חלק בהכנה והקדמה לביאת המשיח ("יפוצו מעינותיך חוצה"), יהי' לנו גם חלק – לא באופן של "נהמא דכיסופא"[51] – בביאת המשיח ("אתי מר"), במהרה בימינו.

י. וגם בענין זה הורה רבינו הזקן את הדרך – באיזה אופן צריכה להעשות הפעולה דהפצת המעיינות חוצה:

כ"ק מו"ח אדמו"ר סיפר בכמה שיחות[52] אודות דרך פעולתו של רבינו הזקן בהפצת המעיינות חוצה – שבבואו לכל עיר, הי' נכנס לבית־המדרש או לבית־הכנסת, עומד ואומר ענין בנגלה דתורה, ולאחרי שהי' "לוקח" את קהל הלומדים ("ווען ער פלעגט דערנעמען דעם עולם") – או מבלבל אותם... (בכל מקום לפי ענינו) – ע"י דבריו בנגלה דתורה, הי' מתחיל לומר ענין מתורת החסידות, ובכך הי' מהפכם ממהות למהות!

ודרך זו הראה רבינו הזקן גם לנו,

– ולא עוד אלא שלאחרי שפתח וסלל את הדרך, הרי עבודתנו בזה היא שלא בערך בנקל יותר, ומה גם שהובטחנו שבודאי תהי' עבודה זו בהצלחה –

שכאשר פוגשים יהודי שלעת־עתה אינו חסיד, צריכים "לקחת" אותו ("דערנעמען אים") ע"י נגלה דתורה, וכאשר מבלבלים אותו או שוברים מציאותו עי"ז, אזי נעשה כלי־קיבול לתורת החסידות, ויכולים להפכו ממהות למהות.

חסידים בכלל, ותמימים בפרט, שמהם תבעו הרביים ביחוד להיות "נרות להאיר"[53], צריכים לילך ולהדליק את הנרות, "נר הוי' נשמת אדם"[54], של אותם יהודים שלעת־עתה אין הנר דולק ואינו מאיר

---

47) ראה סה"ש תש"ד ע' 93. ע' 163. אג"ק אדמו"ר מוהריי"צ ח"י ע' דש. לקו"ש ח"ט ע' 344. ועוד.

48) ראה אג"ק אדמו"ר מוהריי"צ ח"ו ע' רעח. לקו"ש ח"ב ע' 589. ועוד.

49) אגה"ק דהבעש"ט – כש"ט בתחלתו. ובכ"מ.

50) ראה תענית כג, א. זח"ב טו, א. שבת נט, ב.

51) ראה ירושלמי ערלה פ"א ה"ג. הובא בלקו"ת צו ז, רע"ד.

52) ראה לקו"ד ח"ג תקכט, א. סה"ש תש"ד ע' 139. ועוד.

53) ראה שיחת ליל נר חמישי דחנוכה ס"א (תורת מנחם – התוועדויות ח"ד ריש ע' 228). וש"נ.

54) משלי כ, כז.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בהם, ופשיטא שאינו מאיר מבחוץ הימנו – לאחרי שכל א׳ מקדים ומדליק תחילה את הנר שלו, ובאמצעות ה״אש״ שבו מדליק גם נרותיהם של יהודים אחרים. אבל, כדי שאותו יהודי (שצריכים להדליק את הנר שלו) יניח שיוכלו לגשת אליו – צריך ״לקחת אותו״ בדרך שהראה רבינו הזקן – ע״י נגלה דתורה, ועי״ז בודאי יצליח, ואח״כ יעשהו גם לחסיד.

אלא, שבשביל זה יש צורך ב״כלי זיין״... ולא רק בתורת החסידות, אלא גם בנגלה דתורה.

וכיון שכל אחד מאתנו עשאוהו ״שיסער״ (רובה קשת) – כהביטוי שהי׳ רגיל אצל כ״ק מו״ח אדמו״ר: ״יעדערן פון אונדז האָט מען געמאַכט פאַר אַ שיסער״ – הרי אין לנו ברירה אלא ליקח הרובה ולירות, ומסתמא תהי׳ הירי׳ לעבר המטרה הנכונה (״מ׳וועט טרעפן אַהינצו וואו מ׳דאַרף שיסן״).

– (כ״ק אדמו״ר שליט״א חייך ואמר:) ישנו סיפור על א׳ שאמר שיודע הוא לירות, אבל אינו יודע (כיון ששכחו ללמדו) כיצד צריך לאחוז את הרובה, מצד זה או מצד השני... אבל בנוגע לענייננו: כיון ש״חזקה על חבר שאינו מוציא מתחת ידו דבר שאינו מתוקן״[55], הרי, כשנתנו לנו רובים, מסתמא נתנו לנו רובים כאלה שיכולים לירות רק לכיוון הנכון!

צריכים רק להטעין את הרובה ב״כדור״ של נגלה דתורה, ועי״ז מבטלים את הזולת ממציאותו, ועד שמהפכים אותו ממהות למהות, כנ״ל.

יא. ולא לדרשא קאתינא, אלא הכוונה היא בנוגע לפועל ממש:

יש להוסיף כח והתאמצות יתירה בלימוד נגלה דתורה, שכן, נוסף על גודל הענין דקיום מצוה ובפרט מצות תלמוד תורה מצד עצמה, הובטחנו גם שלימוד נגלה דתורה יהי׳ סיוע גדול ביותר בשליחותנו בעלמא דין – הפצת המעיינות חוצה – שיתן לנו גישה מיוחדת, והכשרה והכנה מיוחדת למילוי השליחות הלזו, כך, שבמהרה בימינו נוכל לראות בכל מקום ופינה (״וואו מ׳וועט זיך נאָר אַ קער טאָן״) ש״חסיד אידיאָט״ (שהולך חסיד) באופן שמציאות אחרת אינה תופסת מקום כלל, כהסיפור־הפתגם הידוע[56], היינו, שבכל מקום ובכל פינה (״וואו מ׳וועט זיך נאָר קערן און וואו מ׳וועט זיך נאָר ווענדן״) יהי׳ אלקות בגילוי, כמ״ש[57] ״מלאה הארץ דעה את ה׳״.

וענין זה נעשה ע״י המאור שבתורה[58], זוהי תורת החסידות, נשמתא דאורייתא, ובהקדמת ה״גוף״ וה״כלי״ – כלים רחבים – ידיעה רחבה וגדולה בנגלה דתורה, כל אחד לפי ערכו, מעמדו ומצבו.

ואז מתמלא רצונו של בעל ההילולא שתהי׳ ההתאחדות דנגלה וחסידות גם יחד, ובאופן שרואים את הפעולה דתורת החסידות גם בנגלה דתורה – כפי שמבאר כ״ק מו״ח אדמו״ר בקונטרס לימוד החסידות[59] שיש ב׳ ענינים בתורת החסידות: (א) על ידה מקבלים ידיעה בסדר השתלשלות וידיעת הבורא, (ב) על ידה מקבלים מבט אחר (״אַן אַנדער קוק״), הבנה והשגה אחרת וחיות אחרת לגמרי בנגלה דתורה, והרי לשם כך (לענין הב׳) יש צורך ב״מאַטעריאַל״ (חמרים) – נגלה דתורה – שבזה תהי׳ הפעולה דתורת החסידות להוסיף חיות וכו׳.

וכדי למלא את הרצון והחפץ והתשוקה של בעל ההילולא – יש צורך בכך שכל אלה שתובעים מהם להיות ״נרות להאיר״ יוכלו לצאת מד׳ אמותיהם ולנסוע בכל העולם ולבלבל ולהרעיש את העולם ע״י נגלה דתורה, ואז יאמרו: ״חזו דאתאי״[60], ויקדשו אותם ע״י נסתר דתורה, ובכך יעשו אותם ״לעבעדיקע און פריילעכע אידן״, בשני האורות שבתורה, אור הנגלה ואור הנסתר.

---

55) עירובין לב, א. וש״נ.
56) ראה סה״ש תרח״ץ ע׳ 251.
57) ישעי׳ יא, ט. וראה רמב״ם הל׳ תשובה ספ״ט. הל׳ מלכים בסופן.
58) ראה פתיחתא דאיכ״ר ב ובפי׳ יפה ענף שם. ירושלמי חגיגה פ״א ה״ז ובפי׳ קה״ע שם.
59) פי״א (אג״ק שלו ח״ג ע׳ שנב). וראה גם תורת מנחם – הדרנים על הרמב״ם וש״ס ס״ע תעב ואילך.
60) לשון הש״ס – כתובות ב, ב. ועוד.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

* * *

יב. ידוע[61] הסיפור שסיפר כ"ק מו"ח אדמו"ר אודות הסדר שקבע המגיד עם רבינו הזקן בתחלת בואו למעזריטש, אשר בנו (ר' אברהם) ה"מלאך" ילמוד עם רבינו הזקן תורת החסידות (תורת הבעש"ט והמגיד), ורבינו הזקן ילמוד עם ה"מלאך" תורת הנגלה[62]. וכשהתחילו ללמוד התחלת הש"ס, "מאימתי קורין את שמע בערבין", ורבינו הזקן התחיל לפרש את המשנה ע"פ נגלה, אמר ה"מלאך" אשר הוא מפרש "מאימתי" מלשון אימה ויראה כו'[63].

ויש לבאר הלימוד וההוראה מסיפור זה, שכן, כל הסיפורים שסיפרו לנו, יכולים וצריכים אנו להפיק מהם לימוד והוראה בענינים השייכים אלינו.

— לא מכבר קבלתי מכתב מא'[64] ובו כותב לי שאיתא בספרים שסיפורי צדיקים הם בבחינת "מעשה מרכבה".

(כ"ק אדמו"ר שליט"א חייך ואמר:) לא מצאתי בספרים פתגם זה[65], ולכן משאיר הנני זאת על אחריותו של הנ"ל... אבל, מה שברור בודאי שבסיפורי צדיקים יש כוונה ותכלית[66], ובפרט סיפור ששומעים מצדיק, ובפרטי פרטיות — מנשיא, שכל מהותו וענינו לנהל את צאן מרעיתו, הנה כאשר נשיא מספר סיפור (כסיפור הנ"ל), הרי זה בודאי ענין השייך אלינו שיכולים וצריכים אנו ללמוד ההוראה שבזה, כדלקמן.

יג. ולכל לראש — הלימוד וההוראה מצירופם וחיבורם של רבינו הזקן והמלאך ללמוד יחדיו, צירוף וחיבור של שני יהודים בלימוד התורה:

יהודי אחד בפני עצמו — אינו מציאות שלם, כי אם, מציאות כזו ש"חזי לאיצטרופי"[67] עם עוד יהודי, אשר, ע"י צירופם יחד נעשה (לא רק הוספה בכמות, אלא גם) שינוי באיכות, מן הקצה אל הקצה.

וראי' לדבר — מהא דמצינו במדרש[68] בנוגע למתן־תורה, ש"אילו היו ישראל חסרים אפילו אדם אחד כו'":

מתן־תורה הו"ע הכי נעלה — תכלית כוונת בריאת כל העולמות, כיון שבמ"ת הי' ביטול הגזירה, ביטול החיתוך ("דער אָפּשניט") והפירוד בין עליונים לתחתונים ("עליונים לא ירדו לתחתונים ותחתונים

---

61) בהבא לקמן — ראה גם (בקיצור נמרץ) מכתב שבהערה 2 (אג"ק ח"ה ע' קעג (ועד"ז שם ס"ע רז ואילך)): "הנני מעתיק פה פרק א' ממה שנאמר בעת ההתוועדות, נשען על הסיפור שהרב המגיד הנה בתחלת בואו של אדמו"ר הזקן למעזריטש, סידר אשר בנו ה"מלאך" ילמוד עם רבינו הזקן תורת החסידות, ואדמו"ר הזקן ילמוד עם ה"מלאך" תורת הנגלה. וכשהתחילו בלימוד: מאימתי כו', ואדמו"ר הזקן התחיל לפרש את המשנה, אמר המלאך אשר הוא מפרש אימתי מלשון אימה ופחד, ובקשור תחלת הש"ס עם סופו (כי בחלוקת הש"ס כאן הנה מחלקים ג"כ את הסדרי משניות, ואף שהסיום הי' בהמס' נדה, קשורים זה בזה).

דסיום המשנה הוא לא מצא הקב"ה כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום, שלום והתאחדות דכל בני ישראל, וכמבואר ג"כ בתניא פל"ב, ברכנו אבינו (כאשר) כולנו כאחד. ואחדות אמיתי של בנ"א בכלל ואפילו בנ"י בפרט, הנה א"א הוא כשישנה איזה פני' ותועלת באמצע, כי אז הרי אינו מתאחד עם השני, כ"א מחפש תועלת — לעצמו, ואחדות אמיתית אי אפשרית אלא כמבואר בתניא פל"ב מפני שכולם מתאימות ואב אחד לכולנה כו' מצד שרש נפשם בה' אחד. וכמבואר בדא"ח אשר שרש הנשמות הם למעלה אפילו מתומ"צ, וכמרז"ל בב"ר בתחלתו, מחשבתן של ישראל קדמה לכל דבר, ואפי' לתורה כמ"ש דבר אל בנ"י. וזהו התחלת הש"ס בק"ש והסיום בכלי שמחזיק ברכה הוא השלום, אשר השלום הוא ע"י שאומר ק"ש — ה' אחד, אבל כדי שתהי' האמירה אמיתית, צריך להיות ע"י ומאימתי, קב"ע, ולא מצד השכל וטעם, אפי' שכל וטעם דקדושה. ולדכותי' יספיק הקיצור".

62) ראה בית רבי ח"א פ"ב. סה"מ תש"ח ע' 177. אג"ק אדמו"ר מהוריי"צ ח"ז ס"ע קעו ואילך.

63) ראה גם סה"ש תש"ד ע' 66.

64) להעיר ממכתב שבהערה 2 (אג"ק ח"ה ע' קעב): "בנועם קבלתי מכ' .. וכבקשתו הזכרתיו בהתוועדות דכ"ד טבת". — ואולי הכוונה לענין זה (המו"ל).

65) ראה בהמובא ב"היכל הבעש"ט" תשרי תשס"ו (גליון יב) ע' קסו ואילך.

66) ראה גם אג"ק כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ ח"ו ריש ע' רפ. ועוד.

67) הענין ד"חזי לאיצטרופי" (יומא עד, א) — נזכר לעיל בההדרן לענין פלוגתת ר"י ור"ל אם חצי שיעור אסור מן התורה, משום ש"חזי לאיצטרופי" (המו"ל).

68) דב"ר פ"ז, ח. מכילתא יתרו יט, יא.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לא יעלו לעליונים"), ונעשה חיבור בין עליונים לתחתונים ("התחתונים יעלו לעליונים והעליונים ירדו לתחתונים")[69].

וכל זה תלוי בצירופו של יהודי אחד, יהי' מי שיהי', לכלל ישראל, שכן, "אילו היו ישראל חסרים אפילו אדם אחד כו'", ורק ע"י צירופו של אותו אחד מתאפשר כללות הענין דמ"ת.

ומזה מובן גם גודל העילוי שנעשה ע"י החיבור והצירוף של יהודי אחד לענין כללי של תורה ומצוות [והרי כל עניני התומ"צ הם ענינים כלליים: בנוגע למצוות, הרי כל מצוה כלולה מכל המצוות, כמבואר בדרושי חסידות[70] שהטעם לכך ש"העוסק במצוה פטור מן המצוה"[71], הוא, לפי שבמצוה שעוסק בה כלולה גם המצוה שפטור ממנה; ועאכו"כ בנוגע לתורה, שהיא למעלה מן הזמן ומן המקום, דלא כמצוות שיש בהם ההתחלקות דזמן ומקום, בדוגמת ההתחלקות דרמ"ח אברים ושס"ה גידים (שהם כנגד רמ"ח מ"ע ושס"ה מל"ת), משא"כ תורה שהיא בדוגמת הדם שהולך וסובב בכל האברים בשוה[72]] — שאין זה הוספה בכמות בלבד, אלא שינוי ועילוי גדול באיכות.

יד. וכדי שהחיבור והצירוף יהי' אמיתי — ה"ז ע"י ההקדמה ד"מאימתי קורין את שמע בערבין", "מאימתי" מלשון אימה ופחד (כפירוש "המלאך"), שזהו"ע הקבלת עול:

צירוף וחיבור — יכול להיות באופן שאינו אלא כלפי חוץ, ואילו בפנים נשאר מעמד ומצב של פירוד, ואעפ"כ ה"ז נחשב לחיבור. וכפי שמצינו במשנה[73] חילוקי דינים באופני צירוף וחיבור לענין טומאה וטהרה. אבל, הכוונה היא שיהי' צירוף וחיבור הן מבחוץ והן מבפנים וכו', צירוף וחיבור אמיתי, ועד באמת לאמיתו.

ובפרטיות יותר:

כאשר החיבור של יהודי א' עם חבירו הוא מצד פניות, פניות גשמיות, או אפילו פניות רוחניות — אין זה חיבור אמיתי, שהרי אין כוונתו להחיבור כשלעצמו, כי אם להרויח והתועלת בגשמיות או ברוחניות כתוצאה מהחיבור.

ולדוגמא: כאשר כמה מישראל מצטרפים למנין כדי שתהי' להם הזכות לומר דבר שבקדושה, בידעם גודל העילוי שבדבר — ה"ז אמנם חיבור, וחיבור בענין של תומ"צ, אבל, אם כוונת החיבור אינה אלא מצד תועלת זו — שהיא אמנם תועלת שבקדושה, שיתוסף עילוי בנשמתו ברוחו ובנפשו, אבל בכל זאת רק תועלת פרטית — ה"ז חיבור מצד פני', ואינו חיבור אמיתי, באמת לאמיתו.

חיבור אמיתי הוא (לא מצד איזו פני' ותועלת, אלא) מצד אמיתת הענין — כפי שמבאר רבינו הזקן בתניא[74] ש"הנפש והרוח מי יודע גדולתן ומעלתן בשרשן ומקורן באלקים חיים, בשגם שכולן מתאימות ואב א' לכולנה .. מצד שורש נפשם בה' אחד", ועי"ז נעשה "ברכנו אבינו כולנו כאחד באור פניך"[75], "פניך" דייקא, פנימיות ועצמות א"ס ב"ה.

ולהוסיף, שחיבור זה שהוא "מצד שורש נפשם בה' אחד", הוא למעלה מכללות התומ"צ, שהרי השורש דנשמות ישראל הוא למעלה מהשורש דתומ"צ, כמארז"ל[76] "מחשבתן של ישראל קדמה לכל דבר", אפילו למחשבת התורה, שהרי בתורה עצמה נאמר "צו את בני ישראל", "דבר אל בני ישראל", ומזה ראי' ש"ישראל קדמו"[77].

---

69) תנחומא וארא טו. שמו"ר פי"ב, ג.
70) סה"מ תרנ"ה ע' לז. המשך תרס"ו ס"ע סח. סה"מ קונטרסים ח"ב תלה, ב.
71) סוכה כה, סע"א. וש"נ.
72) לקו"ת במדבר יג, א־ב.
73) ראה חגיגה כ, ב. — נתבאר בארוכה ב"רשימות" חוברת טו בתחילתה.
74) פרק לב.
75) נוסח ברכת "שים שלום" בסוף תפלת העמידה.
76) ב"ר פ"א, ד.
77) ראה גם לקו"ש חל"ד ע' 222. וש"נ.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וחיבור כזה תובעים מיהודי בהיותו למטה בעוה"ז הגשמי – שבו צריך להשלים את הכוונה העליונה להיות לו ית' דירה בתחתונים, ע"י גילוי והמשכת "עיקר שכינה" (שבתחתונים היתה)[78], למעלה מדרגת ה"שכינה" כפי שהיא בכל העולמות, אפילו בעולם האצילות ובעולמות הא"ס שקודם האצילות[79] – שגם למטה בעוה"ז הגשמי יהי' החיבור שלו עם רעהו (לא מצד התועלת שבדבר, אפילו תועלת דקדושה, אלא) "מצד שורש נפשם בה' אחד", שלמעלה מתומ"צ.

וכיון שחיבור זה הוא למעלה מכללות ענין התומ"צ, הרי, הדרך לבוא לזה היא ע"י קבלת עול דוקא. וזהו הרמז וההוראה מהמשך הסיפור אודות לימודם של רבינו הזקן והמלאך, שהמלאך פירש "מאימתי" מלשון אימה ופחד, ענין הקבלת עול, שזהו גם התוכן ד"קורין את שמע בערבין", "יקבל עליו עול מלכות שמים תחילה"[80].

טו. וענין זה מהוה התחלת הלימוד דתורה שבעל פה, ובאופן שהלימוד הוא הן בתורת הנגלה והן בתורת החסידות (פירוש המלאך בדברי המשנה) גם יחד:

ענינה של תורה שבעל פה – כפי שמבאר רבינו הזקן באגה"ק[81] בפירוש המאמר שבסיום הש"ס "כל השונה הלכות בכל יום וכו'" – שבה מתגלה רצון העליון ב"ה המלובש בתרי"ג מצוות התורה, לידע את המעשה אשר יעשון, כיצד להתנהג במחשבה דיבור ומעשה בפועל ממש בחיים היום־יומיים בעוה"ז הגשמי.

והנקודה הכללית דרצונו ית' מכאו"א מישראל – שתהי' ההתקשרות דישראל עם קוב"ה ע"י אורייתא הן בגליא והן בסתים, כמאמר[31] "תלת קשרין מתקשראן דא בדא, ישראל אורייתא וקוב"ה, וכולהו סתים וגליא",

ובשני האופנים[82]: (א) הקשר דה"סתים" דקוב"ה אורייתא וישראל ביניהם, והקשר דה"גליא" דקוב"ה אורייתא וישראל ביניהם, (ב) הקשר דסתים דקוב"ה עם גליא דקוב"ה, גליא דקוב"ה עם הסתים דאורייתא, סתים דאורייתא עם גליא דאורייתא, גליא דאורייתא עם סתים דישראל, וסתים דישראל עם גליא דישראל,

ובכל אופן – ב"גליא" דישראל, בהיותם בעוה"ז הגשמי, נמשך ומתגלה גם ה"סתים" דקוב"ה, עצמות ומהות א"ס ב"ה.

וכל זה נמשך ומתגלה בעוה"ז הגשמי והחומרי, שנעשה בו הגילוי ד"הוי' אחד ושמו אחד"[83], "כשאני נכתב אני נקרא" (דלא כבזמן הזה שנכתב הוי' ונקרא אד')[84], ועד לגילוי כח העצמות שבהתהוות יש מאין, כפי שמבאר רבינו הזקן באגה"ק[85] ש"מהותו ועצמותו של המאציל ב"ה שמציאותו הוא מעצמותו ואינו עלול מאיזה עילה שקדמה לו ח"ו .. הוא לבדו בכחו ויכלתו לברוא יש מאין ואפס המוחלט ממש בלי שום עילה וסיבה אחרת קודמת ליש הזה".

וכן תהי' לנו – ע"י העבודה דהתקשרות סתים וגליא [בדרכו של רבינו הזקן שפתח וסלל עבור כאו"א מאתנו, והראה לא רק שיכולים לילך בה, אלא גם כיצד לילך בה[86], כך שזהו בכחו של כאו"א מאתנו], שכל אחד יקשר הסתים וגליא שבו (בישראל), עי"ז שתהי' אצלו ההתקשרות דסתים וגליא שבתורה,

---

78) שהש"ר רפ"ה. וש"נ.

79) ראה ד"ה באתי לגני תשי"א בתחלתו (תורת מנחם – התוועדויות ח"ב ע' 193 ואילך).

80) ברכות רפ"ב.

81) סכ"ט.

82) ראה לקו"ת שבהערה 34. אג"ק אדמו"ר מהוריי"צ ח"ג ע' תקלה. וראה גם תורת מנחם סה"מ אייר ע' רפז, ובהנסמן שם.

83) זכרי' יד, ט.

84) פסחים נ, א. וש"נ.

85) ס"כ (קל, סע"א ואילך).

86) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות ח"ד ס"ע 158 ואילך. וש"נ.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שאז פועל גם ההתקשרות דסתים וגליא דקוב״ה, ובמילא, גם הקץ הסתום, ״לבא לפומי׳ לא גליא״[87], נמשך ומתגלה למטה מעשרה טפחים, וזוכים לגאולה שלימה ואמיתית במהרה בימינו[88].

* * *

טז. דובר[89] כמ״פ אודות הצורך בחזרת חסידות בבתי כנסיות[90].

והטעם לזה הוא בגלל התועלת שבדבר – ובשתיים: (א) עבור הבחורים עצמם, שכדי לחזור חסידות בעל־פה, יצטרכו בדרך ממילא ללמוד חסידות בעצמם (שהרי לא יתכן לחזור ללא לימוד מקודם...). (ב) עבור הבעלי־בתים הנמצאים בהבתי כנסיות.

והנה, בנוגע לתועלת הראשונה, לימוד החסידות וידיעת החסידות – ישנם מהאברכים (״יונגעלייט״) הנשואים ועאכו״כ (״ווער רעדט שוין״) הבעלי־בתים שכבר ״באים בימים״ החושבים שאינם זקוקים לתועלת זו, כיון שתורת החסידות היא אצלם ״כמונח בקופסא״... וצריכים רק ״לאוורר״ (״דורכלופטערן״) את הענינים מזמן לזמן, דבר שאינו כרוך ביגיעה כלל[91],

אבל, לייגען את עצמם ללמוד המאמר בע״פ, ואח״כ לילך לביהכ״נ ולחזרו – אינם חייבים, טוענים הם, כיון שהדבר אינו חסר אצלם. ואף שאמרו חז״ל[92] ״מתלמידי יותר מכולם״ – ״מוחלים״ הם גם על כך, שכן, הזמן והטירחא שלהם יקרים יותר.

אמנם, צריכים לחשוב גם על התועלת עבור מתפללי ביהכ״נ, וזהו תפקידם של תמימים, ״נרות להאיר״[53]. ובנוגע לתועלת זו – הרי אדרבה: מה יכול לפעול על בעלי־בתים יותר מזה שרואים שהגיע אליהם ״אדם גדול״, שרכש לעצמו ידיעה טובה בחסידות (״ער קען שוין טאַקע חסידות״), ואעפ״כ אינו חס על זמנו ו״משפיל״ את עצמו לחזור מאמר חסידות בפני כאלה שלמטה ממדריגתו כדי לזכותם – דבר שישאיר רושם חזק ביותר אצל הבעה״ב השומעים.

ולפיכך, גם אם צדקו האברכים בטענתם שלתועלת עצמם אינם זקוקים לקיים הוראה האמורה, אעפ״כ הי׳ זה ״דבר ישר״ אם היו חושבים אודות טובתו של יהודי שני, ובשביל יהודי זה היו ״מוסרים את נפשם״ ללמוד מאמר חסידות, ולדעת אותו גם בע״פ, ולאח״ז לילך בביהכ״נ ולחזור המאמר – [כולו או חציו, בהתאם להשיעור ״וואָס אַן אַמעריקאַנער בעה״ב״ יכול ״לסבול״ בפעם הראשונה].

ויהי רצון שגם האברכים (נוסף על הבחורים), יטלו חלק בעבודתו של רבינו הזקן של הפצת תורת החסידות, וזכות הרבים מסייעתם[5].

יז. האמור לעיל הוא גם ביחס להתפקיד הכללי להיות ״נרות להאיר״:

ישנם החושבים שתפקיד זה שייך לתלמידי הישיבה בלבד, אבל כאשר יוצאים מהישיבה – ״איז מען שוין אַ פרייער מענטש״, ובמילא נעשים (הגוף ונפש הבהמית) בבחינת ״בהמות מדבריות״ שאין עליהם בעה״ב!...

האמת היא שגם כאשר יוצאים מהישיבה, נשארים (הגוף ונה״ב) בבחינת ״בהמה״, אשר עול הבעה״ב מוטל עלי׳, דוגמת ״בהמות בייתיות״.

---

87) זו״ח בראשית ח, א. וראה ג״כ זח״א רנג, א. סנהדרין צט, א ובפרש״י.

88) ראה גם תורת מנחם שם ס״ע 189.

89) מכאן עד סו״ס יז נדפס (בקיצור) בהוספות ללקו״ש ח״כ ע׳ 601 ואילך. – בהוצאה זו נרשמה השיחה בפרטיות יותר ע״פ סרט־ההקלטה, וניתוספו בה פרטים אחדים מלקו״ש שם (המו״ל).

90) ראה גם תורת מנחם שם ע׳ 237 ובהנסמן שם.

91) וע״ד שמצינו בש״ס (משנה ב״מ כט, ב) ששומר אבידה חייב לנער ולאוורר את האבידה מזמן לזמן – פעולה שאינה כרוכה ביגיעה כלל (ויש לעיין אם יש בפעולה זו שוה פרוטה או לא).

92) תענית ז, א. וש״נ.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וההוכחה לכך:

החילוק בין ״בהמות בייתיות״ ל״בהמות מדבריות״ – מצינו במסכת ביצה[93]: ״אלו הן בייתות הלנות בעיר (״שיוצאות ורועות חוץ לתחום ובאות ולנות בתוך התחום״), מדבריות הלנות באפר״ (״שיוצאות בפסח ורועות באפר ונכנסות ברביעה ראשונה״).

כלומר: הסימן הקובע את החילוק בין ״מדבריות״ ו״בייתיות״ הוא מקום לינתן של הבהמות: אם הבהמה לנה במדבר – ה״ז מהוה סימן ששייכת ל״בהמות מדבריות״, שאין עליהן בעה״ב; אבל בהמה כזו שחוזרת ללון – כשמחשיך היום – בתוך התחום, שייכת ל״בהמות בייתיות״, שיש עליהן בעה״ב.

ודוגמתו בנדו״ד:

כיון שרואים שבמצב של חושך – ״ווען עס ווערט אַ ביסעלע טונקעלער״ – חוזר הוא בריצה אל הבית וצועק: ״ס׳טייטש אַ געוואַלד! ס׳איז געוואָרן פינצטער״... – ה״ז סימן שיש לו (והוא קשור אל ה)בעה״ב!...

וכיון שבמצב של חושך (לילה) מכיר ומרגיש שיש עליו בעל־הבית – צריך הוא להרגיש את הבעה״ב שלו גם במצב של אור (יום)!... ולא יתכן שבמצב של אור (״בשעת ס׳איז ליכטיק״) ירוץ וישתולל (״אַרומלויפן מיט אַ ווילדקייט״) ללא בעה״ב, ו״מי יאמר לו מה תעשה״[94] – כיון שחושב שהוא ״כלי הנגמר בטהרה״!

המשנה אומרת[95] שאפילו ״כלים הנגמרים בטהרה צריכין טבילה לקודש״! כלומר, גם אם הוא בבחינת ״כלי הנגמר בטהרה״, הרי, אם רצונו להתקשר ולהתאחד עם בחי׳ ה״קודש״ – זקוק הוא לטבילה, כמבואר בחסידות[96] ש״טבילה״ אותיות ״הביטל״.

ואדרבה – ככל שתגדל אמונתו בעצמו (״וואָס מער ער איז אַיינגעגלויבט אין זיך״) שהוא ״נגמר בטהרה״, כך תגדל ההוכחה והראי׳ שזקוק הוא לטבילה (אותיות ״הביטל״) נעלית יותר ״לקודש״!

יח. המורם מכל האמור לעיל:

ההשתתפות בהעבודה שמסר רבינו הזקן לכל המקושרים אליו מוטלת היא לא רק על הבחורים, אלא גם (ואדרבה, אפשר שמוטלת יותר) על האברכים והבעה״ב (כולל אלו החושבים שהם בעה״ב) – שהרי גם לאחרי החתונה לא יוצאים, ח״ו, מסוג זה (של מקושרי רבינו הזקן), ואדרבא, על ידי החתונה מכניסים עוד מישהו בתוך סוג זה, ולאחרי זה, כאשר ניתוסף ״דור ישרים יבורך״[97] – מחנכים אותו מלכתחילה באופן זה, עד שלא יידע כלל אודות מציאות אחרת!

– כותב לי א׳, שרצונו, שבנו ידע אך ורק אודות מציאותו של הקב״ה, מציאותה של ״ליובאַוויטש״, ותו לא מידי (״מער גאָרניט״)!... וזוהי כל תכליתו. כל שאר הענינים הקיימים בעולם אינם מציאות, כי אם דמיון (״אַ פאַרבלענדעניש״), אחיזת עינים[98], עד שקיימת ״שאלה״ אם מותר לברך ברכה על כך... הילד צריך לדעת – כך כותב אלי – אודות מציאותו של הקב״ה, והקב״ה ברא את ״ליובאַוויטש״, וכל שאר הענינים אינם במציאות!

הכרה והרגשה זו – צריכים גם האברכים והבעה״ב לפעול בעצמם.

---

93) בסופה (מ, א) במשנה ובגמרא (וכן נפסק להלכה – רמב״ם הל׳ יו״ט פ״ב ה״ב. טושו״ע (ואדה״ז) או״ח סתצ״ח ס״ג (ס״ה)).

94) ע״פ איוב ט, יב.

95) חגיגה שבהערה 73. וראה לקו״ת דרושי סוכות פא, רע״א. וראה גם לקו״ש חכ״ד ע׳ 142. וש״נ.

96) ראה סידור (עם דא״ח) בכוונת המקוה בסופו (קנט, סע״ד).

97) לשון הכתוב – תהלים קיב, ב.

98) ראה סה״מ תרכ״ט ע׳ קמח (בהוצאת תשנ״ב – ע׳ קסא) ואילך. המשך מים רבים תרל״ו ע׳ קעה ואילך. סה״מ תרמ״ג ע׳ צה ואילך.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ואדרבה: מכיון שבעל־הבית עסוק בהוויות עוה״ז, בצרכי פרנסתו, וטוען שע״פ שו״ע מחוייב הוא ב״הנהג בהן מנהג דרך ארץ״[99], וצריך להקדיש כו״כ שעות ביום בשביל מסחר, או ענינים אחרים של ל״ט ״עובדין דחול״ — עלול הוא לטעות יותר בענין זה.

ולכן, צריך הוא לחקוק בלבו פנימה (״אַיינקריצן ביי זיך אין האַרצן״) הידיעה וההכרה ״אַז מער ווי דער אויבערשטער און ליובאַוויטש, מער ווי דער אויבערשטער און תורת החסידות, מער ווי דער אויבערשטער און תורה — איז מער גאָרניט דאָ״!

ואם ישנה איזו מציאות אחרת — אין זה אלא בשביל שעל ידה יתקיים רצון הקב״ה.

ולדוגמא: כדי לקיים מצות אתרוג, צ״ל קרקע, אילן, ואדם שיזרע את הגרעין, ישקה את הקרקע, יפקח עלי׳ וכו׳, כדי שלאחרי כמה שנים יבוא יהודי ויברך על האתרוג שגדל באילן זה. ונמצא, שמציאות הקרקע והאילן וכו׳ אינה מציאות אמיתית, כיון שאינה אלא טפל להעיקר, שזהו מציאותו של (רצון) הקב״ה, ודוגמתו הוא בנוגע לכל מציאות שבעולם.

יט. האמור לעיל מפורש גם בנגלה דתורה:

בהקדמתו לפירוש המשניות[100] מאריך הרמב״ם בביאור מארז״ל[101] ״מאי כי זה כל האדם[102], כל העולם כולו לא נברא אלא לצוות לזה״, ש״תכלית העולם וכל אשר בו הוא איש חכם כו׳״, אשר ענין ה״חכם״ הוא (כמ״ש לפנ״ז) ״לצייר לנפשו אחדות הקב״ה כו׳״.

ויש להוסיף בזה ע״פ המבואר בתורת החסידות[103] בפירוש מארז״ל[104] ״איזהו חכם הרואה את הנולד״,

— ובהקדם דברי כ״ק מו״ח אדמו״ר[105] שהרמב״ם ידע תורת הקבלה, אלא, שמכיון שבזמנו היתה סכנה לגלות עניני קבלה, לכך הסתיר אותם בחיבוריו כל כך עד שלא יוכלו להכיר את הדבר. אבל לאח״ז באו רבותינו נשיאינו וגילו עניני הקבלה שבחיבורי הרמב״ם[106] —

״שרואה כל דבר איך נולד ונתהוה מאין ליש בדבר ה׳ ורוח פיו ית׳״, אשר מזה שהתהוות העולם (יש מאין) ע״י דבר הוי׳ נעשית בכל רגע ורגע מחדש, מובן, שלאמיתתו של דבר, מציאות היש אינה מציאות כלל, כיון שכל מציאותו אינה אלא דבר הוי׳ שמהוה אותה מאין ליש בכל עת ובכל רגע[107].

וזהו הפירוש בדברי הרמב״ם ש״תכלית העולם וכל אשר בו הוא איש חכם כו׳״ — שכל העולם כולו לא נברא אלא בשביל יהודי (״חכם״) שנרגש אצלו שמציאות העולם אינה מציאות אמיתית כלל, ״די מציאות איז קיין מציאות ניט״ (כיון שכל מציאות העולם אינה אלא דבר הוי׳ שמהוה אותה מאין ליש בכל עת ובכל רגע), אשר הכרה והרגשה זו נפעלת ע״י תורת חסידות חב״ד — ״ליובאַוויטש״ — החלק בתורה שבו מדובר אודות העדר וביטול מציאותו של היש (״ווי אַזוי יש איז קיין מציאות ניט״) כיון שנתהוה מהאין בכל עת ובכל רגע.

ולפיכך, כדי לפעול הכרה והרגשה זו, ובפרט אצל האברכים והבעה״ב, שלהיותם קשורים יותר לעניני העולם (כנ״ל סי״ח) עליהם להזהר ביותר מהטעות שהעולם הוא מציאות — צריכים הם להתקשר עם תורת החסידות, אשר הלימוד וההתעסקות בה תפעל בהם ההכרה וההרגשה לראות בכל דבר בעולם אך ורק את כח הפועל בנפעל[108].

---

99) ברכות לה, ב. וראה טושו״ע ואדה״ז או״ח ר״ס קנו.
100) ד״ה אח״כ ראה להסתפק.
101) ברכות ו, ב.
102) קהלת יב, יג.
103) תניא פמ״ג (סא, ב). וראה גם מכתב א׳ שבט שנה זו (אג״ק ח״ה ע׳ קפו).
104) תמיד לב, א.
105) סה״ש קיץ ה׳ש״ת ע׳ 41 ובהערה שם (וש״נ). וראה גם אג״ק חכ״ב ע׳ קכט, ובהנסמן שם.
106) ראה סה״ש שם ס״ע 40 ואילך. לקו״ש חכ״ו ע׳ 39 הערה 119. וש״נ.
107) ראה תניא שעהיוה״א פ״ג. וראה גם סה״מ שבהערה 98.
108) ראה שער האמונה ספכ״ז. מאמרי אדהאמ״צ נ״ך ע׳ קפד. וש״נ.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כ. וענין זה מודגש במיוחד בעמדנו ביום ההילולא של רבינו הזקן (בכ״ד טבת):

ידוע הסיפור שאירע ביום ההילולא[109] — שרבינו הזקן שאל את הצמח־צדק מה אתה רואה? והשיב, שרואה הוא את הקורה (״דעם באַלקן״), ונענה רבינו הזקן ואמר: אינני רואה כי אם כח הפועל בנפעל בלבד[110]!

וע״פ הידוע[39] בפירוש הכתוב[40] ״הימים האלה נזכרים ונעשים״, שכל הענינים שאירעו בפעם הראשונה חוזרים ומתעוררים באותו הזמן בכל שנה ושנה, מובן, שדברי רבינו הזקן האמורים (שאינו רואה אלא כח הפועל בנפעל) שנאמרו ביום ההילולא, חוזרים ומתעוררים עוד הפעם ביום ההילולא בכל שנה ושנה, שמזה נמשך הכח לכל המקושרים אל רבינו הזקן להמשיך ולהחדיר בהם את ההכרה דראיית כח הפועל בנפעל.

ולהעיר, שגם אם לעת־עתה יורגש הדבר רק בפנימיותו ולא יבוא ברגש הגלוי, או שישאר רק בהבנה והשגה בלבד — הנה לעתיד לבוא יתגלה שגם לפנ״ז היתה הכרה זו קיימת במציאות אצלו[111].

ולכן צריך כאו״א לעשות את התלוי בו בענין זה — לידע ולהכיר, לכל הפחות בשכל (ע״י ההבנה וההשגה שהענין הוא אמיתי מצד עצמו), שהקב״ה מהוה מציאותו של כל יש, שמזה מובן, אשר ״יש״ זה הנמצא בפועל ממש בפניו, וממשש, אוכל ושותה אותו בשעה זו ממש — אין זאת אלא דבר הוי׳ שמהוה ומחי׳ אותו בכל עת ובכל רגע!

— אין זה דבר המבואר בספרים בלבד, ולא דבר שהי׳ קיים רק בעבר, ולא דבר שהוא בבחינת ״גמרא גמור זמורתא תהא״[112]... אלא, זהו ענין של בפועל ממש, ״אָט איצטער אָ״, בחדר זה, בנוגע ל״יש״ זה שמסתכל עליו — [כ״ק אדמו״ר שליט״א הראה בידו הק׳ על השולחן ועל המזונות] — או ממששו כו׳, שכל מציאותו אינה אלא דבר הוי׳ שמהוה ומחי׳ אותו!

ידיעה והכרה זו צריכה להיות ״מונחת״ אצל כאו״א ״בכיס״ (״אין פּאַקעט״) — גם אם לעת־עתה אין זה אלא בבחינת ״אורות סתומים בכלים סתומים״... שכן, גם אז ה״ז נמצא אצלו בבעלותו הבלעדית, ללא ״בעלות״ או ״חלות״ אחרת [כהלשון הרגיל בהשיעורים בישיבות בימינו], אלא שייך כולו אליו בכל הפרטים; אלא מאי, החסרון הוא שאינו מרגיש זה בהרגש הלב ובשר הגשמי — הרי לעתיד לבוא ירגיש זה גם בבשר הגשמי, אבל ברוחניות, בהנשמה, ה״ז מאיר אצלו גם עתה.

וכאמור, עכשיו הוא הזמן המוכשר לקבל ולהשיג כל הנ״ל, אפילו בעה״ב, כולל ובמיוחד — אלה שיש להם שיעורים קבועים — ובשופי — בתורת החסידות, בתורתו של בעל ההילולא.

*

כא. כאן המקום לעורר גם אודות התלמידים שצריכים ללמוד ע״מ לקבל ״סמיכה״ להוראה (כנזכר לעיל[113]):

הבחורים שדיברו עמהם אודות לימוד להוראה [חלקם הנני רואה כאן, הנשארים אינני רואה, ובודאי ימסרו את הדברים גם אליהם] — הרי לא לדרשא קאתינא, אלא הכוונה היא בנוגע לפועל ממש;

---

109) ראה ספר שבחי הרב בסופו. תולדות עמודי החב״ד ע׳ 96. וראה בית רבי ח״א פכ״ב (מו, א) הערה א. וראה גם סה״ש תש״ג ע׳ 155.

110) ועד״ז מצינו אצל הצ״צ — שלפני הסתלקותו אמר ״אַז ער זעט ניט דעם גוף נאָר דעם אור הנשמה״ (סה״ש תש״ב ע׳ 103).

111) להעיר גם ממגדל עוז (כפ״ח, תש״מ) ע׳ שח.

112) לשון הש״ס — שבת קו, ב (ובפרש״י שם: ״אומר השמועה בזמירה בעלמא בלא צורך״). וש״נ.

113) קודם התחלת שיחה זו הזכיר כ״ק אדמו״ר שליט״א אודות התלמידים שצריכים לקבל ״סמיכה״, באמרו, שבודאי יתעסקו התלמידים בכך בשקידה ביותר, ופנה אל ראש הישיבה (הרה״ג וכו׳ הרי״י פיקרסקי), ואמר: מסתמא תייגעו אותם (״וועט איר זיי מאַטערן״), אבל סוכ״ס תוציאו את הסמיכה; כוונתי רק שלא יהי׳ זה בנקל, באופן ש״לא יגעת״... (המו״ל).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וגם הבחורים שלא דיברו עמהם על כך, אבל הם ראויים ומוכשרים לזה – יקבלו את הדבר על עצמם, ובפועל ממש, מתחיל מלילה זה או מחר בבוקר, ייגשו אל העבודה (״צוטרעטן צו דער אַרבעט״) – בהתאם לסדרי הישיבה ושאר הלימודים שמחוייבים בהם (הן לימודים בחסידות והן לימודים בנגלה) – וישלימו הלימוד להוראה עד לחג הפסח, ועכ״פ לא יאוחר מחג השבועות.

ועד״ז בנוגע להבעה״ב הראויים לכך – ה״ז דבר נכון ביותר שגם הם יהיו בקיאים בהוראה, ותבוא עליהם ברכה.

כב. שמעתי פעם מכ״ק מו״ח אדמו״ר, שמנהג בית הרב הי׳ לקבל סמיכה להוראה קודם החתונה[114], וכך נהג גם הוא בעצמו:

נישואי כ״ק מו״ח אדמו״ר התקיימו בהיותו בן שבע עשרה שנה, ולפני זה, למד במיוחד עבור הוראה. – לפני תקופה זו, למד בתור לימוד התורה סתם (ולא בשביל הוראה וכיו״ב), אבל קודם החתונה רצה כ״ק אדמו״ר (מהורש״ב) נ״ע שיקבל סמיכה, ואכן קיבל אז סמיכה אצל כמה רבנים.

– (כ״ק אדמו״ר שליט״א חייך ואמר:) כנראה, שהרבנים ייגעו אותו קשות (״זיי האָבן אים גוט געמאַטערט״), וכשנוכחו לדעת שאכן ראוי הוא לכך, ״ער האָט דאָס כשר פאַרדינט״, לא באופן של ״נהמא דכיסופא״[51], אלא ע״י יגיעה (״יגעת״[115]), נתנו לו הסמיכה...

ואף שהמדובר הוא בנוגע להנהגה של בית הרב, מ״מ, כיון שכ״ק מו״ח אדמו״ר סיפר וגילה את הדבר,

– כבר אמרתי פעם, שכאשר כ״ק מו״ח אדמו״ר הי׳ מספר לי סיפור, כבר ידע מלכתחילה שאפרסם אותו, ״פריער מיט אַ טאָג שפּעטער מיט אַ טאָג״, אם בעל פה, או בכתב, או בדפוס, אבל זאת ידע, שהדבר לא יישאר בגדר סוד;

אלא שבזה גופא היו חילוקים: היו ענינים כאלה – שציוה עלי להעלימם לעצמי (״באַהאַלטן פאַר זיך״), ואזי הייתי צריך לבקש ולפעול (״אויסבעטן״) רשיון על פירסום הדבר; אבל היו גם ענינים שמלכתחילה לא הטיל עליהם ״הגבלות״ –

מובן, שמנהג זה הוא הוראה לרבים – שצריכים לקבל סמיכה להוראה קודם החתונה.

וטעם הדבר – כיון שלעתים תכופות מתעוררות בבית שאלות שונות בהלכה, ואי אפשר ללכת לעתים קרובות כל כך לשאול את הרב (״מ׳קען דאָך ניט לויפן יעדן פּאָר מינוט צו אַ רב״), ולכך צריך להיות רב בתוך הבית.

כג. ובהתאם לכך יש לעורר – שכדאי ונכון ביותר שכאו״א הרוצה לבנות ״בנין עדי עד״[116] (ועד״ז אברכים ובעה״ב שלאחרי החתונה) – יוציא תחילה סמיכה להוראה. ובודאי יש ביכלתו של כאו״א לקבל סמיכה – לכל הפחות כפי הסדר הנהוג בזמננו זה:

בזמנים שעברו ידעו שכדי לקבל סמיכה לרבנות – הרי לכל לראש ״דאַרף מען גוט קענען לערנען״, ולאחרי זה יש לדעת כדבעי טור ושולחן ערוך, כל חלקיהם, או לכל הפחות שני חלקים – יורה דעה ואבן העזר;

ואילו בזמננו זה נעשה הסדר, שמתחילים בלימוד קיצור שו״ע, ולאח״ז מוסיפים ולומדים פי׳ הבאר־היטב, ולאח״ז מוסיפים ולומדים שו״ע עם פירושי הט״ז והש״ך, ולאחרי זה אם זמנו פנוי – מוסיפים ולומדים טור וב״י, וגם זה – רק קטעים קטעים.

---

114) ראה גם ספר המנהגים ע׳ 75. נתבאר בלקו״ש ח״א ע׳ 53 ואילך.

115) מגילה ו, ריש ע״ב.

116) ברכה ג׳ דברכות נישואין.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ובכן, כוונתי לקבל סמיכה לכל הפחות באופן כזה – כדי לדעת את המעשה אשר יעשון, אשר לשם כך צריכה להיות ידיעה בשו"ע אורח חיים ויורה דעה, וגם איזו ידיעה בענינים דאבן העזר, אבל, לכל לראש ולכל הפחות – או"ח ויו"ד, שמוכרח הוא באם רוצים לדעת את המעשה אשר יעשון, ולא להכשל ח"ו בכו"כ הלכות, כמו הלכות שבת (כמ"ש רבינו הזקן באגרת הקודש[26]) וכיו"ב.

ויש להדגיש, שלא נוגע כ"כ קבלת התעודה ("די פּאַפּירל") בצירוף חתימה המעידה על קבלת הסמיכה, כי אם, היכולת לקבל תעודה כזו, ומאחר שראוי לכך, התעודה עצמה כבר אינה מעכבת, ובלשון חז"ל[117] "הראוי לבילה אין בילה מעכבת בו".

אלא שבנוגע להבחורים דורשים בפירוש שיקבלו גם את התעודה, שכן, עי"ז יוכלו לדעת שמילאו את תפקידם (ללמוד כל הלכות המתאימות) בפועל. ומה טוב שישלחום להבחן אצל מישהו ש"מחמיר" בנתינת הסמיכה, שאז יתברר שמילאו את תפקידם (בלימוד ההלכות) כדבעי[118].

כד. ויש לקשר גם ענין זה עם יום ההילולא כ"ד טבת:

מעניניו העיקריים של בעל ההילולא ובעל השמחה הי' חיבור השולחן־ערוך, כידוע[119] שבבוא רבינו הזקן למעזריטש נמסר לו התפקיד של חיבור השו"ע לרבים – לא רק בשביל חסידים אלא גם עבור כלל ישראל [ביחד עם יסוד ופירסום של תורת חסידות חב"ד לכלל ישראל[47]].

ומזה מובן, שכאשר מקבלים החלטות טובות בכל האמור ביום ההילולא – ישנו סיוע מיוחד לקיים את ההחלטה בפועל, ושתהי' הצלחה בזמן, הצלחה ברוחניות, והצלחה בגשמיות.

* * *

כה. [כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן (באמרו שהשעה היא כבר לאחרי חצות) ניגון ד' בבות של רבינו הזקן, ובבא הרביעית – לכפול ז' פעמים. לאחרי שניגנו ניגון ד' הבבות, אמר: "זאָל מען זינגען דעם ניגון "ניע זשוריצי כלאָפּצי", נאָר פריילעך".

במהלך הניגון עמד כ"ק אדמו"ר שליט"א מלוא קומתו ורקד (ביחד עם כל הקהל שנעמד על הספסלים והשולחנות) בשמחה רבה ועצומה.

ואח"כ אמר:]

בודאי אין צורך להבהיר ולהדגיש שאי אפשר לצאת ידי חובה בהנ"ל[120], שכן, כל זה אינו אלא הכנה והקדמה לקיום מצוות מעשיות כפשוטו, ובפרטיות, לקביעות עתים בתורת הנגלה ובתורת החסידות, ובקשר לתלמידי הישיבה – שקידה והתמדה נוספת הן בלימוד הנגלה והן בלימוד החסידות.

– זהו ענין של בפועל ממש, שאפשר למשש ולמדוד ע"פ השעון... במילא לא יתכן לרמות את הזולת בענין זה, ולא עוד, אלא שגם את עצמו אי אפשר לרמות בכך!...

ולהוסיף ולהדגיש, שאין זה ענין הנוגע לאחר זמן, כי אם, מחר בבוקר בפועל ממש!

– בנוגע ללילה זה, הרי מכיון שנמצאים כבר לאחרי חצות הלילה, ה"ז שייך לחשבונו של יום המחרת.

*

117) יבמות קד, ב. וש"נ.
118) ראה גם שיחת י"ג תמוז שנה זו.
119) ראה "הקדמת הרבנים בני הגאון המחבר ז"ל" לשו"ע אדה"ז.
120) ניגון וריקוד כו' (המו"ל).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כו. כאן המקום לעורר גם אודות ההכנות ליום ההילולא של כ״ק מו״ח אדמו״ר:

ובהקדמה[121] — שכל ההשפעות השייכות אלינו מקבלים אנו על ידי ממוצע המחבר, הוא כ״ק מו״ח אדמו״ר[122], ועל ידו נמשכים אלינו גם כל הענינים דיום ההילולא של רבינו הזקן, להתקשר ולהתאחד עמו וכו׳.

וכיון שנשארו חמשה עשר יום עד לה״יאָרצייט״, יום ההילולא של נשיאינו, ובמענה על שאלת כו״כ אודות הסדר ביום זה — הצעתי, שסדר ההנהגה ביום ההילולא בשנה זו יהי׳ — במדה האפשרית — כפי ההצעה שנכתבה אשתקד[123], ובודאי יוכלו למלאותה גם בשנה זו.

— הסיבה שהנני מדבר על כך בהזדמנות זו, היא, בגלל שגם כעת עומדים אנו ביום הילולא (של רבינו הזקן). ונוסף לכך, מכיון שישנם כו״כ שכבר שאלו אצלם אודות הסדר של יום ההילולא, וזקוקים הם ליתן מענה על כך, הרי, אלו ששואלים את הצעתי — כבר מלתי אמורה בהסדר שנכתב בשנה שעברה,

ובפרטיות יותר — הן בנוגע לעלי׳ לתורה בשבת קודש שלפני יום ההילולא, ועד״ז בנוגע לסדר ההנהגה ביום ההילולא עצמו.

וגם כשיעזור הקב״ה שעד אז כבר תהי׳ ביאת משיח צדקנו, ומה גם[124] ש״הקיצו ורננו שוכני עפר״[125], והוא בתוכם, יכול להיות עוד לפנ״ז, ויש כמה ראיות בש״ס ומדרשים שיכול להיות הענין ד״הקיצו ורננו״ אצל יחידי סגולה לפנ״ז, וגם הי׳ לפנ״ז; ובפרט כאשר המדובר בנוגע לנשיא שצריך להוציא את צאן מרעיתו מחושך כפול ומכופל כזה —

אין זה מבלבל לסדר האמור ביום ההילולא, כיון שגם אז יהי׳ זה יום ההילולא, ומה איכפת („וואָס האַרט״) אם זה באופן למטה מעשרה טפחים או למעלה מעשרה טפחים?! — וכיון שאין סתירה בדבר, יכול להיות הסדר כדאשתקד.

כז. [בסיום ההתוועדות אמר כ״ק אדמו״ר שליט״א (בחיוך):]

בהמשך להמדובר אודות ההדגשה דנגלה דתורה — „ס׳איז דאָך אַלץ אַ נאַכט פון נגלה״... — יש להזכיר ולעורר שכל אלה שנתחייבו בברכה אחרונה לא ישכחו לברך ברכה אחרונה[126]; ואלה שאינם יודעים את הברכה בעל־פה, אל יתביישו לברך מתוך הסידור, ותבוא עליהם ברכה, ואנחנו נאמר („און מיר וועלן ענטפערן״) אמן.

[כ״ק אדמו״ר שליט״א הזכיר עוד הפעם אודות חלוקת הש״ס, באמרו, שכל אלה שהשתתפו בחלוקת הש״ס יודיעו איזו מסכתא בוחרים הם ללמוד, ובמילא יצרפו אותם לחלוקה הכללית, ושכל המשתתפים יזכרו את המסכתא שקיבלו על עצמם ללמוד, ויגמרו אותה עד לשנה הבע״ל.

ואח״כ אמר:]

תכליתה של התוועדות חסידית היא — שההחלטות טובות שמחליטים בעת ההתוועדות תפעלנה בפועל ממש במחשבה דיבור ומעשה, להמשיך את אור החסידות במחשבה דיבור ומעשה, בכל יום ויום, ועל ידי כך יאיר כאו״א עוד יותר את חלקו בעולם, וכולם ביחד — את כל העולם.

[וסיים כ״ק אדמו״ר שליט״א:] „זייט געזונט און אַ גוטע נאַכט״[127].

---

121) ראה גם תורת מנחם — התוועדויות ח״ב ע׳ 106.

122) ראה גם תורת מנחם — התוועדויות ח״ד ע׳ 229 ובהערה 13.

123) אג״ק ח״ד ע׳ קמב ואילך.

124) ראה גם תורת מנחם — התוועדויות ח״ב ע׳ 228.

125) ישעי׳ כו, יט.

126) ראה גם תורת מנחם — התוועדויות ח״ד ע׳ 71, ובהנסמן שם הערה 160.

127) כ״ק אדמו״ר שליט״א נתן המזונות והפירות להרה״ח ר׳ שמואל הלוי לעוויטין (המו״ל).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בס"ד. שיחת ש"פ וארא, כ"ח טבת, מבה"ח שבט, ה'תשי"ב.

בלתי מוגה

א. באחת מרשימותיו של כ"ק מו"ח אדמו"ר[1] — מסופר מה ששמע מאביו כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע:

"סיפר כי שמע מהרב החסיד ר' משה ליב ז"ל מבאַרדיטשוב (הוא הי' נכד הרלו"י ז"ל) אשר כ"ק רבינו הגדול בעת שכתב את הספר הק' תניא, הנה באיזה ענין ומדריגה שהתעסק בכתיבתו כן הי' מעמד ומצב נפשו הק', ואם הי' זמן דמרה שחורה הי' בפועל ממש ענין דמרה שחורה שוכן על פני כל החסידים .. ואם הי' מתעסק בענין דשמחה היתה השמחה נעלית ורבה מאד מאד" — ע"כ מה ששמע כ"ק אדנ"ע מנכד הרה"ק הרלוי"צ מבאַרדיטשוב.

והוסיף כ"ק אדנ"ע: "היינט וואָס האָט זיך אָפּגעטאָן בעת דער רבי האָט געזאָגט דעם דרוש וארא גו' ושמי הוי' גו'[2] — שקנה לו שם "דער פרומער וארא"[3] — ענין כי לא ידח ממנו נדח[4], עס האָט גאָר געמוזט זיין מורא גדול בעת מעשה .. הדרוש הזה הוא כת"י דודנו מהרי"ל (דער פעטער לייבעלע)[5], ותיקונים שורות אחדות כתי"ק כ"ק רבינו הגדול בעצמו, אַ בייזע חסידות כו'".

(ואמר כ"ק אדמו"ר שליט"א:)

מאמר זה — בכת"י המהרי"ל ואיזו שורות כתי"ק אדה"ז — נשמר עד היום, אבל מכיון שהמאמר אינו בנמצא (המאמר נדפס פעם אחת בלעמבערג[2], אבל עם הרבה טעויות), ויום הש"ק זה (שחל בכ"ח טבת) קשור עדיין עם יום ההילולא של רבינו הזקן (בכ"ד טבת), ונוסף לכך ה"ז שבת פרשת וארא — יאמרו עכשיו מאמר זה, אבל לא ממש בלשון הרב, כי אם ביחד עם הערות אדמו"ר הצ"צ על המאמר[2] ועם הוספות.

ב. מאמר ד"ה וידבר אלקים גו' וארא אל אברהם גו'.

* * *

ג. שבת מברכים החודש כולל כל ימי החודש הבא, שהרי ביום הש"ק זה ממשיכים הברכות על כל החודש[6] — כל פרטי הברכות שנתפרשו בנוסח דברכת החודש ("מי שעשה נסים כו' יחדשהו הקב"ה וכו'").

וכיון שהמשכת הברכות מלמעלה תלוי' בעשיית "כלים" למטה[7], כמ"ש[8] "אין עוד כלי ויעמוד השמן", מובן, שביחד עם המשכת הברכות על כל ימי החודש ניתן גם הכח והשליטה לעשיית "כלים", ובמילא, יש להשתדל ביותר ("דאַרף מען זעהן") לעשות "כלים", מתוך ידיעה שזהו ענין שנוגע לכל החודש.

---

1) אודות "סעודת ליל ש"ק פ' וארא" תרס"ז — נדפסה בסה"ש תורת שלום ע' 86.

2) ראה בהנסמן בהמאמר הערה 1 (תורת מנחם — התוועדויות ח"ד ע' 265).

3) רשימת כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ (בשם אביו כ"ק אדנ"ע) — נדפסה ב"התמים" ח"ח ע' ז (נעתקה ב"היום יום" ב שבט).

4) שמואל־ב יד, יד.

5) מהרי"ל מיאַנאָוויטש. ראה אודותו תורת מנחם — התוועדויות ח"ב ע' 67. וש"נ.

6) ראה גם לקו"ש חי"ט ע' 160 ובהערה 20.

7) ראה גם מכתב כ"ו טבת שנה זו (אג"ק ח"ה ס"ע קסו).

8) מלכים־ב ד, ו.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ובפרטיות יותר:

ידוע הטעם שיום הראשון בחודש נקרא "ראש חודש" ולא "תחילת החודש" — כי, כמו שהראש כולל את החיות של כל איברי הגוף, כך כולל "ראש חודש" את החיות של כל ימי החודש[9].

והנה, כשם שבמשל הראש הנ"ל, הרי נוסף לכך שהראש כולל החיות דכל אברי הגוף, נעשית עי"ז גם המשכת החיות בכל אברי הגוף,

— שהרי המטרה והתכלית אינה מציאות הראש עצמה (גם לא החיות דכל האיברים כפי שכלולה בהראש), כי אם המשכת ופעולת החיות (מהראש) בהאיברים (בפועל), אלא שענין זה גופא תלוי באופן התכללות החיות בהראש —

כך גם בהנמשל, שהמשכת החיות לכל ימי החודש תלוי' ונעשית לפי אופן התכללות החיות בראש החודש, היינו לפי אופן העבודה בר"ח.

ומזה מובן עד כמה חשובה ונוגעת העבודה השייכת לר"ח (החל משבת מברכים החודש[10]) — נוסף לכך שגם בכל יום ויום מימי החודש צריכה להיות עבודה השייכת במיוחד ליום זה, וכמדובר לעיל[11] בענין "בא בימים"[12], שצ"ל "יומין שלימין"[13] — להיותה עבודה שנוגעת ופועלת בכל ימי החודש.

ד. והנה, בנוגע לחודש שבט — המתברך ביום הש"ק זה — ישנם כמה ענינים, אבל הענין הכי קרוב אלינו והכי נוגע אלינו הוא — יום ההילולא של נשיא הדור, כ"ק מו"ח אדמו"ר, בעשירי בחודש.

ויש לבאר תחילה תוכן הענין דיום הילולא — ובהקדמה:

הסיבה לאמירת קדיש בקשר עם ענין של הסתלקות, היא, כדי להקל משפט הנשמה בגיהנם[14] (ובלשון הכתוב[15]: "סבלות מצרים"). ומטעם זה "נהגו שאין אומרים קדיש .. רק י"א חדשים, כדי שלא יעשו אביהם ואמם רשעים ("אחזוקי אינשי ברשיעי לא מחזקינן"[16]), כי משפט רשע י"ב חודש"[17].

ולפי זה דרוש ביאור והסבר מהו הטעם לאמירת קדיש ביום ההילולא בסיום הי"ב חודש[18] — דלכאורה, כיון שכבר עבר חודש שלם מסיום וגמר משפט הנשמה בגיהנם (שלכן לא אמרו קדיש במשך כל חודש הי"ב) — מדוע אומרים קדיש ביום ההילולא בסיום שנה הראשונה, ועד"ז ביום ההילולא בכל שנה ושנה?!

וההסברה בזה[19] — שאמירת הקדיש ביום ההילולא היא (לא בשביל להקל המשפט בגיהנם, אלא) בשביל עליית הנשמה מדרגא לדרגא (בגן עדן גופא) שנעשית ביום ההילולא בפעם הראשונה וביום ההילולא בכל שנה ושנה.

ואף שהעליות מדרגא לדרגא (בג"ע) הן ענין תמידי, כמאמר חז"ל[20] "ת"ח אין להם מנוחה לא בעולם הזה ולא בעולם הבא שנאמר[21] ילכו מחיל אל חיל כו'", אין זה דומה כלל לעליות הנשמה שביום ההילולא, כי, העליות מדרגא לדרגא שבאופן תמידי ("ילכו מחיל אל חיל") הן עליות שבערך, ואילו

9) ראה לקו"ת דרושי ר"ה נח, א־ב. עט"ר שער ר"ה בתחלתו. ובכ"מ.

10) ועד"ז בערב ראש חודש — שכולל גם ראש חודש עצמו (ובמילא גם כל ימי החודש), שלכן נקרא "יום כיפור קטן" (פר"ח לאו"ח סתי"ז (מהרמ"ק). של"ה (קכ, ב. קעט, א. ועוד). יעב"ץ בסידורו. ועוד).

11) בהמאמר (תורת מנחם — התוועדויות ח"ד ע' 267). וש"נ.

12) חיי שרה כד, א.

13) ראה זח"א קכט, א. רכד, א.

14) ראה הנסמן בס' הקדיש (להרב אסף — חיפה תשכ"ו) ע' קלח־קלט.

15) פרשתנו ו, ו.

16) רא"ש ב"מ פ"ה סט"ז־יז.

17) רמ"א יו"ד סו"ס שעו, ובשיורי ברכה שם.

18) ראה גם תורת מנחם — התוועדויות ח"ב ע' 167 ואילך.

19) ראה גם לקו"ש חכ"ו ע' 329 הערה 15. התוועדויות תשמ"ט ח"ב ע' 178 ואילך.

20) ברכות ומו"ק בסופן. וראה לקוטי הש"ס להאריז"ל (הובא בתניא אגה"ק סו"ס יז). ובכ"מ.

21) תהלים פד, ח.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

העליות ביום ההילולא הו"ע דשינוי המהות, עליות שלא בערך, שלכן אינן באות אלא לאחרי הקדמת הטבילה בנהר דינור והעלי' בהעמוד שבין ג"ע לג"ע[22].

ה. וביאור הענין:

גם בנוגע לעליות הנשמה מדרגא לדרגא ישנו ענין של דין ומשפט, כדאיתא בפע"ח[23] שהדין ומשפט הוא "בכל עת שמעלין נשמת האדם למעלה ממדרגתה .. כפי ערך עליות המדרגה ההיא .. כשרצו עתה שישיג עלייתו יותר למעלה ממה שהי' .. חוזרים לדון אותו .. כי כפי גדר עליות כן מדקדקין עמו".

וכמסופר שם אודות "נשמת צדיק חכם גדול" שכאשר "היו רוצין להעלותו למדריגה העליונה גדולה" היו דנין אותו "על שפעם א' הי' מכוין בקדושת ובא לציון באומרו לא ניגע לריק ולא נלד לבהלה, ואז ע"י אותו כוונה שכח והסיח דעתו מן התפילין".

ואם הדברים אמורים "בכל עת שמעלין נשמת האדם למעלה ממדרגתה", גם בעליות שבערך – עאכו"כ שכן הוא בנוגע לעליות שהן באי"ע, כמו עליות הנשמה שביום ההילולא.

ולכן חוזרים ואומרים קדיש ביום ההילולא (אף שלאחר י"א חודש אין עוד צורך באמירת הקדיש בשביל להקל המשפט בגיהנם) – כיון שמצד גודל העלי' ביום ההילולא ישנו דין ומשפט גם ביחס לענינים כאלה שלא הי' בהם משום בלבול ביחס לעליות הקודמות, כי אם ביחס לעלי' חדשה זו, ולזה מועיל אמירת הקדיש ביום ההילולא – להקל בהדין ומשפט שביחס להעילוי שבאין ערוך.

ו. ומזה מובן גם בנוגע לענינו – יום ההילולא של כ"ק מו"ח אדמו"ר בעשירי בחודש שבט:

כיון שהעליות ביום ההילולא הן שלא בערך – לכן צריכים להשתדל שתהי' אצלנו היכולת והאפשריות ללכת ולהתעלות ("מען זאָל קענען מיטגיין") ביחד עם הרבי.

– הרבי סיפר, שפעם אחת כשישב החסיד ר' יעקב מרדכי מפאָלטאָווא[24] עם כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע – לאחרי שכבר היו חברים במשך שלשים שנה, פרץ בבכי, באמרו אל כ"ק אדמו"ר נ"ע: במשך שלשים שנה האחרונות – אתם עליתם למעלה מעלה, ואנכי ירדתי למטה מטה!...

ומשמעות הסיפור היתה, שכ"ק אדמו"ר נ"ע קיבל את הדברים בניחותא, היינו, שהסכים אל דברי הרי"מ, כיון שזאת היתה המציאות...

והגע עצמך:

ר' יעקב מרדכי הי' בעל דרגא, בעל צורה, עובד, ועבודתו היתה בקו המרירות (מצד מרה־שחורה), ועם כל זאת, הרי לגבי עליותיו של כ"ק אדמו"ר נ"ע, לא זו בלבד שכל עניניו של הרי"מ לא היו בגדר מעלה ("זיינע ענינים האָבן ניט געהייסן קיין מעלה"), אלא אדרבה, הם היו ענין של מטה!...

וע"ד המדובר לעיל[25] בענין "כתר עילאה אע"ג דאיהו אור קדמון אור צח ואור מצוחצח, איהו אוכם קדם עילת העילות"[26] – שגם בחינת "כתר עילאה", הרי "קדם עילת העילות", לא זו בלבד שאינו ענין של אור, אלא אדרבה, "איהו אוכם".

ומכל שכן בהנוגע אלינו – שלא זו בלבד שהעבודה שלנו אינה בערך לעליותיו של הרבי, שלכן ה"ז ענין ד"אוכם", אלא גם למטה מזה...

וכיון שכן, צריכים אנו להשתדל ביותר שלא לפגר ("ניט אָפּצושטיין")... אלא להצטרף ולהתלוות

22) ראה תורת מנחם סה"מ אייר ס"ע רכג ואילך. וש"נ.
23) שער התפילין פ"י ובהגהה שם. וכ"ה בשער הגלגולים הקדמה כב.
24) ראה אודותו – סה"ש תר"ץ ע' 92 הערה 30. וש"נ.
25) בהמאמר (תורת מנחם – התוועדויות ח"ד ע' 269 ואילך).
26) תקו"ז ת"ע (קלה, ריש ע"ב).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

("מיטהאַלטן") אל הרבי בעליותיו – עי"ז שהעבודה שלנו תהי' באופן ד"בכל מאדך"[27], "מאד שלך"[28] עכ"פ, "אונדזער בלי־גבול" (עם היותו באי"ע אל העליות הבל"ג של הרבי).

ז. ופשיטא – להזהר שלא תהי' חלישות ח"ו בענין ההתקשרות אל הרבי, היינו, לא רק שלילת הפסק ההתקשרות ח"ו, אלא גם שלילת איזו חלישות עכ"פ בקיום תקנותיו של הרבי וכיו"ב.

ולהעיר, שלאמיתתו של דבר, גם חלישות בענין ההתקשרות הוי הפסק, וע"ד המשל שהביא רבינו הזקן באגה"ת[29] "מחבל עב שזור מתרי"ג חבלים דקים .. וכשעובר ח"ו על אחת מהנה – גם עבירה שאין בה כרת – נפסק חבל הדק", כלומר: "הפסק" – בחבל הדק, ו"חלישות" – בכללות החבל[30].

ויש להוסיף, שההפסק הוא גם כאשר עוברים על תקנה של הרבי פעם אחת בלבד – ע"ד מ"ש בתניא[31] (בהנוגע לצד הקדושה) ש"יחוד זה למעלה הוא נצחי לעולם ועד"!

[וזהו גם הביאור במאמר חז"ל[32] שנזכר לעיל[33] "מי שלא קרא ק"ש פעם אחת דומה כמי שלא קרא ק"ש מעולם" – כיון שלמעלה הוא ענין נצחי].

וענין זה – חיזוק ההתקשרות – נוגע במיוחד בעמדנו בימי ההכנה ליום ההילולא:

הכח והיכולת להצטרף ולהתלוות אל הרבי בעליותיו ביום ההילולא, אינו מצד הכחות שלנו ("די אייגענע כחות"), אלא מצד ההתקשרות עם הרבי ("דער פאַרבונד מיט'ן רבי'ן").

וע"ד המדובר לעיל[34] בביאור הכתוב[35] "ונתתי אותה לכם מורשה אני הוי'" – שכדי להגיע לשם הוי', הי' הוה ויהי' כאחד[36], שהוא בבחי' בל"ג, ה"ז על ידי ענין הירושה ("מורשה") דוקא, כי בירושה לא נוגע מצב היורש, כי אם שייכותו להמוריש, שמצד שייכות זו יורש הוא – גם אם הוא חרש שוטה וקטן[37] – את כל נכסי המוריש.

אמנם, אף שבירושה לא נוגע מצבו של היורש – אעפ"כ מוכרח להיות הקשר עם המוריש, ועד"ז בענינו, שמוכרח להיות הקשר עם הרבי (ופשיטא שלילת חלישות או הפסק ח"ו), ואז יוכל הוא – מבלי הבט על מעמדו ומצבו – להתלוות אל הרבי בעליותיו.

ולפיכך, בעמדנו עתה קודם יום ההילולא נוגע ביותר ענין ההתקשרות, ופשיטא, התנועה דשלילת היפך ההתקשרות ח"ו, לא להיות מנותק ונפרד ("אָפּגעריסן") ח"ו מהרבי, כמדובר לעיל[38], שהבן אינו רוצה שאביו לא יהי' אביו ח"ו, וע"י ההתקשרות עם הרבי יכולים להצטרף אל העליות שביום ההילולא.

[כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן, וניגנו "אבינו מלכנו"[39]].

* * *

ח. בימי רבינו הזקן התקיימה מסיבה של גדולי הדור שנתאספו יחדיו כדי לקבוע תקנות שונות. מכיון שהאסיפה התקיימה בראש חודש שבט – דובר בה אודות מעלתו של ר"ח שבט[40]. רבינו הזקן – שהי' בין המשתתפים בהאסיפה – העיר, שביום זה קיימת מעלה נוספת. המסובים לא ידעו מהי כוונת רבינו הזקן, עד שפירש את דבריו – שמקרא מלא דיבר הכתוב[41]: "בעשתי עשר חודש באחד לחודש .. הואיל משה באר את התורה הזאת", התחלת "משנה תורה".

---

27) ואתחנן ו, ה.
28) ראה תו"א מקץ לט, ד. ובכ"מ.
29) פ"ה (צה, ב).
30) ראה סה"מ תרס"ה ע' לג.
31) פכ"ה (לב, א).
32) ראה ברכות סג, ב.
33) בהמאמר (תורת מנחם שם ע' 268).
34) בהמאמר (תורת מנחם שם ע' 272).
35) פרשתנו ו, ח.
36) זח"ג רנז, ב. ועוד. תניא שעהיוה"א פ"ז (פב, א). ובכ"מ.
37) ראה נדה מג, סע"ב ואילך (במשנה). וש"נ.
38) בהמאמר (תורת מנחם שם ע' 272 ואילך).
39) בעת הניגון בכה כ"ק אדמו"ר שליט"א מאד (המו"ל).
40) בזכרון אחדים: אודות עניני חודש שבט.
41) דברים א, ג. ה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

[נתבאר תוכן ענינה דמשנה תורה – שאע"פ ש"משה מפי עצמו" אמרה[42], אין הכוונה שמשנה תורה לא נאמרה מפי הגבורה ח"ו (שהרי פסק הרמב"ם[43] "האומר שאין התורה מעם ה' .. אפילו תיבה אחת, אם אמר משה אמרו מפי עצמו הרי זה כופר בתורה"), אלא, החילוק בין ארבעה ספרים הראשונים ומשנה תורה, הוא, שהספרים הראשונים נתגלו ע"י הקב"ה באמצעותו של משה (באופן שלא התערבה דעתו והשגתו במסירת הדברים), ואילו במשנה תורה נתלבשו ונתאחדו הדברים בדעתו והשגתו של משה[44], ולכן מסרם לבנ"י כאילו הי' אומרם "מפי עצמו"[45] – הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפס בלקו"ש ח"ד ע' 1087 ואילך[46].

בהמשך הענין – שע"ד הנ"ל בנוגע למשנה תורה הוא גם ביחס לכל החידושי תורה שנתגלו ע"י התנאים והאמוראים והת"ח שבכל דור ודור, ש"כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש בתורה הכל ניתן למשה מסיני"[47], ובמילא, כל החידושי תורה של הת"ח הם דבר הוי' ממש (כפי שנתלבש בהשגתם ודעתם) – אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א:]

כיון שהכל הוא מפי הגבורה – לא יתכן בשום פנים להבדיל בין דברי הראשונים ודברי האחרונים, ולומר, אשר בשלמא עם הראשונים אין ביכלתו "להתחרות" ("זיך פאַרמעסטן") וצריך לקבל את כל דבריהם; אבל אחרונים שלא חיו אלא לפני כמה מאות בשנים בלבד – עמהם יכול הוא "להתחרות", ויש בכחו לברור מדבריהם ולקבוע "שמועה[48] זו נאה וזו אינה נאה"...

[הנהגה זו היא היפך כל ענינו של תלמיד־חכם, שכן, ת"ח אמיתי אינו אלא מי שהוא גדול ביראת־שמים, שעי"ז לא יבוא לידי טעות האמורה].

וכמפורש בפס"ד השו"ע[49] ש"דבר משנה" (שהטועה בזה חוזר[50]), קאי לא רק על משניות, אלא גם על הגמרא – בזמן הגמרא[51], על דברי הגאונים והראשונים – בזמנם, "ובזמן הזה, גם הלכות פסוקות של פסקי הגאונים הפוסקים כמו הטור והש"ע והגהותיו (ש"ך וט"ז וכו') בכלל משנה יחשבו"[52], וכן כל פסקי האחרונים ואחרוני האחרונים שנתקבלו בתפוצות ישראל, עד להוראותיו של נשיא דורנו כ"ק מו"ח אדמו"ר – נכללים כולם ב"דבר משנה"[53].

וכמודגש בדברי חז"ל[54] שאפילו השופטים שבדורות האחרונים הם "כמשה בדורו .. כאהרן בדורו .. כשמואל בדורו", וכיון שהתורה היא תורת אמת, הרי זה שהתורה פוסקת כך הוא לפי שכך הוא האמת, שכן, ההבדל ביניהם אינו אלא בסגנון או באופן ההתלבשות דדבר הוי' בהשגתם ודעתם, ואילו באמיתית בלבד*, כיון שגם דברי משה שבמשנה תורה הם "מפי הגבורה" (כמו דבריו שבספרים הראשונים), אלא, שבנוגע למשנה תורה צוה הקב"ה את משה (מטעם הידוע אליו) לכותבה בסגנון שמשמעו שמשה מפי עצמו אמרה.

42) מגילה לא, ב. וראה לקו"ש חי"ט ע' 9 הערה 6. וש"נ.

43) הל' תשובה פ"ג ה"ח.

44) וי"ל שזהו אחד מהביאורים במארז"ל (ברכות כא, ב. יבמות ד, א) "אפילו מאן דלא דריש סמוכים בכל התורה במשנה תורה דריש" – כיון שבמשנה תורה נתלבשו הדברים (כולל הסדר שלהם) בשכלו והשגתו של משה, ובהכרח שסדר הדברים מובן ומושג גם בשכל הנבראים, ובמילא אפשר לדרוש סמוכים (ראה ראב"ן סל"ד (הועתק בהגהות מהר"ב רנשבורג ליבמות שם) – הובא ונת' בלקו"ש שם ע' 10 ואילך. ועוד).

45) ובכמה מפרשים משמע (ראה רמב"ן בחוקותי כו, טז. ועוד. וראה בפרטיות תו"ש מילואים לפ' משפטים (כרך יט) סל"ג פ"ב. וש"נ), שההבדל בין ספרים הראשונים (שבהם נאמר "וידבר הוי' אל משה" וכיו"ב, שמשמעו שמשה אמרם מפי הגבורה) למשנה תורה (שמתחילה "אלה הדברים אשר דיבר משה", שמשמעה שמשה מפי עצמו אמרה) אינו אלא בסגנון הלשון

46) בשילוב שיחת ש"פ מטו"מ תשי"ז. – וראה גם בארוכה לקו"ש חי"ט שם ע' 9 ואילך. ועוד.

47) ראה מגילה יט, ב. הנסמן בלקו"ש ח"ד שם הערה 11.

48) ראה עירובין סד, א.

49) חו"מ רסכ"ה.

50) סנהדרין לג, א. וש"נ.

51) ראה סנהדרין שם. רמב"ם הל' סנהדרין רפ"ו.

52) הל' ת"ת לאדה"ז רפ"ב. וראה טור חו"מ שם (וש"נ).

53) ראה רא"ש סנהדרין שם (אות ו) – הובא בטור שם.

54) ר"ה כה, ריש ע"ב. הובא ברא"ש וטור שם.

*) וע"ד שגם בספרים הראשונים מצינו לפעמים סגנון הלשון שמשמעו שמשה מפי עצמו אמרה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הענינים, הרי הכל – החל ממשנה תורה ועד לדברי האחרונים בכל הדורות שלאח"ז, עד לכ"ק מו"ח אדמו"ר – הוא מפי הגבורה. ולכן, מי שאינו מקיים תקנה או מנהג שצוה כ"ק מו"ח אדמו"ר – ה"ז כמו שאינו מקיים מצוה בתורה (רח"ל)[55].

[נתבאר הטעם שדוקא הגילוי ד"משנה תורה" הי' באופן ד"מפי עצמו", ע"י התלבשות בממוצע המחבר – כיון שמשנה תורה נאמרה "לדור שנכנסו לארץ"[56] שהיו צריכים להתעסק בבירור דברים גשמיים, ובמילא לא הי' בכחם לקבל אור האלקי ללא ממוצע (לעומת דור המדבר שהיו מופשטים מגשמיות העולם ולכן היו יכולים לקבל אור האלקי ללא התלבשות בתוך ממוצע); אבל לאידך קיימת מעלה במשנה תורה לגבי ד' ספרים הראשונים, כמודגש גם בכך שדוקא ע"י משנה תורה נפעלה המשכת אור האלקי גם במעמד ומצב ירוד (דור שצריך להתעסק בדברים גשמיים) – נדפס בלקו"ש שם ע' 1088 ואילך. ובהמשך לזה אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א:]

וכשם שהדברים אמורים בנוגע לדור שנכנס לארץ (שכדי לקבל אור האלקי היו זקוקים לממוצע המחבר, משה רבינו) – כך הוא בכל דור ודור, שכדי שיוכלו לקבל את האור האלקי זקוקים הם לממוצע המחבר, "אתפשטותא דמשה בכל דרא ודרא"[57].

וזהו הטעם שחסידים "קאָכן זיך אַזוי" בענין ההתקשרות לרבי,

– דיברתי פעם (בחיי כ"ק מו"ח אדמו"ר) עם יהודי שאינו מחוג החסידים ("אַן עולם'שער איד") אודות ענין ההתקשרות אל הרבי, ואמרתי לו פתגם אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע[58]: "אַ מתנגד ווייס נאָר ער מיט דעם אויבערשטן"!... והשיב לי, שאם כן, מרוצה הוא מדרכו ושיטתו, שכן, זהו היחוד האמיתי, שישנו אך ורק מציאותו של הקב"ה והאדם העובד. – הי' קשה להסבירו שאין זה "היחוד האמיתי"... (כ"ק אדמו"ר שליט"א חייך ואמר:) "גיי גיב פאַרשטיין אַ מתנגד" מהו ענין הביטול והיחוד האמיתי עם הקב"ה!... –

לפי שהאדם בכח עצמו אינו יכול להתקשר ולהתאחד עם אור האלקי ("אַליין קאָן מען ניט"), ולכך מוכרח להיות ממוצע המחבר.

ואדרבה: ע"י הממוצע ניתוסף עילוי גדול יותר – ע"ד המעלה דמשנה תורה שנמסרה ע"י ממוצע המחבר, משה רבינו, "דער ערשטער רבי", שעד"ז הוא בנוגע לכל דור ודור, כאמור, ש"אתפשטותא דמשה בכל דרא", עד בדורנו זה – כ"ק מו"ח אדמו"ר.

ט. והנה, החילוק האמור בין דור המדבר לדור שנכנס לארץ, משתקף, בפרטיות יותר, גם בכל דור ודור – בהחילוק שבין יושבי אוהל (שבדוגמת דור המדבר) ובעלי עסקים (שבדוגמת הדור שנכנס לארץ).

וכשם שנת"ל המעלה שבמשנה תורה שנאמרה לדור שנכנס לארץ – עד"ז היא המעלה שבבעלי עסקים לגבי יושבי אוהל:

יושבי אוהל – כיון שנמצאים בד' אמות של תורה ושל תפלה, הרי, התעסקותם בתורה ותפלה אינה כרוכה (כ"כ) בנסיונות הבאים מחמת עניני העולם; משא"כ אצל בעלי עסקים, אשר למרות היותם שקועים במשך כל היום בעניני העולם מתוך חשק ותענוג ("מיט אַ געשמאַק"), ה"ה מנתקים את עצמם ("רייסן זיי זיך אָפּ") מעסקיהם, ומשקיעים את עצמם בלימוד התורה מתוך חשק ותענוג כזה כאילו שמלכתחילה לא היו שייכים כלל לעניני העולם[59]!

י. והכח לזה (שאפילו כשנמצאים בעולם יכולים להתמסר ללימוד התורה באופן הנ"ל) – מבואר בדברי המשנה[60]: "מה מקוה מטהר את הטמאים אף הקב"ה מטהר את ישראל".

---

55) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות ח"א ס"ע 163 ואילך.
56) תניא שבהערה 31.
57) תקו"ז תס"ט (קיב, רע"א. קיד, רע"א).
58) סה"ש תורת שלום ע' 194.
59) חסר קצת (המו"ל).
60) סוף יומא.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ובהקדמה:

סדר הטבילה במקוה הוא – שמי המקוה צריכים לכסות את כל חלקי גופו של האדם הטובל בהם, ו"אם טבל כולו חוץ מראש אצבע הקטנה עדיין הוא בטומאתו"[61], כלומר, לבד זאת שאותו האבר (שלא נטבל) נשאר בטומאתו, הרי גם כל שאר האיברים (שנטבלו במקוה) נשארים בטומאתם.

ועד"ז הוא בנוגע לתוכן הענין דטבילה ברוחניות הענינים – ע"ד מ"ש הרמב"ם[62] "המכון לבו לטהר נפשו מטומאות הנפשות .. והביא נפשו במי הדעת טהור" – שכל חלקי נפשו של האדם (מראשו ועד רגליו) צ"ל מכוסים ובטלים (טבילה אותיות הביטל[63]) ב"מי הדעת".

ולכאורה אינו מובן – מדוע צריכים לטבול גם חלק הראש של האדם במי המקוה ("מי הדעת"):

בשלמא בנוגע לכל שאר איברי הגוף – תוכן טבילתם במי המקוה, "מי הדעת", הוא, שכל חלקי הגוף (מתבטלים ממציאותם הם ו)מתנהגים בהתאם ל"(מי) הדעת" והשכל שבראש. אבל בנוגע לחלק הראש של האדם – כיון שענינו של הראש (מצ"ע) הוא דעת ושכל, מדוע צריכים לטבול גם את הראש במי המקוה, "מי הדעת"?!

וההסברה בזה[64] – שדעת ושכל האדם (אפילו השכל דנפש האלקית) הוא בבחי' גבול, ואילו "מי הדעת" (דעת ושכל דקדושה) הוא בבחי' בלי גבול, ולכך צ"ל ענין הטבילה גם בחלק הראש, כדי לפעול הביטול (טבילה אותיות הביטל) של דעת ושכל האדם (שנמצא בחלק הראש) ל"מי הדעת" שלמעלה מהשכל.

ועל זה אמרו "מה מקוה כו' אף הקב"ה מטהר את ישראל" – שטהרתם של בנ"י, שאפילו בהיותם בעולם של טומאה יהיו במעמד ומצב דטהרה שלמעלה מהעולם, אינה נעשית ע"י עבודתם בכח עצמם, להיותם במדידה והגבלה, אלא בכח הבלי־גבול דוקא (ע"ד ובדוגמת "מי הדעת" הנ"ל)[65], "הקב"ה מטהר את ישראל"[66].

יא. וסיבת הדבר ש"הקב"ה מטהר את ישראל" – כיון שהקב"ה "חייב" כביכול להבטיח את טהרתם של ישראל כשנמצאים בעוה"ז:

ובהקדם ההלכה[67] (שהובאה בהלכות עשי"ת[68]) שכאשר מישהו שולח את חבירו בשליחות מסויימת, והשליח ניזק בדרך שליחותו, ראוי ונכון שהמשלח יקבל על עצמו תשובה, מאחר שעל ידו ניזוק השליח (ובספרי הפוסקים[69] מצינו סדר תשובה ע"ז בשביל המשלח).

וכל זה גם כשהיתה בידו של השליח הברירה אם לקבל על עצמו את השליחות או לאו, דכיון שבפועל הלך הוא בשליחותו של המשלח, הרי האחריות על תוצאות השליחות מוטלת היא (במדה מסויימת) על המשלח, ועאכו"כ כשהשליח מוכרח לקיים את השליחות, דאז פשיטא שהאחריות מוטלת על המשלח.

וכיון שבנוגע לשליחות הנשמה לירד למטה ולהתלבש בגוף, מוכרחת הנשמה למלאות את השליחות, כמאמר חז"ל[70] "על כרחך אתה חי",

---

61) רמב"ם הל' מקואות פ"א ה"ב.

62) הל' מקואות בסופן.

63) ראה סידור (עם דא"ח) בכוונת המקוה בסופן (קנט, סע"ד).

64) ראה גם מכתב כ"ב כסלו שנה זו (אג"ק ח"ה ע' צ).

65) אולי הכוונה ע"ד המבואר לעיל (ס"ח) בנוגע לדור שנכנס לארץ (ועד"ז בנוגע לכל הדורות שלאח"ז), שבגלל שייכותם לעניני העולם לא היו יכולים להתקשר ולהתאחד עם אור האלקי ע"י עבודתם בכח עצמם, אלא ע"י ממוצע המחבר ומאחד ב' הקצוות (המו"ל).

66) ראה גם לקו"ש חי"ז ע' 180. חכ"ד ע' 244 הערה 47.

67) ראה שו"ת מהרי"ו סקכ"ח. באר שבע לסנהדרין צה, א ד"ה על ידך. וראה שו"ת: מהרש"ל סצ"ו. מהר"ם לובלין סמ"ד (השקו"ט בזה – ראה שו"ת: צ"צ (להרמ"מ מניקלשפורג) ס"ו. חת"ס או"ח סע"ז; קובץ תשובות סי"ח. שו"מ מהדו"ק ח"א סקע"ב. ועוד).

68) מג"א או"ח סתר"ג ד"ה דיני תשובה (בשם הבאר שבע. ועוד).

69) שו"ת מהרי"ו שם (הובא ברוב המקומות שבהערה 67).

70) אבות ספ"ד.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

— וכפי שביאר כ"ק מו"ח אדמו"ר[71] סדר ירידת הנשמה בגוף, שקודם ירידתה למטה מראים לה את הג"ע והגיהנם, וכמו כן מראים לה ציורו ("אַ פאָרשטעל") של עוה"ז, וכאשר הנשמה רואה כל זה, אינה רוצה לירד למטה להתלבש בגוף, ואזי אומרים לה: "על כרחך אתה חי", ומחוייבת היא לקיים שליחות זו —

הרי דבר פשוט הוא, שכל הענינים הלא־טובים שנעשים אצל הנשמה כתוצאה משליחותה לירד למטה ולברר את הגוף — שהרי המתאבק עם מנוול בהכרח שמשהו "ידבק" בו ("מוז זיך עפּעס צוקלעפּן צו אים")[72]... — הרי האחריות עליהם מוטלת היא על הקב"ה, כיון שהוא המשלח את השליח (בנדו"ד), ולפיכך חייב הקב"ה (כביכול) לטהר את ישראל.

71) ראה לקו"ד ח"א קעג, סע"א ואילך.

72) ראה תניא ספכ"ח.

אגרות קודש

ב"ה, כ"ב טבת, ה'תשי"ג
ברוקלין, נ.י.

הוו"ח אי"א נו"מ בצרכי ציבור בעל מדות
תרומיות, ענף עץ אבות וכו' מהרש"ז שי'

שלום וברכה!

נוסף על המברק ששלחתי לכבודו, אודה לו עוה"פ בעד המברק ששלח לי בענין התראות עם מר קול שי'.

מר קול ביקרני, ומוסג"פ העתק מכתבי אליו.

רצוני לציין אשר בשעת ביקורו של מר קול הכרתי בו שטרם בואו אלי כבר הוכן והוזמן ביחס טוב להענינים שעליהם נדברנו, ועתה נוכחתי מהמברק ששלח לי כבודו אשר השפעתו היתה עליו לטובה. והנני מקוה כי התוצאות הטובות שתצאנה לפועל תביאינה לו נחת רוח ושביעת רצון.

נשען על פסק תורתנו אשר מצוה גוררת מצוה, הנני בטוח אשר גם להבא יושיט לנו עזרתו במידה ההולכת וגדלה בכל המקצועות דתנועתנו - בלשון מדבר בעדינו, וכפתגם רז"ל זרוק חוטרא לאוירא אעיקרי' קאי, עיקרי' תרתי משמע - שורש, ועיקר ופנימיות החוטר, והא בהא תליא.

מובן מאליו אשר מה שכתבתי בסיום מכתבי למר קול בנוגע להאחריות וכן בנוגע להזכות והכוחות שנתונים מלמעלה, הנה מכיון שמתאימים למר קול, מכל שכן שמתאימים הדברים לכבודו אשר בידו להשפיע על מר קול וחבריו להשתמש בכוחותיהם בכיוון הרצוי ובמידה המלאה.

בפ"ש וברכה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בס"ד. משיחות ש"פ וארא, כ"ח טבת, מבה"ח שבט ה'תשנ"ב.

א. בהתחלת פרשתנו – "וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב בא־ל שד־י ושמי הוי' לא נודעתי להם וגו' לכן אמור לבני ישראל אני הוי' וגו'"[1] – צריך להבין:

א) בנוגע לתוכן כתובים אלו שלאבות נתגלה הקב"ה רק ב"א־ל שד־י", ולא בשם הוי', ואילו לבנ"י יתגלה (עתה) בשם הוי' (כמבואר בדרושי חסידות[2]) – איך מתאים הלשון "לכן (אמור גו')", שהוא מסובב ותוצאה מהענין שלפניו, היינו, ש"אמור לבני ישראל גו'" הוא בגלל ש"וארא אל אברהם גו'"[3] – היפך (לכאורה) תוכן הכתובים שאצל בנ"י יהי' ענין חדש ("וידעתם כי אני הוי'") שלא הי' אצל האבות ("שמי הוי' לא נודעתי להם")?

ב) ויתירה מזה: תוכן (התחלת) הפרשה הוא ע"ד מעלת בנ"י שיתגלה אצלם שם הוי' שלא נתגלה להאבות, ואילו שם הפרשה, "וארא", קאי על ההתגלות אל האבות, היינו, שהפרשה שבה מדובר אודות ההתגלות לבנ"י שלא היתה אצל האבות, נקראת ע"ש ההתגלות אל האבות!

ב. ונראה לומר, שכיון שנקראים "אבות"[4], כמודגש בפירוש רש"י "וארא אל האבות", שהאבות הם למעלה מהבנים ומקור להם ("שורש ומקור כל נשמות ישראל"[5]), יש בהם מעלה יתירה לגבי הבנים (אף שלבנים נתגלה שם הוי' שלא נתגלה לאבות).

ויתירה מזה, שמעלת האבות היא גם לגבי משה שאליו נאמר "אני הוי'", ועל ידו הי' הגילוי דשם הוי' לכל בנ"י – כמבואר בפירוש רש"י[6] ש"אמר לו הקב"ה (למשה) חבל על דאבדין ולא משתכחין, יש לי להתאונן על מיתת האבות, הרבה פעמים נגליתי עליהם בא־ל שד־י ולא אמרו לי מה שמך ואתה אמרת מה שמו .. (האבות) לא הרהרו אחר מדותי ואתה אמרת למה הרעותה".

ועד כדי כך, ש"וארא אל האבות" הוא הגורם[7] שיהי' הגילוי גם אצל הבנים[8] (ע"ד "האב זוכה לבן כו'"[9], "מעשה[10] אבות סימן (ונתינת־כח) לבנים"[11]), ובלשון הכתוב "וארא אל אברהם וגו' לכן (מסובב ותוצאה) אמור לבני ישראל אני הוי'"[12], כדלקמן.

ג. וביאור הענין:

מבואר בדרושי חסידות[2] שגילוי שם הוי' (שם העצם, שם המפורש, שם המיוחד – דרגת אלקות שלמעלה מהעולם) הי' במתן־תורה, ולכן, אצל האבות שהיו לפני מתן־תורה נאמר "וארא גו' בא־ל שד־י (דרגת אלקות ששייכת לעולם) ושמי

---

1) ו, ג־ו.

2) ראה תו"א פרשתנו נו, א ואילך. תו"ח שם צב, ב ואילך. ובכ"מ.

3) בפרש"י כאן: "לכן, ע"פ אותה השבועה", ש"לכן" קאי על "וגם הקימותי את בריתי גו'", אבל, כיון ש"(לכן) אמור לבני ישראל אני הוי'" בא בהמשך למש"נ לפנ"ז "וארא גו' ושמי הוי' לא נודעתי להם" (כפירוש רש"י "לא נכרתי להם במדת אמתית שלי שעלי' נקרא שמי הוי', נאמן לאמת דברי, שהרי הבטחתים ולא קיימתי", ובהמשך לזה "אמור לבני ישראל אני הוי'", "הנאמן בהבטחתי"), מסתבר לומר, שתיבת "לכן" היא גם בהמשך ל"וארא גו' ושמי הוי' לא נודעתי להם".

4) "אין קורין אבות אלא לשלשה" (ברכות טז, ב. וראה בארוכה תו"א ריש פרשתנו. תו"ח שם צה, סע"ב ואילך).

5) תו"א ותו"ח שם.

6) בפי' הב' (בסיום הענין) – "ורבותינו דרשוהו לענין של מעלה כו'". ואף שכותב ש"אין המדרש מתיישב אחר המקרא כו'", הרי מסיים "יתיישב המקרא על פשוטו .. והדרשה תדרש כו'" (וראה בארוכה לקו"ש חכ"א ע' 27 ואילך).

7) וידוע שכל דבר הגורם הוא יותר חזק מהדבר שנגרם על ידו (ראה המשך וככה תרל"ז פט"ו).

8) וגם גילוי שם הוי' (שנתגלה לבנים ולא נתגלה לאבות) הוא בכח האבות – ע"ד הפירוש במארז"ל (שבועות מח, סע"א. וש"נ) "יפה כח הבן מכח האב", שגם מעלת הבן ("יפה כח הבן") לגבי האב הוא "מכח האב", מהעצמיות דהאב, אלא שאצל האב לא בא בגילוי, כי אם אצל הבן (ראה לקו"ש חכ"ג ע' 222).

9) עדיות פ"ב מ"ט.

10) ראה תנחומא לך לך ט. ב"ר פ"מ, ו. לקו"ש חט"ו ע' 76. וש"נ.

11) ולכן, "כל אחד ואחד מישראל חייב לומר מתי יגיעו מעשי למעשה אבותי אברהם יצחק ויעקב" (תדבא"ר רפכ"ה), היינו, ששלימות עבודת הבנים היא כשמגיעים למדרגת האבות.

12) וע"ד הפירוש בפשטות הכתובים – "וארא אל האבות באל שדי הבטחתים הבטחות ובכולן אמרתי להם אני א־ל שד־י .. לאברהם בפרשת מילה נאמר אני א־ל שד־י .. ליצחק .. והקימותי את השבועה אשר נשבעתי לאברהם, ואותה שבועה שנשבעתי לאברהם בא־ל שד־י אמרתי ליעקב .. לכן, ע"פ אותה השבועה (להאבות), אמור לבני ישראל אני ה', הנאמן בהבטחתי" (פרש"י עה"פ).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הוי' לא נודעתי להם", ואצל בנ"י שזכו למתן־תורה (לאחר יצי"מ) נתגלה שם הוי', כהמשך הכתוב "(אמור לבני ישראל אני הוי' והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים גו') ולקחתי אתכם לי לעם וגו' וידעתם כי אני הוי'".

והנה, אף שהאבות היו לפני מתן־תורה, הרי, נוסף לכך ש"קיים אברהם אבינו כל התורה כולה עד שלא ניתנה"[13], ידוע[14] שע"י אברהם היתה (ההכנה ויתירה מזה) ההתחלה[15] דמתן־תורה, כמודגש במצות מילה דאברהם שהיתה כמו המצוות שלאחרי מתן־תורה שעל ידם נמשכת קדושה בחפץ הגשמי שבו מקיימים המצוה, כמ"ש[16] "שים נא ידך תחת ירכי", "לפי שהנשבע צריך שיטול בידו חפץ של מצוה", היינו, שהחידוש דמתן־תורה בהמשכת אלקות בעולם, חיבור עליונים ותחתונים (כדאיתא במדרש[17] שבמתן־תורה "ביטל גזירה ראשונה ואמר העליונים ירדו לתחתונים והתחתונים יעלו לעליונים"), התחיל במצות מילה דאברהם.

ואף שהחיבור דעליונים ותחתונים (החידוש דמ"ת) שהתחיל במצות מילה הי' בנוגע לאבר בגופו של אברהם אבינו (שהי' מרכבה לאלקות[18]), יש לומר, שמרומז גם הקשר והשייכות להפעולה בעולם (תחתונים ממש) בפרטי הענינים דהשבועה בנקיטת חפץ דמילה: (א) בקשר להשידוך דיצחק ורבקה — יחוד מ"ה וב"ן, שהו"ע כללות כל העבודה דקיום התומ"צ[19], שעי"ז נעשה המשכת הקדושה בתחתונים, (ב) וע"י אליעזר עבד אברהם — שאף שבנוגע להשידוך דיצחק "אמר לו אברהם (לאליעזר[20]) בני ברוך ואתה ארור ואין ארור מדבק בברוך"[21], מ"מ, נעשה השידוך דיצחק ורבקה ע"י אליעזר דוקא, שבזה מודגש הענין דאתהפכא חשוכא לנהורא ומרירו למיתקא[22], שעי"ז נפעל החיבור דעליונים ותחתונים בתכלית השלימות.

וכיון ש"וארא אל אברהם .. בא־ל שד־י" הי' בנוגע למצות מילה ("לאברהם בפרשת מילה נאמר אני א־ל שד־י וגו'"[23]) שבה התחיל הענין דמתן־תורה, עכצ"ל, שנכלל בזה גם התחלת גילוי שם הוי'[24] שבמתן־תורה.

ד. ואעפ"כ נאמר "וארא אל אברהם גו' ושמי הוי' לא נודעתי להם" — כיון שענין זה הי' במצות מילה בלבד:

מהביאורים בהשייכות דגילוי שם הוי' להחידוש דמ"ת בהחיבור דעליונים ותחתונים, המשכת אלקות בעולם (אף ששם הוי' הוא למעלה מהעולם) — כיון ששם הוי' הוא בלי גבול, ומצד תוקף הגילוי דאור הבלי גבול נמשך גם למטה.

וכיון שאצל אברהם היתה המשכת הקדושה למטה רק במצות מילה, אבר בגופו של אברהם אבינו, אבל בעולם לא היתה המשכת הקדושה, לא ניכר תוקף הגילוי דאור הבלי גבול (שם הוי'), "שמי הוי' לא נודעתי להם".

אבל לאידך, כיון שגם המשכת הקדושה למטה במצות מילה (בהגוף הגשמי דאברהם בלבד) היא ע"י כח הבלי גבול[25] — ה"ז התחלת גילוי שם הוי' (בלי גבול) שבמתן־תורה, אלא שכח הבלי גבול (שעל ידו נעשית ההמשכה למטה) אינו ניכר בגלוי ע"י ההמשכה גם בעולם.

---

13) יומא כח, ב. קידושין פב, א — במשנה.

14) ל"ת להאריז"ל ר"פ לך לך. וראה בארוכה קונטרס משיחות ש"פ לך לך שנה זו (התוועדויות תשנ"ב ח"א ע' 254 ואילך). וש"נ.

15) להעיר מהענין ד"כל התחלות קשות" (מכילתא ופרש"י יתרו יט, ה), כיון שצריך להיות ה"פתיחה" (פתיחת הצינור) דכללות הענין.

16) חיי שרה כד, ב ובפרש"י.

17) תנחומא וארא טו. שמו"ר פי"ב, ג. ועוד.

18) ראה ב"ר פמ"ז, ו. פפ"ב, ו. תניא פכ"ג. רפל"ד.

19) ראה לקו"ת ברכה צו, ג־ד. סה"מ תר"ס ע' לב ואילך. ועוד.

20) כש"הי' מחזר למצוא עילה שיאמר לו אברהם לפנות אליו ולהשיאו בתו".

21) פרש"י חיי שרה כד, לט.

22) ראה זח"א ד, א.

23) פרש"י פרשתנו ו, ד.

24) להעיר, שהפירוש דשם "שד־י" הוא לא רק "שאמר לעולמו די" (חגיגה יב, א), הגבלת הטבע, אלא גם "שדי באלקותי לכל ברי'" (פרש"י לך לך יז, א), רוממות הטבע (נס מלובש בטבע), ויתירה מזה "שאין העולם ומלואו די לאלקותי" (ב"ר פמ"ו, ג), גילוי בלתי מוגבל שאין העולם ומלואו כדאי אליו (נס שלמעלה מהטבע), בחי' סוכ"ע (ראה בארוכה ד"ה וארא תר"ל. עטר"ת. תרפ"ד). ויתירה מזה, שמלובש בו שם הוי', אלא שהוא בהעלם ולא בגילוי ("לא נכרתי") — ראה סה"מ מלוקט ח"ה ע' קמד.

25) ובסגנון אחר: גם כשהמשכת הקדושה למטה היא בפרט אחד (במצות מילה), ה"ז בכח הבלי גבול, כי, בעל גבול, הגבלתו היא בכל הפרטים, ומצדו לא יכולה להיות תנועה של העדר ההגבלה כלל, גם לא בפרט אחד.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ועפ"ז יומתק דיוק הלשון "ושמי הוי' לא נודעתי", "לא הודעתי אין כתיב כאן אלא לא נודעתי, לא ניכרתי"[26] — שהחסרון הוא רק בהכרה וההתגלות, אבל עיקר הענין דהמשכת גילוי שם הוי' התחיל כבר במצות מילה.

ה. ובעומק יותר — שנוסף על התחלת הפעולה דחיבור עליונים ותחתונים (החידוש דמתן־תורה) במצות מילה, יש אצל האבות (ומהם נמשך להבנים) ענין נעלה יותר:

החידוש[27] דחיבור עליונים ותחתונים הוא בגדרי העולם, שנחלק לעליונים ותחתונים, ועד שיש גזירה והפסק בין העליונים לתחתונים (עליונים לא ירדו לתחתונים ותחתונים לא יעלו לעליונים), ובמתן־תורה בטלה הגזירה ונעשה החיבור דעליונים ותחתונים; אבל מצד דרגת האלקות שלמעלה מגדר עליון ותחתון, לא שייך גזירה והפסק בין העליונים לתחתונים, שנמצא בעליונים ובתחתונים בשוה גם לפני מתן־תורה[28]. והחידוש דמתן־תורה הוא — שגם בגדרי העולם שיש בו גזירה והפסק בין העליונים לתחתונים תומשך דרגת האלקות שלמעלה מגדר עליון ותחתון.

ומזה מובן גם בנוגע לגילוי שם הוי' לבנ"י במתן־תורה ("אמור לבני ישראל אני הוי' גו' ולקחתי אתכם לי לעם גו' וידעתם כי אני הוי'") — שחידוש זה קשור עם עבודתם של בנ"י בעולם (ע"י קיום התומ"צ) לפעול החיבור דעליונים ותחתונים, אבל גם לפנ"ז ישנו העצם דישראל שלמעלה מהתורה ("מחשבתן של ישראל קדמה לכל דבר"[29], גם למחשבת התורה), שזוהי דרגת האבות (השורש ומקור והעצם דכל בנ"י), החל מאברהם אבינו ("אחד הי' אברהם"[30]), "ראש למאמינים"[31], שפתח הצינור[32] דכח האמונה[33] והמסירת־נפש שמצד עצם הנשמה.

26) פרש"י שם, ג.
27) בהבא לקמן — ראה גם לקו"ש חל"ה ע' 56 ואילך.
28) ולא שייך חילוק בזמן — לפני מ"ת ולאחרי מ"ת (כמו שלא שייך חילוק במקום, במעלה, עליון ותחתון).
29) ב"ר פ"א, ד.
30) יחזקאל לג, כד.
31) ראה שהש"ר פ"ד, ח (ג). סה"מ קונטרסים ח"א נד, ב.
32) ראה סה"מ תרע"ח ע' רפג. תרפ"ח ע' קב. לקו"ש ח"כ ס"ע 74 ואילך. וש"נ.
33) למעלה מהשכל, ולכן "לא הרהרו אחר מדותי".

והחידוש דגילוי שם הוי' במתן־תורה הוא — שהעצם דישראל (דרגת האבות) יומשך ויתגלה גם בבחינת הגילויים, בכחות הנפש[34], וגם כפי שנתלבשו בגוף בעוה"ז הגשמי, כדי לפעול בעולם (ע"י קיום התומ"צ) המשכת דרגת האלקות שלמעלה מגדר דעליון ותחתון.

ו. ובפרטיות יותר:

החידוש דמתן־תורה (בנוגע לבנ"י ועל ידם גם בעולם) הוא לא רק בנוגע להמשכה למטה (שהעצם נמשך גם למטה), אלא גם (ובעיקר) בנוגע להמשכת העצם, כי, דוקא ע"י ההמשכה למטה מתגלה העצם[35], שאינו מוגבל ומוגדר בשום דבר, ולכן נמשך בכל מקום.

וגם המשכת העצם (עי"ז שבא למטה) היתה אצל האבות — במצות מילה (המשכת הקדושה בגוף גשמי בעוה"ז הגשמי). אבל, כיון שלא נמשך גם בעולם (בתחתונים ממש), לא ניכר המשכת העצם, שמצד העדר ההגבלה שבו ה"ה נמשך בכל מקום. ורק לאחרי מ"ת, שנעשית המשכת הקדושה בעולם, ניכר העצם.

ואעפ"כ, הכח להמשכת העצם הוא ע"י האבות ("וארא אל האבות"), כי, עבודת הבנים לאחרי מ"ת עיקרה באופן של התלבשות והתעסקות בגדרי העולם (עליון ותחתון), משא"כ עבודת האבות עיקרה היא מצד עצם הנשמה, ובכח זה נעשית עבודת הבנים (שיורשים עניני האבות) באופן שמגלים ומחדירים את העצם בעבודתם למטה[36] (שעי"ז נמשך העצם).

ויש לומר, שבמתן־תורה שהו"ע הנישואין דכנס"י עם הקב"ה ("יום חתונתו זה מתן תורה"[37])

34) החל מכח החכמה — דרגתו של משה, חכמה דקדושה, שלכן הרהר אחר מדותיו. והכוונה בזה, שע"י תשובת הקב"ה, "וארא אל האבות", יומשך בבחינת החכמה גילוי העצם (ראה סה"מ עטר"ת ע' קצה).
35) ולכן "המצוות שעשו האבות ריחות היו אבל אנו שמן תורק שמך" (שהש"ר פ"א, ג (א)), דאף ש"ריח" הו"ע נעלה ביותר, "שהנשמה נהנית ממנו ואין הגוף נהנה ממנו" (ברכות מג, ב), שמורה על המשכת אוא"ס שלמעלה מהשתלשלות, מ"מ, המשכת העצם (שמן) היא ע"י עבודת הבנים בקיום התומ"צ למטה לאחרי מ"ת (ראה סה"מ תש"ו ע' 109. ובכ"מ).
36) לאחרי שגם בענין זה נעשית הפתיחה ע"י האבות במצות מילה.
37) תענית כו, ב — במשנה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

באים ומשתתפים גם האבות אברהם יצחק ויעקב (כשם שבשמחת נישואין דכל חתן וכלה בישראל באים ומשתתפים הוריהם וזקניהם וזקני זקניהם, ג' דורות, גם אלו שנמצאים כבר בעולם האמת[38]) — שבזה מודגש: (א) שעבודת הבנים (לאחרי החתונה דמ"ת) היא בכח האבות (שבאים להחתונה), (ב) שכח האבות (העצם) מתגלה ע"י ההמשכה למטה בעבודת הבנים.

ז. ויש להוסיף ולבאר תוכן הענין ד"שמי הוי' לא נודעתי" (המעמד ומצב שלפני מ"ת) גם לאחרי מ"ת — שהרי התורה היא נצחית[39] — דלכאורה: כיון שכבר עברו אלפי שנים מאז שנתגלה שם הוי' במתן־תורה, מה שייך עתה הענין ד"שמי הוי' לא נודעתי"?

ויש לומר הביאור בזה:

אע"פ שבמ"ת הי' גילוי שם הוי', כמ"ש "וידעתם כי אני הוי'", מ"מ, כיון ש"לעתיד לבוא כתיב[40] והי' הוי' לי לאלקים, שיהי' גלוי ממקום עליון יותר עד דשם הוי' יהי' חשוב רק כאלקים", ויתגלה שם הוי' נעלה יותר, "עיקר ענין גלוי שמו הגדול"[41], נמצא, שגם המעמד ומצב שלאחרי מ"ת הוא באופן ד"שמי הוי' לא נודעתי" בערך לגילוי שם הוי' דלעתיד לבוא, כשיהי' חידוש בכללות הענין דמ"ת, "תורה חדשה מאתי תצא"[42], שאז תהי' שלימות הנישואין דכנס"י עם הקב"ה, כמארז"ל[43] "העולם הזה אירוסין היו .. לימות המשיח יהיו נישואין".

וההסברה בזה:

כשם שנתבאר לעיל בנוגע למעלת עבודת בנ"י לאחרי מ"ת לגבי עבודת האבות לפני מ"ת, שדוקא ע"י ההמשכה למטה (לאחרי מ"ת) בא העצם, וכל זמן שלא נמשך למטה (מלבד במצות מילה) ה"ז הוכחה שאין זה העצם, כן הוא גם בנוגע להמעלה דלעתיד לבוא לגבי זמן הזה, כי: העדר ההגבלה דהעצם היא לא רק בהמשכה למטה, אלא גם בהתגלות למטה, שהרי העצם אינו מוכרח להיות בהעלם, אלא בודאי יכול לבוא גם בגילוי. וכיון שבמעשינו ועבודתינו בקיום התומ"צ נעשית רק ההמשכה למטה, אבל הגילוי למטה בעוה"ז הגשמי יהי' רק לעתיד לבוא (כמ"ש[44] "ונגלה כבוד הוי' וראו כל בשר גו'"), הרי, כל זמן שלא נעשה הגילוי למטה, ה"ז הוכחה שאין זה העצם[45].

וכשם שעבודת בנ"י לאחרי מ"ת היא בכח עבודת האבות לפני מ"ת, כיון שלאחרי מ"ת מודגשת בעיקר ההמשכה בבחינת הגילויים, משא"כ לפני מ"ת מודגשת בעיקר העבודה שמצד העצם (כנ"ל ס"ה), כמו כן השלימות דלעתיד לבוא[46] היא בכח העבודה בזמן הזה[47], כיון שלעתיד לבוא מודגש בעיקר הגילוי בעולם, ואילו בזמן הזה ובפרט בזמן הגלות מודגשת בעיקר העבודה שמצד העצם, כידוע[48] שעיקר העבודה באופן של מסירת־נפש (שמצד העצם) היא בזמן הגלות.

ולהוסיף, שגם השלימות דלעתיד לבוא כלולה בכח אצל האבות — כמארז"ל[49] "שלשה הטעימן הקב"ה בעולם הזה מעין העולם הבא .. אברהם דכתיב בי' בכל, יצחק דכתיב בי' מכל, יעקב דכתיב בי' כל", ועיקר ושלימות גילוי זה (לא רק "מעין העולם הבא") יהי' לעתיד לבוא, שאז תהי' תכלית השלימות ד"בכל מכל כל" (לא רק אצל האבות, אלא גם) אצל כל בנ"י (כיון שהשלימות דלעתיד לבוא נעשית ע"י מעשינו ועבודתינו דכל בנ"י, בכח האבות).

ח. ויש לומר, ששלימות הגילוי דשם הוי' לעתיד לבוא (שבאין־ערוך לגילוי שם הוי' שבמ"ת, שהוא בבחינת "שמי הוי' לא נודעתי

38) סה"מ קונטרסים ח"א לח, ב.
39) תניא רפי"ז. ובכ"מ.
40) ויצא כח, כא.
41) תו"א שמות נ, רע"ג.
42) ישעי' נא, ד. ויק"ר פי"ג, ג.
43) שמו"ר ספט"ו.

44) ישעי' מ, ה. וראה תניא ספל"ו.
45) ראה לקו"ש ח"ה ע' 245.
46) וגם ההתגלות ד"תורה חדשה מאתי תצא" נכללת (בכח) במתן־תורה, כידוע שמ"ת הו"ע חד־פעמי וכולל גם התורה חדשה דלעתיד לבוא (המשך תרס"ו ע' כג. תקמו).
47) ראה תניא רפל"ז: "תכלית השלימות .. של ימות המשיח ותחיית המתים שהוא גילוי אור א"ס ב"ה בעוה"ז הגשמי תלוי במעשינו ועבודתינו כל זמן משך הגלות", והרי הדבר הגורם הוא חזק יותר מהדבר שנעשה על ידו (כנ"ל הערה 7).
48) ראה סה"מ תרמ"ח ע' קפז ואילך. תרפ"ה ע' רנח ואילך. וראה סה"מ מלוקט ח"ד ע' קפח. וש"נ.
49) ב"ב טז, סע"ב ואילך.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

להם") מרומז בפרשה שמתחילין לקרוא בזמן המנחה דש"פ וארא — פרשת בא:

על הפסוק "ויאמר ה' אל משה בא אל פרעה", איתא בזהר[50] "דעייל לי' קב"ה אדרין בתר אדרין לגבי תנינא חדא עלאה כו'"[51]. ושרש הענין בפרעה דקדושה — הגילוי דבחי' "חמישית לפרעה"[52], "דאתפריעו ואתגליין מיני' כל נהורין"[53], גילוי בחי' החמישית[54] שלמעלה מד' אותיות שם הוי', שזהו"ע שם הוי' דלעתיד לבוא שבאין־ערוך לשם הוי' שבמ"ת.

ולהוסיף, שפרשת בא היא הפרשה השלישית בספר שמות[55], ספר הגאולה[56], ויש לומר, שרומזת גם על הגאולה השלישית והנצחית, כמ"ש[57] "יחיינו מיומיים ביום השלישי יקימנו ונחי' לפניו".

ובפרטיות יותר: ג' הפרשיות שמות וארא בא הם כנגד ג' התקופות הכלליות — לפני מ"ת, מ"ת, ולעתיד לבוא[58]: פרשת שמות שבה מדובר אודות שעבוד מצרים, "כור הברזל" שעל ידו נעשית ההכנה למ"ת[59] — המעמד ומצב שלפני מ"ת; פרשת וארא, "אמור לבני ישראל אני הוי' גו' וידעתם כי אני הוי'" — הגילוי דמ"ת; ופרשת בא, "בא אל פרעה", "אתפריעו ואתגליין מיני' כל נהורין" — המעמד ומצב דלעתיד לבוא.

ט. ויש לקשר האמור לעיל עם הזמן שבו קורין בשנה זו פרשת וארא והתחלת פרשת בא — שבת מברכים חודש שבט:

שבת מברכים חודש שבט הוא בסיום חודש טבת, חודש העשירי, ובו נמשכת הברכה והנתינת־כח לחודש שבט, חודש האחד עשר (ובלשון הכתוב[60] "עשתי עשר חודש הוא חודש שבט"). ויש לומר, שבסיום חודש העשירי, שלימות המספר[61], מודגשת שלימות העבודה דבנ"י, שבכח זה באים לתכלית השלימות דלעתיד לבוא המרומזת בחודש האחד עשר, אחד שלמעלה מעשר ספירות ("אנת הוא חד ולא בחושבן")[62] — ע"ד ובדוגמת ב' הפרשיות וארא ובא (העבודה שלאחרי מ"ת, שעל ידה באים להשלימות דלעת"ל).

ולהוסיף, שענין הגאולה מרומז גם בשמו של החודש כפי שנקרא בשמות החדשים שעלו עמהם מבבל[63] — "שבט" — שהוא (א) מלשון "שבטי מושלים"[64], ובפרט הממשלה דמלכות בית דוד, כמ"ש[65] "לא יסור שבט מיהודה[66] (מדוד ואילך אלו ראשי גליות שבבבל שרודין את העם בשבט) .. עד כי יבוא שילה" (מלך המשיח), עליו נאמר[67] "וקם

50) ח"ב לד, א.

51) "התנים הגדול הרובץ בתוך יאוריו" (יחזקאל כט, ג) — כמ"ש בהפטרה (שהיא סיום וחותם) דפרשת וארא.

52) ויגש מז, כד.

53) זח"א רי, א.

54) ומרומז גם בפרשת וארא — שלאחרי ד' לשונות של גאולה, "והוצאתי גו' והצלתי גו' וגאלתי גו' ולקחתי", נאמר לשון חמישי, "והבאתי", כוס חמישי (כסא דמלכא משיחא), שהו"ע "החמישית לפרעה" (אוה"ת פרשתנו (כרך ז) ע' ב'תקפו).

55) ספר בפ"ע. ובפרט שהוא גם ספר הראשון דעבודת בני ישראל ("ואלה שמות בני ישראל"), שהרי ספר בראשית הוא ספר האבות, "ספר הישר, ספר אברהם יצחק ויעקב שנקראו ישרים" (ע"ז כה, א).

56) רמב"ן ס"פ פקודי.

57) הושע ו, ב ובמפרשים.

58) וי"ל שמרומזים גם בפרשת וארא: "וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב" — כידוע שגאולה השלישית וביהמ"ק השלישי קשורים עם יעקב (ראה פסחים פח, א ובחדא"ג מהרש"א), מ"ת קשור עם יצחק (ראה פרדר"א פל"א), והתקופה שלפני מ"ת קשורה עם אברהם, שעל ידו היתה ההכנה (והתחלה) למ"ת.

ועד"ז בנוגע להגילוי דשם הוי': "וארא גו' בא־ל שד־י ושמי הוי' לא נודעתי להם" — הגילוי במצות מילה שהוא ההכנה וההתחלה דגילוי שם הוי' דמ"ת. "אמור לבני ישראל אני הוי' גו' וידעתם כי אני הוי'" — שלימות גילוי שם הוי' במ"ת. וסיום הפרשה, "והבאתי אתכם אל הארץ גו' (לשון חמישי של גאולה) אני הוי'" — גילוי שם הוי' דלעתיד לבוא.

59) ראה תו"א יתרו עד, סע"א ואילך. ובכ"מ.

60) זכרי' א, ז.

61) ראה ראב"ע לשמות ג, טו. פרדס ש"ב.

62) ראה יהל אור ע' מח. אוה"ת דברים ע' יט. התוועדויות תשמ"ט ח"ג ע' 6. ח"ד ע' 140. וש"נ.

63) ירושלמי ר"ה פ"א ה"ב. ועוד.

64) יחזקאל יט, יא.

65) ויחי מט, יו"ד ובפרש"י.

66) ולהעיר, שביהודה נאמר "ותעמוד מלדת" (ויצא כט, לה), ויש לומר, שרומז על הגאולה האמיתית והשלימה שאין אחרי' גלות, כדאיתא במכילתא (בשלח טו, א) "כל השירות לשון נקבה חוץ משירה דלעתיד לשון זכר", "כלומר שהנקבה יש לה צער לידה*, אף כל הנסים יש אחריהם צער, חוץ מלעתיד שאין אחרי' צער .. כזכרים לא יולדים" (תוס' פסחים קטז, ב).

67) בלק כד, יז ובפרש"י.

*) כידוע ש"הגלות נמשל לעיבור וגאולת ימי המשיח שיהי' במהרה בימינו נמשל ללידה .. וכן חבלי ימות המשיח נקראים בשם חבלי לידה" (תו"א ותו"ח שבהערה 4).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שבט (מלך רודה ומושל) מישראל", "זה מלך המשיח"[68], (ב) מלשון ענף אילן[69], כמ"ש[70] "ויצא חוטר מגזע ישי ונצר משרשיו יפרה"[71], "יצא שבט מלוכה משורש ישי מזרע דוד הוא מלך המשיח"[72].

י. ובהדגשה יתירה בדורנו זה — **שהעשירי בשבט** ("העשירי יהי' קודש"[73], בכל חודש, ועאכו"כ העשירי בחודש אחד עשר) הוא יום ההילולא דכ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו[74]:

ענינו של יום ההילולא — כמ"ש רבינו הזקן[75] בתניא[76] ש"כל מעשיו ותורתו ועבודתו אשר עבד[77] כל ימי חייו[78] .. מתגלה ומאיר בבחי' גילוי מלמעלה למטה .. ופועל ישועות בקרב הארץ"[79], ועוד ועיקר, שכולל הנתינת־כח על המשך הצמיחה ביתר שאת וביתר עוז לאחרי הסתלקותו כתוצאה מהזריעה ד"כל מעשיו ותורתו ועבודתו אשר עבד כל ימי חייו"[80], עד להצמיחה דהגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו בדורנו זה (דור האחרון של הגלות ודור הראשון של הגאולה), כעדותו של נשיא דורנו שכבר כלו כל הקיצין, והכל מוכן לסעודה דלעת"ל, שולחן־ערוך עם הסעודה דלויתן ושור הבר ויין המשומר.

ויש לומר, שכללות הזמן הקשור עם יום ההילולא העשירי בשבט (שבעים שנה בחיים חיותו בעלמא דין, והמשך השנים שלאח"ז, יותר מארבעים שנה[81]) נחלק לג' תקופות שהם ע"ד ובדוגמת ג' התקופות הכלליות במשך כל הדורות (לפני מ"ת, מ"ת וימות המשיח), שמרומזות בג' הפרשיות שמות וארא בא (כנ"ל ס"ח):

תקופה ראשונה, ארבעים שנה (תר"ם־תר"פ), בזמן נשיאותו של אביו, שאז התחיל שלימות הענין דהפצת המעיינות חוצה ובפרט ע"י התייסדות ישיבת תומכי תמימים (בניהולו של בנו יחידו) — ע"ד ובדוגמת עבודת האבות בהכנה והתחלת הענין דמ"ת.

תקופה שני', שלושים שנות נשיאותו בחיים חיותו בעלמא דין (תר"פ־שי"ת), שבהם הי' החידוש המיוחד שלו בתור נשיא דתורת חסידות חב"ד בהפצת המעיינות חוצה ממש, ועד להחידוש בעשר שנים האחרונות (גמר ושלימות עבודתו) בהפצת המעיינות חוצה בחצי כדור התחתון (שבו לא הי' מתן־תורה[82]) — ע"ד ובדוגמת החידוש דמתן־תורה.

ותקופה שלישית, המשך הנשיאות לאחרי הסתלקותו (מיום עשתי עשר לחודש עשתי עשר דשנת עשתי עשר (תשי"א)[83]), שניתוסף ביתר שאת וביתר עוז בהפצת המעיינות חוצה בכל קצוי תבל, ועד לגמר ושלימות העבודה, שהכל מוכן כבר לסעודה דלעתיד לבוא — ימות המשיח.

---

68) רמב"ם הל' מלכים רפי"א.

69) ראה (לדוגמא) ישעי' כח, כז.

70) שם יא, א.

71) ובהמשך הכתובים (שם, ד) — "והכה ארץ בשבט פיו".

72) מצו"ד עה"פ.

73) בחוקותי כז, לב.

74) להעיר מהשייכות די"ב חדשי השנה לי"ב השבטים — שחודש שבט מכוון כנגד יוסף, שמו הראשון של בעל ההילולא (ראה לקו"ש חכ"ו ע' 90 ואילך. 314 ואילך. וש"נ).

75) שהעלי' והשלימות ("ויכולו") דיום ההילולא שלו — כ"ד טבת — ביום הש"ק זה.

ולהעיר מהשייכות דכ"ד טבת לענין הגאולה — "טבת" הוא "ירח שהגוף נהנה מן הגוף" (מגילה יג, א), שלימות היחוד דהגוף שלמעלה (עצמות ומהות) עם הגוף דלמטה (העצם דישראל), בב' האופנים ד"כד" (כ"ד), "כדכד", "כדין וכדין", מלמעלה למטה ומלמטה למעלה, שיהי' לעתיד לבוא (ראה לקו"ת ד"ה ושמתי כדכד (פ' ראה כו, ג ואילך)).

ושלימותו ביום השבת שחל (בשנה זו) ביום כ"ח טבת*, שמורה על ה"כח" (תוקף וחוזק) ד"טבת".

76) אגה"ק סי' ז"ך וכ"ח. — ולהעיר (ע"ד הרמז) מהשייכות להקביעות דערב שבת ויום השבת בימי החודש, ז"ך וכ"ח טבת.

77) ע"ד מ"ש בהפטרה דש"פ וארא (יחזקאל כט, כ) — "פעולתו אשר עבד בה" (ראה לקו"ש חכ"א ע' 50 ואילך).

78) שבעים שנה (תר"ם — שי"ת), שלימות חיי האדם, "ימי שנותינו בהם שבעים שנה" (תהלים צ, יו"ד. וראה גם קונטרס משיחות ש"פ שמות ס"ח (לעיל ע' 100 ואילך)).

79) ע"ד מ"ש בפרשת וארא (ח, יח) — "כי אני ה' בקרב הארץ" ("אע"פ ששכינתי בשמים גזרתי מתקיימת בתחתונים" — פרש"י).

80) ראה אגה"ק שם: "ונזרעו בחקל תפוחין קדישין אורות עליונים מאד .. גידולי גידולין".

81) שבהם "קאי איניש אדעתי' דרבי'" (ע"ז ה, רע"ב), כיון ש"נתן ה' לכם לב לדעת ועינים לראות ואזנים לשמוע" (תבוא כט, ג).

82) ראה אגרות־קודש אדמו"ר מוהריי"צ ח"ב ע' תצב ואילך. וש"נ.

83) ראה שיחות ש"פ וארא תש"נ הערה 99 (התוועדויות תש"נ ח"ב ע' 184).

*) להעיר, שכ"ח טבת הוא יום ההולדת של אמי מורתי ע"ה, ששמה חנה, ע"ש כ' ועד ע"ש אמו של שמואל, שסיום וחותם תפלתה "ויתן עוז למלכו וירם קרן משיחו" (שמואל־א ב, יו"ד).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ובפרטיות יותר י"ל שג' תקופות הנ"ל מרומזים בג' התקופות דשלושים שנות נשיאותו[84] (בחיים חיותו בעלמא דין): תקופה ראשונה, מהתחלת נשיאותו עד להמאסר והגאולה והיציאה ממדינה ההיא, במעמד ומצב של תוקף גזירות המלכות (בדוגמת העבודה במצרים, "כור הברזל", לפני מ"ת), שעיקר עבודתו היתה במסירת נפש ממש (ע"ד עבודת האבות). תקופה שני', בבואו במדינת פולין, שעיקר עבודתו היתה בלימוד והפצת תורת חסידות חב"ד באופן של הבנה והשגה אף שעד אז הי' ברובו ע"ד חסידות פולין (ע"ד החידוש ד"וידעתם כי אני הוי'" במ"ת). ותקופה שלישית, בבואו לחצי כדור התחתון, שעיקר עבודתו היתה בהפצת המעיינות חוצה ממש, לקרב ולזרז ולהביא את הגאולה האמיתית והשלימה תיכף ומיד, כהכרזתו הידועה: "לאלתר לתשובה לאלתר לגאולה".

יא. ובנוגע לפועל:

בעמדנו בשבת מברכים חודש שבט, כולל ובמיוחד העשירי בשבט – צריך כאו"א לקבל על עצמו להוסיף ביתר שאת וביתר עוז במעשיו, תורתו ועבודתו של בעל ההילולא, כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, אשר הורנו מדרכיו ונלכה באורחותיו נס"ו[85], ובפרט בהביטול וההתקשרות אל כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא הדור, "הנשיא הוא הכל"[86], שבכאו"א – מציאותו וכל עניניו, בכל מכל כל, נעשים קודש לנשיא הדור, עי"ז שמלאים וחדורים בקיום שליחותו של נשיא הדור – משה רבינו שבדור[87], גואל ראשון הוא גואל אחרון[88] – שענינו העיקרי "להביא לימות המשיח"[89] בפועל ממש.

ולהוסיף, שהידיעה שתיכף ומיד נכנס כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו (כיון ש"הקיצו ורננו שוכני עפר"[90]) ומביט על כאו"א מהחסידים והמקושרים לבחון מעמדו ומצבו כו', מעוררת ופועלת לסיים ולהשלים (גם מלשון שלימות) את כל מעשינו ועבודתינו.

וכדאי ונכון לערוך התוועדויות מיוחדות – החל מיום הש"ק מברכים חודש שבט (נוסף על ההתוועדות שבכל שבת ושבת, "שנאמר בפרשת שבת ויקהל משה .. להקהיל קהילות[91] בכל שבת להכנס בבתי כנסיות ובבתי מדרשות ללמוד בהם תורה לרבים"[92]), ובפרט בראש חודש שבט (נוסף על הנהוג לאחרונה בכל ראשי חדשים), "בעשתי עשר חודש באחד לחודש[93] .. הואיל משה באר את התורה"[94], "בשבעים לשון"[95] (תוכן עבודתו של בעל ההילולא בהפצת המעיינות חוצה בשבעים לשון[96]) – לעורר ולחזק איש את רעהו בכל הענינים האמורים, ובמיוחד בזירוז והבאת הגאולה תיכף ומיד.

וכן יש לעורר ע"ד ההכנות לעריכת ההתוועדות דהעשירי בשבט – שבודאי תהי' ביחד עם בעל ההילולא, נשיא דורנו בראשנו, ומשה ואהרן ("הם המדברים גו' להוציא את בני ישראל ממצרים"[97])

84) ראה גם לקו"ש חי"ח ע' 303 ואילך.
85) לשון אדה"ז באגה"ק שם.
86) פרש"י חוקת כא, כא.
87) "אתפשטותא דמשה בכל דרא ודרא" (תקו"ז תס"ט), "ואין דור שאין בו כמשה" (ב"ר פנ"ו, ז).
88) ראה שמו"ר פ"ב, ד. זח"א רנג, א. לקו"ש חי"א ע' 8 ואילך. וש"נ.
89) משנה ספ"ק דברכות. וראה גם קונטרס משיחות ש"פ חיי שרה, וש"פ שמות שנה זו (התוועדויות תשנ"ב ח"א ע' 286 ואילך. לעיל ע' 95 ואילך).

90) ישעי' כו, יט.
91) וי"ל שקאי על האנשים והנשים והטף, כמו "ויקהל משה" שנאמר בנוגע לציווי נדבת המשכן שהשתתפו בזה האנשים והנשים (ויקהל לה, כב ואילך), "הכל חייבין לבנות ולסעד בעצמם ובממונם אנשים ונשים כמקדש המדבר" (רמב"ם הל' ביהב"ח פ"א הי"ב), וגם הטף, שגם הם השתתפו בנדבת המשכן* (אדר"נ רפי"א).
92) שו"ע אדה"ז או"ח סר"צ ס"ג (מיל"ש ר"פ ויקהל).
93) להעיר מהשייכות דר"ח שבט (חודש החמישי בחדשי החורף) לר"ח מנחם־אב (חודש החמישי בחדשי הקיץ), יום ההילולא של אהרן הכהן, גמר ושלימות עבודתו של אהרן במשך קכ"ג שנה** באופן ד"אוהב שלום ורודף שלום אוהב את הבריות ומקרבן לתורה" (אבות פ"א מי"ב), שבאופן כזה צריכה להיות עבודת כאו"א מישראל, "הוי מתלמידיו של אהרן" (אבות שם), כמודגש במיוחד באופן עבודתו של בעל ההילולא דעשירי בשבט.
94) דברים א, ג־ה.
95) פרש"י שם, ה.
96) ראה לקו"ש חל"ו ע' 43 ואילך. וש"נ.
97) פרשתנו ו, כז.

*) אף ש"אין מבטלין תינוקות של בית רבן **לבנין**" (רמב"ם שם).
**) להעיר מהשייכות לאמירת הלל בראש חודש – "נמצאו עונין בכל ההלל הלל־ו־ה מאה ושלש ועשרים פעמים, סימן להם שנותיו של אהרן" (רמב"ם הל' חנוכה פ"ג הי"ב. וראה לקו"ש חכ"ג ע' 229 ואילך).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

עמהם[98], כיון שתיכף ומיד ממש, ביום הש"ק פרשת וארא (לפני התחלת הקריאה בפרשת בא), יוצאים כל בנ"י מהגלות, "בנערינו ובזקנינו גו' בבנינו ובבנותינו"[99] (כפי שקורין במנחה), ובלשון המדרש[100] "ראובן ושמעון סלקין", העלי' דכל בני ישראל מן הגלות אל הגאולה האמיתית והשלימה, כולל גם העלי' דבני ישראל לדרגת האבות[101], העצם דישראל כפי שהם חד עם עצמותו ית', ובזה גופא בעילוי אחר עילוי עד אין סוף, כמ"ש[102] "ילכו מחיל אל חיל יראה אל אלקים בציון", בביהמ"ק השלישי והמשולש, "מקדש אדנ־י כוננו ידיך"[103].

98) ראה יומא ה, ב. תוד"ה אחד – פסחים קיד, סע"ב.
99) בא יו"ד, ט.
100) ויק"ר פל"ב, ה. וש"נ.
101) ומודגש ביותר בשנה זו, הי' תהא שנת נפלאות בכל, "בכל מכל כל" – מעלת האבות שהטעימן הקב"ה בעוה"ז מעין העוה"ב (כנ"ל ס"ז).
102) תהלים פד, ח.
103) בשלח טו, יז.

אגרות קודש

ב"ה, י"ח טבת, תשי"ג
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מי"ג טבת, בו מודיע אשר לבנו... שי' ימלאו שלש שנים ביום כ"ד שבט הבע"ל ושואל אם להקדים האפשערעניש ליום ההילולא יו"ד שבט:

הנה ידוע מנהג ישראל תורה היא אשר האפשערעניש עושים לא קודם מיום מלאת שלש שנים להבן, ובמילא גם הוא ינהג ככה ויהי' בשעה טובה ומוצלחת, ומועתק בשולי הגליון קטע ממכתב כ"ק מו"ח אדמו"ר בענין האפשערעניש.

מה שכותב שדואג עתה בענין פרנסתו, הנה הי' מהנכון שיתן בכל יום - מימות החול - קודם התפלה איזה פרוטות לצדקה וידוע פסק רז"ל עשר בשביל שתתעשר וע"ז אומר הקב"ה בחנוני נא בזאת ומובא באחרונים שלדעת כמה פוסקים הנה גם על צדקה סתם נאמר הכתוב ובחנוני כו' יעוין שו"ע יו"ד סרמ"ז ובנ"כ שם ומובאות הדיעות בזה בשדי חמד כללים מערכת נ' ט"ז.

בטח למותר להעירו להתחזק בשמירת שלש השיעורים השוים לכל נפש מתקנת כ"ק מו"ח אדמו"ר בחומש תהלים ותניא הידועים.

בברכה להצלחה בפרנסה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

פרשת וארא

כרך טז, שיחה ג

מתורגם ללשון הקודש

א.
פירוש רש"י על "ואתה תדבר"

לאחר טענת משה רבינו אל הקדוש־ברוך־הוא "הן אני ערל שפתיים, ואיך ישמע אלי פרעה"[1], נאמר[2]: "ויאמר ה' אל משה: ראה נתתיך אלקים לפרעה ואהרן אחיך יהיה נביאך. אתה תדבר את כל אשר אצוך ואהרן אחיך ידבר אל פרעה...". רש"י מצטט את המילים הפותחות[3], "אתה תדבר", ומפרש: "פעם אחת כל שליחות ושליחות כפי[4] ששמעת מפי, ואהרן אחיך ימליצנו ויטעימנו באזני פרעה".

כלומר, רש"י סובר שב"אתה תדבר... ואהרן אחיך ידבר אל פרעה..." אין הכוונה שמשה ידבר רק אל אהרן, ושאהרן בלבד ידבר אל פרעה

— בדומה למה שלמדנו בפרשת שמות, שלאחר שמשה טען לה' "כבד פה וכבד לשון אנכי"[5], "שלח נא ביד תשלח"[6], אמר לו הקדוש־ברוך־הוא "ודברת אליו (אל אהרן)... ודיבר הוא אל העם..."[7] —

אלא שגם משה ידבר אל פרעה. אבל, משה ידבר רק "פעם אחת, ואהרן "ימליץ" ו"יטעים" זאת "באזני פרעה", עד אשר יושפע, "ושלח את בני ישראל מארצו".

[ולפיכך מוסיף רש"י את המילה "ויטעימנו באזני פרעה", למרות שבתורה כתוב "אל פרעה" באופן סתמי, כדי לציין שפירוש הענין דומה לפירוש רש"י בתחילת פרשת ויגש "דבר באזני אדוני — יכנסו דברי באזניך"].

הטעמים המחייבים לפרש שב"אתה תדבר" הכוונה היא שמשה ידבר אל פרעה ולא אל אהרן, בשונה מהמסופר בפרשת שמות ומפירושם של מספר פשטנים[8] גם כאן[9], הם: א) הרי כבר נאמר בפסוק הקודם ש"ואהרן אחיך יהיה נביאך", ולשם מה חוזרת התורה ואומרת "אתה תדבר... ואהרן אחיך ידבר..."? ב) לפני־כן נאמר בתורה[10] "הם המדברים אל פרעה..." — כלומר, גם משה דיבר אל פרעה.

מכאן ההכרח לפירוש רש"י, שגם משה ידבר אל פרעה, אבל רק "פעם אחת... ואהרן אחיך ימליצנו ויטעימנו...".

ב.
השאלות על פירוש זה

אך צריך להבין:

א) בפרשת שמות[11] מסופר, שלאחר שאספו משה ואהרן את זקני ישראל, "באו משה ואהרן ויאמרו אל פרעה... ויאמרו אלקי העברים..." — בלשון רבים. כלומר, גם אז דברו שניהם אל פרעה[12] (במיוחד כאשר התורה משנה מן הנאמר קודם: לגבי "כל זקני ישראל"

---

1) פרשתנו ו, ל.

2) ז, א־ב.

3) אף שרש"י מפרש כאן כל הכתוב (ולא רק התיבות "אתה תדבר") — "את כל אשר אצוך" — "פעם אחת כל שליחות ושליחות כפי ששמעת מפי" (ראה ש"ח כאן): "ואהרן אחיך ידבר אל פרעה" — "ואהרן אחיך ימליצנו ויטעימנו באזני פרעה" — (וראה יריעות שלמה (מהרש"ל) כאן): "ושלח את בני ישראל מארצו" — שדיבור אהרן הוא באופן כזה שיפעול על פרעה, שלכן מדייק רש"י "באזני פרעה", כדלקמן בפנים — מ"מ מעתיק רש"י רק תיבות אלו, כדרכו בכ"מ להעתיק רק התחלת הכתוב (או הענין) אף שכוונתו לכל הכתוב (או הענין). ראה לקו"ש חי"ז ע' 242.

4) בדפוס ראשון ושני דרש"י ובכמה כת"י דרש"י: לפי. וכן נעתק בטור הארוך פרשתנו ו, יב (ודפוסים אחדים דהרמב"ן שם, יג). וראה לקמן הערה 35.

5) ד, י.

6) שם, יג.

7) שם, טו־טז.

8) תיב"ע וראב"ע כאן. רמב"ן (לעיל ו, יג). ועוד.

9) וראה ג"כ מפרשי רש"י (רא"ם, גו"א, דבק טוב, משכיל לדוד ועוד).

10) ו, כז. וכן מוכח מעוד כמה פסוקים — ראה גו"א ומשכיל לדוד.

11) ה, א. ג.

12) ברמב"ן (ו, יב) כתב: "מתחילה לא צוה אותו שידבר הוא אל פרעה רק אמר ובאת אתה וזקני ישראל אל מלך מצרים ואמרתם אליו והי' אפשר שידברו הזקנים והוא יחריש", ומשמע שמפרש כן גם הכתוב "ויאמרו" שבפ' שמות (שרק האחד דיבר) — אבל מפשטות הלשון "ויאמרו" (וכן הלשון "המדברים" שבפרשתנו) משמע, שגם משה דיבר אל פרעה (וראה גם רמב"ן שמות ד, טו). ולהעיר ג"כ, שברמב"ן ו, יג

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

נאמר "וידבר אהרן... אשר דיבר ה' אל משה", ולגבי פרעה נאמר[13] "ויאמרו").

בפשטות, סביר שגם שם, בהיות משה "כבד פה וכבד לשון" — שהרי משום כך קבע הקדוש־ברוך־הוא שאהרן "יהיה לך לפה"[14] — הוא לא הרבה לדבר בהרחבה ובפירוט ופעמים רבות, אלא אמר את העיקר, וסמך על אהרן, אשר "יטעים" את דבריו, כהוראה בפרשתנו.

ואם כך, מתעוררת השאלה: אם יש הכרח להסביר את הסדר, שמשה מדבר "פעם אחת... ואהרן... ימליצנו ויטעימנו...", צריכה היתה התורה לספר זאת בפעם הראשונה שדברו אל פרעה, בפרשת שמות[15]. ואם זהו דבר המובן מאליו, שכשדיברו שניהם אמר משה את העיקר בקיצור, ואהרן הטעימו — מדוע מפרטת זאת התורה כאן? אפשר היה לציין בקיצור שמשה יצרף אליו את אהרן, כפי שאומר רש"י (והתורה) לפני־כן[16] על "וידבר ה' אל משה ואל אהרן" — "לפי שאמר משה ואני ערל שפתים, צירף לו הקדוש־ברוך־הוא את אהרן...."?

ב) שאלה גדולה יותר[17]: הרי משה כבר טען לפני־כן: "כבד פה וכבד לשון אנכי", והקדוש־ברוך־הוא ענה לו על כך ש"הוא יהיה לך לפה" — ומדוע, אפוא, טוען כאן שוב משה אותה טענה (לכאורה) "הן אני ערל שפתים"?

ומצד שני, אם נוסף חידוש כלשהוא בטענה השניה, שבגללו אין די בעצה שאהרן "יהיה לך לפה" — כיצד הוא נענה על־ידי ש"אהרן אחיך יהיה נביאך" — הן לכאורה, זוהי אותה תשובה?

ג.
התשובה הניתנת, והקשיים עליה

יש מפרשים[18] העונים על השאלה השניה, שבתחילה מדובר רק על הדיבור "אל העם", וכאן התחדשה השליחות לפרעה. ולפיכך טען משה שוב "אני ערל שפתים", והקדוש־ברוך־הוא ענה, שגם בשליחות אל פרעה — "ואהרן אחיך יהיה נביאך".

אבל קשה לקבל הסבר זה, כי:

א) מיד לאחר דברי ה' בפעם הראשונה על כך שמשה יהיה שליח ה', מוזכרות שתי השליחויות: "לך ואספת את זקני ישראל..."[19], וגם "ואשלחך אל פרעה..."[20], מזה מובן, שתשובת ה' "הוא יהיה לך לפה" — נאמרה לגבי שתי השליחויות[21].

ב) ועיקר: לאחר מספר פסוקים, לאחר שמסופר שה' הסכים ש"הוא יהיה לך לפה", מספרת התורה[22], שה' אמר למשה בפירוש "בלכתך לשוב מצרימה... ועשיתם לפני פרעה... ואמרת אל פרעה...", ושם לא טען משה כלפי ה' "כבד פה..." וכדומה[23].

צריך אפוא לומר, שהוא הבין, שלמרות שגם הוא יהיה מוכרח לדבר אל פרעה ("ואמרת")[24] — שלא כבדיבור אל בני ישראל שרק אהרן דיבר, הוא יוכל לקחת גם את אהרן[25] "לפה"[26].

כ' (בטעם הכפלת טענת משה): "והקב"ה צוה את שניהם לדבר אל העם ואל פרעה וחשב משה כי שניהם יתנבאו כו' ושניהם יבואו כו' ואל פרעה ודי שידבר האחד כו'" — והרי רש"י פליג ע"ד וס"ל ש"הוא הדיבור עצמו האמור למעלה כו'".

13) ד, ל.

14) שם, טז. — ואף שזהו בנוגע הדיבור "אל העם", הרי (נוסף על המבואר לקמן, שבפשטות זה תשובה גם ע"ד השליחות לפרעה, הרי) מכיון שבפועל הי' "כבד פה גו'" מובן שדיבר בקיצור כו', כבפנים.

15) ואף שבשליחות זו לא הי' ציווי מיוחד למשה לדבר לפרעה, כ"א "ובאת אתה וזקני ישראל אל מלך מצרים ואמרתם גו'" (שמות ג, יח) [אלא ש"הזקנים נשמטו אחד אחד כו'" (פרש"י שם ה, א) ונשארו רק משה ואהרן], משא"כ כאן שנצטווה "דבר אל פרעה גו'" — מ"מ, מכיון שגם בפ' שמות מפורש "ויאמרו", שגם משה דיבר לפרעה (עם היותו "כבד פה גו'"), הו"ל להכתוב לפרש סדר הדיבור, כבפנים.

16) ו, יג. וראה פרש"י שם, כט־ל: "הוא הדיבור עצמו האמור למעלה.. היא אמירה שאמר למעלה כו'".

17) כמו שהקשה הרמב"ן (ו, יב), אברבנאל ואלשיך כאן. ועוד.

18) רמב"ן שם (ושמות ד, טז). אברבנאל שם. ועוד. וראה אלשיך שם באו"א.

19) שמות ג, טז.

20) שם, י. וראה פרש"י שם: יועילו דבריך כו'. פרש"י שם, יא: לדבר עם המלכים.

21) ומש"נ "ודבר הוא לך אל העם" — כי עיקר השליחות אז הי' ל"העם", כמבואר בהמשך הכתובים שם (וגם השליחות לפרעה אז הי' צ"ל עם זקני ישראל כנ"ל הערה 15), והשליחות של משה לפרעה הי' על לאח"ז (ראה פרש"י שבהערה 23).

22) שמות ד, כא־כב.

23) ודוחק לומר שמכיון שציווי זה הי' על לאחר זמן (כפרש"י שם: "מופתים שאני עתיד לשום בידך כו'", עיי"ש) לכן לא טען משה כו'.

24) ועד"ז כאן שנצטווה משה (ו, יא. כט) "דבר אל פרעה מלך מצרים".

25) אבל אין להוכיח זה מ"ויאמרו אל פרעה" (שמות ה, א), שהרי שם הי' הציווי "ואמרתם", כנ"ל הערה 15.

26) ועפ"ז יומתק לשון רש"י עה"פ "יהי' לך לפה" — "למליץ לפי

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ד.
הדיוקים בלשון רש"י

בנוסף לאמור לעיל, יש לציין מספר דיוקים בלשון רש"י, ומהם:

א) מובן שמשה דיבר בקיצור, ואהרן הרחיב והסביר את הדברים, אבל מדוע נחוץ לומר שמשה דיבר דוקא "פעם אחת" ולא יותר?

ב) מדוע מדייק רש"י ואומר "פעם אחת כל שליחות ושליחות...", לכאורה, מתאים יותר לומר "כל ציווי וציווי", כלשון התורה "את כל אשר אצוך"?

ג) המילים "כפי ששמעת מפי" נראות, לכאורה, מיותרות – וכי יאמר משה לפרעה דברים שאינם כפי ששמע מה'?!

ד) מדוע מוכפלת הלשון "ימליצנו ויטעימנו"?

ה.
שליחות ה' איפשרה למשה לדבר

ההסבר לכך יובן לאחר שיוסבר במה שונה טענת משה כאן מטענתו הקודמת: בפרשת שמות[5] הוא אומר "כבד פה וכבד לשון אנכי", וכאן[27] – "אני ערל שפתים", ובמיוחד לפי פירוש רש"י זהו שינוי גם בתוכן הענין, ולא רק בלשון[28]:

על "כבד פה וכבד לשון אנכי" מסביר רש"י: "בכבידות אני מדבר", כלומר, הוא מסוגל לדבר, אבל "בכבידות" ובקושי. ואילו על "ערל שפתים" מסביר רש"י[29] "אטום שפתים": שפתיו אטומות, וזוהי הפרעה בדיבור.

זהו החידוש בטענה השניה: בתחילה חשב משה שהוא רק "כבד פה וכבד לשון" – שביכולתו לדבר, אלא שזה כרוך בקושי מסויים, ולכן די היה בקחתו עמו את אהרן, כדי להסביר ו"להטעים" לפרעה את דברי משה הקצרים.

אבל עתה הגיע למסקנה ש"אני ערל שפתים" – הדיבור כלל איננו אפשרי אצלו, כאילו היה "אטום", ולכן אין אפשרות לשלוח אותו לפרעה, ולהיפך: אם יבוא אל פרעה וישתוק, הרי לא רק שלא תצמח מזה תועלת, אלא, להיפך, ייגרם נזק[30]: פרעה עלול להבין שתיקה זו כהסכמה לכך ש"תכבד העבודה"[31] וכדומה.

על כך ענה לו ה' "אתה תדבר...": אין זה ציווי בלבד (עליך לדבר), אלא גם הבטחה אתה תדבר. אמנם, הוא ערל שפתיים, אבל הקדוש־ברוך־הוא יאפשר לו לדבר[32].

לכן מדייק רש"י ואומר "כל שליחות ושליחות...", כדי להדגיש שיכלתו של משה לדבר לא נבעה מכחות עצמו, אלא מכך שהוא הלך בשליחות ה'. וזאת, לאחר שרש"י מפרש לפני כן[33]: "אני ה', כדאי אני לשלחך ולקיים דברי שליחותי" – די בכך ש"אני" הוא המשלח כדי לאפשר קיום "דברי שליחותי", וכך לגבי עצם אמירת דברי השליחות.

ו.
משה – מעביר שליחות המשלח

לפי זה יובן גם מדוע מאריך רש"י – "פעם אחת כל שליחות ושליחות כפי ששמעת מפי": הכוונה בהליכת משה לדבר אל פרעה, לא היתה לשכנעו בהסברים ובטעמים, אלא להעביר לו את שליחות ה'. משה היה שליח ה' ודיבר אל פרעה במקום המשלח. לכן היה

שאתה כבד פה", דלכאורה: תיבות אלו מיותרות – אלא שבזה מוסיף בפי' הכתוב, שאהרן נתמנה "לך לפה" בכלל, וגם כאשר משה צריך לדבר, מ"מ, אהרן "יהי' לך לפה – למליץ כו'". אבל ראה לקמן הערה 32.

27) ו, יב. ל.

28) ראה ש"ך עה"ת עה"פ ערל שפתים.

29) ו, יב.

30) ראה מדרש שכל טוב כאן. אברבנאל כאן.

31) שמות ה, ט.

32) וצע"ק דלעיל (ו, יג) נאמר רק (כתשובה על הטענה "ואיך ישמעני פרעה ואני ערל שפתים") "וידבר ה' אל משה ואל אהרן" ופרש"י: "לפי שאמר משה ואני ערל שפתים צירף לו הקב"ה את אהרן להיות לו לפה ולמליץ", דמזה משמע שעיקר התשובה הוא בזה ש"צירף לו הקב"ה את אהרן". ודוחק לתרץ דשם נאמר הענין רק בקיצור – כי סוף סוף אין חידוש בזה ש"צירף לו כו' אהרן" (כנ"ל בפנים).

ואולי י"ל (בדוחק עכ"פ), שלכן מוסיף רש"י "להיות לו לפה ולמליץ", היינו שלא רק "יטעים" דברי משה, כ"א צריך להמליץ אותם* לפרעה (מכיון ש"אתה תדבר גו'" הוא באופן שפרעה לא יבין, כדלקמן בפנים): וע"ד לשון הכתוב בפ' שמות "הוא יהי' לך לפה" (וברש"י שם: למליץ כו') שנאמר בדיבור אהרן אל העם, שאז לא דיבר משה אליהם כלל. ולהעיר מפרש"י כאן ד"ה יהי' נביאך. תרגום שמות ד, טז. ואכ"מ.

33) ו, כט.

*) אבל קשה לפרש "ולמליץ" כדלקמן בפנים (תרגום מלשון הקודש ללשון מצרי) – כי בפשטות נקט רש"י לשון הכתוב דפ' שמות עם פירושו. כדלקמן בפנים הערה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

משה צריך להעביר בדיוק את לשון המשלח[34]. רק "פעם אחת", ו"כפי ששמעת מפי" — בדיוק באותו סגנון[35].

על כך מתעוררת השאלה: הקדוש־ברוך־הוא דיבר אל משה בלשון הקודש[36], ולפיכך גם משה דיבר אל פרעה בלשון זו[37] — "כפי ששמעת מפי" — ולא מובן: בפרשת ויחי[38] כבר ציין רש"י שפרעה לא "הכיר" את לשון הקודש[39], וכיצד היה יכול, אפוא, להבין את דברי משה?

לכן ממשיך רש"י: "ואהרן אחיך ימליצנו ויטעימנו..." — הביטוי "ימליצנו" כולל גם[40] משמעות של תרגום משפה אחת לאחרת, כפי שמפרש רש"י לפני־כן, בפרשת מקץ[41], על הפסוק "כי המליץ בינותם": "כשהיו מדברים עמו היה המליץ ביניהם היודע לשון עברי ולשון מצרי והיה מליץ דבריהם".

כלומר, לאהרן היה תפקיד כפול: א) "ימליצנו" — תרגום מן השפה שבה דיבר משה. ב) "ויטעמנו" — הסברת תוכן הדברים, כך שיתקבלו "באזני פרעה".

ז.

תפקיד משה — "שופט ורודה"

לכאורה, עדיין לא ברור: אם פרעה לא הבין את דברי משה, מהי התועלת בדברו? ועד־כדי־כך שיש צורך לשם כך במתן אפשרות מיוחדת למשה.

ההסבר לכך הוא: דברים אלו הם בהמשך לפירוש רש"י על הפסוק הקודם: "נתתיך אלקים לפרעה — שופט ורודה לרדותו במכות ויסורין". כלומר, מטרת דיבורו של משה אל פרעה לא היתה לשכנעו בדברים הגיוניים וכדומה (זה היה תפקיד אהרן — "ואהרן אחיך יהיה נביאך"), אלא להיות "שופט" לו, באופן של "לרדותו במכות ויסורין".

וכך בענייננו: משה רבינו היה צריך לומר לפרעה בתקיפות "שלח את עמי", כך שמצורת הדיבור ומהבעת פניו של משה באותה שעה[42] יבין פרעה שאלו מילים "קשות" — כמכות ויסורין.

ח.

רק בכוחו של ה' לשבור את הרשעים

מ'יינה של תורה' בפירוש רש"י זה:

על הענין של "ראה נתתיך אלקים לפרעה" מוסבר בספרי החסידות[43]: כאשר קליפות הטומאה תקיפות (מחמת יניקותן וכו'), אין אפילו לצדיק[44] כח להכניען, כמאמר חז"ל[45]: "אם ראית רשע שהשעה משחקת לו אל תתגרה בו". דבר זה נתון רק ל"יכולתו יתברך שהוא כל יכול", שאפילו לרשע שהוא "כל גאה", ייתכן ש"והשפילהו... והכניעהו והדך רשעים תחתם"[46].

וזוהי משמעות הפסוק "ראה (מלשון חידוש ופליאה) נתתיך אלקים לפרעה": אמנם, פרעה היה עדיין במלוא כוחו, עד כדי כך ש"לא היה עבד יכול לברוח ממצרים"[47], אך בכל זאת נתן ה' למשה "ממשלה זרוע כא־ל[48] ממש על פרעה"[49], עד כדי לרדות בו "במכות ויסורין"[50].

---

34) להעיר מס' בעלי ברית אברם (למהר"א אזולאי — זקנו של החיד"א) פרשתנו ו, יא־יב (בפי' הכתוב (שם, כט) "דבר אל פרעה מלך מצרים את כל אשר אני דובר אליך): "שלא תוסיף כלום מעצמך אבל תאמר הדברים כסדר שאסדר אני לך ובוודאי בסייעתא דשמיא".

35) ויש להתאים המבואר בפנים גם עם הגירסא (דלעיל הערה 4) "לפי כו'" — היינו, שהטעם שמשה צריך לדבר רק "פעם אחת כל שליחות כו'" הוא "לפי ששמעת מפי", שהוא השליח ששמע ישר מפי הקב"ה (ע"מ למסור דברי ה' לפרעה). וראה גו"א בא יב, ג.

36) להעיר מפרש"י בראשית ב, כג.

37) ראה גם לבוש האורה לפרש"י פרשתנו ו, יב. וראה מכילתא דרשב"י כאן: "אתה תדבר בלשון הקודש כמלאך ואהרן אחיך ידבר בלשון מצרי כו'". צפע"נ (להרגצובי) שמות ד, י.

38) נ, ו. — וצ"ע במ"ש בלבוש הנ"ל "ואם פרעה זה הוא פרעה הראשון כבר ידעת שלמד לשון הקודש מיוסף כמו שפרש"י בפרשת ויחי".

39) וגם להמ"ד ד"ויקם מלך חדש — חדש ממש" (פרש"י שמות א, ח (בפי' הראשון)) — דוחק לומר שהי' מכיר בלשון הקודש, והרי פרעה לא למד לשון הקודש כל זמן היות יוסף משנה למלך (בערך שמונים שנה!). וראה פנ"י פרשתנו ו, יב.

ומ"ש בלבוש שם "ואם הוא פרעה אחר כבר יודעת מאמרם ז"ל שאין ממנין מלך מצרים עד שיוכל לדבר בכל שבעים לשון" — צ"ע, שהרי מפורש ברש"י ויחי שם "על לשון הקודש שאני מכיר עודף על ע' לשון כו'". וראה גם רש"י האזינו לב, ח.

40) אבל אי"ז פירושו בדוקא בכל מקום — ראה (בענייננו) פרש"י שמות ד, טז (כנ"ל הערה 32).

41) מב, כג.

42) ראה פרש"י בשלח טו, ח.

43) אוה"ת פרשתנו ע' רלא. ד"ה ראה נתתיך תרל"א, תרע"ז, תשט"ו. פלח הרמון פרשתנו ע' סד.

44) באוה"ת שם "אלא לצדיק". ואולי צ"ל "גם לצדיק" (כבד"ה ראה נתתיך תרל"א: גם לצדיקים מופלגים. ועד"ז בד"ה זה דתרע"ז).

45) ברכות ז, ב. מגילה ו, ב. אבל צ"ע אם זוהי אותה הדרגא ממש בתוקף. וראה לקמן הערה 55.

46) איוב מ, יא־יב. וראה גם יהל אור ע' שסו.

47) פרש"י יתרו יח, ט. מכילתא שם, יא.

48) איוב שם, ט ("זרוע כא־ל").

49) ל' אוה"ת שם. ד"ה ראה נתתיך תרל"א.

50) וראה בארוכה תו"ח פרשתנו ד"ה הם המדברים (קיט, ב ואילך)

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כח זה ניתן דוקא למשה[51], כי הוא היה נשיא הדור — "אנכי עומד בין ה' וביניכם... להגיד לכם את דבר ה'"[52] — "ממוצע" שבאמצעותו מגיע "דבר ה' ממש"[53], ולפיכך התגלה באמצעותו כוחו של ה' "לרדותו במכות ויסורין". [בכך מובן מדוע סובר רבי שמעון בן יוחאי ש"מותר להתגרות ברשעים"[54] גם כאשר "השעה משחקת להם"[55], כי רשב"י הוא ניצוץ של משה רבינו, כידוע[56], ובכוחו להכניע את הרשעים, גם כאשר הם במלוא עוזם[57]].

זהו ההסבר בפנימיות הענינים לכך שמשה היה צריך לדבר אל פרעה (א) ולא היה די בדיבורו של אהרן, (ב) ולמרות שדיבורו היה בשפה שפרעה לא הבין, כי היה הכרח לשבור ולהכניע את פרעה כאשר היה במלוא עוזו, ולפיכך (א) דבר זה אפשרי רק בכוחו של משה, (ב) אין זה ענין של "בירור", כי־אם שבירה[58] — לרדותו — ואין חשיבות לכך שפרעה יבין את הדברים.

ט.

"ערל שפתים" — הכנה להעברת כח ה'

לפי כל האמור לעיל מובן מדוע אומר רש"י, שמשה צריך להעביר את דברי הקדוש־ברוך־הוא רק "כפי ששמעת מפי": הכח לשבור את קליפות־הטומאה כאשר הן במלוא עוצמתן ניתן למשה בהיותו שליח ה', שבאמצעותו התגלה כוחו של ה' — "זרוע כא־ל". ולכן היה דיבורו באופן של "אתה תדבר... כפי ששמעת מפי", בדומה ל"שכינה מדברת מתוך גרונו של משה"[59].

בכך ניתן להסביר מדוע מתחיל הענין של "אתה תדבר, פעם אחת כל שליחות ושליחות כפי ששמעת מפי..." רק לאחר שטען משה "אני ערל שפתים":

מוסבר בתורת החסידות[60], שהיותו משה "כבד פה וכבד לשון" נבעה מהתבטלותו כלפי אלקות — שמפני עוצמת התבטלותו הוא לא היה יכול להשפיע, בדומה ל"איידי דטריד למבלע לא פליט"[61] (= בהיותו טרוד בבליעה, אינו פולט).

מזה מובן, שהיות משה "ערל שפתים" מוכיח את גודל התבטלותו, התבטלות גדולה אף מן הדרגה של היותו "כבד פה וכבד לשון" — כי בהיותו "כבד פה וכבד לשון" עדיין נותר בידו כח הדיבור (ההשפעה), אלא "בכבדות", עדיין אין זו התבטלות מוחלטת, ואילו "ערל שפתים" מראה על התבטלות מוחלטת, שאין הוא מסוגל כלל לדבר.

לכן היוותה דוקא ההתבטלות בדרגת "ערל שפתים" הכנה ואתערותא דלתתא (=התעוררות מלמטה) המתאימה ל"ראה נתתיך אלקים לפרעה..." — באמצעות ההתבטלות באופן של "בלי שום הרגש כלל"[62] יכול משה להגיע לדרגה של "שכינה מדברת

דפרעה הו"ע קשה עורף דקליפה, תוקף הישות והגסות, והכנעתו היא רק ע"י משה כו', עיי"ש. וראה גם אוה"ת פרשתנו ע' רכט־רל.

51) ראה אוה"ת שצויין בהערה 43 "לפי שמשה הי' משם מ"ה דא"ק.. שהוא למעלה מהתהו ותיקון כו'". ובהדרושים ד"ה ראה נתתיך הנ"ל מקשר זה עם הא שמשה הוא נשמה דאצילות. וראה גם תו"ח שם (קכ, ב ואילך). אוה"ת שבהערה הקודמת.

52) ואתחנן ה, ה.

53) ראה בארוכה סד"ה פנים בפנים תרנ"ט (ע' קצד־ה). וראה תו"ח פרשתנו קטז, א ואילך. ועוד.

54) ברכות ומגילה שם.

55) ראה מקומות שצויינו בהערה 43 (שגם "כל גאה והשפילהו גו'").

וצע"ק מסוגיית הגמרא שם, דלתירוץ א' (וראה טו"א מגילה שם. רי"ף ועץ יוסף לע"י ברכות שם) גם רשב"י מודה דשעה משחקת לו שאני. ובכל אופן צ"ע מהמבואר בסוגיא שם שאין פלוגתא בין רשב"י והמ"ד "אל תתגרה בו" (כמו שמתרץ בגמרא בכמה אופנים. ולתי' א' דלכו"ע כל צ"ג מותר להתגרות כו', לאו דוקא רשב"י (משה) וכיו"ב). וראה חדושי גאונים לע"י ברכות שם (בשם הצל"ח)*.

ואולי הכוונה, דזה שרשב"י אמר באופן סתמי "מותר להתגרות כו'"

(מבלי לחלק כו'), הוא מכיון שמצד דרגתו הוא מותר להתגרות בכל אופן. ועצ"ע.

56) סידור שער הל"ג בעומר בסופו (בשם כתבי האריז"ל וכו').

57) באוה"ת (שבהערה 43): "ואפשר רשב"י דפ"ק דברכות הי' ג"כ מבחי' זו כו'". אבל במאמרים ד"ה ראה נתתיך הנ"ל מבואר זה בפשטות, כבפנים.

58) ראה תו"ח שם (קכא, סע"א): "אתה תדבר כו' פי' תדבר לשון הכנעה כו' להכניעם ולהשפילם בתכלית כו'".

59) נסמן בלקו"ש [המתורגם] ח"ד ע' 69. וראה ד"ה פנים בפנים שם. ובכ"מ.

60) תו"א כג, סע"א. לקו"ת עקב יד, סע"ב. שם, ד ואילך. סידור קי, ב (ועוד). אוה"ת פרשתנו ע' רו. ביאוה"ז להצ"צ ע' תמז. ועוד.

61) כן הובא בכ"מ בדא"ח (ראה בענינו סידור וביאוה"ז שם). וראה חולין קח, ב.

62) ד"ה פנים בפנים וראה תו"ח שם (קכ, ריש ע"ב) דלפי שמשה הי' "בחי' הביטול במציאות ממש בהעדר הרגשת עצמו מכל וכל כו'" הי' יכול "להכניע.. קליפה תקיפה דפרעה וכו'", עיי"ש.

---

*) שם מבואר "שאין הכוונה בסוגיות הללו להקשות מרשב"י ור"ד על ר"י דאולי פליגי ומ"ס שמותר להתגרות ומ"ס שאסור להתגרות כו' כל הקושיות של הגמ' כו' הוא למירמי קראי אהדדי" אבל לכאורה אין לתרץ בהמאמרים עפ"ז, שהרי מסיק שם שהתי' האחרון בגמ' (ברכות) שעה שמשחקת שאני הוא לשיטת רשב"י.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מתוך גרונו של משה" — "דבר ה' ממש"[63], כדרוש להכנעת פרעה.

י.

מדוע לא דיבר משה אל בני־ישראל?

לכאורה, ניתן עדיין לשאול: כיצד ייתכן, שדוקא פרעה שמע את שליחות ה' גם ממשה עצמו, ואילו בני ישראל שמעו זאת רק מאהרן — "ודיבר הוא לך אל העם"?

אמנם, בני ישראל לא הזדקקו לכך, בעוד אשר הכנעת פרעה היתה מוכרחה להיעשות באמצעות כוחו של משה[64],

(וכך גם בפשטות הענין: ישראל הם מאמינים בני מאמינים[65], ודי להם בדברי אהרן, המעביר להם, כשלוחו של משה את הדברים ששמע משה מה', ומיד "ויאמן העם..."[66], ואילו פרעה אינו מסתפק בכך, ומשה בעצמו מוכרח לדבר),

אך בכל זאת לא כל־כך ברור: מדוע יחסר מבני ישראל הענין הנעלה הזה של דיבור משה?

ההסבר לכך הוא: כאשר מעביר אהרן את דברי משה לישראל, נעשה הדבר רק בדרך "מעבר"[67] — בני ישראל מקבלים את דיבורו של משה ללא שום שינוי וירידה בגלל ה"ממוצע", כשם ש"משה קיבל תורה מסיני ומסרה ליהושע ויהושע לזקנים..."[68], שלמרות שהתורה עברה מספר "ממוצעים", בכל זאת היא אותה "תורה מסיני", כמאמר חז"ל[69] "כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש ניתן למשה מסיני". ואילו אצל פרעה, אילו היה דיבורו של משה מגיע אליו רק באמצעות אהרן, היה הכרח שיווצרו בו שינויים, באופן של "התלבשות", וכוחו של משה, ההכרחי להכנעת פרעה, היה חסר בו.

בכך מובן גם השינוי בלשון הפסוקים — לגבי בני ישראל כתוב, שאהרן "יהיה לך לפה", ולגבי פרעה — ואהרן אחיך יהיה נביאך": לגבי ישראל היה אהרן פיו של משה — "לך לפה"[70], דיבורו של אהרן היה באותה דרגה של משה — כמעבר בלבד, ואילו לגבי פרעה היה אהרן רק "נביאך", כפירוש רש"י — "מתורגמנך" — וכאשר עוברים הדברים באמצעות מתורגמן הם משתנים לפי ערך המקבלים, כמוסבר במספר מקומות[71].

יא.

הכח להתגבר על יצר הרע — באמצעות נשיא הדור

ההוראה הנלמדת מכך לעבודת ה' הפרטית של כל אחד ואחד:

לעתים נמצאת הנפש האלקית בגלות בנפש הבהמית, עד לאופן שבו "השעה משחקת לה" קליפת הטומאה היא במצב של "גסות... שמגביהה עצמה על אור קדושת נפש האלקית..."[72].

הפתרון לכך הוא — "נתתיך אלקים לפרעה... לרדותו במכות ויסורין": צריך להיות הענין של "ירגיז אדם יצר טוב על יצר הרע..."[73], "ירעים עליה בקול רעש ורוגש להשפילה... לומר לו אתה רע..."[74], וכך תישבר גסות הקליפה של הנפש הבהמית, כמוסבר בתניא בהרחבה[75].

ויש לומר, שהכח לכך ניתן באמצעות משה רבינו, שה' אמר לו "ראה נתתיך אלקים לפרעה, שופט ורודה לרדותו במכות ויסורין", ולכן קיים כח זה אצל כל יהודי, שהרי "כל נפש ונפש מבית ישראל יש בה מבחינת משה רבינו עליו־השלום"[76].

ועל־אחת־כמה־וכמה שכך הוא הדבר אצל כל ישראל ככלל, ואצל נשיא הכלל, שהנשיא הוא הכל[77]: כשם שלמשה רבינו בתקופתו היה הכח לרדות בפרעה

---

63) להעיר ממדרש הגדול כאן: "ובשביל שאמר אני ערל שפתים זכה לבסוף אנכי עומד בין ה' וביניכם".

64) כמבואר בארוכה בתו"ח שם. אוה"ת שבהערה 50.

אבל להעיר מדיבור משה אל בנ"י ריש פרשתנו (ו, ט): פרש"י בא יב, ג (ושקו"ט במפרשי רש"י שם). ואכ"מ.

65) שבת צז, א.

66) שמות ד, לא.

67) ראה חילוק מעבר והתלבשות — קו"א ד"ה להבין מ"ש בפע"ח (קנח, א). לקו"ת מסעי פט, ג. ד"ה פנים בפנים שם. ובכ"מ.

68) אבות בתחילתה.

69) נסמן בלקו"ש שם ע' 70. ועוד.

70) בתו"ח שם (קיט, ב) מוכיח מזה ד"לגבי זקני ישראל יהי' אהרן עיקר המדבר" (משא"כ "לגבי פרעה.. יהי' נביאך.. ולא שיהי' לפה ממש") — אבל מובן שיש בזה גם הפירוש שהוא פיו דמשה. וכמובן מתו"ח שם קטז, ב ואילך (עיי"ש).

71) ד"ה פנים בפנים שם. המשך תרס"ו ע' קב. ובכ"מ.

72) תניא פכ"ט (לו, א).

73) ברכות ה, א.

74) ל' התניא שם (לז, א).

75) שם (לז, א ואילך). וראה ג"כ תניא פל"א (לט, ב ואילך).

76) תניא רפמ"ב. וראה ג"כ ביאור לאגה"ק סי' זך בסופו.

77) פרש"י חוקת כא, כא. וראה רמב"ם הל' מלכים פ"ג ה"ו.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

"במכות ויסורין" אפילו כאשר "השעה משחקת לו", כך הוא בכל דור ודור, שלנשיא הדור, שהוא "אתפשטותא דמשה בכל דרא ודרא"[78], יש הכח להתגבר על כל ההעלמות וההסתרים המעלימים את הקדושה, גם כאשר הם חזקים.

יב.
התקשרות לנשיא הדור מאפשרת הכנעת הגלות

זוהי גם התשובה לטענה הנשמעת: כיוון שנמצאים בחושך הכפול והמכופל של דרא דעקבתא דמשיחא, עם כל כך הרבה העלמות והסתרים וכדומה, כיצד אפשר לבצע את תביעת רבותינו נשיאינו להפיץ את לימוד תורת החסידות ואת ההליכה בדרכי החסידות בכל מקום ומקום, ובמיוחד במקומות שבהם המצב שפל כל־כך, עד שהם מונעים ומעכבים זאת?

אלא, צריך לדעת, שקיימת אתפשטותא דמשה בכל דרא ודרא, גם בדרא דעקבתא דמשיחא, ואדרבה: כיוון שהנשמות של דורנו אנו, דרא דעקבתא דמשיחא, הן בבחינת "גלגול" של נשמות דור המדבר, כידוע[79], הרי ודאי קיימים אותם הענינים שהיו בדור המדבר, גם בתקופתנו —

ועל־ידי־זה שמתקשרים אל נשיא הדור, כ"ק מורי־חמי אדמו"ר, אין להתרגש ולהבהל מן ההעלמות וההסתרים, כי קיים הכח של משה רבינו להתגבר עליהם — "לרדותו במכות ויסורין".

ודאי צריך לנהוג בדרכי נועם ובדרכי שלום, כרצון כ"ק מו"ח אדמו"ר, וכפי שהוא ביקש מאביו כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע, שנשיאותו תהיה בחסד וברחמים[80],

אבל צריך לדעת, שכאשר קשורים אל נשיא הדור — באמצעות לימוד תורתו, הקפדה על תקנותיו[81] ו"הליכה באורחותיו נצח סלה ועד"[82] — אז אין להיבהל משום העלמות והסתרים,

וכשם שבתקופתו הכניע משה רבינו את קליפת פרעה והוציא את כל ישראל מגלות מצרים "ביד רמה"[83], כך יהיה גם עכשיו, שבלי התחשבות בקשיי הגלות, יוציא משה שבדור[84] אותנו כולנו מן הגלות אל הגאולה האמיתית והשלמה "ביד רמה" ובקרוב ממש.

(משיחות ש"פ וארא תשכ"ט, תשט"ו)

---

78) תקו"ד תס"ט (קיד, א). וראה ב"ר פנ"ו, ז.

79) לקו"ת וס' הליקוטים להאריז"ל שמות ג, ד. שער הגלגולים הקדמה כ'.

80) לקו"ש [המתורגם] ח"ב ע' 195.

81) היום יום ע' סה.

82) ראה אגה"ק סי' זך וביאורו.

83) בשלח יד, ח.

84) דמשה גואל ראשון הוא גואל אחרון — נסמן ונתבאר בלקו"ש חי"א ע' 8 ואילך.

אגרות קודש

ב"ה, ט"ו טבת, תשי"ג
ברוקלין.

שלום וברכה!

קבלתי ג' מכתביו והעיקר מכתבו השני ממוצש"ק פ' מקץ, בו כותב שנשאר על משמרתו משמרת הקדש בכרמו של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע אשר בלי שום ספק שזה טובתו הן בגשמיות והן ברוחניות וטובת ב"ב שיחיו, ונכון יהי' לבו בטוח בהשי"ת אשר בודאי יראה זה גם בעיני בשר והשי"ת יזכהו שיהי' זה בהקדם, וידוע סיפור כ"ק מו"ח אדמו"ר אשר חסיד כדבעי צריך להיות חדור (דורכגעדרונגען) בהרעיון שהוא בהמתו של הקב"ה (להעיר מתניא ס"פ מ"ו ושם פי"ח) אשר במילא עליו למלאות את עניניו והוא "נתינת חלב" וכיו"ב - ומזונותיו וכל צרכיו הרי הם על בעה"ב שלו הוא ממה"מ הקב"ה.

בברכה להצלחה בכל עניניו וביחוד בעבודתו בקדש בקרוב לבן של ישראל לאביהם שבשמים. המחכה לבשו"ט.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

פרשת וארא

כרך טז שיחה ד

מתורגם ללשון הקודש

א.

דברי רש"י "והיו מכין אותה..." לא נראים כפשט

מן הפסוק[1] "ויט אהרן את ידו... ותעל הצפרדע ותכס את ארץ מצרים" מצטט רש"י את המילים "ותעל הצפרדע", ומפרש: "צפרדע אחת היתה והיו מכין אותה והיא מתזת נחילים נחילים...".

לכאורה, רוצה רש"י להסביר כאן מדוע נכתב "ותעל הצפרדע" בלשון יחיד, כאשר היו צפרדעים רבים, והוא מפרש, שבתחילה היתה צפרדע אחת, ועל־ידי ש"היו מכין אותה" יצאו ממנה "נחילים נחילים".

גם בגמרא[2] (וב"שמות רבה"[3]) מתעכבים על מה שנאמר "ותעל הצפרדע" בלשון יחיד, ומובאות על־כך שתי דעות: "רבי עקיבא אומר צפרדע אחת היתה (והיא השריצה) ומלאה כל ארץ מצרים. אמר לו רבי אלעזר בן עזריה... צפרדע אחת היתה שרקה להם והם באו".

צריך להבין: פירוש רש"י מבוסס, כידוע, על פשוטו של מקרא. וכיון שהכלל ש"קודשא־בריך־הוא לא עביד ניסא למגנא"[4] (=הקדוש־ברוך־הוא אינו מחולל נסים לחינם), מתאים לפי דרך הפשט, כפי שהוסבר פעם בהרחבה[5], לפיכך סביר לומר, שגם נס שאכן התקיים, צריך לפרשו ככל האפשר בדרך שיש בה אחיזה בדרכי הטבע, ואין הכרח לומר כי הוא באופן המנוגד לגמרי לחוקי הטבע כי כל תוספת כזאת היא "למגנא"[6],

ואם כך, מדוע מצטט רש"י (מן המדרש[7]) את הפירוש ש"היו מכין אותה והיא מתזת נחילים נחילים" (שנבראו מן ההכאה נבראים חדשים "נחילים נחילים"), שאין לכך שום אחיזה בדרכי הטבע, בעוד אשר יכול היה לפרש (על־פי הגמרא ו'שמות רבה') כדעת רבי אלעזר בן עזריה, שהצפרדע "שרקה להם והם באו" (כפי שמסביר שם רש"י ש"שמעו קולה כל הצפרדעים שבעולם והם באו"), שזה איננו נס מופלא כל־כך של בריאה חדשה[8], או, לפחות כדעת רבי עקיבא ש"השריצה[9] ומלאה כל ארץ מצרים", שאמנם, גם זוהי בריאה באופן ניסי, אך קשורה לדרך ההולדה הטבעית — "השריצה"[10], כפי שמסביר רש"י[11]: "ממעיה ויצאו ולדות"?

ב.

השאלה על דברי רש"י "שרוץ הצפרדעים קורא לשון יחידות"

אחר־כך ממשיך רש"י ואומר "זהו מדרשו. ופשוטו יש לומר שירוץ הצפרדעים קורא לשון יחידות. וכן ותהי הכנם[12] — הרחישה (וכדי שה'בן חמש למקרא' יבין היטב, מתרגם רש"י ללע"ז[13]) גדוליר"א[14] בלע"ז ואף ותעל הצפרדע גרינוליר"א בלע"ז".

---

1) פרשתנו ח, ב.

2) סנהדרין סז, סע"ב.

3) פרשתנו פ"י, ד.

4) ראה דרשות הר"ן דרוש ח — נעתק בלקו"ש [המתורגם] ח"ג ע' 225, עיי"ש.

5) ראה לקו"ש ח"ה [המתורגם] ע' 126 ואילך. ח"ו [המתורגם] ע' 53. ועוד.

6) להעיר מפרש"י בפרשתנו (ט, לב): אפילות.. פלאי פלאות. ושם (ט, כד): נס בתוך נס.

7) ע"ד ל' רש"י נמצא בתנחומא כאן (יד). תדבא"ר פ"ז. אבל שם: א) שהמצרים היו מכין כו'. וראה לקמן הערה 28. ב) לא נאמר הלשון "נחילים נחילים" שברש"י. וראה הלשון במדרש אגדה (באבער) כאן.

8) אף שע"פ פירש"י גם בזה הי' נס נוסף ד"שמעו קולה כל הצפרדעים שבעולם והם באו".

9) בגמ' לא גריס תיבת "השריצה" בדברי רע"ק (כ"א בדעת ר"א לפנ"ז). אבל מובן שזוהי כוונת רע"ק, כל' הש"ס "כתנאי רע"ק אומר כו'", וכמפורש בשמו"ר שם, יל"ש פרשתנו (רמז קפג) ומדרש הגדול כאן. ובדק"ס לסנה' הובאה גירסא כזו בגמ'. וראה הערה הבאה.

10) בתנחומא ותדבא"ר שם, שדעת רע"ק ש"היו כו' מכין אותה ומתזת צפרדעים הרבה" — אבל בש"ס (ובמקומות שבהערה הקודמת) הוא כבפנים.

11) וראה זהר פרשתנו (כט, ב): חדא הות ואולידת כו'.

12) שם פסוק יג.

13) בדפוס ראשון ושני דרש"י (וברש"י כת"י) ליתא סיום זה.

14) בכמה דפוסים: פדוליר"א. וכ"ה בפרש"י לקמן פסוק יג.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וצריך להבין: בתחילה רש"י לפרש פשוטו של מקרא, ורק כאשר הפשט אינו 'חלק', מביא רש"י "אגדה המיישבת דברי המקרא"[15] — מדוע, אפוא, מקדים רש"י את "מדרשו", כפי שהוא עצמו מציין, לפני "פשוטו"?

גם אינו מובן:

הצורך של רש"י להביא הוכחה שב"הצפרדע" הכוונה ל"שרוץ הצפרדעים", מובן בפשטות: קשה לומר, שהשם "צפרדע" מכוון לשירוץ (הצפרדעים), דבר שאיננו מוזכר בפסוק והוא מושג המתאים לכל השרצים, ולאו דוקא לצפרדע. לכן מביא רש"י הוכחה מ"ותהי הכנם", ש"כנם" היא "רחישה", למרות שגם "רחישה" אינה קשורה רק למין ה"כינים".

במילים אחרות: אילו היה שירוץ הצפרדעים שונה משרצים אחרים, היה מובן שב"צפרדע" (כשם שהכוונה היא לשרץ המסויים הזה מכל הבחינות: במראהו, בהתנהגותו...) הכוונה היא לשירוץ המסויים הזה.

אם־כי גם זה איננו "חלק", כי המילה היתה צריכה להיות שונה, (בניקוד וכדומה) כמו "כנם" לעומת "כינים".

אך כיון שהתורה משתמשת באותו ביטוי "שירוץ" לגבי הצפרדעים ולגבי כל "שרץ נפש חיה"[16] קשה, לכאורה, להסביר שהכוונה ב"צפרדע" לדבר שדומה אצל כל השרצים, ולכן מביא רש"י הוכחה מ"ותהי הכנם".

אך אינו מובן, מדוע פשוט אצל רש"י שב"ותהי הכנם" הכוונה ל"הרחישה", שלכן אינו מביא לכך הוכחה או פירוש נוסף, ואילו לגבי "ותעל הצפרדע" הוא אומר (ורק כפירוש שני) "יש לומר שירוץ הצפרדעים קורא לשון יחידות"?

ג.

צפרדע — שרוץ צפרדעים, למרות שאינו ביטוי מיוחד

יש המסבירים[17], שההכרח של רש"י לפרש "ותהי הכנם" — "הרחישה", נובע מכך שהמילה "כנם" (נו"ן קמוצה) אינה כלשון הרבים ("כנים") ואינה כלשון היחיד ("כנה"), ולכן הכרחי לומר שאין הכוונה לשם־העצם של הכנים, אלא לפעולת "רחישת" הכנים.

לפי זה מובן, שזו אינה הוכחה מושלמת שגם ב"צפרדע" הכוונה ל"שרוץ הצפרדעים", כי אין שום הוכחה שמשמעות הביטוי "הצפרדע" כאן שונה ממשמעות מילה זו כשם עצם של צפרדע בלשון יחיד[18].

וזהו גם הדיוק בלשון רש"י: "וכן ותהי הכנם... ואף ותעל הצפרדע" — ועל כן הוא מוסיף "גרינולירא בלע"ז", הרי אין הוא מביא את התרגום בלע"ז למילה "צפרדעים" המוזכרת מספר פעמים לפני־כן, שמכך מובן שפירוש מילה זו ידוע, ולאחר שרש"י אומר "שרוץ הצפרדעים" וגם משמעות ה"שירוץ" ידועה מלפני־כן — (ושרץ היאור צפרדעים), מה מוסיף התרגום של "שרוץ הצפרדעים" ללע"ז?

אלא, שהסיבה היא זאת:

"צפרדע" בלע"ז היא "גרינולי" — ואת זאת כבר יודע בן החמש, שהרי זוהי שפתו (צרפתית, וכך גם בימינו),

ואילו בתרגום ללע"ז של "שרוץ הצפרדעים" חל שינוי, ואומרים "גרינולירא", כשם שיש שינוי בין "כנם" לבין "כנים". למרות זאת "ואף ותעל הצפרדע" — למרות שבלשון התורה אין שינוי במילה, בכל זאת משמעותה כאן היא "גרינולירא בלע"ז", ולא "גרינולי".

אך כיון שבכל זאת קוראת התורה לרחישת הכנים בשם "כנם", בלי להתחשב בכך שרחישה אינה קשורה רק למין הכנים (שזהו הקושי העיקרי בהסבר הביטויים "כנם" או "צפרדע" במשמעות של "רחישה" או "שרוץ") — לפיכך "יש לומר" שהמילה "צפרדע" כאן היא במשמעות של "שרוץ צפרדעים".

לפי זה ניתן היה, לכאורה, להסביר[17], שרש"י מקדים את פירוש המדרש לפני הפירוש שהוא "פשוטו", כי "פשוטו" בענייננו אינו פשוט ו"חלק" כל־כך, כדלעיל.

---

15) ל' רש"י בראשית ג, ח.

16) פרשתנו ז, כח. בראשית א, כ (ובפרש"י שם).

17) ס' הזכרון (לר"א בקראט הלוי) כאן (ושם: "והוא שם לשריצת הכנים". וראה גם מלבי"ם פסוק יג. אבל בדקדוקי רש"י (באר רחובות) שם מפרש באו"א. וראה גם ראב"ע שם).

18) ראה גם משכיל לדוד כאן.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ד.
הביטוי "ופשוטו" - מצביע שהכוונה לפשט של המילה המבוארת

אך לאמיתו של דבר, אי־אפשר לומר ש(רק) משום כך מקדים רש"י את פירוש המדרש לפירוש "שרוץ הצפרדעים". כדי להבין זאת יש להקדים הסבר:

כדי להדגיש שפירוש מסויים הוא לפי דרך הפשט, ולא דרש, משתמש רש"י בביטויים הבאים: א) כבענייננו – "ופשוטו". ב) "ופשוטו של מקרא"[19], ההבדל ביניהם מובן בפשטות: משמעות הביטוי "ופשוטו של מקרא" היא, שפירוש זה הוא לפי הפשט של המקרא – של התוכן הכללי בפסוקים. לעומת זאת, כוונת הביטוי "ופשוטו" היא, שזהו הפירוש הפשוט של המילה או הענין שעליו מתעכב רש"י בלבד, אם כי ייתכן שאין הוא מתאים לפשוטו של התוכן הכללי.

לפי זה יוצא בענייננו: אם נאמר, שרש"י מקדים את פירוש המדרש לפירוש של "פשוטו" מפני שהמשמעות "שרוץ הצפרדעים" איננה קיימת במילה "צפרדע", בעוד אשר לפי המדרש פירוש המילה צפרדע הוא אכן צפרדע אחת, לא היה רש"י צריך לומר "ופשוטו (שכוונתו: המשמעות הפשוטה של המילה צפרדע היא)... שרוץ הצפרדעים", אלא "ופשוטו של מקרא...". כלומר, כיון שאין בהמשך הפסוק רמז לנס ש"היו מכין אותה והיא מתזת נחילים נחילים" לכן פירוש זה, הראשון, הוא לפי "מדרשו", נס שנלמד בדרך הדרש שבתורה, ואילו לפי פשוטו של מקרא צריכה המשמעות הפשוטה של "ותעל הצפרדע" להיות "שרוץ הצפרדעים".

ה.
פירוש המדרש מתאים יותר לתוכן הכללי בפסוקים

יש תמיהה נוספת בפירוש רש"י: רש"י עצמו מסביר בתחילת פרשת וישלח, ש"דרך ארץ לומר על שוורים הרבה שור" – שאפשר לקרוא לרבים מאותו מין בלשון יחיד, על־שם המין. וכך היה רש"י יכול לפרש כאן בפשטות, ש"ותעל הצפרדע" פירושו צפרדעים רבות הנקראות כאן בלשון יחיד[20]?

על כך מסבירים המפרשים[21], שקשה לרש"י השינוי בלשון התורה: בהמשך הפרשה מכונה מכה זו ענשר פעמים בלשון רבים – "צפרדעים" – ומדוע דוקא בפסוק זה משנה התורה וכותבת בלשון יחיד: "ותעל הצפרדע"? מזה מובן שאין זה על־שם המין, אלא התורה מדגישה זאת בלשון יחיד כדי לרמוז לדבר שאירע רק כאן[22], ולכן מפרש רש"י "צפרדע אחת היתה...".

לפי זה מובן שלפירוש המדרש, אם כי הוא דרש, יש יתרון על־פני הפירוש "שרוץ הצפרדעים" מצד תוכן הפסוקים ("פשוטו של מקרא"): דוקא לפי פירוש המדרש מובן מדוע כתוב רק כאן "ותעל הצפרדע" בלשון יחיד. בעוד אשר הפירוש "שרוץ הצפרדעים" אמנם מסביר מדוע לא כתוב בכל מקום בפרשה בלשון יחיד[23] (שהרי מתאים להשתמש בלשון יחיד רק כאשר מדובר על "שרוץ הצפרדעים"[24]), אך הקושי הוא

---

19) ראה לדוגמא: בראשית א, כז. ג, ח. ד, ח ("ישובו של מקרא"). נח ז, טז. לך יב, ה. יב, יא.

20) וכמו שפי' בפס"ז (לקח טוב) כאן. – בבאר יצחק (וראה דקדוקי רש"י שבהערה 17) דכוונת רש"י ב"שרוץ הצפרדעים קורא ל' יחידות" הוא ע"ש המין. וצע"ג – שהרי מפורש ברש"י "שרוץ הצפרדעים", גם מביא הוכחה מ"ותהי הכנם" ולא מר"פ וישלח (כבפס"ז שם).

21) יפה תואר לשמו"ר שם. משכיל לדוד כאן. תו"ת כאן.

22) ראה משכיל לדוד כאן, דהחרטומים "לא יכלו אלא לאסוף ולכנוס הצפרדעים.. ולכך כתיב ויעלו את הצפרדעים"* – וכדעת ר"פ בסנה' שם (ובשמו"ר שם, ז – רבנן) דאפי' כגמלא לא מצו מיברו אלא האי מכניף להו והאי לא מכניף.

אבל ממש"כ רש"י (לקמן פסוק יד) "לבראותם כו'"** משמע דמפרש כדעת ר"א (בסנה' (ושמו"ר) שם) דאין השד יכול לברוא*** ברי' פחותה מכשעורה (וכמ"ש במשכיל לדוד פסוק יד). ועפ"ז י"ל – דאדרבה: גם החרטומים העלו הצפרדעים בצפרדע אחת (ודלא כמ"ש במשכיל לדוד שם, דגם לדעת ר"א לא מצו לברוא אלא ברי' כפי הטבע). ומש"נ באופן העשי' דהחרטומים והעלי' "ויעשו גו' ויעלו את הצפרדעים" ולא "ויעשו גו' ותעל הצפרדע" – כי כיון שכותב: ויעשו כן החרטומים – פירושו כאופן עשיית אהרן. ואכ"מ.

23) דאל"כ – למה מפרש רש"י ד"פשוטו" הוא "שרוץ הצפרדעים" (שאינו פירוש מוכרח), ולא כבכמה מקומות – ע"ש המין?

24) היינו – ה"שרוץ" בפועל (וכמו ב"כנים"),

---

*) ומה שדוקא במכת כנים אמרו "אצבע אלקים היא" (כמו שהקשה ברמב"ן פסוק טו. חדא"ג לסנה' שם) – מתרץ (במשכיל לדוד) שם: הואיל וס"ס גם הם העלו צפרדעים לא הוכרחו לומר אצבע אלקים היא משא"כ גבי כנים שלא יכלו לפעול כלל.

**) כ"ה ברוב הגירסאות. ובכמה גירסאות: לבראותם ולהוציאם כו'. וראה מפרשי רש"י שם. ובארוכה – שם אפרים (להרא"ז מרגליות) לפרש"י שם.

***) אבל ממש"כ רש"י "שאין השד שולט על כו'" (ולא "לברוא") – משמע כדעת ר"פ דבפחות מכשעורה לא יכלו אפי' מיכניף להו – ראה רמב"ן ובחיי שם. וראה בארוכה שם אפרים שם. ואכ"מ.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הפוך: צריך היה להיות כתוב בכל מקום, וגם כאן, לשון רבים, צורת היחיד כאן אינה "חלקה" כל־כך[25], כי מיד לאחר מכן כתוב "ויעשו כן החרטומים... ויעלו את הצפרדעים"?

לכן מציין זאת רש"י כפירוש שני, ואילו פירוש המדרש הוא הראשון והעיקרי לפי פשוטו של מקרא.

אך עדיין לא מובן: במה מהווה הפירוש השני יותר "פשוטו", לגבי משמעות המילים "ותעל הצפרדע", לעומת פירוש המדרש?

ו.
אהרן קיים את הציווי על־ידי צפרדע ש"מתזת נחילים"

ההסבר לכך הוא: רש"י אינו צריך להסביר רק את השינוי בלשון, אלא יותר מכך – השימוש בלשון "ותעל הצפרדע" סותר להוראות ה' לאהרן בפסוק הקודם "נטה את ידך במטך... והעל את הצפרדעים...". כי מן ההדגשה "והעל את הצפרדעים..." (שלא כבמכת ארבה, שם נאמר[26] "נטה ידך על ארץ מצרים ב(שביל מכת ה)ארבה ויעל..." וכך במכות אחרות[27]), מובן, שהציווי לאהרן אינו רק על־ידי ההכנה וההתחלה – "נטה את ידך במטך...", אלא עליו לפעול עד להבאת כל הצפרדעים ממש, ובריבוי – "והעל את הצפרדעים" – וכיצד, אפוא, הוא קיים ציווי זה כאשר למעשה היה זה באופן של "ותעל הצפרדע" (צפרדע אחת)?

לכן מפרש רש"י "והיו מכין אותה והיא מתזת נחילים נחילים". אמנם, מלכתחילה, על־ידי "ויט אהרן את ידו...", הגיעה צפרדע אחת בלבד, אך היתה זו צפרדע מיוחדת, אשר מתזת נחילים נחילים – כפי שמים ניתזים כאשר מכים "על מימי מצרים", ואין נוצרים מים חדשים יש מאין. וכך היתה גם הצפרדע שבאה מ"מימי מצרים", ולא חשוב מי מכה אותה, ולפיכך משמיט[28] רש"י את המילה "מצרים".

לפי זה מובן מדוע אין רש"י יכול לפרש, כפי שמוסבר בגמרא וב'שמות רבה', ש"שרקה להם והם באו" או ש"השריצה ומלאה כל ארץ מצרים", כי לפי זה יוצא שאהרן גרם להבאת צפרדע אחת בלבד ואחר־כך נגרם ריבוי הצפרדעים על־ידי "שרקה" או "השריצה", ובכך לא קיים אהרן את הציווי "והעל את הצפרדעים". לכן מוכרח רש"י להביא את הפירוש ש"מתזת נחילים".

ז.
"ותעל" – שתי משמעויות הכוללות את שני הפרטים במדרש

התורה אומרת בפירוש שאהרן צווה "והעל את הצפרדעים", בלשון רבים, ומוכרח, אפוא, להיות מובן מן הפסוק, לפחות ברמז, שציווי זה קויים.

ההסבר לכך הוא: את "ותעל הצפרדע" אפשר לבאר בשתי דרכים: א) הצפרדע עלתה. ב) בהפעיל – הצפרדע העלתה צפרדעים אחרות[29].

ושני הפרטים בפירוש המדרש – (א) שאהרן גרם לבוא צפרדע אחת, (ב) שהצפרדע העלתה אחרות – כלולים בשתי המשמעויות הנ"ל: א) "ותעל הצפרדע" – "צפרדע אחת היתה", ב) "ותעל" – "מתזת נחילים נחילים".

בכך מובן גם מדוע מביא רש"י את ה"דרש" – "והיא מתזת נחילים נחילים" על המילים "ותעל הצפרדע" ולא על "ותכס את ארץ מצרים".

ח.
רק לפי "מדרשו" ניתן לפרש שתי משמעויות

אמנם, לפירוש זה יש אחיזה בלשון הפסוק, כדלעיל, אך על כך אומר רש"י "זהו מדרשו" – כי לפי פירוש זה מוכרחים לומר ששתי המשמעויות השונות של "ותעל הצפרדע" קויימו, וזה אינו מתאים לדרך הפשט בלימוד המקרא, אלא זוהי דרך "מדרשו"[30]. לפי "פשוטו" צריכה המילה להתפרש באופן אחד בלבד:

---

25) אבל אינה קשיא חזקה (כבפי' ע"ש המין) – כי השינוי הוא רק במקום א'.

26) בא י, יב ובפרש"י.

27) דם – "ונטה ידך גו' ויהיו דם גו'" (פרשתנו ז, יט): כנים – "והך את עפר הארץ והי' לכנים גו'" (ח, יב): שחין – "קחו גו' וזרקו גו' והי' לאבק גו'" והי' גו' לשחין גו'" (ט, ח־ט): ברד – "נטה את ידך גו' ויהי ברד גו'" (ט, כב): חשך – "נטה ידך גו' ויהי חשך גו'" (בא, י, כא).

28) דלא כבתנחומא ותדבא"ר (נסמן בהערה 7) ד"היו המצריים מכין אותה". ובמדרש אגדה (באבער) ליתא תיבת "מצריים".

29) ראה מלבי"ם כאן.

30) להעיר מפרש"י אסתר (ה, ד): רבותינו אמרו טעמים הרבה (ומביא טעם אחד בלבד – ומסיים) ועוד טעמים רבים – ובגמרא שם (מגילה טו, ב): עבדה כו' ככולהי תנאי וככולהו אמוראי. ואכ"מ. אבל שם אין זה שייך לפי' תיבות הכתוב, כ"א טעם ולכללות המאורע. ואכ"מ.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

על "ותעל", כמו על ההמשך "ותכס", צריך להסביר שהכוונה ב"צפרדע" — לשון יחיד — היא "שרוץ הצפרדעים".

עם זאת מביאו רש"י כפירוש שני — ואילו הפירוש העיקרי הוא מדרשו" — כי: א) מצד תוכן הכתובים מתאים פירוש המדרש יותר לפשוטו של מקרא (כאמור לעיל), ב) גם עצם המובן של המילה "צפרדע" "חלק" יותר לפי פירוש המדרש מכפי הפירוש "שרוץ הצפרדעים"[31], (כדלעיל ס"ג).

ט.
גם אם אי־אפשר לגמור, צריך להתחיל

מ"יינה של תורה" אשר בפירוש רש"י:

ישנו כלל[32] ש"המתחיל במצוה אומרים לו גמור", כפי שחז"ל מזהירים[33] שעונשים כבדים נגרמים כאשר אפשר לגמור מצוה, ואין גומרים אותה.

יותר מכך, ובמיוחד, לגבי לימוד תורה עם הזולת, צריך להיות "תשים לפניהם" — כשולחן הערוך ומוכן לאכול לפני האדם[34].

עם־זאת, אם יהודי יודע שמסיבות בלתי־נמנעות הוא לא יוכל להשלים את המצוה המותחלת, בכל זאת אסור לו להימנע מהתחלת המצוה וקיום החלק שבאפשרותו לקיים, כפי שמוצאים אצל משה רבינו, שהוא הבדיל את שלוש ערי המקלט בעבר הירדן[35], למרות ש"אינן קולטות עד שיבדלו אותן שבארץ כנען"[36], כי "מצוה שאפשר לקיימה אקיימנה"[37].

מובן שכאשר יש ספק מהי שלימות המצוה, הרי במצוות כגון צדקה, כל המרבה הרי זה משובח, ואילו במצוות כגון מלקות הרי "לא יוסיף פן יוסיף"[38], עד אשר לדעת כמה מהאמוראים "בצרי רבנן חדא[39] (=הפחיתו חכמים אחת) "מפני החשש של "פן יוסיף[40]".

דומה לכך ההבדל בין שני פירושי רש"י:

לפי הפירוש הראשון יוצא, שאהרן גרם ל"העל את הצפרדעים", אבל "ותכס את ארץ מצרים" נגרם מאוחר יותר, על־ידי ש"היו מכין".

ואילו לפי הפירוש השני יוצא, שאהרן גרם לכל שירוץ הצפרדעים, שכסה את כל ארץ מצרים.

כי הצפרדעים היו: א) בפשטות — מכה ונגף למצרים, ולכן בפשוטו גרם אהרן לכל. ב) פעולה שממנה ילמד פרעה שצריך להיות מאוחר יותר "ואשלחה את העם", ולכן לפי מדרשו פעל אהרן כך שיהיה אחר־כך "מכין".

במילים אחרות: כאשר מבארים את התורה בדרך הדרש, הרי שכך הוא גם הפירוש לציווי "והעל את הצפרדעים" — לאו דוקא צפרדעים רבים כפשוטו, אלא אפשר לפרש שהכוונה לצפרדע אחת, וכיון שזהו ענין הדומה למלקות, לכן "בצרי" והוא הניח שהציווי הוא על "אחת...", ואין חשש ל"פן יוסיף".

י.
ההוראה

ההוראה הנלמדת משני הפירושים היא:

מהפירוש הראשון (שאהרן העלה רק "צפרדע אחת") לומדים שאם במדת פרעניות (מכה למצרים) כך, במדה טובה על־אחת־כמה־וכמה[41], שצריך לדאוג לחשש של "פן יגרע".

מהפירוש השני (שאהרן "גמר" המצוה) לומדים שצריך להשתדל לקיים מצוה בשלימותה מתחילתה ועד סופה. וכאשר מדובר, לדוגמא, במצות קירוב יהודי לתורה ולמצוות ו"תלמוד תורה כנגד כולם", אין להסתפק בהתחלת הקירוב, אלא צריך להשלימו, צריך לעסוק בכך עד שיהיה כשולחן הערוך, שיא ההתעלות.

אבל אם האדם נמצא במצב שבו מתאפשר לו רק להתחיל במצוה, ויוכל רק "להתחיל" בקירוב הזולת

31) ואעפ"כ רק הפי' הב' הוא "פשוטו" — כי הקושי בפירוש "שרוץ הצפרדעים" הוא רק שאין ע"ז ראי' מכריחה, אבל פי' המדרש (שצריך לפרש "ותעל הצפרדע" בב' אופנים (פועל ומפעיל) בחדא מחתא) — הוא היפך פירוש ע"פ פשוטו.

32) פרש"י עקב ח, א — מתנחומא שם ו (וסוטה יג, ב). ירושלמי פסחים פ"י ה"ה. ר"ה ספ"א. מגילה ספ"ב.

33) סוטה ותנחומא שם.

34) משפטים (כא, א) ובפרש"י. וראה הל' ת"ת לאדה"ז (פ"ד סי"ח).

35) ואתחנן ד, מא.

36) פרש"י ואתחנן שם. מסעי לה, יג (מספרי שם).

37) פרש"י ואתחנן שם (ממכות י, א).

38) תצא כה, ג.

39) מכות כב, ב.

40) תיב"ע תצא שם. פיה"מ להרמב"ם מכות פ"ג מ"י. רמב"ם הל' סנהדרין רפי"ז (וראה נ"כ שם). חינוך מצוה תקצה. וראה במדב"ר פי"ח, כא. וכבר העירו באחרונים שעפ"ז מצינו ענין סייג מן התורה (וראה לקח טוב כלל ח).

41) ראה פרש"י יתרו כ, ו. תשא לא, ז.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לתורה ולמצוות, הרי הוא עלול לחשוב: מה ערך לפעולה של התחלת ה"התעסקות" בקירוב הזולת, כאשר אין הוא יודע אם יוכל להצליח בכך, ומי יודע מה יהא בסופו של דבר?

לכך באה ההוראה האמורה ש"מצוה שאפשר לקיימה אקיימנה".

ובכלל: אין להיכנס לעריכת חישובים — "בהדי כבשא דרחמנא למה לך"[42] (=בצפונותיו של הקדוש־ברוך־הוא למה לך להתעסק), אין זה ה"עסק" שלו, היהודי צריך להתחיל ככל אשר ביכולתו כדי לקרב יהודי אחר.

ויותר מכך — כאשר הוא יעשה את כל התלוי בו, הרי "מחשבה טובה הקדוש־ברוך־הוא מצרפה למעשה"[43] — הקדוש־ברוך־הוא מצרף ומביא את המחשבה הטובה לידי מעשה[44].

וכאשר הקדוש־ברוך־הוא "גומר" את ה"מצוה", היא מתקיימת ללא שום מגבלות, עד לשיא של השלימות.

(משיחת ש"פ וארא תשכ"ז)

42) ברכות י, סע"א.
43) קדושין מ, א.
44) ס' המאמרים תש"ב ע' 87. וראה פי' אדה"ז — תניא פט"ז.

אגרות קודש

ב"ה, כ"ו טבת, תשי"ג
ברוקלין.

הרה"ח הוו"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ וכו'
מוהרנ"ן שי'

שלום וברכה!

...מ"ש שמצטער ע"ד ענין לימוד התניא בע"פ שהנהיג, הנה ידועה מעלת ידיעת התניא בע"פ וכאמור בשיחת כ"ק מו"ח אדמו"ר תרצ"א-ריגא ועיין ג"כ במכתב הנדפס בסוף הערות וקיצורים לתניא, ומה שאמרו בשמי בענין זה הוא רק זה, שכיון שהתלמידים מוגבלים בזמן לימודם ובמילא חסרה להם אפילו ידיעה שטחית בכמה וכמה ענינים, הרי מוכח שיתנו הזמן שבסדר הישיבה על רכישת כמה ענינים ובמילא לא נשאר כ"כ זמן ללימוד בע"פ, אבל מובן שאין בזה כל ענין שיגרום לו צער וכיו"ב ובפרט שהודיע עד"ז בזמנו לכ"ק מו"ח אדמו"ר. ומהנכון הי' שיתדבר עם התלמידים, שכיון שבפאריז נמצאים כל היום בכותלי הישיבה, שיקחו על הלימוד בע"פ **גם** מזמנם הם, שלא בזמן הלימוד בהישיבה נוסף על הזמן שיקבעו ע"ז **בסדר** הישיבה.

אצל בתו וחתנו הרב וילדיהם - שיחיו - הכל שלום והברית הי' בעתו ובזמנו, ויגדלו את ילדיהם שיחיו לתורה לחופה ולמעשים טובים ועיניו ועיני זוג' שיחיו רואות ורוות מהם ומכל יו"ח שיחיו רוב נחת חסידותי.

בברכת הצלחה בעבודתו בקדש ולבריאות הנכונה שהיות הגוף בריא מדרכי השם הוא.

נ"ב: דברתי עם הרה"ג והרה"ח אי"א נו"נ מוהרבא"ג שי' קודם נסיעתו מפה ע"ד השתדלות בנסיעתו לכאן ואם באפשרי - שיהי' איזה ימים קודם יו"ד שבט, ולפלא שאין הוא מזכיר במכתבו כלום עד"ז.

מוסג"פ קונטרס שהו"ל זה לא כבר.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ילקוט לוי יצחק על התורה

חודש אייר (ב)

ביאור דחודש אייר נק' "זיו", ור"ת אברהם יצחק יעקב רחל

חדש איי"ר הוא ביסוד[1] כי נקרא זיו[2], הוא ר"ת אברהם יצחק יעקב רחל, שהם ד' רגלי המרכבה חסד גבורה תפארת ומלכות, ועיין במאורי אור[3] מע' אייר ע"ש.

לקוטי לוי יצחק, הערות לזהר בראשית עמוד סד

"אייר" ר"ת **אברהם יצחק יעקב רחל**, ד' רגלי המרכבה[4]. והענין בזה – שג' האבות (כנגד ג' רגלי המרכבה), חסד גבורה ותפארת, הם בחי' האורות, ורחל (רגל הרביעי שעל ידו נעשית שלימות המרכבה), בחי' המלכות (כנסת ישראל), היא בחי' הכלים[5]. וי"ל שחיבורם יחד (בר"ת ד"אייר") מורה על המשכת וגילוי האורות (גם האורות עליונים) בכלים.

ויש להוסיף, ש"**רחל**" מורה על העילוי ד"מעשינו ועבודתינו כל זמן משך הגלות" להביא את הגאולה – כמ"ש[6] "רחל מבכה על בני' גו' כי איננו", "איננו" דייקא (ולא "אינם"), כיון ש"**קוב"ה בגלותא סליק** ("איננו") לעילא ולעילא"[7], וע"י פעולתה של רחל (מעשינו ועבודתינו דכנסת ישראל) בזמן הגלות ("מבכה גו' כי איננו") באה הגאולה (כהמשך הכתוב[8] "יש שכר לפעולתך גו' **ושבו בנים לגבולם**"), והאורות העליונים שהיו בבחי' הסתלקות לעילא ולעילא (ענינו האמיתי של הגלות) נמשכים ומתגלים למטה. עי"ש.

תורת מנחם התוועדויות ה'תש"נ חלק ג עמוד 161

חודש תמוז – אב

"ויהי מקץ שנים חדשים" (ס' שופטים יא, לט), רמז לחדשי תמוז אב

ראה הביאור בלקוטי לוי יצחק, ליקוטים על פסוקי תנ"ך ומאחז"ל ע' מ' – דמ"ש (ס' שופטים יא, לט) "ויהי מקץ **שנים חדשים** וגו'" קאי על חדשי תמוז אב או אלול ותשרי עי"ש.

חודש אב

חמשה עשר באב, וחמשה עשר בשבט, שניהם בחודש החמישי דחדשי קיץ וחורף, וביאורו

ביאור, דחודש אב הוא חודש **החמישי** דחדשי הקיץ – חמשה עשר באב, וחודש שבט הוא החודש **החמישי** דחדשי החורף – חמשה עשר בשבט, ראה ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק ג' סי' נח.

* * *

---

1) **פירוש:** מדות היסוד הוא המקשר המשפיע והמקבל, וזהו הרמז שחודש אייר נק' זיו, וכן הוא ר"ת אברהם יצחק יעקב (המשפיע) רחל (המקבל) כדלקמן.

וראה תורת מנחם – ספר המאמרים מלוקט חלק ג' ע' שז וז"ל: מבואר בדרושי הצ"צ (אוה"ת יתרו סוף עמוד תשעב ואילך), דחודש הראשון הוא בחי' סיהרא, מלכות, דהגם שגם ר"ח ניסן יש היחוד של שמשא וסיהרא (ז"א ומלכות), מ"מ בר"ח ניסן העיקר הוא המלכות. וחודש אייר נק' זיו הוא היסוד שמאיר במלכות*. וזהו שהיסוד נקרא זיו הוא לפי שהוא זיו והארה בלבד. ובחודש השלישי מקבלת המלכות מת"ת, דבת"ת הוא הגילוי דהוי' שהוא שם העצם, היינו שהגילוי דחודש השלישי הוא לא זיו (כהגילוי דחודש אייר) אלא גילוי העצם. עיי"ש.

*) זח"ג שם. הובא בלקו"ת במדבר ג, א. אוה"ת בהעלותך ע' שסז.

2) ראה ראש השנה ב, ב "בחדש זיו הוא החודש השני" (מלכים-א ו, א). ופרש"י **בחודש זיו**. הוא אייר כדמפרש קרא הוא החודש השני ואמרינן לקמן (דף ז.) ניסן ראש השנה לסדר מנין החדשים. זהר חלק ג' קיז, ב.

וראה קהלת יעקב אות זיין וז"ל: **זיו הוא היסוד** (זוהר בלק רד, ב) שהוא המאיר לסיהרא והוא בהיר, וזיו בסוד יוסף יפה תואר, והנה היסוד מחבר זעיר ונוקבא, וזהו רמוז בזיו ז' מלכות שנקרא שבע שכלולה מז' מדות, י' יסוד זעירא, ו' תפארת, ועל כן אייר נקרא זיו כנודע (ראש השנה ב, ב). עי"ש.

3) מאורי אור ערך אות א' סעיף פד וז"ל: אייר ביסוד, איי"ר ר"ת "אברהם "יצחק "יעקב "רחל מרכבה שלימה ולכן נק' חדש זיו והארה. עי"ש.

4) מאו"א א, פד (כנ"ל הערה 3). ב"ש לאה"ע סקכ"ו ס"כ. מג"ע אופן קכא. לקוטי שיחות חלק ז' עמוד 300 ואילך.

5) ראה לקו"ש חכ"ו ע' 46. וש"נ.

6) ירמי' לא, יד.

7) זהר חלק א' רי, א.

8) שם, טו-טז.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ילקוט גאולה ומשיח

ו, ג – וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב באל שדי ושמי ה' לא נודעתי להם

א. כשם שעבודת האבות הראשונים היתה הכנה למתן תורה לאחרי גלות וגאולת מצרים, ולאחר מכן – הכניסה לארץ ישראל, אשר באה בזכות ובקיום הבטחת הקב"ה להאבות – כמסופר בהמשך הכתובים (לאחרי "וארא גו'")[1]: "וגם הקימותי את בריתי אתם לתת להם את ארץ כנען גו', וגם אני שמעתי את נאקת בני ישראל אשר מצרים מעבידים אותם **ואזכור את בריתי**, לכן (ע"פ אותה השבועה[2]) אמור לבני ישראל אני ה' והוצאתי אתכם גו' והצלתי גו' וגאלתי גו' ולקחתי גו' והבאתי אתכם אל הארץ אשר נשאתי את ידי לתת אותה לאברהם ליצחק וליעקב ונתתי לכם מורשה".

כמו כן עבודת אבות החסידות היא הכנה לגאולה האמיתית והשלימה וגילוי פנימיות התורה לעתיד לבוא[3], כידוע[4] שד' לשונות הגאולה הנ"ל (והוצאתי, והצלתי, וגאלתי, ולקחתי) הם גם כנגד הגאולה העתידה, שאותה מדמים לגאולת מצרים – "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות"[5].

ולהעיר, ששמו של הקב"ה שנתגלה אל האבות – "(א-ל) **שד"י**" – הוא ראשי תיבות של השמות (הראשונים והעיקריים[6]) של ג' אבות החסידות, **ש**ניאור (זלמן), **ד**וב(ער), **י**שראל.

תורת מנחם התוועדויות ה'תנש"א פרשת וארא

ו, ו-ז – לכן אמור לבני ישראל אני ה' והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים והצלתי אתכם מעבודתם וגאלתי אתכם בזרוע נטויה ובשפטים גדולים. ולקחתי אתכם לי לעם והייתי לכם לאלקים וידעתם כי אני ה' אלקיכם המוציא אתכם מתחת סבלות מצרים

ג. אמר ד' לשונות של גאולה כנגד ד' גליות, ג' לשונות בחד קרא לקביל ג' גליות, וכנגד גלות רביעי אמר פסוק בפני עצמו, שכן ראה יעקב (בראשית כט, ב) ג' עדרי צאן ג' גליות, ואבן גדולה כנגד גלות ד' ששקול כנגד כולם[7] וכן ג' חיות שאמר משה, גמל שפן ארנבת ג' גליות, ואת החזיר אמר בפסוק בפני עצמו רומז על גלות רביעי[8].

וכן דניאל ראה בלילה אחת ג' גליות ובלילה בפני עצמו ראה גלות אחרון (כמפורש בדניאל ח).

וכן אמר דוד ד' פעמים כי לעולם חסדו, במזמור הללו את ה' כל גוים (תהלים קיז).

ומזה הטעם כופלים ד' פסוקים לקביל ד' גליות שהם כפולים, ישתרגו עלו על צוארי [איכה א, יד ע"ש במדבר רבה], לקחה מיד ה' כפלים (ישעי' מ, ב).

לקביל גלות מדי כופלים אודך כי עניתני, כי במלת **אדך** נרמזים ג' מלכים שמלכו במדי **אחשורוש** דריוש **כורש**.

אבן מאסו הבונים לקביל בבל והמה נרמזים בו, ג' מלכים שמלכו בו **נבוכדנצר בלשצר אויל מרודך**, ונרמזו במלת **אבן**, היתה לראש פינה, אנת הוא רישא די דהבא (דניאל ב, לח).

מאת ה' היתה זאת, גלות יון נרמז במלת **מאת**, ג' מלכים שמלכו בכיפה ביון, אלכסנדרס מוקדון, **אנטיוכס**, **תלמי**, אמר היא נפלאת בעינינו, שהיא נרמזת בימי מתתיהו.

כנגד גלות אדום, זה **היום** עשה ה', דאתמר עלה (איכה א, יד) נתנני שוממה כל **היום** דוה, וכן יעקב אמר (תולדות כה, לא) מכרה **כיום** את בכורתך לי, על יומו של עשו שהי' ראוי להיות אלף שנים[9], רק בעוונותינו (בראשית כט, ז) הן עוד היום גדול לא עת האסף המקנה.

ואמר אח"כ ד' פעמים **אנא ה'** שהוא בגמטריא **אנו והו** שהוא סוד תרין שמהן שהם עמנו בד' גליות[10], חוזר אח"כ עוד ד' פסוקים לקביל ד' גליות אלו, אל ה' **ויאר** לנו, לקביל **מדי** ליהודים היתה **אורה** (אסתר ח, טז), אלי אתה **ואודך** לקביל יון שתקנו **להודות** ולהלל, א-להי **ארוממך** שהלוים במקדש אומרים בשיר מזמור (תהלים ל, א) **ארוממך** ה' כי דלתני, הודו לה' כי טוב לקביל **אדום**.

מגלה עמוקות

1. ו, ד-ח.
2. פירוש רש"י על הפסוק ד"ה לכן.
3. ראה שיר השירים א, ב ובפירוש רש"י.
4. ראה בארוכה ד"ה והי' אור הלבנה תרנ"ד (ספר המאמרים עמוד קכד ואילך). לכן אמור לבני ישראל תרנ"ח (ספר המאמרים עמוד פז ואילך). תרע"ח (ספר המאמרים עמוד קלט ואילך). ובכמה מקומות.
5. מיכה ז, טו.
6. ובפרט ששמו השני של אדמו"ר הזקן והמגיד (באם כותבים דוב בער בב' תיבות) הוא בלע"ז.
7. בב"ר פ"ע דרש כן, אלא ששם דרש על ונאספו שמה כל העדרים זו מלכות רביעית, וכן הוא במדרש שיר השירים זוטא פ"ו.
8. ויקרא רבה יג, ה את הגמל זו בבל, את השפן זו מדי, ואת הארנבת זו יון, ואת החזיר זו פרס (ואמר דרך כינוי וכוונתו על אדום כמ"ש המפרשים), משה נתן שלשתן בפסוק אחד (בספר דברים) ואת החזיר בפסוק אחד. ולמה ר"י אומר ששקול כנגד שלשתן, רשב"ל אמר יתירה (משלשתן).
9. בתנחומא בובר תולדות ד', מכרה כיום אמר ר' אחא מי שהוא יודע לחשב כראוי לא נטלו ישראל בעולם הזה אלא אלף שנים שיומו של הקב"ה אלף שנים הן וכן בב"ר סג, יג.
10. סוכה מה, א. ובתוס' ד"ה אני והו משום דדרשינן בפתיחתא לד דאיכה רבתי ואני בתוך הגולה וכתוב והוא אסור בזיקים כביכול הוא עצמו ע"ש.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

חומש יומי

פרשת וארא

~ יום ראשון כ"ב טבת ~

ו (ב) **וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֶל־מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי יְהוָה:**

ב ומליל ייָ עם משֶׁה וַאֲמַר לֵהּ אֲנָא ייָ:

רש"י ◄ **וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֶל מֹשֶׁה.** דִּבֵּר אִתּוֹ מִשְׁפָּט עַל שֶׁהִקְשָׁה לְדַבֵּר וְלוֹמַר: "לָמָה הֲרֵעוֹתָה לָעָם הַזֶּה"?. **וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי ה'.** נֶאֱמָן לְשַׁלֵּם שָׂכָר טוֹב לַמִּתְהַלְּכִים לְפָנַי. וְלֹא לְחִנָּם שְׁלַחְתִּיךָ, כִּי־אִם לְקַיֵּם דְּבָרַי שֶׁדִּבַּרְתִּי לָאָבוֹת הָרִאשׁוֹנִים. וּבַלָּשׁוֹן הַזֶּה מָצִינוּ שֶׁהוּא נִדְרָשׁ בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת, "אֲנִי ה'" נֶאֱמָן לְהִפָּרַע, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר אֵצֶל עֹנֶשׁ, כְּגוֹן: "וְחִלַּלְתָּ אֶת שֵׁם אֱלֹהֶיךָ, אֲנִי ה'". וּכְשֶׁהוּא אוֹמֵר אֵצֶל קִיּוּם מִצְוֹת, כְּגוֹן: "וּשְׁמַרְתֶּם מִצְוֹתַי, וַעֲשִׂיתֶם אוֹתָם, אֲנִי ה'", נֶאֱמָן לִתֵּן שָׂכָר.

(ג) **וָאֵרָא אֶל־אַבְרָהָם אֶל־יִצְחָק וְאֶל־יַעֲקֹב בְּאֵל שַׁדָּי וּשְׁמִי יְהוָה לֹא נוֹדַעְתִּי לָהֶם:**

ג ואתגליתי לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב בְּאֵל שַׁדָּי וּשְׁמִי ייָ לָא הוֹדָעִית לְהוֹן:

רש"י ◄ **וָאֵרָא.** אֶל הָאָבוֹת. **בְּאֵל שַׁדָּי.** הִבְטַחְתִּים הַבְטָחוֹת, וּבְכֻלָּן אָמַרְתִּי לָהֶם: אֲנִי אֵל שַׁדָּי. **וּשְׁמִי ה' לֹא נוֹדַעְתִּי לָהֶם.** "לֹא הוֹדַעְתִּי" אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא "לֹא נוֹדַעְתִּי" — לֹא נִכַּרְתִּי לָהֶם בְּמִדָּה אֲמִתִּית שֶׁלִּי, שֶׁעָלֶיהָ נִקְרָא שְׁמִי ה' — נֶאֱמָן לְאַמֵּת דְּבָרַי, שֶׁהֲרֵי הִבְטַחְתִּים וְלֹא קִיַּמְתִּי.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

ב) וַיְדַבֵּר הַכָּתוּב אָמַר וַיַּאֲמֵן הָעָם וְלֹא כָּל הָעָם וְהַכֹּל מוֹדִים בֵּאלֹהִים אַפִּי' פַּרְעֹה כַּאֲשֶׁר אֲפָרֵשׁ עוֹד. עַל כֵּן אָמַר וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי ה'. לָכֵן אֱמוֹר לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲנִי ה'. וִידַעְתֶּם כִּי אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם הַמּוֹצִיא אֶתְכֶם: תורה ג

ג) וָאֵרָא. נְבוּאַת הָאָבוֹת הָיְתָה בְּמַרְאוֹת הַלַּיְלָה עַל כֵּן מִלַּת וָאֵרָא. מִלַּת שַׁדָּי קָשָׁה בְּפֵרוּשׁ. וְהַגָּאוֹן אָמַר כִּי הַשִּׁי"ן נוֹסָף כְּשִׁי"ן שָׁאַתָּה מְדַבֵּר עִמִּי. וְהַטַּעַם שֶׁאָמַר לָעוֹלָם דַּי. וְלֹא אֵדַע טַעַם לְפֵרוּשׁ זֶה כִּי אֵיךְ יִקְרָא שֵׁם אֲשֶׁר דַּי. רַק לִהְיוֹתוֹ תֹּאַר כְּמוֹ טוֹב וְסֶלָה. עַל לִבִּי דַּוִּי. וְהַנָּגִיד רַב שְׁמוּאֵל פֵּי' בּוֹ בְּלָשׁוֹן עֲרָבִי אַלְקָהָאר. וּפֵרוּשׁוֹ מְנַצֵּחַ וְתַקִּיף. וְהִיוּ"ד תַּחַת אוֹת הַכֶּפֶל. כְּיוּ"ד דְּלִיו שׁוּקִים מִפֶּסַח. וְאָלֶ"ף אֲשֶׁר בּוֹאוֹ נִהֲרָים. וְכָמוֹהוּ כְּקוֹל שַׁדַּי. וְהָיָה שַׁדַּי בְּצָרֵיךָ וְיָפֶה פֵּרֵשׁ. וּמִלַּת נוֹדַעְתִּי מִבִּנְיַן נִפְעָל. וְאֵינֶנּוּ כְּמוֹ הוֹדַעְתִּי כְּדִבְרֵי מְנַחֵם. וְרַבִּי מָרִינוֹס אָמַר כִּי וּשְׁמִי ה' שְׁבוּעָה כִּי בְּלָשׁוֹן עֲרָבִי יֵשׁ יָ"ו לִשְׁבוּעָה. וְטַעַם לֹא נוֹדַעְתִּי לָהֶם כְּמוֹ שֶׁנּוֹדַעְתִּי לְךָ. וְכַיָּ"ו הַזֶּה לֹא מָצָאנוּ בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ. וְכָכָה דִּקְדּוּקוֹ יֵשׁ מִלּוֹת מוֹשְׁכוֹת עַצְמָן וַאֲחֵרוֹ' עִמָּם ג"כ אוֹתִיּוֹת. כְּמַ"ם מֵאֵל אָבִיךָ וְיַעֲזְרֶךָ וְאֶת שַׁדַּי. שֶׁהוּא וּמֵאֵת שַׁדַּי. וְכָכָה בֵּי"ת בְּאֵל שַׁדַּי כְּאֵלּוּ כָּתוּב וּבְשֵׁמִי ה' לֹא נוֹדַעְתִּי לָהֶם. אָמַר רַב סְעַדְיָה הַגָּאוֹן כִּי תֶחְסַר בָּאַחֲרוֹנָה מִלַּת לְבַדּוֹ. כְּאִלּוּ אָמַר וּבְשֵׁמִי ה' לְבַדּוֹ לֹא נוֹדַעְתִּי לָהֶם רַק פַּעַם בְּאֵל שַׁדַּי וּפַעַם בְּשֵׁם ה'. וְכָמוֹהוּ לְפִי דַּעְתִּי לֹא יַעֲקֹב לְבַדּוֹ יֵאָמֵר עוֹד שִׁמְךָ כִּי אִם יִשְׂרָאֵל מִשְׁתַּתֵּף עִמּוֹ וְאֵין צֹרֶךְ לַתִּקּוּן הַזֶּה כִּי יָדַעְנוּ כִּי אֵל שַׁדַּי הוּא הש"י הַנִּכְבָּד וְאֵין בֵּינֵיהֶם הֶפְרֵשׁ. רַק שֶׁשֵּׁם שַׁדַּי הוּא תֹּאַר וְהַשֵּׁם הַנִּכְבָּד פַּעַם שֵׁם עֶצֶם וּפַעַם שֵׁם תֹּאַר כַּאֲשֶׁר פֵּרַשְׁתִּי. וְהִנֵּה מָצָאנוּ כָּתוּב בְּאַבְרָהָם אֲנִי ה' אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאוּר כַּשְׂדִּים. וּבְיַעֲקֹב אֲנִי ה' אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אָבִיךָ. וְרַבִּי יְשׁוּעָה אָמַר כִּי אַבְרָהָם וַיַּעֲקֹב לֹא יָדְעוּ זֶה הַשֵּׁם רַק מֹשֶׁה כָּתַב כָּכָה. וְלֹא דִּבֵּר ר' יְשׁוּעָה נְכוֹנָה. כִּי אֵיךְ יִכְתֹּב מֹשֶׁה שֵׁם לֹא הִזְכִּירוֹ הַשֵּׁם. וְאֵין סָפֵק כִּי הָאָבוֹת יָדְעוּ זֶה הַשֵּׁם שֶׁהוּא שֵׁם הָעֶצֶם. רַק זֶה הַשֵּׁם הוּא הַתֹּאַר לֹא יָדְעוּ. וַעֲתָּה אֲגַלֶּה לְךָ קְצָת סוֹד אֵל שַׁדַּי. יָדָעְנוּ כִּי הַשֵּׁם בָּרָא ג' עוֹלָמוֹת שֶׁהִזְכַּרְתִּי. וְהָעוֹלָם הַשָּׁפֵל יְקַבֵּל כֹּחַ מֵעוֹלָם הַתִּיכוֹן. כָּל א' מֵהַפְּרָטִים כְּפִי מַעֲרֶכֶת הָעֶלְיוֹנָה. וּבַעֲבוּר כִּי נִשְׁמַת הָאָדָם גָּבוֹהַּ מִן הָעוֹלָם הָאֶמְצָעִי. אִם הָיְתָה הַנֶּפֶשׁ חֲכָמָה וְהִכִּירָה מַעֲשֵׂה הַשֵּׁם שֶׁהֵם בְּלֹא אֶמְצָעִי. וְעַל יְדֵי אֶמְצָעִי. וְהִנִּיחָה תַּאֲוַת הָעוֹלָם הַשָּׁפֵל וְהִתְבּוֹדְדָה לְדָבְקָה בַּשֵּׁם הַנִּכְבָּד. אִם יֵשׁ בְּמַעֲרֶכֶת הַכּוֹכָבִים

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(ד) וְגַם הֲקִמֹתִי אֶת־בְּרִיתִי אִתָּם לָתֵת לָהֶם אֶת־אֶרֶץ כְּנָעַן אֵת אֶרֶץ מְגֻרֵיהֶם אֲשֶׁר־גָּרוּ בָהּ׃

ד וְאַף אֲקִימִית יָת קְיָמִי עִמְּהוֹן לְמִתַּן לְהוֹן יָת אַרְעָא דִכְנָעַן יָת אַרְעָא תּוֹתָבוּתְהוֹן דְּאִתּוֹתָבוּ בַהּ׃

רש"י ◄ וְגַם הֲקִמֹתִי אֶת בְּרִיתִי וְגוֹ׳ • וְגַם כְּשֶׁנִּרְאֵיתִי לָהֶם בְּ"אֵל שַׁדַּי", הִצַּבְתִּי וְהֶעֱמַדְתִּי בְּרִיתִי בֵּינִי וּבֵינֵיהֶם. לָתֵת לָהֶם אֶת אֶרֶץ כְּנָעַן • לְאַבְרָהָם, בְּפָרָשַׁת מִילָה נֶאֱמַר: (בראשית יז) "אֲנִי אֵל שַׁדַּי וְגוֹ׳ וְנָתַתִּי לְךָ וּלְזַרְעֲךָ אַחֲרֶיךָ אֵת אֶרֶץ מְגוּרֶיךָ". לְיִצְחָק: (בראשית כו) "כִּי לְךָ וּלְזַרְעֲךָ אֶתֵּן אֶת כָּל הָאֲרָצוֹת הָאֵל וַהֲקִימֹתִי אֶת הַשְּׁבוּעָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם", וְאוֹתָהּ שְׁבוּעָה שֶׁנִּשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם – בְּ"אֵל שַׁדַּי" אָמַרְתִּי. לְיַעֲקֹב: (בראשית לה) "אֲנִי אֵל שַׁדַּי, פְּרֵה וּרְבֵה וְגוֹ׳ וְאֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר וְגוֹ׳", הֲרֵי שֶׁנִּדַּרְתִּי לָהֶם, וְלֹא קַיַּמְתִּי.

(ה) וְגַם אֲנִי שָׁמַעְתִּי אֶת־נַאֲקַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר מִצְרַיִם מַעֲבִדִים אֹתָם וָאֶזְכֹּר אֶת־בְּרִיתִי׃

ה וְאַף קֳדָמַי שְׁמִיעַ יָת קְבִילַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דִּי מִצְרָאֵי מַפְלְחִין בְּהוֹן וְדָכִירְנָא יָת קְיָמִי׃

רש"י ◄ וְגַם אֲנִי • כְּמוֹ שֶׁהִצַּבְתִּי וְהֶעֱמַדְתִּי הַבְּרִית, יֵשׁ עָלַי לְקַיֵּם. לְפִיכָךְ, "שָׁמַעְתִּי אֶת נַאֲקַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" הַנּוֹאָקִים. אֲשֶׁר מִצְרַיִם מַעֲבִדִים אֹתָם, וָאֶזְכֹּר • אוֹתוֹ הַבְּרִית, כִּי בִּבְרִית בֵּין הַבְּתָרִים אָמַרְתִּי לוֹ: "וְגַם אֶת הַגּוֹי אֲשֶׁר יַעֲבֹדוּ דָּן אָנֹכִי".

(ו) לָכֵן אֱמֹר לִבְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֲנִי יְהוָה וְהוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מִתַּחַת סִבְלֹת מִצְרַיִם וְהִצַּלְתִּי אֶתְכֶם מֵעֲבֹדָתָם וְגָאַלְתִּי אֶתְכֶם בִּזְרוֹעַ נְטוּיָה וּבִשְׁפָטִים גְּדֹלִים׃

ו בְּכֵן אֵמַר לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲנָא יְיָ וְאַפֵּיק יָתְכוֹן מִגּוֹ דְחוֹק פָּלְחַן מִצְרָאֵי וַאֲשֵׁיזֵב יָתְכוֹן מִפָּלְחָנְהוֹן וְאֶפְרוֹק יָתְכוֹן בִּדְרָעָא מְרָמָא וּבְדִינִין רַבְּרְבִין׃

רש"י ◄ לָכֵן • עַל־פִּי אוֹתָהּ הַשְּׁבוּעָה. אֱמֹר לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲנִי ה׳ • הַנֶּאֱמָן בְּהַבְטָחָתִי. וְהוֹצֵאתִי אֶתְכֶם • כִּי כֵן הִבְטַחְתִּיו, "וְאַחֲרֵי־כֵן יֵצְאוּ בִּרְכוּשׁ גָּדוֹל". סִבְלֹת מִצְרַיִם • טֹרַח מַשָּׂא מִצְרַיִם.

(ז) וְלָקַחְתִּי אֶתְכֶם לִי לְעָם וְהָיִיתִי לָכֶם לֵאלֹהִים וִידַעְתֶּם כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הַמּוֹצִיא אֶתְכֶם מִתַּחַת סִבְלוֹת מִצְרָיִם׃

ז וְאֶקָרֵיב יָתְכוֹן קֳדָמַי לְעַמָּא וְאֶהֱוֵי לְכוֹן לֶאֱלָהּ וְתִדְּעוּן אֲרֵי אֲנָא יְיָ אֱלָהְכוֹן דְּאַפֵּיק יָתְכוֹן מִגּוֹ דְחוֹק פָּלְחַן מִצְרָיִם׃

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

בְּעֵת הַהֶרְיוֹן רָעָה שֶׁתָּבֹא עָלָיו בְּיוֹם יָדוּעַ. הַשֵּׁם שֶׁדָּבַק בּוֹ יְסַבֵּב סִבּוֹת לְהַצִּילוֹ מֵרָעָתוֹ. וְכָכָה אִם יֵשׁ בַּמַּעֲרָכָה שֶׁיִּהְיֶה עָקָר. הַשֵּׁם יְתַקֵּן לוֹ כֹּחַ תּוֹלַדְתּוֹ וְיוֹלִיד. עַל כֵּן אָמְרוּ חֲז"ל שֶׁהַשֵּׁם אָמַר לְאַבְרָהָם צֵא מֵאִצְטַגְנִינוּת שֶׁלְּךָ. וְקָרוֹב מִזֶּה הַטַּעַם אֵין מַגִּיד לְיִשְׂרָאֵל. וְעוֹד אֲבָאֵר זֶה בְּפָ׳ כִּי תִשָּׂא. עַל כֵּן אָמַר הַשֵּׁם לְאַבְרָהָם קוּם וַאֲרַבֶּה אֶת זַרְעֲךָ אֲנִי אֵל שַׁדַּי שֶׁפִּרוּשׁוֹ מְנַצֵּחַ הַמַּעֲרָכוֹת הָעֶלְיוֹנוֹת. לֹא שֶׁהַמַּעֲרָכָה תִּשְׁתַּחֶת רַק שֶׁיֵּדַע הַדָּבֵק בִּשְׁמוֹ שֶׁמִּתְחַדֵּשׁ לוֹ טוֹב שֶׁלֹּא יִהְיֶה בְּמַעֲרַכְתּוֹ עַל כֵּן אָמַר יַעֲקֹב הַמַּלְאָךְ הַגּוֹאֵל אוֹתִי מִכָּל רַע. שֶׁהָיָ׳ נָכוֹן לָבֹא עָלַי. וְזֶה הוּא סוֹד כָּל הַתּוֹרָה כַּאֲשֶׁר אֲפָרֵשׁ עוֹד. וְהִנֵּה הָאָבוֹת לֹא הִגִּיעָה מַעֲלָתָם לְדָבְקָה בַּשֵּׁם כְּמֹשֶׁה אֲשֶׁר יָדְעוּ הַשֵּׁם פָּנִים בְּפָנִים ע"כ הָיָה יָכוֹל מֹשֶׁה לְשַׁנּוֹת תּוֹלְדוֹת עוֹלָם הַשָּׁפֵל וּלְחַדֵּשׁ אוֹתוֹת וּמוֹפְתִים שֶׁלֹּא יָכְלוּ הָאָבוֹת לְחַדְּשָׁם. וְהִנֵּה מֹשֶׁה אָמַר שְׁנֵי דְּבָרִים הָאֶחָד לָמָּה זֶה שְׁלַחְתָּנִי. וְהַשֵּׁנִי וְהַצֵּל לֹא הִצַּלְתָּ אֶת עַמֶּךָ. וְהֵשִׁיב עַל הָאַחֲרוֹן עַתָּה תִּרְאֶה אֲשֶׁר אֶעֱשֶׂה לְפַרְעֹה. וְעַל הָרִאשׁוֹן וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי ה׳. וְהַטַּעַם כִּי עַל יְדֵי הָאָבוֹת נוֹדַע שְׁמִי שֶׁהוּא אֵל שַׁדַּי וְעַל יָדְךָ יִוָּדַע שְׁמִי ה׳ הַנִּכְבָּד בָּעוֹלָם כַּאֲשֶׁר אָמַר לָכֵן אֱמוֹר לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲנִי ה׳. וְהִנֵּה שְׁלַחְתִּיךָ לְהוֹדִיעַ זֶה הַשֵּׁם: תורה ד

ד) **וְגַם הֲקִימֹתִי**. גַּם שְׁלַחְתִּיךָ בַּעֲבוּר שֶׁהֲקִימוֹתִי עִם הָאָבוֹת לָתֵת לָהֶם. אוֹ לִבְנֵיהֶם שֶׁהֵם כְּמוֹהֶם אֶת אֶרֶץ כְּנַעַן: תורה ה

ה) **וְגַם**. גַּם עוֹד שְׁלַחְתִּיךָ בַּעֲבוּר שֶׁעֲשׂוּ יִשְׂרָאֵל תְּשׁוּבָה וְצָעֲקוּ אֵלַי: תורה ו

ו) **לָכֵן**. כְּמוֹ שֶׁאֲנִי עוֹמֵד כֵּן יִהְיֶ׳ דְּבָרֵי קַיָּם שֶׁאֶגְאַל אֶתְכֶם בִּזְרוֹעַ נְטוּיָה מִן הַשָּׁמַיִם אֶל הָאָרֶץ: תורה ז

ז) **וְלָקַחְתִּי*. כַּאֲשֶׁר תְּקַבְּלוּ אֶת הַתּוֹרָה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(ח) וְהֵבֵאתִי אֶתְכֶם אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָשָׂאתִי אֶת־יָדִי לָתֵת אֹתָהּ לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב וְנָתַתִּי אֹתָהּ לָכֶם מוֹרָשָׁה אֲנִי יְהוָה:

ח וְאָעֵיל יָתְכוֹן לְאַרְעָא דִּי קַיֵּמִית בְּמֵימְרִי לְמִתַּן יָתַהּ לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב וְאֶתֵּן יָתַהּ לְכוֹן יֶרְתָּא אֲנָא יְיָ:

רש"י◄ נָשָׂאתִי אֶת יָדִי • הֲרִימוֹתִיהָ לְהִשָּׁבַע בִּכְסִאִי.

(ט) וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה כֵּן אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא שָׁמְעוּ אֶל־מֹשֶׁה מִקֹּצֶר רוּחַ וּמֵעֲבֹדָה קָשָׁה: פ

ט וּמַלִּיל מֹשֶׁה כֵּן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְלָא קַבִּילוּ מִן מֹשֶׁה מִמַּעֲיַק רוּחָא וּמִפָּלְחָנָא דַּהֲוָה קָשְׁיָא עֲלֵיהוֹן:

רש"י◄ וְלֹא שָׁמְעוּ אֶל מֹשֶׁה • לֹא קִבְּלוּ תַּנְחוּמִין. מִקֹּצֶר רוּחַ • כָּל מִי שֶׁהוּא מֵצַר — רוּחוֹ וּנְשִׁימָתוֹ קְצָרָה, וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהַאֲרִיךְ בִּנְשִׁימָתוֹ. קָרוֹב לְעִנְיָן זֶה, שָׁמַעְתִּי בְּפָרָשָׁה זוֹ מֵרַבִּי בָּרוּךְ בֶּן רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, וְהֵבִיא לִי רְאָיָה מִמִּקְרָא זֶה: "בַּפַּעַם הַזֹּאת אוֹדִיעֵם אֶת יָדִי וְאֶת גְּבוּרָתִי וְיָדְעוּ כִּי שְׁמִי ה'", לְמַדְנוּ, כְּשֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מַאֲמִין אֶת דְּבָרָיו, אַפִּלּוּ לְפֶרְעָנוּת, מוֹדִיעַ שֶׁשְּׁמוֹ ה', וְכָל־שֶׁכֵּן הַאֲמָנָה לְטוֹבָה. וְרַבּוֹתֵינוּ דְּרָשׁוּהוּ (שמות רבה. סנהדרין קיא) לְעִנְיָן שֶׁל מַעְלָה, שֶׁאָמַר מֹשֶׁה: (לעיל ה) "לָמָּה הֲרֵעֹתָה"? אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא: חֲבָל עַל דְּאַבְדִּין וְלָא מִשְׁתַּכְּחִין! יֵשׁ לִי לְהִתְאוֹנֵן עַל מִיתַת הָאָבוֹת, הֲרְבֵּה פְּעָמִים נִגְלֵיתִי עֲלֵיהֶם בְּ"אֵל שַׁדַּי", וְלֹא אָמְרוּ לִי: "מַה שְּׁמֶךָ", וְאַתָּה אָמַרְתָּ: "מַה שְּׁמוֹ, מָה אֹמַר אֲלֵיהֶם"?. וְגַם הֲקִימוֹתִי וְגוֹ' • וּכְשֶׁבִּקֵּשׁ אַבְרָהָם לִקְבֹּר אֶת שָׂרָה, לֹא מָצָא קַרְקַע עַד שֶׁקָּנָה בְּדָמִים מְרֻבִּים, וְכֵן בְּיִצְחָק — עִרְעֲרוּ עָלָיו עַל הַבְּאֵרוֹת אֲשֶׁר חָפַר, וְכֵן בְּיַעֲקֹב: (בראשית לג) "וַיִּקֶן אֶת חֶלְקַת הַשָּׂדֶה" לִנְטוֹת אָהֳלוֹ, וְלֹא הִרְהֲרוּ אַחַר מִדּוֹתַי, וְאַתָּה אָמַרְתָּ: "לָמָּה הֲרֵעֹתָה"?. וְאֵין הַמִּדְרָשׁ מִתְיַשֵּׁב אַחַר הַמִּקְרָא מִפְּנֵי כַּמָּה דְּבָרִים: אַחַת, שֶׁלֹּא נֶאֱמַר: וּשְׁמִי ה' לֹא שָׁאֲלוּ לִי. וְאִם תֹּאמַר לֹא הוֹדִיעָם שֶׁכָּךְ שְׁמוֹ, הֲרֵי תְּחִלָּה, כְּשֶׁנִּגְלָה לְאַבְרָהָם בֵּין הַבְּתָרִים, נֶאֱמַר: "אֲנִי ה' אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאוּר כַּשְׂדִּים". וְעוֹד, הֵיאָךְ הַסִּמִיכָה נִמְשֶׁכֶת בַּדְּבָרִים שֶׁהוּא סוֹמֵךְ לְכָאן: "וְגַם אֲנִי שָׁמַעְתִּי וְגוֹ'", "לָכֵן אֱמֹר לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל". לָכֵן אֲנִי אוֹמֵר: יִתְיַשֵּׁב הַמִּקְרָא עַל פְּשׁוּטוֹ, "דָּבָר דָּבוּר עַל אָפְנָיו", וְהַדְּרָשָׁה תִּדְרֹשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: (ירמיה כג) "הֲלֹא כֹה דְּבָרִי כָּאֵשׁ נְאֻם ה', וּכְפַטִּישׁ יְפוֹצֵץ סָלַע", - מִתְחַלֵּק לְכַמָּה נִיצוֹצוֹת.

~ נקודות משיחות קודש ~

וְצָרִיךְ לְהָבִין, מַהוּ הַטַּעַם שֶׁהֲצָרַךְ לִהְיוֹת קֹשִׁי הַשִּׁעְבּוּד בַּעֲבוֹדַת פֶּרֶךְ עַד כְּדֵי כָּךְ שֶׁלֹּא הָיוּ יְכוֹלִים לִשְׁמֹעַ אֲפִילּוּ בְּשׂוֹרַת הַגְּאֻלָּה. דִּלְכְאוֹרָה, אַף שֶׁנִּגְזַר בִּבְרִית בֵּין הַבְּתָרִים "וְעָבְדוּם וְעִנּוּ אוֹתָם" גוֹ', מִכָּל־מָקוֹם אֵינוֹ מוּבָן מַדּוּעַ הֵצְרַךְ לִהְיוֹת קֹשִׁי הַשִּׁעְבּוּד בַּעֲבוֹדַת פֶּרֶךְ כָּל־כָּךְ.

אַךְ הָעִנְיָן הוּא, כְּפִי שֶׁמְּבָאֵר בַּעַל הַהִילּוּלָא [אַדְמוֹר הַזָּקֵן] (דְּכ"ד טֵבֵת) בְּ'תּוֹרָה אוֹר', שֶׁעַל־יְדֵי שִׁעְבּוּד מִצְרַיִם בְּחֹמֶר וּבִלְבֵנִים זָכוּ לְמַתַּן־תּוֹרָה, כֵּיוָן שֶׁשִּׁעְבּוּד מִצְרַיִם הוּא עִנְיָן שֶׁל בֵּרוּר וְזִכּוּךְ כְּמוֹ כּוּר הַבַּרְזֶל, וּלְכָךְ לֹא נִתְּנָה תּוֹרָה עֲדַיִן בִּימֵי אַבְרָהָם, כִּי בִּימֵי אַבְרָהָם עֲדַיִן לֹא נִתְבָּרֵר וְנִזְדַּכֵּךְ חָמְרִיּוּת הָעוֹלָם לִהְיוֹת הַמְּשֻׁכַּת אוֹר אֵין־סוֹף עַל־יְדֵי קִיּוּם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת, עַד אַחַר יְצִיאַת מִצְרַיִם, שֶׁהוּא כּוּר הַבַּרְזֶל שֶׁזִּכֵּךְ אֶת יִשְׂרָאֵל עַל־יְדֵי קֹשִׁי הַשִּׁעְבּוּד בְּחֹמֶר וּבִלְבֵנִים לִהְיוֹת נִפְרָד הָרַע מִן הַטּוֹב כוּ', וְכַאֲשֶׁר נִזְדַּכְּכוּ יִשְׂרָאֵל נִזְדַּכֵּךְ גַּם־כֵּן הָעוֹלָם וְגַשְׁמִיּוּתוֹ וְחָמְרִיּוּתוֹ.

(ש"פ וארא, כ"ה טבת, מבה"ח שבט, ה'תשכ"ז)

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

עַל הַר סִינַי: וְטַעַם הַמּוֹצִיא אֶתְכֶם. כִּי הָיְתָה בְּמַעֲרֶכֶת הַמַּחְבֶּרֶת הַגָּדוֹל' לַמִּשְׁרָתִים הָעֶלְיוֹנִים שֶׁיַּעַמְדוּ עוֹד בַּגָּלוּת וְזֶה יִתְבָּרֵר לְךָ בְּפָרָשַׁת כִּי תִשָּׂא: תורה ח

ח) וְהֵבֵאתִי אֶתְכֶם אֶל הָאָרֶץ. כִּי רַבִּים מִיּוֹצְאֵי מִצְרַיִם גַּם בְּנֵיהֶם יֵחָשְׁבוּ כָּהֵם: וְטַעַם אֲשֶׁר נָשָׂאתִי אֶת יָדִי. דֶּרֶךְ מְשַׁל כְּאָדָם שֶׁיִּשָּׂא יָדוֹ אֶל הַשָּׁמַיִם וְיִשָּׁבַע. כְּמוֹ כִּי אֶשָּׂא אֶל שָׁמַיִם יָדִי. וְיָרֵם יְמִינוֹ וּשְׂמֹאלוֹ אֶל הַשָּׁמַיִם: וְטַעַם אֲנִי ה'. שֶׁאֲקַיֵּם זֶה: תורה ט

ט) וַיְדַבֵּר. וְלֹא שָׁמְעוּ. וְלֹא הִטּוּ אֹזֶן לִדְבָרָיו כִּי קָצְרָה רוּחָם בְּאֹרֶךְ הַגָּלוּת וּבַעֲבוֹדָה קָשָׁה שֶׁהִתְחַדְּשָׁה עֲלֵיהֶם: תורה י

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(י) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר:

י ומליל ייָ עם משה למימר:

(יא) בֹּא דַבֵּר אֶל־פַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרַיִם וְיְשַׁלַּח אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאַרְצוֹ:

יא עול מליל לות פרעה מלכא דמצרים וישלח ית בני ישראל מארעה:

(יב) וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה לִפְנֵי יְהוָה לֵאמֹר הֵן בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לֹא־שָׁמְעוּ אֵלַי וְאֵיךְ יִשְׁמָעֵנִי פַרְעֹה וַאֲנִי עֲרַל שְׂפָתָיִם: פ

יב ומליל משה קדם ייָ למימר הא בני ישראל לא קבילו מני ואיכדין יקבל מני פרעה ואנא יקיר ממלל:

רש"י ◄ וְאֵיךְ יִשְׁמָעֵנִי פַרְעֹה • זֶה אֶחָד מֵעֲשָׂרָה קַל־וָחֹמֶר שֶׁבַּתּוֹרָה (בראשית רבה פ׳ לב). עֲרַל שְׂפָתָיִם • אֲטוּם שְׂפָתַיִם. וְכֵן כָּל לְשׁוֹן עָרְלָה, אֲנִי אוֹמֵר שֶׁהוּא אָטוּם (ירמיה ו): "עֲרֵלָה אָזְנָם" — אֲטוּמָה מִשְּׁמֹעַ. (שם ט) "עַרְלֵי־לֵב" — אֲטוּמִים מֵהָבִין, (חבקוק ב) "שְׁתֵה גַּם אַתָּה וְהֵעָרֵל" — וְהֵאָטֵם מִשִּׁכְרוּת כּוֹס הַקְּלָלָה, "עָרְלַת בָּשָׂר" — שֶׁהַגִּיד אָטוּם וּמְכֻסֶּה בָּהּ, (ויקרא יט) "וַעֲרַלְתֶּם עָרְלָתוֹ" — עֲשׂוּ לוֹ אֹטֶם וְכִסּוּי אִסּוּר, שֶׁיִּבָּדֵיל בִּפְנֵי אֲכִילָתוֹ, (שם) "שָׁלֹשׁ שָׁנִים יִהְיֶה לָכֶם עֲרֵלִים" — אָטוּם וּמְכֻסֶּה וּמֻבְדָּל מִלְּאָכְלוֹ.

(יג) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן וַיְצַוֵּם אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֶל־פַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרַיִם לְהוֹצִיא אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם: ס

יג ומליל ייָ עם משה ועם אהרן ופקדנון לות בני ישראל ולות פרעה מלכא דמצרים לאפקא ית בני ישראל מארעא דמצרים:

רש"י ◄ וַיְדַבֵּר ה׳ אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אַהֲרֹן • לְפִי שֶׁאָמַר מֹשֶׁה: "וַאֲנִי עֲרַל שְׂפָתָיִם", צָרִךְ לוֹ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא אֶת אַהֲרֹן לִהְיוֹת לוֹ לְפֶה וּלְמֵלִיץ. וַיְצַוֵּם אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל • (שמות רבה) צִוָּה עֲלֵיהֶם לְהַנְהִיגָם בְּנַחַת וְלִסְבֹּל אוֹתָם. וְאֶל פַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרַיִם • צִוָּם עָלָיו לַחֲלֹק לוֹ כָּבוֹד בְּדִבְרֵיהֶם, זֶה מִדְּרָשׁוֹ. וּפְשׁוּטוֹ: צִוָּם עַל דְּבַר יִשְׂרָאֵל וְעַל שְׁלִיחוּתוֹ אֶל פַּרְעֹה, וּדְבַר הַצִּוּוּי מַהוּ? מְפֹרָשׁ בְּפָרָשָׁה שְׁנִיָּה, לְאַחַר סֵדֶר הַיִּחַס, אֶלָּא מִתּוֹךְ שֶׁהִזְכִּיר מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן, הִפְסִיק הָעִנְיָן בְּ"אֵלֶּה רָאשֵׁי בֵית אֲבוֹתָם", לְלַמְּדֵנוּ הֵיאָךְ נוֹלְדוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וּבְמִי נִתְיַחֲסוּ.

~ יום שני כ"ג טבת ~

(יד) אֵלֶּה רָאשֵׁי בֵית־אֲבֹתָם בְּנֵי רְאוּבֵן בְּכֹר יִשְׂרָאֵל חֲנוֹךְ וּפַלּוּא חֶצְרֹן וְכַרְמִי אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת רְאוּבֵן:

יד אלין ריישי בית אבהתהון בני ראובן בוכרא דישראל חנוך ופלוא חצרון וכרמי אלין זרעית ראובן:

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

י) **וַיְדַבֵּר לֵאמֹר.** לְמֹשֶׁה כְּמוֹ דְּבַר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם: תורה יא

יא) בֹּא. אֶל אַרְמוֹן הַמֶּלֶךְ: תורה יב

יב) וַיְדַבֵּר וְגוֹ׳ הֵן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. שֶׁהֵם עַמְּךָ: **לֹא שָׁמְעוּ. אֵלַי.** וְאֵיךְ יִשְׁמָעֵנִי פַּרְעֹה. שֶׁהוּא מֶלֶךְ וְאֵינוֹ מֵעַמְּךָ. וְעוֹד כִּי מִגְּרַעַת גְּדוֹלָה הִיא שֶׁאֲדַבֵּר לְפָנָיו: **וַאֲנִי עֲרַל שְׂפָתָיִם.** כִּי בַּפַּעַם הָרִאשׁוֹנָה הִבְטַחְתָּנִי שֶׁתּוֹרֶה אֶת פִּי שֶׁלֹּא אֲבַטֵּא בְּאוֹת שֶׁהוּא כָּבֵד עָלַי אוּלַי תִּכָּשֵׁל לְשׁוֹנִי לְפָנָיו. וְאַתָּה אָמַרְתָּ כִּי אַהֲרֹן יִהְיֶה מֵלִיץ בֵּינִי וּבֵין יִשְׂרָאֵל: תורה יג

יג) וַיְדַבֵּר. עַתָּה כְּלַל הָעִנְיָן כִּי גַּם אַהֲרֹן יִהְיֶה מֵלִיץ בֵּינוֹ וּבֵין פַּרְעֹה כַּאֲשֶׁר יְפָרֵשׁ עוֹד עַל כֵּן הִשְׁתַּתְּפוּ שְׁנֵיהֶם בַּדִּבּוּר: **וַיְצַוֵּם.** לָלֶכֶת אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֶל פַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרַיִם. וְרַבִּי יְשׁוּעָה אָמַר כִּי טַעַם וַיְצַוֵּם שֶׁלֹּא יִכְעָסוּ עַל יִשְׂרָאֵל אִם לֹא יִשְׁמְעוּ אֲלֵיהֶם וְאֵין צֹרֶךְ: תורה יד

יד) אֵלֶּה רָאשֵׁי בֵּית אֲבוֹתָם. עַל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אוֹ שֵׁב אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַנִּזְכָּרִים לְמַעְלָה. וְהָאֲנָשִׁים הֵם מִיּוֹרְדֵי

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י◄ **אֵלֶּה רָאשֵׁי בֵית אֲבֹתָם•** מִתּוֹךְ שֶׁהֵזְקַק לְיַחֵס שִׁבְטוֹ שֶׁל לֵוִי עַד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן בִּשְׁבִיל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן, הִתְחִיל לְיַחֵס דֶּרֶךְ תּוֹלְדוֹתָם מֵרְאוּבֵן. (וּבִפְסִיקְתָּא גְּדוֹלָה רָאִיתִי: לְפִי שֶׁקִּנְטְרָם יַעֲקֹב אֲבִיהֶם לִשְׁלֹשָׁה שְׁבָטִים הַלָּלוּ בִּשְׁעַת מוֹתוֹ, חָזַר הַכָּתוּב וְיִחְסָם כָּאן לְבַדָּם, לוֹמַר שֶׁחֲשׁוּבִים הֵם).

(טו) **וּבְנֵי שִׁמְעוֹן יְמוּאֵל וְיָמִין וְאֹהַד וְיָכִין וְצֹחַר וְשָׁאוּל בֶּן־הַכְּנַעֲנִית אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת שִׁמְעוֹן:**

טו וּבְנֵי שִׁמְעוֹן יְמוּאֵל וְיָמִין וְאֹהַד וְיָכִין וְצֹחַר וְשָׁאוּל בַּר כְּנַעֲנִיתָא אִלֵּין זַרְעַיַּת שִׁמְעוֹן:

(טז) **וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי־לֵוִי לְתֹלְדֹתָם גֵּרְשׁוֹן וּקְהָת וּמְרָרִי וּשְׁנֵי חַיֵּי לֵוִי שֵׁבַע וּשְׁלֹשִׁים וּמְאַת שָׁנָה:**

טז וְאִלֵּין שְׁמָהַת בְּנֵי לֵוִי לְתוּלְדָתְהוֹן גֵּרְשׁוֹן וּקְהָת וּמְרָרִי וּשְׁנֵי חַיֵּי לֵוִי מְאָה וּתְלָתִין וּשְׁבַע שְׁנִין:

רש"י◄ **וּשְׁנֵי חַיֵּי לֵוִי וְגוֹ'•** לָמָּה נִמְנוּ שְׁנוֹתָיו שֶׁל לֵוִי? לְהוֹדִיעַ כַּמָּה יְמֵי הַשִּׁעְבּוּד, שֶׁכָּל זְמַן שֶׁאֶחָד מִן הַשְּׁבָטִים קַיָּם, לֹא הָיָה שִׁעְבּוּד, שֶׁנֶּאֱמַר: (לעיל א) "וַיָּמָת יוֹסֵף וְכָל אֶחָיו", וְאַחַר־כָּךְ: "וַיָּקָם מֶלֶךְ חָדָשׁ", וְלֵוִי הֶאֱרִיךְ יָמִים עַל כֻּלָּם.

(יז) **בְּנֵי גֵרְשֹׁן לִבְנִי וְשִׁמְעִי לְמִשְׁפְּחֹתָם:**

יז בְּנֵי גֵרְשׁוֹן לִבְנִי וְשִׁמְעִי לְזַרְעַיָּתְהוֹן:

(יח) **וּבְנֵי קְהָת עַמְרָם וְיִצְהָר וְחֶבְרוֹן וְעֻזִּיאֵל וּשְׁנֵי חַיֵּי קְהָת שָׁלֹשׁ וּשְׁלֹשִׁים וּמְאַת שָׁנָה:**

יח וּבְנֵי קְהָת עַמְרָם וְיִצְהָר וְחֶבְרוֹן וְעֻזִּיאֵל וּשְׁנֵי חַיֵּי קְהָת מְאָה וּתְלָתִין וּתְלַת שְׁנִין:

רש"י◄ **וּשְׁנֵי חַיֵּי קְהָת וּשְׁנֵי חַיֵּי עַמְרָם וְגוֹ'•** מֵחֶשְׁבּוֹן זֶה אָנוּ לְמֵדִים עַל מוֹשַׁב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב, שֶׁלֹּא בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם לְבַדָּהּ הָיוּ, אֶלָּא מִיּוֹם שֶׁנּוֹלַד יִצְחָק, שֶׁהֲרֵי קְהָת מִיּוֹרְדֵי מִצְרַיִם הָיָה. חֲשֹׁב כָּל שְׁנוֹתָיו וּשְׁנוֹת עַמְרָם וּשְׁמוֹנִים שֶׁל מֹשֶׁה, לֹא תִּמְצָאֵם אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה. וְהַרְבֵּה שָׁנִים נִבְלָעִים לַבָּנִים בִּשְׁנֵי הָאָבוֹת.

(יט) **וּבְנֵי מְרָרִי מַחְלִי וּמוּשִׁי אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת הַלֵּוִי לְתֹלְדֹתָם:**

יט וּבְנֵי מְרָרִי מַחְלִי וּמוּשִׁי אִלֵּין זַרְעַיַּת לֵוִי לְתוּלְדָתְהוֹן:

(כ) **וַיִּקַּח עַמְרָם אֶת־יוֹכֶבֶד דֹּדָתוֹ לוֹ לְאִשָּׁה וַתֵּלֶד לוֹ אֶת־אַהֲרֹן וְאֶת־מֹשֶׁה וּשְׁנֵי חַיֵּי עַמְרָם שֶׁבַע וּשְׁלֹשִׁים וּמְאַת שָׁנָה:**

כ וּנְסִיב עַמְרָם יָת יוֹכֶבֶד אַחַת אֲבוּהִי לְאִנְתּוּ וִילִידַת לֵהּ יָת אַהֲרֹן וְיָת מֹשֶׁה וּשְׁנֵי חַיֵּי עַמְרָם מְאָה וּתְלָתִין וּשְׁבַע שְׁנִין:

רש"י◄ **יוֹכֶבֶד דֹּדָתוֹ•** "אַחַת אֲבוּהִי", בַּת לֵוִי, אֲחוֹת קְהָת.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

מִצְרַיִם וְהֵחֵל מֵרְאוּבֵן כִּי לֹא נִשְׁאַר לוֹ כָּבוֹד רַק לְהִתְיַחֵס רִאשׁוֹן וְאֵלֶּה אַרְבַּעַת בָּנָיו הֵם יוֹרְדֵי מִצְרַיִם: תורה טו

טו) וּבְנֵי. מִשְׁפַּחַת אֹהַד נִכְרְתָה בְּמִצְרַיִם אוֹ בַּמִּדְבָּר כִּי אֵינֶנָּה נִזְכֶּרֶת בְּפָרָשַׁת פִּנְחָס: **וְצֹחַר.** הוּא זֶרַח: תורה טז

טז) בְּנֵי לֵוִי. הִזְכִּיר אֵלֶּה הַשְּׁנֵי שְׁבָטִים בִּתְחִלָּה בַּעֲבוּר שֶׁהֵם גְּדוֹלִים מִלֵּוִי. כִּי לֵוִי הוּא הָעִקָּר כִּי לֹא בָּא לְפָרֵשׁ עַתָּה רַק יַחַס מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וְהִזְכִּיר גֵּרְשׁוֹן וּקְהָת וּמְרָרִי כַּאֲשֶׁר נוֹלְדוּ הֵם יָרְדוּ מִצְרַיִם: הוּא אַהֲרֹן וּמֹשֶׁה. הִקְדִּים שֵׁם אַהֲרֹן בַּעֲבוּר שָׁנָיו. וְהִזְכִּיר חַיֵּי לֵוִי וְלֹא הִזְכִּיר חַיֵּי הַשְּׁבָטִים בַּעֲבוּר כְּבוֹד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן: תורה יז

יז) בְּנֵי גֵרְשׁוֹן. לֹא הָיוּ לוֹ בָּנִים כִּי אִם שְׁנֵיהֶם: תורה יח

יח) וּבְנֵי. הִזְכִּיר חַיֵּי קְהָת וְלֹא חַיֵּי גֵרְשׁוֹם וּמְרָרִי בַּעֲבוּר כְּבוֹד הַשְּׁלוּחִים: תורה יט

יט) וּבְנֵי מְרָרִי. שְׁנַיִם הָיוּ בָּנָיו וְלֹא יוֹתֵר. עַל כֵּן אָמַר אֵלֶּה מִשְׁפְּחוֹת הַלֵּוִי לְתוֹלְדוֹתָם כִּי לֹא הוֹלִידוּ יוֹרְדֵי מִצְרַיִם רַק אֵלֶּה בְּנֵי יַעֲקֹב. גַּם הִזְכִּיר שְׁנֵי חַיֵּי עַמְרָם בַּעֲבוּר כְּבוֹד בָּנָיו: תורה כ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(כא) וּבְנֵי יִצְהָר קֹרַח וָנֶפֶג וְזִכְרִי׃

כא וּבְנֵי יִצְהָר קֹרַח וָנֶפֶג וְזִכְרִי׃

(כב) וּבְנֵי עֻזִּיאֵל מִישָׁאֵל וְאֶלְצָפָן וְסִתְרִי׃

כב וּבְנֵי עֻזִּיאֵל מִישָׁאֵל וְאֶלְצָפָן וְסִתְרִי׃

(כג) וַיִּקַּח אַהֲרֹן אֶת־אֱלִישֶׁבַע בַּת־עַמִּינָדָב אֲחוֹת נַחְשׁוֹן לוֹ לְאִשָּׁה וַתֵּלֶד לוֹ אֶת־נָדָב וְאֶת־אֲבִיהוּא אֶת־אֶלְעָזָר וְאֶת־אִיתָמָר׃

כג וּנְסִיב אַהֲרֹן יָת אֱלִישֶׁבַע בַּת עַמִּינָדָב אֲחָתֵהּ דְּנַחְשׁוֹן לֵהּ לְאִנְתּוּ וִילִידַת לֵהּ יָת נָדָב וְיָת אֲבִיהוּא יָת אֶלְעָזָר וְיָת אִיתָמָר׃

רש"י◄ **אֲחוֹת נַחְשׁוֹן•** (בבא בתרא קי. שמות רבה) מִכָּאן לָמַדְנוּ: הַנּוֹשֵׂא אִשָּׁה, צָרִיךְ לִבְדֹּק בְּאַחֶיהָ.

~ נקודות משיחות קודש ~

מִכָּאן לָמַדְנוּ שֶׁהַנּוֹשֵׂא אִשָּׁה צָרִיךְ לִבְדֹּק בְּאַחֶיהָ (רש"י ו, כג) מִכָּאן - וְלֹא מִמַּה שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּקַּח עַמְרָם אֶת יוֹכֶבֶד דּוֹדָתוֹ" (בַּת לֵוִי אֲחוֹת קְהָת, רש"י). דְּהִנֵּה, פָּרָשָׁתֵנוּ בָּאָה לְלַמֵּד "הֵיאַךְ נוֹלְדוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וּבְמִי נִתְיַחֲסוּ", וּמִסְתַּבֵּר אֵפוֹא, שֶׁ"דּוֹדָתוֹ" בָּא לְיַחֵס אֶת מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן גַּם מִצַּד אִמָּם, שֶׁהָיְתָה בַּת לֵוִי וַאֲחוֹת קְהָת, וְלֹא לְלַמְּדֵנוּ דָּבָר הַקָּשׁוּר לְנִשּׂוּאִין ("וַיִּקַּח עַמְרָם"). זֹאת וְעוֹד: 'דּוֹדָתוֹ' מַדְגִּישׁ אֶת הַקֶּשֶׁר לְעַמְרָם (עַל יְדֵי אָבִיו), לֹא לְאָחִיהָ שֶׁל יוֹכֶבֶד. אַךְ כָּאן אֵין כַּוָּנַת הַכָּתוּב לְיַחֵס אֶת בְּנֵי אַהֲרֹן, וּמִסְתַּבֵּר שֶׁ"אֲחוֹת נַחְשׁוֹן" בָּא לְלַמְּדֵנוּ דָּבָר הַקָּשׁוּר לְנִשּׂוּאִין ("וַיִּקַּח אַהֲרֹן").

(לקוטי שיחות כרך ו עמ' 44)

(כד) וּבְנֵי קֹרַח אַסִּיר וְאֶלְקָנָה וַאֲבִיאָסָף אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת הַקָּרְחִי׃

כד וּבְנֵי קֹרַח אַסִּיר וְאֶלְקָנָה וַאֲבִיאָסָף אִלֵּין זַרְעַיַת קֹרַח׃

(כה) וְאֶלְעָזָר בֶּן־אַהֲרֹן לָקַח־לוֹ מִבְּנוֹת פּוּטִיאֵל לוֹ לְאִשָּׁה וַתֵּלֶד לוֹ אֶת־פִּינְחָס אֵלֶּה רָאשֵׁי אֲבוֹת הַלְוִיִּם לְמִשְׁפְּחֹתָם׃

כה וְאֶלְעָזָר בַּר אַהֲרֹן נְסִיב לֵהּ מִבְּנַת פּוּטִיאֵל לֵהּ לְאִנְתּוּ וִילִידַת לֵהּ יָת פִּינְחָס אִלֵּין רֵישֵׁי אֲבָהַת לֵיוָאֵי לְזַרְעַיָתְהוֹן׃

רש"י◄ **מִבְּנוֹת פּוּטִיאֵל•** מִזֶּרַע יִתְרוֹ, שֶׁפִּטֵּם עֲגָלִים לַעֲבוֹדַת־כּוֹכָבִים, וּמִזֶּרַע יוֹסֵף שֶׁפִּטְפֵּט בְּיִצְרוֹ (ב"ב קט).

(כו) הוּא אַהֲרֹן וּמֹשֶׁה אֲשֶׁר אָמַר יְהוָה לָהֶם הוֹצִיאוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם עַל־צִבְאֹתָם׃

כו הוּא אַהֲרֹן וּמֹשֶׁה די אֲמַר יְיָ לְהוֹן אַפִּיקוּ יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאַרְעָא דְּמִצְרַיִם עַל חֵילֵיהוֹן׃

רש"י◄ **הוּא אַהֲרֹן וּמֹשֶׁה•** אֵלּוּ שֶׁהֻזְכְּרוּ לְמַעְלָה, שֶׁיָּלְדָה יוֹכֶבֶד לְעַמְרָם, "הוּא אַהֲרֹן וּמֹשֶׁה אֲשֶׁר אָמַר ה'" (שמות רבה פ"א). יֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁמַּקְדִּים אַהֲרֹן לְמֹשֶׁה, וְיֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁמַּקְדִּים מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן, לוֹמַר לְךָ

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

כא) וּבְנֵי יִצְהָר. הִזְכִּיר אֵלֶּה בַּעֲבוּר קֹרַח שֶׁהֵרִיב עִם מֹשֶׁה: תורה כב **כב) וּבְנֵי עוּזִּיאֵל.** הִזְכִּיר עוּזִּיאֵל בַּעֲבוּר כְּבוֹד מִישָׁאֵל וְאֶלְצָפָן בַּתּוֹרָ׳. וְלֹא חָשַׁשׁ לְהַזְכִּיר בְּנֵי חֶבְרוֹן: תורה כג **כג) וַיִּקַּח.** הִזְכִּיר אֵשֶׁת אַהֲרֹן בַּעֲבוּר כְּבוֹד אֶלְעָזָר וְהִזְכִּיר אֲחוֹת נַחְשׁוֹן בַּעֲבוּר כְּבוֹד הַכְּהוּנָה. וְהִזְכִּיר בְּנֵי קֹרַח כִּי הָיוּ צַדִּיקִים דִּכְתִיב וּבְנֵי קֹרַח לֹא מֵתוּ. וּשְׁמוּאֵל הַנָּבִיא הָיָ׳ מִבְּנֵי קֹרַח: תורה כד **כה) וְאֶלְעָזָר.** הִזְכִּיר אֵשֶׁת אֶלְעָזָר בַּעֲבוּר כְּבוֹד פִּנְחָס כִּי לוֹ נִתְּנָה הַכְּהוּנָה לְעוֹלָם ע"כ מִדֶּרֶךְ הַסְּבָרָא. פּוּטִיאֵל הָיָ׳ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא יָדַעְנוּ טַעַם פּוּטִיאֵל כַּאֲשֶׁר לֹא יָדַעְנוּ טַעַם לְמִישָׁאֵל וְכָל שְׁמוֹת הַנִּזְכָּרִים כְּמוֹ אַהֲרֹן. וְלוּלֵי נִכְתַּב מַעֲשֵׂה מֹשֶׁה לֹא הָיֵינוּ יוֹדְעִין לָמָּה נִקְרָא כֵּן: תורה כו **כו) הוּא אַהֲרֹן וּמֹשֶׁה.** הִקְדִּים אַהֲרֹן לְמֹשֶׁה כִּי הוּא גָּדוֹל בְּשָׁנִים. וְעוֹד כִּי

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שֶׁשְּׁקוּלִין כְּאֶחָד. **עַל צִבְאוֹתָם** • בְּצִבְאוֹתָם, כָּל צְבָאָם לְשִׁבְטֵיהֶם. יֵשׁ "עַל" שֶׁאֵינוֹ אֶלָּא בִּמְקוֹם אוֹת אַחַת: "וְעַל חַרְבְּךָ תִחְיֶה", כְּמוֹ בְּחַרְבְּךָ. (יחזקאל לג) "עֲמַדְתֶּם עַל חַרְבְּכֶם", כְּמוֹ בְּחַרְבְּכֶם.

(כז) הֵם הַמְדַבְּרִים אֶל־פַּרְעֹה מֶלֶךְ־מִצְרַיִם לְהוֹצִיא אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם הִוא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן:

כז אִנּוּן דְּמַלְּלִין עִם פַּרְעֹה מַלְכָּא דְּמִצְרַיִם לְאַפָּקָא יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם הוּא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן:

רש"י◄ הֵם הַמְדַבְּרִים וְגוֹ' • הֵם שֶׁנִּצְטַוּוּ, הֵם שֶׁקִּיְּמוּ. הוּא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן • הֵם בִּשְׁלִיחוּתָם וּבְצִדְקָתָם מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף.

(כח) וַיְהִי בְּיוֹם דִּבֶּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם: ס

כח וַהֲוָה בְּיוֹמָא דְּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה בְּאַרְעָא דְּמִצְרָיִם:

רש"י◄ וַיְהִי בְּיוֹם דִּבֶּר וְגוֹ' • מְחֻבָּר לַמִּקְרָא שֶׁלְּאַחֲרָיו.

~ יום שלישי כ"ד טבת ~

(כט) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר אֲנִי יְהוָה דַּבֵּר אֶל־פַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרַיִם אֵת כָּל־אֲשֶׁר אֲנִי דֹבֵר אֵלֶיךָ:

כט וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר אֲנָא יְיָ מַלֵּל עִם פַּרְעֹה מַלְכָּא דְּמִצְרַיִם יָת כָּל דִּי אֲנָא מְמַלֵּיל עִמָּךְ:

רש"י◄ וַיְדַבֵּר ה' • הוּא הַדִּבּוּר עַצְמוֹ הָאָמוּר לְמַעְלָה: "בֹּא דַּבֵּר אֶל פַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרָיִם", אֶלָּא מִתּוֹךְ שֶׁהִפְסִיק הָעִנְיָן כְּדֵי לְיַחֲסָם, חָזַר הָעִנְיָן עָלָיו לְהַתְחִיל בּוֹ. אֲנִי ה' • כְּדַאי אֲנִי לְשָׁלְחֵךָ וּלְקַיֵּם דִּבְרֵי שְׁלִיחוּתִי.

(ל) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לִפְנֵי יְהוָה הֵן אֲנִי עֲרַל שְׂפָתַיִם וְאֵיךְ יִשְׁמַע אֵלַי פַּרְעֹה: פ

ל וַאֲמַר מֹשֶׁה קֳדָם יְיָ הָא אֲנָא יַקִּיר מַמְלָל וְאֵיכְדֵין יְקַבֵּל מִנִּי פַּרְעֹה:

רש"י◄ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לִפְנֵי ה' • הִיא הָאֲמִירָה שֶׁאָמַר לְמַעְלָה: "הֵן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא שָׁמְעוּ אֵלַי", וְשָׁנָה הַכָּתוּב כָּאן, כֵּיוָן שֶׁהִפְסִיק הָעִנְיָן, וְכָךְ הִיא הַשִּׁטָּה, כְּאָדָם הָאוֹמֵר: נַחֲזֹר עַל הָרִאשׁוֹנוֹת.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

הוּא הִתְנַבֵּא לְיִשְׂרָאֵל קֹדֶם בֹּא מֹשֶׁה: תורה כז

כז) הֵם. עַתָּה מֵעֵת שֶׁדִּבְּרוּ אֶל פַּרְעֹה הִקְדִּים מֹשֶׁה בַּעֲבוּר גֹּדֶל מַעֲלָתוֹ וְהַשֵּׁם דִּבֵּר עִמּוֹ פָּנִים אֶל פָּנִים וְנִגַּשׁ אֶל הָעֲרָפֶל אֲשֶׁר שָׁם הַשֵּׁם. וְלֹא כֵן אַהֲרֹן. וְהַכָּתוּב מֵעִיד לֹא כֵן עַבְדִּי מֹשֶׁה. וְאַהֲרֹן אָמַר לוֹ פַּעֲמַיִם בִּי אֲדוֹנִי. עַל כֵּן לֹא תִּמְצָא בְּכָל הַתּוֹרָה מִתְּחִלַּת זֶה הַפָּסוּק שֶׁלֹּא יַקְדִּים מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן. וְכָכָה בַּנְּבִיאִים וְכָכָה בַּכְּתוּבִים. וְאֵין טָעָנָה מִמִּלַּת וְאֵלֶּה תּוֹלְדוֹת אַהֲרֹן וּמֹשֶׁה. גַּם וַתֵּלֶד לוֹ אֶת אַהֲרֹן וְאֶת מֹשֶׁה. כִּי כַּאֲשֶׁר נוֹלְדוּ הִזְכִּירָם. וְהָעֵד תּוֹלְדוֹת גַּם וַתֵּלֶד: תורה כח

כח) וַיְהִי. יֵשׁ לִתְמֹהַּ עַל הַמְסַדֵּר הַפָּרָשִׁיּוֹת לָמָּה דָּבַק זֶה הַפָּסוּק עִם הַבָּאִים אַחֲרָיו וְהוּא סָמוּךְ אֲלֵיהֶם וְאִם לֹא יָדָעְנוּ בּוֹ טַעַם כִּי כֵן. בְּיוֹם דִּבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם. וְזֶה שֶׁדִּבֵּר לוֹ אֲנִי ה' דַּבֵּר אֶל פַּרְעֹה. וְכָמוֹהוּ וַיְהִי כַּאֲשֶׁר תַּמּוּ כָּל אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה לָמוּת מִקֶּרֶב הָעָם דָּבַק בַּפָּרָשָׁה הַסְּמוּכָה אֵלָיו. אוּלַי בַּעַל הַהַפְסָקוֹת יָדַע לוֹ טַעַם לָמָּה עָשָׂה כֵּן. כִּי דַּעְתּוֹ רָחְבָה מִדַּעְתֵּנוּ: תורה כט

כט) וַיְדַבֵּר ה'. עַתָּה פֵּי' עִנְיָן וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אַהֲרֹן. וְזֶהוּ בֹּא דַּבֵּר אֶל פַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרַיִם: תורה ל

ל) וַיֹּאמֶר. זֶהוּ וְאֵיךְ יִשְׁמָעֵנִי פַּרְעֹה וַאֲנִי עֲרַל שְׂפָתָיִם. הֶשִׁיבוֹ הַשֵּׁם רְאֵה נְתַתִּיךָ אֱלֹהִים לְפַרְעֹה: תורה א

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ז (א) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה רְאֵה נְתַתִּיךָ אֱלֹהִים לְפַרְעֹה וְאַהֲרֹן אָחִיךָ יִהְיֶה נְבִיאֶךָ׃

א וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה חֲזִי מַגִּיתָךְ רַב לְפַרְעֹה וְאַהֲרֹן אָחוּךָ יְהֵי מְתַרְגְּמָנָךְ׃

רש"י◄ **נְתַתִּיךָ אֱלֹהִים לְפַרְעֹה.** שׁוֹפֵט וְרוֹדֶה לִרְדּוֹתוֹ בְּמַכּוֹת וְיִסּוּרִין. **יִהְיֶה נְבִיאֶךָ.** כְּתַרְגּוּמוֹ: יְהֵי מְתַרְגְּמָנָךְ. וְכֵן כָּל לָשׁוֹן נְבוּאָה, אָדָם הַמַּכְרִיז וּמַשְׁמִיעַ לָעָם דִּבְרֵי תּוֹכָחוֹת, וְהוּא מִגִּזְרַת (ישעיה נז) "נִיב שְׂפָתָיִם", (משלי י) "יָנוּב חָכְמָה", "וַיִּכָּל מֵהִתְנַבְּאוֹת" דִּשְׁמוּאֵל (סימן י), וּבְלַעַ"ז קוֹרְאִין לוֹ פרעדיג"ר.

(ב) אַתָּה תְדַבֵּר אֵת כָּל־אֲשֶׁר אֲצַוֶּךָּ וְאַהֲרֹן אָחִיךָ יְדַבֵּר אֶל־פַּרְעֹה וְשִׁלַּח אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאַרְצוֹ׃

ב אַתְּ תְּמַלֵּל יָת כָּל דִּי אֲפַקְּדִנָּךְ וְאַהֲרֹן אָחוּךָ יְמַלֵּל עִם פַּרְעֹה וִישַׁלַּח יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאַרְעֵה׃

רש"י◄ **אַתָּה תְדַבֵּר.** פַּעַם אַחַת כָּל שְׁלִיחוּת וּשְׁלִיחוּת כְּפִי שֶׁשָּׁמַעְתָּ מִפִּי, וְאַהֲרֹן אָחִיךָ יַמְלִיצֶנּוּ וְיַטְעִימֶנּוּ בְּאָזְנֵי פַּרְעֹה.

(ג) וַאֲנִי אַקְשֶׁה אֶת־לֵב פַּרְעֹה וְהִרְבֵּיתִי אֶת־אֹתֹתַי וְאֶת־מֹפְתַי בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם׃

ג וַאֲנָא אַקְשֵׁי יָת לִבָּא דְפַרְעֹה וְאַסְגֵּיתִי יָת אַתְוָתַי וְיָת מוֹפְתַי בְּאַרְעָא דְמִצְרָיִם׃

רש"י◄ **וַאֲנִי אַקְשֶׁה.** מֵאַחַר שֶׁהִרְשִׁיעַ וְהִתְרִיס כְּנֶגְדִּי, וְגָלוּי לְפָנַי שֶׁאֵין נַחַת רוּחַ בָּאֻמּוֹת עוֹבְדֵי־כּוֹכָבִים לָתֵת לֵב שָׁלֵם לָשׁוּב, טוֹב לִי שֶׁיִּתְקַשֶּׁה לִבּוֹ לְמַעַן הַרְבּוֹת בּוֹ אוֹתוֹתַי וְתַכִּירוּ אֶת גְּבוּרָתִי. וְכֵן מִדָּתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא: מֵבִיא פֻּרְעָנוּת עַל הָאוּמּוֹת עוֹבְדֵי־כּוֹכָבִים, כְּדֵי שֶׁיִּשְׁמְעוּ יִשְׂרָאֵל וְיִירָאוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: (צפניה ג) "הִכְרַתִּי גוֹיִם נָשַׁמּוּ פִּנּוֹתָם וְגוֹ'". "אָמַרְתִּי אַךְ תִּירְאִי אוֹתִי תִּקְחִי מוּסָר", וְאַף־עַל־פִּי־כֵן בְּחָמֵשׁ מַכּוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת לֹא נֶאֱמַר: "וַיְחַזֵּק ה' אֶת לֵב פַּרְעֹה", אֶלָּא "וַיֶּחֱזַק לֵב פַּרְעֹה". (וְעַיֵּן בְּרא"ם שֶׁגּוֹרֵס כָּאן דִּבּוּר־הַמַּתְחִיל: "בְּלֶכְתְּךָ לָשׁוּב" עַד "שַׁמְתִּי בְיָדֶךָ", וּכְדִלְעֵיל פָּרָשַׁת שְׁמוֹת בְּפָסוּק: "בְּלֶכְתְּךָ לָשׁוּב", עַיֵּן שָׁם).

~ נקודות משיחות קודש ~

גַּם עֹנֶשׁ הָאֻמּוֹת הִיא 'בִּשְׁבִיל יִשְׂרָאֵל'

עַל הַפָּסוּק בְּפָרָשָׁתֵנוּ "וַאֲנִי אַקְשֶׁה אֶת לֵב פַּרְעֹה" (ז, ג) פֵּרֵשׁ רַשִׁ"י "טוֹב לִי שֶׁיִּתְקַשֶּׁה לִבּוֹ, לְמַעַן הַרְבּוֹת אֶת אוֹתוֹתַי וְתַכִּירוּ אֶת גְּבוּרָתִי, וְכֵן מִדָּתוֹ שֶׁל הַקָּבָּ"ה, מֵבִיא פֻּרְעָנוּת עַל אֻמּוֹת עוֹבְדֵי אֱלִילִים, כְּדֵי שֶׁיִּשְׁמְעוּ יִשְׂרָאֵל וְיִירָאוּ".

וְלִכְאוֹרָה תָּמוּהַּ, הֲרֵי כַּאֲשֶׁר הָאֻמּוֹת מִתְנַהֲגִים בְּאֹפֶן הָרָאוּי לְעֹנֶשׁ, הֲרֵי זֶה כְּבָר טַעַם מַסְפִּיק שֶׁיָּבִיא הַקָּבָּ"ה פֻּרְעָנוּת עֲלֵיהֶם, וְאִם־כֵּן מַהוּ זֶה שֶׁ"מִדָּתוֹ שֶׁל הַקָּבָּ"ה" הִיא שֶׁ"מֵבִיא פֻּרְעָנוּת עַל אֻמּוֹת עוֹבְדֵי אֱלִילִים" לֹא מִצַּד מַעֲשֵׂיהֶם אֶלָּא "כְּדֵי שֶׁיִּשְׁמְעוּ יִשְׂרָאֵל וְיִירָאוּ"?

וְיֵשׁ לְבָאֵר זֶה בְּהַקְדִּים מַה שֶּׁאָמְרוּ חֲכָמֵינוּ זַ"ל שֶׁהָעוֹלָם נִבְרָא

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

א) וַיֹּאמֶר. טַעַם רְאֵה שֶׁעָשִׂיתִי לְךָ מַעֲלָה גְּדוֹלָה שֶׁתִּהְיֶה נֶחְשָׁב בְּעֵינֵי פַּרְעֹה כְּמַעֲלַת מַלְאָךְ וְזֶהוּ אֱלֹהִים. וְהוּא מְדַבֵּר אֶל הַנָּבִיא וְהַנָּבִיא מְדַבֵּר אֶל אַנְשֵׁי דּוֹרוֹ. וְהָאוֹמְרִים כִּי נָבִיא. מִגִּזְרַת נִיב שְׂפָתָיִם. אֵינֶנּוּ נָכוֹן כִּי שֹׁרֶשׁ נִיב מֵהַשְּׁנַיִם לְפִי דַּעַת חַכְמֵי צָרְפַת. וּמְעַלּוּמֵי הָעַי"ן לְפִי דַּעַת חַכְמֵי סְפָרַד. וְשֹׁרֶשׁ נָבִיא שָׁלֹשׁ אוֹתִיּוֹת וְהָעֵד נְבִיאִים. וְיִתְנַבְּאוּ. כִּי הָאָל"ף שֹׁרֶשׁ. וְעוֹד כִּי נִיב שְׂפָתָיִם כְּמוֹ פְּרִי. כִּי הוּא מִגִּזְרַת תְּנוּבָה. עוֹד יְנוּבוּן בְּשֵׂיבָה. וְהָעֵד הַנֶּאֱמָן. וְיָבוֹ נִבְזָה אָכְלוּ. וְעוֹד מַה טַּעַם הָשֵׁב אֵשֶׁת הָאִישׁ כִּי נָבִיא הוּא. אִם פֵּרוּשׁוֹ דַּבְּרָן הוּא. רַק פֵּרוּשׁוֹ הוּא נָבִיא שֶׁאֲגַלֶּה לוֹ סוֹדִי. כְּדָרְךָ כִּי אִם גִּלָּה סוֹדוֹ אֶל עֲבָדָיו הַנְּבִיאִים. וְהוּא מִתְעַנֵּג עָלַי ע"כ וְיִתְפַּלֵּל בַּעַדְךָ וְחָיָה: תורה ב

ב) אַתָּה תְדַבֵּר. אֶל אַהֲרֹן. אֶת כָּל אֲשֶׁר אֲצַוֶּךָּ וְאַהֲרֹן אָחִיךָ יְדַבֵּר אֶל פַּרְעֹה. וואע"פ שֶׁלֹּא נִזְכָּר אַהֲרֹן בְּכָל פַּעַם בְּבוֹא מֹשֶׁה אֶל פַּרְעֹה יָדַעְנוּ כִּי לְעוֹלָם יַחְדָּו בָּאוּ: תורה ג

ג) וַאֲנִי אַקְשֶׁה. יֵשׁ לִשְׁאוֹל אִם הַשֵּׁם הִקְשָׁה אֶת לִבּוֹ ' מַה ' פִּשְׁעוֹ וּמַה חַטָּאתוֹ. וְהַתְּשׁוּבָ' כִּי הַשֵּׁם נָתַן חָכְמָה לָאָדָם וְנָטַע בְּלִבּוֹ שֵׂכֶל לְקַבֵּל כֹּחַ עֶלְיוֹן לְהוֹסִיף עַל טוֹבָתוֹ. אוֹ לְחַסֵּר מֵרָעָתוֹ. וְזֶה אֲפָרֵשׁ בְּפָרָשַׁת כִּי תִשָּׂא.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בִּשְׁבִיל יִשְׂרָאֵל וּבִשְׁבִיל הַתּוֹרָה (רש"י ר"פ בראשית). וּכְשֵׁם שֶׁהוּא בְּעֶצֶם הַבְּרִיאָה, שֶׁכֻּלָּהּ נִבְרְאָה בִּשְׁבִיל יִשְׂרָאֵל וְהַתּוֹרָה, כֵּן הוּא בְּכָל הַמַּאֲרָעוֹת שֶׁבָּעוֹלָם, שֶׁמַּטְרָתָם הִיא שֶׁתַּגִּיעַ מִזֶּה תּוֹעֶלֶת לְיִשְׂרָאֵל וְהַתּוֹרָה.

וַאֲפִילוּ כַּאֲשֶׁר נִרְאֶה שֶׁיֵּשׁ סִיבָּה אַחֶרֶת לְמְאוֹרָע מְסֻיָּם, הִנֵּה בֶּאֱמֶת הַסִּיבָּה הָאֲמִתִּית וְהַפְּנִימִית לְהַמְאוֹרָע הִיא הַתּוֹעֶלֶת שֶׁתַּגִּיעַ מִזֶּה לְיִשְׂרָאֵל.

וְזֶהוּ שֶׁגַּם הַפַּרְעָנוּת עַל אֻמּוֹת הָעוֹלָם הִיא "כְּדֵי שֶׁיִּשְׁמְעוּ יִשְׂרָאֵל וְיִירָאוּ", כִּי אַף שֶׁבְּחִיצוֹנִיּוּת נִרְאֶה שֶׁהַפַּרְעָנוּת עַל אֻמּוֹת הָעוֹלָם הִיא רַק בִּשְׁבִילָם, שֶׁהֲרֵי מַה נּוֹגֵעַ לְיִשְׂרָאֵל מַה שֶּׁגּוֹי חָטָא וְהַקָּבָּ"ה מַעֲנִישׁוֹ, הִנֵּה הָאֱמֶת הִיא שֶׁגַּם מְאֹרָעוֹת אֵלּוּ הֵם בִּשְׁבִיל יִשְׂרָאֵל, כִּי הַטַּעַם הָאֲמִיתִּי לַהֲבָאַת הַפַּרְעָנוּת עַל אֻמּוֹת הָעוֹלָם הִיא "כְּדֵי שֶׁיִּשְׁמְעוּ יִשְׂרָאֵל וְיִירָאוּ".

(על־פי 'לקוטי שיחות' כרך לו, עמוד 43 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

(ד) וְלֹא־יִשְׁמַע אֲלֵכֶם פַּרְעֹה וְנָתַתִּי אֶת־יָדִי בְּמִצְרָיִם וְהוֹצֵאתִי אֶת־צִבְאֹתַי אֶת־עַמִּי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בִּשְׁפָטִים גְּדֹלִים:

ד וְלָא יְקַבֵּל מִנְּכוֹן פַּרְעֹה וְאֶתֵּן יָת מָחַת גְּבֻרְתִּי בְּמִצְרָיִם וְאַפֵּיק יָת חֵילִי יָת עַמִּי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאַרְעָא דְּמִצְרַיִם בְּדִינִין רַבְּרְבִין:

(ה) וְיָדְעוּ מִצְרַיִם כִּי־אֲנִי יְהוָה בִּנְטֹתִי אֶת־יָדִי עַל־מִצְרַיִם וְהוֹצֵאתִי אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִתּוֹכָם:

רש"י ◄ אֶת יָדִי • יָד מַמָּשׁ, לְהַכּוֹת בָּהֶם.

ה וְיִדְּעוּן מִצְרַיִם אֲרֵי אֲנָא יְיָ כַּד אָרִים יָת מָחַת גְּבֻרְתִּי עַל מִצְרָיִם וְאַפֵּיק יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִבֵּינֵיהוֹן:

(ו) וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֹתָם כֵּן עָשׂוּ:

ו וַעֲבַד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן כְּמָא דְּפַקִּיד יְיָ יָתְהוֹן כֵּן עֲבָדוּ:

(ז) וּמֹשֶׁה בֶּן־שְׁמֹנִים שָׁנָה וְאַהֲרֹן בֶּן־שָׁלֹשׁ וּשְׁמֹנִים שָׁנָה בְּדַבְּרָם אֶל־פַּרְעֹה: פ

ז וּמֹשֶׁה בַּר תְּמָנָן שְׁנִין וְאַהֲרֹן בַּר תְּמָנָן וּתְלָת שְׁנִין בְּמַלָּלוּתְהוֹן עִם פַּרְעֹה:

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

וּבַפָּסוּק מִי יִתֵּן וְהָיָה לְבָבָם זֶה. וְהִנֵּה טַעַם אַקְשֶׁה אֶת לִבּוֹ לְמַעַן רְבוֹת מוֹפְתַי. וְרַבִּי יְשׁוּעָה אָמַר כִּי טַעַם אַקְשֶׁה אֶת לִבּוֹ לִסְבֹּל אֶת הַמַּכּוֹת. וְלֹא דִּבֵּר נְכוֹנָה: תורה ד

ד) **וְנָתַתִּי אֶת יָדִי.** מַכָּתִי. כִּי בַּיָּד הִיא כְּדֶרֶךְ בְּנֵי אָדָם. **וְטַעַם צִבְאוֹתַי.** כְּמוֹ שֶׁהֵם הַמַּלְאָכִים צִבְאוֹת ה' בַּשָּׁמַיִם. כָּךְ הֵם יִשְׂרָאֵל בָּאָרֶץ: תורה ה

ה) **וְיָדְעוּ.** כְּבָר הִזְכִּיר ר' יְהוּדָה הַמְּדַקְדֵּק הָרִאשׁוֹן הַהֶפְרֵשׁ שֶׁיֵּשׁ בֵּין וְיָדְעוּ וּבֵין וְיֵדְעוּ. כִּי הַקָּמוּץ בְּקָמַץ גָּדוֹל הוּא פֹּעַל עָבַר. כְּמוֹ שָׁמְעוּ. וְהַיּוֹ"ד הֶשִׁיבוֹ לֶעָתִיד כַּמִּשְׁפָּט. וְהַקָּמוּץ כְּקָמַץ קָטָן הַיּוֹ"ד סִימָן לֶעָתִיד כְּמוֹ וְיִשְׁמְרוּ. וְהַנַּח הַנֶּעֱלָם בֵּין הַיּוֹ"ד וְהַדָּלֶ"ת תַּחַת הַיּוֹ"ד שֶׁהוּא שֹׁרֶשׁ. וְהִנֵּה הִזְכִּיר לָמָּה הֵבִיא הַמַּכּוֹת עַל הַמִּצְרִיִּים כְּדֵי שֶׁיִּוָּדַע שְׁמוֹ הַנִּכְבָּד בָּעוֹלָם: תורה ו

ו) **וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן.** גַּם עַל יַד מֹשֶׁה נַעֲשׂוּ הָאוֹתוֹת. וְאַחַר כֵּן יְפָרֵשׁ כָּל אוֹת וָאוֹת: תורה ז

ז) **וּמֹשֶׁה.** הִזְכִּיר שְׁנוֹתֵיהֶם וְלֹא מָצָאנוּ בְּכָל הַמִּקְרָא נְבִיאִים שֶׁהִזְכִּירָם הַכָּתוּב שֶׁהִתְנַבְּאוּ בְּזִקְנוּתָם רַק אֵלֶּה. כִּי מַעֲלָתָם גְּדוֹלָה מִכָּל הַנְּבִיאִים וְלָהֶם לְבַדָּם הָיָה מְדַבֵּר הַשֵּׁם בְּעַמּוּד עָנָן. וְאַל יַעֲלֶה עַל לִבְּךָ כִּי שְׁמוּאֵל עִמָּהֶם בַּעֲבוּר שֶׁכָּתוּב בְּעַמּוּד עָנָן יְדַבֵּר אֲלֵיהֶם. כִּי כְּבָר פֵּרַשְׁתִּי בִּמְקוֹמוֹ כִּי לָאֵלֶּה לְבַדָּם נִתְּנָה הַתּוֹרָה וְהִנֵּה עַל יָדָם יִנְחֲלוּ הַצַּדִּיקִים הָעוֹלָם הַבָּא. וְכָל הַנְּבִיאִים הֵם נְבִיאֵי תּוֹכֵחוֹת אוֹ עֲתִידוֹת: תורה ח

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ יום רביעי כ"ה טבת ~

(ח) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר׃

ח וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן לְמֵימָר׃

(ט) כִּי יְדַבֵּר אֲלֵכֶם פַּרְעֹה לֵאמֹר תְּנוּ לָכֶם מוֹפֵת וְאָמַרְתָּ אֶל־אַהֲרֹן קַח אֶת־מַטְּךָ וְהַשְׁלֵךְ לִפְנֵי־פַרְעֹה יְהִי לְתַנִּין׃

ט אֲרֵי יְמַלֵּל לְוָתְכוֹן פַּרְעֹה לְמֵימַר הָבוּ לְכוֹן אָתָא וְתֵימַר לְאַהֲרֹן סַב יָת חוּטְרָךְ וּרְמֵי קֳדָם פַּרְעֹה יְהֵי לְתַנִּינָא׃

רש"י ◄ מוֹפֵת • אוֹת לְהוֹדִיעַ שֶׁיֵּשׁ צֹרֶךְ (צָרוּךְ) בְּמִי שֶׁשּׁוֹלֵחַ אֶתְכֶם.

(י) וַיָּבֹא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל־פַּרְעֹה וַיַּעֲשׂוּ כֵּן כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה וַיַּשְׁלֵךְ אַהֲרֹן אֶת־מַטֵּהוּ לִפְנֵי פַרְעֹה וְלִפְנֵי עֲבָדָיו וַיְהִי לְתַנִּין׃

י וְעַל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן לְוָת פַּרְעֹה וַעֲבָדוּ כֵן כְּמָא דְּפַקִּיד יְיָ וּרְמָא אַהֲרֹן יָת חוּטְרֵהּ קֳדָם פַּרְעֹה וְקָדָם עַבְדּוֹהִי וַהֲוָה לְתַנִּינָא׃

רש"י ◄ לְתַנִּין • נָחָשׁ.

(יא) וַיִּקְרָא גַם־פַּרְעֹה לַחֲכָמִים וְלַמְכַשְּׁפִים וַיַּעֲשׂוּ גַם־הֵם חַרְטֻמֵּי מִצְרַיִם בְּלַהֲטֵיהֶם כֵּן׃

יא וּקְרָא אַף פַּרְעֹה לְחַכִּימַיָּא וּלְחָרָשַׁיָּא וַעֲבָדוּ אַף אִנּוּן חָרָשֵׁי מִצְרַיִם בְּלַחֲשֵׁיהוֹן כֵּן׃

רש"י ◄ בְּלַהֲטֵיהֶם • "בְּלַחֲשֵׁיהוֹן", וְאֵין לוֹ דִּמְיוֹן בַּמִּקְרָא, וְיֵשׁ לְדַמּוֹת לוֹ: (בראשית ג) "לַהַט הַחֶרֶב הַמִּתְהַפֶּכֶת", דּוֹמֶה שֶׁהִיא מִתְהַפֶּכֶת עַל־יְדֵי־לַחַשׁ.

(יב) וַיַּשְׁלִיכוּ אִישׁ מַטֵּהוּ וַיִּהְיוּ לְתַנִּינִם וַיִּבְלַע מַטֵּה־אַהֲרֹן אֶת־מַטֹּתָם׃

יב וּרְמוֹ גְּבַר חוּטְרֵהּ וַהֲווֹ לְתַנִּינַיָּא וּבְלַע חֻטְרָא דְּאַהֲרֹן יָת חֻטְרֵיהוֹן׃

רש"י ◄ וַיִּבְלַע מַטֵּה אַהֲרֹן • (שבת צז) מֵאַחַר שֶׁחָזַר וְנַעֲשָׂה מַטֶּה, בָּלַע אֶת כֻּלָּן.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

ח) וַיֹּאמֶר ה׳. הֵחֵל לְשַׁתְּפָם שְׁנֵיהֶם כִּי יָדַע הַשֵּׁם בִּתְחִלָּה כִּי לֹא יְבַקֵּשׁ פַּרְעֹה מוֹפֵת רַק יֹאמַר לֹא יָדַעְתִּי אֶת ה׳. וְעַתָּה יְבַקֵּשׁ מוֹפֵת: תורה ט

ט) קַח אֶת מַטְּךָ. הוּא מַטֶּה מֹשֶׁה שֶׁנִּתְּנוּ לוֹ. וְהָעֵד אֱמוֹר אֶל אַהֲרֹן קַח אֶת מַטְּךָ וּנְטֵה יָדְךָ. וְכָתוּב וַיַּרֶם בַּמַּטֶּה וַיַּךְ אֶת הַמַּיִם. וְהִנֵּה הוֹדִיעָנוּ בִּפְתִחוּת הַבִּי״ת שֶׁהוּא הַמַּטֶּה הַיָּדוּעַ. שֶׁאָמַר לוֹ קַח אֶת מַטְּךָ. וְעוֹד וּמַטֶּךָ אֲשֶׁר הִכִּיתָ בּוֹ אֶת הַיְאוֹר: תורה י

י) וַיָּבֹא מֹשֶׁה. גַּם זֶה מוֹפֵת שֶׁהַמַּטֶּה הָיָ׳ לְתַנִּין וְאֵינוֹ דּוֹמֶה לַמּוֹפֵת שֶׁעָשָׂה לְיִשְׂרָאֵל כִּי לֹא נֶהְפַּךְ רַק לְנָחָשׁ. וְיֶפֶת אָמַר נָחָשׁ הוּא תַּנִּין: תורה יא

יא) וַיִּקְרָא גַּם פַּרְעֹה לַחֲכָמִים. חַכְמֵי הַמַּזָּלוֹת: **וְלַמְכַשְּׁפִים.** מְשַׁנִּים דְּבַר הַתּוֹלְדוֹת לְמַרְאֶה הָעַיִן: **וְהַחַרְטֻמִּים.** הֵם הַיּוֹדְעִים סוֹד הַתּוֹלְדוֹת. וְהַמִּלָּה רְבִיעִית. אוּלַי לְשׁוֹן מִצְרִים הוּא. אוֹ לְשׁוֹן כַּשְׂדִּים כִּי לֹא מְצָאנוּהָ בְּכָל הַמִּקְרָא רַק בְּדִבְרֵי שְׁנֵיהֶם. וְהִפְרִישׁ הַכָּתוּב בֵּין מַעֲשֵׂה מֹשֶׁה שֶׁהָיָה אֱמֶת שֶׁנֶּהְפַּךְ הַמַּטֶּה לְתַנִּין. וּבֵין מַעֲשֵׂה הַחַרְטוּמִים עַל כֵּן כְּתִיב בְּלָטֵיהֶם. וְהַמִּלָּה הַשְּׁלִישִׁית. מִגְּזֵרַת לַהַט הַחֶרֶב. אֶשְׁכְּבָה לוֹהֲטִים. וְלַהַט אוֹתָם הַיּוֹם הַבָּא. וְהוּא כְּמוֹ בְּרִיקוֹת וָאֵשׁ עוֹבֶרֶת וְזֹאת הִיא אֲחִיזַת עֵינַיִם: תורה יב

יב) וַיַּשְׁלִיכוּ. זֶה פֶּלֶא שֵׁנִי שֶׁבָּלַע מַטֶּה אַהֲרֹן מַטּוֹת הַחַרְטוּמִים וְלֹא נִמְצְאוּ וְקָרְאוּ מַטֶּה אַהֲרֹן כִּי כֵן הָיָה בִּתְחִלָּה. וְר׳ יְשׁוּעָה אָמַר כִּי אַחַר שֶׁשָּׁב מַטֶּה בָּלַע מַטּוֹתָם וְזֶה פֶּלֶא גָּדוֹל: תורה יג

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(יג) וַיֶּחֱזַק לֵב פַּרְעֹה וְלֹא שָׁמַע אֲלֵהֶם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה׃ ס

יג וְאִתַּקַּף לִבָּא דְּפַרְעֹה וְלָא קַבִּיל מִנְּהוֹן כְּמָא דְּמַלִּיל יְיָ׃

(יד) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה כָּבֵד לֵב פַּרְעֹה מֵאֵן לְשַׁלַּח הָעָם׃

יד וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה אִתְיַקַּר (לפרש"י יַקִּיר) לִבָּא דְּפַרְעֹה סָרִיב לְשַׁלָּחָא עַמָּא׃

רש"י◄ **כָּבֵד** • תַּרְגּוּמוֹ "יַקִּיר", וְלֹא "אִתְיַקַּר", מִפְּנֵי שֶׁהוּא שֵׁם דָּבָר, כְּמוֹ: (שמות יח) "כִּי כָבֵד מִמְּךָ הַדָּבָר".

(טו) לֵךְ אֶל־פַּרְעֹה בַּבֹּקֶר הִנֵּה יֹצֵא הַמַּיְמָה וְנִצַּבְתָּ לִקְרָאתוֹ עַל־שְׂפַת הַיְאֹר וְהַמַּטֶּה אֲשֶׁר־נֶהְפַּךְ לְנָחָשׁ תִּקַּח בְּיָדֶךָ׃

טו אֲזֵיל לְוָת פַּרְעֹה בְּצַפְרָא הָא נָפֵיק לְמַיָּא וְתִתְעַתַּד לְקַדְמוּתֵהּ עַל כֵּיף נַהֲרָא וְחוּטְרָא דְּאִתְהַפִּיךְ לְחֻיְיָא תִּסַּב בִּידָךְ׃

רש"י◄ **הִנֵּה יֹצֵא הַמַּיְמָה** • לִנְקָבָיו, שֶׁהָיָה עוֹשֶׂה עַצְמוֹ אֱלוֹהַּ וְאוֹמֵר שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לִנְקָבָיו, וּמַשְׁכִּים וְיוֹצֵא לַגֵּילוּס וְעוֹשֶׂה שָׁם צָרְכָּיו (שמות רבה).

(טז) וְאָמַרְתָּ אֵלָיו יְהוָה אֱלֹהֵי הָעִבְרִים שְׁלָחַנִי אֵלֶיךָ לֵאמֹר שַׁלַּח אֶת־עַמִּי וְיַעַבְדֻנִי בַּמִּדְבָּר וְהִנֵּה לֹא־שָׁמַעְתָּ עַד־כֹּה׃

טז וְתֵימַר לֵהּ יְיָ אֱלָהָא דִיהוּדָאֵי שַׁלְחַנִי לְוָתָךְ לְמֵימַר שַׁלַּח יָת עַמִּי וְיִפְלְחוּן קֳדָמַי בְּמַדְבְּרָא וְהָא לָא קַבֵּלְתָּא עַד כְּעָן׃

רש"י◄ **עַד כֹּה** • עַד הֵנָּה, וּמִדְרָשׁוֹ: עַד שֶׁתִּשְׁמַע מִמֶּנִּי מַכַּת בְּכוֹרוֹת שֶׁאֶפְתַּח בָּהּ בְּ"כֹּה": "כֹּה אָמַר ה' כַּחֲצוֹת הַלַּיְלָה".

(יז) כֹּה אָמַר יְהוָה בְּזֹאת תֵּדַע כִּי אֲנִי יְהוָה הִנֵּה אָנֹכִי מַכֶּה ׀ בַּמַּטֶּה אֲשֶׁר־בְּיָדִי עַל־הַמַּיִם אֲשֶׁר בַּיְאֹר וְנֶהְפְּכוּ לְדָם׃

יז כְּדֵנָן אֲמַר יְיָ בְּדָא תִּדַּע אֲרֵי אֲנָא יְיָ הָא אֲנָא מָחֵי בְּחֻטְרָא דִּי בִידִי עַל מַיָּא דִּי בְנַהֲרָא וְיִתְהַפְּכוּן לְדִמָא׃

רש"י◄ **וְנֶהְפְּכוּ לְדָם** • לְפִי שֶׁאֵין גְּשָׁמִים יוֹרְדִים בְּמִצְרַיִם, וְגִילוּס עוֹלֶה וּמַשְׁקֶה אֶת הָאָרֶץ, וּמִצְרַיִם עוֹבְדִים לַגִּילוּס, לְפִיכָךְ הִלְקָה אֶת יְרָאָתָם, וְאַחַר־כָּךְ הִלְקָה אוֹתָם.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

יג) וַיֶּחֱזַק. מֵעַצְמוֹ בַּעֲבוּר שֶׁרָאָה שֶׁעָשׂוּ הַחַרְטֻמִּים כְּמַעֲשֵׂה אַהֲרֹן׃ תורה יד

יד) וַיֹּאמֶר כָּבֵד. פֹּעַל עָבַר. כְּמוֹ כִּי זָקֵן יִצְחָק. לוֹ חָפֵץ ה'. כַּאֲשֶׁר אָהֵב וְהָיָה קָמֵץ קָטָן תַּחַת מֵ"ם מָאֵן שֶׁהוּא שׁוֹרֵשׁ. שֶׁלֹּא יֵדְגֵּשׁ הָאָלֶ"ף הַהוּא אַחֲרָיו. כְּמוֹ חֵרֶף נַפְשׁוֹ׃ תורה טו

טו) לֵךְ אֶל פַּרְעֹה בַּבֹּקֶר. מִנְהַג מֶלֶךְ מִצְרַיִם עַד הַיּוֹם לָצֵאת בְּתַמּוּז וְאָב כִּי אָז יִגְדַּל הַיְאוֹר לִרְאוֹת כַּמָּה מַעֲלוֹת עָלָה. וְצִוָּה הַשֵּׁם לְמֹשֶׁה שֶׁיֵּלֵךְ בַּבֹּקֶר וְיַעֲמֹד לִפְנֵי הַיְאוֹר וְיַעַשׂ הָאוֹת שֶׁהוּא מַכַּת הַיְאוֹר לִפְנֵי פַּרְעֹה. וְצִוָּהוּ לָקַחַת הַמַּטֶּה אֲשֶׁר נֶהְפַּךְ לְנָחָשׁ עַל יְדֵי מֹשֶׁה לִפְנֵי לֶכְתּוֹ אֶל פַּרְעֹה. וַיִּתְנֵהוּ אֶל אַהֲרֹן לִנְטוֹתוֹ עַל מֵימֵי מִצְרַיִם שֶׁיִּרְאֶה פַּרְעֹה בְּעֵינָיו כִּי מֵרַגַּע שֶׁיַּכֶּה אַהֲרֹן בַּמַּטֶּה עַל הַיְאוֹר אָז יַהֲפֹךְ לְדָם׃ תורה טז

טז) וְאָמַרְתָּ. אֱמוֹר לוֹ כָּכָה כִּי זֹאת תִּחְלַת הַמַּכּוֹת אִם לֹא תִּשְׁמַע. כִּי הַמַּטֶּה אֲשֶׁר נֶהְפַּךְ לְתַנִּין לֹא הָיְתָה מַכָּה׃ תורה יז

יז) כֹּה. הַשָּׁלִיחַ יְדַבֵּר עַל פִּי הַשּׁוֹלֵחַ. וְאָמַר דֶּרֶךְ קְצָרָה כִּי תֶּחֱסַר מִלַּת שִׁלּוּחוֹ. וְכָכָה הִנֵּה אָנֹכִי שְׁלוּחוֹ מַכֶּה בַּמַּטֶּה אֲשֶׁר בְּיָדִי. וְאָמַר אֲשֶׁר בְּיָדִי וואע"פ שֶׁבְּיַד אַהֲרֹן הָיָה. כִּי שְׁנֵיהֶם שָׁוִים וּמִשְׁתַּתְּפִים בָּאוֹת׃ תורה יח

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(יח) וְהַדָּגָה אֲשֶׁר־בַּיְּאֹר תָּמוּת וּבָאַשׁ הַיְּאֹר וְנִלְאוּ מִצְרַיִם לִשְׁתּוֹת מַיִם מִן־הַיְּאֹר׃ ס

יח וְנוּנֵי דִי בְנַהֲרָא תְּמוּת וּסְרִי נַהֲרָא וְיִלְאוּן מִצְרָאֵי לְמִשְׁתֵּי מַיָּא מִן נַהֲרָא׃

רש"י ◄ וְנִלְאוּ מִצְרַיִם • לְבַקֵּשׁ רְפוּאָה לְמֵי הַיְּאֹר, שֶׁיִּהְיוּ רְאוּיִין לִשְׁתּוֹת.

(יט) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה אֱמֹר אֶל־אַהֲרֹן קַח מַטְּךָ וּנְטֵה־יָדְךָ עַל־מֵימֵי מִצְרַיִם עַל־נַהֲרֹתָם עַל־יְאֹרֵיהֶם וְעַל־אַגְמֵיהֶם וְעַל כָּל־מִקְוֵה מֵימֵיהֶם וְיִהְיוּ־דָם וְהָיָה דָם בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם וּבָעֲצִים וּבָאֲבָנִים׃

יט וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה אֱמַר לְאַהֲרֹן טוֹל חֻטְרָךְ וַאֲרֵים יְדָךְ עַל מַיָּא דְמִצְרַיִם עַל נַהֲרֵיהוֹן עַל אֲרַתֵּיהוֹן וְעַל אַגְמֵיהוֹן וְעַל כָּל בֵּית כְּנִישׁוּת מֵימֵיהוֹן וִיהוֹן דְּמָא וִיהֵי דְמָא בְּכָל אַרְעָא דְמִצְרַיִם וּבְמָנֵי אָעָא וּבְמָנֵי אַבְנָא׃

רש"י ◄ אֱמֹר אֶל אַהֲרֹן • לְפִי שֶׁהֵגֵן הַיְּאֹר עַל מֹשֶׁה כְּשֶׁנִּשְׁלַךְ לְתוֹכוֹ, לְפִיכָךְ לֹא לָקָה עַל־יָדוֹ, לֹא בַּדָּם וְלֹא בַּצְּפַרְדְּעִים, וְלָקָה עַל־יְדֵי אַהֲרֹן. נַהֲרֹתָם • הֵם נְהָרוֹת הַמּוֹשְׁכִים כְּעֵין נְהָרוֹת שֶׁלָּנוּ. יְאֹרֵיהֶם • הֵם בְּרֵכוֹת וְנִגְּרִים הָעֲשׂוּיוֹת בִּידֵי אָדָם מִשְּׁפַת הַנָּהָר לַשָּׁדוֹת, וְנִילוּס מֵימָיו מִתְבָּרְכִים, וְעוֹלֶה דֶּרֶךְ הַיְּאֹרִים וּמַשְׁקֶה הַשָּׂדוֹת. אַגְמֵיהֶם • קְבוּצַת מַיִם שֶׁאֵינָן נוֹבְעִין וְאֵינָן מוֹשְׁכִין, אֶלָּא עוֹמְדִין בְּמָקוֹם אֶחָד וְקוֹרִין לוֹ אשטנ"ק. בְּכָל אֶרֶץ מִצְרַיִם • אַף בַּמְּרְחָצָאוֹת וּבְאַמְבַּטָּאוֹת שֶׁבַּבָּתִּים. וּבָעֲצִים וּבָאֲבָנִים • מַיִם שֶׁבִּכְלֵי עֵץ וּבִכְלֵי אֶבֶן.

(כ) וַיַּעֲשׂוּ־כֵן מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה וַיָּרֶם בַּמַּטֶּה וַיַּךְ אֶת־הַמַּיִם אֲשֶׁר בַּיְּאֹר לְעֵינֵי פַרְעֹה וּלְעֵינֵי עֲבָדָיו וַיֵּהָפְכוּ כָּל־הַמַּיִם אֲשֶׁר־בַּיְּאֹר לְדָם׃

כ וַעֲבָדוּ כֵן מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן כְּמָא דִּפְקִיד יְיָ וַאֲרִים בְּחֻטְרָא וּמְחָא יָת מַיָּא דִי בְנַהֲרָא לְעֵינֵי פַרְעֹה וּלְעֵינֵי עַבְדּוֹהִי וְאִתְהַפִּיכוּ כָּל מַיָּא דִי בְנַהֲרָא לְדָמָא׃

(כא) וְהַדָּגָה אֲשֶׁר־בַּיְּאֹר מֵתָה וַיִּבְאַשׁ הַיְּאֹר וְלֹא־יָכְלוּ מִצְרַיִם לִשְׁתּוֹת מַיִם מִן־הַיְּאֹר וַיְהִי הַדָּם בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרָיִם׃

כא וְנוּנֵי דִי בְנַהֲרָא מִיתוּ וּסְרִי נַהֲרָא וְלָא יְכִילוּ מִצְרָאֵי לְמִשְׁתֵּי מַיָּא מִן נַהֲרָא וַהֲוָה דְמָא בְּכָל אַרְעָא דְמִצְרָיִם׃

(כב) וַיַּעֲשׂוּ־כֵן חַרְטֻמֵּי מִצְרַיִם בְּלָטֵיהֶם וַיֶּחֱזַק לֵב־פַּרְעֹה וְלֹא־שָׁמַע אֲלֵהֶם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה׃

כב וַעֲבָדוּ כֵן חָרְשֵׁי מִצְרָיִם בְּלַחֲשֵׁיהוֹן וְאִתַּקַּף לִבָּא דְפַרְעֹה וְלָא קַבִּיל מִנְּהוֹן כְּמָא דְמַלִּיל יְיָ׃

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

יח) **וְהַדָּגָה.** שֵׁם מִין כּוֹלֵל לְכָל שׁוֹרֵץ בַּמַּיִם: **וְנִלְאוּ.** מִבִּנְיַן נִפְעַל. מִגִּזְרַת לֵאָה. כְּטַעַם לֹא יָכְלוּ: תורה יט

יט) **וַיֹּאמֶר.** לְפִי דַּעְתִּי הַפְּשָׁט כִּי אַהֲרֹן נָטָה יָדוֹ וְהִכָּה הַיְּאוֹר וְנָטָה יָדוֹ כְּנֶגֶד כָּל הָרוּחוֹת בִּפְאַת מִצְרַיִם לַהֲפֹךְ כָּל נָהָר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וְהַטַּעַם בְּכָל מַלְכוּת מִצְרַיִם: וּמִלַּת מֵימֵי מִצְרַיִם. כְּלָל וְהַפְרָט עַל נַהֲרוֹתָם. וְאֵינָם הַיְּאוֹר. רַק שִׁיחוֹר וּנְהָרוֹת אֲחֵרִים בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם. כִּי הַדָּם הָיָה בְּכָל אַרְצָם: **וְעַל יְאוֹרֵיהֶם.** לְשׁוֹן רַבִּים בַּעֲבוּר שֶׁהַיְּאוֹר בִּמְקוֹמוֹת רַבִּים: **אַגְמֵיהֶם.** מַיִם מְחֻבָּרִים מֵעַצְמָם מִמֵּי הַמָּטָר: **וּמִקְוֵה מֵימֵיהֶם.** הֵם הַמַּעְיָנִים. וְהַבְּאֵרוֹת. וְהַבּוֹרוֹת. וְאָמַר הַגָּאוֹן כִּי מֵימֵי כָּפוּל מַיִם מְתוּקִים. וּמַיִם מָרִים כְּמוֹ הַיָּם. עַל כֵּן כָּתוּב הַקּוֹרֵא לְמֵי הַיָּם. וְהִנֵּה שָׁכַח מֵי הַיַּרְדֵּן יִכָּרֵתוּן. וּמִלַּת מַיִם כַּאֲשֶׁר הִיא סְמוּכָה אֶל סִימַן הַמְדַבֵּר לְעוֹלָם הִיא כְּפוּלָה. כְּמוֹ מֵימַי וּמֵימֶיךָ גַּם עַל לְשׁוֹן רַבִּים. כִּי לֹא יִתָּכֵן לוֹמַר מֵימַי וּמֵימָה. וּמְצָאנוּ מֵי עַל לְשׁוֹן יָחִיד. כִּי מֵי נִדָּה לֹא זוֹרַק. וְטַעַם וּבָעֲצִים וּבָאֲבָנִים. הַמַּיִם שֶׁהָיוּ בַּבָּתִּים בִּכְלֵי עֵץ אוֹ בַּכִּיּוֹר הַנַּעֲשִׂים מֵאֶבֶן: תורה כ

כ) **וַיַּעֲשׂוּ.** הִזְכִּיר הַיְּאוֹר וְלֹא חָשַׁשׁ לְהַזְכִּיר נְטִיַּת יָדוֹ עַל כָּל מֵימֵי מִצְרַיִם: תורה כא

כב) **וַיַּעֲשׂוּ כֵן.** מִלַּת בְּלָטֵיהֶם מִגִּזְרַת. וַתְּבֹא אֵלָיו בַּלָּאט. בְּדִבְרֵי סֵתֶר הַנֶּעֱלָמִים מִן הָעַיִן. וְאֵין הַמִּלָּה חַסֶרֶת ה' כִּי הֵה"א אֵינֶנָּה מֵאוֹתִיּוֹת הֶמְשֵׁךְ בְּאֶמְצַע הַמִּלָּה. וְיֵשׁ לִשְׁאוֹל אִם עַל יַד אַהֲרֹן נֶהְפְּכוּ כָּל מֵימֵי מִצְרַיִם לְדָם. אָנָּה מָצְאוּ הַחַרְטוּמִים מַיִם וַהֲפָכוּם.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י◄ **בְּלָטֵיהֶם** • לַחַשׁ שֶׁאוֹמְרִין אוֹתוֹ בַּלָּט וּבַחֲשַׁאי. וְרַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ: (סנהדרין סז) בְּלָטֵיהֶם, מַעֲשֵׂה שֵׁדִים. בְּלַהֲטֵיהֶם, מַעֲשֵׂה כְּשָׁפִים. **וַיֶּחֱזַק לֵב פַּרְעֹה** • לוֹמַר: עַל־יְדֵי מְכַשְּׁפוּת אַתֶּם עוֹשִׂים כֵּן, (מנחות פה) תֶּבֶן אַתֶּם מַכְנִיסִין לְעָפָרַיִם, עִיר שֶׁכֻּלָּהּ תֶּבֶן? אַף אַתֶּם מְבִיאִים מְכַשְּׁפוּת לְמִצְרַיִם שֶׁכֻּלָּהּ כְּשָׁפִים.

(כג) **וַיִּפֶן פַּרְעֹה וַיָּבֹא אֶל־בֵּיתוֹ וְלֹא־שָׁת לִבּוֹ גַּם־לָזֹאת:**

כג וְאִתְפְּנִי פַּרְעֹה וְעַל לְבֵיתֵהּ וְלָא שַׁוִּי לִבֵּהּ אַף לְדָא:

רש"י◄ **גַּם לָזֹאת** • לְמוֹפֵת הַמַּטֶּה שֶׁנֶּהֱפַךְ לְתַנִּין, וְלֹא לְזֶה שֶׁל דָּם.

(כד) **וַיַּחְפְּרוּ כָל־מִצְרַיִם סְבִיבֹת הַיְאֹר מַיִם לִשְׁתּוֹת כִּי לֹא יָכְלוּ לִשְׁתּוֹת מִמֵּימֵי הַיְאֹר:**

כד וַחֲפָרוּ כָל מִצְרָאֵי סַחֲרָנוּת נַהֲרָא מַיָּא לְמִשְׁתֵּי אֲרֵי לָא יְכִילוּ לְמִשְׁתֵּי מִמַּיָּא דְּנַהֲרָא:

(כה) **וַיִּמָּלֵא שִׁבְעַת יָמִים אַחֲרֵי הַכּוֹת־יְהוָה אֶת־הַיְאֹר: פ**

כה וְאַשְׁלֵם שִׁבְעַת יוֹמִין בָּתַר דִּמְחָא יְיָ יָת נַהֲרָא:

רש"י◄ **וַיִּמָּלֵא** • מִנְיַן שִׁבְעַת יָמִים שֶׁלֹּא שָׁב הַיְאֹר לְקַדְמוּתוֹ, שֶׁהָיְתָה הַמַּכָּה מְשַׁמֶּשֶׁת רְבִיעַ חֹדֶשׁ, וּשְׁלִשָׁה חֲלָקִים הָיָה מֵעִיד וּמַתְרֶה בָּהֶם (בשמות רבה).

~ נקודות משיחות קודש ~

וַיִּמָּלֵא שִׁבְעַת יָמִים אַחֲרֵי הַכּוֹת ה' אֶת הַיְאֹר (ז, כה)

וַיִּמָּלֵא מִנְיַן שִׁבְעַת יָמִים, שֶׁלֹּא שָׁב הַיְאוֹר לְקַדְמוּתוֹ, שֶׁהָיְתָה הַמַּכָּה מְשַׁמֶּשֶׁת רְבִיעַ חֹדֶשׁ, וּשְׁלוֹשָׁה חֲלָקִים הָיָה מֵעִיד וּמַתְרֶה בָּהֶם (רש"י)

לְכָל מַכָּה הֵקְצַב חֹדֶשׁ, כָּךְ שֶׁנִּקְבַּע מֵרֹאשׁ שֶׁבָּרֵבַע הָרִאשׁוֹן שֶׁל הַחֹדֶשׁ תִּהְיֶה הַמַּכָּה, וּבִשְׁלִשֶׁת רִבְעֵי הַחֹדֶשׁ הָאַחֲרוֹנִים תִּהְיֶה הַהַתְרָאָה. וְיֵשׁ לִתְמֹהַּ: הֲרֵי הַהַתְרָאָה הִיא הַקְדָּמָה וְאַזְהָרָה לִקְרַאת הַמַּכָּה הַבָּאָה, וּמַדּוּעַ הַזְּמַן שֶׁנִּקְצַב מֵרֹאשׁ הוּא בְּאֹפֶן שֶׁקֹּדֶם תָּבוֹא הַמַּכָּה וְרַק לְאַחַר־מִכֵּן הַהַתְרָאָה?

וְהַבֵּאוּר: הַהַתְרָאוֹת לֹא הָיוּ לְשֵׁם אַזְהָרָה וְאִיּוּם בִּלְבַד עַל פַּרְעֹה, אֶלָּא הֵן עַצְמָן נוֹעֲדוּ לְצַעֲרוֹ וּלְיַסְּרוֹ, בְּעֶצֶם הַדָּבָר שֶׁמֹּשֶׁה מְדַבֵּר דְּבָרִים כָּאֵלֶּה לִפְנֵי פַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרַיִם. יִסּוּרִים אֵלּוּ גְּדוֹלִים יוֹתֵר כַּאֲשֶׁר הֵם בָּאִים מִיַּד לְאַחַר הַמַּכָּה, וְכָךְ נִשְׁבַּר פַּרְעֹה וְנִכְנַע לִבּוֹ עוֹד יוֹתֵר.

מִכָּאן הוֹרָאָה בַּעֲבוֹדַת ה': יֵשׁ לִשְׁבֹּר וּלְהַכְנִיעַ, עַד כְּדֵי נִצָּחוֹן מֵחָלָט, אֶת הַהִתְנַגְּדוּת לְקֹדֶשׁ. לְמַעַן הַנִּצָּחוֹן פּוֹתֵחַ הַמֶּלֶךְ וּמְבַזְבֵּז גַּם אוֹצָרוֹת כְּמוּסִים (כַּמֵּסְבָּר בְּמַאֲמָרֵי 'בָּאתִי לְגַנִּי' בְּ'הֶמְשֵׁךְ יו"ד שְׁבָט', שֶׁשַּׁבָּת פָּרָשַׁת "וָאֵרָא" הִיא בְּרֹב הַשָּׁנִים שַׁבָּת מְבָרְכִים הַחֹדֶשׁ שְׁבָט), וּלְצֹרֶךְ נִצָּחוֹן זֶה נִתְּנוּ הָאוֹצָרוֹת הַלָּלוּ לְיָדָיו שֶׁל כָּל יְהוּדִי, גַּם בַּתְּקוּפָה הַחֲשׁוּכָה שֶׁל עִקְבְתָא דִּמְשִׁיחָא, כְּדֵי לְהָבִיא אֶת הַנִּצָּחוֹן הַמֻּחְלָט בִּגְאֻלָּה הַשְּׁלֵמָה.

(לקוטי שיחות כרך לא, עמוד 39 - מתוך 'התקשרות')

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

וְהַתְּשׁוּבָה אַהֲרֹן לֹא הָפַךְ רַק הַמַּיִם שֶׁהָיוּ עַל הָאָרֶץ לֹא הַמַּיִם שֶׁהָיוּ תַּחַת הָאָרֶץ. הַחַרְטוּמִים חָפְרוּ וְהוֹצִיאוּ מַיִם וְהֶרְאוּ כִּי נֶהֱפְכוּ לְדָם. וְיֵשׁ הֶפְרֵשׁ גָּדוֹל בֵּין מַעֲשֵׂה אַהֲרֹן לְמַעֲשֵׂיהֶם. כִּי אַהֲרֹן הָפַךְ כָּל הַיְאוֹר שֶׁהָיָה לְפָנָיו וְכָל מַיִם שֶׁהָיָה בְּכָל גְּבוּל מִצְרַיִם שֶׁלֹּא הָיָה רוֹאֶה אוֹתָם. וְעוֹד כִּי הַפַּךְ מַיִם שֶׁאֵינָם עוֹמְדִים רַק רָצִים תָּמִיד וּמַיִם אֲחֵרִים בָּאִים. וְעוֹד כִּי עָמְדָה הַמַּכָּה שִׁבְעַת יָמִים. וְהַחַרְטֻמִּים לֹא הֶרְאוּ שֶׁהָפְכוּ רַק מַיִם מְעַטִּים עוֹמְדִים בִּכְלִי. וְזֶה הָיָה רֶגַע אֶחָד עַד שֶׁשָּׁב פַּרְעֹה אֶל בֵּיתוֹ: תורה כג

כג) וַיִּפֶן. טַעַם גַּם לָזֹאת. כִּי הִזְכִּיר בִּתְחִלָּה אוֹת הַמַּטֶּה שֶׁהָיָה לְתַנִּין וּבָלַע הַמַּטּוֹת: תורה כד

כד) וַיַּחְפְּרוּ. רַבִּים אוֹמְרִים כִּי הַמַּיִם הָיוּ בְּיַד הַמִּצְרִי אֲדֻמִּים כַּדָּם וְנִתְלַבְּנוּ בְּיַד הַיִּשְׂרְאֵלִי. אִם כֵּן לָמָּה לֹא נִכְתַּב אוֹת זֶה בַּתּוֹרָה. וּלְפִי דַּעְתִּי כִּי מַכַּת הַדָּם וְהַצְּפַרְדְּעִים וְהַכִּנִּים הָיְתָה כּוֹלֶלֶת הַמִּצְרִים וְהָעִבְרִים. כִּי אַחַר הַכָּתוּב נִרְדּוֹף. וְאֵלֶּה הַשָּׁלֹשׁ מְעַט הִזִּיקוּ. רַק מַכַּת הֶעָרֹב שֶׁהָיְתָה קָשָׁה. הַשֵּׁם הִפְרִישׁ בֵּין הַמִּצְרִיִּים וּבֵין יִשְׂרָאֵל וְכָכָה מַכַּת הַדֶּבֶר וְהַבָּרָד בַּעֲבוּר מִקְנֵיהֶם. וְלֹא כֵן בַּשְּׁחִין. וְלֹא בָּאֲרִבֶּה כִּי הֵם יוֹצְאִים מִמִּצְרַיִם וְכַאֲשֶׁר חָפְרוּ הַמִּצְרִים כֵּן חָפְרוּ הָעִבְרִיִּים: תורה כה

כה) וַיִּמָּלֵא. הִזְכִּיר זֶה בַּעֲבוּר שֶׁעָמְדָה זֹאת הַמַּכָּה יָמִים רַבִּים וְלֹא כֵן בִּשְׁאָר הַמַּכּוֹת: תורה כו

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(כו) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בֹּא אֶל־פַּרְעֹה וְאָמַרְתָּ אֵלָיו כֹּה אָמַר יְהוָה שַׁלַּח אֶת־עַמִּי וְיַעַבְדֻנִי׃

כו וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה עוּל לְוָת פַּרְעֹה וְתֵימַר לֵהּ כִּדְנָן אֲמַר יְיָ שַׁלַּח יָת עַמִּי וְיִפְלְחוּן קֳדָמָי׃

(כז) וְאִם־מָאֵן אַתָּה לְשַׁלֵּחַ הִנֵּה אָנֹכִי נֹגֵף אֶת־כָּל־גְּבוּלְךָ בַּצְּפַרְדְּעִים׃

כז וְאִם סָרִיב אַתְּ לְשַׁלָּחָא הָא אֲנָא מָחֵי יָת כָּל תְּחוּמָךְ בְּעַרְדְּעָנַיָּא׃

רש"י◄ **וְאִם מָאֵן אַתָּה•** וְאִם סָרְבָן אַתָּה. "מָאֵן" כְּמוֹ מְמָאֵן, מְסָרֵב, אֶלָּא כִּינָה הָאָדָם עַל שֵׁם הַמִּפְעָל, כְּמוֹ: שָׁלוּ וְשָׁקֵט, סָר וְזָעֵף (מלכים א כ). **נֹגֵף אֶת כָּל גְּבוּלְךָ•** מַכֶּה, וְכֵן כָּל לְשׁוֹן 'מַגֵּפָה' אֵינוֹ לְשׁוֹן מִיתָה אֶלָּא לְשׁוֹן מַכָּה, וְכֵן: (שמות כא) "וְנָגְפוֹ אִשָּׁה הָרָה", אֵינוֹ לְשׁוֹן מִיתָה, וְכֵן: (ירמיה יג) "וּבְטֶרֶם יִתְנַגְּפוּ רַגְלֵיכֶם", (תהלים צא) "פֶּן תִּגֹּף בָּאֶבֶן רַגְלֶךָ", (ישעיה ח) "וּלְאֶבֶן נֶגֶף".

(כח) וְשָׁרַץ הַיְאֹר צְפַרְדְּעִים וְעָלוּ וּבָאוּ בְּבֵיתֶךָ וּבַחֲדַר מִשְׁכָּבְךָ וְעַל־מִטָּתֶךָ וּבְבֵית עֲבָדֶיךָ וּבְעַמֶּךָ וּבְתַנּוּרֶיךָ וּבְמִשְׁאֲרֹתֶיךָ׃

כח וִירַבֵּי נַהֲרָא עַרְדְּעָנַיָּא וְיִסְּקוּן וְיֵעֲלוּן בְּבֵיתָךְ וּבְאִדְּרוֹן בֵּית מִשְׁכְּבָךְ וְעַל עַרְסָךְ וּבְבֵית עַבְדָּיךְ וּבְעַמָּךְ וּבְתַנּוּרָךְ וּבְאַצְוָתָךְ׃

רש"י◄ **וְעָלוּ•** מִן הַיְאֹר. **בְּבֵיתֶךָ•** וְאַחַר־כָּךְ בְּבָתֵּי עֲבָדֶיךָ. הוּא הִתְחִיל בָּעֵצָה תְּחִלָּה: "וַיֹּאמֶר אֶל עַמּוֹ", וּמִמֶּנּוּ הִתְחִילָה הַפֶּרְעָנוּת (סוטה יא. ושמות רבה).

(כט) וּבְכָה וּבְעַמְּךָ וּבְכָל־עֲבָדֶיךָ יַעֲלוּ הַצְּפַרְדְּעִים׃

כט וּבְכָךְ וּבְעַמָּךְ וּבְכָל עַבְדָּיךְ יִסְּקוּן עַרְדְּעָנַיָּא׃

רש"י◄ **וּבְכָה וּבְעַמְּךָ•** (סנהדרין פ) בְּתוֹךְ מְעֵיהֶם נִכְנָסִין וּמְקַרְקְרִין.

ח (א) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה אֱמֹר אֶל־אַהֲרֹן נְטֵה אֶת־יָדְךָ בְּמַטֶּךָ עַל־הַנְּהָרֹת עַל־הַיְאֹרִים וְעַל־הָאֲגַמִּים וְהַעַל אֶת־הַצְּפַרְדְּעִים עַל־אֶרֶץ מִצְרָיִם׃

א וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה אֱמַר לְאַהֲרֹן אֲרֵים יָת יְדָךְ בְּחֵטְרָךְ עַל נַהֲרָיָא עַל אַרְתַּיָּא וְעַל אַגְמַיָּא וְאַסֵּיק יָת עַרְדְּעָנַיָּא עַל אַרְעָא דְּמִצְרָיִם׃

~ נקודות משיחות קודש ~

"דָּם" ו"צְפַרְדֵּעַ" בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם

הִנֵּה אָמְרוּ חֲז"ל בְּכָל דּוֹר וָדוֹר חַיָּב אָדָם לִרְאוֹת אֶת עַצְמוֹ כְּאִלּוּ הוּא יָצָא מִמִּצְרַיִם, וּמְבֹאָר בָּזֶה בַּתַּנְיָא (פמ"ז) "וְהִיא יְצִיאַת נֶפֶשׁ הָאֱלוֹקִית מִמַּאֲסַר הַגּוּף דְּחִוְיָא לִיכָּלֵל בְּיִחוּד אוֹר א"ס ב"ה עַל יְדֵי עֵסֶק הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת בִּכְלָל . ." וּכְמוֹ

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

כו) וַיֹּאמֶר בֹּא אֶל פַּרְעֹה. עִם אַהֲרֹן אָחִיךָ. וְיוֹדִיעַ אוֹתוֹ הַמַּכָּה הַשֵּׁנִית אִם לֹא יִשְׁלַח עַמִּי: תורה כז

כז) וְאִם. מִלַּת מָאֵן תֹּאַר יוֹצֵא. כְּמוֹ וְשֶׁבַח אֲנִי אֶת הַמֵּתִים. וְטַעַם **נֹגֵף.** כְּמוֹ מַשְׁחִית. וְכֵן כְּתִיב וּצְפַרְדֵּעַ תַּשְׁחִיתֵם.וְהַמְפָרְשִׁים נֶחֱלְקוּ בְּמִלַּת צְפַרְדְּעִים. וְרַבִּים אָמְרוּ שֶׁהוּא מִין דָּג נִמְצָא בְּמִצְרַיִם וְיִקָּרֵא בִּלְשׁוֹן עֲרָב אלתמס"ח. וְיוֹצֵא מִן הַנָּהָר וְחוֹטֵף בְּנֵי אָדָם. וַאֲחֵרִים אָמְרוּ כִּי הֵם הַנִּמְצָאִים בְּרֵבֵי הַנְּהָרוֹת שֶׁמַּשְׁמִיעִים קוֹל וְהוּא הַנָּכוֹן בְּעֵינַי וְהוּא הַיָּדוּעַ: תורה כח

כח) וְשָׁרַץ הַיְאֹר. פֹּעַל יוֹצֵא. כְּמוֹ יִשְׁרְצוּ הַמַּיִם. וְטַעַם **וְעָלוּ.** כִּי הַנָּהָר לְעוֹלָם שָׁפֵל מִן הָעִיר: תורה כט

כט) וּבְכָה וּבְעַמְּךָ. אָמַר יֶפֶת בַּעֲבוּר שֶׁהַכָּתוּב אָמַר וּבְכָה וּבְעַמְּךָ רָמַז כִּי בּוֹ וּבְעַמּוֹ בִּלְבַד וְלֹא בְּעַם יִשְׂרָאֵל. וְאֵין זוֹ רְאָיָ' כִּי הִזְכִּיר שֶׁיַּעֲלוּ עָלָיו וְכָל כָּל עַמּוֹ וְאֵין צֹרֶךְ לְהַזְכִּיר יִשְׂרָאֵל: תורה א

א) וַיֹּאמֶר נְטֵה יָדְךָ. עַל רוּחוֹת הַשָּׁמַיִם. וְהִנֵּה הַצְּפַרְדְּעִים יַעֲלוּ מֵהַיְאוֹרוֹת וּמֵהַנְּהָרוֹת וּמֵהָאֲגַמִּים. וְלֹא מִכָּל מְקֹוָה מַיִם: תורה ב

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שֶׁהַיְצִיאָה מִמִּצְרַיִם הִתְחִילָה עַל יְדֵי עֶשֶׂר מַכּוֹת, כְּמוֹ־כֵן הוּא בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם, שֶׁתְּחִלַּת הַיְצִיאָה מִמַּאֲסַר הַגּוּף הוּא עַל יְדֵי הָעֲבוֹדָה דְּעֶשֶׂר מַכּוֹת, וְרֵאשִׁיתָם מַכַּת דָּם וּמַכַּת צְפַרְדֵּעַ.

מַכַּת דָּם: עִנְיַן הַמַּכָּה הָיָה הַכָּאַת מֵי הַיְאוֹר שֶׁנֶּהְפְּכוּ לְדָם, וְעִנְיָנוֹ בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם הוּא; טֶבַע הַמַּיִם הוּא קַר וָלַח, וְהַיְנוּ הַקְּרִירוּת בַּעֲבוֹדַת ה', וְדַם מוֹרֶה עַל חַיּוּת, שֶׁכֵּן "הַדָּם הוּא הַנֶּפֶשׁ". וְזוֹהִי הָעֲבוֹדָה דְּמַכַּת דָּם לְהַכְנִיס חַיּוּת בַּעֲבוֹדַת ה' בִּמְקוֹם הַקְּרִירוּת. וּמַכָּה זוֹ הִיא הָרִאשׁוֹנָה, שֶׁכֵּן מֵהַקְּרִירוּת לְעִנְיְנֵי קְדֻשָּׁה יְכוֹלִים לָבוֹא אַחַר־כָּךְ כָּל הַדְּבָרִים הַמְנַגְּדִים לַקְּדֻשָּׁה.

לְאַחַר מִכֵּן בָּאָה מַכַּת צְפַרְדֵּעַ, וְעִנְיָנָהּ בַּעֲבוֹדַת ה' לְהַכְנִיס קְרִירוּת בְּעִנְיְנֵי גַּשְׁמִיּוּת וְחָמְרִיּוּת, שֶׁכֵּן צְפַרְדֵּעַ הִיא בְּרִיאַת הַמַּיִם (שמו"ר פ"י, ג) וְהִיא נִכְנָסָה בְּבָתֵּי הַמִּצְרִיִּים, וְעַד שֶׁנִּכְנְסָה "בְּתַנּוּרֶיךָ" וְהַיְנוּ לְהַכְנִיס קְרִירוּת בְּתֹקֶף הַחֹם בַּגַּשְׁמִיּוּת וְחָמְרִיּוּת.

וּב' עִנְיָנִים אֵלּוּ הֵם תְּחִלַּת הָעֲבוֹדָה שֶׁעַל־יָדָם יֵצֵא הָאָדָם מֵהַמֵּיצָרִים וּגְבוּלִים שֶׁלּוֹ.

(על־פי לקוטי־שיחות כרך א עמ' 119 - מתוך 'לקראת שבת')

(ב) וַיֵּט אַהֲרֹן אֶת־יָדוֹ עַל מֵימֵי מִצְרָיִם וַתַּעַל הַצְּפַרְדֵּעַ וַתְּכַס אֶת־אֶרֶץ מִצְרָיִם:

ב וַאֲרִים אַהֲרֹן יָת יְדֵהּ עַל מַיָּא דְּמִצְרָאֵי וּסְלִיקַת עֲרַדְעָנְיָא וַחֲפַת יָת אַרְעָא דְּמִצְרָיִם:

רש"י◄ **וַתַּעַל הַצְּפַרְדֵּעַ •** (שמות רבה) צְפַרְדֵּעַ אַחַת הָיְתָה, וְהָיוּ מַכִּין אוֹתָהּ וְהִיא מַתֶּזֶת נְחִילִים נְחִילִים, זֶהוּ מִדְּרָשׁוֹ. וּפְשׁוּטוֹ יֵשׁ לוֹמַר: שִׁירוּץ הַצְּפַרְדְּעִים קוֹרֵא לְשׁוֹן יְחִידוּת, וְכֵן: "וַתְּהִי הַכִּנָּם", הָרְחִישָׁה, גדוליר"א בְּלַעַ"ז, וְאַף "וַתַּעַל הַצְּפַרְדֵּעַ", גרינוליר"א בְּלַעַ"ז.

(ג) וַיַּעֲשׂוּ־כֵן הַחַרְטֻמִּים בְּלָטֵיהֶם וַיַּעֲלוּ אֶת־הַצְּפַרְדְּעִים עַל־אֶרֶץ מִצְרָיִם:

ג וַעֲבָדוּ כֵּן חָרָשַׁיָּא בְּלַחֲשֵׁיהוֹן וְאַסִּיקוּ יָת עֲרַדְעָנְיָא עַל אַרְעָא דְּמִצְרָיִם:

(ד) וַיִּקְרָא פַרְעֹה לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן וַיֹּאמֶר הַעְתִּירוּ אֶל־יְהוָה וְיָסֵר הַצְּפַרְדְּעִים מִמֶּנִּי וּמֵעַמִּי וַאֲשַׁלְּחָה אֶת־הָעָם וְיִזְבְּחוּ לַיהוָה:

ד וּקְרָא פַרְעֹה לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן וַאֲמַר צַלּוּ קֳדָם יְיָ וַיַעְדֵּי עֲרַדְעָנְיָא מִנִּי וּמֵעַמִּי וְאֶשְׁלַח יָת עַמָּא וְיִדְבְּחוּן קֳדָם יְיָ:

(ה) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְפַרְעֹה הִתְפָּאֵר עָלַי לְמָתַי אַעְתִּיר לְךָ וְלַעֲבָדֶיךָ וּלְעַמְּךָ לְהַכְרִית הַצְּפַרְדְּעִים מִמְּךָ וּמִבָּתֶּיךָ רַק בַּיְאֹר תִּשָּׁאַרְנָה:

ה וַאֲמַר מֹשֶׁה לְפַרְעֹה שְׁאַל לָךְ גְּבוּרָא הַב לִי זְמַן לְאִמְּתֵי אֲצַלֵּי עֲלָךְ וְעַל עַבְדָּיךְ וְעַל עַמָּךְ לְשֵׁיצָאָה עֲרַדְעָנְיָא מִנָּךְ וּמִבָּתָּיךְ לְחוֹד בְּנַהֲרָא תִּשְׁתָּאֲרָן:

רש"י◄ **הִתְפָּאֵר עָלַי •** כְּמוֹ (ישעיה י) "הַיִּתְפָּאֵר הַגַּרְזֶן עַל הַחוֹצֵב בּוֹ"? מִשְׁתַּבֵּחַ לוֹמַר: אֲנִי גָּדוֹל מִמְּךָ, וניט"ר בְּלַעַ"ז, וְכֵן: "הִתְפָּאֵר עָלַי" — הִשְׁתַּבַּח לְהִתְחַכֵּם וְלִשְׁאֹל דָּבָר גָּדוֹל וְלוֹמַר שֶׁלֹּא אוּכַל לַעֲשׂוֹתוֹ. **לְמָתַי אַעְתִּיר לְךָ •** אֶת אֲשֶׁר אַעְתִּיר לְךָ הַיּוֹם עַל הַכְרָתַת הַצְּפַרְדְּעִים, לְמָתַי תִּרְצֶה שֶׁיִּכָּרְתוּ, וְתִרְאֶה אִם אַשְׁלִים דְּבָרַי לַמּוֹעֵד שֶׁתִּקְבַּע לִי. אֵלּוּ נֶאֱמַר: "מָתַי אַעְתִּיר", הָיָה מַשְׁמַע מָתַי אֶתְפַּלֵּל, עַכְשָׁו שֶׁנֶּאֱמַר: "לְמָתַי", מַשְׁמַע: אֲנִי הַיּוֹם אֶתְפַּלֵּל עָלֶיךָ שֶׁיִּכָּרְתוּ הַצְּפַרְדְּעִים לַזְּמַן שֶׁתִּקְבַּע לִי, אֱמֹר לְאֵיזֶה

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

ב) וַיֵּט. הִנֵּה נָטָה יָדוֹ וְלֹא הִכָּה בַּיְאוֹר כַּאֲשֶׁר עָשָׂה בָּרִאשׁוֹנָה רַק רָמַז כִּי יָכְלוּ לַעֲלוֹת הַצְּפַרְדְּעִים מֵרֶגַע נְטוֹת יָדוֹ: תורה ג

ג) וַיַּעֲשׂוּ. בְּמַיִם מוּעָטִים. ע"כ רָאָה פַּרְעֹה כִּי הֶפְרֵשׁ בֵּין מַעֲשֵׂה אַהֲרֹן וּבֵין מַעֲשֵׂיהֶם. ע"כ קָרָא לְמֹשֶׁה כִּי רָאָה שֶׁהַחַרְטֻמִּים הוֹסִיפוּ עַל הַמַּכָּה וְלֹא יָכְלוּ לְחַסְּרָהּ: תורה ד

ד) וַיִּקְרָא. אָמַר הַעְתִּירוּ דֶּרֶךְ מוּסָר לִשְׂנֵיהֶם. וְזֹאת הַמַּכָּה הָיְתָה קָשָׁה מֵהָרִאשׁוֹנָה כִּי כָּתוּב (תהלים עח) וּצְפַרְדֵּעַ וַתַּשְׁחִיתֵם: תורה ה

ה) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְפַרְעֹה הִתְפָּאֵר עָלַי. אֶעֱשֶׂה לְךָ תִּפְאֶרֶת שֶׁאַעְתִּיר אֶל הַשֵּׁם וְיָסֵר הַמַּכָּה בַּיּוֹם שֶׁתְּבַקֵּשׁ: וְטַעַם **בַּיְאוֹר תִּשָּׁאַרְנָה.** כִּי שָׁם הָיוּ בִּתְחִלָּה וְאַחַר שֶׁהִזְכִּיר הַיְאוֹר אֵין צֹרֶךְ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

יוֹם תִּרְצֶה שֶׁיִּכָּרְתוּ. "אַעְתִּיר", "הַעְתִּירוּ" וְ"הַעְתַּרְתִּי", וְלֹא נֶאֱמַר: אֶעְתַּר, עִתְּרוּ וְעָתַרְתִּי, מִפְּנֵי שֶׁכָּל לְשׁוֹן עָתֹר, הַרְבּוֹת פַּלֵּל הוּא, וְכַאֲשֶׁר יֵאָמֵר: הַרְבּוּ, אַרְבֶּה וְהִרְבֵּיתִי, לְשׁוֹן הִפְעִיל, כָּךְ יֵאָמֵר: אַעְתִּיר, הַעְתִּירוּ וְהַעְתַּרְתִּי דְּבָרִים, וְאָב לְכֻלָּם: (יחזקאל לה) הֶעְתַּרְתֶּם עָלַי דִּבְרֵיכֶם, הִרְבֵּיתֶם.

(ו) וַיֹּאמֶר לְמָחָר וַיֹּאמֶר כִּדְבָרְךָ לְמַעַן תֵּדַע כִּי־אֵין כַּיהוָה אֱלֹהֵינוּ:

ו וַאֲמַר לִמְחָר וַאֲמַר כְּפִתְגָּמָךְ בְּדִיל דְּתִדַּע אֲרֵי לֵית כַּיְיָ אֱלָהָנָא:

רש"י ◄ וַיֹּאמֶר לְמָחָר • הִתְפַּלֵּל הַיּוֹם שֶׁיִּכָּרְתוּ לְמָחָר.

~ יום חמישי כ"ו טבת ~

(ז) וְסָרוּ הַצְּפַרְדְּעִים מִמְּךָ וּמִבָּתֶּיךָ וּמֵעֲבָדֶיךָ וּמֵעַמֶּךָ רַק בַּיְּאֹר תִּשָּׁאַרְנָה:

ז וְיֶעְדּוּן עֲרַדְעָנַיָּא מִנָּךְ וּמִבָּתָּיךְ וּמֵעַבְדָּיךְ וּמֵעַמָּךְ לְחוֹד בְּנַהֲרָא יִשְׁתָּאֲרָן:

(ח) וַיֵּצֵא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן מֵעִם פַּרְעֹה וַיִּצְעַק מֹשֶׁה אֶל־יהוָה עַל־דְּבַר הַצְּפַרְדְּעִים אֲשֶׁר־שָׂם לְפַרְעֹה:

ח וּנְפַק מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן מִלְּוָת פַּרְעֹה וְצַלִּי מֹשֶׁה קֳדָם יְיָ עַל עֵסֶק עֲרַדְעָנַיָּא דִּי שַׁוִּי לְפַרְעֹה:

רש"י ◄ וַיֵּצֵא וַיִּצְעַק • מִיָּד, שֶׁיִּכָּרְתוּ לְמָחָר.

(ט) וַיַּעַשׂ יהוָה כִּדְבַר מֹשֶׁה וַיָּמֻתוּ הַצְּפַרְדְּעִים מִן־הַבָּתִּים מִן־הַחֲצֵרֹת וּמִן־הַשָּׂדֹת:

ט וַעֲבַד יְיָ כְּפִתְגָּמָא דְּמֹשֶׁה וּמִיתוּ עֲרַדְעָנַיָּא מִן בָּתַּיָּא מִן דָּרָתָא וּמִן חַקְלָתָא:

(י) וַיִּצְבְּרוּ אֹתָם חֲמָרִם חֲמָרִם וַתִּבְאַשׁ הָאָרֶץ:

י וּכְנָשׁוּ יָתְהוֹן דְּגוֹרִין דְּגוֹרִין וּסְרִיאוּ עַל אַרְעָא:

רש"י ◄ חֲמָרִים חֲמָרִים • צְבוּרִים צְבוּרִים, כְּתַרְגּוּמוֹ: דְּגוֹרִין, דְּגוֹרִין, גַּלִּין.

(יא) וַיַּרְא פַּרְעֹה כִּי הָיְתָה הָרְוָחָה וְהַכְבֵּד אֶת־לִבּוֹ וְלֹא שָׁמַע אֲלֵהֶם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יהוָה: ס

יא וַחֲזָא פַּרְעֹה אֲרֵי הֲוַת רְוָחְתָּא וְיִתְקַר יָת לִבֵּהּ וְלָא קַבִּיל מִנְּהוֹן כְּמָא דְּמַלִּיל יְיָ:

רש"י ◄ וְהַכְבֵּד אֶת־לִבּוֹ • לְשׁוֹן פָּעֹל הוּא, כְּמוֹ: "הָלוֹךְ וְנָסוֹעַ", וְכֵן: (מלכים ב ג) "וְהַכּוֹת אֶת מוֹאָב", (שמואל א כב) "וְשָׁאוֹל לוֹ בֵּאלֹהִים", (מלכים א כ) "הַכֵּה וּפְצֹעַ". כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר ה' • וְהֵיכָן דִּבֵּר? "וְלֹא יִשְׁמַע אֲלֵיכֶם פַּרְעֹה".

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

לְהַזְכִּיר הַנְּהָרוֹת וְהָאֲגָמִים: תורה ו

ו) **וַיֹּאמֶר לְמָחָר.** אָמַר רַב שְׁמוּאֵל בֶּן חָפְנִי אֵין מִנְהָג הָאָדָם לְבַקֵּשׁ רַק שֶׁיָּסוּר הַמַּכָּה מִמֶּנּוּ מִיַּד. וְחָשַׁב פַּרְעֹה כִּי מַעֲרֶכֶת כּוֹכְבֵי שָׁמַיִם הֵבִיאָה הַצְּפַרְדְּעִים עַל מִצְרַיִם וּמֹשֶׁה הָיָה יוֹדֵעַ זֶה. וְחָשַׁב פַּרְעֹה כִּי עַתָּה הִגִּיעַ עֵת סוּר הַצְּפַרְדְּעִים ע"כ נִסָּהוּ וְהֶאֱרִיךְ וְאָמַר לְמָחָר: תורה ז

ז) **וְסָרוּ.** בָּאָה זוֹ הַמִּלָּה מִלְּרַע הֵפֶךְ הַמִּשְׁפָּט וְכָמוֹהוּ כִּי שָׁמוּ אוֹתִי בַּבּוֹר: תורה ח

ח) **וַיֵּצֵא.** טַעַם וַיִּצְעַק כִּי בָּטַח בַּשֵּׁם שֶׁלֹּא יְבַיְּשֵׁהוּ. כִּי אָמַר אֶל פַּרְעֹה מֵעַצְמוֹ. כִּדְבָרְךָ יִהְיֶה בְּלֹא רְשׁוּת הַשֵּׁם: תורה ט

ט) **וַיַּעַשׂ ה' כִּדְבַר מֹשֶׁה.** מֵעַצְמוֹ: תורה י

י) **וַיִּצְבְּרוּ.** כְּמוֹ וַיִּצְבֹּר יוֹסֵף בַּר: **חֲמָרִם חֲמָרִם.** כְּמוֹ חֲמוֹר חֲמוֹרָתַיִם: תורה יא

יא) **וַיַּרְא פַּרְעֹה כִּי הָיְתָה הָרְוָחָה.** כְּמוֹ וְרָוַח לְשָׁאוּל: **וְהַכְבֵּד אֶת לִבּוֹ.** שֵׁם הַפֹּעַל. תַּחַת פֹּעַל עָבָר: תורה יב

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(יב) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה אֱמֹר אֶל־אַהֲרֹן נְטֵה אֶת־מַטְּךָ וְהַךְ אֶת־עֲפַר הָאָרֶץ וְהָיָה לְכִנִּם בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרָיִם:

יב וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה אֱמַר לְאַהֲרֹן אֲרֵים יָת חֵטְרָךְ וּמְחָא יָת עַפְרָא דְאַרְעָא וִיהֵא לְקַלְמְתָא בְּכָל אַרְעָא דְמִצְרָיִם:

רש"י ◄ אֱמֹר אֶל אַהֲרֹן • לֹא הָיָה הֶעָפָר כְּדַאי לִלְקוֹת עַל־יְדֵי מֹשֶׁה, לְפִי שֶׁהֵגֵן עָלָיו כְּשֶׁהָרַג אֶת הַמִּצְרִי "וַיִּטְמְנֵהוּ בַּחוֹל", וְלָקָה עַל־יְדֵי אַהֲרֹן.

(יג) וַיַּעֲשׂוּ־כֵן וַיֵּט אַהֲרֹן אֶת־יָדוֹ בְּמַטֵּהוּ וַיַּךְ אֶת־עֲפַר הָאָרֶץ וַתְּהִי הַכִּנָּם בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה כָּל־עֲפַר הָאָרֶץ הָיָה כִנִּים בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרָיִם:

יג וַעֲבָדוּ כֵן וַאֲרִים אַהֲרֹן יָת יְדֵהּ בְּחֵטְרֵהּ וּמְחָא יָת עַפְרָא דְאַרְעָא וַהֲוַת קַלְמְתָא בַּאֲנָשָׁא וּבְבְעִירָא כָּל עַפְרָא דְאַרְעָא הֲוַת קַלְמְתָא בְּכָל אַרְעָא דְמִצְרָיִם:

רש"י ◄ וַתְּהִי הַכִּנָּם • הָרְחִישָׁה, פדוליר"א בְּלַעַ"ז.

(יד) וַיַּעֲשׂוּ־כֵן הַחַרְטֻמִּים בְּלָטֵיהֶם לְהוֹצִיא אֶת־הַכִּנִּים וְלֹא יָכֹלוּ וַתְּהִי הַכִּנָּם בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה:

יד וַעֲבָדוּ כֵן חָרְטֻמַיָּא בְּלַחֲשֵׁיהוֹן לְאַפָּקָא יָת קַלְמְתָא וְלָא יְכִילוּ וַהֲוַת קַלְמְתָא בַּאֲנָשָׁא וּבְבְעִירָא:

רש"י ◄ לְהוֹצִיא אֶת הַכִּנִּים • לִבְרֹאתָם, (נִסְחָה אַחֶרֶת: וּלְהוֹצִיאָם) מִמָּקוֹם אַחֵר. וְלֹא יָכֹלוּ • שֶׁאֵין הַשֵּׁד שׁוֹלֵט עַל בְּרִיָּה פְּחוּתָה מִכַּשְּׁעוֹרָה.

(טו) וַיֹּאמְרוּ הַחַרְטֻמִּם אֶל־פַּרְעֹה אֶצְבַּע אֱלֹהִים הִוא וַיֶּחֱזַק לֵב־פַּרְעֹה וְלֹא־שָׁמַע אֲלֵהֶם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה: ס

טו וַאֲמָרוּ חָרְטֻמַיָּא לְפַרְעֹה הָא מָחָא מִן קֳדָם יְיָ הִיא וְאִתְתַּקַּף לִבָּא דְפַרְעֹה וְלָא קַבִּיל מִנְּהוֹן כְּמָא דְמַלִּיל יְיָ:

רש"י ◄ אֶצְבַּע אֱלֹהִים הִיא • מַכָּה זוֹ אֵינָהּ עַל־יְדֵי כְּשָׁפִים, מֵאֵת הַמָּקוֹם הִיא. כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר ה' • "וְלֹא יִשְׁמַע אֲלֵיכֶם פַּרְעֹה".

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

יב) וַיֹּאמֶר. דַּע כִּי עַל יַד אַהֲרֹן הָיוּ הַשָּׁלֹשׁ הַמַּכּוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת. וְהָאוֹתוֹת הָיוּ בַּשְּׁפָלִים כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי לְמַעְלָה. כִּי הַשְּׁתַּיִם הָיוּ בַּמַּיִם וְהַשְּׁלִישִׁית בַּעֲפַר הָאָרֶץ. וְהַמַּכּוֹת שֶׁהָיוּ עַל יַד מֹשֶׁה בַּמַּטֶּה הָיוּ בָּעֶלְיוֹנִים. כְּמוֹ שֶׁמַּעֲלָתוֹ עֶלְיוֹנָה מִמַּעֲלַת אַהֲרֹן. כְּמוֹ מַכַּת הַבָּרָד וְהָאַרְבֶּה שֶׁהָרוּחַ הֱבִיאָם וְהַחֹשֶׁךְ שֶׁהָיָה בָּאֲוִיר גַּם מַכַּת הַשְּׁחִין הָיְתָה עַל יָדוֹ. רַק שָׁלֹשׁ בְּלֹא מַטֶּה וְהֵם עָרוֹב וָדֶבֶר וּמַכַּת בְּכוֹרִים. וְאַחַת בְּלֹא מַטֶּה ע"י מֹשֶׁה. וּמְעַט שִׁתּוּף לְאַהֲרֹן וְהִיא מַכַּת הַשְּׁחִין: **טַעַם וְהָיָה לְכִנָּם.** כְּמוֹ וְהָיָה לְאָבָק כְּאִלּוּ בָּעָפָר שֶׁיַּכֶּה אַהֲרֹן יַעֲלֶה וְיוֹלִיד כִּנִּים בְּכָל אֶרֶץ מִצְרַיִם: תורה יג

יג) וַיַּעֲשׂוּ. טַעַם וַיַּעֲשׂוּ עַל מֹשֶׁה. בַּעֲבוּר שֶׁדִּבֵּר לְאַהֲרֹן שֶׁיַּכֶּה בַּמַּטֶּה. כְּדֶרֶךְ וּמַטְּךָ אֲשֶׁר הִכִּיתָ בּוֹ אֶת הַיְאוֹר: **וַתְּהִי הַכִּנָּם.** שֵׁם הַמִּין. וְהַמֵּ"ם נוֹסָף. אוֹ הוּא תַּחַת הֵ"א וְאֵינֶנּוּ שֹׁרֶשׁ וְלִפְעָמִים הוּא סִימָן לְשׁוֹן נְקֵבוֹת כְּמוֹ צְפַרְדֵּעִים. כִּי הָאַחַת וַתַּעַל הַצְּפַרְדֵּעַ. וְהָעֵד כִּנִּים וְתִהְיֶה מִלַּת הַכִּנָּם זָרָה בַּעֲבוּר תּוֹסֶפֶת הַמֵּ"ם כְּמוֹ רֵיקָם חִנָּם. וְיָפֶת אָמַר כִּי הַמֵּ"ם סִימָן לַמִּצְרִים. כִּי הָאַחַת הֵן מִן כִּנִּים. כְּמוֹ פַּת מִפִּתִּים. וְזוֹ הַמִּלָּה כְּדֶרֶךְ בְּתוֹךְ הָאֳהָלִי. וְאַל תִּתְמַהּ בַּעֲבוּר שֶׁאָמַר כָּל עֲפַר הָאָרֶץ הָיָה כִּנִּים בַּעֲבוּר שֶׁהִכָּה בַּמַּטֶּה בְּמָקוֹם אֶחָד. כִּי כֵן הָיָה דְּבַר הַמַּיִם. וּדְבַר הַשְּׁחִין. כִּי הַטַּעַם הוּא כִּי אָז תָּחֵל הַמַּכָּה: תורה יד

יד) וַיַּעֲשׂוּ כֵן. שֶׁהִכּוּ עֲפַר הָאָרֶץ: **לְהוֹצִיא אֶת הַכִּנִּים.** טַעְמוֹ לְהוֹלִידָם מֵהָאָרֶץ כְּמַעֲשֵׂה אַהֲרֹן וְלֹא יָכְלוּ: וְטַעַם לְהַזְכִּיר **וַתְּהִי הַכִּנָּם** פַּעַם אַחֶרֶת. כִּי גַּם הִיא הָיְתָה בַּחַרְטֻמִּים: תורה טו

טו) וַיֹּאמְרוּ. בַּעֲבוּר שֶׁרָאוּ שֶׁעָשׂוּ כְּמַעֲשֵׂה אַהֲרֹן בִּדְבַר הַתַּנִּין גַּם בְּמַכַּת הַדָּם וְהַצְּפַרְדֵּעַ. וְלֹא יָכְלוּ עַתָּה לַעֲשׂוֹת כַּאֲשֶׁר עָשָׂה אַהֲרֹן. אָמְרוּ לְפַרְעֹה לֹא בָּאָה זֹאת הַמַּכָּה בַּעֲבוּר יִשְׂרָאֵל לְשַׁלְּחָם רַק מַכַּת אֱלֹהִים הִיא כְּפִי מַעֲרֶכֶת הַכּוֹכָבִים עַל מַזַּל אֶרֶץ מִצְרַיִם.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(טז) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה הַשְׁכֵּם בַּבֹּקֶר וְהִתְיַצֵּב לִפְנֵי פַרְעֹה הִנֵּה יוֹצֵא הַמָּיְמָה וְאָמַרְתָּ אֵלָיו כֹּה אָמַר יְהוָה שַׁלַּח עַמִּי וְיַעַבְדֻנִי:

טז וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה אַקְדֵּם בְּצַפְרָא וְאִתְעַתַּד קֳדָם פַּרְעֹה הָא נָפֵק לְמַיָּא וְתֵימַר לֵהּ כִּדְנַן אֲמַר יְיָ שַׁלַּח עַמִּי וְיִפְלְחוּן קֳדָמָי:

(יז) כִּי אִם־אֵינְךָ מְשַׁלֵּחַ אֶת־עַמִּי הִנְנִי מַשְׁלִיחַ בְּךָ וּבַעֲבָדֶיךָ וּבְעַמְּךָ וּבְבָתֶּיךָ אֶת־הֶעָרֹב וּמָלְאוּ בָתֵּי מִצְרַיִם אֶת־הֶעָרֹב וְגַם הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־הֵם עָלֶיהָ:

יז אֲרֵי אִם לֵיתָךְ מְשַׁלַּח יָת עַמִּי הָא אֲנָא מַשְׁלַח בָּךְ וּבְעַבְדָּיךְ וּבְעַמָּךְ וּבְבָתָּיךְ יָת עָרוֹבָא וְיִמְלוּן בָּתֵּי מִצְרַיִם יָת עָרוֹבָא וְאַף אַרְעָא דְּאִנּוּן עֲלַהּ:

רש"י◄ **מַשְׁלִיחַ בְּךָ** • מְגָרֶה בְּךָ, וְכֵן: (דברים לב) "וְשֵׁן־בְּהֵמֹת אֲשַׁלַּח בָּם", לְשׁוֹן שִׁסּוּי, אינציט"ר בְּלַעַ"ז. **אֶת הֶעָרֹב** • כָּל מִינֵי חַיּוֹת רָעוֹת וּנְחָשִׁים וְעַקְרַבִּים בְּעַרְבּוּבְיָא, וְהָיוּ מַשְׁחִיתִים בָּהֶם. וְיֵשׁ טַעַם בַּדָּבָר בְּ'אַגָּדָה' בְּכָל מַכָּה וּמַכָּה: לָמָּה זוֹ וְלָמָּה זוֹ?

בְּטַכְסִיסֵי מִלְחֲמוֹת מְלָכִים בָּא עֲלֵיהֶם, כְּסֵדֶר מַלְכוּת כְּשֶׁצָּרָה עַל עִיר: בִּתְחִלָּה מְקַלְקֵל מַעְיְנוֹתֶיהָ, וְאַחַר־כָּךְ תּוֹקְעִין עֲלֵיהֶם וּמְרִיעִין בַּשּׁוֹפָרוֹת לְיָרְאָם וּלְבַהֲלָם, וְכֵן הַצְּפַרְדְּעִים, מְקַרְקְרִים וְהוֹמִים וְכוּ', כִּדְאִיתָא בְּמִדְרַשׁ רַבִּי תַּנְחוּמָא.

(יח) וְהִפְלֵיתִי בַיּוֹם הַהוּא אֶת־אֶרֶץ גֹּשֶׁן אֲשֶׁר עַמִּי עֹמֵד עָלֶיהָ לְבִלְתִּי הֱיוֹת־שָׁם עָרֹב לְמַעַן תֵּדַע כִּי אֲנִי יְהוָה בְּקֶרֶב הָאָרֶץ:

יח וְאַפְרֵשׁ בְּיוֹמָא הַהוּא יָת אַרְעָא דְּגֹשֶׁן דְּעַמִּי קָאִים עֲלַהּ בְּדִיל דְּלָא לְמֶהֱוֵי תַּמָּן עָרוֹבָא בְּדִיל דְּתִדַּע אֲרֵי אֲנָא יְיָ שַׁלִּיט בְּגוֹ אַרְעָא:

רש"י◄ **וְהִפְלֵיתִי** • וְהִפְרַשְׁתִּי, וְכֵן: (לקמן ט) "וְהִפְלָה ה'", וְכֵן: (דברים ל) "לֹא נִפְלֵאת הִיא מִמְּךָ" — לֹא מֻבְדֶּלֶת וּמֻפְרֶשֶׁת הִיא מִמְּךָ. **לְמַעַן תֵּדַע כִּי אֲנִי ה' בְּקֶרֶב הָאָרֶץ** • אַף־עַל־פִּי שֶׁשְּׁכִינָתִי בַּשָּׁמַיִם, גִּזַּרְתִּי מִתְקַיֶּמֶת בַּתַּחְתּוֹנִים.

~ נקודות משיחות קודש ~

הַאִם הָיוּ ג' מַכּוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת גַּם בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן

וְהִפְלֵיתִי בַיּוֹם הַהוּא אֶת־אֶרֶץ גֹּשֶׁן אֲשֶׁר עַמִּי עֹמֵד עָלֶיהָ לְבִלְתִּי הֱיוֹת־שָׁם עָרֹב (ח, יח)

נֶחְלְקוּ הָרִאשׁוֹנִים הַאִם גַּם ג' הַמַּכּוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת לֹא הָיוּ בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן, אַף שֶׁלֹּא נֶאֱמְרָה בָּהֶם בְּפֵרוּשׁ "וְהִפְלֵיתִי גו'". הָאִבְּן־עֶזְרָא כָּתַב (ז, כד. וראה שם, כט) "מַכַּת הַדָּם וְהַצְּפַרְדְּעִים וְהַכִּנִּים הָיְתָה כּוֹלֶלֶת הַמַּצְרִיִּים וְהָעִבְרִים". אַךְ בְּשׁוּ"ת הָרַדְבַּ"ז (ח"א סי' תתיג) חָלַק עָלָיו וְהִקְשָׁה דְּ"אִם הַמַּכָּה הָיְתָה גַּם לְיִשְׂרָאֵל, מַה רְאָיָה יֵשׁ בָּהּ לְפַרְעֹה שֶׁיְּשַׁלַּח אֶת יִשְׂרָאֵל" (וְכֵן הוּא לְדַעַת הַרְבֵּה רִאשׁוֹנִים, הוּבְאוּ בתו"ש וארא ז, יז. ח, יג).

וְהִנֵּה מִזֶּה שֶׁרַשִׁ"י בְּפֵרוּשׁוֹ עַל הַתּוֹרָה לֹא כָּתַב כְּלוּם, מַשְׁמַע שֶׁלְּדַעְתּוֹ הָיוּ הַדְּבָרִים כְּפִי שֶׁנִּרְאֶה מִפְּשׁוּטָם שֶׁל כְּתוּבִים, שֶׁרַק מַכַּת עָרוֹב שֶׁבָּהּ נֶאֱמַר "וְהִפְלֵיתִי גו'" לֹא הָיְתָה בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן ג' הַמַּכּוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת הָיוּ גַּם בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן, וְצָרִיךְ בִּיאוּר לָמָּה לֹא חָשׁ רַשִׁ"י לְקַשְׁיַת הָרַדְבַּ"ז?

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

כִּי כְּבָר פֵּרַשְׁתִּי כִּי פַּרְעֹה לֹא כִּחֵשׁ הַבּוֹרֵא רַק הַשֵּׁם שֶׁהִזְכִּיר לוֹ מֹשֶׁה. וְזֶה כְּדֶרֶךְ כִּי לֹא יָדוּ נְגָעָה בָּנוּ מִקְרֶה הוּא הָיָה לָנוּ מִן הַשָּׁמַיִם ע"כ חָזָק לֵב פַּרְעֹה. וַאֲשֶׁר יֶחֱזַק זֶה הַפִּי'. שֶׁאָמְרוּ אֶצְבַּע אֱלֹהִים הִיא וְלֹא אָמְרוּ אֶצְבַּע ה' שֶׁהוּא אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל. כַּאֲשֶׁר אָמַר פַּרְעֹה בְּמַכַּת הַצְּפַרְדְּעִים הַעְתִּירוּ אֶל ה'. וְזֶה הַשֵּׁם הִזְכִּיר בַּמַּכּוֹת הָאַחֲרוֹנוֹת. וְעוֹד כִּי מֹשֶׁה אָמַר לְפַרְעֹה דְּבַר מַכַּת הַיְאוֹר לִפְנֵי הֱיוֹתָהּ. וְכָכָה מַכַּת הַצְּפַרְדְּעִים. וְלֹא הִזְכִּיר לוֹ בִּתְחִלָּה מַכַּת הַכִּנִּים: תורה טז

טז) וַיֹּאמֶר. מִנְהַג הַמְּלָכִים לָצֵאת בַּבֹּקֶר אֶל הַנָּהָר כִּי רְאוֹת הַמַּיִם טוֹב לַעֵינַיִם: תורה יז

יז) מַשְׁלִיחַ. מִלָּה זָרָה מֵהַבִּנְיָן הַכָּבֵד הַנּוֹסָף: וּמִלַּת **עָרֹב.** חַיּוֹת רָעוֹת מְעוֹרָבוֹת כְּמוֹ אֲרָיוֹת זְאֵבִים וְדֻבִּים וּנְמֵרִים: וְטַעַם **גַּם הָאֲדָמָה.** מָקוֹם שֶׁאֵין בָּתִּים שָׁם: תורה יח

יח) וְהִפְלֵיתִי. יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁהוּא חֵסֶר אֶל"ף. וְהַנָּכוֹן שֶׁהִיא מִבַּעֲלֵי הַה"א. וְטַעְמוֹ אֶפְרֵשׁ. וּמִדֶּרֶךְ הַסְּבָרָא עַתָּה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁלְּפִי פְּשׁוּטָם שֶׁל כְּתוּבִים, הֵצְרְכוּ ג' מַכּוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת לִהְיוֹת גַּם בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן, בִּכְדֵי לִפְעֹל פְּעֻלָּתָם.
דְּהִנֵּה בְּב' מַכּוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת שֶׁהָיוּ קְשׁוּרוֹת לַיְּאוֹר הָיְתָה הַכַּוָּנָה שֶׁעַל־יָדָן יֵדַע פַּרְעֹה "כִּי אֲנִי ה'" (פרשתנו שם, יז), שֶׁ"הִלָּקֶה אֶת יְרֵאָתָם" (רש"י שם). וְאִם־כֵּן אִם לֹא הָיָה הַקָּבָּ"ה מַכֶּה גַּם אֶת חֵלֶק הַיְּאוֹר אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן, הָיָה פַּרְעֹה חוֹשֵׁב שֶׁחֵלֶק הָעֲבוֹדָה־זָרָה שֶׁנִּמְצָא שָׁם אֵין בִּ"יכֹלֶת ה'" לִשְׁלֹט עָלָיו ח"ו, וְכַוָּנַת הַקָּבָּ"ה שֶׁיֵּדַע פַּרְעֹה "כִּי אֲנִי ה'" לֹא הָיְתָה מִתְמַלֵּאת.
וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה בְּמַכַּת כִּנִּים, מִכִּינָן שֶׁהַכַּוָּנָה הָיְתָה לְהַרְאוֹת שֶׁהַמַּכָּה מַגִּיעָה מֵהַקָּבָּ"ה – "אֶצְבַּע אֱלֹקִים הִיא" (פרשתנו ח, טו), הָיְתָה הַמַּכָּה צְרִיכָה לִהְיוֹת בְּכָל אֶרֶץ מִצְרַיִם. כִּי אִם הָיְתָה הַמַּכָּה רַק עַל חֵלֶק מְסֻיָּם, הָיוּ הַחַרְטֻמִּים חוֹשְׁבִים דְּאַף שֶׁלֹּא יָכְלוּ הֵם לְהַעֲלוֹת הַכִּנִּים כְּלָל, אַךְ מִזֶּה שֶׁמֹּשֶׁה וְאַהֲרֹן הָיוּ יְכוֹלִים לְהַעֲלוֹתָם רַק עַל חֵלֶק מְסֻיָּם, חֲרֵי זֶה רְאָיָה שֶׁגַּם הֵם מַגְּבָלִים, וְאֵין זֶה "אֶצְבַּע אֱלֹקִים".
וְלָכֵן הָיָה נִצְרָךְ שֶׁג' מַכּוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת יִהְיוּ גַּם עַל אֶרֶץ גֹּשֶׁן. אֲבָל אַחֲרֵי שֶׁכְּבָר הֵרְאָה הַקָּבָּ"ה שֶׁ"מֵאֵת ה' הָיְתָה זֹאת", חֲרֵי מִכָּאן וְאֵילָךְ הִנֵּה "וְהִפְלֵיתִי בַּיּוֹם הַהוּא אֶת אֶרֶץ גֹּשֶׁן אֲשֶׁר עַמִּי עוֹמֵד עָלֶיהָ גו'", וְלֹא הָיוּ הַמַּכּוֹת בִּמְקוֹם מוֹשָׁבָם שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל.

(על־פי לקוטי־שיחות כרך יא עמ' 45 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

~ יום שישי כ"ז טבת ~

(יט) וְשַׁמְתִּי פְדֻת בֵּין עַמִּי וּבֵין עַמֶּךָ לְמָחָר יִהְיֶה הָאֹת הַזֶּה׃

יט וְאֶשַׁוִּי פּוּרְקָן לְעַמִּי וְעַל עַמָּךְ אִיתִי מָחָא לְמָחָר יְהֵא אָתָא הָדֵין׃

רש"י◄ **וְשַׁמְתִּי פְדֻת.** שֶׁיַּבְדִּיל בֵּין עַמִּי וּבֵין עַמֶּךָ.

(כ) וַיַּעַשׂ יְהוָה כֵּן וַיָּבֹא עָרֹב כָּבֵד בֵּיתָה פַרְעֹה וּבֵית עֲבָדָיו וּבְכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם תִּשָּׁחֵת הָאָרֶץ מִפְּנֵי הֶעָרֹב׃

כ וַעֲבַד יְיָ כֵּן וַאֲתָא עָרוֹבָא תַּקִּיף לְבֵית פַּרְעֹה וּלְבֵית עַבְדּוֹהִי וּבְכָל אַרְעָא דְּמִצְרַיִם אִתְחַבָּלַת אַרְעָא מִן קֳדָם עָרוֹבָא׃

רש"י◄ **תִּשָּׁחֵת הָאָרֶץ.** נִשְׁחֲתָה הָאָרֶץ, "אִתְחַבָּלַת אַרְעָא".

(כא) וַיִּקְרָא פַרְעֹה אֶל־מֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן וַיֹּאמֶר לְכוּ זִבְחוּ לֵאלֹהֵיכֶם בָּאָרֶץ׃

כא וּקְרָא פַּרְעֹה לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן וַאֲמַר אֱזִילוּ דַּבְּחוּ קֳדָם אֱלָהֲכוֹן בְּאַרְעָא׃

רש"י◄ **זִבְחוּ לֵאלֹהֵיכֶם בָּאָרֶץ.** בִּמְקוֹמְכֶם, וְלֹא תֵּלְכוּ בַּמִּדְבָּר.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

הֵחֵל פַּרְעֹה לְהָקֵל מֵעֲבוֹדַת יִשְׂרָאֵל. כַּאֲשֶׁר רָאָה שֶׁהִפְרִישׁ הַשֵּׁם בֵּין יִשְׂרָאֵל וּבֵין מִצְרַיִם פָּחַד לַעֲשׂוֹת לָהֶם רָעָה. כִּי צֹרֶךְ יֵשׁ לוֹ לְשַׁלְּחָם לִזְבּוֹחַ פֶּן יִפְגָּעֵנוּ בַּדֶּבֶר. הֲלֹא תִרְאֶה כִּי עַתָּה נָתַן לָהֶם רְשׁוּת לִזְבּוֹחַ בָּאָרֶץ: וְטַעַם **כִּי אֲנִי ה' בְּקֶרֶב הָאָרֶץ.** דֶּרֶךְ מָשָׁל כְּמִנְהַג הַמְּלָכִים לַעֲמוֹד בְּאֶמְצַע מַלְכוּתָם לִהְיוֹת קָרוֹב אֶל הַקְּצָוֹת. כַּאֲשֶׁר בָּרָא הַשֵּׁם לֵב הָאָדָם. שֶׁהוּא מֶלֶךְ עַל כָּל הַגּוּף בְּאֶמְצַע. וְרוּחַ הָאָדָם בְּאֶמְצַע הַגּוּף. כַּכָּתוּב וְיוֹצֵר רוּחַ אָדָם בְּקִרְבּוֹ. וְעַל זֶה רְאָיוֹת רַבּוֹת מִן הַתּוֹלָדוֹת עַל כֵּן כָּתוּב מִצִּיּוֹן מִכְלָל יֹפִי אֱלֹהִים הוֹפִיעַ. כִּי הוּא בְּאֶמְצַע הַיְּשׁוּב וּמַלְכוּת הַשֵּׁם תִּרָאֶה בַּיְּשׁוּב: תורה יט

יט) וְשַׁמְתִּי פְדֻת. כְּטַעַם הֶפְרֵשׁ. וְכָל פִּדְיוֹן קָרוֹב מִזֶּה הַטַּעַם: תורה כ

כ) וַיַּעַשׂ. לְמָחֳרָתוֹ כַּאֲשֶׁר דִּבֵּר מֹשֶׁה. וְטַעַם **וַיָּבֹא עָרֹב כָּבֵד.** מֵעַצְמוֹ וְזוֹ הַמַּכָּה הָיְתָה קָשָׁה מֵהָרִאשׁוֹנוֹת: תורה כא

כא) וַיִּקְרָא. הִתְבָּרֵר לְפַרְעֹה כִּי הַמַּכּוֹת בָּאוּ בַּעֲבוּר שֶׁלֹּא זָבְחוּ: וְטַעַם **בָּאָרֶץ.** בְּמַלְכוּתוֹ וְלֹא בְּמָקוֹם אַחֵר: תורה כב

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(כב) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לֹא נָכוֹן לַעֲשׂוֹת כֵּן כִּי תּוֹעֲבַת מִצְרַיִם נִזְבַּח לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ הֵן נִזְבַּח אֶת־תּוֹעֲבַת מִצְרַיִם לְעֵינֵיהֶם וְלֹא יִסְקְלֻנוּ:

כב וַאֲמַר מֹשֶׁה לָא תַקֵּן לְמֶעְבַּד כֵּן אֲרֵי בְּעִירָא דְּמִצְרָאֵי דָּחֲלִין לֵהּ מִנֵּהּ אֲנַחְנָא נָסְבִין לְדַבָּחָא קֳדָם יְיָ אֱלָהָנָא הָא נְדַבַּח יָת בְּעִירָא דְּמִצְרָאֵי דָּחֲלִין לֵהּ וְאִנּוּן יְהוֹן חָזָן הֲלָא יֵימְרוּן לְמִרְגְּמָנָא:

רש"י ◄ תּוֹעֲבַת מִצְרַיִם • יִרְאַת מִצְרַיִם, כְּמוֹ (מלכים ב כג) "וּלְמִלְכֹּם תּוֹעֲבַת בְּנֵי עַמּוֹן", וְאֵצֶל יִשְׂרָאֵל קוֹרֵא אוֹתָם תּוֹעֵבָה. וְעוֹד יֵשׁ לוֹמַר בְּלָשׁוֹן אַחֵר: "תּוֹעֲבַת מִצְרַיִם", דָּבָר שָׁנָאוּי הוּא לְמִצְרַיִם זְבִיחָה שֶׁאָנוּ זוֹבְחִים, שֶׁהֲרֵי יִרְאָתָם אָנוּ זוֹבְחִים. וְלֹא יִסְקְלֻנוּ • בִּתְמִיהָה.

(כג) דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים נֵלֵךְ בַּמִּדְבָּר וְזָבַחְנוּ לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ כַּאֲשֶׁר יֹאמַר אֵלֵינוּ:

כג מַהֲלַךְ תְּלָתָא יוֹמִין נֵיזֵיל בְּמַדְבְּרָא וּנְדַבַּח קֳדָם יְיָ אֱלָהָנָא כְּמָא דְּיֵימַר לָנָא:

(כד) וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אָנֹכִי אֲשַׁלַּח אֶתְכֶם וּזְבַחְתֶּם לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם בַּמִּדְבָּר רַק הַרְחֵק לֹא־תַרְחִיקוּ לָלֶכֶת הַעְתִּירוּ בַּעֲדִי:

כד וַאֲמַר פַּרְעֹה אֲנָא אֲשַׁלַּח יָתְכוֹן וְתִדְבְּחוּן קֳדָם יְיָ אֱלָהֲכוֹן בְּמַדְבְּרָא לְחוֹד אַרְחָקָא לָא תִרְחַקּוּן לְמֵיזַל צַלּוּ אַף עָלַי:

(כה) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה הִנֵּה אָנֹכִי יוֹצֵא מֵעִמָּךְ וְהַעְתַּרְתִּי אֶל־יְהוָה וְסָר הֶעָרֹב מִפַּרְעֹה מֵעֲבָדָיו וּמֵעַמּוֹ מָחָר רַק אַל־יֹסֵף פַּרְעֹה הָתֵל לְבִלְתִּי שַׁלַּח אֶת־הָעָם לִזְבֹּחַ לַיהוָה:

כה וַאֲמַר מֹשֶׁה הָא אֲנָא נָפֵק מֵעִמָּךְ וַאֲצַלֵּי קֳדָם יְיָ וְיַעְדֵּי עָרוֹבָא מִפַּרְעֹה מֵעַבְדּוֹהִי וּמֵעַמֵּהּ מְחָר לְחוֹד לָא יוֹסֵף פַּרְעֹה לְשַׁקָּרָא בְּדִיל דְּלָא לְשַׁלָּחָא יָת עַמָּא לְדַבָּחָא קֳדָם יְיָ:

רש"י ◄ הָתֵל • כְּמוֹ לְהָתֵל.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

כב) וַיֹּאמֶר. א"ר יְשׁוּעָה כִּי פִּי' תּוֹעֲבַת מִצְרַיִם מֹשֶׁה כָּתַב כֵּן לְגַנּוֹת ע"ז. כִּי לֹא אָמַר לְפַרְעֹה רַק אֱלֹהֵי מִצְרַיִם וְהוּא אָמַר כִּי הָיָה אֱלֹהֵיהֶם עַל צוּרַת טָלֶה. כִּי הָיוּ חוֹשְׁבִים עַל מַזַּל טָלֶה שֶׁהוּא מוֹשֵׁל בְּאַרְצָם. וּבַעֲבוּר זֶה לֹא הָיוּ אוֹכְלִים בָּשָׂר. וְאִלּוּ הָיָה כֵּן לָמָּה לֹא יֹאכְלוּ בְּשַׂר שׁוֹר אוֹ בְּשַׂר גְּדָיִים. וּלְפִי דַּעְתִּי כִּי אַנְשֵׁי מִצְרַיִם בִּימֵי מֹשֶׁה הָיוּ עַל דַּעַת אַנְשֵׁי לנדיא"ה שֶׁהֵם יוֹתֵר מֵחֲצִי הָעוֹלָם וְכֻלָּם הֵם בְּנֵי חָם וְאֵינָם אוֹכְלִים בָּשָׂר עַד הַיּוֹם. גַּם דָּם וְחֶלֶב וְדָג וּבֵצִים. וְהַכְּלָל כָּל דָּבָר שֶׁיֵּצָא מִן הָחַי. וְהֵם מְתַעֲבִים מִי שֶׁיֹּאכַל אוֹתָם. וּמְלָאכָה נִמְאָסָה בְּעֵינֵיהֶם לִרְעוֹת הַצֹּאן. וְכֵן כָּתוּב כִּי תוֹעֲבַת מִצְרַיִם כָּל רוֹעֵה צֹאן. וְעַד הַיּוֹם לֹא יַנִּיחוּ אָדָם שֶׁיֹּאכַל בָּשָׂר בְּאַרְצָם. וְאִם אֶחָד מֵהֶם יָבֹא בְּאֶרֶץ נָכְרִיָּה יִבְרַח מִכָּל מָקוֹם שֶׁיֹּאכְלוּ בוֹ בָּשָׂר וְלֹא יֹאכַל כָּל דָּבָר שֶׁיִּגַּע בּוֹ אוֹכֵל בָּשָׂר וְכֵלָיו טְמֵאִים בְּעֵינֵיהֶם. וְכֵן כָּתוּב כִּי לֹא יוּכְלוּן הַמִּצְרִים לֶאֱכוֹל אֶת הָעִבְרִים לֶחֶם. וְהִנֵּה יוֹסֵף כַּאֲשֶׁר הָיָה בְּבֵית פּוֹטִיפַר הִמְשִׁילוֹ עַל הַכֹּל לְבַד עַל הַלֶּחֶם אֲשֶׁר הוּא אוֹכֵל. כִּי לֹא יִגַּע בּוֹ בַּעֲבוּר שֶׁהוּא עִבְרִי. וְאֵין טַעַם לִשְׁאוֹל' א"כ לָמָּה הָיָה לָהֶם מִקְנֶה כִּי כֵּן יֵשׁ לְאַנְשֵׁי לנדיא"ה. כִּי הַסּוּסִים וְהַחֲמוֹרִים וְהַגְּמַלִּים לְמַשָּׂא וּלְרְכוּב וְהַבָּקָר לַחֲרֹשׁ. וְהַצֹּאן לְצֶמֶר. וְעוֹד אֲדַבֵּר עַל זֶה בְּפֶסַח מִצְרַיִם. אָמַר יֶפֶת כִּי תֶחְסַר הֵ"א מִמִּלַּת וְלֹא יִסְקְלֻנוּ. כִּי הַטַּעַם. וַהֲלֹא יִסְקְלוּנוּ. וּלְפִי דַּעְתִּי כִּי מִלַּת הֵן נִזְבַּח כְּהֵ"א הַתֵּמָהּ וְהִנֵּה הוּא כָּךְ הַנִּזְבַּח אֶת תּוֹעֲבַת מִצְרַיִם לְעֵינֵיהֶם וְלֹא יִסְקְלוּנוּ. כָּמוֹהוּ הֵן הָיְתָה כָּזֹאת: תורה כג

כג) דֶּרֶךְ. צְרִיכִים אָנוּ לִרְחֹק מֵהַמִּצְרִים: וְטַעַם **כַּאֲשֶׁר יֹאמַר אֵלֵינוּ.** אֵיזֶה מִקְנֶה נִזְבַּח וְכַמָּה נִזְבַּח מִמֶּנּוּ: תורה כד

כד) וַיֹּאמֶר. מִלַּת הַעְתִּירוּ בַּעֲדִי הָיְתָה רְאוּיָה לְהַקְדִּים. כִּי הַטַּעַם הַעְתִּירוּ בַּעֲדִי וְתָסוּר זוֹ הַמַּכָּה וְאָז אֶשְׁלַח אֶתְכֶם לִזְבּוֹחַ בַּמִּדְבָּר כַּאֲשֶׁר אֲמַרְתֶּם רַק עַל תְּנַאי שֶׁלֹּא תַרְחִיקוּ לָלֶכֶת יוֹתֵר מֵהַשְּׁלֹשָׁה יָמִים: תורה כה

כה) וַיֹּאמֶר. הָתֵל. זֶה הַשֹּׁרֶשׁ מְשֻׁנֶּה. כִּי הָיָה רָאוּי לִהְיוֹת הַתֵּי"ו בְּדָגֵשׁ. כִּי הַהֵ"א שֹׁרֶשׁ כְּמוֹ הִנֵּה לֹא יָדַעְתִּי דַּבֵּר. וְכָכָה הָתֵל תְּהַתְּלוּ בִּי. וְהַנָּכוֹן וַיְהַתֵּל בָּהֶם אֵלִיָּהוּ. וְאָמַר לוֹ מֹשֶׁה כֵּן בַּעֲבוּר

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(כו) **וַיֵּצֵא** מֹשֶׁה מֵעִם פַּרְעֹה **וַיֶּעְתַּר** אֶל־יְהוָה:

כו וּנְפַק מֹשֶׁה מִן קֳדָם פַּרְעֹה וְצַלִּי קֳדָם יְיָ:

רש"י◄ **וַיֶּעְתַּר אֶל ה'**• נִתְאַמֵּץ בִּתְפִלָּה, וְכֵן אִם בָּא לוֹמַר וַיַּעְתִּיר, הָיָה יָכוֹל לוֹמַר, וּמַשְׁמַע וַיַּרְבֶּה בִּתְפִלָּה. | עַכְשָׁו כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר בִּלְשׁוֹן וַיִּפְעַל, מַשְׁמַע וַיַּרְבֶּה לְהִתְפַּלֵּל.

(כז) **וַיַּעַשׂ** יְהוָה כִּדְבַר מֹשֶׁה **וַיָּסַר** הֶעָרֹב מִפַּרְעֹה מֵעֲבָדָיו וּמֵעַמּוֹ לֹא נִשְׁאַר אֶחָד:

כז וַעֲבַד יְיָ כְּפִתְגָּמָא דְּמֹשֶׁה וְאַעְדִּי עָרוֹבָא מִפַּרְעֹה מֵעַבְדּוֹהִי וּמֵעַמֵּהּ לָא אִשְׁתְּאַר חָד:

רש"י◄ **וַיָּסַר הֶעָרֹב**• וְלֹא מֵתוּ כְּמוֹ שֶׁמֵּתוּ הַצְּפַרְדְּעִים, שֶׁאִם מֵתוּ, יִהְיֶה לָהֶם הְנָאָה בְּעוֹרוֹתָם.

(כח) **וַיַּכְבֵּד** פַּרְעֹה אֶת־לִבּוֹ גַּם בַּפַּעַם הַזֹּאת וְלֹא שִׁלַּח אֶת־הָעָם: פ

כח וְיַקַּר פַּרְעֹה יָת לִבֵּהּ אַף בְּזִמְנָא הָדָא וְלָא שַׁלַּח יָת עַמָּא:

רש"י◄ **גַּם בַּפַּעַם הַזֹּאת**• אַף־עַל־פִּי שֶׁאָמַר: "אָנֹכִי אֲשַׁלַּח אֶתְכֶם", לֹא קִיֵּם הַבְטָחָתוֹ.

ט (א) **וַיֹּאמֶר** יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בֹּא אֶל־פַּרְעֹה **וְדִבַּרְתָּ** אֵלָיו כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי הָעִבְרִים שַׁלַּח אֶת־עַמִּי **וְיַעַבְדֻנִי**:

א וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה עוּל לְוָת פַּרְעֹה וּתְמַלֵּל עִמֵּהּ כִּדְנַן אֲמַר יְיָ אֱלָהָא דִיהוּדָאֵי שַׁלַּח יָת עַמִּי וְיִפְלְחוּן קֳדָמָי:

(ב) כִּי אִם־מָאֵן אַתָּה לְשַׁלֵּחַ **וְעוֹדְךָ** מַחֲזִיק בָּם:

ב אֲרֵי אִם סָרִיב אַתְּ לְשַׁלָּחָא וְעַד כְּעַן אַתְּ מַתְקֵף בְּהוֹן:

רש"י◄ **מַחֲזִיק בָּם**• אוֹחֵז בָּם, כְּמוֹ (דברים כח) "וְהֶחֱזִיקָה בִּמְבֻשָּׁיו".

(ג) הִנֵּה יַד־יְהוָה הוֹיָה בְּמִקְנְךָ אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה בַּסּוּסִים בַּחֲמֹרִים בַּגְּמַלִּים בַּבָּקָר וּבַצֹּאן דֶּבֶר כָּבֵד מְאֹד:

ג הָא מָחָא מִן קֳדָם יְיָ הָוְיָא בִּבְעִירָךְ דִּבְחַקְלָא בְּסוּסָוָתָא בַּחֲמָרֵי בְּגַמְלֵי בְּתוֹרֵי וּבְעָנָא מוֹתָא תַּקִּיף לַחְדָּא:

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

שֶׁאָמַר בְּמִכַּת הַצְּפַרְדְּעִים לְשַׁלֵּחַ אֶת הָעָם וְלֹא שִׁלַּח: תורה כו

כו) וַיֵּצֵא. יֵשׁ מִלּוֹת בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ שֶׁהֵן שָׁווֹת בַּטַּעַם וְהֵם מִשְׁנֵי בִּנְיָנִים. מֵהַקַּל. וּמֵהַכָּבֵד. כְּמוֹ וַיֶּעְתַּר אֶל ה' וְהַעְתַּרְתִּי אֶל ה'. וְכָמוֹהוּ אֲשֶׁר אָנֹכִי מוֹרֶה. וְהוּא יָרֵה הַחִצִּי. וְאֵלֶּה ' הַמִּלּוֹת שֶׁהֵן כָּכָה מוּעָטוֹת הֵן בְּמִסְפָּר: תורה כז

כז) וַיַּעַשׂ. מִלַּת וַיָּסַר זָרָה בְּדִקְדּוּק. כִּי הַפְּעָלִים הַשְּׁנִיִּים לְעוֹלָם הָאוֹת הָרִאשׁוֹן קָמוּץ כְּמוֹ. וַיָּשֶׁב. וַיָּקֶם. וְאִם הָיָה הָאוֹת הָאַחֲרוֹן ח' אוֹ עַי"ן אוֹ ר' שֶׁלֹּא יִדָּגְשׁוּ. יִהְיֶה הָאוֹת הָרִאשׁוֹן בְּפַתַּ"ח גָּדוֹל. כְּמוֹ וַיָּנַח בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי. וַיָּנַע לְבָבוֹ. וַיָּסַר אֵלֶיהָ. וְאֵלֶּה מֵהַבִּנְיָן הַקַּל כִּי מֵהַבִּנְיָן הַכָּבֵד יִהְיֶה הָאוֹת הָרִאשׁוֹן בְּפַתַּ"ח קָטָן. אִם לֹא הָיָה הָאוֹת הָאַחֲרוֹן אַחַת מֵהָאוֹתִיּוֹת הַנִּזְכָּרוֹת. כְּמוֹ וַיָּשֶׁב אֶת כָּל הָרְכוּשׁ. וְהִנֵּה בָא וַיָּסַר תַּחַת וַיָּסַר. כְּמוֹ וַיָּסַר אֶת אוֹפַן מַרְכְּבוֹתָיו. וְנָכוֹן הוּא לִהְיוֹת וַיָּסַר הָעֵרוּב מֵהַבִּנְיָן הַקַּל. כְּמוֹ וְסָר הֶעָרוֹב: תורה כח

כח) וַיַּכְבֵּד פַּרְעֹה. הוּא חִזֵּק לִבּוֹ כַּאֲשֶׁר עָשָׂה בַּצְּפַרְדְּעִים. שֶׁכָּתוּב שָׁם וְהַכְבֵּד אֶת לִבּוֹ: תורה א

א) בֹּא אֶל פַּרְעֹה. אֶל הָאַרְמוֹן שֶׁלּוֹ. א"ר יְהוּדָה הַלֵּוִי שְׁתַּיִם מַכּוֹת הָיוּ בַּמַּיִם. הָאַחַת שֶׁהִתְאַדְּמוּ וָמֵתָה הַדָּגָה. וְהַשֵּׁנִית שֶׁעָלוּ הַצְּפַרְדְּעִים מֵהֶם. וּבָאָרֶץ שְׁתַּיִם אַחַת מֵהַכִּנִּים. וְהַשֵּׁנִית מֵהָעָרוֹב. וְהֵן חַיּוֹת מְעוֹרְבוֹת. וּכְתִיב וַתּוֹצֵא הָאָרֶץ נֶפֶשׁ חַיָּה. וּשְׁתַּיִם בָּאֲוִיר. כִּי הַדֶּבֶר אֵינֶנּוּ רַק חַם אוֹ קַר מְשֻׁנֶּה מִן הַמִּנְהָג. וּבְרֶגַע אֶחָד מֵתִים אֵין לָהֶם מִסְפָּר. בַּעֲבוּר כִּי רוּחַ כָּל הַחַיִּים שֶׁהִיא בַּלֵּב תְּלוּיָה בָּאֲוִיר. וְהַשֵּׁנִית מַכַּת שְׁחִין כִּי הַכָּתוּב יִקְרָא הָרָקִיעַ אֲשֶׁר עַל רֹאשָׁם שָׁמַיִם. וְהַמַּכָּה הַשְּׁבִיעִית מְעֹרֶבֶת מִגַّלְגַּל הַסְּעָרָה וּמִגַّלְגַּל הָאֵשׁ. וְכֵן כָּתוּב וְאֵשׁ מִתְלַקַּחַת בְּתוֹךְ הַבָּרָד. וְהַשְּׁמִינִית מַכַּת הָאַרְבֶּה שֶׁבָּאָה מֵרָחוֹק ע"י הָרוּחַ. וְהַתְּשִׁיעִית הָיְתָה מַכָּה נִפְלָאָה שֶׁנֶּעְדַּר אוֹר שְׁנֵי הַמְּאוֹרוֹת וְהַכּוֹכָבִים מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם. וַעֲשִׂירִית רֶדֶת הַמַּשְׁחִית מִגַّלְגַּלֵּי הַכָּבוֹד לַהֲרוֹג הַבְּכוֹרִים: תורה ב

ב) וְעוֹדְךָ מַחֲזִיק. חָסֵר יָד אוֹ הַדּוֹמֶה לוֹ כְּמוֹ מַחֲזִיק בְּאָזְנֵי כֶּלֶב: תורה ג

ג) הִנֵּה יַד ה' הוֹיָה. הִנֵּה מָצָאנוּ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י◄ הִנֵּה יַד ה׳ הוֹיָה • לְשׁוֹן הֹוֶה, כִּי כֵּן יֵאָמֵר בִּלְשׁוֹן נְקֵבָה עַל שֶׁעָבַר ׳הָיְתָה׳, וְעַל הֶעָתִיד ׳תִּהְיֶה׳, וְעַל הָעוֹמֵד ׳הוֹיָה׳, כְּמוֹ: עוֹשָׂה, רוֹצָה, רוֹעָה.

(ד) וְהִפְלָה יְהוָה בֵּין מִקְנֵה יִשְׂרָאֵל וּבֵין מִקְנֵה מִצְרָיִם וְלֹא יָמוּת מִכָּל־לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל דָּבָר׃

ד וְאַפְרֵשׁ יְיָ בֵּין בְּעִירָא דְיִשְׂרָאֵל וּבֵין בְּעִירָא דְמִצְרָיִם וְלָא יְמוּת מִכָּל לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל מִדָּעַם׃

רש"י◄ וְהִפְלָה • וְהִבְדִּיל.

(ה) וַיָּשֶׂם יְהוָה מוֹעֵד לֵאמֹר מָחָר יַעֲשֶׂה יְהוָה הַדָּבָר הַזֶּה בָּאָרֶץ׃

ה וְשַׁוִּי יְיָ זִמְנָא לְמֵימַר מְחַר יַעְבֵּד יְיָ פִּתְגָּמָא הָדֵין בְּאַרְעָא׃

(ו) וַיַּעַשׂ יְהוָה אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה מִמָּחֳרָת וַיָּמָת כָּל מִקְנֵה מִצְרָיִם וּמִמִּקְנֵה בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לֹא־מֵת אֶחָד׃

ו וַעֲבַד יְיָ יָת פִּתְגָּמָא הָדֵין בְּיוֹמָא דְבַתְרוֹהִי וּמִית כֹּל בְּעִירָא דְמִצְרָיִם וּמִבְּעִירָא דִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לָא מִית חָד׃

(ז) וַיִּשְׁלַח פַּרְעֹה וְהִנֵּה לֹא־מֵת מִמִּקְנֵה יִשְׂרָאֵל עַד־אֶחָד וַיִּכְבַּד לֵב פַּרְעֹה וְלֹא שִׁלַּח אֶת־הָעָם׃ פ

ז וּשְׁלַח פַּרְעֹה וְהָא לָא מִית מִבְּעִירָא דְיִשְׂרָאֵל עַד חָד וְאִתְיַקַּר לִבָּא דְפַרְעֹה וְלָא שַׁלַּח יָת עַמָּא׃

(ח) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן קְחוּ לָכֶם מְלֹא חָפְנֵיכֶם פִּיחַ כִּבְשָׁן וּזְרָקוֹ מֹשֶׁה הַשָּׁמַיְמָה לְעֵינֵי פַרְעֹה׃

ח וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן סִיבוּ לְכוֹן מְלֵי חָפְנֵיכוֹן פִּיחָא דְאַתּוּנָא וְיִזְרְקִנֵּהּ מֹשֶׁה לְצֵית שְׁמַיָּא לְעֵינֵי פַרְעֹה׃

רש"י◄ מְלֹא חָפְנֵיכֶם • ילוייניי"ש בְּלַעַ"ז. פִּיחַ כִּבְשָׁן • דָּבָר הַנִּפָּח מִן הַגְּחָלִים עֲמוּמוֹת הַנִּשְׂרָפוֹת בַּכִּבְשָׁן, וּבְלַעַ"ז אולב"ש. פִּיחַ, לְשׁוֹן הֲפָחָה, שֶׁהָרוּחַ מְפִיחָן וּמַפְרִיחָן. וּזְרָקוֹ מֹשֶׁה • וְכָל דָּבָר הַנִּזְרָק בְּכֹחַ, אֵינוֹ נִזְרָק אֶלָּא בְּיָד אַחַת. הֲרֵי נִסִּים הַרְבֵּה: אֶחָד, שֶׁהֶחֱזִיק קֶמְצוֹ שֶׁל מֹשֶׁה מְלֹא חָפְנַיִם שֶׁלּוֹ וְשֶׁל אַהֲרֹן. וְאֶחָד, שֶׁהָלַךְ הָאָבָק עַל כָּל אֶרֶץ מִצְרַיִם.

(ט) וְהָיָה לְאָבָק עַל כָּל־אֶרֶץ מִצְרָיִם וְהָיָה עַל־הָאָדָם וְעַל־הַבְּהֵמָה לִשְׁחִין פֹּרֵחַ אֲבַעְבֻּעֹת בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרָיִם׃

ט וִיהֵי לְאַבְקָא עַל כָּל אַרְעָא דְמִצְרָיִם וִיהֵי עַל אֲנָשָׁא וְעַל בְּעִירָא לְשִׁיחֲנָא סַגִּי אֲבַעְבְּעִין בְּכָל אַרְעָא דְמִצְרָיִם׃

רש"י◄ לִשְׁחִין פֹּרֵחַ אֲבַעְבֻּעֹת • כְּתַרְגּוּמוֹ: "לְשִׁיחֲנָא סַגִּי אֲבַעְבְּעִין", שֶׁעַל־יָדוֹ צוֹמְחִין בּוּעוֹת. שְׁחִין • לְשׁוֹן חֲמִימוּת. וְהַרְבֵּה יֵשׁ בִּלְשׁוֹן מִשְׁנָה, "שָׁנָה שְׁחוּנָה".

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

שֶׁיִּתְחַלֵּף הַיּוּ"ד בְּוָי"ו. וְאַתָּה הֱוֵה לָהֶם לְמֶלֶךְ. וְהַכָּף זֶה שֶׁוָּי"ו אֲשֶׁר לֹא יֵבוֹשׁוּ קָוָי. יִתְחַלֵּף בְּיוּ"ד וְקָוֵי ה׳ יַחֲלִיפוּ כֹּחַ: וּמִלַּת דָּבָר. שֵׁם כְּלָל לֹא מְצָאנוּהוּ בַּפְּעָלִים. רַק בְּמָקוֹם אַחַת וַתְּדַבֵּר אֶת כָּל זֶרַע הַמַּמְלָכָה. וּבְסֵפֶר מְלָכִים כָּתוּב וַתְּאַבֵּד. וְהַפֵּי׳ רָחוֹק רַק לֹא יָדָעְנוּ טוֹב מִמֶּנּוּ: תורה ד

ד) וְהִפְלָה. דָּבָר. יֹאמַר עַל עִנְיָן דְּבָרִים מְחֻבָּרִים. כְּמוֹ הַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבֵּר ה׳. גַּם יֹאמַר עַל יֵשׁ כְּמוֹ זֶה וְכָמוֹהוּ לֹא חָסַרְתָּ דָּבָר: תורה ה

ה) וַיָּשֶׂם. שָׂם קֶצֶב וּזְמַן לְתְחִלַּת הָאוֹת: תורה ו

ו) וַיַּעַשׂ ה׳. וּפֵי׳ וַיָּמֹת כָּל מִקְנֵה מִצְרַיִם. רֵבוֹ. כִּי הִנֵּה כְּתִיב שְׁלַח הָעֵז אֶת מִקְנְךָ וְכָכָה תִּמְצָא בַּבָּרָד וְאֶת כָּל עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה. וְהָעֵד מַכַּת הָאַרְבֶּה וְאָכַל אֶת יֶתֶר הַפְּלֵיטָה: תורה ז

ז) עַד אֶחָד. אַפִּי׳ א׳. כַּאֲשֶׁר אֲפָרֵשׁ בַּשִּׁירָה. וְטַעַם זֶה הַפָּסוּק וַאֲפִילוּ שֶׁשָּׁלַח וְרָאָה כִּי הַשֵּׁם אוֹהֵב יִשְׂרָאֵל וּבַעֲבוּרָם הִכָּה מִקְנֵהוּ לֹא חָשַׁשׁ מֵהַמִּקְנֶה בְּזֹאת הַמַּכָּה לְשַׁלֵּחַ עַמּוֹ אוּלַי לֹא עָמְדָה הָרִבִּיעִי: תורה ח

ט) וְהָיָה. זֶה מַעֲשֶׂה גַּם שֶׁזֶּה הִפִּיחַ שֶׁהוּא מְעַט נַעֲשָׂה אָבָק עַל כָּל אֶרֶץ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ נקודות משיחות קודש ~

לְשׁוֹן חֲמִימוּת (רש"י ט, ט) כָּתַב הָרַמְבַּ"ן, שֶׁהָאָבָק הָיָה "חַם שׁוֹרֵף". וְכֵן מַשְׁמַע לִכְאוֹרָה מִלְּשׁוֹן רַשִׁ"י. וּלְפִי זֶה, גּוּף הַמַּכָּה, הַשְּׁחִין (הַחֲמִימוּת) וְהָאַבַעְבּוּעוֹת, הָיָה בְּאֹפֶן טִבְעִי, וְהַנֵּס הָיָה רַק בַּהֲלִיכַת וּפִזּוּר הָאָבָק בְּכָל מִצְרַיִם. אֲמְנָם, מִזֶּה שֶׁמֹּשֶׁה וְאַהֲרֹן הֶחֱזִיקוּ פִּיחַ זֶה בְּיָדָם, מֵכְרָח שֶׁלֹּא הָיָה "חַם שׁוֹרֵף". לָכֵן נִרְאֶה לְפָרֵשׁ בְּדַעַת רַשִׁ"י, שֶׁגַּם גּוּף הַמַּכָּה (הַחֲמִימוּת) הָיָה בְּדֶרֶךְ נֵס.

(לקוטי שיחות כרך לו עמ' 28)

(י) וַיִּקְחוּ אֶת־פִּיחַ הַכִּבְשָׁן וַיַּעֲמְדוּ לִפְנֵי פַרְעֹה וַיִּזְרֹק אֹתוֹ מֹשֶׁה הַשָּׁמָיְמָה וַיְהִי שְׁחִין אֲבַעְבֻּעֹת פֹּרֵחַ בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה:

י וּנְסִיבוּ יָת פִּיחָא דְּאַתּוּנָא וְקָמוּ קֳדָם פַּרְעֹה וּזְרַק יָתֵהּ מֹשֶׁה לְצֵית שְׁמַיָּא וַהֲוָה שִׁיחֲנָא אֲבַעְבֻּעִין סָגֵי בַּאֲנָשָׁא וּבִבְעִירָא:

רש"י◄ **בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה** • וְאִם תֹּאמַר: מֵאַיִן הָיוּ לָהֶם הַבְּהֵמוֹת, וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר: "וַיָּמָת כֹּל מִקְנֵה מִצְרָיִם"? אֶלָּא לֹא נִגְזְרָה גְּזֵרָה אֶלָּא עַל אוֹתָן שֶׁבַּשָּׂדוֹת בִּלְבַד, שֶׁנֶּאֱמַר: "בְּמִקְנְךָ אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה, וְהַיֵּרָא אֶת דְּבַר ה' הֵנִיס אֶת מִקְנֵהוּ אֶל הַבָּתִּים". וְכֵן שְׁנוּיָה בַּ'מְכִילְתָּא' אֵצֶל: "וַיִּקַּח שֵׁשׁ־מֵאוֹת רֶכֶב בָּחוּר" (לקמן יד)◆.

(יא) וְלֹא־יָכְלוּ הַחַרְטֻמִּים לַעֲמֹד לִפְנֵי מֹשֶׁה מִפְּנֵי הַשְּׁחִין כִּי־הָיָה הַשְּׁחִין בַּחַרְטֻמִּם וּבְכָל־מִצְרָיִם:

יא וְלָא יְכִילוּ חָרָשַׁיָּא לְמֵיקַם קֳדָם מֹשֶׁה מִן קֳדָם שִׁיחֲנָא אֲרֵי הֲוָה שִׁיחֲנָא בְּחָרָשַׁיָּא וּבְכָל מִצְרָאֵי:

(יב) וַיְחַזֵּק יְהוָה אֶת־לֵב פַּרְעֹה וְלֹא שָׁמַע אֲלֵהֶם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה: ס

יב וְתַקִּיף יְיָ יָת לִבָּא דְּפַרְעֹה וְלָא קַבִּיל מִנְּהוֹן כְּמָא דְּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה:

(יג) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה הַשְׁכֵּם בַּבֹּקֶר וְהִתְיַצֵּב לִפְנֵי פַרְעֹה וְאָמַרְתָּ אֵלָיו כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי הָעִבְרִים שַׁלַּח אֶת־עַמִּי וְיַעַבְדֻנִי:

יג וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה אַקְדֵּם בְּצַפְרָא וְאִתְעַתַּד קֳדָם פַּרְעֹה וְתֵימַר לֵהּ כִּדְנַן אֲמַר יְיָ אֱלָהָא דִיהוּדָאֵי שַׁלַּח יָת עַמִּי וְיִפְלְחוּן קֳדָמָי:

(יד) כִּי ׀ בַּפַּעַם הַזֹּאת אֲנִי שֹׁלֵחַ אֶת־כָּל־מַגֵּפֹתַי אֶל־לִבְּךָ וּבַעֲבָדֶיךָ וּבְעַמֶּךָ בַּעֲבוּר תֵּדַע כִּי אֵין כָּמֹנִי בְּכָל־הָאָרֶץ:

יד אֲרֵי בְּזִמְנָא הָדָא אֲנָא שָׁלַח יָת כָּל מָחָתַי לְלִבָּךְ וּבְעַבְדָּיךְ וּבְעַמָּךְ בְּדִיל דְּתִדַּע דְּאֲרֵי לֵית דְּכְוָתִי שַׁלִּיט בְּכָל אַרְעָא:

רש"י◄ **אֶת כָּל מַגֵּפֹתַי** • לָמַדְנוּ מִכָּאן שֶׁמַּכַּת בְּכוֹרוֹת שְׁקוּלָה כְּנֶגֶד כָּל הַמַּכּוֹת.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

מִצְרַיִם וְלֹא הִפְרִישׁ יִשְׂרָאֵל: **אֲבַעְבֻּעֹת.** הָאֶלֶ"ף נוֹסָף. כִּי הוּא מִגְּזֵרַת מַיִם תִּבְעֶה אֵשׁ. וְהַמִּלָּה כְּפוּלָה. כְּמוֹ תְּשַׁעְשְׁעוּ תְּשַׁגְשְׁגִי: תורה י

י) וַיִּקְחוּ אֶת פִּיחַ הַכִּבְשָׁן. מִלֹּא חָפְנֵיהֶם כַּאֲשֶׁר הִזְכִּיר. וּמֹשֶׁה זָרַק הַכֹּל יִתָּכֵן שְׁהַחַרְטֻמִּים לֹא לָקוּ בְּמַכַּת הַצְּפַרְדְּעִים וְהֶעָרוֹב בַּעֲבוּר חָכְמָתָם בִּקְשׁוּ דֶּרֶךְ בְּחָכְמַת הַתּוֹלְדוֹת לְהַרְוִיחַ לָהֶם מְעַט וְעַתָּה נִבְעֲרָה חָכְמָתָם עַל כֵּן הִזְכִּיר זֶה. וּבַעֲבוּר שֶׁלֹּא עָמְדָה הַמַּכָּה הַרְבֵּה לֹא בִּקֵּשׁ פַּרְעֹה שֶׁיַּעְתִּירוּ וּבַעֲבוּר שֶׁהַמַּכָּה הָרִאשׁוֹנָה עָמְדָה ז' יָמִים. לֹא נִלְמוֹד מִמֶּנָּה עַל דֶּרֶךְ הַפְּשָׁט שֶׁכָּכָה עָמְדָה כָּל מַכָּה. וְעוֹד כִּי אַחַר הַכָּתוּב נִרְדּוֹף. וְיָדוּעַ כִּי מַכַּת הַדֶּבֶר הָיְתָה שָׁעָה אַחַת וּמַכַּת הַחֹשֶׁךְ ג' יָמִים. עַל כֵּן אֵין לָנוּ דֶּרֶךְ לָדַעַת בְּאֵיזֶה חֹדֶשׁ בָּא מֹשֶׁה וְהֵחֵלּוּ הַמַּכּוֹת. רַק אִם הָיְתָה קַבָּלָה בְּיַד חֲכָמֵינוּ הַקְּדוֹשִׁים קִבַּלְנוּ וְשָׁמַעְנוּ: תורה יא

יב) וַיְחַזֵּק ה'. עַל כֵּן לֹא בִּקֵּשׁ לְהַעְתִּיר: תורה יג

יג) וַיֹּאמֶר. לֹא הִזְכִּיר בַּמָּקוֹם הַזֶּה שֶׁהוּא יוֹצֵא הַמַּיְמָה. אוּלַי הָיָה לוֹ צֹרֶךְ אַחֵר: תורה יד

יד) כִּי. הִזְכִּיר מַגֵּפוֹת בַּעֲבוּר הַקּוֹלוֹת

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(טו) כִּי עַתָּה שָׁלַחְתִּי אֶת־יָדִי וָאַךְ אוֹתְךָ וְאֶת־עַמְּךָ בַּדֶּבֶר וַתִּכָּחֵד מִן־הָאָרֶץ:

רש"י◄ כִּי עַתָּה שָׁלַחְתִּי אֶת יָדִי וְגוֹ׳ • כִּי אִלּוּ רָצִיתִי כְּשֶׁהָיְתָה יָדִי בְּמִקְנְךָ שֶׁהִכִּיתִים בַּדֶּבֶר, שְׁלַחְתִּיהָ וְהִכִּיתִי אוֹתְךָ וְאֶת עַמְּךָ עִם הַבְּהֵמוֹת. וַתִּכָּחֵד מִן הָאָרֶץ • אֲבָל "בַּעֲבוּר זֹאת הֶעֱמַדְתִּיךָ" וְגוֹ׳.

טו אֲרֵי כְּעַן קָרִיב קֳדָמַי דְּאֶשְׁלַח פּוֹן יָת מַחַת גְּבַרְתִּי וְאֶמְחֵי יָתָךְ וְיָת עַמָּךְ בְּמוֹתָא וְשֵׁיצִיאַת מִן אַרְעָא:

(טז) וְאוּלָם בַּעֲבוּר זֹאת הֶעֱמַדְתִּיךָ בַּעֲבוּר הַרְאֹתְךָ אֶת־כֹּחִי וּלְמַעַן סַפֵּר שְׁמִי בְּכָל־הָאָרֶץ:

טז וּבְרַם בְּדִיל דָּא קַיֵּימְתָּךְ בְּדִיל לְאַחֲזָיוּתָךְ יָת חֵילִי וּבְדִיל דִּיהוֹן מִשְׁתָּעַן גְּבוּרַת שְׁמִי בְּכָל אַרְעָא:

~ שבת קודש כ"ח טבת ~

(יז) עוֹדְךָ מִסְתּוֹלֵל בְּעַמִּי לְבִלְתִּי שַׁלְּחָם:

רש"י◄ עוֹדְךָ מִסְתּוֹלֵל בְּעַמִּי • כְּתַרְגּוּמוֹ: כְּבִישַׁת בֵּהּ בְּעַמִּי, וְהוּא מִגְּזֵרַת מְסִלָּה, דִּמְתַרְגְּמִינָן אֹרַח כְּבִישָׁא, וּבְלַעַ"ז קלקי"ר. וּכְבָר פֵּרַשְׁתִּי בְּסוֹף "וַיְהִי מִקֵּץ": כָּל תֵּיבָה שֶׁתְּחִלַּת יְסוֹדָהּ סָמֶ"ךְ וְהִיא בָּאָה לְדַבֵּר בִּלְשׁוֹן מִתְפָּעֵל, נוֹתֵן הַתָּי"ו שֶׁל שִׁמּוּשׁ בְּאֶמְצַע אוֹתִיּוֹת שֶׁל עִקָּר, כְּגוֹן זוֹ וּכְגוֹן: (קהלת יב) "וַיִּסְתַּבֵּל הֶחָגָב" מִגְּזֵרַת סֵבֶל, (במדבר טז) "כִּי תִשְׁתָּרֵר עָלֵינוּ" מִגְּזֵרַת שַׂר וְנָגִיד, וְכֵן: (דניאל ז ח) "מִשְׁתַּכֵּל הֲוֵית".

יז עַד כְּעַן אַתְּ כְּבִישַׁת בֵּהּ בְּעַמִּי בְּדִיל דְּלָא לְשַׁלָּחוּתְהוֹן:

(יח) הִנְנִי מַמְטִיר כָּעֵת מָחָר בָּרָד כָּבֵד מְאֹד אֲשֶׁר לֹא־הָיָה כָמֹהוּ בְּמִצְרַיִם לְמִן־הַיּוֹם הִוָּסְדָה וְעַד־עָתָּה:

רש"י◄ כָּעֵת מָחָר • כָּעֵת הַזֹּאת לְמָחָר. שָׁרַט לוֹ שְׁרִיטָה בַּכֹּתֶל: לְמָחָר, כְּשֶׁתַּגִּיעַ חַמָּה לְכָאן, יֵרֵד הַבָּרָד. הִוָּסְדָה • שֶׁנִּתְיַסְּדָה, וְכָל תֵּיבָה שֶׁתְּחִלַּת יְסוֹדָהּ יו"ד, כְּגוֹן: יָסֹד, יָלֹד, יָדֹעַ, יָסֹר, כְּשֶׁהִיא מִתְפָּעֶלֶת, תָּבֹא הַוָּי"ו בִּמְקוֹם הַיּוֹ"ד כְּמוֹ: הִוָּסְדָה, הִוָּלְדָה, וַיִּוָּדַע, "וַיִּוָּלֵד לְיוֹסֵף", (משלי כט) "בִּדְבָרִים לֹא יִוָּסֵר עָבֶד".

יח הָא אֲנָא מָחֵית מִטְרָא בְּעִדָּנָא הָדֵין מְחַר בַּרְדָּא תַּקִּיף לַחֲדָא דִּי לָא הֲוָה דִּכְוָתֵהּ בְּמִצְרַיִם לְמִן יוֹמָא דְּאִשְׁתַּכְלָלַת וְעַד כְּעָן:

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

וְהַבָּרָד וְהַמָּטָר וְהָאֵשׁ שֶׁהִתְחַבְּרוּ. וְלֹא רָאִינוּ שֶׁפָּחַד פַּרְעֹה בְּכָל הַמַּכּוֹת הָעוֹבְרוֹת כַּאֲשֶׁר פָּחַד מִזֹּאת. וְאָמַר ה׳ הַצַּדִּיק: וְטַעַם **כִּי אֵין כָּמֹנִי בְּכָל הָאָרֶץ**. כְּפִי מַחֲשֶׁבֶת מִצְרַיִם הָיָה. שֶׁאֱלֹהֵיהֶם יוּכְלוּ לְהָרַע אוֹ לְהֵיטִיב: תורה טו

טו) וְאַךְ. חָסֵר נו"ן. כְּמוֹ וָאַט אֵלָיו אוֹכִיל. שְׁנֵיהֶם שָׁוִים וְשָׁרְשָׁם. נָטָה נַכֶּה: וְטַעַם **בַּדָּבָר**. הַיָּדוּעַ שֶׁבּוֹ הָרַגְתִּי הַמִּקְנֶה שֶׁלָּכֶם הָיִיתִי הוֹרֵג כֻּלְּכֶם עִמָּהֶם: תורה טז

טז) וְאוּלָם בַּעֲבוּר זֹאת הֶעֱמַדְתִּיךָ. פֵּי׳ מַה טַּעַם זֹאת. וְהוּא בַּעֲבוּר הַרְאוֹתְךָ אֶת כֹּחִי. כְּמוֹהוּ וּמִתּוֹכִ׳ כְּעֵין הַחַשְׁמַל מִתּוֹךְ הָאֵשׁ. וְיָפֶת אָמַר בַּעֲבוּר זֹאת הַמַּכָּה שֶׁהִיא מַכַּת הַבָּרָד: וְטַעַם **וּלְמַעַן סַפֵּר שְׁמִי**. אֵינֶנּוּ שָׁב אֶל פַּרְעֹה. רַק מִלַּת סַפֵּר שֵׁם הַפֹּעַל. כְּמוֹ כִּי כַּבֵּד אֲכַבֶּדְךָ. וְאֵין הַטַּעַם שֶׁפַּרְעֹה יִשּׁוֹטֵט בָּעוֹלָם לְסַפֵּר כְּבוֹד הַשֵּׁם רַק יְסַפֵּר שְׁמוֹ בְּכָל דּוֹר וָדוֹר בַּעֲבוּר אֵלֶּה הָאוֹתוֹת שֶׁעָשָׂה: תורה יז

יז) עוֹדְךָ מִסְתּוֹלֵל. כְּמוֹ מִשְׁתַּבֵּחַ מִגְּזֵרַת סַלְסְלָה וּתְרוֹמְמֶךָ. וְאִם הוּא כָּפוּל הַפֵּ"א. מִפָּעֲלֵי הַכֶּפֶל. כְּמוֹ סֹלּוּ לָרֹכֵב בָּעֲרָבוֹת. וְגִלְגַּלְתִּיךָ כְּמוֹ מִתְגּוֹלֵל גַּם גֹּלוּ. וְרַבִּי מְרִינוּס אָמַר כִּי פֵּרוּשׁוֹ מִתְחַזֵּק מִגְּזֵרַת מְסִלּוֹת לְבֵית ה׳. וּבְמָקוֹם אַחֵר כָּתוּב מִסְעָד לְבֵית ה׳: תורה יח

יח) הִנְנִי מַמְטִיר. יָדוּעַ כִּי לֹא יֵרֵד גַּם הַיּוֹם עַל מִצְרַיִם בָּרָד וּמָטָר וְאֵין צֹרֶךְ לְפָרֵשׁ לָמָּה זֶה. וְכָכָה בִּמְקוֹמוֹת אֲחֵרִים עַד הַיּוֹם. וּבַעֲבוּר זֶה פַּחְדּוֹ גָּדוֹל כִּי לֹא יֵרֵד שָׁם אֶלָּא כִּדְמוּת טָל: תורה יט

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(יט) וְעַתָּה שְׁלַח הָעֵז אֶת־מִקְנְךָ וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר לְךָ בַּשָּׂדֶה כָּל־הָאָדָם וְהַבְּהֵמָה אֲשֶׁר־יִמָּצֵא בַשָּׂדֶה וְלֹא יֵאָסֵף הַבַּיְתָה וְיָרַד עֲלֵהֶם הַבָּרָד וָמֵתוּ׃

יט וּכְעַן שְׁלַח כְּנוֹשׁ יָת בְּעִירָךְ וְיָת כָּל דִּי לָךְ בְּחַקְלָא כָּל אֲנָשָׁא וּבְעִירָא דְּאִשְׁתְּכַח בְּחַקְלָא וְלָא יִתְכְּנֵשׁ לְבֵיתָא וְיֵחוֹת עֲלֵיהוֹן בַּרְדָּא וִימוּתוּן׃

רש"י◄ שְׁלַח הָעֵז • כְּתַרְגּוּמוֹ: "שְׁלַח כְּנוֹשׁ", וְכֵן: (ישעיה י) "יוֹשְׁבֵי הַגֵּבִים הֵעִיזוּ", (ירמיה ו) "הָעִזוּ בְּנֵי בִנְיָמִין". וְלֹא יֵאָסֵף הַבַּיְתָה • - לְשׁוֹן הַכְנָסָה הוּא.

(כ) הַיָּרֵא אֶת־דְּבַר יְהוָה מֵעַבְדֵי פַרְעֹה הֵנִיס אֶת־עֲבָדָיו וְאֶת־מִקְנֵהוּ אֶל־הַבָּתִּים׃

כ דְּדָחֵיל מִפִּתְגָּמָא דַיְיָ מֵעַבְדֵי פַּרְעֹה כְּנַשׁ יָת עַבְדּוֹהִי וְיָת גֵּיתוֹהִי לְבָתַּיָּא׃

רש"י◄ הֵנִיס • הִבְרִיחַ, לְשׁוֹן "וַיָּנָס".

(כא) וַאֲשֶׁר לֹא־שָׂם לִבּוֹ אֶל־דְּבַר יְהוָה וַיַּעֲזֹב אֶת־עֲבָדָיו וְאֶת־מִקְנֵהוּ בַּשָּׂדֶה׃ פ

כא וְדִי לָא שַׁוִּי לִבֵּהּ לְפִתְגָּמָא דַיְיָ שְׁבַק יָת עַבְדּוֹהִי וְיָת גֵּיתוֹהִי בְּחַקְלָא׃

(כב) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה נְטֵה אֶת־יָדְךָ עַל־הַשָּׁמַיִם וִיהִי בָרָד בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם עַל־הָאָדָם וְעַל־הַבְּהֵמָה וְעַל כָּל־עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם׃

כב וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה אֲרֵים יָת יְדָךְ עַל צֵית שְׁמַיָּא וִיהֵי בַרְדָּא בְּכָל אַרְעָא דְּמִצְרָאֵי עַל אֲנָשָׁא וְעַל בְּעִירָא וְעַל כָּל עֶסְבָּא דְּחַקְלָא בְּאַרְעָא דְּמִצְרָיִם׃

רש"י◄ עַל הַשָּׁמַיִם • לְצַד הַשָּׁמַיִם, וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה: הִגְבִּיהוֹ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לְמֹשֶׁה לְמַעְלָה מִן הַשָּׁמַיִם.

(כג) וַיֵּט מֹשֶׁה אֶת־מַטֵּהוּ עַל־הַשָּׁמַיִם וַיהוָה נָתַן קֹלֹת וּבָרָד וַתְּהַלֶּךְ־אֵשׁ אָרְצָה וַיַּמְטֵר יְהוָה בָּרָד עַל־אֶרֶץ מִצְרָיִם׃

כג וַאֲרֵים מֹשֶׁה יָת חֻטְרֵהּ עַל צֵית שְׁמַיָּא וַיְיָ יְהַב קָלִין וּבַרְדָּא וּמְהַלְכָא אֶשָּׁתָא עַל אַרְעָא וְאַמְטַר יְיָ בַּרְדָּא עַל אַרְעָא דְּמִצְרָיִם׃

(כד) וַיְהִי בָרָד וְאֵשׁ מִתְלַקַּחַת בְּתוֹךְ הַבָּרָד כָּבֵד מְאֹד אֲשֶׁר לֹא־הָיָה כָמֹהוּ בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם מֵאָז הָיְתָה לְגוֹי׃

כד וַהֲוָה בַרְדָּא וְאֶשָּׁתָא מִשְׁתַּלְהֶבֶת בְּגוֹ בַרְדָּא תַּקִּיף לַחְדָּא דִּי לָא הֲוָה דִּכְוָתֵהּ בְּכָל אַרְעָא דְּמִצְרָיִם מֵעִדַּן דַּהֲוַת לְעָם׃

רש"י◄ מִתְלַקַּחַת בְּתוֹךְ הַבָּרָד • גַּם בְּתוֹךְ גַּם: הָאֵשׁ וְהַבָּרָד מְעוֹרְבִין. וְהַבָּרָד, מַיִם הוּא, וְלַעֲשׂוֹת רְצוֹן קוֹנָם, עָשׂוּ שָׁלוֹם בֵּינֵיהֶם (שמות רבה).

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

יט) שְׁלַח הָעֵז. כַּנֵּס אוֹ אֶסוֹף. וְכָמוֹהוּ יוֹשְׁבֵי הַגֵּבִים הֶעִיזוּ: תורה כ

כ) הַיָּרֵא הֵנִיס. בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם: תורה כא

כא) וַאֲשֶׁר לֹא שָׂם. יֵשׁ בִּלְשׁוֹן קֶדֶר טַעַם לְוָי"ו וַיַּעֲזֹב. רַק אֵין יְכֹלֶת בָּנוּ לְתַרְגֵּם הַדָּבָר בִּלְשׁוֹן אַחֶרֶת. וְכָכָה בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וַיִּשָּׂא אַבְרָהָם אֶת עֵינָיו וְרַבִּים כָּכָה: תורה כב

כב) וַיֹּאמֶר. מִדֶּרֶךְ סִבָּרָא יִרְאֶה כִּי נְטוּיוֹת יָדוֹ בַּמַּטֶּה הָיְתָה. וְהִנֵּה כְּתִיב אַחֲרָיו וַיֵּט מֹשֶׁה אֶת מַטֵּהוּ עַל הַשָּׁמַיִם הוּא הָאֲוִיר. וְכָמוֹהוּ עַל פְּנֵי רָקִיעַ הַשָּׁמַיִם: תורה כג

כג) וַתְּהַלֶּךְ אֵשׁ. מֵהַבִּנְיָן הַקַּל מִלְּשׁוֹן הֲלִיכָה: **אָרְצָה.** הֵפֶךְ תּוֹלְדוֹתָהּ. כִּי הִיא לְמַעְלָה עוֹלָה: תורה כד

כד) וְאֵשׁ מִתְלַקַּחַת בְּתוֹךְ הַבָּרָד. פֶּלֶא בְּתוֹךְ פֶּלֶא: תורה כה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ נקודות משיחות קודש ~

"חם" לְעַצְמוֹ וְ"קַר" לְגַבֵּי חוּץ

וַיְהִי בָרָד וְאֵשׁ מִתְלַקַּחַת בְּתוֹךְ הַבָּרָד

גַּם בְּתוֹךְ גַּם, הָאֵשׁ וְהַבָּרָד מְעוֹרְבִין (ט, כד. ובפרש"י)

יֵשׁ לְעַיֵּן לְאֵיזֶה טַעַם הִלְקָה הַקָּבָּ"ה אֶת הַמִּצְרִיִּים בְּאֹפֶן כָּזֶה, שֶׁהָאֵשׁ וְהַבָּרָד יִהְיוּ מְעֹרָבִין זֶה בְּזֶה, דָּבָר שֶׁאֵינוֹ רָגִיל כְּלָל? וְיֵשׁ לְבָאֵר זֶה בְּדֶרֶךְ הַחַסִידוּת:

קְלִיפַּת פַּרְעֹה וְהַמִּצְרִיִּים הָיְתָה עִנְיָן הַגַּאֲוָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּהַפְטָרַת פָּרָשָׁתֵנוּ עַל פַּרְעֹה "אֲשֶׁר אָמַר לִי יְאוֹרִי וַאֲנִי עֲשִׂיתֵנִי" (יחזקאל כט, ג).

וְהִנֵּה דֶּרֶךְ הַבַּעַל־גַּאֲוָה הוּא שֶׁחוֹשֵׁב רַק עַל עַצְמוֹ, וּלְזוּלָתוֹ הֲרֵי הוּא מִתְנַהֵג בְּקָרִירוּת וּבְלִי רֶגֶשׁ.

יְכוֹלִים הָיוּ לַחְשֹׁב, שֶׁהַטַּעַם לַהַנְהָגָה זוֹ הוּא מִשּׁוּם שֶׁטֶּבַע הַבַּעַל־גַּאֲוָה הוּא לִהְיוֹת בִּקָּרִירוּת לְגַבֵּי כָּל דָּבָר, אַךְ הָאֱמֶת הִיא לְהֵפֶךְ, שֶׁקָּרִירוּת זוּ סִבָּתָהּ הִיא חֲמִימוּת. דְּמִכְּיוָן שֶׁמַּרְגִּישׁ וְאוֹהֵב אֶת עַצְמוֹ מְאֹד וְשָׁקוּעַ בָּזֶה לְגַמְרֵי, לָכֵן חֲרֵי הוּא מִתְנַהֵג עִם חֲבֵרוֹ בִּקָּרִירוּת.

וְזֶהוּ עִנְיָן מַכַּת בָּרָד, שֶׁהָיְתָה מִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה, שֶׁהַקָּבָּ"ה הִלְקָה אֶת הַמִּצְרִיִּים שֶׁהָיוּ בַּעֲלֵי גַּאֲוָה כַּנַּ"ל, עִם בָּרָד וָאֵשׁ מְעֹרָבִין זֶה בָּזֶה, קָרִירוּת וַחֲמִימוּת בְּיַחַד.

(על־פי רשימת "וארא תש"ב", רשימות חוברת כז - מתוך 'לקראת שבת')

(כה) וַיַּךְ הַבָּרָד בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם אֵת כָּל־אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה מֵאָדָם וְעַד־בְּהֵמָה וְאֵת כָּל־עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה הִכָּה הַבָּרָד וְאֶת־כָּל־עֵץ הַשָּׂדֶה שִׁבֵּר:

כה וּמְחָא בַרְדָּא בְּכָל אַרְעָא דְּמִצְרַיִם יָת כָּל דִּי בְחַקְלָא מֵאֲנָשָׁא וְעַד בְּעִירָא וְיָת כָּל עֶסְבָּא דְּחַקְלָא מְחָא בַרְדָּא וְיָת כָּל אִילַן דִּבְחַקְלָא תְּבַר:

(כו) רַק בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן אֲשֶׁר־שָׁם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא הָיָה בָרָד:

כו לְחוֹד בְּאַרְעָא דְגֹשֶׁן דִּי תַמָּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לָא הֲוָא בַרְדָּא:

(כז) וַיִּשְׁלַח פַּרְעֹה וַיִּקְרָא לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם חָטָאתִי הַפַּעַם יְהוָה הַצַּדִּיק וַאֲנִי וְעַמִּי הָרְשָׁעִים:

כז וּשְׁלַח פַּרְעֹה וּקְרָא לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן וַאֲמַר לְהוֹן חָבִית זִמְנָא הָדָא יְיָ זַכָּאָה וַאֲנָא וְעַמִּי חַיָּבִין:

(כח) הַעְתִּירוּ אֶל־יְהוָה וְרַב מִהְיֹת קֹלֹת אֱלֹהִים וּבָרָד וַאֲשַׁלְּחָה אֶתְכֶם וְלֹא תֹסִפוּן לַעֲמֹד:

כח צַלּוּ קֳדָם יְיָ וְסַגִּי קֳדָמוֹהִי רְוַח דְּלָא יְהוֹן עֲלָנָא קָלִין דִּלְוָט כְּאִלֵּין מִן קֳדָם יְיָ וּבַרְדָּא וְאֶשְׁלַח יָתְכוֹן וְלָא תּוֹסְפוּן לְאִתְעַכָּבָא:

רש"י ◄ **וְרַב** • דַּי לוֹ בְּמַה שֶׁהוֹרִיד כְּבָר.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

כה) וַיַּךְ. זֹאת הָיְתָה מַכָּה קָשָׁה שֶׁהָרַג אָדָם וּבְהֵמָה וְשִׁבֵּר עֵץ הַשָּׂדֶה רַק שֶׁהַשֵּׁם חָמַל עֲלֵיהֶם וְעַל מִקְנֵיהֶם וְלֹא הִזְכִּיר מֹשֶׁה לְפַרְעֹה זֶה שֶׁרָאָה שֶׁשָּׁלַח פַּרְעֹה וְלֹא מֵת מִמִּקְנֵה יִשְׂרָאֵל עַד אֶחָד וְלֹא שָׁת לִבּוֹ: תורה כו

כז) וַיִּקְרָא. אָמַר חָטָאתִי מֵרֹב פַּחְדּוֹ שֶׁיִּכָּחֵד בְּדָבָר כַּאֲשֶׁר אָמַר לוֹ: תורה כח

כח) הַעְתִּירוּ אֶל ה'. הִזְכִּיר הַשֵּׁם הַנִּכְבָּד. וְאָמַר קוֹלוֹת אֱלֹהִים. כִּי הוּא מוֹדֶה שֶׁיֵּשׁ אֱלֹהִים כַּאֲשֶׁר הִזְכַּרְתִּי. וּבַעֲבוּר שֶׁלֹּא אָמַר קוֹלוֹת ה' חִבֵּר מֹשֶׁה שֵׁם הָעֶצֶם וְהַתֹּאַר. וְאָמַר מִפְּנֵי ה' אֱלֹהִים. וְהַטַּעַם כִּי הַשֵּׁם הוּא אֱלֹהִים לְבַדּוֹ. וְלֹא תִּמְצָא כָּכָה בְּדִבְרֵי מֹשֶׁה בְּכָל הַתּוֹרָה. וְאֵין טְעָנָה מִמִּלַּת אֲדֹנָי יְהוָה אַתָּה הֶחֱלוֹתָ. כִּי בְּאָלֶ"ף דָּלֶ"ת הוּא כָּתוּב: תורה כט

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(כט) וַיֹּאמֶר אֵלָיו מֹשֶׁה בְּצֵאתִי אֶת־הָעִיר אֶפְרֹשׂ אֶת־כַּפַּי אֶל־יְהוָה הַקֹּלוֹת יֶחְדָּלוּן וְהַבָּרָד לֹא יִהְיֶה־עוֹד לְמַעַן תֵּדַע כִּי לַיהוָה הָאָרֶץ:

כט וַאֲמַר לֵהּ מֹשֶׁה בְּמִפְּקִי מִן קַרְתָּא אֶפְרוּשׁ יְדֵי בִּצְלוֹ קֳדָם יְיָ קָלַיָּא יִתְמַנְּעוּן וּבַרְדָּא לָא יְהֵי עוֹד בְּדִיל דְּתִדַּע אֲרֵי דַיְיָ אַרְעָא:

רש"י◄ **בְּצֵאתִי אֶת הָעִיר** • מִן הָעִיר, אֲבָל בְּתוֹךְ הָעִיר לֹא הִתְפַּלֵּל, לְפִי שֶׁהָיְתָה מְלֵאָה גִּלּוּלִים (שמות רבה)◆.

(ל) וְאַתָּה וַעֲבָדֶיךָ יָדַעְתִּי כִּי טֶרֶם תִּירְאוּן מִפְּנֵי יְהוָה אֱלֹהִים:

ל וְאַתְּ וְעַבְדָּיךְ יְדַעְנָא אֲרֵי עַד כְּעַן לָא אִתְכְּנַעְתּוּן מִן קֳדָם יְיָ אֱלֹהִים:

רש"י◄ **טֶרֶם תִּירְאוּן** • עֲדַיִן לֹא תִּירְאוּן, וְכֵן כָּל "טֶרֶם" שֶׁבַּמִּקְרָא – עֲדַיִן לֹא, הוּא. וְאֵינוֹ לְשׁוֹן קֹדֶם. כְּמוֹ: (בראשית יט) "טֶרֶם יִשְׁכָּבוּ" – עַד לָא שְׁכִיבוּ, (שם ב) "טֶרֶם יִצְמָח" – עַד לָא צָמַח, אַף זֶה כֵּן הוּא: יָדַעְתִּי כִּי עֲדַיִן אֵינְכֶם יְרֵאִים, וּמִשֶּׁתִּהְיֶה הָרְוָחָה תַּעַמְדוּ בְּקִלְקוּלְכֶם◆.

(לא) וְהַפִּשְׁתָּה וְהַשְּׂעֹרָה נֻכָּתָה כִּי הַשְּׂעֹרָה אָבִיב וְהַפִּשְׁתָּה גִּבְעֹל:

לא וְכִתָּנָא וְסַעֲרֵי לְקוֹ אֲרֵי סַעֲרַנְיָא אַבִּיבִין וְכִתָּנָא גַּבְעוֹלִין:

רש"י◄ **וְהַפִּשְׁתָּה וְהַשְּׂעֹרָה נֻכָּתָה** • נִשְׁבְּרָה, לְשׁוֹן: "פַּרְעֹה נְכֵה", נְכָאִים, וְכֵן "לֹא נָכוּ". וְלֹא יִתָּכֵן לְפָרְשׁוֹ לְשׁוֹן הַכָּאָה, שֶׁאֵין נוּ"ן בִּמְקוֹם הֵ"א לְפָרֵשׁ "נֻכָּתָה" כְּמוֹ הֻכָּתָה, "נֻכּוּ" כְּמוֹ הֻכּוּ, אֶלָּא הַנּוּ"ן שֹׁרֶשׁ בַּתֵּיבָה, וַהֲרֵי הוּא מִגִּזְרַת (איוב לג) "וְשֶׁפּוּ עַצְמוֹתָיו". **כִּי הַשְּׂעֹרָה אָבִיב** • כְּבָר בִּכְּרָה וְעוֹמֶדֶת בְּקָשֶׁיהָ וְנִשְׁתַּבְּרוּ וְנָפְלוּ, וְכֵן הַפִּשְׁתָּה גָּדְלָה כְּבָר וְהֵקִשָּׁה לַעֲמֹד בְּגִבְעוֹלֶיהָ. **הַשְּׂעֹרָה אָבִיב** • עָמְדָה בְּאֲבִיהָ, לְשׁוֹן (שיר השירים ו) "בְּאֲבִי הַנַּחַל"◆.

(לב) וְהַחִטָּה וְהַכֻּסֶּמֶת לֹא נֻכּוּ כִּי אֲפִילֹת הֵנָּה:

לב וְחִטָּאָה וְכֻסְּמָתָא לָא לְקוֹ אֲרֵי אֲפִילָתָא אִנּוּן:

רש"י◄ **כִּי אֲפִילֹת הֵנָּה** • מְאֻחָרוֹת, וַעֲדַיִן הָיוּ רַכּוֹת וְיכוֹלוֹת לַעֲמֹד בִּפְנֵי קָשֶׁה. וְאַף־עַל־פִּי שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאֵת כָּל עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה הִכָּה הַבָּרָד", יֵשׁ לְפָרֵשׁ פְּשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא, בַּעֲשָׂבִים הָעוֹמְדִים בְּקִלְקָם הָרְאוּיִים לִלְקוֹת בְּבָרָד. וּמִדְּרַשׁ רַבִּי תַּנְחוּמָא, יֵשׁ מְרֻבּוֹתֵינוּ שֶׁנֶּחְלְקוּ עַל זֹאת וְדָרְשׁוּ: "כִּי אֲפִילֹת" – פְּלָאִי פְּלָאוֹת נַעֲשׂוּ לָהֶם שֶׁלֹּא לָקוּ:

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

כט) וַיֹּאמֶר אֵלָיו מֹשֶׁה בְּצֵאתִי אֶת הָעִיר. אָמְרוּ הַמְפָרְשִׁים כִּי לֹא יוּכַל לִפְרֹשׂ כַּפָּיו בְּמִצְרַיִם בַּעֲבוּר שֶׁמְּלֵאָה אֱלִילִים: **כִּי לְה' הָאָרֶץ.** וְלֹא לָךְ: תורה ל

ל) וְאַתָּה. אָמַר רַבֵּנוּ שְׁלֹמֹה כִּי טֶרֶם תִּירָאוּן כְּמוֹ לֹא תִּירָאוּן. וְכָמוֹהוּ טֶרֶם יִשְׁכָּבוּ. וְזוֹ הַמִּלָּה אֵינֶנָּה נִמְצֵאת כַּאֲשֶׁר חָשַׁב. כִּי לְעוֹלָם יָבֹא אַחֲרֶיהָ הָעִנְיָן. כִּי אַחַר טֶרֶם יִשְׁכָּבוּ כָּתוּב וְאַנְשֵׁי הָעִיר אַנְשֵׁי סְדוֹם נָסַבּוּ עַל הַבַּיִת. וְהַטַּעַם כַּאֲשֶׁר הָיְתָה עֵת שְׁכִיבָתָם נָסַבּוּ עַל הַבַּיִת. וְכָכָה טֶרֶם יִקָּרְאוּ וַאֲנִי אֶעֱנֶה. וְכָכָה בְּטֶרֶם יַקְטִירוּן אֶת הַחֵלֶב וְכָכָה כָּל טֶרֶם. וְהִנֵּה אֵין טֶרֶם כְּמוֹ לֹא. וְהַגָּאוֹן רַב סְעַדְיָה ז"ל דָּבַק הָעִנְיָן וְכָכָה פֵּי' אָמַר מֹשֶׁה לְפַרְעֹה אֲנִי אֶתְפַּלֵּל לְהָסִיר מַכַּת הַבָּרָד רַק מַה שֶּׁהִשְׁחִית הִשְׁחִית: תורה לא

לא) וְטַעַם וְהַפִּשְׁתָּה וְהַשְּׂעֹרָה נֻכָּתָה. זֶה לֹא יָשׁוּב וְלֹא אֶתְפַּלֵּל לְרַפְּאָם. וְהִנֵּה הַטַּעַם קֹדֶם שֶׁתִּירָאוּן וְתוֹדֶה וְתֹאמַר ה' הַצַּדִּיק כְּבָר הֻכְּתָה הַפִּשְׁתָּה וְהַשְּׂעוֹרָה. וְזֶה הַיּוֹ"ו נָכוֹן בִּלְשׁוֹן יִשְׁמָעֵאל כַּאֲשֶׁר הִזְכַּרְתִּי. וּלְפִי דַּעְתִּי כִּי תֶחְסַר מִלָּה אַחַת טֶרֶם אֶפְרֹשׂ כַּפַּי אַתֶּם יְרֵאִים אֶת הַשֵּׁם אַתָּה וַעֲבָדֶיךָ וְזֶה דֶּרֶךְ מוּסָר וְהַטַּעַם שֶׁבְּסוּר הַמַּכָּה תִּמְרְדוּ עַל כֵּן כְּתִיב אַחֲרָיו וַיַּכְבֵּד לִבּוֹ הוּא וַעֲבָדָיו וְלֹא תִּמְצָא כֵּן בְּמָקוֹם אַחֵר: **וְהַפִּשְׁתָּה וְהַשְּׂעֹרָה.** סִפֵּר הַכָּתוּב מַה שֶּׁאֵרַע וְהִנֵּה הִתְבָּרֵר מִמִּלַּת נֻכָּתָה גַּם נֻכּוּ. כִּי שֹׁרֶשׁ מַכָּה נַכֶּה. כְּמוֹ וְשֶׁפּוּ עַצְמוֹתָיו לֹא רָאוּ: תורה לב

לב) אֲפִילֹת. תֹּאַר וְקָרוֹב מִמֶּנּוּ. וְאֹפֶל וְלֹא נֹגַהּ לוֹ. וְהַטַּעַם שֶׁהָיוּ עוֹד תַּחַת הָאָרֶץ וְלֹא נִרְאוּ: תורה לג

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(לג) וַיֵּצֵא מֹשֶׁה מֵעִם פַּרְעֹה אֶת־הָעִיר וַיִּפְרֹשׂ כַּפָּיו אֶל־יְהוָה וַיַּחְדְּלוּ הַקֹּלוֹת וְהַבָּרָד וּמָטָר לֹא־נִתַּךְ אָרְצָה:

לג וּנְפַק מֹשֶׁה מִלְּוָת פַּרְעֹה יָת קַרְתָּא וּפְרַשׂ יְדוֹהִי בִּצְלוֹ קֳדָם יְיָ וְאִתְמְנִיעוּ קָלַיָּא וּבַרְדָּא וּמִטְרָא דַּהֲוָה נָחִית לָא מְטָא עַל אַרְעָא:

רש"י ◄לא נִתַּךְ• לא הִגִּיעַ, וְאַף אוֹתָן שֶׁהָיוּ בָּאֲוִיר, לֹא הִגִּיעוּ לָאָרֶץ, וְדוֹמֶה לוֹ: "וַתִּתָּךְ עָלֵינוּ הָאָלָה וְהַשְּׁבוּעָה" דְּעֶזְרָא, "וַתַּגִּיעַ עָלֵינוּ". וּמְנַחֵם בֶּן סָרוּק חִבְּרוֹ בְּחֵלֶק (יחזקאל כב) "כְּהִתּוּךְ כֶּסֶף" לְשׁוֹן יְצִיקַת מַתֶּכֶת, וְרוֹאֶה אֲנִי אֶת דְּבָרָיו, כְּתַרְגּוּמוֹ: "וַיִּצֹּק" (שמות לז) וְאַתִּיךְ, "לָצֶקֶת" (שמות לח) לְאַתָּכָא, אַף זֶה: "לֹא נִתַּךְ לָאָרֶץ" — לֹא הֵצַק אָרְצָה.

(לד) וַיַּרְא פַּרְעֹה כִּי־חָדַל הַמָּטָר וְהַבָּרָד וְהַקֹּלֹת וַיֹּסֶף לַחֲטֹא וַיַּכְבֵּד לִבּוֹ הוּא וַעֲבָדָיו:

לד וַחֲזָא פַּרְעֹה אֲרֵי אִתְמְנַע מִטְרָא וּבַרְדָּא וְקָלַיָּא וְאוֹסֵף לְמֶחֱטֵי וְיַקֵּרֵהּ לְלִבֵּהּ הוּא וְעַבְדּוֹהִי:

(לה) וַיֶּחֱזַק לֵב פַּרְעֹה וְלֹא שִׁלַּח אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה בְּיַד־מֹשֶׁה: פפפ

לה וְאִתַּקַּף לִבָּא דְּפַרְעֹה וְלָא שַׁלַּח יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּמָא די מַלִּיל יְיָ בִּידָא דְּמֹשֶׁה:
פ פ פ

קכ"א פסוקים, גיבעו"ל סימן. יעיא"ל סימן. חסלת פרשת וארא

ההפטרות לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רנז - רס

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

לג) נִתַּךְ. כְּדֶרֶךְ כְּהִתּוּךְ כֶּסֶף בְּתוֹךְ כּוּר. וְהִיא מִבִּנְיַן נִפְעַל כְּמוֹ וְנִגַּשׁ אֶל הָעָרָפֶל: תורה לד

לד) וַיַּרְא. הִזְכִּיר עַתָּה וַיּוֹסֵף לַחֲטֹא בַּעֲבוּר שֶׁהוֹדָה וְאָמַר חָטָאתִי הַפַּעַם: וְטַעַם **וַיַּכְבֵּד לִבּוֹ הוּא וַעֲבָדָיו:** הִתְבָּרֵר מַה שֶּׁאָמַר מֹשֶׁה וְאַתָּה וַעֲבָדֶיךָ. תורה לה

לה) וַיֶּחֱזַק. אַחַר שֶׁפָּחַד מֵהַמַּכָּה הַזֹּאת יוֹתֵר מֵהָרִאשׁוֹנוֹת:

חסלת פרשת וארא

אגרות קודש

ב"ה, כ"ו טבת, תשי"ג
ברוקלין.

הנהלת ישיבת תורת אמת,
ד' עליהם יחיו

שלום וברכה!

בתודה הנני מאשר בזה קבלת מכתבם מי"ח טבת עם התמונה, ות"ח ת"ח על תשורתם זו, ויה"ר מהשי"ת אשר בקרוב ממש אקבל ג"כ תמונת כל התלמידים בפנימיותם והיינו ידיעותיהם בנגלה ובדא"ח והנהגתם ביראת שמים לא רק פרומקייט דנה"י וחג"ת אלא גם פרומקייט דחב"ד.

בברכת הצלחה בעבודתם בקדש.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לוח תהלים

יום ראשון, כ"ב טבת > מפרק קו עד סוף פרק קז

יום שני, כ"ג טבת > מפרק קח עד סוף פרק קיב

יום שלישי, כ"ד טבת > מפרק קיג עד סוף פרק קיח

יום רביעי, כ"ה טבת > פרק קיט מתחילת הפרק עד סוף פסוק צו

יום חמישי, כ"ו טבת > פרק קיט מפסוק צז עד סוף הפרק

יום שישי, כ"ז טבת > מפרק קכ עד סוף פרק קלד

שבת קודש, כ"ח טבת > פרק כ. מפרק קלה עד סוף פרק קלט

ממכתבי כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ

...בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי־הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החודש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר...

(ט"ו סיון, תרפ"ח)

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל [פרק] תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

(תמוז תרס"ו)

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תניא יומי

~ יום ראשון כ"ב טבת ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' כ, ובזה יובן... עד עמ' 40, צדיק:

וּבָזֶה יוּבָן כֶּפֶל לְשׁוֹן הַשְּׁבוּעָה: - בכך יוסבר כפל לשון השבועה, שהוזכר בפרק א'. במאמר הגמרא, משביעין את האדם: **"תְּהִי צַדִּיק, וְאַל תְּהִי רָשָׁע"; דִּלְכְאוֹרָה תְּמוּהַּ, כִּי מֵאַחַר שֶׁמַּשְׁבִּיעִים אוֹתוֹ "תְּהִי צַדִּיק"**, - ודאי הדבר שלא יהיה רשע, ואם כך **לָמָּה צְרִיכִים לְהַשְׁבִּיעוֹ עוֹד שֶׁלֹּא יִהְיֶה רָשָׁע? אֶלָּא מִשּׁוּם שֶׁאֵין כָּל אָדָם זוֹכֶה לִהְיוֹת צַדִּיק, וְאֵין לָאָדָם מִשְׁפַּט הַבְּחִירָה בְּזֶה כָּל כָּךְ, לְהִתְעַנֵּג עַל ה' בֶּאֱמֶת, וְשֶׁיִּהְיֶה הָרַע מָאוּס מַמָּשׁ בֶּאֱמֶת**, - הרי, שלא לכל אחד ישנה הבחירה המלאה והאפשרות להיות "צדיק" - **וְלָכֵן מַשְׁבִּיעִים שֵׁנִית "אַל תְּהִי רָשָׁע" עַל־כָּל־פָּנִים**, - על־כל־פנים שלא יהיה רשע. כלומר, גם כשלא תזכה למדריגת "צדיק", אבל לפחות אל תהיה "רשע", כי־אם - "בינוני". **שֶׁבָּזֶה** - שלא יהיה "רשע", **מִשְׁפַּט הַבְּחִירָה וְהָרְשׁוּת נְתוּנָה לְכָל אָדָם לִמְשֹׁל בְּרוּחַ תַּאֲוָתוֹ שֶׁבְּלִבּוֹ וּלְכִבֹּשׁ יִצְרוֹ, שֶׁלֹּא יִהְיֶה רָשָׁע אֲפִלּוּ שָׁעָה אַחַת כָּל יָמָיו, בֵּין בִּבְחִינַת "סוּר מֵרַע"** - שלא לעבור על מצוות־לא־תעשה, **בֵּין בִּבְחִינַת "וַעֲשֵׂה טוֹב"**, - לקיים מצוות־עשה, **וְ"אֵין טוֹב אֶלָּא תּוֹרָה"**, - כמאמר חכמינו ז"ל[8]: "אין טוב אלא תורה", וכשהוא אומר כאן שעל האדם להיות זהיר ב"ועשה טוב" - זה כולל גם תורה, **דְּהַיְנוּ תַּלְמוּד תּוֹרָה שֶׁכְּנֶגֶד כֻּלָּן.** - שיהיה זהיר אף מלעבור על מצות־עשה כזו, שקשה להישמר מכך, כעוון ביטול תורה. שכן, בהיותו בעל בחירה מלאה, אפשר לו להישמר גם מביטול תורה. לשם כך משביעים אותו שנית, שלא יהיה "רשע". שכן, גם אם אין לו הזכות והאפשרות להגיע למדריגת "צדיק", אבל יש לו לפחות האפשרות שלא להיות "רשע". ודבר זה תלוי בו עצמו ובבחירתו. ברם, למרות שיתכן הדבר, שאף פעם לא יוכל אותו יהודי להגיע למדריגת "צדיק" - אומר רבנו הזקן להלן, שגם יהודי כזה צריך להתאמץ ולעסוק באותן עבודות המותאמות למדריגת "צדיק" - כמו: להשתדל להתרגל למאוס בתאוות ובתענוגים גשמיים, ולעומת זאת - להשתדל לעורר בלבו אהבה של תענוג להקב"ה, על־ידי התבוננות עמוקה בגדולת השי"ת - וכך להשתדל לקיים (ובמדה מסויימת אולי יצליח גם להביא את הדבר למעשה בפועל) את השבועה שמשביעים אותו "תהי צדיק". וכך אומר רבנו הזקן: **אַךְ, אַף־עַל־פִּי־כֵן** - למרות, שכפי האמור, לא כל אדם יכול להיות "מואס ברע" ובעל "אהבה בתענוגים" - שהיא מדריגתו של ה"צדיק", ואילו כאן הרי מדובר ב"בינוני", **צָרִיךְ לִקְבֹּעַ לוֹ עִתִּים גַּם־כֵּן לָשִׁית עֲצוֹת בְּנַפְשׁוֹ לִהְיוֹת מוֹאֵס בְּרַע,** - לעורר רגש של מיאוס ותיעוב לתאוות ולתענוגים גשמיים, **כְּגוֹן בַּעֲצַת חֲכָמֵינוּ ז"ל[9]:** - כיצד למאוס בתאוות נשים, על־ידי שיסביר לעצמו: **"אִשָּׁה חֵמֶת מְלֵאָה צוֹאָה כוּ'", וּכְהַאי גַּוְנָא** - וכדומה. ולמאוס בתאוות האכילה, על־ידי התבוננותו: **וְכֵן כָּל מִינֵי מַטְעַמִּים וּמַעֲדַנִּים נַעֲשִׂים כָּךְ: חֵמֶת מָלֵא כוּ'; וְכֵן כָּל תַּעֲנוּגֵי עוֹלָם הַזֶּה, הֶחָכָם רוֹאֶה הַנּוֹלָד מֵהֶן, שֶׁסּוֹפָן לִרְקֹב וְלִהְיוֹת רִמָּה וְאַשְׁפָּה.** - על־ידי התבוננותו בדברים אלה, יתרגל לשנוא תאוות ותענוגים גשמיים, **וְהַהֵפֶךְ,** - עליו להשתדל להתרגל, **לְהִתְעַנֵּג וְלִשְׂמֹחַ בַּה', עַל־יְדֵי הִתְבּוֹנְנוּת בִּגְדֻלַּת אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא כְּפִי יְכָלְתּוֹ.** - להשיג גדלותו של הקב"ה היוצרת בו תענוג באלקות, **אַף שֶׁיּוֹדֵעַ בְּנַפְשׁוֹ שֶׁלֹּא יַגִּיעַ לְמַדְרֵגָה זוֹ בֶּאֱמֶת לַאֲמִתּוֹ** - לשנוא את ה"רע" ולהתענג באלקות, **כִּי־אִם**

ליקוטי אמרים

ובזה יובן כפל לשון השבועה תהי צדיק ואל תהי רשע דלכאורה תמוה כי מאחר שמשביעים אותו תהי צדיק למה צריכים להשביעו עוד שלא יהיה רשע. אלא משום שאין כל אדם זוכה להיות צדיק ואין לאדם משפט הבחירה בזה כל כך להתענג על ה' באמת ושיהיה הרע מאוס ממש באמת ולכן משביעים שנית אל תהי רשע עכ"פ שבזה משפט הבחירה והרשות נתונה לכל אדם למשול ברוח תאותו שבלבו ולכבוש יצרו שלא יהיה רשע אפי' שעה אחת כל ימיו בין בבחי' סור מרע בין בבחי' ועשה טוב ואין טוב אלא תורה דהיינו תלמוד תורה שכנגד כולן. אך אעפ"כ צריך לקבוע לו עתים גם כן לשית עצות בנפשו להיות מואס ברע כגון בעצת חכמינו ז"ל אשה חמת מלאה צואה כו'. וכהאי גוונא. וכן כל מיני מטעמים ומעדנים נעשים כך חמת מלא כו'. וכן כל תענוגי עוה"ז החכם רואה הנולד מהן שסופן לרקוב ולהיות רמה ואשפה וההפך להתענג ולשמוח בה' ע"י התבוננות בגדולת א"ס ב"ה כפי יכולתו אף שיודע בנפשו שלא יגיע למדרגה זו באמת לאמיתו כי אם בדמיונות אעפ"כ הוא יעשה

---

8. אבות ו, ג. ברכות ה, א. 9. שבת קנב, א.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בְּדִמְיוֹנוֹת - שידמה לו שהוא אכן באמת שונא את ה"רע" ומתענג מאלקות - ומ"דמיונות" יש הרי מאד להיזהר ולהישמר בעבודת ה'. **אַף־עַל־פִּי־כֵן הוּא יַעֲשֶׂה אֶת שֶׁלּוֹ, לְקַיֵּם אֶת הַשְּׁבוּעָה שֶׁמַּשְׁבִּיעִים "תְּהִי צַדִּיק", וַה' יַעֲשֶׂה הַטּוֹב בְּעֵינָיו.** - אם לתת לו במתנה את מדריגת ה"צדיק", או לא. **וְעוֹד,** - דבר נוסף שהוא יכול להגיע אליו על־ידי שיתרגל בעבודותיו של "צדיק", למאוס ב"רע" ולהתענג באלקות: **שֶׁהֶרְגֵּל עַל כָּל דָּבָר - שִׁלְטוֹן, וְנַעֲשָׂה טֶבַע שֵׁנִי, וּכְשֶׁיַּרְגִּיל לְמָאֵס אֶת הָרַע - יִהְיֶה נִמְאָס קְצָת בֶּאֱמֶת,** - שבמשך הזמן אכן יתחיל לשנוא את ה"רע". **וּכְשֶׁיַּרְגִּיל** - את עצמו, **לְשַׂמֵּחַ נַפְשׁוֹ בַּה' עַל־יְדֵי הִתְבּוֹנְנוּת בְּגֹדֶל ת ה' - הֲרֵי בְּאִתְעָרוּתָא דִּלְתַתָּא אִתְעָרוּתָא דִּלְעֵילָא,** - על־ידי התעוררות האדם למטה, נוצרת התעוררות מלמעלה, **וְכֻלֵּי הַאי וְאוּלַי** - אחרי כל זאת, **יֵעָרֶה עָלָיו רוּחַ מִמָּרוֹם, וְיִזְכֶּה לִבְחִינַת רוּחַ מִשֹּׁרֶשׁ אֵיזֶה צַדִּיק שֶׁתִּתְעַבֵּר בּוֹ,** - באופן של "עיבור"[10]. כפי שמובא ב"קבלה", שכשם שישנו הענין של "גלגול", שנשמה מגולגלת בגוף או בדבר אחר, כך ישנו הענין של "עיבור", שנשמתו של "צדיק" "מתעברת" בנשמתו של "בינוני", וזאת כדי שה"בינוני" יוכל לעבוד את השי"ת לפי מדריגתו של "צדיק". וזהו - **לַעֲבֹד ה' בְּשִׂמְחָה אֲמִתִּית, כְּדִכְתִיב[11]: "שִׂמְחוּ צַדִּיקִים בַּה'",** - בכך גם מודגש שבשעה שנפגשות יחד נשמתו של "צדיק" המוכתר כ"צדיק עליון" עם נשמתו של "בינוני", המוכתר כ"צדיק תחתון" - מתבצע אז "שמחו צדיקים - לשון רבים - בה'", **וְתִתְקַיֵּם בּוֹ בֶּאֱמֶת הַשְּׁבוּעָה שֶׁמַּשְׁבִּיעִים: "תְּהִי צַדִּיק":** - לא זו בלבד, שיקיים את השבועה על־ידי **השתדלות** להיות "צדיק", אלא שהוא יביא אכן את הדבר לידי פועל ממש, ולהגיע באמת למדריגת "צדיק", וזאת תודות ל"עיבור" של נשמת "צדיק". בהקשר למה שהובא בפרק זה, שישנן נשמות הנקראות "גבורים" המתגברים על היצר־הרע, ושכל אחד יש בכוחו "לכבוש" את יצרו הרע - כדאי להוסיף אימרתו היסודית של הבעל־שם־טוב, שהרבי מוהריי"צ נשמתו־עדן מליובאוויטש, הביא באחת משיחותיו: על המשנה: "איזהו גבור הכובש את יצרו" - אמר הבעל שם־טוב: "השובר" את יצרו - לא נאמר, כי בשבירתו של היצר־הרע אין משום גבורה. הגבורה היא "לכבוש" את היצר־הרע, כלומר, להשתמש בכוחותיו ובמעלותיו של היצר־הרע, בענינים של קדושה. והרי נאמר: "ורב תבואות בכח שור" - הנפש הבהמית הנקראת "שור" יש בה תוקף וחוזק - ויש להשתמש בכוח וחוזק זה בקדושה. וזהו "איזהו גבור הכובש את יצרו" - גבור הוא מי ש"כובש" את כוחותיו של היצר־הרע ומשתמש בהם לקדושה.

ליקוטי אמרים

את שלו לקיים את השבועה שמשביעים תהי צדיק וה' יעשה הטוב בעיניו. ועוד שההרגל על כל דבר שלטון ונעשה טבע שני. וכשירגיל למאס את הרע יהיה נמאס קצת באמת וכשירגיל לשמח נפשו בה' ע"י התבוננות בגדולת ה' הרי באתערותא דלתתא אתערותא דלעילא וכולי האי ואולי יערה עליו רוח ממרום ויזכה לבחי' רוח משרש איזה צדיק שתתעבר בו לעבוד ה' בשמחה אמיתית כדכתיב שמחו צדיקים בה' ותתקיים בו באמת השבועה שמשביעים תהי צדיק:

ביחס למה שלמדנו בפרק זה, אודות המיאוס בתענוגים גשמיים על־ידי החשבון שהאדם עושה, שמתענוגים אלה מתהווים לבסוף תולעים וצואה, ואילו ענינים רוחניים עומדים לנצח - נזכיר בזה אימרתו של הרבי מוהריי"צ נשמתו־עדן מליובאוויטש, שמסר בשם אביו, הרבי מוהרש"ב נשמתו־עדן: בדברו פעם על חוסר כל יחס והשוואה של דברים גשמיים לגבי ענינים רוחניים, אמר הרבי מוהרש"ב: - אדם שיהיו לו במשך שבעים שנה, בני חיי ומזוני רויחי עם ארמונות והיכלות, אין לדבר כל ערך לגבי הזכות שיש לו בנשיקה אחת בספר תורה.

~ יום שני כ"ג טבת ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 40, פרק טו ובזה... עד עמ' כא, מרגילותו.

פֶּרֶק טוּ. בפרקים הקודמים הסביר רבנו הזקן את ההבדל שבין "צדיק" ל"בינוני". ל"צדיק" אין כבר יצר־הרע, אין "רע" בנפשו, ולכן, אי אפשר שתהיה לו תאוה ל"רע". ואילו ב"בינוני" יש עדיין "רע" בנפשו. ולכן, יתכן שתעלה בלבו נטיה לדברי תאוה. אלא שהנפש האלקית ב"בינוני" לוחמת ב"רע" של הנפש הבהמית, ואינה נותנת ל"רע" להתפשט, ולתאוה להתממש, במחשבה, דיבור או במעשה.

וּבָזֶה - במה שלמדנו על ההבדל שבין "צדיק" ל"בינוני", **יוּבָן מַה שֶּׁכָּתוּב[1]: "וְשַׁבְתֶּם וּרְאִיתֶם בֵּין צַדִּיק**

ליקוטי אמרים

פרק טו ובזה יובן מ"ש ושבתם וראיתם בין צדיק לרשע בין עובד אלהים

10. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ולא שנשמתו עצמה תתהפך - ולכן ל"ק ממש"א בראת צדיקים". 11. תהלים צז, יב. 1. מלאכי ג, יח.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לְרָשָׁע, בֵּין עֹבֵד אֱלֹהִים לַאֲשֶׁר לֹא עֲבָדוֹ", - הגמרא[2] שואלת על פסוק זה: היינו "צדיק" היינו "עובד אלקים", היינו "רשע" היינו "לא עבדו", כלומר, הרי צדיק ו"עובד אלקים" הם דבר אחד, וכן "רשע" ו"אשר לא עבדו" הם דבר אחד, ומהי כפילות הלשון, כאילו ישנם כאן שני הבדלים, בין "צדיק" ל"רשע" ובין "עובד אלקים" ל"אשר לא עבדו"? והגמרא מתרצת: "עובד אלקים" ו"אשר לא עבדו" תרווייהו צדיקי גמורי נינהו (שניהם הם צדיקים גמורים) ואינו דומה שונה פרקו מאה פעמים לשונה פרקו מאה פעמים ואחד". כלומר: "לא עבדו" אין הכוונה ל"רשע", אלא ל"צדיק", והפסוק קורא לו "אשר לא עבדו" מפני שהוא חוזר על לימודו מאה פעמים בלבד, ואילו "עובד אלקים" הוא "צדיק" החוזר על לימודו מאה פעמים ואחד. בכך מתרצת, לכאורה, הגמרא רק את הקושיא "היינו רשע, היינו לא עבדו". ואילו הקושיא "היינו צדיק, היינו עובד אלקים" לא תורצה כלל, שהרי שניהם "צדיקים", ועוד נוסף שלישי ("לא עבדו") שגם הוא "צדיק" לפי פירוש הגמרא. ברם, לפי מה שלמדנו על ההבדל בין "צדיק" ל"בינוני" - יובן גם ההבדל שבין "צדיק" ל"עובד אלקים", וכדלהלן:

שֶׁהַהֶפְרֵשׁ בֵּין "עֹבֵד אֱלֹהִים" לְ"צַדִּיק" הוּא, שֶׁ"עֹבֵד" הוּא לְשׁוֹן הֹוֶה, - הוא עובד עכשיו את הקב"ה, **שֶׁהוּא בְּאֶמְצַע הָעֲבוֹדָה, שֶׁהִיא הַמִּלְחָמָה עִם הַיֵּצֶר הָרָע, לְהִתְגַּבֵּר עָלָיו וּלְגָרְשׁוֹ מֵהָ"עִיר קְטַנָּה",** - מהגוף, הנקרא "עיר קטנה", שעל השליטה עליה, נאבקים היצר־הטוב והיצר־הרע, **שֶׁלֹּא יִתְלַבֵּשׁ בְּאֵבְרֵי הַגּוּף,** - שיצר־הרע לא יתלבש באברי הגוף, כלומר, שלא יעשה, שלא ידבר ושלא יחשוב משהו רע. "עבודה" זו מבוססת על המאבק של הנפש האלקית והיצר־טוב ביצר־הרע, **שֶׁהוּא בֶּאֱמֶת עֲבוֹדָה וְעָמָל גָּדוֹל לְהִלָּחֵם בּוֹ תָּמִיד, וְהַיְנוּ הַבֵּינוֹנִי;** - על ה"בינוני" ללחום **תמיד** ביצר־הרע. שכן, בו עלול היצר־הרע לעורר תאוה לתענוגי העולם־הזה, ועל ה"בינוני" ללחום ביצר־הרע ולהשתלט על התאוה, שלא תמומש, לא במעשה, לא בדיבור ולא במחשבה. משום כך נקרא ה"בינוני" - "עובד אלקים" - הוא עסוק **עתה** בתהליך של עבודת ה'. הוא עומד כל העת בעיצומו של המאבק ביצר־הרע. **אֲבָל הַצַּדִּיק נִקְרָא "עֶבֶד ה'"** - "עבד" ולא "עובד", **בְּשֵׁם הַתֹּאַר,** - המציין את האדם עצמו. "עובד" הוא שם הפעולה המציין את האדם בעבודתו - הוא נמצא כעת באמצע עבודתו, ואילו "עבד" הוא: **כְּמוֹ שֵׁם חָכָם אוֹ מֶלֶךְ, שֶׁכְּבָר נַעֲשָׂה חָכָם אוֹ מֶלֶךְ, כָּךְ זֶה** - ה"צדיק" שנקרא "עבד ה'", **כְּבָר עָבַד וְגָמַר לְגַמְרֵי עֲבוֹדַת הַמִּלְחָמָה עִם הָרָע, עַד כִּי וַיְגָרְשֵׁהוּ וַיֵּלֶךְ לוֹ, וְלִבּוֹ חָלִל בְּקִרְבּוֹ.** - מקומו של היצר־הרע בלבו - ריק, אחרי שפינה את ה"רע" משם, ולכן הוא נקרא בשם התואר "**עבד** ה'", כי הוא סיים כבר את המלחמה ב"רע". הרי, ש"עובד אלקים" אינו אותה מדריגה כמו "צדיק": "עובד אלקים" הכוונה למדריגת ה"בינוני" (כך מוסברת הכפילות בפסוק "ושבתם... בין צדיק לרשע, בין עובד אלקים..."). להלן, יוסבר ההבדל בין "עובד אלקים" ל"לא עבדו", שגם על "לא עבדו" אומרת הגמרא שאין הוא רשע:

ליקוטי אמרים

לאשר לא עבדו שההפרש בין עובד אלהים לצדיק הוא שעובד הוא לשון הוה שהוא באמצע העבודה שהיא המלחמה עם היצה"ר להתגבר עליו ולגרשו מהעיר קטנה שלא יתלבש באברי הגוף שהוא באמת עבודה ועמל גדול להלחם בו תמיד והיינו הבינוני. אבל הצדיק נקרא עבד ה' בשם התואר כמו שם חכם או מלך שכבר נעשה חכם או מלך כך זה כבר עבד וגמר לגמרי עבודת המלחמה עם הרע עד כי ויגרשהו וילך לו ולבו חלל בקרבו. ובבינוני יש ג"כ שתי מדרגות עובד אלהים ואשר לא עבדו ואעפ"כ אינו רשע כי לא עבר מימיו שום עבירה קלה וגם קיים כל המצות שאפשר לו לקיימן ותלמוד תורה כנגד כולם ולא פסיק פומיה מגירסא אלא שאינו עושה שום מלחמה עם היצר לנצחו ע"י אור ה' המאיר על נפש האלהית שבמוח השליט על הלב כנ"ל מפני שאין יצרו עומד לנגדו כלל לבטלו מתורתו ועבודתו ואין צריך ללחום עמו כלל

וּכְבֵינוֹנִי יֵשׁ גַּם־כֵּן שְׁתֵּי מַדְרֵגוֹת: "עֹבֵד אֱלֹהִים", וַ"אֲשֶׁר לֹא עֲבָדוֹ" - אין הוא עמל ויגע בעבודת ה'. **וְאַף־עַל־פִּי־כֵן** - זה "אשר לא עבדו", **אֵינוֹ רָשָׁע,** - למרות שנעדר ממנו המאבק עם היצר־הרע, **כִּי לֹא עָבַר מִיָּמָיו שׁוּם עֲבֵרָה קַלָּה,** - וודאי הדבר שלא עבר מימיו שום עבירה חמורה. - זהו ביחס למצוות־לא־תעשה; **וְגַם קִיֵּם כָּל הַמִּצְוֹת שֶׁאֶפְשָׁר לוֹ לְקַיְּמָן,** - מצוות־עשה, **וְתַלְמוּד תּוֹרָה כְּנֶגֶד כֻּלָּם,** - אף שעוון ביטול תורה הוא אחד העוונות שקשה מאד להינצל ממנו, **וְלֹא פָּסִיק פּוּמֵיהּ מִגִּרְסָא.** - לא פסק פיו מללמוד תורה. אך, מדוע, אם כך, הוא נקרא "לא עבדו"? **אֶלָּא שֶׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה שׁוּם מִלְחָמָה עִם הַיֵּצֶר לְנַצְּחוֹ, עַל־יְדֵי אוֹר ה' הַמֵּאִיר עַל נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית שֶׁבַּמֹּחַ הַשַּׁלִּיט עַל הַלֵּב כַּנִּזְכָּר לְעֵיל,**[3] - שזו דרכו של ה"בינוני", ללחום ביצר־הרע שלו ולנצחו באור האלקי המאיר על נפשו האלקית הנמצאת במוח "השליט על הלב". ואילו הוא, אינו זקוק למלחמה עם היצר־הרע כדי להיות "בינוני". וכל כך למה? **מִפְּנֵי שֶׁאֵין יִצְרוֹ עוֹמֵד לְנֶגְדּוֹ כְּלָל לְבַטְּלוֹ מִתּוֹרָתוֹ וַעֲבוֹדָתוֹ, וְאֵין צָרִיךְ לִלְחֹם עִמּוֹ** - עם היצר־הרע, **כְּלָל, כְּגוֹן שֶׁהוּא**

2. חגיגה ט, ב. 3. פרק יב.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מַתְמִיד בִּלְמוּדוֹ בְּטִבְעוֹ מִתּוֹלַדְתּוֹ עַל־יְדֵי תִּגְבֹּרֶת הַ"מָּרָה שְׁחֹרָה", - כידוע, כש"המרה הלבנה" שולטת באדם, אין הוא נוטה מטבעו להיות "מתמיד", ואילו אם ה"מרה השחורה", שולטת באדם - יש בו הנטיה הטבעית להתמדה. וממילא אין הוא צריך להזדקק למלחמה ביצר־הרע, כדי ללמוד בזמן האפשרי לו. **וְכֵן אֵין לוֹ מִלְחָמָה מִתַּאֲוֹת נָשִׁים מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְצֻנָּן בְּטִבְעוֹ**, - וממילא אין הוא זקוק להילחם בהרהורי עבירה, הנובעים מאותה תאוה, **וְכֵן בִּשְׁאָר תַּעֲנוּגֵי עוֹלָם הַזֶּה** - אין הוא צריך לעמול כדי להשתלט עליהם, כי **הוּא מְחֻסַּר הֶרְגֵּשׁ הַנָּאָה בְּטִבְעוֹ. וְלָכֵן אֵין צָרִיךְ לְהִתְכּוֹנֵן כָּל־כָּךְ בִּגְדֻלַּת ה'**, - כדי, **לְהוֹלִיד מִבִּינָתוֹ רוּחַ דַּעַת וְיִרְאַת ה' בְּמֹחוֹ**, - ועל־ידי־זה, **לְהִשָּׁמֵר שֶׁלֹּא לַעֲבֹר עַל מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה**, - כך, שמחמת פחדו מהקב"ה ישמר מלעשות דבר שנאסר על־ידי הקב"ה. ואילו הוא אינו צריך להזדקק לכך. כן אין הוא זקוק להתבונן בגדלות ה' כדי לעורר **וְאַהֲבַת ה' בְּלִבּוֹ**, - וכתוצאה מאהבה זו, **לְדָבְקָה בּוֹ בְּקִיּוּם הַמִּצְוֹת, וְתַלְמוּד תּוֹרָה כְּנֶגֶד כֻּלָּן**, - ועל־ידי לימוד תורה שהוא כנגד כולן, אין הוא צריך להתייגע במוחו כדי לעורר בלבו אהבה גלויה אל הקב"ה. **אֶלָּא דַּי לוֹ** - כדי להיות שלם בתורה ומצוות, **בְּאַהֲבָה מְסֻתֶּרֶת אֲשֶׁר בְּלֵב כְּלָלוּת יִשְׂרָאֵל, שֶׁנִּקְרְאוּ[4] "אוֹהֲבֵי שְׁמוֹ"**. - שכן, לכל יהודי אהבה מסותרת בלבו להקב"ה, ואהבה מסותרת זו מספיקה לו כדי ללמוד תורה ולקיים מצוות. מי שצריך להילחם ביצר־הרע כדי לשמור תורה ומצוות, עליו להתבונן בגדולת השי"ת, כדי לעורר בתוכו רגש הפחד מהקב"ה, להימנע מלעבור על מצוות־לא־תעשה; וכן לעורר בתוכו אהבה מורגשת להקב"ה - כדי להתאחד עם הקב"ה.

ליקוטי אמרים

כגון שהוא מתמיד בלמודו בטבעו מתולדתו על ידי תגבורת המרה שחורה וכן אין לו מלחמה מתאות נשים מפני שהוא מצונן בטבעו וכן בשאר תענוגי עוה"ז הוא מחוסר הרגש הנאה בטבעו ולכן אין צריך להתבונן כל כך בגדולת ה' להוליד מבינתו רוח דעת ויראת ה' במוחו להשמר שלא לעבור על מצות ל"ת ואהבת ה' בלבו לדבקה בו בקיום המצות ות"ת כנגד כולן אלא די לו באהבה מסותרת אשר בלב כללות ישראל שנקראו אוהבי שמו ולכן אינו נקרא עובד כלל כי אהבה זו המסותרת אינה פעולתו ועבודתו כלל אלא היא ירושתנו מאבותינו לכלל ישראל וכמ"ש לקמן. וכן אף מי שאינו מתמיד בלמודו בטבעו רק שהרגיל עצמו ללמוד בהתמדה גדולה ונעשה ההרגל לו טבע שני די לו באהבה מסותרת זו אא"כ רוצה ללמוד יותר מרגילותו

רגש־אהבה זה מביא אותו לקיים מצוות וללמוד תורה, מאחר שעל־ידו הוא מתאחד עם הקב"ה. ואילו זה שאודותו מדובר כאן, אינו צריך להילחם כלל עם היצר־הרע, בגלל הסיבות האמורות, וממילא אינו צריך להיזדקק לאותו סוג של יראה ואהבה הנובעות מהתבוננות בגדולת ה'. מספיקה בשבילו, יחד עם תכונותיו הטבעיות המתאימות, אהבתו המסותרת, שבטבע כל אחד מישראל. ברם, אין כל זה בא לו מתוך עבודה עצמית. **וְלָכֵן אֵינוֹ נִקְרָא "עוֹבֵד" כְּלָל**, - אינו נקרא "עובד אלקים", **כִּי אַהֲבָה זוֹ הַמְסֻתֶּרֶת** - על־ידה הוא מקיים תורה ומצוות, **אֵינָהּ פְּעֻלָּתוֹ וַעֲבוֹדָתוֹ כְּלָל**, - אינה נובעת מעבודתו העצמית, **אֶלָּא הִיא** - האהבה המסותרת, **יְרֻשָּׁתֵנוּ מֵאֲבוֹתֵינוּ לְכְלַל יִשְׂרָאֵל, וּכְמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר לְקַמָּן[5]**. - כיצד אהבה זו היא ירושה לנו מאבותינו. על־כל־פנים, מאחר שלא הוא - מתוך עבודתו - יצר אהבה זו, וקיומו את התורה והמצוות, אינו קשור אצלו ב"עבודה" - הוא נקרא "לא עבדו". הרי, שב"בינוני" עצמו, ישנן שתי מדריגות: "עובד אלקים" ו"לא עבדו". כל האמור הוא ביחס למי שבטבעו הוא מתמיד בלימודו ואינו זקוק להילחם עם יצרו הרע. **וְכֵן אַף מִי שֶׁאֵינוֹ מַתְמִיד בְּלִמּוּדוֹ בְּטִבְעוֹ, רַק שֶׁהִרְגִּיל עַצְמוֹ לִלְמֹד בְּהַתְמָדָה גְּדוֹלָה, וְנַעֲשָׂה הַהֶרְגֵּל לוֹ טֶבַע שֵׁנִי** - כפי שנזכר בפרק הקודם, ש"הרגל נעשה טבע שני" - ואחרי שהרגיל עצמו בכך, הרי זה דבר טבעי אצלו לשבת וללמוד בהתמדה, **דַּי לוֹ** - כעת, **בְּאַהֲבָה מְסֻתֶּרֶת זוֹ, אֶלָּא־אִם־כֵּן רוֹצֶה לִלְמֹד יוֹתֵר מֵרְגִילוּתוֹ**. - שאז, עליו לעורר אהבה מוחשית בלבו, כדי להתחזק, לפרוץ את גדרי הטבע, וללמוד יותר מכפי רגילותו. ברם, כדי ללמוד רק כפי רגילותו, אין הוא זקוק לשום "עבודה".

~ יום שלישי כ"ד טבת ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' כא, ובזה יובן מ"ש... עד עמ' 42, כלל:

וּבָזֶה יוּבָן מַה שֶּׁכָּתוּב בַּגְּמָרָא[6], דְּ"עוֹבֵד אֱלֹהִים" הֵינוּ מִי שֶׁשּׁוֹנֶה פִּרְקוֹ מֵאָה פְּעָמִים וְאֶחָד, וְ"לֹא עֲבָדוֹ" הֵינוּ מִי שֶׁשּׁוֹנֶה פִּרְקוֹ מֵאָה פְּעָמִים לְבַד. -

ליקוטי אמרים

ובזה יובן מ"ש בגמרא דעובד אלהים היינו מי ששונה פרקו מאה פעמים ואחד ולא עבדו היינו מי ששונה פרקו מאה פעמים

4. תהלים סט, לז. 5. פרק יח, יט ומד. 6. חגיגה ט, ב.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שלכאורה: מדוע יש בפעם המאה ואחת להכריע כל כך, כנגד המאה פעמים - שאם הוא לומד מאה פעמים בלבד, אין הוא נקרא "עובד אלקים", ובגלל הפעם האחת הנוספת על המאה - הוא כבר נקרא "עובד אלקים"? אלא - כפי שהוסבר, שכדי ללמוד יותר מרגילותו, זקוק האדם ל"עבודה" ולמלחמה עם היצר־הרע, יובן הדבר היטב, וכפי שה"תניא" ממשיך: **וְהַיְנוּ, מִשּׁוּם שֶׁבִּימֵיהֶם** - בימי חכמי התלמוד והגמרא, **הָיָה הָרְגִילוּת לִשְׁנוֹת כָּל פֶּרֶק מֵאָה פְּעָמִים,** - ולכן, לא נזקקו לשם כך ל"עבודה", כיון שהיה זה דבר שבהרגל. ואילו, כדי ללמוד פעם אחת נוספת, על המאה הקודמות, שזהו יותר מרגילותם, היו צריכים ל"עבודה" - ובגלל פעם יחידה זו, הוא נקרא "עובד אלקים".

ליקוטי אמרים

פרקו מאה פעמים לבד והיינו משום שבימיהם היה הרגילות לשנות כל פרק מאה פעמים כדאיתא התם בגמרא משל משוק של חמרים שנשכרים לעשר פרסי בזוזא ולאחד עשר פרסי בתרי זוזי מפני שהוא יותר מרגילותם. ולכן זאת הפעם המאה ואחת היתרה על הרגילות שהורגל מנעוריו שקולה כנגד כולן ועולה על גביהן ביתר שאת ויתר עז להיות נקרא עובד אלהים מפני שכדי לשנות טבע הרגילות צריך לעורר את האהבה לה' ע"י שמתבונן בגדולת ה' במוחו לשלוט על הטבע שבחלל השמאלי המלא דם הנפש הבהמית שמהקליפה שממנה הוא הטבע וזו היא עבודה תמה לבינוני. או לעורר את האהבה המסותרת שבלבו למשול על ידה על הטבע שבחלל השמאלי שזו נקרא ג"כ עבודה להלחם עם הטבע והיצר ע"י שמעורר האהבה המסותרת בלבו משא"כ כשאין לו מלחמה כלל אין אהבה זו מצד עצמה נקראת עבודתו כלל:

כִּדְאִיתָא הָתָם בַּגְּמָרָא - כמו שאנו מוצאים שם בגמרא: **מָשָׁל מִשּׁוּק שֶׁל חַמָּרִים שֶׁנִּשְׂכָּרִים לְעֲשַׂר פַּרְסֵי בְּזוּזָא** - המשכירים את עצמם בשכר של זוז אחד עבור מרחק של עשר פרסאות, **וּלְאַחַד עָשָׂר פַּרְסֵי בְּתְרֵי זוּזֵי,** - בשני זוזים, **מִפְּנֵי שֶׁהוּא** - שהפרסא הנוספת, **יוֹתֵר מֵרְגִילוּתָם,** - לכן הם לוקחים עבור הפרסא האחת הנוספת - זוז נוסף. אותו דבר גם במי שלומד מאה פעמים ואחת - שכן, זהו יותר מכפי רגילותו, **וְלָכֵן זֹאת הַפַּעַם הַמֵּאָה וְאַחַת,** - פעם אחת ויחידה זו, **הַיְתֵרָה עַל הָרְגִילוּת שֶׁהֻרְגַּל מִנְּעוּרָיו - שְׁקוּלָה כְּנֶגֶד כֻּלָּן, וְעוֹלָה עַל גַּבֵּיהֶן** - במעלתה, **בְּיֶתֶר שְׁאֵת וְיֶתֶר עֹז, לִהְיוֹת נִקְרָא "עוֹבֵד אֱלֹהִים";** - וכל כך למה? **מִפְּנֵי שֶׁכְּדֵי לְשַׁנּוֹת טֶבַע הָרְגִילוּת, צָרִיךְ לְעוֹרֵר אֶת הָאַהֲבָה לַה', עַל־יְדֵי שֶׁמִּתְבּוֹנֵן בִּגְדֻלַּת ה' בְּמֹחוֹ,** - והתבוננות זו מביאה אותו **לִשְׁלֹט עַל הַטֶּבַע שֶׁבַּחָלָל הַשְּׂמָאלִי** - שבלב, מקומה של הנפש הבהמית והיצר־הרע, **הַמָּלֵא דַּם הַנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמִית שֶׁמֵּהַקְּלִפָּה, שֶׁמִּמֶּנָּה הוּא הַטֶּבַע** - ובכוח אהבה זו, יש בידו להתגבר על הטבע. הרי, שהתגברותו על הטבע נגרמת כתוצאה מאהבה הבאה מההתבוננות בגדולת הקב"ה. **וְזוֹ** - ההתגברות על הנפש הבהמית הנגרמת כתוצאה מאהבה הבאה על־ידי ההתבוננות, **הִיא עֲבוֹדָה תַּמָּה** - עבודה מלאה ושלימה, **לַבֵּינוֹנִי. אוֹ** - דרך נוספת בעבודתו של ה"בינוני": **לְעוֹרֵר אֶת הָאַהֲבָה הַמְסֻתֶּרֶת שֶׁבְּלִבּוֹ,** - שלא תישאר מוסתרת בלבו, אלא לעוררה ולגלותה, **לִמְשֹׁל עַל־יָדָהּ עַל הַטֶּבַע שֶׁבַּחָלָל הַשְּׂמָאלִי,** - שבלב, **שֶׁזּוֹ נִקְרָא גַּם־כֵּן עֲבוֹדָה, לְהִלָּחֵם עִם הַטֶּבַע וְהַיֵּצֶר, עַל־יְדֵי שֶׁמְּעוֹרֵר הָאַהֲבָה הַמְסֻתֶּרֶת בְּלִבּוֹ.** - אין זו עדיין עבודה תמה, ברם, יש כבר בכך משום "עבודה". **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן כְּשֶׁאֵין לוֹ מִלְחָמָה כְּלָל** - גם לא מלחמה ועבודה לעורר את האהבה המסותרת, כי הוא לומד רק עד כמה שהתמדתו הטבעית מכתיבה לו; ולמרות שגם לימוד כזה, אי אפשר שיהיה לו קיום תמידי, לולא האהבה המסותרת (שכן, בלי האהבה המסותרת לכל הפחות, לא היתה עומדת לו התמדתו הטבעית, משום שאחרי ככלות הכל, הוא אוהב יותר את גופו ואת נוחיותו). ברם, מאחר שאין אהבה זו באה לו מתוך יגיעה **אֵין אַהֲבָה זוֹ מִצַּד עַצְמָהּ נִקְרֵאת עֲבוֹדָתוֹ כְּלָל:** - וממילא הוא נקרא "לא עבדו". כדי שיקרא "עובד אלקים", עליו לעבוד ולהילחם עם יצרו הרע, או על־ידי אהבה הנגרמת כתוצאה מהתבוננות, או, על־כל־פנים, על־ידי הבאת האהבה המסותרת שלו לידי גילוי.

בהקשר למה שלמדנו ש"בינוני" נקרא "עובד אלקים", מפני שעליו להתייגע קשות ולהילחם בנפשו הבהמית - מן הראוי להוסיף את הנאמר במאמרו של הרבי מוהריי"צ נשמתו־עדן מליובאוויטש, שהמלה "עבודה" היא מלשון "עורות עבודים". כדי ליצור מעור עבה של בהמה, קלף לכתוב עליו ספר תורה - יש צורך בעיבוד רב וממושך. כך גם בעבודתו של יהודי, דרושה הרבה יגיעה, כדי להזדכך. מספרים על הרבי מהר"ש, שפעם אחת נכנס אליו חסיד אחד, וביקש את ברכתו ל"עבודה", בבקשתו התבטא: רבי, מה היא "עבודה" - אין אני יודע, אלא מהעובדה שאין אני רוצה בה - אני מבין שזהו דבר טוב... תורת החסידות נתנה משקל רב לכך, שעניני תורה ויראת שמים יבואו כתוצאה מ"עבודה", מיגיעה רבה עם עצמו. אך, יחד עם כך, מלמדת אותנו חסידות, ש"עבודה" אין הכוונה להקים רעש והמולה. הרבי מוהרש"ב נשמתו־עדן מליובאוויטש שמע פעם בשם רבנו הזקן: - ה"עולם" חושב ש"עבודה" צריכה להיות ברעש ובהמולה, הדבר פשוט לגמרי: צריך להיות: "עלה בכבש" - כשמתעלים במקצת ("כבש" היא כעין מדריגה על־ידה עולים למעלה), "ופנה לסובב" - והאדם מתבונן בנעשה סביבו, "ובא לו לקרן דרומית" - נהיה לו חם יותר (צד דרום רומז על חמימות, בארצות הדרומיות חם יותר), "מזרחית" - נהיה אור יותר (מלשון זריחת השמש), "מזרחית צפונית" -

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

על־ידי־זה מאירים גם את היצר־הרע הנקרא "צפוני", עד שהוא מגיע ל, "צפונית מערבית" - עושים מהיצר־הרע - טוב וקדושה, מהפכים אותו "ממרירו למתקא", ממר למתוק, שזהו משמעות המלה "מערבית" - מלשון עריבות ומתיקות.

~ יום רביעי כ"ה טבת ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 42, פרק טז וזה... עד עמ' כב, בטבעו].

פֶּרֶק טז. בפרק הקודם הסביר רבנו הזקן, ששני אופנים ישנם, בשינוי הרגל־הטבע של הנפש הבהמית, על־ידי עבודה: - התעוררות והתגלות האהבה להקב"ה על־ידי ההתבוננות בגדולת הקב"ה - וזו נקראת "עבודה תמה", עבודה שלימה; - התעוררות האהבה המסותרת שבלב כל אחד מישראל להקב"ה - אהבה זו אין האדם יוצר בעבודתו, אלא היא ירושה לנו מאבותינו, ועבודתו של האדם בכך מתבטאת בהתעוררות האהבה בלבד. בתחילת הפרק הבא, אותו אנו עומדים ללמוד, יסביר רבנו הזקן: בעבודתם של ה"בינונים" ישנו "כלל גדול", והוא - לשלוט ולמשול על הטבע של הנפש הבהמית.

וְזֶה כְּלָל גָּדוֹל בַּעֲבוֹדַת ה' לַבֵּינוֹנִים: הָעִקָּר הוּא לִמְשֹׁל וְלִשְׁלֹט עַל הַטֶּבַע שֶׁבֶּחָלָל הַשְּׂמָאלִי, - שבלב, היינו הטבע של הנפש הבהמית שמקומה בחלל השמאלי שבלב, **עַל־יְדֵי אוֹר ה' הַמֵּאִיר לַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹהִית שֶׁבְּמֹחַ,** - ועל־ידי־כך, **וְלִשְׁלֹט עַל הַלֵּב,** - כדי שה"בינוני" יוכל לשלוט בתאוות הנפש הבהמית, הוא זקוק בבחינות מסויימות, להשתמש, נוסף לענין "מוח שליט על הלב", גם באור האלקי שהנפש האלקית מאירה - וגם עזרה זו מבחינת אור הוי', יכולה להיות, על־ידי התעמקותו בגדולת הקב"ה, **כְּשֶׁמִּתְבּוֹנֵן בְּמֹחוֹ בִּגְדֻלַּת אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, לְהוֹלִיד מִבִּינָתוֹ** - מהבנתו בגדולת הקב"ה, **רוּחַ דַּעַת וְיִרְאַת ה' בְּמֹחוֹ,** - יראה זו משפיעה עליו, **לִהְיוֹת "סוּר מֵרָע"** - מאיסורי **דְּאוֹרַיְתָא וּדְרַבָּנָן, וַאֲפִלּוּ אִסּוּר כָּל שֶׁל דִּבְרֵיהֶם חַס־וְשָׁלוֹם,** - מכל סוגי האיסורים האמורים, מצילה אותו, אותה יראת ה' שהוא מעורר במוחו; וגם יעורר על־ידי התבוננותו בגדולת הקב"ה: **וְאַהֲבַת ה' בְּלִבּוֹ בֶּחָלָל הַיְמָנִי** - מקומה של האהבה של הנפש האלקית, **כַּחֲשִׁיקָה וַחֲפִיצָה לְדָבְקָה בּוֹ בְּקִיּוּם** - על־ידי קיום, **הַמִּצְוֹת דְּאוֹרַיְתָא וּדְרַבָּנָן, וְתַלְמוּד תּוֹרָה שֶׁכְּנֶגֶד כֻּלָּן.** - שכנגד כל המצוות, שהרי על־ידי קיום המצוות ולימוד תורה, מתדבק יהודי עם הקב"ה, כפי שהוסבר בפרקים הקודמים, לכן מניעה אותו האהבה לקיים מצוות וללמוד תורה. כשאדם יוצר בלבו אהבה רגשית להקב"ה (והיא מביאה אותו לקיום מצוות), ויראה גלויה מהקב"ה במוחו (המונעת אותו מלעבור עבירות) - הרי יש לו, כפי שהוסבר בפרק הרביעי, אותן אהבה ויראה, המביאות אותו לקיום אמיתי, ולזהירות בתרי"ג המצוות, והן השורש וה"פנימיות" של קיום מצוות־העשה ושל שמירת מצוות הלא־תעשה. ברם, יתכן הדבר, שאדם מתעמק ומתבונן בגדלות הוי' ואף־על־פי־כן אין הוא יכול ליצור בתוכו אהבה ויראה גלויות ורגשיות להקב"ה. הן נשארות מוסתרות במוחו ובלבו - על כך אומר רבנו הזקן להלן, שגם במקרה זה, מתלבשות האהבה והיראה - רבנו הזקן קורא להן "תבונה" - במעשה המצוות, כאילו קיים אותן על־ידי אהבה ויראה גלויות ורגשיות. **וְיֵתֶר עַל כֵּן, צָרִיךְ לֵידַע כְּלָל גָּדוֹל בַּעֲבוֹדָה לַבֵּינוֹנִים, שֶׁגַּם אִם אֵין יַד** - אין כוח, **שִׂכְלוֹ וְרוּחַ בִּינָתוֹ מַשֶּׂגֶת** - עד לידי כך, שיוכל **לְהוֹלִיד אַהֲבַת ה' בְּהִתְגַּלּוּת לִבּוֹ, שֶׁיִּהְיֶה לִבּוֹ בּוֹעֵר כְּרִשְׁפֵּי אֵשׁ וְחָפֵץ כַּחֲפִיצָה וַחֲשִׁיקָה וּתְשׁוּקָה מֻרְגֶּשֶׁת בַּלֵּב** - שהלב ירגיש את האהבה והתשוקה, **לְדָבְקָה בּוֹ,** - בהקב"ה. כך אכן צריך להיות, שהלב ירגיש באהבה להקב"ה. ואילו אצלו - אין הדבר כך, אלא: **רַק הָאַהֲבָה** - הנוצרת מהתבוננותו, **מְסֻתֶּרֶת בְּמֹחוֹ וְתַעֲלוּמוֹת לִבּוֹ,** - הסיבה לכך, שאין האהבה באה אצלו בהתגלות בלב, אינה מפני שחסר משהו בהתבוננותו, אלא, כפי שרבנו הזקן אומר בהגהה, הסיבה לכך תלויה בשורש נשמתו: *(**וְהַסִּבָּה לָזֶה הִיא, מִפְּנֵי הֱיוֹת הַמֹּחִין שֶׁלּוֹ וְנֶפֶשׁ־רוּחַ־נִשְׁמָה שֶׁלּוֹ**

ליקוטי אמרים

פרק טז וזה כלל גדול בעבודת ה' לבינונים העיקר הוא למשול ולשלוט על הטבע שבחלל השמאלי ע"י אור ה' המאיר לנפש האלהית שבמוחו לשלוט על הלב כשמתבונן במוחו בגדולת א"ס ב"ה להוליד מבינתו רוח דעת ויראת ה' במוחו להיות סור מרע דאורייתא ודרבנן ואפילו איסור קל של דבריהם ח"ו ואהבת ה' בלבו בחלל הימני בחשיקה וחפיצה לדבקה בו בקיום המצות דאורייתא ודרבנן ות"ת שכנגד כולן. ויתר על כן צריך לידע כלל גדול בעבודה לבינונים שגם אם אין יד שכלו ורוח בינתו משגת להוליד אהבת ה' בהתגלו' לבו שיהיה לבו בוער כרשפי אש וחפץ בחפיצה וחשיקה ותשוקה מורגשת בלב לדבקה בו רק האהבה מסותרת במוחו ותעלומות לבו* דהיינו שהלב מבין ברוח חכמה ובינ' שבמוחו גדולת א"ס ב"ה דכולא קמיה כלא חשיב ממש אשר על כן יאתה לו יתב' שתכלה אליו נפש כל חי

הגהה

(והסיבה לזה היא מפני היות המוחין שלו ונר"נ שלו מבחי' עיבור והעלם תוך התבונה ולא מבחי' לידה והתגלות כידוע לי"ח):

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מִבְּחִינַת עִבּוּר וְהֶעְלֵם תּוֹךְ הַתְּבוּנָה, וְלֹא מִבְּחִינַת לֵידָה וְהִתְגַּלּוּת, כַּיָּדוּעַ לְיוֹדְעֵי־חֵן): - ליודעי תורת הקבלה. בסדר התהוותן של ה"מדות" מה"שכל" באדם - למשל: על־ידי הבנתו גדלות הקב"ה, "נולדת" בתוכו מדת האהבה להקב"ה - יש שהמדות כבר "נולדות" ומתגלות בלב, ויש שהמדות נמצאות עדיין ב"שכל". כלומר, לעת עתה קיימת בשכל בלבד נטיה לדבר המובן - במגמה של אהבה או של יראה. כך גם למעלה, בספירות, ישנן מדות שהן כבר בהתגלות, וישנן מדות שהן עדיין מוסתרות ב"בינה", ומאחר שהנשמות באות מהמדות שלמעלה - ישנן נשמות שהן ממדת החסד, ונשמות שהן ממדת הגבורה, ישנם גם בזה שני אופנים: נשמות ששורשן במדות כפי שכבר התגלו - ולכן יכולים בעלי נשמות אלו, ליצור בלבם אהבה גלויה להקב"ה; ונשמות ששורשן במדות כפי שהן עדיין בהעלם ב"בינה" - בעלי נשמות אלו אינם יכולים ליצור בלבם אהבה גלויה להקב"ה, אלא היא נשארת בהעלם - כמו שהדבר בשורש נשמתם. על־כל־פנים הרי מובן, שישנם כאלה שאהבתם היא בהעלם במוחם ומוסתרת בלבם, **דְּהַיְנוּ שֶׁהַלֵּב מֵבִין בְּרוּחַ חָכְמָה וּבִינָה שֶׁבְּמֹחוֹ** - צריך אמנם להיות, שהלב ירגיש ויוחדר בהתפעלות של אהבה; אלא שאצלו המצב הוא ש"הלב מבין", שגם בלבו נקלטת ההבנה בלבד בגְּדֻלַּת **אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, דְּכֻלָּא קַמֵּיהּ כְּלָא חָשִׁיב מַמָּשׁ,** - כלפי הקב"ה נחשב הכל - לכלום ממש. **אֲשֶׁר עַל כֵּן יָאֵתָה לוֹ יִתְבָּרֵךְ שֶׁתְּכֻלָּה אֵלָיו נֶפֶשׁ כָּל חַי לְדָבֵק וּלְהִכָּלֵל בְּאוֹרוֹ; וְגַם נַפְשׁוֹ וְרוּחוֹ[1] אֲשֶׁר בְּקִרְבּוֹ כֵּךְ יָאֵתָה לָהֶן** - ראוי להן, **לִהְיוֹת כֻּלּוֹת אֵלָיו** - להקב"ה, **בַּחֲשִׁיקָה וַחֲפִיצָה, לָצֵאת מִנַּרְתִּקָן, הוּא הַגּוּף,** - הגוף הוא כמו נרתיק המחזיק בתוכו את הנשמה, **לְדָבְקָה בּוֹ,** - כך הוא מבין, שעל הנפש להיות בתשוקה להקב"ה עד ל"כלות הנפש", **רַק שֶׁבְּעַל־כָּרְחָן חָיוֹת הֵנָּה בְּתוֹךְ הַגּוּף וּצְרוּרוֹת בּוֹ כְּאַלְמָנוֹת חַיּוֹת;** - שאין להן היתר להינשא, מפני שבעליהן שעזבו אותן, חיים עדיין. כלומר, בעצם היה מן הראוי לנשמה שתהיה בה השאיפה לרצות לצאת מהגוף כדי להתאחד עם הקב"ה, וההישארות בגוף תהיה אצלה כדבר כפוי; **וְלֵית מַחֲשָׁבָה דִּילְהוֹן תְּפִיסָא בֵּיהּ כְּלָל,** - המחשבה של נפשם ורוחם (בהיותן בגוף) אינה יכולה להשיג את הקב"ה, **כִּי־אִם כַּאֲשֶׁר** - מחשבתן, **תְּפִיסָא וּמִתְלַבֶּשֶׁת בַּתּוֹרָה וּבְמִצְוֹתֶיהָ,** - כשיהודי לומד תורה ומקיים מצוות, הוא "תופס" ומשיג את רצונו וחכמתו של הקב"ה, שהן דבר אחד עם הקב"ה עצמו. **כְּמָשָׁל הַמְחַבֵּק אֶת הַמֶּלֶךְ הַנִּזְכָּר־לְעֵיל;** - אף שהמלך לבוש בלבושיו, אין זה ממעט בחשיבות הנעלה של חיבוק המלך; כך גם בענינו: אף שהתורה והמצוות מלובשות בענינים גשמיים, אך יש בכך משום רצונו וחכמתו של הקב"ה, הרי זה כאילו "תופס" בהקב"ה עצמו כביכול. את כל האמור, הוא מבין במוחו, ומהמוח נקלטת הבנה זו בלב - וזה יוצר בו את ההחלטה: **וְאִי לְזֹאת,** - ולכן, **יָאֵתָה לָהֶן** - ראוי לנפשו ולרוחו, **לְחַבְּקוֹ** - את הקב"ה, **בְּכָל לֵב וְנֶפֶשׁ וּמְאֹד,** - בשלשת הבחינות של "בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך". **דְּהַיְנוּ קִיּוּם הַתַּרְיַ"ג מִצְוֹת בְּמַעֲשֶׂה וּבְדִבּוּר וּבְמַחֲשָׁבָה, שֶׁהִיא** - "ובמחשבה", **הַשָּׂגַת וִידִיעַת הַתּוֹרָה** - את ההבנה בתורה מקבלים בלבוש המחשבה, **כַּנִּזְכָּר לְעֵיל.** - בפרקים הקודמים, שעל־ידי לימוד תורה וקיום מצוות "לוקחים" כביכול, את הקב"ה עצמו. הרי, שמההתבוננות בגדולת הקב"ה, המשפיעה על הנפש לרצות להתדבק בהקב"ה - ושאי־אפשר להגיע לכך אלא על־ידי קיום מצוות ולימוד תורה - נוצרת אצלו ההחלטה להתדבק בהקב"ה על־ידי קיום התורה והמצוות. **הִנֵּה, כְּשֶׁמַּעֲמִיק בְּעִנְיָן זֶה בְּתַעֲלוּמוֹת תְּבוּנוֹת לִבּוֹ וּמֹחוֹ, וּפִיו וְלִבּוֹ שָׁוִין,** - ההחלטה הנוצרת בלבו, באה לידי ביטוי, במלוא העוצמה, בדיבור, **שֶׁמְּקַיְּמִים כֵּן בְּפִיו כְּפִי אֲשֶׁר נִגְמַר** - הוחלט, **בְּתְבוּנַת לִבּוֹ וּמֹחוֹ, דְּהַיְנוּ לִהְיוֹת בְּתוֹרַת ה' חֶפְצוֹ וְיֶהְגֶּה בָּהּ יוֹמָם וָלַיְלָה בְּפִיו, וְכֵן הַיָּדִים וּשְׁאָר אֵבָרִים מְקַיְּמִים הַמִּצְוֹת כְּפִי מַה שֶּׁנִּגְמַר בְּתְבוּנַת לִבּוֹ וּמֹחוֹ** - הנה, כשהוא מבצע החלטה זו, **הֲרֵי תְּבוּנָה זוֹ** - כלומר, האהבה והיראה השכליות, שאי־אפשר לקוראן בשם אהבה ויראה - כי־אם "תבונה", **מִתְלַבֶּשֶׁת בְּמַעֲשֶׂה דִּבּוּר וּמַחֲשֶׁבֶת הַתּוֹרָה וּמִצְוֹתֶיהָ, לִהְיוֹת לָהֶם בְּחִינַת מֹחִין וְחַיּוּת** - שה"תבונה"

ליקוטי אמרים

לידבק ולהכלל באורו. וגם נפשו ורוחו אשר בקרבו כך יאתה להן להיות כלות אליו בחשיקה וחפיצה לצאת מנרתקן הוא הגוף לדבקה בו רק שבע"כ חיות הנה בתוך הגוף וצרורות בו כאלמנות חיות ולית מחשבה דילהון תפיסא ביה כלל כי אם כאשר תפיסא ומתלבשת בתורה ובמצותי' כמשל המחבק את המלך הנ"ל. ואי לזאת יאתה להן לחבקו בכל לב ונפש ומאד דהיינו קיום התרי"ג מצות במעשה ובדבור ובמחשבה שהיא השגת וידיעת התורה כנ"ל הנה כשמעמיק בענין זה בתעלומות תבונות לבו ומוחו ופיו ולבו שוין שמקיים כן בפיו כפי אשר נגמר בתבונת לבו ומוחו דהיינו להיות בתורת ה' חפצו ויהגה בה יומם ולילה בפיו וכן הידים ושאר אברים מקיימים המצות כפי מה שנגמר בתבונת לבו ומוחו הרי תבונה זו מתלבשת במעשה דבור ומחשבת התורה ומצותיה להיות להם

1. מדריגת נשמה אינה נזכרת כאן, כי מדריגה עליונה זו, כבר צויינה לעיל - במלים: "האהבה מסותרת במוחו ותעלומות לבו".

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תשמש להם כמוחין וחיות, **וְגַדְפִּין לְפָרְחָא לְעֵילָא,** - כנפיים לתורה ולמצוות, לפרוח בהן למעלה, שהרי כך נאמר ב"זוהר"[2], ש"אורייתא בלא דחילו ורחימו לא פרחא לעילא" - תורה בלי יראה ואהבה, אינה עולה למעלה; הרי שהאהבה והיראה הן כמו "כנפיים" לתורה ולמצוות, אף שאין ה"תבונה" מייצגת אהבה ויראה לבביות אמיתיות, **כְּאִלּוּ עָסַק בָּהֶם** - בתורה ובמצוות, **בִּדְחִילוּ וּרְחִימוּ** - ביראה ואהבה, **מַמָּשׁ אֲשֶׁר בְּהִתְגַּלּוּת לִבּוֹ [בַּחֲפִיצָה וַחֲשִׁיקָה וּתְשׁוּקָה מֻרְגֶּשֶׁת בְּלִבּוֹ וְנַפְשׁוֹ הַצְּמֵאָה לַה', מִפְּנֵי רִשְׁפֵּי אֵשׁ אַהֲבָתוֹ שֶׁבְּלִבּוֹ, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל]**, - כל האמור היה נכון כשהאהבה והיראה היו בהתגלות בלב, ולכן היו הן נעשות ל"חיות" ול"כנפיים" להעלות בהן את התורה והמצוות למעלה; ורבנו הזקן מחדש, שגם בנידון דידן הדבר כך: תבונה זו, אף שאין היא מורגשת בלב, גם היא נעשית ל"חיות" ול"כנפיים" לתורה ולמצוות. וכל כך למה? **הוֹאִיל וּתְבוּנָה זוֹ שֶׁבְּמֹחוֹ וְתַעֲלוּמוֹת לִבּוֹ הִיא הַמְּבִיאָתוֹ לַעֲסֹק בָּהֶם,** - בתורה ובמצוות, **וְלוּלֵי שֶׁהָיָה מִתְבּוֹנֵן בִּתְבוּנָה זוֹ לֹא הָיָה עוֹסֵק בָּהֶם כְּלָל, אֶלָּא** - היה עסוק **בְּצָרְכֵי גּוּפוֹ לְבַד** - כפי טבעו הכללי של האדם להתעסק בצרכיו הוא, וה"תבונה" היא זו שמנתקת אותו מלהתעסק בצרכי גופו, ובמקומן להתעסק בעניני תורה ומצוות. לכן נעשית ה"תבונה" - ה"חיות" וה"כנפיים" לתורה ולמצוות. שאת קיומן הביאה "תבונה" זו. **[וְגַם אִם הוּא מַתְמִיד בְּלִמּוּדוֹ בְּטִבְעוֹ,** - ולכאורה היה לומד תורה גם בלי ה"תבונה", **אַף־עַל־פִּי־כֵן אוֹהֵב אֶת גּוּפוֹ יוֹתֵר בְּטִבְעוֹ].** - מאשר את לימוד התורה, וכתוצאה מכך היה מתעסק בענינים אחרים המביאים תענוג לגופו. האהבה להקב"ה - בענייננו, "במוחו ותעלומות לבו" - משפיעה עליו, להגביר את טבע ההתמדה שלו על אהבתו הטבעית הגופנית. ולכן אהבה זו היא ה"חיות" של התורה והמצוות שלו. אם כי בפרק הקודם דובר, שמי שבטבעו הוא מתמיד בלימודו, נקרא: "לא עבדו", כי אין הוא זקוק לשם כך ל"עבודה" כלל, אם־כן כיצד אומרים בפרק זה (בו מדובר אודות זה שעובד כפי הדרוש. ואף עוסק ב"עבודה תמה") שגם מי שהוא בטבעו מתמיד בלימודו, צריך ל"תבונה" לשם עבודתו? אלא, בפרק הקודם דובר במי שאינו מעורר את האהבה כלל, ומה שטבע ההתמדה שלו מתגבר על הטבע של אהבת גופו - הרי זה מהאהבה המסותרת בלבד, שאין היא נמצאת בו בגלל עבודתו, הרי שאין כאן שום עבודה כלל. ואילו בענייננו שהתגברות טבע ההתמדה שלו על אהבת גופו באה כתוצאה מה"תבונה" - אהבה המתעוררת בו על־ידי התבוננות - הרי הדבר נקרא "עבודה", ואפילו "עבודה תמה".

ליקוטי אמרים

בחי' מוחין וחיות וגדפין לפרחא לעילא כאלו עסק בהם בדחילו ורחימו ממש אשר בהתגלות לבו [בחפיצה וחשיקה ותשוקה מורגשת בלבו ונפשו הצמאה לה' מפני רשפי אש אהבתו שבלבו כנ"ל] הואיל ותבונה זו שבמוחו ותעלומות לבו היא המביאתו לעסוק בהם ולולי שהיה מתבונן בתבונה זו לא היה עוסק בהם כלל אלא בצרכי גופו לבד [וגם אם הוא מתמיד בלמודו בטבעו אעפ"כ אוהב את גופו יותר בטבעו]

וְזֶה - מה שאנו אומרים, שה"תבונה" מתלבשת בתורה ובמצוות ומעלה אותן למעלה, כאילו עסק בהן באהבה שבהתגלות הלב, **רָמְזוּ רַז"ל בְּאָמְרָם[3]: "מַחֲשָׁבָה טוֹבָה הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מְצָרְפָהּ לְמַעֲשֶׂה",** - לפי הפירוש הפשוט בלבד, שהדברים אמורים לגבי מי שחשב לעשות מצוה, ובגלל סיבה, שאינה תלויה בו, נמנע ממנו לעשותה, בכל זאת מחשיב הקב"ה כאילו עשה את המצוה - הרי, **וַהֲוָה לֵיהּ לְמֵימַר:** - היה עליהם לומר: **"מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִלּוּ עֲשָׂאָהּ".** - דברים מפורשים, שהתורה רואה אותו כאילו ביצע מחשבתו בפועל. מדוע, איפוא, השתמשו רבותינו ז"ל בביטוי "מצרפה למעשה"? ביטוי שמשמעותו שה"מעשה" קיים, אלא שאין לו שייכות ל"מחשבה", והקב"ה מצרף את שני אלה, המחשבה והמעשה? **אֶלָּא הָעִנְיָן,** - שאכן מתכוונים בכך לרמוז על מה שדברנו, **כִּי דְּחִילוּ וּרְחִימוּ** - יראה ואהבה, **שֶׁבְּהִתְגַּלּוּת לִבּוֹ, הֵם הַמִּתְלַבְּשִׁים בְּמַעֲשֵׂה הַמִּצְוֹת לְהַחֲיוֹתָם לְפָרְחָא לְעֵילָא,** - להכניס חיות במעשה המצוות, שתעלינה למעלה.

ליקוטי אמרים

וזה רמזו

רז"ל באמרם מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה והוה ליה למימר מעלה עליו הכתוב כאלו עשאה. אלא הענין כי דחילו ורחימו שבהתגלות לבו הם המתלבשים במעשה המצות להחיותם לפרחא לעילא

~ יום חמישי כ"ו טבת ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' כב, וזה רמזו... עד עמ' 44, באריכות:

---

2. תיקוני זהר תיקון יו"ד. **3.** קדושין מ, ב.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וכל כך למה? - **כִּי חֵלֶב הוּא גַּם־כֵּן חָמְרִי, כִּשְׁאָר אֲבָרִים שֶׁהֵם כְּלֵי הַמַּעֲשֶׂה,** - לכן, כשיש לו אהבה מורגשת בלב, - כלומר, הגילוי של הנפש המתבטא ברגש של אהבה, בא לידי הגשמה במדה כזו, שהוא מורגש ב"חומר" הלב - יכול כבר גילוי נפשי זה, האהבה, להתקבל גם בשאר האברים הגשמיים, ולהכניס בהם חיות, כשהם עושים מה שהלב רוצה. שכן, הלב הוא ה"פנימיות" והחיות של כל שאר האברים, כפי שה"תניא" אומר להלן: **אֶלָּא שֶׁהוּא** - הלב, **פְּנִימִי וְחַיּוּת לָהֶם,** - לשאר האברים, **וְלָכֵן יָכוֹל לְהִתְלַבֵּשׁ בָּהֶם** - מחמת שהלב הוא בעצם קרוב לשאר האברים, ויחד עם זה הוא ה"חיות" שלהם, יכולה אהבת־הלב להתלבש במעשים שהאברים עושים, **לִהְיוֹת לָהֶם גַּדְפִּין** - כנפיים, **לְהַעֲלוֹתָם.** - להעלות את מעשה המצוות למעלה, כמו שאנו רואים במוחש, שבשעה שאדם עושה דבר מתוך אהבה, פועלות אז הידים ב"חיות" שונה ומיוחדת. שכן, כאמור, כשגילוי הנפש בא לידי הגשמה בצורה כזו שהוא מורגש בלב, הוא יכול להיות אז מורגש גם בכל שאר האברים, ולהכניס "חיות" באברים כשהם עושים את המעשה. **אַךְ הַדְּחִילוּ וּרְחִימוּ** - היראה והאהבה, **שֶׁבִּתְבוּנוֹת מֹחוֹ וְתַעֲלוּמוֹת לִבּוֹ הַנִּזְכָּרִים־לְעֵיל** - **גָּבְהוּ דַּרְכֵיהֶם לְמַעְלָה מַעְלָה מִבְּחִינַת הַמַּעֲשֶׂה, וְאִי אֶפְשָׁר לָהֶם** - לאהבה ויראה ה"שכליות", **לְהִתְלַבֵּשׁ בִּבְחִינַת מַעֲשֶׂה הַמְּצוֹת לִהְיוֹת לָהֶם** - למצוות, **בְּחִינוֹת מֹחִין וְחַיּוּת לְהַעֲלוֹתָן לְפָרְחָא לְעֵילָא,** - להעלותן ("לפרוח") למעלה. שכן, העובדה שהאהבה באה לידי ביטוי במוח בלבד - והמוח עדין יותר משאר אברים אחרים - משמעותה, שגילוי הנפש המתגלה במוח, לא התגשם עדיין כל כך, שיוכל להתפשט גם בשאר האברים שאינם עדינים כמו חומר המוח. כמו שאנו רואים במוחש, כשאין לאדם חשק בלב לעשות דבר מסויים, הוא אמנם עושה את הדבר, אלא שזהו מחמת שהוא מבין במוחו שעליו לעשות את המעשה - חסרה אז "חיות" במעשה זה. כך גם ביחס לאהבה ויראה שהן בבחינת "תבונה" בלבד, אין ביכולתן להחדיר ולתת את ה"חיות" הראויה במעשה המצוות, ועל־ידי־זה להעלות את המצוות, **אִם לֹא שֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מְצָרְפָן וּמְחַבְּרָן לִבְחִינַת הַמַּעֲשֶׂה;** - וכך יכולות הן לשמש כ"כנפיים" למעשה; **וְהֵן** - אותן אהבה ויראה שבמוח, **נִקְרָאוֹת בְּשֵׁם "מַחֲשָׁבָה טוֹבָה",** - הן רק "מחשבה טובה", **כִּי אֵינָן דְּחִילוּ וּרְחִימוּ** - יראה ואהבה, **מַמָּשׁ בְּהִתְגַּלּוּת לִבּוֹ, כִּי־אִם בִּתְבוּנַת מֹחוֹ וְתַעֲלוּמוֹת לִבּוֹ כַּנִּזְכָּר־לְעֵיל.** - ומפני שהן מתבטאות במוח, הן נקראות "מחשבה טובה" (מחשבה היא הרי במוח), שהקב"ה "מצרפה למעשה" - למעשה המצוות שהאדם עושה באמצעות מחשבה טובה זו, שיוכלו לעלות למעלה. בכך יוסבר לנו הביטוי: "מצרפה למעשה" - שכן, "מעשה" ישנו כאן ו"מחשבה" ישנה כאן, יש רק לצרף את המחשבה למעשה. כאן באה ב"תניא" הגהה, המציינת, שבתורת הקבלה מדובר על ענין זה כמו שהוא למעלה, בספירות - ומשם מבינים אותו גם למטה בעבודת האדם: *(**וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר 'וְעֵץ חַיִּים', דְּ"תְבוּנָה" אוֹתִיּוֹת "בֵּן וּבַת", שֶׁהֵן** - "בן" ו"בת" בעבודה, הם: **דְּחִילוּ וּרְחִימוּ.** - יראה ואהבה. **וְלִפְעָמִים הַתְּבוּנָה יוֹרֶדֶת לִהְיוֹת מֹחִין בְּנוּקְבָא דְּ"זְעֵיר אַנְפִּין", שֶׁהֵן אוֹתִיּוֹת הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת.** - ב"עבודה" זה רומז לאותיות התורה והמצוות. לפי הסדר הרגיל, צריך מ"תבונה" להימשך ל"זעיר אנפין" (המושג הקבלי ל"מדות") - כמו שבאדם נמשך הכל מהשכל למדות - ולאחר מכן זה יכול להימשך ל"מלכות". אך, "לפעמים" הסדר הוא, שמ"בינה" נמשך ישר ל"מלכות" (בלי אמצעות ההעברה דרך "זעיר אנפין"), משמעות הדבר ביחס לעבודתו של האדם, היא: הסדר הנכון צריך להיות באופן כללי, שמהתבוננות תימשך ההבנה ב"מדות", לעורר אהבה ויראה, ומהאהבה והיראה באה ההשפעה לקיום תורה ומצוות. אך, לפעמים הסדר הוא בצורה אחרת, שמ"תבונה" נמשך באופן ישיר ללימוד וקיום התורה והמצוות. **וְהַמַּשְׂכִּיל יָבִין):** - ה"הגהה" שזורה במושגים קבליים, ובהמשך הלימוד ב"תניא" יוסברו ביתר בהירות. להלן מסביר רבנו הזקן, שהחידוש במה שהקב"ה מצרף את המחשבה הטובה שמן ה"תבונה" למעשה המצוות, כדי שמעשי המצוות יוכלו לעלות לעולם הבריאה - הוא עולם ההשגה - בו עולות התורה והמצוות הנובעות מאהבה ויראה, הנוצרות מהתבוננות והשגה בגדולת הקב"ה. ברם, גם בלי צירוף זה, עולות התורה והמצוות לעולם היצירה - על־ידי האהבה והיראה הטבעיות

ליקוטי אמרים

כי הלב הוא ג"כ חומרי כשאר אברים שהם כלי המעשה אלא שהוא פנימי וחיות להם ולכן יכול להתלבש בהם להיות להם גדפין להעלותם. אך הדחילו ורחימו שבתבונות מוחו ותעלומות לבו הנ"ל גבהו דרכיהם למעלה מעלה מבחי' המעשה ואי אפשר להם להתלבש בבחי' מעשה המצות להיות להם בחי' מוחין וחיות להעלותן לפרחא לעילא אם לא שהקב"ה מצרפן ומחברן לבחי' המעשה והן נקראות בשם מחשבה טובה כי אינן דחילו ורחימו ממש בהתגלות לבו כי אם בתבונת מוחו ותעלומות לבו כנ"ל * אך צירוף זה מצרף הקב"ה כדי להעלות מעשה המצות ועסק התורה הנעשים על ידי מחשבה טובה הנ"ל עד עולם הבריאה מקום עליית

הגהה

(וכמ"ש בזוהר וע"ח דתבונה אותיות ב"ן וב"ת שהן דחילו ורחימו ולפעמים התבונה יורדת להיות מוחין בנוק' דזעיר אנפין שהן אותיות התורה והמצות והמשכיל יבין):

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

להקב"ה, המסותרות בלבו של כל אחד מישראל. **אַךְ צֵרוּף זֶה** - שלמדנו שהקב"ה מצרף את המחשבה הטובה שמן ה"תבונה" למעשה המצוות, כדי שיעלו למעלה, **מְצָרֵף הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, כְּדֵי לְהַעֲלוֹת מַעֲשֵׂה הַמִּצְוֹת וְעֵסֶק הַתּוֹרָה הַנַּעֲשִׂים עַל־יְדֵי "מַחֲשָׁבָה טוֹבָה" הַנִּזְכֶּרֶת לְעֵיל,** - אותה "מחשבה טובה" הנובעת מן ה"תבונה", **עַד עוֹלָם הַבְּרִיאָה, מְקוֹם עֲלִיַּת הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת הַנַּעֲשִׂים עַל־יְדֵי דְּחִילוּ וּרְחִימוּ** - יראה ואהבה, **שֶׁבְּלִבִּים אֲשֶׁר בְּהִתְגַּלּוּת לִבּוֹ מַמָּשׁ. אֲבָל בְּלָאוֹ־הָכִי** - בלעדי זאת, **נָמִי** - גם כן, **עוֹלִים** - התורה והמצוות, **לְעוֹלָם הַיְצִירָה, עַל־יְדֵי דְּחִילוּ וּרְחִימוּ טִבְעִיִּים** - אהבה ויראה טבעיות, **הַמְסֻתָּרִים בְּלֵב כָּל יִשְׂרָאֵל בְּתוֹלְדוֹתָם,** - לכל יהודי יש בטבעו אהבה ויראה מוסתרות להקב"ה, ובאמצעות אהבה ויראה אלו, עולות המצוות לעולם היצירה, **כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר לְקַמָּן בַּאֲרִיכוּת:** - כמו שיוסבר בפרקים הבאים באריכות,

ליקוטי אמרים

התורה והמצות הנעשים ע"י דחילו ורחימו שכליים אשר בהתגלו' לבו ממש אבל בלא"ה נמי עולים לעולם היציר' ע"י דחילו ורחימו טבעיים המסותרים בלב כל ישראל בתולדותם כמ"ש לקמן באריכות:

מדוע מעלות האהבה והיראה הטבעיות, את המצוות לעולם היצירה. על־כל־פנים, מובן שגם מי שאינו יכול ליצור בתוכו אהבה ויראה בהתגלות הלב, אלא בבחינת ה"תבונה", מספיק לו הדבר, להיות שלם, על־ידן, בתורה ובמצוות, שגם הן תעלינה למעלה, כמו התורה והמצוות הנובעות מאהבה ויראה שבהתגלות הלב. בהקשר למה שלמדנו על אהבת ה' המזרימה "חיות" ומעלה את התורה והמצוות לעולם נעלה יותר, מן הראוי להוסיף: חסידי רבנו הזקן התווכחו ביניהם, מה נעלה יותר, אהבת ה' או אהבת ישראל? נכנסו אל רבנו הזקן ושאלוהו על כך, והוא אמר להם: ההוכחה לאהבה אמיתית למישהו היא, שאוהבים גם את מי שהאהוב אוהב. הרי הקב"ה אוהב את בני ישראל, ככתוב: "אהבתי אתכם אמר ה'", וכשאוהבים יהודים, שהם אהוביו של הקב"ה, זה מוכיח שהאהבה להקב"ה היא אמיתית. ורבנו הזקן סיים: - "ואהבת לרעך כמוך" היא כלי ל"ואהבת את ה' אלקיך".

~ יום שישי כ"ז טבת ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 44, פרק יז ובזה יובן... עד עמ' כג, כלי המעשה.

פֶּרֶק יז. בפרק הקודם הסביר רבנו הזקן כיצד צריך להיות סדר עבודתו של "בינוני": על־ידי התבוננות בגדולת הקב"ה, יעורר בהתגלות בלבו אהבת ה' ויראת ה', וזאת כדי לשלוט ביצר־הרע. היראה תמנע אותו מלעשות עבירה, והאהבה תניע אותו לקיים מצוות וללמוד תורה; ואם אין בכוחו לעורר, על־ידי ההתבוננות, אהבה ויראה כאלו, שתהיינה בהתגלות בלבו, אלא רק מוסתרות במוחו ובלבו - גם אז בכוחן, להחזיק אותו במדריגת ה"בינוני", ולהיות זהיר בכל התורה והמצוות; כן, עולות גם אז התורה והמצוות שלו למעלה, כאילו למד תורה וקיים מצוות באהבה ויראה שבהתגלות הלב.

ליקוטי אמרים

פרק יז ובזה יובן מ"ש כי קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך לעשותו דלכאורה הוא בלבבך נגד החוש שלנו [והתורה היא נצחית]

וּבָזֶה - במה שלמדנו, שגם מי שאין בכוחו לעורר, על־ידי התבוננות, אהבה ויראה רגשיות בלבו, אלא רק אהבה ויראה המתבטאות בתעלומות מוחו ולבו בלבד - בכל זאת יש בכוחן להביאו לזהירות ולשלימות בכל תרי"ג המצוות, להכניס בהן "חיות" ולהעלותן למעלה, **יוּבַן מַה שֶּׁכָּתוּב[1]: "כִּי קָרוֹב אֵלֶיךָ הַדָּבָר מְאֹד, בְּפִיךָ וּבִלְבָבְךָ לַעֲשׂוֹתוֹ".** - הפסוק אומר, שקל ליהודי לקיים תורה ומצוות בשלשת לבושיו: מחשבה, דיבור ומעשה - "בפיך" - בדיבור, "בלבבך" - במחשבה, "לעשותו" - במעשה. ברם, במובן פנימי ועמוק יותר, אין משמעותה של המילה "לבבך" למחשבה בלבד, אלא גם על ענינו האמיתי של הלב, והוא: אהבה ויראה. שכן, מקומם של רגשות האהבה והיראה וכדומה, הוא בלב. בהתאם לכך, הרי משמעותו של הפסוק היא: קרוב (קל) הדבר לכל יהודי לקיים תורה ומצוות מתוך רגש פנימי של מורא מהקב"ה, ומתוך רגש של אהבה להקב"ה. על כך שואל רבנו הזקן: **דְּלִכְאוֹרָה, הוּא "בִּלְבָבְךָ"** - רגשות הלב באהבה ויראה, **נֶגֶד הַחוּשׁ שֶׁלָּנוּ** - לפיו לא כל־כך קל להגיע לאהבה ולויראה מהקב"ה, **[וְהַתּוֹרָה הִיא נִצְחִית],** - כל ענין בתורה עומד בתוקפו לנצח ולכל זמן. כלומר: אי אפשר לבוא ולומר שמשה רבנו אמר זאת לבני ישראל שבדור המדבר, שבהיותם דור דעה היה הדבר קל להם להגיע למדריגות אהבה ויראה, ואילו לגבינו אין הדבר קל וקרוב כל כך. אין הדבר כך. שכן, התורה היא נצחית ונאמרה

1. דברים ל, יד.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לכל דור, לאו דוקא לדור המדבר, אך, כאמור, במוחש אנו רואים: **שֶׁאֵין "קָרוֹב מְאֹד הַדָּבָר" לְהַפֵּךְ לִבּוֹ מִתַּאֲוַוּת עוֹלָם־הַזֶּה לְאַהֲבַת ה' בֶּאֱמֶת**, - שכן, מטבעו נוטה הלב לתאוות, וכדי לעורר אהבה להקב"ה, על האדם לשנות את הנטיה המציאותית שבלב, מקיצוניות אחת לקיצוניות קוטבית - מתאוות העולם־הזה לאהבה להקב"ה. שתי אלה - תאוות העולם־הזה, ואהבת ה', אינן יכולות, בשום אופן, להיות ביחד. כמאמר ה"חובת הלבבות"[2] שכשם שאש ומים אינם יכולים "לדור" ביחד, כך לא יכולות תאוות העולם־הזה ואהבת ה' להיות ביחד בלב האדם. אנו רואים, אם כן, שלא "קרוב" ולא קל כל־כך לקבוע בלב האדם אהבת ה' ויראת ה'. **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּגְּמָרָא[3]: "אַטּוּ יִרְאָה מִלְּתָא זוּטַרְתִּי הִיא"?** - וכי היראה (מהקב"ה) היא דבר קטן? על מה שאמר משה רבנו[4]: "מה ה' אלקיך שואל מעמך כי־אם ליראה", שואלת הגמרא: "אטו יראה מילתא זוטרתא היא?" - "דמזה מוכח - דאדרבה, בכל הדורות ואפילו בדורו של משה - אינו קרוב מאד" (לשון כ"ק רבינו), ואם כך הדבר ביחס ליראה **וְכָל־שֶׁכֵּן אַהֲבָה.** - שכן, קשה יותר להגיע לאהבה מאשר ליראה, שלאהבה בודאי לא כל־כך קל להגיע. הרי, שנוסף לחוש שלנו, יש לנו ראיה גם מהגמרא, שאין הדבר קל כל־כך להגיע ליראת ה' ובמיוחד לאהבת ה'. כיצד, איפוא, אומר הפסוק ש"קרוב מאד" הדבר? **וְגַם אָמְרוּ רַז"ל[5] דְּ"צַדִּיקִים** - **דַּוְקָא** - **לִבָּם בְּרִשׁוּתָם".** - לעורר בלבם תמיד אהבת ה' ויראת ה'. ואילו מי שאינו "צדיק" - אין לבו ברשותו, "דמזה מוכח דלא לבד שאינו קרוב כו', אלא אדרבה אינו שייך רק לצדיקים, שמועטין הן וכו'" (לשון הרבי), כיצד, איפוא, אומר הפסוק, שלכל יהודי, "קרוב מאד", לקיים תורה ומצוות "בלבבך", עם הלב, כלומר: שלבו ברשותו, תחת פיקוחו, להפוך את תאוות העולם־הזה לאהבת ה'? והרי התורה לא ניתנה רק לצדיקים? **אֶלָּא דְּ"לַעֲשׂוֹתוֹ",** - המלה "לעשותו" יש בה משום הסבר על "קרוב מאד בלבבך" - איזה "בלבבך" קרוב מאד? הרי זה אותו "בלבבך" הנוגע ל"לעשותו" בלבד, לקיים מצוות. שכן, בעצם, קשה הסדר בפסוק: "בפיך ובלבבך לעשותו" רומזים, כאמור לעיל, על מחשבה, דיבור ומעשה - אך אין הם מסודרים בפסוק, לא לפי הסדר שמלמעלה למטה, ולא לפי הסדר שמלמטה למעלה. אם מתחילים במדריגה העליונה יותר, היה צריך להיות הסדר: "בלבבך" (מחשבה), לאחר מכן "בפיך" (דיבור), ולאחר מכן "לעשותו" (מעשה), כי מחשבה היא למעלה מדיבור, ודיבור למעלה ממעשה. ואם מתחילים במדריגה התחתונה, היה צריך להיות הסדר: "לעשותו", לאחר מכן "בפיך", ולאחר מכן "בלבבך". מדוע, איפוא, מתחיל הפסוק ב"בפיך" - דיבור, וממשיך "בלבבך" - מחשבה, ולאחר מכן "לעשותו" - מעשה? אלא, המלה "לעשותו" נכתבה מיד אחרי "בלבבך" מפני שהיא באה להסביר ולפרש, ש"בלבבך" האמור כאן, הכוונה לאופן כזה שקשור ל"לעשותו", לקיום המצוות. **רוֹצֶה לוֹמַר, הָאַהֲבָה הַמְּבִיאָה לִידֵי עֲשִׂיַּת הַמִּצְוֹת בִּלְבַד,** - הכוונה לאהבה "שבתעלומות לבו ומוחו", שעליה דיבר בפרק הקודם, במדריגות אהבת ה', אין זו נקראת אהבה. רק שביחס לקיום המצוות היא נקראת "אהבה", מפני שבכוחה להביא לקיום המצוות, **שֶׁהִיא "רְעוּתָא דְּלִבָּא"** - רצון הלב, **שֶׁבְּתַעֲלוּמוֹת לֵב, גַּם כִּי אֵינָהּ בְּהִתְגַּלּוּת לִבּוֹ כְּרִשְׁפֵּי אֵשׁ.** - ובכל זאת גם היא מביאה אותו לקיום המצוות. **וְדָבָר זֶה** - לעורר בתוכו אהבה כזו שבתעלומות לבו בלבד, **"קָרוֹב מְאֹד" וְנָקֵל לְכָל אָדָם אֲשֶׁר יֵשׁ לוֹ מֹחַ בְּקָדְקָדוֹ, כִּי מֹחוֹ בְּרִשׁוּתוֹ,** - גם אם אין לבו ברשותו, **וְיָכוֹל לְהִתְבּוֹנֵן בּוֹ** - במוחו, **בְּכָל אֲשֶׁר יַחְפֹּץ, וּכְשֶׁיִּתְבּוֹנֵן בּוֹ בִּגְדֻלַּת אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא - מִמֵּילָא יוֹלִיד, בְּמֹחוֹ עַל־כָּל־פָּנִים,** - אם לא בלבו, **הָאַהֲבָה לַה' לְדָבְקָה בּוֹ** - בהקב"ה, **בְּקִיּוּם** - על־ידי קיום, **מִצְוֹתָיו וְתוֹרָתוֹ. וְזֶה** - העיקר והתכלית של **כָּל הָאָדָם,** - לקיים מצוות וללמוד תורה, **כִּי "הַיּוֹם לַעֲשׂוֹתָם" כְּתִיב[6],** - המצוות ניתנו לעשותן "היום", **שֶׁ"הַיּוֹם" הוּא עוֹלָם הַמַּעֲשֶׂה דַּוְקָא[7]** - "היום" רומז על "עולם המעשה" דוקא, העולם־הזה, האהבה להקב"ה כשלעצמה איננה הדבר העיקרי. העיקר הוא קיומן המעשי של המצוות. אלא, כדי לקיים מצוות כראוי, מתוך רגש נפשי פנימי, זקוק האדם לאהבת ה'. אך, עיקרו של ה"היום", הוא "לעשותם", **"וּלְמָחָר** - כלומר לעתיד לבוא, **כוּ'",** - יקבלו את השכר, **כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר.** - דרגתה האמיתית של אהבת ה', שהיא כשלעצמה יש בה משום

ליקוטי אמרים

שאין קרוב מאד הדבר להפך לבו מתאוות עוה"ז לאהבת ה' באמת וכמ"ש בגמרא אטו יראה מילתא זוטרתי היא וכל שכן אהבה. וגם אמרו רז"ל דצדיקים דוקא לבם ברשותם. אלא דלעשותו ר"ל האהבה המביאה לידי עשיית המצות בלבד שהיא רעותא דלבא שבתעלומות לב גם כי אינה בהתגלות לבו כרשפי אש ודבר זה קרוב מאד ונקל לכל אדם אשר יש לו מוח בקדקדו כי מוחו ברשותו ויכול להתבונן בו ככל אשר יחפוץ וכשיתבונן בו בגדולת א"ס ב"ה ממילא יוליד במוחו על כל פנים האהבה לה' לדבקה בו בקיום מצותיו ותורתו וזה כל האדם כי היום לעשותם כתיב שהיום הוא עולם המעשה דוקא ולמחר כו' כמ"ש

---

2. פתיחה לשער האהבה. **3.** ברכות לג, ב. מגילה כה, א. **4.** דברים י, יב. **5.** בראשית רבה לד, י. **6.** דברים ז, יא. **7.** עירובין כב, א.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

קיבול שכר חלקי, אינה נוגעת כעת, כמו שנוגע עצם המעשה של תורה ומצוות. ולשם כך מספיקה גם האהבה שבתעלומות המוח והלב. הרי שהמלה "לעשותו" מסבירה את "ובלבבך": איזו אהבה "בלבבך" היא "קרוב מאד" לכל אדם - זוהי האהבה הבאה לידי ביטוי במוחו בלבד, ודי בה להביא לידי "לעשותו"; אהבה כזו יכול לעורר בתוכו, גם מי שאינו מסוגל לעורר אהבה בהתגלות הלב. אהבה זו במוח, תביא כבר את האדם לקיום התורה והמצוות - כפי שיוסבר להלן: **וְהַמֹּחַ שַׁלִּיט בְּטִבְעוֹ וְתוֹלְדָתוֹ, עַל חֶלֶל הַשְּׂמָאלִי שֶׁבַּלֵּב,** - מקומה של הנפש הבהמית והיצר־הרע, משם עלולות להתעורר תאוות, ולאחר מכן - מחשבות רעות, **וְעַל פִּיו, וְעַל כָּל הָאֵבָרִים שֶׁהֵם כְּלֵי הַמַּעֲשֶׂה.** - המוח שליט עליהם. ומאחר שבמוח, על־כל־פנים, תהיה לו האהבה והרצון ללמוד תורה ולקיים מצוות, וכך ישלוט המוח, לאחר מכן, על התאוה שבלב, ויניע את הפה ואת שאר האברים ללמוד תורה ולקיים מצוות. לפי זה, גם כאשר לבו אינו ברשותו, כפי שזה ב"צדיק", הרי כיון שמוחו ברשותו - ביכולתו להשפיע על הלב ועל שאר האברים,

ליקוטי אמרים

במ"א. והמוח שליט בטבעו ותולדתו על חלל השמאלי שבלב ועל פיו ועל כל האברים שהם כלי המעשה

~ שבת קודש כ"ח טבת ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' כג, אם לא מי שהוא... עד עמ' 46, במ"א:

אִם לֹא מִי שֶׁהוּא רָשָׁע כֶּאֱמֶת, - לא "בינוני" הנקרא "כרשע" (כמוזכר בפרק י"ג), אלא רשע באמת, אצלו אין המוח "שליט על הלב", אלא אדרבה, **כְּמַאֲמַר רַז"ל[8] שֶׁ"הָרְשָׁעִים הֵם בִּרְשׁוּת לִבָּם",** - אין באפשרותם לשלוט על עצמם, כשמתעוררת תאוה בלבם, **וְאֵין לִבָּם בִּרְשׁוּתָם כְּלָל,** - אין למוח שום פיקוח והשפעה על לבם. באמור לעיל, יוסבר דבר נוסף: לכאורה קשה, מצד אחד נאמר ש"צדיקים לבם ברשותם", כלומר שרק ה"צדיק" לבו ברשותו, ואילו ה"בינוני", שהוא למטה במדריגה מ"צדיק" - אין לבו ברשותו; ומצד שני נאמר, שדווקא רשעים הם "ברשות לבם". ולפי זה, מי שאינו בכלל של "רשע" - "בינוני" - לבו הוא אכן ברשותו? אלא כפי שהסברנו, יובן הדבר: שלשה אופנים בדבר: ה"צדיקים" - "לבם ברשותם", ובכל עת שהם רוצים להתעורר באהבת ה', הם מתעוררים, מבלי שיצטרכו להזדקק לכך שהמוח ישפיע על הלב; ה"רשעים" - לא זו בלבד שאין לבם ברשותם, אלא אדרבה: הם ברשות לבם; וה"בינונים" - אמנם אין לבם ברשותם, באותה מדה כפי שזה ב"צדיק", אך המוח משפיע בהם על הלב. הרי שבמדה מסויימת, ב"בינונים", הלב הוא ברשותם, וזאת בכל הקשור להשפעה המעשית במחשבה, דיבור ומעשה. לכן, ב"רשעים" הוא אומר: "אין לבם ברשותם כלל" - גם באמצעות המוח, אין הם יכולים להשפיע על הלב.

למדנו שהמוח שליט על הלב בטבע מתולדתו של האדם, אך מדוע אין אנו אומרים כך גם ביחס ל"רשעים", הרי, לכאורה, גם בהם ישנו אותו טבע מתולדתם? - מסביר רבנו הזקן: **וְזֶה עֹנֶשׁ עַל גֹּדֶל וְעֹצֶם עֲוֹנָם.** - כעונש על עוונותיהם נלקח מהם כוחו של המוח לשלוט על הלב. ברם, אם כך, נשאלת השאלה: כיצד אפשר לומר **בהם** שהדבר "קרוב מאד", שגם ל"רשעים" קל הדבר לקיים תורה ומצוות ב"בלבבך"? - והתשובה היא: **וְלֹא דִּבְּרָה תּוֹרָה כַּמֵּתִים - אֵלּוּ שֶׁבְּחַיֵּיהֶם קְרוּיִם מֵתִים.** - אין התורה - בה נאמר ש"קרוב אליך וגו'" - מדברת ב"רשעים" שבחייהם נקראים מתים. כ"ק רבינו העיר כאן: "והנה עפהנ"ל [דהלב בטבעו רוצה גשמיות ולא אהוי"ר אפי' לא שבתעלומות כו', והרשעים אפי' מוחם ברשות לבם] א"כ 1) א"א בהם עבודת ה' 2) לעולם ח"ו (כי מי יעוררם כו'). ומבאר 1) דבאמת במצבם א"א כו'. אבל 2) בידם לשנות מצבם (טבע הלב ותוקפו) ע"י שבירת **לבם** כו'". **כִּי כֶּאֱמֶת, אִי אֶפְשָׁר לִרְשָׁעִים לְהַתְחִיל לַעֲבֹד ה'** - שמשמעה לקיים תורה ומצוות מתוך רגש הנפש, באהבה ויראה, **בְּלִי שֶׁיַּעֲשׂוּ תְּשׁוּבָה עַל הֶעָבָר תְּחִלָּה, לְשַׁבֵּר הַקְּלִפּוֹת, שֶׁהֵם** - הקליפות, שנוצרו מהעבירות שלהם, **מָסָךְ מַבְדִּיל וּמְחִצָּה שֶׁל בַּרְזֶל הַמַּפְסֶקֶת בֵּינָם לַאֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם,** - כיצד, אם כך, ובמה, איפוא, שוברים את הקליפות? - **עַל־יְדֵי שְׁבִירַת לִבּוֹ וּמְרִירַת נַפְשׁוֹ**

ליקוטי אמרים

אם לא מי שהוא רשע באמת כמארז"ל שהרשעים הם ברשות לבם ואין לבם ברשותם כלל וזה עונש על גודל ועוצם עונם ולא דברה תורה במתים אלו שבחייהם קרוים מתים כי באמת אי אפשר לרשעים להתחיל לעבוד ה' בלי שיעשו תשובה על העבר תחלה לשבר הקליפו' שהם מסך מבדיל ומחיצה של ברזל המפסקת בינם לאביהם שבשמים ע"י שבירת לבו ומרירת נפשו

8. בראשית רבה לד, יא.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

עַל חֲטָאָיו, - המרירות ושברון הלב - שוברים את הקליפות. **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר עַל פָּסוּק: "זִבְחֵי אֱלֹהִים רוּחַ נִשְׁבָּרָה, לֵב נִשְׁבָּר וְגוֹ'"[9],** - קרבן לשם אלקים, הוא "רוח נשברה", כשרוח ה"סטרא אחרא" נשברה. כיצד ובמה נשברת רוח ה"סטרא אחרא"? - **שֶׁעַל־יְדֵי לֵב נִשְׁבָּר - נִשְׁבְּרָה רוּחַ הַטֻּמְאָה דְּסִטְרָא־אָחֳרָא [עַיֵּן שָׁם פָּרָשַׁת פִּינְחָס דַּף רמ וּפָרָשַׁת וַיִּקְרָא דַּף ח וְדַף ה עַמּוּד א וּבְפֵרוּשׁ הָרמ"ז שָׁם].** - ב"זוהר" שם מדובר, שכל הקרבנות נזכרים בתורה בשייכות לשם הוי', כמו שכתוב תמיד בקרבנות: "ריח ניחוח להוי'". ואילו בשייכות לשם אלקים - אינו נזכר שום קרבן. מה, איפוא, משמש כקרבן לשם אלקים? - שבירת רוח ה"סטרא אחרא"; זאת אומר הפסוק: "זבחי אלקים - רוח נשברה". הרי, על־כל־פנים, שאכן אין ה"רשעים" יכולים להתחיל בעבודת ה', מבלי שישברו תחילה את לבם. **וְהִיא** - שברון הלב וההתמרמרות על החטאים, שזהו חרטה על העבר, הם **בְּחִינַת תְּשׁוּבָה תַּתָּאָה,** - תשובה תחתונה. שתי בחינות בתשובה: "תשובה תתאה" ו"תשובה עילאה", הבאות לידי ביטוי במילה "תשובה", "תשוב ה'", החזרת האות ה' משם הוי'; בשם הוי' - שתי ההי"ן: ה' עילאה (העליונה), הה' הראשונה שאחרי היו"ד - וה' תתאה, הה' שאחרי הוא"ו. - "תשובה עילאה" היינו: החזרת ה' עילאה ליו"ד של שם הוי'; ו"תשובה תתאה" היינו: החזרת ה' תתאה לוא"ו של שם הוי'. התשובה אודותה מדובר כאן - היא תשובה תתאה: **לְהַעֲלוֹת ה' תַּתָּאָה,** - של שם הוי', **לַהֲקִימָה מִנְּפִילָתָהּ שֶׁנָּפְלָה אֶל** - הקליפות, הנקראות **הַחִיצוֹנִים, שֶׁהוּא** - נפילת ה' תתאה של שם הוי' לידי החיצונים, **סוֹד גָּלוּת הַשְּׁכִינָה, כְּמַאֲמַר רַז"ל[10]: "גָּלוּ לֶאֱדוֹם - שְׁכִינָה עִמָּהֶם",** - בתוך הגלות, **דְּהַיְנוּ** - בעבודה הרוחנית של האדם, הכוונה: **כְּשֶׁאָדָם עוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה "אֱדוֹם"** - נכשל בעבירות רחמנא־ליצלן, **מוֹרִיד וּמַמְשִׁיךְ לְשָׁם** - בתוך הקליפות, **בְּחִינַת וְנִיצּוּץ אֱלֹהוּת הַמְּחַיֶּה אֶת נֶפֶשׁ־רוּחַ־נְשָׁמָה שֶׁלּוֹ,** - "גלות השכינה" - הניצוץ האלקי שבו הוא בגלות; הגלות מתבטאת בכך שהניצוץ האלקי הרי מחיה את נפשו, רוחו ונשמתו, **הַמְלֻבָּשִׁים בּוֹ בַּנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמִית מֵהַקְּלִפָּה, שֶׁבְּלִבּוֹ שֶׁבְּחֶלֶל הַשְּׂמֹאלִי, הַמּוֹלֶכֶת בּוֹ** - הנפש הבהמית והקליפה שולטות בו, **בְּעוֹדוֹ רָשָׁע,** - לפני שחזר בתשובה, **וּמוֹשֶׁלֶת בְּ"עִיר קְטַנָּה"** - הגוף, **שֶׁלּוֹ,** - הרי שהנפש, רוח ונשמה נמצאות בגלות בתוך הקליפה, ויחד איתן ועל־ידן נמצא בגלות גם הניצוץ האלקי המחיה אותן, **וְנֶפֶשׁ־רוּחַ־נְשָׁמָה כְּבוּשִׁים בַּגּוֹלָה אֲצֻלָּה.** - הנפש, הרוח והנשמה עצמן, לא זו בלבד שהן נמצאות בגלות, הן גם "כבושות" בגלות - מצב של שבי. השבוי לא רק שמאבד את חירותו לעשות פעולותיו הוא, אלא גם כופים עליו לעשות פעולותיו של השונא שבידיו הוא שבוי. ואילו הניצוץ האלקי עצמו נמצא רק בגלות - נעדרת השפעתו הראויה להחיות את הנפש, רוח ונשמה, שתורגש בהן, ועל־ידן בכל הגוף, "חיות" אלקית.

ליקוטי אמרים

על חטאיו כמ"ש בזהר על פסוק זבחי אלהים רוח נשברה לב נשבר וגו' שע"י לב נשבר נשברה רוח הטומאה דס"א [ע"ש פ' פינחס ד' ר"מ ופ' ויקרא ד' ח' וד' ה' ע"א ובפי' הרמ"ז שם] והיא בחי' תשובה תתאה להעלות ה' תתאה להקימה מנפילתה שנפלה אל החיצוני' שהוא סוד גלות השכינה כמארז"ל גלו לאדום שכינה עמהם דהיינו כשהאדם עושה מעשה אדום מוריד וממשיך לשם בחי' וניצוץ אלהות המחיה את נר"נ שלו המלובשים בו בנפש הבהמית מהקליפה שבלבו שבחלל השמאלי המולכת בו בעודו רשע ומושלת בעיר קטנה שלו ונר"נ כבושי' בגולה אצלה וכשנשבר לבו בקרבו ונשברה רוח הטומאה וס"א ויתפרדו כו' היא קמה מנפילתה וגם נצבה כמ"ש במ"א:

וּכְשֶׁנִּשְׁבָּר לִבּוֹ בְּקִרְבּוֹ, וְנִשְׁבְּרָה רוּחַ הַטֻּמְאָה וְסִטְרָא־אָחֳרָא, וַיִּתְפָּרְדוּ - כוחות הקליפה וה"סטרא אחרא", **כו'** - **הִיא** - האות ה' תתאה של שם הוי', שהיא השכינה, **קָמָה מִנְּפִילָתָהּ וְגַם נִצְּבָה, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר:** - הרי, שעל־ידי תשובה, משתחררת, כביכול, השכינה מגלותה. הניצוץ האלקי שבאדם מתחיל להשפיע בנפשו ובגופו, ורק אז, הוא יכול להתחיל בעבודת ה'. כך הדבר ב"רשע". ואילו במי שאינו רשע, מוחו "שליט על הלב", ולכן אומר הפסוק (שמדבר באלה שאינם רשעים): "כי קרוב אליך הדבר מאד" - קל מאד ליהודי לקיים תורה ומצוות, "בלבבך" - באהבת ה' וביראת ה'.

בפרק זה למדנו אודות הענין של "מוח שליט על הלב", ועל־ידי הרצון שהאדם יוצר בתוכו בהשפעת הבנת מוחו, ביכולתו להתגבר על תאוות לבו. - ראוי להוסיף בקשר לאמור:

הרבי מוהרש"ב נשמתו־עדן מליובאוויטש ביקר פעם בוינה אצל רופא, פרופסור מסויים. שאלו הפרופסור: מהי תורת החסידות? הרבי נשמתו־עדן ענה לו: - תורת החסידות היא, שהמוח יסביר ללב מה עליו לרצות, ועל הלב ליישם בחיים את מה שהמוח מבין. שאלו שוב הפרופסור: כיצד עושים זאת, מוח ולב הם הרי שני עולמות שים גדול מפריד ביניהם! ענה לו הרבי: - אכן, בכך מתבטאת עבודת האדם, להקים גשר בין שני חלקי עולם אלה, או לכל־הפחות למתוח חוטי טלפון אלקטרוניים ביניהם, כך שהאור שבמוח יגיע ויאיר בלב.

---

9. תהלים נא, יח. **10.** ראה מגילה כט, א.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לוח היום יום...

יום ראשון

יום רביעי — כב טבת — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: שמות, רביעי עם פירש"י.
תהלים: קו־קז.
תניא: ואעפ"כ . . . 34 תפלה כו'.

הכרזת אאמו"ר באחת ההתועדות: אָט אזוי ווי הנחת תפילין בכל יום איז א מצוה דאורייתא אויף יעדען אידען, אָהן א חילוק צי א גדול בתורה, צי א איש פשוט, אזוי איז א חוב גמור אויף יעדען אידען צו טראַכטען יעדען טאָג א האלבע שעה וועגען דעם חנוך פון קינדער, און טאָן אלץ, וואָס עס איז בכוחו צו טאָן און יתר מכפי כחו, זעהן פועל זיין ביי די קינדער, אַז זיי זאָלען געהן אין דעם דרך וואָס מען איז זיי מדריך.

תרגום

הַכְרָזַת אֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ"ב] בְּאַחַת הַהִתְוַעֲדוּיוֹת: בְּדִיּוּק כְּשֵׁם שֶׁהֲנָחַת תְּפִלִּין בְּכָל יוֹם הִיא מִצְוָה דְּאוֹרַיְיתָא עַל כָּל יְהוּדִי, מִבְּלִי הֶבְדֵּל אִם הוּא גָּדוֹל בַּתּוֹרָה, אוֹ אִישׁ פָּשׁוּט, כָּךְ חוֹב גָּמוּר עַל כָּל יְהוּדִי לַחֲשֹׁב כָּל יוֹם חֲצִי שָׁעָה אוֹדוֹת חִנּוּךְ הַיְלָדִים, וְלַעֲשׂוֹת הַכֹּל, מַה שֶּׁבְּכֹחוֹ לַעֲשׂוֹת, וְיוֹתֵר מִכֹּחוֹ, לִדְאֹג לִפְעֹל עַל יְלָדָיו שֶׁיֵּלְכוּ בַּדֶּרֶךְ שֶׁבָּהּ מַדְרִיכִים אוֹתָם.

יום שני

יום חמישי — כג טבת — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: שמות, חמישי עם פירש"י.
תהלים: קח־קיב.
תניא: רק שלזה . . . עם אחיו.

"תּוֹרָה אוֹר" דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "מִי שָׂם פֶּה" סָעִיף הַמַּתְחִיל "וְהַנִּמְשָׁל יוּבָן": "כִּי יֵשׁ בְּחִינַת מַעֲלָה", צָרִיךְ לִהְיוֹת "וְכֵן יֵשׁ מַעֲלָה".

בַּאֲנָחוֹת לְבַד לֹא נִוָּשַׁע. הָאֲנָחָה הִיא רַק 'כַּפַּת הַמַּנְעוּל' [=יָדִית הַפִּתִּיחָה] לִפְתֹּחַ אֶת הַלֵּב וְלִפְקֹחַ אֶת הָעֵינַיִם שֶׁלֹּא לָשֶׁבֶת בְּחִבּוּק יָדַיִם, רַק לְסַדֵּר עֲבוֹדָה וּפֹעַל, אִישׁ אִישׁ בַּאֲשֶׁר יוּכַל לִפְעֹל וְלַעֲשׂוֹת בְּתַעֲמוּלָה לְחִזּוּק הַתּוֹרָה הַרְבָּצַת הַתּוֹרָה וּשְׁמִירַת הַמִּצְוֹת, זֶה בִּכְתָבוֹ וְזֶה בִּנְאוּמוֹ וְזֶה בְּכַסְפּוֹ.

יום שלישי

יום ששי — כד טבת — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: שמות, ששי עם פירש"י.
תהלים: קיג־קיח.
תניא: יג. ובזה . . . החשך כנ"ל.

הסתלקות אדמו"ר הזקן בכפר פיענא במוצאי ש"ק פ' שמות תקע"ג. ומ"כ בעיר האדיץ.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אאזמו"ר שאל את הצ"צ: וואָס האָט דער זיידע געוואָלט מיט דרכי החסידות, און וואָס האָט ער געוואָלט מיט חסידות. ויענהו הצ"צ: דרכי החסידות איז, אז אלע חסידים זאָלען זיין ווי איין משפחה ע"פ התורה באהבה. חסידות איז חיות. אריינטראָגען א חיות און באלייכטען אלץ, אויך דעם לא טוב, מען זאָל וויסען פון דעם אייגענעם רע ווי ער איז, אויף מתקן זיין עס.

תרגום

הִסְתַּלְקוּת אַדְמוֹ"ר הַזָּקֵן בִּכְפַר פְּיֶעֶנָא בְּמוֹצָאֵי שַׁבַּת קֹדֶשׁ פָּרָשַׁת שְׁמוֹת תקע"ג. וּמְנוּחָתוֹ כָּבוֹד [=קְבוּרָתוֹ] בָּעִיר האַדִיץ.

אֲדֹנִי אָבִי זְקֵנִי מוֹרִי וְרַבִּי [מַהַר"שׁ] שָׁאַל אֶת הַ"צֶּמַח צֶדֶק": מֶה הָיְתָה מַטְּרָתוֹ שֶׁל הַסָּבָא בְּ'דַרְכֵי הַחֲסִידוּת', וּמֶה הָיְתָה מַטְּרָתוֹ בַּחֲסִידוּת? וַיַּעֲנֵהוּ הַ"צֶּמַח צֶדֶק": 'דַּרְכֵי הַחֲסִידוּת' הֵן – שֶׁכָּל הַחֲסִידִים יִהְיוּ כְּמִשְׁפָּחָה אַחַת, עַל פִּי תּוֹרָה, בְּאַהֲבָה. 'חֲסִידוּת' הִיא חַיּוּת, לְהַכְנִיס חַיּוּת וּלְהָאִיר אֶת הַכֹּל, גַּם אֶת הַ"לֹא־טוֹב", שֶׁיַּכִּירוּ אֶת הָרַע הָאִישִׁי כְּמוֹת שֶׁהוּא, כְּדֵי לְתַקְּנוֹ.

יום רביעי

שבת **כה טבת** ה'תש"ג

מְבָרְכִים רֹאשׁ חֹדֶשׁ שְׁבָט, אֲמִירַת כָּל הַתְּהִלִּים בְּהַשְׁכָּמָה, יוֹם הִתְוַעֲדוּת.
הַפְּטוֹרָה: הַבָּאִים יַשְׁרֵשׁ.

שיעורים. חומש: שמות, שביעי עם פירש"י.
תהלים: קיט, אשרי . . . מצותך מאד.
תניא: אך מאחר . . . כנגד כולן.

משיחות אאמו"ר: יציאת מצרים איז דער ארויסגעהן פון מצרים וגבולים, און חסידות איז אויף ארויסגעהן פון די מצרים און גבולים פון וועלט. עס איז פאראן א הפרש: יצי"מ איז א ענין פון שבירה און עזיבה, דערפאר איז מען אוועק פון מצרים. יצי"מ פון חסידות איז בירור און תקון, יציאה פון מצרים און גבולים פון וועלט אָבער אין וועלט. ד. ה. זייענדיג אין וועלט באדארפען זיין אין א יציאה פון מיצר וגבול פון וועלט. אראָפנעהמען דעם מיצר וגבול און דערהערען דעם אמת, אז וועלט אליין איז באמת גוט, ווייל דאָס איז דאָך רצונו ית', איז דאָס דורך עבודה פון חסידות.

תרגום

מִשִּׂיחוֹת אֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ"בַּ]: יְצִיאַת מִצְרַיִם הִיא הַיְצִיאָה מִמִּצָּרִים וּמִגְּבֻלוֹת; וַחֲסִידוּת הִיא כְּדֵי לְצֵאת מֵהַמִּצָּרִים וְהַמִּגְבֻּלוֹת שֶׁל הָעוֹלָם.

יֶשְׁנוֹ הֶבְדֵּל: יְצִיאַת מִצְרַיִם הִיא בִּתְנוּעָה שֶׁל שְׁבִירָה וַעֲזִיבָה, לָכֵן גֹּרְשׁוּ מִמִּצְרַיִם; יְצִיאַת מִצְרַיִם שֶׁל חֲסִידוּת הִיא בֵּרוּר וְתִקּוּן – יְצִיאָה מִמֵּצָרֵי וּמִגְּבֻלוֹת הָעוֹלָם, אַךְ בְּתוֹךְ הָעוֹלָם. כְּלוֹמַר: עִם הַהִמָּצְאוּת בָּעוֹלָם, יֵשׁ לִהְיוֹת בִּיצִיאָה מִמֵּצַר וּגְבוּל הָעוֹלָם. לְהָסִיר אֶת הַמֵּצַר וְהַגְּבוּל וְלִקְלֹט אֶת הָאֱמֶת, שֶׁהָעוֹלָם עַצְמוֹ הוּא בֶּאֱמֶת טוֹב, מִפְּנֵי שֶׁזֶּהוּ רְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ, הֲרֵי זֶה [מֵשֶׁג] עַל יְדֵי עֲבוֹדַת הַחֲסִידוּת.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

יום חמישי

יום ראשון **כו טבת** ה'תש"ג

שיעורים. חומש: וארא, פרשה ראשונה עם פירש"י.
תהלים: קיט, מה . . . לא שכחתי.
תניא: פרק יד. והנה . . . 38 לכפור האמת.

בְּבִרְכַּת "וְלַמַּלְשִׁינִים" מַפְסִיקִים קְצָת בֵּין "וּתְמַגֵּר" לְתֵבַת "וְתַכְנִיעַ", מַתְאִים לְהַכַּוָּנָה, אֲשֶׁר "תְּעַקֵּר וּתְשַׁבֵּר וּתְמַגֵּר" הֵם נֶגֶד ג' קְלִפּוֹת שֶׁצְּרִיכִים הַעֲבָרָה לְגַמְרֵי, "וְתַכְנִיעַ" – לְנֶגֶד קְלִפַּת נֹגַהּ שֶׁצְּרִיכָה הַכְנָעָה וְיֵשׁ בָּהּ בֵּרוּר.

יום שישי

יום שני **כז טבת** ה'תש"ג

שיעורים. חומש: וארא, שני עם פירש"י.
תהלים: קכ־קלד.
תניא: משא"כ . . . צדיקים כו' ע"ש.

רבינו הזקן אמר: אידישע גשמיות איז רוחניות, דער אויבערשטער גיט אונז גשמיות, מיר זאָלען דערפון מאַכען רוחניות. אמאָל אז עס איז לרגע ניט אזוי, דארפען געבען דעם אויבערשטען אפילו מנחת עני גיט ער א פולע.

תרגום

רַבֵּנוּ הַזָּקֵן אָמַר: גַּשְׁמִיּוּת שֶׁל יְהוּדִים הִיא רוּחָנִיּוּת. הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא נוֹתֵן לָנוּ גַּשְׁמִיּוּת, כְּדֵי שֶׁנִּצּוֹר מִמֶּנָּה רוּחָנִיּוּת. לְעִתִּים, כַּאֲשֶׁר לְרֶגַע אֵין הַדָּבָר כֵּן, יֵשׁ לָתֵת לַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא וְלוּ מִנְחַת עָנִי, וְהוּא נוֹתֵן בְּשֶׁפַע.

שבת קודש

יום שלישי **כח טבת** ה'תש"ג

שיעורים. חומש: וארא, שלישי עם פירש"י.
תהלים: קלה־קלט.
תניא: ובזה יובן . . . תהי צדיק.

בְּסֵפֶר הַחֲקִירָה (דֶּרֶךְ אֱמוּנָה) לְהַ"צֶּמַח צֶדֶק" הַנִּדְפָּס – חֲסֵרִים הַרְבֵּה הַגָּהוֹת. הַ"צֶּמַח צֶדֶק" חִבְּרוֹ בְּיַחַס עִם נְסִיעוֹתָיו לְפֶטֶרְבּוּרְג, שֶׁשָּׁם הָיָה צָרִיךְ לַעֲנוֹת עַל כַּמָּה שְׁאֵלוֹת בְּעִנְיָנִים אֵלּוּ.

חייו האמיתיים של אדם מישראל אינם החיים הגשמיים, כי אם הרוחניים
לקוטי שיחות שמות חלק ג

עניין האור הוא – שמאיר בכל מקום, אלא צריכים רק לפתוח חלון, וכאשר פותחים חלון, אזי מאיר האור
משיחת כ"ג טבת ה'תשכ"ב

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הלכה יומית לעיון ברמב"ם

~ יום ראשון כ"ב טבת ~

שור המועד ו'משיב הרוח ומוריד הגשם'

הלכות נזקי ממון פרק א, הלכה ד: וְהַמְשַׁנֶּה וְעָשָׂה מַעֲשֶׂה שֶׁאֵין דֶּרֶךְ כָּל מִינוֹ לַעֲשׂוֹת כֵּן תָּמִיד... הוּא הַנִּקְרָא 'תָּם'. וְזֶה הַמְשַׁנֶּה – אִם הֶרְגַּל בְּשִׁנּוּיוֹ פְּעָמִים רַבּוֹת, נַעֲשָׂה מוּעָד לְאוֹתוֹ דָּבָר שֶׁהֶרְגַּל בּוֹ.

את דין שור המועד, ניתן לפרש בשני אופנים:

א. כאשר שור נוגח שלוש פעמים, מסתבר שיש סיבה משותפת לכולן – שהוא שור נגחן מטבעו, הווי אומר: הנגיחות הן תוצאה של טבע הקיים בו מלכתחילה.

ב. הנגיחות אירעו במקרה (ולא מחמת טבע הקיים בו), אלא שהן עצמן הרגילו אותו להמשיך לעשות כן, וכן נראה מלשון הרמב"ם: "וזה המשנה אם הרגיל בשינויו פעמים רבות נעשה מועד", דהיינו, כתוצאה מכך שהתרגל לנגוח, נעשה מועד להמשיך בכך ("הרגל נעשה טבע").

וכן יש להוכיח מדברי מהר"ם מרוטנבורג (הובא בטור או"ח סי' קיד) לגבי אמירת 'משיב הרוב ומוריד הגשם': נאמר ב'ירושלמי' שהמסופק האם אמר משיב הרוח או לא – אם כבר עברו שלושים יום שבמהלכם הזכיר משיב הרוח תשעים פעמים (שלוש תפילות ביום), יש להניח שהורגלה לשונו בכך ואמר כראוי.

ואם אמר ביום אחד 'משיב הרוח' תשעים פעמים ברצף?

דין זה לומד המהר"ם מדיני שור המועד: בגמרא נאמר שכשם שהנוגח שלוש נגיחות בימים נפרדים נעשה מועד, כך נגח שלוש פעמים ביום אחד נעשה מועד. ומכך יש ללמוד גם לגבי הזכרת משיב הרוח, שאף אמירת תשעים פעמים רצופות מועילה.

והנה, לגבי אמירת משיב הרוח, הרי ברור שמדובר על הרגל הנוצר על ידי האמירות, ומכך שלמדו דין זה משור המועד מוכח שאף דין שור המועד מבוסס על עיקרון ההרגל שנוצר מחמת הנגיחות.

אכן, רבינו פרץ (הובא בטור שם) דחה את הראיה משור המועד, ונראה מדבריו שנוקט כביאור הראשון שדין שור המועד מבוסס על הסתברות ששלוש הנגיחות אירעו מחמת טבע מולד של השור, ולכן אין כל דמיון בין דין זה להזכרת משיב הרוח.

(חידושי רבי שמעון שקופ"ק סי' לג)

~ יום שני כ"ג טבת ~

דין בהמה שיכולה להזיק

הלכות נזקי ממון פרק ה, הלכה א: בְּהֵמָה שֶׁהָיְתָה רוֹעָה, וּפָרְשָׁה וְנִכְנְסָה בַּשָּׂדוֹת וּבַכְּרָמִים – אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא הִזִּיקָה, מַתְרִין בִּבְעָלֶיהָ שֶׁלֹּשָׁה פְּעָמִים. אִם לֹא שָׁמַר בְּהֶמְתּוֹ, וְלֹא מְנָעָהּ מִלִּתְעוֹת – יֵשׁ רְשׁוּת לְבַעַל הַשָּׂדֶה לִשְׁחֹט אוֹתָהּ שְׁחִיטָה כְּשֵׁרָה, וְאוֹמֵר לִבְעָלֶיהָ: 'בּוֹאוּ וּמִכְרוּ בָשָׂר שֶׁלְּכֶם'.

לדעת רש"י (ב"ק ג, ב ד"ה עיזי) מדובר בבהמה של קצבים העומדת לשחיטה וממתינים ליום השוק, ולאחר שהתרו בבעליה שלוש פעמים ולא שמרו עליה, יכול בעל השדה לשוחטה כדי למנוע היזק לשדהו. וכן דייק הראב"ד מלשון הגמרא שההתראה היא לבעלי 'עיזי דשוקא'.

וכן פירשו התוספות (שם ד"ה הנהו), שמותר לשחוט דווקא עיזים העומדות לשחיטה, אבל אם מגדלים אותן לצורך חלב או גזיזת הצמר, אין לשוחטן אף שיכולות להזיק לשדות, כי יכולים בעליהן לומר שישלמו על כל נזק שיגרם.

וכתב ה'שלטי הגיבורים' (ב"ק שם) כי לדעת הרמב"ם שכתב בסתם 'בהמה שהיתה רועה', רשאי בעל השדה לשחוט לא רק בהמה הממתינה לשחיטה ביום השוק אלא כל בהמה שיכולה להזיק (אם הבעלים אינם שומרים עליה). ומה שדייקו רש"י והראב"ד מלשון הגמרא 'עיזי דשוקא' שמדובר בעיזים הממתינות לשחיטה ביום השוק, מבאר ה'מגיד משנה' שהרמב"ם יפרש שהכוונה לעיזים היוצאות לשוק ללא שמירה.

והוסיף ה'שלטי הגיבורים': מלשון הרמב"ם "יש רשות לבעל השדה לשחוט אותה שחיטה כשרה" משמע שרשאי לשחוט דווקא בהמה טהורה שכשרה לאכילה, אבל בהמה טמאה שהשחיטה אינה מכשירה לאכילה – אם שחט אותה חייב לשלם לבעליה, כי חכמים התירו רק 'שחיטה כשרה' "כדי שימכור את הבהמה המזיקה ויסלק המזיק מביתו ובאותן הדמים יכול לקנות בהמה אחרת", אך אם הבהמה אינה 'בר שחיטה' (כגון סוס וחמור), לא התירו לשוחטה כיון שבשרה לא יהא שווה ונמצא שמפסיד לבעליה. והדין בזה הוא כמבואר בגמרא (ב"ק טו, ב) שמנדים את הבעלים עד שיסלק את הבהמה המזיקה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ יום שלישי כ"ד טבת ~

מדוע 'שור האיצטדין' אינו נעשה 'מועד'?

הלכות נזקי ממון פרק ו, הלכה ה: שְׁוָרִים שֶׁמְּשַׁחֲקִין בָּהֶן וּמְלַמְּדִין אוֹתָן שֶׁיַּגִּיחוּ זֶה אֶת זֶה, אֵינָן מוּעָדִין לָזֶה. וַאֲפִלּוּ הֵמִיתוּ אֶת הָאָדָם, אֵינָן חַיָּבִין מִיתָה.

במשנה (ב"ק לט, א): שור שמלמדים אותו לנגוח באיצטדיון ('שור האיצטדין') שהרג אדם, אינו חייב מיתה. והוסיף הרמב"ם שאם נגח בהמות שלוש פעמים אינו נעשה 'מועד'.

ופירש הרמב"ם (על המשנה שם) שנגיחה של 'שור האיצטדין' "אינו מטבע השור אלא ברצון בעליהם" ולכן אין דינו מיתה. וכן אם נגח בהמות שלוש פעמים אינו נעשה 'מועד', "כי במועד צריך להיות מטבעו עלול להזיק, לא על ידי אדם המשסה אותו" (אור שמח).

והקשה הראב"ד:

א. מדוע לא נעשה שור זה 'מועד', הרי מצינו שהשור נעשה 'מועד לשופרות' (שור שנגח שלוש פעמים, כל פעם לאחר ששמע קול שופר, אם ייגח פעם רביעית לקול השופר ישלם נזק שלם, ראה להלן הי"א) ואם כן השור נעשה 'מועד' אף בנגיחה שלא 'מטבע השור'?

ב. המשסה כלבו של חברו באחר, חייב בעל הכלב לשלם (לעיל פ"ב הי"ט). ומדוע שונה דינו של 'שור האצטדין'?

וביאר ה'מגיד משנה':

אכן לדעת הרמב"ם המשסה כלבו של חברו באחר, חייב בעל הכלב לשלם רק חצי נזק, וכן 'שור האיצטדין' אינו נעשה מועד ומשלם חצי נזק, וכנ"ל שאם נוגח מחמת סיבה חיצונית אינו 'מועד' (אמנם, לדעת הראב"ד כלב משוסה ושור האיצטדיון נעשים 'מועד' ומשלמים נזק שלם).

ואין זה (שור האיצטדין וכלב משוסה) דומה לשור שנעשה מועד לשופרות, כי הנזק כולו נעשה כתוצאה מסיבה חיצונית ולא מטבעם העצמי, ואילו בשור הנוגח מחמת שמיעת קול השופר, הנגיחה היא מטבעו העצמי, אף שהטבע הושפע מקול השופר.

וה'אבן האזל' (פ"ב הי"ט) מבאר:

'מועד' הוא רק אם לאחר שהזיק שלוש פעמים מוכן ועומד להזיק, אבל אם אינו עומד להזיק גם לאחר שהזיק שלוש פעמים, אינו נקרא 'מועד', כי 'שור נגח' משמעו שימשיך לנגוח. ובכלב ששיסוהו וב'שור האיצטדין' אין וודאות שעומדים להזיק שהרי אסור לשסותם והמשסה חייב בדיני שמים (לעיל פ"ב הי"ט) ולכן אינם נעשים 'מועדים'.

~ יום רביעי כ"ה טבת ~

האם הביצה נחשבת חלק מהתרנגולת?

הלכות נזקי ממון פרק ט, הלכה א: בְּהֵמָה מְעֻבֶּרֶת שֶׁהִזִּיקָה – גּוֹבֶה חֲצִי נֶזֶק מִמֶּנָּה וּמִוְּלָדָהּ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִגּוּפָהּ; אֲבָל תַּרְנְגֹלֶת שֶׁהִזִּיקָה – אֵינוֹ גּוֹבֶה מִבֵּיצָתָהּ, מִפְּנֵי שֶׁהַבֵּיצָה אֵינָהּ מִגּוּף הָעוֹף אֶלָּא מֻבְדֶּלֶת וּמֻפְרֶשֶׁת מִמֶּנּוּ.

הרמב"ם מבאר שאין גובים מביצת התרנגולת שהזיקה משום שהביצה 'אינה מגופה', ומוסיף שהיא 'מופרדת ומופרשת ממנה'. ונראה שכוונתו להדגיש שדין זה נאמר דווקא בביצה שכבר נגמרה בקליפתה ומתקיימת בכוח עצמה כדבר נפרד מהתרנגולת, אולם קודם שנגמרה הרי היא נחשבת חלק מגוף התרנגולת וגובים את הנזק גם ממנה (מגיד משנה).

וכן מבואר בדברי התוספות (ב"ק מז, א ד"ה מאי טעמא) שהקשו: לענין טריפה, נאמר בגמרא (חולין נח, א) שביצה הנמצאת בביצת עוף שנטרף אסורה באכילה, כי מאחר והיא אגודה ומחוברת בגופו הרי היא כמותו, ומדוע לענין נזיקין אין אומרים שיגבה ממנה כמו מהעוף עצמו? אלא ששם מדובר בביצים המעורות בגידים ועדיין לא נגמרו, ואילו ביצים גמורות אינן נחשבות חלק מהעוף ולכן אין גובים מהן.

ויש אומרים כי גם ביצים המחוברות בגידים, על אף שלגבי דין טריפה הן אסורות כמו האם מאחר והן עדיין תלויות בה, לגבי נזיקין אין גובים מהן כי אינן גוף חי ואינן משתתפות במעשה הנזק כשאר האברים, בשונה מוולד הבהמה שיש לו חיות ונחשב שהוא משתתף במעשה הנזק יחד עם כל האברים (מאירי ב"ק שם).

ולגבי איסור בשר בחלב, נפסקה הלכה שביצים הנמצאות בעופות לאחר שחיטתם – אם כבר יש להן חלבון וחלמון על אף שעדיין אין להן קליפה, אינן נחשבות כחלק מהעוף ודינן כמאכל פרווה, ואע"פ שלגבי דיני טריפה ונזיקין ביצים במצב כזה נחשבות עדיין חלק מגוף האם, כי איסור עוף בחלב הוא רק מדרבנן (ומדין תורה אסור רק בשר בהמה בחלב) ולכן הקילו להחשיבן בשלב מוקדם יותר כישות נפרדת מגוף האם (ראה שיטה מקובצת ב"ק שם בשם תוספות שאנץ).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ יום חמישי כ"ו טבת ~

מתי נשרף בית המקדש?

הלכות נזקי ממון פרק יד, הלכה טו: אַף עַל פִּי שֶׁאִשּׁוֹ מָמוֹנוֹ הוּא, חֵרֵי הוּא כְּמִי שֶׁחִיֵּיק בְּחִצָּיו.

זוהי דעת רבי יוחנן בגמרא (ב"ק כב, א) שחיוב האדם על נזקי האש הוא 'משום חציו' – כאילו הבעיר בידיו. ולכאורה אינו מובן: פעולת האדם ('חציו') היתה רק בשעה שהדליק, ואחר־כך בשעת הנזק, הרי האדם הוא כבר אנוס ולמה מתחייב?

ומבאר ה'נימוקי יוסף' (ב"ק שם):

אכן, האדם לא מתחייב על השעה שהנזק התרחש בפועל, אלא "חיובו משום חציו, כזורק החץ שבשעה שיצא החץ מתחת ידו, באותה שעה נעשה הכל".

ומכאן הקשו על דברי רבי יוחנן עצמו בקשר לתענית תשעה־באב (תענית כט, א): "אלמלי הייתי באותו הדור לא קבעתיו אלא בעשירי, מפני שרובו של היכל בו נשרף". ולכאורה, כיון שבשעת הדלקת האש נחשב שכל הנזק כבר נעשה, נמצא שבתשעה באב, שבו היתה תחילת ההבערה כבר נעשה כל החורבן, ולמה היה קובע את התענית בעשירי (שו"ת זכרון יהונתן חו"מ סי' ב)?

והביאור:

הטעם לכך ש"בשעה שיצא החץ מתחת ידו באותה שעה נעשה הכל" הוא מפני שכאשר אדם זורק חץ יצא החץ מידיו ואין לו את היכולת להחזיר אותו. ואם כן, כל הפעולות שיעשה החץ מכאן ואילך מוכרחות להיות כבר משעת זריקת החץ, ולכן הרי זה כאילו הנזק כבר נעשה בזריקת החץ והחיוב על נזקי האש (משום 'חציו') הוא כבר בשעת ההבערה.

אבל כל זה אצל בשר ודם, מה שאין כן כאשר הקב"ה זורק את חציו הרי זה "כאילו אוחזן בידיו" (לשון רש"י – האזינו לב, מא) וביכולתו להחזיר אותם בכל רגע ואין להחשיב את התוצאות העתידיות של החץ שעוד לא נתבצעו, כאילו כבר נעשו. ולכן לדעת רבי יוחנן היה צריך לקבוע את התענית בעשירי באב – כי גם לאחר שהקב"ה הצית את האש בתשעה באב, יכול היה לעצור את האש, והחורבן בפועל נעשה בעיקר בעשירי באב (לקוטי שיחות א עמ' 126).

~ יום שישי כ"ז טבת ~

טובת הנאה אינה ממון

הלכות גניבה פרק ב הלכה ה: גָּנַב תְּרוּמָה מִבְּעָלֶיהָ הַיִּשְׂרָאֵלִיִּים שֶׁהִפְרִישׁוּהָ, אֵינוֹ מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל; שֶׁאֵין לָהֶם בָּהּ אֶלָּא טוֹבַת הֲנָיָה, וְטוֹבַת הֲנָיָה אֵינָהּ מָמוֹן.

לדעת הרמב"ם, טובת הנאה (הזכות של בעל הבית לתת את התרומה לכל כהן שירצה) אינה ממון. וכיון שהתרומה שנגנבה אינה ממון הבעלים, הגונב תרומה פטור מתשלום כפל. וכן פסק בהל' אישות (פ"ה ה"ו): ישראל שקידש אשה בתרומה, אינה מקודשת כי אין לו בה אלא טובת הנאה וטובת הנאה אינה ממון.

ובהלכות נדרים (פ"ז הי"א) הקשה ה'כסף משנה' מדברי הרמב"ם (שם) שכתב: מי שאסר הנאתו על חלק מהכהנים והלויים – אסורים הם ליטול ממנו תרומה ומעשר. ומוסבר בגמרא (נדרים פה, א) שזהו משום שזכות הבעלים לתת את המתנות (תרומה או מעשר) לכל כהן או לוי שירצה, וטובת הנאה זו חשובה כממון שלו ולכן יכול לאסרם עליהם. והרי זו סתירה לדבריו (כאן ובהל' אישות) שטובת הנאה אינה ממון!

ותירץ ה'מחנה אפרים' (הל' טובת הנאה סי' א):

הרמב"ם אכן סובר שטובת הנאה אינה ממון (כפי שכתב כאן ובהל' אישות), אך כאשר בעל הבית אסר על חלק מהכהנים את הנאתו, אסורים הם ליטול את התרומה (אף שטובת הנאה אינה ממון) כי ביד הבעלים הכוח לתת את התרומה לאיזה כהן שירצה, ואסור לכהן ליטלה שלא מדעת בעל הבית, ונמצא שנהנה מבעל הבית כשמקבל ממנו, והנאה זו אסורה. ומה שאינו יכול לקדש אשה בהנאה זו, הוא משום שהנאה זו אינה מורגשת בשעת הקידושין.

וה'חתם סופר' (נדרים פד, ב) ביאר:

אמנם בעל הבית אין לו במתנות הניתנות לכהן או ללוי אלא טובת הנאה ואינה ממון, אבל הכהן והלוי המקבלים את המתנות יש להם הנאת ממון, ולכן נאסר עליהם ליטול אותם.

~ שבת קודש כ"ח טבת ~

הפקר בעל כורחו?

הלכות גניבה פרק ו הלכות ז־ח: חַיָּט שֶׁשִּׁיֵּר מִן הַחוּט כְּדֵי מְשִׁיכַת מַחַט, וְשִׁיֵּר מִן הַבֶּגֶד מַטְלִית שֶׁהִיא שָׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת עַל שָׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת – חַיָּב לְהַחְזִירָן לַבְּעָלִים; פָּחוֹת מִכֵּן, שֶׁלּוֹ... וְכָל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, הוֹלְכִין בָּהֶן אַחַר מִנְהַג הַמְּדִינָה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מדברי הרמב"ם משמע שמנהג אנשי המקום הוא הקובע, ואם המנהג הוא שלא להקפיד, אפילו אם בעל הבית זה מקפיד אין בכך כלום. וכן פסק אדמו"ר הזקן (הלכות גזילה סכ"ב): 'פחות מכאן (משיעור שלוש אצבעות) הם שלו, שאין דרך בני אדם להקפיד עליהם, והמקפיד בטלה דעתו'.

ולכאורה הדבר דורש ביאור: כיצד יתכן שנכסיו של אדם ייעשו הפקר בעל־כרחו רק משום שאנשים אחרים אינם מקפידים על כך?

ועוד, הרי בהלכות אישות (פ"ה ה"ז) כתב הרמב"ם שהנוטל מחברו דבר קטן שאין הדרך להקפיד עליו וקידש בו אשה, הרי היא מקודשת מספק, והטעם הוא שחוששים שמא חברו מקפיד אפילו על דבר מועט כזה והרי זה גזל ביד הלוקח. הרי שאם בעל הבית מקפיד על כך, אין הדבר נעשה הפקר משום שאין דרך שאר בני אדם להקפיד!

ועוד יש לתמוה: אף אם הדבר נעשה הפקר, כיצד הוא נעשה של הפועל? ואמנם אם הפועל עובד בביתו, הרי מיד שנעשה הפקר זוכה בו בקנין 'חצר', אך אם עובד במקום שאינו רשותו איך נעשה שלו?

ויש לבאר:

אכן, הפועל אינו זוכה מדין הפקר אלא שמאחר והמנהג הוא שלא להקפיד על דברים מועטים אלו, על דעת כן נשכר לבעל הבית שיהיו השיריים שלו. ולכן רק הפועל זוכה בזה ולא אדם אחר, כי אין זה הפקר אלא שייך לפועל מתנאי העבודה.

ולכן אין זה דומה לדברי הרמב"ם בהלכות אישות, כי לעולם אין החפץ נהפך להפקר כנגד דעת הבעלים, אף אם שאר האנשים אינם מקפידים על כך, וכאן הטעם הוא שמאחר וכך הוא המנהג, על דעת כן נשכר הפועל וכאילו סיכם כך עם בעל הבית בפירוש.

(דברי נחמיה אהע"ז סי' יב)

אגרות קודש

ב"ה, אור לכ"ד טבת, ה'תשי"ד
ברוקלין, נ.י.

כבוד הרה"ג והרה"ח וו"ח אי"א נו"מ בעל
מדות, עוסק בצרכי ציבור, בעל מרץ ורב
פעמים, איש המעלה, בנש"ק וכו' וכו'
מוהר"ר יצחק מאיר שי' הכהן

שלום וברכה!

בנועם נודעתי כי הגיע לגיל ששים, לאורך ימים ושנים טובות, ובודאי כמרז"ל עביד יומא טבא לרבנן, ומשתתף הנני בזה, אף כי בריחוק מקום.

ידוע המובא בראשונים (ראה מד"ש שם) כמה גרסאות במשנה סוף פ' ה' דאבות, בן ששים לזקנה, בן ששים לבינה, בן ששים לחכמה, ובכתבי האריז"ל (בן חמשים לזקנה) בן ששים לשיבה (מאורי אור, סוף אות ז' והוא עפ"י משנ"כ בתיקוני זוהר, תקון כא', נז, עא', ובשער המצות פ' קדושים). ויהי רצון שכולהו יתנהו בי' ויהיו הענינים בהידור, ועפ"י המבואר בלקו"ת לרבנו הזקן, שיר השירים, דף יא' סע"א ושם.

והשי"ת יזכהו ויצליחהו להשתמש בכשרונותיו, הן של עצמו הן של מורשת אבות, להגדיל תורה ולהאדירה, בגדול התלמוד וגדול המעשה, ברוח ישראל סבא, ועל פי מאור תורת החסידות.

בכבוד וברכה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שיעורי רמב"ם - ג' פרקים ליום

~ יום ראשון כ"ב טבת ~

הִלְכוֹת מִקְוָאוֹת

פֶּרֶק אַחַד עָשָׂר[1]

1) יבאר שידיים הצריכות טבילה אין מטבילים אותם אלא במקווה כשר. החוצץ בטבילה חוצץ בנטילה. וכל דיני נטילה לחולין ולתרומה. דין הנוטל שתי ידיו משטיפה אחת. כל ספק ידיים לחולין ולתרומה טהור.

א. כְּבָר בֵּאַרְנוּ[2], שֶׁנְּטִילַת יָדַיִם[3] וּטְבִילָתָן[4] מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. וְיָדַיִם שֶׁצְּרִיכוֹת טְבִילָה - אֵין מַטְבִּילִין אוֹתָן אֶלָּא בְּמִקְוֶה כָּשֵׁר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה; שֶׁבַּמָּקוֹם שֶׁהָאָדָם טוֹבֵל - בּוֹ כֵּלִים וְיָדַיִם טוֹבְלִין[5]. אֲבָל יָדַיִם שֶׁאֵין צְרִיכוֹת אֶלָּא נְטִילָה בִּלְבַד, אִם הִטְבִּילָן בְּמֵי מִקְוֶה - טְהוֹרִין[6]. וְאִם הִטְבִּילָן בְּמַיִם שְׁאוּבִין, בֵּין בְּכֵלִים בֵּין בְּקַרְקָעוֹת - לֹא טָהֲרוּ יָדָיו[7], עַד שֶׁיִּפְּלוּ הַמַּיִם הַשְּׁאוּבִים מִן הַכְּלִי עַל יָדָיו; שֶׁאֵין נוֹטְלִין לַיָּדַיִם אֶלָּא מִן הַכֵּלִים וּמִכֹּחַ נוֹתְנָן[8], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת בְּרָכוֹת.

2) בהלכות אבות הטומאות פרק ח הלכה ח ופרק יב הלכה י"ב. 3) שפיכת מים מכלי על הידיים מטהרת לחולין ולתרומה. 4) לקודש. 5) תוספתא מקוואות פרק א הלכה ו. והתוספתא מסיימת: אין אדם טובל – אין ידיים וכלים טובלין. 6) בחולין קו, ב אמרו: כל גופו טובל – ידיו לא כל שכן. 7) אפילו יש בהם ארבעים סאה. כן כתב בפירוש בהלכות ברכות פרק ו הלכה ה. 8) מכוחו של אדם השופך. בחולין קז, א "האי אריתא דדלאי (סילון – רש"י שם) אין נוטלין ממנו לידיים, דלא אתו מכוח גברא (שלא הגיעו מכוח בן אדם)".

ב. כָּל הַחוֹצֵץ בִּטְבִילָה - חוֹצֵץ בַּיָּדַיִם, בֵּין בִּטְבִילָתָן בֵּין בִּנְטִילָתָן. וְכָל הָעוֹלֶה לְמִדַּת הַמִּקְוֶה, כְּטִיט הַנָּרוֹק[9] - עוֹלֶה לְשִׁעוּר הָרְבִיעִית שֶׁנּוֹטְלִין בָּהֶן הַיָּדַיִם. וְכָל הַנּוֹטֵל יָדָיו צָרִיךְ לְשַׁפְשֵׁף[10].

9) טיט רך שאפשר להוריקו מכלי לכלי. 10) לשפשף ידיו זו בזו.

ג. הַנּוֹטֵל שְׁתֵּי יָדָיו לִתְרוּמָה[11] - צָרִיךְ לַחֲזֹר וְלִטֹּל פַּעַם שְׁנִיָּה בְּמַיִם שְׁנִיִּים, כְּדֵי לְהָסִיר הַמַּיִם שֶׁעַל גַּב יָדָיו; שֶׁהֲרֵי הַמַּיִם שֶׁנָּטַל בָּהֶן תְּחִלָּה, וְהֵן הַנִּקְרָאִין מַיִם רִאשׁוֹנִים, נִטְמְאוּ בְּיָדָיו[12]. לְפִיכָךְ, אִם נָפַל כְּבָר שֶׁל תְּרוּמָה לְתוֹךְ הַמַּיִם שֶׁנָּטַל בָּהֶן יָדָיו תְּחִלָּה - נִטְמָא[13]; וְאִם נָפַל לְתוֹךְ הַמַּיִם הַשְּׁנִיִּים - לֹא נִטְמָא[14]. וְאִם נָטַל רִאשׁוֹנִים וּשְׁנִיִּים לְמָקוֹם אֶחָד וְנָפַל שָׁם כְּבָר שֶׁל תְּרוּמָה - נִטְמָא[15]. נָטַל אֶת הָרִאשׁוֹנִים וְנִמְצָא עַל יָדָיו דָּבָר חוֹצֵץ[16] וֶהֱסִירוֹ וְנָטַל אֶת הַשְּׁנִיִּים - הֲרֵי יָדָיו טְמֵאוֹת כְּשֶׁהָיוּ; שֶׁאֵין הַמַּיִם הַשְּׁנִיִּים מְטַהֲרִין אֶלָּא הַנִּשְׁאָר מִן הַמַּיִם הָרִאשׁוֹנִים עַל גַּבֵּי יָדָיו[17].

11) דעת רבינו שלחולין מספיקה שפיכה אחת ולא אמרו מים שניים אלא לתרומה בלבד. 12) גזרו חכמים שסתם ידיים דינן כשני לטומאה ומיטהרות בנטילה או בטבילה. 13) גזרו חכמים שכל הפוסל את התרומה מטמא משקין להיות תחילה (ראשון לטומאה) ולפיכך נטמאה התרומה שנגעה במים שנגעו בידיים. 14) ולמה לא נטמאו השניים מן הראשונים ויטמאו את התרומה? ומתקבל על הדעת תירוצו של בעל התוספות יום טוב, שכך הייתה תקנת חכמים, שהמים הראשונים שנשארו על היד לא יטמאו לא את הידיים ולא את השניים, שאם לא כן לא תיטהרנה ידיים לעולם, כי השניים מתטמאים מן הראשונים ויחזרו ויטמאו את הידיים. 15) ואפילו אם רבו השניים על הראשונים, משום שהראשונים מטמאים אותם. 16) ולא נטהרו הידיים. [במשנה כתוב: "ונמצא על ידיו קיסם או צרור" ופירש הר"ש: אף על פי שהם רפויים ואינם חוצצים ואף על פי כן ידיו טמאות, מפני שנטמאו במים שעל הצרור. ובהתאם לפירושו זה הוא מבאר את הנימוק שנאמר במשנה. אולם מלשון רבינו ששינה וכתב "דבר חוצץ", משמע שידיו נשארו טמאות מפני החציצה (בהלכה ב למדנו, שכל החוצץ בטבילה חוצץ בידיים). ומזה יוצא, שאם אין חציצה – נטהרו ידיו. והרא"ש והרע"ב קיבלו פירושו של הר"ש]. 17) ואין מטהרים את הידיים עצמן. בפירושו למשנה מבאר רבינו מפני שלא התכוון אלא להעביר את המים הראשונים ולא לטהר את הידיים, ומזה יוצא, שאם התכוון לטהר ידיו – נטהרו. אולם כאן כתב סתם "ידיו טמאות כשהיו" ולא תלה הדבר בכוונתו.

ד. הַיָּדַיִם מִתְטַמְּאוֹת וּמִתְטַהֲרוֹת עַד הַפֶּרֶק[18]. כֵּיצַד? נָטַל אֶת הָרִאשׁוֹנִים עַד הַפֶּרֶק וְנָטַל הַמַּיִם הַשְּׁנִיִּים חוּץ לַפֶּרֶק[19] וְחָזְרוּ מִחוּץ לַפֶּרֶק לְיָדָיו - הֲרֵי יָדָיו טְהוֹרוֹת, שֶׁהַמַּיִם הַשְּׁנִיִּים טְהוֹרִין הֵן[20]. נָטַל אֶת הָרִאשׁוֹנִים וְהַשְּׁנִיִּים חוּץ לַפֶּרֶק[21] וְחָזְרוּ לְיָדוֹ - נִטְמֵאת יָדוֹ; שֶׁהַמַּיִם הָרִאשׁוֹנִים שֶׁחוּץ לַפֶּרֶק נִטְמְאוּ מֵחֲמַת יָדָיו[22], וְאֵין הַמַּיִם הַשְּׁנִיִּים מְטַהֲרִים מַיִם שֶׁחוּץ לַפֶּרֶק[23], וּלְפִי שֶׁחָזְרוּ הַמַּיִם שֶׁחוּץ לַפֶּרֶק לְיָדוֹ טִמְּאוּהָ.

18) המקום שמתחברים בו איברי הגוף או חלקי איברים נקרא "פרק", וכאן הכוונה למקום חיבור חלקי יד האדם.

מוקדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רבינו לא ביאר לאיזה פרק התכוון וגם בפירושו למשנתנו לא גילה כוונתו. [רש"י בחולין קו, ב מפרש: הפרק השני היינו אמצע האצבעות]. ובאורח חיים סימן קסב נפסק להלכה שנטילת ידיים עד מקום חיבור האצבעות לכף היד. טומאת ידיים לא גזרו אלא עד מקום הפרק אבל למעלה מן הפרק לא גזרו ואין מקום זה מתטמא, אלא כשנטמא כל הגוף. 19) כלומר, גם חוץ לפרק. 20) לא נגעו במקום טמא וגם לא במים טמאים. 21) גם בבבא זו המדובר כששפך בתוך הפרק וגם מחוץ לפרק. 22) המים שנשארו על הידיים בתוך הפרק לא נטמאו, כמו שנתבאר בהלכה הקודמת, אבל המים הנמצאים מחוץ לפרק נטמאו מנגיעתם בידיו בתוך הפרק. 23) כמו שאמרנו: ומתטהרות עד הפרק.

ה. נָטַל[24] אֶת הָרִאשׁוֹנִים לְיָדוֹ אַחַת, וְנִמְלַךְ וְנָטַל אֶת הַשְּׁנִיִּים לִשְׁתֵּי יָדָיו - טְמֵאוֹת; שֶׁהַשְּׁנִיִּים מִתְטַמְּאִין מֵחֲמַת הַיָּד שֶׁלֹּא נִטְּלָה בְּמַיִם רִאשׁוֹנִים, וְחוֹזְרִין וּמְטַמְּאִין אֶת הַיָּד הַשְּׁנִיָּה[25]. נָטַל אֶת הָרִאשׁוֹנִים לִשְׁתֵּי יָדָיו וְנָטַל אֶת הַשְּׁנִיִּים לְיָדוֹ אַחַת - הָאַחַת[26] טְהוֹרָה. נָטַל יָדוֹ אַחַת וְשִׁפְשְׁפָהּ בַּחֲבֵרְתָּהּ - נִטְמְאוּ הַמַּיִם שֶׁעָלֶיהָ מֵחֲמַת חֲבֵרְתָּהּ שֶׁלֹּא נִטְּלָה וְחוֹזְרִין וּמְטַמְּאִין אֶת הַיָּד שֶׁנִּטְּלָה[27]. שִׁפְשְׁפָהּ בְּרֹאשׁוֹ אוֹ בַּכֹּתֶל - הֲרֵי זוֹ טְהוֹרָה[28].

24) קירב את ידיו זו לזו ושפך שנית על שתיהן. 25) למעלה בהלכה ג נתבאר, שהמים הראשונים שנשארו על היד אינם מטמאים, אבל זה נאמר באותה היד שעליה נשפכו, כדי לטהרה, אבל מטמאים הם את היד השנייה שנגעה בהם. 26) זו שנטל אותה שנית. 27) מי הנטילה אמנם אינם מתטמאים מטומאת היד שטיהרו אותה, אבל מתטמאים מן היד השנייה וחוזרים ומטמאים את היד שעליה נשפכו. 28) מפני שמשקין טמאים אינם מטמאים בנגיעתם חלקי הגוף האחרים אלא ידיים בלבד. וכותל אינו מקבל טומאה מפני שהוא מחובר לקרקע.

ו. נָטַל שְׁתֵּי יָדָיו מִשְּׁטִיפָה אַחַת[29] - הֲרֵי אֵלּוּ טְהוֹרוֹת, וְאֵין אוֹמְרִין: הֲרֵי זֶה כְּנוֹטֵל יָדוֹ אַחַת בְּמַיִם שֶׁיָּרְדוּ מֵעַל יָדוֹ הַשְּׁנִיָּה[30]. אֲפִלּוּ אַרְבָּעָה אוֹ חֲמִשָּׁה זֶה בְּצַד זֶה[31] אוֹ זֶה עַל גַּב זֶה. וּבִלְבַד שֶׁיָּרְדוּ[32] שֶׁיָּבוֹאוּ בָּהֶן הַמַּיִם[33].

29) אפילו כשידיו זו על גבי זו. 30) כשנוטל שתי ידיו בבת אחת הן נידונות כיד אחת. [במשנתנו אמר תנא קמא: "נטל לידו אחת על שתי ידיו", אבל בבבא שנייה שם שנינו: "לשני ידיו משטיפה אחת – רבי מאיר מטמא", ולמד רבינו מזה שתנא קמא מטהר ופסק כמותו. 31) קירבו את הידיים אלו לאלו ושפך עליהן מכלי רחב וכולן שוטפו בבת אחת. 32) שלא ילחץ את הידיים זו לזו. 33) שאם יהדקן זו לזו לא יבואו מים במקום חיבור הידיים.

ז. נָטַל מִקְצָת יָדוֹ[34] וְחָזַר וְהוֹסִיף וְנָטַל הַנִּשְׁאָר מִן יָדוֹ - הֲרֵי יָדוֹ טְמֵאָה כְּשֶׁהָיְתָה. וְאִם עֲדַיִן יֵשׁ עַל מִקְצָת שֶׁנָּטַל בַּתְּחִלָּה טוֹפֵחַ עַל מְנָת לְהַטְפִּיחַ[35] - הֲרֵי זוֹ טְהוֹרָה[36]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּמַיִם רִאשׁוֹנִים; אֲבָל בַּשְּׁנִיִּים - נוֹטֵל מִקְצָת יָדָיו וְחוֹזֵר וּמוֹסִיף עַל מִקְצָתָן.

34) שם פרק א משנה א: "מוסיפין על השניים ואין מוסיפין על הראשונים". 35) האצבע הנוגעת תתלחלח ותרטיב את הנוגע בה. 36) מפני שטופח על מנת להטפיח מחבר והרי זה כנטילה אחת.

ח. שִׁעוּר הַמַּיִם שֶׁנּוֹטְלִין בָּהֶן תְּחִלָּה[37]: רְבִיעִית לְכָל אָדָם וְאָדָם לִשְׁתֵּי הַיָּדַיִם, אֵין פָּחוֹת מִשִּׁעוּר זֶה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בִּנְטִילַת יָדַיִם לְפַת. אֲבָל מַיִם שְׁנִיִּים - יֵשׁ לִשְׁנַיִם לִטֹּל יְדֵיהֶן מְרִבִיעִית[38], וּמֵחֲצִי לוג נוֹתְנִין לִשְׁלֹשָׁה וּלְאַרְבָּעָה[39], וּמִלּוג נוֹתְנִין אֲפִלּוּ לְמֵאָה[40]; שֶׁאֵין הַמַּיִם הַשְּׁנִיִּים לְטַהֵר, אֶלָּא לְהַעֲבִיר הַמַּיִם הָרִאשׁוֹנִים.

37) מים ראשונים. 38) במקוואות פרק א, א שנינו: "מי רביעית נותנים לידיים, לאחד אף לשניים". ורבינו מפרש שם, שהמדובר במים שניים, אבל ראשונים אינם מטהרים בפחות מרביעית לכל אדם, ומסתמך על מה שאמרו בחולין קז, א בביאור משנה זו: "דקאתו (שהם באים) משיורי טהרה". לדעתו "שיורי טהרה" היינו מים שניים הבאים אחרי שנטהרה היד במים הראשונים. [רש"י ותוספות שם מפרשים "שיורי טהרה" היינו שמתחילה היה שיעור רביעית ונטל האחד ידיו ולא שפך כל המים, ומותר לאדם אחר ליטול ידיו משארית זו. ורוב הפוסקים – וביניהם גם הראב"ד – קיבלו פירושם]. ודווקא לשני בני אדם מספיקה רביעית למים שניים, אבל לא משלושה ולמעלה. 39) ארבע רביעיות בלוג וכשאתה מחלק חצי לוג, שהוא שתי רביעיות – לארבעה, מגיע חצי רביעית לאחד. ואף על פי שמספיק חצי רביעית לאדם – צריך שיהיה בכלי רביעית בתחילה. 40) בתוספת מים, שהרי אין כל אפשרות ליטול מאתיים ידים בלוג אחד מים (כסף משנה).

ט. כְּלִי שֶׁהָיָה בּוֹ רְבִיעִית מַיִם כְּשֵׁרִים לִנְטִילַת יָדַיִם וְנָתַן לְתוֹכוֹ מְעַט מַיִם פְּסוּלִין לִנְטִילַת יָדַיִם - הֲרֵי אֵלּוּ כְּשֵׁרִין[41]. נָטַל מִן הַכְּלִי כַּשִּׁעוּר שֶׁנָּתַן וְנִשְׁאֲרָה רְבִיעִית בִּלְבַד כְּשֶׁהָיְתָה - הֲרֵי זוֹ פְּסוּלָה[42], מִפְּנֵי שֶׁהַמַּיִם הַפְּסוּלִין הִשְׁלִימוּ שִׁעוּר הָרְבִיעִית[43].

41) כמו מקווה שיש בו ארבעים סאה ונתן לתוכו שאובים (למעלה פרק ד הלכה ו). 42) בזבחים שם: "כל המשלים למי מקווה משלים לכיור, לרביעית (לנטילת ידיים) – אינו משלים". ומפרש רב פפא שהכוונה לנתן סאה (שאובים למקווה) ונטל סאה: במקווה כשר (כלמעלה פרק ד הלכה ז) ולרביעית פסול, אם הייתה רביעית מכוונת והוסיף פסולים ואחר כך נטל מן התערובת. 43) שהרי לא נשארה רביעית מים מן הכשרים לבדם.

י. כָּל הַמַּיִם הַפְּסוּלִין לִנְטִילָה בְּמַיִם רִאשׁוֹנִים, כָּךְ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הֵן פְּסוּלִין בְּמַיִם שְׁנִיִּים[44]; וְכָל כְּלִי שֶׁאֵין נוֹטְלִין מִמֶּנּוּ בְּמַיִם רִאשׁוֹנִים, כָּךְ אֵין נוֹטְלִין מִמֶּנּוּ מַיִם שְׁנִיִּים; וּכְשֵׁם שֶׁצָּרִיךְ לִהְיוֹת הַמַּיִם הָרִאשׁוֹנִים מִכֹּחַ אָדָם, כָּךְ הַמַּיִם הַשְּׁנִיִּים.

44) נתבאר למעלה בהלכה ג שלא הצריכו חכמים מים שניים אלא לתרומה בלבד אבל לא לחולין. ובדיני נטילת ידיים (בהלכות ברכות פרק ו) לא הזכיר רבינו כלל מים שניים.

יא. כְּבָר בֵּאַרְנוּ בְּפֶרֶק שִׁשִּׁי מֵהִלְכוֹת בְּרָכוֹת כָּל מִינֵי הַמַּיִם הַפְּסוּלִין לִנְטִילַת יָדַיִם וְהַכְּשֵׁרִין, וְכָל הַכֵּלִים שֶׁנּוֹטְלִין בָּהֶן לַיָּדַיִם וְשֶׁאֵין נוֹטְלִין, וְאֵי זוֹ נְתִינָה הִיא מִכֹּחַ נוֹתֵן וּכְשֵׁרָה וְאֵי זוֹ נְתִינָה אֵינָהּ מִכֹּחַ נוֹתֵן וּפְסוּלָה; וְכָל אוֹתָן הַדְּבָרִים שֶׁבֵּאַרְנוּ שָׁם בִּנְטִילַת יָדַיִם לְפַת חֵלִין, כָּךְ הֵן לִתְרוּמָה[45]. וּכְשֵׁם שֶׁכָּל סְפֵק יָדַיִם טָהוֹר לְחֵלִין, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ שָׁם, כָּךְ הֵן לִתְרוּמָה כָּל סְפֵק יָדַיִם טָהוֹר.

45) פירוש, כל־שכן לתרומה.

יב. דָּבָר בָּרוּר וְגָלוּי, שֶׁהַטֻּמְאוֹת וְהַטְּהָרוֹת גְּזֵרוֹת הַכָּתוּב הֵן, וְאֵינָן מִדְּבָרִים שֶׁדַּעְתּוֹ שֶׁל אָדָם מַכְרַעְתּוֹ, וַהֲרֵי הֵן מִכְּלַל הַחֻקִּים. וְכֵן הַטְּבִילָה מִן הַטֻּמְאוֹת מִכְּלַל הַחֻקִּים הוּא; שֶׁאֵין הַטֻּמְאָה טִיט אוֹ צוֹאָה שֶׁתַּעֲבֹר בְּמַיִם, אֶלָּא גְּזֵרַת הַכָּתוּב הִיא. וְהַדָּבָר תָּלוּי בְּכַוָּנַת הַלֵּב, וּלְפִיכָךְ אָמְרוּ חֲכָמִים: טָבַל וְלֹא הֶחֱזִיק[46] - כְּאִלּוּ לֹא טָבַל. וְאַף עַל פִּי כֵן[47] רֶמֶז יֵשׁ בַּדָּבָר: כְּשֵׁם שֶׁהַמְכַוֵּן לִבּוֹ לִטַּהֵר - כֵּיוָן שֶׁטָּבַל טָהוֹר וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִתְחַדֵּשׁ בְּגוּפוֹ דָּבָר; כָּךְ הַמְכַוֵּן לִבּוֹ לְטַהֵר נַפְשׁוֹ מִטֻּמְאוֹת הַנְּפָשׁוֹת, שֶׁהֵן מַחְשְׁבוֹת הָאָוֶן וְדֵעוֹת הָרָעוֹת - כֵּיוָן שֶׁהִסְכִּים בְּלִבּוֹ לִפְרֹשׁ מֵאוֹתָן הָעִצּוֹת וְהֵבִיא נַפְשׁוֹ בְּמֵי הַדַּעַת, טָהוֹר. הֲרֵי הוּא אוֹמֵר: וְזָרַקְתִּי עֲלֵיכֶם מַיִם טְהוֹרִים וּטְהַרְתֶּם, מִכֹּל טֻמְאוֹתֵיכֶם וּמִכָּל גִּלּוּלֵיכֶם אֲטַהֵר אֶתְכֶם. הַשֵּׁם בְּרַחֲמָיו הָרַבִּים מִכָּל חֵטְא עָוֹן וְאַשְׁמָה יְטַהֲרֵנוּ, אָמֵן.

~ נקודות משיחות קודש ~

"וְהַדָּבָר תָּלוּי בְּכַוָּנַת הַלֵּב.."

יש הסוברים (מנחת חינוך, מצוה שסד) שלדעת הרמב"ם התשובה אינה מצוה מהתורה אלא שאם ירצה לעשות תשובה מצוה להתוודות בדברים, ועזיבת החטא היא פרט מקדים לווידוי. אבל אדמו"ר הזקן למד ששיטת הרמב"ם היא שעזיבת החטא היא מצות התשובה ולא רק ווידוי דברים, וראיה לכך כותרתו בתחילת הלכות תשובה: "מצות־עשה אחת והוא שישוב החוטא מחטאו".

על פי זה יובן מדוע בהלכות תשובה (פ"ב ה"ג) המשיל את המתוודה בדברים ולא גמר בלבו לעזוב, לטובל ושרץ בידו כי אחיזתו בשרץ היא אחיזה בטומאה שהיא היפך עניין הטבילה והטהרה. כי אזיל לשיטתו שעיקר מצות התשובה היא עזיבת החטא — "ומה היא התשובה שיעזוב החוטא חטאו ויסירו ממחשבתו ויגמור בלבו שלא יעשהו עוד כו'" ולכן הביא הדוגמא מטובל ושרץ בידו שענייניו היפך הטהרה, כמו זה שלא גמר בלבו לעזוב החטא שהוא היפך התשובה, כי לשיטתו עיקרה של מצות התשובה היא גמירת הלב לעזוב החטא.

(על פי לקו"ש חלק ל"ט ע' 167
מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

46) לא התכוון להיטהר. 47) אף על פי שכולם גזירות הכתוב שלא נתגלה טעמן.

סִלְקוּ לְהוֹ הִלְכוֹת מִקְוָאוֹת בְּסִיַּעְתָּא דִשְׁמַיָּא
גְּגְמַר סֵפֶר עֲשִׂירִי, וְהוּא סֵפֶר טָהֳרָה.
הִלְכוֹתָיו שְׁמוֹנֶה, וּפְרָקָיו מֵאָה וְאַרְבָּעִים וְאַרְבָּעָה, וְאֵלּוּ הֵן: הִלְכוֹת טֻמְאַת מֵת - חֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים פְּרָקִים. הִלְכוֹת פָּרָה אֲדֻמָּה - חֲמִשָּׁה עָשָׂר פְּרָקִים. הִלְכוֹת טֻמְאַת צָרַעַת - שִׁשָּׁה עָשָׂר פְּרָקִים. הִלְכוֹת מְטַמְּאֵי מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב - שְׁלֹשָׁה עָשָׂר פְּרָקִים. הִלְכוֹת שְׁאָר אָבוֹת הַטֻּמְאוֹת - עֶשְׂרִים פְּרָקִים. הִלְכוֹת טֻמְאַת אֳכָלִין - שִׁשָּׁה עָשָׂר פְּרָקִים. הִלְכוֹת כֵּלִים - שְׁמוֹנָה וְעֶשְׂרִים פְּרָקִים. הִלְכוֹת מִקְוָאוֹת - אַחַד עָשָׂר פְּרָקִים.
הַט לִבִּי אֶל עֵדְוֹתֶיךָ וְאַל אֶל בָּצַע

סֵפֶר אַחַד עָשָׂר וְהוּא סֵפֶר נְזִיקִין

הִלְכוֹתָיו חָמֵשׁ. וְזֶהוּ סִדּוּרָן: א. הִלְכוֹת נִזְקֵי מָמוֹן. ב. הִלְכוֹת גְּנֵבָה. ג. הִלְכוֹת גְּזֵלָה וַאֲבֵדָה. ד. הִלְכוֹת חוֹבֵל וּמַזִּיק. ה. הִלְכוֹת רוֹצֵחַ וּשְׁמִירַת נֶפֶשׁ.

הִלְכוֹת נִזְקֵי מָמוֹן

יֵשׁ בִּכְלָלָן אַרְבַּע מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְזֶה הוּא פִּרְטָן: א) דִּין הַשּׁוֹר. ב) דִּין הַהֶבְעֵר. ג) דִּין הַבּוֹר. ד) דִּין הַבְּעֵרָה.
וּבֵאוּר מִצְוֹת אֵלּוּ בְּפְרָקִים אֵלּוּ:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

1) ענינו ביאור נזקי בעלי חיים: אי אלו בעלי חיים הם, ולאי זה פועל הם מועדים מתחלתם. ולאי זה תמים עד שיועדו, ובאי זה רשות שהזיקו הם חייבים, ובאיזה פטורים. וכמה הבעלים משלמים, אם כל הנזק או חציו, וממה הם חייבים לשלם, אם מגוף המזיק בלבד או מנכסיהם. ונתבאר בו

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

השלשה אבות – שהן הקרן והשן והרגל. ושהקרן אינה מועדת מתחלתה. ושיש לכל האבות תולדות שהן כמותן.

א. כָּל נֶפֶשׁ חַיָּה[2] שֶׁהִיא בִּרְשׁוּתוֹ שֶׁל אָדָם שֶׁהִזִּיקָה - הַבְּעָלִים חַיָּבִין לְשַׁלֵּם, שֶׁהֲרֵי מָמוֹנָם הִזִּיק[3]; שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי יִגֹּף שׁוֹר אִישׁ אֶת שׁוֹר רֵעֵהוּ. אֶחָד הַשּׁוֹר וְאֶחָד[4] שְׁאָר בְּהֵמָה וְחַיָּה וָעוֹף, לֹא דִּבֵּר הַכָּתוּב בְּשׁוֹר אֶלָּא בַּהוֹוֶה[5].

2) בין בהמה, בין חיה ובין עוף, ראה בבא קמא טו: וכא: 3) והבעלים חייבים לשמור על ממונם שלא יזיק, ראה שם ב: וג: 4) בין... בין. 5) תוספתא בבא קמא פ"ו הלכה ז, ומכילתא דר' שמעון בן יוחאי משפטים כא, לה. "שור" שבתורה הוא דוגמה בלבד הלקוחה מן המציאות, וראה בבא קמא נד:

ב. וְכַמָּה מְשַׁלֵּם? אִם הִזִּיקָה בִּדְבָרִים שֶׁדַּרְכָּהּ לַעֲשׂוֹתָם תָּמִיד כְּמִנְהַג בְּרִיָּתָהּ[6], כְּגוֹן בְּהֵמָה שֶׁאָכְלָה תֶּבֶן אוֹ עָמִיר[7], אוֹ שֶׁהִזִּיקָה בְּרַגְלָהּ בְּדֶרֶךְ הִלּוּכָהּ[8] - חַיָּב לְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם מִן הַיָּפֶה שֶׁבִּנְכָסָיו[9], שֶׁנֶּאֱמַר: מֵיטַב שָׂדֵהוּ וּמֵיטַב כַּרְמוֹ יְשַׁלֵּם[10]; וְאִם שִׁנְּתָה[11] וְעָשְׂתָה מַעֲשִׂים שֶׁאֵין דַּרְכָּהּ לַעֲשׂוֹתָם תָּמִיד וְהִזִּיקָה בָּהֶן, כְּגוֹן שׁוֹר שֶׁנָּגַח אוֹ נָשַׁךְ - חַיָּב לְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק[12] מִגּוּף הַמַּזִּיק עַצְמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: וּמָכְרוּ אֶת הַשּׁוֹר הַחַי וְחָצוּ אֶת כַּסְפּוֹ וְגוֹ'.

6) בהתאם לטבעה. 7) ערימת שבלים שנקצרו. 8) שדרכה על החפץ בלא כוונה להזיק, וזוהי "רגל" להלן הלכה ה. ואם עשתה כן בכוונה להזיק - אין זה "רגל" אלא "קרן", להלן שם. 9) בלשון התלמוד: עידית, וראה להלן פרק ח הלכה י. 10) פסוק זה מדבר על נזקי שן, שהזיקה הבהמה על ידי שאכלה. ועל נזקי רגל, שהזיקה ברגלה דרך הילוכה. ומכיון שדרכה בכך, על הבעלים לשלם נזק שלם, כי עליהם מוטלת שמירת בהמתם, והם אחראים לה (שמות כא, לו), ומכיון שלא שמרו, מן הדין שישלמו את כל הנזק. ומטעם זה אפשר גם לגבות את דמי הנזק מנכסי הבעלים ומן העידיות שבהם, כי הבעלים הם הנאשמים. ראה בבא קמא ב: ג. וטז: 11) ממנהג ברייתה. 12) כיון שאין דרכה בכך. וראה להלן פרק ב הלכה ז, שמטעם זה הם פטורים מן הדין אלא שחייבתם התורה מטעם קנס, אך מגוף המזיק עצמו.

ג. כֵּיצַד? שׁוֹר שָׁוֶה מָנֶה[13] שֶׁנָּגַח לְשׁוֹר שָׁוֶה עֶשְׂרִים וְהֵמִיתוֹ, וַהֲרֵי הַנִּבְלָה שָׁוָה אַרְבָּעָה - בַּעַל הַשּׁוֹר חַיָּב לְשַׁלֵּם שְׁמוֹנָה, שֶׁהוּא חֲצִי הַנֶּזֶק; וְאֵינוֹ חַיָּב לְשַׁלֵּם אֶלָּא מִגּוּף הַשּׁוֹר[14] שֶׁהִזִּיק, שֶׁנֶּאֱמַר: וּמָכְרוּ אֶת הַשּׁוֹר הַחַי[15]. לְפִיכָךְ, אִם הֵמִית שׁוֹר שָׁוֶה עֶשְׂרִים לְשׁוֹר שָׁוֶה מָאתַיִם, וּנְבֵלָה שָׁוָה מָנֶה - אֵין בַּעַל הַנְּבֵלָה יָכוֹל לוֹמַר לְבַעַל הַחַי 'תֵּן לִי חֲמִשִּׁים'; אֶלָּא אוֹמֵר לוֹ 'הֲרֵי שׁוֹר שֶׁהִזִּיק לְפָנֶיךָ, קָחֵהוּ וָלֵךְ', אֲפִלּוּ אֵינוֹ שָׁוֶה אֶלָּא דִּינָר[16]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

13) מאה דינרי כסף. 14) ולא מנכסים אחרים של בעל השור. 15) בניגוד ל"מיטב שדהו ומיטב כרמו ישלם" הנאמר בשן ורגל, ראה שם לד. 16) דינר כסף = זוז.

ד. הָעוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה שֶׁדַּרְכּוֹ לַעֲשׂוֹתוֹ תָּמִיד כְּמִנְהַג בְּרִיָּתוֹ - הוּא הַנִּקְרָא מוּעָד; וְהַמְשַׁנֶּה[17] וְעָשָׂה מַעֲשֶׂה שֶׁאֵין דֶּרֶךְ כָּל מִינוֹ לַעֲשׂוֹת כֵּן תָּמִיד, כְּגוֹן שׁוֹר שֶׁנָּגַח אוֹ נָשַׁךְ - הוּא הַנִּקְרָא תָּם. וְזֶה הַמְשַׁנֶּה, אִם הִרְגִּיל בְּשִׁנּוּיוֹ פְּעָמִים רַבּוֹת[18] - נַעֲשָׂה מוּעָד לְאוֹתוֹ דָּבָר שֶׁהִרְגִּיל בּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: אוֹ נוֹדַע כִּי שׁוֹר נַגָּח הוּא[19].

17) ממנהג ברייתו. 18) שלש פעמים בשלשה ימים, ראה להלן פרק ו הלכה א. 19) ומסיים שם: שלם ישלם שור תחת השור, היינו נזק שלם. א"כ קיימים שני מיני "מועד": א. מעשה "כמנהג ברייתו", כגון בהמה שאכלה תבן או קש; ב. מעשה שאינו "כמנהג ברייתו", אבל נשנה פעמים רבות, כגון שור שנגח פעמים רבות.

ה. חֲמִשָּׁה מַעֲשִׂים תַּמִּים[20] יֵשׁ בִּבְהֵמָה, וְאִם הוּעֲדָה לְאֶחָד מֵהֶן[21] - נַעֲשָׂת מוּעֶדֶת לְאוֹתוֹ מַעֲשֶׂה. וְאֵלּוּ הֵן: הַבְּהֵמָה אֵינָהּ מוּעֶדֶת מִתְּחִלָּתָהּ לֹא לְגַח[22], וְלֹא לְגֹף[23], וְלֹא לִשֹּׁךְ, וְלֹא לִרְבֹּץ עַל כֵּלִים גְּדוֹלִים, וְלֹא לִבְעֹט; וְאִם הוּעֲדָה לְאֶחָד מֵהֶן - הֲרֵי זוֹ מוּעֶדֶת לוֹ[24]. אֲבָל הַשֵּׁן מוּעֶדֶת מִתְּחִלָּתָהּ לֶאֱכֹל אֶת הָרָאוּי לָהּ[25], וְהָרֶגֶל מוּעֶדֶת מִתְּחִלָּתָהּ לִשְׁבֹּר בְּדֶרֶךְ הִלּוּכָהּ, וְהַבְּהֵמָה מוּעֶדֶת מִתְּחִלָּתָהּ לִרְבֹּץ עַל פַּכִּין קְטַנִּים[26] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶם וּלְמַעֵךְ אוֹתָן.

20) בבא קמא טו: 21) שחזרה על אותו מעשה פעמים רבות. 22) בקרן. 23) באחד משאר אברי הגוף. 24) לאותו מעשה ולא למעשה אחר. שהרי אפילו המועד ליגח בקרן ימין, אינו מועד ליגח בקרן שמאל (שם מה: ועיין רש"י שם - הגר"א שפ"ט, סעיף־קטן יב). וראה גם בבבא קמא טז. (מגיד־משנה). 25) כגון פירות וירקות לבהמה (להלן פרק ג הלכה א), אבל אכלה דבר שאינו ראוי לה כגון כלים, אין זה "שן" אלא "קרן" ומשלמת רק חצי הנזק (שם הלכה ג). 26) שם טז. לדעת רבי אלעזר.

ו. חֲמִשָּׁה מִינֵי בְּהֵמָה מוּעָדִין מִתְּחִלַּת בְּרִיָּתָן לְהַזִּיק[27], וַאֲפִלּוּ הֵן בְּנֵי תַּרְבּוּת[28]. לְפִיכָךְ, אִם הִזִּיקוּ אוֹ הֵמִיתוּ בִּנְגִיחָה אוֹ בִּנְשִׁיכָה וּדְרִיסָה[29] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - חַיָּב נֶזֶק שָׁלֵם. וְאֵלּוּ הֵן: הַזְּאֵב, וְהָאָרִי, וְהַדֹּב וְהַנָּמֵר, וְהַבַּרְדְּלָס. וְכֵן הַנָּחָשׁ שֶׁנָּשַׁךְ - הֲרֵי זֶה מוּעָד, וַאֲפִלּוּ הָיָה בֶּן תַּרְבּוּת[30].

27) בכל דרך שהיא, ואפילו בכוונה. 28) שגידלם אדם בביתו ואין דרכם בכך. ולא כר' אליעזר הסובר, שבני תרבות אינם מועדים (שם טו:). 29) מכה בצפרני כפות רגליה הקדמיות של חיה טורפת. 30) לדעת הכל, ואפילו לרבי אליעזר (שם).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ז. כָּל מוּעָד[31] מְשֻׁלָּם נֶזֶק שָׁלֵם מִן הַיָּפֶה[32] שֶׁבְּנִכְסָיו, וְכָל תָּם מְשֻׁלָּם חֲצִי נֶזֶק מִגּוּפוֹ[33]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? [34] בְּשֶׁנִּכְנְסָה הַבְּהֵמָה לִרְשׁוּת הַנִּזָּק וְהִזִּיקַתְהוּ; אֲבָל אִם נִכְנַס הַנִּזָּק לִרְשׁוּת הַמַּזִּיק, וְהִזִּיקַתְהוּ בְּהֶמְתּוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת - הֲרֵי זֶה פָּטוּר עַל הַכֹּל, שֶׁהֲרֵי הוּא אוֹמֵר לוֹ: אִלּוּ לֹא נִכְנַסְתָּ לִרְשׁוּתִי[35], לֹא הִגִּיעַ לְךָ הֶזֵּק. וַהֲרֵי מְפֹרָשׁ בַּתּוֹרָה: וְשִׁלַּח אֶת בְּעִירָה וּבִעֵר בִּשְׂדֵה אַחֵר[36].

31) בין מועד מתחילת ברייתו ובין מועד על־ידי הרגל. 32) מן הטוב. 33) של המזיק, אחרי שמוכרים אותו (שם), וראה למעלה הלכה ב. 34) שבעל השור חייב בכל נזקי שורו. ובלשון התלמוד: "תורך ברשותי מאי בעי" (שם יג: וראה גם כא:). 35) בשדה של איש אחר, כלומר בשדה הניזק. זוהי הוכחה מן התורה, נוספת על הנימוק ההגיוני הקודם. [בהלכה זו משמיענו רבינו הדינים השוים בכל נזקי שור, בין שן ורגל ובין קרן, היינו - ברשות הניזק חייב וברשות המזיק פטור, ומנמק את הפטור בסברה הגיונית, שכוחה יפה בכל נזקי שור, ואחר־כך הוא מוסיף ומביא את הלימוד מהמקרא המדבר רק בשן ורגל, וכולל כל פטורי שן ורגל, בין האמור בהלכה זו - רשות המזיק - ובין האמורים בהלכות ח-ט העוסקות בדיני שן ורגל בלבד. וצריכים אנו לשני הנימוקים. הנימוק הראשון אינו מסביר טעם כל הפטורים משן ורגל, כגון חצר של שניהם או אינה של שניהם, והנימוק השני מן המקרא אין לו ענין כלל לנזקי קרן, רק לרגל ושן. ובזה מסולקת תמיהתו של הרמ"א בחושן־משפט סימן שפ"ט סעיף י על דברי רבינו כאן, וראה 'מאירת עינים' שם]. 36) לא למזיק ולא לניזק - אלא של אחר, ראה בבא קמא יד.

ח. הִזִּיקָה בִּרְשׁוּת הָרַבִּים אוֹ בְּחָצֵר שֶׁאֵינָהּ שֶׁל שְׁנֵיהֶם[37], לֹא לַמַּזִּיק וְלֹא לַנִּזָּק, אוֹ בְּחָצֵר שֶׁהִיא שֶׁל שְׁנֵיהֶן וַהֲרֵי הִיא מְיֻחֶדֶת לְהַנִּיחַ בָּהּ פֵּרוֹת וּלְהַכְנִיס לָהּ בְּהֵמָה, כְּגוֹן הַבִּקְעָה[38] וְכַיּוֹצֵא בָהּ: אִם בְּשֵׁן וָרֶגֶל הִזִּיקָה כְּדַרְכָּהּ - הֲרֵי זֶה פָּטוּר, מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ לָהּ רְשׁוּת לְהַלֵּךְ[39] [כָּאן] וָכָאן, וְדֶרֶךְ הַבְּהֵמָה לְהַלֵּךְ וְלֶאֱכֹל כְּדַרְכָּהּ[40] וּלְשַׁבֵּר בְּדֶרֶךְ הִלּוּכָהּ; וְאִם נָגְחָה אוֹ נָגְפָה אוֹ רָבְצָה אוֹ בָּעֲטָה אוֹ נָשְׁכָה: אִם תַּמָּה הִיא - מְשֻׁלָּם חֲצִי נֶזֶק, וְאִם מוּעֶדֶת - נֶזֶק שָׁלֵם[41].

37) ר' שמעון בן אלעזר, בברייתא שם. 38) אבל אם בהמת אחרים (לא של אחד השותפים) הזיקה שם, בשן או ברגל, דינה כהזיקה בחצר הניזק, כי לה אין רשות להלך שם, וראה שם מז: 39) וזאת ידע בעל הפירות, ועליו לשמור עליהם. 40) שם יד. 41) כיון שאין לו רשות להכניס שם בהמה, אין זה דומה לרשות הרבים, ודינו כאילו נכנס לרשות היחיד של הניזק. אלו דברי ר' יוסף לפי פירוש הגמרא, שם.

ט. הָיְתָה הֶחָצֵר שֶׁל שְׁנֵיהֶן מְיֻחֶדֶת לְפֵרוֹת וְלֹא לְהַכְנִיס בָּהּ בְּהֵמָה, וְהִכְנִיס שָׁם אֶחָד מִן הַשֻּׁתָּפִין בְּהֶמְתּוֹ וְהִזִּיקָה - חַיָּב אֲפִלּוּ עַל הַשֵּׁן וְעַל הָרֶגֶל[42]. וְכֵן אִם הָיְתָה מְיֻחֶדֶת לִבְהֵמָה לִשְׁנֵיהֶם, וְהָיָה רְשׁוּת לְאֶחָד מֵהֶן בִּלְבַד לְהַכְנִיס לָהּ פֵּרוֹת, וְהִזִּיקָה[43] פֵּרוֹתָיו - חַיָּב עַל הַשֵּׁן וְעַל הָרֶגֶל[44].

42) בהמתו של השני. 43) מכיון שרק לשותף שלו היתה רשות להכניס פירות, על כן דינו לגבי שן כדין חצר הניזק (ראה שם). 44) עיקרים הנאמרים בתורה (בבא קמא ב:).

י. שְׁלֹשָׁה אָבוֹת[45] נְזִיקִין בְּשׁוֹר: הַקֶּרֶן[46], וְהַשֵּׁן, וְהָרֶגֶל[47]. תּוֹלְדוֹת הַקֶּרֶן[48]: נְגִיפָה[49], נְשִׁיכָה[50], רְבִיצָה, בְּעִיטָה[51]. תּוֹלְדוֹת הַשֵּׁן[52]: אִם נִתְחַכְּכָה בְּכֹתֶל לַהֲנַאָתָהּ וְהִזִּיקָה בְּחִכּוּכָהּ, וְכֵן אִם טִנְּפָה פֵּרוֹת[53] לַהֲנַאָתָהּ. תּוֹלְדוֹת הָרֶגֶל[54]: הִזִּיקָה בְּגוּפָהּ דֶּרֶךְ הִלּוּכָהּ[55], אוֹ שֶׁהִזִּיקָה בִּשְׁעָרָהּ[56] דֶּרֶךְ הִלּוּכָהּ, אוֹ כִּשְׁכְּשָׁה בִּזְנָבָהּ[57], אוֹ בָּאֲכָף שֶׁעָלֶיהָ, בִּפְרֻמְבִּיָּא[58] שֶׁבְּפִיהָ, בְּזוֹג שֶׁבְּצַוָּארָהּ[59]; וְכֵן חֲמוֹר שֶׁהִזִּיק בְּמַשָּׂאוֹ בִּשְׁעַת הִלּוּכוֹ[60], וְעֶגְלָה הַמּוֹשֶׁכֶת בְּקָרוֹן שֶׁהִזִּיקָה בִּשְׁעַת מְשִׁיכָתָהּ. כָּל אֵלּוּ תּוֹלְדוֹת הָרֶגֶל הֵן, וּבִרְשׁוּת הָרַבִּים פְּטוּרִין, וּבִרְשׁוּת הַנִּזָּק מְשַׁלְּמִין נֶזֶק שָׁלֵם.

45) נגיחה. 46) ראה למעלה הלכה ה. 47) מעשי נזק הנעשים לא על־ידי קרן ובכל זאת דינם כקרן, מכיון שהם דומים לה. 48) באחד מאברי הגוף. 49) בשן. 50) ברגל. כולן נמנות עם תולדות הקרן, כי הן דומות לה באופיין. 51) כל נזק שיש בו הנאה לבהמה המזיקה (ראה בבא קמא ג.). 52) על־ידי־זה שנתגלגלה עליהם להנאתה (ראה רש"י שם ד"ה נתחככה, ויח: ד"ה דדחיק). או על־ידי גללים (=צואה) המחוברים לגופה. אבל הטילה גללים על הפירות הרי זה "צרורות" ולא שן (ר"י מיגש ב'שיטה מקובצת' לבבא קמא יט. ורבינו חננאל שם ג). 53) כל דבר שהזיקו מצוי, ואין בו לבהמה כוונה להזיק. 54) ולא בכוונה. 55) שנדבקו כלים בשערה, וגררה אותם ושברתם, בבא קמא ג. ויז: 56) כדרכה, שם יט: 57) רסן. 58) פעמון. 59) בגמרא (שם יז:) חסרות המלים "בשעת הילוכו", אבל רבינו תפס את לשון התוספתא. ראה תוספתא (שם פרק א, צוקרמנדל ע' 347). 60) וראה ב"משנה למלך".

יא. כִּשְׁכְּשָׁה בִּזְנָבָהּ כִּשְׁכּוּשׁ רַב שֶׁאֵין דַּרְכָּהּ לַעֲשׂוֹתָהּ תָּמִיד וְהִזִּיקָה בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, אוֹ שֶׁכִּשְׁכְּשָׁה בַּגִּיד[61] שֶׁלָּהּ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וְהִזִּיקָה - פָּטוּר; וְאִם תָּפַשׂ הַנִּזָּק - גּוֹבֶה חֲצִי נֶזֶק[62] מִמַּה שֶׁתָּפַשׂ; שֶׁזֶּה הַדָּבָר סָפֵק הוּא[63] אִם אֵלּוּ תּוֹלְדוֹת הַקֶּרֶן[64] שֶׁחַיָּב עָלֶיהָ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים אוֹ תּוֹלְדוֹת הָרֶגֶל[65] שֶׁפָּטוּר עָלֶיהָ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[66].

61) באבר המין של זכר. 62) אבל נזק שלם אינו יכול לתפוש. ממה־נפשך: אם זהו "קרן" - אינו משלם אלא חצי נזק, ואם זהו "רגל" - הרי הוא פטור לגמרי ברשות הרבים. 63) בעיה שלא נפתרה (בבא קמא יט:), ומן הספק אין

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מוציאין ממון. ואם תפס הניזק, אין מוציאים מידו. 64) שאין דרכה בכך. 65) מכיון שאין כוונתה להזיק. 66) למעלה הלכה ח.

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) ענינו לבאר, שיש לרגל תולדה, שהיא חלוקה ממנו – והוא הצרורות. ונתבארו בו משפטי תולדה זו מה הם וכל עניניה בשלימות.

א. אֶחָד אָבוֹת נְזִיקִין וְאֶחָד[2] הַתּוֹלְדוֹת. אִם הָיָה הָאָב מוּעָד[3] - תּוֹלְדוֹתָיו מוּעָדוֹת[4], וְאִם הָיָה תָּם[5] - תּוֹלְדוֹתָיו כָּמוֹהוּ[6]. וְכָל אָבוֹת נְזִיקִין וְכָל תּוֹלְדוֹתֵיהֶן מוּעָדִין הֵן מִתְּחִלָּתָן, חוּץ מִקֶּרֶן וְתוֹלְדוֹתָיו שֶׁהֵן תַּמִּים בַּתְּחִלָּה עַד שֶׁיּוּעָדוּ[7], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[8].

2) בין . . . בין. 3) מתחילתו, כגון שן ורגל. 4) ומשלם נזק שלם מן העידית שבנכסיו. 5) כגון קרן. 6) ומשלם חצי נזק מגופו. בבא קמא ב: ג. 7) כל סוג של נזק, טעון העדאה מיוחדת. אם הועדה הבהמה לנגיחה בקרן שהוא אב, לא הועדה לתולדות קרן. וכן אם הועדה לתולדה אחת, אינה מועדת לשאר תולדות (ראה מגיד־משנה). 8) למעלה פרק א הלכה ב' וד'.

ב. כָּל תּוֹלְדָה - כָּאָב שֶׁלָּהּ, חוּץ מִצְּרוֹרוֹת הַמְנַתְּזִין[9] מִתַּחַת רַגְלֵי הַבְּהֵמָה בִּשְׁעַת הִלּוּכָהּ; שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁתּוֹלֶדֶת הָרֶגֶל הֵם[10], וּפָטוּר עֲלֵיהֶן בִּרְשׁוּת הָרַבִּים כְּרֶגֶל[11], וְאִם הִזִּיקוּ בִּרְשׁוּת הַנִּזָּק - מְשַׁלֵּם מִן הַיָּפֶה שֶׁבִּנְכָסָיו, כְּרֶגֶל[12] שֶׁהוּא אָב, אַף עַל פִּי כֵן אֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶלָּא חֲצִי נֶזֶק[13].

9) שהזיקו. 10) מכיון שהזיקה בשעת הילוכה וללא כוונה להזיק, בבא קמא ג: 11) דעת רבא שם 12) דעת רב פפא שם. 13) משנה שם, יז. ואין זה קנס כמו קרן, ועל כן גובים אותו אפילו בחוץ לארץ, שאין גובים שם קנס. ואם הודה בעל השור אין פוטרין אותו כמודה בקנס בהלכה ח.

ג. כֵּיצַד? בְּהֵמָה שֶׁנִּכְנְסָה לַחֲצַר הַנִּזָּק, וְהָלְכָה, וְהָיוּ צְרוֹרוֹת מְנַתְּזִין מִתַּחַת רַגְלֶיהָ וְשִׁבְּרוּ אֶת הַכֵּלִים - מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק מִן הַיָּפֶה שֶׁבִּנְכָסָיו. וְדָבָר זֶה הֲלָכָה מִפִּי הַקַּבָּלָה הִיא[14].

14) קבלה איש מפי איש עד משה רבינו, ואין לה רמז בתורת משה, ע' רש"י בבא קמא יז: [ובהקדמתו לסדר זרעים, כותב רבינו שבהלכות למשה מסיני לא תיתכן מחלוקת כלל. ומכאן סתירה לדבריו, שהרי בסוגיא שלנו שם חולק סומכוס ואומר שצרורות משלם נזק שלם, וראה שו"ת חוות יאיר סימן קצב].

ד. וְכֵן אִם הָיְתָה מְהַלֶּכֶת בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְנִתְּזוּ צְרוֹרוֹת מִתַּחַת רַגְלֶיהָ לִרְשׁוּת הַנִּזָּק[15] וְשִׁבְּרוּ אֶת הַכֵּלִים - מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק. דְּרָסָה עַל הַכְּלִי[16] בִּרְשׁוּת הַנִּזָּק וְשִׁבְּרָתוּ, וְנָפַל עַל כְּלִי אַחֵר[17] וְשִׁבְּרוּ - עַל הָרִאשׁוֹן מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם[18], וְעַל הָאַחֲרוֹן מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק[19].

15) בבא קמא יט. אף־על־פי שהעקירה היתה ברשות הרבים, ושם פטורים על צרורות, כמבואר למעלה בהלכה ב, בכל זאת במקרה זה חייבים, כי ההנחה היתה ברשות הניזק. 16) שם יז. 17) שהותז שבר מכלי השבור על כלי אחר ושברו. 18) כנזקי רגל. 19) כדין צרורות.

ה. הָיְתָה מְהַלֶּכֶת בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וּבָעֲטָה[20] וְהִתִּיזָה צְרוֹרוֹת, וְהִזִּיקוּ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים - פָּטוּר; וְאִם תָּפַשׂ הַנִּזָּק רְבִיעַ נֶזֶק - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ; שֶׁהַדָּבָר סָפֵק הוּא שֶׁמָּא שִׁנּוּי הוּא וְאֵינוֹ תּוֹלֶדֶת רֶגֶל, שֶׁהֲרֵי בָּעֲטָה.

20) בעיית ר' אשי שעלתה בתיקו, בבא קמא יט. אם התיזה צרורות על ידי בעיטה בכוונה ולא אגב הליכה כדרכה, מה הדין? האם דינו כדין קרן, וכשם שקרן ברשות הרבים משלם חצי ממה שמשלם בכדרכה, כך ישלם כאן חצי ממה שמשלם בכדרכה, דהיינו חצי מן החצי, כלומר רביע הנזק, או אין דנים דין שינוי בצרורות, ועל כן דין מקרה זה כדין צרורות כדרכה היינו תולדה ברגל, שברשות הרבים פטור. בעיא זו לא נפתרה, ומשום כך אין מוציאים ממון מספק, והמזיק פטור. ומאותו הטעם, אם תפס הניזק רביע נזק, אין מוציאים מידו. השווה פרק א, הלכה יא.

ו. בָּעֲטָה בָּאָרֶץ בִּרְשׁוּת הַנִּזָּק, וְהִתִּיזָה צְרוֹרוֹת מֵחֲמַת הַבְּעִיטָה, וְהִזִּיקוּ שָׁם - חַיָּב לְשַׁלֵּם רְבִיעַ נֶזֶק[21], שֶׁזֶּה שִׁנּוּי הוּא בְּהַתָּזַת הַצְּרוֹרוֹת; וְאִם תָּפַשׂ הַנִּזָּק חֲצִי נֶזֶק - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ. וַאֲפִלּוּ הָיְתָה מְהַלֶּכֶת בְּמָקוֹם שֶׁאִי אֶפְשָׁר לָהּ שֶׁלֹּא תַּתִּיז[22], וּבָעֲטָה וְהִתִּיזָה - מְשַׁלֵּם רְבִיעַ נֶזֶק; וְאִם תָּפַשׂ הַנִּזָּק חֲצִי נֶזֶק - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ.

21) דין זה נובע מאותה הבעיה, שהיא יסוד להלכה הקודמת. אם יש שינוי לצרורות, הריהו משלם רבע נזק בלבד, אפילו ברשות הניזק. ואם אין שינוי לצרורות, וגם צרורות על ידי בעיטה נחשבים כמו כדרכם, הרי ברשות הניזק ישלם חצי נזק. על כן, מספק ישלם הניזק רק רבע הנזק. 22) צרורות, גם ללא בעיטה. ויש יסוד לדון מקרה זה כצרורות כדרכם, ולחייב חצי נזק, שזוהי בעיית ר' אבא בר ממל שלא נפתרה, שם יט.

ז. כָּל הַמְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם - הֲרֵי הַתַּשְׁלוּמִין מָמוֹן שֶׁהוּא חַיָּב לְשַׁלְּמוֹ, כְּמִי שֶׁלָּוָה מֵחֲבֵרוֹ[23] שֶׁהוּא חַיָּב לְשַׁלֵּם; וְכָל הַמְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק[24] - הֲרֵי הַתַּשְׁלוּמִין קְנָס[25], חוּץ מֵחֲצִי נֶזֶק שֶׁל צְרוֹרוֹת שֶׁהוּא הֲלָכָה[26], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[27].

23) משלם לניזק מה שהפסידו. 24) תם בקרן ובתולדותיה. 25) כי בעל הבהמה אינו אשם, ובדין צריך להיות פטור, והתורה הטילה עליו תשלום חצי נזק, כדי

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שישמור את בהמתו בעתיד, שם טו: 26) שהוא תשלום "ממון" ולא "קנס". 27) לעיל הלכה ב' וג'.

ח. זֶה הַכְּלָל[28]: כָּל הַמְשַׁלֵּם מַה שֶּׁהִזִּיק - הֲרֵי זֶה מָמוֹן; וְכָל הַמְשַׁלֵּם יָתֵר אוֹ פָּחוֹת, כְּגוֹן תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל[29] אוֹ חֲצִי נֶזֶק - הֲרֵי הַיָּתֵר עַל הַקֶּרֶן אוֹ הַפָּחוֹת קְנָס. וְאֵין חַיָּבִין קְנָס אֶלָּא עַל פִּי עֵדִים, אֲבָל הַמּוֹדֶה בְּכָל קְנָס מִן הַקְּנָסוֹת - פָּטוּר[30].

28) שם טו: 29) של גנב. 30) שם סד: למדו זה מהכתוב "אשר ירשיעון אלקים ישלם שנים לרעהו" (שמות כב, ח) ולא המרשיע את עצמו.

ט. תַּרְנְגוֹל שֶׁהוֹשִׁיט רֹאשׁוֹ לַאֲוִיר כְּלִי זְכוּכִית וְתָקַע בּוֹ וְשִׁבְּרוֹ[31]: אִם הָיוּ בְּתוֹכוֹ תְּבָלִין וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן[32], שֶׁהוֹשִׁיט רֹאשׁוֹ כְּדֵי לְאָכְלָן - עַל הַתְּבָלִין מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם[33], וְעַל הַכְּלִי מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק כַּחֲצִי נֶזֶק צְרוּרוֹת[34], שֶׁכָּךְ הוּא דַּרְכּוֹ[35]; וְאִם הָיָה הַכְּלִי רֵיקָן - הֲרֵי זֶה מְשַׁגֵּחַ[36], וּמְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק כְּכָל הַקְּנָסוֹת[37].

31) שנבקע הכלי מחמת הקול. 32) ממאכלי תרנגול. 33) כדין שן, הואיל ודרכו בכך. 34) כי הנזק בא לא על־ידי התרנגול גופו, אלא מכוחו. 35) להכניס ראשו לתוך כלי, שיש בו גרעינים, ולהשמיע קול בשעת האכילה, שם יח: ויט. 36) שהכניס ראשו לתוך כלי ריק. 37) כדין קרן ולא כדין צרורות, וכן פסק הרי"ף בהלכותיו. ואף־על־פי שאם בעטה והתיזה צרורות אינו משלם אלא רביע נזק (למעלה הלכה ה), שם גוף המעשה המזיק, היינו התזת צרורות נעשה על־ידי שינוי. אבל כאן, גוף מעשה ההיזק, היינו קריאת התרנגול הוא כדרכה, אלא שהכנסת הראש לכלי ריק הוא שינוי, ולפיכך אין זה צרורות על־ידי שינוי אלא תולדה של קרן (מגיד־משנה, וראה בראב"ד).

י. וְכֵן סוּס שֶׁצָּנַף[38] וַחֲמוֹר שֶׁנָּעַר וְשִׁבֵּר אֶת הַכֵּלִים - מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק. הַתַּרְנְגוֹלִין מוּעָדִין[39] לְהַלֵּךְ כְּדַרְכָּן וּלְשַׁבֵּר. הָיָה חוּט אוֹ רְצוּעָה קָשׁוּר בְּרַגְלֵיהֶן, וְנִסְתַּבֵּךְ כְּלִי בְּאוֹתוֹ הַחוּט וְנִתְגַּלְגֵּל וְנִשְׁבַּר - מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק[40]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁקְּשָׁרוֹ אָדָם[41]; אֲבָל אִם נִקְשַׁר עַל רַגְלֵיהֶם מֵאֵלָיו - בַּעַל הַתַּרְנְגוֹלִין פָּטוּר[42]. וְאִם הָיוּ לַחוּט בְּעָלִים וְלֹא הָיָה הַחוּט הֶפְקֵר - בַּעַל הַחוּט חַיָּב חֲצִי נֶזֶק, שֶׁהֲרֵי הוּא כְּבוֹר הַמִּתְגַּלְגֵּל[43].

38) השמיע קול. משלם חצי נזק כדין צרורות, שדרכו של סוס לצנוף ושל חמור לנעור. 39) בבא קמא יז. [הפירוש להלכות אלו טעון בירור מוקדם, כי דבריהן בחלקם סתומים, ובחלקם מוקשים. הראב"ד מרבה בהשגות והמגיד־משנה מצדיקן, והרמ"א ב'שולחן ערוך' חושן־משפט סימן שצ סעיף א, מגדיר דברי רבינו אלה במילים: "זה סתום". הפירוש שלפנינו מבהיר את עומק כוונת רבינו בדינים אלה, ומתוך כך תסתלקנה השגותיו של הראב"ד. ונקדים שש הקדמות קצרות לביאור הענין: א. נתחיל מן המקרא. כתוב בתורה, וכי יפתח איש בור או כי יכרה איש בור ולא יכסנו ונפל שמה שור או חמור, בעל הבור ישלם (שמות כא, לג־לד). ודרשו חכמים (בבא קמא יט:) איש בור ולא שור בור. פירוש: אם בהמה חופרת בור או הניחה מכשול וכדומה, בעל הבהמה פטור. ב. בעל חי שדרס על כלי ולא נשבר על המקום ונתגלגל למקום אחר ונשבר, מסופק רבא (שם יז:) אם חייב נזק שלם כדין רגל או חצי נזק צרורות. נתבאר כבר כמה פעמים שבבעיא שלא נפתרה פוסק רבינו המוציא מחבירו עליו הראיה. ג. כל דבר המתגלגל ברגלי אדם וברגלי בהמה והזיק אחרי שנח, נקרא "בור המתגלגל", ודינו כדין בור (שם ו.). ד. אין חייבים על נזקי כלים בבור (להלן פרק יג הלכה א). ה. על בור חייבים ברשות הרבים או ברשות הניזק, אבל על צרורות חייבים רק ברשות הניזק (למעלה הלכה ב). ו. שני בני אדם שפשעו וגרמו לנזקי בור, כל אחד משלם חצי נזק (לקמן פרק יב הלכה יז ובכמה מקומות). אחרי הקדמות אלו נתחיל לפרש. 40) כדין צרורות ולא כרגל. ראה הקדמה ב. 41) בעל התרנגול (ראב"ד). ואם קשרו אחר לא גרע מנקשר מאליו, שלדעת רבינו בעל התרנגול פטור. 42) אנוס הוא, אינו צריך להעלות על דעתו שייקשר חוט מאליו ברגלי תרנגוליו. ואין זה דומה להתזת צרורות ברגלי הבהמה או למשא שעליה, כי נקשר שלא מדעתם ושלא מרצונם של הבעלים. 43) דין זה עוסק במקרה אחד שונה בכמה בחינות מנושאי הדינים שלפניו. שם דנים בכלים שנשברו ברשות הניזק, ומדין צרורות נגעו בהם. כבר נתבאר כמה פעמים שצרורות חייב רק ברשות הניזק, אבל בדין זה דנים על נזקי בור, ואין חייבים על נזקי כלים בבור (הקדמה ד). ובעל כרחנו, עלינו להעמיד פיסקה זו במקרה שהוזק אדם. וכן פירש רש"י שם. או בעל חי אחר שנהרג או הוזק, ואפילו ברשות הרבים. ואף־על־פי שדרשו "שור" ולא "אדם" ואם נפל אדם לבור ונהרג, בעל הבור פטור, זה רק כשמת, אבל אם הוזק חייב בעל הבור בנזקיו (להלן פרק יג הלכה ג), וכל זה אמור, כשהנזק קרה אחרי שהחוט נח (ראב"ד), כי כל זמן שהמכשול בתנועה אין לו דין בור. וגם דין זה מדבר כשקשרו בעל התרנגול, כבדינים שלפניו, ולכן בעל החוט חייב רק חצי נזק, ובעל התרנגול גם כן חצי נזק משום בור, שגם הוא פשע על ידי קשירת החוט, ושנים שפשעו כל אחד משלם חצי נזק (הקדמה ואו). ראה מגדל עוז כאן. ולא על פעולת התרנגול מחייבים את בעליו, כי "איש בור, ולא שור בור", אלא על קשירת החוט. וראה פסקי הרא"ש ב"ק בתחילת פרק א. ושיטתו שונה לגמרי משיטת רבינו כאן].

יא. הִצְנִיעַ בַּעַל הַחוּט אֶת הַחוּט, וְהַתַּרְנְגוֹלִים דָּרְסוּ עָלָיו וְהוֹצִיאוּהוּ, וְנִקְשַׁר בְּרַגְלֵיהֶן וְשִׁבְּרוּ בּוֹ אֶת הַכֵּלִים - אַף בַּעַל הַחוּט פָּטוּר, שֶׁהֲרֵי אָנוּס הוּא[44].

44) שם יט: בעל התרנגול פטור משום "איש בור, ולא שור בור". [היינו אם הוזק האדם או בעל־חי אחרי שהחוט נח, אבל כשהזיק דרך הילוכו חייב בעל התרנגול חצי נזק משום "צרורות"].

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

יב. תַּרְנְגוֹלִין שֶׁהָיוּ מַפְרִיחִין[45] מִמָּקוֹם לְמָקוֹם וְשִׁבְּרוּ אֶת הַכֵּלִים: אִם בְּכַנְפֵיהֶם שִׁבְּרוּ - מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם[46], וְאִם בָּרוּחַ שֶׁבְּכַנְפֵיהֶם - מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק[47].

45) שם יז: 46) כדין רגל. 47) בדין צרורות, כי הנזק נעשה לא על ידי התרנגול גופו, אלא באמצעות הרוח, שהם גרמו לנשיבתו.

יג. הָיוּ מְהַדְּסִין[48] עַל גַּבֵּי עִסָּה אוֹ עַל גַּבֵּי פֵּרוֹת וְטִנְּפוּ אוֹ נִקְּרוּ - מְשַׁלְּמִין נֶזֶק שָׁלֵם[49]. הִזִּיקוּ בְּעָפָר אוֹ צְרוֹרוֹת שֶׁהֶעֱלוּ בְּכַנְפֵיהֶן אוֹ בְּרַגְלֵיהֶן - מְשַׁלְּמִין חֲצִי נֶזֶק[50].

48) חופרים ברגלים, ראה פירוש המשניות לרבינו בבא קמא פרק ב, משנה א. 49) כי דרכם בכך. 50) כדין צרורות, שם יז:

יד. הָיוּ מְחַטְּטִין בְּחֶבֶל[51], וְנִפְסַק הַחֶבֶל[52] וְנִשְׁבַּר הַדְּלִי - מְשַׁלְּמִין נֶזֶק שָׁלֵם[53]. וְהוּא, שֶׁנִּתְגַּלְגֵּל הַדְּלִי מֵחֲמָתָן[54] עַד שֶׁנָּפַל וְנִשְׁבַּר. וְאִם הָיָה עַל הַחֶבֶל אֹכֶל[55] וּבְעֵת אֲכִילָתָן פִּסְקוּהוּ[56] - מְשַׁלֵּם גַּם עַל הַחֶבֶל נֶזֶק שָׁלֵם[57].

51) שם (בדפוס קושטא רס"ט - היו מחטטין בדליו). 52) נחלש החבל, ונפסק מכובד הדלי. 53) כדין רגל, כי דרכו לחטט ואין כוונתו להזיק. דין זה עוסק בחבל בלוי, שבחיטוט קל הוא נפסק, ולכן אין זה משונה, ועל החבל אינו חייב כלום, כי הוא חסר ערך. 54) שהם דחפוהו עד שנשבר. על כן משלם נזק שלם, כי הזיקו בגופם, שם יח. אם נתגלגל הדלי מאליו ונשבר, אינו משלם אלא חצי נזק מספק, כי קיימת בעיא של רבא (שם) שלא נפתרה, אם זה נחשב כהזיק בגופו או כנזק של צרורות, וראה רי"ף שם. 55) גמרא שם. 56) קרעוהו. 57) כדין שן, כי דרכו בכך לנקר בחזקה את החבל שיש עליו אוכל.

טו. הַכֶּלֶב וְהַגְּדִי[58] שֶׁקָּפְצוּ מֵרֹאשׁ הַגָּג מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה וְשִׁבְּרוּ אֶת הַכֵּלִים - מְשַׁלְּמִין נֶזֶק שָׁלֵם[59], מִפְּנֵי שֶׁמּוּעָדִים הֵן לְדָבָר זֶה. וְכֵן אִם נָפְלוּ וְהִזִּיקוּ, שֶׁעֲלִיָּתָן לְרֹאשׁ הַגָּג פְּשִׁיעָה[60]; וְאַף עַל פִּי שֶׁנְּפִילָתָן אֹנֶס[61], כֹּל שֶׁתְּחִלָּתוֹ בִּפְשִׁיעָה וְסוֹפוֹ בְּאֹנֶס - חַיָּב[62].

58) בבא קמא כא: 59) כדין רגל. 60) כי הבעלים ידעו דרכם של הכלב והגדי לטפס לראש הגג. 61) והבעלים לא היו צריכים להעלות על הדעת, שהכלב או הגדי יפלו. 62) כי לולא הפשיעה לא היו נופלים, בבא מציעא מב.

טז. קָפְצוּ מִמַּטָּה לְמַעְלָה - מְשַׁלְּמִין חֲצִי נֶזֶק. וְהוּא, שֶׁנִּתְלַשׁ הַגְּדִי וְנִסְרַךְ[63] וְקָפַץ הַכֶּלֶב; אֲבָל נִסְרַךְ הַכֶּלֶב וְדִלֵּג הַגְּדִי, בֵּין מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה בֵּין מִמַּטָּה לְמַעְלָה - חַיָּבִין נֶזֶק שָׁלֵם[64]. וְכֵן תַּרְנְגוֹל[65] שֶׁדִּלֵּג, בֵּין מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה בֵּין מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה - מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם.

63) שנעץ צפרניו בכותל. אין זה דרכו של הגדי, ומשום כך משלם חצי נזק כדין קרן, בבא קמא כב. 64) זוהי גירסת רבינו, וגם גירסת הרי"ף ורבינו חננאל שם (בגמרא שלנו, הגירסא: פטורין). 65) דרכו לדלג אפילו מלמטה למעלה, שם כא:

יז. כֶּלֶב שֶׁנָּטַל אֶת הַחֲרָרָה[66] וְהָלַךְ לוֹ לְגָדִישׁ: אִם הִנִּיחָהּ בַּגָּדִישׁ וְאָכַל אֶת הַחֲרָרָה וְהִדְלִיק אֶת הַגָּדִישׁ - עַל הַחֲרָרָה וְעַל מְקוֹם הַחֲרָרָה מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם[67], וְעַל שְׁאָר הַגָּדִישׁ חֲצִי נֶזֶק[68]; וְאִם הָיָה מְגָרֵר אֶת הַחֲרָרָה עַל הַגָּדִישׁ וְהוֹלֵךְ וְשׁוֹרֵף - מְשַׁלֵּם עַל הַחֲרָרָה נֶזֶק שָׁלֵם, וְעַל מְקוֹם הַגֶּחָלִים חֲצִי נֶזֶק[69], וְעַל שְׁאָר הַגָּדִישׁ פָּטוּר[70].

66) עוגה אפויה על גחלים ולפעמים גחלת נדבקת בה. 67) גם על מקום החררה, מכיון שדרכו להניחה על־מנת לאכלה וגם עשה מעשה. 68) כדין צרורות, וראה פירוש המשניות לרבינו, ורבינו חננאל בבא קמא כב. 69) מכיון שזה משונה. 70) [כי זהו כוח כוחו, ובבבא קמא יט. בעיא של רב אשי, אם כוח כוחו ככוחו דמי או לא, ולא נפשטה, ולכן פסק רבינו כשיטתו שאין מוציאים ממון מספק. ראה 'בית יוסף' חושן־משפט סימן שצב. וראה גם רבינו חננאל בסוגיא שלפנינו (וקשה מאוד להבין דבריו על בוריים). ומה בין זה למניח? משום שאילו לא גרר אפשר שהגדיש לא היה נשרף].

יח. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁשָּׁמַר בַּעַל הַגַּחֶלֶת אֶת אִשּׁוֹ וְסָתַם הַדֶּלֶת, וּבָא הַכֶּלֶב וְחָתַר וְנָטַל אֶת הַחֲרָרָה מֵעַל הָאֵשׁ; אֲבָל אִם לֹא שָׁמַר אִשּׁוֹ, בַּעַל הָאֵשׁ - חַיָּב עַל שְׂרֵפַת הַגָּדִישׁ[71], וּבַעַל הַכֶּלֶב חַיָּב עַל אֲכִילַת הַחֲרָרָה וְעַל מְקוֹמָהּ.

71) כך משמע מלשון הגמרא בבא קמא כג. "מאן חייב? בעל הכלב. וליחייב נמי גחלת?" ומפרש רבינו, שהוא שואל למה אין מחייבים את בעל הגחלת לשלם בעד הגדיש, ובעל הכלב ישלם בעד החררה ומקומה. ומתרץ כששימר בעל הגחלת על גחלתו. ומכאן למד רבינו שאם לא שימר גחלתו הוא חייב.

יט. הַמְשַׁסֶּה כַּלְבּוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ בַּחֲבֵרוֹ - פָּטוּר מִדִּינֵי אָדָם וְחַיָּב בְּדִינֵי שָׁמַיִם[72], וּבַעַל הַכֶּלֶב חַיָּב חֲצִי נֶזֶק[73]; שֶׁכֵּיוָן שֶׁהוּא יוֹדֵעַ שֶׁאִם שִׁסָּה אֶת כַּלְבּוֹ לְהַזִּיק נוֹשֵׁךְ, לֹא הָיָה לוֹ לְהַנִּיחוֹ. וְאִם שִׁסָּהוּ בְּעַצְמוֹ[74] - בַּעַל הַכֶּלֶב פָּטוּר; שֶׁכָּל הַמְשַׁנֶּה[75] וּבָא אַחֵר וְשִׁנָּה בּוֹ[76] - פָּטוּר.

72) פטור מדיני אדם, כי לא עשה מעשה. אבל מבחינה מוסרית מוטלת האחריות עליו וחייב לשלם, אלא שאין בית־דין יכול להכריח אותו לשלם, בבא קמא כד: 73) פסק כה"אם תמצי לומר" של רבא (שם), שבעל הכלב חייב, וכדעת הרי"ף שם. ומשלם רק חצי נזק, כי אין דרכו של כלב לנשוך. [וראה כסף־משנה פרק ב דנזירות הלכה ה, שכתב: "ופסק כ"אם תמצי לומר", וכבר נודע שזוהי שיטתו

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ושיטת הגאונים", וכן גם ברא"ש מסכת קידושין פרק א סימן ד]. 74) והכלב נשך את המשסה. 75) המשסה שינה, כי אינו רשאי לשסות. 76) הכלב שנשך.

כ. שְׁתֵּי פָּרוֹת בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, אַחַת רְבוּצָה וְאַחַת מְהַלֶּכֶת, וּבָעֲטָה מְהַלֶּכֶת בִּרְבוּצָה - חַיָּב חֲצִי נֶזֶק[77]; שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁדַּרְכָּהּ לְהַלֵּךְ עָלֶיהָ, אֵין דַּרְכָּהּ לְבַעֵט בָּהּ[78].

77) כדין תולדה דקרן, בבא קמא כד: 78) נימוקו של רבא, שם. סיכום: בפרק זה דובר בעיקר על תשלומי חצי נזק: א. בתור שינוי, כתולדה דקרן. ב. בתור צרורות.

~ יום שני כ"ג טבת ~

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) נתבארו בו עניני השן שהוא האכילה וכל דבר שהבהמה נהנית ממנה. וכן נתבארו בו משפטי המכניס בהמתו ברשות שאינה שלו אם הזיקה בשן ורגל או הוזקה, וחילוקיהם בין נכנסה ברשות לשלא ברשות.

א. הַבְּהֵמָה מוּעֶדֶת לֶאֱכֹל פֵּרוֹת אוֹ יְרָקוֹת וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן[2]. לְפִיכָךְ, אִם נִכְנְסָה לִרְשׁוּת הַנִּזָּק וְאָכְלָה דְּבָרִים שֶׁדַּרְכָּהּ לְאָכְלָם - מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם; שֶׁנֶּאֱמַר: וּבִעֵר בִּשְׂדֵה אַחֵר מֵיטַב שָׂדֵהוּ וְגוֹ'. וְאִם אֲכָלַתְּם בִּרְשׁוּת הָרַבִּים - פָּטוּר[3]; וְאִם נֶהֱנֵית - מְשַׁלֵּם מַה שֶּׁנֶּהֱנֵית[4], לֹא מַה שֶּׁהִזִּיקָה.

2) משנה, בבא קמא יט: 3) כי כתוב "בשדה אחר", ופירשו חכמים: ברשות הניזק. הטעם שהוא פטור, מכיוון שיש לבהמה רשות ללכת ברשות הרבים, ודרכה ללכת ולאכול. 4) הדמים שבעל הבהמה חסך לו על ידי האכילה.

ב. כֵּיצַד? נִכְנְסָה לִרְשׁוּת הַנִּזָּק וְאָכְלָה שֶׁמְּשִׁמִּין אוֹ לֹט וְכַיּוֹצֵא בָּהֶם בְּשָׁוֶה דִּינָר - מְשַׁלֵּם דִּינָר[5]. וְאִם אֲכָלַתְּן בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וְנֶהֱנֵת - רוֹאִין אוֹתָן כְּאִלּוּ הֵם שְׁעוֹרִים[6] אוֹ עָמִיר[7], וּמְשַׁלֵּם דְּמֵי עָמִיר אוֹ דְּמֵי שְׁעוֹרִים בְּזוֹל[8].

5) דינר של כסף = זוז. אף על פי שאין רגילים להאכיל שומשמין לבהמה משלם דינר, כי שן ברשות הניזק משלם נזק שלם והנזק הוא דינר. 6) ברשות הרבים פטורים מלשלם את דמי הנזק של האכילה. החיוב הוא רק משום שבעל הבהמה נהנה, כי לולא אכלה היה צריך לתת לה אוכל. משום כך ישלם לא דמי שומשמין, אלא דמי שעורים או עמיר, שרגילים להאכיל את הבהמה. 7) שעורים בשיבולים שרגילים להאכיל את הבהמה בזמן הקציר (ראה מגיד משנה וכסף משנה). 8) דהיינו שני שלישי המחיר. בבא בתרא קמו: גם במקרה שדרכו להאכילה שעורים הוא משלם בזול, מכיוון שזה היה בעל כורחו (דברי הרמ"ה המובאים בנימוקי יוסף שם, כ.).

ג. אָכְלָה אֲכָלִים הָרְעִים לָהּ, כְּגוֹן שֶׁאָכְלָה חִטִּין - הוֹאִיל וְלֹא נֶהֱנֵית, פָּטוּר. אָכְלָה אֲכָלִין שֶׁאֵין דַּרְכָּהּ לְאָכְלָן, כְּגוֹן שֶׁאָכְלָה כְּסוּת אוֹ כֵּלִים, בֵּין בִּרְשׁוּת הַנִּזָּק בֵּין בִּרְשׁוּת הָרַבִּים - מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק; שֶׁזֶּה שִׁנּוּי הוּא[9], וְדֶרֶךְ בְּנֵי אָדָם לְהַנִּיחַ כְּלֵיהֶם[10] וּכְסוּתָן בִּרְשׁוּת הָרַבִּים עַד שֶׁיָּנוּחוּ מְעַט.

9) ודינו כתולדה דקרן. 10) על כן אין לפטור מטעם "כל המשנה ובא אחר ושנה בו פטור", ראה למעלה פרק ב, הלכה יט.

ד. בְּהֵמָה שֶׁהָיְתָה עוֹמֶדֶת בִּרְשׁוּת הַנִּזָּק וְתָלְשָׁה פֵּרוֹת מֵרְשׁוּת הָרַבִּים וַאֲכָלַתְּן בִּרְשׁוּת הַנִּזָּק - חֲרֵי הַדָּבָר סָפֵק[11], לְפִיכָךְ אֵינָהּ מְשַׁלֶּמֶת אֶלָּא מַה שֶּׁנֶּהֱנֵית[12]; וְאִם תָּפַשׂ הַנִּזָּק כַּמָּה שֶׁהִזִּיקָה - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ, שֶׁחֲרֵי בִּרְשׁוּתוֹ אָכְלָה.

11) אם להתחשב במקום העקירה, ואינו משלם אלא מה שנהנית, או במקום הנזק ומשלם מה שהזיקה. זוהי בעיית רבי זירא שלא נפתרה, בבא קמא כ. 12) כי אין מוציאים מספק. גירסת רבינו בגמרא שם כגירסת רבינו חננאל: "דקאי ברשות היחיד וקא מתגלגל ואתי מרשות הרבים לרשות היחיד", ולא כגירסתנו שם.

ה. כֶּלֶב שֶׁנִּכְנַס לְחָצֵר וְנָטַל פַּת אוֹ בָּשָׂר וְהוֹצִיאָן לִרְשׁוּת הָרַבִּים אוֹ לְחָצֵר אַחֶרֶת[13] וַאֲכָלָם שָׁם - מַה שֶּׁנֶּהֱנָה מְשַׁלֵּם[14]; אֲכָלָם בְּשָׂדֶה שֶׁל בַּעַל הֶחָצֵר - מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם כְּאִלּוּ אֲכָלָן בְּתוֹךְ הֶחָצֵר[15], שֶׁחֲרֵי בִּרְשׁוּת הַנִּזָּק אָכַל. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

13) של בעלים אחרים. 14) כי הולכים אחרי מקום האכילה, והיא הייתה ברשות הרבים וראה הלכה ד. 15) במשנה שם כא: "הכלב שנטל חררה והלך לגדיש - של בעל החררה - אכל החררה ... על החררה משלם נזק שלם". מכאן אתה למד שאם אכל ברשות הניזק, אפילו לא באותו מקום ששם נטל את האוכל, משלם נזק שלם.

ו. בְּהֵמָה שֶׁאָכְלָה אֲכָלִין שֶׁאֵין דַּרְכָּהּ לְאָכְלָן אֲבָל אוֹכַלְתָּן עַל יְדֵי הַדְּחָק, כְּגוֹן פָּרָה שֶׁאָכְלָה שְׂעוֹרִים[16], וַחֲמוֹר שֶׁאָכַל כַּרְשִׁינִים[17] אוֹ דָּגִים, וַחֲזִיר שֶׁאָכַל חֲתִיכַת בָּשָׂר, וְכֶלֶב שֶׁלִּקֵּק אֶת הַשֶּׁמֶן, וְחָתוּל שֶׁאָכַל תְּמָרִים, וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ: אִם אָכְלָה בִּרְשׁוּת הַנִּזָּק - מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם[18], וּבִרְשׁוּת הָרַבִּים - פָּטוּר; וְאִם נֶהֱנֵית - מְשַׁלֵּם מַה שֶּׁנֶּהֱנֵית.

16) שהם מאכל חמור. 17) שהם מאכל פרה. שם יט: כל הדוגמאות לקוחות מדברי הברייתא ומדברי רב פפא, שם. 18) כדין שן, אף על פי שאכלתם על ידי הדחק.

ז. חַיָּה שֶׁנִּכְנְסָה לִרְשׁוּת הַנִּזָּק וְטָרְפָה וְאָכְלָה בְּהֵמָה אוֹ בָּשָׂר - מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם, שֶׁזֶּהוּ דַּרְכָּהּ[19]; אֲבָל כֶּלֶב שֶׁאָכַל כְּבָשִׂים קְטַנִּים[20], אוֹ חָתוּל שֶׁאָכַל

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תַּרְנְגוֹלִים גְּדוֹלִים - הֲרֵי זֶה שִׁנּוּי[21], וּמְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק[22].

19) לשון הברייתא שם טז: 20) אפילו קטנים. 21) כי אין זה דרכו. בגמרא כתוב סתם: כלב שאכל כבשים וחתול שאכל תרנגולים, הרי זה משונה. אחר כך בא שם פירוש, שזה נאמר רק בגדולים, אבל בקטנים - דרכו הוא. רבינו מפרש כנראה, ש"גדולים" מוסב רק על תרנגולים שאכלם חתול, אבל בכלב שאכל כבשים אין הבדל, ואף קטנים אין דרכו לאכלם. משום כך זה שינוי ומשלם חצי נזק. 22) אף על פי שהוא נהנה, אין זה תולדה דשן, אלא תולדה דקרן, שם טו:

ח. סַל שֶׁיֵּשׁ בּוֹ לֶחֶם, וְנִכְנַס חֲמוֹר[23] וְשִׁבֵּר הַסַּל וְאָכַל הַלֶּחֶם - מְשַׁלֵּם עַל הַסַּל וְעַל הַלֶּחֶם נֶזֶק שָׁלֵם, שֶׁזֶּה הוּא דַּרְכּוֹ[24]. וְכֵן שְׂעִיר עִזִּים[25] שֶׁרָאָה לֶפֶת וְכַיּוֹצֵא בּוֹ עַל פִּי הֶחָבִית, וְנִסְתַּבֵּךְ בֶּחָבִית וְאָכַל אֶת הַלֶּפֶת וְשִׁבֵּר אֶת הֶחָבִית - מְשַׁלֵּם עַל שְׁנֵיהֶם נֶזֶק שָׁלֵם[26]; כְּשֵׁם שֶׁדַּרְכּוֹ לֶאֱכֹל, כָּךְ דַּרְכּוֹ לְהִתָּלוֹת בְּכֵלִים וְלַעֲלוֹת כְּדֵי לֶאֱכֹל. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. אֲבָל אִם נִכְנַס הַחֲמוֹר וְאָכַל אֶת הַלֶּחֶם וְאַחַר כָּךְ שִׁבֵּר אֶת הַסַּל - עַל הַלֶּחֶם מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם, וְעַל הַסַּל חֲצִי נֶזֶק[27]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

23) לרשות הניזק. 24) לשבר את הסל בשעת אכילת הלחם. 25) עד בן שנה, שם כ. 26) על הלפת מדין שן, ועל החבית מדין רגל. 27) כי זה משונה.

ט. בְּהֵמָה שֶׁאָכְלָה מִתּוֹךְ הָרְחָבָה[28], בֵּין דֶּרֶךְ הֲלִיכָתָהּ בֵּין שֶׁעָמְדָה[29] וְאָכְלָה - מְשַׁלֵּם מַה שֶּׁנֶּהֱנֵית. וַאֲפִלּוּ חָזְרָה עַל צִדֵּי הָרְחָבָה[30] וְאָכְלָה מֵהֶן. אֲבָל אִם הִנִּיחָה אֶת הָרְחָבָה וְהָלְכָה וְעָמְדָה בְּצִדֵּי הָרְחָבָה[31] וְאָכְלָה - מְשַׁלֵּם מַה שֶּׁהִזִּיקָה[32]. אָכְלָה מִפֶּתַח הַחֲנוּת[33] - מְשַׁלֵּם מַה שֶּׁנֶּהֱנֵית[34]; מִתּוֹךְ הַחֲנוּת - מְשַׁלֵּם מַה שֶּׁהִזִּיקָה.

28) שוק, משנה שם יט: 29) דרכה של בהמה לאכול, ועל כן ברשות הרבים פטור, ומשלם מה שנהנית בלבד, שם כ. 30) קרן זוית. 31) שדינם כדין רשות היחיד של בעל הפירות, אין בעל הבהמה משלם מה שהזיקה, כי דרכה בלכתה ברחבה, להחזיר ראשה לצידי הרחבה, דעת שמואל שם כא. 32) כדין בהמה שאכלה ברשות הניזק, שם. 33) הפתוחה לרשות הרבים. 34) כדין שן ברשות הרבים, שם יט:

י. הָיְתָה מְהַלֶּכֶת בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וּפָשְׁטָה צַוָּארָהּ וְאָכְלָה מֵעַל גַּבֵּי חֲבֵרְתָּהּ, וַאֲפִלּוּ עָמְדָה[35] - מְשַׁלֵּם מַה שֶּׁנֶּהֱנֵית; שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ הַבְּהֵמוֹת[36] לֶאֱכֹל זוֹ מֵעַל גַּבֵּי זוֹ. וְאִם קָפְצָה וְאָכְלָה[37] עַל גַּבֵּי חֲבֵרְתָּהּ - מְשַׁלֵּם מַה שֶּׁהִזִּיקָה; שֶׁגַּבֵּי חֲבֵרְתָּהּ כַּחֲצַר הַנִּזָּק הוּא חָשׁוּב[38].

35) שם כ. ואף על פי שגם הבהמה רשות הניזק היא. וטעמו של דבר, משום שהבהמה המזיקה עומדת ברשות הרבים הרי זה דומה לחזרה על צידי הרחבה שבהלכה ט, ואינו דומה לאכלה מפתח החנות שהוא חצר הניזק ממש (ראה בכסף משנה). 36) ודינה כדין שן ברשות הרבים. 37) כשהיא עומדת על הבהמה (נימוקי יוסף שם). 38) ומשלם מה שהזיקה.

יא. בְּהֵמָה שֶׁהֵחֵלְקָה בְּאֶבֶן אוֹ בְּמֵימֵי רַגְלֶיהָ וְנָפְלָה לְגִנָּה[39] וְנֶחְבְּטָה עַל גַּבֵּי פֵּרוֹת וִירָקוֹת אוֹ שֶׁאָכְלָה - מְשַׁלֵּם מַה שֶּׁנֶּהֱנֵית. אֲפִלּוּ הָלְכָה מֵעֲרוּגָה לַעֲרוּגָה, וַאֲפִלּוּ נִשְׁאֲרָה שָׁם כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ[40] - אֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶלָּא מַה שֶּׁנֶּהֱנֵית[41]. וּמַה הֲנָאָה יֵשׁ לָהּ בַּחֲבִיטָה? שֶׁהֲרֵי מָצְאָה מָקוֹם רַךְ וְלֹא נִתְרַסְּקוּ אֵיבָרֶיהָ. אֲבָל אִם יָרְדָה כְּדַרְכָּהּ וְאָכְלָה - מְשַׁלֵּם מַה שֶּׁהִזִּיקָה. וַאֲפִלּוּ טִנְּפָה פֵּרוֹת בְּמֵי לֵדָה[42] - מְשַׁלֵּם מַה שֶּׁהִזִּיקָה, מִפְּנֵי שֶׁתְּחִלָּתוֹ בִּפְשִׁיעָה. וְכֵן אִם דְּחָפַתָּה חֲבֵרְתָּהּ וְנָפְלָה - מְשַׁלֵּם מַה שֶּׁהִזִּיקָה, מִפְּנֵי שֶׁהָיָה לוֹ לְהַעֲבִירָן אַחַת אַחַת, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִדְחֲפוּ זוֹ אֶת זוֹ.

39) משנה בבא קמא נה: ופירושם של רב כהנא ורבא, שם נח. 40) ואפשר היה להוציאה. 41) ואינו משלם נזק שלם, מכיוון שהכניסה לגינה הייתה באונס. דעת רבי יוחנן שם. 42) דוגמא של רבי ירמיה שם נח. אף על פי שזה אונס, שלא ידע שתלד, משלם נזק שלם, כי תחילתו בפשיעה, שלא שמר עליה ונתן לה להיכנס לגינה, וכל שתחילתו בפשיעה וסופו באונס - חייב.

יב. הֵחֵלְקָה וְנָפְלָה, וְיָצָאת[43] וְחָזְרָה לַגִּנָּה, אַף עַל פִּי שֶׁחָזְרָה שֶׁלֹּא לְדַעַת הַבְּעָלִים[44] - מְשַׁלֵּם מַה שֶּׁהִזִּיקָה, מִפְּנֵי שֶׁהָיָה לוֹ לְשָׁמְרָהּ[45] שֶׁלֹּא תַּחֲזֹר; שֶׁהַדָּבָר יָדוּעַ, שֶׁכֵּיוָן שֶׁיָּדְעָה דֶּרֶךְ הַגִּנָּה, הֲרֵי הִיא חוֹזֶרֶת מֵאֵלֶיהָ.

43) מן הגינה. 44) כגון שנעל בפניה שלא כראוי. 45) שמירה מעולה.

יג. הַקַּדָּר שֶׁהִכְנִיס קְדֵרוֹתָיו לַחֲצַר בַּעַל הַבַּיִת שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת, וְשִׁבְּרַתָּן בְּהֶמְתּוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת - פָּטוּר. וְאִם הֵזִּקָה בָּהֶן - בַּעַל הַקְּדֵרוֹת חַיָּב. וְאִם הִכְנִיס בִּרְשׁוּת - פָּטוּר[46]. וְאִם קִבֵּל עָלָיו בַּעַל הַבַּיִת לִשְׁמֹר אֶת הַקְּדֵרוֹת - בַּעַל הַבַּיִת חַיָּב.

46) בעל הקדרות פטור, אם הבהמה הוזקה, בעל הבית חייב לשמור על בהמתו שלא תינזק, ואם הבהמה שברה את הקדרות, בעל הבית פטור, כי לא קיבל על עצמו שמירה על הכלים. זוהי דעת רבי שם, ושמואל פוסק כרבי, שם מח: והלכה כשמואל בדיני.

יד. וְכֵן אִם הִכְנִיס פֵּרוֹתָיו לַחֲצַר בַּעַל הַבַּיִת שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת, וַאֲכָלַתְּם בְּהֶמְתּוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת - פָּטוּר[47]. וְאִם הֵחֵלְקָה בָּהֶן וְהֵזִּקָה - בַּעַל הַפֵּרוֹת חַיָּב. וְאִם הִכְנִיס בִּרְשׁוּת - פָּטוּר. וְאִם קִבֵּל עָלָיו בַּעַל הַבַּיִת

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לִשְׁמֹר אֶת הַפֵּרוֹת - בַּעַל הַבַּיִת חַיָּב[48]. הִכְנִיסָן שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת וַאֲכָלָתָן בְּהֶמְתּוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת וְהֶזִּיקָה בַּאֲכִילָתָן - בַּעַל הַפֵּרוֹת פָּטוּר, מִפְּנֵי שֶׁהָיָה לָהּ שֶׁלֹּא תֹּאכַל. וְאִם הִכְנִיסָן בִּרְשׁוּת, וְהִנִּיחוּ בַּעֲלֵי הֶחָצֵר אֶת זֶה שֶׁהִרְשָׁהוּ בֶּחָצֵר לִשְׁמְרוֹ, וַאֲכָלָתָן בְּהֶמְתּוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת וְהֶזִּיקָה בַּאֲכִילָתָן - בַּעַל הַפֵּרוֹת חַיָּב[49]; שֶׁכֵּיוָן שֶׁרָאָה הַבְּהֵמָה אוֹכֶלֶת דְּבָרִים הַמַּזִּיקִין לָהּ וְהִנִּיחָהּ - חַיָּב, שֶׁהֲרֵי אֵין בַּעֲלֵי הֶחָצֵר מְצוּיִין שָׁם לְהַעֲבִיר הַבְּהֵמָה מֵהֶן. וּמַעֲשֶׂה בְּאִשָּׁה שֶׁנִּכְנְסָה לֶאֱפוֹת בְּתַנּוּר בְּבֵית שְׁכֵנוֹתֶיהָ, וְהִנִּיחוּהָ וְנִתְעַלְּמוּ כְּדֵי שֶׁלֹּא יַבִּיטוּ בָהּ[50] בְּעֵת לִישָׁתָהּ וַאֲפִיָּתָהּ, וּבָא עֵז שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת וְאָכַל הַבָּצֵק וָמֵת, וְחִיְּבוּהָ חֲכָמִים לְשַׁלֵּם דָּמָיו. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

47) מלשלם מה שהזיקה, אבל משלם מה שנהנית. 48) על הפירות שאכלה בהמתו. 49) כי השמירה מוטלת עליו. 50) כשהיא מגלה זרועותיה מטעמי צניעות.

טו. הַמַּגְדִּישׁ[51] בְּתוֹךְ שְׂדֵה חֲבֵרוֹ שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת, וַאֲכָלָתָן בְּהֶמְתּוֹ שֶׁל בַּעַל הַשָּׂדֶה - פָּטוּר[52]. וְאִם הֶחֱלִקָה וְהֶזִּיקָה - בַּעַל הַפֵּרוֹת חַיָּב. אֲכָלָתָן וְהֶזִּיקָה בַּאֲכִילָתָן - פָּטוּר[53]. וְאִם הִגְדִּישׁ בִּרְשׁוּת - בַּעַל הַשָּׂדֶה חַיָּב[54], אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא קִבֵּל עָלָיו לִשְׁמֹר; שֶׁהַשּׁוֹמֵר בַּגְּרָנוֹת, כֵּיוָן שֶׁאָמַר לוֹ 'הַגְדֵּשׁ בְּכָאן' - כְּמִי שֶׁאָמַר לוֹ 'הַגְדֵּשׁ וַאֲנִי אֶשְׁמֹר לָךְ' הוּא חָשׁוּב.

51) העושה גדיש (של התבואה שנקצרה). שם נט: 52) מלשלם בעד הנזק, אבל משלם לפי שנהנית. 53) כי היה לה שלא תאכל, כלמעלה הלכה יד. 54) מדובר כשבעל השדה הוא שומר הגדישים של כל בני הבקעה.

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) נתבאר בו איכות השמירה, שהבעלים פטורים בנזקי שן ורגל אם עשאוה, וכן אם מסרו בהמתם לאחרים והזיקה, ומהו דין המפקיד, ומהו דין הנפקד בשלימות. ונסתיים הפרק בביאור כיצד שמין הנזק שהזיקה הבהמה בשן ורגל לפי שיש חילוק בשומא כמבואר שם.

א. הַכּוֹנֵס צֹאן לְדִיר[2] וְנָעַל בִּפְנֵיהֶן בְּדֶלֶת שֶׁיְּכוֹלָה לַעֲמֹד בְּרוּחַ מְצוּיָה[3], וְיָצְאָה וְהִזִּיקָה - פָּטוּר[4]. וְאִם[5] אֵינָהּ יְכוֹלָה לַעֲמֹד בְּרוּחַ מְצוּיָה, אוֹ שֶׁהָיוּ כָּתְלֵי הַדִּיר רְעוּעִין[6] - חֲרֵי לֹא נָעַל בִּפְנֵיהֶם כָּרָאוּי, וְאִם יָצְאת וְהִזִּיקָה - חַיָּב. וַאֲפִלּוּ חָתְרָה[7] וְיָצְאת. וַאֲפִלּוּ נִפְרְצָה מְחִיצָה בַּלַּיְלָה[8] אוֹ פְּרָצוּהָ לִסְטִים[9] - בַּעַל הַצֹּאן חַיָּב[10]. הָיְתָה מְחִיצָה בְּרִיאָה, וְנִפְרְצָה בַּלַּיְלָה אוֹ שֶׁפְּרָצוּהָ לִסְטִים, וְיָצְאת וְהִזִּיקָה - פָּטוּר. הוֹצִיאוּהָ לִסְטִים וְהִזִּיקָה - לִסְטִים חַיָּבִים[11].

2) מקום מוקף גדר. 3) כך מפרשת הברייתא את דברי המשנה "ונעל בפניה כראוי", בבא קמא נה: 4) מכיון ששמר כראוי. 5) שם. 6) והצאן יכולים להרים אותם, הרי לא נעל בפניהם כראוי, ופשיעה היא, שם נו. 7) ונפלה המחיצה, שזהו מקרה אונס. 8) אונס הוא, אבל ביום אין זה אונס, כי בוודאי ידע על כך והיה לו לתקן. 9) ג"כ אונס. 10) בכל שלושת מקרי אונס אלה חייב בעל הצאן, כי תחילתו בפשיעה (לא נעל כראוי) וסופו באונס חייב. שם נו. 11) לשון המשנה שם נה: הליסטים חייבים בעד נזקי הבהמה משעה שהוציאום מרשות הבעלים, בין אם הוציאה בידים, ובין אם הכישוה במקל ויצאה, שם נו:

ב. הַפּוֹרֵץ גָּדֵר לִפְנֵי בֶּהֱמַת חֲבֵרוֹ[12] וְיָצְאת וְהִזִּיקָה: אִם הָיָה גָּדֵר חָזָק וּבָרִיא - חַיָּב[13], וְאִם הָיָה כֹּתֶל רָעוּעַ[14] - פָּטוּר בִּדְינֵי אָדָם[15] וְחַיָּב בִּדְינֵי שָׁמַיִם[16]. וְכֵן הַנּוֹתֵן סַם הַמָּוֶת[17] לִפְנֵי בֶּהֱמַת חֲבֵרוֹ - פָּטוּר מִדִּינֵי אָדָם[18] וְחַיָּב בִּדְינֵי שָׁמַיִם[19].

12) מתוך כוונה שתצא הבהמה ותזיק. 13) על הנזקים שהזיקה הבהמה, כדין כל מזיק, שם נה: מה־שאין־כן בפרצוה לסטים בהלכה הקודמת שכוונתם לגנוב, ולכן אינם חייבים אם לא הוציאוה בידים או הכישוה. 14) והבהמה אינה משתמרת. 15) על הנזק שהזיקה הבהמה, כדין כל גורם בנזקים. 16) על שגרם לבעלים שישלמו, מכיון שפשעו ולא שמרו כראוי (ראה הלכה א), ויתכן שלולא פרץ לא היתה יוצאת ולא היתה מזיקה, שם נו (בדבר ההבדל בין פרצוה ליסטים ובין הפורץ גדר לפני בהמת חבירו - ראה תשובות הרמב"ם, הוצאת פריימן, סי' שלט). 17) שם מז: 18) שלא היה לה לאכול, ולכן זה גרם נזק בלבד. 19) שגרם נזק מתוך כוונה.

ג. הַמַּעֲמִיד בֶּהֱמַת חֲבֵרוֹ[20] עַל גַּבֵּי קָמַת חֲבֵרוֹ[21] - הַמַּעֲמִיד חַיָּב[22] לְשַׁלֵּם מַה שֶּׁהִזִּיקָה[23]. וְכֵן אִם הִכִּישָׁהּ[24] עַד שֶׁהָלְכָה לְקָמַת חֲבֵרוֹ וְהִזִּיקָה - זֶה שֶׁהִכִּישָׁהּ חַיָּב.

20) וכל־שכן בהמתו. 21) תבואת חבירו שטרם נקצרה. 22) על־ידי מעשה המשיכה נעשה אחראי לכל נזקיה, והרי ידע שדרכה לאכול תבואה, שם נו: 23) כי המעמיד, דינו כמזיק בידים. 24) אף־על־פי שלא הכניסה בידים לקמה, דינו כמעמיד, שם.

ד. הַמּוֹסֵר בְּהֶמְתּוֹ לְשׁוֹמֵר חִנָּם אוֹ לְנוֹשֵׂא שָׂכָר[25] אוֹ לְשׁוֹכֵר[26] אוֹ לְשׁוֹאֵל[27] - נִכְנְסוּ תַּחַת הַבְּעָלִים[28], וְאִם הִזִּיקָה - חַיָּב הַשּׁוֹמֵר. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּזְמַן שֶׁלֹּא שְׁמָרוּהָ כְּלָל; אֲבָל אִם שְׁמָרוּהָ שְׁמִירָה מְעֻלָּה[30] כָּרָאוּי, וְיָצְאת וְהִזִּיקָה - הַשּׁוֹמְרִים פְּטוּרִין[31] וְהַבְּעָלִים חַיָּבִים. אֲפִלּוּ הֵמִיתָה אֶת הָאָדָם[32]. שְׁמָרוּהָ שְׁמִירָה פְּחוּתָה[33]: אִם שׁוֹמֵר חִנָּם הוּא - פָּטוּר[34], וְאִם שׁוֹמֵר שָׂכָר אוֹ שׁוֹכֵר אוֹ שׁוֹאֵל הוּא - חַיָּבִין[35].

25) מקבל שכר שמירה. 26) מקבל בהמה לשימוש תמורת תשלום. 27) מקבל בהמה לשימוש ללא תשלום. 28) וכשם שהבעלים חייבים בנזקי בהמתם, כך חייב השומר

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בתקופת שמירתו, שם מה. 29) שכולם חייבים, ואף שומר חנם. 30) דלת שיכולה לעמוד ברוח שאינה מצויה. 31) שם מה. 32) מקומו של משפט זה, אחרי המשפט הבא "שמרוה שמירה פחותה אם שומר חנם הוא פטור", ראה תשובות הרמב"ם הוצאת פריימן, סי' שמ. 33) דלת שיכולה לעמוד ברוח מצויה. 34) כי די לו בשמירה זו, ואין זו פשיעה. והבעלים חייבים אפילו המיתה אדם והשור נסקל, והשומר חנם פטור מלהחזיר דמי שור לבעליו, והבעלים חייבים בכופר. 35) בכל הנזקים, כי חובתם לשמור שמירה מעולה. ואם השור המית אדם ונסקל, חייבים להחזיר דמי שור לבעליו, ואם מועד הוא משלמים כופר, שם מה.

ה. הִנִּיחָהּ בַּחַמָּה, אֲפִלּוּ חָתְרָה[36] וְיָצָאת וְהִזִּיקָה - חַיָּב[37] זֶה שֶׁהִנִּיחָהּ שָׁם; שֶׁכֵּיוָן שֶׁהִנִּיחָהּ בַּחַמָּה הֲרֵי הִיא מִצְטַעֶרֶת, וּבוֹרַחַת וְעוֹשָׂה כָּל שֶׁאֶפְשָׁר לָהּ לַעֲשׂוֹת[38].

36) ופרצה כותל בריא, שכרגיל אונס הוא. 37) שפשיעה היא שהניחה בחמה, שהיה עליו לדעת שהבהמה תעשה גם דברים שאינה רגילה בהם, כדי לצאת מן החמה. 38) שם נו.

ו. מָסַר בְּהֶמְתּוֹ[39] לְחֵרֵשׁ[40] שׁוֹטֶה וְקָטָן, אַף עַל פִּי שֶׁהָיָה הַשּׁוֹר קָשׁוּר[41] - הַבְּעָלִים חַיָּבִין; שֶׁדֶּרֶךְ הַשּׁוֹר וְכֵיוָצֵא בּוֹ לְהַתִּיר הַקֶּשֶׁר[42] וְלָצֵאת וּלְהַזִּיק. אֲפִלּוּ שְׁמָרוּהָ שְׁמִירָה מְעֻלָּה, וְחָתְרָה[43] וְיָצְאָה וְהִזִּיקָה - הַבְּעָלִים חַיָּבִים[44].

39) משנה שם נה: 40) מלידה, שאינו שומע ואינו מדבר, ודינו כשוטה וקטן, שאינם בני דעת, ואינם בני שמירה. 41) שם ט: 42) נימוק הגמרא שם. 43) שזה אונס. 44) כי תחילתו בפשיעה, שמסרוה לחרש שוטה וקטן. ואע"פ שהשור קשור כראוי, כי דרכם של חרש שוטה וקטן לשחק בחבל, ומתוך כך מתרופף הקשר ויוכל השור להתירו, שם נו.

ז. מָסַר שׁוֹרוֹ לַחֲמִשָּׁה[45], וּפָשַׁע בּוֹ אֶחָד מֵהֶן, וְיָצָא וְהִזִּיק: אִם אֵינוֹ מִשְׁתַּמֵּר אֶלָּא בַּחֲמִשְׁתָּן - זֶה שֶׁפָּשַׁע בִּשְׁמִירָתוֹ חַיָּב[46], וְאִם מִשְׁתַּמֵּר בִּשְׁאָרָן - אַף אֵלּוּ הַנִּשְׁאָרִין חַיָּבִין[47].

45) שם י. 46) בכל, כי פשיעתו גרמה לנזק. 47) כי גם הם פשעו, ואין להטיל את כל האשמה על זה שפשע בלבד, ועל כן כולם חייבים.

ח. שְׁאָלוֹ בְּחֶזְקַת תָּם[48] וְנִמְצָא מוּעָד: אִם יָדַע הַשּׁוֹאֵל שֶׁהוּא נַגָּחָן[49] - הַבְּעָלִים מְשַׁלְּמִים חֲצִי נֶזֶק, שֶׁכָּל מָקוֹם שֶׁהוּא הוֹלֵךְ הֲרֵי שֵׁם בְּעָלָיו עָלָיו[50], וְהַשּׁוֹאֵל מְשַׁלֵּם[51] חֲצִי נֶזֶק, שֶׁאֲפִלּוּ הָיָה תָּם (כְּשֶׁעָלָה בְּדַעְתּוֹ) חֲצִי נֶזֶק הָיָה מְשַׁלֵּם, שֶׁהֲרֵי יָדַע שֶׁהוּא נַגָּחָן; וְאִם לֹא יָדַע שֶׁהוּא נַגָּחָן - אֵין הַשּׁוֹאֵל חַיָּב כְּלוּם[52], וְהַבְּעָלִים מְשַׁלְּמִין נֶזֶק שָׁלֵם.

48) שם מ. 49) אולם לא ידע שהוא מועד. 50) על השור, ואין כאן שינוי רשות ממשאיל לשואל, ולכן לא בטלה ההעדה (ראה הלכה ט), שם מ: 51) מכיון שידע שהוא נגחן וקיבל עליו שמירתו. 52) כי לא קיבל על עצמו שמירת נגחן.

ט. שְׁאָלוֹ כְּשֶׁהוּא תָּם, וְהוּעַד בְּבֵית הַשּׁוֹאֵל[53], וְהֶחֱזִירוֹ לִבְעָלָיו[54] - חוֹזֵר לְתַמּוּתוֹ; הוֹאִיל וְנִשְׁתַּנִּית רְשׁוּתוֹ[55] - בָּטְלָה הַהֶעָדָה[56]. וְהַבְּעָלִים מְשַׁלְּמִין חֲצִי נֶזֶק, וְהַשּׁוֹאֵל פָּטוּר שֶׁהֲרֵי הֶחֱזִירוֹ[57].

~ נקודות משיחות קודש ~

"וְהוּעַד בְּבֵית הַשּׁוֹאֵל"

שור שאול שהועד אצל השואל והוחזר לבעליו, חוזר לתמותו. ובסיבת הדין כתב הרמב"ם "הואיל ונשתנית רשותו בטלה ההעדה". אבל בשור שנמכר או ניתן במתנה, כתב (פ"ו ה"ו) "...חוזר לתמותו הואיל והרשות שנשתנית משנה דינו".

וצריך להבין מדוע שינה הרמב"ם לשונו בין שור השאול לשור הנמכר. שבשאול כתב בטלה ההעדה, ובמכור כתב שהרשות שנשתנית משנה דינו. וגם, מדוע הוסיף בשור השאול "והשואל פטור שהרי החזירו" והלא סיבת הפטור היא שחזר לתמותו הואיל ובטלה ההעדה.

דין "רשות משנה" קשה לכאורה להבנה, שהרי שור מועד הוא זה "העושה מעשה שדרכו לעשותו תמיד, ותם נעשה מועד כאשר הרגיל בשינויו פעמים רבות" ואינו תלוי ברשות בה נמצא אלא בהרגלו של השור.

והסביר זאת המאירי "שיציאת השור מרשות לרשות משנה מזלו וטבעו". אבל רש"י הסביר (בבא קמא לט, א. במשנה) ש"הרשות משנה את דין העדתו". ומדיוק בלשונותיהם מצינו שאת דין "רשות משנה" אפשר להסביר בשני אופנים. א: לגבי השור שאם נגח שלוש פעמים נעשה מועד. ב: לגבי הבעלים שאין לחייבם נזק שלם אלא אם כן התרו בהם שלוש פעמים. המאירי סבר שזהו עניין שבטבעו של השור, וכאשר עובר לרשות בעלים חדשים, משתנה התנהגותו על פי הסדרים החדשים.

אבל רש"י דיבר מצד העדת הבעלים שכיון שגזירת הכתוב שאי אפשר לחייב את הבעלים בלי העדה חדשה בפניהם ובפני בית־דין, לכן בטלה ההעדה של השואל.

ויש לומר שהרמב"ם סבר שדין "רשות משנה" כולל את שני האופנים אלא שסובר כמו המאירי גבי מכירה ומתנה, שבזה כתב "...חוזר לתמותו הואיל והרשות שנשתנית משנה דינו" כי שינוי הנהגת הבעלים החדשים גורם שינוי התנהגות השור משא"כ גבי שואל כשאין שינוי רשות ממש, לא מסתבר לומר שהשור

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ישנה את התנהגותו כשהוא עדיין של הבעלים הראשונים וגם השואל לא ישנה כל כך ממנהג הבעלים כלפי השור. לעומת זאת, בעניין שואל סובר כרש"י ולכן כתב ש"בטלה ההעדה" והכוונה לביטול ההעדת הבעלים מכיון שהתראה שהיתה לשואל אינה מחייבת את המשאיל כשחוזר השור לרשותו ומעתה הוא צריך להתראה בפני עצמו. ולכן הוסיף הרמב"ם בסיבת הפטור דשואל "שהרי החזירו" כי היה מקום לומר שמכיון שהשואל הוא שעשהו לשור נגחן, נחייב את השואל לשלם את חצי הנזק השני שאי אפשר לחייב את הבעלים. קא משמע לן הרמב"ם שכיון שהחזירו בטלה כל העדה שהיתה לשואל ואין לחייבו שום ממון.

עפ"ז ידייק גם לשון הרמב"ם בהמשך ההלכה שם (פ"ו ה"ו) "אבל אם השאילו או מסרו לשומר הרי הוא בחזקתו" הכוונה בחזקת נגחן אלא שאין העדת בעלים, והוא הניגוד לתחילת ההלכה במכר או מתנה שחזקת השור השתנית הואיל ונשתנו הבעלים.

(על פי לקו"ש חל"ו עמוד 102
מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

53) שהזיק בתוך ימי שאילתו שלוש פעמים. שם מ.
54) ואחר־כך הזיק. 55) מרשות השואל לרשות המשאיל.
56) כרב פפא שם מ: שרשות משנה. 57) ופסקה אחריותו.

י. שׁוֹמֵר שֶׁקִּבֵּל עָלָיו שְׁמִירַת גּוּף הַבְּהֵמָה[58] בְּלִבַּד אֲבָל לֹא שְׁמִירַת נִזְקֶיהָ[59], וְהִזִּיקָה - פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּם, וְהַבְּעָלִים חַיָּבִים. קִבֵּל שְׁמִירַת נִזְקֶיהָ[60], וְהִזִּיקָה - חַיָּב הַשּׁוֹמֵר; וְאִם הֶזִּקָה - פָּטוּר[61], וְהַבְּעָלִים עוֹשִׂים דִּין עִם הַמַּזִּיק.

58) שלא תוזק. 59) שלא תזיק. 60) אבל לא שמירת גופה. 61) כי קיבל שמירת נזקיה בלבד. שם יג: יד. לא פירש רבינו מה הדין כשקיבל עליו שמירה סתם, ולא פירש אם שמירת גופה או נזקיה או שתיהן, עיין שם מח:

יא. מָסַר הַשּׁוֹמֵר לְשׁוֹמֵר אַחֵר[62] - הַשּׁוֹמֵר הָרִאשׁוֹן חַיָּב לְשַׁלֵּם לַנִּזָּק. שֶׁהַשּׁוֹמֵר שֶׁמָּסַר לְשׁוֹמֵר[63] - חַיָּב[64]. וַהֲרֵי הַנִּזָּק אוֹמֵר לוֹ: לָמָּה לֹא שָׁמַרְתָּ אַתָּה בְּעַצְמְךָ וּמָסַרְתָּ לְאַחֵר? שַׁלֵּם לִי אַתָּה, וְלֵךְ וַעֲשֵׂה דִּין עִם הַשּׁוֹמֵר שֶׁמָּסַרְתָּ לוֹ אַתָּה. מָסַר הַשּׁוֹמֵר לִבְנוֹ אוֹ לְבֶן בֵּיתוֹ אוֹ לְמְסַעֲדוֹ[65] - נִכְנְסוּ תַּחַת הַשּׁוֹמֵר וְחַיָּבִים[66].

62) והזיקה הבהמה בזמן שמירתו של השומר השני.
63) בלי דעת בעלים. 64) בכל, אפילו באונסין. שם נו:
65) לעוזרו. 66) והשומר פטור, אפילו אי־אפשר לגבות מהם. הטעם הוא, שדרכו של שומר למסור לבנו וכו', ועל דעת כן הפקידו אצלו הבעלים. שם: בבא מציעא לו.

יב. כָּל שׁוֹמֵר שֶׁנִּתְחַיֵּב לְשַׁלֵּם וְאֵין לוֹ, וְהָיָה הַמַּזִּיק תָּם שֶׁהוּא מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק מִגּוּפוֹ[67] - הֲרֵי הַנִּזָּק מִשְׁתַּלֵּם מִן הַבְּהֵמָה שֶׁהִזִּיקָה, וְיִשָּׁאֵר דְּמֵי מַה שֶּׁגָּבָה הַנִּזָּק[68] חוֹב עַל הַשּׁוֹמֵר לְבַעַל הַבְּהֵמָה[69].

67) למעלה פרק א הלכה ז. 68) חצי נזק או פחות מזה, אם הבהמה המזיקה אינה שוה שיעור דמי חצי הנזק.
69) בבא־קמא סוף דף מ.

יג. כָּל בְּהֵמָה שֶׁהִזִּיקָה פֵּרוֹת מְחֻבָּרִין[70] - מְשַׁעֲרִין מַה שֶּׁהִזִּיקָה בְּשִׁשִּׁים, וּמְשַׁלֵּם זֶה שֶׁנִּתְחַיֵּב לְשַׁלֵּם, בֵּין הַבְּעָלִים בֵּין הַשּׁוֹמְרִים. כֵּיצַד?[71] הֲרֵי שֶׁאָכְלָה בֵּית סְאָה[72] - שָׁמִין שִׁשִּׁים בֵּית סְאָה בְּאוֹתָהּ הַשָּׂדֶה[73], כַּמָּה הָיָה שָׁוֶה וְכַמָּה הוּא שָׁוֶה עַתָּה אַחַר שֶׁנִּפְסַד בּוֹ הַבֵּית סְאָה, וּמְשַׁלֵּם הַשְּׁאָר. וְכֵן אִם אָכְלָה קַב אוֹ רֹבַע, אֲפִלּוּ קֶלַח[74] אֶחָד - שָׁמִין אוֹתוֹ בְּשִׁשִּׁים.

70) לקרקע. 71) שם משנה נה: 72) שטח זריעה של סאה תבואה. סאה = ששה קבים (קב בערך שני ליטר).
73) חישוב זה בא שלא לקפח לא את המזיק ולא את הניזק. בית סאה בודד מחירו גדול מדי, והיה בזה קיפוח המזיק, וחישוב המחיר לפי השדה כולו - גם כשהוא מכיל מאות סאין - כמה שוה כולו וכמה הוא שוה פחות בית סאה אחד, ההפרש יהיה נמוך מדי, ויש בזה קיפוח הניזק. כדרך ביניים, בא חישוב בית סאה אחד לפי חלקת קרקע בת ששים סאין באותו השדה, שמים כמה שוה חלקה זו של ששים בית סאה בשדה זה, וכמה שוה חלקה זו לאחר שאכלו בית סאה. את ההפרש בין שני המחירים, משלם בעל הבהמה או השומר. שם נח: כרבי יוסי בר חנינא. 74) גבעול עבה של צמח.

יד. אָכְלָה פֵּרוֹת גְּמוּרִין[75] שֶׁאֵין צְרִיכִים לַקַּרְקַע[76] - מְשַׁלֵּם דְּמֵי פֵּרוֹת גְּמוּרִין בְּשֶׁוֵּיהֶן[77]: אִם סְאָה[78] - דְּמֵי סְאָה, וְאִם סָאתַיִם - דְּמֵי סָאתַיִם. הֲרֵי שֶׁאָכְלָה פֵּרוֹת דֶּקֶל אֶחָד, וְכֵן הַלּוֹקֵט[79] פֵּרוֹת דֶּקֶל חֲבֵרוֹ וְאָכַל: אִם הָיָה דֶּקֶל רוֹמִי וְכַיּוֹצֵא בּוֹ, שֶׁאֵין הַתְּמָרִים שֶׁלּוֹ יָפוֹת - מְשַׁעֲרִין אוֹתוֹ בְּשִׁשִּׁים עַל גַּב הַקַּרְקַע[80]; וְאִם דֶּקֶל פַּרְסִי וְכַיּוֹצֵא בּוֹ הוּא, שֶׁהַתְּמָרִים שֶׁלּוֹ יָפוֹת בְּיוֹתֵר - מְשַׁעֲרִין הַדֶּקֶל בִּפְנֵי עַצְמוֹ, כַּמָּה הָיָה שָׁוֶה[81] וְכַמָּה הוּא שָׁוֶה עַתָּה[82].

75) שכבר בישלו כל צרכם. 76) אבל עדיין לא נתלשו.
77) ולא חישוב אגב השדה. 78) משנה שם נה:
79) לענין החישוב האמור, אין הבדל אם בהמתו הזיקה או הוא עצמו הזיק. 80) שבה צומח הדקל. 81) לפני הנזק.
82) לאחר הנזק. הפרש זה ישלם בעל הבהמה שהזיקה או האדם המזיק. ראה שם נח: נט.

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) מבאר, ששוחטין את הבהמה המזקת בשן ורגל אחר התראה לבעלים כדי שלא תזיק. ונמשך לזה שאסור לגדל בהמה דקה בארץ ישראל כדי שלא תזיק בשן ורגל. ונמשך לזה ביאור התנאי שהתנה יהושע ברעיית הבהמות ביערות,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ונמשכו לזה כל התנאים שהתנה בארץ והם עשר, ורוב ענינם הכניסה ברשות חבירו ולקחת משם אי זה דבר והם דומים לשן ורגל באי זה יחס דמיון. ונמשך לזה לבאר מה שתיקן שלמה וכיוצא בזה. ונסתיים הפרק בביאור דיני הרעיה בארץ ישראל וגידול הדברים המזיקים בכל מקום.

א. בְּהֵמָה שֶׁהָיְתָה רוֹעָה, וּפָרְשָׁה[2] וְנִכְנְסָה בְּשָׂדוֹת וּבְכְרָמִים[3], אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא הִזִּיקָה - מַתְרִין בְּבַעְלֶיהָ[4] שָׁלֹשׁ פְּעָמִים; אִם לֹא שָׁמַר בְּהֶמְתּוֹ וְלֹא מְנָעָהּ מִלִּרְעוֹת - יֵשׁ רְשׁוּת לְבַעַל הַשָּׂדֶה לְשַׁחֲטָהּ[5] שְׁחִיטָה כְּשֵׁרָה[6], וְאוֹמֵר לִבְעָלֶיהָ: בּוֹאוּ וּמִכְרוּ בָּשָׂר שֶׁלְּכֶם. מִפְּנֵי שֶׁאָסוּר לְאָדָם לְהַזִּיק וּלְשַׁלֵּם מַה שֶּׁהִזִּיק. אֲפִלּוּ לִגְרֹם הַנֶּזֶק[7] אָסוּר.

2) מקום המרעה. 3) ועלולה להזיק בשדותיהם של אחרים. 4) ולא כמו בשור הנגח שההתראה באה אחרי שהזיק. 5) כדי למנוע היזק משדהו. 6) כדי לא לגרום הפסד רב לבעל הבהמה. 7) על־ידי חוסר שמירה על בהמתו. מקור ההלכה הזאת בבבא־קמא כג: "הני עזי דשוקא מתרינן במרייהו". בגמרא שלנו הגירסא "דמפסדי", כלומר ההתראה היא רק לאחר שהזיקו. אולם בכתב־יד ה, בהלכות גדולות, בספר המקח והממכר לרב האי גאון וברי"ף - אין גירסא זו. לפי זה, יכול רבינו לפרש, שמתרים בבעליה "אף־על־פי שעדיין לא הזיקה". זוהי תשובה לתמיהת הכסף־משנה שכתב: "ומ"ש אע"פ שלא הזיקה, איני יודע מנין לו". רש"י, בעלי התוספות, הראב"ד ועוד מפרשים "עיזי דשוקא" - העומדות לשחיטה. רק אלה מותר לבעל השדה לשחוט. אולם רבינו מפרש כפשוטו, עזים שרועות בשוק (ראה מגיד־משנה), ולאו דוקא בעומדות לשחיטה. וכן גם דעת רב האי גאון בספר המקח והממכר שער ז'.

ב. לְפִיכָךְ אָסְרוּ חֲכָמִים[8] לְגַדֵּל בְּהֵמָה דַּקָּה[9] וְחַיָּה דַּקָּה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל[10] בִּמְקוֹם הַשָּׂדוֹת וְהַכְּרָמִים, אֶלָּא בַּיְּעָרִים וּבַמִּדְבָּרוֹת שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל[11]. וּמְגַדְּלִין בְּסוּרְיָא[12] בְּכָל מָקוֹם.

8) בבא־קמא עט: במשנה. 9) כגון עזים, מפני שבהמה דקה דרכה להכנס לשדות וכרמים ולהזיק, ואסור לאדם להזיק או לגרום נזק, אפילו אם דעתו לשלם. 10) משום ישוב ארץ ישראל. 11) כי כאן אין נזק. 12) שהיא מחוץ לגבולות ארץ ישראל שנקבעו בתורה, ודוד כבשה, וכיבוש יחיד אינו כיבוש לקדש בקדושת הארץ, ודינה כדין חוצה לארץ שמותר שם לגדל, ואם יזיקו ישלמו.

ג. עֲשָׂרָה תְּנָאִים[13] הִתְנָה יְהוֹשֻׁעַ[14] וּבֵית דִּינוֹ בְּשָׁעָה שֶׁחִלֵּק אֶת הָאָרֶץ, וְאֵלּוּ הֵן:

א) הִתְנָה, שֶׁמַּרְעִין בְּהֵמָה דַּקָּה בַּיְּעָרִים[15] שֶׁאִילָנֵיהֶן גַּסִּין[16], אֲבָל אֵין מַרְעִין שָׁם בְּהֵמָה גַּסָּה. וּבְיַעַר שֶׁאִילָנָיו דַּקִּים[17] - אֵין מַרְעִין בּוֹ לֹא גַּסָּה וְלֹא דַּקָּה אֶלָּא מִדַּעַת בְּעָלָיו.

ב) וְכֵן הִתְנָה, שֶׁיִּהְיֶה כָּל אָדָם מֻתָּר לְלַקֵּט עֵצִים מִשְּׂדֵה חֲבֵרוֹ. וְהוּא, שֶׁיִּהְיוּ עֵצִים פְּחוּתִים[18] וּקְרוֹבִים לִהְיוֹת קוֹצִים, כְּגוֹן הִזְמֵי וְהִיגֵי[19]. וְהוּא, שֶׁיִּהְיוּ לַחִים[20] וּמְחֻבָּרִין[21]. וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יְשָׁרֵשׁ[22]. אֲבָל שְׁאָר עֵצִים - אָסוּר.

ג) וְכֵן הִתְנָה, שֶׁיִּהְיֶה כָּל אָדָם מֻתָּר לְלַקֵּט[23] עֲשָׂבִים הָעוֹלִין מֵאֵלֵיהֶן בְּכָל מָקוֹם[24], חוּץ מִשְּׂדֵה תִּלְתָּן[25] שֶׁזְּרָעָהּ לִבְהֵמָה[26].

ד) וְכֵן הִתְנָה, שֶׁיִּהְיֶה אָדָם קוֹטֵם נְטִיעָה[27] בְּכָל מָקוֹם[28], חוּץ מִגְּרוֹפִיּוֹת שֶׁל זַיִת[29]. וְאֵינוֹ קוֹטֵם מִן הָאִילָנוֹת אֶלָּא בְּזַיִת - כְּבֵיצָה[30], וּבְקָנִים וּבִגְפָנִים - מִן הַפִּקֵּק וּלְמַעְלָה[31], וּבִשְׁאָר הָאִילָן - מִתּוֹכוֹ שֶׁל אִילָן[32], לֹא מֵחֲדוֹ[33]. וּכְשֶׁהִתִּיר לְקִטֹּם, לֹא הִתִּיר אֶלָּא מֵחָדָשׁ[34] שֶׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה פֵּרוֹת, אֲבָל לֹא מִיָּשָׁן שֶׁעוֹשֶׂה פֵּרוֹת. וְאֵינוֹ קוֹטֵם אֶלָּא מִמָּקוֹם שֶׁאֵינוֹ רוֹאֶה פְּנֵי חַמָּה[35].

ה) וְכֵן הִתְנָה, שֶׁהַמַּעְיָן הַיּוֹצֵא בַּתְּחִלָּה[36] - בְּנֵי אוֹתָהּ הָעִיר שֶׁיָּצָא בִּגְבוּלָם מִסְתַּפְּקִין מִמֶּנּוּ[37], אַף עַל פִּי שֶׁאֵין עִקָּרוֹ בְּחֶלְקָם[38], וְאֵין לַאֲחֵרִים לְהִסְתַּפֵּק עִמָּהֶם מִמֶּנּוּ.

ו) וְכֵן הִתְנָה, שֶׁיִּהְיֶה כָּל אָדָם מֻתָּר לְצוּד דָּגִים מִיָּם טְבֶרְיָה[39]. וְהוּא, שֶׁיְּצוּד בְּחַכָּה בִּלְבַד[40]. אֲבָל לֹא יִפְרֹשׂ קֶלַע[41] וְיַעֲמִיד סְפִינָה[42] שָׁם אֶלָּא בְּנֵי הַשֵּׁבֶט[43] שֶׁהִגִּיעַ אוֹתוֹ הַיָּם בְּחֶלְקָם.

ז) וְכֵן הִתְנָה, שֶׁכָּל אָדָם שֶׁצָּרִיךְ לִנְקָבָיו - מִסְתַּלֵּק מִן הַדֶּרֶךְ וְנִכְנָס אַחֲרֵי הַגָּדֵר שֶׁפָּגַע בּוֹ[44] וְנִפְנֶה שָׁם. וַאֲפִלּוּ בְּשָׂדֶה מְלֵאָה כַּרְכֹּם[45]. וְנוֹטֵל מִשָּׁם צְרוֹר[46] וּמְקַנֵּחַ.

ח) וְכֵן הִתְנָה, שֶׁכָּל הַתּוֹעֶה בֵּין הַכְּרָמִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - מְפַסֵּג[47] וְעוֹלֶה מְפַסֵּג וְיוֹרֵד, עַד שֶׁיֵּצֵא לְדַרְכּוֹ.

ט) וְכֵן הִתְנָה, שֶׁבִּזְמַן שֶׁיִּרְבֶּה הַטִּיט בְּדַרְכֵי הָרַבִּים אוֹ נְקִיעֵי מַיִם - יֵשׁ[48] לְעוֹבְרֵי דְרָכִים לְהִסְתַּלֵּק לְצִדְדֵי הַדְּרָכִים וּמְהַלְּכִין שָׁם, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן מְהַלְּכִין בְּדֶרֶךְ שֶׁיֵּשׁ לָהּ בְּעָלִים[49].

י) וְכֵן הִתְנָה, שֶׁמֵּת מִצְוָה[50] קוֹנֶה מְקוֹמוֹ[51] וְנִקְבָּר בַּמָּקוֹם שֶׁיִּמְצָא בּוֹ[52]. שֶׁלֹּא יְהֵא מֻטָּל עַל הַמֵּצָר[53] וְלֹא בְּתוֹךְ תְּחוּם הַמְּדִינָה[54]; אֲבָל אִם נִמְצָא עַל הַמֵּצָר[55] אוֹ שֶׁהָיָה בְּתוֹךְ הַתְּחוּם - מְבִיאוֹ לְבֵית הַקְּבָרוֹת.

13) שם פ. פא: 14) עם נוחלי הארץ. 15) ואין לבעל היער זכות לעכב. 16) ואין נזק ניכר. אין מרעין שם בהמה גסה מפני שמפסידים את האילנות. 17) ויש חשש לכליון האילנות. 18) בלתי חשובים. 19) קוצים וברקנים. 20) אבל יבשים אסור, מפני שראויים להסקה לבעל השדה, ואינו מפקירם. 21) אבל תלושים אסור, כי בעל השדה תלשם לעצמו. 22) שלא יעקור השרשים. 23) מכיון שהעשבים מזיקים לזרעים. 24) אפילו בשדות, כדי

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

להאכיל לבהמתו. 25) מין קטנית, שנותנים לקדירה כעין תבלין. העשבים הגדלים עמו מועילים לו, ומשום כך אסור. 26) כי העשבים המעורבים בתלתן הם מספוא טוב. אבל אם זרעה לאדם מותר אף בשדה תלתן, כי האדם מעוניין בתלתן שיניקתו מן הקרקע מרובה ביותר, והעשבים מזיקים לו. סימן היכר שהתלתן זרוע לאדם הוא, שמסודר ערוגות ערוגות. 27) קוצץ ענף מן האילן לשם נטיעה או הרכבה. 28) אף מאילן חברו, ואין בעל האילן רשאי לעכב על ידו. הטעם, משום ישובה של ארץ ישראל. 29) כשהזית מזקין ופירותיו מועטים, קוצצים אותו ומשאירים שתי גרופיות (ענפים), והן מחליפות ומוציאות בדים. משום כך אסור לקטום מהם נטיעה, כי הוא מקלקל אותן, אבל בעץ זית גדול ובעל ענפים, מותר. 30) יניח מן הזית מלמטה סמוך לגזע, היינו מן המקום שהשרשים מתחילים להתפצל כגובה ביצה. 31) מן הקשר הסמוך לגזע ולמעלה, מותר לקטום. 32) הגירסא הנכונה היא: "מאיבו". פירוש: ענפים רבים ודקים. ויש גורסים: "מחיבו" - פירוש ממחבואו, מאמצע האילן שיש שם הרבה ענפים. ראה רש"י שם. 33) מן הענף שלמעלה. 34) בד שגדל וניתוסף בשנה זו, שעדיין אינו עושה פרי. 35) מענפים הנסתרים בתוכו של אילן, אבל לא מן הענפים המגולים לצד השמש, מפני שהם עיקר האילן ומקור הפירות שבו. 36) מחדש. 37) ללא תשלום. 38) אלא בשדהו של אחד. 39) אף־על־פי שהוא כולו בחלקו של שבט נפתלי רשאים בני כל שבטי ישראל לצוד ממנו. 40) שאינה מפריעה לתנועת האניות. 41) לתקוע יתדות ולעשות גדרי קנים במים שיילכדו שם דגים. 42) מפני שמעכב ומעמיד את הספינה. 43) להם גם זה מותר. 44) שנזדמן לו. 45) זעפרן, צמח שלפרחיו ריח חריף וטוב. 46) מן הגדר, ואינו חושש לפריצת הגדר. 47) מנתק וכורת את הזמורות, המעכבות בדרך, ואינו חייב ללכת סחור סחור לכרם. 48) רשות. 49) כגון בקצה השדות. 50) מת שנמצא, ואין כאן קרובים שיטפלו בו. 51) שעליו נמצא. 52) ואין בעל המקום רשאי לעכב. 53) על הדרך, שמת מצוה קונה מקומו שעליו נמצא. 54) עיר. 55) והעוברים מאהילים עליו ונטמאים, דעת רב ביבי (בבא קמא פא:) "מפנהו לכל מקום שירצה".

ד. שְׁלֹמֹה תִּקֵּן[56], שֶׁיִּהְיוּ עוֹבְרֵי דְרָכִים מֵתִּרִין בִּימוֹת הַחַמָּה[57] לְהַלֵּךְ בִּשְׁבִילִין שֶׁבִּשָּׂדוֹת[58] שֶׁיֵּשׁ לָהֶן בְּעָלִים עַד שֶׁתֵּרֵד רְבִיעָה שְׁנִיָּה[59].

56) שם פא: 57) לאחר שכלו פירותיו מן השדה. 58) כדי לקצר את הדרך. 59) הגשם שזמנו כרגיל בעשרים ושלושה במרחשון. לפני גשם זה אין דריסת הרגל מזיקה לשדות. מכאן ואילך הזרעים יוצאים וצומחים, ונפסדים כשדורסים עליהם.

ה. וְתַקָּנוֹת אֵלּוּ כֻּלָּן[60] נוֹהֲגוֹת בְּכָל מָקוֹם, אֲפִלּוּ בְּחוּצָה לָאָרֶץ[61].

60) עשר התקנות של יהושע, ותקנת שלמה. 61) כדעת שמואל (שם).

ו. וּמְשֻׁיָּרֵד הַטַּל בְּבָבֶל[62] אָסוּר[63] לְהַלֵּךְ בִּשְׁבִילִין שֶׁיֵּשׁ לָהֶן בְּעָלִים.

62) דברי רב פפא, שם. 63) כי דריסת הרגל מזיקה לקרקע שבבבל אחרי ירידת הטל.

ז. אַף עַל פִּי שֶׁאֵין מְגַדְּלִין בְּהֵמָה דַּקָּה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, מֻתָּר לְהַשְׁהוֹתָהּ קֹדֶם לָרֶגֶל שְׁלֹשִׁים יוֹם[64] וְקֹדֶם לְמִשְׁתֵּה בְּנוֹ שְׁלֹשִׁים יוֹם. וְהַטַּבָּח[65] לוֹקֵחַ[66] וְשׁוֹחֵט, לוֹקֵחַ וּמַשְׁהֶה עַד שֶׁיִּשְׁחַט מְעַט מְעַט. וּבִלְבַד שֶׁלֹּא תֵּצֵא וְתִרְעֶה בָּעֵדֶר[67]; אֶלָּא כָּל הַמַּשְׁהֶה - מַשְׁהֶה בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, כְּדֵי שֶׁלֹּא תַּזִּיק.

64) לצרכי סעודת החג, שם עט: 65) הקונה ומוכר לאחרים. 66) קונה. 67) כרבן גמליאל שם פ.

ח. וּכְבָר עָשׂוּ בָּבֶל כְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל[68] לֶאֱסֹר בָּהּ גִּדּוּל בְּהֵמָה דַּקָּה וְחַיָּה דַּקָּה, מִפְּנֵי שֶׁהָיוּ רֹב הַשָּׂדוֹת וְהַכְּרָמִים שָׁם בְּאוֹתָם הַיָּמִים שֶׁל יִשְׂרָאֵל.

68) שם.

ט. וְכֵן אָסְרוּ חֲכָמִים לְגַדֵּל חֲזִירִים בְּכָל מָקוֹם[69]. וְלֹא אֶת הַכֶּלֶב, אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה קָשׁוּר בְּשַׁלְשֶׁלֶת. אֲבָל מְגַדֵּל הוּא כְּלָבִים בְּעִיר הַסְּמוּכָה לִסְפָר[70], בַּיּוֹם קוֹשְׁרוֹ וּבַלַּיְלָה מַתִּירוֹ. וְאָמְרוּ חֲכָמִים: אָרוּר מְגַדֵּל כְּלָבִים וַחֲזִירִים, מִפְּנֵי שֶׁהֵזֵקָן מְרֻבֶּה וּמְצוּי.

69) שם פב. 70) לגבול לשם שמירה, שם פג.

י. רוֹעֶה שֶׁעָשָׂה תְּשׁוּבָה[71] - אֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לִמְכֹּר מִיָּד[72], אֶלָּא מוֹכֵר עַל יָד עַל יָד[73]. וְכֵן מִי שֶׁנָּפְלוּ לוֹ כְּלָבִים וַחֲזִירִים בִּירֻשָּׁה[74] - אֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לִמְכֹּר מִיָּד, אֶלָּא מוֹכֵר מְעַט מְעַט.

71) שלא לגדל עוד בהמה דקה, שם פ. 72) מכיון שמפסיד הרבה וימנע מתשובה. 73) קמעא, קמעא. 74) כגון גר שירש את אביו גוי.

~ יום שלישי כ"ד טבת ~

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) מבאר דין הקרן שהיא תמה מתחלתה, כיצד תהיה מועדת, אם למין אחד או לכל המינים, אם לימים ידועים או לכל הימים, אם לסיבה ידועה או שלא בסיבה.

א. אֵי זֶהוּ מוּעָד[2]? כֹּל שֶׁהֵעִידוּ בּוֹ שְׁלֹשָׁה יָמִים[3]. אֲבָל אִם נָגַח בְּיוֹם אֶחָד אוֹ נָשַׁךְ אוֹ רָבַץ אוֹ בָּעַט אוֹ נָגַף אֲפִלּוּ מֵאָה פְּעָמִים - אֵין זֶה מוּעָד. הֵעִידוּ בּוֹ שָׁלֹשׁ כִּתֵּי עֵדִים בְּיוֹם אֶחָד[4] - הֲרֵי זֶה סָפֵק[5] אִם הוּעַד אוֹ לֹא הוּעַד.

2) בבא קמא כג: 3) התרו בבעל השור שלושה ימים על שלוש נגיחות, כגון שנגח השור ביום ראשון והתרו בו

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שישמרהו, וחזר ונגח ביום שני והתרו בו, וחזר ונגח בשלישי והתרו בו. אבל אם נגח ביום אחד, אפילו הודיעוהו על כל אחת בשעתה והתרוהו, אין זה מועד, כי ייתכן שהיה זה מקרה, מכיוון שכל זה קרה ביום אחד. 4) על שלוש נגיחות של שלושה ימים. 5) בעייא שלא נפתרה, שם כד. אם שלושה ימים שאמרו, הם כדי שהשור יהיה מועד להזיק, ואם כן כאן, כשנגח שלוש פעמים בשלושה ימים נעשה מועד אף על פי שכל שלוש ההתראות היו ביום אחד, או צריכים שלושה ימים להתרות בבעל השור שישמור על שורו, וכאן התרו ביום אחד בלבד ואם כן לא הועד.

ב. אֵין הֶעָדָה אֶלָּא בִּפְנֵי הַבְּעָלִים וּבִפְנֵי בֵּית דִּין; שֶׁנֶּאֱמַר: וְהוּעַד בִּבְעָלָיו, וְאֵין הֶעָדָה אֶלָּא בְּבֵית דִּין[6].

6) מסירת עדות אינה אלא בפני בית־דין.

ג. שׁוֹר שֶׁל חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן[7] וּמִי שֶׁהוּא בִּמְדִינַת הַיָּם שֶׁנָּגְחוּ - פְּטוּרִין; אֲבָל בֵּית דִּין מַעֲמִידִין לָהֶם אַפּוֹטְרוֹפּוֹסִין[8] וּמְעִידִין בָּהֶן בִּפְנֵי הָאַפּוֹטְרוֹפּוֹסִין[9].

7) שאינם בני־דעת, שם לט. 8) במקום הבעלים. 9) ומתרים בו שישמור על השור.

ד. הִזִּיקוּ אַחַר שֶׁהוּעֲדוּ בִּפְנֵי אַפּוֹטְרוֹפּוֹסִין: אִם עֲדַיִן הוּא תָּם - מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק[10] מִגּוּפוֹ; וְאִם הוּעַד בּוֹ שְׁלֹשָׁה יָמִים וְאַחַר כָּךְ הִזִּיק - מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם מִן הַיָּפֶה[11] שֶׁבְּנִכְסֵי אַפּוֹטְרוֹפּוֹסִין[12], וְלִכְשֶׁיִּגְדְּלוּ הַיְתוֹמִים[13] יַעֲשׂוּ דִּין עִם הָאַפּוֹטְרוֹפּוֹסִין וִישַׁלְּמוּ לָהֶן[14].

10) כדעת החכמים "מעמידין אפוטרופוס לתם לגבות מגופו", שם. 11) מן המעולה. 12) מפני שלא שמרו אותו כראוי. זוהי דעת רבי יוסי בר חנינא, שם. 13) כוונתו לשור של קטן. 14) כי אחרת, איש לא יסכים להיות אפוטרופוס.

ה. שְׁוָרִים שֶׁמְּשַׁחֲקִין בָּהֶן[15] וּמְלַמְּדִין אוֹתָן לִגַּח[16] זֶה אֶת זֶה - אֵינָם מוּעָדִים זֶה לָזֶה. וַאֲפִלּוּ הֵמִיתוּ אֶת הָאָדָם - אֵינָן חַיָּבִין מִיתָה; שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי יִגַּח[17] - לֹא שֶׁיַּגִּיחוּהוּ[18].

15) לפני קהל. 16) "וזה אינו מטבע השור אלא ברצון בעליהם" (פירוש המשנה לרבינו), משום כך אינם מועדים ומשלמים חצי נזק כתם. 17) מעצמו. 18) נגד טבעו העצמי, שם לט, מא.

ו. שׁוֹר שֶׁהוּעַד[19] וְנִמְכַּר אוֹ נִתַּן בְּמַתָּנָה - חָזַר לְתַמּוּתוֹ[20]; שֶׁהָרְשׁוּת שֶׁנִּשְׁתַּנִּית[21] מְשַׁנָּה דִּינוֹ[22]. אֲבָל אִם הִשְׁאִילוֹ אוֹ מְסָרוֹ לְשׁוֹמֵר - הֲרֵי הוּא בְּחֶזְקָתוֹ[23]. וְכֵן שׁוֹר שֶׁהוּעַד בִּפְנֵי אַפּוֹטְרוֹפְּסִין, וְנִתְפַּקֵּחַ הַחֵרֵשׁ וְנִשְׁתַּפֶּה[24] הַשּׁוֹטֶה וְהִגְדִּיל הַקָּטָן, אַף עַל פִּי שֶׁבָּטְלוּ הָאַפּוֹטְרוֹפְּסִין[25] - הֲרֵי הֵן מוּעָדִין בְּחֶזְקָתָן[26], שֶׁהֲרֵי בִּרְשׁוּת בְּעָלִים הֵן[27].

19) שנעשה מועד. 20) דינו כתם, ואם יגח ברשות הקונה או ברשות מקבל המתנה ישלם חצי נזק מגופו. 21) שיצא מרשות המוכר ונכנס לרשות הקונה. 22) והכל מתחיל מחדש. דעת רב פפא שם מ: 23) אין כאן שינוי רשות "משום שכל מקום שהולך שם בעליו עליו", שם. 24) נעשה שפוי בדעתו. 25) וחובת השמירה עברה לבעלים. 26) אם נעשו מועדים אצל האפוטרופוס, נשאר להם דין מועד גם לאחר שבוטלה האפוטרופסות. 27) גם בהיותם אצל האפוטרופוס, ואין כאן שינוי רשות. דעת רבי יוסי במשנה שם לט.

ז. בְּהֵמָה שֶׁהוּעֲדָה וְחָזְרָה בָּהּ מִדָּבָר שֶׁהוּעֲדָה לוֹ - חָזְרָה לְתַמּוּתָהּ. כֵּיצַד? שׁוֹר שֶׁהוּעַד לִגַּח, וְחָזַר שֶׁלֹּא יִגַּח, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא נוֹגֵחַ[28] - הֲרֵי זֶה תָּם לִנְגִיחָה. וּמֵאֵימָתַי הוּא חֲזָרָתוֹ? עַד שֶׁיִּהְיוּ הַתִּינוֹקוֹת מְמַשְׁמְשִׁין בּוֹ[29] וְאֵינוֹ נוֹגֵחַ. וְכֵן בִּשְׁאָר הַדְּבָרִים[30] שֶׁהוּעַד לָהֶן - עַד שֶׁיְּמַשְׁמְשׁוּ בּוֹ וְלֹא יִהְיֶה עוֹשֶׂה אוֹתָן.

28) בגופו (לא בקרניו). 29) "שמושכין אותו ומשחקים בו ואינו מנגחם" (פירוש המשניות לרבינו). דעת רבי מאיר במשנה שם כג: כד. 30) כגון נגיפה, נשיכה ובעיטה, השווה למעלה פרק א, הלכה ה.

ח. שׁוֹר שֶׁהוּא מוּעָד לְמִינוֹ[31] - הֲרֵי זֶה אֵינוֹ מוּעָד לְשֶׁאֵינוֹ מִינוֹ[32]. הוּעַד לְאָדָם - אֵינוֹ מוּעָד לְבְהֵמָה[33]. הוּעַד לְקָטַנִּים[34] - אֵינוֹ מוּעָד לִגְדוֹלִים[35]. לְפִיכָךְ, אִם הִזִּיק אֶת מִין שֶׁהוּא מוּעָד לוֹ - מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם, וְאִם הִזִּיק לִשְׁאָר הַמִּינִין - מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק. הָיָה מוּעָד לְשַׁבָּתוֹת - אֵינוֹ מוּעָד לִימוֹת הַחֹל[36]; וְאִם הִזִּיק בְּשַׁבָּתוֹת - מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם, וּבִימוֹת הַחֹל - מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק. וּמֵאֵימָתַי הִיא חֲזָרָתוֹ? מִשֶּׁיְּמַשְׁמְשׁוּ הַתִּינוֹקוֹת בּוֹ בַּיּוֹם[37] שֶׁהוּא מוּעָד לוֹ וְלֹא יִהְיֶה מַזִּיק נֶזֶק שֶׁהוּעַד לוֹ.

31) לשוורים. 32) כגון סוסים וגמלים וכל שכן אדם, כדעת רב פפא בפירוש דברי המשנה בבא קמא לז. שסתמו אינו מועד. 33) וכל שכן הועד לבהמה שאינו מועד לאדם. 34) כגון עגלים. 35) אפילו באותו מין. 36) בשבת מפני שהוא בטל ממלאכתו, דעתו זחה עליו ונוגח (רש"י). 37) בדוגמא שלפנינו - בשבת.

ט. נָגַח שׁוֹר הַיּוֹם, וַחֲמוֹר לְמָחָר, וְגָמָל בְּיוֹם שְׁלִישִׁי - נַעֲשָׂה מוּעָד לַכֹּל[38]. רָאָה שׁוֹר הַיּוֹם וּנְגָחוֹ, וּלְמָחָר רָאָה שׁוֹר וְלֹא נְגָחוֹ, וּבַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי רָאָה שׁוֹר וּנְגָחוֹ, וּבְרְבִיעִי רָאָה שׁוֹר וְלֹא נְגָחוֹ, וּבַחֲמִישִׁי רָאָה שׁוֹר וּנְגָחוֹ, וּבַשִּׁשִּׁי רָאָה שׁוֹר וְלֹא נְגָחוֹ - נַעֲשָׂה מוּעָד לְסִרוּגִין[39] לִשְׁוָרִים. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[40].

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

38) כלומר, לכל שלושת המינים האלה (מגיד משנה). מכיוון שנתקיימה העדתו על ידי שלושת המינים, ואין צורך בשלוש נגיחות לכל מין ומין. שם לז. "ואם תמצא לומר ..." ורבינו דרכו לפסוק כאם תמצא לומר. ראה למעלה פרק שני הלכה יט הערה סט. 39) אם יגח ביום השביעי ישלם נזק שלם ועל נגיחה ביום השמיני לא ישלם אלא חצי נזק. 40) כגון דילוג של שני ימים ויותר.

י. רָאָה שׁוֹר הַיּוֹם וּנְגָחוֹ, וּלְמָחָר רָאָה חֲמוֹר וְלֹא נְגָחוֹ, וּבַשְּׁלִישִׁי רָאָה סוּס וּנְגָחוֹ, וּבָרְבִיעִי רָאָה גָּמָל וְלֹא נְגָחוֹ, וּבַחֲמִישִׁי רָאָה פֶּרֶד וּנְגָחוֹ, וּבַשִּׁשִּׁי רָאָה עָרוֹד[41] וְלֹא נְגָחוֹ - נַעֲשָׂה מוּעָד לְסִרוּגִין לַכֹּל[42]; וְאִם נָגַח בַּיּוֹם שֶׁהוּא מוּעָד לוֹ[43] אֶחָד מִשְּׁלֹשֶׁת הַמִּינִין שֶׁנָּגַח בְּסִרוּגִין - הֲרֵי זֶה מוּעָד.

41) חמור הבר. 42) זה צירוף של שתי הדוגמאות שבהלכה הקודמת. "לכל" לאו דוקא, כי אינו מועד אלא למינים שנגח כדברי רבינו בסוף הלכה זו. 43) שביעי, תשיעי וכו'.

יא. נָגַח בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר לְחֹדֶשׁ זֶה, וּבְשִׁשָּׁה עָשָׂר לְחֹדֶשׁ שֵׁנִי, וּבְשִׁבְעָה עָשָׂר לְחֹדֶשׁ שְׁלִישִׁי - אֵינוֹ מוּעָד, עַד שֶׁיִּשְׁלֹשׁ בְּדִלּוּג[44]. שָׁמַע קוֹל שׁוֹפָר וְנָגַח, קוֹל שׁוֹפָר וְנָגַח, קוֹל שׁוֹפָר וְנָגַח - נַעֲשָׂה מוּעָד לְשׁוֹפָרוֹת[45]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

44) שיהיו שלושה דילוגים, כי הנגיחה הראשונה שלא הייתה בדילוג אינה מן החשבון ולכן הועד רק בנגיחה רביעית וחייב נזק שלם על החמישית (כך פירש רש"י אליבא דשמואל) ואין זה דומה לסירוגין שבהלכה ט, ראה תוספות שם, ב דיבור המתחיל יום, שאין להשוות סירוגין של מינים לסירוגין של ימים, שם. 45) ואין אומרים שהנגיחה הראשונה באה רק מרוב בהלה מקול השופר. אם יגח פעם רביעית לקול השופר, ישלם נזק שלם מן העלייה, שם.

יב. נָגַח שְׁלֹשָׁה שְׁוָרִים בִּשְׁלֹשָׁה יָמִים זֶה אַחַר זֶה, וּבָרְבִיעִי נָגַח חֲמוֹר, וּבַחֲמִישִׁי נָגַח גָּמָל; אוֹ שֶׁנָּגַח חֲמוֹר וְגָמָל בַּתְּחִלָּה בִּשְׁנֵי יָמִים זֶה אַחַר זֶה, וְאַחַר כָּךְ נָגַח שְׁלֹשָׁה שְׁוָרִים זֶה אַחַר זֶה - הֲרֵי זֶה סָפֵק[46] אִם הוּא מוּעָד לְשְׁוָרִים בִּלְבַד אוֹ לִשְׁלֹשֶׁת הַמִּינִין הוּא מוּעָד. וְכֵן אִם נָגַח בִּשְׁלֹשׁ שַׁבָּתוֹת זוֹ אַחַר זוֹ וּבְאֶחָד בַּשַּׁבָּת וּבִשְׁנֵי בַּשַּׁבָּת; אוֹ שֶׁנָּגַח בַּחֲמִישִׁי בַּשַּׁבָּת וּבְעֶרֶב שַׁבָּת וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת וּבִשְׁתֵּי שַׁבָּתוֹת הַבָּאוֹת אַחֲרֶיהָ - הֲרֵי זֶה סָפֵק אִם הוּא מוּעָד לְשַׁבָּתוֹת בִּלְבַד אוֹ לִשְׁלֹשֶׁת הַיָּמִים שֶׁשְּׁנַיִם מֵהֶן חוֹל.

46) אם שור שלישי - ובבעיא ב', שור ראשון - אנו מצרפים עם השוורים, ואז הוא מועד לשוורים בלבד, או דנים אותו אחר חמור וגמל, ומועד הוא לשלושת המינים. בעייא שלא נפתרה, שם. וכן אם נגח בשלושה שבתות, אם שבת שלישית - ובבעיא ב', שבת ראשונה - מצרפים לשבתות, ומועד לשבתות בלבד, או לשני ימי החול שלאחריה - ובבעיא ב', שלפניה - ומועד הוא לשלושת הימים, ששניים מהם חול.

יג. וְכָל אֵלּוּ הַסְּפֵקוֹת וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, אֵין מְחַיְּבִין בָּהֶן אֶת הַמַּזִּיק אֶלָּא חֲצִי נֶזֶק[47]; וְאִם תָּפַשׂ הַנִּזָּק נֶזֶק שָׁלֵם - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ[48].

47) כדין תם. 48) מחמת ספק.

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) נתבאר בו חיוב קרן התמה אחר השמירה. וכן נתבאר שם התם והמועד שהזיקו גוף האדם ולא המיתוהו. וכן נתבאר משפטי המכניס בהמתו לרשות שאינה שלו ושם הזיקה בקרן או הוזקה מה דינו, וכן נתבארו שם משפטי תשלומי הנזק כיצד הוא וממה הוא, וכל פרטי תשלומי נזקי הקרן.

א. שׁוֹר שֶׁקְּשָׁרוֹ בְּעָלָיו בְּמוֹסֵרָה[2] וְנָעַל בְּפָנָיו כָּרָאוּי[3], וְיָצָא וְהִזִּיק[4]: אִם תָּם הוּא - מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק[5], וְאִם הָיָה מוּעָד - פָּטוּר; שֶׁנֶּאֱמַר: וְלֹא יִשְׁמְרֶנּוּ[6], הָא אִם שְׁמָרוֹ[7] - פָּטוּר[8], וְשָׁמוּר הוּא זֶה. וְכֵן אִם הִזִּיק בְּדָבָר שֶׁהוּא מוּעָד לוֹ מִתְּחִלָּתוֹ, כְּגוֹן שֶׁאָכַל דְּבָרִים הָרְאוּיִים לוֹ אוֹ שִׁבֵּר בְּרַגְלָיו בְּדֶרֶךְ הִלּוּכוֹ - פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּם[9].

2) בחבל. 3) דלת שיכולה לעמוד ברוח מצויה. 4) כגון שנגח. 5) כי זוהי שמירה פחותה, שכל אדם נזהר בה, ולכן מחייבת אותו התורה בחצי נזק, כדי שישמור שמירה מעולה. 6) חיובו תלוי בחוסר שמירה. 7) שמירה כל שהיא. 8) דעת ר' יהודה, בבא־קמא מה: 9) בשן וברגל מספקת שמירה פחותה לדעת הכל, שם נה:

ב. הָיָה מוּעָד לְקֶרֶן יָמִין[10] וְאֵינוֹ מוּעָד לְקֶרֶן שְׂמֹאל, וְיָצָא אַחַר שֶׁשְּׁמָרוֹ כָּרָאוּי וְנָגַח, בֵּין בְּקֶרֶן יָמִין בֵּין בִּשְׂמֹאל - מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק[11].

10) שם. 11) אף־על־פי שהוא מועד לקרן ימין, ומועד אם שמרו כראוי פטור, הוא פטור על החצי הנוסף של מועד בלבד, אבל החצי שהיה חייב בו בעודו תם אפילו אם שמרו כראוי, ממשיך הוא להיות חייב בו גם לאחר שהועד. בלשון הגמרא - "צד תמות במקומה עומדת". כדעת רב אדא בר אהבה, המפרש כך דברי ר' יהודה במשנה. בהלכה הקודמת הביא רבינו את דברי ר' יהודה במשנה כלשונם, ובהלכה ב - את פירוש הגמרא לדעת ר' יהודה. בזה מיושבת תמיהת ה"שלטי גבורים" בסוגיא זו.

ג. בְּהֵמָה שֶׁחָבְלָה בְּאָדָם, בֵּין בְּכַוָּנָה בֵּין שֶׁלֹּא בְּכַוָּנָה: אִם תַּמָּה הִיא - מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק מִגּוּפָהּ[12], וְאִם מוּעֶדֶת הִיא - מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם. וּפָטוּר מִן הַשֶּׁבֶת[13] וּמִן הַבּשֶׁת וּמִן הַצַּעַר[14] וּמִן הָרִפּוּי; שֶׁאַרְבָּעָה דְּבָרִים אֵלּוּ לֹא חִיְּבָה בָּהֶן תּוֹרָה אֶלָּא בְּאָדָם[15] שֶׁחָבַל בַּחֲבֵרוֹ, אֲבָל בְּהֵמָה שֶׁחָבְלָה בְּאָדָם -

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁהִזִּיקָה מָמוֹנוֹ שֶׁאֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא חֲצִי נֶזֶק בִּלְבַד. לְפִיכָךְ, שׁוֹרוֹ שֶׁכִּיֵּשׁ - פָּטוּר[16], וְאִם כִּיֵּשׁ הוּא בְּעַצְמוֹ - חַיָּב, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[17]. וְשׁוֹרוֹ שֶׁחָבַל בְּאָבִיו אוֹ בְּאִמּוֹ[18], אוֹ שֶׁהִדְלִיק גְּדִישׁ חֲבֵרוֹ בְּשַׁבָּת - חַיָּב בַּנִּזְקִין; וְאִלּוּ הָיָה הוּא בְּעַצְמוֹ הֶעוֹשֶׂה זֶה - פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּם[19], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[20].

12) כדעת החכמים, האומרים "כמשפט הזה יעשה לו" (שמות כא, לא) "כמשפט שור בשור, כך משפט שור באדם. מה שור בשור - תם משלם חצי נזק ומועד נזק שלם, אף שור באדם - תם משלם חצי נזק ומועד נזק שלם", בבא קמא לג. 13) מה שהפסיד בזמן המחלה. אם נשברה ידו, אין מעריכים לפי העבודה שעשה לפני שנשברה ידו, כי זה נכלל כבר בנזק, אלא רואים אותו כשומר קישואים, עבודה שיוכל לעשות גם ביד שבורה לאחר שיבריא. ומשלם את ההפסד של שכר עבודה זו בימי מחלתו. 14) אפילו שילם בעד היד, מעריכים כמה היה אדם נותן שיורידו לו את היד בסם ללא כאב, במקום שישברו לו את היד. הפרש זה הוא חשבון הצער. 15) שם פז. והטעם - "ואיש כי יתן מום בעמיתו" (ויקרא כד, יט), איש בעמיתו ולא שור בעמיתו, שם כו. דין נתינת מומים שחייבה תורה בארבעה דברים, הוא רק באדם שחבל ולא בשור בעמיתו של בעליו. 16) כגון לכלך את האדם, משנה שם לד: 17) בהלכות חובל ומזיק, פרק א. 18) של בעל השור. 19) מפני שהוא חייב מיתה על מעשה זה, ואין אדם מת ומשלם על מעשה אחד. 20) הלכות חובל ומזיק, פרק ד.

ד. הַמַּכְנִיס שׁוֹרוֹ לַחֲצַר בַּעַל הַבַּיִת שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת, וּנְגָחוֹ שׁוֹרוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת אוֹ נְשָׁכוֹ כַּלְבּוֹ - פָּטוּר[21]. וְאִם נָגַח הוּא שׁוֹר שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת: אִם הָיָה תָּם - מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק[22], וְאִם הָיָה מוּעָד - מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם, כְּדִין הַנּוֹגֵחַ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים.

21) בעל הבית יכול לומר לבעל השור: מי הרשה לך להכניס שורך לחצרי, בבא־קמא מז: 22) כדעת החכמים במשנה, שם כד:

ה. נָפַל לְבוֹר שֶׁבְּחָצֵר זוֹ וְהִכְאִישׁ אֶת מֵימָיו[23]: אִם הִכְאִישׁ אֶת מֵימָיו מִיָּד[24] בִּשְׁעַת נְפִילָה - חַיָּב[25] בְּנִזְקֵי הַמַּיִם, וְאִם אַחַר זְמַן - פָּטוּר; שֶׁהֲרֵי נַעֲשָׂה הַשּׁוֹר תַּקָּלָה[26] כְּבוֹר, וְהַמַּיִם הֲרֵי הֵן כְּכֵלִים, וְלֹא מָצִינוּ בּוֹר שֶׁחַיֵּב בּוֹ אֶת הַכֵּלִים[27]. וְאִם הִכְנִיס בִּרְשׁוּת - בַּעַל הַשּׁוֹר פָּטוּר[28]. וְאִם קִבֵּל עָלָיו בַּעַל הַבַּיִת לִשְׁמֹר - הֲרֵי הוּא[29] חַיָּב בְּנֶזֶק הַשּׁוֹר[30] שֶׁנָּפַל לַבּוֹר.

23) המכונסים בו, שם מז: 24) כגון שהיה מלוכלך בצואה. 25) כדין מזיק ממש. 26) ודינו כבור, שם מח: 27) דין זה לומדים מן הפסוק "ונפל שמה שור או חמור" (שמות כא, לג) שור ולא אדם, חמור ולא כלים. שם כח: 28) כי בעל החצר חייב לשמור על בורו, אבל גם בעל החצר פטור על הנזק שהוזק השור. 29) בעל החצר. 30) דעת רבי במשנה שם מז: , ושמואל פסק כמותו שם מח: , והלכה כשמואל בדינים.

ו. הִכְנִיס שׁוֹרוֹ[31] לַחֲצַר בַּעַל הַבַּיִת שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת, וְהִזִּיק אֶת בַּעַל הַבַּיִת אוֹ שֶׁהֵזִיק בּוֹ בַּעַל הַבַּיִת[32], אוֹ שֶׁחָפַר בֶּחָצֵר בּוֹרוֹת שִׁיחִין[33] וּמְעָרוֹת - בַּעַל הַשּׁוֹר חַיָּב בְּנִזְקֵי חָצֵר, וּבַעַל חָצֵר חַיָּב בְּנִזְקֵי הַבּוֹר[34], שֶׁהֲרֵי עָלָיו לְסָתְמוֹ[35].

31) מימרת רבא שם, מח. 32) כגון שנתקל בו. 33) חפירות ארוכות. 34) אם הפקיר רשותו, אף־על־פי שנעשה על־ידי שור, ונתבאר בהלכה הקודמת, ששור שעשה בור אין בעליו חייבים בנזקיו. 35) לפני שהפקירו, שהרי בורו הוא, וכאשר מפקירו הריהו נותן תקלה ברשות הרבים, ועל כן הרי הוא כאילו עשאו בעצמו.

ז. הִזִּיק בַּעַל הַבַּיִת אֶת הַשּׁוֹר[36]: אִם הִזִּיקוֹ שֶׁלֹּא לְדַעַת - פָּטוּר, שֶׁהֲרֵי אוֹמְרִין לוֹ[37]: לָמָּה נִכְנַסְתָּ שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת, שֶׁלֹּא יָדַעְתִּי עַד שֶׁשָּׁגַגְתִּי בְּךָ; וְאִם הִזִּיקוֹ לְדַעַת - חַיָּב[38] נֶזֶק שָׁלֵם, מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ לוֹ רְשׁוּת לְהוֹצִיאוֹ מֵרְשׁוּתוֹ, אֲבָל לְהַזִּיקוֹ אֵין לוֹ רְשׁוּת.

36) גם זה מדברי רבא שם. 37) בעל החצר לבעל השור. 38) דעת רב פפא שם.

ח. שָׁמִין[39] לְנֶזְקִין. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁשִּׁבֵּר כְּלִי שֶׁל חֲבֵרוֹ - בֵּין הוּא בֵּין בְּהֶמְתּוֹ - אֵין אוֹמְרִים לַמַּזִּיק: קַח אַתָּה הַכְּלִי הַשָּׁבוּר וְשַׁלֵּם לָזֶה דְּמֵי הַכְּלִי, אֶלָּא אוֹמְדִין כַּמָּה פָּחַת הַכְּלִי מִדָּמָיו, וְנוֹתֵן לוֹ כָּל הַפְּחָת[40] - אִם הַמַּזִּיק מוּעָד, אוֹ חֲצִי הַפְּחָת - אִם הָיָה תָּם. שֶׁנֶּאֱמַר: וְהַמֵּת יִהְיֶה לוֹ - לַנָּזָק, פְּחַת הַנְּבֵלָה[41] שֶׁל נִזָּק[42]. וְשֶׁבַח הַנְּבֵלָה[43] - חוֹלְקִין אוֹתוֹ[44] הַנָּזָק וְהַמַּזִּיק.

39) מעריכים. 40) אם הכלי היה שוה 10 ש"ח, ולאחר שנשבר שווה 2 ש"ח, הרי הפחת 8 ש"ח, והכלי השבור שייך לניזק. 41) אם פחתו דמיה משעת המיתה עד שעת המשפט. 42) והמזיק ישלם חצי נזק או נזק שלם, לפי מחיר הנבילה בשעת המיתה. 43) אם מחירה עלה משעת המיתה עד שעת המשפט. 44) כדעת ר' יהודה, ולפי תשובת ר' יוחנן, שם לד:

ט. כֵּיצַד? שׁוֹר שָׁוֶה מָאתַיִם שֶׁנִּגְחוּהוּ וָמֵת, וַהֲרֵי הַנְּבֵלָה שָׁוָה בִּשְׁעַת מִיתָה מֵאָה, וּבִשְׁעַת הַעֲמָדָה בַּדִּין פָּחֲתָה וַהֲרֵי שָׁוָה שְׁמוֹנִים - אֵין הַמַּזִּיק מְשַׁלֵּם אֶלָּא מֵאָה, אִם הָיָה מוּעָד; וְאִם הָיָה תָּם - מְשַׁלֵּם לוֹ חֲמִשִּׁים מִגּוּפוֹ[45].

45) והנבילה לניזק.

י. הִשְׁבִּיחָה הַנְּבֵלָה וַהֲרֵי הִיא שָׁוָה בִּשְׁעַת הַעֲמָדָה בַּדִּין מֵאָה וְעֶשְׂרִים - הֲרֵי הַמַּזִּיק מְשַׁלֵּם לוֹ תִּשְׁעִים[46], אִם הָיָה מוּעָד; וְאִם הָיָה תָּם - מְשַׁלֵּם

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אַרְבָּעִים וַחֲמִשָּׁה מִגּוּפוֹ. וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר: וְגַם אֶת הַמֵּת יֶחֱצוּן - [שֶׁבַח הַמֵּת יֶחֱצוּן].

46) מחלקין את השבח בין המזיק והניזק, וכאילו הנבילה שוה מאה ועשר. א"כ הנזק הוא תשעים.

יא. שׁוֹר שֶׁוֶה מָאתַיִם[47] שֶׁנָּגַח שׁוֹר שֶׁוֶה מָאתַיִם וְהִפְחִיתוֹ חֲמִשִּׁים, וּבִשְׁעַת הַעֲמָדָה בַּדִּין הִשְׁבִּיחַ הַנִּזָּק וַהֲרֵי הוּא שֶׁוֶה אַרְבַּע מֵאוֹת זוּז, וְאִלּוּלֵא הַנִּגִּיחָה שֶׁהִפְחִיתוֹ הָיָה שֶׁוֶה שְׁמוֹנֶה מֵאוֹת[48] - בֵּין שֶׁפִּטְמוֹ בֵּין שֶׁשָּׁבַח מֵאֵלָיו - אֵין נוֹתֵן אֶלָּא כִּשְׁעַת הַנִּזֶּק[49]. כָּחַשׁ מֵחֲמַת הַמַּכָּה[50] בִּשְׁעַת הַעֲמָדָה בַּדִּין, וַהֲרֵי הַפְּחָת שֶׁוֶה מֵאָה[51] - נוֹתֵן לוֹ כִּשְׁעַת הַעֲמָדָה בַּדִּין.

47) ברייתא שם לד. 48) והנזק הוא ארבע מאות זוז, והניזק תובע מאתים בתם או ארבע מאות במועד. 49) מועד חמשים, ותם עשרים וחמש. 50) אבל אם הפחת בא מחמת מלאכה, נותן כבשעת הנזק, כי אין המזיק אשם בזה. 51) במקום חמשים בשעת הנזק, שם, שם. ואין זה דומה לפחת נבילה משעת מיתה עד שעת העמדה בדין, שהפחת של ניזק, כי שם הפחת בא מאליו בגלל קלקול הנבילה, והיה לו לניזק למכרה מיד, אבל במקרה שלנו סבור הניזק לפעמים שהבהמה תתרפא והיא נכחשת, ומכיון שזה בא מחמת המכה, חייב המזיק.

יב. הִשְׁבִּיחַ הַמַּזִּיק[52] בִּשְׁעַת הַעֲמָדָה בַּדִּין: אִם מֵחֲמַת שֶׁפִּטְמוֹ[53] שָׁבַח - אֵינוֹ מִשְׁתַּלֵּם מִמְּנוּ אֶלָּא מַה שֶּׁהָיָה שָׁוֶה בַּשָּׁעָה שֶׁהִזִּיק; וְאִם מֵחֲמַת עַצְמוֹ הִשְׁבִּיחַ[54] - מִשְׁתַּלֵּם חֲצִי נֶזֶק מִמְּנוּ כֻּלּוֹ כִּשְׁעַת הַעֲמָדָה בַּדִּין.

52) כגון שור תם שוה 50 ש"ח נגח שור, והנזק הוא בשיעור 200 ש"ח. חצי נזק - 100 ש"ח, אולם בתם גובים מגופו, והריהו שוה 50 ש"ח בלבד. בשעת העמדה בדין, עלה מחירו של המזיק למאה ש"ח. הניזק תובע כעת את כל חצי הנזק בסך מאה ש"ח מן המזיק. 53) בעל המזיק לשורו. 54) כלומר 50 ש"ח בלבד. בעל המזיק יכול לטעון: אני הוצאתי כסף ופטמתי את שורי, ואתה תקח?! (שם).

יג. עַל הַמַּזִּיק לִטְרֹחַ[55] בַּנְּבֵלָה עַד שֶׁמַּמְצִיא אוֹתָהּ לַנִּזָּק. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁנָּפַל הַשּׁוֹר לְבוֹר וָמֵת - מַעֲלֶה הַנְּבֵלָה מִן הַבּוֹר וְנוֹתְנָהּ לַנִּזָּק, וְאַחַר כָּךְ שָׁמִין לוֹ פְּחַת נְבֵלָה. שֶׁנֶּאֱמַר: כֶּסֶף יָשִׁיב לִבְעָלָיו וְהַמֵּת[56] יִהְיֶה לוֹ - מְלַמֵּד, שֶׁהוּא חַיָּב לְהָשִׁיב אֶת הַנְּבֵלָה וְאֶת הַפְּחָת שֶׁפָּחֲתָה מִן הַחַי לַנִּזָּק[57]; וְאִם הָיָה תָּם - חֲצִי הַפְּחָת, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

55) גובה הניזק כל חצי הנזק, כי השור שייך לניזק, כדעת ר' עקיבא שם לג. "הוחלט השור" לניזק. 56) דעת אבא־שאול ואחרים, שם יא. 57) משמע, שאף את המת ישיב לבעליו. 58) זהו פירוש ל"כסף ישיב לבעליו". 59) למעלה הלכה ח.

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) נתבארו בו מהות הבעלים שבעלי החיים המזיקים הם שלהם, או שהזיקו ובשעת הנזק לא היו להם בעלים, או שהזיקו דבר שאינו של הדיוט. וכן אם היו להם בעלים ואחר הנזק יצאו לרשות אדון אחר, וכן נתבאר שם האיך בית דין גובים נזקין אלו, ואי זו ראיה צריך הניזק כדי שיגבו לו נזקו.

א. שׁוֹר שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁנָּגַח שׁוֹר שֶׁל הֶקְדֵּשׁ, אוֹ שׁוֹר שֶׁל הֶקְדֵּשׁ שֶׁנָּגַח שׁוֹר שֶׁל יִשְׂרָאֵל - פָּטוּר; שֶׁנֶּאֱמַר: שׁוֹר רֵעֵהוּ[2]. וְכָל הַקֳּדָשִׁים[3] שֶׁחַיָּבִין בָּהֶן מְעִילָה[4] - אֵין בָּהֶן דִּין נְזָקִין[5]. וּפְסוּלֵי הַמִּקְדָּשִׁין[6] - יֵשׁ בָּהֶן דִּין נְזָקִין[7], בֵּין שֶׁהִזִּיקוּ בֵּין שֶׁהֵזִּקוּ, שֶׁהֲרֵי יָצְאוּ לְפִדְיוֹן וְלִהְיוֹתָם חֵלִין.

2) "וכי יגוף שור איש את שור רעהו", ולא שור של הקדש, משנה בבא־קמא לז: 3) בין קדשי מזבח, כגון בהמת עולה או בהמת חטאת משהוקדשה עד אחר זריקת הדם, ובין קדשי בדק הבית. 4) אם נהנה מהם בשוגג, משלם חומש נוסף על הקרן, ומביא קרבן אשם מעילות. 5) כי נקראים "קדשי ה'". 6) כגון שנפל בהם מום ונפדו. 7) כי "שור רעהו" נקרא, שם נג: ואף־על־פי שיש בהם קצת קדושה, שאסורים בגיזה ועבודה.

ב. שְׁלָמִים[8] שֶׁהִזִּיקוּ - גּוֹבֶה[9] מִבְּשָׂרָם[10], וְאֵינוֹ גּוֹבֶה מִן הַבָּשָׂר כְּנֶגֶד אֵמוּרֵיהֶן[11]; שֶׁהָאֵמוּרִים שֶׁל קָדָשִׁים קַלִּים[12] מוֹעֲלִין בָּהֶן, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת מְעִילָה[13]. וְכֵן תּוֹדָה שֶׁהִזִּיקָה[14] - גּוֹבֶה מִבְּשָׂרָהּ, וְאֵינוֹ גּוֹבֶה מִן הַלֶּחֶם[15] הַבָּא עִמָּהּ; שֶׁאֵין הַלֶּחֶם מִכְּלַל בָּשָׂר[16].

8) הנמנים עם קדשים קלים, וממון בעלים הם, שם יג. 9) חצי נזק. 10) כי תם גובה מגופו, והבשר ממון בעלים הוא. 11) החלקים שמקריבים על גבי המזבח, כגון החלב המכסה את הקרב, שתי הכליות ועוד (ויקרא ג, ג־ד). ביאור לדין זה בהלכה הבאה. 12) כגון שלמים, תודה, בכור, מעשר בהמה ועוד, שהבשר נאכל ואת האימורים מקריבים על המזבח. 13) פרק ב. 14) שם יג: 15) ויקרא ז, יב. 16) ותם גובה מגופו של המזיק בלבד.

ג. וְכֵיצַד גּוֹבֶה? שֶׁיֹּאכַל הַנִّזָּק וַחֲבוּרָתוֹ מִן הַבָּשָׂר בִּקְדֻשָּׁה[17] כְּנֶגֶד חֲצִי נֶזֶק שֶׁלּוֹ. וְכֵיצַד אֵינוֹ גּוֹבֶה כְּנֶגֶד הָאֵמוּרִין? שֶׁאִם הָיָה לוֹ לְגִבּוֹת בַּחֲצִי נִזְקוֹ שָׁוֶה דִּינָר, וְהָיָה כָּל הַבָּשָׂר עִם הָאֵמוּרִין שָׁוֶה שְׁנֵי דִינָרִים, וְהַבָּשָׂר בִּלֹּא אֵמוּרִין שָׁוֶה דִּינָר וָחֲצִי - אֵינוֹ גּוֹבֶה שְׁנֵי שְׁלִישֵׁי הַבָּשָׂר[18], אֶלָּא חֲצִי הַבָּשָׂר בִּלְבַד[19].

17) כדין קדשים קלים. 18) כלומר, חצי נזק כולו מן הבשר. 19) כלומר, שלושת רבעי דינר. ורבע הדינר, כנגד החלק המגיע לו מן האימורים, מפסיד הניזק. המזיק יכול

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לטעון: הבשר שלי והאימורים של הקדש. אני משלם מן הבשר שלי בהתאם לחלקי המוטל עלי, ואין אני אחראי לחלק האימורים, שהם קדשי ה'.

ד. וְכֵן שׁוֹר הֶפְקֵר[20] שֶׁהִזִּיק - פָּטוּר; שֶׁנֶּאֱמַר: שׁוֹר רֵעֵהוּ - עַד שֶׁיִּהְיוּ הַנְּכָסִים מְיֻחָדִים לְבָעָלִים[21]. כֵּיצַד? שׁוֹר הֶפְקֵר שֶׁנָּגַח, וְקֹדֶם שֶׁיִּתְפּוֹשׂ אוֹתוֹ הַנִּזָּק בָּא אַחֵר וְזָכָה בּוֹ - הֲרֵי זֶה פָּטוּר[22]. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא שׁוֹר הַמְיֻחָד לְבָעָלִים שֶׁהִזִּיק, וְאַחַר שֶׁהִזִּיק הִקְדִּישׁוֹ אוֹ הִפְקִירוֹ - הֲרֵי זֶה פָּטוּר; עַד שֶׁיִּהְיוּ לוֹ בְּעָלִים בִּשְׁעַת הֶזֵּקוֹ וּבִשְׁעַת הַעֲמָדָה בַּדִּין[23].

20) בלי בעלים, שם יג: 21) משנה שם ט: 22) כי בשעת הנגיחה לא היו לו בעלים. 23) שנאמר: "והועד בבעליו... והמית איש" (שמות כא, כט) עד שתהא מיתה והעמדה בדין שווין כאחד, כלומר בבעל אחד, שם.

ה. שׁוֹר שֶׁל יִשְׂרָאֵל[24] שֶׁנָּגַח שׁוֹר שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכָבִים, בֵּין תָּם בֵּין מוּעָד - פָּטוּר; לְפִי שֶׁאֵין הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים מְחַיְּבִין[25] אֶת הָאָדָם עַל בְּהֶמְתּוֹ שֶׁהִזִּיקָה, וַהֲרֵי אָנוּ דָּנִין לָהֶם כְּדִינֵיהֶם[26]. וְשׁוֹר שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁנָּגַח שֶׁל יִשְׂרָאֵל, בֵּין תָּם בֵּין מוּעָד - מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם; קְנָס זֶה הוּא לְעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, לְפִי שֶׁאֵינָן זְהִירִין בַּמִּצְוֹת וְאֵינָן מְסַלְּקִין הַנֶּזֶק[27], וְאִם לֹא תְּחַיֵּב אוֹתָן עַל נִזְקֵי בְּהֶמְתָּן - אֵין מְשַׁמְּרִין אוֹתָהּ, וּמַפְסִידִין מָמוֹן הַבְּרִיּוֹת.

24) משנה שם לז: 25) בית־הדין שלהם אינו מטיל על בעל הבהמה חובת תשלום בעד נזקי בהמתו, ואינו רואה בזה נושא לטיפול בית המשפט. 26) ירושלמי בבא־קמא פרק ד הלכה ג, "ר' אבהו בשם ר' יוחנן אמר: כדיניהם". 27) מתוך שאין חסים על ממון זולתם. לפי הגמרא (שם לח.). ודין זה נאמר רק בעמים שלא קיבלו עליהם שבע מצוות בני נח.

ו. שׁוֹר תָּם שֶׁהִזִּיק[28], אִם מְכָרוֹ הַמַּזִּיק עַד שֶׁלֹּא עָמַד בַּדִּין[29], אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מָכוּר[30] - הֲרֵי הַנִּזָּק גּוֹבֶה הֵימֶנּוּ[31], וְחוֹזֵר הַלּוֹקֵחַ וְגוֹבֶה מִן הַמַּזִּיק שֶׁמָּכַר לוֹ; שֶׁכֵּיוָן שֶׁנָּגַח קוֹל יֵשׁ לוֹ[32], וְלֹא הָיָה לוֹ לַלּוֹקֵחַ לִקַּח עַד שֶׁיִּגְבֶּה הַנִּזָּק.

28) ברייתא, שם לג: 29) עם הניזק. 30) והקונה רשאי לעבוד בשור. 31) כי שור תם גובים מגופו, וכאילו עשו אותו אפותיקי לניזק. 32) ואינו דומה לשאר אפותיקי של מטלטלין, שאין גובים מן הקונה. ברייתא זו, לפי דעת רבינו, נאמרה לדעת ר' עקיבא, שאמר "הוחלט השור", אולם זה דוקא לאחר שעמד בדין, ולא לפני שעמד בדין (עי' מאירי לבבא־קמא עמוד 102, ועי' מגיד־משנה).

ז. הִקְדִּישׁוֹ הַמַּזִּיק - הֲרֵי זֶה מֻקְדָּשׁ[33], כְּדֵי שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ[34]: הֶקְדֵּשׁ יוֹצֵא בְּלֹא פִּדְיוֹן. שְׁחָטוֹ - גּוֹבֶה מִבְּשָׂרוֹ. נְתָנוֹ בְּמַתָּנָה - מַה שֶּׁעָשָׂה עָשׂוּי[35], וְיִגְבֶּה הַנִּזָּק מִמֶּנּוּ.

33) אפילו לדעת רבי עקיבא. 34) היודע שזה שורו של פלוני ואינו יודע שנגח, וראה שהקדישו ויצא לחולין, יאמר: הקדש יוצא בלא פדיון, שם. 35) ורשאי המקבל לעבוד בו, כמו בדין מזיק שמכר.

ח. הִזִּיק וְעָמַד בַּדִּין[36] וְאַחַר כָּךְ מְכָרוֹ - אֵינוֹ מָכוּר[37]. הִקְדִּישׁוֹ - אֵינוֹ מֻקְדָּשׁ. נְתָנוֹ בְּמַתָּנָה - לֹא עָשָׂה וְלֹא כְּלוּם. קָדְמוּ[38] בַּעֲלֵי חוֹבוֹת שֶׁל מַזִּיק[39] וּתְפָסוּהוּ, בֵּין שֶׁחָב עַד שֶׁלֹּא הִזִּיק[40] בֵּין הִזִּיק עַד שֶׁלֹּא חָב - לֹא זָכוּ, אֶלָּא הַנִּזָּק גּוֹבֶה מִמֶּנּוּ[41]; שֶׁאֲפִלּוּ הָיָה שֶׁל בַּעֲלֵי חוֹבוֹת מִתְּחִלָּה[42] וְהִזִּיק - הֲרֵי זֶה גּוֹבֶה מִגּוּפוֹ.

36) המשך הברייתא הקודמת. 37) כי השור הוחלט, וגופו שייך כבר לניזק. 38) לפני שבא הניזק. 39) שלהם חייב המזיק כסף. 40) אפילו אם החוב שלהם קדם לנזק, והם הראשונים בתור לפני הניזק. 41) משור המזיק. 42) לפני שהזיק, שם לד.

ט. מוּעָד[43] שֶׁהִזִּיק, בֵּין עָמַד בַּדִּין בֵּין שֶׁלֹּא עָמַד בַּדִּין, וְהִקְדִּישׁוֹ אוֹ מְכָרוֹ אוֹ נְתָנוֹ בְּמַתָּנָה אוֹ שְׁחָטוֹ - מַה שֶּׁעָשָׂה עָשׂוּי[44]. קָדְמוּ בַּעֲלֵי חוֹבוֹת וְהִנְהִיגוּהוּ[45], בֵּין חָב עַד שֶׁלֹּא הִזִּיק בֵּין הִזִּיק עַד שֶׁלֹּא חָב - זָכוּ בּוֹ; לְפִי שֶׁאֵין מִשְׁתַּלֵּם הַנִּזָּק[46] אֶלָּא מִן הַמְּעֻלָּה שֶׁבְּנִכְסֵי הַמַּזִּיק[47], וַהֲרֵי כָּל נְכָסָיו מְשֻׁעְבָּדִין[48] לְנֶזֶק זֶה.

43) המשך הברייתא הקודמת. 44) והשור כולו קניינו של ההקדש, של הקונה, או של מקבל המתנה. 45) לרשותם. 46) מגופו. 47) ודינו כבעל־חוב, ובמטלטלין אין דין קדימה, ובעל־חוב מאוחר שקדם וגבה מהם, זכה. 48) ואין שעבודו על גוף השור במיוחד, כמו בתם.

י. כְּשֶׁבֵּית דִּין נִזְקָקִין לִגְבּוֹת לַנִּזָּק מִנִּכְסֵי הַמַּזִּיק - גּוֹבִין מִן הַמִּטַּלְטְלִין תְּחִלָּה[49]; וְאִם לֹא הָיוּ לוֹ מִטַּלְטְלִין כְּלָל אוֹ שֶׁלֹּא הָיוּ לוֹ מִטַּלְטְלִין כְּנֶגֶד כָּל הַנֶּזֶק - גּוֹבִין הַשְּׁאָר מִן הַקַּרְקַע הַמְּעֻלָּה שֶׁבְּנִכְסֵי הַמַּזִּיק[50]. וְכָל זְמַן שֶׁיִּמְצְאוּ מִטַּלְטְלִין, וַאֲפִלּוּ סֵבִין[51] - אֵין נִזְקָקִין לַקַּרְקַע.

49) "כסף ישיב לבעליו" (שמות כא, לד) לרבות שוה כסף, ואפילו סובין, שם ז. וכדעת רב פפא (שם עמוד ב), שכל מטלטלין הם בחינת "מיטב", כי אם אי־אפשר למכור במקום זה, יימכרו במקום אחר. 50) "מיטב שדהו ומיטב כרמו ישלם" (שם כב, ד), וכדעת ר' עקיבא, שהכוונה למיטב שדהו של מזיק (שם ז.). בקרקע דרוש "מיטב", כדי שישיג בנקל קונה. 51) קליפות גרגרי התבואה הנשארות בנפה אחרי שהוציאה את הקמח.

יא. מֵת הַמַּזִּיק קֹדֶם שֶׁיְּשַׁלֵּם - אֵין בֵּית דִּין נִזְקָקִין

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לַמִּטַּלְטְלִין שֶׁל יְתוֹמִים[52], אֶלָּא לַקַּרְקַע. וְגוֹבִין לַנִּזָּק מִן הַזִּבּוּרִית[53]. מִפְּנֵי שֶׁהַנִּזָּק נַעֲשָׂה כְּבַעַל חוֹב[54], וְהַמִּטַּלְטְלִין אֵינָן מְשֻׁעְבָּדִין לְבַעַל חוֹב. וְאִם תָּפַס הַנִּזָּק הַמִּטַּלְטְלִין בְּחַיֵּי הַמַּזִּיק - גּוֹבִין לוֹ מֵהֶם לְאַחַר מוֹתוֹ[55].

52) כי מטלטלין של יתומים אינם משועבדים לא לבעל־חוב ולא לניזק (שם יד:). משמע, שאפילו מטלטלין של יתומים גדולים אין גובים. 53) הקרקע הגרועה ביותר, משנה גיטין מח: 54) התובע חוב מן היתומים. 55) כי זכה בהם בתפיסתו, דברי רבא בבא־קמא יד:

יב. כְּבָר תִּקְּנוּ הַגְּאוֹנִים[56] לִגְבּוֹת בַּעַל חוֹב מִן הַמִּטַּלְטְלִין[57], וּפָשְׁטָה תַּקָּנָה זוֹ בְּכָל בָּתֵּי דִינִין. לְפִיכָךְ מַגְבִּין הַנִּזָּקִין[58] מִן הַמִּטַּלְטְלִין שֶׁל יְתוֹמִים. וְאִם לֹא הִנִּיחַ מִטַّלְטְלִין[59] - גּוֹבִין לוֹ מִן הַזִּבּוּרִית[60]; שֶׁכָּל הַבָּא לִפְרַע מִנִּכְסֵי יְתוֹמִים - לֹא יִפְרַע אֶלָּא מִן הַזִּבּוּרִית, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[61].

56) רי"ף בבא־קמא (הוצאת וילנא ו.) 57) מכיון שהרבה בני אדם אין להם קרקע, והמלוה סומך על המטלטלין (מאירי). 58) ודינם כבעל־חוב, דעת הרי"ף שם. 59) הסדר כמו במזיק: קודם מטלטלין, ואם אין מטלטלין גובה קרקע. 60) ולא עידית כמו ממזיק עצמו. 61) בהלכה יא.

יג. אֵין הַנִּזָּקִין[62] מִשְׁתַּלְּמִין, וְאֵין חַיָּבִין בְּכֹפֶר[63], וְאֵין הַבְּהֵמָה נֶהֱרֶגֶת[64], אֶלָּא בִּרְאָיָה בְּרוּרָה[65] וּבְעֲבָדִים הַכְּשֵׁרִים[66] לְהָעִיד. שֶׁלֹּא תֹּאמַר: הוֹאִיל וְאֵין מְצוּיִין בְּאֲרוּוֹת הַסּוּסִים וּבְרֶפֶת הַבָּקָר וְגִדְרוֹת צֹאן אֶלָּא הָעֲבָדִים וְהָרוֹעִים[67] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, אִם הֵעִידוּ שֶׁבְּהֵמָה זוֹ הִזִּיקָה אֶת זוֹ - שׁוֹמְעִין לָהֶם, וְאִם הֵעִידוּ קְטַנִּים אוֹ נָשִׁים שֶׁאָדָם זֶה חָבַל אֶת זֶה אוֹ הֵעִידוּ בִּשְׂאָר נְזָקִין - סוֹמְכִין עֲלֵיהֶן[68]. אֵין הַדָּבָר כֵּן, אֶלָּא אֵין מְחַיְּבִים לְעוֹלָם מָמוֹן עַל פִּי עֵדִים עַד שֶׁיִּהְיוּ עֵדִים הַכְּשֵׁרִים לְהָעִיד שְׂאָר עֵדֵיוֹת[69], וְיָעִידוּ[70], וִיחַיְּבוּ בֵּית דִּין הַמַּזִּיק לְשַׁלֵּם.

62) משנה בבא־קמא יד: 63) מועד שהמית את האדם משלם כופר ליורשים. 64) כשהמיתה אדם. 65) ולא על יסוד אומדנא. 66) ולא בעבדים, בנשים ובגויים. 67) הרועים פסולים לעדות, כי דינם כגזלנים, מפני שמרעים בהמתם בשדות אחרים, סנהדרין כה: 68) מכיון שאין עדים אחרים שראו, ואין לדמות למקרים שאפשר להזמין מראש עדים כשרים, כגון בהלואה ועוד. 69) כגון הלואה. 70) על הנזק וכו׳.

יד. שׁוֹר שֶׁהָיָה רוֹעֶה[71] עַל גַּבֵּי הַנָּהָר[72] וְנִמְצָא שׁוֹר הָרוּג בְּצִדּוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁזֶּה מְנַגֵּחַ וְזֶה מוּעָד לִנַּח, זֶה מְנַשֵּׁךְ וְזֶה מוּעָד לִשֹּׁךְ - אֵין אוֹמְרִים[73]: בְּיָדוּעַ שֶׁזֶּה נְשָׁכוֹ וְזֶה נְגָחוֹ. וַאֲפִלּוּ גָּמָל הָאוֹחֵר[74] בֵּין הַגְּמַלִּים וְנִמְצָא [גָּמָל] הָרוּג בְּצִדּוֹ - אֵין אוֹמְרִים[75]: בְּיָדוּעַ שֶׁזֶּה הֲרָגוֹ, עַד שֶׁרָאוּהוּ עֵדִים כְּשֵׁרִים.

71) בבא־בתרא צג. 72) רשב"ם בגמרא שם אומר: לא גרסינן "על גב הנהר". לעיני רבינו כן היתה הגירסא "ע"ג נהר". 73) לשון הגמרא שם. והטעם הוא, מכיון שיש שם עוד שוורים, אין דנים לפי אומדנא בלי ראיה ברורה. 74) נושך ובועט. 75) פלוגתא של תנאים שם, ופסק כתנא־קמא.

~ יום רביעי כ"ה טבת ~

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי[1]

1) נתבאר מהו הנקרא "גוף הנזק" כדי שיהיו תשלומי התם נגבים ממנו. וכן נתבאר בו אם אירע ספק או מחלוקת בין המזיק והניזק, דינם ופרטי דברים אלו וכן משפט מזיק אחד שהזיק לשנים וכיוצא בזה באלו הדברים.

א. בְּהֵמָה[2] מְעֻבֶּרֶת שֶׁהִזִּיקָה - גּוֹבֶה חֲצִי נֶזֶק מִמֶּנָּה וּמִוְּלָדָהּ[3]; מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִגּוּפָהּ[4]. אֲבָל תַּרְנְגֹלֶת שֶׁהִזִּיקָה - אֵינוֹ גּוֹבֶה[5] מִבֵּיצָתָהּ[6]; מִפְּנֵי שֶׁהַבֵּיצָה אֵינָהּ מִגּוּפָהּ, אֲבָל מֻבְדֶּלֶת וּמֻפְרֶשֶׁת מִמֶּנָּה[7].

2) בבא קמא מו. 3) ואם הפרה איננה, גובה כל חצי הנזק מן הוולד. זוהי דעת רבא שם, מז. 4) הוולד, בהיותו עובר בשעת הנגיחה, גוף אחד הוא עם הפרה. על כן גם בתם שאינו גובה אלא מגופו, גובה אף מן הוולד. 5) חצי הנזק. 6) שהטילה לאחר שהזיקה. זהו המשך דברי רבא, שם. 7) אינה מחוברת לגוף התרנגולת אפילו בהיותה עוד במעיה, מה שאין כן וולד בהיותו עובר שמחובר לפרה. ומזה אתה למד, שאם ידוע שהביצה הייתה מקושרת לאשכול או לאם בשעה שהזיקה, גובים ממנה (לפי מגיד משנה וכדעת התוספות).

ב. מְעֻבֶּרֶת שֶׁנָּגְחָה וְנִמְצָא וְלָדָהּ בְּצִדָּהּ, וְאֵין יָדוּעַ אִם עַד שֶׁלֹּא נָגְחָה יָלְדָה[8] אוֹ אַחַר שֶׁנָּגְחָה יָלְדָה[9] - מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק מִן הַפָּרָה[10], וְאֵינוֹ גּוֹבֶה מִן הַוָּלָד כְּלוּם[11] עַד שֶׁיְּבִיא[12] רְאָיָה שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁנָּגְחָה הָיְתָה מְעֻבֶּרֶת; שֶׁהַמּוֹצִיא[13] מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו לְהָבִיא הָרְאָיָה[14].

8) ואין לוולד כל חלק בנגיחה, וכל חצי הנזק משתלם אך ורק מגוף הפרה. 9) ואז גובה חצי הנזק מן הפרה ומוולדה, כמו בהלכה הקודמת. 10) בנוגע לתשלום מגוף הפרה אין הבדל אימתי נולד הוולד. 11) אפילו במקרה שהפרה איננה. בניגוד לדעת סומכוס (במשנה, שם), שממון המוטל בספק חולקים, וגובים מן הוולד רבע נזק, היינו חצי מחצי הנזק. 12) הניזק. 13) ממון. 14) זוהי דעת החכמים, דם, מו:

ג. שׁוֹר שֶׁנָּגַח פָּרָה מְעֻבֶּרֶת וְנִמְצָא עֻבָּרָהּ נוֹפֵל[15] בְּצִדָּהּ, וְאֵין יָדוּעַ אִם עַד שֶׁלֹּא נָגְחָה הִפִּילָה[16] אוֹ מֵחֲמַת נְגִיחָה הִפִּילָה[17] - מְשַׁלֵּם נֵזֶק הַפָּרָה[18], וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּם נֵזֶק הַוָּלָד[19]; שֶׁהַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

15) מת. 16) ובעל השור אינו אשם בנזק העובר. 17) ובעל השור חייב אף בחצי נזק של העובר, כלומר, חצי דמי העובר, אם השור היה תם, ונזק שלם אם היה מועד. 18) תם כדינו ומועד כדינו. 19) אפילו היה מועד אינו משלם כלום, בניגוד לדעת סומכוס, שתם משלם רבע ומועד חצי דמי העובר.

ד. נָגַח פָּרָה מְעֻבֶּרֶת וְהִפִּילָה - אֵין שָׁמִין פִּחַת פָּרָה[20] בִּפְנֵי עַצְמָהּ וּפִחַת הַוָּלָד בִּפְנֵי עַצְמוֹ[21], אֶלָּא שָׁמִין כַּמָּה הָיְתָה הַפָּרָה שָׁוָה כְּשֶׁהָיְתָה מְעֻבֶּרֶת[22] וּבְרִיאָה[23] וְכַמָּה הִיא שָׁוָה עַכְשָׁו[24], הִיא וְהַנֵּפֶל שֶׁלָּהּ, וּמְשַׁלֵּם הַפִּחָת[25], אוֹ חֶצְיוֹ[26] - אִם הָיָה תָּם.

20) ההפרש בין דמי הפרה החיה לדמי הפרה המתה. 21) ההפרש בין דמי הוולד החי לדמי הוולד המת. 22) מחיר זה כולל דמי עובר ולא דמי וולד חי, שדמיו מרובים מדמי עובר. חישוב זה הוא לטובת המזיק הטוען: שורי הזיק פרה מעוברת, על כן גם החישוב צריך להיות לפי דמי פרה מעוברת. 23) כשהיא מעוברת היא נראית בריאת בשר ושמנה, וזה מעלה את דמיה. 24) לאחר הנגיחה. 25) אם הוא מועד. 26) חצי הפחת.

ה. הָיְתָה הַפָּרָה לְאַחֵר וְהַוָּלָד לְאַחֵר: הֲרֵי פִּחַת הַשֹּׁמֶן[27] שֶׁפָּחַת גּוּף הַפָּרָה[28] - לְבַעַל הַפָּרָה, וּפִחַת הַנֶּפַח[29] - חוֹלְקִין אוֹתוֹ בַּעַל הַפָּרָה עִם בַּעַל הַוָּלָד[30], וְהַנֵּפֶל - שֶׁל בַּעַל הַוָּלָד.

27) כשהפרה מעוברת היא מוסיפה שומן, וזה בא בחישוב דמי הנזק. 28) שהרי השומן נבלע באיבריה, ואין לגוף העובר חלק בו. משום כך פחת זה שייך לבעל הפרה. 29) כשהפרה מעוברת הנפח שלה גדול יותר ונראית בעלת איברים גדולים, ומחירה עולה. גם זה בא בחישוב דמי הנזק. 30) ובעל הוולד מקבל חצי, שהרי גם לגוף הוולד חלק בגידול הנפח.

ו. שׁוֹר שֶׁהָיָה רוֹדֵף אַחַר שׁוֹר אַחֵר וְהֶזֵּק[31], הַנִּזָּק אוֹמֵר: שׁוֹרְךָ הִזִּיק, וְזֶה אוֹמֵר: אֵינִי יוֹדֵעַ[32], שֶׁמָּא בְּסֶלַע לָקָה - הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה. וְאַף עַל פִּי שֶׁהַנִּזָּק אוֹמֵר: אֲנִי יוֹדֵעַ בְּוַדַּאי, וְזֶה אוֹמֵר: אֵינִי יוֹדֵעַ. טָעַן הַנִּזָּק וְאָמַר: וַדַּאי אַתָּה יוֹדֵעַ[33] שֶׁשּׁוֹרְךָ הִזִּיק - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע שְׁבוּעַת הֶסֵּת[34] שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ, אִם הָיָה מוּעָד; אֲבָל אִם הָיָה תָּם - פָּטוּר אַף מִשְּׁבוּעַת הֶסֵּת; שֶׁאֲפִלּוּ הוֹדָה מֵעַצְמוֹ[35] - פָּטוּר, שֶׁחֲצִי נֶזֶק קְנָס הוּא, וּמוֹדֶה בִּקְנָס - פָּטוּר הוּא[36].

31) הנרדף. 32) כך מפרשת שם הגמרא את המשנה "רישא ניזק ברי ומזיק שמא". אין מחייבים לשלם כסף אלא על פי הוכחה ברורה, ואין טענת הניזק־התובע מספקת, אפילו היא חזקה מטענת הספק של המזיק. 33) ואתה טוען "איני יודע" כדי להשתמט מן התשלום. 34) שבועה שתיקנוה חכמי הגמרא לכופר בכל, ואין לתובע עדים (שבועות מ:) ופירוש המלה "היסת" הוא, החכמים הסיתוהו להישבע, כדי להפיס את דעת התובע. שבועה כזו שונה מיתר השבועות בזה, שאינה צריכה נקיטת חפץ, כלומר, אין הנשבע אוחז ספר תורה (רבינו בפרק יא מהלכות שבועות הלכה יג). 35) ששורו נגח. 36) בבא קמא סד: דין זה לומדים מן הפסוק "אשר ירשיעון אלוהים" (שמות כב, ח), ולא המרשיע את עצמו.

ז. הָיוּ שְׁנַיִם רוֹדְפִים אַחַר אֶחָד, וַהֲרֵי עֵדִים שֶׁאֶחָד מֵהֶן הִזִּיק[37], וְאֵין הָעֵדִים יוֹדְעִים אֵי זֶהוּ מִשְּׁנֵיהֶם, זֶה אוֹמֵר: שׁוֹרְךָ הִזִּיק, וְזֶה אוֹמֵר: שׁוֹרְךָ הִזִּיק - שְׁנֵיהֶם פְּטוּרִין[38]. וְאִם הָיוּ שְׁנֵיהֶם שֶׁל אִישׁ אֶחָד - חַיָּב לְשַׁלֵּם[39] מִגּוּף הַפְּחוּת שֶׁבִּשְׁנֵיהֶם[40]. וְאִם הָיוּ מוּעָדִין - מְשַׁלְּמִין נֶזֶק שָׁלֵם מִגּוּפָם שֶׁל[41].

37) ולא כמו בהלכה הקודמת שספק הוא, אם השור הזיק. במקרה זה לו הודה המזיק, היה חייב לשלם, ואין לפטור אותו כדין מודה בקנס, כי ישנם עדים ואף על פי שאינם יודעים שורו של מי הזיק, מועילה עדותם שלא לדונו כמודה בקנס (לחם משנה, הלכה ט). 38) על יסוד הכלל הנזכר בהלכה הקודמת "המוציא מחברו עליו הראיה". 39) כי וודאי הוא ששורו הזיק. 40) כשהוא תם. ואם כולו אינו שווה דמי חצי הנזק, מפסיד הניזק את ההפרש, כי המזיק יוכל לטעון שמא הפחות הזיק. 41) כי התשלום מוטל על בעל השור ועל נכסיו ולכן אין כל משקל לשאלה: מי הזיק.

ח. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[42]? בְּשֶׁשְּׁנֵי הַשְּׁוָרִים עוֹמְדִין; אֲבָל אִם מֵת אֶחָד מֵהֶן אוֹ אָבַד, וְהָיָה אֶחָד מֵהֶן תָּם, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן שֶׁל אִישׁ אֶחָד - פָּטוּר, שֶׁהֲרֵי אוֹמֵר לוֹ: הָבֵא רְאָיָה[43] שֶׁזֶּה הָעוֹמֵד הוּא שֶׁהִזִּיק וַאֲשַׁלֵּם לְךָ.

42) שאם היו שניהם של איש אחד חייב לשלם. 43) כי המוציא מחבירו עליו הראייה. שמא המזיק זה שאבד או שמת, ותם אינו משלם אלא מגופו. [ודין זה נאמר רק כשנאבד התם, אבל כשנאבד המועד חייב בעל השוורים בחצי נזק ממה נפשך, אם המועד הזיק, חייב לשלם מנכסיו נזק שלם, ואם התם הזיק, הרי הוא עומד לפנינו ואפשר לגבות מגופו. כך פירש בעל מאירת עיניים בחושן משפט סימן ת סעיף קטן ה. אולם סגנונה של הלכה זו כאן מתנגד לפירוש זה. רבינו כותב אם מת "אחד מהם", ומשמע שאין כל הבדל איזה מהם מת. מתקבל איפוא על הדעת פירושו השני, שהמדובר כשלא ידוע איזה מהם תם ואיזהו מועד].

ט. הָיוּ שְׁנֵי הַשְּׁוָרִים[44] הָרוֹדְפִין אֶחָד גָּדוֹל[45] וְאֶחָד קָטָן[46], הַנִּזָּק אוֹמֵר: גָּדוֹל הִזִּיק, וְהַמַּזִּיק אוֹמֵר: קָטָן הִזִּיק; הָיָה אֶחָד תָּם וְאֶחָד מוּעָד, הַנִּזָּק אוֹמֵר: מוּעָד הִזִּיק[47], וְהַמַּזִּיק אוֹמֵר: תָּם הִזִּיק[48] - הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה[49].

44) שם לה: הלכה זו עוסקת במקרה שאין עדים כלל. 45) המספיק לתשלום חצי נזק. 46) שאינו מספיק

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לתשלום חצי נזק. 47) ואתה חייב לי נזק שלם. 48) ומגיע לך רק חצי נזק ומגופו של הנוגח. 49) ואם הניזק לא יביא ראייה, לא יקבל אפילו מה שהודה בו המזיק, בהתאם לכלל "טענו חיטים והודה לו בשעורים פטור אף מדמי השעורים", שם לה: (ראה פירוש המשנה לרבינו). ואפילו לדעת האומרים שבתם ומועד אין לדונו כטענו חיטים והודה לו בשעורים, מפני שגם התם בכלל נכסי המזיק ונכלל בטענתו של הניזק, אף על פי כן פטור המזיק מכלום, כדין מודה בקנס, שהרי אין עדים. הטעם של הכלל הוא: התובע עצמו מודה שהנתבע אינו חייב לו שעורים, והודאת בעל הדין כמאה עדים. וראה חושן משפט סימן פח עוד כמה טעמים.

י. לֹא הָיְתָה שָׁם[50] רְאָיָה בְּרוּרָה שֶׁזֶּה הִזִּיק, אֶלָּא עֵדִים מְעִידִים שֶׁאֶחָד מִשְּׁנֵי אֵלּוּ הִזִּיק - מְשַׁלֵּם הַמַּזִּיק כְּמוֹ שֶׁאוֹמֵר[51]. וְאִם טָעַן הַנִּזָּק: שֶׁאַתָּה יוֹדֵעַ וַדַּאי, שֶׁזֶּה הִזִּיק בְּפָנַיִךְ[52] - חֲרֵי הַמַּזִּיק נִשְׁבָּע שְׁבוּעַת הַתּוֹרָה[53] וּמְשַׁלֵּם כְּמוֹ שֶׁהוֹדָה, שֶׁחֲרֵי הוֹדָה בְּמִקְצָת.

50) במקרה המתואר בהלכה הקודמת. 51) ואין זה דומה לטענו בחיטים וכו', כי שם אין עדים כלל וכאן דנים במקרה שיש עדים (מגיד משנה) וראה ש"ך חושן משפט סימן פח סעיף קטן טו. 52) כגון במקרה של תם ומועד טוען הניזק: אתה יודע שהמועד הזיק. 53) כדין כל מודה במקצת, ולא ככופר הכל שנשבע שבועת היסת (ראה למעלה הלכה ו). וטעמו של דבר הוא: כשהניזק אינו טוען שהמזיק עצמו יודע, מתקבלת על הדעת טענת המזיק שלא ידוע לו איזה שור הזיק ולכן הוא פטור משבועה (ש"ך חושן משפט סימן ת סעיף קטן ד), מה שאין כן כשהניזק טוען: אתה יודע שהגדול הזיק.

יא. הָיוּ הַנִּזָּקִין שְׁנַיִם, אֶחָד גָּדוֹל וְאֶחָד קָטָן, וְהַמַּזִּיקִין אֶחָד גָּדוֹל וְאֶחָד קָטָן, הַנִּזָּק אוֹמֵר: גָּדוֹל הִזִּיק אֶת הַגָּדוֹל[54] וְהַקָּטָן אֶת הַקָּטָן[55], וְהַמַּזִּיק אוֹמֵר: לֹא כִי[56], אֶלָּא קָטָן הִזִּיק אֶת הַגָּדוֹל[57] וְגָדוֹל אֶת הַקָּטָן[58]; אוֹ שֶׁהָיָה אֶחָד תָּם וְאֶחָד מוּעָד, הַנִּזָּק אוֹמֵר: הַמּוּעָד הִזִּיק אֶת הַגָּדוֹל[59] וְתָם הִזִּיק אֶת הַקָּטָן[60], וְהַמַּזִּיק אוֹמֵר: תָּם הִזִּיק אֶת הַגָּדוֹל[61] וְהַמּוּעָד הִזִּיק אֶת הַקָּטָן[62] - הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה. לֹא הָיְתָה שָׁם רְאָיָה בְּרוּרָה[63] - הַמַּזִּיק פָּטוּר[64]. לְמָה זֶה דּוֹמֶה? לְזֶה טוֹעֵן אֶת חֲבֵרוֹ חִטִּים וְהוֹדָה לוֹ בִּשְׂעוֹרִים, שֶׁהוּא נִשְׁבָּע שְׁבוּעַת הַסֵּת[65] וּפָטוּר אַף מִדְּמֵי שְׂעוֹרִים[66], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת טוֹעֵן. וְאִם תָּפַס הַנִּזָּק - חֲרֵי מְשַׁלֵּם[67] לַקָּטָן מִן הַגָּדוֹל וְלַגָּדוֹל מִן הַקָּטָן, כְּמוֹ שֶׁהוֹדָה הַמַּזִּיק; אֲבָל אִם לֹא תָּפַס - אֵין מוֹצִיאִין מִן הַמַּזִּיק כְּלוּם.

54) וגוף המזיק הגדול מספיק לתשלום חצי הנזק הגדול, מה שאין כן גוף הקטן. 55) ומגופו אקבל חצי הניזק הקטן, ודמי חצי נזק שורי הגדול אקח משורך הגדול. 56) לא כן. 57) ותיקח רק את הקטן לתשלום חצי נזקו של הגדול, אף על פי שחצי נזק של הגדול מרובה על כל שוויו, ותפסיד את השאר. 58) ותיקח חצי נזק הקטן מן הגדול. 59) ואתה חייב לשלם לי מנכסיך דמי שור גדול. 60) ומגופו אקח חצי הנזק של הקטן. 61) ותיקח אותו בלבד, ואף על פי שאינו שווה חצי דמי הגדול שניזק ותפסיד את ההפרש. 62) ומגיע לך מנכסי דמי קטן בלבד. 63) הכוונה שאין שם עדים כלל, כי במקרה שיש עדים על הנגיחה, אלא שאינם יודעים איזה מהם הזיק את הגדול, נאמר למעלה בהלכה י, שמשלם כמו שאומר המזיק, וטעם הדבר נתבאר שם (מגיד משנה). 64) אף ממה שהודה. 65) כי הוא כופר בחיטים. 66) כי התובע מודה שהנתבע אינו חייב לו. 67) ואף על פי שמודה בקנס פטור ובכל מודה בקנס הדין הוא שאפילו אם תפס מוציאים מידו, סובר רבינו שחצי נזק עדיף על קנס אחר, ואין מוציאים מיד הניזק אם תפס. וכן פירש גם הראב"ד, מובא כאן במגיד משנה.

יב. שׁוֹר שֶׁנָּגַח וְחָזַר וְנָגַח שׁוֹר אַחֵר - חֲרֵי הַנִּזָּק הָרִאשׁוֹן וְהַבְּעָלִים שֶׁתָּפִין בּוֹ. כֵּיצַד? שׁוֹר שָׁוֶה מָאתַיִם שֶׁנָּגַח שׁוֹר שָׁוֶה מָאתַיִם, וְאֵין הַנִּבְלָה יָפָה כְּלוּם - הַנִּזָּק נוֹטֵל מֵאָה, וּבַעַל הַשּׁוֹר מֵאָה. חָזַר וְנָגַח שׁוֹר אַחֵר[68] שָׁוֶה מָאתַיִם, וְאֵין הַנִּבְלָה יָפָה כְּלוּם - הָאַחֲרוֹן נוֹטֵל מֵאָה, וְהַנִּזָּק שֶׁלְּפָנָיו עִם הַבְּעָלִים נוֹטְלִין חֲמִשִּׁים חֲמִשִּׁים זוּז[69]. חָזַר וְנָגַח שׁוֹר שָׁוֶה מָאתַיִם, וְאֵין הַנִּבְלָה יָפָה כְּלוּם - הָאַחֲרוֹן נוֹטֵל מֵאָה[70], וְנִזָּק שֶׁלְּפָנָיו חֲמִשִּׁים[71], וְהַנִּזָּק הָרִאשׁוֹן עִם הַבְּעָלִים עֶשְׂרִים וַחֲמִשָּׁה עֶשְׂרִים וַחֲמִשָּׁה[72]. וְכֵן עַל דֶּרֶךְ זֶה חוֹלְקִין וְהוֹלְכִים[73].

68) חייבים שני השותפים, היינו הבעלים והניזק, בתשלום חצי נזק בסך מאה זוז. 69) הבעלים והניזק הראשון מחלקים ביניהם את מאה הזוזים הנותרים. 70) כי כולם אחראים לנזקו. 71) חלקו בשור היה מאה, כלומר חצי השור, על כן עליו להשתתף בתשלום חצי הנזק ב־50%, היינו, חמישים זוז, ונשארים לו חמישים זוז בלבד. 72) חמישים זוז הנותרים מחלקים ביניהם הבעלים והניזק הראשון שווה בשווה, כי חלקיהם בשור שווים היו. 73) במקרה שחזר לתמותו (למעלה פרק ו הלכה ז), או שהיה מועד לשוורים ונגח מין אחר, שאם לא כן אין כל אפשרות לדין זה, שהרי אחרי שלוש נגיחות נעשה מועד.

יג. נִזָּק שֶׁתָּפַס בְּהֵמָה שֶׁהִזִּיקָה, לִגְבּוֹת חֲצִי נִזְקוֹ מִגּוּפָהּ - נַעֲשָׂה עָלֶיהָ שׁוֹמֵר שָׂכָר[74] לִנְזָקִין; וְאִם יָצְתָה וְהִזִּיקָה - הַנִּזָּק הָרִאשׁוֹן חַיָּב[75] בִּנְזָקֶיהָ, וְהַבְּעָלִים פְּטוּרִין. כֵּיצַד? שׁוֹר שָׁוֶה מָאתַיִם שֶׁנָּגַח וְהִכְּסִיד מָאתַיִם, וּתְפָסוֹ הַנִּזָּק לִגְבּוֹת מִמֶּנּוּ מֵאָה, וְחָזַר וְנָגַח וְהִכְּסִיד בְּמֵאָה וְאַרְבָּעִים - חֲרֵי הַנִּזָּק הָאַחֲרוֹן מִשְׁתַּלֵּם שִׁבְעִים, וְהַנִּזָּק הָרִאשׁוֹן שֶׁתָּפְסוֹ מִשְׁתַּלֵּם מוֹתַר נִזְקוֹ, וְהוּא שְׁלִשִׁים[76], וְהַבְּעָלִים מֵאָה[77]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[78].

74) כדין המלווה על המשכון (בבא מציעא פ:). 75) כי

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הוא אחראי לשמירת השור. 76) כי הוא אחראי לכל חצי הנזק בסך שבעים זוז. 77) חלקו הקודם בשור בעינו עומד, משנה שם לו. וגמרא לו: 78) אם מספר הניזקים גדול יותר, תמיד אחרון אחרון נשכר, וחלק הבעלים שמור ועומד.

יד. שְׁנֵי שְׁוָרִים תַּמִּים שֶׁחָבְלוּ זֶה בָּזֶה - מְשַׁלְּמִין בַּמּוֹתָר[79] חֲצִי נֶזֶק. שְׁנֵיהֶם מוּעָדִין, אוֹ מוּעָד וְאָדָם שֶׁחָבְלוּ זֶה בָּזֶה - מְשַׁלְּמִין בַּמּוֹתָר נֶזֶק שָׁלֵם. אֶחָד תָּם וְאֶחָד מוּעָד: מוּעָד בְּתָם[80] - מְשַׁלֵּם בַּמּוֹתָר נֶזֶק שָׁלֵם, תָּם בְּמוּעָד - מְשַׁלֵּם בַּמּוֹתָר חֲצִי נֶזֶק. כֵּיצַד? שׁוֹר תָּם שֶׁהִפְסִיד[81] בְּשׁוֹר תָּם אַחֵר שָׁוֶה מָנֶה, וְחָזַר זֶה הָאַחֲרוֹן וְהִפְסִיד בָּרִאשׁוֹן שָׁוֶה אַרְבָּעִים - הֲרֵי בַּעַל הָרִאשׁוֹן מְשַׁלֵּם לְבַעַל הָאַחֲרוֹן שְׁלֹשִׁים[82]. הָיוּ שְׁנֵיהֶם מוּעָדִין - בַּעַל הָרִאשׁוֹן מְשַׁלֵּם שִׁשִּׁים. הָרִאשׁוֹן מוּעָד[83] וְאַחֲרוֹן תָּם[84] - בַּעַל הָרִאשׁוֹן מְשַׁלֵּם שְׁמוֹנִים. הָרִאשׁוֹן תָּם[85] וְהָאַחֲרוֹן מוּעָד[86] - בַּעַל הָרִאשׁוֹן מְשַׁלֵּם עֲשָׂרָה.

79) בהפרש של דמי שתי החבלות שכל אחד חייב. 80) אם הנזק שהמועד הזיק עלה על דמי חצי הנזק שהזיק התם. 81) שעשה הפסד. 82) חצי ההפרש. 83) וחייב מאה זוז. 84) וחייב עשרים זוז. 85) וחייב חמישים זוז. 86) וחייב ארבעים זוז. משמיענו רבינו שלא תחשוב שמעמידים נזק תחת נזק, אפילו במועד ותם, והמועד משלם רק את הנזק העודף, ובדין ראשון מועד ואחרון תם משלם המועד רק שישים, אין הדין כן, אלא משלם שמונים, היינו מאה נזק שלם פחות חצי הנזק שהזיק התם.

פֶּרֶק עֲשִׂירִי[1]

1) נתבאר בו משפט בהמה שהמיתה את האדם אם היא תמה ואם היא מועדת, שהבעלים משלמים את הכופר, וכיצד היא נעשית מועדת לדבר זה, ומהות הבעלים שהבהמה הממיתה היא שלהם, וכיצד תמית ובאי זה רשות ואי זה נפש תמית ותהיה חייבת.

א. שׁוֹר שֶׁהֵמִית אֶת הָאָדָם בְּכָל מָקוֹם[2] - בֵּין גָּדוֹל[3] בֵּין קָטָן[4], בֵּין עֶבֶד[5] בֵּין בֶּן חוֹרִין, אֶחָד תָּם וְאֶחָד מוּעָד[6] - הֲרֵי זֶה נִסְקָל. וְאִם הֵמִית אֶת הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים[7] - פָּטוּר, כְּדִינֵיהֶם[8].

2) בין ברשות היחיד ובין ברשות הרבים. 3) בן שלש עשרה שנה ויום אחד שהביא שתי שערות. 4) שהרי כתוב בפירוש "או בן יגח או בת יגח, כמשפט הזה יעשה לו" (שמות כא, לא). 5) שכתוב "אם עבד יגח השור... והשור יסקל" (שם לב). 6) שבשניהם כתוב עונש סקילה. בתם - "סקול יסקל השור", ובמועד - "השור יסקל" (שם כח, כט). את כל הדינים הנ"ל מביאה המשנה בבא־קמא מא. 7) השוה למעלה פרק ח הלכה ה. 8) והרי אנו דנין להם כדיניהם, כנאמר למעלה.

ב. אֶחָד שׁוֹר וְאֶחָד שְׁאָר בְּהֵמָה חַיָּה וָעוֹף[9] שֶׁהֵמִיתוּ - הֲרֵי אֵלּוּ נִסְקָלִין. מַה בֵּין תָּם שֶׁהָרַג אֶת הָאָדָם לְמוּעָד[10] שֶׁהָרַג אֶת הָאָדָם? שֶׁהַתָּם פָּטוּר מִן הַכֹּפֶר[11], וְהַמּוּעָד חַיָּב בְּכֹפֶר[12]; וּבִלְבַד שֶׁיִּהְיֶה מוּעָד לַהֲרֹג[13].

9) אמנם בתורה כתוב "וכי יגח שור", אולם "שור" הוא דוגמה בלבד, ולקוחה מן המציאות היום־יומית. וראה למעלה פ"א, ה"א (וראה עדויות פ"א מי"ב). 10) הלא שניהם נסקלים. 11) פטור מלשלם דמי האדם ההרוג ליורשיו, כי כתוב מפורש "ובעל השור נקי" (שמות כא, כח). שם מא, ומא: 12) שמות כא, ל. 13) אדם או בהמה, אבל מועד לחבל אדם - אינו חייב כופר, שם.

ג. וְהוֹאִיל וְכָל בְּהֵמָה חַיָּה וָעוֹף שֶׁהָרְגוּ אֶת הָאָדָם[14] נִסְקָלִין, הֵיאַךְ יִמָּצֵא מוּעָד לַהֲרֹג[15] עַד שֶׁיְּשַׁלְּמוּ בְּעָלָיו אֶת הַכֹּפֶר? כְּגוֹן שֶׁהָרַג שְׁלֹשָׁה עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים[16] וְאַחַר כָּךְ הָרַג יִשְׂרָאֵל; שֶׁהַמּוּעָד לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים הֲרֵי זֶה מוּעָד לְיִשְׂרָאֵל[17]. אוֹ שֶׁהָרַג שְׁלֹשָׁה יִשְׂרָאֵל טְרֵפָה[18] וְאַחַר כָּךְ הָרַג שָׁלֵם[19]. אוֹ שֶׁהָרַג וּבָרַח[20], וּבָרְבִיעִי נִתְפַּס; שֶׁאֵין הַבְּעָלִים חַיָּבִין בְּכֹפֶר עַד שֶׁיְּסַקֵּל הַשּׁוֹר[21]. וְכֵן אִם סִכֵּן שְׁלֹשָׁה בְּנֵי אָדָם[22] כְּאֶחָד, אוֹ שֶׁהָרַג שָׁלֹשׁ בְּהֵמוֹת[23] - הֲרֵי זֶה מוּעָד לַהֲרִיגָה[24], וּבְעָלִים מְשַׁלְּמִין אֶת הַכֹּפֶר[25]. וְכֵן אִם הִכִּירוּ עֵדִים אֶת בַּעַל הַשּׁוֹר וְלֹא הִכִּירוּ אֶת הַשּׁוֹר[26] בְּפַעַם רִאשׁוֹנָה וּשְׁנִיָּה וּשְׁלִישִׁית, וּבָרְבִיעִית רָאוּ שׁוֹרוֹ שֶׁהָרַג[27] וְלֹא הָיוּ יוֹדְעִין אִם זֶה הוּא הַשּׁוֹר שֶׁהָרַג בְּשָׁלֹשׁ פְּעָמִים הָרִאשׁוֹנוֹת אוֹ אַחֵר הָיָה[28] - הוֹאִיל וְהוּעֲדוּ הַבְּעָלִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶם בִּבְקָרָם שׁוֹר שֶׁהָרַג שָׁלֹשׁ פְּעָמִים, הָיָה לָהֶם לִשְׁמֹר כָּל בְּהֶמְתָּם[29], וּמֵאַחַר שֶׁלֹּא שָׁמְרוּ - מְשַׁלְּמִין אֶת הַכֹּפֶר.

14) בפעם הראשונה. 15) זוהי קושיית הגמרא, שם. 16) תשובת ר' שימי, שם. שור שהמית גוי פטור, למעלה הלכה א. 17) המגיד־משנה תמה על רבינו שפסק כדעת רב שימי, שהרי הגמרא מתפלאה על רב שימי, ומקשה: "ומועד לגויים הוי מועד לישראל?!" ומסיימת ואומרת, "אלא אמר ר' שמעון בן לקיש...", זאת־אומרת שתשובת רב שימי נדחתה. והוא מתרץ ואומר: שרבינו אינו גורס "אלא", והוא מפרש בניחותא, ש"מועד לגויים הוי מועד לישראל", ור' שמעון בן לקיש אומר טעם שני. 18) אדם שיש בו אחד הדברים שמטריפים בבהמה, כגון שניקב קרום מוחו, ואין סוקלים שור על טריפה, מכיון ש"אדם הרוג הרג". 19) ומועד לטריפה הרי זה מועד לשלם, שם. 20) שלוש פעמים, שם. 21) כמו שכתוב: "השור יסקל . . . אם כופר יושת עליו" (שמות כא, כט־ל). על כן אם לא נתפס, אין הבעלים משלמים כופר. 22) ולא מתו, וכשהרג אדם רביעי מתו כולם, בבא־קמא מא. 23) שם. 24) ומה שפסק רבינו למעלה פרק ו הלכה ח, שמועד לאדם אינו מועד לבהמה, וכל־שכן שמועד לבהמה אינו מועד לאדם, לא נאמר אלא במועד להזיק, אבל במועד להריגת בהמה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מועד גם לאדם, ומכל־שכן להיפך. ראה מאירי לבבא־קמא עמוד 127, וכסף־משנה כאן. 25) כשהרג אדם אחרי ג' הבהמות. 26) הם יודעים מי הוא בעל השור שהמית, אבל אינם יודעים לציין בדיוק איזה שור הוא, כי יש לו לאיש זה כמה שוורים. 27) ויודעים בדיוק איזה שור הרג ברביעית. 28) שגם כן שייך לאותם הבעלים, אבל יודעים הם ששור אחד נגח כל שלש הנגיחות הראשונות. 29) מכיון שאינם יודעים איזהו הרג. זוהי תשובת רבינא בגמרא, שם.

ד. זֶה שֶׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה[30] 'וְגַם בְּעָלָיו יוּמָת' - מִפִּי הַשְּׁמוּעָה[31] לָמְדוּ, שֶׁחִיּוּב מִיתָה זוֹ בִּידֵי שָׁמַיִם[32]; וְאִם נָתַן כֹּפֶר הַנֶּהֱרָג[33] - מִתְכַּפֵּר לוֹ. וְאַף עַל פִּי שֶׁהַכֹּפֶר כַּפָּרָה[34], מְמַשְׁכְּנִין מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב בְּכֹפֶר[35] בְּעַל כָּרְחוֹ.

30) בשור מועד שהרג אדם. 31) מפי קבלת חכמינו ז"ל. 32) ולא בידי אדם. במסכת סנהדרין טו: דרשו: "אמר קרא "מות יומת המכה רוצח הוא" (במדבר לה, כא), על רציחתו אתה הורגו, ואי אתה הורגו על רציחת שורו". 33) תשלום דמי הנהרג. זוהי דעת החכמים: "ונתן פדיון נפשו" (שמות כא, ל) דמי ניזק, שם מ. 34) וחייבי כפרה, כגון חייבי חטאות ואשמות - אין ממשכנים אותם. 35) ואינו דומה לחייב קרבן חטאת או אשם, שמוחזק בעינינו שלא יתרשל, ויביא את הקרבן לה', ועל כן אין צורך למשכן אותו. אבל בכופר עלול אדם להקל, כי הוא משלם אותו לחבירו, ויראה בזה חוב רגיל. ולפיכך יש צורך למשכן אותו, אם אינו משלם. זוהי בעיא שלא נפתרה בגמרא שם, ורבינו פוסק לחומרא. ואף־על־פי שדרכו לפסוק שאין מוציאים ממון בבעיא שלא נפשטה, בתשלומי כפרה דן לחומרא, וכן בהלכה ה; ובחידושי הרשב"א תירץ, שרבינו אומר שבית־דין ממשכן את זה שנתחייב בכופר, והאיבעיא בגמרא מתכוונת ליורשי הנהרג (מגיד־משנה).

ה. שׁוֹר[36] שֶׁל שְׁנֵי שֻׁתָּפִין שֶׁהָרַג - כָּל אֶחָד מֵהֶם מְשַׁלֵּם כֹּפֶר שָׁלֵם[37]; שֶׁהֲרֵי כָּל אֶחָד מֵהֶן צָרִיךְ כַּפָּרָה גְּמוּרָה[38].

36) מועד. 37) ואינו דומה לנזק רגיל, שכל אחד מן השותפים משלם חצי. 38) מה־שאין־כן בנזק רגיל, שצריך רק להשלים להניזק דמי נזקו בשלמותם. גם זו בעיא שלא נפתרה בגמרא, שם. גם כאן מחמיר רבינו, משום שאין זה ספק ממון סתם שפוסקים לקולא לנתבע, אלא זה ענין של כפרה.

ו. אֵין גּוֹמְרִין דִּינוֹ שֶׁל שׁוֹר אֶלָּא בִּפְנֵי בְּעָלָיו[39], אִם הָיוּ לוֹ בְּעָלִים; אֲבָל אִם לֹא הָיוּ לוֹ בְּעָלִים, כְּגוֹן שׁוֹר הַמִּדְבָּר[40] וְשׁוֹר שֶׁל הֶקְדֵּשׁ וְשׁוֹר שֶׁל גֵּר שֶׁמֵּת וְאֵין לוֹ יוֹרְשִׁין אִם הֵמִית - הֲרֵי זֶה נִסְקָל[41], וְגוֹמְרִין דִּינוֹ אַף עַל פִּי שֶׁאֵין לוֹ בְּעָלִים[42]. וְכֵן שׁוֹר הָאִשָּׁה[43] וְשׁוֹר הַיְתוֹמִים[44] וְשׁוֹר הָאַפּוֹטְרוֹפּוֹסִים[45] שֶׁהֵמִיתוּ - נִסְקָלִין. וְאֵין הָאַפּוֹטְרוֹפּוֹסִים מְשַׁלְּמִין אֶת הַכֹּפֶר[46]; שֶׁהַכֹּפֶר כַּפָּרָה הוּא[47], וְאֵין הַקְּטַנִּים וְהַחֵרְשִׁים וְהַשּׁוֹטִים בְּנֵי חִיּוּב כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ צְרִיכִין כַּפָּרָה.

39) שם מד: 40) שהוא הפקר ואין לו בעלים. 41) משנה שם, וכדעת החכמים. 42) כי ההעדה בבעלים בתורה נאמרה רק בשיש לו בעלים. 43) אף־על־פי שבתורה כתוב "בעל השור", לשון זכר (רש"י). 44) שאין להם אפוטרופוס. 45) השייך ליתומים או לחרש ושוטה. 46) ברייתא שם, מ. 47) בניגוד לחצי נזק ונזק שלם, שחייב האפוטרופוס לשלם, וחוזר וגובה מן היתומים כשיגדלו. השוה למעלה פרק ו הלכה ד.

ז. שׁוֹר שֶׁהוּא טְרֵפָה[48] שֶׁהָרַג אֶת הַנֶּפֶשׁ[49], אוֹ שֶׁהָיָה הַשּׁוֹר שֶׁל אָדָם טְרֵפָה - אֵינוֹ נִסְקָל[50]; שֶׁנֶּאֱמַר: וְגַם בְּעָלָיו יוּמָת - כְּמִיתַת הַבְּעָלִים כָּךְ מִיתַת הַשּׁוֹר[51], וְכֵיוָן שֶׁבְּעָלָיו כְּמֵת הֵם חֲשׁוּבִים וְאֵינָן צְרִיכִין מִיתָה[52] - הֲרֵי זֶה פָּטוּר[53].

48) כגון ניקב קרום מוחו, או יש בו אחד משאר י"ז סוגי טרפות. 49) בפני עדים, אבל אם הרג בפני בית־דין הורגים אותו משום "ובערת הרע מקרבך" (דברים יג, ו - ראב"ד). 50) זוהי דעת רב אשי בסנהדרין עח. 51) מקישים זה לזה, מכיון שהתורה כתבתם בפסוק אחד, שם. 52) ואין לקיים בו "וגם בעליו יומת". [בגמרא שם נימוק אחר, שעדות זו אי אתה יכול להזימה, ואולי שני הנימוקים עולים בקנה אחד]. 53) לפיכך גם שורו פטור, ואין מקיימים בו "השור יסקל". אותו הנימוק גם בשור שהוא עצמו טריפה והרג את הנפש. אילו בעליו היו טריפה, היו פטורים ממיתה, כך גם שורו שהוא טריפה פטור ממיתה.

ח. הַמְשַׁסֶּה[54] כֶּלֶב בַּחֲבֵרוֹ וַהֲרָגוֹ - אֵין הַכֶּלֶב נִסְקָל[55]. וְכֵן אִם גִּירָה בּוֹ בְּהֵמָה אוֹ חַיָּה וַהֲרָגוּהוּ. אֲבָל אִם שִׂסָּה בּוֹ נָחָשׁ, וַאֲפִלּוּ הִשִּׁיכוֹ בּוֹ[56], וְהֲרָגוֹ - הַנָּחָשׁ נִסְקָל[57]; שֶׁאֵרֶס הַנָּחָשׁ שֶׁמִּמִּית מֵעַצְמוֹ מִקִּיאוֹ[58]. לְפִיכָךְ, זֶה הָאָדָם שֶׁהִשִּׁיךְ בּוֹ נָחָשׁ פָּטוּר מִמִּיתַת בֵּית דִּין[59].

54) בקול או בתנועת יד. 55) כדין שור שהגיחו אותו, שאינו חייב מיתה, ראה למעלה פרק ו הלכה ה. 56) שם את שיני הנחש בגוף האדם. 57) כדעת החכמים במשנה סנהדרין עו: עח. 58) ולפיכך דינו כהורג מעצמו וחייב, שם עח. 59) אבל חייב בדיני שמים, כי גרם למות האדם.

ט. אֵין הַבְּהֵמָה נִסְקֶלֶת אִם הֵמִיתָה עַד שֶׁנִּתְכַּוְּנָה לְהַזִּיק לְמִי שֶׁהִיא חַיֶּבֶת עָלָיו סְקִילָה[60]. אֲבָל שׁוֹר שֶׁהָיָה מִתְכַּוֵּן לַהֲרֹג אֶת הַבְּהֵמָה וְהָרַג אֶת הָאָדָם[61], נִתְכַּוֵּן לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים וְהָרַג לְיִשְׂרָאֵל, נִתְכַּוֵּן לִנְפָלִים[62] וְהָרַג בֶּן קְיָמָא - פָּטוּר מִן הַמִּיתָה[63]. וְאִם הָיָה מוּעָד[64] - הַבְּעָלִים חַיָּבִין בְּכֹפֶר[65], אוֹ בְּקִנָּס אִם הֵמִית עֶבֶד[66]; וְאַף עַל פִּי שֶׁהָרַג בְּלֹא כַּוָּנָה[67], הוֹאִיל וְהוּא מוּעָד לָזֶה[68].

60) כדין שור שהגיחו אותו, ראה למעלה פרק ו הלכה ה. 61) שם את שיני הנחש בגוף האדם. 62) כדעת החכמים במשנה סנהדרין עו: עח. 63) ולפיכך דינו כהורג מעצמו וחייב, שם עח. 64) אבל חייב בדיני שמים, כי גרם למות האדם.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

60) אפילו אם לא נתכוונה לזה שהרגה, כגון נתכוונה להרוג את ראובן והרגה את שמעון - נסקלת, כי אילו הרגה את ראובן, גם כן היתה חייבת סקילה, בבא־קמא מד: 61) משנה שם מד. 62) כל הדוגמאות האלה מובאות במשנה שם. 63) כמיתת הבעלים כך מיתת השור, וכשם שבעל השור שלא נתכוון פטור, כך גם השור שלא נתכוון פטור, שם. 64) כגון שהרג לפני כן שלוש בהמות. 65) אם המית בן חורין, כדעת שמואל "פטור ממיתה וחייב בכופר", שם עמוד א, וכדעת ר' יוחנן: "לרבות כופר שלא בכוונה ככופר בכוונה", שם מג: 66) ישלם שלושים שקלים, כמו שכתוב: "אם עבד יגח השור או אמה, כסף שלשים שקלים יתן לאדניו" (שמות כא, לב). סכום זה עליו לשלם בין אם העבד שווה פחות ובין אם הוא שווה יותר, ומשום כך נחשב לקנס. השווה למעלה פרק ב, הלכה ח. 67) כדעת ר' יוחנן: ". . . לרבות עבד שלא בכוונה כעבד בכוונה", שם מג: 68) לכן משלם כופר אף־על־פי שהשור אינו נסקל, ואין זה דומה לדין הרג וברח, שאין הבעלים חייבים בכופר מפני שהשור אינו נסקל (למעלה הלכה ג), מכיון ששם השור חייב סקילה, אבל בדין שלפנינו השור פטור מסקילה (כסף־משנה למעלה הלכה ג).

י. הָיָה מוּעָד לִפֹּל[69] עַל בְּנֵי הָאָדָם בְּבוֹרוֹת, וְרָאָה יָרָק בְּבוֹר[70] וְנָפַל לַבּוֹר בִּשְׁבִיל הַיָּרָק, וְהָיָה שָׁם אָדָם וָמֵת; אוֹ שֶׁהָיָה מוּעָד לְהִתְחַכֵּךְ בִּכְתָלִים[71] וּלְהַפִּיל[72] עַל בְּנֵי אָדָם, וְנִתְחַכֵּךְ בְּכֹתֶל לַהֲנָאָתוֹ, וְנָפַל[73] עַל אָדָם וָמֵת מֵחֲמַת חִכּוּכוֹ - הַשּׁוֹר פָּטוּר מִמִּיתָה, לְפִי שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן לְהָמִית; וְהַבְּעָלִים חַיָּבִין בְּכֹפֶר, שֶׁהֲרֵי זֶה מוּעָד לִפֹּל בְּבוֹרוֹת עַל בְּנֵי אָדָם אוֹ לְהַפִּיל עֲלֵיהֶם הַכְּתָלִים. וְהֵיאַךְ יְוֻדַּע שֶׁנִּתְחַכֵּךְ לַהֲנָאָתוֹ?[74] כְּשֶׁנִּתְחַכֵּךְ לְאַחַר שֶׁהִפִּיל וְהֵמִית[75].

69) שם מח: 70) דוגמת רב יוסף, שם. 71) שם מד. 72) את הכתלים. 73) הכותל מחמת חיכוכו. 74) ולא נתכוון להרוג אדם. 75) גמרא שם.

יא. אֵין הַבְּעָלִים מְשַׁלְּמִין אֶת הַכֹּפֶר עַד שֶׁתָּמִית בְּהֶמְתָּן חוּץ מִרְשׁוּתָן; אֲבָל אִם הֵמִית בִּרְשׁוּת הַמַּזִּיק, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא בִּסְקִילָה[76] - הַבְּעָלִים פְּטוּרִין מִן הַכֹּפֶר[77]. כֵּיצַד? הַנִּכְנָס לַחֲצַר בַּעַל הַבַּיִת שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּתוֹ, וַאֲפִלּוּ נִכְנַס[78] לִתְבֹּעַ שְׂכָרוֹ[79] אוֹ חוֹבוֹ[80] מִמֶּנּוּ, וּנְגָחוֹ שׁוֹרוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת וָמֵת - הַשּׁוֹר בִּסְקִילָה, וְהַבְּעָלִים פְּטוּרִין מִן הַכֹּפֶר; שֶׁהֲרֵי אֵין לוֹ רְשׁוּת לִכָּנֵס לִרְשׁוּתוֹ שֶׁל זֶה שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ.

76) טענת הבעלים: "באיזו רשות נכנסת לחצרי", מועילה לענין תשלומי ממון וקנס בלבד, אבל לא לענין מיתת השור, בבא־קמא כג: 77) לגבי כופר מועילה טענה זו. 78) פועל. 79) ברייתא שם, לג. 80) המלווה מן הלווה.

יב. עָמַד בַּפֶּתַח[81] וְקָרָא לְבַעַל הַבַּיִת, וְאָמַר לוֹ 'הֵן', וְנִכְנַס[82], וּנְגָחוֹ שׁוֹרוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת - הֲרֵי הַבְּעָלִים פְּטוּרִין; שֶׁאֵין מַשְׁמַע 'הֵן' אֶלָּא עֲמֹד בִּמְקוֹמְךָ[83] עַד שֶׁאֲדַבֵּר עִמָּךְ.

81) שם. 82) כי הבין את תשובת "הן" כנתינת רשות להכנס. 83) כדעת החכמים בברייתא.

יג. בְּהֵמָה שֶׁנִּכְנְסָה לַחֲצַר הַנִּזָּק, וְדָרְסָה עַל גַּבֵּי תִּינוֹק[84] דֶּרֶךְ הִלּוּכָהּ[85] וַהֲרָגַתְּהוּ - הַבְּעָלִים מְשַׁלְּמִין אֶת הַכֹּפֶר[86]; שֶׁהֲרֶגֶל מוּעֶדֶת[87] לְהַזִּיק בְּדֶרֶךְ הִלּוּכָהּ, וּבִרְשׁוּת הַנִּזָּק חַיָּב אַף עַל הַשֵּׁן וְעַל הָרֶגֶל[88], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[89]. נִמְצֵאתָ לָמֵד: שֶׁהַמּוּעָד שֶׁהֵמִית בְּכַוָּנָה[90] - נִסְקָל, וְהַבְּעָלִים חַיָּבִין בְּכֹפֶר; וְאִם הֵמִית שֶׁלֹּא בְּכַוָּנָה[91] - פָּטוּר מִן הַמִּיתָה, וְהַבְּעָלִים חַיָּבִים בְּכֹפֶר. וְתָם שֶׁהֵמִית שֶׁלֹּא בְּכַוָּנָה - פָּטוּר מִן הַמִּיתָה וּמִן הַכֹּפֶר[92]; וְאִם נִתְכַּוֵּן לְהָמִית - נִסְקָל, וְהַבְּעָלִים פְּטוּרִין מִן הַכֹּפֶר, וְכֵן מִקְּנָס שֶׁל עֶבֶד[93].

84) שם, כו. 85) שזוהי "רגל" ברשות הניזק. 86) מיד בפעם הראשונה, ולא כמו בקרן שחייב בכופר רק לאחר שלוש נגיחות. 87) מתחילתה, ולפיכך הבעלים משלמים כופר בפעם הראשונה כמו קרן אחר שלוש פעמים. 88) מה־שאין־כן ברשות הרבים שפטור על שן ועל רגל. 89) למעלה פרק א הלכה ה, ז. 90) כגון נגח. 91) כמו הדוגמה של "דרסה על גבי תינוק דרך הילוכה", והדוגמאות למעלה הלכה ט. 92) כי דין הכופר נאמר בתורה במועד בלבד, שמות כא, ל. 93) תם שהרג עבד פטור מלשלם שלושים שקלים, כי דין זה נאמר בתורה במועד בלבד, ראה למעלה הלכה ט.

יד. נִרְאֶה לִי[94], שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁהֵמִית בְּכַוָּנָה עֶבֶד אוֹ שִׁפְחָה פָּטוּר מִן הַקְּנָס, שֶׁהוּא שְׁלֹשִׁים סֶלַע הַכָּתוּב בַּתּוֹרָה[95], אִם הֵמִית שֶׁלֹּא בְּכַוָּנָה[96] - מְשַׁלֵּם חֲצִי דְּמֵי הָעֶבֶד אוֹ חֲצִי דְּמֵי הַשִּׁפְחָה מִגּוּפוֹ[97], כְּאִלּוּ הֵמִית שׁוֹר חֲבֵרוֹ[98] אוֹ חֲמוֹרוֹ.

94) זוהי סברת עצמו, בלי מקור ברור בתלמוד ובגאונים. 95) שמות כא, לב. בתורה כתוב "שקלים". בלשון המשנה נקרא שקל זה בשם סלע. גם התרגום אונקלוס מפרש שם "שקלים" - סלעים. 96) ודינו הוא שפטור מסקילה. 97) כדין תם שהזיק, שמשלם חצי נזק מגופו. 98) כי על עבדו ועל אמתו, אומרת התורה במפורש - באותו פרק, פסוקים אחדים לפני כן - "כי כספו הוא", כלומר דינו כשורו וכחמורו, אבל תם שהרג אדם שלא בכוונה פטור אף מחצי דמיו, מפני שאין דמים לבן חורין (מגיד־משנה).

פֶּרֶק אַחַד עָשָׂר[1]

1) נתבאר בו כמות הכופר לפי [מה] שהוא הנהרג אם בן חורין או עבד, וכן [אם] בהמה אחת המיתה והזיקה מה דינה, וכן אם הוציאו הבעלים הבהמה מרשותם אחר שהמיתה, ותשלום דיני בהמה ההורגת.

א. כַּמָּה הוּא הַכֹּפֶר? כְּמוֹ שֶׁרָאוּ הַדַּיָּנִין[2] שֶׁהוּא דְּמֵי

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הַנֶּהֱרָג[3], הַכֹּל לְפִי שָׁוְיוֹ שֶׁל נֶהֱרָג. שֶׁנֶּאֱמַר: וְנָתַן פִּדְיוֹן נַפְשׁוֹ[4] כְּכֹל אֲשֶׁר יוּשַׁת עָלָיו[5]. וְכֹפֶר הָעֲבָדִים - בֵּין גְּדוֹלִים בֵּין קְטַנִּים[6], בֵּין זְכָרִים בֵּין נְקֵבוֹת[7] - הוּא הַקֶּנֶס הַקָּצוּב בַּתּוֹרָה: שְׁלֹשִׁים סֶלַע כֶּסֶף יָפֶה, בֵּין שֶׁהָיָה הָעֶבֶד שָׁוֶה מֵאָה מָנֶה[8] בֵּין שֶׁאֵינוֹ שָׁוֶה אֶלָּא דִינָר. וְכָל הַמְעַכֵּב גֵּט שִׁחְרוּר[9] - אֵין לוֹ קֶנֶס[10], הוֹאִיל וְאֵין לוֹ אָדוֹן[11], שֶׁהֲרֵי יָצָא לְחֵרוּת.

> ~ נקודות משיחות קודש ~
>
> "הַכֹּל לְפִי שָׁוְיוֹ שֶׁל נֶהֱרָג"
>
> במהותו של תשלום כופר, יש לחקור האם הוא חיוב נפרד בפני עצמו, או שבא **במקום** מיתה (ונפק"מ כשהשור פטור ממיתה אם חייב או פטור מכופר). ויש לומר שאין לך אלא חידושו המפורש בקרא - עצם תוכן תיבת כופר שמשמעותו שבא במקום.
>
> ולחידודי יש לומר שהדבר תלוי בשתי מחלוקות: א. האם כופר הוא דמי מזיק וא"כ הוא במקום מיתתו בידי שמים, או שהוא דמי ניזק וכל עניינו השלמת חיסרון הניזק וא"כ הרי הוא חיוב בפני עצמו. ב. האם יש כופר על המתה שלא בכוונה (שאז פטור ממיתה) ואם יש הרי שהוא חיוב בפני עצמו. או שאין כופר שלא בכוונה וא"כ חיוב הכופר הוא במקום מיתה וכיון שפטור ממיתה פטור גם מכופר.
>
> ומכיון שפסק הרמב"ם שכופר הוא דמי ניזק - "הכל לפי שויו של נהרג" - ושיש כופר שלא בכוונה (נזקי ממון פ"י הי"ג) מוכח שסובר שהוא חיוב בפני עצמו.
>
> (על פי לקו"ש חי"ג עמוד 299
> מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

2) ולא כמו שרואים היורשים. 3) ולא דמי בעל השור שהמית, אף־על־פי שהכופר בא לכפר על נפשו, דין זה הוא כדעת החכמים, בבא־קמא מ. 4) של הנהרג. 5) ע"י בית הדין. 6) כי התורה אינה מבחינה וכותבת "אם עבד יגח השור", שם, לב. 7) כי כתוב "אם עבד יגח השור או אמה". 8) לשון המשנה שם מא. משום כך נקרא תשלום שלשים הסלעים "קנס", כי הוא סכום קבוע בין אם העבד שוה יותר או פחות מזה. 9) עבד שיצא לחירות אלא טעון עדיין שטר שחרור, כגון שחיסרו רבו אחד מכ"ד ראשי איבריו, או שהפקירו או הקדישו, גיטין מב: 10) אם המית אותו שור מועד - אין לבעליו קנס. 11) והתורה אמרה: "כסף שלשים שקלים יתן לאדוניו". זוהי בעיא בגמרא שם, שלא נפתרה, ולפיכך בעל השור פטור, כי המוציא מחבירו עליו הראיה.

ב. לְמִי נוֹתְנִין הַכֹּפֶר? לְיוֹרְשֵׁי הַנֶּהֱרָג. וְאִם הֵמִית אִשָּׁה - הַכֹּפֶר לְיוֹרְשֶׁיהָ מֵאָבִיהָ, וְאֵינוֹ לַבַּעַל[12]. הֵמִית מִי שֶׁחָצְיוֹ עֶבֶד וְחָצְיוֹ בֶּן חוֹרִין[13] - נוֹתֵן חֲצִי קֶנֶס[14] לְרַבּוֹ, וְהַחֲצִי הָאַחֵר[15] רָאוּי לִתֵּן[16] וְאֵין מִי יִקָּחֶנּוּ[17].

12) הכופר אינו משתלם אלא לאחר מיתתה, ולא זכתה בו האשה מחיים, ואין הבעל יכול לרשת אותו, כי הוא יורש רק מה שאשתו החזיקה בו מחיים. "אין הבעל נוטל בראוי - לבוא לאחר מיתתה - כבמוחזק", שם מב: 13) כגון עבד של שני שותפים, ושחרר אחד מהם את חלקו. 14) חמשה עשר סלעים. 15) שהוא בן חורין. 16) חצי כופר ליורשיו. 17) שהרי אין לו יורשים, כי אין לעבד קידושין, ועל כן זוכה בו המזיק. מקור הלכה זו בגיטין מב. ומג. לפי תשובת רבא, שם.

ג. שׁוֹר שֶׁנָּגַח אִשָּׁה וְיָצְאוּ יְלָדֶיהָ[18], אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מוּעָד[19] לִיגַּח - הַבְּעָלִים פְּטוּרִין מִדְּמֵי וְלָדוֹת; שֶׁלֹּא חִיְּבָה תּוֹרָה בִּדְמֵי וְלָדוֹת אֶלָּא לְאָדָם[20].

18) מתים. 19) וכל־שכן כשהוא תם. 20) שהכה אשה ויצאו ילדיה, כמו שכתוב: "וכי ינצו אנשים ונגפו אשה הרה ויצאו ילדיה . . . ענוש יענש" (שמות כא, כב), מכאן אמר ר' עקיבא: "אנשים" ולא שוורים. שם מב.

ד. נָגַח שִׁפְחָה[21] וְיָצְאוּ יְלָדֶיהָ - מְשַׁלֵּם דְּמֵי וְלָדוֹת[22]; שֶׁזֶּה כְּמִי שֶׁנָּגַח חֲמוֹר מְעֻבֶּרֶת[23]. וְאִם הָיָה תָּם - מְשַׁלֵּם חֲצִי דְּמֵי וְלָדוֹת מִגּוּפוֹ.

21) כנענית. 22) אם הוא מועד, דעת רב פפא שם, מט. 23) שם.

ה. כֵּיצַד שָׁמִין[24] אוֹתָהּ? אוֹמְדִין כַּמָּה הָיְתָה שִׁפְחָה זוֹ שָׁוָה כְּשֶׁהָיְתָה מְעֻבֶּרֶת[25] וְכַמָּה הִיא שָׁוָה עַתָּה[26], וְנוֹתֵן לִבְעָלֶיהָ הַפְּחָת[27] אוֹ חֶצְיוֹ[28]. וְאִם הֵמִית[29] הַשִּׁפְחָה - מְשַׁלֵּם הַכֹּפֶר הַקָּצוּב בַּתּוֹרָה בִּלְבַד[30], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[31].

24) מעריכים את השפחה שניגחה ויצאו ילדיה, לשם חישוב דמי הנזק. 25) לפני הנגיחה. מחירה אז גבוה גם בגלל העובר וגם בגלל עצמה, שנראית משובחת ובעלת איברים. 26) לאחר שנגחו אותה ויצאו ילדיה. חישוב זה עושה המשנה בבא־קמא מח: 27) כשהוא מועד. 28) כשהוא תם. 29) והוא מועד. 30) שלושים שקלים, ואינו משלם דמי ולדות. 31) למעלה הלכה א, שאפילו היתה שווה מאה מנה, משלם שלושים סלעים בלבד.

ו. שׁוֹר שֶׁנִּתְכַּוֵּן לִבְהֵמָה וְנָגַח אֶת הָאָדָם, אַף עַל פִּי שֶׁאִם הֵמִיתוֹ פָּטוּר[32] כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[33], אִם חָבַל בּוֹ[34] - חַיָּב בְּנֶזֶק[35]. וְאִם תָּם הוּא - מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק מִגּוּפוֹ[36], וְאִם מוּעָד - נֶזֶק שָׁלֵם.

32) ממיתה. 33) למעלה פרק י, הלכה ט. 34) הזיקו ולא הרגו. 35) כשם שחייב בתשלומי כופר כשהרג שלא בכוונה, שם מד: 36) כדעת החכמים האומרים "כמשפט הזה יעשה לו" (שמות כא, לא) "כמשפט שור בשור, כך משפט שור באדם. מה שור בשור, תם משלם חצי נזק ומועד נזק שלם; אף שור באדם, תם משלם חצי נזק ומועד נזק שלם", שם לג. וראה למעלה פרק ז, הלכה ג.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ז. שׁוֹר תָּם שֶׁהֵמִית[37] וְהִזִּיק[38] - דָּנִין אוֹתוֹ דִּינֵי נְפָשׁוֹת, וְאֵין דָּנִין אוֹתוֹ דִּינֵי מָמוֹנוֹת[39]; וּמוּעָד שֶׁהֵמִית וְהִזִּיק - דָּנִין אוֹתוֹ דִּינֵי מָמוֹנוֹת[40], וְחוֹזְרִין וְדָנִין אוֹתוֹ דִּינֵי נְפָשׁוֹת. קָדְמוּ וְדָנוּהוּ דִּינֵי נְפָשׁוֹת תְּחִלָּה - חוֹזְרִין וְדָנִין אוֹתוֹ דִּינֵי מָמוֹנוֹת[41].

37) אדם. 38) ואחר־כך הזיק ממון. 39) שתם אינו משלם אלא מגופו, והרי הוא נסקל. 40) ומשלם מן העליה. 41) אף־על־פי שכבר נגמר דינו לסקילה ואין לו בעלים. כל ההלכה הזאת כלשונה היא ברייתא שם, צ: אמנם שם כתוב: "קדמו ודנוהו דיני נפשות, אין חוזרין ודנין אותו דיני ממונות", אולם זה מדובר - לפי רבא אליבא דרבי עקיבא - במקרה שברח השור לאחר שדנוהו להסקל, אבל אם לא ברח, גם אם קדמו ודנוהו דיני נפשות, חוזרים ודנים אותו דיני ממונות.

ח. וּמֵהֵיכָן מִשְׁתַּלֵּם?[42] מִן הַשֶּׁבַח שֶׁהִשְׁבִּיחַ בִּרְדִיָּתוֹ[43] אַחַר שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ; שֶׁכִּיוָן שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ לִסְקִילָה אֵין לוֹ בְּעָלִים שֶׁיִּתְחַיְּבוּ בִּנְזָקָיו[44]. דָּנוּהוּ דִּינֵי נְפָשׁוֹת וּבָרַח - אֵין דָּנִין אוֹתוֹ דִּינֵי מָמוֹנוֹת[45].

42) במקרה שקדמו ודנו אותו דיני נפשות, ואחר־כך חזרו ודנו אותו דיני ממונות. 43) מן השכר שמכניס השור בחרישתו. 44) ולכן אי־אפשר לגבות מן הבעלים, ואף־על־פי שבשעה שהזיק היו לו בעלים. 45) כי אפשר לגבות רק מחרישת השור, והוא איננו. ברייתא שם צ: ולפי פירוש רבא אליבא דרבי עקיבא שם צא. [רש"י שם מפרש כשברחו הבעלים, אולם רבינו מפרש כשברח השור, כך הבינו דבריו הראב"ד ומגיד־משנה].

ט. שׁוֹר שֶׁהֵמִית אֶת הָאָדָם[46] וְהִקְדִּישׁוֹ בְּעָלָיו - אֵינוֹ קָדוֹשׁ[47]; וְכֵן אִם הִפְקִירוֹ - אֵינוֹ מֻפְקָר; מְכָרוֹ - אֵינוֹ מָכוּר; הֶחֱזִירוֹ שׁוֹמֵר לִבְעָלָיו[48] - אֵינָהּ חֲזָרָה[49]; שְׁחָטוֹ - בְּשָׂרוֹ אָסוּר בַּהֲנָאָה[50]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? אַחַר שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ לִסְקִילָה; אֲבָל עַד שֶׁלֹּא נִגְמַר דִּינוֹ לִסְקִילָה, אִם הִקְדִּישׁוֹ - מֻקְדָּשׁ[51]; וְאִם הִפְקִירוֹ - הֲרֵי הוּא מֻפְקָר[52]; מְכָרוֹ - הֲרֵי זֶה מָכוּר; הֶחֱזִירוֹ שׁוֹמֵר לִבְעָלָיו[53] - הֲרֵי זֶה מֻחְזָר[54]; וְאִם קָדַם וּשְׁחָטוֹ - הֲרֵי זֶה מֻתָּר בַּאֲכִילָה.

46) הלכה זו מקורה במשנה ובברייתא שם, מד: , מה. 47) כי לאחר שנגמר דינו לסקילה, אין לבעלים כל זכות על השור. 48) לאחר שהמית אדם ברשותו, ונגמר דינו לסקילה. 49) והשומר חייב לשלם דמי השור לבעליו. 50) בברייתא פסחים כב: ובבבא־קמא מא. למדו דין זה ממה שנאמר בתורה (שמות כא, כח) "סקול יסקל השור ולא יאכל את בשרו". ושאלו: אם השור נסקל, למה צריך להוסיף ולהשמיענו שהוא אסור באכילה, הלא אסור משום נבילה? ואם נתכוון לאסרו בהנאה, היה עליו לכתוב "ולא יהנה", אלא "מגיד לך הכתוב, שאם שחטו אחר שנגמר דינו אסור" וכו', וגם עורו אסור בהנאה, מהכתוב שם "ובעל השור נקי", ופירש בן זומא "נקי מנכסיו", ותנאים אחרים למדו הנאת עורו מ"את בשרו" - הטפל לבשרו. 51) והנהנה ממנו מעל. 52) ומי שזכה והשתמש בו לחרישה וכדומה - הרווח שלו. 53) לאחר שהמית אדם ברשותו. 54) והשומר פטור, אפילו אם אחר שהחזירו יגמרו דינו של השור לסקילה, כי בזמן שהחזירו השומר, יכלו הבעלים לשחוט אותו ולאכלו.

י. שׁוֹר שֶׁלֹּא נִגְמַר דִּינוֹ שֶׁנִּתְעָרֵב בִּשְׁוָרִים אֲחֵרִים - כֻּלָּן פְּטוּרִין; לְפִי שֶׁאֵין גּוֹמְרִין דִּינוֹ שֶׁל שׁוֹר אֶלָּא בִּפְנֵי הַשּׁוֹר[55], כְּדִין הָאָדָם[56]. נִגְמַר דִּינוֹ וְאַחַר כָּךְ נִתְעָרֵב בַּאֲחֵרִים, אֲפִלּוּ בְּאֶלֶף - כֻּלָּן נִסְקָלִים[57]; וְנִקְבָּרִין וַאֲסוּרִין בַּהֲנָאָה, כְּדִין בְּהֵמָה נִסְקֶלֶת[58].

55) ומכיון שאין מכירים אותו, אין זה בפניו. 56) "השור יסקל וגם בעליו יומת" - כמיתת הבעלים כך מיתת השור, מה בעלים בפניהם אף שור בפניו, שם מה. 57) ואינו בטל ברוב, כי בעלי חיים חשובים הם ודבר חשוב אינו בטל, ומכיון שכולם אסורים בהנאה, אין הפסד לבעלים בסקילה, על כן סוקלים אותם, כדי לקיים מצות סקילה בשור שנגמר דנו, סנהדרין עט: פ. 58) ולא כדין נבילה סתם שמותרת בהנאה.

יא. פָּרָה מְעֻבֶּרֶת שֶׁהֵמִיתָה אֶת הָאָדָם, וְכֵן כָּל בְּהֵמָה שֶׁנֶּעֱבְדָה בָּהּ עֻבְּרָה[59] - הֲרֵי עֻבָּרָהּ כָּמוֹהָ; הִיא וְעֻבָּרָהּ נָגְחָה[60], הִיא וְעֻבָּרָהּ נִרְבְּעָה.

59) כגון שנרבעה על־ידי אדם וחייבת מיתה, ויקרא כ, טו. 60) וגם העובר חייב סקילה, דעת רבא שם, פ.

יב. נָגְחָה וְהֵמִיתָה וְאַחַר כָּךְ נִתְעַבְּרָה[61]: אִם עַד שֶׁלֹּא נִגְמַר דִּינָהּ נִתְעַבְּרָה, וְיָלְדָה קֹדֶם גְּמַר דִּין - וְלָדָהּ מֵתָּר[62]; וְאִם יָלְדָה אַחַר גְּמַר דִּין - וְלָדָהּ אָסוּר[63], שֶׁהָעֻבָּר יֶרֶךְ אִמּוֹ הוּא[64]. וְאִם נִתְעָרֵב וָלָד זֶה בַּאֲחֵרִים - כּוֹנְסִין אֶת כֻּלָּם בְּכִכָּר[65] עַד שֶׁיָּמוּתוּ שָׁם[66].

61) כלומר שהעובר לא היה בשעת הנגיחה. 62) כי לא היה בשעת הנגיחה, וגם לא בשעת גמר הדין. 63) אף־על־פי שלא היה בשעת הנגיחה. אבל אינו נסקל, מכיון שלא היה בשעה שנגחה. 64) ומכיון שנגמר דינה של האם, ואסורה באכילה ובהנאה, גם העובר אסור. במה דברים אמורים כשנתעברה לפני גמר דין, אבל נתעברה לאחר גמר דין וילדה, הוולד מותר, מפני שגם הזכר המותר באכילה גרם לוולד, וזה וזה גורם מותר (רבינו בהלכות עבודה זרה פרק ז, הלכה יד). 65) בחדר מאסר. 66) ואין סוקלים אותם, כי הוולד האסור עצמו אינו חייב סקילה, ברייתא שם, ס.

יג. שׁוֹר הַנִּסְקָל שֶׁהוּזְּמוּ עֵדָיו[67] - כָּל הַקּוֹדֵם בּוֹ זָכָה[68], שֶׁהֲרֵי מִשֶּׁנִּגְמַר דִּינוֹ הִפְקִירוּהוּ בְּעָלָיו[69]. וְאִם הֵעִידוּ שֶׁבְּעָלָיו רְבָעֻהוּ[70], וְהֵזִּים[71] אֶת הָעֵדִים - הֲרֵי הַשּׁוֹר לִבְעָלָיו, וְהַקּוֹדֵם וּמְשָׁכוֹ לֹא זָכָה בּוֹ; שֶׁכִּיוָן

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שֶׁהַבַּעַל יוֹדֵעַ בְּעַצְמוֹ שֶׁלֹּא חָטָא וְשֶׁאֵלּוּ עֵדֵי שֶׁקֶר הֵם, וַהֲרֵי הוּא מְיַחֵל[72] לַהֲזָמָם, לֹא הִפְקִיר.

67) שבאו עדים והעידו על עדי הנגיחה: עמנו הייתם באותה שעה במקום אחר, ולפי התורה מאמינים לעדים המזימים, ופסק־הדין של סקילה מתבטל. 68) מימרא של רבי יוחנן, כריתות כד. 69) כי האמין לעדים, וסבור היה שאין לו כלום בשור זה, מכיון שאסור בהנאה. 70) והשור חייב סקילה. 71) בעל השור הביא עדי הזמה. 72) מצפה. 73) מימרא של רבא שם.

~ יום חמישי כ"ו טבת ~

פֶּרֶק שְׁנֵים עָשָׂר[1]

1) נתבאר בו מה ענין הבור, ובאי זה רשות יהיה ואי זה דבר יוזק בו ויהיה חייב. ואי זה היא שמירתו, וכמה שיעורו ורוב משפטי הבור וענינו.

א. הַחוֹפֵר בּוֹר[2] בִּרְשׁוּת הָרַבִּים[3], וְנָפַל לְתוֹכוֹ שׁוֹר אוֹ חֲמוֹר[4] וָמֵת, אֲפִלּוּ הָיָה הַבּוֹר מָלֵא גְזוּזוֹת שֶׁל צֶמֶר[5] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן[6] - הֲרֵי בַּעַל הַבּוֹר[7] חַיָּב לְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם; שֶׁנֶּאֱמַר: בַּעַל הַבּוֹר יְשַׁלֵּם[8]. וְאֶחָד[9] שׁוֹר וַחֲמוֹר אוֹ שְׁאָר מִינֵי בְּהֵמָה חַיָּה וָעוֹף. לֹא נֶאֱמַר שׁוֹר וַחֲמוֹר אֶלָּא בַּהֲוֶה[10].

2) משנה, בבא קמא נ: 3) מקום שאינו רשאי לחפור שם. 4) הדוגמא לקוחה מן התורה "וכי יפתח איש בור ... ונפל שמה שור או חמור" (שמות כא, לג). 5) הדוגמא של שמואל, שם. 6) ריפוד רך המונע חבטה, והמוות לא בא מחמת החבטה אלא מחמת ההבל (האוויר המחניק) של הבור. 7) החופר נקרא בעל הבור וחייב, מכיוון שעשהו, אף על פי שאינו שלו. 8) ולא חשוב אם המוות בא מחבטה או מהבל. 9) ודין אחד. 10) דוגמא מן המציאות היום-יומית, משנה שם נד:

ב. אֶחָד הַחוֹפֵר בּוֹר בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, אוֹ הַחוֹפֵר בּוֹר בִּרְשׁוּתוֹ[11] וּפְתָחוֹ לִרְשׁוּת הָרַבִּים[12] אוֹ פָּתַח לִרְשׁוּת חֲבֵרוֹ[13], אוֹ שֶׁחָפַר וּפָתַח לִרְשׁוּתוֹ[14] וְהִפְקִיר רְשׁוּתוֹ[15] וְלֹא הִפְקִיר בּוֹרוֹ - הֲרֵי זֶה חַיָּב[16] בִּנְזָקָיו. אֲבָל אִם הִפְקִיר רְשׁוּתוֹ וּבוֹרוֹ, אוֹ שֶׁהִפְקִיר בּוֹרוֹ שֶׁבִּרְשׁוּתוֹ[17] אוֹ הִקְדִּישׁוֹ - הֲרֵי זֶה פָּטוּר. שֶׁנֶּאֱמַר: בַּעַל הַבּוֹר יְשַׁלֵּם - מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ בְּעָלִים, וְזֶה הֶפְקֵר; וּבַתְּחִלָּה[18] בִּרְשׁוּת חָפַר[19], מִפְּנֵי שֶׁחָפַר בִּרְשׁוּתוֹ.

11) כגון בחצירו, מקום שמותר לו לחפור שם. 12) והפתח של הבור, שדרכו אפשר ליפול, נמצא ברשות הרבים. משום כך חייב בעל הבור. 13) אף על פי שהפתח נמצא ברשות היחיד, שאין רבים מצויים בה, בכל זאת חייב. 14) כלומר גם החפירה וגם הפתיחה נעשו ברשותו. 15) וכל אחד רשאי להיכנס לשם. 16) כי הוא בעל הבור, והתורה אומרת "בעל הבור ישלם", אף על פי שחפר את הבור וגם פתחו בחצירו. 17) ולא הפקיר רשותו. 18) כאשר חפר את הבור. 19) ואין לחייבו על מעשה החפירה, כשם שמחייבים את החופר ברשות הרבים על מעשה החפירה, אף על פי שאיננו בעל הבור. כל ההלכה הזאת במשנה שם מט: ובגמרא שם נ.

ג. אֶחָד הַחוֹפֵר בּוֹר אוֹ שֶׁנִּחְפַּר מֵאֵלָיו[20] אוֹ שֶׁחֲפָרָתוּ בְּהֵמָה[21] אוֹ חַיָּה - הוֹאִיל וְהוּא חַיָּב לְמַלֹּאתוֹ[22] אוֹ לְכַסּוֹתוֹ וְלֹא עָשָׂה, הֲרֵי זֶה חַיָּב בִּנְזָקָיו. וְאֶחָד הַחוֹפֵר אוֹ הַלּוֹקֵחַ[23] אוֹ שֶׁנִּתַּן לוֹ בְּמַתָּנָה; שֶׁנֶּאֱמַר: בַּעַל הַבּוֹר יְשַׁלֵּם - מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ בְּעָלִים מִכָּל מָקוֹם[24].

20) ברשותו, כגון ששקעה האדמה, ובהפקיר רשותו ולא הפקיר בורו מדובר, כמו בהלכה הקודמת. 21) בין אם זו בהמתו ובין אם זו בהמת חבירו. במקרה שזו בהמת חבירו, חייב בעל הבהמה בנזקי החצר, והאחריות לבור נופלת על בעל הבור ולא על בעל הבהמה, כי יכרה "איש" בור, אמרה תורה, ולא "שור" בור, וחובת הכיסוי מוטלת על בעל החצר בלבד. 22) כי זה בורו, שם מח. 23) הקונה. 24) כולל קנייה ומתנה. מקור דין זה במכילתא דרבי שמעון בן יוחאי. שם נאמר: "... מניין לרבות את שירש ולקח ושניתן לו במתנה? תלמוד לומר בעל הבור ישלם, לרבות את שירש ולקח ושניתן לו במתנה" ובירושלמי בבא קמא פרק ה הלכה ו, לומד זה מהפסוק "או כי יכרה", כנראה מהמלה "או".

ד. אֶחָד הַחוֹפֵר אוֹ הַמְגַלֶּה[25] מָקוֹם שֶׁהָיָה מְכֻסֶּה; שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי יִפְתַּח אִישׁ בּוֹר[26] אוֹ כִּי יִכְרֶה. וְאִם כִּסָּהוּ כָּרָאוּי[27], אַף עַל פִּי שֶׁהִתְלִיעַ[28] מִתּוֹכוֹ[29] וְנָפַל לְתוֹכוֹ שׁוֹר וָמֵת - פָּטוּר[30]; שֶׁנֶּאֱמַר: וְלֹא יְכַסֶּנּוּ. הָא אִם כִּסָּהוּ - פָּטוּר[31]. כִּסָּהוּ בְּדָבָר שֶׁיָּכוֹל לַעֲמֹד בִּפְנֵי שְׁוָרִים וְאֵינוֹ יָכוֹל לַעֲמֹד בִּפְנֵי גְמַלִּים, וְהָלְכוּ עָלָיו גְּמַלִּים וְנִתְרוֹעֵעַ[32], וְהָלְכוּ עָלָיו שְׁוָרִים וְנָפְלוּ בּוֹ: אִם אֵין הַגְּמַלִּים מְצוּיִין בְּאוֹתוֹ מָקוֹם - הֲרֵי זֶה פָּטוּר, מִפְּנֵי שֶׁזֶּה אֹנֶס[33]; וְאִם יָבוֹאוּ[34] שָׁם גְּמַלִּים אֲפִלּוּ לִפְרָקִים - הֲרֵי זֶה חַיָּב[35].

25) בור שנחפר על ידי אחר. 26) יסיר את המכסה מבור שהיה קיים כבר. 27) כיסוי שיוכל לעמוד בפני שור. 28) ואינו יכול לעמוד בפני שור. 29) ולא ניכר מבחוץ. 30) כי אנוס הוא, שם נב. 31) ואינו מחוייב לבדוק את הכיסוי ולדרוך עליו ולנקוש עליו, כדי להיווכח אם התליע או לא. 32) ונתקלקל, ואינו יכול לעמוד בפני שוורים. 33) כי לא היה צריך להעלות על דעתו, שיעברו שם גמלים, מכיוון שאין גמלים מצויים שם. 34) כלומר, ואם באו ונתרועע הכיסוי, ואחרי כן הלכו שם שוורים ונפלו. 35) כי היה צריך להעלות על דעתו, שיעברו שם גמלים, כדעת ה"איכא דאמרי" שם, נב:

ה. הִתְלִיעַ מִתּוֹכוֹ וְנָפְלוּ בּוֹ שְׁוָרִים, אַף עַל פִּי שֶׁהַגְּמַלִּים מְצוּיִין שָׁם תָּמִיד וַהֲרֵי הוּא פּוֹשֵׁעַ לִגְמַלִּים[36] - הוֹאִיל וּמֵחֲמַת שֶׁהִתְלִיעַ[37] נָפְלוּ בּוֹ הַשְּׁוָרִים, הֲרֵי זֶה פָּטוּר[38]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[39].

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

36) ולו נפלו בו גמלים היה חייב. 37) ולא שנתרועע מחמת הגמלים. 38) כי אין כל קשר בין הפשיעה ובין מיתת השוורים, שם. 39) שאין אפשרות לתלות את הנזק בפשיעה. ואין זה דומה לתחילתו בפשיעה וסופו באונס שלמעלה בפרק ד, הלכה א, כי שם לולא פשיעתו לא היה מגיע האונס (ראה תוספות כאן).

ו. הַמּוֹצֵא בּוֹר וְכִסָּהוּ וְחָזַר וְגִלָּהוּ - בַּעַל הַבּוֹר חַיָּב[40], וְזֶה הָאַחֲרוֹן[41] פָּטוּר. סְתָמוֹ בְּעָפָר וְחָזַר וְהוֹצִיא אֶת כָּל הֶעָפָר - זֶה הָאַחֲרוֹן חַיָּב[42]; שֶׁכֵּיוָן שֶׁסְּתָמוֹ בְּעָפָר נִסְתַּלֵּק מַעֲשֵׂה רִאשׁוֹן[43].

40) זה שהבור שלו, שהשאירו מגולה. 41) שכיסה וגילה. 42) שסתם והוציא את כל העפר. 43) נסתלק הבור שעשה הראשון, וכשהוציא השני את העפר, הריהו חופר בור חדש וחייב, שם כט:

ז. בּוֹר שֶׁל שְׁנֵי שֻׁתָּפִין, וְעָבַר הָרִאשׁוֹן וְלֹא כִּסָּהוּ, הַשֵּׁנִי וְלֹא כִּסָּהוּ - הָרִאשׁוֹן חַיָּב[44] עַד שֶׁיִּמְסֹר דָּלְיוֹ[45] לַשֵּׁנִי; וּמִשֶּׁמָּסַר דָּלְיוֹ לַשֵּׁנִי לִדְלוֹת מִמֶּנּוּ נִפְטַר הָרִאשׁוֹן וְנִתְחַיֵּב הַשֵּׁנִי לְכַסּוֹתוֹ. כִּסָּהוּ הָרִאשׁוֹן[46], וּבָא הַשֵּׁנִי וּמְצָאוֹ מְגֻלֶּה וְלֹא כִּסָּהוּ - הַשֵּׁנִי חַיָּב. וְעַד אֵימָתַי יִהְיֶה הַשֵּׁנִי לְבַדּוֹ חַיָּב? עַד שֶׁיֵּדַע הָרִאשׁוֹן שֶׁהַבּוֹר מְגֻלֶּה, וּכְדֵי שֶׁיִּשְׂכֹּר פּוֹעֲלִים[47] וְיִכְרֹת אֲרָזִים וִיכַסֶּנּוּ. וְכֹל שֶׁיָּמוּת בּוֹ תּוֹךְ זְמַן זֶה - הֲרֵי הַשֵּׁנִי לְבַדּוֹ חַיָּב[48] בּוֹ; וְכֹל שֶׁיָּמוּת בּוֹ אַחַר זְמַן כָּזֶה[49] - שְׁנֵיהֶן חַיָּבִין לְשַׁלֵּם, שֶׁהֲרֵי שְׁנֵיהֶן פָּשְׁעוּ בּוֹ.

44) כי מרגע שהראשון דלה והשאיר את הבור פתוח, נתחייב בנזק שיבוא. זוהי גירסת הרי"ף ורבינו במשנה, שם, שלא כגירסה במשנתינו האומרת, "השני" חייב. 45) את הדלי לדלות מים (ואולי שימש הדלי גם כיסוי לבור, השווה לקמן הלכה ט). זוהי דעת רבי אליעזר בן יעקב שם נא: 46) לאחר שנשתמש בו, משנה שם נב. 47) שיעור הזמן הדרוש לשכירת פועלים. הלכה זו היא כדעת רבי יוחנן שם. 48) כי הראשון הוא אנוס. 49) הדרוש לפעולות האמורות ולא עשאן.

ח. הַמּוֹסֵר בּוֹרוֹ לְשׁוֹמֵר - חַיָּב בִּנְזָקָיו[50]. וְאִם מְסָרוֹ לְחֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן[51], אַף עַל פִּי שֶׁהָיָה מְכֻסֶּה[52] - הֲרֵי הַבְּעָלִים חַיָּבִים; שֶׁהַבּוֹר עָשׂוּי לְהִתְגַּלּוֹת[53], וְאֵלּוּ אֵין בָּהֶן דַּעַת[54].

50) השומר חייב, כי נכנס במקום הבעלים, השווה למעלה פרק ד, הלכה ד. 51) שאין בהם דעת לשמור. 52) כראוי, שם י. 53) על ידי שקיעת העפר, והבעלים היו צריכים להעלות זאת על דעתם. 54) לתקן ולכסות את הבור. לפיכך אין זו שמירה מספקת, והבעלים חייבים.

ט. הַמְכַסֶּה בּוֹרוֹ בְּדָלְיוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ[55], וּבָא בַּעַל הַדְּלִי וְנָטַל דָּלְיוֹ - בַּעַל הַבּוֹר חַיָּב[56].

55) שלקח מבורו של חבירו שלא ברשות. 56) על הנזקים שהזיק בורו המגולה, כי צריך היה להעלות על דעתו, שבעל הדלי יקח את הדלי. ואין מחייבים את בעל הדלי שיודיע לבעל הבור, שלקח את דליו, שם ל.

י. אֶחָד הַחוֹפֵר בּוֹר[57] אוֹ שִׂיחַ[58] אוֹ מְעָרָה[59] אוֹ חָרִיץ[60]. וְלָמָּה נֶאֱמַר[61] בּוֹר? עַד שֶׁיִּהְיֶה בּוֹ כְּדֵי לְהָמִית[62]. וְכַמָּה כְּדֵי לְהָמִית? עֹמֶק עֲשָׂרָה טְפָחִים. אֲבָל אִם הָיָה פָּחוֹת מֵעֲשָׂרָה, וְנָפַל לְתוֹכוֹ שׁוֹר אוֹ שְׂאָר בְּהֵמָה חַיָּה וָעוֹף וָמֵת - פָּטוּר[63]; וְאִם הֶזִּקוּ - חַיָּב[64] בַּעַל הַתַּקָּלָה[65] נֶזֶק שָׁלֵם.

57) עגול. 58) ארוך. 59) מרובעת ומכוסה בקירוי. 60) רחב ומרובע כמערה ואינה מקורה. כל הנ"ל דינם כדין בור. 61) בתורה (שמות כא, לג). 62) או בהבל או בחבטה. וסתם בור יש בו עומק של עשרה טפחים, ויש בו כדי להמית. 63) כי לא הבור המיתו. 64) כי כל בור בכל עומק שהוא יש בו כדי להזיק. 65) בעל החפירה. אין רבינו אומר: "בעל הבור", כי פחות מעשרה טפחים אין עליו שם בור.

יא. הָיָה עֹמֶק הַבּוֹר תִּשְׁעָה, וּמֵהֶן טֶפַח אֶחָד מַיִם - חַיָּב; שֶׁהַטֶּפַח שֶׁל מַיִם[66] חָשׁוּב כְּעֹמֶק שְׁנֵי טְפָחִים בַּיַּבָּשָׁה. הָיָה עָמֹק שְׁמוֹנָה, וּמֵהֶן שְׁנֵי טְפָחִים מַיִם, אוֹ שֶׁהָיָה עָמְקוֹ שִׁבְעָה, וּמֵהֶן שְׁלֹשָׁה טְפָחִים מַיִם, וְנָפַל לְתוֹכוֹ שׁוֹר וְכַיּוֹצֵא בּוֹ וָמֵת - אֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לְשַׁלֵּם[67]; וְאִם תָּפַשׂ הַנִּזָּק - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ[68]; שֶׁהַדְּבָרִים הָאֵלּוּ יֵשׁ בָּהֶן סָפֵק.

66) מוסיף הבל ושקול כשני טפחים יבשה. 67) בעיות שלא נפתרו, והמוציא מחבירו עליו הראייה, שם (לרבינו כאן גירסה אחרת מאשר בגמרא שלנו, ראה שם). הבעייא היא: אם גם בשניים ובשלושה טפחים מים, אומרים שמוסיפים הבל במידה כזאת שהם שקולים כנגד ארבעה ושישה טפחים יבשה, או מכיוון שהבור אינו עמוק, אין תוספת הבל כזאת. 68) כמו בכל מקרה של ספק.

יב. הַחוֹפֵר בּוֹר עָמֹק עֲשָׂרָה טְפָחִים, וּבָא אַחֵר וְהִשְׁלִימוֹ לְעֶשְׂרִים, וּבָא אַחֵר וְהִשְׁלִימוֹ לִשְׁלֹשִׁים[69] - כֻּלָּן חַיָּבִים[70]. חָפַר הָרִאשׁוֹן פָּחוֹת מֵעֲשָׂרָה[71] אֲפִלּוּ טֶפַח, וּבָא הָאַחֲרוֹן וְהִשְׁלִימוֹ לַעֲשָׂרָה[72], בֵּין שֶׁחָפַר בּוֹ טֶפַח[73] אוֹ שֶׁהִגְבִּיהַּ בִּנְיָן עַל שְׂפָתוֹ טֶפַח[74] - זֶה הָאַחֲרוֹן חַיָּב[75]. סָתַם טֶפַח שֶׁהוֹסִיף[76] אוֹ שֶׁסָּתַר טֶפַח שֶׁבָּנָה[77] - הֲרֵי זֶה סָפֵק אִם כְּבָר נִסְתַּלֵּק מַעֲשֵׂה רִאשׁוֹן[78] אוֹ עֲדַיִן לֹא נִסְתַּלֵּק.

69) זוהי הדוגמא של הברייתא. 70) אם נפל לתוכו שור והוזק או מת, מפני שכולם שותפים בבור זה של ל' טפחים, כרב זביד בלשון ראשון, שם עמוד ב. 71) שאין בו כדי להמית. 72) ועשה אותו לבור, שיש בו כדי להמית. 73) והוסיף את הטפח מלמטה. 74) כגון

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שהניח אבן על שפת הבור, והוסיף מזה טפח למעלה מן הבור, דוגמא של רבא שם, נא: 75) בכול, בין בנזקים ובין במיתה, כדעת רבנן, שם. הטעם הוא, מכיוון שהאחרון עשה בור שלא היה קיים קודם, היינו בור שיש בו כדי להמית, לפיכך הוא לבדו חייב. ואין זה דומה למקרה הקודם, שהשלימו לכ', כי שם גם קודם לכן היה בור שעשוי להמית. 76) מלמטה. 77) מלמעלה. 78) ברגע שהאחרון הוסיף את הטפח, וכל הבור ברשותו של האחרון הוא, ואם כן אפילו סתם את הטפח שלו, נשאר בור של ט' של הראשון כמקודם, והראשון חייב.

יג. חָפַר הָרִאשׁוֹן בּוֹר עָמֹק[79], וּבָא הָאַחֲרוֹן וְהִרְחִיבוֹ[80], וְנָפַל לְתוֹכוֹ שׁוֹר וָמֵת: אִם מֵחֲמַת הֶבְלוֹ[81] מֵת - הָאַחֲרוֹן פָּטוּר, שֶׁהֲרֵי מִעֵט הֶבְלוֹ[82]; וְאִם מֵחֲמַת חֲבָטוֹ[83] מֵת - הָאַחֲרוֹן חַיָּב, שֶׁהֲרֵי הוּא קֵרֵב הֶזֵּק בּוֹר זֶה[84]. וְכֵן אִם נָפַל הַשּׁוֹר מֵאוֹתוֹ הַצַּד שֶׁהִרְחִיב הָאַחֲרוֹן - הָאַחֲרוֹן חַיָּב, שֶׁהֲרֵי קֵרֵב הֶזֵּק בּוֹר זֶה, אַף עַל פִּי שֶׁמֵּת מִן הַהֶבֶל[85]; וְאִם מִן הַצַּד שֶׁחָפַר הָרִאשׁוֹן נָפַל[86] - הָרִאשׁוֹן חַיָּב, שֶׁזֶּה הָאַחֲרוֹן מִעֵט הֶבְלוֹ.

79) שיש בו כדי להמית. 80) והגדיל את שטח הבור ואת אפשרות הנפילה לתוכו. 81) האוויר הלא טוב שבבור. 82) כי במידה שהבור רחב יותר, האוויר שבתוכו פחות מזיק. 83) המכה שקיבל מקרקעית הבור. 84) בזה שהגדיל את שטח הבור ושטח החבטה בתוכו. כדעת רב אשי, שם נא: 85) והלא האחרון מיעט את ההבל, בכל זאת הוא חייב, כי ייתכן שלולא הרחיב את פי הבור, לא היה השור מגיע למקום פי הבור שבתחילה, ולא היה נופל לתוכו. 86) זהו פירוט לדין הראשון שבהלכה זו, שמת מחמת הבלו, האחרון פטור, ואם מחמת חבטו מת, האחרון חייב. הבדל זה בין שני הצדדים הוא כדעת ה"יש אומרים" בשם רב אשי, שם. לדעת רבינו שתי הלשונות של רב אשי שם משלימות זו את זו, (כסף משנה).

יד. בּוֹר שֶׁחִיְּבָה עָלָיו הַתּוֹרָה - אֲפִלּוּ לֹא מֵתָה הַבְּהֵמָה אֶלָּא מֵהֶבְלוֹ[87], וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר אִם מֵתָה מֵחֲבָטוֹ[88]. לְפִיכָךְ, אִם הָיָה עָמֹק הַבּוֹר כְּרָחְבּוֹ - אֵין לוֹ הֶבֶל[89], וְאִם לֹא נֶחְבְּטָה בּוֹ הַבְּהֵמָה וָמֵתָה - פָּטוּר[90]. הָיָה עָמְקוֹ יָתֵר עַל רָחְבּוֹ - יֵשׁ לוֹ הֶבֶל, וְאִם מֵתָה בּוֹ הַבְּהֵמָה - חַיָּב אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נֶחְבְּטָה בְּקַרְקָעִיתוֹ[91].

87) שבא מאליו ולא מעצם הבור. 88) שנחבט השור בקרקעית הבור גופו. דין זה הוא כדעת שמואל שם, נ: 89) אין האוויר שבו מזיק, מחלוקת רבה ורב יוסף שם נא: 90) כי המוות לא בא מפאת הבור. 91) כי מתה מחמת הבל הבור, שם.

טו. עָשָׂה תֵּל גְּבוֹהַּ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְנֶחְבְּטָה בּוֹ הַבְּהֵמָה[92] וָמֵתָה: אִם הָיָה גָבוֹהַּ עֲשָׂרָה טְפָחִים[93] - חַיָּב לְשַׁלֵּם[94], וְאִם הָיָה פָּחוֹת מֵעֲשָׂרָה - פָּטוּר עַל מִיתַת הַבְּהֵמָה[95]. אֲבָל אִם הֵזִּקָה בִּלְבַד - חַיָּב לְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם, וַאֲפִלּוּ בְּתֵל גָּבוֹהַּ כָּל שֶׁהוּא[96] אוֹ בַּחֲפִירָה כָּל שֶׁהִיא; שֶׁהַנֶּזֶק בְּכָל שֶׁהוּא דָּבָר מָצוּי וְיָדוּעַ[97], וְאֵין הַמִּיתָה בְּכָל שֶׁהוּא מְצוּיָה, וַהֲרֵי הוּא כְּמוֹ אֹנֶס[98].

92) שעלתה על התל ונפלה. 93) כשיעור העומק של בור, שיש בו כדי להמית. 94) כדעת שמואל, שהתורה אמרה "ונפל", בכל נפילה שהיא חייב, ולאו דווקא לתוך עומק, שם. 95) כי המיתה אינה מצוייה בנפילה פחותה מעשרה טפחים, ולכן במקרה של מיתה בנפילה כזו, הרי זה כאונס. 96) כל גובה שהוא, כדעת תנא קמא, תוספתא שם פרק ו; ירושלמי שם פרק א, הלכה ב. 97) ועל כן פשע בעל התל, שהיה לו להעלות על דעתו, שהתל יזיק. 98) שלא היה לו להעלות על דעתו אפשרות של מיתה.

טז. וְכֵן אֵינוֹ חַיָּב עַל מִיתַת הַבְּהֵמָה בְּבוֹר אוֹ עַל חֲבִיטָתָהּ בְּתֵל אֶלָּא אִם הָיְתָה הַבְּהֵמָה קְטַנָּה אוֹ חֵרֶשֶׁת אוֹ שׁוֹטָה[99] אוֹ סוֹמָא אוֹ שֶׁנָּפְלָה בַּלַּיְלָה[100], אֲבָל אִם הָיְתָה פִּקֵּחַת וְנָפְלָה בַּיּוֹם וָמֵתָה - פָּטוּר; שֶׁזֶּה כְּמוֹ אֹנֶס, מִפְּנֵי שֶׁדֶּרֶךְ הַבְּהֵמָה לִרְאוֹת וְלָסוּר מִן הַמִּכְשׁוֹלוֹת. וְכֵן אִם נָפַל לְתוֹכוֹ אָדָם וָמֵת, אֲפִלּוּ הָיָה סוֹמֵא אוֹ שֶׁנָּפַל בַּלַּיְלָה, בֵּין שֶׁהָיָה בֶּן חוֹרִין אוֹ עֶבֶד - הֲרֵי זֶה פָּטוּר[101]. וְאִם הֵזִּיק בּוֹ הָאָדָם אוֹ הַבְּהֵמָה הַפִּקֵּחַת - חַיָּב נֶזֶק שָׁלֵם[102], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[103].

99) שאינן בנות דעת. 100) אפילו הייתה פקחת. 101) שם, דין זה הוא גזירת הכתוב "ונפל שמה שור", ודורשים "שור" ולא אדם, בבא קמא כח: 102) טעמו של דבר, אדם אין דרכו להתבונן בדרכים. ובהמה נזהרת אמנם ממכשולים גדולים ומסוכנים ביותר, אבל לא ממכשולים קטנים. 103) בהלכה הקודמת, שחייבים על נזקי בהמה בבור פחות מי' טפחים.

יז. נָפַל לְתוֹכוֹ שׁוֹר פְּסוּלֵי הַמִּקְדָּשִׁין[104] וָמֵת - הֲרֵי זֶה פָּטוּר; שֶׁנֶּאֱמַר: וְהַמֵּת יִהְיֶה לּוֹ - מִי שֶׁהַמֵּת שֶׁלּוֹ[105], יָצָא זֶה שֶׁהוּא אָסוּר בַּהֲנָאָה וְדִינוֹ שֶׁיִּקָּבֵר.

104) כגון שור קרבן שנפל בו מום ואפילו לאחר שנפדה. 105) שיוכל ליהנות ממנו. כל זה לשון רבא, שם נא.

יח. הָיָה חוֹפֵר בְּבוֹר, וְנָפְלָה הַבְּהֵמָה בְּתוֹךְ הַבּוֹר מִקּוֹל הַחֲפִירָה וָמֵתָה: אִם נָפְלָה מִלְּפָנֶיהָ - חַיָּב; מֵאַחֲרֶיהָ, כְּגוֹן שֶׁנִּבְעֲתָה[106] וְחָזְרָה עַל עֲקֵבָהּ לְאָחוֹר וְנָפְלָה[107] וָמֵתָה - פָּטוּר; שֶׁנֶּאֱמַר: וְנָפַל - עַד שֶׁיִּפֹּל דֶּרֶךְ נְפִילָה[108]. נָפְלָה לְפָנֶיהָ מִקּוֹל הַחֲפִירָה חוּץ לַבּוֹר וָמֵתָה - אֵין בֵּית דִּין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ[109]; וְאִם תָּפַס הַנִּזָּק - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ. וְאִם נָפְלָה לַאֲחוֹרֶיהָ חוּץ לַבּוֹר וּמֵתָה אוֹ הֵזִּקָה - בַּעַל הַבּוֹר פָּטוּר[110].

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

106) שנבהלה. 107) לתוך הבור. 108) זוהי נפילה על הפנים ולא על העורף. 109) כי הבהמה מתה מחבטה בקרקע רשות הרבים ולא בקרקע של הבור ולא בהבלו. 110) לדעת הכול, שם.

יט. שׁוֹר שֶׁדָּחַף בְּהֵמָה לְתוֹךְ הַבּוֹר וָמֵתָה: אִם מוּעָד הוּא - בַּעַל הַבּוֹר מְשַׁלֵּם מֶחֱצָה, וּבַעַל הַשּׁוֹר מֶחֱצָה[111]; וְאִם תָּם הוּא - בַּעַל הַשּׁוֹר מְשַׁלֵּם רְבִיעַ מִגּוּפוֹ[112], וּבַעַל הַבּוֹר מְשַׁלֵּם שְׁלִשָׁה חֲלָקִים[113] מִן הַיָּפֶה שֶׁבִּנְכָסָיו. שֶׁבַּעַל הַנִּבְלָה אוֹמֵר לְבַעַל הַבּוֹר: פְּחַת נִבְלָה[114] זוֹ יֵשׁ לִי אֶצְלְךָ[115]; אַף עַל פִּי שֶׁהִיא גְּדוֹלָה וּפְקַחַת[116], כֵּיוָן שֶׁנִּדְחֲפָה הֲרֵי זוֹ כְּמִי שֶׁנָּפְלָה בַּלַּיְלָה[117]; כֹּל שֶׁאֲנִי יָכוֹל לְהוֹצִיא מִבַּעַל הַשּׁוֹר אֲנִי מוֹצִיא[118], וְהַשְּׁאָר אַתָּה חַיָּב לְשַׁלְּמוֹ.

111) כי שניהם המיתוהו. כדעת רבי נתן שם. 112) שאילו השור לבדו היה ממית, היה משלם חצי נזק מגופו, עכשיו שיש לו שותף, גם התשלום הוא למחצה, דהיינו רבע הנזק מגופו. 113) במקום חצי. 114) ההפרש בין מחיר הבהמה בחיים לבין מחירה לאחר מיתה. 115) כי בהמה שלי נמצאה מתה בתוך בורך, ואתה אחראי לכל הנזק. 116) ואמרנו בהלכה טז, שאם נפלה ביום ומתה, בעל הבור פטור. 117) כי אין מקום לנימוק הקודם "שדרך הבהמה לראות ולסור מן המכשולות". 118) ומבעל השור אי אפשר להוציא יותר מרבע. כל הטענה הזאת של הניזק כלפי בעל הבור מובאת בגמרא, שם, שם.

כ. וְכֵן הַמַּנִּיחַ אֶבֶן עַל פִּי הַבּוֹר[119], וּבָא הַשּׁוֹר וְנִתְקַל בָּהּ, וְנָפַל לַבּוֹר וָמֵת - הַמַּנִּיחַ אֶת הָאֶבֶן מְשַׁלֵּם מֶחֱצָה[120], וּבַעַל הַבּוֹר מֶחֱצָה.

119) על שפת הבור. 120) כי הוא ובעל הבור המיתוהו. אין בעל האבן יכול להטיל את כל האחריות על בעל הבור בטענה, שלולא הבור לא הייתה האבן גורמת נזק לשור, כי בעל הבור יכול לענות: לולא נתקל באבן, לא היה נופל בבור. על כן מידת אחריותם שווה, וכל אחד משלם חצי הנזק.

כא. וְכֵן שׁוֹר שֶׁל הֶדְיוֹט וְשֶׁל פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין[121] שֶׁנָּגְחוּ כְּאֶחָד: אִם תָּם הוּא זֶה שֶׁל הֶדְיוֹט - מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק[122], וְאִם מוּעָד - נֶזֶק שָׁלֵם. שֶׁהַנִּזָּק אוֹמֵר לוֹ: כֹּל שֶׁאוּכַל לְהוֹצִיא מִזֶּה אוֹצִיא, וְהַשְּׁאָר מִמְּךָ; וְזֶה הוֹאִיל וְהֶקְדֵּשׁ הוּא וּפָטוּר, אַתָּה תְּשַׁלֵּם לִי הַכֹּל[123].

121) שלא נפדה, או שאין לו פדיון, כגון בכור בעל מום. 122) ואין שותפות של הקדש מועילה לו כלום, מכיוון שאי אפשר לגבות ממנו בדין. 123) כי כל אחד משני השותפים אחראי לנזק כולו, כדעת רבא שם נג.

כב. מִי שֶׁהָיָה חוֹפֵר בּוֹר בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְנָפַל עָלָיו שׁוֹר וְהֵרָגוֹ - בַּעַל הַשּׁוֹר פָּטוּר[124]. וְאִם מֵת הַשּׁוֹר - נוֹטֵל בַּעַל הַשּׁוֹר דְּמֵי שׁוֹרוֹ מִיּוֹרְשֵׁי בַּעַל הַבּוֹר[125].

124) כי חופר הבור פשע, ואין השור נסקל, כי לא נתכוון להזיק, בבלי ערכין ז. ראה למעלה פרק י, הלכה ט. 125) אף על פי שזהו חוב בלי שטר גובה מן היורשים, בהתאם לדעתו בהלכות מלווה ולווה סוף פרק יא.

פֶּרֶק שְׁלִשָׁה עָשָׂר[1]

1) נתבארו בו הדברים שבעל הבור פטור מנזקיהן, ונזכרה בו תולדת הבור והוא המניח תקלה כנזכר שם, ונתבארו בו פרטי משפטי תולדה זו בשלימות, ונמשך לזה ביאור הדברים שאדם מורשה לעשותן ברשות הרבים, וכיצד יעשה אותם, ומה שאינו רשאי לעשותם שם, ומשפט הרבים עם היחיד בכל מה שהוא ברשותם או על רשותם וכיוצא בזה.

א. כֵּלִים שֶׁנָּפְלוּ לְבוֹר[2] וְנִשְׁתַּבְּרוּ - בַּעַל הַבּוֹר פָּטוּר; שֶׁנֶּאֱמַר: וְנָפַל שָׁמָּה שׁוֹר אוֹ חֲמוֹר. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה[3] לָמְדוּ: שׁוֹר - וְלֹא אָדָם[4], חֲמוֹר - וְלֹא כֵּלִים[5]. אֲפִלּוּ נָפַל שׁוֹר בְּכֵלָיו[6], וּמֵת הַשּׁוֹר וְנִשְׁתַּבְּרוּ כֵּלָיו - חַיָּב עַל הַבְּהֵמָה וּפָטוּר עַל הַכֵּלִים.

2) משנה בבא־קמא יב. 3) ששמע תלמיד מפי רבו בעל־פה, ורבו מרבו עד משה רבינו. 4) אם אדם נפל לבור ומת, בעל הבור פטור. 5) וכל שאינו בעל חיים, נכלל בדין כלים ופטור, שם נג: 6) כגון העול והמחרישה, ולא כמו בדין הראשון שנפלו כלים בלבד.

ב. הַבּוֹר מֵאֲבוֹת נְזִיקִין[7] הוּא, וְתוֹלְדוֹתָיו[8] כָּמוֹהוּ מוּעָדִין מִתְּחִלָּתָן[9]. וְכָל הַמַּנִּיחַ תַּקָּלָה[10] - הֲרֵי זוֹ תּוֹלֶדֶת הַבּוֹר[11]. וְאִם הֵזִיק בָּהּ אָדָם[12] אוֹ בְּהֵמָה - מְשַׁלֵּם זֶה שֶׁהִנִּיחַ הַתַּקָּלָה נֶזֶק שָׁלֵם[13], בֵּין הִפְקִיר הַתַּקָּלָה בֵּין לֹא הִפְקִירָהּ[14]; וְאִם הֵזִיקוּ בָּהּ כֵּלִים - פָּטוּר[15].

7) מעיקרי נזיקין המפורשים בתורה, הכוללים בתוכם שאר נזיקין שהם תולדות. שם ב. 8) הנזיקין הדומים לבור. 9) וחייבים לשלם נזק שלם, אף כשהזיקו בפעם הראשונה. 10) ברשות הרבים. 11) שם כח: 12) בור בנזקי אדם חייב, כי התורה מיעטה את האדם רק במקרה שמת, שם. וכן פסק רבינו למעלה בפי"ב הי"ז. 13) כדין בור. 14) דינה כבור ולא כממונו, דעת שמואל שם, שם. 15) שם.

ג. כֵּיצַד? הַמַּנִּיחַ[16] אֲבָנוֹ אוֹ סַכִּינוֹ[17] אוֹ תִּבְנוֹ[18] אוֹ מַשָּׂאוֹ[19] וְכַיּוֹצֵא בָהֶן בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְהֵזִיקוּ בָּהֶן בֵּין אָדָם בֵּין בְּהֵמָה - חַיָּב נֶזֶק שָׁלֵם[20]. וְכֵן אִם הִנִּיחָן בִּרְשׁוּתוֹ, וְהִפְקִיר רְשׁוּתוֹ וְלֹא הִפְקִירָן. נִתְקַל בַּקַּרְקַע וְנֶחְבַּט בְּתַקָּלָה זוֹ וְהֵזִיק בָּהּ - חַיָּב בַּעַל הַתַּקָּלָה[21]. וְאִם הֵזִיקוּ כֵּלִים בְּכָל אֵלּוּ אוֹ נִטַּנְּפוּ[22] - פָּטוּר[23].

16) תקלה שדינה כבור. 17) שם ג: 18) כדי שירקב ויעשה זבל, שם ל. 19) שהיה עייף ורצה לנוח. 20) שם

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כח: 21) אף־על־פי שגם הקרקע השתתפה בנזק, חייב בעל התקלה לשלם הכל, מכיון שהקרקע הפקר היא, ואינה בדין תשלומין. דין זה הוא כדעת ר' נתן, שם כח: השוה למעלה פרק יב, הלכה יט וכא. 22) כגון השופך מים ברשות הרבים ונתלכלכו כליו של אחר, שם ל. 23) כי דין המים כדין הבור, שפטור בכלים.

ד. הִכְנִיס שׁוֹרוֹ[24] לַחֲצַר בַּעַל הַבַּיִת שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת, וְהִרְבִּיץ גְּלָלִים[25], וְנִטַּנְּפוּ בָּהֶן כֵּלָיו שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת - פָּטוּר[26]; שֶׁהַגָּלָל זֶה תּוֹלֶדֶת בּוֹר הוּא, וְלֹא מָצָאנוּ בּוֹר[27] שֶׁחַיָּב בּוֹ עַל הַכֵּלִים.

24) שם, מח. 25) צואת הבקר. 26) בעל השור. 27) אפילו אם הכלים לא נשברו אלא נטנפו בלבד, שם כח:

ה. הַמַּנִּיחַ אֶת הַכַּד[28] בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְהָלַךְ [הַמְהַלֵּךְ] וְנִתְקַל בָּהּ וְשִׁבְּרָהּ - פָּטוּר, לְפִי שֶׁאֵין דֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לְהִתְבּוֹנֵן בַּדֶּרֶךְ[29] כְּשֶׁהֵן מְהַלְּכִין. וְאִם הֵזִיק בָּהּ - הֲרֵי בַּעַל הַכַּד חַיָּב בִּנְזָקָיו[30], וַאֲפִלּוּ הִפְקִיר הַכַּד[31]; שֶׁכָּל הַמַּפְקִיר נְזָקָיו בְּמָקוֹם שֶׁאֵין לוֹ רְשׁוּת[32] לַעֲשׂוֹתָהּ מִתְּחִלָּה[33] - חַיָּב כְּאִלּוּ לֹא הִפְקִירָן[34].

28) כדי לנוח, שם כז: 29) מפני שאדם שקוע במחשבתו וטרוד בעניניו, שם כז: 30) כי הכד דינו כבור, וחייב בנזקי אדם. 31) מחלוקת ר' יוחנן ור' אלעזר, שם כט: 32) כגון ברשות הרבים. 33) אבל אם חפר בו ברשותו, והפקיר רשותו ובורו - פטור, מכיון שבתחילה ברשות חפר, ראה למעלה פרק יב, הלכה ב. 34) והאחריות נופלת עליו, כאילו הוא עדיין בעל הבור.

ו. הִנִּיחַ אֶת הַכַּד בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ לוֹ רְשׁוּת לְהַנִּיחָהּ שָׁם, כְּגוֹן מְקוֹם הַקְּרָנוֹת[35] שֶׁל גִּתּוֹת[36] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן[37], וְנִתְקַל בָּהּ וְשִׁבְּרָהּ - חַיָּב[38]; וְאִם הֵזִיק בָּהּ הַמְהַלֵּךְ - בַּעַל הַכַּד פָּטוּר, מִפְּנֵי שֶׁהָיָה לוֹ לְהִסְתַּכֵּל[39]. וְאִם הָיְתָה אֲפֵלָה[40], אוֹ שֶׁמִּלֵּא כָּל הַדֶּרֶךְ כַּדִּים[41] - פָּטוּר[42] עַל שְׁבִירָתָהּ; וְאִם נִתְקַל בָּהּ - הֲרֵי בַּעַל הַכַּד חַיָּב[43]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

35) הרחבה לפני הגיתות. 36) מקום שדורכין בו ענבים לעשות יין. 37) כגון קרנות של בית הבד, שכותשים בו זיתים כדי להוציא שמנם. במקומות אלו רשאים להניח את הכלים, כי אין די מקום בפנים הגת או בית הבד. 38) בבא־קמא כז: 39) כי ידוע שמקומות אלו מלאים כלים. 40) הדוגמא של שמואל, שם. 41) ואין מוצא לעובר אלא לדרוך על הכדים, דוגמא של רב, שם. 42) מפני שהטענה, "היה לו להסתכל" נופלת: באפלה - אי אפשר לראות, ובמילא כל הדרך כדים, אי אפשר לעבור, ואפילו יתבונן בדרך, בלי שישבור כד. 43) מכיון שבגלל האפלה או משום שהדרך חסומה בכדים נתקל אין להאשימו, ולפיכך יש לחייב את בעל הכד.

ז. נִשְׁבְּרָה כַּדּוֹ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים[44], וְהֶחְלַק אֶחָד בַּמַּיִם[45] אוֹ שֶׁלָּקָה בַּחֲרָסֶיהָ - פָּטוּר[46] מִדִּינֵי אָדָם, לְפִי שֶׁאָנוּס הוּא[47]; וְחַיָּב בְּדִינֵי שָׁמַיִם[48], מִפְּנֵי שֶׁלֹּא סִלֵּק הַחֲרָסִים. וַהֲרֵי הַחֲרָסִים וְהַמַּיִם כְּהֶפְקֵר[49], וְלֹא הִפְקִיר אֶלָּא אַחַר שֶׁנֶּאֱנַס[50], וּלְפִיכָךְ פָּטוּר[51]. וְאִם נִתְכַּוֵּן לִזְכּוֹת בַּחֲרָסֶיהָ[52], וְהֵזִיק בָּהֶן אַחֵר - חַיָּב[53]. וְהוּא הַדִּין לְנָפְלָה גְּמַלּוֹ[54] וְלֹא הֶעֱמִידָהּ[55] וְכֹל כַּיּוֹצֵא בָּהּ. וְאִם הֵזִיקוּ כֵּלִים בְּכָל אֵלּוּ[56] - פָּטוּר[57], בֵּין הִפְקִיר בֵּין לֹא הִפְקִיר, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[58].

44) משנה שם, כח. כגון שנתקל במשהו, ומתוך כך נשבר הכד. 45) וניזוק. 46) כדעת ר' יהודה שם. 47) כי לא שבר את הכד בכוונה, אלא נשבר לאחר שנתקל במשהו. 48) כדעת החכמים שם, כט. 49) כי בדרך כלל אדם מפקיר אותם. 50) ואין זה דומה לדין הפקיר הכד שלמעלה בהלכה ה. 51) אבל אם שבר את הכד בכוונה, אפילו הפקיר את חרסיו חייב, כלמעלה הלכה ה; שם כט: 52) שם כט. 53) כי החרסים הם כבור. 54) ברייתא שם כח: 55) והפקירה והוזק בה אחר. בעל הגמל פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים, ואם לא הפקיר את הגמל והוזק בה אחר, חייב משום בור. 56) במים, או בחרסים או בגמל. 57) שבור פטור בכלים, בין בשבירתם ובין בהיזקם. 58) למעלה הלכה א וב.

ח. שְׁנֵי קַדָּרִים[59] שֶׁהָיוּ מְהַלְּכִין בַּדֶּרֶךְ זֶה אַחַר זֶה, וְנִתְקַל הָרִאשׁוֹן וְנָפַל, וְנִתְקַל הַשֵּׁנִי בָּרִאשׁוֹן: אִם הָיָה לָרִאשׁוֹן לַעֲמֹד וְלֹא עָמַד - חַיָּב הָרִאשׁוֹן בִּנְזְקֵי שֵׁנִי, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁהוּא אָנוּס בִּשְׁעַת נְפִילָה - אֵינוֹ אָנוּס בִּהְיוֹתוֹ מֻטָּל בַּדֶּרֶךְ, וַהֲרֵי הוּא יָכוֹל לַעֲמֹד[60]; וְאִם לֹא הָיָה לוֹ לַעֲמֹד[61] - פָּטוּר[62], וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִזְהִיר[63] לָזֶה שֶׁנִּתְקַל בּוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא טָרוּד בְּנַפְשׁוֹ[64].

59) מוכרי קדירות, משנה שם לא. 60) ועל כן הוא חייב כבור, כי הרי גופו אינו הפקר, שם. 61) פירוש: לא הספיקה השעה לעמוד. 62) כי אנוס הוא. 63) ואפשר לחייב אותו על שלא הזהיר, בכל זאת פטור. 64) דעת רבי יוחנן שם.

ט. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁהוּא חַיָּב בִּנְזְקֵי שֶׁל שֵׁנִי? כְּשֶׁהֵזִיק גּוּפוֹ שֶׁל שֵׁנִי; אֲבָל אִם הֵזִיקוּ כֵּלָיו - פָּטוּר; שֶׁאֵינוֹ חַיָּב עַל הַכֵּלִים בְּבוֹר, וְכָל תַּקָּלָה[65] תּוֹלֶדֶת בּוֹר הוּא, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[66].

65) כגון גופו של הראשון. 66) למעלה הלכה ב.

י. הַקַּדָּרִים וְהַזַּגָּגִים[67] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן שֶׁהָיוּ מְהַלְּכִין זֶה אַחַר זֶה, וְנִתְקַל הָרִאשׁוֹן וְנָפַל, וְנִתְקַל הַשֵּׁנִי בָּרִאשׁוֹן, וְהַשְּׁלִישִׁי בַּשֵּׁנִי, וְכָל אֶחָד מֵהֶן יֵשׁ לוֹ לַעֲמֹד[68] וְלֹא עָמַד - הָרִאשׁוֹן חַיָּב בִּנְזְקֵי גּוּפוֹ שֶׁל שֵׁנִי, בֵּין שֶׁהֵזִיק בְּגוּפוֹ שֶׁל רִאשׁוֹן הַמֻּטָּל בָּאָרֶץ בֵּין שֶׁהֵזִיק בְּמַשָּׂאוֹ[69]; וְהַשֵּׁנִי חַיָּב בִּנְזְקֵי גּוּפוֹ שֶׁל שְׁלִישִׁי, אִם הֵזִיק בְּגוּפוֹ שֶׁל שֵׁנִי[70], אֲבָל אִם הֵזִיק בְּמַשָּׂאוֹ שֶׁל שֵׁנִי שֶׁנָּפַל - פָּטוּר. שֶׁהֲרֵי אוֹמֵר לוֹ הַשֵּׁנִי[71]: בּוֹר זֶה,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שֶׁהוּא מַשָּׂאי, אֵין אֲנִי הַכּוֹרֶה אוֹתוֹ; שֶׁהֲרֵי רִאשׁוֹן הִפִּיל הַשֵּׁנִי עִם מַשָּׂאוֹ. וְאִם הִזְהִירוּ זֶה אֶת זֶה - כֻּלָּן פְּטוּרִין[72].

67) ברייתא שם לא. לפי פירוש רבא. 68) יש לו שהות ואפשרות לעמוד. 69) אם לא הפקירו, כלמעלה הלכה ז. 70) אפילו לא הפקירו. 71) טענה זו מביאה הגמרא שם, לא: 72) אפילו יכול היה לעמוד ולא עמד, שם לא.

יא. נָפַל הָרִאשׁוֹן וְהָיָה מֻטָּל לְרֹחַב הַדֶּרֶךְ[73], וְנִתְקַל אֶחָד בְּרֹאשׁוֹ וְאֶחָד בְּרַגְלָיו וְאֶחָד בְּבִטְנוֹ - הֲרֵי הוּא חַיָּב בְּנִזְקֵי כֻּלָּן[74], הוֹאִיל וְהָיָה לוֹ לַעֲמֹד וְלֹא עָמַד.

73) שם לא: 74) "ואם מחמת ראשון נפלו, ראשון חייב בנזקי כולם", ברייתא שם לא.

יב. הַשּׁוֹפֵךְ אֶת הַמַּיִם בִּרְשׁוּת הָרַבִּים[75], וְהֵזִיק בָּהֶן אַחֵר - חַיָּב בְּנִזְקָיו[76]; וְאִם נִטַּנְּפוּ כֻּלָּיו - פָּטוּר[77], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[78]. נִבְלְעוּ הַמַּיִם בָּאָרֶץ[79] וְנִשְׁאֲרָה הָאָרֶץ חֲלָקָה, וְהֶחְלַק וְנָפַל וְהֵזִיק בַּקַּרְקַע - הֲרֵי זֶה חַיָּב בְּנִזְקָיו[80].

75) משנה שם ל. 76) כי יש למים דין בור, ואין הבדל אם הפקיר או לא, כי המפקיר נזקיו חייב, השוה למעלה הלכה ב וז. 77) כי בור פטור בכלים. 78) למעלה הלכה א. 79) גמרא שם. 80) אף־על־פי שהוזק בקרקע והקרקע אינה שלו, כי גם הבור שבתורה הפקר הוא, ובכל זאת חייבה התורה, אם אדם נחבט בקרקע הבור וניזוק. הלכה זו היא כדעת שמואל, שכל תקלה, בין הפקירה ובין לא הפקירה - דינה כבור, ראה למעלה פרק יב, הלכה יד.

יג. כָּל אֵלּוּ[81] שֶׁפּוֹתְקִין בִּיבוֹתֵיהֶן[82] וְגוֹרְפִין מְעָרוֹתֵיהֶן[83] - אֵין לָהֶן רְשׁוּת לִשְׁפֹּךְ הַמַּיִם בִּרְשׁוּת הָרַבִּים בִּימוֹת הַחַמָּה[84]; אֲבָל בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים - יֵשׁ לָהֶן רְשׁוּת[85]. וְאַף עַל פִּי כֵן[86], אִם הֵזִיק אָדָם אוֹ בְּהֵמָה בַּמַּיִם - חַיָּבִין נֶזֶק שָׁלֵם[87].

81) ברייתא שם, ו. ול. 82) שפותחים את צינורות השופכין, כדי שהמים יזרמו לרשות הרבים. 83) ומנקים מערותיהם ומשליכים את הזבל לרשות הרבים. 84) מפני שהרחובות נקיים ואסור ללכלך אותם. 85) מכיון שהרחובות מלוכלכים. 86) אף־על־פי שעשו ברשות בית־דין. 87) כי בית הדין הרשה להם לשפוך את המים לרשות הרבים בתנאי שיקבלו על עצמם אחריות לנזקים.

יד. לֹא יוֹצִיא אָדָם[88] תִּבְנוֹ[89] וְקַשּׁוֹ[90] לִרְשׁוּת הָרַבִּים כְּדֵי שֶׁיִּדּוֹשוּ וְיֵעָשׂוּ לוֹ זֶבֶל[91]. וְאִם הוֹצִיא - קְנָסוּהוּ חֲכָמִים[92] שֶׁיְּהִיוּ כְּהֶפְקֵר[93], וְכָל הַקּוֹדֵם בָּהֶן זָכָה מֵעֵת שֶׁנִּדּוֹשׁוּ וְהִשְׁבִּיחוּ[94]. וְאִם קָדַם אָדָם וְזָכָה בָּהֶן מִשְׁעַת הוֹצָאָה לִרְשׁוּת הָרַבִּים - אֵין[95] מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ[96]. וְאַף עַל פִּי שֶׁהֵן כְּהֶפְקֵר, אִם הֵזִיק בָּהֶן אָדָם אוֹ בְּהֵמָה - הֲרֵי זֶה הַמּוֹצִיא חַיָּב לְשַׁלֵּם[97].

88) שם ל. 89) זה שנשאר אחר דישה. 90) מה שמשאירים בקרקע אחר קצירה. 91) לזבל את שדהו. החכמים אסרו להוציא תבן וקש לרשות הרבים, כיון שבני אדם מתחלקים בהם וניזוקים. 92) כדי שלא יוציאו. 93) כחפץ בלי בעלים. 94) כלומר, לאחר שהשאיר אותם זמן רב ברשות הרבים ונעשו זבל. 95) שעדיין לא השביחו. 96) כי זוהי בעיא שלא נפתרה, אם קונסים אותו מיד משעה שהוציאם, או לאחר שהשביחו, שם ל: 97) כדין בור, כדי שלא ירויח על־ידי הקנס שהוטל עליו.

טו. יֵשׁ[98] לְכָל אָדָם לְהוֹצִיא אֶת הַזֶּבֶל וְהַגְּלָלִים[99] לִרְשׁוּת הָרַבִּים בִּשְׁעַת הוֹצָאַת זְבָלִים וְלִצְבֹּר אוֹתָן שָׁם שְׁלֹשִׁים יוֹם[100] כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה נִשּׁוּף[101] בְּרַגְלֵי אָדָם [וְרַגְלֵי בְּהֵמָה]. וְאַף עַל פִּי כֵן, אִם הִזִּיק - חַיָּב לְשַׁלֵּם[102]. וְחַיָּבִין עַל זֶה הַגָּלָל מִשּׁוּם גָּזֵל[103]; כֵּיוָן שֶׁאֵין בּוֹ שֶׁבַח[104] אִם נָדוּשׁ, לֹא קָנְסוּ בּוֹ.

98) רשות. 99) צואת הבקר. 100) דעת רבי יהודה, שם ל. 101) נדרך. 102) כדעת תנא־קמא החולק שם על ר' יהודה הפוטרו מניזקין, ואומר: "כל אלו שאמרו מותרין לקלקל ברשות הרבים, אם הזיקו חייבין לשלם". 103) אם בא אחר ולקח אותו, בניגוד לתבנו וקשו, שכל הקודם בהן זכה. 104) כדעת רב שאמר "קנסו גופו משום שבחן", ומכיון שאין שבח בגלל, לא קנסו, ואסור לאחר לקחת אותו משום גזל.

טז. אֵין שׁוֹרִין טִיט בִּרְשׁוּת הָרַבִּים[105], וְאֵין לוֹבְנִים לְבֵנִים[106]; אֲבָל גּוֹבְלִין טִיט[107] בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, אֲבָל לֹא לְבֵנִים.

105) אין נותנים את הטיט במים, כדי שיתרכך, מפני שמשהה אותו ימים רבים, משנה, בבא מציעא קיח: 106) מפני שמשאיר אותן זמן רב עד שיתייבשו. 107) מערבבים אותו במים על־מנת לתתו מיד בבנין.

יז. הַבּוֹנֶה בִּרְשׁוּת הָרַבִּים[108] - הַמֵּבִיא אֲבָנִים מֵבִיא וְהַבּוֹנֶה בּוֹנֶה[109]. וְכֻלָּן שֶׁהִזִּיקוּ - חַיָּבִין[110] לְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם.

108) לשון המשנה, שם. 109) מקבל את האבנים מיד המביא וקובע אותן בבנין, ואל ישהה אותן ברשות הרבים. 110) כמו בהלכה טו.

יח. הַחוֹצֵב[111] שֶׁחָצַב אֶבֶן[112] וּמְסָרָהּ לְסַתָּת[113], וְהֵזִיק בָּהּ אָדָם[114] אוֹ בְּהֵמָה - הַסַּתָּת חַיָּב. וְסַתָּת שֶׁמָּסַר לְחַמָּר[115] - הַחַמָּר חַיָּב. מָסַר חַמָּר לְכַתָּף[116] - הַכַּתָּף חַיָּב. מָסַר כַּתָּף לְבוֹנֶה - הַבּוֹנֶה חַיָּב. מְסָרָהּ הַבּוֹנֶה לָזֶה שֶׁמִּתַּקֵּן יְשִׁיבָתָהּ בַּבִּנְיָן[117] - הַמִּתַּקֵּן חַיָּב. וְאִם אַחַר שֶׁהֶעֱלוּהָ עַל גַּבֵּי הַדִּימוֹס[118] נָפְלָה וְהִזִּיקָה, וְהָיוּ עוֹשִׂין בְּקַבְּלָנוּת[119] - כֻּלָּן חַיָּבִין[120]; וּבִשְׁכִירוּת[121] - הָאַחֲרוֹן חַיָּב[122], וְכֻלָּן פְּטוּרִין[123].

111) בבא מציעא קיח: 112) שעקר אבנים מן החצבה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

113) הנותן צורה לאבן ומחליקה. 114) בשעה שהיתה תחת ידו של הסתת. 115) המעביר את האבנים המסותתות על גבי החמור למקום הבנין. 116) הנושא את האבנים על הכתף ומוסרן לבנאי, העומד על החומה. 117) שתהיה מונחת בדיוק במקומה הנכון בשורה אחת עם שאר האבנים. 118) שורת הבנין. 119) שקבלו עליהם לעשות את כל המלאכה, וכולם שותפים בה, ומשום כך כולם אחראים ביחד לנזק. 120) אבל כל זמן שהאבן בידי אחד מהקבלנים, הוא לבדו אחראי. 121) המקבל שכרו לפי שעות העבודה. 122) זה ששם את האבן על גבי הדימוס. 123) כי אינם אחראים למלאכה כולה, אלא כל אחד לעבודתו.

יט. הַכֹּתֶל וְהָאֵילָן[124] שֶׁנָּפְלוּ לִרְשׁוּת הָרַבִּים וְהִזִּיקוּ - פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּם[125], וְאַף עַל פִּי שֶׁהִפְקִירָן[126]; לְפִי שֶׁאֵינָן דּוֹמִים לְבוֹר, שֶׁהֲרֵי אֵין תְּחִלָּתָן לְהַזִּיק[127]. וְאִם הָיוּ רְעוּעִין - בֵּית דִּין קוֹבְעִין לוֹ זְמַן לָקֹץ אֶת הָאִילָן וְלִסְתּוֹר אֶת הַכֹּתֶל. וְכַמָּה הַזְּמַן? שְׁלֹשִׁים יוֹם[128]. נָפְלוּ בְּתוֹךְ הַזְּמַן וְהִזִּיקוּ - פָּטוּר; לְאַחַר הַזְּמַן - חַיָּב, מִפְּנֵי שֶׁשִּׁהָה אוֹתָן.

124) משנה שם קיז: 125) כי אין בעל הכותל או בעל האילן אשם בכך. 126) ולדעת הכל, בין לרב ובין לשמואל, תקלה שהפקירוה דינה כבור. 127) וברשות בנה את הכותל או נטע את האילן, ומשום כך פטור. 128) זהו זמן בית־דין בכל מקום בתלמוד, שם קיח.

כ. הַמַּצְנִיעַ אֶת הַקּוֹץ[129] וְאֶת הַזְּכוּכִית, וְהַגּוֹדֵר גְּדֵרוֹ בְּקוֹצִים וְהִפְרִיחַ לִרְשׁוּת הָרַבִּים[130], וְהֵזִיק אֶחָד בָּהֶן - חַיָּב[131] נֶזֶק שָׁלֵם. וְאִם גָּדַר בְּקוֹצִים בְּצִמְצוּם[132] בְּתוֹךְ רְשׁוּתוֹ - פָּטוּר, לְפִי שֶׁאֵין דֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לְהִתְחַכֵּךְ בִּכְתָלִים[133].

129) בתוך כותל, משנה בבא־קמא ל. 130) הקוצים היו בולטים מחוץ לכותל לתוך רשות הרבים. 131) כי אסור לשים מכשול ברשות הרבים. 132) ולא יצא מחוץ לכותל כלום. 133) ולכן אין לדונו כדין נותן מכשול ברשות הרבים. טעם זה "שאין דרך בני אדם..." מובא בגמרא שם.

כא. הַמַּצְנִיעַ קוֹצָיו[134] וּזְכוּכִיּוֹתָיו בְּתוֹךְ כָּתְלוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ, וּבָא בַּעַל הַכֹּתֶל וְסָתַר אֶת כָּתְלוֹ, וְנָפַל לִרְשׁוּת הָרַבִּים וְהִזִּיק[135]: אִם כֹּתֶל רָעוּעַ הָיָה - הַמַּצְנִיעַ חַיָּב[136], וְאִם כֹּתֶל בָּרִיא הוּא - בַּעַל הַכֹּתֶל חַיָּב[137].

134) ברייתא, שם. 135) הקוצים או הזכוכית. 136) כי הוא פשע, שהיה צריך להעלות על דעתו, שיהרסו את הכותל הרעוע. 137) בעל הקוצים פטור, שלא היה עליו להעלות על דעתו שיסתרו את הכותל. ובעל הכותל הבריא, שהיה מחוייב להצניע את הקוצים לאחר הריסת הכותל, ולא הצניעם - חייב.

כב. חֲסִידִים[138] הָרִאשׁוֹנִים הָיוּ מַצְנִיעִין אֶת הַקּוֹצִים וְאֶת הַזְּכוּכִיּוֹת בְּתוֹךְ שְׁדוֹתֵיהֶן בְּעֹמֶק שְׁלֹשָׁה טְפָחִים בָּאָרֶץ, כְּדֵי שֶׁלֹּא תַּעֲלֵם הַמַּחֲרֵשָׁה. וַאֲחֵרִים שׁוֹרְפִים[139] אוֹתָם בָּאֵשׁ, וַאֲחֵרִים מַשְׁלִיכִים אוֹתָם לַיָּם אוֹ לַנָּהָר[140], כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵזֵק בָּהֶם אָדָם.

138) אנשים העושים לפנים משורת הדין, שם. 139) כגון רב ששת, שם. 140) כגון רבא, שם.

כג. לֹא יְסַקֵּל אָדָם[141] מֵרְשׁוּתוֹ לִרְשׁוּת הָרַבִּים. וְאֵין עוֹשִׂין חָלָל[142] תַּחַת רְשׁוּת הָרַבִּים, וְלֹא בּוֹרוֹת[143] וְלֹא שִׁיחִין[144] וְלֹא מְעָרוֹת[145], וְאַף עַל פִּי[146] שֶׁהָעֲגָלָה יְכוֹלָה לְהַלֵּךְ עַל גַּבֵּיהֶן וְהִיא טְעוּנָה אֲבָנִים, שֶׁמָּא תִּפְּחַת[147] מִלְּמַטָּה שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ. וְהַחוֹפֵר בּוֹר לְצָרְכֵי רַבִּים[148] - מֵתֵר[149].

141) לא יפנה אבניו מרשותו לרה"ר, כי הן מכשול לרבים, וגם הוא עצמו עלול להתקל בהן, שם נ: 142) אפילו אם הוא מקבל עליו אחריות לנזקים העתידים לבוא, משנה בבא בתרא ס. 143) עגולים. 144) ארוכים. 145) מרובעות ומקורות. 146) שהכיסוי חזק, שלא כדעת ר' אליעזר המתיר במקרה זה. 147) נימוקו של תנא־קמא שם, שאף־על־פי שהמכסה כעת חזק, חוששים שיתקלקל בעתיד, ואף־על־פי שאינו רשאי לעשות זאת, אם עשה וכסה כראוי - פטור, כמבואר למעלה פרק יב בכמה הלכות (מגיד־משנה). 148) שישתו ממי הגשמים הצבורים בו. 149) בבא־קמא נ.

כד. אֵין מוֹצִיאִין[150] זִיזִין[151] וּגְזֵזְטְרָאוֹת[152] לִרְשׁוּת הָרַבִּים אֶלָּא אִם כֵּן הָיוּ לְמַעְלָה מִגֹּמֶל וְרוֹכְבוֹ[153]; וְהוּא[154], שֶׁלֹּא יַאֲפִיל הַדֶּרֶךְ עַל בְּנֵי רְשׁוּת הָרַבִּים. וְאִם רָצָה, כּוֹנֵס לְתוֹךְ שֶׁלּוֹ[155] וּמוֹצִיאוֹ. כָּנַס[156] וְלֹא הוֹצִיא[157] - הֲרֵי זֶה מוֹצִיא כָּל זְמַן שֶׁיִּרְצֶה[158]. אֲבָל אֵינוֹ יָכוֹל לְהַחֲזִיר כְּתָלִים לִמְקוֹמָן לְעוֹלָם[159]; שֶׁכָּל מֶצֶר[160] שֶׁהֶחֱזִיקוּ בּוֹ רַבִּים[161] - אָסוּר[162] לְקַלְקְלוֹ.

150) כדי שלא יכשלו בהן עוברי דרך, משנה בבא בתרא ס. 151) קורות קטנות. 152) קורות גדולות הבולטות מן הבית לרשות הרבים. 153) כמו באילן בהלכה כו לקמן, שמקורה במשנה בבא־בתרא כז: כן פסק הרי"ף סוף חזקת הבתים. 154) בתנאי. 155) כונס את הכותל לתוך הקרקע שלו, ומשאיר מן הקרקע לחוץ כדי שיעור הוצאת הזיזין. 156) את הכותל. 157) את הזיזין. 158) ואין אומרים שאם לא הוציא את הזיזין מיד, ויתר עליהם ואבד זכותו, שם ס: 159) מכיון שבינתיים החזיקו רבים באותה חלקת קרקע. זוהי דעת רבי יוחנן שם. 160) דרך. 161) ברשות. 162) לבעל הדרך, דעת רב יהודה, שם.

כה. לָקַח[163] חָצֵר וּבָהּ זִיזִין וּגְזֵזְטְרָאוֹת יוֹצְאוֹת לִרְשׁוּת הָרַבִּים - הֲרֵי זוֹ בְּחֶזְקָתָהּ[164]; וְאִם נָפְלָה - חוֹזֵר וּבוֹנֶה אוֹתָהּ[165] כְּשֶׁהָיְתָה.

163) קנה, שם ס. 164) וטוענים ללוקח ואומרים, שהזיזין

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

והגזוזטראות בהיתר נעשו, מתוך הנחה שהמוכר כונס בתוך שלו היה. אבל במקרה שהרבים תובעים לדין את זה שבנה הבית, והוא טוען שנכנס בתוך שלו, עליו להביא ראיה. 165) ואינו צריך להביא ראיה, שהמוכר כונס בתוך שלו היה, אלא מספיקה ההוכחה, שכך קנה את החצר עם הזיזין.

כו. אֵילָן שֶׁהוּא נוֹטֶה[166] לִרְשׁוּת הָרַבִּים[167] - קוֹצֵץ[168] כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה הַגָּמָל עוֹבֵר בְּרוֹכְבוֹ[169]. וּמַנִּיחִין מָקוֹם פָּנוּי[170] מִשְּׁתֵי שִׂפְתוֹת הַנָּהָר[171] כְּרֹחַב כִּתְפֵי הַמַּלָּחִים שֶׁיּוֹרְדִין שָׁם וּמוֹשְׁכִין הַסְּפִינָה[172]. וְכָל אֵילָן הַנִּמְצָא בְּרֹחַב זֶה - קוֹצְצִין אוֹתוֹ מִיָּד, וְאֵין מַתְרִין בִּבְעָלָיו, שֶׁהֲרֵי מְעַכֵּב מוֹשְׁכֵי הַסְּפִינָה.

166) בבא־בתרא כז: 167) שענפיו יוצאים לרשות הרבים. 168) מן הענפים מלמטה. 169) מתחת לענפים העליונים, כדעת תנא־קמא במשנה, שם. 170) מאילנות ומענפים, בבא־מציעא קז: 171) כי פעמים באה הספינה משפת הנהר מכאן, ופעמים משפת הנהר מכאן. 172) לצד היבשה, ומטים עצמם באלכסון לצד היבשה.

כז. מִי שֶׁהָיְתָה[173] דֶּרֶךְ הָרַבִּים עוֹבֶרֶת בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ[174], נְטָלָהּ[175] וּנְתָנָהּ לָהֶם מִן הַצַּד - מַה שֶּׁנָּתַן נָתָן וְזָכוּ בּוֹ, וְזֶה שֶׁנָּטַל לֹא זָכָה בּוֹ[176]. וְכַמָּה רֹחַב דֶּרֶךְ הָרַבִּים? אֵין פָּחוֹת מִשֵּׁשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה[177].

173) משנה בבא־בתרא צט: 174) בידיעת הבעלים. 175) בעל השדה לעצמו. 176) "שכל מיצר שהחזיקו בו רבים אסור לקלקלו", כלמעלה הלכה כד. 177) משנה שם, וראה שבת צט.

פֶּרֶק אַרְבָּעָה עָשָׂר[1]

1) נתבארו בו דיני ההבערה בשלימות. וסבת זה הסדר הוא, שראוי להקדים נזקי בעלי החיים לנזקי הבור לפי שהם הולכים ויוצאים לחוץ ומזיקים, ונזקיהם מצויים יותר. וראוי להקדים נזקי הבור לנזקי האש לפי שנזקי הבור או נזקי תולדותיו מצויים יותר. והפרק המדבר בדברים המבארים ענייני שלשה אבות בעלי החיים והם: הקרן והרגל והשן בכלל הם ותולדותיהם ראוי להיותו ראשון, כי יש להקדים כללים לפרטים, ואחר־כך יש לבאר פרטי כל אחד מהם. והתחיל רבינו בפרק שני בביאור תולדות השן והרגל לפי שהן מועדות מתחלתן ונזקיהם מצויים יותר. ויש להקדים הרגל לשון, לפי שידוע שאין חיוב השן והרגל אלא ברשות הניזק, ואם־כן בהמצא נזק השן כבר קדם לו הרגל, ר"ל שכבר נכנסה הבהמה ברשות הניזק. ואחר ביאור זה במעט עיון תתבאר למבין סיבת סדר כל הלכות אלו.

א. הַמַּדְלִיק[2] בְּתוֹךְ שְׂדֵה חֲבֵרוֹ[3], וְעָבְרָה הַדְּלֵקָה[4] [וְהִזִּיקָה] - חַיָּב לְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם[5]; שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי תֵצֵא אֵשׁ וּמָצְאָה קֹצִים וְנֶאֱכַל גָּדִישׁ אוֹ הַקָּמָה וְגוֹמֵר, שָׁלֵם יְשַׁלֵּם[6] הַמַּבְעִיר וְגוֹמֵר. וְהַבְּעֵרָה מֵאֲבוֹת נְזִיקִין הִיא[7].

2) בבא־קמא ס. 3) בלי רשות. 4) למקום אחר ושרפה. 5) כי אש מועדת מתחילתה. המדליק חייב, אפילו עברה האש מרחק גדול ובלתי צפוי מראש, הואיל והדליק שלא ברשות. 6) בין אם זה גדיש (תבואה שכבר נקצרה) ובין אם זה קמה (תבואה שעדיין מחוברת לקרקע), ובין אם זה קוצים בלבד, שזה נזק פעוט, על הכל הוא חייב לשלם. 7) מעיקרי נזיקין המפורשים בתורה (שם ב.).

ב. הִדְלִיק בְּתוֹךְ רְשׁוּתוֹ[8] - צָרִיךְ לְהַרְחִיק מִסּוֹף הַמֶּצֶר[9] כְּדֵי שֶׁלֹּא תַּעֲבֹר הַדְּלֵקָה[10] לִשְׂדֵה חֲבֵרוֹ. וְכַמָּה שִׁעוּר הַהַרְחָקָה?[11] הַכֹּל לְפִי גֹּבַהּ הַדְּלֵקָה[12]. וְאִם לֹא הִרְחִיק כָּרָאוּי[13], וְעָבְרָה הָאֵשׁ וְהִזִּיקָה - חַיָּב לְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם. הִרְחִיק כָּרָאוּי, וְעָבְרָה וְהִזִּיקָה - פָּטוּר[14]; שֶׁזּוֹ מַכָּה בִּידֵי שָׁמַיִם הִיא[15]. וְכֵן אִם עָבְרָה[16] נָהָר אוֹ שְׁלוּלִית[17] שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן מַיִם וְרָחְבָּן שְׁמוֹנֶה אַמּוֹת - פָּטוּר[18].

8) משנה שם פא: 9) הגבול המפריד בין רשותו לרשות חברו. 10) ואין אדם רשאי לעשות ברשותו ככל העולה על רוחו, שמעשיו מביאים נזקים לאחרים. 11) שאלת המשנה, שם. 12) במדה שהאש גבוהה וגדולה יותר, צריך המרחק להיות גדול יותר. זוהי דעת רבי שמעון במשנה שם, לפי פירושו של רבה בר אבוה. 13) אם האש לפי גדלה, יכולה, למשל, להגיע עד מרחק עשרים אמה, והוא הרחיק פחות מזה. 14) בניגוד להלכה הקודמת שחייב בכל מרחק שהוא, מכיון שהדליק בשדה חבירו שלא ברשות. 15) ואין המדליק אשם בכך, ועצם ההדלקה ברשות היתה. 16) ברייתא שם סא. 17) מקום שבו מתקבצים מי גשמים. 18) כי אין דרך האש, אפילו היא גדולה, לעבור רוחב שמונה אמות מים, אבל אם אין בהם מים, קובעים את הדין לפי הכלל הקודם, אם הרחיק כראוי או לא.

ג. עָבְרָה גָדֵר[19] - אוֹמְדִין גֹּבַהּ הַגָּדֵר וְגֹבַהּ הַדְּלֵקָה[20] וְהָעֵצִים אוֹ הַקּוֹצִים[21] הַמְּצוּיִין שָׁם: אִם אֵינָהּ רְאוּיָה לַעֲבֹר - פָּטוּר, וְאִם רְאוּיָה לַעֲבֹר - חַיָּב. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּאֵשׁ הַקּוֹדַחַת[22]; אֲבָל אִם הָיָה לָהּ לַהַב גָּדוֹל הָעוֹלֶה וְנִכְפָּף מִגֹּבַהּ עֲלִיַּת הַלַּהַב, וְהָיוּ עֵצִים מְצוּיִין שָׁם - אֵין לָהּ אֹמֶד[23], אֶלָּא אַפִּלּוּ עָבְרָה אֶלֶף אַמָּה[24] - חַיָּב.

19) משנה שם סא. 20) במדה שהדליקה גבוהה יותר, צריכה גם הגדר להיות גבוהה יותר. 21) שהאש נאחזת בהם בקלות. 22) נוקבת ושורפת בלי שלהבת גדולה, מלשון "אש קדחה באפי" (דברים לב, כב). זוהי גירסת רבינו חננאל ופירושו, וראה אוצר הגאונים לבבא־קמא עמוד 63. זוהי גם גירסת רבינו. בגמרא שלנו הגירסא "קולחת". [המשנה קובעת גובה של ארבע אמות, ובגמרא אומר רב שגובה זה מספיק "בקודחת" או "בקולחת", והלכה כמותו נגד דעת שמואל, בניגוד לכלל שהלכה כשמואל בדיני ממונות. ולפלא, למה רבינו אינו מזכיר כלל את השיעור של ארבע אמות]. 23) אין לה שעור, כי האש

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הולכת ומתקדמת בלי הרף. 24) בברייתא שם, סא. "אפילו עד מאה מיל".

ד. נָפְלָה דְלֵקָה בַּחֲצֵרוֹ[25], וְנָפַל גָּדֵר שֶׁלֹּא מֵחֲמַת הַדְּלֵקָה[26], וְעָבְרָה הַדְּלֵקָה בְּחָצֵר אַחֶרֶת, אִם הָיָה יָכוֹל לִגְדֹּר הַגָּדֵר שֶׁנָּפַל וְלֹא גְּדָרוֹ - חַיָּב[27]. לָמָּה הַדָּבָר דּוֹמֶה?[28] לְשׁוֹרוֹ שֶׁיָּצָא[29] וְהִזִּיק, שֶׁהָיָה לוֹ לְשָׁמְרוֹ וְלֹא שְׁמָרוֹ.

25) פרצה שריפה מחמת האש שהצית בעל החצר, שם כג. 26) אילו נפלה מחמת הדליקה היה חייב, אפילו לא היתה לו שהות להקים את הגדר שנפלה, מכיון שהוא אשם בכך, שלא הרחיק כראוי. 27) אף־על־פי שאין להאשים אותו על האש שהדליק, חייב הוא על שלא שמר על האש שלו שלא תזיק. 28) השוואה זאת מובאת בגמרא, שם. 29) שהכניסו לדיר ולא נעל הדלת כראוי, שהוא חייב.

ה. הַשּׁוֹלֵחַ[30] אֶת הַבְּעֵרָה[31] בְּיַד חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן[32] - פָּטוּר מִדִּינֵי אָדָם[33] וְחַיָּב בִּידֵי שָׁמַיִם[34]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[35] שֶׁמָּסַר לָהֶן גַּחֶלֶת וְלִבּוּהָ[36], שֶׁדֶּרֶךְ הַגַּחֶלֶת לְהִכָּבוֹת מֵאֵלֶיהָ קֹדֶם שֶׁתַּעֲבֹר וְתַדְלִיק; אֲבָל אִם מָסַר לָהֶן שַׁלְהֶבֶת[37] - חַיָּב[38], שֶׁהֲרֵי מַעֲשָׂיו גָּרְמוּ[39].

30) משנה שם נט: 31) אש, חומר בוער. 32) שאינם בני־דעת. 33) אם החרש, השוטה או הקטן שרפו גדיש, פטור השולח, כי הוא לא שרף. 34) כי גם הוא אשם במידה מסויימת בנזק זה. 35) שפטור מדיני אדם. 36) החרש, השוטה או הקטן נפחו בה והגדילו את הלהבה, ולולא זה היתה גחלת כבה מאליה. 37) כגון אבוקה דולקת. 38) אף בדיני אדם. רבינו פסק כדעת חזקיה ולא כר' יוחנן, משום שחזקיה היה רבו של ר' יוחנן, שם. 39) והריהו כאילו שם בעצמו את השלהבת במקום הגדיש.

ו. שָׁלַח[40] אֶת הַבְּעֵרָה בְּיַד פִּקֵּחַ - זֶה הַפִּקֵּחַ שֶׁהִבְעִיר חַיָּב לְשַׁלֵּם[41], וְהַשּׁוֹלֵחַ פָּטוּר[42]. וְכֵן אִם הִנִּיחַ שׁוֹמֵר לִשְׁמֹר הַבְּעֵרָה - הַשּׁוֹמֵר חַיָּב[43].

40) משנה, שם. 41) כי הוא בר דעת ואחראי למעשיו. 42) אף־על־פי שלמדנו ששלוחו של אדם כמותו, זה רק בדבר מצוה או בדבר רשות, אבל לא בדבר עבירה, ואין לזקוף את מעשה העבירה על חשבון השולח, ומפני כך השולח פטור, אפילו מסר שלהבת ועצים ביד הפקח. 43) שהשומר נכנס במקום הבעלים. השווה למעלה פרק ד, הלכה ד.

ז. אֶחָד[44] הֵבִיא אֶת הָאוּר[45] וְאֶחָד הֵבִיא אֶת הָעֵצִים[46] - הַמֵּבִיא אֶת הָעֵצִים חַיָּב[47]. אֶחָד הֵבִיא אֶת הָעֵצִים וְאֶחָד הֵבִיא אֶת הָאוּר - הַמֵּבִיא אֶת הָאוּר חַיָּב[48]. בָּא אַחַר וְלִבָּה - הַמְלַבֶּה חַיָּב[49]. לִבַּתּוּ רוּחַ שֶׁאֵינָהּ מְצוּיָה תָּמִיד[50] - הֲרֵי כֻּלָּן פְּטוּרִין[51]. לִבָּה וְלִבַּתּוּ הָרוּחַ[52] - חַיָּב; שֶׁהֲרֵי הוּא גָּרַם[53], וְכָל הַגּוֹרֵם לְהַזִּיק מְשֻׁלָּם גֶּזֶק שָׁלֵם מִן הַיָּפֶה שֶׁבַּנְּכָסִים, כִּשְׁאָר כָּל הַמַּזִּיקִין[54].

44) המשך המשנה שם. 45) אש. 46) אחרי שהראשון הביא את האש. 47) כי בלי העצים היתה האש נכבית, והראשון לא עשה כלום. 48) תמיד חייב האחרון, מהטעם הקודם. 49) והראשונים פטורים, אם האש לא היתה מתלבה מאליה. 50) ואפילו אם דרכה לבוא לעתים לא רחוקות כל כך. 51) שהרי זה אונס, כי לא היו צריכים להעלות על דעתם, שתבוא רוח שאינה מצויה. ומובן שזה רק כשבאותה שעה לא היתה מנשבת רוח שאינה מצויה. כך פירש הירושלמי את המשנה "ליבתה הרוח כולן פטורין", שמדובר ברוח שאינה מצויה. 52) ברייתא שם, ס. 53) שהרי בלעדו היתה האש נכבית, ועל כן הוא חייב. 54) שן, רגל ובור שבעל המזיק חייב, משום שגרם לנזק ע"י חוסר שמירה. [הברייתא "ליבה ולבתה הרוח" מבחינה בין שני מקרים: אם יש בליבויו כדי ללבותה חייב, ואם לאו פטור. רבינו סתם, ומשמע שבכל מקרה חייב, ועל זה משיג עליו הראב"ד, אולם רבא שם מפרש, שהבדל זה קיים רק במקרה שהרוח שלבתה היתה רוח שאינה מצויה, ועל כן אם אין בליבויו כדי ללבותה פטור, כי לא היה צריך להעלות על דעתו, שתבוא רוח שאינה מצויה, אולם ליבה ולבתה רוח מצויה, אף־על־פי שבלי הרוח היתה האש כבה מאליה - חייב, כי הרי הוא יודע על קיום הרוח המצויה, ויכול לדעת מראש שאם גם הוא ילבה תפרוץ דליקה ותזיק. ודברי רבינו כאן נאמרו ברוח מצויה (ראה מגיד־משנה)].

ח. אֵשׁ[55] שֶׁיָּצְאָה וְאָכְלָה עֵצִים אוֹ אֲבָנִים[56] אוֹ עָפָר[57] - חַיָּב לְשַׁלֵּם; שֶׁנֶּאֱמַר: וּמָצְאָה קֹצִים[58] אוֹ הַשָּׂדֶה[59]. אָכְלָה גָּדִישׁ[60] וְכַיּוֹצֵא בּוֹ, וְהָיוּ כֵּלִים טְמוּנִים בְּתוֹךְ הַגָּדִישׁ: אִם הָיוּ כְּגוֹן מוֹרִיגִים[61] וּכְלֵי בָקָר[62] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן מִדְּבָרִים שֶׁדֶּרֶךְ אַנְשֵׁי הַשָּׂדֶה לְטָמְנָם בְּגָדִישׁ - חַיָּב לְשַׁלֵּם[63]; הָיוּ בְּגָדִים וּכְלֵי זְכוּכִית[64] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - פָּטוּר עַל הַכֵּלִים[65].

55) משנה שם ס. 56) אף־על־פי שאינן נשרפות כליל כמו עצים. 57) כגון לחכה נירו (חריש שלא נזרע) ונתקלקל. 58) הנשרפים כליל. 59) הקרקע שאינה נשרפת כליל. 60) התבואה שנערמה לאחר הקציר, משנה שם סא: 61) לוח בעל שיני ברזל, שבו דשים את התבואה. 62) כגון מרדעת של חמור ועול בקר. 63) כי בעל הגדיש לא שינה ממנהגו של עולם, ועל המדליק לדעת שכלים כאלו נמצאים בגדיש. 64) שאין דרכם להמצא בגדיש. 65) שלא היה עליו להעלות על הדעת, שכלים אלו נמצאים בגדיש. ומשערים את מקום אותם הכלים כאילו היה מלא תבואה ממין הגדיש. הלכה זו היא כדעת החכמים, ולפי פירוש רבא בגמרא שם.

ט. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[66] בְּמַדְלִיק בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ וְעָבְרָה לִשְׂדֵה חֲבֵרוֹ[67]; אֲבָל בְּמַדְלִיק בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ וְעָבְרָה לִשְׂדֵה חֲבֵרוֹ - פָּטוּר עַל כָּל הַכֵּלִים הַטְּמוּנִים[68] בַּגָּדִישׁ. אֲבָל

מְשַׁלֵּם הוּא שִׁעוּר מְקוֹם הַכֵּלִים[69], וְרוֹאִין אוֹתוֹ כְּאִלּוּ הוּא מְלֵא גָּדִישׁ שֶׁל חִטִּים אוֹ שֶׁל שְׂעוֹרִים[70].

66) שחייב על הכלים הטמונים בגדיש. 67) מכיון שלא ברשות הדליק. 68) אפילו על אלה שדרכם לטמנם בגדיש, כי כתוב בתורה "או הקמה" (שמות כב, ד), ודרשו החכמים "מה קמה בגלוי, אף כל בגלוי". ולשון הפסוק "כי תצא אש", משמע במדליק בתוך שלו, שם ס. 69) גודל המקום שהכלים תופסים. 70) אם הגדיש היה של שעורים. דין זה מכוון גם למדליק בתוך שדה חבירו, שפטור על בגדים וכלי זכוכית, כמו שכתבנו בהלכה הקודמת.

י. הַמַּדְלִיק בְּתוֹךְ שְׂדֵה חֲבֵרוֹ, וְיָצְאָה הָאֵשׁ וְנֶאֱכַל הַגָּדִישׁ, וְהָיָה גְדִי כָּפוּת לוֹ[71] וְעֶבֶד סָמוּךְ לוֹ וְנִשְׂרַף עִמּוֹ - חַיָּב[72]; שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם[73] לַעֲשׂוֹת בַּגָּדִישׁ. הָיָה עֶבֶד כָּפוּת וּגְדִי סָמוּךְ לוֹ וְנִשְׂרַף עִמּוֹ - פָּטוּר[74].

71) קשור לו, משנה שם, סא: 72) על הגדי. מן הפסוק "או הקמה", דורשים החכמים "כל בעלי קומה", כלומר גם בעלי החיים, שם ס. 73) והיה צריך להעלות על הדעת, ואף־על־פי־כן פטור על העבד, כי היה עליו לברוח. 74) מפני שהמדליק חייב מיתה על שריפת העבד, וכל המחוייב מיתה, פטור מכל חיוב ממון הקשור במעשהו זה. כלל זה ידוע בתלמוד בשם: "קים ליה בדרבה מיניה". ואפילו במקרה שאין בית־דין ממיתים אותו, כגון בשוגג או שהודה מעצמו ואין עדים, פטור מממון.

יא. הַמַּשְׁאִיל[75] מָקוֹם לַחֲבֵרוֹ, וְהִגְדִּישׁ[76] בּוֹ וְהִטְמִין בּוֹ כֵּלִים, וְהִדְלִיק הַמַּשְׁאִיל וְשָׂרַף הַגָּדִישׁ - אֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶלָּא דְּמֵי גָדִישׁ בִּלְבַד[77]. הִשְׁאִילוֹ מָקוֹם לְהַגְדִּישׁ חִטִּים וְהִגְדִּישׁ שְׂעוֹרִים, אוֹ לְהַגְדִּישׁ שְׂעוֹרִים וְהִגְדִּישׁ חִטִּים[78], אוֹ שֶׁהִגְדִּישׁ חִטִּים[79] וְחִפָּם בִּשְׂעוֹרִים[80], אוֹ שֶׁהִגְדִּישׁ שְׂעוֹרִים וְחִפָּם בְּחִטִּים[81] - אֵינוֹ מְשַׁלֵּם לוֹ אֶלָּא דְּמֵי שְׂעוֹרִים בִּלְבַד.

75) שם סב. 76) עשה גדיש. 77) כי השאיל את המקום לגדיש בלבד. 78) משלם דמי שעורים בלבד, אף־על־פי שנשרפו חיטים ששוים יותר משעורים, מכיון שלא נתן רשות להגדיש חטים. 79) לאחר שקיבל רשות לכך. 80) וכיסם בשעורים. הדין הוא, שהוא משלם דמי שעורים בלבד, אף־על־פי שנשרפו חיטים שנגדשו ברשות. הטעם הוא, שהמשאיל יכול לטעון: ראיתי שעורים בלבד, ועל כן לא נזהרתי כל כך. 81) אם השאיל להגדיש שעורים, מובן מאליו שישלם דמי שעורים בלבד, ואם השאיל להגדיש חיטים והגדיש שעורים וחיפם בחיטים, גם כן הדין שישלם דמי שעורים בלבד, ואת מקום החיטים - דמי חיטים.

יב. הַמַּדְלִיק אֶת הַבִּירָה[82] שֶׁל חֲבֵרוֹ - מְשַׁלֵּם כָּל מַה שֶּׁבְּתוֹכָהּ; שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לְהַנִּיחַ כָּל כְּלֵיהֶם וְכָל חֶפְצֵיהֶם בַּבָּתִּים. וְכֹל שֶׁיִּטְעַן בַּעַל הַבַּיִת[83] - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע בִּנְקִיטַת חֵפֶץ[84] וְנוֹטֵל[85]. וּשְׁבוּעָה זוֹ מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[86], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[87]. וּבִלְבַד שֶׁיִּטְעַן דְּבָרִים שֶׁהוּא אָמוּד בָּהֶן[88], אוֹ שֶׁהוּא לָמוּד[89] לִהְיוֹת אוֹתָן הַדְּבָרִים שֶׁטָּעַן פִּקָּדוֹן אֶצְלוֹ[90].

82) משנה שם סא: 83) כל כלי שיאמר בעל הבית שהיה בבית ויתבע תשלומו. 84) כשהוא נשבע, יאחוז בידו חפץ קדוש, כגון ספר תורה. 85) בניגוד לכלל "נשבע ויוצא פטור", שאין בכוח השבועה לחייב ממון. 86) חכמי תורה שבעל־פה הראשונים. 87) בהלכות חובל ומזיק פרק ז, הלכה יז. דין הניזק כדין הנגזל, שחכמינו תיקנו "נשבע ונוטל". 88) שיש לשער שהיו לו, שהולמים את מצבו הכלכלי, דעת רב אשי, שם סב. 89) רגיל. 90) כגון אדם נאמן, ובני אדם רגילים להפקיד אצלו חפצים יקרים.

יג. גָּמָל שֶׁהוּא טָעוּן פִּשְׁתָּן[91] וְעוֹבֵר בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְנִכְנַס פִּשְׁתָּנוֹ לְתוֹךְ הַחֲנוּת[92] וְדָלְקָה בְּגָרוֹ שֶׁל חֲנוָנִי, וְהִדְלִיק אֶת כָּל הַבִּירָה[93] - בַּעַל הַגָּמָל חַיָּב, מִפְּנֵי שֶׁהִרְבָּה בְּמַשֹּׂאוֹי[94]. בֵּין שֶׁעָמְדָה הַבְּהֵמָה[95] בֵּין שֶׁלֹּא עָמְדָה[96]. הִנִּיחַ הַחֲנוָנִי גֵּרוֹ מִבַּחוּץ[97] - הַחֲנוָנִי חַיָּב אַף בִּדְמֵי פִּשְׁתָּן[98], מִפְּנֵי שֶׁהִנִּיחַ גֵּרוֹ מִבַּחוּץ[99]. וַאֲפִלּוּ גֵּר חֲנֻכָּה[100] הָיָה לוֹ לֵישֵׁב לִשְׁמֹר[101].

91) משנה בבא־קמא סב: 92) מכיון שמעטן הפשתן היה גדול מדי. 93) בנין גדול. 94) בעל הגמל פשע, מפני שהטעין משא יותר משיעור רוחב רשות הרבים. טעם זה מובא בגמרא שם, כב: 95) שהוסיף פשע על שלא מיהר להרחיק אותה מן המקום. 96) אלא בעברה הדליקה את הבית, גמרא שם כב. 97) ובגלל זה נדלק בו הפשתן. 98) נוסף על חיוב בדמי הבירה, אם איננה של החנוני. 99) דבר האסור לו לעשות. גם טעם זה מובא בגמרא שם כב: 100) שרשאי להניחו בחוץ משום מצוה. 101) ולפיכך הוא חייב, כדעת תנא־קמא, ולא כרבי יהודה האומר "בנר חנוכה פטור", שם סב:

יד. הַכּוֹפֵף[102] קָמָתוֹ[103] שֶׁל חֲבֵרוֹ לִפְנֵי הָאֵשׁ[104] עַד שֶׁתִּדְלַק, אִם אֵין הָאֵשׁ מַגַּעַת לָהּ אֶלָּא בְּרוּחַ שֶׁאֵינָהּ מְצוּיָה[105] - פָּטוּר מִדִּינֵי אָדָם[106] וְחַיָּב בְּדִינֵי שָׁמַיִם[107]. וְהַטּוֹמֵן קָמָתוֹ[108] שֶׁל חֲבֵרוֹ בְּעָפָר[109] אוֹ בְּתֶבֶן[110], וְעָבְרָה הָאֵשׁ[111] וְאָכְלָה אוֹתָהּ - הֲרֵי הַטּוֹמֵן פָּטוּר מִדִּינֵי אָדָם[112] וְחַיָּב בְּדִינֵי שָׁמַיִם[113], מִפְּנֵי שֶׁהַמַּדְלִיק אֶת הָאֵשׁ פָּטוּר עַל הַטָּמוּן[114].

102) שם נה: 103) תבואתו, המחוברת לקרקע. 104) לצד האש. 105) לעתים קרובות. 106) כי זה מעין אונס, שלא עלה בדעתו שתבוא רוח שאינה מצויה. 107) כי לולא הכפיפה לא היתה האש מגעת, אף ברוח שאינה מצויה, שם נו. 108) דברי רב אשי שם. 109) המגן בפני אש. 110) המגביר את סכנת האש. 111) שהדליק אחר. 112) כי הוא לא הדליק את האש, ולא שרף את הקמה. 113) כי לולא טמן, היה בעל הקמה גובה דמי הקמה מן המדליק את הדליקה. 114) למעלה הלכה ט.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

טו. אֵשׁ שֶׁעָבְרָה וְהִזִּיקָה אֶת הָאָדָם וְחָבְלָה בּוֹ - הֲרֵי הַמַּבְעִיר חַיָּב[115] בְּנִזְקָיו וּבְשִׁבְתּוֹ[116] וּבְרִפּוּיוֹ וּבְצַעֲרוֹ[117] וּבְבָשְׁתּוֹ[118], כְּאִלּוּ הִזִּיקוֹ בְּיָדוֹ; שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאֵשׁוֹ מָמוֹנוֹ הוּא[119], הֲרֵי הוּא כְּמוֹ שֶׁהִזִּיקָה בְּחִצָּיו[120]. אֲבָל אִם הִזִּיקָה בְּהֶמְתּוֹ אוֹ בּוֹרוֹ אֶת הָאָדָם - אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא בְּנֶזֶק בִּלְבַד, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[121].

115) בבא־קמא כג. 116) שנתבטל ממלאכתו בכלל החבלה. 117) שלא נכלל בחישוב הנזק. 118) בגמרא נאמר שם "לחייבו בארבעה דברים", ורבינו וגם רבינו חננאל מפרשים שהכוונה שם לצער, ריפוי, שבת, בושת (שלא כפירוש רש"י). 119) כשורו, ושורו שהזיק חייב על הנזק בלבד. 120) המדליק אש דומה לזורק חץ בידים, ועל כן חייב בחמשת הדברים. זוהי דעת ר' יוחנן שם כב. 121) למעלה פרק יא, הלכה ו; פרק יג, הלכה ב.

טז. כָּל תּוֹלְדוֹת הָאֵשׁ[122] הֲרֵי הֵן כָּאֵשׁ[123]. כֵּיצַד? הִנִּיחַ אֶבֶן[124] אוֹ סַכִּין אוֹ מַשָּׂא בְּרֹאשׁ גַּגּוֹ[125], וְנָפְלוּ בְּרוּחַ מְצוּיָה וְהִזִּיקוּ[126] - חַיָּב לְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם; שֶׁכָּל אֵלּוּ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן תּוֹלְדוֹת הַבְּעֵרָה הֵן[127]. וְאִם נָפְלוּ בְּרוּחַ שֶׁאֵינָהּ מְצוּיָה[128] וְהִזִּיקוּ - פָּטוּר[129].

122) מזיקים הדומים לאש, ואינם מפורשים בתורה. 123) דינם כדין אש, שם ג: 124) דוגמא זו מובאת בגמרא שם. 125) בקצה הגג, שיכולים ליפול משם. 126) בדרך נפילתם. 127) כשם שאת האש מוליכה הרוח, כך הוליכה הרוח את הסכין ואת האבן והזיקו. 128) ולולא זאת לא יכלו ליפול. 129) כי זהו אונס, שלא היה צריך להעלות על דעתו שתבוא רוח שאינה מצויה ותפילם.

סְלִיקוּ לְהוֹ הִלְכוֹת נִזְקֵי מָמוֹן בְּסַיְעָתָא דִשְׁמַיָּא

~ יום שישי כ"ז טבת ~

הִלְכוֹת גְּנֵבָה

יֵשׁ בִּכְלָלָן שֶׁבַע מִצְוֹת. שְׁתֵּי מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְחָמֵשׁ מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶה הוּא פֵּרָטָן: א) שֶׁלֹּא לִגְנֹב מָמוֹן. ב) דִּין הַגָּנָב. ג) לְצַדֵּק הַמֹּאזְנַיִם עִם הַמִּשְׁקָלוֹת. ד) שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה עָוֶל בַּמִּדּוֹת וּבַמִּשְׁקָלוֹת. ה) שֶׁלֹּא יִהְיֶה לְאָדָם אֶבֶן וָאֶבֶן אֵיפָה וְאֵיפָה, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ לוֹקֵחַ וְנוֹתֵן בָּהֶן. ו) שֶׁלֹּא יַסִּיג גְּבוּל. ז) שֶׁלֹּא לִגְנֹב נְפָשׁוֹת.

וּבֵאוּר מִצְוֹת אֵלּוּ בִּפְרָקִים אֵלּוּ:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

1) ענינו בביאור איסור הגניבה ומהותה וענין התשלומים, אם תשלומי כפל אם תשלומי ארבעה וחמשה בגונב שור ושה וטבחם או מכרם. ומי הוא הגנב שהוא חייב, ואם הגניבה בעין מה דינה בין נשתנית הגניבה בין לא נשתנית הגניבה, וכן אם הועתקה לרשות הדיוט אחר וכיוצא בזה.

א. כָּל הַגּוֹנֵב[2] מָמוֹן[3] מִשֶּׁוֶה פְּרוּטָה[4] וּלְמַעְלָה[5] - עוֹבֵר עַל לֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר[6]: לֹא תִגְנֹב. וְאֵין לוֹקִין עַל לָאו[7] זֶה, שֶׁהֲרֵי נִתָּן לְתַשְׁלוּמִין[8], שֶׁהַגַּנָּב חִיְּבָתוּ תּוֹרָה לְשַׁלֵּם[9]. וְאֶחָד[10] הַגּוֹנֵב מָמוֹן יִשְׂרָאֵל אוֹ הַגּוֹנֵב מָמוֹן עוֹבֵד כּוֹכָבִים[11], וְאֶחָד הַגּוֹנֵב אֶת הַגָּדוֹל אוֹ אֶת הַקָּטָן[12].

> ~ נקודות משיחות קודש ~
>
> "לא תִגְנֹב"
>
> הציווי "לא תגנוב" שבעשרת הדיברות מדבר בגונב נפשות, ואילו "לא תגנובו" שבפרשת קדושים מדבר בגניבת ממון.
>
> וצריך עיון מדוע בריש הלכות גניבה (בדפוסים שלנו) הביא הכתוב לא תגנוב. אבל בחינוך מצוה רכ"ד מעתיק לשון הרמב"ם לא תגנובו. וכן כתב הרמב"ם בספר המצוות מל"ת רמד, ובמניין המצוות בסוף ספר היד - לא תגנובו.
>
> (על פי לקו"ש חי"ז עמוד 205 הערה 4
> מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

2) הגדרת המונח "גנב" ראה להלן הלכה ג. 3) רכוש (ולאו דווקא כסף). 4) מטבע קטנה של נחושת, אחד ממאה תשעים ושניים בדינר של כסף. 5) פחות משווה פרוטה אדם מוחל (ראה סנהדרין נז. ורש"י שם). 6) ויקרא יט, יא. שם כתוב "לא תגנובו". פסוק זה מדבר בגונב ממון, אבל "לא תגנוב" שבעשרת הדברות מדבר בגונב נפשות (סנהדרין פו. וכן כותב רבינו להלן בפרק ט הלכה א). 7) על אזהרה זו של "לא תגנובו", אף על פי שיש בו מעשה, ו"כל לא תעשה שבתורה, לאו שיש בו מעשה, לוקין עליו" (ראה מכות טז.). 8) ו"כיוון דחייב בתשלומין אין לוקה ומשלם". 9) "אם המצא ... שניים ישלם" (שמות כב, ג). 10) ואחד ... ואחד = בין ובין. 11) "גזל גוי אסור" - בבא קמא קיג א-ב, והוא הדין לגניבה. 12) כי החיוב בתורה בא על הגניבה ולא חשוב אם גנב מגדול או גנב מקטן.

ב. אָסוּר לִגְנֹב כָּל שֶׁהוּא[13] דִּין תּוֹרָה[14]. וְאָסוּר לִגְנֹב דֶּרֶךְ שְׁחוֹק אוֹ לִגְנֹב עַל מְנָת לְהַחֲזִיר[15] אוֹ עַל מְנָת לְשַׁלֵּם[16]; הַכֹּל אָסוּר[17], שֶׁלֹּא יַרְגִּיל עַצְמוֹ בְּכָךְ.

13) אפילו פחות משווה פרוטה. 14) אף על פי שהשיעור לעבור על הלא תעשה הוא שווה פרוטה, האיסור הוא אף בפחות משיעור, כמו חצי שיעור באיסורי אכילה. רבינו פוסק כרבי יוחנן, שחצי שיעור אסור מן התורה (יומא עד.). 15) את החפץ גופו, ואין בדעתו לעכבו בשבילו. 16) תשלומי כפל משום "שרוצה להתנותו ויודע בו שלא יקבל" (רש"י בבבא מציעא סא:). 17) [בגמרא בבא מציעא שם, למדו דין זה מן הכתוב (ויקרא יט, יא) "לא תגנובו" שהוא מיותר. ולפי טעם זה עובר גנב זה בלאו כגנב ממש שלא על מנת לשלם וכדומה - ומדברי רבינו יש ללמוד שאין בזה לאו ממש, וצריך עיון].

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ג. אֵי זֶהוּ גַּנָּב? זֶה הַלּוֹקֵחַ מָמוֹן אָדָם בַּסֵּתֶר[18] וְאֵין הַבְּעָלִים יוֹדְעִים, כְּגוֹן הַפּוֹשֵׁט יָדוֹ לְתוֹךְ כִּיס חֲבֵרוֹ וְלָקַח מְעוֹתָיו וְאֵין הַבְּעָלִים רוֹאִים, וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. אֲבָל אִם לָקַח בְּגָלוּי[19] וּבְפַרְהֶסְיָא[20] בְּחֹזֶק יָד[21] - אֵין זֶה גַּנָּב, אֶלָּא גַּזְלָן[22]. לְפִיכָךְ, לִסְטִים מְזֻיָּן שֶׁגָּנַב[23] - אֵינוֹ גַּזְלָן, אֶלָּא גַּנָּב, אַף עַל פִּי שֶׁהַבְּעָלִים יוֹדְעִים[24] בְּשָׁעָה שֶׁגָּנַב.

18) ולא לעיני הבעלים. 19) שהבעלים רואים. 20) לעיני הכול. 21) נגד רצון הבעלים. 22) הגדרה זו של גזלן מבוססת על הדוגמא שמביאה הגמרא מבניהו בן יהוידע, שנאמר בו (שמואל-ב, כג, כא): "ויגזול את החנית מיד המצרי ויהרגהו" (בבא קמא עט:). 23) הבא בסתר ומפחד מפני אנשים. 24) כי הוא לוקח ממנו בחזקה באיום הנשק, בכל זאת נחשב גנב, משום שהוא מתחבא מפני אנשים, ואינו עושה מעשהו בפרהסייא (שם נו: ונז.).

ד. גַּנָּב שֶׁהֵעִידוּ עָלָיו עֵדִים[25] כְּשֵׁרִים[26] שֶׁגָּנַב - חַיָּב לְשַׁלֵּם שְׁנַיִם[27] לְבַעַל הַגְּנֵבָה. אִם גָּנַב דִּינָר - מְשַׁלֵּם שְׁנַיִם[28]; גָּנַב חֲמוֹר אוֹ כְּסוּת אוֹ גָּמָל - מְשַׁלֵּם שְׁנַיִם בְּדָמָיוּ[29]. נִמְצָא מַפְסִיד כְּשִׁעוּר שֶׁבִּקֵּשׁ לְחַסֵּר אֶת חֲבֵרוֹ[30].

25) עד אחד לא מספיק, כי כתוב בתורה "לא יקום עד אחד באיש לכל עוון ולכל חטאת בכל חטא אשר יחטא, על פי שני עדים או על פי שלושה עדים יקום דבר" (דברים יט, טו). 26) רשימת הפסולים לעדות, ראה סנהדרין פרק ג משנה ג וד, וראה למעלה הלכות נזקי ממון פרק ח הלכה יג שקבע שם כלל: "אין מחייבים לעולם ממון על פי עדים עד שיהיו עדים הכשרים להעיד שאר עדויות". 27) שכתוב "שניים ישלם" (שמות כב, ג). 28) דינר אחד שגנב ודינר נוסף כקנס על מעשה הגניבה. 29) כדי שלא תטעה לומר, שהגנב מחוייב לשלם שני חפצים ממש בעד כל חפץ שגנב, מדייק רבינו ואומר "שניים בדמיה" פירוש - הגנב משלם כסף או משהו אחר שדמיו כפליים מדמי הגניבה. 30) "עונש כל חוטא לזולתו בכלל שיעשה בו כמו שעשה בשווה ... ומי שהזיק בממון, יינזק בממונו כשיעור ההוא בשווה ... ישלם שניים לרעהו, רצונו לומר הדבר אשר לקח, וילקח ממנו כיוצא בו" (מורה נבוכים, חלק ג פרק מא).

ה. גַּנָּב שֶׁהוֹדָה מֵעַצְמוֹ[31] שֶׁגָּנַב - מְשַׁלֵּם אֶת הַקֶּרֶן[32] וּפָטוּר מִן הַכֶּפֶל[33]; שֶׁנֶּאֱמַר: אֲשֶׁר יַרְשִׁיעוּן אֱלֹהִים[34] יְשַׁלֵּם שְׁנַיִם - וְלֹא הַמַּרְשִׁיעַ אֶת עַצְמוֹ[35] מְשַׁלֵּם שְׁנַיִם. וְהוּא הַדִּין לְכָל הַקְּנָסוֹת[36], שֶׁהַמּוֹדֶה בָּהֶן פָּטוּר[37].

31) בבא קמא סד: באופן המחייב אותו לשלם את הקרן, כמבואר להלן בפרק ג הלכה ט. 32) הדבר שגנב. 33) אף על פי שבאו עדים אחרי כן והעידו שגנב, ראה להלן פרק ג, הלכה ח. 34) שירשיע אותו השופט על פי עדים. 35) על ידי הודאתו. 36) כגון חצי נזק ועוד. המושג "קנס" מקיף כל תשלום שהוא יתר על הקרן או פחות (ראה למעלה הלכות נזקי ממון פרק ב, הלכה ח; בבא קמא טו:). 37) כי הקנס בא כאמצעי למניעת החטא, ואם החוטא מודה מעצמו - ובמקרה גניבה גם מחזיר את הגניבה - מוותרים לו על הקנס. דין מודה בקנס, בגמרא שם.

ו. תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל נוֹהֲגִין בַּכֹּל, חוּץ מִשֶּׁה וָשׁוֹר; שֶׁהַגּוֹנֵב אֶת הַשּׁוֹר אוֹ אֶת הַשֶּׂה וְטָבַח אוֹ מָכַר[38] - מְשַׁלֵּם עַל הַשֶּׂה תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה, וְעַל הַשּׁוֹר תַּשְׁלוּמֵי חֲמִשָּׁה.

38) "כי יגנוב איש שור או שה וטבחו או מכרו חמישה בקר ישלם תחת השור וארבע צאן תחת השה" (שמות כא, לז), והטעם שהחמירו בשור ובשה יותר מבשאר מטלטלין, אם מכר או שחט בעלי חיים אחרים, פירש רבינו במורה נבוכים שם, משום שהצאן והבקר נמצאים על פי רוב בשדות, ואי אפשר לשמרם כמו ששומרים הדברים בתוך היישוב וקל לגנוב אותם, ובמידה שיותר קל לעשות את העבירה החמירו בעונשה, כדי שיימנעו מלעשותה. בבקר החמירו יותר מבצאן, כי הבקר רועים מפוזרים שלא כצאן הרועים יחד, ויותר קל לגנוב שור מאשר כבשה, ועל כן החמירו בשור, אם מכר או שחט, יותר מאשר בכבשה. ובמכילתא משפטים פרשה יב ובתוספתא בבא קמא פרק ז הלכה ג, נמסרו טעמים אחרים שהובאו גם בגמרא בבא קמא עט: למה החמירו בשור מבשה, רבי מאיר אומר משום שהשור עובד בשדה, והגנב ביטלו ממלאכתו. "שור שיש לו מלאכה משלם חמישה, שה שאין לו מלאכה משלם ארבעה", ורבי יוחנן בן זכאי מסביר, מפני כבוד הבריות, שה הוא נושא על כתפו ומתבזה, ושור הולך מעצמו.

ז. אֶחָד הָאִישׁ וְאֶחָד הָאִשָּׁה[39] שֶׁגָּנְבוּ - חַיָּבִין[40] לְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל וְתַשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה[41]. הָיְתָה אֵשֶׁת אִישׁ שֶׁאֵין לָהּ לְשַׁלֵּם[42] - הֲרֵי הַכֶּפֶל[43] עָלֶיהָ חוֹב עַד שֶׁתִּתְגָּרֵשׁ אוֹ יָמוּת בַּעְלָהּ, וּבֵית דִּין נִפְרָעִים מִמֶּנָּה[44].

39) בין איש ובין אשה, דין אחד לשניהם. 40) השווה הכתוב אשה לאיש לכל דינין שבתורה. 41) או תשלומי ארבעה וחמישה. 42) שהרי מעשי ידיה לבעלה, ואם יש לה נכסים, הרי פירותיהם לבעלה. 43) אבל הגניבה עצמה, אם היא בידה או ביד בעלה מוציאים ממנה. 44) מהנכסים שלה.

ח. קָטָן[45] שֶׁגָּנַב - פָּטוּר מִן הַכֶּפֶל[46], וּמַחֲזִירִין לוֹ[47] דָּבָר הַגָּנוּב מִמֶּנּוּ. וְאִם אִבְּדוֹ - אֵינוֹ חַיָּב לְשַׁלֵּם אַף הַקֶּרֶן, וַאֲפִלּוּ לְאַחַר שֶׁהִגְדִּיל[48].

45) לפני שהגיע לגיל י"ג שנה ויום אחד וצמחו לו שתי שערות במקומות ידועים בגופו. 46) שקטן איננו בר עונשין, כי אין בו דעת ואינו אחראי למעשיו (שם לט.). 47) לבעל הגניבה. 48) כי בשעה שגנב לא נתחייב כלל, מה שאין כן באשת איש שחייבת לשלם, אלא שאי אפשר

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

היה לגבות ממנה לפני שנתגרשה או שנתאלמנה, וכן עבד שנשתחרר, ראה הלכה ט.

ט. הָעֶבֶד שֶׁגָּנַב - פָּטוּר מִן הַכֶּפֶל[49], וּבְעָלָיו פְּטוּרִין. שֶׁאֵין אָדָם חַיָּב עַל נִזְקֵי עֲבָדָיו, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן מָמוֹנוֹ[50], מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן דַּעַת וְאֵינוֹ יָכוֹל לְשָׁמְרָן; שֶׁאִם יַכְעִיסֶנּוּ רַבּוֹ, יֵלֵךְ וְיַדְלִיק גָּדִישׁ[51] בְּאֶלֶף דִּינָר וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה מִשְּׁאָר נִזְקִין. נִשְׁתַּחְרֵר הָעֶבֶד - חַיָּב לְשַׁלֵּם[52] אֶת הַכֶּפֶל.

49) כי אין לו כסף לשלם, כי כל מה שקנה עבד, קנה רבו. 50) ואדם אחראי לנזקי ממונו. 51) כדי לחייב את רבו לשלם. טעם זה מובא בגמרא שם. 52) כדין אשה שנתגרשה, כי הפטור הקודם בא רק משום שלא היו לו נכסים, משנה שם פז.

י. רָאוּי לְבֵית דִּין לְהַכּוֹת אֶת הַקְּטַנִּים[53] כְּפִי כֹּחַ הַקָּטָן עַל הַגְּנֵבָה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיוּ רְגִילִין בָּהּ. וְכֵן אִם הִזִּיקוּ שְׁאָר נִזְקִין. וְכֵן מַכִּין אֶת הָעֲבָדִים שֶׁגָּנְבוּ אוֹ שֶׁהִזִּיקוּ מַכָּה רַבָּה[54], כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיוּ רְגִילִין לְהַזִּיק.

53) אף על פי שהם פטורין מן הדין. 54) מפני שהם גדולים ויכולים לעמוד במכה רבה בלי לפגום בבריאותם ובכושר עבודתם ומפני שיש בהם דעת ועושים זאת מתוך כוונת זדון. [ואפילו לדעת האומרים שאין בית דין מצווים להרחיק את הקטן מעבירה, זה נאמר רק במצוות שבין אדם למקום, אבל במצוות שבין אדם לחבירו מוטל על בית הדין להרחיק את הקטנים מלהזיק לאחרים (מגיד משנה)].

יא. הָיְתָה הַגְּנֵבָה בְּיַד הַגַּנָּב וְהִשְׁבִּיחָה מֵאֵלֶיהָ, כְּגוֹן כִּבְשָׂה שֶׁיָּלְדָה[55] וּגְזָזָהּ - מְשַׁלֵּם אוֹתָהּ וְאֶת גִּזּוֹתֶיהָ וְאֶת וְלָדוֹתֶיהָ[56]. וְאִם אַחַר יֵאוּשׁ[57] יָלְדָה וּגְזָזָהּ - מְשַׁלֵּם כִּשְׁעַת הַגְּנֵבָה[58]. הוֹצִיא עָלֶיהָ הוֹצָאָה וְהִשְׁבִּיחָהּ, כְּגוֹן שֶׁפִּטְּמָהּ - חֲרֵי הַשֶּׁבַח שֶׁל גַּנָּב[59] אֲפִלּוּ לִפְנֵי יֵאוּשׁ. וּכְשֶׁמַּחֲזִיר הַגְּנֵבָה עִם הַכֶּפֶל - נוֹטֵל הַשֶּׁבַח[60] מִן הַבְּעָלִים, אוֹ מְחַשְּׁבִים לוֹ מִן הַכֶּפֶל[61].

55) משנה שם צג: בדין הגזלן, וגנב דינו כגזלן לעניין זה. 56) כשהייתה מעוברת וטעונה צמר בשעת הגניבה. דעת רבינו, שאין זה שינוי מעשה גמור, ואין הגנב קונה אותה, ולא את הוולד ולא את הצמר. 57) הבעלים חדלו מלקוות להחזרת הדבר הנגנב. רבינו מפרש את הכלל במשנה זו, האומר: "כל הגזלנים משלמים כשעת הגזילה", שמדובר לאחר ייאוש. 58) אם הייתה מעוברת או טעונה, משלם דמי מעוברת או טעונה, והוולד והצמר של גנב. אבל אם נתעברה ונטענה אצל הגנב, וילדה וגזזה מחזירה כמו שהיא עכשיו. 59) טענת הגנב "אנא פטימנא ואת שקלת"? פירוש: אני אפטם ואתה תקח?! (שם). 60) תוספת מחיר הבהמה לאחר הפיטום. 61) מנכים לו דמי השבח מן הכפל ומשלם את המותר.

יב. הַגְּנֵבָה עַצְמָהּ שֶׁהִיא בְּיַד הַגַּנָּב[62] וְלֹא נִשְׁתַּנִּית - חוֹזֶרֶת לִבְעָלֶיהָ[63] בֵּין לִפְנֵי יֵאוּשׁ בֵּין לְאַחַר יֵאוּשׁ[64]; אֶלָּא שֶׁאַחַר יֵאוּשׁ הַשֶּׁבַח לַגַּנָּב[65], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[66]. נִשְׁתַּנִּית הַגְּנֵבָה בְּיַד הַגַּנָּב[67] - קָנָאָהּ[68] וְקָנָה שִׁבְחָהּ אֲפִלּוּ לִפְנֵי יֵאוּשׁ, וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶלָּא דָּמִים[69].

62) ולא העבירה לרשות אחר. 63) כמו שכתוב "והשיב את הגזילה אשר גזל" (ויקרא ה, כג), ודרשו רבותינו: אם כעין שגזל (שלא נשתנתה) יחזיר (שם סו.). ודין הגניבה כדין הגזילה. 64) כדעת רב יוסף שם, שאמר, "יאוש אינו קונה ואפילו מדרבנן", ועל כן עליו להחזיר את הגניבה עצמה. 65) והבעלים ישלמו לגנב את דמי השבח. 66) בהלכה הקודמת. 67) כגון הגוזל עצים ועשאן כלים, צמר ועשאן בגדים. 68) כדעת רבה, ששינוי קונה (שם). 69) ואינו חייב להחזיר את הגניבה עצמה, אפילו היא ביד הגנב, כי שינוי מעשה בלבד, אף בלי יאוש, קונה.

יג. גָּנַב כְּחוּשָׁה[70] וְהִשְׁמִינָה[71], אוֹ שְׁמֵנָה וְהִכְחִישָׁה[72] - מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל אוֹ תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה[73] כִּשְׁעַת הַגְּנֵבָה[74]. גָּנַב טָלֶה[75] וְנַעֲשָׂה אַיִל, עֵגֶל וְנַעֲשָׂה שׁוֹר - מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל כִּשְׁעַת הַגְּנֵבָה[76]. טָבְחוּ אוֹ מְכָרוּ אַחַר שֶׁהִגְדִּיל - נַעֲשָׂה שִׁנּוּי[77] בְּיָדוֹ וְקָנָהוּ, וְשֶׁלּוֹ הוּא טוֹבֵחַ וְשֶׁלּוֹ הוּא מוֹכֵר, וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה.

70) בהמה כחושה, ברייתא שם סה. 71) הגנב פטמה. 72) הגנב הכחישה על ידי עבודה יתירה (שם). 73) אם שחטה או מכרה. 74) במקרה שהגנב פיטמה יכול הוא לטעון: "אני פטמתי ואתה תקח"?! שם. ובמקרה שהכחישה, אומרים: "מה לי קטלה כולה מה לי קטלא פלגא"? פירוש: אין הבדל בין הרגה לגמרי או הרגה במקצת, כלומר הכחישה, וכשם כשהרגה ממש משלם כשעת הגניבה, כך גם בהכחישה. 75) כבשה צעירה. 76) שם סה: הטעם הוא, שכפל הוא חייב על הגניבה, ובשעת הגניבה היה זה טלה. 77) אף על פי שזה בא מאליו ולא על ידי מעשה.

יד. גָּנַב בְּהֵמָה אוֹ כְּלִי[78] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, וּבִשְׁעַת הַגְּנֵבָה הָיָה שָׁוֶה אַרְבָּעָה, וַעֲכָשָׁו בִּשְׁעַת הַעֲמָדָה בַּדִּין שָׁוֶה שְׁנַיִם - מְשַׁלֵּם קֶרֶן כִּשְׁעַת הַגְּנֵבָה[79], וְתַשְׁלוּמֵי כֶּפֶל אוֹ אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה כִּשְׁעַת הַעֲמָדָה בַּדִּין[80]. הָיָה שָׁוֶה בִּשְׁעַת הַגְּנֵבָה שְׁנַיִם, וּבִשְׁעַת הַעֲמָדָה בַּדִּין אַרְבָּעָה: אִם שָׁחַט אוֹ מָכַר אוֹ שִׁבֵּר הַכְּלִי[81] אוֹ אִבְּדוֹ - מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל אוֹ אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה כִּשְׁעַת הַעֲמָדָה בַּדִּין[82]; וְאִם מֵתָה הַבְּהֵמָה אוֹ אָבַד הַכְּלִי מֵאֵלָיו - מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל כִּשְׁעַת הַגְּנֵבָה[83].

78) שאין בו תשלומי ארבעה וחמישה. 79) ואינו יכול להחזיר את הבהמה עצמה ולהגיד: "הרי שלך לפניך" (דעת רב שם). וטעמו, שהתורה אמרה בגניבה "חיים ... ישלם" (שמות כב, ג) "אחייה לקרן כעין שגנב", כלומר אם מחיר הקרן ירד, ישלם הגנב כעין שגנב. 80) דעתו של רב שם,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בשעה שבית הדין מחייב אותו לשלם כפל או ד' וה' יש לחשב לפי מחיר הגניבה באותה שעה, כי הריהי הוזלה ברשות הבעלים. 81) מקביל לשחט בבעל חי. 82) זה כולל גם את הקרן, שמשלם כשעת העמדה בדין, כי הגניבה שייכת לבעלים, ואם נתייקרה, הרווח לבעלים. זה דומה להשביחה מאליה, שהרווח לבעלים, ראה למעלה הלכה יא. 83) החיוב בא רק על הגניבה, לכן מחייבים אותו לשלם כשעת הגניבה, מה שאין כן במקרה הקודם, שחייב על שעה שמכר או שבר הכלי.

טו. מִי שֶׁגָּנַב כְּלִי וְשִׁבְּרוֹ אוֹ פִּחֲתוֹ[84], אוֹ נִשְׁבַּר אוֹ נִפְחַת מֵאֵלָיו - אֵין שָׁמִין לוֹ הַפְּחָת[85], אֶלָּא רוֹאִין כַּמָּה הָיָה שָׁוֶה אוֹתוֹ הַכְּלִי וּמְשַׁלֵּם לַבְּעָלִים שְׁנַיִם בְּדָמָיו, וְהַכְּלִי הַשָּׁבוּר יִהְיֶה לַגַּנָּב. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. וְאִם רָצוּ הַבְּעָלִים לִטֹּל הַכְּלִי הַשָּׁבוּר וִישַׁלֵּם לָהֶם הַפְּחָת[86] וְהַכֶּפֶל - שׁוֹמְעִין לָהֶם[87].

84) קלקלו. 85) אין מוסרים את הכלי השבור או הנפחת לבעלים ומשלימים בכסף את ההבדל בין מחיר הכלי השבור למחירו לפני שבירתו. זוהי דעת שמואל (שם יא.), שאמר: "אין שמין לגנב" מכוונים לכל תשלומי הגנב, כלומר לא רק לקרן, אלא גם לכפל (שלא כדעת הראב"ד כאן, וראה ירושלמי שם). 86) הפרש בין מחיר כלי שלם לבין מחיר הכלי השבור. 87) כי לטובת הבעלים נאמר הדין שלמעלה, ולכן אם הבעלים מוותרים או מעדיפים שיישאר בידם הכלי המקולקל, שומעים להם.

טז. הַגַּנָּב שֶׁגָּנַב וְטָבַח אוֹ מָכַר לִפְנֵי יֵאוּשׁ בְּעָלִים, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא קָנָה לוֹקֵחַ[88] וַהֲרֵי הַגְּנֵבָה חוֹזֶרֶת בְּעַצְמָהּ[89] מִיַּד הַלּוֹקֵחַ - הֲרֵי זֶה מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה[90]. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר אִם טָבַח אוֹ מָכַר לְאַחַר יֵאוּשׁ[91] שֶׁהוּא מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה, שֶׁהֲרֵי הוֹעִיל בְּמַעֲשָׂיו[92] וְקָנָה הַלּוֹקֵחַ[93].

88) כי שינוי רשות בלי ייאוש אינו קונה. 89) ולא הועיל מעשה הגנב, וכאילו לא מכר. 90) כי התורה מחייבת ארבעה וחמישה על עצם המכירה, והרי מכר (דעת רב נחמן שם). 91) כדעת ר' יוחנן, רב נחמן ורב ששת שם, ואין אומרים שלו הוא טובח, שלו הוא מוכר, כי ייאוש בלבד אינו קונה. 92) ומכירתו קיימת, אפילו גילו את הגניבה ביד הקונה. 93) ואין מחזירים את הגניבה לבעלים. [בטביחה החידוש הוא החיוב לאחר ייאוש. שאין אנו אומרים: "שלו הוא טובח", ובמכירה חידושו - החיוב לפני ייאוש אף על פי שלא הועילה כלום, כי שינוי רשות לבד אינו קונה. כל מה שנאמר כאן במקרה של לפני יאוש משתייך איפוא לדין מכירה, והמלה טבח מתוך שיגרה נאמרה שם ואין בה ניגוד לדין].

יז. הַגּוֹנֵב מִגַּנָּב אַחֵר[94], אַף עַל פִּי שֶׁנִּתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים[95] - אֵינוֹ מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל, וְאִם טָבַח וּמָכַר - אֵינוֹ מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה לַגַּנָּב הָרִאשׁוֹן; שֶׁהֲרֵי דִּין הַבְּהֵמָה הַזֹּאת לַחֲזֹר בְּעֵינֶיהָ[96] לַבְּעָלִים וְלֹא קְנָאָהּ הַגַּנָּב[97]. וְלַבְּעָלִים אֵינוֹ מְשַׁלֵּם[98] הַכֶּפֶל אוֹ אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא גְּנָבָהּ מֵרְשׁוּתָן[99].

94) גנב ראשון גנבה מבעל הבית, וגנב שני גנבה מגנב ראשון. 95) וכל שכן כשלא נתייאשו הבעלים. 96) היא עצמה ולא דמיה. 97) כי יאוש בלבד אינו קונה, ושינוי הרשות מבית הבעלים לבית הגנב אפילו עם יאוש אינו קונה אלא כשיצאה הגניבה מרשות הגנב לרשות אחרת, ואפילו לדעת רבינו לקמן פרק ה הלכה ג ובהלכות גזילה פרק ב הלכה ג, ששינוי רשות ואחר כך יאוש קונה. 98) אף על פי שהבהמה היא של הבעלים. 99) והתורה אמרה: "וגונב מבית האיש" (שמות כב, ו) ולא מבית הגנב (משנה בבא קמא סב: וגמרא סז).

יח. גָּנַב וְטָבַח, וּבָא גַּנָּב אַחֵר וְגָנַב - הַגַּנָּב הָאַחֲרוֹן מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל לַגַּנָּב הָרִאשׁוֹן, שֶׁהֲרֵי קָנָה בִּשְׁנוּי מַעֲשֶׂה[100], וְגַנָּב הָרִאשׁוֹן מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה. גָּנַב וּמָכַר, וּבָא אַחֵר וְגָנַב מִן הַלּוֹקֵחַ: אִם נִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים - הֲרֵי הָרִאשׁוֹן מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה, וְהַגַּנָּב הַשֵּׁנִי מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל[101]; וְאִם לֹא נִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים - אֵין הָאַחֲרוֹן מְשַׁלֵּם אֶלָּא קֶרֶן בִּלְבַד[102].

100) על ידי השחיטה, ושינוי מעשה בלבד, אפילו בלי ייאוש קונה, שם. 101) לקונה, שקנה בייאוש ובשינוי רשות, ואין הבדל אם הייאוש היה כבר לפני המכירה, או בא רק לאחר המכירה, כשהייתה כבר בידי הקונה, לפי דעת רבינו לקמן פרק ה הלכה ג ובהלכות גזילה שם. 102) כי הלוקח לא קנה.

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) נתבאר בו מהות בעלי הגניבה ומהות הדבר, ואם הועתקה הגניבה לרשות הקדש, ומהות הטביחה והמכירה וכיוצא בזה.

א. הַגּוֹנֵב אֶת הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים אוֹ שֶׁגָּנַב נִכְסֵי הֶקְדֵּשׁ[2] - אֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶלָּא הַקֶּרֶן בִּלְבַד[3]; שֶׁנֶּאֱמַר: יְשַׁלֵּם שְׁנַיִם לְרֵעֵהוּ. לְרֵעֵהוּ - וְלֹא לְהֶקְדֵּשׁ[4], לְרֵעֵהוּ - וְלֹא לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים[5]. וְכֵן הַגּוֹנֵב קָדָשִׁים מִבֵּית בַּעְלֵיהֶן, בֵּין קָדְשֵׁי קָדָשִׁים[6] בֵּין קָדָשִׁים קַלִּים[7], בֵּין קָדָשִׁים שֶׁאֵין הַבְּעָלִים חַיָּבִין בְּאַחֲרָיוּתָן[8] בֵּין קָדָשִׁים שֶׁהַבְּעָלִים חַיָּבִין בְּאַחֲרָיוּתָן[9] - הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִן הַכֶּפֶל וּמִתַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה; שֶׁנֶּאֱמַר: וְגַנַּב מִבֵּית הָאִישׁ - וְלֹא מִבֵּית הֶקְדֵּשׁ[10].

2) נכסים השייכים לבית המקדש, כלומר קדשי בדק הבית. 3) אבל לא כפל וארבעה וחמשה. [רבינו עוסק כאן בדיני כפל וארבעה וחמשה, אבל לא בדיני מעילה שמקומם בהלכות מעילה, ולכן לא הזכיר כאן תשלום החומש וקרבן האשם. ראה ראב"ד]. 4) בבא־מציעא נז: 5) במכילתא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

משפטים פרשה טו סימן קנג: "ולא לאחרים". 6) כגון עולה, חטאת ואשם, שאין הזר אוכל מהם. 7) כגון שלמים ותודה, שהבעלים אוכלים את בשרם. 8) שאם אבדו אין הבעלים חייבים להביא אחרים, כגון שאמרו על בהמה מסויימת הרי זו עולה או שלמים. 9) כגון שאמר הרי עלי עולה או שלמים, ואם הקרבן הלך לאיבוד חייבים הבעלים להביא קרבן אחר, וההפסד אינו של הקדש אלא של הבעלים. בכל זאת, לענין כפל נחשב הקרבן לא לממון בעלים אלא לנכסי הקדש, והגנב פטור מן הכפל. מחלוקת רבי שמעון וחכמים, ופסק כחכמים (בבא־קמא עד:). 10) "בית" משמע רשותו, וקדשים אפילו כשהם נמצאים עדיין בבית המקדיש, רשות הקדש עליהם.

ב. וְכֵן הַגּוֹנֵב עֲבָדִים[11] וּשְׁטָרוֹת וְקַרְקָעוֹת[12] - אֵינוֹ מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל. שֶׁלֹּא חִיְּבָה הַתּוֹרָה הַכֶּפֶל אֶלָּא בְּמִטַּלְטְלִין שֶׁגּוּפָן מָמוֹן[13], שֶׁנֶּאֱמַר: עַל שׁוֹר עַל חֲמוֹר עַל שֶׂה עַל שַׂלְמָה[14]; אֲבָל הָעֲבָדִים הֵקִּשׁוּ לְקַרְקָעוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: וְהִתְנַחַלְתֶּם אֹתָם לִבְנֵיכֶם[15], וְהַשְּׁטָרוֹת אֵין גּוּפָן מָמוֹן.

11) בבא־קמא סב: בבא־מציעא נו: 12) כגון משיג גבול רעהו, כלומר מעביר את הגדר המפרידה לתוך קרקע חבירו. 13) מה־שאין־כן שטר, שאף שמטלטלין הוא, אבל אין גופו ממון אלא משמש עדות לממון. 14) כל אלה דוגמאות של מטלטלין הן. 15) והמשך הפסוק הוא "לרשת אחוזה", ושם אחוזה לא נמצא בתנ"ך אלא על קרקע ולא על מטלטלין. השווה ספרא לפרשת בהר סימן פח.

ג. הַגּוֹנֵב פֶּטֶר חֲמוֹר[16] שֶׁל חֲבֵרוֹ קֹדֶם שֶׁיִּפְּדֶה[17] - מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל לַבְּעָלִים; שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ עַכְשָׁו שֶׁלּוֹ[18], רָאוּי לִהְיוֹתוֹ לוֹ[19] אַחַר שֶׁיִּפְּדֶה.

16) הוולד הבכור לאמו החמורה אם הוא זכר (בכורות יא.). 17) בשה שצריך לתתו לכהן, ככתוב (שמות ל-, כ) ופטר חמור תפדה בשה. 18) שאסור לו להשתמש בפטר חמור לפני שנפדה. 19) על כן נחשב לממון בעלים. טעם זה מובא בגמרא שם.

ד. הַגּוֹנֵב[20] טִבְלוֹ[21] שֶׁל חֲבֵרוֹ וַאֲכָלוֹ[22] - מְשַׁלֵּם לוֹ דְּמֵי טִבְלוֹ[23]. וְכֵן אִם גָּנַב חֶלְבּוֹ[24] וַאֲכָלוֹ[25] - מְשַׁלֵּם לוֹ דְּמֵי חֶלְבּוֹ[26].

20) קידושין נח: 21) תבואה ופירות שעדיין לא הפרישו מהם תרומה ומעשר. 22) ומתחייב בנפשו. 23) כרבי, ולא כר' יוסי בן יהודה האומר שמשלם רק דמי חולין שבו. ואין אומרים "קם ליה בדרבה מניה", כלומר שעונש מיתה יבטל את תשלום הממון. והטעם הוא, מכיון שאין כאן עונש מיתת בית־דין אלא מיתה בידי שמים (טבל) וכרת (חלב). ורבינו פסק כחכמים (כתובות ל.), שמיתה בידי שמים וכרת אינם פוטרים מממון (ראה לקמן פרק ג הלכה ב). ואפילו כשהתרו בו למלקות ולקה, אין אומרים כאן "אינו לוקה ומשלם", מכיון שחיוב הממון וחיוב מלקות אינם באים כאחד. חיוב ממון בא מיד עם הגניבה, ועונש מלקות בא רק עם האכילה. 24) כתובות ל: 25) שחייב כרת. 26) "שכבר נתחייב בגניבה קודם שבא לידי איסור חלב", שם. וזקוקים אנו לשני הטעמים, מפני שישנה אפשרות שהגניבה ועונש הכרת יבואו בבת אחת (ראה שם לא.) ומשלם גם כפל (ראב"ד ומגיד־משנה).

ה. גָּנַב תְּרוּמָה[27] מִבְּעָלֶיהָ הַיִּשְׂרְאֵלִים שֶׁהִפְרִישׁוּהָ[28] - אֵינוֹ מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל; שֶׁאֵין לָהֶם בָּהּ אֶלָּא טוֹבַת הֲנָאָה[29], וְטוֹבַת הֲנָאָה אֵינוֹ מָמוֹן[30].

27) חלק מן התבואה שהבעלים חייבים להפריש ולתת לכהן. 28) ועדיין לא מסרוה לכהן. 29) שרשאים למסור לכל כהן שירצו. 30) כדעת עולא, וכמסקנת הגמרא בקידושין נח. ולכן אין התרומה ממון בעלים, ופטור מתשלומי הכפל.

ו. הַגּוֹנֵב מִשֶּׁל אָבִיו[31] וְטָבַח אוֹ מָכַר וְאַחַר כָּךְ מֵת אָבִיו - מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה[32]; וְאִם מֵת אָבִיו[33] וְאַחַר כָּךְ טָבַח אוֹ מָכַר - מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל, וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה[34]. גָּנַב וְטָבַח אוֹ מָכַר וְאַחַר כָּךְ הִקְדִּישׁ[35] - מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה; וְאִם הִקְדִּישׁ וְאַחַר כָּךְ טָבַח אוֹ מָכַר[36], אַף עַל פִּי שֶׁהִקְדִּישׁוֹ קָדָשִׁים קַלִּים[37] - מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל, וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה[38]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[39] כְּשֶׁהִקְדִּישׁ אַחַר יֵאוּשׁ[40]; אֲבָל אִם הִקְדִּישׁ לִפְנֵי יֵאוּשׁ - אֵינוֹ קָדוֹשׁ[41], וְאִם טָבַח אוֹ מָכַר - מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה.

31) משנה בבא־קמא ע. 32) משלם לאחיו את חלקם בתשלומי ארבעה וחמשה שהוא חייב. ואף־על־פי שאמרה התורה "חמשה בקר ישלם" (שמות כא, לז), ולאחיו ישלם פחות מזה - לאחר ניכוי חלקו הוא - בכל זאת חייב (שם עא:). 33) לאחר הגניבה, משנה שם עד: 34) כי בשעה שמכר או שחט היה לו חלק בבהמה, והמכירה או השחיטה לא היתה כולה באיסור, והתורה מחייבת בתשלומי ד' וה' רק אם היתה כולה באיסור (שם עב.). 35) משנה שם ע. 36) משנה שם עד: 37) כגון לקרבן שלמים, שהמקדיש אוכל את בשרו. 38) כי שחט או מכר משל הקדש, שאין בו תשלומי ד' וה', ראה למעלה הלכה א. 39) שאינו משלם תשלומי ד' וה'. 40) שקנאו ההקדש ביאוש ושינוי רשות, וכאשר שחט - של הקדש שחט. 41) שם סח:

ז. הִקְדִּישׁוּ הַבְּעָלִים[42] וְהוּא בְּבֵית הַגַּנָּב[43] - אֵינוֹ קָדוֹשׁ[44], לְפִי שֶׁאֵינוֹ בִּרְשׁוּתָן[45], וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִתְיָאֲשׁוּ; וְאִם טָבַח אוֹ מָכַר[46] אֲפִלּוּ אַחַר הֶקְדֵּשָׁן - מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה[47].

42) גמרא שם. 43) החפץ שהקדישו נמצא בבית הגנב. 44) אף־על־פי שהחפץ שייך למקדיש. 45) כדעת רבי יוחנן שאמר: "גזל ולא נתייאשו הבעלים שניהן אינן יכולין

להקדיש, זה לפי שאינו שלו, וזה לפי שאינו ברשותו", שם. 46) הגנב. 47) לבעלים, כי הבהמה עדיין שייכת להם.

ח. הַשּׁוֹחֵט[48] וְנִתְנַבְּלָה[49] בְּיָדוֹ, וְהַנּוֹחֵר[50] וְהַמְעַקֵּר[51] - מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל בִּלְבַד[52]; אֲבָל אִם שָׁחַט לִרְפוּאָה אוֹ לִכְלָבִים[53], אוֹ שֶׁנִּמְצֵאת טְרֵפָה[54], אוֹ שֶׁשְּׁחָטוֹ בָּעֲזָרָה[55] - מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה. אַף עַל פִּי שֶׁחֵלִין שֶׁנִּשְׁחֲטוּ בָּעֲזָרָה אֲסוּרִין בַּהֲנָאָה, הוֹאִיל וְאִסּוּרָן מִדִּבְרֵיהֶם[56] - הֲרֵי זֶה חַיָּב לְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה[57].

48) משנה שם, עח: 49) נפסלה השחיטה. 50) ממיתה במכשיר חד, כגון פגיון. רש"י מפרש: "קורעו מנחיריו עד לבו". 51) עוקר את הווישט ואת הקנה במקום לחתכן דרך שחיטה. 52) כי אין זו "טביחה", והתורה אומרת "וטבחו". 53) ואינו מתכוון (משנה שם ע.). 54) לאחר השחיטה ואסורה באכילה, והרי זו שחיטה שאינה ראויה לאכילה. 55) בבית המקדש, ונאסר בהנאה. 56) מדרבנן ולא מן התורה (קדושין נז:). 57) כי כל אלה "שחיטה" הם. הניגוד לדעת רבי שמעון, ששחיטה שאינה ראויה לא שמה שחיטה. [אבל אם היו אסורים בהנאה מן התורה, היה פטור מד' וה' (בבא־קמא עב.)].

ט. וְכֵן הַגּוֹנֵב כְּלָאַיִם[58] הַבָּא מִן הַשֶּׂה וּמִמִּין אַחֵר[59], אוֹ שֶׁגָּנַב טְרֵפָה[60] אוֹ קְטַעַת[61] אוֹ חִגֶּרֶת[62] אוֹ סוֹמָא, אוֹ בְּהֵמַת הַשֶּׁתָּפִין[63], וְטָבַח וּמָכַר - מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה[64].

58) שם עז: 59) כגון כבשה ותיש, ובתשלומי ד' וה', אומרת התורה "שה", "וכל מקום שנאמר "שה" אינו אלא להוציא את הכלאים", בכל זאת חייב בכלאים בתשלומי ד' וה', כי לומדים זאת מדרשת הפסוק, שם. 60) ושחט אותה, אף־על־פי שאינה ראויה לאכילה, חייב בתשלומי ד' וה', ראה בהלכה הקודמת. 61) שחתכו לה רגל (שם עח:). 62) נכת רגל. 63) והגנב לא מכר או שחט בהמה שלימה של אדם אחר, וכן בקטעת וחגרת וסומא אין הבהמה כולה בשלימותה. 64) כי מה שגנב מכר או שחט כולו, וכן בשותפים, מכר או שחט את כל חלקו של השותף האחד בבהמה, וכן את כל חלקו של השותף השני, והמכירה או השחיטה כולה באיסור (שם עא: וראה למעלה הלכה ו, ולקמן פרק ג, הלכה י).

י. גָּנַב[65] וְנָתַן לְאַחֵר בְּמַתָּנָה[66], אוֹ שֶׁנָּתַן לְאַחֵר לִטְבֹּחַ[67] וְטָבַח, אוֹ שֶׁנָּתַן לְאַחֵר לִמְכֹּר וּמְכָרָהּ לְאַחֵר; גָּנַב וְהִקִּיף[68], גָּנַב וְהֶחֱלִיף[69], גָּנַב וּפָרַע בְּהֶקֵּפוֹ[70], אוֹ שֶׁשִּׁלְּחוֹ סִבְלוֹנוֹת[71] לְבֵית חָמיו - מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה[72].

65) שם עט. 66) אף־על־פי שכתוב בתורה "ומכרו" - חייב, כי דין המתנה בזה כדין המכירה. 67) עשה אותו שליח. אף־על־פי שבכל התורה כולה אין שליח לדבר עבירה, והעבירה שהשליח עושה אינה נזקפת על חשבון השולח, כאן יש שליח לדבר עבירה, ואם השליח שוחט כאילו הגנב שחט, ולמדו זאת בגמרא שם בהיקש. 68) מכר באשראי, אף־על־פי שעדיין לא קיבל כסף, מכירה היא וכאילו קיבל כסף. 69) את הבהמה בנכס אחר, דינו כאילו מכר וקיבל כסף. 70) שקיבל הגנב סחורה באשראי ופרע לו בבהמה זו, הרי זו כמכירה. 71) מתנות שהארוס שולח לארוסתו. 72) כי כל אלו דינם כמכירה.

יא. גָּנַב וּמָכַר[73], וְהִקְנָה לַמּוֹכֵר[74] לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם[75], וּבְתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם הֵכַּר הַגַּנָּב[76] - אֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶלָּא כֶּפֶל[77]. מְכָרוֹ חוּץ מֵאֶחָד מִמֵּאָה שֶׁבּוֹ[78] אוֹ חוּץ מִיָּדוֹ אוֹ רַגְלוֹ[79], כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר: שֶׁשִּׁיֵּר בּוֹ דָּבָר הַנִּתָּר עִמּוֹ בִּשְׁחִיטָה[80] - פָּטוּר מִתַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה[81]; וְאִם מְכָרוֹ חוּץ מִגִּזָּתוֹ אוֹ חוּץ מִקַּרְנָיו - חַיָּב בְּתַשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה, שֶׁאֵלּוּ אֵינָם נִתָּרִים עִמּוֹ בִּשְׁחִיטָה[82].

73) שם סח. 74) כך בדפוסים ובכ"י. ברם, לפי העניין, תיבת "למוכר" היא ט"ס. 75) שהמכירה תחול רק כעבור שלושים יום. כך מפרש רבינו דברי רב נחמן שם, "שהקנה לו לשלושים יום", ולא כרש"י וכר"ח שפירשו שמכר לתקופה של 30 יום. 76) ועמד בדין, יאמרו לו הדיינים צא תן לו. ראה הלכה טו. 77) כי הבהמה חזרה לבעליה לפני שיצאה המכירה לפועל. 78) כלומר, ששייר בו חלק מועט שלא מכר (משנה שם עח:). 79) הדוגמא בברייתא שם. 80) כגון בשרו. כלל זה קבע רב, שם. 81) כי כל דבר שיש לו שייכות להיתר שחיטה, נחשב שיור גם לגבי מכירה, כי התורה כתבה "וטבחו או מכרו", ודמתה מכירה לטביחה. 82) ואין להם שייכות להיתר שחיטה, ועל כן אין זה שיור לגבי מכירה.

יב. גָּנַב וְקָטַע[83] מִמֶּנָּה אֵבֶר וְאַחַר כָּךְ מְכָרָהּ[84], אוֹ שֶׁמְּכָרָהּ חוּץ מִמְּלַאכְתָּהּ[85], אוֹ שֶׁמְּכָרָהּ חוּץ מִשְּׁלֹשִׁים יוֹם[86] - אֵין מוֹצִיאִין מִמֶּנּוּ[87] תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה; וְאִם תָּפַשׂ הַנִּזָּק - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ[88].

83) שם עח: 84) זוהי בעיא בגמרא שם, אם חייב בתשלומי ד' וה' או לא. מצד אחד אפשר לומר שהגנב פטור, מכיון שלא מכר כל מה שגנב, ועל כן אין כאן "ומכרו" כולו. אולם מאידך גיסא אפשר לומר, שהתורה הקפידה רק על כך, שהגנב ימכור הכל ולא ישאיר אצלו מאומה, והרי גם בנידון־דידן הוא מכר את הכל, ולא השאיר בבהמה שום דבר שלא מכר, ועל כן יהיה חייב בתשלומי ד' וה'. 85) שכל המלאכה שיעשה הקונה לפני השחיטה תהיה של הגנב. גם זו בעיא שם, אם זו נחשבת לשיור ופטור או לא. 86) שמותר לגנב המוכר לעשות בה מלאכתו. גם זו בעיא שם, אם נחשב לשיור או לא. 87) כי זו בעיא שלא נפתרה, ומספק אין מוציאין. 88) מהטעם הנ"ל, שמספק אין מוציאין. ראה הלכות נזקי ממון פרק ב, הלכה ה־ו.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

יג. מְכָרָהּ וְהָיְתָה לוֹ בָּהּ שֻׁתָּפוּת[89] - פָּטוּר מִתַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה[90].

89) הגנב היה שותף בבהמה שגנב מחבירו שותפו (משנה שם עח:). 90) כי המכירה לא היתה כולה באיסור, ופטור אפילו מחלק חבירו.

יד. שֶׁתָּפִין שֶׁגָּנְבוּ[91]: אִם טָבַח אֶחָד מֵהֶן אוֹ מָכַר מִדַּעַת חֲבֵרוֹ[92] - מְשַׁלְּמִין תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה[93]; וְאִם עָשָׂה שֶׁלֹּא מִדַּעַת חֲבֵרוֹ - פְּטוּרִים מִתַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה[94], וְחַיָּבִין בְּכֶפֶל[95].

91) שניהם בהמתו של אחד (שם). 92) ובהסכמתו. 93) כי המוכר פעל גם בשם חבירו, והרי כאילו שניהם טבחו או מכרו. 94) חבירו לא שחט ולא מכר, והשותף האחד ששחט פטור, כי אין כאן "וטבחו" כולו בחיוב, כי על חלק חבירו הגנב פטור מתשלומי ד' וה' כדין טובח או מוכר אחר הגנב (ראה למעלה פרק א, הלכה יז). 95) כי שניהם גנבו.

טו. גָּנַב וְעָמַד בַּדִּין[96], וְאָמְרוּ לוֹ הַדַּיָּנִין: צֵא תֵּן לוֹ מַה שֶּׁגָּנַבְתָּ, וְיָצָא וְאַחַר כָּךְ טָבַח אוֹ מָכַר - פָּטוּר מִתַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה[97]; אָמְרוּ לוֹ: חַיָּב אַתָּה לִיתֵּן לוֹ, וְטָבַח אוֹ מָכַר אַחַר כָּךְ - הֲרֵי זֶה חַיָּב בְּתַשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה, הוֹאִיל וְלֹא חָתְכוּ הַדִּין עָלָיו וַעֲדַיִן עוֹמֵד הוּא בִּגְנֵבָתוֹ[98].

96) מימרא של רבא (שם סח:). 97) כי "צא תן לו" זהו פסק דין, וחייב מיד להחזיר את הבהמה, ואם לא החזירה אלא שחטה או מכרה הריהו גזלן, וגזלן אינו משלם תשלומי ד' וה', שם. 98) עדיין נחשב הוא גנב על הבהמה, ועל כן אם טבחה או מכרה חייב ד' וה'.

טז. הַגּוֹנֵב[99] בִּרְשׁוּת הַבְּעָלִים[100], הוֹאִיל וְהַגְּנֵבָה עֲדַיִן הִיא בִּרְשׁוּתָם[101] - פָּטוּר מִן הַכֶּפֶל[102]. וְכֵן אִם טָבַח וּמָכַר שָׁם בִּרְשׁוּתָן - פָּטוּר[103]. וְאִם הִגְבִּיהַּ הַגְּנֵבָה[104] - נִתְחַיֵּב מִשּׁוּם גּוֹנֵב אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא הוֹצִיאָהּ מִרְשׁוּת הַבְּעָלִים[105]. כֵּיצַד? גָּנַב טָלֶה מִן הַדִּיר, וְהָיָה מוֹשְׁכוֹ וְיוֹצֵא, וּמֵת בִּרְשׁוּת הַבְּעָלִים[106] - פָּטוּר; הִגְבִּיהוֹ אוֹ הוֹצִיאוֹ מֵרְשׁוּת הַבְּעָלִים[107] וָמֵת - חַיָּב[108]. נְתָנוֹ שָׁם[109] בְּבֵית הַבְּעָלִים לְבִכּוֹרַת בְּנוֹ[110] אוֹ לְבַעַל חוֹבוֹ אוֹ לְשׁוֹמֵר חִנָּם וּלְשׁוֹאֵל[111] לְנוֹשֵׂא שָׂכָר[112] וּלְשׁוֹכֵר[113], וְהָיָה מוֹשְׁכוֹ זֶה שֶׁנִּתַּן לוֹ וָמֵת - פָּטוּר הַשּׁוֹמֵר[114]; הִגְבִּיהוֹ[115] אוֹ שֶׁהוֹצִיאוֹ מֵרְשׁוּת בְּעָלִים וָמֵת - חַיָּב הַשּׁוֹמֵר[116] אוֹ בַּעַל הַחוֹב שֶׁנִּתַּן לוֹ, מִפְּנֵי שֶׁעֲדַיִן לֹא הוֹצִיאוֹ הַגַּנָּב[117] מֵרְשׁוּת בְּעָלָיו.

99) משנה שם עט. 100) בבית או בחצר הבעלים. 101) של הבעלים. 102) "כי הגנב לא יקרא "גנב" עד שיביא אותו הדבר הגנוב לרשותו, ויקנה אותו בדרך מדרכי קניית המטלטלין" (פירוש המשניות לרבינו, שם, וראה גמרא שם). 103) מתשלומי ד' וה', כי אין חיוב טביחה ומכירה במקום שאין חיוב גניבה. 104) קנאה הגנב לחייב עליה משום גניבה. 105) כי הגבהה קונה בכל מקום (קידושין כה.). 106) הטלה מת לפני שהוציאו אותו. 107) לרשותו, או לסמטה. 108) בכפל. 109) הגנב, לפני שהגביהו (המשך המשנה שם). 110) לכהן בחמשה סלעים של פדיון הבן הבכור. 111) המקבל את הבהמה לשימוש תמורת תשלום. 112) המקבל שכר על השמירה. 113) המקבל את הבהמה לשימוש תמורת תשלום. 114) לפי מסקנת הגמרא, שם "פטור" שבמשנה - כוונתו לשומר. והטעם שהוא פטור, מכיון ש"כדרך שתיקנו משיכה בלקוחות, כך תיקנו משיכה בשומרין" (שם), כלומר השומרים אינם קונים את הדבר הניתן להם לשמירה לענין החיובים של כל אחד ואחד מהם, אם לא קנו אותו באחד מן הדרכים שנקנים בהם המטלטלין במקח וממכר. 115) השומר. 116) לשלם לבעלים. 117) והטלה עדיין ברשות הבעלים, ועל כן חייב השומר או בעל החוב לשלם לבעלים קרן וכפל, והגנב פטור מכלום. ומובן שהמדובר כשהשומר ידע שהטלה גנוב (מגיד־משנה). ורש"י פירש אחרת.

יז. הָיָה הָעֵדֶר בַּיַּעַר[118] - כֵּיוָן שֶׁהִכִּישׁ אֶת הַבְּהֵמָה[119] וּטְמָנָהּ[120] בְּתוֹךְ הָאִילָנוֹת וְהָעֵצִים חַיָּב בְּתַשְׁלוּמֵי כֶּפֶל[121]; וְאִם טְבָחָהּ אוֹ מְכָרָהּ שָׁם[122] - מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה[123].

118) מימרא של רבי אלעזר שם עט: 119) במקל והלכה מחמתו, והרי זה כמשיכה. 120) לשם גניבה. 121) אף־על־פי שלא גנב אותה במו ידיו, חייב כגנב, מכיון שקנה אותה (לענין חיוב) על־ידי המשיכה. 122) ולא העביר אותה לרשותו לפני המכירה. 123) כשם שנתחייב על הגניבה, כך נתחייב על הטביחה והמכירה.

יח. גָּנַב בִּרְשׁוּת הַבְּעָלִים[124], וְאַחַר שֶׁיָּדְעוּ[125] שֶׁנִּגְנְבָה הוֹצִיאָהּ וּטְבָחָהּ אוֹ מְכָרָהּ חוּץ מִרְשׁוּתָן[126]; אוֹ שֶׁגָּנַב וְהוֹצִיא חוּץ מֵרְשׁוּתָן, וְטָבַח אוֹ מָכַר בִּרְשׁוּתָן[127] - מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה.

124) משנה שם, עט. 125) הבעלים. ואם לא נודע לבעלים לפני שהוציאוה מרשותו, הרי קנאה הגנב כשהוציאה מרשותו, ואין זה גניבה ברשות הבעלים. 126) כשהוציאה מרשותם קנאה, וחייב בד' וה'. 127) חייב ד' וה', אע"פ שמכר בשעה שנמצאה ברשות הבעלים, כי משעה שהוציא אותה קנאה.

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) נתבארו בו דיני הגונב והטובח והמוכר והוא מתחייב במלקות או במיתה. ודין הודאת הגנב, בין שבאו עדים בין שלא באו, ודין גביית בית הדין מנכסי הגנב.

א. כְּבָר בֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת נַעֲרָה[2], שֶׁכָּל הָעוֹשֶׂה עֲבֵרָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ עָוֹן מִיתַת בֵּית דִּין[3] וְתַשְׁלוּמִין[4] - אֵינוֹ מְשַׁלֵּם[5], אַף עַל פִּי שֶׁהָיָה שׁוֹגֵג[6]. וְהָעוֹשֶׂה עֲבֵרָה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שֶׁנִּתְחַיֵּב בָּהּ מַלְקוּת וְתַשְׁלוּמִין - לוֹקֶה וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּם, שֶׁאֵין אָדָם לוֹקֶה וּמְשַׁלֵּם[7]. לְפִיכָךְ, אִם הָיָה שׁוֹגֵג[8] אוֹ לֹא הִתְרוּ בּוֹ[9] - מְשַׁלֵּם וְאֵינוֹ לוֹקֶה[10]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[11] שֶׁנִּתְחַיֵּב בְּתַשְׁלוּמִין עִם עָוֹן מִיתַת בֵּית דִּין כְּאַחַת[12], אוֹ שֶׁנִּתְחַיֵּב תַּשְׁלוּמִין וּמַלְקוּת בְּבַת אַחַת; אֲבָל אִם נִתְחַיֵּב בְּתַשְׁלוּמִין וְאַחַר כָּךְ נִתְחַיֵּב בְּמִיתַת בֵּית דִּין אוֹ בְּמַלְקוּת, אוֹ שֶׁנִּתְחַיֵּב מַלְקוּת אוֹ מִיתַת בֵּית דִּין וְאַחַר כָּךְ נִתְחַיֵּב בְּתַשְׁלוּמִין[13] - הֲרֵי זֶה לוֹקֶה וּמְשַׁלֵּם וָמֵת[14].

2) פרק א, הלכה יג. 3) שאם עשה את העבירה במזיד חייב עליה מיתה בבית־דין. 4) כגון שגנב וטבח בשבת, פטור מתשלומי ארבעה וחמשה, מכיוון שחייב מיתה על הטביחה בשבת. 5) שהמחוייב מיתה פטור מן התשלומים, כמו שכתוב: "ולא יהיה אסון ענוש יענש" (שמות כא, כב), ופירשו חכמים שמשלם דמי הוולדות. משמע שאם היה אסון - האשה מתה - פטור מדמי הוולדות (כתובות לה.). 6) ופטור ממיתה, בכל זאת פטור גם מתשלומים - כי כתוב בתורה: "ומכה נפש בהמה ישלמנה" "ומכה אדם יומת" (ויקרא כד, יח, כא), כשם שבמכה בהמה אין הבדל בין מזיד לשוגג, ובשניהם חייב ממון; כך במכה אדם אין הבדל בין מזיד לשוגג, ובשניהם פטור מממון (גמרא שם). 7) "כדי רשעתו" - משום רשעה אחת אתה מחייבו, ואי אתה מחייבו משום שתי רשעיות, וסמיך ליה "ארבעים יכנו", כלומר שאם יש שתי רשעיות, מחייבים אותו מלקות בלבד (כתובות לב. ולב: והל' נערה פרק א, הלכה יא). 8) שפטור ממלקות. 9) שני עדים, שעל עבירה זו חייב מלקות, אף־על־פי שהיה מזיד. 10) כדעת רבי יוחנן, שחייבי מיתות הקישה התורה ל"מכה בהמה", ולא חייבי מלקיות (כתובות שם). 11) שפטור מתשלומים. 12) שחיוב מיתה וחיוב ממון באים יחד. 13) כגון היוצא ליהרג וחבל באחרים (ערכין ו:). 14) לוקה ומשלם, או משלם ומת (כתובות לא.).

ב. כֵּיצַד?[15] זָרַק חֵץ בְּשַׁבָּת[16] מִתְּחִלַּת אַרְבַּע לְסוֹף אַרְבַּע[17], וְקָרַע בֶּגֶד חֲבֵרוֹ[18] בַּהֲלִיכָתוֹ[19]; אוֹ שֶׁהִדְלִיק גְּדִישׁ חֲבֵרוֹ בְּשַׁבָּת[20]; אוֹ שֶׁגָּנַב כִּיס בְּשַׁבָּת[21], וְהָיָה מְגָרְרוֹ[22] עַד שֶׁהוֹצִיאוֹ מֵרְשׁוּת הַבְּעָלִים[23], שֶׁהִיא רְשׁוּת הַיָּחִיד, לִרְשׁוּת הָרַבִּים, וְאִבְּדוֹ[24] שָׁם - הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִן הַתַּשְׁלוּמִין, שֶׁאִסּוּר שַׁבָּת וְאִסּוּר גְּנֵבָה וְהֶזֵּק[25] בָּאִין כְּאֶחָד. אֲבָל אִם גָּנַב כִּיס בְּשַׁבָּת, וְהִגְבִּיהוּ שָׁם בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד[26], וְאַחַר כָּךְ הוֹצִיאוֹ לִרְשׁוּת הָרַבִּים וְהִשְׁלִיכוֹ לְנָהָר[27] - חַיָּב לְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל; שֶׁהֲרֵי נִתְחַיֵּב בְּאִסּוּר גְּנֵבָה קֹדֶם שֶׁיִּתְחַיֵּב בְּאִסּוּר סְקִילָה[28]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. וְכֵן אִם קָצַץ אִילַן חֲבֵרוֹ בְּיוֹם טוֹב[29], וְהִתְרוּ בּוֹ; אוֹ שֶׁהִדְלִיק אֶת הַגְּדִישׁ[30] בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים[31], וְהִתְרוּ בּוֹ[32]; אוֹ גָּנַב וְטָבַח בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים[33], וְהִתְרוּ בּוֹ - פָּטוּר מִן הַתַּשְׁלוּמִין[34]. אֲבָל אִם לֹא הִתְרוּ בּוֹ[35] - חַיָּב בְּתַשְׁלוּמִין[36], וּמְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה[37].

15) הלכה זו מדגימה את הכללים שבהלכה הקודמת. 16) שם. 17) אמות, והמעביר ארבע אמות ברשות הרבים חייב מיתה. 18) וחייב ממון. 19) אף־על־פי שחיוב מיתה בא אחרי שנח החץ, והשיראין נקרעו לפני כן - בהליכתו - בכל זאת נחשב כאילו מיתה ותשלומים באו כאחת, מכיון שבלי זריקת החץ אין הנחה. ולפיכך, עם הזריקה מתחילה המלאכה, ונגמרת בשעת ההנחה. ונימוק נוסף: מכיוון שזרק החץ, ידוע מראש שיקרע את השיראין, כי אין אפשרות להחזיר, שם. 20) שחייב ממון על הגדיש, ומיתה על הדלקת אש בשבת (בבא קמא לד:). 21) כתובות לא. 22) ולא הגביהו, ולא נתחייב עדיין בגניבה. 23) ואז נתחייב גם בגניבה וגם במיתה על הוצאה מרשות היחיד לרשות הרבים. 24) השמידו, כגון שהשליך לנהר. אבל אם הגניבה נמצאת בעין, הריהי ברשות הבעלים וחוזרת, ראה למעלה פרק א, הלכה יב. 25) כגון בשתי הדוגמאות הראשונות. 26) והגבהה קונה בכל מקום, אף ברשות הבעלים. 27) סנהדרין עב. 28) החיוב על הגניבה בא מיד עם ההגבהה, והחיוב באיסור סקילה בא בשעה שהוציא לרשות הרבים. 29) וחייב מלקות על מלאכה ב'יום טוב', אם התרו בו. 30) של חבירו. 31) שחייב על זדונו כרת (בידי שמים). 32) על חיוב מלקות. 33) בבא־קמא ע. 34) בהתאם לכלל "אין אדם לוקה ומשלם". 35) ואינו לוקה. 36) אם קצץ אילן חבירו (ב'יום טוב') או הדליק את הגדיש ביום הכיפורים. 37) אם גנב וטבח שור או שה.

ג. גָּנַב[38] וְטָבַח בְּשַׁבָּת[39] אוֹ לַעֲבוֹדָה זָרָה[40], אֲפִלּוּ בִּשְׁגָגָה[41] - פָּטוּר מִתַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה[42], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[43].

38) בין בחול בין בשבת. 39) ונתחייב סקילה על הטביחה (שם עד:). 40) עבירה שיש בה מיתת בית־דין. 41) שאין בית־דין ממיתים אותו. 42) כי חיוב תשלומים ועוון מיתת בית דין באים כאחת, אבל בכפל הוא חייב, כי הוא בא לפני חיוב מיתה. 43) בהלכה א.

ד. הָיְתָה פָּרָה שְׁאוּלָה אֶצְלוֹ[44], וּטְבָחָהּ בְּשַׁבָּת דֶּרֶךְ גְּנֵבָה[45] - פָּטוּר אַף מִן הַכֶּפֶל; שֶׁהֲרֵי אִסּוּר שַׁבָּת וְאִסּוּר גְּנֵבָה בָּאִין כְּאֶחָת[46]. וְאִם אֵין גְּנֵבָה[47] - אֵין טְבִיחָה וְאֵין מְכִירָה[48].

44) כתובות לד: 45) בלי ידיעת הבעלים, ובמגמה לקחת אותה לעצמו. 46) בשעה שטבחה, גנבה. 47) ואם הוא פטור מתשלום הקרן של הגניבה. 48) אין חיוב על הטביחה או על המכירה (שם). [בגמרא נאמר דבר זה אליבא דרבי מאיר, שסובר שבקנס לא אמרו "קם ליה בדרבה מיניה", ואף־על־פי־כן פטור מתשלומי ד' וה', מכיון שפטור מן הקרן, כי ארבעה וחמשה אמרה תורה ולא ג' וד'. אבל דעת רבינו, שגם בקנס אומרים "קם ליה בדרבה מיניה"

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אין אנו צריכים כלל לנימוק האמור כאן: "ואם אין גניבה, אין טביחה ומכירה", וקשה להבין למה מביאו רבינו].

ה. גָּנַב[49] וּמָכַר בְּשַׁבָּת[50] אוֹ שֶׁמָּכַר לַעֲבוֹדָה זָרָה - חַיָּב לְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה; שֶׁאֵין בִּמְכִירָה מִיתָה[51]. וְאִם נַעֲשֵׂית מְלֶאכָה בְּשַׁבָּת בְּעֵת הַמְּכִירָה - פָּטוּר מִתַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה[52]. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁלֹּא הִקְנָה לוֹ[53] עַד שֶׁתְּנוּחַ בַּחֲצַר הַלּוֹקֵחַ[54]; שֶׁנִּמְצָא, כְּשֶׁהוֹצִיא מֵרְשׁוּת לִרְשׁוּת, אִסּוּר שַׁבָּת וּמְכִירָה בָּאִין כְּאֶחָת[55].

49) בחול, או בשבת באופן שלא היה בגניבתו חיוב מיתה, כגון שלא הוציא מרשות היחיד לרשות הרבים. 50) בבא־קמא ע. 51) כי אין המכירה נמנית עם ל"ט המלאכות. 52) כי חיוב מיתה מפקיע את חיוב התשלומין. 53) הגנב ללוקח. 54) מדובר בגנב שזרק את הגניבה לחצר הלוקח (שם ע:). 55) החיוב על איסור שבת של הזורק מרשות לרשות בא ברגע שהגניבה נחה על קרקע החצר, וברגע זה בא - בהתאם לתנאי - החיוב על המכירה.

ו. עָשָׂה שָׁלִיחַ לִשְׁחֹט לוֹ[56], וְשָׁחַט לוֹ הַשָּׁלִיחַ בְּשַׁבָּת - הֲרֵי הַגַּנָּב חַיָּב בְּתַשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה, שֶׁהֲרֵי זֶה הַגַּנָּב לֹא עָשָׂה עָוֹן מִיתַת בֵּית דִּין[57]. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ[58], שֶׁהַשּׁוֹחֵט עַל יְדֵי שָׁלִיחַ[59] חַיָּב בְּתַשְׁלוּמִין.

56) שם עא. ולא אמר לו לשחוט בשבת, והשליח שחט בשבת על דעת עצמו. 57) כי הוא לא שחט בשבת. 58) למעלה פרק ב, הלכה י. 59) אף־על־פי שבכל מקום אומרים "אין שליח לדבר עבירה" והשולח פטור - לענין תשלומי ד' וה' "יש שליח", והשולח חייב. אבל בעשאו שליח לשחוט, פטור הגנב מתשלומי ד' וה', כי שלח אותו לעשות עבירה בשבת, ולענין איסור שבת אין שליח לדבר עבירה, ומעשה השליח אינו נזקף על חשבון הגנב השולח (ראה משנה־למלך כאן).

ז. הָיוּ שְׁנַיִם מְעִידִים[60] שֶׁגָּנַב, בֵּין שֶׁהֵעִידוּ הֵן עַצְמָן שֶׁטָּבַח אוֹ מָכַר[61] בֵּין שֶׁהֵעִידוּ אֲחֵרִים שֶׁטָּבַח[62] אוֹ מָכַר - מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה[63]. הָיוּ שְׁנַיִם מְעִידִים שֶׁגָּנַב, וְעֵד אֶחָד מֵעִיד שֶׁטָּבַח אוֹ מָכַר, אוֹ שֶׁהוֹדָה מֵעַצְמוֹ שֶׁטָּבַח[64] אוֹ מָכַר - מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל, וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה; שֶׁהַמּוֹדֶה בִּקְנָס[65] - פָּטוּר[66], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[67].

60) משנה שם ע. 61) והעידו עדות שלימה על הגניבה ועל הטביחה. 62) אף־על־פי שעדי טביחה מעידים רק על "חצי דבר", כי בלי עדי גניבה אינם יכולים לחייב, כי שמא שלו טבח, והתורה אמרה: "על פי שני עדים . . . יקום דבר" (דברים יט, טו) ודרש רבי עקיבא: "דבר" ולא חצי דבר. 63) כיון שעדי גניבה אינם צריכים לעדי טביחה, ויכולים לחייב בלעדיהם, אף עדות עדי הטביחה נקראת דבר שלם (שם ע:). 64) לאחר שבאו עדי הגניבה. 65) המודה בעבירה שיש עליה קנס, כלומר, תשלום שהוא פחות מדמי הקרן או יותר. 66) מלשלם את הקנס. 67) הלכות נזקי ממון, פרק ב, הלכה ח.

ח. מִי שֶׁהוֹדָה בִּקְנָס[68] וְאַחַר כָּךְ בָּאוּ עֵדִים: אִם הוֹדָה בַּתְּחִלָּה[69] בִּפְנֵי בֵּית דִּין[70] וּבְבֵית דִּין[71] - פָּטוּר[72]; אֲבָל אִם הוֹדָה חוּץ לְבֵית דִּין[73], אוֹ שֶׁהוֹדָה בִּפְנֵי שְׁנַיִם בִּלְבַד[74], וְאַחַר כָּךְ בָּאוּ עֵדִים - הֲרֵי זֶה מְשַׁלֵּם קְנָס עַל פִּיהֶם[75].

68) שם עד: עה. 69) לפני שבאו העדים. 70) בפני שלשה דיינים. 71) במקום ישיבת בית־דין. 72) מתשלום הקנס. זוהי דעת רב שם. 73) כגון שפגש את הדיינים בשוק והודה בפניהם, אין זו הודאה, כי מחוץ לבית־דין אינם בתפקיד דיינים, אלא אנשים פרטיים הם. 74) הודה במקום מושב בית־דין, אולם היו שם שני דיינים בלבד, ובדיני קנסות צריכים שלושה דיינים. 75) כי הודאה שלא נעשתה בפני שלושה דיינים במקום מושבם כדיינים, אינה מחייבת אותו כלום ויכול לחזור בו. וראה לקמן הלכה ט.

ט. כֵּיצַד?[76] הוֹדָה בְּבֵית דִּין שֶׁגָּנַב, וְאַחַר כָּךְ בָּאוּ עֵדִים שֶׁגָּנַב - פָּטוּר מִן הַכֶּפֶל, שֶׁהֲרֵי חִיֵּב עַצְמוֹ בְּקֶרֶן[77] קֹדֶם שֶׁיָּבוֹאוּ עֵדִים. אֲבָל אִם אָמַר 'לֹא גָנַבְתִּי', שֶׁפָּטַר עַצְמוֹ מִן הַכֹּל, וּבָאוּ עֵדִים שֶׁגָּנַב, וְחָזַר וְאָמַר[78] בְּבֵית דִּין 'טָבַחְתִּי אוֹ מָכַרְתִּי'[79], אִם בָּאוּ עֵדִים אַחַר כָּךְ שֶׁטָּבַח אוֹ מָכַר - מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה, לְפִי שֶׁפָּטַר עַצְמוֹ תְּחִלָּה מִכְּלוּם[80] עַד שֶׁבָּאוּ הָעֵדִים.

76) דוגמא למודה בקנס ואחר־כך באו עדים שפטור. 77) מרצונו הטוב, וזה מוכיח שבאמת רוצה לחזור בתשובה, ועל כן פוטרים אותו מן הקנס. 78) לאחר שבתחילה הכחיש את הגניבה. 79) את הגניבה, בלי שהיו עדים על הטביחה או המכירה. 80) וההודאה על הטביחה אינה מחייבת אותו בכל תשלום שהוא, שהרי מודה בקנס פטור, ולא גילה רצון להחזיר ממון, והודאתו באה מתוך כוונה להפטר מארבעה וחמשה, אם יבואו אחר־כך עדים. כל ההלכה הזאת מקורה בדברי רב המנונא, שהסביר את דברי רב ורבי יוחנן שם. רבינו פסק כאן כרב נגד שמואל, בניגוד לכלל שהלכה כשמואל בדינים. והטעם: מפני שרב המנונא, רבי יוחנן וגם רב אשי קיבלו שיטת רב.

י. הַגּוֹנֵב שׁוֹר שֶׁל שְׁנֵי שֻׁתָּפִין[81] וּטְבָחוֹ אוֹ מְכָרוֹ, וְהוֹדָה בְּבֵית דִּין לְאֶחָד מֵהֶן[82] וְכָפַר בָּאַחֵר[83], וְאַחַר כָּךְ בָּאוּ עֵדִים שֶׁגָּנַב וְטָבַח אוֹ מָכַר - מְשַׁלֵּם לָזֶה שֶׁכָּפַר לוֹ חֲמִשָּׁה חֲצָאֵי בָקָר[84] וְאַרְבָּעָה חֲצָאֵי צֹאן[85].

81) שם עא: 82) ועל־ידי־זה נפקע חלקו של שותף זה בתשלומי ד' וה'. 83) בחלקו של השותף השני. 84) אף־על־פי שבתורה כתוב "חמשה בקר" (שמות כא, לז), כוונתה אפילו לחמשה חצאי בקר, כי העיקר הוא שישלם לבעלים פי חמשה מן הגניבה. ומכיון שמגיע

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לשותף חצי בקר, ישלם לו ה' חצאי בקר. 85) במקרה שגנב כבש.

יא. דִּין הַגַּנָּב[86] לְשַׁלֵּם הַקֶּרֶן וְהַכֶּפֶל אוֹ תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה מִן הַמִּטַּלְטְלִין שֶׁלּוֹ[87]. אִם לֹא נִמְצְאוּ לוֹ מִטַּלְטְלִין - בֵּית דִּין יוֹרְדִין לִנְכָסָיו וְגוֹבִין הַכֹּל[88] מִן הַיָּפֶה שֶׁבִּנְכָסָיו[89], כִּשְׁאָר הַנְּזָקִין, שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶן: מֵיטַב שָׂדֵהוּ[90]. וְאִם אֵין לוֹ לֹא קַרְקַע וְלֹא מִטַּלְטְלִין - בֵּית דִּין מוֹכְרִין אוֹתוֹ[91] וְנוֹתְנִין דָּמָיו לַנִּזָּק; שֶׁנֶּאֱמַר: אִם אֵין לוֹ וְנִמְכַּר בִּגְנֵבָתוֹ.

86) שם ד: ה. 87) כדין מזיק, שגובים מן המטלטלין תחילה, כמו שכתוב: "כסף ישיב לבעליו" (שם, לד) ולמדו מזה חכמים: לרבות שוה כסף, ואפילו סובין (שם ז.). וראה הלכות נזקי ממון פרק ח, הלכה י. 88) גם את הקרן וגם את הקנס. 89) מן הקרקע הטוב שבנכסיו. 90) וגומר "ומיטב כרמו ישלם". ומכאן לומדים, שכל מקום שכתב "ישלם" כוונתו ל"מיטב" (שם ה.). ומטלטלין דינם כמיטב, כי הם נוחים למכירה. 91) כעבד.

יב. הָאִישׁ נִמְכָּר בִּגְנֵבָתוֹ, אֲבָל לֹא הָאִשָּׁה[92]. וְדָבָר זֶה מִפִּי הַקַּבָּלָה[93]. וְאֵין הַגַּנָּב נִמְכָּר אֶלָּא בַּקֶּרֶן[94], אֲבָל בַּכֶּפֶל[95] אוֹ בְּתַשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה - אֵינוֹ נִמְכָּר[96], אֶלָּא הֲרֵי זֶה עָלָיו חוֹב עַד שֶׁיַּעֲשִׁיר.

> ~ נקודות משיחות קודש ~
>
> "הָאִישׁ נִמְכָּר בִּגְנֵבָתוֹ, אֲבָל לֹא הָאִשָּׁה".
>
> מכאן רואים גודל העילוי והכבוד הניתן לבת ישראל, שהרי הגנב שאין לו מה לשלם נמכר בגנבתו ללא כל תנאי, וגם אם נמכרת על־ידי אביה אינו יכול לעשות זאת אם לא יוכל ליעדה או לפדותה. כי בבת ישראל צריך שיהיה ניכר בגלוי תכליתה ויעודה - הקמת בית בישראל.
>
> ובפנימיות העניינים, אמה עבריה היא הנשמה "וכי ימכור איש את בתו לאמה" מדבר בירידת הנשמה למטה שאינה מתבצעת אם לא שהובטחה מראש תכליתה של הירידה שהיא לצורך העליה - יעוד (או פדיון האמה) שהוא יחוד קוב"ה וכנסת ישראל - שלימות הדירה בתחתונים לעצמותו ית'.
>
> (על פי לקו"ש חכ"ו עמוד 372
> מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

92) משנה סוטה כג. 93) דין זה קבלו חז"ל איש מפי איש עד משה רבינו, וסמכוהו על הפסוק "ונמכר בגניבתו", ולא בגניבתה (שם כג:). 94) אם אין לגנב לשלם את הקרן. 95) אם יש לו לשלם את הקרן, ואין לו ממה לשלם את הכפל. 96) "בגניבתו ולא בכפילו" (קידושין יח.).

יג. גָּנַב אֶת הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים אוֹ הֶקְדֵּשׁ[97] - אֵינוֹ נִמְכָּר עַל הַקֶּרֶן[98], אֶלָּא הֲרֵי זֶה עָלָיו חוֹב עַד שֶׁיַּעֲשִׁיר.

97) שפטור מן הכפל (למעלה פרק ב הלכה א). 98) כי הפסוק "ונמכר בגנבתו" מדבר על גנב המשלם כפל, כי מיד אחר־כך כתוב "אם המצא תמצא בידו הגניבה . . . שנים ישלם". וראה 'אור החיים' לפסוק זה.

יד. הָיָה קֶרֶן הַגְּנֵבָה[99] שָׁוֶה מֵאָה, וְאֵין הַגַּנָּב שָׁוֶה אֶלָּא חֲמִשִּׁים - הֲרֵי זֶה נִמְכָּר[100], וּשְׁאָר הַקֶּרֶן עִם הַכֶּפֶל עָלָיו חוֹב עַד שֶׁיֵּצֵא בַּשְּׁבִיעִית[101] וְיַעֲשִׁיר וִישַׁלֵּם. הָיָה הַגַּנָּב שָׁוֶה מֵאָה וְאֶחָד - אֵינוֹ נִמְכָּר; שֶׁנֶּאֱמַר: וְנִמְכַּר בִּגְנֵבָתוֹ - עַד שֶׁיִּהְיוּ דָמָיו כֻּלָּן מֻכְלָעִין בִּגְנֵבָתוֹ[102].

99) קידושין יח. 100) פעם אחת, כדעת החכמים בברייתא שם. הגירסא שם "וחוזר ונמכר", אולם גירסת רבינו כגירסת המכילתא "ואינו חוזר ונמכר". 101) כדין עבד עברי שעובד שש שנים, כמו שכתוב (שמות כא, א): "כי תקנה עבד עברי שש שנים יעבוד ובשביעית יצא לחפשי חנם". 102) מה־שאין־כן במקרה זה, שדמיו עולים על דמי הגניבה (גמרא שם).

טו. גָּנַב וְנִמְכַּר[103], וְחָזַר וְגָנַב: אִם לַשֵּׁנִי גָּנַב - הֲרֵי זֶה נִמְכָּר פַּעַם שְׁנִיָּה, וַאֲפִלּוּ גָּנַב לְמֵאָה אֲנָשִׁים - נִמְכָּר מֵאָה פְּעָמִים; וְאִם לָרִאשׁוֹן גָּנַב פַּעַם שְׁנִיָּה - אֵינוֹ נִמְכָּר שְׁנִיָּה[104], אֶלָּא יִשָּׁאֵר עָלָיו הַכֹּל חוֹב.

103) גמרא שם. 104) "בגניבתו" - "כיון שנמכר פעם אחת, שוב אי אתה רשאי למכרו" (שם).

טז. גָּנַב לָזֶה, וְחָזַר וְגָנַב לָזֶה, וְחָזַר וְגָנַב לָזֶה - כֻּלָּם שֶׁתָּפִין בּוֹ[105]. אִם הָיוּ דָמָיו כְּנֶגֶד הַקֶּרֶן שֶׁל שְׁלָשְׁתָּן אוֹ פָּחוֹת מִן הַקֶּרֶן - נִמְכָּר, וּמְחַלְּקִין בֵּינֵיהֶן[106], וּשְׁאָר הַכְּפֻלּוֹת[107] חוֹב עָלָיו; וְאִם הָיוּ דָמָיו יָתֵר[108] - אֵינוֹ נִמְכָּר[109], וְהַכֹּל חוֹב[110] עָלָיו עַד שֶׁיַּעֲשִׁיר.

105) השווה הלכות נזקי ממון פרק ט, הלכה יב. 106) שלושת הנגנבים מחלקים ביניהם דמי מכירת הגנב. 107) המגיע לכל אחד ואחד [נראה שחסרה כאן מלה אחת, וצריך להיות "ושאר הקרן והכפלות"]. 108) על דמי הקרן של שלשתם. 109) ראה למעלה הלכה יד. 110) גם הקרן.

יז. שֶׁתָּפִין שֶׁגָּנְבוּ כְּאֶחָד[111] - מְשַׁלְּשִׁין בֵּינֵיהֶן[112], וְכָל אֶחָד מֵהֶן נִמְכָּר בְּחֶלְקוֹ מִן הַקֶּרֶן[113]. וְכָל מִי שֶׁדָּמָיו יָתֵר עַל חֵלֶק הַקֶּרֶן שֶׁנִּתְחַיֵּב בּוֹ - אֵינוֹ נִמְכָּר[114].

111) כאיש אחד, כלומר ביחד. 112) מחלקים ביניהם את תשלום הקרן. 113) שהוא צריך לשלם. 114) הגנב

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

נשכר מזה שהיה לו שותף, כי לו גנב לבדו היה נמכר, אם דמיו לא עלו על דמי הקרן כולה.

~ שבת קודש כ"ח טבת ~

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) נתבארו בו דיני הנפקד שרוצה לעכב הפקדון בידו בטענה שנגנב ממנו, וכן כל כיוצא בזה שהממון בא לידו שלא באיסור גניבה, וביאור דינים אלו בשלמות, ואם החזיר הגנב את הגניבה באי זה תנאי יפטר, ואם צריך הודאת בעלים.

א. הַטּוֹעֵן[2] שֶׁנִּגְנַב מִבֵּיתוֹ הַפִּקָּדוֹן: אִם נִשְׁבַּע[3] וְאַחַר כָּךְ בָּאוּ עֵדִים שֶׁשֶּׁקֶר טָעַן וְשֶׁהַפִּקָּדוֹן הַזֶּה אֶצְלוֹ - הֲרֵי זֶה מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל, שֶׁהֲרֵי הוּא עַצְמוֹ הַגַּנָּב[4]. וְאִם טָבַח וּמָכַר אַחַר שֶׁנִּשְׁבַּע - מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה[5]. וְאֵינוֹ מֵבִיא אָשָׁם עַל פִּי עֵדִים עַל שְׁבוּעָתוֹ[6]. וְאֵינוֹ מֵבִיא חֹמֶשׁ[7], שֶׁאֵין הַחֹמֶשׁ מִשְׁתַּלֵּם עִם הַכֶּפֶל[8]. וְאִם בָּאוּ עֵדִים קֹדֶם שֶׁיִּשָּׁבַע - אֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶלָּא הַקֶּרֶן בִּלְבַד[9].

2) שומר חינם, שהופקד אצלו חפץ, טוען שהפיקדון נגנב ופוטר עצמו מלשלם, שהרי שומר חינם פטור מגניבה ואבידה (משנה בבא קמא קח:). 3) שהפיקדון נגנב. 4) מרגע שנשבע ולקח את החפץ לעצמו. 5) כי דין הטוען טענת גנב כדין גנב גם לעניין כפל וגם לעניין ארבעה וחמישה, זוהי דעת רבי יוחנן שם קו: 6) קרבן אשם מביא אדם על שבועת שקר רק אם הודה מעצמו, כמו שכתוב בתורה (במדבר ה, ו) "והתוודו את חטאתם" (שם קח:). 7) "וחמישיתו יוסף עליו" נאמר רק בהודה מפי עצמו לאחר שנשבע לשקר. 8) שנאמר (שם) "ושלם אותו בראשו וחמישיתו" ודרשו חכמים "בראשו" משמעותו קרן, ולפיכך חיוב חומש הוא רק אם משלם קרן בלבד, אבל לא אם משלם כפל. 9) כי טוען טענת גנב אינו חייב כפל אלא אם כן נשבע קודם לשקר, כמו שכתוב בו (שמות כב, ז) "ונקרב בעל הבית אל האלהים" כלומר, לשבועה (שם סג:).

ב. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[10]? שֶׁנִּשְׁבַּע קֹדֶם שֶׁשָּׁלַח בַּפִּקָּדוֹן יָד[11]; אֲבָל אִם שָׁלַח בּוֹ יָד, וְטָעַן טַעֲנַת גַּנָּב וְנִשְׁבַּע, וּבָאוּ עֵדִים - פָּטוּר מִן הַכֶּפֶל, שֶׁכֵּיוָן שֶׁשָּׁלַח יָד נִתְחַיֵּב בּוֹ[12] וְקָנָהוּ[13].

10) שטוען טענת גנב משלם תשלומי כפל. 11) קודם שהשתמש בו. 12) לשלם בכל האונסין ומכל שכן בגניבה ואבידה, מכיוון שדינו כגזלן. 13) לעניין חיוב תשלומים ומכיוון שטענת נגנב אינה פוטרתו מלשלם דמיו אינו חייב כפל, ודינו כגזלן שפטור מכפל, דעת רב ששת (שם קז:).

ג. וְכֵן הַטּוֹעֵן טַעֲנַת אֲבֵדָה בְּפִקָּדוֹן[14] וְנִשְׁבַּע, וְחָזַר וְטָעַן טַעֲנַת גַּנָּב וְנִשְׁבַּע, וְאַחַר כָּךְ בָּאוּ עֵדִים - פָּטוּר מִן הַכֶּפֶל, שֶׁכְּבָר יָצָא הַפִּקָּדוֹן מִידֵי הַבְּעָלִים[15] מִשְּׁבוּעָה רִאשׁוֹנָה[16].

14) שומר חינם שטוען שהפיקדון אבד ופוטר עצמו מלשלם, מימרא של רבי אילעא בשם רבי יוחנן (שם). 15) אף על פי שבשעה שטען גנב על החפץ עדיין לא השתמש בו, בכל זאת לא היה עוד הפיקדון של הבעלים. 16) שנשבע שאבד, ועל שבועה זו עצמה, אינו חייב כפל אפילו אם באו עדים, כי דין הכפל נאמר בתורה על הטוען טענת גנב בלבד (משנה שם קח:).

ד. הַטּוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב בַּאֲבֵדָה[17] וְנִשְׁבַּע, וְאַחַר כָּךְ בָּאוּ עֵדִים שֶׁהָאֲבֵדָה בִּרְשׁוּתוֹ וְשֶׁקֶר טָעַן - מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל[18]; שֶׁנֶּאֱמַר: עַל כָּל אֲבֵדָה[19]. וְהוּא, שֶׁיִּטְעַן שֶׁנִּגְנְבָה בְּלִסְטִים מְזֻיָּן[20], שֶׁהוּא אָנוּס[21] וּפָטוּר[22]; אֲבָל אִם טָעַן שֶׁנִּגְנְבָה בְּלֹא אֹנֶס - פָּטוּר מִן הַכֶּפֶל, מִפְּנֵי שֶׁהוּא חַיָּב לְשַׁלֵּם[23] עַל פִּי טַעֲנָתוֹ, שֶׁשּׁוֹמֵר אֲבֵדָה כְּשׁוֹמֵר שָׂכָר הוּא[24], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר.

17) המוצא אבידה וחייב להשיבה לבעלים, כמו שכתוב (דברים כב, א) "השב תשיבם לאחיך", וטען שהאבידה נגנבה ממנו, מימרא בשם רבי יוחנן (שם קו:). 18) כדין גנב. 19) וסוף הפסוק "ישלם שניים לרעהו". 20) גנב שנשמר שלא יראוהו בני אדם, אבל איים בנשק על מוצא האבידה - ולקחה (שם נז.). 21) שאין בכוחו למנוע את הגניבה. 22) ועל פי טענה זו שומר אבידה פטור מלשלם. 23) את הקרן. 24) וחייב בגניבה ואבידה, כדעת רבי יוסף (שם נו:).

ה. הַטּוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב בְּפִקָּדוֹן וְנִשְׁבַּע, וְאַחַר כָּךְ בָּאוּ עֵדִים שֶׁהוּא בִּרְשׁוּתוֹ, וְחָזַר וְטָעַן בּוֹ טַעֲנַת גַּנָּב וְנִשְׁבַּע[25], וְאַחַר כָּךְ בָּאוּ עֵדִים שֶׁעַדַיִן בִּרְשׁוּתוֹ הוּא, אֲפִלּוּ מֵאָה פְּעָמִים - חַיָּב כֶּפֶל עַל כָּל טַעֲנָה וְטַעֲנָה[26]. וְאִם נִשְׁבַּע חָמֵשׁ פְּעָמִים - נִמְצָא מְשַׁלֵּם שִׁשָּׁה: הַקֶּרֶן שֶׁהִפְקִיד אֶצְלוֹ, וַחֲמִשָּׁה בַּקֶּרֶן מִשּׁוּם חֲמִשָּׁה כְּפָלוֹת שֶׁל חָמֵשׁ שְׁבוּעוֹת.

25) בבית דין אחר, כי באותו בית דין הוחזק שקרן ולא ישביעוהו. 26) אף על פי שכל הטענות הן על אותו פיקדון (שם קח.).

ו. טָעַן טַעֲנַת גַּנָּב[27] וְנִשְׁבַּע, וְחָזַר וְטָעַן[28] טַעֲנַת אֲבֵדָה וְנִשְׁבַּע, וּבָאוּ עֵדִים[29] שֶׁלֹּא נִגְנַב, וְהוֹדָה הוּא שֶׁלֹּא אָבַד - הוֹאִיל וּמְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל עַל פִּי עֵדִים, אֵינוֹ מְשַׁלֵּם חֹמֶשׁ עַל שְׁבוּעָה אַחֲרוֹנָה[30] אַף עַל פִּי שֶׁהוֹדָה[31]; שֶׁהַמָּמוֹן הַמְחַיְּבוֹ בְּכֶפֶל פּוֹטְרוֹ מִן הַחֹמֶשׁ[32].

27) בפיקדון. 28) על אותו פיקדון. 29) ונתחייב בכפל. 30) שנשבע שאבד. 31) ובכל מקום הדין הוא, שאם נשבע לשקר בפיקדון והודה משלם חומש. 32) המלה "פוטרו" משמעותה "אינו מחייב" אף על פי שהשבועה שאבד אינה מחייבת את הכפל, בכל זאת פטור מן החומש, מכיוון שעל הפיקדון הזה נתחייב כבר לשלם כפל.

ז. מָסַר שׁוֹרוֹ לִשְׁנַיִם[33], וְטָעֲנוּ טַעֲנַת גַּנָּב וְנִשְׁבְּעוּ,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וְהוֹדָה אֶחָד מֵהֶם, וְהַשֵּׁנִי בָּאוּ עָלָיו עֵדִים - שְׁנֵיהֶן מְשַׁלְּמִין אֶת הַקֶּרֶן[34]; וְאִם תָּפַשׂ בַּעַל הַפִּקָּדוֹן אֶת הַכֶּסֶף - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ[35]; וְזֶה שֶׁהוֹדָה[36] מְשַׁלֵּם חֹמֶשׁ, כִּשְׁאָר הַנִּשְׁבָּעִין שְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן שֶׁהוֹדוּ מֵעַצְמָן.

33) לשמירה. 34) אבל מכפל שניהם פטורים, זוהי בעייא בגמרא, אם מה שהתורה הקפידה שלא לשלם כפל וחומש זה באותו האיש בלבד, ומכיוון שבמקרה זה שני אנשים הם, ישלם האחד את הכפל והשני את החומש. או כוונת התורה הייתה שעל ממון אחד לא ישלמו גם כפל וגם חומש, ועל כן גם בדין שלפנינו יהי' פטור מן הכפל, מכיוון שהראשון כבר נתחייב קודם בחומש. בעיה זו לא נפתרה, ולפיכך אין לחייב מספק את תשלומי הכפל. 35) מאותה סיבה, מכיוון שזה ספק. 36) בזמן שהודה עדיין לא באו עדים על השני, ועדיין לא הייתה קיימת בעיית הכפל בממון זה, ועל כן הוא משלם חומש.

ח. בַּעַל הַפִּקָּדוֹן שֶׁתָּבַע אֶת הַשּׁוֹמֵר[37], וְנִשְׁבַּע שֶׁגְּנָבָם[38], וְאַחַר כָּךְ הֵבֵר הַגַּנָּב, וְתָבַע הַשּׁוֹמֵר אֶת הַגַּנָּב, וְהוֹדָה לוֹ הַגַּנָּב שֶׁגָּנַב, וְתָבַע בַּעַל הַפִּקָּדוֹן אֶת הַגַּנָּב, וְכָפַר, וּבָאוּ עֵדִים שֶׁגָּנַב: אִם בֶּאֱמֶת נִשְׁבַּע הַשּׁוֹמֵר[39] כְּשֶׁטָּעַן שֶׁגְּנָבָם - נִפְטַר הַגַּנָּב מִן הַכֶּסֶף בְּהוֹדָאָתוֹ לַשּׁוֹמֵר[40]; וְאִם בְּשֶׁקֶר נִשְׁבַּע[41] - אֵין מוֹצִיאִין הַכֶּסֶף מִן הַגַּנָּב[42]; וְאִם תָּפְשׂוּ הַבְּעָלִים הַכֶּסֶף - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדָן. תָּבְעוּ הַבְּעָלִים אֶת הַשּׁוֹמֵר וְשִׁלֵּם[43], וְאַחַר כָּךְ הֵבֵר הַגַּנָּב, וּתְבָעוּהוּ הַבְּעָלִים וְהוֹדָה לָהֶן שֶׁגָּנַב, וְאַחַר כָּךְ תָּבְעוּ הַשּׁוֹמֵר וְכָפַר בּוֹ, וּבָאוּ עֵדִים שֶׁגָּנַב - אֵין מוֹצִיאִין הַכֶּסֶף מִן הַגַּנָּב[44]; וְאִם תָּפַשׂ הַשּׁוֹמֵר אֶת הַכֶּסֶף - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ. וְכֵן הַדִּין בְּתַשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה[45], אִם טָבַח הַגַּנָּב אוֹ מָכַר.

37) שיחזיר לו את הפיקדון (שם קח:). 38) ופטור מלשלם כדין שומר חינם. 39) אם כל פרטי השבועה נכונים, כגון שנשבע שנגנב באונס ובאמת היה זה אונס. 40) מכיוון שהשומר אדם ישר הוא, נאמן הוא על הבעלים גם להבא, וישאירו בידו את השמירה אם הפיקדון יימצא. ולפיכך אם השומר מוצא את הגנב ותובע אותו, הרי כאילו הבעלים תבעו אותו, והודאת הגנב לשומר הודאה היא, ופטור מכפל. 41) כגון שנשבע שנגנב באונס, ובאמת נגנב שלא באונס. 42) זוהי בעייא (שם), אם אימון הבעלים בשומר פסק, ועל כן הודאת הגנב בפני השומר אינה הודאה, וחייב בכפל, או לא. בעייא זו לא נפתרה, ועל כן מספק אין מוציאין מידו. 43) אף על פי שהוא פטור מלשלם בגניבה. 44) גם זו בעייא שלא נפתרה (שם), אם נאמר שהבעלים שקיבלו דמי הפיקדון נסתלקו, ואין הודאת הגנב בפניהם הודאה, ועל כן חייב הוא בכפל, או נוח לשומר שהבעלים יטרחו לגלות את הגנב, ועל כן הודאת הגנב בפניהם הודאה היא, ופוטרת אותו מתשלומי כפל. 45) אין מוציאים מיד הגנב את תשלומי ד' וה', ואם תפס השומר אין מוציאים מיד השומר. [רבינו משמיענו, שלא יעלה על דעתך לפטור לגמרי את הגנב מתשלום ד' וה' ואפילו אם תפס השומר מוציאים מידו, מפני שלא נתחייב לשלם כפל והרי אמרו: "ד' וה' אמרה תורה ולא ג' וד'" (למעלה פרק ג, הלכה ה)].

ט. הַטּוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב בְּפִקָּדוֹן שֶׁל קָטָן, אַף עַל פִּי שֶׁנָּתַן לוֹ כְּשֶׁהוּא קָטָן וּתְבָעוֹ כְּשֶׁהוּא גָּדוֹל, וְנִשְׁבַּע[46], וְאַחַר כָּךְ בָּאוּ עֵדִים - הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִן הַכֶּסֶף; שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי יִתֵּן אִישׁ[47], וְאֵין נְתִינַת קָטָן כְּלוּם[48]. וְצָרִיךְ שֶׁתִּהְיֶה נְתִינָה וּתְבִיעָה שָׁוִין בְּגָדוֹל[49].

46) שנגנב. 47) פרט לקטן. 48) אין נשבעים על טענת נתינתו, ואין באים לידי כפל על ידו. 49) ומכיוון שהנתינה היא על ידי קטן הרי זה פטור מן הכפל, אף על פי שהתביעה הייתה בגדול (שם).

י. שׁוֹמֵר שֶׁגָּנַב מֵרְשׁוּתוֹ, כְּגוֹן שֶׁגָּנַב טָלֶה מֵעֵדֶר שֶׁהֻפְקַד אֶצְלוֹ וְסָלַע מִכִּיס שֶׁהֻפְקַד אֶצְלוֹ, אִם יֵשׁ עָלָיו עֵדִים - חַיָּב בְּכֶפֶל[50]. וְאַף עַל פִּי שֶׁהֶחֱזִיר הַסֶּלַע לִמְקוֹמוֹ וְהַטָּלֶה לְעֶדְרוֹ - הֲרֵי זֶה חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתָן[51] עַד שֶׁיּוֹדִיעַ הַבְּעָלִים; שֶׁהֲרֵי כָּלְתָה שְׁמִירָתוֹ[52], וּכְאִלּוּ לֹא הֶחֱזִיר כְּלוּם[53] עַד שֶׁיּוֹדִיעַ בְּעָלָיו[54]. אֲבָל הַגּוֹנֵב סֶלַע מִכִּיס חֲבֵרוֹ אוֹ כְּלִי מִבֵּיתוֹ, וְהֶחֱזִיר דָּבָר הַגָּנוּב מִבֵּיתוֹ לִמְקוֹמוֹ, אִם יָדְעוּ הַבְּעָלִים בִּגְנֵבָתוֹ וְלֹא יָדְעוּ בַּחֲזִירָתוֹ - עַדַיִן הַגַּנָּב חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתוֹ[55] עַד שֶׁיִּמְנֶה אֶת מְעוֹתָיו[56].

50) כדין כל גנב. 51) אף במקרה אונס. 52) נסתיימה שמירתו ברגע שגנב. 53) שהרי לבעלים לא החזיר, והוא חדל להיות שומר הבעלים. 54) ואם החזיר טלה לעדרו נחשב להחזרה. 55) כי כל עוד שהבעלים אינם יודעים על החזרת הגניבה, אין שמה החזרה. 56) ועל ידי כך ייוודע לו, שהכסף שנגנב הוחזר. דין זה הוא לפי סברת שמואל, רבי יוחנן ורב חסדא (שם קיח.), שאם גנב סלע מכיס חברו וידעו הבעלים על הגניבה, ואחר כך החזיר הגנב את הסלע, "מניין פוטר", כלומר אם הבעלים מנו את הכסף שבכיסם והרגישו בהחזרת הגניבה, דיו, ואין צורך בהודעה ישירה לבעלים.

יא. מָנָה[57] אֶת כִּיסוֹ וּמְצָאוֹ שֶׁלֵּם הַמִּנְיָן - פָּטוּר[58]. וְאִם לֹא יָדְעוּ הַבְּעָלִים לֹא בִּגְנֵבָתוֹ וְלֹא בַּחֲזִירָתוֹ - אֲפִלּוּ מִנְיָן אֵינוֹ צָרִיךְ[59], אֶלָּא כֵּיוָן שֶׁהֶחֱזִירוֹ לִמְקוֹמוֹ נִפְטַר מֵאַחֲרָיוּתוֹ.

57) בעל הכיס. 58) הגנב. זה שייך לסוף הלכה י. 59) כרבי יוחנן שם. ונראים הדברים שלדעת רבינו גם רב חסדא מודה לרבי יוחנן בסלע או כלי, אבל לא בבעל חי. ראה לקמן הלכה יב.

יב. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[60]? בְּדָבָר שֶׁאֵין בּוֹ רוּחַ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

חַיִּים[61]. אֲבָל הַגּוֹנֵב טָלֶה מֵעֵדֶר חֲבֵרוֹ, וְיָדְעוּ בּוֹ הַבְּעָלִים, וְהֶחֱזִירוֹ לָעֵדֶר שֶׁלֹּא מִדַּעַת הַבְּעָלִים[62], וּמֵת אוֹ נִגְנַב - חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתוֹ. וְאִם מָנוּ אֶת הַצֹּאן וְהִיא שְׁלֵמָה - פָּטוּר. וְאִם לֹא יָדְעוּ הַבְּעָלִים לֹא בִּגְנֵבָתוֹ וְלֹא בַּחֲזִירָתוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁמָּנוּ אֶת הַצֹּאן וְהִיא שְׁלֵמָה - חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתוֹ עַד שֶׁיּוֹדִיעַ אֶת הַבְּעָלִים[63], כְּדֵי שֶׁיִּשְׁמְרוּ אֶת הַטָּלֶה הַגָּנוּב; שֶׁהֲרֵי לָמְדוּ [64]דֶּרֶךְ אַחֶרֶת חוּץ מִדֶּרֶךְ שְׁאָר הַצֹּאן[65] שֶׁבְּעֵדֶר זֶה.

60) שהגונב בלי דעת הבעלים והחזיר פטור ואפילו מניין אינו צריך. 61) כגון סלע או כלי, שאם הבעלים לא הרגישו בגניבה אין צורך שירגישו בהחזרה. 62) דינו כדין הגונב סלע, שאם הבעלים מנו, המניין פוטר. 63) כדעת רב חסדא, "שלא לדעת צריך דעת", כלומר, שאם לא ידעו הבעלים על הגניבה, חייב הגנב, שהחזיר את הטלה לעדר, להודיע לבעלים. 64) הגנב. 65) ועל כן עלול הטלה לברוח מן העדר, וזקוק לשמירה יתירה, ומשום כך יש צורך בהודעה מיוחדת לבעלים. טעם זה, המיוחד לגנב טלה (ולא גנב סלע) נותן רבה לדברי רב חסדא שם. מכאן יוצא: הגונב מרשות חבירו: א) אם ידעו הבעלים בגניבתו ולא ידעו בחזירתו, פוטר המניין, בין בסלע ובין בטלה. ב) אם לא ידעו הבעלים לא בגניבתו ולא בחזירתו, אם זה דבר שאין בו רוח חיים, כגון סלע, אפילו מניין אינו צריך ופטור, ואם הוא דבר שיש בו רוח חיים, כגון טלה, אין המניין פוטר אלא אם כן יודיע לבעלים.

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) נתבאר בו שאסור לקנות מן הגנב מה שגנב, ומה הוא משפט הגנב עם לוקח הגניבה כשהגנב אינו מפורסם, וכל הנמשך אחר זה בשלימות.

א. אָסוּר לִקְנוֹת מִן הַגַּנָּב[2] הַחֵפֶץ שֶׁגָּנַב. וְעָוֹן גָּדוֹל הוּא, שֶׁהֲרֵי מַחֲזִיק יְדֵי עוֹבְרֵי עֲבֵרָה, וְגוֹרֵם לוֹ לִגְנֹב[3] גְּנֵבוֹת אֲחֵרוֹת; שֶׁאִם לֹא יִמְצָא לוֹקֵחַ - אֵינוֹ גוֹנֵב. וְעַל זֶה נֶאֱמַר[4]: חוֹלֵק עִם גַּנָּב[5] שׂוֹנֵא נַפְשׁוֹ[6].

2) בבא־קמא קיח: קיט. 3) עוון כפול הוא: א) על־ידי הקניה הוא מסייע לגנב לקצור פרי פשעו, ב) הוא מעודד אותו לגניבות נוספות בעתיד. שאם לא ימצא לוקח, אינו גונב - "לאו עכברא גנב אלא חורא גנב" (גיטין מה.). 4) ראה ויקרא רבה פרשה ו, ב; ילקוט שמעוני, משלי כט. 5) אף־על־פי שהוא עצמו לא גנב. 6) כי ישא עוונו ויאבד את נפשו.

ב. הַגּוֹנֵב וּמָכַר[7], וְלֹא נִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים[8], וְאַחַר כָּךְ הֵכִּר הַגַּנָּב[9], וּבָאוּ עֵדִים שֶׁזֶּה הַחֵפֶץ שֶׁמָּכְרוּ פְּלוֹנִי הוּא גְּנָבוֹ בְּפָנֵינוּ[10] - חוֹזֵר הַחֵפֶץ לִבְעָלָיו[11], וְהַבְּעָלִים נוֹתְנִין לַלּוֹקֵחַ דָּמִים[12] שֶׁשָּׁקַל[13] לַגַּנָּב, מִפְּנֵי תַּקָּנַת הַשּׁוּק[14], וְהַבְּעָלִים חוֹזְרִין וְעוֹשִׂים דִּין עִם הַגַּנָּב[15]. וְאִם גַּנָּב מְפֻרְסָם הוּא[16] - לֹא עָשׂוּ בּוֹ תַּקָּנַת הַשּׁוּק[17], וְאֵין הַבְּעָלִים נוֹתְנִין לַלּוֹקֵחַ כְּלוּם; אֶלָּא חוֹזֵר הַלּוֹקֵחַ וְעוֹשֶׂה דִּין עִם הַגַּנָּב, וּמוֹצִיא מִמֶּנּוּ דָּמִים שֶׁשָּׁקַל לוֹ.

7) בבא־קמא קטו. 8) ועדיין הגניבה קיימת ברשות הבעלים. 9) ובשעה שקנה הלוקח לא ידע שהמוכר גנב הוא. 10) כי אם לא כן, יכול המוכר לטעון: קניתי את החפץ מן הבעלים. 11) כי החפץ עדיין ברשות הבעלים. 12) ואין אומרים שיחזיר את החפץ לבעלים בלי כסף, ויתבע את כספו מן הגנב. זו דעת רבי יוחנן בשם רבי ינאי (שם). 13) ששילם. 14) משום שקנה הלוקח בשוק - בפרהסיא - ולא ידע שהחפץ נגנב, עשו לו תקנה שישלמו לו הבעלים מעותיו. אחרת אין לך אדם קונה מחבירו כלום, כי יחשוש להפסיד כספו. 15) ומקבלים ממנו את הדמים ששילמו לקונה. 16) והיה לו ללוקח להעלות על דעתו, שזה חפץ גנוב. 17) דעת רבא שם.

ג. נִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים מִן הַגְּנֵבָה, בֵּין שֶׁנִּתְיָאֲשׁוּ אַחַר שֶׁמָּכַר[18] - קָנָה הַלּוֹקֵחַ[19] בְּיֵאוּשׁ וְשִׁנּוּי רְשׁוּת[20], וְאֵינוֹ מַחֲזִיר הַגְּנֵבָה עַצְמָהּ לִבְעָלֶיהָ; אֶלָּא נוֹתֵן לָהֶם הַדָּמִים[21] - אִם לָקַח מִגַּנָּב מְפֻרְסָם[22], אוֹ אֵינוֹ נוֹתֵן כְּלָל לֹא חֵפֶץ וְלֹא דָמִים, מִפְּנֵי תַּקָּנַת הַשּׁוּק[23] - אִם לֹא הָיָה זֶה הַמּוֹכֵר גַּנָּב מְפֻרְסָם.

18) וכשקנה לוקח עדיים לא היה יאוש ולא יצא מרשות הבעלים. 19) בשעה שהתייאשו הבעלים, ולא כרב זביד אליבא דרבי יוחנן (שם קטו.). 20) מרשות הגנב לרשות הקונה. 21) והקונה יתבע את כספו מן הגנב. 22) כי חייב היה לחשוש שהחפץ גנוב, ועל כן ישלם דמיו לבעלים. 23) והבעלים יתבעו את הדמים מן הגנב.

ד. בִּזְמַן שֶׁהַלּוֹקֵחַ עוֹשֶׂה דִּין עִם בַּעַל הַבַּיִת[24], אִם אֵין עֵדִים בְּכַמָּה לָקַח - הֲרֵי הַתַּגָּר[25] נִשְׁבָּע[26] בִּנְקִיטַת חֵפֶץ[27] בְּכַמָּה לָקַח, וְנוֹטֵל מִן הַבְּעָלִים. וְכָל הַנִּשְׁבָּע וְנוֹטֵל[28] - שְׁבוּעָתוֹ מִדִּבְרֵיהֶם[29], וְנִשְׁבָּע בִּנְקִיטַת חֵפֶץ, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ[30].

24) ותובע ממנו את דמי הגניבה שהוא מחזיר לו (ראה הלכה ב). 25) שקנה מן הגנב. 26) שם קיד: 27) כגון ספר תורה, כמו בשבועה מן התורה, מה־שאין־כן בשבועת היסת של נשבע ונפטר, שאינה בנקיטת חפץ. 28) חמשה הם הנשבעים ונוטלים, המפורטים במשנה שבועות מד: 29) תקנת החכמים, כי "כל הנשבעים שבתורה, נשבעים ולא משלמים", כלומר נשבע הנתבע ופטור מלשלם. 30) הלכות טוען ונטען פרק א, הלכה ב.

ה. בִּזְמַן שֶׁהַלּוֹקֵחַ עוֹשֶׂה דִּין עִם הַגַּנָּב[31], וְהוּא אוֹמֵר: בְּכָךְ וָכָךְ לָקַחְתִּי מִמְּךָ, וְהוּא אוֹמֵר: לֹא מָכַרְתִּי לְךָ אֶלָּא בְּפָחוֹת מִזֶּה - הַתַּגָּר נִשְׁבָּע בִּנְקִיטַת חֵפֶץ[32], וְנוֹטֵל מִן הַגַּנָּב; שֶׁאֵין הַגַּנָּב יָכוֹל לִישָׁבַע[33], מִפְּנֵי שֶׁהוּא חָשׁוּד עַל הַשְּׁבוּעָה[34].

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

31) ותובע ממנו חזרה את כספו, כגון שקנה מגנב מפורסם, שלא עשו בו תקנת השוק (ראה הלכה ב וג). 32) כדין כל הנשבע ונוטל (ראה הלכה ד). 33) אפילו אם ירצה. 34) שישבע לשקר. על כן מעבירים את השבועה מן הגנב הנתבע על התובע שכנגדו, על הלוקח, וישבע ויטול. לולא החשד היה המוכר נשבע, שמכר לו בפחות מזה, ומשלם כפי שהוא טוען (שבועות שם).

ו. גָּנַב וּפָרַע בְּחוֹבוֹ[35], גָּנַב וּפָרַע בְּהֶקֵּפוֹ[36] - אֵין בָּזֶה תַּקָּנַת הַשּׁוּק[37]; אֶלָּא הַבְּעָלִים נוֹטְלִים הַגְּנֻבָה בְּלֹא דָמִים, וְיִשָּׁאֵר חוֹב אֵלּוּ[38] עַל הַגַּנָּב כְּשֶׁהָיָה[39]. מִשְּׁכֵּן הַגְּנֻבָה[40], בֵּין שֶׁמִּשְׁכְּנָהּ בְּיָתֵר עַל דָּמֶיהָ[41] אוֹ בְּפָחוֹת מִדָּמֶיהָ[42] - הַבְּעָלִים נוֹתְנִין לְבַעַל הַמַּשְׁכּוֹן, וְחוֹזְרִין וְעוֹשִׂין דִּין עִם הַגַּנָּב; אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה הַגַּנָּב מְפֻרְסָם, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[43].

35) שלווה כסף מאחר, ושילם לו בחפץ הגנוב (בבא־קמא קטו.). 36) בסחורה שקנה בהקפה. 37) אפילו אם אינו ידוע כגנב. 38) החוב של המלוה ושל החנוני, וצ"ל: חוב של אלו. 39) לפני שפרע הגנב. במקרים אלה לא תיקנו, מפני שלא על דעת הגניבה הלוה המלוה לגנב או מכר לו החנוני בהקפה (גמרא שם). 40) אצל מלוה, וקיבל עליה הלואה (שם). 41) אפילו כשדמי ההלואה עולים על דמי הגניבה, אומרים שהמלוה סמך על המשכון. 42) שדמי ההלואה פחותים מדמי הגניבה. במקרה זה בוודאי סמך המלוה על המשכון. כך פוסקת הגמרא (שם), שבכולם עשו תקנת השוק, בין מכר בין משכון חוץ מגנב ופרע בחובו, וגנב ופרע בהיקפו. וסובר רבינו שמשכון דינו כמכר גם לענין שוה מנה במאתים, וכמו שבמכר עשו בזה תקנת השוק, כך גם במשכון. כך פסק גם רבינו חננאל (ראה אוצר הגאונים, בבא־קמא עמוד 106) [והראב"ד בהשגותיו כתב: אלא בכדי דמיה. והמגיד־משנה פירש שכוונתו לחלוק, ודעתו שבמשכון לא עשו תקנת השוק בשוה מנה והלווה מאתים. אולם אפשר לומר שהראב"ד לא בא להשיג אלא לפרש דברי רבינו, כדרכו בכמה מקומות, ואומר שבעל החפץ מחזיר למלוה רק דמי החפץ, אבל לא כל הסכום שהלווה]. 43) בהלכה ב.

ז. הַלּוֹקֵחַ מִגַּנָּב שֶׁאֵינוֹ מְפֻרְסָם, בֵּין שֶׁלָּקַח מִמֶּנּוּ שָׁוֶה מֵאָה בְּמָאתַיִם[44] אוֹ שָׁוֶה מָאתַיִם בְּמֵאָה - הֲרֵי זֶה נוֹטֵל הַדָּמִים מִבַּעַל הַבַּיִת[45] וְאַחַר כָּךְ מַחֲזִיר הַגְּנֻבָה[46], מִפְּנֵי תַּקָּנַת הַשּׁוּק, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[47].

44) דוגמאות אלה מובאות בגמרא שם. 45) נוטל מאתים, אפילו שוה החפץ מאה בלבד. הקונה יכול לטעון: בשבילי הוא שוה מאתיים. 46) אם לא ישלמו לו את כל המאתיים, רשאי הוא לעכב את הגניבה לעצמו, אף־על־פי שלא נתייאשו הבעלים (לו היה יאוש, היה הלוקח קונה את הגניבה ביאוש ושינוי רשות). 47) למעלה הלכה ב.

ח. הָיָה נוֹשֶׂה בַּגַּנָּב[48] מֵאָה זוּז[49], וְגָנַב וְהֵבִיא לְבַעַל חוֹבוֹ[50], וְנָתַן לוֹ[51] מֵאָה אַחֶרֶת - הֲרֵי הַגְּנֻבָה חוֹזֶרֶת לִבְעָלֶיהָ[52], וְאוֹמְרִין לָזֶה[53]: לֵךְ וּתְבַע הַגַּנָּב בְּמָאתַיִם[54]; שֶׁלֹּא נָתַתָּ[55] לוֹ הַמֵּאָה הָאַחֶרֶת מִפְּנֵי הַחֵפֶץ שֶׁהֵבִיא לְךָ בִּלְבַד, כְּשֵׁם שֶׁהֶאֱמַנְתּוֹ בָּרִאשׁוֹנָה[56] הֶאֱמַנְתּוֹ בָּאַחֲרוֹנָה[57].

48) שם. 49) שהלוה לו. 50) למלוה. 51) המלוה. 52) בלי דמים, ואין המלוה יכול לטעון שהלוה לגנב את המאה השניה על סמך המשכון. 53) למלוה. 54) שלא תיקנו לו תקנת השוק. 55) בזה אנו דוחים את טענת המלוה הטוען, שהלווה לו את המאה האחרת על סמך החפץ בלבד. 56) והלווית לו את המאה הראשונה בלי משכון. 57) ואת החפץ קיבלת בעד החוב של המאה הראשונה, ועל כן הדין הוא כמו בגנב ופרע בחובו, שלא עשו בו תקנת השוק, ראה הלכה ו. במה דברים אמורים, כשלא אמר הגנב למלוה בפירוש: הלוני על חפץ זה מאה זוז, אבל כשאמר כן בפירוש, על בעל החפץ להחזיר למלווה את המאה זוז כמו בהלכה ו (מגיד־משנה וכסף־משנה).

ט. לָקַח מִגַّנָּב[58] שֶׁאֵינוֹ מְפֻרְסָם בְּמֵאָה, וּמָכַר לְאַחֵר בְּמֵאָה וְעֶשְׂרִים, וְהֵכַר הַגַּנָּב - בַּעַל הַגְּנֻבָה נוֹתֵן לָזֶה הָאַחֲרוֹן[59] מֵאָה וְעֶשְׂרִים וְנוֹטֵל גְּנֻבָתוֹ, וְחוֹזֵר הַבַּעַל וְנוֹטֵל עֶשְׂרִים שֶׁל שָׁכָר מִן הַמּוֹכֵר[60], וְנוֹטֵל הַמֵּאָה מִן הַגַּנָּב. וְאִם גַּנָּב מְפֻרְסָם הוּא - נוֹטֵל הַמֵּאָה וְעֶשְׂרִים מִן הַתַּגָּר[61] שֶׁלָּקַח מִן הַגַּנָּב, וְהוֹלֵךְ הַתַּגָּר וְתוֹבֵעַ הַגַּנָּב בַּמֵּאָה שֶׁל קֶרֶן[62]. וְהוּא הַדִּין אִם מָכַר הַשֵּׁנִי לִשְׁלִישִׁי, וְהַשְּׁלִישִׁי לִרְבִיעִי, אֲפִלּוּ מֵאָה - שֶׁהוּא נוֹטֵל מִכָּל אֶחָד וְאֶחָד מַה שֶּׁנִּשְׁכַּר, וְנוֹטֵל הַקֶּרֶן מִן הַגַּנָּב. וְכָל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ[63] לִפְנֵי יֵאוּשׁ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[64].

58) שם קטו. 59) ללוקח השני, כי אם בלוקח מן הגנב עשו תקנת השוק, כל־שכן בלוקח מן הלוקח. 60) גם הקונה הראשון עשו בו תקנת השוק, ואינו מחזיר לבעלים אלא את העשרים זוז שהרויח. 61) [פירוש: בתחילה מחזיר בעל הגניבה ללוקח השני את הק"כ שנתן, כמו באינו מפורסם, כי בלוקח השני עשו תקנת השוק גם בגנב מפורסם, שהרי הוא קנה מן התגר ולא מן הגנב, ואל יהיה דינו גרוע מלוקח מגנב שאינו מפורסם. על כן חייב בעל הגניבה לשלם ק"כ ללוקח השני, ואת כספו הוא נוטל חזרה מן התגר שלקח מן הגנב, כי בו לא עשו תקנת השוק, משום שקנה מגנב מפורסם]. והראב"ד כאן חולק ואומר, שהלוקח השני נוטל מן התגר, ולא בירר את נימוקו. 62) הגנב מחזיר את המאה שקיבל, והתגר החזיר את העשרים שהרויח. 63) שהלוקח האחרון חייב להחזיר את הגניבה עצמה. 64) למעלה הלכה ב.

י. בַּעַל הַבַּיִת[65] שֶׁאֵינוֹ עָשׁוּי[66] לִמְכֹּר אֶת כֵּלָיו, וְיָצָא לוֹ שֵׁם גְּנֵבָה בָּעִיר[67], וְהִכִּיר כֵּלָיו[68] וּסְפָרָיו בְּיַד אֲחֵרִים[69], אוֹ שֶׁהָיָה עָשׁוּי לִמְכֹּר, וְהָיוּ כֵּלִים אֵלּוּ שֶׁהִכִּיר מִכֵּלִים הָעֲשׂוּיִין לְהַשְׁאִיל וּלְהַשְׁכִּיר[70], אִם

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בָּאוּ עֵדִים שֶׁזֶּה כֵּלָיו שֶׁל זֶה[71] - יִשָּׁבַע זֶה שֶׁהֵן בְּיָדוֹ בִּנְקִיטַת חֵפֶץ[72] בְּכַמָּה לָקַח, וְיִטֹּל מִבַּעַל הַבַּיִת[73], וְיַחֲזִיר לוֹ כֵּלָיו[74].

65) שם קיד: קטו. 66) שאין דרכו. 67) שגנבו אצלו בבית. אין צורך שיאמרו, שכלים אלה הם שנגנבו. כך פסק רבא "אבל בעל הבית שאינו עשוי למכור כליו, לא צריך כולי האי", אלא מספיק קול שגנבו אצלו. כך פירש רבינו את דברי רבא, וכך פירש רב האי גאון בספר המקח והממכר שער ל. ראה אוצר הגאונים עמוד 108 (ורש"י פירש אחרת). 68) לאחר שהיה מחזר אחריהם ולא התייאש מהם. 69) ואלה טוענים שקנו את הכלים או את הספרים. 70) כלים שמתחילת עשייתם הן עומדים להשאיל או להשכיר וליטול שכרם, כגון היורות הגדולות שמבשלים בהן בחתונות וכדומה (ראה הלכות טוען ונטען פרק ח וט). כלים אלה אין דרכם למכור, והבעלים טוענים, שנגנבו מהם ויצא להם שם גניבה בעיר, ואלה שבידם הכלים טוענים, שקנו אותם בשוק. 71) התובע. אם אין עדים, שהוא בעל הכלים הללו, לא יועיל מה שיצא לו שם גניבה בעיר, כי שמא כלים אחרים נגנבו ממנו. 72) כדין כל הנשבע ונוטל (כלמעלה בהלכה ד). 73) מבעל הגניבה, כי עשו בו תקנת השוק. 74) מכיון שהבעלים עוד לא נתייאשו.

יא. הָיָה בַּעַל הַבַּיִת עָשׂוּי לִמְכֹּר אֶת כֵּלָיו[75], וְלֹא הָיוּ מִדְּבָרִים הָעֲשׂוּיִין לְהַשְׁאִיל וּלְהַשְׁכִּיר[76], אַף עַל פִּי שֶׁיָּצָא לוֹ שֵׁם גְּנֵבָה בָּעִיר וְהֻכְּרוּ כֵּלָיו[77] - אֵינוֹ מַחֲזִירָן מִיַּד הַלָּקוֹחוֹת, שֶׁמָּא הוּא מְכָרָן לַאֲחֵרִים[78]. אֲבָל אִם בָּאוּ בְּנֵי אָדָם וְלָנוּ בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ[79], עָמַד וְזָעַק בַּלַּיְלָה: נִגְנְבוּ כֵּלַי וּסְפָרַי, וּבָאוּ בְּנֵי אָדָם וּמָצְאוּ מַחְתֶּרֶת חֲתוּרָה[80] וּכְנֵי אָדָם שֶׁלָּנוּ בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ יוֹצְאִין וּצְרוֹרוֹת שֶׁל כֵּלִים עַל כְּתֵפֵיהֶם, וְהַכֹּל אוֹמְרִים: הַלָּלוּ כֵּלָיו וּסְפָרָיו שֶׁל פְּלוֹנִי[81] - הֲרֵי זֶה נֶאֱמָן[82]. וְיִשָּׁבַע זֶה שֶׁהַכֵּלִים בְּיָדוֹ בִּנְקִיטַת חֵפֶץ כַּמָּה הוֹצִיא[83], וְיִטֹּל מִבַּעַל הַגְּנֵבָה, וְיַחֲזִיר לוֹ כֵּלָיו.

75) שם קיד: 76) ועל כן יש מקום לטענה, שבעל הבית מכר אותם. 77) עדים העידו שכלים אלה היו של בעל הבית. 78) וזה שהכלים בידו קנה אותם מאחרים (והמחזיק בכלים אינו טוען שקנה אותם מבעל הבית). 79) כל הדוגמה הזאת לקוחה מהגמרא, שם. 80) חפורה מתחת לקיר הבית. 81) שאם לא כן, יתכן לומר שגנבו כלים אחרים, וכלים אלה שביד המחזיק לקוחים בידו מאדם שלקחם מבעל הבית, שהרי בעל הבית עשוי למכור את כליו. 82) שכלים אלה באמת נגנבו ממנו. 83) כמה שילם.

יב. גַּנָּב שֶׁהֶחֱזִיק וְנִתְפַּרְסֵם[84] שֶׁנִּכְנַס לְתוֹךְ בֵּית חֲבֵרוֹ, וְעֵדִים מְעִידִים שֶׁיָּצָא וְכֵלִים טְמוּנִים לוֹ תַּחַת כְּנָפָיו[85], אַף עַל פִּי שֶׁהָיָה שֵׁם בַּעַל הַבַּיִת[86], וְטָעַן[87] וְאָמַר: לְקוּחִין הֵן בְּיָדִי, וּבַעַל הַבַּיִת אוֹמֵר: גְּנוּבִים הֵם, אִם הָיָה בַּעַל הַבַּיִת שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ לִמְכֹּר אֶת כֵּלָיו, וְאוֹתָם כֵּלִים אֵין דֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לְהַטְמִינָן, וְאֵין דֶּרֶךְ אוֹתוֹ הַמֻּחְזָק לְהַצְנִיעַ כֵּלָיו תַּחַת כְּנָפָיו - הֲרֵי בַּעַל הַבַּיִת נֶאֱמָן[88], וְיִשָּׁבַע[89] בִּנְקִיטַת חֵפֶץ[90] וְנוֹטֵל כֵּלָיו. וְאִם אֵין אָדָם זֶה מֻחְזָק בִּגְנֵבָה - אֵין בַּעַל הַבַּיִת נֶאֱמָן[91]; אֶלָּא נִשְׁבָּע זֶה שֶׁהַכֵּלִים בְּיָדוֹ שְׁבוּעַת הֶסֵּת[92] שֶׁהַכֵּלִים הָאֵלּוּ לְקוּחִים בְּיָדוֹ, וְהוֹלֵךְ[93].

84) שבועות מו: 85) תחת כנפי בגדו, ולא יכלו לראות את הכלים, ואינם יכולים לזהותם. 86) בזמן שהגנב נכנס, וזה מקטין את חשש הגניבה. 87) הגנב. 88) מכיון שהנכנס הוחזק כבר ונתפרסם כגנב, מספיקים שלושת התנאים ביחד לקביעת עובדה, שכלים אלה גנובים כטענת בעל הבית. ואלה הם התנאים: א) אין דרכו של בעל הבית למכור כליו, ב) הטמין את הכלים תחת כנפי בגדו, וכלים אלה אין דרך בני אדם להטמינם, ג) אין דרכו של זה להצניע כליו תחת כנפי בגדו, ועל כן אינו יכול לטעון שהוא שונה משאר בני אדם. כל ההלכה הזאת נמצאת כמעט מלה במלה ברי"ף שבועות פרק ז, ד"ה "והשער השמיני". 89) שלא מכר את הכלים. 90) כדין הנשבע ונוטל. 91) על אף שלושת התנאים שלמעלה, כי "לאחזוקי איניש בגנבי לא מחזקינן", פירוש, אין להחזיק אנשים כגנבים כל זמן שאין הוכחה ברורה לכך. שם. 92) שתיקנו חכמי הגמרא לכופר בכל, ואין צורך בנקיטת חפץ, מה־שאין־כן בשבועת המשנה בנשבע ונוטל, שצריכים נקיטת חפץ כמו בשבועה מן התורה. 93) כלומר: פטור.

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) נתבארו בו הדברים שאין לוקחים אותם מן אנשים ידועים אלא על דרכים ידועים מפני חשש שאינו שלהם. ונמשך לזה ביאור מה הם הדברים שהאומנים יכולים לעכב לעצמם מן הסתם, לפי שהוא הכרחי לידיעת הדברים שמותר לקנות מהם, כנזכר שם.

א. כָּל דָּבָר שֶׁחֻזְקָתוֹ שֶׁהוּא גָנוּב[2] - אָסוּר לִיקַּח[3] אוֹתוֹ. וְכֵן אִם רֹב אוֹתוֹ הַדָּבָר[4] שֶׁהוּא גָנוּב[5] - אֵין לוֹקְחִין אוֹתוֹ[6]. לְפִיכָךְ אֵין לוֹקְחִים מִן הָרוֹעִים[7] צֶמֶר אוֹ חָלָב אוֹ גְּדָיִים[8]; אֲבָל לוֹקְחִין מֵהֶן[9] חָלָב וּגְבִינָה בַּמִּדְבָּר[10], אֲבָל לֹא בַּיִּשּׁוּב[11]. וּמֵתֶר לִיקַּח מִן הָרוֹעִים אַרְבַּע צֹאן אוֹ אַרְבַּע גִּזּוֹת שֶׁל צֶמֶר מֵעֵדֶר קָטָן[12], אוֹ חָמֵשׁ מֵעֵדֶר גָּדוֹל; שֶׁאֵין חֶזְקָתוֹ שֶׁהוּא גָנוּב בְּדָבָר זֶה[13].

2) שיש יסוד חזק ומשכנע שהוא גנוב. 3) לקנות. 4) שהמוכר מציע למכירה. 5) בחזקת שהוא גנוב. 6) אין קונים אותו, מחשש שמא גנוב הוא. 7) משנה בבא־קמא קיח: 8) שקיים חשש מבוסס שהרועים גנבום מצאנו של בעל הבית שבידם. 9) ברייתא שם. 10) שהחלב והגבינה שם לרועה, כי אין דרך הבעלים ללכת שם וליטלם. 11) שדרך הרועה להביא את החלב ואת הגבינה לבית בעל הבית. 12) גמרא שם, ולדעת ה'יש אומרים' בשם רב חסדא. 13) הרועה יפחד לגנוב אותם, כי חסרונם ניכר מיד. על כן יש להניח, שבוודאי שלו הם.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

פחות מארבעה צאן אפילו מעדר קטן לא מורגש, ויתכן שגנובים הם.

ב. כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר[14]: כֹּל שֶׁהָרוֹעֶה מוֹכְרוֹ, אִם הָיָה בַּעַל הַבַּיִת מַרְגִּישׁ בּוֹ[15] - מֻתָּר לְלָקְחוֹ[16] מִן הָרוֹעֶה, וְאִם אֵין בַּעַל הַבַּיִת מַרְגִּישׁ בּוֹ - אָסוּר לְלָקְחוֹ[17].

14) לשון הברייתא שם. והכוונה: כל שאם הרועה מוכרו, היה בעל הבית מרגיש בו. 15) מבחין בהעדרו. 16) כי הרועה יפחד לגנבו. 17) שמא גנוב הוא.

ג. אֵין לוֹקְחִין מִשּׁוֹמְרֵי פֵּרוֹת[18] עֵצִים אוֹ פֵּרוֹת[19], אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁהֵן יוֹשְׁבִין[20] וּמוֹכְרִים[21] וְהַסַּלִּים[22] וְהַפֶּלֶס[23] לִפְנֵיהֶם; שֶׁהֲרֵי הַדָּבָר גָּלוּי וְיֵשׁ לוֹ קוֹל[24], וְאֵין זֶה גְּנֵבָה. וְלוֹקְחִין מִפֶּתַח הַגִּנָּה[25], אֲבָל לֹא מֵאַחוֹרֵי הַגִּנָּה[26]. וְכֵלָּן[27] שֶׁאָמְרוּ[28] 'הַטְמֵן'[29] - אָסוּר לָקַחַת מֵהֶן[30]. וּמֻתָּר לָקַחַת[31] מִן הָאָרִיס[32], שֶׁהֲרֵי יֵשׁ לוֹ חֵלֶק בַּפֵּרוֹת וּבָעֵצִים[33].

18) משומרי גנים ופרדסים, משנה ובריתא שם קיח: קיט. 19) חוששים שמא גנבום. 20) במקום המיועד לכך. 21) בפרהסיא. 22) עם הפירות. 23) והמאזנים. 24) ויגיע לאזני בעל הבית. 25) כי זה מקום גלוי לעין כל. 26) רגלים לדבר שזהו גניבה, מכיון שהוא מוכר בסתר מאחורי הגינה. 27) שאמרנו למעלה שמותר לקחת מהם. 28) לקונה. 29) הסתר. 30) כי גנוב הוא. 31) פירות ועצים. 32) המעבד אדמת בעל הבית, ומקבל בשכרו חלק מן הפירות (ולא כשומר המקבל כסף בשכרו). 33) לאריס יש חלק בעצים, כי גם הוא משתתף בהוצאה לקנייתם (ראה בבא־מציעא קג. במשנה).

ד. אֵין לוֹקְחִין[34] מִן הַנָּשִׁים וּמִן הָעֲבָדִים וּמִן הַקְּטַנִּים[35], אֶלָּא דְּבָרִים שֶׁחֲזָקָתָן שֶׁהֵן שֶׁלָּהֶן מִדַּעַת הַבְּעָלִים[36], כְּגוֹן[37] נָשִׁים שֶׁמָּכְרוּ כְּלֵי פִּשְׁתָּן[38] בַּגָּלִיל[39] אוֹ עֲגָלִים בַּשָּׁרוֹן[40]. וְכֵלָּן[41] שֶׁאָמְרוּ[42] 'הַטְמֵן' - אָסוּר לִיקַּח מֵהֶן[43], מִפְּנֵי שֶׁהֵן בְּחֶזְקַת גְּנֵבָה. וְלוֹקְחִים בֵּיצִים וְתַרְנְגוֹלִים[44] בְּכָל מָקוֹם[45] מִכָּל אָדָם[46]. וְאִם אָמַר 'הַטְמֵן' - אָסוּר.

34) משנה ובריתא בבא־קמא קיח: קיט. 35) כי הדברים בחזקת הבעלים הם. 36) בהסכמת הבעלים. 37) הדוגמאות מובאות במשנה שם. 38) בגדי פשתן. 39) חבל ארץ בצפון ארץ ישראל. שם נוהגות היו הנשים לטוות בגדי פשתן ולמכרם, ואת דמיהם לקחו לעצמן מדעת בעליהן. 40) ארץ המישור במערבה של ארץ־ישראל, לאורך חוף הים מיפו ועד הר הכרמל ותושביה. בזמן המשנה, עסקו בגידול עגלים, וגם הנשים גידלו עגלים ומכרום בהסכמת בעליהן. 41) שהתרנו לקנות מהם. 42) המוכרים לקונה. 43) משנה שם. 44) שם. 45) ולא כמו בפירות, בכלי פשתן ובעגלים שהתירו במקומות מסוימים בלבד. 46) אף משומרים, מעבדים וכו', כי אין חוששים לגניבה בדברים אלה, שדמיהם מועטים.

ה. לוֹקְחִין מִן הַבַּדָּדִין[47] זֵיתִים בְּמִדָּה וְשֶׁמֶן בְּמִדָּה[48], אֲבָל לֹא זֵיתִים מוּעָטִים וְלֹא שֶׁמֶן מוּעָט; שֶׁחֲזָקָתוֹ גְּנֵבָה הֵם. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּהֶם[49].

47) בעלי בית הבד, שמוסרים להם בעלי בתים זיתים לעשות מהן שמן (שם קיט.). 48) שזוהי דרך מכירה בפרהסיא ובכמות מרובה, ואין בזה חשש גניבה, כי זה יוודע לבעלים. 49) כגון יין מבעל יקב, וגרעיני תבואה מבעל טחנת קמח.

ו. מוּכִין[50] שֶׁהַכּוֹבֵס מוֹצִיא[51] - הֲרֵי אֵלּוּ שֶׁלּוֹ[52]; וְשֶׁהַסּוֹרֵק מוֹצִיא[53] - הֲרֵי אֵלּוּ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת[54]. הַכּוֹבֵס נוֹטֵל שְׁלֹשָׁה חוּטִין[55] וְהֵן שֶׁלּוֹ; יָתֵר מִכָּן - שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת. אִם הָיָה שָׁחוֹר עַל גַּבֵּי לָבָן[56] - נוֹטֵל אֶת הַכֹּל[57] וְהֵם שֶׁלּוֹ.

50) פסולת הצמר, שערות קטנות (משנה שם). 51) בשעת כיבוס הצמר. 52) כי דבר מועט הוא, ואין בעל הבית מקפיד על כך. 53) הפסולת שהסורק מוציא בשעת הסריקה. 54) כי מרובים הם, ואין בעל הבית מוותר עליהם. 55) מן החוטים שאורגים בסוף הבגד, כדי לשמור על אריגת הבגד שלא תתקלקל בשעת הכביסה. על שלושה חוטים אין בעל הבית מקפיד, והכובס רשאי לקחתם. יתר על שלושה אל יקח. 56) אם היו חוטים אלה שחורים על גבי בגד לבן. 57) אפילו יותר משלושה חוטים, כי הם מכערים את הבגד הלבן, ובעל הבגד מסכים שהכובס יוציאם ויקחם לעצמו.

ז. הַחַיָּט[58] שֶׁשִּׁיֵּר מִן הַחוּט[59] כְּדֵי מְשִׁיכַת מַחַט[60], וְשִׁיֵּר מִן הַבֶּגֶד מַטְלִית שֶׁהִיא שָׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת[61] עַל שָׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת - חַיָּב לְהַחֲזִירָן לַבְּעָלִים[62]; פָּחוֹת מִכָּן - שֶׁלּוֹ.

58) משנה שם. 59) שנתן לו בעל הבית. 60) שיעור המאפשר להשחיל המחט ולתפור בו קמעא. שיעור זה הוא "מלא מחט וחוץ למחט כמלוא מחט", כלומר אורך שני מחטים, כי בפחות מזה אי־אפשר לתחוב את המחט בבגד ולתפור בו. 61) חתיכת אריג באורך ג' אצבעות על רוחב ג' אצבעות. 62) כי אין בעל הבית מוותר עליהם.

ח. נְסֹרֶת[63] שֶׁהֶחָרַשׁ[64] מוֹצִיא בַּמַּעֲצָד[65] - שֶׁלּוֹ[66], בְּכַשִּׁיל[67] - שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת[68]. וְאִם הָיָה עוֹשֶׂה אֵצֶל בַּעַל הַבַּיִת[69] - אַף הַנְּסֹרֶת שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת. וְכָל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן הוֹלְכִין בָּהֶן אַחַר מִנְהַג הַמְּדִינָה[70].

~ נקודות משיחות קודש ~

"נְסֹרֶת שֶׁהֶחָרַשׁ מוֹצִיא בַּמַּעֲצָד - שֶׁלּוֹ, בְּכַשִּׁיל - שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת"

הדין הנ"ל מובא בסיום מסכת בבא קמא, ובהמשך לו הובאה בברייתא הדין "מסתתי אבנים אין בהם משום גזל" וצריך להבין מדוע השמיטו הרמב"ם והשו"ע דין זה. ויובן על־פי ביאור המחלוקת שבין הברייתא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

והתוספתא שם, שבתוספתא נאמר מסתתי אבנים, בזמן שבעל הבית מקפיד יש בהם משום גזל ואם אין בעל הבית מקפיד אין בהם משום גזל, כי התוספתות הם שסידר רבי חייא בפני רבי והיה אומר לו כתוב כך וכך, וזהו שאנו אומרים "רבי לא שנאה, רבי חייא מניין". אבל הברייתא (מלשון 'בר') נכתבה מחוץ לבית מדרשו של רבי, ומן הסתם נלמדה בבבל שהיה אז מרכז תורה גדול יותר כי באותה תקופה היו "ישראל מתגלגלין והולכין לקצוות כו'", ומכאן בא חילוק הדינים.

בבבל "אין אבנים מפני שהוא בקעה" (רש"י נח י"א, ג.) ומכיון שכן אין שימוש לאבנים בבבל ולכן אמרה הברייתא שמסתתי אבנים אין בהם משום גזל. אבל התוספתא נכתבה בארץ ישראל "אשר אבניה ברזל כו'" והיתה משופעת באבנים ולכן נעשה בהם שימוש לבניה, ובעל הבית מקפיד עליהם, משום כך כתבה התוספתא (שנכתבה בארץ ישראל) שסתם פסולת של אבנים היא של בעל הבית.

ומכיון שדין מסתתי אבנים משתנה ממדינה למדינה לפי הצורך ותכונות המדינה, השמיטו הרמב"ם והשו"ע, משא"כ נסורת שהחרש מוציא כו' מילתא דקביעא בכל המקומות.

(על פי לקו"ש חי"ט עמוד 111 והערה 42
מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

63) שחק העצים הנופל בשעת הנסירה, משנה שם.

64) חרש עצים, נגר. 65) כלי עץ, ולהב ברזל בתוכו. עשוי להחליק הקרשים. 66) שמוציא קיסמים דקים ובעה"ב מוותר עליהם. 67) בקרדום, המוציא קיסמים גסים. 68) כי חשובים הם. 69) כשכיר יום. 70) אם יש במדינה מנהג, הדין הוא כמנהג המדינה, והדינים שבהלכות הקודמות נאמרו במקום שאין במדינה מנהג ידוע בדברים אלה (שם קיט:).

ט. כָּל אֵמָן שֶׁמָּכַר דָּבָר מִן הַדְּבָרִים שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ כְּהִלְכוֹת הַמְּדִינָה, כְּגוֹן מוּכִין שֶׁמְּכָרָן הַסּוֹרֵק[71] בְּמָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ שֶׁיִּהְיוּ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת - אָסוּר לִקַּח מִמֶּנּוּ[72], מִפְּנֵי שֶׁהֵן בְּחֶזְקַת גְּנֵבָה[73]; אֲבָל לוֹקְחִין מִמֶּנּוּ כַּר מָלֵא מוּכִין[74]. וְאִם מָכַר הָאֵמָן דְּבָרִים שֶׁהֵן שֶׁלּוֹ כְּהִלְכוֹת מְדִינָה - לוֹקְחִין מִמֶּנּוּ. וְאִם אָמַר 'הַטְּמֵן' - אָסוּר[75].

71) ראה למעלה הלכה ו. 72) שם. 73) כי הצמר שהוא סורק אינו שלו. 74) שקנאם בשינוי, מכיון שגנב מוכין יעשאום כר. ואף־על־פי שאין זה שינוי ממש, כי אפשר להוציאם מן הכר ולהחזירם למצבם הקודם, ושינוי קל כזה אינו קונה, כמו שכתב רבינו לקמן בהלכות גזילה פרק ב, הלכה י. וטעמו של דבר, מפני שדין זה נאמר בגזל ודאי, אבל כאן בגזל ספק, קונה גם בשינוי קל (מגיד־משנה). 75) בהתאם לכלל המשנה "וכולן שאמרו להטמין, אסור" (שם קיח:).

שיעורי רמב"ם - פרק אחד ליום

~ יום ראשון כ"ב טבת ~

הִלְכוֹת טוֹעֵן וְנִטְעָן

פֶּרֶק אַחַד עָשָׂר[1]

1) מבאר דין חזקת קרקעות, ודין המחאה.

א. כָּל הַקַּרְקָעוֹת[2] הַיְדוּעוֹת לְבַעְלֵיהֶן, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן עַתָּה תַּחַת יַד אֲחֵרִים - הֲרֵי הֵן בְּחֶזְקַת בַּעְלֵיהֶן. כֵּיצַד? רְאוּבֵן שֶׁהָיָה מִשְׁתַּמֵּשׁ בְּחָצֵר כְּדֶרֶךְ שֶׁהָעָם מִשְׁתַּמְּשִׁים בְּחַצְרוֹתֵיהֶן: דָּר בָּהּ, וּמַשְׁכִּירָהּ לַאֲחֵרִים, וּבוֹנֶה וְסוֹתֵר, וְאַחַר זְמַן בָּא שִׁמְעוֹן וְטָעַן עָלָיו וְאָמַר לוֹ: חָצֵר זוֹ שֶׁתַּחַת יָדְךָ שֶׁלִּי הִיא, וּשְׁכוּרָה הִיא בְּיָדְךָ אוֹ שְׁאוּלָה, וְהֵשִׁיבוֹ רְאוּבֵן: שֶׁלְּךָ הָיְתָה, וְאַתָּה מְכַרְתָּהּ לִי אוֹ נְתַתָּהּ לִי בְּמַתָּנָה, אִם אֵין עֵדִים לְשִׁמְעוֹן שֶׁהָיְתָה יְדוּעָה לוֹ - נִשְׁבָּע רְאוּבֵן הֶסֵּת[3] וְיַעֲמֹד בְּמְקוֹמוֹ[4]. אֲבָל אִם הֵבִיא שִׁמְעוֹן עֵדִים שֶׁחָצֵר זוֹ שֶׁלּוֹ הָיְתָה - הֲרֵי הִיא בְּחֶזְקַת שִׁמְעוֹן, וְאוֹמְרִין לִרְאוּבֵן: הָבֵא רְאָיָה שֶׁמְּכָרָהּ לְךָ אוֹ נְתָנָהּ לְךָ; וְאִם לֹא הֵבִיא רְאָיָה - מְסַלְּקִין אוֹתוֹ מִמֶּנָּה, וּמַחֲזִירִין אוֹתָהּ לְשִׁמְעוֹן, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין רְאוּבֵן מוֹדֶה לְשִׁמְעוֹן שֶׁהִיא הָיְתָה שֶׁלּוֹ, שֶׁהֲרֵי יֵשׁ עֵדִים לְשִׁמְעוֹן.

2) מימרא של רב נחמן (בבא־מציעא קב:) "קרקע בחזקת בעליה עומדת". ושנינו בבבא־בתרא (כח.): "חזקת הבתים וכו' חזקתן שלש שנים", פירוש, אם החזיק בהם אדם שלוש שנים כפי התנאים המבוארים שם במשנה ובגמרא - הרי הם בחזקתו, אבל בפחות משלוש שנים אין דין חזקה. 3) שיטת רבינו (למעלה פ"ה ה"א), שקרקעות נתמעטו רק משבועת התורה, אבל היסת נשבעים גם על הקרקעות. 4) החצר תישאר בידו. כן כתב הרי"ף בהלכותיו שם, ומוכיח זאת מסוגיית הגמרא שם. וגם הרא"ש פסק כמותו.

ב. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[5] שֶׁמַּצְרִיכִין רְאוּבֵן לְהָבִיא רְאָיָה אוֹ יִסְתַּלֵּק? בְּשֶׁלֹּא נִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ זְמַן מְרֻבֶּה; אֲבָל אִם הֵבִיא עֵדִים שֶׁאָכַל פֵּרוֹת קַרְקַע שָׁלֹשׁ שָׁנִים רְצוּפוֹת, וְנֶהֱנָה בְּכֻלָּהּ כְּדֶרֶךְ שֶׁנֶּהֱנִין כָּל אָדָם בְּאוֹתָהּ קַרְקַע[6], וְהוּא[7] שֶׁיִּהְיֶה אֶפְשָׁר לַבְּעָלִים הָרִאשׁוֹנִים שֶׁיֵּדְעוּ בָּזֶה שֶׁהֶחֱזִיק וְלֹא מִחוּ בּוֹ - מַעֲמִידִין אוֹתָהּ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בְּיַד רְאוּבֵן, וְיִשָּׁבַע רְאוּבֵן הֶסֵּת[8] שֶׁמְּכָרָהּ לוֹ שִׁמְעוֹן אוֹ נְתָנָהּ לוֹ וְיִפָּטֵר. מִפְּנֵי שֶׁאוֹמְרִים לוֹ לְשִׁמְעוֹן: אִם אֱמֶת אַתָּה טוֹעֵן שֶׁלֹּא מָכַרְתָּ וְלֹא נָתַתָּ, לָמָּה הָיָה זֶה מִשְׁתַּמֵּשׁ שָׁנָה אַחַר שָׁנָה בְּקַרְקָעֲךָ, וְאֵין לְךָ עָלָיו לֹא שְׁטַר שְׁכִירוּת וְלֹא שְׁטַר מַשְׁכּוֹנָה, וְלֹא מִחִיתָ בּוֹ[9]. טָעַן וְאָמַר[10]: מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הִגִּיעַ אֵלַי הַדָּבָר[11], שֶׁהֲרֵי הָיִיתִי בִּמְדִינָה רְחוֹקָה - אוֹמְרִים: אִי אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא יַגִּיעַ לְיָדְךָ הַדָּבָר בְּשָׁלֹשׁ שָׁנִים; וְכֵיוָן שֶׁהִגִּיעַ לְךָ הָיָה לְךָ לְמִחוֹת בִּפְנֵי עֵדִים[12], וְתוֹדִיעַ אוֹתָם: שֶׁפְּלוֹנִי גָּזַל אוֹתִי וּלְמָחָר אֶתְבָּעֶנּוּ בַּדִּין; הוֹאִיל וְלֹא מִחִיתָ, אַתָּה הִפְסַדְתָּ עַל עַצְמְךָ. לְפִיכָךְ, אִם הָיְתָה מִלְחָמָה וְשִׁבּוּשׁ דְּרָכִים בֵּין הַמָּקוֹם שֶׁהָיָה בּוֹ רְאוּבֵן וּבֵין הַמָּקוֹם שֶׁהָיָה בּוֹ שִׁמְעוֹן[13], אֲפִלּוּ אֲכָלָהּ רְאוּבֵן עֶשֶׂר שָׁנִים - מוֹצִיאִין אוֹתָהּ מִתַּחַת יָדוֹ וְחוֹזֶרֶת לְשִׁמְעוֹן, מִפְּנֵי שֶׁיָּכוֹל לוֹמַר: לֹא יָדַעְתִּי שֶׁזֶּה מִשְׁתַּמֵּשׁ בְּקַרְקָעִי[14].

5) משנה וגמרא שם. 6) וטוען שקנה אותה או קיבל אותה במתנה ואבד שטרו. 7) וזה נאמר (בתנאי). 8) כתב במגיד־משנה, שיש חולקים וסוברים שאם החזיק בשדה שלש שנים אינו צריך להישבע. (ראה 'שולחן ערוך' חו"מ סי' קמ סעיף ב וסמ"ע שם סק"ג). 9) נימוק זה אמרו בגמרא שם. 10) משנה וגמרא שם לח. 11) לא ידעתי שזה אוכל פירות שדה שלי. 12) שמחאה מועילה אפילו שלא בפני המחזיק, כמו שיתבאר לקמן הלכה ה. 13) ואין שיירות הולכות ממדינה זו לזו. 14) שנינו שם: "שלש ארצות לחזקה, יהודה ועבר הירדן והגליל וכו' אינה חזקה עד שיהא עמו במדינה אחת". וביארו בגמרא שם: "בשעת חירום, שנו". פירוש, המדובר במשנה זו כשקיים מצב מלחמתי בין שתי המדינות.

ג. הֵבִיא[15] רְאוּבֵן עֵדִים שֶׁהָיָה שִׁמְעוֹן בָּא בְּכָל שָׁנָה וְעוֹמֵד בְּמָקוֹם זֶה שְׁלֹשִׁים יוֹם אוֹ פָּחוֹת[16] - אוֹמְרִים לְשִׁמְעוֹן: מִפְּנֵי מָה לֹא מִחִיתָ כְּשֶׁבָּאתָ? אִבַּדְתָּ זְכוּתְךָ[17]. טָעַן שִׁמְעוֹן וְאָמַר: טָרוּד הָיִיתִי בַּשּׁוּק[18], וְלֹא יָדַעְתִּי שֶׁזֶּה[19] בְּתוֹךְ חֲצֵרִי[20] - הֲרֵי זוֹ טַעֲנָה; שֶׁכָּל שְׁלֹשִׁים יוֹם יִהְיֶה[21] אָדָם טָרוּד בַּשּׁוּק. וְאִם עָמַד יוֹתֵר מִשְּׁלֹשִׁים יוֹם וְלֹא מִחָה - אִבֵּד אֶת זְכוּתוֹ. וְיֵרָאֶה לִי, שֶׁהַדִּין זֶה אֵינוֹ אֶלָּא בַּכְּפָרִים, שֶׁהָעָם טְרוּדִין בַּשְּׁוָקִים שֶׁלָּהֶן.

15) שם ל. 16) שם מובא מעשה שהיה, שנשתהה במקום שלשים יום בכל שנה. והוסיף רבינו את המילים "או פחות". ולא נתבאר לי מה משמיענו בתוספת זו. 17) ומשום כך אבדת זכותך לערער, והשדה תשאר ביד המחזיק. 18) למכור סחורתו או לקנות סחורה. 19) ראובן. 20) כך פירש הרי"ף מה שאמרו שם: בשוקאי הוה טרידנא. ורשב"ם פירש, טרוד הייתי ולא היה לי זמן למחות, וכן פירש רבינו גרשום מאור הגולה. 21) מתקבל על הדעת שיהיה. [וכתב הרי"ף בשם רב האי גאון, שהמדובר בשעת חירום, אבל שלא בשעת חירום, אפילו לא בא כלל למדינה שהשדה נמצאת בה - אינו יכול לערער, וכן פסק רבינו בהלכה הקודמת ובכמה מקומות].

ד. וּמִפְּנֵי מָה[22] אֵין אוֹמְרִין לִרְאוּבֵן: אִם אֱמֶת הַדָּבָר שֶׁמָּכַר לְךָ אוֹ נָתַן לְךָ בְּמַתָּנָה, לָמָּה לֹא נִזְהַרְתָּ בַּשְּׁטָר שֶׁלְּךָ? מִפְּנֵי שֶׁאֵין אָדָם נִזְהָר בִּשְׁטָרוֹ וְהוֹלֵךְ כָּל יָמָיו, וַחֲזָקָה שֶׁאֵין אָדָם נִזְהָר בִּשְׁטָר אֶלָּא עַד שָׁלֹשׁ שָׁנִים, וְכֵיוָן שֶׁרוֹאֶה שֶׁאֵין אָדָם מְמַחֶה בּוֹ - שׁוּב אֵינוֹ נִזְהָר.

22) רבא, שם כט.

ה. הֲרֵי שֶׁמִּחָה[23] שִׁמְעוֹן בְּמְדִינָה רְחוֹקָה[24], מִפְּנֵי מָה לֹא יִטְעַן רְאוּבֵן וְיֹאמַר: לֹא שָׁמַעְתִּי שֶׁמִּחָה בִּי כְּדֵי שֶׁאֶזְהַר בַּשְּׁטָר? מִפְּנֵי שֶׁאוֹמְרִין לוֹ[25]: חֲבֵרְךָ יֵשׁ לוֹ חָבֵר[26], וַחֲבֵרוֹ יֵשׁ לוֹ חָבֵר, וַחֲזָקָה שֶׁהִגִּיעַ אֵלֶיךָ הַדָּבָר; וְכֵיוָן שֶׁיָּדַעְתָּ שֶׁמִּחָה בְּךָ בְּתוֹךְ שָׁלֹשׁ שָׁנִים, אִם בֶּאֱמֶת[27] הָיָה לְךָ שְׁטָר וְלֹא נִזְהַרְתָּ בּוֹ, אַתָּה הִפְסַדְתָּ עַל עַצְמְךָ.

23) שם לח: 24) שראובן לא היה בה כלל. 25) שמעון יכול לטעון. 26) וכל אחד מספר לחברו. 27) אם אמת הדבר.

ו. לְפִיכָךְ[28], אִם מִחָה שִׁמְעוֹן בִּפְנֵי עֵדִים וְאָמַר לָהֶם: אַל תּוֹצִיאוּ דָבָר זֶה מִפִּיכֶם - אֵין זֶה מֶחָאָה[29]. אֲבָל אִם אָמְרוּ הָעֵדִים מֵעַצְמָן: אֵין דָּבָר זֶה יוֹצֵא מִפִּינוּ - הֲרֵי גַּם זוֹ מֶחָאָה; שֶׁהַדָּבָר שֶׁאֵין אָדָם מְצַוֶּה עָלָיו אוֹמְרוֹ שֶׁלֹּא בְּכַוָּנָה[30]. וְכֵן אִם צִוָּה לְעֵדִים וְאָמַר לָהֶם: אַל תּוֹדִיעוּהוּ[31], אוֹ שֶׁאָמְרוּ הֵן מֵעַצְמָן: אֵין אָנוּ מוֹדִיעִין אוֹתוֹ[32] - גַּם זוֹ מֶחָאָה הִיא; אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן מוֹדִיעִין אוֹתוֹ, מוֹדִיעִין הֵם לַאֲחֵרִים, וְדָבָר זֶה יַגִּיעַ אֵלָיו.

28) משום שאמרנו בהלכה הקודמת, שמחאה שלא בפני המחזיק מועילה, ונימקנו שהמחאה מגיעה לידיעתו על־ידי חבריו. 29) שהרי העדים לא פרסמו את המחאה. 30) אינו שם לב למה שאמר לפני כך שלא יפרסם, מה־שאין־כן כשציווה עליהם המוחה שלא יגלו, שאין דרכו של אדם הגון לגלות דברים שנמסרו לו, וציוו בצדם שלא לגלותם. פסק כרב הונא בר רב יהושע, שם לט. 31) כרב פפא שם, שסגנון זה משמעותו שלא יגלו למחזיק, אבל לאחרים רשאים לגלות. 32) בבא זו מיותרת, שהרי כבר אמרנו, שאפילו אמרו אין דבר זה יוצא מפינו - הרי זו מחאה. [בגמרא שם נאמר דין זה בשם רב פפא, שדעתו היא שגם אם אמרו העדים מעצמם: אין דבר זה יוצא מפינו - אין זו מחאה, משום שהעדים יקיימו הבטחתם, ולפיכך הוצרך לנמק הדין שלפנינו משום שהבטיחו רק שלא יאמרו למחזיק עצמו, אבל לאחרים יאמרו, והרי האחרים יספרו

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לחבריהם וכן הלאה ויגיע הדבר לאזני המחזיק, אבל לדעת רבינו שפסק כרב הונא בר רב יהושע, שאין אדם שם לב למה שאמר מעצמו בלי שנצטווה על זה מאחרים - הרי דין זה מיותר לגמרי].

ז. כֵּיצַד הַמֶּחָאָה? אוֹמֵר[33] בִּפְנֵי שְׁנַיִם: פְּלוֹנִי שֶׁהוּא מִשְׁתַּמֵּשׁ בַּחֲצָרִי אוֹ בְּשָׂדִי גַּזְלָן הוּא, וְלֶעָתִיד אֲנִי תּוֹבֵעַ אוֹתוֹ בַּדִּין. וְכֵן אִם אָמַר לָהֶם: שְׁכוּרָה הִיא בְּיָדוֹ אוֹ מַשְׁכּוֹנָה, וְאִם יִטְעַן עָלַי שֶׁמָּכַרְתִּי אוֹ נָתַתִּי, אֲנִי תּוֹבֵעַ אוֹתוֹ בַּדִּין, וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה - הֲרֵי זוֹ מֶחָאָה[34]. אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא מִחָה בִּמְדִינָה זוֹ שֶׁהֶחֱזִיק בָּהּ זֶה. אֲבָל אִם אָמַר לָהֶן: פְּלוֹנִי שֶׁמִּשְׁתַּמֵּשׁ בַּחֲצָרִי גַּזְלָן הוּא - אֵין זוֹ מֶחָאָה; שֶׁהֲרֵי רְאוּבֵן אוֹמֵר: כְּשֶׁשָּׁמַעְתִּי אֲמַרְתִּי שֶׁמָּא חֵרֵף אוֹתִי בִּלְבַד, וּלְפִיכָךְ לֹא נִזְהַרְתִּי בִּשְׁטָרִי.

33) מימרא של רב זביד, שם לח: 34) מלשונו משמע, שאם לא סיים: "ואתבענו בדין" אין זו מחאה. וכן דעת רבינו חננאל (מובאה ב'טור' שם סי' קמו). וב'תוספות' שם ד"ה ולמחר, כתבו בשם ר"י, שאפילו לא סיים כך, אלא אמר פלוני הוא גזלן שאוכל פירות שדי - הרי זו מחאה. וה'טור' שם והרא"ש אביו, פסקו כר"י. [ב'בית יוסף' שם כתב, שאפשר לפרש גם דברי רבינו, כמו שפירשו ה'תוספות' והרא"ש דברי רב זביד, שאמר: "ולמחר נקיטנא ליה בדינא" ופירשו, שלאו דווקא אמר, אלא זה כמובן מאליו שיתבענו בדין. ונראה לי להוסיף, שרבינו הוכרח לסיים "ואתבענו בדין" משום שלא הדגיש שזה אוכל פירות שדהו שלא כדין (בגזלנותא) אלא אמר: "פלוני שהוא משתמש בחצרי - גזלן הוא". ואפשר לפרש, שרצה למסור בדיוק את מי הוא מחרף, ונתן סימן שהכוונה לאדם המשתמש בחצרו, ולא התכוון כלל לומר שגזל את החצר, ולפיכך אין זו מחאה אם לא אמר "ואתבענו בדין", אבל כשאמר: הוא אוכל פירות שדה שלי בגזלנות - מודה רבינו שזו מחאה.

ח. מֶחָאָה[35] בִּפְנֵי שְׁנַיִם - מֶחָאָה[36]; וְכוֹתְבִין[37], אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא אָמַר לָהֶם כְּתֹבוּ[38]. וְכֵיוָן שֶׁמִּחָה[39] בְּשָׁנָה רִאשׁוֹנָה - אֵינוֹ צָרִיךְ לַחֲזֹר וְלִמְחוֹת בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה. אֲבָל צָרִיךְ שֶׁלֹּא יִהְיֶה בֵּין מֶחָאָה לְמֶחָאָה שָׁלֹשׁ שָׁנִים גְּמוּרוֹת. לְפִיכָךְ צָרִיךְ לִמְחוֹת בְּסוֹף כָּל שָׁלֹשׁ שָׁנִים[40]. וְאִם מִחָה, וְעָמַד שָׁלֹשׁ שָׁנִים גְּמוּרוֹת, וְאַחַר כָּךְ מִחָה - אֵינָהּ מֶחָאָה.

35) שם לט - מ. 36) יש לה תוקף מחאה, ואינו צריך למחות בפני שלושה. מחלוקת אמוראים שם בשיטתו של רבי יוחנן, ופסק רבינו כרבא ורב נחמן. 37) העדים כותבים, שפלוני מיחה בפלוני ומוסרים את הכתב למוחה, שתהיה בידו הוכחה. 38) בפכ"ג מהל' מלוה ולוה ה"ה, ובפכ"ד ה"א, אמרנו שאין כותבים שטר שלא בפני האדם שהשטר הוא לחובתו, ולמה כותבים מחאה שלא בפני המחזיק? ועוד, מה יועיל הכתב? הרי עדות בכתב אינה עדות? ב'תוספות' שם ד"ה מחאה, ביארו שתקנת חכמים היא לבטל החזקה בכל שהוא, ולהחזיר הקרקע לידי בעליה. ואפשר לתרץ עוד, שלפעמים העדים אינם זוכרים את המחאה, ונזכרים כשרואים את כתב ידם, ובית־דין מקבלים עדות כזו, כמבואר בהלכות עדות פ"ח ה"א וה"ה. [בגמרא שם לח: אמרו בשם שמואל, שמחאה צריכה להיות בפני עדים היכולים להודיע למחזיק, להוציא חולים או זקנים. ורבינו אינו פוסק כמותו, שהרי כתב למעלה ה"ה: "חברך יש לו חבר וכו'", ואין צורך שעדי המחאה עצמם יוכלו למסור לו. ואף־על־פי שכלל בידינו: הלכה כשמואל בדיני ממונות - כאן אין הלכה כמותו, מפני שאמוראים אחרונים חולקים עליו, כמבואר בה"ה (רא"ש שם)]. 39) כרב, שם לט: 40) שם, אמר רבא: הלכתא: צריך למחות בסוף כל שלש ושלש (כבר קפרא). אמנם רבי יוחנן שם פקפק בשמועתו של בר קפרא, אבל לא חלק עליה בפירוש (ראה הגהות מיימוניות כאן אות ח).

ט. הֵבִיא[41] רְאוּבֵן[42] עֵדִים, שֶׁזֶּה שִׁמְעוֹן בַּעַל הַשָּׂדֶה קִבֵּץ פֵּרוֹת שָׂדֶה זוֹ וּנְתָנָם לוֹ - תַּעֲמֹד הַשָּׂדֶה בְּיַד רְאוּבֵן, וַאֲפִלּוּ טָעַן שֶׁשִּׁמְעוֹן מְכָרָהּ לוֹ אוֹ נָתַן לוֹ הַיּוֹם[43]; שֶׁאִלּוּ לֹא מָכַר אוֹ נָתַן, לֹא הָיָה מְשַׁמֵּשׁ אֶת רְאוּבֵן בְּשָׂדֶה זוֹ וְנוֹתֵן לוֹ פֵּרוֹתֶיהָ[44].

41) מימרא של רב אבא, שם לה: (במגיד־משנה גורס "רבינא"). 42) המחזיק. 43) ולא החזיק שלש שנים. 44) שם.

י. טָעַן[45] שִׁמְעוֹן וְאָמַר: אֱמֶת הָיָה הַדָּבָר[46], וּלְפֵרוֹת הוֹרַדְתִּיו[47], וְשֶׁלּוֹ הָיוּ הַפֵּרוֹת, אֲבָל הַגּוּף[48] לֹא מָכַרְתִּי - נֶאֱמָן, וְחוֹזֵר לְשִׁמְעוֹן; אֶלָּא אִם כֵּן אֲכָלָהּ רְאוּבֵן בְּפָנָיו שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְלֹא מִחָה בּוֹ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[49].

45) כרב זביד, שם. 46) שאני בעצמי עזרתי לראובן לקחת את הפירות. 47) מכרתי או נתתי לו במתנה את הפירות. 48) השדה עצמה. 49) למעלה ה"א וה"ב.

~ יום שני כ"ג טבת ~

פֶּרֶק שְׁנֵים עָשָׂר[1]

1) מבאר דין אכילת שני חזקה וכמה הם שני חזקה. ודין מחזיק בחלק אחד שלא החזיק בכל, ודין אחד החזיק בקרקע ואחד בפירות.

א. שָׁלֹשׁ שָׁנִים[2] שֶׁאָמַרְנוּ - מִיּוֹם לְיוֹם. אֲפִלּוּ הָיוּ חֲסֵרִים יוֹם אֶחָד - לֹא הֶחֱזִיק, וּמְסַלְּקִין אוֹתוֹ מִמֶּנָּה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[3] בְּקַרְקָעוֹת שֶׁהֵן עוֹשִׂין פֵּרוֹת תָּמִיד[4], כְּגוֹן הַבָּתִּים[5] וְהַחֲצֵרוֹת, וְהַבּוֹרוֹת וְהַשִּׂיחִין וְהַמְּעָרוֹת, וְהַחֲנֻיּוֹת וְהַפֻּנְדְּקוֹת[6] וְהַמִּרְחַצָּאוֹת, וְהַשּׁוֹבָכוֹת[7] וּבָתֵּי הַבַּדִּין[8], וּשְׂדֵה בֵּית הַשַּׁלְחִין שֶׁמַּשְׁקִין אוֹתָהּ תָּמִיד וְזוֹרְעִין בָּהּ וְנוֹטְעִין, וְהַגַּנּוֹת וְהַפַּרְדֵּסִין[9], וְכֵן עֲבָדִים הַמְהַלְּכִין, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[10].

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אֲבָל שְׂדֵה הַבַּעַל, שֶׁהִיא שׁוֹתָה מִמֵּי גְשָׁמִים בִּלְבַד[11], וּשְׂדֵה אִילָן[12] - אֵינָהּ מִיּוֹם לְיוֹם; אֶלָּא כֵּיוָן שֶׁאֲכָלוֹ שָׁלֹשׁ תְּבוּאוֹת[13] מִמִּין אֶחָד - הֲרֵי אֵלּוּ כְּשָׁלֹשׁ שָׁנִים. כֵּיצַד? הָיְתָה שְׂדֵה תְּמָרִים וְגֶדֶר[14] שָׁלֹשׁ גְּדִירוֹת, אוֹ שְׂדֵה עֲנָבִים וּבָצָר שָׁלֹשׁ בְּצִירוֹת, אוֹ שְׂדֵה זֵיתִים וּמָסָק שָׁלֹשׁ מְסִיקוֹת - הֲרֵי אֵלּוּ כְּשָׁלֹשׁ שָׁנִים[15], וְהֶחֱזִיק. וַאֲפִלּוּ הָיוּ הָאִילָנוֹת רְצוּפִין וְלֹא הָיָה בֵּינֵיהֶן הַרְחָקָה כָּרָאוּי[16], שֶׁהֲרֵי סוֹפָן לִיבַשׁ[17], הוֹאִיל וְאוֹכְלָן שָׁלֹשׁ תְּבוּאוֹת - הֶחֱזִיק[18].

2) משנה, שם כח. 3) רבינו מונה כאן כמה דברים שלא נמנו במשנה, ונלמדים מן הכלל ששנו: "וכל דבר שהוא עושה פירות תדיר". 4) ולא תקופות מסוימות בלבד. 5) שמכניסים שכר דירה. 6) אכסניות, מלונות. 7) והיונים פרות ורבות וגדלות בהם, ומביאות רווח לבעליהן בכל תקופות השנה. 8) שסוחטים בהם זיתים להוציא שמנם. 9) בכל אלה עסוקים הבעלים במשך כל השנה. 10) למעלה פ"י ה"ד. 11) והבעלים אינם טורחים בה אלא בתקופת חרישה וזריעה בתחילת שנת העבודה ובשעת איסוף היבול. 12) שפירות אילנותיה נקטפים בפרק אחד. 13) שלושה יבולים. פירות האילן נקראים גם כן תבואה, שנאמר (דברים כב): "ותבואת הכרם". 14) קטיף תמרים נקרא גדירה, של ענבים - בצירה, ושל זיתים - מסיקה. 15) ואף־על־פי שטרם עברו שלש שנים. כשמואל שם לו: בדעת חכמים. ופירש רבינו, ששמואל בא לגרוע משלוש שנים, ואמר שמספיקים שלושה יבולים. [ויש מפרשים, ששמואל לא בא לגרוע אלא להוסיף, שאם אכל פירות אילנות שאינם עושים פירות כל שנה, ועברו שלש שנים ולקט רק שני יבולים - אין כאן חזקה, אבל בפחות משלוש שנים - מודה לרב שאין זו חזקה, אפילו אכל שלושה יבולים ויותר (ראה רשב"ם שם). והרא"ש וכן ה'טור' חו"מ סי' קמא קיבלו פירוש זה, ובהתאם לכך פסקו שגם בבית הבעל ובשדה אילן אין חזקה בפחות משלוש שנים מיום ליום]. 16) כשנוטעים אילנות, משאירים מקום פנוי בין אילן לאילן, כדי שטח יניקה, וכשאין ביניהם שטח פנוי מתאים - מתייבשים מחמת מחסור חמרי מזון. 17) ויעקור אותם. 18) כרבא, שם.

ב. הֵבִיא עֵדִים[19] שֶׁהָיָה דָר בְּחָצֵר זוֹ שָׁלֹשׁ שָׁנִים אוֹ שֶׁהִשְׁכִּירָהּ[20] שָׁלֹשׁ שָׁנִים - הֲרֵי זוֹ חֲזָקָה. טָעַן בַּעַל הֶחָצֵר[21] וְאָמַר: שֶׁמָּא לֹא שָׁכַן בָּהּ בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה[22], אוֹ שֶׁמָּא אֵלּוּ שֶׁהִשְׁכִּירָהּ לָהֶם לֹא שָׁכְנוּ בָּהּ בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה - הֲרֵי זוֹ טַעֲנָה; וְאוֹמְרִים לַמַּחֲזִיק: אוֹ תָּבִיא עֵדִים שֶׁשָּׁנִים אֵלּוּ גְּמוּרוֹת בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה אוֹ הִסְתַּלֵּק. אֲפִלּוּ בָּאוּ עֵדִים וְאָמְרוּ: לָנוּ הִשְׁכִּיר וְאָנוּ דַּרְנוּ בָּהּ בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה, וְטָעַן בַּעַל הַשָּׂדֶה וְאָמַר: יְבִיאוּ עֵדִים שֶׁדָּרוּ בָּהּ בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה - צְרִיכִין אֵלּוּ הַשּׁוֹכְרִין לְהָבִיא רְאָיָה[23] שֶׁדָּרוּ בָּהּ תָּמִיד; שֶׁזֶּה הַדָּבָר תָּלוּי בָּהֶן, וְאֵין תָּלוּי בְּטַעֲנַת הַמַּחֲזִיק כְּדֵי שֶׁיַּעִידוּ לוֹ[24].

19) שם כט. 20) צ"ל שהשכירה, פירוש הוא השכיר את החצר לאחרים, והם דרו בה שלש שנים. 21) כמר זוטרא, שם. 22) מר זוטרא שם אמר: "ואי טעין ואמר ליתי תרי סהדי לאסהודי ליה דדר ביה תלת שני ביממא ובלילא - טענתיה טענה (בעברית: ואם טען ואמר יבואו שני עדים ויעידו שדר בה ביום ובלילה - טענתו טענה)". ומפרש רבינו שהכוונה לטענת 'שמא'. [והרשב"ם שם מפרש, שאין מחייבים את המחזיק להביא עדים שדר בחצר גם בלילה, אלא שהמערער טוען טענת 'ברי' שלא דר בלילה, אבל טענת 'שמא' אינה טענה לענין זה. והרא"ש קיבל דעת הרשב"ם, וכן פסק ה'טור' שם סי' קמ]. ואם לא טען - אין בית־דין טוענים לו (ראה ההלכה הבאה). 23) עדותם אינה מספיקה אפילו כשאינם מעוניינים בדבר (בלשון הגמרא: נוגעים בעדותם), כגון שלא שילמו עדיין דמי השכירות ושואלים את הדיינים למי לשלם - למחזיק או למערער, ומכל־שכן כששילמו כבר למחזיק, ואם יזכה המערער בדין יהיה עליהם לשלם לו שנית דמי השכירות ולטרוח לתבוע לדין את המחזיק שיחזיר להם כספם. רבינו מפרש, שמר זוטרא אמר דבריו בקשר לדברי רבא שם, שהשוכרים יכולים להעיד כשלא שילמו עדיין דמי השכירות ואינם נוגעים בעדותם, ועל זה הוסיף מר זוטרא, שאם טען המערער: יביא המחזיק עדים שדר בחצר ביום ובלילה - מקבלים טענתו, משמע שאפילו כשלא שילמו עדיין, ולפיכך הוסיף רבינו נימוק שכוחו יפה גם כשלא שילמו: "שזה הדבר וכו'". 24) בלחם־משנה ביאר כוונת רבינו, מכיון שהם מעידים מה שהם בעצמם עשו - אין תוקף לעדות זו, ואף־על־פי שאינם מעוניינים אישית בעדותם, שאין אדם מעיד על עצמו, אלא על מעשי אחרים. ומה שכתב רבינו בפט"ו מהלכות עדות ה"ח, ששוכר מעיד לפני ששילם דמי שכירות, המדובר כשמעיד שראה שזה קנה או שכר, שאינו מעיד על מעשה עצמו, אבל במעיד על החזקה אינו נאמן. [ישנן גירסאות שונות בסוגיא זו ופירושים שונים, שלא כאן המקום לבארם. ראה 'תוספות' שם ד"ה אמר, ו'בית יוסף' חו"מ סי' קמ].

ג. הָיָה[25] זֶה הַמַּחֲזִיק אוֹ הָעֵדִים שֶׁדָּרוּ בָּהּ מִן הָרוֹכְלִין הַמְחַזְּרִין בָּעֲיָרוֹת וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - טוֹעֲנִין אוֹתוֹ[26] לְכַתְּחִלָּה, וּכְשֶׁיָּבִיא עֵדֵי חֲזָקָה, אוֹמֵר לוֹ[27]: הָבֵא עֵדִים שֶׁהָיִיתָ מַחֲזִיק בָּהּ בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בַּחֲצֵרוֹת וּבָתִּים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, שֶׁהֵן עֲשׂוּיוֹת לָדוּר בְּתוֹכָן בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה; אֲבָל הַחֲנֻיּוֹת[28] שֶׁל תַּגָּרִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, שֶׁאֵין דָּרִין בָּהֶן אֶלָּא בַּיּוֹם - כֵּיוָן שֶׁדָּר בָּהּ שָׁלֹשׁ שָׁנִים בַּיּוֹם הֲרֵי זוֹ חֲזָקָה.

25) שם עמוד ב, אמרו: "ומודה מר זוטרא ברוכלין המחזרין בעיירות". 26) מה שאמרו "ומודה מר זוטרא", מפרש רבינו, שאף־על־פי שאמר שאין בית־דין טוענים לו, מודה הוא ברוכלים, שטוענים לו. וכן פירש רשב"ם שם. [וב'נמוקי יוסף' כתב, שגם רבינו יונה ורבינו נסים מפרשים כך]. וטעמו של דבר, מבואר ברשב"ם: אפשר הדבר, שזה המחזיק יודע שהרוכל דרכו להיות מחוץ לעירו זמן רב

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ולהתעכב בביתו זמן קצר, ולפיכך הוא מחזיק בבית כשהרוכל הוא מחוץ לעיר ועוזב אותו כשזה בא לעיר, ומשום כך לא הרגיש הרוכל שמישהו מחזיק בביתו. 27) נראה שצ"ל: אומרים לו, היינו הדיינים אומרים למחזיק שצריך להביא עדים שהשתמש ביום ובלילה. 28) שם אמרו: "ומודה רב הונא, בחנותא דמחוזא". פירוש, רב הונא שאמר שצריך להביא עדים שהשתמש שלש שנים ברציפות - מודה בחנויות שעשויות להשתמש בהן בימים בלבד, שמספיקה עדות של שימוש ביום במשך שלש שנים. [ב'תוספות' שם ד"ה ומודה, פירשו שצריך חזקה של שש שנים ביום, ויצטרפו לשלוש שנים שלימות, שלא אמרו שלוש מקוטעות (בלתי שלימות) מספיקות, אלא בלתי רצופות. והסכים לדעתם הראב"ד בהשגותיו כאן].

ד. שָׁלֹשׁ שָׁנִים[29] שֶׁאָמַרְנוּ, צָרִיךְ שֶׁיִּהְיוּ רְצוּפוֹת זוֹ אַחַר זוֹ. הֲרֵי שֶׁהֶחֱזִיק בְּשָׂדֶה וּזְרָעָהּ שָׁנָה וְהוֹבִירָהּ[30] שָׁנָה וּזְרָעָהּ שָׁנָה וְהוֹבִירָהּ שָׁנָה, אֲפִלּוּ עָשָׂה כֵּן כַּמָּה שָׁנִים[31] - לֹא הֶחֱזִיק. הָיָה דַּרְכָּן שֶׁל בְּנֵי אוֹתוֹ הַמָּקוֹם לְהוֹבִיר[32], אַף עַל פִּי שֶׁמִּקְצָתָן זוֹרְעִין שָׁנָה אַחַר שָׁנָה וּמִקְצָתָן זוֹרְעִין שָׁנָה וּמוֹבִירִין שָׁנָה - הֲרֵי זֶה הֶחֱזִיק; שֶׁהֲרֵי הוּא אוֹמֵר: לֹא הוֹבַרְתִּי אוֹתָהּ אֶלָּא כְּדֵי שֶׁתַּעֲשֶׂה הַרְבֵּה בִּשְׁנַת הַזְּרִיעָה[33].

29) שם. 30) לא זרעה. 31) אפילו אם זרעה שלש שנים. 32) כדי שלא להכחיש את הקרקע יותר מדי. 33) שדה שלא נזרעה שנה אחת, מוציאה בשנה שאחריה יבול מוגדל. וכתב הרשב"ם, שאפילו במקום שמובירים - אין שנת ההוברה מובאת בחשבון שני החזקה. ובמגיד־משנה מבאר, שגם דעת רבינו כך, ומכאן, שצריך להחזיק בה לא פחות מחמש שנים, ויזרע ראשונה שלישית וחמישית (ראה 'טור' שם).

ה. שְׁנֵי שֵׁתָּפִין[34] שֶׁהֶחֱזִיקוּ בְּשָׂדֶה שֵׁשׁ שָׁנִים, הָאֶחָד אֲכָלָהּ רִאשׁוֹנָה וּשְׁלִישִׁית וַחֲמִישִׁית, וְהַשֵּׁנִי אֲכָלָהּ שְׁנִיָּה וּרְבִיעִית וְשִׁשִּׁית - לֹא עָלְתָה חֲזָקָה לְאֶחָד מֵהֶם; שֶׁהֲרֵי בַּעַל הַקַּרְקַע אוֹמֵר: כֵּיוָן שֶׁלֹּא רָאִיתִי וְלֹא שָׁמַעְתִּי שֶׁהֶחֱזִיק בָּהּ אָדָם אֶחָד שָׁנָה אַחַר שָׁנָה, מִפְּנֵי זֶה לֹא מִחִיתִי[35]. לְפִיכָךְ, אִם כָּתְבוּ אֵלּוּ הַשֻּׁתָּפִין שְׁטָר בֵּינֵיהֶן שֶׁיִּשְׁתַּמְּשׁוּ בָּהּ שָׁנָה אַחַר שָׁנָה - כֵּיוָן שֶׁעָבְרוּ שָׁלֹשׁ שָׁנִים עָלְתָה לָהֶן חֲזָקָה[36]; שֶׁהַשְּׁטָר יֵשׁ לוֹ קוֹל[37], וְהוֹאִיל וְלֹא מִחָה - אִבֵּד זְכוּתוֹ. וְהוּא הַדִּין לְעֶבֶד שֶׁהֶחֱזִיקוּ בּוֹ שְׁנַיִם, וְנִשְׁתַּמְּשׁוּ בּוֹ שָׁנָה אַחַר שָׁנָה, אִם כָּתְבוּ שְׁטָר בֵּינֵיהֶן - הֲרֵי הֶחֱזִיקוּ.

34) שם עמוד ב, מעשה שהיה. 35) משום שראיתי שאין איש משתמש בה כדרך המחזיקים. בגמרא שם, נימק רבא: השותפים השתמשו בה לסירוגין, כדי שלא יחזיק בה אחד מהם בשלוש שנים רצופות ויטעון קניתי חלק שותפי, וכשם שאין כאן חזקה לשותף נגד חבירו, כך אין זו חזקה לגבי בעל הקרקע. כנראה לא ראה רבינו בזה נימוק משפטי, שהרי השותפים אין להם חזקה זה על זה (ראה משנה, שם מב.) אלא הסבר הגיוני להפיס דעתם של השותפים, ולכן מסר כאן נימוק אחר. ומובן שאינו שולל הסברו ההגיוני של רבא. 36) שם. בגמרא שם, נאמר סתם: "אבל כתיב עיטרא (=שטר) קלא אית ליה". ולא נתבאר אחר כמה שנים הרי זו חזקה. ברשב"ם שם מביא שלש שיטות בדבר: א. לאלתר, אם לא מיחה, משום שבוודאי שמע שנכתב ונחתם שטר שותפות על שדה שלו, והיה לו למחות; שיטה ב: אחר שש (יותר נכון: חמש), כדי ששותף אחד יחזיק שלש שנים, ואלמלא השטר אין כאן חזקה, מכיון שלא החזיק רצופות; שיטה ג - והיא שיטת רבינו, רבינו יונה והרא"ש וה'טור' חו"מ סי' קמ - ששלוש שנים מספיקות. והביאו ראיה מברייתא שם מא: "שלושה לקוחות מצטרפין", ואמר רב - וכולן בשטר (ראה הלכה ו). 37) וידע בעל הקרקע ששותפים הם, ומחזיקים בשדה ברציפות.

ו. אֲכָלָהּ[38] שָׁנָה זֶה הַמַּחֲזִיק וּמְכָרָהּ, וַאֲכָלָהּ הַלּוֹקֵחַ שָׁנָה וּמָכַר[39] לְלוֹקֵחַ שֵׁנִי, וַאֲכָלָהּ שָׁנָה: אִם מָכְרוּ זֶה לָזֶה בִּשְׁטָר - שְׁלָשְׁתָּן מִצְטָרְפִין, וַהֲרֵי זוֹ חֲזָקָה, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא מִחָה[40]; וְאִם מָכְרוּ שֶׁלֹּא בִּשְׁטָר - אֵינָהּ חֲזָקָה; שֶׁהַבְּעָלִים הָרִאשׁוֹנִים אוֹמְרִים: כֵּיוָן שֶׁלֹּא עָמַד בָּהּ אִישׁ אֶחָד שָׁלֹשׁ שָׁנִים, לֹא הֵצְרַכְתִּי לִמְחוֹת[41].

38) ברייתא שם, הובאה בהלכה הקודמת. 39) הלוקח. 40) ושטר יש לו קול, וידע ששלשתם מכוח אחד באו. 41) ולא ידעתי שזה מכר לזה, והלוקח מכר ללוקח שני.

ז. אֲכָלָהּ הָאָב[42] שָׁנָה, וְהַבֵּן[43] שְׁתַּיִם; הָאָב שְׁתַּיִם, וְהַבֵּן שָׁנָה; הָאָב שָׁנָה, וְהַבֵּן שָׁנָה, וְהַלּוֹקֵחַ מִן הַבֵּן שָׁנָה - הֲרֵי זוֹ חֲזָקָה[44]. וְהוּא שֶׁלָּקַח בִּשְׁטָר[45].

42) ברייתא שם מב. 43) שירש את אביו. 44) רבינו כתב סתם: "והבן", ומשמע בין גדול ובין קטן. ואין בזה סתירה להאמור לקמן (פי"ג ה"ב) שאין חזקה לקטן, משום שכאן התחיל האב לאכול, והכל יודעים שהבן ממשיך כיורשו של אביו (מגיד־משנה). 45) שבלי שטר לא יצא קול לאותה מכירה, ולא ידע בעל השדה שיש קשר בין המחזיקים בשנתיים הקודמות ובין המחזיק בשנה השלישית.

ח. אֲכָלָהּ בִּפְנֵי הָאָב[46], שֶׁהָיָה בַּעַל הַשָּׂדֶה, שָׁנָה, וּבִפְנֵי בְּנוֹ שְׁתַּיִם; אוֹ בִּפְנֵי הָאָב שְׁתַּיִם, וּבִפְנֵי הַבֵּן שָׁנָה; אוֹ בִּפְנֵי הָאָב שָׁנָה, וּבִפְנֵי בְּנוֹ שָׁנָה, וּבִפְנֵי לוֹקֵחַ מִן הַבֵּן שָׁנָה - הֲרֵי זוֹ חֲזָקָה[47]. וְהוּא[48] שֶׁמָּכַר[49] הַבֵּן זוֹ הַשָּׂדֶה בִּכְלַל שְׂדוֹתָיו[50], שֶׁהֲרֵי לֹא הִכִּיר הַמַּחֲזִיק שֶׁנִּמְכְּרָה[51] וּלְפִיכָךְ לֹא נִזְהַר בִּשְׁטָרוֹ; אֲבָל אִם מָכַר הַבֵּן שָׂדֶה זוֹ בִּפְנֵי עַצְמָהּ - אֵין לְךָ מֶחָאָה גְּדוֹלָה מִזּוֹ[52].

46) שם. 47) ודווקא כשהבן גדול, אבל אם הוא קטן אין זו חזקה, שהרי אין מחזיקים בנכסי קטן (לקמן פי"ד ה"ז),

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ואף־על־פי שהתחיל לאכול בחיי האב. ואין זה דומה לדין שבהלכה הקודמת, ושלא חילקנו בין בן גדול לקטן, שהרי שם הקטן הוא המחזיק, ובעל השדה המערער הוא גדול. אמנם רבינו סתם גם כאן ולא חילק בין גדול לקטן, אבל מוכרחים אנו לפרש כמו שפירשנו, שהרי גמרא מפורשת היא (כתובות יז:): משכחת לה (תמצאו אפשרות שלא יהיה נאמן לטוען קניתי את השדה אף־על־פי שהחזיק בה שלש שנים) כשאכלה שתיים בחיי האב ואחת בחיי הבן, וכדרב הונא, דאמר רב הונא: אין מחזיקים בנכסי קטן (ראה מגיד־משנה ולחם־משנה). 48) בתנאי. 49) שם. 50) כלומר, מכר כל שדותיו סתם, ולא פירש שגם שדה זו מכר, והלוקח טוען קניתי גם את זו, ואפילו אם הבן - המוכר מודה. 51) ויכול לטעון לא עלה על דעתי שמכרת שדה זו שקניתי מאביך (ע"פ פירוש רשב"ם שם). [ב'טור' שם סי' קמד כתב, אפילו כשפירש גם שדה זו בין אחרות - לא יצא הקול על שדה זו, ראה ב"ח שם]. 52) כשמכר השדה לאחרים, גילה דעתו שזה מחזיק בה שלא כדין. רבינו לא התנה כאן שמכר בשטר, כמו שכתב בה"ו ובה"ז, ומשמע שמכירה בעדים בלא שטר - גם כן נחשבת כמחאה. וה'טור' שם כתב, שכן פסקו הר"י והרמ"ה, והסברא מסייעת לשיטתם שהרי מחאה בפני שני עדים מועילה ואפילו בלי שטר (מגיד־משנה. ראה כסף־משנה).

ט. נָרָה[53] שָׁנָה אַחַר שָׁנָה, אֲפִלּוּ כַּמָּה שָׁנִים, הוֹאִיל וְלֹא נֶהֱנָה בָּהּ - אֵינָהּ חֲזָקָה[54]. וְכֵן אִם פָּתַח בָּהּ[55] שְׁבִילֵי הַמַּיִם[56] וּפִתֵּחַ וְשִׁדֵּד[57] בִּלְבַד, הוֹאִיל וְלֹא אָכַל פֵּרוֹת - אֵינָהּ חֲזָקָה.

53) חרשה. 54) שם לו: מחלוקת תנאים ואמוראים. ובמסקנא אמרו, שרבי ישמעאל ורבי עקיבא, ואחריהם רב ושמואל הכריעו: ניר אינה חזקה. 55) מימרא של רב נחמן, שם עמוד א. 56) להשקות את השדה. 57) פרר את הרגבים הגדולים שהוציאה המחרישה. החקלאים משתמשים בכלי מיוחד לכך (משדדה).

י. זְרָעָהּ[58] וְלֹא הִרְוִיחַ כְּלוּם, אֶלָּא זָרַע כּוֹר וְאָסַף כּוֹר - לֹא הֶחֱזִיק, שֶׁהֲרֵי לֹא נֶהֱנָה.

58) שם.

יא. אֲכָלָהּ[59] שַׁחַת[60] - לֹא הֶחֱזִיק[61]. וְאִם הָיָה הַמָּקוֹם דַּרְכָּן לִזְרֹעַ לְשַׁחַת מִפְּנֵי שֶׁדָּמָיו יְקָרִין[62] - הֲרֵי זוֹ חֲזָקָה.

59) מימרא של רב יוסף, שם. 60) קצר את התבואה לפני שבשלה, כדי להאכילה לבהמה. 61) סבור היה בעל השדה, שזה מפחד להשתמש בשדה כדרך העולם, מפני שירד לה בגזלנות ולא חשש שיטעון: קניתיה, ולפיכך לא מיחה. 62) במקום זה השחת ביוקר. בגמרא שם, נתן רבא דוגמא את מקום מושבו מחוזא, שתושביה היו עשירים ומקיימים הרבה בהמות, ולפיכך המספוא ביוקר.

יב. אֲכָלָהּ[63] עָרְלָה[64] שְׁבִיעִית[65] וְכִלְאַיִם[66], אַף עַל פִּי שֶׁנֶּהֱנָה בַּעֲבֵרָה - הֲרֵי זוֹ חֲזָקָה[67].

63) ברייתא שם. 64) פירות האילן בשלוש השנים הראשונות לנטיעתן, אסורים באכילה ובהנאה, ונקראים - ערלה, מלשון הכתוב (ויקרא יט, כג): וערלתם ערלתו את פריו. 65) פירות שגדלו בשנת השמיטה והם הפקר, ואין לבעל השדה בהם יותר זכות מלאחרים. 66) תבואה שנזרעה בכרם, נאסרו פירות הגפן והזרעים באכילה ובהנאה. 67) שתי גירסאות בברייתא זו: רשב"ם שם גורס: "אינה חזקה" (וכן נדפס בספרי הגמרא שבידינו), ורבינו חננאל (מובא ב'תוספות' שם ד"ה הכי) גורס: "הוה חזקה". ברור שרבינו קיבל גירסת רבינו חננאל. ולגירסא זו שני פירושים: ה'תוספות' שם שמפרשים אכילה באיסור אינה חזקה, והמדובר כאן כשאכל הזמורות (ענפים דקים הראויים למאכל בהמה) שמותרים בשנות הערלה. ובכלאים שגם הזמורות אסורים (פסחים כו:), המדובר כשלא הוסיפו הזמורות אחר הזריעה אחד ממאתיים שהיה בהן לפני הזריעה, ובטלה ההוספה, כמבואר בפסחים כה. שכלאי הכרם בטלים במאתיים של היתר, והפירות הוסיפו מאתיים ונאסרו. והדבר טבעי, שיחס ההוספה של הפירות מרובה על יחס הוספת הזמורות. ומשום שכל פירות שדות אלו אסורים, ואין הנאה אחרת בהיתר מאשר הזמורות - אכילתן היא חזקה, ואין זה דומה לאכלה שחת שבהלכה הקודמת, שאפשר להמתין ולאכול התבואה (וכן היא דעת הראב"ד בהשגותיו, וגם ה'טור' שם פסק כמותם). ורבינו מפרש שאכילת איסור היא חזקה. ובמגיד־משנה מסביר שיטתו, שדוחק הוא לפרש כלאי הכרם באופן אחר מערלה ושביעית שהמדובר בהן כשכל הזמורות גדלו באיסור. וגם לא נראה בעיניו לומר, שהפירות הוסיפו מאתים והזמורות לא.

יג. הָיָה הַמָּקוֹם[68] שֶׁהֶחֱזִיק בּוֹ סֶלַע אוֹ חַלָּמִישׁ[69], שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לִזְרִיעָה - צָרִיךְ לֵהָנוֹת בּוֹ בְּדָבָר הָרָאוּי לוֹ, כְּגוֹן שֶׁיִּשְׁטַח בּוֹ הַפֵּרוֹת אוֹ יַעֲמִיד בּוֹ בְּהֵמָה וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה. וְאִם לֹא נֶהֱנָה בּוֹ בְּכָל אוֹתָן הַשָּׁלֹשׁ שָׁנִים בְּדָבָר הָרָאוּי לוֹ - לֹא הֶחֱזִיק.

68) שם כט: 69) בגמרא כתוב: "צונמא", פירוש: שדה שאינה ראויה כלל לזריעה. [יונתן בן עוזיאל מתרגם את הכתוב (דברים לב, יג: "ויניקהו דבש מסלע ושמן מחלמיש צור" = כיפין, חלמיש צור = טינרין תקיפין. תרגום זה מלמדנו, שחלמיש משמעותו אדמה קשה מאד. ראה 'ערוך השלם' ערך טנר].

יד. הָיָה מַעֲמִיד[70] בְּהֵמָה בְּמָקוֹם מְסֻיָּם[71] מֵחֲצַר חֲבֵרוֹ, אוֹ שֶׁהָיָה מְגַדֵּל שָׁם תַּרְנְגוֹלִין, אוֹ מַעֲמִיד שָׁם תַּנּוּר וְכִירַיִם וְרֵחַיִם, אוֹ שֶׁנָּתַן שָׁם זִבְלוֹ, בֵּין שֶׁהֶעֱמִיד שָׁם מְחִיצָה[72] בֵּין שֶׁלֹּא הֶעֱמִיד, אִם נִשְׁתַּמֵּשׁ בִּדְבָרִים אֵלּוּ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן שָׁלֹשׁ שָׁנִים בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה, וְטָעַן עַל בַּעַל הֶחָצֵר וְאָמַר: אַתָּה נָתַתָּ לִי מָקוֹם זֶה אוֹ מְכַרְתּוֹ לִי - הֲרֵי זוֹ חֲזָקָה[73].

70) משנה וגמרא, שם נז. 71) ולא השתמש בכל החצר. 72) קיר או גדר מבדיל בין החלק שהוא משתמש בו לשאר החצר. 73) במשנה שם, חילקו בין העמיד מחיצה ללא העמיד. וביארו בגמרא שם, שהמדובר כשהמחזיק הוא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שותף באותה חצר, ודרכם של שותפים לא להקפיד על תשמישים אלה, ולפיכך אין זו חזקה, ועל העמדת מחיצה מקפידים. ופירש הר"י מיגש שם, שהמדובר בחזקת השימוש, ולא בטוען מכרת או נתת לי מקום זה, ובזה חילק בין שותפים לאדם זר, שבאדם זר אפילו העמיד מחיצה - אין לו חזקת שימוש, ולשותף יש חזקת שימוש כשהעמיד מחיצה, אבל חזקת שלש שנים בטענת מכירה או נתינה מועילה בין בשותפים ובין באדם זר. ורבינו קיבל פירושו, וכתב בפ"ה מהל' מהלכות שכנים ה"ה: "בחצר חבירו אפילו העמיד בהמתו ועשה לו מחיצה - לא החזיק", והכוונה לחזקת שימוש, וכאן אנו עוסקים בטענת מכירה או נתינה וחזקת שלש שנים, ובזה אין כל הבדל בין שותפים או לא שותפים, וגם לא בין העמיד מחיצה ללא העמיד - בכל אופן מועילה החזקה. [ורשב"ם שם פירש שהמדובר בטענת מכירה ונתינה. ראה 'טור' שם סי' קמ וב'בית יוסף'].

טו. שָׂדֶה[74] שֶׁהִיא מֻקֶּפֶת גָּדֵר, וּבָא זֶה שֶׁהֶחֱזִיק בָּהּ וְזָרַע חוּץ לַגָּדֵר וְנֶהֱנָה בְּכָל מָקוֹם שֶׁאֵינוֹ שָׁמוּר, אַף עַל פִּי שֶׁאָכְלוֹ שָׁנָה אַחַר שָׁנָה - לֹא עָלְתָה לוֹ חֲזָקָה. שֶׁהַבְּעָלִים טוֹעֲנִין וְאוֹמְרִין: כֵּיוָן שֶׁרָאִינוּ שֶׁזּוֹרֵעַ בְּמָקוֹם מֻפְקָר, אָמַרְנוּ: כָּל מַה שֶּׁזָּרַע - חַיַּת הַשָּׂדֶה תֹּאכְלֶנּוּ, וּלְפִיכָךְ לֹא מִחִיתִי. וְהוּא הַדִּין לְכָל הַזּוֹרֵעַ מָקוֹם שֶׁאֵינוֹ שָׁמוּר, אֶלָּא רֶגֶל חַיָּה וְיַד כָּל אָדָם מְצוּיִין בּוֹ.

74) מימרא של רב יהודה, שם לו.

טז. אֲכָלָהּ כֻּלָּהּ[75] חוּץ מִבֵּית רֹבַע[76] - הֶחֱזִיק בְּכֻלָּהּ חוּץ מֵאוֹתוֹ בֵּית רֹבַע שֶׁלֹּא נֶהֱנָה בּוֹ[77]. אֲפִלּוּ הָיָה חַלָּמִישׁ בְּתוֹךְ הַשָּׂדֶה[78], הוֹאִיל וְלֹא נִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ כָּרָאוּי לוֹ[79] - אֵין לָזֶה בּוֹ חֲזָקָה.

75) מימרא של רבא, שם כט: 76) שטח שזורעים בו רובע הקב תבואה. 77) ואין אנו אומרים ששטח קטן כזה בטל לגבי השדה. ודווקא בבית רובע, אבל שטח פחות ממנו - בטל לגבי השדה, וכאילו החזיק גם בו ('טור' שם סי' קמא).
78) ואינו ראוי לזריעה. 79) כגון לשטיחת פירות וכדומה (ראה למעלה הי"ג).

יז. הֶחֱזִיק[80] אֶחָד בָּאִילָנוֹת וְאָכַל פֵּרוֹתֵיהֶן, וְאֶחָד הֶחֱזִיק בַּקַּרְקַע וּזְרָעָהּ וְאָכַל פֵּרוֹתֶיהָ, וְכָל אֶחָד מִשְּׁנֵיהֶם טוֹעֵן: שֶׁהַכֹּל שֶׁלִּי וַאֲנִי לְקַחְתִּיו - זֶה שֶׁהֶחֱזִיק בָּאִילָנוֹת וַאֲכָלָן שָׁלֹשׁ שָׁנִים - יֵשׁ לוֹ הָאִילָנוֹת וְקַרְקַע שֶׁצְּרִיכִין לוֹ, וְהוּא כִּמְלוֹא הָאוֹרֶה וְסַלּוֹ[81] חוּצָה[82] לְכָל אִילָן וְאִילָן, וְזֶה שֶׁהֶחֱזִיק בַּקַּרְקַע - יֵשׁ לוֹ שְׁאָר הַקַּרְקַע.

80) שם לז. 81) המקום שתופס המלקט את הפירות והסל שבידו. ("אורה" = קוטף תאנים, מובן שהוא־הדין לכל מיני פירות. רש"י שם פכ: מבאר: אורה - בתאנים; בוצר - בענבים; קוצר - בתבואה; גודר - בתמרים; מוסק - בזיתים; מלקט - בשאר פירות). 82) מחוץ למקום שתופסים הענפים שמלקט מהם הפירות. בגמרא שם, אמר רב פפא: "זה קנה אילנות וחצי קרקע, וזה קנה חצי קרקע", ומפרש רבינו מה שאמר "וחצי קרקע" הכוונה כמלא אורה וסלו (וכן פירש רשב"ם שם), משום ששנינו (שם פא.) "קנה שלשה (אילנות) - קנה קרקע", ומפרש רבי יוחנן (שם פב:) כמלא אורה וסלו. בפכ"ד מהלכות מכירה, מחלק רבינו בין מוכר שני אילנות למוכר שלשה: שנים - אין לו קרקע, שלשה - יש לו. וכאן בשני לקוחות, לא חילק בין שנים לשלושה, ונראה שגם בשני אילנות יש לו קרקע. וכן כתב גם רשב"ם שם, ומבאר שבנידון שלפנינו אפילו בשני אילנות קנה קרקע, משום שבשני לקוחות - אומר קונה האילנות לקונה הקרקעות: כשם שלך מכר בעין יפה, כך גם לי מכר בעין יפה (סברא זו נאמרה שם לז: גבי עקירת האילנות אחר שיבשו), אבל בדין שבמשנה שמכר האילנות והשאיר הקרקע לעצמו, אנו אומרים "מוכר בעין רעה מוכר", והשאיר לעצמו את כל הקרקע כשמכר שני אילנות, וכשמכר שלושה אילנות, הרי זה כמוכר שדה אילן, ולפיכך קנה קרקע (ראה הלכות מכירה שם).

יח. וְכֵן[83] הָאוֹכֵל כָּל פֵּרוֹת אִילָן[84] שָׁלֹשׁ שָׁנִים, וְטָעַן עַל בַּעַל הָאִילָן: אַתָּה מָכַרְתָּ לִי אִילָן זֶה וְקַרְקָעוֹ[85] - הֲרֵי זֶה יֵשׁ לוֹ קַרְקַע כְּעֵבִי הָאִילָן[86] עַד הַתְּהוֹם[87].

83) שם לז: ולח. 84) אפילו אילן אחד. 85) מכרת לי בפירוש גם את הקרקע שתחת האילן. 86) ומה ששנינו (שם פא.) שאפילו כשמכר שני אילנות אין לו קרקע כלל, וכשיתייבש האילן אינו יכול לנטוע אחר במקומו אלא נוטל את האילן שקנה - היינו כשקנה אילן סתם, אבל כשהלוקח טוען קניתי בשטר גם את הקרקע ואבד שטרי ואכלתי שלוש שנים - הרי זה נאמן וקנה הקרקע. ושאלו בגמרא שם: "מה הוה ליה למיעבד?" פירוש: מה יכול לעשות בעל הקרקע שמכר אילן בלא קרקע, כדי לסתור טענת הלוקח אם יבוא אחר שלש שנים ויטען: קניתי גם הקרקע ויש לי חזקה? ופירשו שם, שהמוכר צריך למחות בפני עדים לפני גמר שלש שנים ולהצהיר, דעו, שמכרתי את האילן בלבד בלי קרקע. רבינו קיצר ולא פירש שהמדובר כשלא מיחה, כי זה מובן מאליו שמחאה כזו מועילה. 87) ואם ייבש האילן - יטע אחר במקומו, ובעל הקרקע אינו רשאי לחפור כנגד האילן אפילו בעומק רב.

יט. שְׂדֵה אִילָן[88] שֶׁהָיוּ בּוֹ שְׁלֹשִׁים אִילָנוֹת בְּתוֹךְ בֵּית שָׁלֹשׁ סְאִין[89], וְאָכַל עֲשָׂרָה בְּשָׁנָה רִאשׁוֹנָה[90], וַעֲשָׂרָה בְּשָׁנָה שְׁנִיָּה, וַעֲשָׂרָה בְּשָׁנָה שְׁלִישִׁית - הֶחְזַק בַּכֹּל. וְהוּא[91] שֶׁהָיוּ עֲשָׂרָה שֶׁאָכַל מְפֻזָּרוֹת בְּכָל בֵּית הַשָּׁלֹשׁ סְאִין[92], וְלֹא הוֹצִיאוּ שְׁאָר הָאִילָנוֹת פֵּרוֹת; אֲבָל אִם הוֹצִיאוּ שְׁאָר הָאִילָנוֹת פֵּרוֹת וְלֹא אֲכָלָן - לֹא הֶחְזַק אֶלָּא בַּמָּה שֶׁאָכַל[93].

88) שם לו: ולז. 89) שטח שזורעים בו שלש סאים תבואה (השטח המקובל לנטיעת אילנות הוא בית סאה לעשרה אילנות. ראה 'תוספות' שם ד"ה ממטע).
90) שלושה מבית סאה זה, שלושה מזה וארבעה מהשלישי.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

91) וזה נאמר (בתנאי). 92) שכל בית סאה הוא שדה שלם בפני עצמו, ולפיכך לא החזיק בבית סאה שלא אכל פירותיו. [כתב הרשב"ם שם בשם רבינו חננאל, שמדובר בבנות שוח (מין תאנים שפירותיהן בשלים שנה שלישית לחניטתם), ואפשר שהאילנות שהוציאו פירות בשנה זו חנטו לפני שנתיים, ובשנה שאחריה אכל פירות שחנטו בשנה שאחרי הקניה, ובשלישית הבשילו הפירות שחנטו בשנת הקניה]. 93) אנו אומרים, משום שהשדה אינה שלו - לא אכל כל הפירות. ובעל הקרקע לא מיחה, משום שראה שזה אינו אוכל כדרך בעל כל השדה (רשב"ם שם).

כ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[94] בְּשֶׁאָכַל הוּא מִקְצָת הַפֵּרוֹת וּבָזְזוּ הָעָם שְׁאָר הַפֵּרוֹת[95]; אֲבָל אִם מַנִּיחַ פֵּרוֹתֵיהֶן עֲלֵיהֶן, הוֹאִיל וְאָכַל אֵילָן מִכָּאן וְאֵילָן מִכָּאן מִכָּל הַשָּׂדֶה - הֶחֱזִיק בְּכָל הַשָּׂדֶה, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא אָסַף כָּל פֵּרוֹתֶיהָ[96].

94) שאם לא אכל כל הפירות, לא הוחזק בכל השדה? 95) אין דרכו של בעל השדה להפקיר פירותיו ולתת לאחרים לקטוף אותם. 96) בגמרא שם אמרו: "והוא דבאזי באזוזי". ופירש רבינו, שבזזו העם את הפירות שלא לקט המחזיק, ובהתאם לפירושו זה, פירש מה שאמרו "והוא", הכוונה: אימתי לא החזיק בכולו? והרשב"ם, וכן הראב"ד מפרשים: אימתי זו חזקה? "דבזו בזויי" פירוש, כגון שאכלם מפוזרים, שאכל מכל שלושת בתי הסאה, היינו שלושה, שלושה וארבעה (בזיעה = קריעה, בקיעה בארמית. במדרש רבה ויקרא ו, ח: בזע פורפורין דיליה, בעברית: קרע לבוש ארגמן שלו), אבל כשאכל כל עשרה האילנות מבית סאה אחד או משניים - לא קנה אלא מקום שאכל. לדין זה עצמו מודה גם רבינו, כמפורש למעלה בהלכה זו, אף־על־פי שנטה מפירושם. [כתב ב"טור" שם, שאם היו מפוזרים יותר מבית סאה לעשרה אילנות - לא קנה הכל אלא הצריך לאילנות. וכתב עוד בשם רשב"ם, שאם היו נטועים בצפיפות יותר מעשרה אילנות לבית סאה - לא קנה אלא במה שהחזיק. ורבינו מאיר הלוי חולק, ודעתו שאפילו היו צפופים עד ארבע אמות לכל אילן הרי זו חזקה, אבל בפחות מארבע אמות נידונים כעקורים, משום שסופם להתייבש בזמן קצר. ורבינו לא גילה דעתו בדינים אלה].

~ יום שלישי כ"ד טבת ~

פֶּרֶק שְׁלִשָׁה עָשָׂר[1]

1) מבאר דין אלה שאין להם חזקה, כגון האומנים והשותפים.

א. וְאֵלּוּ[2] שֶׁאֵין מַעֲמִידִין הַקַּרְקַע בְּיָדָן אַף עַל פִּי שֶׁאֲכָלוּם שָׁלֹשׁ שָׁנִים: הָאֻמָּנִין[3] וְהָאַרִיסִין[4] וְהָאַפּוֹטְרוֹפִּין וְהַשֻּׁתָּפִין, וְהָאִישׁ בְּנִכְסֵי אִשְׁתּוֹ, וְהָאִשָּׁה בְּנִכְסֵי בַּעְלָהּ, וּבֵן בְּנִכְסֵי אָבִיו, וְהָאָב בְּנִכְסֵי הַבֵּן[5]. שֶׁכָּל אֶחָד מֵאֵלּוּ אֵין מַקְפִּידִין זֶה עַל זֶה, לְפִיכָךְ אֵין אֲכִילָתָן רְאָיָה אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא מִחוּ בָּהֶן הַבְּעָלִים. אֶלָּא תַּחֲזֹר הַקַּרְקַע לַבְּעָלִים שֶׁהֵבִיאוּ רְאָיָה שֶׁזֹּאת הַקַּרְקַע יְדוּעָה לָהֶן, וְיִשָּׁבַע הֶסֵּת[6] שֶׁלֹּא מָכְרוּ וְשֶׁלֹּא נָתְנוּ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[7].

2) משנה בבא בתרא מב. 3) שמקבלים בניינים לתקנם או בונים בתים שלמים על מגרשים של אחרים בשכר. [רשב"ם מפרש המשנה, במטלטלין שמעמידים אותם בחזקת האדם שהם תחת ידו (דיניה מבוארים למעלה פרק ט). ורבינו גרשום בפירוש הנדפס בגליונות הגמרא שבידינו מפרש גם כן שהמדובר במטלטלין, ומלמדת המשנה, שאפילו היו הכלים בידיהם שלוש שנים אין להם חזקה. ובהגהות מיימוניות כאן אות א, כתב, שרבינו גרשום אינו גורס "האומנין" במשנתנו, ומי שגורס מתכוון לעבד שמסרו רבו לאומן ללמדו אומנות, ועבדים דינם כקרקעות ומכאן שהוא מפרש משנתנו בקרקעות, ולא כהגירסא בספרים שבידינו]. 4) חוכרי שדות על מנת לקבל חלק מהיבול - אחוז מסויים או מידה קבועה. 5) לקמן מבאר רבינו בפרטות דיניהם של כל אלה שמנה כאן. 6) שלא מכר. 7) למעלה פרק ט הלכה א בדין חזקת מטלטלין.

ב. וְכֵן[8] רָאשֵׁי גְלִיּוֹת שֶׁל אוֹתוֹ זְמַן[9] וְהַגַּזְלָן וְהָעוֹבֵד כּוֹכָבִים - אֵין אֲכִילָתָן רְאָיָה, מִפְּנֵי שֶׁהֵן בַּעֲלֵי זְרוֹעַ[10]. וְכֵן חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן - אֵין אֲכִילָתָן רְאָיָה, מִפְּנֵי שֶׁאֵין לָהֶם טַעֲנָה[11] כְּדֵי שֶׁתַּעֲמֹד הַקַּרְקַע בְּיָדָן, אֶלָּא תַּחֲזֹר לַבְּעָלִים. וְכֵן הַמַּחֲזִיק בְּנִכְסֵיהֶן[12] - אֵין אֲכִילָתָן רְאָיָה.

8) שם לו. 9) אותה התקופה שבה אמרו דין זה. 10) אנשים תקיפים ובעל השדה מפחד למחות בהם. [בגמרא שם אמרו: הני דבי ריש גלותא לא מחזקי בן ולא מחזיקינן בהו (=אלה מבית ראש הגולה אין להם חזקה בנכסינו ואין לנו חזקה בנכסיהם). הדין הראשון ונימוקו כתב רבינו כאן ודילג לגמרי על הדין השני. והרשב"ם שם מנמק את הדין השני, משום שיש להם הרבה קרקעות ואינם יכולים לעבד את כולם, אינם מקפידים שאחרים יעבדום וישביחום, וכשירצו יוציאום מידי המחזיקים בכוח אף על פי שלא מיחו. 11) טענתם אינה נחשבת כטענת גדול בריא, והרי אמרו: חזקה שאין עימה טענה אינה חזקה. [ובמגיד משנה בשם יש מפרשים מנמק, שחזקה מועילה משום שבעל השדה לא מיחה, ואין מוחים בקטן]. (ראה למעלה פרק י"ב הלכה ז). לא נמצא מקור מפורש בגמרא לדין זה. והרמב"ן והרשב"א חולקים על רבינו וסוברים שחזקת קטן היא חזקה. 12) מימרא של רבא, בבא מציעא לט.

ג. כֵּיצַד אֵין מַעֲמִידִין אֶת הַקַּרְקַע בְּיָדָן? רְאוּבֵן שֶׁאָכַל שְׁדֵה שִׁמְעוֹן שְׁנֵי חֲזָקָה, וְהוּא טָעַן שֶׁהִיא לְקוּחָה בְּיָדוֹ, וְהֵבִיא שִׁמְעוֹן עֵדִים שֶׁהִיא יְדוּעָה לוֹ, וְכֵן הֵבִיא עֵדִים שֶׁרְאוּבֵן יָדוּעַ שֶׁהוּא שֵׁתָּפוֹ אוֹ אֲרִיסוֹ אוֹ אַפּוֹטְרוֹפּוֹסוֹ, וּמִפְּנֵי זֶה לֹא מִחָה - תַּחֲזֹר הַשָּׂדֶה לִשְׁמְעוֹן, וְיִשָּׁבַע הֶסֵּת שֶׁלֹּא מָכַר וְלֹא נָתַן. וְהוּא הַדִּין לִשְׁאָרָן[13]. אֲבָל אִם לֹא הֵבִיא שִׁמְעוֹן

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רְאָיָה שֶׁרְאוּבֵן הָיָה שֵׁתָּף אוֹ אָרִיס, אֶלָּא רְאוּבֵן הוֹדָה מֵעַצְמוֹ וְאָמַר: הֵן הוּא שֵׁתָּפִי וּמָכַר לִי, הוֹאִיל וְאָכַל שְׁנֵי חֲזָקָה, וְיָכוֹל לוֹמַר: לֹא הָיָה שֵׁתָּפִי מֵעוֹלָם - הֲרֵי זֶה נֶאֱמָן[14] כִּשְׁאָר כָּל אָדָם.

13) לכל אלה שנמנו למעלה. 14) במיגו, מתוך שיכול היה לטעון אינני שותף שלך.

ד. הָאֲמָנִין כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁהָיוּ בּוֹנִין בָּהּ אוֹ מְתַקְּנִין אוֹתָהּ שָׁנִים רַבּוֹת. יָרְדוּ מֵאֲמָנוּתָן[15], אִם אָכְלוּ אוֹתָן שָׁלֹשׁ שָׁנִים מֵאַחַר שֶׁיָּרְדוּ מֵאֲמָנוּתָן - יֵשׁ לָהֶן חֲזָקָה[16].

15) ברייתא שם מז. 16) אפילו בבית שנמסר לידו לפני שירד מאומנתו (ראה למעלה פרק ט הלכה ג בדין חזקת מטלטלין).

ה. הָאֲרִיסִין[17] כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁהָיָה אָרִיס לְאָבִיו[18] שֶׁל בַּעַל הַשָּׂדֶה אוֹ לְאַנְשֵׁי מִשְׁפַּחְתּוֹ; שֶׁכֵּיוָן שֶׁהוּא אָרִיס שֶׁל בָּתֵּי אָבוֹת[19], אֵין מְמַחִין הַבְּעָלִים בְּיָדוֹ[20]. אֲבָל אִם זֶה הוּא שֶׁנַּעֲשָׂה אָרִיס תְּחִלָּה[21], הוֹאִיל וַאֲכָלָהּ כֻּלָּהּ שְׁנֵי חֲזָקָה - מַעֲמִידִין אוֹתָהּ בְּיָדוֹ; וְאוֹמְרִין לַבְּעָלִים: הֵיאַךְ אָכַל שָׁנָה אַחַר שָׁנָה וְלֹא מִחִיתָ בּוֹ.

17) שם מו: 18) אריס קבוע במשך שנים רבות. 19) משפחות. 20) אין הבעלים מקפידים שיאכל כל הפירות שלוש שנים ואחר כך יאכלו הם שלוש שנים או יותר כפי שהותנה ביניהם. בגמרא שם הקשו, למה אריס אין לו חזקה כשאכל כל הפירות שלוש שנים, הרי יכול הוא לטעון: כשהייתי אריס נטלתי חלק מהפירות. ועכשיו, כשנטלתי הכול שלוש שנים - למה לא מחית? ומתרץ רבי יוחנן: "באריסי בתי אבות". ופירש רבינו כמבואר כאן. 21) פעם ראשונה במשפחתו.

ו. אָרִיס[22] שֶׁל בָּתֵּי אָבוֹת שֶׁהוֹרִיד אֲרִיסִין תַּחַת יָדוֹ[23] - יֵשׁ לוֹ חֲזָקָה; שֶׁאֵין מוֹרִידִין אֲרִיסִים אֲחֵרִים[24] לְנִכְסֵי אָדָם וְהוּא שׁוֹתֵק. אֲבָל אִם חִלֵּק לַאֲרִיסִין אֲחֵרִים שֶׁהָיוּ בָּהּ - אֵין לוֹ חֲזָקָה; שֶׁמָּא מְמַנֶּה עַל הָאֲרִיסִין עָשׂוּ אוֹתוֹ[25]. וְאָרִיס[26] שֶׁיָּרַד מֵאֲרִיסוּתוֹ[27] וַאֲכָלָהּ שָׁלֹשׁ שָׁנִים מֵאַחַר שֶׁיָּרַד - הֶחֱזִיק[28].

22) מימרא של רב נחמן שם. 23) בגמרא שם: "תחתיו", כלומר, מסר להם את כל האריסות וסילק ידיו מטיפול בשדה. 24) והוא מתעסק גם כן בחלק מן השדה. 25) הבעלים, ונתנו לו רשות להוריד גם אריסים אחרים שיעבדו בהשגחתו ובאחריותו. 26) ברייתא שם מז. 27) הפסיק מלהתעסק באריסות. 28) אפילו כשקיבל באריסות לפני שירד מאריסותו.

ז. הָאַפּוֹטְרוֹפּוֹסִין כֵּיצַד? בֵּין שֶׁהָיָה אַפּוֹטְרוֹפּוֹס עַל שָׂדֶה זוֹ בֵּין עַל שְׁאָר נְכָסִים, בֵּין שֶׁמִּנּוּ אוֹתָם בֵּית דִּין[29] בֵּין שֶׁמִּנָּה אוֹתָם אֲבִי יְתוֹמִים[30], וְגָדְלוּ הַיְתוֹמִים וְהִנִּיחוּ אוֹתָן[31], בֵּין שֶׁמִּנָּה אָדָם אַפּוֹטְרוֹפּוֹס עַל הוֹצָאָתוֹ וְהַכְנָסָתוֹ, הוֹאִיל וְהֵן מִשְׁתַּמְּשִׁין בִּרְשׁוּת - אֵין לָהֶן חֲזָקָה[32]. עָבְרוּ הָאַפּוֹטְרוֹפִּין מִמִּנּוּיָן, וְאָכְלוּ שָׁלֹשׁ שָׁנִים אַחַר שֶׁעָבְרוּ - הֲרֵי זוֹ חֲזָקָה[33].

29) על נכסי יתומים. 30) כל שכן הוא שמינוהו בית דין (מגיד משנה. ונראה כוונתו: שהרי בית דין בודקים יפה מהימנותו של אדם לפני שמוסרים לידו נכסי יתומים ואם אין מאמינים לו כל שכן שאין מאמינים לאפוטרופוס שמונה על ידי אביהם, שאינו בודק כל כך). 31) השאירו את הנכסים בידי האפוטרופוס. 32) לקמן (פרק יד הלכה ז) כותב רבינו: "אין מחזיקים (איש נכרי שאינו אפוטרופוס) אפילו הגדיל ... עד שיאכל שלוש שנים רצופות אחר שיגדיל", ומכאן, שאפוטרופוס שברשות ירד - אין לו חזקה אפילו כשיאכל שלוש שנים אחר שיגדיל, שאם לא כן, מה הוא ההבדל בין אפוטרופוס לשאר בני אדם, ולמה הוצרך כאן לטעם שמשתמשים ברשות? (מקור דין זה בבבא מציעא לט:) (ראה רש"י שם ולחם משנה כאן) ולקמן פרק י"ד הלכה ז יתבאר עוד, ראה הערותינו שם). 33) בגמרא שם נאמר דין זה לגבי אומנים ואריסים, ומהם למד רבינו לאפוטרופוס.

ח. הַשֻּׁתָּפִין[34] כֵּיצַד? אִם הָיָה שֵׁתָּף בְּשָׂדֶה זוֹ, וְאֵין בָּהּ דִּין חֲלֻקָּה[35], אַף עַל פִּי שֶׁאָכַל אֶת כֻּלָּהּ הָאֶחָד מֵהֶן כַּמָּה שָׁנִים - הֲרֵי הִיא בְּחֶזְקַת שְׁנֵיהֶם[36]. וְאִם יֵשׁ בָּהּ דִּין חֲלֻקָּה, וַאֲכָלָהּ הָאֶחָד כֻּלָּהּ שְׁנֵי חֲזָקָה - יֵשׁ לוֹ חֲזָקָה[37]; שֶׁהֲרֵי אוֹמֵר לְשֻׁתָּפוֹ: אִם בֶּאֱמֶת שֶׁלֹּא מָכַרְתָּ וְלֹא נָתַתָּ, הֵיאַךְ אָכַלְתִּי אֶת כֻּלָּהּ וְאַתָּה שׁוֹתֵק וְלֹא מִחִיתָ כָּל שָׁלֹשׁ שָׁנִים? וְכֵן הָאִישׁ[38] שֶׁאָכַל בִּנְכְסֵי אִשְׁתּוֹ שְׁנֵי חֲזָקָה, אַף עַל פִּי שֶׁהִתְנָה עִמָּהּ שֶׁאֵין לוֹ פֵּרוֹת בִּנְכָסֶיהָ[39], וַאֲפִלּוּ הִתְנָה עִמָּהּ כְּשֶׁהִיא אֲרוּסָה שֶׁלֹּא יִירָשֶׁנָּה[40], וְאַחַר כָּךְ אָכַל וּבָנָה וְהָרַס[41] וְעָשָׂה כָּל מַה שֶׁעָשָׂה; וְכֵן הָאִשָּׁה[42] שֶׁאָכְלָה פֵּרוֹת בִּנְכְסֵי בַּעְלָהּ וְנִשְׁתַּמְּשָׁה בָּהֶן כְּחֶפְצָהּ כַּמָּה שָׁנִים, אַף עַל פִּי[43] שֶׁיִּחֵד לָהּ שָׂדֶה בִּמְזוֹנוֹתֶיהָ וְאָכְלָה שָׂדוֹת אֲחֵרוֹת - אֵין אֲכִילָתָן רְאָיָה[44]. וְכֵן הַבֵּן[45] שֶׁהוּא סוֹמֵךְ עַל שֻׁלְחָנוֹ שֶׁל אָבִיו וְנֶחְשָׁב בִּכְלַל בְּנֵי בֵיתוֹ, אִם אָכַל נִכְסֵי אָבִיו שְׁנֵי חֲזָקָה, וְכֵן הָאָב שֶׁאָכַל נִכְסֵי בֵּן זֶה שֶׁהוּא סוֹמֵךְ עָלָיו שְׁנֵי חֲזָקָה - אֵין אֲכִילָתָן רְאָיָה[46].

34) בבא בתרא מב: 35) שדה קטנה, שאם יחלקוה לא יהיה כל חלק ראוי לעיבוד רגיל (בפרק א מהלכות שכנים הלכה ד מבאר רבינו שיעורם של קרקעות שונים שאין בהם דין חלוקה, ראה שם). 36) השותף יכול לטעון הסכמתי שאתה תאכל שלוש או ארבע שנים שדה קטנה זו, ואחר כך אני אוכל תקופה דומה, משום שהיבול קטן ולא רצוי לחלקו לשני חלקים. 37) בגמרא שם עמדו על הסתירה שבדברי שמואל, שבמקום אחד אמר שותף אין לו חזקה ובמקום אחר אמר שיש לו חזקה, ותירץ רבינא, כאן כשיש בה דין חלוקה, וכאן כשאין בה, [בגמרא שם משמע

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ששמואל לא גרס במשנה: "השותפין"]. מלשונו של רבינו שכתב "ואם יש בה דין חלוקה ואכלה האחד כולה שני חזקה", משמע ששני תנאים כאן: א. שיש בה דין חלוקה; ב. שאכלה כולה, אבל אם אכל חצייה אין זו חזקה, אפילו יש בה דין חלוקה, וכן אם אכלה כולה ואין בה דין חלוקה. [בטור חושן משפט סימן קמט מביא שיטת רבינו חננאל, שלרבינא אין כל הבדל בין אכלה כולה לאכלה חצייה, וקובעת רק העובדא אם יש בה דין חלוקה. והרי"ף דעתו כשיטת רבינו שהרי כתב: "בדאית (כשיש) בה דין חלוקה וקא נחית (וירד) לכולה". ראה בית יוסף חושן משפט שם]. 38) משנה שם מב. וגמרא מט. 39) כשלא התנה כך אינו צריך להשמיענו שאין לו חזקה, שהרי הבעל אוכל פירות נכסי האשה מן הדין ואכילתו אינה הוכחה שקנה את השדה. 40) ותנאי זה, אם הותנה לפני הנישואין, מועיל, כרב כהנא שם מט. ומשמיענו רבינו, שאף על פי שהסתלק לגמרי מכל זכות שהיא בנכסי אשתו - אין לו חזקה כשאכל פירות, משום שיכולה לטעון למען שלום בית לא מחיתי. (פרטי דין וויתור הבעל על זכויותיו בנכסי אשתו מבוארים בפרק כ"ג מהלכות אישות. ראה שם וראה סמ"ע חושן משפט סימן קמט סעיף קטן י, יא ויב). 41) לטובת הנכסים, אבל אם הזיק וקלקל את הקרקע, צריכה למחות, כרב שם (נ:): כגון שחפר בשדה בורות שיחין ומערות. ואם לא מיחתה - יש לו חזקה. [במגיד משנה פירש דברי רבינו בקלקל ואף על פי כן אין לו חזקה, ומזה הסיק שרבינו לא פסק כרבא אלא כרב יוסף. אולם אין הוכחה מכרעת מדברי רב יוסף שם, שבחפר בה בורות והזיק אינה צריכה למחות, שהרי אפשר שהוא רק מפרש דבריו של רב באופן אחר, ולמה לנו לקבוע מחלוקת בין הרב והתלמיד (רב יוסף הוא רבו של רבא)]. 42) משנה שם מב. 43) גמרא שם נא. 44) שהבעל אינו מקפיד כשאשתו נוטלת למזונותיה יותר מזה שקצב לה. 45) משנה שם מב. 46) שאין דרכם להקפיד זה על זה. ורשב"ם שם מפרש, שהם כאפוטרופוסים זה לזה.

ט. וּבֵן[47] שֶׁפֵּרַשׁ[48] מֵאָבִיו, וְאִשָּׁה שֶׁנִּתְגָּרְשָׁה אֲפִלּוּ סְפֵק גֵּרוּשִׁין[49] - הֲרֵי הֵן כִּשְׁאָר כָּל אָדָם[50].

~ נקודות משיחות קודש ~

"וּבֵן שֶׁפֵּרַשׁ מֵאָבִיו, וְאִשָּׁה שֶׁנִּתְגָּרְשָׁה... כו' הֲרֵי הֵן כִּשְׁאָר כָּל אָדָם".

הקב"ה וישראל נמשלו לאב ובן, שנאמר "בנים אתם לה' אלוקיכם", וכמו כן נמשלו לבעל ואשה כמבואר במדרשי חז"ל רבים המדמים את הקב"ה וישראל לחתן וכלה. ואם נבוא להסביר הלכה זו במשמעותה הרוחנית, יקשה להסביר את הדין שבן בנכסי אביו ואשה בנכסי בעלה אין להם חזקה, והלא כל עבודת ה' קשורה בשכר, הן שכר רוחני בעולם הבא והן שכר גשמי בעולם הזה ("שיסיר ממנו כל הדברים המונעים אותנו מלעשותה כו' ... וישפיע לנו כל הטובות כו'"). ולא עוד, אלא שתכלית עבודתו של אדם היא שנעשה "שותף לקב"ה במעשה בראשית", ואיך מתאים כל זה עם הדין ש"בן בנכסי אביו אין לו חזקה".

וההסבר הוא: הן אמת שעבודת הבן לאביו היא בלשון הזוהר שהובא בתניא "כברא דאשתדל בתר אבוי ואימי' דרחם לון יתיר מגרמי' ונפשי' ורוחי' ונשמתי' כו' ומסר גרמי' למיתה עלייהו כו'" כלומר תכלית הביטול, וכן הוא גם לגבי "אשה כשרה שעושה רצון בעלה" ואף שהעבודה והביטול הוא יסוד וראשית העבודה, בכל זאת רצונו של הקב"ה שהעבודה תהיה גם באופן החודר את כל מציאותו, היינו שתהיה מציאות האדם עם כל פרטי כוחות נפשו, ובכל זאת תהיה מציאותו חדורה באלקות.

וזהו "בן שפירש מאביו ואשה שנתגרשה מבעלה", שמלבד תנועת הביטול ומסירות הנפש, נדרשת מיהודי גם עבודה בכח עצמו וזו מתאפשרת רק ב"פירש" או "נתגרשה".

כסדר הזה הוא גם בלימוד התורה שהגם שהיא חכמתו ורצונו של הקב"ה, מכל־מקום תלמוד תורה כרוך בשאלות והבנות שבשכלו של אדם כדי שהתורה תחדור את כל מציאותו. וכן הוא בנוגע ל"אשה ובעלה" היינו עבודת התפילה שכללות עבודת התפילה היא אהבת ה' באופן שאינו מציאות כלל, וביחד עם זאת צריכה אהבת ה' לחדור את מציאות האדם "בכל לבבך ובכל נפשך" דווקא.

(על פי "יין מלכות' ספר משפטים סימן יז
מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

47) שם מז. 48) עזב את בית אביו ואינו מתעסק בנכסיו. שם נב. אמרו: והלכתא חלקו - לא (פירוש: לא אמרו אין לו חזקה). 49) שם מז: כרבי זירא שאמר בשם שמואל: "כל מקום שאמרו חכמים מגורשת ואינה מגורשת (=ספק גירושין) בעלה חייב במזונותיה". 50) בתוספות שם דיבור המתחיל מגורשת כתבו, שהמדובר כשייחד לה שדה למזונותיה והיא אכלה גם משדות אחרות.

י. רָאשֵׁי גָלִיּוֹת[51] שֶׁהָיוּ בִּימֵי חֲכָמִים, לְפִי שֶׁהָיָה בָּהֶן כֹּחַ לִרְדּוֹת אֶת הָעָם - אֵין אֲכִילָתָן רְאָיָה. וְכֵן אַחֵר שֶׁהֶחֱזִיק בְּנִכְסֵיהֶן, אֲפִלּוּ אָכַל כַּמָּה שָׁנִים - אֵין אֲכִילָתוֹ רְאָיָה. לְפִי שֶׁאֵינָן מְמַחִין, מִפְּנֵי שֶׁיָּדָן תַּקִּיפָה, כָּל זְמַן שֶׁיִּרְצוּ מְסַלְּקִין זֶה מִמֶּנָּה. אֲבָל נִשְׁבָּעִין הֶסֵּת[52] שֶׁלֹּא מָכְרוּ וְשֶׁלֹּא נָתְנוּ. וְאִם הֵן הֶחֱזִיקוּ בְּנִכְסֵי אַחֵר, וְאָמַר שֶׁלֹּא מָכַר - נִשְׁבָּע הֶסֵּת שֶׁלֹּא מָכַר לָהֶן וְלֹא נָתַן לָהֶם.

51) נתבאר בהלכה ב. 52) נתבאר כבר כמה פעמים, שנשבעים היסת בתביעות של קרקעות.

יא. הַגַּזְלָן כֵּיצַד[53]? מִי שֶׁהֶחֱזִיק גַּזְלָן עַל שָׂדֶה זוֹ, אוֹ מִי שֶׁהֶחֱזִיקוּ אֲבוֹתָיו[54] שֶׁהֵן הוֹרְגִין נְפָשׁוֹת עַל

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

עִסְקֵי מָמוֹן, אַף עַל פִּי שֶׁאָכַל שָׂדֶה זוֹ כַּמָּה שָׁנִים - לֹא הֶחֱזִיק, וְתַחֲזֹר שָׂדֶה לַבְּעָלִים.

53) שם מז. אמר רב יוחנן: "כגון שהוחזק על שדה זו בגזלנותא" כלומר, אם הוחזק פעם כגזלן על אותה שדה והוציאוה מידו - אין לו לעולם חזקה על אותה שדה (טור שם). 54) אף על פי שהוא עצמו לא הוחזק בכך. רב חסדא שם: "כגון דבית פלוני שהורגין על עסקי ממון". מובן שאין להם חזקה על שום קרקע בעולם. ופסק רבינו כשניהם - כרב יוחנן וכרב חסדא, וכן כתב הרשב"ם שם: וקיימא לן כתרווייהו (והלכה כשניהם).

~ יום רביעי כ"ה טבת ~

פֶּרֶק אַרְבָּעָה עָשָׂר[1]

1) מבאר דין אלה שאין אכילתם ראייה אם הביאו עדים שמכרו להם, ודין הגוי שאין אכילתו ראייה, ודין בורח שאין מחזיקים בנכסיו, ודין חזקה בנכסי אשת איש, ודין חזקה שאין עימה טענה, ודין בא מחמת ירושה או טוען קניתי מפלוני שקנה ממך.

א. כָּל[2] אֵלּוּ[3] שֶׁאֵין אֲכִילָתָן רְאָיָה, אִם הֵבִיאוּ עֵדִים שֶׁמָּכְרוּ לָהֶם הַבְּעָלִים שָׂדֶה זוֹ אוֹ נְתָנוּהָ לָהֶן בְּמַתָּנָה - רְאָיָתָן רְאָיָה[4], חוּץ מִן הַגַּזְלָן[5] וְהַבַּעַל בְּנִכְסֵי אִשְׁתּוֹ[6]. בְּאֵי זֶה נְכָסִים אָמְרוּ?[7] בְּנִכְסֵי צֹאן בַּרְזֶל[8], אוֹ בְּשָׂדֶה שֶׁיִּחֵד לָהּ בִּכְתֻבָּתָהּ[9], וּבְשָׂדֶה שֶׁכָּתַב לָהּ בִּכְתֻבָּתָהּ, וּבְשָׂדֶה שֶׁנָּתַן לָהּ בְּשׁוּם מִשְׁלוֹ; אֲבָל בְּנִכְסֵי מְלוֹג[10] - יֵשׁ לוֹ רְאָיָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת אִישׁוּת[11].

2) בבא־בתרא מז: 3) שנמנו בפרק הקודם. 4) ומעמידים השדה בידם, אף־על־פי שלא אכלו שלש שנים. 5) יבואר בהלכה הבאה. 6) שני אלה, אפילו הביאו עדים שקנו הנכסים - מוציאים מידם. 7) שאין ראיית הבעל ראיה. 8) הנכסים שהכניסה לבעלה בנדוניא, וקיבל עליו אחריות שאם יפחתו הוא ישלים את ההפסד כשתתגרש, ואם הותירו (יהיה רווח) - הותירו לו. 9) בגמרא שם מט: ונ. נמנו שלש שדות: אחת שכתב לה בכתובתה, ואחת שייחד לה בכתובתה, ואחת שהכניסה לו שום משלה (ויש גורסים: "שהכניס לה שום משלו", וזו גירסת רבינו). ונאמרו פירושים שונים בשלש שדות אלו (ראה רשב"ם ו'תוספות' ד"ה ה"ג). ובין לרשב"ם ובין ל'תוספות', אחת מהשדות היא נכסי צאן ברזל. ורבינו מנה כאן נכסי צאן ברזל, וגם שלש השדות, ויצאו לו ארבע. וכן כתב גם בהלכות אישות פכ"ב הי"ח. ונלאו נושאי־כלי רבינו למצוא ביאור מספיק (ראה לחם־משנה שם). ונראה שרבינו מפרש "שכתב לה בכתובתה", היינו שלפני הנישואין כתב בכתובתה שדה מסוימת שתהיה אפותיקי לגבות ממנה את הכתובה העיקרית - מאתיים לבתולה, ומנה לאלמנה וגרושה; "ושייחד לה" היינו אחר הנישואין קבע שדה כאפותיקי לכתובתה, ולא נכתב הדבר בשטר הכתובה (כפירוש הרשב"ם שם); "ושנתן לה בשום משלו" היינו התוספת שהוסיף לה בעלה על ערך הנדוניא שהכניסה לו, ודינה כדין הנדוניא עצמה. ודעת רבינו, שבגמרא נכללו בשדה השלישית נדוניא והתוספת, ושתיהן הן נכסי צאן ברזל, ורבינו עצמו מנה כל אחת לחוד, כדי שלא לטעות לחשוב שהכוונה לתוספת בלבד. ולמה אין המכירה מועילה? נתבאר בגמרא (שם נט), שיכולה לומר: נחת רוח עשיתי לבעלי, למען שלום הבית, ולא התכוונתי להקנות לו. 10) נכסים שלא הכניסה אותם לבעלה, ולא קיבל עליו כל אחריות בנוגע להם - נקראים "נכסי מלוג", מפני שהבעל אוכל פירותיהם (מולג = מורטט - ערוך השלם). 11) פכ"ב הי"ז. וטעם ההבדל הוא: נכסי צאן ברזל הם לגמרי ברשות הבעל והיא תקבל אותם בחזרה רק כשתתגרש, ומשום כך, אם תסרב למכור לו, יאמר: את חושבת על גירושין. אבל נכסי מלוג, גופם שלה גם כשהם נשואים, ולפיכך לא ירגז הבעל כל־כך על סירובה למכור.

ב. כֵּיצַד הַגַּזְלָן[12] אֵין לוֹ רְאָיָה? כֵּיוָן שֶׁהֶחֱזִיק גַּזְלָן עַל שָׂדֶה זוֹ[13], אַף עַל פִּי שֶׁהֵבִיא רְאָיָה שֶׁהוֹדָה הַבַּעַל בִּפְנֵי עֵדִים שֶׁמָּכַר לוֹ שָׂדֶה זוֹ וְלָקַח דָּמִים[14], וְהַבְּעָלִים אוֹמְרִים: לֹא מָכַרְנוּ לְךָ, אֶלָּא מִפְּנֵי הַיִּרְאָה הוֹדִינוּ לוֹ - מוֹצִיאִין אֶת הַשָּׂדֶה מִיָּדוֹ, וְאֵין לוֹ כְּלוּם[15]. וְאִם הֵעִידוּ הָעֵדִים שֶׁבִּפְנֵיהֶם מָנָה לוֹ כָּךְ וְכָךְ - מוֹצִיאִין אֶת הַשָּׂדֶה מִיַּד הַגַּזְלָן[16], וּמַחֲזִירִין לוֹ הַבְּעָלִים אֶת הַדָּמִים, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת גְּזֵלָה[17].

12) שם מז: 13) מבואר בפרק הקודם הי"א. 14) כלומר, הודה שלקח דמים. 15) אין המוכר מחזיר לו הכסף שהודה בו. 16) משום שמכר שלא מרצונו הטוב אלא מפני היראה - אין מכירתו מכירה. 17) פ"ט הט"ו. רבינו סתם ולא פירש מה הדין כשמכר בשטר, ומסתבר שגם בשטר לא קנה, כדעת שמואל שם נגד דעת רב, לפי הכלל שבידינו: הלכה כשמואל בדיני ממונות. [אולם תמוה הדבר, שלא פירש רבינו, שאם כתב בשטר שקיבל על עצמו אחריות - המכירה קיימת, כמו שאמר שמואל שם? ואולי דעת רבינו, ששמואל לא אמר שבשטר המכר קיים אלא בסיקריקין (אדם אנס, שבעל השדה נתנה או מכרה לו כדי שלא יהרגנו), אבל בהוחזק בגזלנות על שדה זו - גם אחריות אינה מועילה (לחם־משנה). וראה מה שחילק רבינו בהלכות גזילה שם הט"ז, בין גזלן לבין אנסוהו למכור (תליוהו וזבין)].

ג. בֶּן הָאֵמָן[18] וּבֶן הָאָרִיס וּבֶן הָאַפּוֹטְרוֹפּוֹס שֶׁאָכְלוּ שָׂדֶה זוֹ שְׁנֵי חֲזָקָה: אִם טָעֲנוּ שֶׁהַבְּעָלִים מָכְרוּ לָהֶן אוֹ נָתְנוּ לָהֶן - יֵשׁ לָהֶן חֲזָקָה; וְאִם טָעֲנוּ שֶׁהִיא יְרֻשָּׁה לָהֶן מֵאֲבִיהֶם שֶׁאֲכָלוּהָ שְׁנֵי חֲזָקָה - אֵין לָהֶן חֲזָקָה[19]. וְאִם הֵבִיאוּ עֵדִים, שֶׁהוֹדוּ הַבְּעָלִים לַאֲבִיהֶן שֶׁמָּכְרוּהָ לָהֶן אוֹ נְתָנוּהָ - מַעֲמִידִין אֶת הַשָּׂדֶה בְּיָדָן[20].

18) מימרא של רבי יוחנן, שם מז. 19) בגמרא שם אמרו: "אי אתו בטענתא דאבוהון, הנך נמי לא (אם באו בטענה של אביהם, אפילו אלה - בן אומן וריס ואפוטרופוס — גם־כן אין להם חזקה)". 20) רבינו גורס בגמרא (שם)

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

"דקאמרי עדים: בפנינו הודה לו", וכן גירסת הרי"ף בהלכותיו. וב'תוספות' שם ד"ה כגון, דחו גירסא זו, שהרי אם יש עדים שהודה לו, גם אומן עצמו וכן אריס ואפוטרופוס נאמנים. ועוד, כשהודה - גם בלי חזקה נאמנים. וכדי להימלט מקושיות אלו, גורס רבינו־תם: "כגון דקאמר בפנינו הודה" כלומר, הבן טוען: בפני הודו הבעלים לאבינו, ונאמן ב'מיגו' שיכול היה לטעון: אני קניתיה ממך, והרי יש עדים שאכל שני חזקה.

ד. בֶּן הַגַּזְלָן[21], אַף עַל פִּי שֶׁהֵבִיא רְאָיָה שֶׁהוֹדוּ הַבְּעָלִים לְאָבִיו שֶׁמָּכַר - אֵינָהּ רְאָיָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[22]. אֲבָל[23] בֶּן בֶּן הַגַּזְלָן, אֲפִלּוּ בָּא בְּטַעֲנַת אָבִיו - יֵשׁ לוֹ חֶזְקָה[24]; בָּא בְּטַעֲנַת אֲבִי אָבִיו[25] - אֵין לוֹ חֶזְקָה.

21) שם, המשך המימרא של רבי יוחנן, ומדובר כשטען שירשה מאביו, אבל כשטען אני קניתיה ממך - נאמן, כמו בן אריס. 22) בהלכה הקודמת. 23) שם. 24) שהרי אביו אינו גזלן, ולא מפני היראה הודה לו. 25) ירושה היא בידו מאבי אביו שקנה אותה.

ה. הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים[26], אֲפִלּוּ אֲכָלָהּ כַּמָּה שָׁנִים[27] - אֵין אֲכִילָתוֹ רְאָיָה[28]; וְאִם לֹא הֵבִיא שְׁטָר - תַּחֲזֹר הַשָּׂדֶה לַבְּעָלִים[29] בְּלֹא שׁוּם שְׁבוּעָה, שֶׁלֹּא תִּקְנוּ שְׁבוּעַת הֶסֵּת אֶלָּא לְיִשְׂרָאֵל. וְיִשְׂרָאֵל[30] הַבָּא מֵחֲמַת הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים[31] - הֲרֵי הוּא כְּעוֹבֵד כּוֹכָבִים[32] שֶׁאֵין אֲכִילָתוֹ רְאָיָה[33].

26) שם לה: 27) וטוען: קניתי השדה מבעליה. 28) שסתם גוי הוא אלם, והישראל מפחד למחות. [ויש לעיין בזה, מה הדין במדינת ישראל או אפילו במדינות דמוקרטיות, שהחוק מגן על כל אדם]. 29) אבל שטר מועיל. רב שם: "גוי אין לו חזקה אלא בשטר". מובן, שאם יש בידו שטר - נאמן בלי שני חזקה. [למעלה בהלכה ב בדין גזלן וסיקריקין, כתבנו בדעת רבינו, שאפילו שטר אינו מועיל, כדעת שמואל, ולכאורה כאן סתירה לדברינו. ונראה שיש לחלק בין אדם הידוע כגזלן או אנס, לבין סתם גוי. וסיוע להבדל זה: הרי לא מצאנו ששמואל חולק על רב בדין גוי שהביא שטר]. 30) שם. 31) וטוען: קניתיה מן הגוי שאכל שלש שנים, ואמר לי שקנאה ממך. 32) לכל האמור למעלה, כלומר שתחזור בלי שבועה. ולמה אין משביעים אותו היסת? ביאר במגיד־משנה: הישראל הקונה אינו טוען טענת 'ברי' שהגוי קנה השדה מן המערער, אלא שהגוי אמר לו כך, ורבינו לשיטתו (למעלה פ"א ה"ו) שאין נשבעים על טענת 'שמא'. 33) אפילו אכלה הישראל שלש שנים. וטעמו של דבר, למה אין חזקה מועילה - מבואר ברשב"ם שם, שזו חזקה שאין עמה טענה (ראה לקמן הי"ב), משום שהישראל אינו יודע כיצד הגיע השדה לידי הגוי. ומזה יוצא, שאם טען הלוקח: הגוי מסר לי שטר קנין ממך, ואחר שאכלתי שלש שנים לא נזהרתי בו יותר - נאמן ב'מיגו', שיכול לטעון: ממך קניתיה (ראה הלכה הבאה).

ו. טָעַן[34] זֶה הַיִּשְׂרָאֵל הַבָּא מֵחֲמַת הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וְאָמַר: בְּפָנַי לְקָחָהּ הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁמָּכַר לִי מִזֶּה הַיִּשְׂרָאֵל הַמְעָרְעֵר עָלַי - הֲרֵי זֶה נֶאֱמָן, וְיִשָּׁבַע הֶסֵּת עַל כָּךְ; מִתּוֹךְ שֶׁיָּכוֹל לוֹמַר: אֲנִי לְקַחְתִּיהָ מִמְּךָ וַהֲרֵי אֲכַלְתִּיהָ שְׁנֵי חֲזָקָה, יָכוֹל לוֹמַר: מִפְּלוֹנִי לְקַחְתִּיהָ שֶׁבְּפָנַי לְקָחָהּ מִמְּךָ.

34) כרבא, שם לו.

ז. אֵין מַחֲזִיקִין[35] בְּנִכְסֵי קָטָן וַאֲפִלּוּ הִגְדִּיל[36]. כֵּיצַד? אֲכָלָהּ בְּפָנָיו כְּשֶׁהוּא קָטָן שָׁנָה אַחַת, וּשְׁתַּיִם אַחַר שֶׁהִגְדִּיל, וְטָעַן: אַתָּה מָכַרְתָּ לִי, אַתָּה נָתַתָּ לִי - אֵין זֶה כְּלוּם, עַד שֶׁיֹּאכַל שָׁלֹשׁ שָׁנִים רְצוּפוֹת אַחַר שֶׁהִגְדִּיל[37].

35) בבא־מציעא לט. 36) שם "אמר רבא, שמע־מינה מדרב הונא (מזה שאמר רב הונא אין מורידין קרוב כאפוטרופוס לנכסי קטן, יש ללמוד) אין מחזיקין בנכסי קטן". פירוש, נימוקו של רב הונא הוא שמא יישכח הדבר שכאפוטרופוס ירד, ויטען: בירושה באו לידי, ומכאן דייק רבא שבאפוטרופוס שאינו קרוב, אין מה לחשוש, ולמה? הלא אחר שלש שנים יכול לטעון קניתים מהמוריש ואכלתים שני חזקה? אלא ודאי אין מחזיקים בנכסי הקטן. רבינו (למעלה פי"ג ה"ז) נימק למה אפוטרופוס אין לו חזקה, משום שירד ברשות. ולפי־זה קשה: כיצד הסיק רבא מדברי רב הונא שאין מחזיקים בנכסי קטן כלל, אפילו אדם שאינו אפוטרופוס על נכסיו? הרי רב הונא עוסק בדיני אפוטרופוס? בלחם־משנה שם מבאר, שלדעת רבינו הוכחתו של רבא היא כך: מדברי רב הונא, אנו לומדים שני דברים: א. שחוששים לרמאות בנכסי קטן; ב. קטן אינו מכיר בנכסי אביו ואינו יודע למחות. ומכאן שאין מחזיקים בנכסי קטן אפילו מי שלא ירד ברשות בית־דין, שהרי בכל אדם ישנם שני תנאים אלה המבטלים את החזקה (כן פירשו גם ב'תוספות' שם ד"ה שמע־מינה). ולמעלה (שם) ביארנו למה נימק רבינו "מפני שירד ברשות", ראה שם. 37) הר"י מיגש, רבו של רבינו, מפרש מה שאמר רבא שם "ואפילו הגדיל" - אפילו השלים שנות החזקה אחר שהגדיל, מכיון שלא אכלה בפניו שלש שנים כשהוא גדול - אינה חזקה, אבל כשאכלה שלש שנים אחר שהגדיל הרי זו חזקה, שאנו אומרים, שבוודאי חקר הבן איפה נכסי אביו, ונודע לו ששדה זו היא של אביו והיה לו למחות. ורשב"ם שם פירש, שאפילו אכלה שלש שנים אחר שהגדיל - אין זו חזקה, מכיון שירד לשדה זו בקטנותו של הבן - לא נודע לו, ששדה זו של אביו היתה. וכן כתב הראב"ד בהשגותיו כאן, והסכימו לדעתו הרמב"ן והרשב"א והרא"ש שם. [ב'טור' חו"מ סי' קמט, מביא דעת רב האי גאון בתשובה, שאם טען המחזיק שקנאה מאביו והחזיק בה זמן מסויים כשהבן היה קטן ואחר־כך החזיק בה שלש שנים אחר שהגדיל - אין זו חזקה, משום שירד לה בקטנותו, אבל כשטען קניתי מהבן את השדה והחזקתי בה שלש שנים - הרי זו חזקה, אף־על־פי שירד לה בקטנותו בחיי אביו,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שמכיון שמכר את השדה - הוכיח שידע שהוא של אביו (ראה 'פרישה' שם אות כג, וסמ"ע שו"ע שם ס"ק כט).

ח. מִי שֶׁהֶחֱזִיק[38] בְּנִכְסִי קָטָן שָׁנִים רַבּוֹת[39], וְטָעַן וְאָמַר: מַשְׁכּוֹנָה הֵן בְּיָדִי, וְיֵשׁ לִי חוֹבָה עֲלֵיהֶן כָּךְ וְכָךְ, הוֹאִיל וְאִלּוּ רָצָה אָמַר: לְקוּחִים הֵן בְּיָדִי[40] - נֶאֱמָן, שֶׁהֲרֵי אֵינָהּ מֵחֲזֶקֶת שֶׁהָיָה לְאָבִיו שֶׁל זֶה[41]; וַהֲרֵי זֶה גּוֹבֶה מִשִּׁבְחָהּ[42] מַה שֶּׁטָּעַן, וְתַחֲזֹר לַיְתוֹמִים. אֲבָל אִם יָצָא עָלֶיהָ קוֹל שֶׁהִיא שֶׁל יְתוֹמִים[43] - אֵינוֹ נֶאֱמָן, שֶׁהֲרֵי אֵין מַחֲזִיקִין בְּנִכְסֵי קָטָן[44]; וְתַחֲזֹר הַשָּׂדֶה וְכָל הַפֵּרוֹת שֶׁאָכַל לַיְתוֹמִים, עַד שֶׁיִּגְדְּלוּ[45] וְיַעֲשֶׂה עִמָּהֶן דִּין[46].

38) בבא־בתרא לב: ולג. מעשה ברבא בר שרשום. 39) אפילו לא החזיק שלש שנים בחיי אביו (על־פי פירושו של הר"י מיגש שם). 40) מאביו. 41) נתבאר למעלה (פי"א ה"א) שבקרקע שאינה ידועה שהיא של המערער, נאמן המחזיק לומר לקוחה היא ממך. למעלה בפרק יב מהל' מלוה ולווה ה"ז נתבאר, שאפילו אכלה שני חזקה אין מוציאים השדה מידי יתומים קטנים, משום שאין מקבלים עדים שלא בפני בעל־דין, וקטנים - כשלא בפניהם הם, ואין בזה ניגוד להאמור כאן, כי שם המדובר כשהשדה בחזקת היתומים, אבל כשאינה ידועה כלל שהיא של אביהם, וזה מחזיק בה - אין אנו צריכים לעדי חזקה, ואפילו לא לטענת חזקה. 42) מפירותיה, כפי שהותנה בינו ובין המוריש. ונראה שנוטל בלא שבועה (ראה לקמן ה"ט). 43) ולא אכלה שני חזקה בחיי האב. 44) ומכיון שאין לו חזקת שלש שנים, ערער הקול את חזקתו כמחזיק בשדה, אבל חזקת שלש שנים אין הקול מבטל. [הראב"ד בהשגותיו כאן חולק על רבינו, וסובר שהקול מבטל אפילו חזקת שלש שנים. וכן כתב רשב"ם בפירושו שם. וב'טור' חו"מ סי' קמט, כתב שזאת היא גם דעת רב האי גאון, ורבינו יונה ביאר דבריהם, שאם יצא הקול לפני גמר שלש שנים, הוא מבטל את החזקה, שמכיון שיצא קול, היה על המחזיק לשמור את שטרו, ואם לא שמר - גרם הפסד לעצמו, אבל כשיצא הקול אחר שאכלה שלש שנים בחיי האב - אין מוציאים את השדה מידו. ולפי ביאורו, אפשר לומר שהרמב"ם אינו חולק על רב האי גאון, ודבריו כאן ובהלכה הבאה (ראה שם) נאמרו כשיצא הקול אחר שאכלה שלש שנים בחיי האב]. 45) יגיעו לגיל שלש־עשרה ויביאו סימני בגרות. ומה שאמרנו בפכ"ט מהל' מכירה ה"ז, שאינו יכול למכור קרקע שירש עד גיל עשרים, היינו להוצאותיו, אבל לפירעון חובות - מוכר (רשב"ם שם). ויש להוסיף עוד: כאן בית־דין מוכרים ולא הוא עצמו, ומה שאמרו: אין בית־דין נזקקים לנכסי יתומים קטנים (לגבות מהם חוב אביהם) הכוונה לקטנים ממש, למטה משלש־עשרה. 46) יזמינם לבית־דין ויתבע את כל חובו.

ט. אֲכָלָהּ שְׁנֵי חֲזָקָה בְּחַיֵּי אֲבִיהֶן[47] - מִתּוֹךְ שֶׁיָּכוֹל לוֹמַר: לְקוּחָה הִיא בְּיָדִי מֵאֲבִיהֶן, נֶאֱמָן לוֹמַר: חוֹב יֵשׁ לִי עַל אֲבִיהֶן, וְגוֹבֶה אוֹתוֹ מִן הַפֵּרוֹת[48]. וְגוֹבֵהוּ שֶׁלֹּא בִּשְׁבוּעָה[49], מִתּוֹךְ שֶׁיָּכוֹל לוֹמַר: שֶׁלִּי הֵן.

47) וטוען: משכון הם בידי. 48) אפילו אם יצא קול (ראה ראב"ד ומגיד־משנה). 49) למעלה פ"ח ה"ב גבי מטלטלין הידועים שהם של התובע, והנתבע טוען משכון הם בידי, כתב רבינו שנוטל בשבועה בנקיטת חפץ, ולמה כתב כאן "שלא בשבועה"? הראב"ד השיג כך על רבינו. ובמגיד־משנה מיישב, שאין לדמות קרקע למטלטלין, משום שמדין תורה אין נשבעים על הקרקעות, וחכמים תיקנו שבועת היסת, וכבר נתבארה דעת רבינו, שאין נשבעים היסת על טענת 'שמא', וכאן אין היתומים טוענים טענת 'ברי'.

י. בּוֹרֵחַ[50] שֶׁבָּרַח מֵחֲמַת סַכָּנַת נְפָשׁוֹת[51], כְּגוֹן שֶׁהָיָה הַמֶּלֶךְ מְבַקֵּשׁ לַהֲמִיתוֹ - אֵין מַחֲזִיקִין בִּנְכָסָיו. אֲפִלּוּ אָכַל הַמַּחֲזִיק כַּמָּה שָׁנִים וְטָעַן שֶׁלָּקַח - אֵין אֲכִילָתוֹ רְאָיָה. וְאֵין אוֹמְרִים לְבַעַל הַשָּׂדֶה: לָמָּה לֹא מִחִיתָ? מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִתְעַסֵּק בְּנַפְשׁוֹ. אֲבָל הַבּוֹרֵחַ מֵחֲמַת מָמוֹן - הֲרֵי הוּא כְּכָל אָדָם[52], וְאִם לֹא מִחָה - מַחֲזִיקִין בִּנְכָסָיו.

50) שם לח: אמר רבא: "הלכתא - אין מחזיקין בנכסי בורח". 51) כל התעניינותו נתונה להציל את נפשו ומפחד למחות, פן על־ידי מחאתו יוודע למלך מקום מחבואו. 52) כשחייו אינם בסכנה - אינו חושש למחות, שסומך הוא שלא ירדפו אחריו, שהרי נושיו יודעים שאין בידו כסף, ורוצה להשתמט עד שיוכל לפרוע (רשב"ם שם).

יא. מַחֲזִיקִין[53] בְּנִכְסֵי אֵשֶׁת אִישׁ. כֵּיצַד? אֲכָלָהּ מִקְצַת שְׁנֵי חֲזָקָה בְּחַיֵּי הַבַּעַל וְשָׁלֹשׁ שָׁנִים אַחַר מִיתַת הַבַּעַל, וְטָעַן וְאָמַר: מְכַרְתָּהּ לִי אַתְּ וּבַעְלֵיךְ - מַעֲמִידִין אוֹתָהּ בְּיָדוֹ; מִתּוֹךְ שֶׁיָּכוֹל לוֹמַר: מִמֶּךְ לְקַחְתִּיהָ אַחַר מוֹת בַּעְלֵיךְ, שֶׁהֲרֵי אֲכָלָהּ שְׁנֵי חֲזָקָה אַחַר מִיתַת הַבַּעַל וְלֹא מִחָה בּוֹ. אֲבָל אִם אֲכָלָהּ בְּחַיֵּי בַּעְלָהּ כַּמָּה שָׁנִים, וְלֹא אֲכָלָהּ שְׁנֵי חֲזָקָה אַחַר מִיתַת בַּעְלָהּ - אֵין לוֹ חֲזָקָה[54].

53) שם נ: 54) שאין לבעל זכות למכור נכסי אשתו, שהרי אינו זוכה בנכסיה אלא לאכול פירותיהם כל ימי חייו עד שתתגרש. ואין זה דומה לאכל מקצת שני חזקה בחיי האב ומקצתן בחיי הבן, שאמרנו (למעלה פי"ב ה"ד) הרי זו חזקה; שם אילו אכל שלש שנים בחיי האב היתה החזקה מועילה, וכאן אכילה כזו אינה חזקה ('תוספות' שם ד"ה כגון).

יב. כָּל חֲזָקָה[55] שֶׁאֵין עִמָּהּ טַעֲנָה - אֵינָהּ חֲזָקָה. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁאָכַל פֵּרוֹת שָׂדֶה זוֹ כַּמָּה שָׁנִים, וּבָא הַמְעָרְעֵר וְאָמַר לוֹ: מֵאַיִן לְךָ שָׂדֶה זוֹ? שֶׁלִּי הוּא! הֵשִׁיבוֹ וְאָמַר לוֹ: אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁל מִי הִיא, וְכֵיוָן שֶׁלֹּא אָמַר לִי אָדָם כְּלוּם יָרַדְתִּי לְתוֹכָהּ - אֵין זוֹ חֲזָקָה, שֶׁהֲרֵי לֹא טָעַן שֶׁלְּקָחָהּ וְלֹא שֶׁנִּתְּנָהּ לוֹ וְלֹא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שֶׁיִּרְשָׁהּ[56]. וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא טָעַן[57], אֵין מוֹצִיאִין אוֹתָהּ מִיָּדוֹ עַד שֶׁיָּבִיא זֶה הַמְעַרְעֵר עֵדִים שֶׁהִיא שֶׁלּוֹ. הֵבִיא עֵדִים - תַּחֲזֹר לוֹ הַשָּׂדֶה, וּמוֹצִיאִין מִזֶּה כָּל הַפֵּרוֹת שֶׁאָכַל. וְאֵין פּוֹתְחִין[58] לְזֶה הַמַּחֲזִיק תְּחִלָּה, וְאֵין אוֹמְרִים: שֶׁמָּא שְׁטָר הָיָה לְךָ וְאָבַד, עַד שֶׁיִּטְעַן מֵעַצְמוֹ[59]; וְאִם לֹא טָעַן - יַחֲזִיר כָּל הַפֵּרוֹת שֶׁאָכַל. וְכֵן הָאוֹכֵל שְׁנֵי חֲזָקָה מֵחֲמַת שֶׁיֵּשׁ שְׁטָר בְּיָדוֹ, וְנִמְצָא הַשְּׁטָר בָּטֵל[60] - בָּטְלָה הַחֲזָקָה[61], וְתַחֲזֹר הַשָּׂדֶה עִם כָּל הַפֵּרוֹת לַבְּעָלִים.

55) משנה וגמרא שם מא. 56) ראה לקמן הי"ד. 57) קניתיה ממך או נתונה לי. 58) כשהביא המערער עדים שהשדה שלו - אין בית־דין פותחים לעורר תשומת לב המחזיק, שיודיע שקנה או קיבל במתנה. 59) משמע, שאפילו טען תחילה: "איני יודע וכו'" יכול הוא לחזור ולטעון קניתי ממך ואבד שטרי, ומשום כך טענתי מה שטענתי. [וכן כתב רשב"ם שם, ומנמק, שאין כאן הכחשה ממש של טענתו הקודמת. ולדעת רבינו (למעלה פ"ז ה"ח) אפילו אם הוא מכחיש ממש טענתו הראשונה - הרי זה טוען וחוזר וטוען, כל זמן שלא הוכחש על־ידי עדים ולא יצא מבית־דין]. 60) מאיזו סיבה שהיא. 61) תוספתא בבא־בתרא פ"ב ה"א. ב'מנחת ביכורים' שם מנמק שהחזקה מועילה כשטוען: שטר היה לי ואבד, ונאמן משום שאין אדם שומר שטרו יותר משלש שנים, ובנידון שלפנינו, כשהשטר בידו ואין לו תוקף - אין החזקה מועילה.

יג. הַבָּא[62] מֵחֲמַת יְרֻשָּׁה - צָרִיךְ לְהָבִיא רְאָיָה שֶׁדָּר אָבִיו בְּשָׂדֶה זוֹ אוֹ נִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ אַפִּלּוּ יוֹם אֶחָד[63], וְכֵיוָן שֶׁאֲכָלָהּ הוּא שָׁלֹשׁ שָׁנִים מֵחֲמַת אָבִיו - מַעֲמִידִין אוֹתָהּ בְּיָדוֹ. אֲבָל אִם לֹא הֵבִיא רְאָיָה שֶׁדָּר בָּהּ אָבִיו כְּלָל - תַּחֲזֹר הַשָּׂדֶה וְכָל הַפֵּרוֹת לַמְעַרְעֵר שֶׁיֵּשׁ לוֹ עֵדִים שֶׁהִיא שֶׁלּוֹ; שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ טוֹעֵן עָלָיו שֶׁמָּכַר אוֹ נָתַן לוֹ, וְלֹא נוֹדְעָה קַרְקַע זוֹ לַאֲבוֹתָיו. הֵבִיא רְאָיָה שֶׁנִּרְאָה בָּהּ אָבִיו[64] - אֵינָהּ כְּלוּם[65], שֶׁמָּא בָּא לְבַקֵּר אוֹתָהּ וְלֹא קְנָאָהּ; אֶלָּא צָרִיךְ לְהָבִיא רְאָיָה שֶׁדָּר אָבִיו בָּהּ אַפִּלּוּ יוֹם אֶחָד.

62) משנה, שם מא. 63) במשנה, אמרו: "הבא משום ירושה - אינו צריך טענה". פירוש, אינו צריך לברר כיצד הגיעה השדה לידי המוריש. ובגמרא שם עמוד ב, מבאר רבא: "טענה הוא דלא בעי (אינו צריך), אבל ראיה בעי (צריך)". 64) ראו את אביו מסייר באותה שדה. 65) כרבא, שם.

יד. הֲרֵי שֶׁאָכַל[66] שָׂדֶה זוֹ שָׁנִים רַבּוֹת, וּבָא הַמְעַרְעֵר וְאָמַר לוֹ: מַה לְּךָ וּלְשָׂדֶה זוֹ? הוֹדָה וְאָמַר לוֹ: יוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁהָיְתָה שֶׁלְּךָ, אֲבָל פְּלוֹנִי מְכָרָהּ לִי וְהוּא לְקָחָהּ מִמְּךָ[67], וְאָמַר לוֹ הַמְעַרְעֵר: פְּלוֹנִי שֶׁמָּכַר לְךָ גַּזְלָן הוּא, הוֹאִיל וְהוֹדָה שֶׁהִיא שֶׁלּוֹ וְשֶׁלֹּא לְקָחָהּ מִמֶּנּוּ - תַּחֲזֹר הַשָּׂדֶה וְכָל הַפֵּרוֹת[68] לַמְעַרְעֵר[69], אַף עַל פִּי שֶׁאֵין לָזֶה הַמְעַרְעֵר עֵדִים שֶׁהִיא שֶׁלּוֹ[70]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. הֵבִיא זֶה הַמַּחֲזִיק עֵדִים, שֶׁפְּלוֹנִי שֶׁמָּכַר לוֹ דָּר בָּהּ אַפִּלּוּ יוֹם אֶחָד, אוֹ שֶׁאָמַר לוֹ: בְּפָנַי לָקַח מִמְּךָ וְאַחַר כָּךְ מְכָרָהּ לִי - מַעֲמִידִין אוֹתָהּ בְּיָדוֹ[71]; שֶׁהֲרֵי יֵשׁ לוֹ טַעֲנָה[72] עִם חֶזְקָתוֹ, וְאִלּוּ רָצָה טָעַן וְאָמַר: מִמְּךָ לְקַחְתִּיהָ, שֶׁהֲרֵי יֵשׁ לוֹ שְׁנֵי חֲזָקָה[73].

66) שם ל. 67) המוכר אמר לי כך. 68) שאכל המחזיק. 69) מעשה שם, שטען המערער כך ואמר למחזיק: אין אתה בכלל בעל־דין שלו, שהרי הנך מודה שהשדה שלי ולא קנית אותה ממני, ואם־כן מה היא זכותך נגדי? לֵךְ ותבע לדין את המוכר. ואמר רבא: דינא טעין (טוען כדין). 70) הודאת הלוקח היא כמאה עדים - וחזקתו אינה מועילה, משום שהיא חזקה שאין עמה טענה. 71) כמו בדין שבהלכה יג, בבא מחמת ירושה. 72) שהרי טוען: יודע אני שמכרת למוכר שלי. 73) משמע שאם לא אכלה שני חזקה, מוציאים השדה מידו ואף־על־פי שאין למערער עדים שהיא שלו. במגיד־משנה מעיר, שיש חולקים וסוברים שאם אין לו עדים שהיא שלו, מעמידים השדה ביד הלוקח, אפילו כשלא אכלה שלש שנים. ומביא שם מחלוקת פוסקים, אם הלוקח יכול לתבוע מהמוכר שיחזיר לו מעותיו. יש אומרים, שהמוכר יכול לטעון: למה אמרת שידוע לך שהיא שלו? היה לך רק לטעון קניתיה מפלוני, ואם היה התובע אותי לדין, הייתי נאמן לטעון לקחתיה ממך, ב'מיגו' שלא היתה שלך מעולם. ויש אומרים שמחוייב להחזיר לו, משום שבית־דין הוציא מידו השדה. וממשיך וכותב שהרי"ף בהלכותיו פסק כסברא ראשונה. חיפשתי ולא מצאתי כל סמך לדבריו ברי"ף, ומה שכתב "ואי אית ליה פסידא בהאי דאודי ליה - איהו דאפסיד אנפשיה" הכוונה להפסד אחר, כגון שהמוכר עני או אלם וכדומה. ולשונו: ואי אית ליה (ואם יש לו), מוכיח קצת שלא בכל מקרה יש הפסד ללוקח, ואם הכוונה למעותיו - הרי בכל מקרה יש הפסד.

~ יום חמישי כ"ו טבת ~

פֶּרֶק חֲמִשָּׁה עָשָׂר[1]

1) מבאר דין עורר על השדה והמחזיק יש לו שטר וגם אכל שני חזקה, ודין עדי חזקה אימתי מצטרפים לעדות ואימתי אין מצטרפים, ודין זה אומר של אבותי וזה אומר של אבותי, ודין הלך למדינת הים ואבדה דרך שדהו.

א. מִי שֶׁעֵרְעֵר[2] עַל שָׂדֶה זוֹ[3], וְהֵבִיא עֵדִים שֶׁהִיא יְדוּעָה לוֹ, וְהֵבִיא זֶה שֶׁבְּתוֹכָהּ שְׁטָר שֶׁלְּקָחָהּ מִמֶּנּוּ, וְהֵבִיא עֵדִים שֶׁאֲכָלָהּ שְׁנֵי חֲזָקָה[4] - אוֹמְרִים לוֹ בַּתְּחִלָּה: קַיֵּם שִׁטָּרְךָ[5]. אִם נִתְקַיֵּם - הֲרֵי טוֹב, וְיִדּוֹן בַּשִּׁטָּר[6]; וְאִם אִי אֶפְשָׁר לוֹ לְקַיְּמוֹ[7] - סוֹמְכִין עַל עֵדֵי חֲזָקָה[8], וְיִשְׁבַּע הֵסֵּת[9] שֶׁלְּקָחָהּ.

2) בבא־בתרא קסט: - קע: 3) שנמצאה בידו של אחר. 4) שם קסט: שנינו: "תנו רבנן, הבא לידון בשטר ובחזקה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

- נידון בשטר, דברי רבי. רבן שמעון בן גמליאל אומר - נידון בחזקה". והאריכו בגמרא שם בפירוש מחלוקת זו, ובמסקנא (שם קע.): "אמר רב גידל אמר רב, הלכה כרבי (זו גירסת הרא"ש שם, ולדברי המגיד־משנה, גם רבינו גורס כך. ובספרים הנדפסים שבידינו הגירסא: הלכה כרשב"ג), ואף רבי לא אמר אלא לברר". ופירושה של מסקנא זו לפי דעת רבנו, יתבאר בהמשך דברינו. 5) מטילים עליו לברר (להוכיח) שיש בידו שטר שחתימות עדיו נתקיימו בבית־דין. 6) ואינו צריך להביא עדי חזקה. 7) כגון שמתו העדים או הלכו למדינות הים, ואין כאן אנשים שמכירים חתימות ידיהם. 8) וכל זמן שלא נתברר שאין אפשרות לקיים החתימות – וכל־שכן כשהתברר שהשטר מזוייף - אין בית־דין נזקקים לחזקה, ומוציאים מידו את השדה (דעת רב האי גאון, הובאה ב'טור' חושן־משפט סי' קמ. ורבינו חננאל מוסיף, שאם טען אחר־כך: אבד השטר - אינו נאמן). 9) נתבארה כבר כמה פעמים דעת רבינו, שהמחזיק שלש שנים - מחוייב שבועת היסת (ראה למעלה פי"א ה"ב).

ב. עֵדֵי הַחֲזָקָה[10] שֶׁהֵעִיד אֶחָד מִשְּׁנֵיהֶם שֶׁאָכְלָהּ חִטִּים שְׁנֵי חֲזָקָה, וְהַשֵּׁנִי הֵעִיד שֶׁאָכְלָהּ שְׂעוֹרִים - עֵדוּתָן קַיֶּמֶת; שֶׁאֵין הָעֵד מְדַקְדֵּק בָּזֶה[11]. הֵעִיד הָאֶחָד[12] שֶׁאָכְלָהּ זֶה שָׁנָה רִאשׁוֹנָה שְׁלִישִׁית וַחֲמִישִׁית, וְהַשֵּׁנִי מֵעִיד שֶׁאָכְלָהּ שְׁנִיָּה וּרְבִיעִית וְשִׁשִּׁית - אֵין עֵדוּתָן מִצְטָרֶפֶת[13]; שֶׁבַּשָּׁנָה שֶׁמֵּעִיד בָּהּ זֶה לֹא הֵעִיד בָּהּ זֶה[14]. וְתַחֲזֹר הַקַּרְקַע וְהַפֵּרוֹת[15].

10) מימרא של רב יהודה, שם נו: 11) אינו שם לב לזה לקבוע איזה מין תבואה אכל, ואפשר שטעה, ולפיכך אין כאן הכחשה. [ב'תוספות' שם ד"ה אלא, כתבו שאם אחד אומר אכל חיטים או שעורים, והשני אומר קטנית אכל - הרי זו הכחשה, שאין אדם טועה בין תבואה לקטנית. ורבינו הביא דברי רב יהודה ככתבם, ולא גילה דעתו בזה]. 12) שם. 13) מדובר במקומות שנוהגים לזרוע שנה ולהוביר שנה, שהרי במקומות שזורעים שנה שנה, אפילו אם העידו שניהם שאכלה ראשונה, שלישית וחמישית או שניה רביעית וששית אין כאן חזקה, משום שלא אכל שלש שנים רצופות (ראה למעלה פי"ב ה"ד). 14) ועל כל שנת אכילה, מעיד רק אחד. בגמרא שם אמרו: "בשתא (בשנה) דקא מסהיד מר, לא מסהיד מר". ב'תוספות' שם ד"ה אלא, כתבו שזה נאמר כשהעדים מכחישים זה את זה, היינו כשהשני אומר: לא אכלה א. ג. ה אלא ב. ד. ו, אבל כשאינם מכחישים זה את זה - הרי זו חזקה במקומות שמובירים, משום ששניהם מעידים שאכלה שני חזקה. ומלשונו של רבינו, שנימק "שבשנה שמעיד בה זה, לא העיד בה זה", יוצא ברור שגם כשאין הכחשה - אין זו חזקה. [וה'טור' שם סי' קמה דחה גם כן שיטת ה'תוספות' מנימוק אחר: שאם תצרף עדות שניהם, יצא מזה שאכלה שלא כמנהג אנשי המקום, שהרי כולם מובירים והוא אכל רצופות (על־פי שיטתו בסימן קמא, אכלה רצופות במקום שמובירים - אינה חזקה. ראה שם דעת רבינו ישעיה, ורבינו לא כתב כלום בדין זה)]. 15) ב'טור' שם כתב שאם אחד מעיד שאכל א. ב. ג. והשני מכחישו ואומר ד. ה. ו. אכל - אינו מחזיר הפירות. ובלחם־משנה כאן מנמק, שנאמן לומר: שלי אכלתי ב'מיגו' שיכול לטעון לא אכלתי, ואין זה 'מיגו' נגד עדים, משום שהעדים מכחישים זה את זה, נתבטלה עדותם לגמרי וכאילו אין כאן עדות. ואם נקבל נימוקו, יצא מזה, שגם בעדות לסירוגין בהכחשה אינו מחזיר הפירות. וה'טור' עצמו לא כתב כלום בדין החזרת הפירות בעדות לסירוגין. ורבינו כתב סתם "מחזיר הפירות", ולא חילק בין בהכחשה ובין שלא בהכחשה. נראה שלא נתקבלה על דעתו סברת הלחם־משנה. ובסמ"ע חו"מ שם סק"ג כותב, שהמדובר כשלא הכחישו זה את זה, אבל בהכחישו אינו מחזיר הפירות. והדוחק מורגש. וצע"ג (ראה לחם־משנה ד"ה שבשנה, ומה שכתבנו על דבריו בהשלמות).

ג. מִי שֶׁיָּרַד[16] לְשָׂדֶה בְּחֶזְקַת שֶׁהוּא יוֹרֵשׁ וְאָכַל פֵּרוֹתֶיהָ, וְנִמְצָא יוֹרֵשׁ אַחֵר שֶׁהוּא קָרוֹב מִמֶּנּוּ וְרָאוּי לְיָרְשָׁהּ, בֵּין שֶׁנִּמְצָא בְּעֵדִים בֵּין שֶׁהוֹדָה לוֹ זֶה שֶׁיָּרַד תְּחִלָּה - חַיָּב לְהַחֲזִיר כָּל הַפֵּרוֹת שֶׁאָכַל[17].

16) גמרא שם לג. מעשה שבא לפני רב חסדא. 17) כאביי ורבא, שם. אם נפרש הלכה זו כפשוטה כפי שהיא כתובה לפנינו, קשה להבין מה באה להשמיענו? הלא זה מובן מאליו (בגמרא שם יש כמה גירסאות, ונאמרו בהן כמה פירושים). ונראה שרבינו מפרש כרשב"ם שם, שלא הוברר מתחילה מי קרוב יותר, והחזיק בה האחד מדין "כל דאלים גבר" (ראה הלכה הבאה) ואחר־כך הודה זה שתפסה, שבעל דינו קרוב יותר, ופסק רב חסדא שמחזיר את הקרקע אבל לא הפירות שאכל, משום שאכלם כדין. ואביי ורבא חלקו עליו, ואמרו: מכיון שהודה שהשדה אינה שלו, הרי הודה גם שאכל פירות שאינם שלו, ורבינו קיבל דעתם. ודבריו מתפרשים כך: "מי שירד" פירוש באלימות, "שהוא יורש" ואף־על־פי שגם אחר טען כך, והלשון "שירד" מוכיח שהכוונה לתפוס מעצמו, ולא הורידוהו בית־דין.

ד. שְׁנַיִם[18] שֶׁהָיוּ עוֹרְרִין עַל הַשָּׂדֶה, זֶה אוֹמֵר שֶׁלִּי, וְזֶה אוֹמֵר שֶׁלִּי, וְאֵין לְאֶחָד מֵהֶן רְאָיָה, אוֹ שֶׁהֵבִיא כָּל אֶחָד מֵהֶם עֵדִים שֶׁהִיא שֶׁלּוֹ אוֹ שֶׁל אֲבוֹתָיו, אוֹ שֶׁהֵבִיא כָּל אֶחָד מִשְּׁנֵיהֶם עֵדִים שֶׁאָכְלָהּ שְׁנֵי חֲזָקָה, וְהַשָּׁנִים שֶׁהֵעִידוּ בָּהֶן אֵלּוּ הֵן הַשָּׁנִים עַצְמָן שֶׁהֵעִידוּ בָּהֶן אֵלּוּ[19] - מַנִּיחִין אוֹתָהּ בִּידֵיהֶן, וְכָל הַמִּתְגַּבֵּר יֵרֵד בָּהּ[20], וְיִהְיֶה הָאַחֵר מוֹצִיא מִיָּדוֹ וְעָלָיו הָרְאָיָה. וְאִם בָּא שְׁלִישִׁי וְתָקַף עֲלֵיהֶן[21] וְיָרַד לְתוֹכָהּ - מְסַלְּקִין אוֹתוֹ מִמֶּנָּה[22].

18) שם לד: 19) שאם לא העידו על אותן שנים עצמן - ברור שמעמידים את השדה ברשותו של זה שאכלה אחרון. 20) כרב נחמן שם, שאמר: "כל דאלים גבר". 21) לפני שירד לה אחד מבעלי הדין. 22) וחוזרים ומניחים אותה לפני השנים. כמסקנתו של רב אשי, שם לה: (ראה רשב"ם), נגד דעת חכמי נהרדעא, שאמרו: גזלן של רבים - אין בית־דין מוציאים מידו.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ה. הֵבִיא הָאֶחָד[23] עֵדִים שֶׁהִיא שֶׁל אֲבוֹתָיו וְשֶׁאֲכָלָהּ שְׁנֵי חֲזָקָה וַהֲרֵי הִיא תַּחַת יָדוֹ, וְהֵבִיא הָאַחֵר עֵדִים שֶׁאֲכָלָהּ שְׁנֵי חֲזָקָה וַהֲרֵי הִיא תַּחַת יָדוֹ - נִמְצֵאת עֵדוּת הַחֲזָקָה שֶׁל שְׁנֵיהֶם מֻכְחֶשֶׁת, מַעֲמִידִין אוֹתָהּ בְּיַד זֶה שֶׁהֵעִידוּ עָלָיו עֵדֵי הַחֲזָקָה שֶׁהִיא שֶׁל אֲבוֹתָיו, וּמוֹרִידִין אוֹתוֹ לְתוֹכָהּ[24]. חָזַר הַשֵּׁנִי[25] וְהֵבִיא אַף הוּא עֵדִים שֶׁהִיא שֶׁל אֲבוֹתָיו, שֶׁהֲרֵי נִמְצֵאת גַּם עֵדוּת זוֹ מֻכְחֶשֶׁת - חוֹזְרִין בֵּית דִּין וּמְסַלְּקִין מִמֶּנָּה אַף הָרִאשׁוֹן[26], וּמַנִּיחִין אוֹתָהּ בְּיַד שְׁנֵיהֶם[27], וְכָל הַמִּתְגַּבֵּר יֵרֵד בָּהּ.

23) שם לא. 24) משום שלא הוכחשה עדותם בענין האבות. פסק כרב נחמן שם, משום שבית־דין עשו מעשה כמותו (רשב"ם). 25) גם זה שם. 26) ואין חוששים שמא ילגלגו על הדיינים שמחליטים כך וחוזרים בהם ומחליטים אחרת. כרב אשי (שם לב). שאמר: לזילותא דבי דינא, לא חיישינן. 27) המדובר, כשלא היה אחד מהם מוחזק בה לפני שבאו לבית־דין, ובית־הדין הוריד לה את זה שהביא ראייה שהיא של אבותיו, אבל כשהשני היה מוחזק בה ובית־הדין הוציאוה מידו ונתנה לראשון שהביא עדי אבות, ואחר־כך הביא השני עדי אבות - מחזירים את השדה לידו. וכל־שכן אם הראשון היה מוחזק בה - שאין מסלקים אותו ('טור' שם).

ו. זֶה אוֹמֵר[28] שֶׁל אֲבוֹתַי[29], וְזֶה אוֹמֵר שֶׁל אֲבוֹתַי, זֶה הֵבִיא עֵדִים שֶׁהִיא שֶׁל אֲבוֹתָיו, וְזֶה הֵבִיא עֵדִים שֶׁאֲכָלָהּ שְׁנֵי חֲזָקָה - תַּחֲזֹר לָזֶה שֶׁהֵבִיא עֵדִים שֶׁהִיא שֶׁל אֲבוֹתָיו, וְיַחֲזִיר הַפֵּרוֹת שֶׁאָכַל; שֶׁהֲרֵי לֹא טָעַן כְּלוּם[30], וְאֵין אֲכִילָתוֹ רְאָיָה, שֶׁכָּל חֲזָקָה שֶׁאֵין עִמָּהּ טַעֲנָה עַל הַבְּעָלִים - אֵינָהּ כְּלוּם[31]. חָזַר[32] זֶה הַמַּחֲזִיק וְאָמַר: כֵּן שֶׁל אֲבוֹתֶיךָ הָיְתָה, וְאַתָּה מְכַרְתָּהּ לִי, וְזֶה שֶׁטָּעַנְתִּי תְּחִלָּה שֶׁהִיא שֶׁל אֲבוֹתַי - כְּלוֹמַר, שֶׁאֲנִי סוֹמֵךְ עָלֶיהָ וַהֲרֵי הִיא שֶׁלִּי כְּשֶׁל אֲבוֹתַי, אוֹ שֶׁאָמַר: שֶׁל אֲבוֹתַי שִׁלְּקָחוּהָ מֵאֲבוֹתֶיךָ[33] - הֲרֵי זוֹ טַעֲנָה נְכוֹנָה, שֶׁהֲרֵי נָתַן אֲמַתְּלָא[34] לִדְבָרָיו הָרִאשׁוֹנִים[35], וּמַעֲמִידִין אוֹתָהּ בְּיָדוֹ. וְאִם טָעַן בַּתְּחִלָּה וְאָמַר: שֶׁל אֲבוֹתַי וְלֹא שֶׁל אֲבוֹתֶיךָ - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ בְּטַעֲנָה זוֹ הָאַחֶרֶת[36]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

28) שם לא. ולג: 29) והוכחשה טענת השני. 30) טענתו "של אבותי" הוכחשה על־ידי עדים וכאילו לא טען, ולא ביאר כיצד הגיעה לידו. 31) כמבואר למעלה פי"ד הי"ב. בגמרא שם, אמר רבה, שהמביא עדי חזקה נאמן ב'מיגו' שיכול לטעון קניתי השדה ממך ואכלתיה שני חזקה. חלקו עליו אביי ורבא (שם לג:) ואמרו, שאין מקבלים 'מיגו' במקום עדים. ורבינו פוסק בכל מקום, שאין אומרים 'מיגו' במקום עדים. ב'תוספות' (לא.) ד"ה מה לי, הקשו למה אין בית־דין טוענים לבעל החזקה שאבותיו קנו מאבותיו של בעל דינו ואכלו יום אחד, שהרי טוענים ליורש. ותירצו: "של אבותי" משמע שהיו תמיד של אבותיו. ובמגיד־משנה מתרץ, שטענה זו מועילה רק כשמביא ראיה שאכלוה אבותיו יום אחד, כמבואר למעלה (פי"ד הי"ג), וכאן אין לו ראיה כזו. ותירוץ שני: אין אנו טוענים ליורש אלא כשאינו טוען טענת 'ברי', אבל כשטוען טענת 'ברי' אין טוענים לו טענה אחרת. 32) שם. 33) והביא ראיה שאכלוה יום אחד. 34) ביאר למה טען כך, ולא התכוון לשקר. 35) בהגהות מיימוניות רואה כאן סתירה למה שכתב למעלה (פ"ז ה"ז) שטוען וחוזר וטוען אפילו בלי אמתלא. ופליאה היא, שהרי כאן הוכחשה טענתו על־ידי עדים, ושם המדובר כשלא הוכחשה, ראה שם. 36) משום שאין לו אמתלא לבאר טענתו הראשונה.

ז. רְאוּבֵן[37] שֶׁהָיָה בְּתוֹךְ שָׂדֶה, וּבָא שִׁמְעוֹן וְעִרְעֵר עָלָיו, וְאָמַר רְאוּבֵן: שָׂדֶה זוֹ מִלְּוִי קְנִיתִיהָ וְאָכַלְתִּי אוֹתָהּ שְׁנֵי חֲזָקָה, אָמַר לוֹ שִׁמְעוֹן: וַהֲלוֹא שְׁטָר זֶה מְקַיָּם בְּיָדִי שֶׁאֲנִי לְקַחְתִּיהָ מִלְּוִי מֵהַיּוֹם אַרְבַּע שָׁנִים, חָזַר רְאוּבֵן וְאָמַר: וְכִי תַּעֲלֶה עַל דַּעְתְּךָ שֶׁשָּׁלֹשׁ שָׁנִים בִּלְבַד יֵשׁ לִי מִשֶּׁקְּנִיתִיהָ? שָׁנִים רַבּוֹת יֵשׁ לִי מִשֶּׁלְּקַחְתִּיהָ, וַאֲנִי קְדַמְתִּיךָ - הֲרֵי טַעֲנַת רְאוּבֵן טַעֲנָה; שֶׁאָדָם קוֹרֵא לְשָׁנִים רַבּוֹת שְׁנֵי חֲזָקָה[38]. לְפִיכָךְ, אִם הֵבִיא רְאוּבֵן עֵדִים שֶׁאֲכָלָהּ שֶׁבַע שָׁנִים, שֶׁנִּמְצָא שֶׁאָכַל שְׁנֵי חֲזָקָה קֹדֶם שֶׁלְּקָחָהּ שִׁמְעוֹן - מַעֲמִידִין אוֹתָהּ בְּיָדוֹ. אֲבָל אִם אֲכָלָהּ פָּחוֹת מִשֶּׁבַע שָׁנִים[39] - תַּחֲזֹר לְשִׁמְעוֹן; שֶׁאֵין לְךָ מֶחְאָה גְּדוֹלָה מִזּוּ[40], שֶׁהֲרֵי מִכָּרָהּ קֹדֶם שֶׁהֶחֱזִיק רְאוּבֵן.

37) שם ל: 38) רשב"ם שם מבאר, שאילו לא היתה דרכם של אנשים לקרוא לשנים רבות שני חזקה, לא היינו מאמינים לו, אפילו אם הביא עדים שאכלה שבע שנים, משום שהוא עצמו מודה שלא אכלה יותר משני חזקה, היינו שלש שנים, והודאת בעל־דין כמאה עדים (וכן כתבו ה'תוספות' שם). ואין כאן חזרה מטענתו הראשונה, שאם יש בכך חזרה אין מקבלים טענתו, משום שטענה הראשונה הוכחשה על־ידי עדי השטר של שמעון המערער. 39) ואם־כן מכרה לוי לשמעון לפני שמלאו שני חזקה של ראובן. 40) מהמכירה לאחרים. ברא"ש שם שואל: מה הועילה המחאה, והרי כשמכר לאחרים אינו יכול לחזור בו ממחאתו ולהפסיד ללוקח. שאלה שניה (ראה למעלה פי"א ה"ח) ולמה צריך שבע שנים? והוא משיב: טעמו של דבר שצריך למחות בסוף כל שלש שנים - הוא, משום ששתיקתו מתפרשת כחזרה מהמחאה, והרי כשמכר לאחרים אינו יכול לחזור בו ממחאתו ולהפסיד ללוקח. ושאל עוד: למה צריך להביא עדים על כל שבע השנים? אפילו כשהביא עדים על שלש שנים האחרונות בלבד יהיה נאמן לטעון שקנאה לפני המערער, ב'מיגו' שיכול לטעון קניתיה ממך ואכלתיה בפניך שלש שנים ולא מחית? ותירץ, שאין כאן 'מיגו', משום שבשעה שטען: מלוי קניתיה, לא ידע עדיין שביד המערער יש שטר קנין, וחשש שמא יתבע המוכר החזרת הקרקע, והחזקה לא תועיל, משום שאין עמה טענה לגבי

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

המוכר, שהרי טען שמשמעון קנאה (ראה למעלה פי"ד הי"ד). ונראה שגם ה'תוספות' שם לא. ד"ה אבל, התכוונו לכך (ראה פלפולא חריפתא אות פ, ומגיד־משנה כאן). [ועדיין לא נתברר לי הענין כל צרכו, שהרי אם יתבענו המוכר, יוכל ראובן לטעון: בפני קנאה שמעון ממך, ויהיה נאמן, כמו שאמר רב בשם רב חייא (שם מא:) וצ"ע].

ח. זֶה אוֹמֵר שֶׁל אֲבוֹתַי וְהֵבִיא עֵדִים, וְזֶה אוֹמֵר שֶׁל אֲבוֹתַי וְאֵין לוֹ עֵדִים - תַּחֲזֹר לָזֶה שֶׁהֵבִיא עֵדִים[41]. וּמוֹצִיאִין מִזֶּה כָּל פֵּרוֹת שֶׁהוֹדָה בָּהֶן שֶׁאֲכָלָן, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין עָלָיו עֵדִים שֶׁאָכַל; שֶׁהֲרֵי הוּא אוֹמֵר שֶׁמֵּחֲמַת אֲבוֹתָיו אָכַל, וַהֲרֵי הָעֵדִים שֶׁהָיָה שֶׁל אֲבוֹתָיו שֶׁל זֶה הַטּוֹעֵן[42]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

41) בבא זו לא הוצרכה לעצמה, שהרי כל־שכן היא מהדין שבהלכה ו, ונכתבה כהקדמה לבבא הבאה. 42) ומשום זה אינו נאמן לומר: שלי אכלתי, ב'מיגו' שלא אכלתי.

ט. הֵבִיא[43] הַמְעַרְעֵר עֵדִים שֶׁזּוֹ הַשָּׂדֶה שֶׁלּוֹ, וְזֶה שֶׁבְּתוֹכָהּ טוֹעֵן: מִמְּךָ לְקַחְתִּיהָ וַהֲרֵי שְׁטָרִי, וְהוֹצִיא שְׁטָר מְקֻיָּם[44], טָעַן הַמְעַרְעֵר שֶׁהוּא מְזֻיָּף, וְהוֹדָה בַּעַל הַשְּׁטָר וְאָמַר: כֵּן הוּא[45], אֲבָל הָיָה לִי שְׁטָר כָּשֵׁר וְאָבַד, וְלָקַחְתִּי זֶה שֶׁבְּיָדִי כְּדֵי לְאַיֵּם עָלָיו שֶׁיּוֹדֶה שֶׁמָּכַר לִי בֶּאֱמֶת, הוֹאִיל וְאִלּוּ רָצָה הָיָה אוֹמֵר[46] בִּשְׁטָרוֹ, שֶׁהֲרֵי מְקֻיָּם הוּא - הֲרֵי זֶה נֶאֱמָן[47], וְאֵין מוֹצִיאִין אֶת הַשָּׂדֶה מִתַּחַת יָדוֹ[48], וְיִשָּׁבַע הֶסֵּת.

43) שם לב: מעשה שהיה. 44) שם כתוב סתם: "והא שטרא", ורבינו מפרש שטר מקויים. 45) והזיוף עלה יפה, וטעו העדים וחשבו שאלו חתימותיהם. 46) צ"ל: עומד (כת"י תימן). פירוש, היה ממשיך להסתמך על השטר. 47) ב'מיגו'. 48) בגמרא שם, נחלקו רבה ורב יוסף בזה: רבה אומר - נאמן ב'מיגו', ורב יוסף אומר - אינו נאמן. וברשב"ם פירש טעמו של רב יוסף שזה כ'מיגו' במקום עדים, שהרי הודה בעצמו שהשטר מזוייף והודאת בעל־דין כמאה עדים, ולא אמרו 'מיגו' אלא במקום ששתי הטענות יכולות להיות אמת. ורבה לא קיבל סברא זו. ונפסקה שם הלכה כרבה, בקרקע. וב'תוספות' שם ד"ה והלכתא, מבארים שה'מיגו' מועיל להעמיד הקרקע בחזקת המוחזק בו, ואין אומרים בזה: קרקע בחזקת בעליו הראשונים עומדת. [בגמרא שם, נחלקו רבה ורב יוסף במעשה דומה, בשטר הלוואה. ונפסקה הלכה כרב יוסף שאינו נאמן, משום שמעמידים הכסף בחזקת בעלים (ראה פי"ד מהל' מלוה ולווה ה"ו).

י. הֵבִיא[49] הַמְעַרְעֵר עֵדִים שֶׁזּוֹ הַשָּׂדֶה שֶׁלּוֹ[50], וְזֶה שֶׁבְּתוֹכָהּ טוֹעֵן: מִמְּךָ לְקַחְתִּיהָ וַאֲכַלְתִּיהָ שְׁנֵי חֲזָקָה, וְהֵבִיא עֵדִים שֶׁאָכְלָהּ שְׁנֵי חֲזָקָה, טָעַן הַמְעַרְעֵר וְאָמַר: הֵיאַךְ תִּטְעַן שֶׁלָּקַחְתָּ מִמֶּנִּי הַיּוֹם שָׁלֹשׁ שָׁנִים, וּבְאוֹתוֹ הַזְּמַן לֹא הָיִיתִי בִּמְדִינָה זוֹ[51] - מַצְרִיכִין זֶה שֶׁבְּתוֹכָהּ לְהָבִיא רְאָיָה, שֶׁזֶּה פְּלוֹנִי שֶׁמְּעַרְעֵר הָיָה עִמּוֹ בַּמְּדִינָה בַּזְּמַן הַזֶּה שֶׁטּוֹעֵן שֶׁמָּכַר לוֹ בּוֹ, אֲפִלּוּ יוֹם אֶחָד, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה אֶפְשָׁר שֶׁיִּמְכֹּר. וְאִם לֹא הֵבִיא - מְסַלְּקִין אוֹתוֹ.

49) שם כט: מעשה שהיה. 50) הרי"ף בהלכותיו מפרש שהמדובר שם כשהביא עדים שהיא שלו. 51) בגמרא: בשכוני גואי הואי", ופירש הרי"ף: במדינה רחוקה, ורבינו קיבל פירושו. ומסתימת לשונם משמע, שאפילו שלא בשעת חירום ושיבוש דרכים, הדין כך. [נחלקו עליהם הרמב"ן והרשב"א, ושאלו: מכיון שהחזיק שלש שנים ולא מיחה, למה הטילו על המחזיק להביא ראיה? הרי אפשר שבא ליום אחד ומכר, או מכר על־ידי שליח? (רבינו עצמו פסק למעלה בפי"א ה"ב, שאומרים לבעל הקרקע: אי־אפשר שלא הגיעה אליך במשך שלש שנים ידיעה שזה מחזיק בשדך). ומתוך קושיא זו פירשו, שהמדובר בגמרא בשעת מלחמה או שיבוש דרכים, ובמקרה כזה אין חזקה מועילה, וכן דעת הרא"ש שם, וה'טור' חו"מ סי' קמו].

יא. מִי שֶׁהָלַךְ[52] לִמְדִינַת הַיָּם וְאָבְדָה דֶּרֶךְ שָׂדֵהוּ[53], בֵּין שֶׁהָיוּ אַרְבַּע הַשָּׂדוֹת הַמַּקִּיפוֹת אוֹתָהּ לְאַרְבָּעָה אֲנָשִׁים[54], בֵּין שֶׁהָיוּ הָאַרְבַּע שָׂדוֹת קְנוּיוֹת מֵאֶחָד[55] - הֲרֵי כָּל אֶחָד מֵהֶן דּוֹחֵהוּ וְאוֹמֵר: שֶׁמָּא דֶּרֶךְ שֶׁלְּךָ עַל חֲבֵרִי הוּא. לְפִיכָךְ יִקְנֶה לוֹ דֶּרֶךְ בְּמֵאָה מָנֶה[56] אוֹ יִפְרַח בָּאֲוִיר. וְכֵן אִם הָיוּ אַרְבַּע הַשָּׂדוֹת לְאִישׁ אֶחָד שֶׁקָּנָה אוֹתָן מֵאַרְבָּעָה[57] - אֵין לוֹ עָלָיו דֶּרֶךְ; שֶׁהֲרֵי אוֹמֵר לוֹ: עַתָּה אִם אַחֲזִיר לְכָל אֶחָד שְׁטָרוֹ - אֵין אַתָּה יָכוֹל לַעֲבֹר עַל אֶחָד מֵהֶן, וַאֲנִי קָנִיתִי מִכָּל אֶחָד מֵהֶן כָּל זְכוּת שֶׁיֵּשׁ לוֹ[58]. אֲבָל אִם הָיָה בַּעַל אַרְבַּע שָׂדוֹת הַמַּקִּיפוֹת אִישׁ אֶחָד, וְהוּא בַּעַל הַמָּצָר שֶׁלָּהּ מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף - הֲרֵי זֶה אוֹמֵר לוֹ: מִכָּל מָקוֹם דַּרְכִּי עָלֶיךָ; וְיֵלֵךְ לוֹ בַּקְּצָרָה בְּאֵי זוֹ שָׂדֶה שֶׁיִּרְצֶה בַּעַל הַשָּׂדֶה. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. וְאִם הֶחֱזִיק בַּדֶּרֶךְ וְאוֹמֵר: זוֹ הִיא דַּרְכִּי[59] - אֵין מְסַלְּקִין אוֹתוֹ מִמֶּנָּה[60] אֶלָּא בְּרְאָיָה בְּרוּרָה[61].

52) משנה וגמרא כתובות קט: 53) השכנים החזיקו בה, ואינו יודע מי. 54) לפני שהלך למדינת הים, ולא עברו לידי אחרים. 55) ארבעה אנשים קנו מאחד ארבע השדות המקיפות. 56) בכל מחיר שידרשו ממנו. 57) שהיו בעלי השדות לפני שהלך למדינת הים. 58) וגם הזכות שהיתה להם לדחות אותך. 59) אני מכיר אותה. 60) אין בעל השדות יכול להכריחו לקבל דרך אחרת. 61) במגיד־משנה מפרש שהמדובר כשהחזיק בה שלש שנים. ובכסף־משנה דחה פירושו וכתב, שאם החזיק בה וטוען: הכרתיה - אין מוציאים אותה מידו, משום שדרכו היא בשדותיו. דין זה נמשך לבבא האחרונה בלבד.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ יום שישי כ"ז טבת ~

פֶּרֶק שִׁשָּׁה עָשָׂר[1]

1) מבאר דין עורר על השדה והוא חתום כעד על שטר המכר, עשאה סימון גבול לאחר, ודין עורר על השדה ואחר הביא עד שאכלה שני חזקה וטען המערער בגזל אכלת או הביא שני עדים שאכלה שנתיים, וכלל שם איסור לטעון טענת שקר לעוות הדין, כמו שאמרה תורה: "מדבר שקר תרחק".

א. רְאוּבֵן[2] שֶׁמָּכַר לְשִׁמְעוֹן שָׂדֶה, וְהָיָה לֵוִי מֵעֵדֵי הַשְּׁטָר, וּבָא לֵוִי לְעָרְעֵר עַל הַשָּׂדֶה וְלִטְעֹן שֶׁרְאוּבֵן גָּזַל אוֹתָהּ מִמֶּנּוּ - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ, וְאֵין מַשְׁגִּיחִין עַל רְאָיוֹת שֶׁיָּבִיא עַל אוֹתָהּ שָׂדֶה, וַהֲרֵי אִבֵּד כָּל זְכוּתוֹ[3]; שֶׁאוֹמְרִים לוֹ: הֵיאַךְ תָּעִיד עַל הַמֶּכֶר וְתָבוֹא וּתְעָרְעֵר. וְכֵן[4] אִם הֵעִיד לֵוִי בִּשְׁטָר שֶׁכָּתוּב בּוֹ: הַשָּׂדֶה פְּלוֹנִי שֶׁל רְאוּבֵן מִצַּד מִזְרָח אוֹ מַעֲרָב, הוֹאִיל וְעָשָׂה הַשָּׂדֶה סִימָן לְאַחֵר וְהֵעִיד בַּשְּׁטָר - אִבֵּד אֶת זְכוּתוֹ, וְאֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר וּלְעָרְעֵר; שֶׁאוֹמְרִים לוֹ: הֵיאַךְ תָּעִיד בִּשְׁטָר זֶה שֶׁכָּתוּב בּוֹ הַשָּׂדֶה הַזֹּאת מִצַּד פְּלוֹנִי וְתַחֲזֹר וּתְעָרְעֵר עָלֶיהָ.

~ נקודות משיחות קודש ~

"רְאוּבֵן שֶׁמָּכַר לְשִׁמְעוֹן שָׂדֶה, וְהָיָה לֵוִי מֵעֵדֵי הַשְּׁטָר".

במקרה זה, הדין הוא שלוי אינו יכול לומר שראובן גזל אותה ממנו, ובהלכה שאח"כ החידוש גדול יותר שגם אם היה לוי עד בשטר שאינו שטר מכר אלא שכתוב בו ששדה פלונית של ראובן בצד מזרח או מערב, גם אז אינו יכול לערער ולומר שנגזלה ממנו.

ויש לבאר שתי ההלכות על־פי פנימיות העניינים: ראובן מורה על העבודה בבחינת ראיה, ושמעון על העבודה שבבחינת שמיעה, אבל לוי מורה על בחינה שלמעלה משניהם.

ועל־פי־זה יש לבאר שתי ההלכות: במכירה, שעניינה שינוי והוצאה מרשות לרשות, המוכר הוא בבחינת משפיע ולכן יש בכוחו להעביר הבעלות לאחר, ואילו הקונה בדרגה נמוכה יותר בבחינת מקבל מהמוכר אלא שבמכר ישנה גם עבודתו של הקונה, היינו נתינת הכסף.

וזהו "ראובן שמכר לשמעון" שראובן, בגלל היותו בדרגה נעלית יותר - ראיה - משפיע לשמעון שבבחינת שמיעה. ובנוסף לזה צריך לפעול את קיום השטר שעניין זה נעשה על ידי המשכה מבחינה שלמעלה משניהם - "לוי מעדי השטר". ואע"פ שלוי הוא בחינה נעלית יותר, הרי מצד הבחירה אפשר לנצל זאת באופן בלתי רצוי ח"ו "בא לוי לערער".

ועל זה פוסק הרמב"ם "אין שומעין לו" היינו שלא רק שלא מקבלים דבריו אלא שגם מלכתחילה אין שומעין לו ואין משגיחין כו' שהרי אם אתה מצד שורשך ומקורך העדת על המכר, כיצד תבוא לערער.

וממשיך בהלכה שאח"כ שגם אם עדותו אינה מתייחסת ישירות לבעלות על השדה, גם אז מאבד זכותו לערער עליה. וביאור ההלכה בפנימיות, שמוכר וקונה מורה על הקב"ה וישראל, שהקב"ה מוכר לישראל את כל העולם כולו בזכות עבודתם כולל סדר השתלשלות כדי שיעשו ממנו דירה לו יתברך בתחתונים, ואם יבוא מישהו לערער על המכירה ולומר שמעמדו ומצבו של הקונה (שמעון) אינו כדבעי הרי ש"אין שומעין לו ואין משגיחין כו'" שכן דבר ברור הוא שישראל הם בעלי הבית על העולם ועל כל סדר השתלשלות כי קנוהו על־ידי עבודתם במסירות נפש במשך כל הדורות, וכל העולם כולו לא נברא אלא בשביל ישראל.

(על פי "יין מלכות" ספר משפטים סימן יח
מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

2) משנה כתובות קט. 3) במשנה שם נחלקו אדמון וחכמים בדין זה. אדמון אומר: "יכול הוא שיאמר: השני נוח לי הראשון קשה הימנו" (פירוש, נוח לי להתדיין עם הלוקח ולהוציא מידו, והגזלן הוא אלם וקשה להוציא מידו)."וחכמים אומרים: איבד את זכותו". והלכה כחכמים.
4) במשנה: "עשאה סימן לאחר איבד את זכותו". ונראה שרבינו מפרש: "עשאה" ראובן המוכר עשה שדה זו, "סימן לאחר", היינו, מכר שדה אחרת לשמעון וכתב בשטר מצד פלוני גובלת שדה שלי, ולוי חתום על השטר, ואחר זמן בא ומערער. וכן פירש רש"י שם. ובתוספות שם דיבור המתחיל עשאה כתבו: "משמע מתוך הלשון דאעורר קאי" פירוש, שהמערער עצמו מכר שדה אחרת וכתב בשטר: מצד פלוני שדה של ראובן - אינו יכול לערער עליה. [במגיד משנה מפרש, שרבינו קיבל פירושם של התוספות, ומתוך כך נדחק לתרץ למה לא הביא כלל את דברי המשנה. וקשה להבין מה דחקו לפירוש זה, שהתוספות עצמם מפקפקים קצת בנכונותו ומביאים ראייה לפירוש רש"י מן הירושלמי]. ובזה - בין לפירושו של רש"י ובין לפירושם של התוספות - גם אדמון מודה שאיבד את זכותו, שהרי אין כאן מקום לטענה: השני נוח לי וכו'.

ב. טָעַן[5] הָעֵד וְאָמַר: תֵּלֵם אֶחָד הוּא שֶׁעָשִׂיתִי סִימָן וְלֹא כָּל הַשָּׂדֶה, וְאוֹתוֹ הַתֵּלֵם הַסָּמוּךְ לַמֵּצֶר בִּלְבַד הוּא שֶׁל רְאוּבֵן - הֲרֵי זוֹ טַעֲנָה הַנִּשְׁמַעַת[6], וְיֵשׁ לוֹ[7] לְעָרְעֵר עַל כָּל הַשָּׂדֶה חוּץ מֵאוֹתוֹ הַתֵּלֵם[8]. וְאֵין כָּל הַדְּבָרִים אֲמוּרִים אֶלָּא בְּאֶחָד מֵעֵדֵי הַשְּׁטָר שֶׁבָּא לְעָרְעֵר; אֲבָל הַדַּיָּן[9] שֶׁקִּיֵּם הַשְּׁטָר[10] - יֵשׁ לוֹ לְעָרְעֵר, מִפְּנֵי שֶׁיָּכוֹל לִטְעֹן וְלוֹמַר: לֹא יָדַעְתִּי מֶה הָיָה כָּתוּב בַּשְּׁטָר. מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ לַדַּיָּנִין לְקַיֵּם הַשְּׁטָר אַף עַל פִּי

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שֶׁלֹּא קְרָאוּהוּ[11], אֲבָל הָעֵדִים אֵין חוֹתְמִין עַל הַשְּׁטָר אֶלָּא אִם כֵּן קְרָאוּהוּ כֻּלּוֹ וִידַקְדְּקוּ בּוֹ[12].

5) שם עמוד ב. 6) המתקבלת על הדעת. 7) הזכות. מימרא של רב יוחנן שם. 8) ונותן לו תלם שאפשר לזרוע בו תשעה קבים תבואה, שפחות מזה אינה נקראת "שדה" (מגיד משנה בשם הרמב"ן, וכן כתב גם רבינו יונה ור"ן, הובאו בטור חושן משפט סימן קמז). 9) כאביי שם. 10) שאישר את חתימת העדים. 11) תפקידם הוא רק לבדוק אם החתימות אינן מזוייפות. 12) שהרי הם מעידים על כל הכתוב בשטר.

ג. בָּא שִׁמְעוֹן[13] וְנִמְלַךְ בְּלֵוִי וְאָמַר לוֹ: הֲרֵינִי קוֹנֶה שָׂדֶה פְּלוֹנִית מֵרְאוּבֵן, וּבַעֲצָתְךָ אֶקְנֶה אוֹתָהּ; אָמַר לוֹ לֵוִי: לֵךְ וּקְנֵה אוֹתָהּ, טוֹבָה הִיא - יֵשׁ לוֹ לְלֵוִי לְעַרְעֵר עָלֶיהָ, וְלֹא אִבֵּד זְכוּתוֹ[14]; שֶׁהֲרֵי לֹא עָשָׂה מַעֲשֶׂה[15], וְיֵשׁ לוֹ לוֹמַר: רְצוֹנִי הָיָה שֶׁתֵּצֵא מִתַּחַת יַד רְאוּבֵן, שֶׁהוּא אַלָּם, כְּדֵי שֶׁאֶתְבָּעֶנָּה בַּדִּין וְאֶקַּח שָׂדִי.

13) בבא בתרא ל: 14) רבא שם. 15) בגמרא שם מבואר, שחכמים לא אמרו "איבד את זכותו" אלא כשעשה מעשה (חתם על השטר) ובשביל נוחיות אין אדם עושה מעשה, אבל קורה לפעמים, שאדם מוציא דיבור מפיו לשם נוחיות, ולפיכך חכמים מודים בזה לאדמון. [כתב רשב"ם שם, שאפילו אכלה הלוקח שני חזקה מוציאים מידו, כשאינו מביא ראייה שהמוכר אכלה יום אחד, משום שזו חזקה שאין עימה טענה, שהרי הלוקח מודה שלא קנאה מיד המערער, וכוחה של חזקה אינה יפה מכוח שטר, ובמקום ששטר (מיד הגזלן) אינו מועיל - גם חזקה אינה מועילה (ראה למעלה פרק ט"ו הלכה ו).

ד. רְאוּבֵן[16] שֶׁעִרְעֵר עַל שִׁמְעוֹן, וְשִׁמְעוֹן אָמַר: אֵינִי יוֹדֵעַ מָה אַתָּה סָח, אֶלָּא שָׂדֶה זוֹ מִלֵּוִי לְקַחְתִּיהָ[17], וַהֲרֵי עֵדִים שֶׁאָכַלְתִּיהָ שְׁנֵי חֲזָקָה, אָמַר לוֹ רְאוּבֵן: וַהֲלוֹא עֵדִים יֵשׁ לִי שֶׁבָּעֶרֶב בָּאתָ אֵלַי וְאָמַרְתָּ לִי: מְכֹר לִי שָׂדֶה זוֹ - אֵין זוֹ רְאָיָה; וְיֵשׁ לוֹ לְשִׁמְעוֹן לוֹמַר: רָצִיתִי לִקְנוֹת מִמְּךָ[18], כְּדֵי שֶׁלֹּא תְּעַרְעֵר וְלֹא תַּטְרִיחֵנִי בַּדִּין, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינִי יוֹדֵעַ אִם הָיָה שֶׁלְּךָ אוֹ אֵינָהּ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. וְאִם לֹא טָעַן שִׁמְעוֹן טַעֲנָה זוֹ - אֵין טוֹעֲנִין לוֹ[19].

16) שם. 17) והביא עדים שלוי אכלה יום אחד, שאם לא כן - הרי זו חזקה שאין עימה טענה כמו שנתבאר בהלכה הקודמת (רא"ש שם). 18) בדמים מועטים. 19) במעשה שהובא בגמרא שם טען הלוקח עצמו טענה זו.

ה. רְאוּבֵן שֶׁעִרְעֵר[20] וְהֵבִיא עֵדִים שֶׁשָּׂדֶה זוֹ שֶׁלּוֹ, וְשִׁמְעוֹן שֶׁבְּתוֹכָהּ טוֹעֵן: אַתָּה מְכַרְתָּהּ לִי וַאֲכַלְתִּיהָ שְׁנֵי חֲזָקָה, וּרְאוּבֵן אָמַר: בְּגָזֵל אֲכַלְתָּ, בֵּין שֶׁלֹּא הָיוּ עֵדִים שֶׁאָכַל כְּלָל, בֵּין שֶׁהָיָה שָׁם עֵד אֶחָד שֶׁאָכָלָהּ שָׁלֹשׁ שָׁנִים[21] - אֵינוֹ חַיָּב לְהַחֲזִיר הַפֵּרוֹת שֶׁאָכַל; שֶׁהֲרֵי הוּא אוֹמֵר: שֶׁלִּי אֲכַלְתִּי, וְאֵין עָלָיו עֵדִים שֶׁמְּחַיְּבִין אוֹתוֹ בַּפֵּרוֹת, שֶׁהֲרֵי מֵעַצְמוֹ הוֹדָה[22]; וְזֶה הָעֵד שֶׁהֵעִיד שֶׁאֲכָלָהּ שָׁלֹשׁ שָׁנִים - לְיַפּוֹת כֹּחוֹ שֶׁל אוֹכֵל הוּא בָּא[23], וְאִלּוּ הָיָה עִמּוֹ אַחֵר - הָיְתָה הַשָּׂדֶה עוֹמֶדֶת בְּיָדוֹ[24]. לְפִיכָךְ: יִשְׁבַּע רְאוּבֵן הֶסֵּת שֶׁלֹּא מָכַר וְתַחֲזֹר לוֹ הַשָּׂדֶה, וְיִשְׁבַּע שִׁמְעוֹן הֶסֵּת שֶׁאֵינוֹ חַיָּב לוֹ כְּלוּם בַּפֵּרוֹת שֶׁאָכַל[25] וְיִפָּטֵר.

20) שם לג: 21) ועד אחד מחייב שבועה מן התורה וכאן אינו יכול להישבע, וכלל בידינו: מתוך שאינו יכול להישבע משלם - אף על פי כן אינו חייב להחזיר הפירות. 22) ברשב"ם שם מפרש, שנאמן במיגו שיכול לומר לא אכלתי, ומה שאמרתי בתחילה; "אכלתי" - התכוונתי להנאה מועטת מאוד שמספיקה לשם חזקה (וראה למעלה פרק י"ב הלכה י). ובטור חושן משפט סימן קמה מנמק: שאם נאמין לו שאכל הפירות אין להוציא מידו הקרקע שהרי החזיק בו (ראה הערות למעלה פרק ט"ו הלכה ב). [בשולחן ערוך שם סעיף ג הביא נימוקו של הטור בלבד, ומזה מסיק הש"ך שם סעיף קטן ב, שאם טען המחזיק קניתיה ואכלתיה שנתיים - צריך להחזיר הפירות, אפילו אין עדים, שהרי אפילו אכל - לא החזיק. ומדברי רבינו לקמן הלכה ו שכתב: "ואפילו היה עד אחד" יש ללמוד, שאם אין עד כלל אינו חייב להחזיר]. 23) שאם נקבל עדותו יזכה המחזיק גם בקרקע ואין זה מתקבל על הדעת שעדות הבאה לזכותו - תחייבו. 24) ולא שייך כאן הכלל: שכל מקום ששניים מחייבים אותו ממון - אחד מחייבו שבועה, שהרי שניים לא היו מחייבים אותו. 25) אפשר שקנה הפירות ושילם לתובע מחירם, ואפשר שלא אכל כלל, אבל אין משביעים אותו שקנה השדה ומשלו אכל, שאם נשביענו כך, הרי אחד מהם נשבע לשקר. ועוד: אם נקבל טענתו הרי יש להעמיד הקרקע בידו.

ו. הָיוּ שְׁנֵי עֵדִים[26] מְעִידִים עַל שִׁמְעוֹן שֶׁאֲכָלָהּ פָּחוֹת מִשְּׁנֵי חֲזָקָה - יַחֲזִיר כָּל הַפֵּרוֹת שֶׁאָכַל. וַאֲפִלּוּ הָיָה עֵד אֶחָד - חַיָּב לְהַחֲזִיר עַל פִּיו; שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ מַכְחִישׁ הָעֵד[27], אֶלָּא אוֹמֵר: אֱמֶת הֵעִיד וְאָכַלְתִּי שְׁתֵּי שָׁנִים[28] וְשֶׁלִּי אָכַלְתִּי, נִמְצָא מְחֻיָּב שְׁבוּעָה[29] וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהִשָּׁבַע, וּמְשַׁלֵּם[30].

26) שם. 27) כשמכחישו נשבע שבועה של תורה ונפטר. 28) הכוונה, שמודה לעד שאכל שתי שנים, אבל הוא עצמו טוען שאכל יותר (במעשה שהובא בגמרא טען המחזיק שאכל שני חזקה). 29) לפי הכלל שבידינו: כל מקום ששניים מחייבים ממון, אחד מחייבו שבועה (ראה למעלה הלכה ה). 30) פירות שתי השנים, אבל פירות שנה שלישית אינו מחזיר מפני שני הנימוקים שנאמרו בהלכה הקודמת (ראה טור שם). [דין זה, שכל המחוייב שבועה ואינו יכול להישבע - משלם, מבואר כמה פעמים בש"ס וידוע בשם: "נסכא דרב אבא", משום שרב אבא אמר כלל זה (שבועות לב:) במעשה שאחד חטף חתיכת כסף מהותכה (בלשון הגמרא: "נסכא") וטען אמנם חטפתי אבל שלי היא, ועד אחד העיד שחטף. ופסק רב אבא שחייב לשלם].

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ז. כָּל הַמְחַיֵּב לְהַחֲזִיר הַפֵּרוֹת, אִם לֹא הָיוּ יְדוּעִין וְאֵין בֵּית דִּין יְכוֹלִין לְשַׁעֵר אוֹתָן כְּשַׁעַר הַבָּתִּים וְכַיּוֹצֵא בָהֶן שֶׁהוּא יָדוּעַ, אֶלָּא הָיוּ פֵּרוֹת אֵילָן אוֹ פֵּרוֹת שָׂדֶה שֶׁאֵינָן יְדוּעִין, הוֹאִיל וְאֵין כָּאן טַעֲנָה וַדָּאִית - יְשַׁלֵּם מַה שֶּׁיּוֹדֶה בּוֹ שֶׁאָכָלוֹ. וּמַחֲרִימִין[31] עַל מִי שֶׁאָכַל יוֹתֵר וְלֹא יְשַׁלֵּם.

31) מתקנת הגאונים, ואין מחייבים את הנתבע שבועה, משום שאין נשבעים היסת על טענת שמא. ולזה התכוון רבינו באמרו: הואיל ואין כאן טענה וודאית.

ח. כָּל הַמַּחֲזִיר[32] קַרְקַע מִתַּחַת יָדוֹ, אִם הִשְׁכִּירָהּ לַאֲחֵרִים כְּשֶׁהָיָה מַחֲזִיק בָּהּ, וְהָיוּ הַשּׂוֹכְרִין קַיָּמִין - מוֹצִיאִין מֵהֶן הַשָּׂכָר פַּעַם שְׁנִיָּה וְנוֹתְנִין לְבַעַל הַקַּרְקַע[33], וְחוֹזְרִין וְתוֹבְעִין זֶה שֶׁהִשְׁכִּיר לָהֶם מָקוֹם שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ.

32) בבא בתרא כט. 33) בגמרא שם אמרו, שהשוכרים מן המחזיק אינם כשרים להעיד שדרו בבית שלוש שנים בשכירות, משום שהם נוגעים בעדותם, שאם יחזור הבית לבעליו הראשונים יחוייבו לשלם להם דמי שכירות פעם שנייה.

ט. אָסוּר לְאָדָם[34] לִטְעֹן טַעֲנַת שֶׁקֶר, כְּדֵי לְעַוֵּת הַדִּין אוֹ כְּדֵי לְעַכְּבוֹ. כֵּיצַד? הָיָה נוֹשֶׁה[35] בַּחֲבֵרוֹ מָנֶה - לֹא יִטְעָנֶנּוּ מָאתַיִם כְּדֵי שֶׁיּוֹדֶה בְּמָנֶה וְיִתְחַיֵּב שְׁבוּעָה[36]. הָיָה נוֹשֶׁה מָנֶה[37] וּטְעָנוֹ מָאתַיִם[38] - לֹא יֹאמַר: אֶכְפֹּר הַכֹּל בְּבֵית דִּין וְאוֹדֶה לוֹ בְּמָנֶה בֵּינִי לְבֵינוֹ כְּדֵי שֶׁלֹּא אֶתְחַיֵּב לוֹ שְׁבוּעָה[39].

34) שבועות לא. 35) יש הבדל בין "נושה" ל"תובע"; "נושה" משמעותו - תביעה אמיתית. ו"תובע", כולל כל סוג תביעה שהיא, - צודקת ובלתי צודקת. 36) ואגלגל עליו טענות אחרות, שאין בית דין משביעים עליהם. 37) והנתבע מוכן לשלם לו המנה. 38) טענת שקר. 39) ויגלגל עלי שבועה ממקום אחר ואפילו לאחר שתיקנו חכמים שבועת היסת לכופר הכול ויוכל לגלגל, מעדיף אדם להישבע שבועה קלה משבועה חמורה. נימוקים אלה נאמרו בברייתא שם.

י. הָיוּ שְׁלֹשָׁה[40] נוֹשִׁין מָנֶה בְּאֶחָד, וְכָפַר בָּהֶן - לֹא יִהְיֶה אֶחָד תּוֹבֵעַ וּשְׁנַיִם מְעִידִים, וּכְשֶׁיּוֹצִיאוּ מִמֶּנּוּ יַחֲלֹקוּ[41]. וְעַל דְּבָרִים אֵלּוּ וְכַיּוֹצֵא בָהֶן הִזְהִיר הַכָּתוּב וְאָמַר: מִדְּבַר שֶׁקֶר תִּרְחָק.

40) שם. 41) את הכסף המגיע להם מן הדין.

סְלִיקוּ לְהוּ הִלְכוֹת טוֹעֵן וְנִטְעָן בְּסִיַּעְתָּא דִשְׁמַיָּא

~ שבת קודש כ"ח טבת ~

הִלְכוֹת נְחָלוֹת

מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת. וְהִיא: דִּין סֵדֶר נְחָלוֹת.
וּבֵאוּר מִצְוָה זוֹ בִּפְרָקִים אֵלּוּ:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

1) מבאר דין סדר נחלות.

א. סֵדֶר נְחָלוֹת[2] כָּךְ הוּא: מִי שֶׁמֵּת[3] - יִירָשׁוּהוּ בָּנָיו[4], וְהֵם קוֹדְמִין לַכֹּל. וְהַזְּכָרִים קוֹדְמִין לַנְּקֵבוֹת.

2) משנה בבא־בתרא קטו. 3) בין איש בין אשה. 4) כתוב בתורה (במדבר כז, ח): "איש כי ימות ובן אין לו, והעברתם את נחלתו לבתו", מכאן שבן ובת יורשים את האב, והבן קודם לבת. ירושת האם, למדו בגמרא (שם קיא.) מהכתוב (שם לו, ח): "וכל בת יורשת נחלה ממטות". ובן נלמד בקל־וחומר מבת.

ב. בְּכָל מָקוֹם[5] אֵין לַנְּקֵבָה עִם הַזָּכָר יְרֻשָּׁה[6]. אִם אֵין לוֹ בָּנִים - יִירָשֶׁנּוּ אָבִיו[7]. וְאֵין הָאֵם יוֹרֶשֶׁת אֶת בָּנֶיהָ[8]. וְדָבָר זֶה מִפִּי הַקַּבָּלָה[9].

5) בין בירושת האב ובין בירושת קרובים אחרים, שדיניהם יבוארו לקמן. 6) כשיש זכר - אין הנקבה יורשת כלום, כשדרגת קירבתה למוריש אינה יותר גבוהה מזו של הזכר. 7) בגמרא שם קח: למדו דין זה מהכתוב (שם יא): "ונתתם את נחלתו לשארו" - ושארו זה אביו, שנאמר (ויקרא יח, יב): "שאר אביך הוא". 8) רבא (שם קט:) מבאר: אף־על־פי שכתוב (שם יג): "שאר אמך היא", אין האם יורשת את בניה, משום שהכתוב מסיים: "הקרוב אליו ממשפחתו וירש אותה", ומשפחת האם אינה קרויה משפחה, שנאמר בתורה (שם א, ב): "למשפחותם לבית אבותם". 9) קיבל תלמיד מרבו, ורבו מרבו עד משה רבינו, מפיו של הקדוש־ברוך־הוא. [אמנם, בגמרא שם (קטו.) דרשו זה מן הכתוב, אולם רבינו קורא "דברי קבלה" לכל הדינים שאינם נשמעים מפשוטו של מקרא, אלא נמסר לחכמים לדרוש כך (ראה הקדמת רבינו לפירושו למשנה).

ג. וְכָל הַקּוֹדֵם[10] בְּנַחֲלָה - יוֹצְאֵי יֶרֶכוֹ[11] קוֹדְמִין[12]. לְפִיכָךְ, מִי שֶׁמֵּת, בֵּין אִישׁ בֵּין אִשָּׁה: אִם הִנִּיחַ בֵּן - יוֹרֵשׁ הַכֹּל; לֹא נִמְצָא לוֹ בֵּן[13] בָּעוֹלָם - מְעַיְּנִין בִּזַרְעוֹ שֶׁל בֵּן: אִם נִמְצָא לִבְנוֹ זֶרַע, בֵּין זְכָרִים בֵּין נְקֵבוֹת, אֲפִלּוּ בַּת בַּת בַּת בְּנוֹ עַד סוֹף הָעוֹלָם - הִיא תִּירַשׁ אֶת הַכֹּל[14]; לֹא נִמְצָא לוֹ זֶרַע בֵּן[15] - חוֹזְרִין אֵצֶל הַבַּת. הָיְתָה לוֹ בַּת - תִּירַשׁ אֶת הַכֹּל; לֹא נִמְצֵאת לוֹ בַּת בָּעוֹלָם - מְעַיְּנִין עַל זֶרַע הַבַּת: אִם נִמְצָא לָהּ זֶרַע, בֵּין זְכָרִים בֵּין נְקֵבוֹת, עַד סוֹף הָעוֹלָם - הוּא יוֹרֵשׁ הַכֹּל; לֹא נִמְצָא לָהּ זֶרַע בַּת - חוֹזֶרֶת הַיְרֻשָּׁה לְאָבִיו[16]. לֹא הָיָה אָבִיו קַיָּם - מְעַיְּנִין עַל זֶרַע הָאָב, שֶׁהֵן אַחֵי הַמֵּת: נִמְצָא לוֹ אָח אוֹ זֶרַע אָח - יוֹרֵשׁ אֶת הַכֹּל[17]; וְאִם לָאוּ - חוֹזְרִין אֵצֶל אַחוֹת. נִמְצֵאת לוֹ אָחוֹת אוֹ זַרְעָהּ - יוֹרֵשׁ הַכֹּל; וְאִם לֹא נִמְצָא לוֹ זֶרַע אַחִים וְלֹא זֶרַע אָחוֹת, הוֹאִיל וְאֵין לָאָב זֶרַע - תַּחֲזֹר הַיְרֻשָּׁה לַאֲבִי הָאָב[18]. לֹא הָיָה אֲבִי הָאָב קַיָּם - מְעַיְּנִין עַל זֶרַע שֶׁל אֲבִי הָאָב, שֶׁהֵן אַחֵי אָבִיו שֶׁל מֵת. וְהַזְּכָרִים קוֹדְמִין לַנְּקֵבוֹת, וְזַרְעָן שֶׁל

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

זְכָרִים קוֹדְמִין לַנְּקֵבוֹת, כְּמוֹ שֶׁהָיָה הַדִּין בְּזַרְעוֹ שֶׁל מֵת עַצְמוֹ[19]. לֹא נִמְצְאוּ אַחִים לְאָבִיו, לֹא הֵם וְלֹא זַרְעָן - תַּחֲזֹר הַיְרֻשָּׁה לַאֲבִי אֲבִי הָאָב. וְעַל הַדֶּרֶךְ הַזֹּאת נַחֲלָה מְמַשְׁמֶשֶׁת וְהוֹלֶכֶת[20] עַד רְאוּבֵן[21]. נִמְצֵאתָ אוֹמֵר[22]: הַבֵּן קוֹדֵם לַבַּת, וְכָל יוֹצְאֵי יֶרְכוֹ שֶׁל בֵּן קוֹדְמִין לַבַּת. וְהַבַּת קוֹדֶמֶת לַאֲבִי אָבִיהָ, וְכָל יוֹצְאֵי יֶרְכָהּ קוֹדְמִין לַאֲבִי אָבִיהָ. וַאֲבִי הַמֵּת קוֹדֵם לַאֲחֵי הַמֵּת, מִפְּנֵי שֶׁהֵם יוֹצְאֵי יֶרְכוֹ. וְהָאָח קוֹדֵם לָאָחוֹת, וְכָל יוֹצְאֵי יֶרְכוֹ שֶׁל אָח קוֹדְמִין לָאָחוֹת. וְאָחוֹת קוֹדֶמֶת לַאֲבִי אָבִיהָ, וְכָל יוֹצְאֵי יֶרְכָהּ קוֹדְמִין לַאֲבִי אָבִיהָ. אֲבִי הָאָב קוֹדֵם לַאֲחֵי הָאָב שֶׁל מֵת. וַאֲחֵי אָבִיו קוֹדְמִין לַאֲחוֹת אָבִיו, וְכָל יוֹצְאֵי יֶרְכוֹ שֶׁל אֲחֵי אָבִיו קוֹדְמִין לַאֲחוֹת אָבִיו. וַאֲחוֹת אָבִיו קוֹדֶמֶת לַאֲבִי אֲבִי אָבִיו שֶׁל מֵת, וְכֵן כָּל יוֹצְאֵי יֶרְכָהּ שֶׁל אֲחוֹת אָבִיו קוֹדְמִין לַאֲבִי אֲבִי אָבִיו. וְעַל דֶּרֶךְ זוֹ הוֹלֵךְ וְעוֹלֶה עַד רֹאשׁ הַדּוֹרוֹת. לְפִיכָךְ אֵין לְךָ אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁאֵין לוֹ יוֹרְשִׁין.

10) משנה, שם קטו. 11) כל הדורות המשתלבים מאבהותו - בין זכרים ובין נקבות - נקראים יוצאי יריכו (בספר שמות א, ה אנו קוראים: ויהי כל נפש יוצאי ירך יעקב וכו'). בגמרא שם קח: למדו דין זה מהקרא. 12) לכל הקרובים האחרים, אף על אלה שדרגת קירבתם למוריש גבוהה יותר מדרגתם, ואפילו אם מת הקודם בנחלה, לפני שמת זה שעל ירושתו אנו דנים. והטעם: הקודם בנחלה כאילו ירש בקבר, ויוצאי יריכו יורשים אותו לפי סדר נחלות ביורשים חיים. 13) היה לו בן, ומת בחיי אביו. 14) משום שהיא באה מכוח הבן, שהוא קודם לכל. 15) הבן לא השאיר כל זרע אחריו. 16) משנה, שם קטו. 17) ואין אחות המוריש יורשת עם האח, ואפילו לא עם זרע האח, משום שהירושה חזרה לאבי המוריש אפילו כשהוא בקבר, והוא מוריש לבנו שהוא אחי המת, וזרעו קודם לאחותו כמו שנתבאר. 18) אבל כל זמן שקיים יוצא ירך האב של המוריש - אין אבי האב יורש, ומה ששנינו "האב קודם לכל יוצאי ירכו", פירש רמי בר חמא (שם קטז:) יוצאי ירכו שלו, אבל אינו קודם ליוצאי ירך בנו שהוא אבי המוריש, משום שהאב המת ירש את בנו, ואחי המת - שהם בניו - קודמים לכל (ראה ה"א). דוגמא: אברהם ויעקב בנכסי עשו - יעקב קודם לאברהם, משום שיצחק ירש את עשו בנו, ויעקב יורש את יצחק. 19) שם קיג: מקיש (משווה) ירושה שניה (כשחזרה ירושה לאב) לירושה ראשונה (כשהבנים יורשים), מה ירושה ראשונה - בן קודם לבת, אף ירושה שניה - בן קודם לבת. 20) לשון הגמרא (שם קטו:). והמשמעות: כאדם הממשמש בידיו במקומות שונים, ומחפש למצוא את הרצוי לו. 21) כלומר, עד אחד מבני יעקב. בגמרא שם, שאלו למה לא אמר עד יעקב. והשיב אביי, שמקובל בידינו, שלעולם לא יושמד שבט שלם, ולפיכך לעולם לא תחזור הירושה עד יעקב. [ברשב"ם שם מביא סמך לדברי אביי, מהכתוב (מלאכי ג, ו): "ואתם בני יעקב לא כליתם"]. 22) כל האמור למטה עד סוף ההלכה, היא תוצאה ישירה וברורה ממה שנתבאר למעלה, ואינו זקוק להבהרה נוספת.

ד. מִי שֶׁמֵּת[23] וְהִנִּיחַ בַּת וּבַת הַבֵּן, וַאֲפִלּוּ בַּת בַּת בַּת הַבֵּן עַד סוֹף כַּמָּה דּוֹרוֹת - הִיא קוֹדֶמֶת, וְתִירַשׁ הַכֹּל, וְאֵין לַבַּת כְּלוּם[24]. וְהוּא הַדִּין לְבַת הָאָח עִם הָאָחוֹת, וּלְבַת בֶּן אֲחִי אָבִיו עִם אֲחוֹת אָבִיו[25]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּהֶן.

23) משנה, שם קטו. 24) במשנה: כל יוצאי ירכו של בן קודמים לבת. 25) גם דין זה למדנו מן ההיקש של ירושה שניה לירושה ראשונה, שאמרו בגמרא שם קיג:

ה. מִי שֶׁהָיוּ[26] לוֹ שְׁנֵי בָנִים, וּמֵתוּ הַשְּׁנֵי בָּנִים בְּחַיָּיו, וְהִנִּיחַ הַבֵּן הָאֶחָד שְׁלֹשָׁה בָּנִים, וְהִנִּיחַ הַבֵּן הַשֵּׁנִי בַּת אַחַת, וְאַחַר כָּךְ מֵת הַזָּקֵן - נִמְצְאוּ שְׁלֹשֶׁת בְּנֵי בָּנָיו יוֹרְשִׁין חֲצִי הַנַּחֲלָה, וּבַת בְּנוֹ יוֹרֶשֶׁת הַחֵצִי; שֶׁכָּל אֶחָד וְאֶחָד מֵהֶן[27] יוֹרֵשׁ חֵלֶק אָבִיו. וְעַל דֶּרֶךְ זוֹ חוֹלְקִין בְּנֵי הָאַחִים וּבְנֵי אֲחֵי הָאָב עַד רֹאשׁ הַדּוֹרוֹת[28].

26) משנה, שם קטז: וגמרא שם קיח: 27) לשלושת הבנים, קורא רבינו: "אחד", משום ששלשתם באים מכח אחד. 28) נתבאר בהלכה הקודמת, ששתי הירושות שוות בדיניהן. בברייתא שם, דרשו מה שכתבה תורה גבי בנות צלפחד (במדבר כז, ז): "נתון תתן להם" - זו נחלת אביהן. "בתוך אחי אביהן" - זו נחלת אבי אביהן. יוצא מזה, שחמש בנותיו של צלפחד קיבלו ביחד מירושת חפר אבי אביהן רק חלקו של צלפחד בירושה זו, היינו שני שלישים (כבכור לקח פי שנים), או 10 חלקי חמשה עשר, ויצא לכל אחת 2 חמישיות, ואחיו של צלפחד (בגמרא שם אמרו, שאח אחד היה לצלפחד) לקח שליש = 5 חלקי חמשה עשר, ואם מת והניח בת - היתה היא יורשת כל חלקו.

ו. מִשְׁפַּחַת הָאֵם[29] אֵינָהּ קְרוּיָה מִשְׁפָּחָה, וְאֵין יֵרָשָׁה אֶלָּא לְמִשְׁפַּחַת הָאָב[30]. לְפִיכָךְ: הָאַחִים מִן הָאֵם - אֵין יוֹרְשִׁין זֶה אֶת זֶה, וְאַחִין מִן הָאָב - יוֹרְשִׁין זֶה אֶת זֶה. וְאֶחָד אָחִיו שֶׁהוּא מֵאָבִיו בִּלְבַד אוֹ[31] אָחִיו מֵאָבִיו וּמֵאִמּוֹ[32].

29) שם קט: 30) ואף־על־פי־כן - הבן, וכן הבת כשאין בן, יורש את אמו, כמו שדרשו בברייתא (שם קטז.) מן הכתוב (במדבר לו, ח): "וכל בת יורשת נחלה ממטות בני ישראל" - משמע שהיא יורשת שני מטות (מטות=שבטים) זו שאביה משבט אחד ואמה משבט אחר. ובן נלמד מקל־וחומר מבת. 31) בין . . . ובין. 32) חולקים בשוה.

ז. כָּל הַקְּרוֹבִין[33] בַּעֲבֵרָה[34] יוֹרְשִׁין כַּכְּשֵׁרִים. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁהָיָה לוֹ בֵּן מַמְזֵר אוֹ אָח מַמְזֵר - הֲרֵי אֵלּוּ כִּשְׁאָר בָּנִים וְכִשְׁאָר אַחִים לְנַחֲלָה[35]. אֲבָל[36] בְּנוֹ מִן

מוקדש להדפסה ושימוש אישי בלבד

הַשִּׁפְחָה[37] אוֹ מִן הַנָּכְרִית - אֵינוֹ בֵּן לְדָבָר מִן הַדְּבָרִים, וְאֵינוֹ יוֹרֵשׁ כְּלָל[38].

33) משנה, יבמות כב. וגמרא שם עמוד ב. 34) נולדו מבעילה אסורה. 35) במשנה: "ואחיו הוא לכל דבר", ופירשו בגמרא: "ליורשו". 36) במשנה, שם. 37) שפחה כנענית. 38) בגמרא שם כג. למדו מן הכתוב (שמות כא, ה): "האשה וילדיה תהיה לאדוניה", שבנים אלה שנולדו לו מן השפחה - אינם נידונים כבניו. וכן הגויה, למד רבי שמעון בן יוחאי (שם כג.) מן הכתוב (דברים ז, ד): "כי יסיר את בנך מאחרי", ולא כתבה תורה "כי תסיר" (האשה הגויה שנישאה לבנך), מוכח שבנה הנולד לה מישראל אינו קרוי בנך.

ח. הָאִשָּׁה[39] אֵינָהּ יוֹרֶשֶׁת בַּעְלָהּ כְּלָל[40], וְהַבַּעַל יוֹרֵשׁ אֶת כָּל נְכָסֵי אִשְׁתּוֹ מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[41], וְהוּא קוֹדֵם לַכֹּל[42] בִּירֻשָּׁתָהּ. אַף עַל פִּי שֶׁהִיא אֲסוּרָה עָלָיו[43], כְּגוֹן אַלְמָנָה לְכֹהֵן גָּדוֹל, גְּרוּשָׁה וַחֲלוּצָה לְכֹהֵן הֶדְיוֹט[44], וְאַף עַל פִּי שֶׁהִיא קְטַנָּה[45], וְאַף עַל פִּי שֶׁהַבַּעַל חֵרֵשׁ[46] - הוּא יוֹרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ[47].

39) משנה, שם קח. 40) כשאינה קרובתו הראויה לרשת אותו גם בלי האישות (ראה לקמן פ"ט ה"ג). 41) כרבי אליעזר (בכורות נב:), וכרב (כתובות פח:). [הראב"ד משיג על רבינו, וסובר שירושת הבעל מן התורה. ורוב הקדמונים הסכימו לדעתו. ובכסף־משנה מבאר, שגם רבינו סובר שהיא מן התורה, ומשום שלא נכתבה בתורה בפירוש ולמדוה (ב"ב קיא:) מדרשה, קורא לה דברי סופרים (ראה יד מלאכי, כללי הרמב"ם. וב'שדי חמד' כללי הרמב"ם כתב, שגם כשכותב "מדבריהם" - מתכוון רבינו לפעמים לדינים שנלמדו מדרשה. ראה למעלה סוף ה"ב)]. 42) אפילו לבניה. 43) בין איסורי דרבנן ובין איסורי תורה, שקידושין תופסים בה. 44) שקידושין תופסים בחייבי לאוין, שאין על ביאתן עונש כרת או מיתת בית־דין, אבל חייבי כריתות או מיתה אין קידושין תופסים בהן, ומי שקידשה אינו בעלה כלל, ומובן מאליו שאינו יורשה (תוספתא יבמות פ"ב ה"ג). 45) יתבאר לקמן ה"י. 46) ומן התורה אין קידושיו מועילים, וחכמים תיקנו לו קידושין על־ידי רמיזה (ראה הלכות אישות פ"ד ה"ט). 47) שאינה חרשת, והטעם נתבאר בפכ"ב מהלכות אישות, שהיא זיכתה לו נכסיה כשנתרצית להינשא לו, וחרש קונה הדברים שזוכו לו על־ידי אחרים.

ט. כְּבָר בֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת אִישׁוּת[48], שֶׁאֵין הַבַּעַל יוֹרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ עַד שֶׁתִּכָּנֵס בִּרְשׁוּתוֹ[49], וְשֶׁאֵין הַפִּקֵּחַ יוֹרֵשׁ אֶת הַחֵרֶשֶׁת שֶׁנִּשֵּׂאת כְּשֶׁהִיא חֵרֶשֶׁת[50], אֲפִלּוּ נִתְפַּקְּחָה[51]. וְשָׁם בֵּאַרְנוּ, שֶׁהוּא יוֹרֵשׁ אֶת נְכְסֵי אִשְׁתּוֹ שֶׁבָּאוּ לִרְשׁוּתָהּ וְהֶחֱזִיקוּ[52], בֵּין נְכָסִים שֶׁהִכְנִיסָה לוֹ בִּנְדוּנְיָתָהּ[53] בֵּין נְכָסִים שֶׁלֹּא הִכְנִיסָה לוֹ. וּמִי שֶׁנִּתְגָּרְשָׁה סְפֵק גֵּרוּשִׁין וָמֵתָה - אֵין הַבַּעַל יוֹרְשָׁהּ[54].

48) שם ה"א וה"ב. 49) תיכנס לחופה, אבל מתה כשהיא ארוסה - אינו יורשה. 50) ואינה שולטת בנכסיה למוכרם או ליתנם. 51) אחר הנישואין. 52) שירשה אותם בחייה, אבל אינו יורש את הנכסים שנפלו לה אחר מיתתה (ראה לקמן הי"א). 53) נכתב בכתובתה שהכניסה כך וכך במזומנים או בנכסים אחרים (ראה פט"ז מהל' אישות ה"א וה"ב). 54) בקידושין מה: גבי ספק נישואין - אמר רב, שאם מתה אינה יורשה. ומכאן למד רבינו לספק גירושין (מגיד־משנה).

י. בַּעַל שֶׁנָּשָׂא קְטַנָּה שֶׁאֵינָהּ צְרִיכָה מֵאוּן[55] - אֵינוֹ יוֹרְשָׁהּ, שֶׁהֲרֵי אֵין כָּאן שׁוּם אִישׁוּת. וְכֵן שׁוֹטֶה שֶׁנָּשָׂא פִּקֵּחַת אוֹ פִּקֵּחַ שֶׁנָּשָׂא שׁוֹטָה - אֵינוֹ יוֹרְשָׁהּ, שֶׁהֲרֵי לֹא תִּקְּנוּ חֲכָמִים לָהֶן נִשּׂוּאִין[56].

55) בהלכות אישות פ"ד ה"ז וה"ח נתבאר, שגדול שקידש יתומה קטנה פחותה מבת שתים־עשרה בהסכמתה, יכולה למאן ולומר (בפני שני עדים) איני רוצה בבעלי זה - והנישואין בטלים. במה דברים אמורים שצריכה למאן, כשהגיעה לגיל של עשר שנים או למעלה משש, ובדקו אותה ומצאו שהיא מבחינה במשמעותם של נישואין, אבל למטה משש אף־על־פי שמבחינה, וכן משש עד עשר ואינה מבחינה - אפילו מיאון אינה צריכה וקידושיה אינם חלים כלל. 56) לחרש וקטן תיקנו נישואין, משום שיש בהם קצת דעת. ולא תיקנו לשוטה חסר דעה.

יא. בַּעַל[57] שֶׁמֵּתָה אִשְׁתּוֹ וְאַחַר כָּךְ מֵת אָבִיהָ אוֹ אָחִיהָ אוֹ אֶחָד מִן הַמּוֹרִישִׁין אוֹתָהּ - אֵין הַבַּעַל יוֹרֵשׁ אוֹתָן[58]; אֶלָּא יוֹרֵשׁ אוֹתָן זַרְעָהּ, אִם הָיָה לָהּ זֶרַע, אוֹ תַּחְזֹר הַיֶּרֻשָּׁה לְמִשְׁפַּחַת בֵּית אָבִיהָ. שֶׁאֵין הַבַּעַל יוֹרֵשׁ נְכָסִים הָרְאוּיִין לָבוֹא לְאַחַר מִכָּאן, אֶלָּא לִנְכָסִים שֶׁכְּבָר בָּאוּ לִיֶּרֻשָּׁה קֹדֶם שֶׁתָּמוּת.

57) בבא־בתרא קכה: 58) שם: "אמר רב פפא, הלכתא: אין הבעל נוטל בראוי כבמוחזק". פירוש, בעל יורש רק הנכסים שאשתו מוחזקת בהם בחייה, ולא אלה הראויים להגיע לרשותה אחר מותה. יורשים אחרים זוכים גם במה שהמוריש המת היה זוכה אלמלא נפלו לו בחייו (ראה למעלה ה"ב).

יב. וְכֵן[59] אֵין הַבַּעַל יוֹרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ וְהוּא בַּקֶּבֶר, כִּשְׁאָר הַיּוֹרְשִׁין שֶׁל מִשְׁפַּחַת הָאָב[60]. כֵּיצַד? בַּעַל שֶׁמֵּת וְאַחַר כָּךְ מֵתָה אִשְׁתּוֹ - אֵין אוֹמְרִין: הוֹאִיל וְהַבַּעַל הָיָה קוֹדֵם לְכָל אָדָם בִּירֻשָּׁתָהּ, כָּךְ יוֹרְשֵׁי הַבַּעַל יִקְדְּמוּ לִשְׁאָר יוֹרְשֵׁי הָאִשָּׁה; אֶלָּא יוֹרְשֵׁי הָאִשָּׁה מִמִּשְׁפַּחַת בֵּית אָבִיהָ הֵם הַיּוֹרְשִׁים אוֹתָהּ, אִם מֵתָה אַחַר בַּעְלָהּ.

59) שם קיד: 60) שנתבאר למעלה בהלכה ב, שהקודם לירושה יורש אותה, גם כשהוא בקבר. ומורישה ליורשיו, ואין הקרובים החיים זוכים בה אף־על־פי שהם קרובים למוריש יותר מאלה.

יג. וְכֵן[61] אֵין הַבֵּן יוֹרֵשׁ אֶת אִמּוֹ בַּקֶּבֶר כְּדֵי לְהַנְחִיל

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לְאֶחָיו מֵאָבִיו. כֵּיצַד? מִי שֶׁמֵּת וְאַחַר כָּךְ מֵתָה אִמּוֹ - אֵין אוֹמְרִין: הוֹאִיל וְאִלּוּ הָיָה הַבֵּן קַיָּם הָיָה קוֹדֵם, אַף יוֹרְשִׁין שֶׁל בֵּן קוֹדְמִין לְיוֹרְשֶׁיהָ שֶׁל אִשָּׁה זוֹ, וְנִמְצְאוּ אֶחָיו מֵאָבִיו יוֹרְשִׁין אֶת אִמּוֹ שֶׁל זֶה אַחַר מוֹתוֹ שֶׁל זֶה[62]; אֶלָּא זֶרַע בְּנָהּ הוּא שֶׁיִּירָשֶׁנָּה, אִם הָיָה לוֹ זֶרַע, וְאִם אֵין לוֹ זֶרַע - תַּחֲזוֹר יְרֻשָּׁתָהּ לְמִשְׁפַּחַת בֵּית אָבִיהָ. אֲבָל[63] אִם מֵתָה הָאֵם תְּחִלָּה וְאַחַר כָּךְ מֵת הַבֵּן, אֲפִלּוּ הָיָה קָטָן בֶּן יוֹמוֹ וְלֹא כָּלוּ לוֹ חֳדָשָׁיו,[64] הוֹאִיל וְחָיָה אַחַר אִמּוֹ שָׁעָה אַחַת וּמֵת - הֲרֵי זֶה נוֹחֵל אֶת אִמּוֹ וּמַנְחִיל הַנַּחֲלָה לְיוֹרְשָׁיו מִמִּשְׁפַּחַת אָבִיו[65].

61) שם אמרו: כשם שאין הבעל יורש את אשתו בקבר, כך אין הבן יורש את אמו בקבר, כדי להנחיל לאחיו מן האב מאשה אחרת. ושם קנט: למדו זה מ'גזירה שוה'. 62) והוא־הדין שאינו מוריש לאביו, אם נתגרשה אמו. ואם לא נתגרשה - הרי הוא קודם לכל (ראה ה"ח). 63) משנה, נדה מד. "תינוק בן יום אחד . . . נוחל ומנחיל". 64) שנולד בחודש השמיני להריונה או לפני החודש השביעי, והרי הוא בחזקת נפל (הנולד לשבעה חדשים אינו נידון כנפל). 65) במגיד־משנה מבאר, שרבינו למד דין זה ממה שאמרו בגמרא שם: "בן יום אחד - אין (כן), עובר לא. מאי טעמא? איהו מת ברישא (העובר מת לפני אמו), ומכאן שאם מתה אמו קודם - אפילו נפל מנחיל. והראב"ד השיג על רבינו בלא כלו לו חדשיו (ראה מגיד־משנה).

שיעורי רמב"ם - ספר המצוות

~ יום ראשון כ"ב טבת ~

מצות עשה קט. רלז.

הַמִּצְוָה הַקּ"ט — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִטְבּוֹל בְּמֵי מִקְוֶה וְאָז נִטְהַר מִכָּל־מִין מִמֵּינֵי הַטֻּמְאָה שֶׁנִּטְמֵאנוּ בּוֹ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְרָחַץ בַּמַּיִם אֶת־כָּל־בְּשָׂרוֹ" (ויקרא טו, טז), וּבָא בַּקַּבָּלָה (ספרא פרשת מצורע): "מַיִם שֶׁכָּל־בְּשָׂרוֹ עוֹלֶה בָּהֶם וְהוּא שִׁעוּר מִקְוֶה", אֶלָּא אִם הָיוּ מַיִם נוֹבְעִים (ממעין), שֶׁלָּהֶם אֵין שִׁעוּר, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת מִצְוָה זוֹ (הלכות מקוואות). וּמִתְּנָאֶיהָ, שֶׁהַזָּב בִּלְבַד יִהְיוּ הַמַּיִם שֶׁיִּטְהַר בָּהֶם נוֹבְעִים, כְּמוֹ שֶׁאָמַר בּוֹ הַכָּתוּב: "בְּמַיִם חַיִּים" (שם, יג). וְאֵין הַכַּוָּנָה בְּאָמְרֵנוּ שֶׁהַטְּבִילָה מִצְוַת עֲשֵׂה, שֶׁכָּל־טָמֵא חַיָּב לִטְבּוֹל בְּהֶכְרֵחַ, כְּדֶרֶךְ שֶׁכָּל־הַמִּתְעַטֵּף בְּטַלִּית חַיָּב לַעֲשׂוֹת צִיצִית, אוֹ שֶׁכָּל־מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ בַּיִת חַיָּב לַעֲשׂוֹת מַעֲקֶה — אֶלָּא כַּוָּנָתִי בְּכָךְ לִדְּין טְבִילָה שֶׁאָנוּ נִצְטַוִּינוּ שֶׁכָּל־הָרוֹצֶה לְהִטַּהֵר מִטֻּמְאָתוֹ לֹא יִתְּכֵן דָּבָר זֶה אֶלָּא בִּטְבִילָה בַּמַּיִם, וְאָז יִטְהָר. וּלְשׁוֹן סִפְרָא (פרשת אחרי מות): "וְרָחַץ בַּמַּיִם, יָכוֹל גְּזֵרַת מֶלֶךְ (הקדוש ברוך הוא, ללא טעם) תַּלְמוּד לוֹמַר: וְאַחַר יָבֹא אֶל הַמַּחֲנֶה — מִפְּנֵי הַטֻּמְאָה". הֲרֵיהוּ רוֹמֵז לַכְּלָל הַזֶּה שֶׁבֵּאַרְתִּי לְךָ: שֶׁזֶּה דִּין בִּלְבַד לְמִי שֶׁרוֹצֶה לְהִטַּהֵר שֶׁיַּעֲשֶׂה־כָּךְ — וְדִין זֶה הוּא הַמִּצְוָה; אֲבָל לֹא שֶׁנְּחַיְּבֵהוּ טְבִילָה דַּוְקָא, אֶלָּא הָרוֹצֶה לְהִשָּׁאֵר בְּטֻמְאָתוֹ וְלֹא יִכָּנֵס לְמַחֲנֵה שְׁכִינָה (מעזרת ישראל שבבית המקדש ולפנים) אֵיזֶה זְמַן — רַשַּׁאי. וּכְבָר בֵּאֵר סֵפֶר הָאֱמֶת ("ספר התורה") שֶׁכָּל־מִי שֶׁנִּטְמָא וְטָבַל שֶׁהוּא טָהוֹר, אֶלָּא שֶׁאֵין טָהֲרָתוֹ שְׁלֵמָה עַד שֶׁיַּעֲרִיב שִׁמְשׁוֹ (שתשקע השמש ביום הטבילה). וְכֵן בָּא גַּם בַּפֵּרוּשׁ הַמְקֻבָּל, שֶׁצָּרִיךְ לִטְבֹּל וְגוּפוֹ עָרוּם נוֹגֵעַ בְּשֶׁטַח הַמַּיִם. אָמְרוּ (עירובין ד:): "כָּל־בְּשָׂרוֹ — שֶׁלֹּא יְהֵא דָּבָר חוֹצֵץ בֵּינוֹ וּבֵין הַמַּיִם". הִנֵּה נִתְבָּאֵר לְךָ, שֶׁמִּצְוָה זוֹ — וְהִיא מִצְוַת טְבִילָה — כּוֹלֶלֶת דִּינֵי הַמִּקְוֶה וְדִינֵי הַחֲצִיצָה וְדִינֵי טְבוּל יוֹם (זה שטבל ועדיין לא העריב — שקעה שמשו). וּמִצְוָה זוֹ מְבֹאֶרֶת בְּמַסֶּכֶת מִקְוָאוֹת וּבְמַסֶּכֶת טְבוּל יוֹם.

הַמִּצְוָה הָרל"ז — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לָדוּן בְּדִין הַשּׁוֹר, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְכִי־יִגַּח שׁוֹר וְגוֹ'" (שמות כא, כח), "וְכִי־יִגּוֹף שׁוֹר־אִישׁ אֶת־שׁוֹר רֵעֵהוּ" (שם, לה). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ הִלְכוֹת דִּין זֶה בְּשֵׁשֶׁת הַפְּרָקִים הָרִאשׁוֹנִים מִ(בבא) קַמָּא.

~ יום שני כ"ג טבת ~

מצות עשה רמ.

הַמִּצְוָה הַמַּשְׁלִימָה מָאתַיִם וְאַרְבָּעִים — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בְּדִין הַהֶבְעֵר (שביערו בהמותיו, והזיקו שדות אחרים), וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "כִּי יַבְעֵר־אִישׁ שָׂדֶה אוֹ־כֶרֶם וְגוֹ'" (שמות כב, ד). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ הִלְכוֹת דִּין זֶה בִּכְלָלוּתוֹ בְּפֶרֶק ב' וּפֶרֶק ו' מִ(בבא) קַמָּא וּפֶרֶק ה' מִגִּטִּין.

~ יום שלישי כ"ד טבת ~

מצות עשה רלח.

הַמִּצְוָה הָרל"ח — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לָדוּן בְּדִין הַבּוֹר, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְכִי־יִפְתַּח אִישׁ בּוֹר" (שמות כא, לג). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ הִלְכוֹת דִּין זֶה בְּפֶרֶק ג' וּפֶרֶק ה' מִ(בבא) קַמָּא.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ יום רביעי כ"ה טבת ~

מצות עשה רמא.

הַמִּצְוָה הָרִמ"א — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בְּדִין הַבְּעָרָה (אש), וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "כִּי־תֵצֵא אֵשׁ וּמָצְאָה קוֹצִים" (שמות כב, ה). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ הִלְכוֹת דִּין זֶה בְּפֶרֶק ב' וּפֶרֶק ו' מִ(בבא) קַמָּא.

~ יום חמישי כ"ו טבת ~

מצות עשה רמא.

הַמִּצְוָה הָרִמ"א — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בְּדִין הַבְּעָרָה (אש), וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "כִּי־תֵצֵא אֵשׁ וּמָצְאָה קוֹצִים" (שמות כב, ה). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ הִלְכוֹת דִּין זֶה בְּפֶרֶק ב' וּפֶרֶק ו' מִ(בבא) קַמָּא.

~ יום שישי כ"ז טבת ~

מצות לא תעשה רמד.

מצות עשה רלט.

הַמִּצְוָה הָרִמ"ד — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּגָנוֹב מָמוֹן, וְהוּא אָמְרוֹ: "לֹא תִגְנֹבוּ" (ויקרא יט, יא). וּבַמְּכִלְתָּא (פרשת משפטים): "לֹא תִגְנֹבוּ — הֲרֵי אַזְהָרָה לְגוֹנֵב מָמוֹן". וְהָעוֹבֵר עַל לָאו זֶה — חַיָּב בְּתַשְׁלוּמִין שֶׁהִזְכִּיר הַכָּתוּב: אוֹ תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל, אוֹ תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה, אוֹ הַחֲזָרַת הַקֶּרֶן בִּלְבָד (כשהודה). וּבְסִפְרָא (פרשת קדושים): "לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר בִּגְנֵבָה: 'שְׁנַיִם יְשַׁלֵּם' (שמות כב, ג) לָמַדְנוּ עֹנֶשׁ, אַזְהָרָה מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: 'לֹא תִגְנֹבוּ' עַל מְנָת לְמִקַּט", כְּלוֹמַר: (אל תגנבו) כְּדֵי לְהַרְגִּיז אֶת־הַגַּנָּב וְלַהֲבִיאוֹ בִּמְבוּכָה, וְאַחַר־כָּךְ תַּחֲזִיר לוֹ; "'לֹא תִגְנֹבוּ' עַל מְנָת לְשַׁלֵּם לוֹ תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ז' מִבָּבָא קַמָּא.

הַמִּצְוָה הָרִל"ט — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בְּדִין הַגּוֹנֵב שֶׁגְּנֵבָה מִמֶּנּוּ תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל, אוֹ תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה, אוֹ נַהֲרְגֻנּוּ אִם בָּא בַּמַּחְתֶּרֶת, אוֹ נִמְכְּרֶנּוּ, וְכָל־עָנְשֵׁי הַגַּנָּב בִּכְלָל כְּמוֹ שֶׁבֵּאֵר הַכָּתוּב. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ כָּל־מִשְׁפְּטֵי דִּין זֶה בְּפֶרֶק ז' מִ(בבא) קַמָּא וּפֶרֶק ח' מִסַּנְהֶדְרִין וּפֶרֶק ג' מִ(בבא) מְצִיעָא וּבִמְקוֹמוֹת מְעַטִּים בִּכְתֻבּוֹת (ל:) וְקִדּוּשִׁין (נח:) וּשְׁבוּעוֹת (מב:).

~ שבת קודש כ"ח טבת ~

מצות עשה רח.

מצות לא תעשה רעא. ערב.

הַמִּצְוָה הָר"ח — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְצַדֵּק הַמִּשְׁקָלוֹת וְהַמֹּאזְנַיִם וְהַמִּדּוֹת וּלְהַקְפִּיד בְּדִיּוּקָם, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "מֹאזְנֵי צֶדֶק אַבְנֵי־צֶדֶק אֵיפַת צֶדֶק וְהִין צֶדֶק יִהְיֶה לָכֶם" (ויקרא יט, לו). וּלְשׁוֹן סִפְרָא (פרשת קדושים): "מֹאזְנֵי צֶדֶק — צַדֵּק אֶת־הַמֹּאזְנַיִם יָפֶה יָפֶה; אַבְנֵי־צֶדֶק — צַדֵּק אֶת־הַמִּשְׁקָלוֹת יָפֶה יָפֶה; אֵיפַת צֶדֶק — צַדֵּק אֶת־הָאֵיפוֹת יָפֶה יָפֶה; וְהִין צֶדֶק — צַדֵּק אֶת הַהִינִין יָפֶה יָפֶה" וּכְבָר יָדַעְתָּ, שֶׁאֵיפָה מִדַּת הַיָּבֵשׁ; וְהַהִין — מִדַּת הַלַּח. וְכָל־אֵלּוּ עִנְיָנָם אֶחָד, אַף־עַל־פִּי שֶׁנִּשְׁתַּנּוּ מִינֵי הַמִּדּוֹת. לְפִי שֶׁהַדָּבָר הַזֶּה הַנִּשְׁקָל אוֹ נִמְדָּד אֵינוֹ אֶלָּא שִׁעוּר כַּמּוּתוֹ שֶׁל דָּבָר מְסֻיָּם. וְכָל־הַסּוּגִים הָאֵלֶּה, כְּלוֹמַר: הַמֹּאזְנַיִם וְהַמִּשְׁקָלוֹת וּמִדּוֹת הַיָּבֵשׁ וּמִדּוֹת הַלַּח, נִקְרָאִים: מִדּוֹת. וְהַצִּוּוּי, שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהַקְפִּיד בְּדִיּוּק הַשִּׁעוּרִין שֶׁמֵּסְכָּם עֲלֵיהֶם בְּכָל־סוּג מֵהֶם — נִקְרָא: מִצְוַת מִדּוֹת. וּלְשׁוֹן סִפְרָא (שם): "עַל תְּנַאי כָּךְ הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם — עַל תְּנַאי שֶׁתְּקַבְּלוּ עֲלֵיכֶם מִצְוַת מִדּוֹת, שֶׁכָּל־הַמּוֹדֶה בְּמִצְוַת מִדּוֹת מוֹדֶה בִּיצִיאַת מִצְרַיִם; וְכָל־הַכּוֹפֵר בְּמִצְוַת מִדּוֹת כּוֹפֵר בִּיצִיאַת מִצְרַיִם". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ה' מִ(בבא) בַּתְרָא (פח.).

הַמִּצְוָה הָרִע"א — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּרַמּוֹת בְּמִדִּידַת הַקַּרְקָעוֹת וּבַמִּדּוֹת וּבַמִּשְׁקָלוֹת, וְהוּא אָמְרוֹ: "לֹא־תַעֲשׂוּ עָוֶל בַּמִּשְׁפָּט בַּמִּדָּה בַּמִּשְׁקָל וּבַמְּשׂוֹרָה" (שם, לה), עִנְיַן הַפָּסוּק כְּפִי שֶׁבָּא בַּקַּבָּלָה: "לֹא תַעֲשׂוּ עָוֶל" בְּמִשְׁפַּט הַמִּדָּה. וְהוּא אָמְרָם (ספרא פרשת קדושים) בְּבֵאוּר עִנְיַן לָאו זֶה: "'לֹא תַעֲשׂוּ עָוֶל בַּמִּשְׁפָּט', אִם לְדִין (בית הדין) — כְּבָר אָמוּר; אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר בַּמִּשְׁפָּט? מְלַמֵּד שֶׁהַמּוֹדֵד נִקְרָא דַּיָּן". וְשָׁם אָמְרוּ: "בַּמִּדָּה — זוֹ מְדִידַת הָאָרֶץ", כְּלוֹמַר מְדִידָתָהּ וַחֲלוּקָתָהּ, שֶׁיַּעֲשֶׂה אֶת־זֶה כְּפִי מָה שֶׁמְּחַיְּבִים מוֹפְתֵי הַתִּשְׁבֹּרֶת (חכמת החשבון וההנדסה) בְּדִיּוּק הַמִּדּוֹת וִידִיעַת הַדְּרָכִים הַנְּכוֹנִים בָּהֶם, וְאַל יַעֲשֶׂה אֶת־זֶה בְּדַרְכֵי הַשְּׁעָרָה שֶׁאֵין בָּהֶם אֱמֶת כְּדֶרֶךְ שֶׁעוֹשִׂים רֹב הָעָם. וּמִשְׁקָל — כּוֹלֵל הַמִּשְׁקָלוֹת וְהַמֹּאזְנַיִם.

הַמִּצְוָה הָער"ב — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּהַחֲזִיק מִשְׁקָלוֹת וּמִדּוֹת חֲסֵרִים אֶצְלֵנוּ בְּבָתֵּינוּ וְאַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא נִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם בְּמִקָּח וּמִמְכָּר, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא־יִהְיֶה לְךָ בְּכִיסְךָ אֶבֶן וָאָבֶן גְּדוֹלָה וּקְטַנָּה" (דברים כה, יג), וְכֵן אֵיפָה וְאֵיפָה (שני סוגי משקולות: גדולה — לקניה; וקטנה — למכירה). וּלְשׁוֹן גְּמָרָא בָּבָא בַּתְרָא (פט:): "אָסוּר לָאָדָם שֶׁיַּשִּׁיהָ מִדָּה חֲסֵרָה אוֹ יְתֵרָה בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ וַאֲפִלּוּ הִיא עָבִיט (כלי) שֶׁל מֵימֵי רַגְלַיִם". וְאַל תַּחְשׁוֹב שֶׁאָמְרוּ: "לֹא־יִהְיֶה לְךָ אֵיפָה וְאֵיפָה, וְלֹא־יִהְיֶה לְךָ אֶבֶן וָאָבֶן" — שְׁתֵּי מִצְוֹת, לְפִי שֶׁשְּׁנֵי הַלָּאוִין נֶאֱמְרוּ לְהַשְׁלָמַת דִּינֵי הַמִּצְוָה, כְּדֵי לִכְלוֹל שְׁנֵי מִינֵי הַמִּדִּידָה שֶׁהֵם הַמִּשְׁקָל ("אבן") וְהַמִּדָּה (מדת הנפח — "איפה"), כְּאִלּוּ אָמַר: לֹא יִהְיוּ לְךָ שְׁתֵּי מִדּוֹת לֹא בְּמִשְׁקָל וְלֹא בְּמִדָּה, כְּדֶרֶךְ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שֶׁבַּאַרְנוּ בְּמִצְוַת עֲשֵׂה (רח). וְאָמְרוּ: "לֹא־יִהְיֶה לְךָ בְּכִיסְךָ אֶבֶן וָאֶבֶן וְלֹא יִהְיֶה לְךָ אֵיפָה וְאֵיפָה" כְּמוֹ אָמְרוֹ: "לֹא־תַשִּׂיג לְאָחִיךָ נֶשֶׁךְ כֶּסֶף נֶשֶׁךְ אֹכֶל נֶשֶׁךְ כָּל־דָּבָר אֲשֶׁר יִשָּׁךְ" (שם כג, כ) שֶׁהוּא לָאו אֶחָד, שֶׁכָּלַל בּוֹ מִינִים רַבִּים שֶׁדָּן בְּכֻלָּם עִנְיָן אֶחָד עַצְמוֹ. וְאֵין הַמִּצְוֹת מִתְרַבּוֹת בְּכֵפֶל "וְלֹא" אִם הָעִנְיָן אֶחָד, כְּמוֹ שֶׁהִקְדַּמְנוּ בַּכְּלָל הַתְּשִׁיעִי, וּכְבָר קָדַם לְךָ דּוֹמֶה לָזֶה בַּמִּצְוָה הַמַּשְׁלִימָה מָאתַיִם מִמִּצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה, וְהוּא אָמְרוֹ: "וְלֹא־יֵרָאֶה לְךָ חָמֵץ וְלֹא־יֵרָאֶה לְךָ שְׂאֹר".

אגרות קודש

ב"ה, ה' טבת, תשי"ג
ברוקלין.

הנהלת הרשת באה"ק ת"ו

ד' עליהם יחיו

שלום וברכה!

...ב) כבר כתבתי מאז, שלדעתי צריכים להתרכז בהעבודה, אף שלא תהי' בהתפשטות כ"כ, ובלבד שמה שיהי' יוכל לשמש דוגמא לתפארת ולשם. ובפרט שמצומצמים הן בהאמצעים הכספיים הן באנשים מורים ומורות וכו'. ובמילא מובן, אשר צריך להתרחק מפיזור הנפש במקצועות שונים, ואפילו מהתפשטות שטחית במקצוע זה גופא. מתאים להנ"ל - הנה ענין יסוד גני ילדים וכן יסוד פנימי' מה שמזכירים במכתבי', הרי התענינותם צריכה להיות רק בהחקירה ודרישה שבדבר, ואולי גם הכנה, במדה ידועה, אל עצם הפעולות, ואם מתאימות המה לחב"ד - צריכים למסור למוסד אחר המתאים לזה. מובן שבמוסד הזה יכולים גם להכנס, ואולי גם להיות מחברי ההנהלה, אבל בכל אופן לא נכנס זה בתכנית הרשת ופעולותי'...

ט) אם הגני ילדים יכולים להיות בהמשך ובהתאחדות גמורה עם החדרים שלהם, ויש להם מן המוכן הכחות המתאימים להנהלתם, וכן ההוצאה הדרושה לזה, הרי במקום שהוא מוכרח יש להתענין ולעשות בזה. אבל כ"ז רק הוראה בשעת הדחק.

י) נהניתי במאד מאד, ממה שסידרו - מה שקוראים במכתבם - **ימי העיון** ומהנכון הי' למצוא זמן מתאים ולסדר עוה"פ. ומובן אשר לתפארת הדבר כדאי הי' שישתתפו יותר מאנ"ש והידידים, ולא רק בתור שומעים, אלא גם מרצים ומנהיגים...

יג) בטח נצלו ימי החנוכה, וכן יעשו הכנות מתאימות ליו"ד שבט הבע"ל, ובפשיטות גם לפורים הבע"ל - להסביר את התלמידים פרשת ימים אלו, ובעיקר - מוסר השכל בהנוגע אל הפועל.

יד) בטח טוב להנהיג לימוד הספרנו, אם ע"ז לא יהי' שינוי ופירוד ביותר בידיעות תלמידי הרשת להידיעות של מוסדות אחרים. ומה שכותבים שאין להשיג הספרנו בארץ, הנה כדאי הי' להתענין ע"ד הוצאות הדפסתו שם, וכן להודע אם נצרך לזה רשיון מיוחד כשנרצה לשלחו מכאן, ועל איזה אדריסה ובאיזה כמות מותר לשלוח...

בברכת הצלחה בעבודתם בקדש.

המצפה לבשו"ט בקרוב.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

נביאים

יחזקאל פרק־ל ו־יז

ו כֹּה אָמַר יְהוָה וְנָפְלוּ סֹמְכֵי מִצְרַיִם וְיָרַד גְּאוֹן עֻזָּהּ מִמִּגְדֹּל סְוֵנֵה בַּחֶרֶב יִפְּלוּ־בָהּ נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה:
ז וְנָשַׁמּוּ בְּתוֹךְ אֲרָצוֹת נְשַׁמּוֹת וְעָרֶיו בְּתוֹךְ־עָרִים נַחֲרָבוֹת תִּהְיֶינָה: ח וְיָדְעוּ כִּי־אֲנִי יְהוָה בְּתִתִּי־אֵשׁ
בְּמִצְרַיִם וְנִשְׁבְּרוּ כָּל־עֹזְרֶיהָ: ט בַּיּוֹם הַהוּא יֵצְאוּ מַלְאָכִים מִלְּפָנַי בַּצִּים לְהַחֲרִיד אֶת־כּוּשׁ בֶּטַח וְהָיְתָה
חִלְחָלָה בָהֶם בְּיוֹם מִצְרַיִם כִּי הִנֵּה בָּאָה: (ס) י כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה וְהִשְׁבַּתִּי אֶת־הֲמוֹן מִצְרַיִם בְּיַד
נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל: יא הוּא וְעַמּוֹ אִתּוֹ עָרִיצֵי גוֹיִם מוּבָאִים לְשַׁחֵת הָאָרֶץ וְהֵרִיקוּ חַרְבוֹתָם
עַל־מִצְרַיִם וּמָלְאוּ אֶת־הָאָרֶץ חָלָל: יב וְנָתַתִּי יְאֹרִים חָרָבָה וּמָכַרְתִּי אֶת־הָאָרֶץ בְּיַד־רָעִים וַהֲשִׁמֹּתִי אֶרֶץ
וּמְלֹאָהּ בְּיַד־זָרִים אֲנִי יְהוָה דִּבַּרְתִּי: (ס) יג כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה וְהַאֲבַדְתִּי גִלּוּלִים וְהִשְׁבַּתִּי אֱלִילִים
מִנֹּף וְנָשִׂיא מֵאֶרֶץ־מִצְרַיִם לֹא יִהְיֶה־עוֹד וְנָתַתִּי יִרְאָה בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם: יד וַהֲשִׁמֹּתִי אֶת־פַּתְרוֹס וְנָתַתִּי
אֵשׁ בְּצֹעַן וְעָשִׂיתִי שְׁפָטִים בְּנֹא: טו וְשָׁפַכְתִּי חֲמָתִי עַל־סִין מָעוֹז מִצְרָיִם וְהִכְרַתִּי אֶת־הֲמוֹן נֹא:
טז וְנָתַתִּי אֵשׁ בְּמִצְרַיִם חִיל (תחיל) תָּחוּל סִין וְנֹא תִּהְיֶה לְהִבָּקֵעַ וְנֹף צָרֵי יוֹמָם: יז בַּחוּרֵי אָוֶן וּפִי־בֶסֶת
בַּחֶרֶב יִפֹּלוּ וְהֵנָּה בַּשְּׁבִי תֵלַכְנָה:

רש"י

(ח) בתתי אש. חמתי כאש: **(ט) מלאכים מלפני.** גדודי גייסות הולכים בשליחותי בשיירות רבות להחריד את כוש היושבת בטח: **בצים.** כמו וצים מיד כתים (במדבר כד) וכן תרגמו יונתן בלגיונין: **(יב) ונתתי יאורים.** ארץ היאורים היא מצרים: **ומכרתי.** כתרגומו ואימסר: **(יד) ועשיתי שפטים בנא.** אלכסנדריא: **(טז) להבקע.** חומתה תבקע: **צרי יומם.** צרים יבאו עליה יום יום: **(יז) והנה בשבי תלכנה.** שתיהן המדינות און ופיבסת:

מצודת דוד

(ו) סומכי מצרים. העובדי כוכבים שהיו למצרים לעזרה מול האויב: **וירד** וגו׳. ממשלה חזקה תרד לארץ בשפל המצב: **ממגדל סונה.** הוא התחלת גבול מצרים: **(ז) ונשמו.** יהיו שממה בתוך שאר ארצות נשמות ודומה להן: **(ח) וידעו.** אז ידעו כולם שאני ה׳ נאמן לשלם גמול בעת אתן אש חמתי במצרים וכל עוזריה ישברו: **(ט) יצאו** וגו׳. גדודי גייסות יצאו בצים בשליחותי להחריד את כוש היושבת בטח ותהיה אז חלחלה בהם כיום שנלכדה מצרים שהיתה אז חלחלה בכוש כמ״ש למעלה: **כי הנה באה.** כאומר אם היתה בהם חלחלה כשמעם מפלת מצרים איך לא ימלאו עתה חלחלה כי הגם עתה באה הפורעניות אל עצמם: **(י) והשבתי.** אבטל המון עם מצרים ביד נ״נ כי הוא יאבדם בחרב: **(יא) הוא ועמו אתו.** ר״ל פרעה ועמו אשר אתו ישבתו ביד נ״נ: **עריצי גוים.** עמים חזקים יהיו מובאים ביד נבוכדנאצר לשחת ארץ מצרים ועל הכשדים יאמר: **והריקו.** ישלפו חרבותם מתערם על מצרים: **(יב) יאורים.** מרבית היאורים תתיבש ר״ל אנשיה יגלו ממנה ולא יבוא להם עוד טובה מן היאורים וכאילו נתייבשו: **ומכרתי.** אמסור הארץ ביד הכשדים שהמה אנשים רעים ואכזרים: **והשימותי** וגו׳. את הארץ ואנשיה הממלאים אותה אעשה שממה ע״י אנשים זרים ונכרים: **אני ה׳ דברתי.** ובידי לקיים דברי: **(יג) והאבדתי** וגו׳. לא יתעסקו שמה באלילים: **ונשיא וכו׳.** ר״ל ונשיא אשבות מארץ מצרים: **לא יהיה עוד.** ר״ל עד זמן מרובה לא יהיה עד תשלום ארבעים שנה כמ״ש למעלה: **ונתתי יראה.** תמיד יהיה שם פחד ורעדה משאר העמים: **(טו) מעוז מצרים.** שהוא חוזק מצרים שהיא עיר בצורה וחזקה: **את המון נא.** את המון עם נא כי היתה בת רבת עם: **(טז) חול תחול סין.** עיר סין תרעד ברעדה: **תהיה להבקע.** ר״ל תהיה נוחה ומוכנת להבקע חומתה עם כי היא עיר בצורה: **צרי יומם.** הצרים יבואו עליה באור היום לכבשה ולא בלילה כגנבים: **(יז) והנה.** נשי החללים תלכנה בשבי:

מצודת ציון

(ו) גאון. ענין רוממות וממשלה: **עוזה.** ענין חוזק: **(ז) נחרבות.** מלשון חרבה: **(ט) מלאכים.** שלוחים: **בצים.** בספינות כמו וצי אדיר (ישעיה לג): **להחריד.** מל׳ חרדה: **(י) והשבתי.** ענין ביטול: **(יא) עריצי.** ענין חוזק כמו כגבור עריץ (ירמיה כ): **והריקו.** מל׳ ריק ר״ל ישלפו וירוקנו מתערה: **חרבותם.** מל׳ חרב: **(יב) חרבה.** מל׳ חורב ויבש: **ומכרתי.** ענין מסירה וכן וימכרם ביד אויביהם (שופטים ב): **והשימותי.** מלשון שממון: **(יד) בנא.** היא אלכסנדריא כת״י: **(טו) מעוז.** ענין חוזק: **(טז) חול תחיל.** מלשון חלחלה ורעד: **להבקע.** מל׳ בקיעה ופתיחה:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כתובים

דברי הימים א פרק־יז ו־יג

ו בְּכֹל אֲשֶׁר־הִתְהַלַּכְתִּי בְּכָל־יִשְׂרָאֵל הֲדָבָר דִּבַּרְתִּי אֶת־אַחַד שֹׁפְטֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר צִוִּיתִי לִרְעוֹת אֶת־עַמִּי
לֵאמֹר לָמָּה לֹא־בְנִיתֶם לִי בֵּית אֲרָזִים: ז וְעַתָּה כֹּה תֹאמַר לְעַבְדִּי לְדָוִיד (ס) כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת
אֲנִי לְקַחְתִּיךָ מִן הַנָּוֶה מֵן אַחֲרֵי הַצֹּאן לִהְיוֹת נָגִיד עַל עַמִּי יִשְׂרָאֵל: ח וָאֶהְיֶה עִמְּךָ בְּכֹל אֲשֶׁר הָלַכְתָּ
וָאַכְרִית אֶת־כָּל־אֹיְבֶיךָ מִפָּנֶיךָ וְעָשִׂיתִי לְךָ שֵׁם כְּשֵׁם הַגְּדוֹלִים אֲשֶׁר בָּאָרֶץ: ט וְשַׂמְתִּי מָקוֹם לְעַמִּי
יִשְׂרָאֵל וּנְטַעְתִּיהוּ וְשָׁכַן תַּחְתָּיו וְלֹא יִרְגַּז עוֹד וְלֹא־יוֹסִיפוּ בְנֵי־עַוְלָה לְבַלֹּתוֹ כַּאֲשֶׁר בָּרִאשׁוֹנָה: י וּלְמִיָּמִים
אֲשֶׁר צִוִּיתִי שֹׁפְטִים עַל־עַמִּי יִשְׂרָאֵל וְהִכְנַעְתִּי אֶת־כָּל־אֹיְבֶיךָ וָאַגֵּד לְךָ יְהוָה: יא וְהָיָה
כִּי־מָלְאוּ יָמֶיךָ לָלֶכֶת עִם־אֲבֹתֶיךָ וַהֲקִימוֹתִי אֶת־זַרְעֲךָ אַחֲרֶיךָ אֲשֶׁר יִהְיֶה מִבָּנֶיךָ וַהֲכִינוֹתִי אֶת־מַלְכוּתוֹ:
יב הוּא יִבְנֶה־לִּי בָּיִת וְכֹנַנְתִּי אֶת־כִּסְאוֹ עַד־עוֹלָם: יג אֲנִי אֶהְיֶה־לּוֹ לְאָב וְהוּא יִהְיֶה־לִּי לְבֵן וְחַסְדִּי
לֹא־אָסִיר מֵעִמּוֹ כַּאֲשֶׁר הֵסִרוֹתִי מֵאֲשֶׁר הָיָה לְפָנֶיךָ:

רש"י

(ו) בכל אשר התהלכתי בכל ישראל הדבר דברתי את אחד שופטי ישראל אשר צויתי לרעות את עמי לאמר למה לא בניתם לי בית ארזים. זה לא עשיתי ואף הם מאליהם לא עלה במחשבתם לבנות לי בית כאשר עלה במחשבתך: **(ז)** כה אמר ה' צבאות. מה שעלה במחשבתך אני אשלם לך: מן הנוה. נוה הרועים וגדרות צאן: **(ח)** ועשיתי לך שם כשם הגדולים. כשם מלכים גדולים כי למעלה כתיב ויצא שם דוד בכל הארצות (שמואל א' ל"א): **(ט)** ושמתי מקום וגו'. ושכן תחתיו. לא כמו שהיה בימי שאול כשנהרג שאול וינוסו ישראל וישבו פלשתים תחתם: ולא יוסיפו בני עולה לבלתו. כמו לענותו: **(י)** ולמימים אשר צויתי שופטים על עמי ישראל. לא היה מנוחה להם כמוך אשר הכנעתי את כל אויביך לפניך: ואגד לך. מה יהיה שכרך שרצית לבנות לי בית: ובית יבנה לך ה'. אתה חשבת לבנות לי בית לשמי, באותה מדה יהיה שכרך ומבשרך הקב"ה כי בית יעשה לך ה' שיתן לך בן שימלוך תחתך וישב על כסא ישראל במקומך וכל דבר שתתקיים בבן אדם אחריו קרוי בית וכן הוא אומר והקימותי את זרעך אחריך: **(יא)** והיה כי מלאו ימיך ללכת עם אבותיך. כלומר אל תירא שאני ממהר את הדבר אלא כי מלאו ימיך אז יהיה ואז והקימותי את זרעך אחריך וגו' (מלכים א' א') והכינותי את מלכותו, וכן הוא אומר בשלמה ותכון מלכותו מאד: **(יג)** אני אהיה לו לאב והוא יהיה לי לבן. (ובשמואל ב' ז') כתיב אשר בהעותו והוכחתיו בשבט אנשים ופתרון אם יחטא נגדי איסרנו על יד כאדם שמיסר את בנו בשבט אנשים שהקים לו לשטן את רזון ואת הדד ועל אותו פסוק נופל לומר וחסדי לא אסיר ממנו כאשר הסירותי מעם שאול שהיה לפניך וכשפשע לפני העברתי המלוכה ממנו ומזרעו בשמואל (שם) כתיב מעם שאול ומה שלא נכתב כאן אשר בהעותו וגו' משום כבודו של דוד שאינו רוצה לדבר בזה הספר שום זילות לבית דוד:

מצודת דוד

(ז) **ועתה.** ר"ל הואיל ודבר גדול הוא אמור לדוד עבדי הלא הרבה טובה עשיתי עמך כי לקחתיך מן הנוה וכו': **(ח)** **שם כשם הגדולים.** להתפרסם בעולם ככל הגדולים אנשי השם, ורז"ל אמרו שזהו מה שאומרים מגן דוד: **(ט)** **ושמתי מקום.** בימיך שמתי מקום מנוחה וקבוע לעמי ישראל ונטעתיו על אדמתו ושכן במקומו ולא יחרד עוד לנוע ממנה: **כאשר בראשונה.** ר"ל טרם הקמת השופטים: **(י)** **ולמימים.** מוסב למקרא של מעלה לומר לא יוסיפו עוד לבלותו כאשר בראשונה וכאשר בזמן השופטים: **ואגד לך.** ומלבד זאת אגיד לך שעוד ייטיב ה' עמך ויבנה לך בית מלכות לזרעך אחריך ואם כן די לך בהטובות האלה אף אם לא תבנה בית ה': **(יא)** **והיה.** אבל כאשר ימלאו ימיך וכו': **(יב)** **הוא יבנה.** כי אליו שמורה הגדלת השם בבנין ביתי: **עד עולם.** לזרעו אחריו: **(יג)** **לאב.** כמו אב המייסר את בנו בשבט ואל המיתו בל ישא נפשו: **וחסדו.** לא אסיר חסדי ממנו למאס בו כאשר הסירותי חסדי מעם שאול אשר היה מלך לפניך:

מצודת ציון

(ז) **הנוה.** מדור הרועים כמו נות כרות רועים (צפניה ב'): **(ט)** **ירגז.** ענין תנועת החרדה: **לבלותו.** מל' בליה והפסד כמו בלה בשרי (איכה ג):

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

משניות מסכת שבת

ג אֵין שׁוֹרִין אֶת הַחִלְתִּית בַּפּוֹשְׁרִין, אֲבָל נוֹתֵן לְתוֹךְ הַחֹמֶץ. וְאֵין שׁוֹרִין אֶת הַכַּרְשִׁינִין וְלֹא שָׁפִין אוֹתָן, אֲבָל נוֹתֵן לְתוֹךְ הַכְּבָרָה אוֹ לְתוֹךְ הַכַּלְכָּלָה. אֵין כּוֹבְרִין אֶת הַתֶּבֶן בַּכְּבָרָה, וְלֹא יִתְּנֶנּוּ עַל גַּבֵּי מָקוֹם גָּבוֹהַּ בִּשְׁבִיל שֶׁיֵּרֵד הַמּוֹץ, אֲבָל נוֹטֵל הוּא בַּכְּבָרָה וְנוֹתֵן לְתוֹךְ הָאֵבוּס.

ד גּוֹרְפִין מִלִּפְנֵי הַפְּטַם, וּמְסַלְּקִין לַצְּדָדִין מִפְּנֵי הָרְעִי; דִּבְרֵי רַבִּי דּוֹסָא. וַחֲכָמִים אוֹסְרִין. נוֹטְלִין מִלִּפְנֵי בְּהֵמָה זוֹ, וְנוֹתְנִין לִפְנֵי בְּהֵמָה זוֹ בַּשַּׁבָּת.

ה הַקַּשׁ שֶׁעַל גַּבֵּי הַמִּטָּה — לֹא יְנַעְנְעוֹ בְּיָדוֹ, אֶלָּא מְנַעְנְעוֹ בְּגוּפוֹ; וְאִם הָיָה מַאֲכַל בְּהֵמָה, אוֹ שֶׁהָיָה עָלָיו כַּר

פירוש ברטנורא

ג חלתית. כך שמה בערב, והיא חמה ונוהגין לאכלה במקומות הקרים, ואין שורין אותה בשבת דמיחזי כמעשה חול: **את הכרשינין.** מציף עליהם מים בכלי לברור פסולתן, שהפסולת צף למעלה: **ולא שפין אותן.** ביד להשיר פסולתן, דהוה ליה בורר: **אבל נותן בתוך הכברה.** ואע"פ שפסולתן נופל לפעמים דרך נקבי הכברה ונמצא מתברר מאליו: **התבן.** שהיו עושים מן הקש שמחתכין אותן במוריגים ונעשה כל זנב השבולין תבן: **מוץ.** הוא מזקן השבולת העליון, ואינו ראוי למאכל בהמה וכוברים אותו בכברה שיפול המוץ: **אבל נוטל בכברה ונותן לתוך האבוס.** ואע"פ שהמוץ נופל מאליו, דדבר שאינו מתכוין מותר כר' שמעון:

ד גורפין. בשבת אבוס שלפני השור שמפטמים אותו, שלא יתערב העפרורית שבאבוס בתבן ובשעורים שנותנים לפניו ויקוץ במאכלו, ומסלקין תבן שלפניו לצדדים כשהוא רב כדי שלא ידרסנו ברגליו ויתלכלך ברעי: **וחכמים אוסרים.** אתרוייהו קאי, אחד גריפת האבוס ואחד תבן שלפניו לא יסלקנו לצדדים. ולא נחלקו רבי דוסא וחכמים אלא באבוס של כלי, אבל באבוס של קרקע הכל מודים שאין גורפים, דלמא אתי לאשוויי גומות. ורבנן גזרו אבוס של כלי אטו אבוס של קרקע. והלכה כחכמים: **נוטלים מלפני בהמה זו ונותנים לפני זו.** ולא אמרינן טלטול דלא חזי הוי, אלא ודאי חזי דאין בהמה קצה במאכל הניטל מלפני חבירתה. ודוקא מלפני החמור ונותנין לפני השור וכיוצא בזה, אבל לא מלפני השור ונותנים לפני החמור, שמאכל השור מאוס ברירין היוצאים מפיו ואין החמור אוכל ממנו:

ה הקש שעל מטה. סתמא להסקה ומוקצה הוא, ובא לשכב עליו ומנענעו כדי שיהא רך וצף לשכב עליו: **לא ינענענו בידיו.** דמוקצה הוא, אבל מנענעו

משניות מבוארות – קהתי

~ יום ראשון ~

באור משנה ג

משנתנו מוסיפה ללמד במלאכות שאסור לעשותן בשבת כדרך שעושים אותן בחול, אבל דרך שינוי מותר.

אֵין שׁוֹרִין – בשבת, **אֶת הַחִלְתִּית** – מין צמח שמשתמשים בו לרפואה ולתבלין, **בַּפּוֹשְׁרִין** – במים פושרים, לפי שנראה כמעשה חול (**גמרא**). ויש מבארים הטעם, לפי שניכר הדבר שעושה זה לרפואה, וגזרו משום שחיקת סממנים (**המאירי**), **אֲבָל נוֹתֵן** – את החילתית, **לְתוֹךְ הַחֹמֶץ** – בשבת, ומטבל בו את מאכלו. **וְאֵין שׁוֹרִין אֶת הַכַּרְשִׁינִין** – מין קטניות (ויק"י), שמשתמשים בהם למאכל בהמה. משנתנו באה ללמד, שאסור לתת עליהם מים כדי שתצוף הפסולת למעלה, לפי שהוא כבורר, **וְלֹא שָׁפִין אוֹתָן** – ואין משפשפים את הכרשינים ביד, להסיר את הפסולת, מהטעם האמור, שזהו כבורר, **אֲבָל נוֹתֵן** – את הכרשינים, **לְתוֹךְ הַכְּבָרָה אוֹ לְתוֹךְ הַכַּלְכָּלָה** – הסל, ואף על פי שהפסולת נופלת לפעמים דרך הכברה או דרך נקבי הסל, מותר, לפי שבירורה זו מאליה היא באה. **אֵין כּוֹבְרִין אֶת הַתֶּבֶן בַּכְּבָרָה** – כדי להפיל ממנו את המוץ הדק, הבא מזקן השיבולת, שלא יזיק לבהמה, **וְלֹא יִתְּנֶנּוּ עַל גַּבֵּי מָקוֹם גָּבוֹהַּ בִּשְׁבִיל שֶׁיֵּרֵד הַמּוֹץ** – כדי שהרוח יזרה את המוץ, משום שזהו כבורר, **אֲבָל נוֹטֵל הוּא בַּכְּבָרָה** – את התבן, כדי ליתנו לבהמה, **וְנוֹתֵן** ממנה **לְתוֹךְ הָאֵבוּס** – אף שעל ידי כך נופל קצת מוץ מאליו. יש מפרשים, שמשנתנו היא כדעת רבי שמעון, הסובר שדבר שאינו מתכוון לו, מותר לעשותו בשבת, והרי כאן אינו מתכוון לכבור את התבן בכברה, והמוץ נופל מאליו (**רש"י**).

באור משנה ד

גּוֹרְפִין – את האבוס בשבת, לנקותו מן הפסולת, **מִלִּפְנֵי הַפְּטַם** – השור שמפטמים אותו, שלא תתערב הפסולת, שנשארה באבוס, בתבן ובשעורים שנותנים עכשיו לפניו, ויקוץ השור במאכלו, **וּמְסַלְּקִין לַצְּדָדִין** – מסלקים את התבן שלפני הפטם, כשהוא מרובה, לצדדין, **מִפְּנֵי הָרְעִי** – שלא יטנפנו בצואתו (**רש"י, ברטנורא**); ויש מפרשים ומסלקין לצדדין מפני הרעי – כלומר שמלפני שור הרעי, היינו שור המרעה, שאינו מפונק כל כך כמו שור הפטם, אין גורפים את האבוס בשבת לגמרי, אלא מסלקים את הפסולת לצדדים (**המאירי**); **דִּבְרֵי רַבִּי דּוֹסָא. וַחֲכָמִים אוֹסְרִין** – בשני הדברים, בין לגרוף מלפני הפטם ובין לסלק לצדדים מפני הרעי. בגמרא אמרו, שלא נחלקו רבי דוסא וחכמים אלא באבוס של כלי, אבל באבוס של קרקע אף רבי דוסא מודה שאסור לגרפו, שמא ישווה שם גומות. ברם, חכמים גוזרים באבוס של כלי משום אבוס של קרקע. והלכה כחכמים. **נוֹטְלִין מִלִּפְנֵי בְּהֵמָה זוֹ** – נוטלים מאכל מתוך האבוס של בהמה זו, **וְנוֹתְנִין לִפְנֵי בְּהֵמָה זוֹ בַּשַּׁבָּת** – ואין זה טלטול שלא לצורך, שאין בהמה קצה במאכל הניטל מלפני חברתה. בגמרא מבואר, שנוטלים מלפני החמור ונותנים לפני השור וכיוצא בזה, אבל אין נוטלים מלפני השור כדי ליתן לפני החמור, לפי שמאכל השור מסואב ברירים היוצאים מפיו, ואין החמור אוכל ממנו, הלכך טלטול שלא לצורך הוא.

~ יום שני ~

באור משנה ה

משנתנו עוסקת בדיני "מוקצה" (עיין פתיחה למסכתנו).

הַקַּשׁ שֶׁעַל גַּבֵּי הַמִּטָּה – הקש סתמו עומד להסקה ומוקצה הוא, ואם הקש מונח על גבי המטה, והוא בא לשכב עליו בשבת, **לֹא יְנַעְנְעוֹ בְּיָדוֹ** – כדי שיהא רך לשכב עליו, שהרי מוקצה הוא, **אֶלָּא מְנַעְנְעוֹ בְּגוּפוֹ** – שטלטול מן הצד הוא, ואינו נקרא טלטול. **וְאִם**

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אוֹ סָדִין – מְנַעְנְעוֹ בְּיָדוֹ. מַכְבֵּשׁ שֶׁל בַּעֲלֵי בָתִּים מַתִּירִין, אֲבָל לֹא כּוֹבְשִׁין; וְשֶׁל כּוֹבְסִין, לֹא יִגַּע בּוֹ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אִם הָיָה מֻתָּר מֵעֶרֶב שַׁבָּת – מַתִּיר אֶת כֵּלוֹ וְשׁוֹמְטוֹ.

פרק עשרים ואחד

א נוֹטֵל אָדָם אֶת בְּנוֹ וְהָאֶבֶן בְּיָדוֹ, וְכַלְכָּלָה וְהָאֶבֶן בְּתוֹכָהּ. וּמְטַלְטְלִין תְּרוּמָה טְמֵאָה עִם הַטְּהוֹרָה וְעִם הַחֻלִּין. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אַף מַעֲלִין אֶת הַמְּדֻמָּע בְּאֶחָד וּמֵאָה.

פירוש ברטנורא

בגופו בכתפיו, דטלטול מן הצד הוא ולאו שמיה טלטול: **או שהיה עליו כר או סדין.** דגלי דעתיה דאקצייה לשכיבה מעתה תורת כלי עליו: **מכבש.** שני לוחות שמשימין ביניהן הבגדים לאחר כביסתן ומהדקין הלוח העליון על הבגדים המונחין בלוח התחתון כדי שיהא קיפולן נאה: **מתירין.** דהיינו לצורך שבת ליטול את הבגדים, אבל לא כובשים דהיינו צורך חול: **ושל כובסים לא יגע בו.** מפני שהוא עשוי לתקן בגדים ומהדק טפי והתרתו דומה לסתירה. ואין הלכה כרבי יהודה:

כא א נוטל אדם את בנו. בחצר והאבן בידו ולא אמרינן דמטלטל לאבן: **כלכלה.** סל: **והאבן בתוכה.** והוא שיהיו פירות בסל, שאם אין בו פירות נעשה בסים לדבר האסור ואסור לטלטלו. וצריך נמי שיהיו בתוכו פירות שאם ישליכם בארץ ימאסו, כגון תותים וענבים וכיוצא בהם, אבל אם היו בו פירות כגון אגוזים ושקדים מנער את הפירות והם נופלים. ופירות הנמאסים נמי כגון תותים וענבים אם אפשר לסלקם לצדי הכלכלה ולנער האבן לבדה ולהשליכה אסור לטלטלה עם האבן. ומתניתין איירי כגון שנפחת מצדי הכלכלה או שוליה והאבן דופן לה שאי אפשר להשתמש בכלכלה בלא האבן: **תרומה טמאה עם הטהורה ועם החולין.** אגב הטהורה ואגב החולין. אבל טמאה באנפי נפשה לאו בת טלטול היא: **אף מעלין את המדומע באחד ומאה.** סאה של תרומה שנפלה במאה סאים של חולין, מותר להעלותה לסאה של תרומה מהן בשבת ויהיו כולן חולין ומותרין לזרים, ולא אמרינן מתקן הוא, דתרומה שנפלה בחולין חשבינן לה כאילו מונחת לבדה ואינה מעורבת, וכשעולה באחד ומאה התרומה עצמה שנפלה עולה הילכך לאו מתקן הוא. ואין הלכה כרבי יהודה:

משניות מבוארות – קהתי

הָיָה מַאֲכַל בְּהֵמָה – אם התקינו למאכל בהמה, **אוֹ שֶׁהָיָה עָלָיו כַּר אוֹ סָדִין** – מערב שבת, שמוכיח הדבר שהותקן לשכיבה, **מְנַעְנְעוֹ בְּיָדוֹ** – לפי שיצא מכלל מוקצה. **מַכְבֵּשׁ שֶׁל בַּעֲלֵי בָתִּים** – מכבש הינו כלי העשוי שני לוחות, ונותנים ביניהם את הבגדים כדי לישרם; ובאה המשנה ללמד שאם הוא של בעלי בתים, **מַתִּירִין** – פותחים את המכבש בשבת ליטול משם את הבגדים לצורך השבת, **אֲבָל לֹא כּוֹבְשִׁין** – בשבת, שנמצא טורח לצורך חול. **וְשֶׁל כּוֹבְסִין** – מכבש של כובסים, **לֹא יִגַּע בּוֹ** – כלומר שאסור גם להתירו בשבת, מפני שהוא מהודק היטב, וכשמתירו הרי הוא דומה לסותר (**רש"י**). ויש מפרשים: לא יגע בו – אסור לטלטלו, מפני שהוא מוקצה מחמת חסרון כיס (עיין פתיחה למסכתנו בענייני מוקצה). **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אִם הָיָה מֻתָּר מֵעֶרֶב שַׁבָּת** – אם מכבש הכובסים היה פתוח קצת מערב שבת, **מַתִּיר אֶת כֵּלוֹ** – פותח את כל המכבש, **וְשׁוֹמְטוֹ** – ומוציא מתוכו את בגדו. יש גורסים: מתיר את כליו ושומטן. כלומר שמדובר במכבש שהיה פתוח כולו מערב שבת, ובא רבי יהודה להשמיענו שבכגון זה מוציא משם את בגדיו בשבת. ויש גורסים: מכיר את כליו ושומטן – שאף על פי שהמכבש הוא מוקצה ואסור ליגע בו, מכל מקום אם היה מותר מערב שבת, שאינו צריך ליגע בו, מכיר את כליו. כלומר רואה איזהו בגד שלו ושומטו בשבת מבין שאר הבגדים (**"מלאכת שלמה"**).

באור משנה א

משנה זו דנה בענין טלטול מוקצה בשבת אגב דבר שאינו מוקצה.

נוֹטֵל אָדָם אֶת בְּנוֹ – בבית או בחצר בשבת, **וְהָאֶבֶן בְּיָדוֹ** – אף על פי שיש ביד הבן אבן, שהיא מוקצה, ואין הבן רוצה לזרקה. בגמרא מבואר, שהמדובר כאן בתינוק שיש לו געגועים על אביו. ומפרש רש"י: שאם לא יטלנו יחלה, ולא העמידו חכמים טלטול שלא בידים במקום סכנת חולי, אף על פי שאין בה סכנת נפשות. ויש מפרשים, לפי שיש בדבר צער לתינוק, אף על פי שאין בזה סכנת חולי (**המאירי**). עוד אמרו בגמרא, שדווקא אם אבן בידו התירו לאביו ליטלו, אבל אם דינר בידו, אסור לאביו ליטלו, שמא יפול הדינר מיד התינוק ויבוא אביו להרים את הדינר ולטלטלו. **וְכַלְכָּלָה** – וכן נוטל אדם כלכלה (סל) מלאה פירות, **וְהָאֶבֶן בְּתוֹכָהּ** – שכל שהוא בסיס לדבר האסור ולדבר המותר הריהו ניטל בשבת. בגמרא מבואר, שמדובר כאן בפירות לחים, כגון תותים וענבים, שאם ינערם מן הסל יתלכלכו בעפר ויימאסו, אבל אם היו בכלכלה פירות יבשים, כגון שקדים ואגוזים, מנער את הפירות, ואסור לטלטל את הכלכלה עם האבן. ואף בפירות רטובים, אם אפשר לסלקם לצידי הכלכלה ולנער מתוכה את האבן, אסור לטלטל את הכלכלה עם האבן, אלא שמדובר כאן בכלכלה פגומה, שהאבן נעשית לה כדופן, ונמצא שאי אפשר להשתמש בכלכלה בלא האבן. ויש סוברים, שאם האבן משמשת דופן לכלכלה מותר לטלטלה בשבת אף כשאין בה פירות וכיוצא בהם (**עיין "תוספות יום טוב", רמב"ם הל' שבת כה, מז**). **וּמְטַלְטְלִין** – בשבת, **תְּרוּמָה טְמֵאָה עִם הַטְּהוֹרָה** – אגב הטהורה; שכן תרומה טמאה כשהיא לעצמה אסורה היא בטלטול, לפי שאינה ראויה לאכילה, אבל יחד עם תרומה טהורה, **וְעִם הַחֻלִּין** – או עם החולין, מותר לטלטלה; ואף בזה אמרו בגמרא: לא שנו אלא שטהורה למטה וטמאה למעלה, אבל טהורה למעלה וטמאה למטה, נוטל את הטהורה ומניח את הטמאה. ואפילו הטהורה למטה, אין מטלטלים עמה את הטמאה אלא כשהיו פירות המתטנפים בקרקע, שאם ינער אותם מהכלי יתקלקלו, אבל אם היו אגוזים ושקדים וכיוצא בהם, מנער הכל מהכלי ונוטל הטהורה ומניח הטמאה. ברם, אם היה צריך למקום הכלי, בין שהטהורה היתה למעלה בין שהיתה למטה, מטלטל הכל כאחד. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אַף מַעֲלִין אֶת הַמְּדֻמָּע בְּאֶחָד וּמֵאָה** – סאה תרומה שנפלה לתוך פחות ממאה חולין, הכל נעשה "מדומע", כלומר שכל התערובת דינה כתרומה, ואסורה באכילה לזרים, אבל אם נפלה לתוך מאה חולין, התרומה בטלה, והכל מותר לזרים, אלא שיש להרים סאה אחת מתוך התערובת וליתנה לכהן, כדי שלא לגזול את התרומה השייכת לכהן, והשאר חולין ומותרים לזרים. משנתנו באה ללמד, שלדעת רבי יהודה מותר להעלות מתוך התערובת את הסאה לכהן בשבת, ואין זה נקרא מתקן בשבת, לפי שמותר לו לאכול מהתערובת אף קודם שהרים ממנה את הסאה לכהן, והיינו שנותן עיניו בצד זה להעלותו לתרומה ואוכל בצד אחר, וכיון שיכול לאכול אף בלא העלאת הסאה, אין העלאתה תיקון (**גמרא**); והרב מברטנורא מבאר הטעם (עפ"י הגמרא), לפי שלדעת רבי יהודה התרומה שנפלה לתוך החולין הרי היא כאילו מונחת לבדה ואינה מעורבת, וכשעולה באחד ומאה, אותה התרומה שנפלה היא שעולה, הלכך כשמעלה את הסאה בשבת אין בזה משום תיקון. ואין הלכה כרבי יהודה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ב הָאֵבֶן שֶׁעַל פִּי הֶחָבִית – מַטָּה עַל צִדָּהּ וְהִיא נוֹפֶלֶת. הָיְתָה בֵּין הֶחָבִיּוֹת – מַגְבִּיהָהּ וּמַטָּהּ עַל צִדָּהּ וְהִיא נוֹפֶלֶת. מָעוֹת שֶׁעַל הַכַּר – נוֹעֵר אֶת הַכַּר וְהֵן נוֹפְלוֹת. הָיְתָה עָלָיו לִשְׁלֶשֶׁת – מְקַנְּחָהּ בִּסְמַרְטוּט. הָיְתָה שֶׁל עוֹר – נוֹתְנִין עָלֶיהָ מַיִם עַד שֶׁתִּכְּלֶה.

ג בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: מַגְבִּיהִין מִן הַשֻּׁלְחָן עֲצָמוֹת וּקְלִפִּין. וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: נוֹטֵל אֶת הַטַּבְלָה כֻּלָּהּ וּמְנַעֲרָהּ. מַעֲבִירִין מִלִּפְנֵי הַשֻּׁלְחָן פֵּרוּרִין פָּחוֹת מִכַּזַּיִת, וְשֵׁעָר שֶׁל אֲפוּנִין וְשֵׁעָר שֶׁל עֲדָשִׁים, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מַאֲכַל בְּהֵמָה.

פירוש ברטנורא

ב מטה על צדה. מטה החבית על צדה אם צריך ליטול מן היין והאבן נופלת ולא יטול אותה בידים: **היתה בין החביות.** ומתירא שלא תפול האבן על החביות ותשברם מגביהה לחבית כולה ומסלקה מבין החביות ושם מטה אותה על צדה: **נוער את הכר והן נופלות.** כשהוא צריך לכר ואינו צריך למקום הכר, אבל אם צריך למקומו מגביה הכר עם המעות שעליו. ולא אמרן אלא כששכח המעות על הכר מערב שבת, אבל הניחן שם במתכוין נעשה הכר בסיס לדבר האסור ואסור לטלטלו ולא לנער המעות שעליו: **לשלשת.** דבר של טנוף כגון רוק או רעי או צואה: **מקנחה בסמרטוט.** ולא יתן עליה מים, דסתם כר של בגד הוא, ובגד שרייתו במים זהו כבוסו: **היתה.** על כר: **של עור.** דלאו בר כבוס הוא, נותן עליה מים עד שתכלה ותלך הלשלשת. אבל כבוס ממש לא, דהואיל וסתם כרים וכסתות רכים נינהו שייך בהו כבוס בעורות רכים, ומיהו שרייתן לא זהו כבוסן:

ג ב"ש אומרים מגביהין מעל השלחן עצמות וקליפין. בגמרא קאמר שאין אנו סומכים על משנתנו כמות שהיא שנויה, אלא מוחלפת השטה, שבית הלל אומרין מגביהין מעל השלחן עצמות וקליפין, וב"ש אומרים מסלק את הטבלא שיש עליה תורת כלי אבל לא יטלטל העצמות והקליפין בידים, דב"ה כר"ש וב"ש כר' יהודה. ומיהו לא שרו ב"ה אלא בעצמות וקליפין דחזו למאכל בהמה אע"ג דלא חזו למאכל אדם, אבל אי לא חזו אף למאכל בהמה מודו ב"ה דאסורים לטלטל, דבכה"ג אפילו ר"ש מודה: **מעבירין מעל השלחן פרורין פחות מכזית.** אפילו פחות מכזית וטעמא כדמפרש בסמוך שהן ראויין למאכל בהמה: **ושער של פולין.** שרביטים שהקטנית גדל בהן: **עור בית אחיזה.** בית אחיזה של עור שיאחזנו בו: **אין מקנחין בו.** שכשאוחזו נסחט בין אצבעותיו והוי פסיק רישיה ולא ימות דמודה ביה ר"ש: **בין כך ובין כך.** בין יש לו בית אחיזה בין אין לו בית אחיזה ניטל בשבת כשהוא נגוב: **ואינו**

משניות מבוארות – קהתי

יש מבארים, ששייכותם של דברי רבי יהודה לרישא היא בזה, שהואיל ומותר להעלות את המדומע באחד ומאה, הרי שמותר גם לטלטלה שאילו היה אסור להעלות את המדומע בשבת, היה אסור גם לטלטלו בשבת, כיון שאסור באכילה לזרים קודם העלאת האחד של תרומה. ואף על פי שמותר כל המדומע לכהן, אין זה דומה לתרומה, שמותרת בטלטול אף לישראל, משום שראויה לכהן, לפי שהתרומה עומדת להינתן לכהן, אבל המדומע אינו עומד להינתן כולו לכהן, אלא להרים ממנו אחד ולאכול השאר לזרים ("אור גדול").

~ יום שלישי ~

באור משנה ב

משנה זו מוסיפה ללמד בדיני טלטול מוקצה.

הָאֵבֶן שֶׁעַל פִּי הֶחָבִית – היתה מונחת אבן על פי החבית של יין, והוא צריך ליטול מן היין שבתוכה, והרי האבן מוקצה ואסור לטלטלה בשבת, **מַטָּהּ** – את החבית, **עַל צִדָּהּ** – היינו שכופף אותה קצת, **וְהִיא נוֹפֶלֶת** – והאבן נופלת מעל החבית. **הָיְתָה** – אותה החבית, שהאבן מונחת על פיה, **בֵּין הֶחָבִיּוֹת** – ואינו יכול להטותה על צידה, או שהוא ירא להטותה שמא תפול האבן על חבית אחרת ותשברנה, **מַגְבִּיהָהּ** – מרים את החבית כולה, ומוציאה מבין החביות, **וּמַטָּהּ עַל צִדָּהּ וְהִיא נוֹפֶלֶת** – ומטה את החבית שם על צידה עד שהאבן נופלת מעליה. **מָעוֹת שֶׁעַל הַכַּר** – היו מונחות מעות על הכר, והוא צריך לכר, **נוֹעֵר אֶת הַכַּר וְהֵן נוֹפְלוֹת** – בגמרא מבואר: "לא שנו (באבן שעל פי החבית שמטה על צידה והיא נופלת, וכן במעות שעל הכר שנוער את הכר והן נופלות), אלא בשוכח (ששכח מערב שבת את האבן על פי החבית או את המעות על הכר), אבל במניח (שהניח מדעת את האבן על פי החבית או את המעות על הכר), נעשה בסיס לדבר האסור (החבית נעשתה בסיס לאבן והכר נעשה בסיס למעות), כלומר שאסור לטלטל אף את החבית והכר, משום שהם מוקצה. כן אמרו בגמרא: לא שנו (שצריך לנער את הכר) אלא לצורך גופו (כשצריך לכר עצמו), אבל לצורך מקומו (כשצריך למקום הכר), מטלטלו ועודן עליו (נוטל את הכר והמעות עליו). **הָיְתָה עָלָיו** – על הכר, **לִשְׁלֶשֶׁת** – דבר לכלוך, כגון ליחה או צואה, **מְקַנְּחָהּ בְּסַמְרְטוּט** – בשבת, אבל לא יתן מים על הכר, שנתינת מים על הבגד, כדי לנקותו, דומה לכיבוס. **הָיְתָה** – הלשלשת, על כר **שֶׁל עוֹר, נוֹתְנִין עָלֶיהָ מַיִם עַד שֶׁתִּכְּלֶה** – שנתינת מים על העור אינו נקרא כיבוס. אבל לכבס ממש אסור אף בכר של עור.

מה שהבאנו מהגמרא בענין המניח מדעת. יש מפרשים שהמניח את האבן או את המעות מערב שבת על דעת שיישארו שם בין השמשות, בכניסת השבת; ויש מפרשים, דווקא כשהניחם שם מערב שבת על דעת שיישארו שם כל אותה השבת אז נעשה בסיס לדבר האסור (עיין "שלטי הגבורים").

באור משנה ג

משנתנו דנה בשיירי הסעודה, שאינם ראויים עוד למאכל, כגון עצמות וקליפות, אם מותר לטלטלם ולהעבירם מעל השולחן.

בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: מַגְבִּיהִין מִן הַשֻּׁלְחָן – מעבירים בידים מעל השולחן בשבת, **עֲצָמוֹת** – הראויות למאכל כלבים, **וּקְלִפִּין** – שהם מאכל בהמה (**תוספות; רי"ף; רמב"ם**). ורש"י מפרש, עצמות קשות שאינן ראויות לכלב, וקליפין של אגוזים, וטעמם של בית שמאי, שאינם אוסרים מוקצה בשבת (**עיין תוספות שמקשים על רש"י**). **וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: נוֹטֵל אֶת הַטַּבְלָה כֻּלָּהּ** – טבלת השולחן, **וּמְנַעֲרָהּ** – ומפיל מעליה את העצמות והקליפין, שהטבלה תורת כלי עליה, ולכן מותר לטלטלה בשבת, ומטלטל על ידה גם את העצמות והקליפין, שטלטול מן הצד מותר, אבל אסור לטלטל את העצמות והקליפין בידים, שהואיל ולא היו מוכנות מערב שבת למאכל בהמה, הרי הם מוקצה. בתוספתא הגירסה היא להיפך: בית הלל אומרים: מגביהין מן השולחן עצמות וקליפין; ובית שמאי אומרים: נוטל את הטבלה כולה ומנערה. וכן אמרו בגמרא: אנו אין לנו אלא בית שמאי כרבי יהודה (אין אנו סומכים על משנתנו כמות שהיא, אלא מוחלפת שיטתה, שבית שמאי סוברים כרבי יהודה האוסר מוקצה בשבת – **רש"י**), ובית הלל כרבי שמעון (שאינו אוסר מוקצה בשבת). ברם, לדעת רוב המפרשים, לא התיר רבי שמעון לטלטל בשבת אלא כגון עצמות הראויות למאכל כלבים או קליפות הראויות למאכל בהמה וכיוצא בזה, אבל דבר שאינו ראוי לא למאכל אדם ולא למאכל בהמה, אף רבי שמעון אינו מתיר לטלטלו בשבת. **מַעֲבִירִין מִלִּפְנֵי הַשֻּׁלְחָן** – בשבת, ויש גורסים: מעל השולחן. **פֵּרוּרִין פָּחוֹת מִכַּזַּיִת** – אפילו הם פחות מכזית, **וְשֵׁעָר שֶׁל אֲפוּנִין** – קליפות של אפונה, **וְשֵׁעָר שֶׁל עֲדָשִׁים** – קליפות העדשים, **מִפְּנֵי שֶׁהוּא מַאֲכַל בְּהֵמָה** – שהפירורים והקליפות הללו ראויים למאכל בהמה, הלכך מותר לטלטלם בשבת. **סְפוֹג** – שמקנחים בו, כשהוא רטוב, את השולחן,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

סְפוֹג, אִם יֵשׁ לוֹ עוֹר בֵּית אֲחִיזָה – מְקַנְּחִין בּוֹ; וְאִם לָאו – אֵין מְקַנְּחִין בּוֹ. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ – נִטָּל בַּשַּׁבָּת, וְאֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה.

פרק עשרים ושנים

א חָבִית שֶׁנִּשְׁבְּרָה – מַצִּילִין הֵימֶנָּה מְזוֹן שָׁלֹשׁ סְעוּדוֹת. וְאוֹמֵר לַאֲחֵרִים: בּוֹאוּ וְהַצִּילוּ לָכֶם, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יְסַפֵּג. אֵין סוֹחֲטִין אֶת הַפֵּרוֹת לְהוֹצִיא מֵהֶן מַשְׁקִין; וְאִם יָצְאוּ מֵעַצְמָן – אֲסוּרִין. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אִם לָאֹכָלִין – הַיּוֹצֵא מֵהֶן מֻתָּר, וְאִם לַמַּשְׁקִין – הַיּוֹצֵא מֵהֶן אָסוּר. חַלּוֹת דְּבַשׁ שֶׁרִסְּקָן מֵעֶרֶב שַׁבָּת, וְיָצְאוּ מֵעַצְמָן – אֲסוּרִים; וְרַבִּי אֱלִעֶזֶר מַתִּיר.

ב כָּל שֶׁבָּא בַּחַמִּין מֵעֶרֶב שַׁבָּת – שׁוֹרִין אוֹתוֹ בַּחַמִּין בַּשַּׁבָּת; וְכָל שֶׁלֹּא בָּא בַּחַמִּין מֵעֶרֶב שַׁבָּת – מְדִיחִין אוֹתוֹ

פירוש ברטנורא

מקבל טומאה. דאינו לא כלי עץ ולא בגד ולא שק ולא מתכת:

כב א מצילין מזון ג' סעודות. ואפילו בכלים הרבה, דאילו בכלי אחד אמרו בפרק כל כתבי דכמה דבעי מציל: **לכם.** כל אחד מזון ג' סעודות: **ובלבד שלא יספוג.** שלא ישים ספוג לשאוב היין ולחזור ולהטיף, ואף על פי שיש לספוג בית אחיזה דליכא חשש סחיטה, שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול. ואפילו ליקח בידו שמן ודבש שהן עבים ונדבקים ולקנח ידו בשפת הכלי אסור, שלא יעשה כמעשה חול: **אין סוחטין את הפירות.** דה"ל מפרק תולדה דדש: **אסורין.** גזירה שמא יסחוט לכתחלה: **ר"י אומר אם לאוכלין.** היו אותן פירות מכונסים, היוצא מהן מותר, דלא ניחא ליה במה שזבו וליכא למגזר בהו שמא יסחוטו: **ואם למשקין.** היו מכונסין דניחא ליה במאי דנפק מנייהו, היוצא מהן אסור, גזירה שמא יסחוט. ובזיתים וענבים מודה ר"י לחכמים דאע"ג דכנסן לאוכלים היוצא מהן אסור, כיון דדרכן לסחיטה קיימי כי אתו לידי משקה יהיב דעתיה בהכי. ובשאר מיני פירות מודים חכמים לר"י, כיון דלאו דרכן לסחיטה. לא נחלקו אלא בתותים ורמונים, דרבי יהודה מדמה להו לשאר פירות וחכמים מדמו להו לזיתים וענבים. והלכה כר"י: **חלות דבש.** כשהן מרוסקים זב הדבש מעצמו מתוך השעוה ואין דרך לסחטו, הילכך ר"א מתיר, וחכמים אוסרים גזרו אטו שאין מרוסקין. והלכה כר"א:

ב כל שבא בחמין. שנתבשל: **מדיחין.** דהדחתו אינה בשולו אבל לא שורין: **חוץ מן המליח הישן.** דג מליח שעברה עליו שנה משנמלח: **וקולים האספנין.** דג שקליפתו דקה והדחתו בחמין הוא גמר בשולו:

משניות מבוארות – קהתי

אִם יֵשׁ לוֹ עוֹר בֵּית אֲחִיזָה – בית אחיזה של עור, שיאחזנו בו, **מְקַנְּחִין בּוֹ** – בשבת, **וְאִם לָאו** – שאין לו בית אחיזה, **אֵין מְקַנְּחִין בּוֹ** – בשבת, לפי שהוא נסחט כשאוחזו בידו, וסחיטת בגד מן המים אסורה בשבת, משום שהיא כביבוס. **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ** – בין כשיש לו בית אחיזה ובין כשאין לו, **נִטָּל בַּשַּׁבָּת** – מותר לטלטלו בשבת, כשהוא נגוב, שתורת כלי עליו, **וְאֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה** – ואינו ממיני הכלים המקבלים טומאה, והם: בגד, עור, שק, כלי עץ, כלי מתכת, כלי חרס.

יש גורסים בסיפא: וחכמים אומרים: בין כך ובין כך מקנחים בו וניטל בשבת. ויש שאינם גורסים "וחכמים אומרים", אלא המשנה מסיימת את דין הספוג שהוא לדברי הכל: בין כך ובין כך – כלומר בין שיש לו בית אחיזה ומקנחים בו, ובין שאין לו בית אחיזה ואין מקנחין בו, ניטל בשבת – מותר לטלטלו, שתורת כלי עליו.

~ יום רביעי ~

באור משנה א

חָבִית – של יין, וכיוצא בזה, **שֶׁנִּשְׁבְּרָה** – בשבת, **מַצִּילִין הֵימֶנָּה מְזוֹן שָׁלֹשׁ סְעוּדוֹת** – כמו מפני הדליקה שנפלה בשבת (לעיל טז, ב-ג); ומותר להציל כשיעור הדרוש לו לשלש סעודות אפילו בכלים הרבה, שאילו בכלי אחד הרי שנינו (שם), שמציל בו אפילו מאה סעודות. ומה שלא התירו יותר ממזון שלש סעודות, הטעם הוא כמו בדליקה, שחששו חכמים, שמא מתוך שהוא בהול על ממונו יבוא לתקן את החבית (**ט"ז הל' שבת שלה, א**), או שמא יביא כלים דרך רשות הרבים (**גמרא שבת קיז, ב**). **וְאוֹמֵר לַאֲחֵרִים: בּוֹאוּ וְהַצִּילוּ לָכֶם** – וכל אחד מציל כדי שלש סעודות, **וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יְסַפֵּג** – שלא ישים ספוג ביין, כדי לשאבו ולהטיפו אחר כך לכלי, גזירה שמא יסחוט את הספוג (**רש"י**); ויש מפרשים, שאפילו כשאין חשש סחיטה, כגון שיש לספוג בית אחיזה, מכל מקום לא יספוג ביין, שלא יעשה בשבת כדרך שהוא עושה בחול. הרמב"ם כותב את שני הטעמים כאחד: "ובלבד שלא יספוג ביין... שאם יעשה כדרך שהוא עושה בחול שמא יבוא לידי סחיטה" (**הל' שבת כב, טז**). **אֵין סוֹחֲטִין אֶת הַפֵּרוֹת** – בשבת, **לְהוֹצִיא מֵהֶן מַשְׁקִין** – שסחיטת פירות היא תולדת "הדש"; **וְאִם יָצְאוּ מֵעַצְמָן** – כלומר ואפילו יצאו המשקים מעצמם, **אֲסוּרִין** – המשקים בשתיה באותה שבת, גזירה שמא יבוא לסחוט הפירות בידיים בשבת. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אִם לָאֹכָלִין** – אם הפירות עומדים לאכילה, **הַיּוֹצֵא מֵהֶן מֻתָּר** – בשתיה בשבת, שהואיל ואין דעתו נוחה מזה שיצאו מהם המשקים, אין לחשוש שמא יסחוט; **וְאִם לַמַּשְׁקִין** – אבל אם הפירות עומדים למשקים, **הַיּוֹצֵא מֵהֶן אָסוּר** – שהואיל ודעתו נוחה מהמשקים שיצאו, גזרו שמא יסחטם בידיים בשבת. בגמרא מבואר, שבזיתים ובענבים אף רבי יהודה מודה, שאפילו הם עומדים לאכילה, היוצא מהם אסור, לפי שעיקרם של פירות אלו לסחיטה עומדים; ובשאר מיני פירות שאינם אלא לאכילה, אף חכמים מודים, שהמיץ היוצא מהם מותר, שאין דרכם בסחיטה; לא נחלקו חכמים ורבי יהודה אלא בתותים וברימונים, שרבי יהודה מדמה אותם לשאר הפירות, וחכמים מדמים אותם לזיתים ולענבים. והלכה כרבי יהודה. **חַלּוֹת דְּבַשׁ** – חלות של שעווה הניטלות מן הכוורת, ובהן הדבש, **שֶׁרִסְּקָן מֵעֶרֶב שַׁבָּת** – כדי שיזוב מהן הדבש, **וְיָצְאוּ מֵעַצְמָן** – ויצא הדבש בשבת מעצמו מתוך החלות המרוסקות, **אֲסוּרִים** – אסור הדבש באכילה בשבת זו, לפי שחוששים שמא ירסק את חלות הדבש בשבת, **וְרַבִּי אֱלִעֶזֶר מַתִּיר** – לאכול את הדבש בשבת, שאינו חושש שמא ירסקן בשבת. וכן הלכה (**עיין "תוספות יום טוב"**).

באור משנה ב

כָּל דבר **שֶׁבָּא בַּחַמִּין מֵעֶרֶב שַׁבָּת** – כלומר שנתבשל לפני השבת (**רש"י**), ויש מוסיפים: שנתבשל כל צרכו קודם השבת (**תוספות; המאירי; "תפארת ישראל"**); אבל הרמב"ם כותב: "דבר שנתבשל קודם השבת או נשרה בחמין לפני השבת, אף על פי שהוא עכשיו צונן" (**הל' שבת כב, ח**), **שׁוֹרִין אוֹתוֹ בַּחַמִּין בַּשַּׁבָּת** – מותר לשרותו במים חמים בשבת, כדי לרככו או כדי להפיג טעמו המלוח, שיהא ראוי לאכילה; **וְכָל שֶׁלֹּא בָּא בַּחַמִּין מֵעֶרֶב שַׁבָּת** – כגון בשר יבש שאוכלים אותו חי בשבת על ידי הדחק (**רש"י**), **מְדִיחִין אוֹתוֹ בַּחַמִּין בַּשַּׁבָּת** – שהדחתו אינה כבישול, אבל אסור לשרותו בתוך מים חמים, **חוּץ**

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בַּחַמִּין בַּשַּׁבָּת; חוּץ מִן הַמְּלִיחַ הַיָּשָׁן וְדָגִים מְלוּחִים קְטַנִּים וְקוּלְיָם הָאִסְפָּנִין, שֶׁהֲדָחָתָן זוֹ הִיא גְּמַר מְלַאכְתָּן.
ג שׁוֹבֵר אָדָם אֶת הַחֶבִית לֶאֱכֹל הֵימֶנָּה גְּרוֹגְרוֹת, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִתְכַּוֵּן לַעֲשׂוֹת כְּלִי. וְאֵין נוֹקְבִים מְגוּפָה שֶׁל חָבִית; דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה; וַחֲכָמִים מַתִּירִין. וְלֹא יִקְּבֶנָּה מִצִּדָּהּ; וְאִם הָיְתָה נְקוּבָה — לֹא יִתֵּן עָלֶיהָ שַׁעֲוָה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְמָרֵחַ. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: מַעֲשֶׂה בָּא לִפְנֵי רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי בַּעֲרָב, וְאָמַר: חוֹשֵׁשְׁנִי לוֹ מֵחַטָּאת.
ד נוֹתְנִין תַּבְשִׁיל לְתוֹךְ הַבּוֹר בִּשְׁבִיל שֶׁיְּהֵא שָׁמוּר, וְאֶת הַמַּיִם הַיָּפִים בְּרָעִים בִּשְׁבִיל שֶׁיַּצְנוּ, וְאֶת הַצּוֹנֵן בַּחַמָּה בִּשְׁבִיל שֶׁיִּחַמּוּ. מִי שֶׁנִּשְׂרוּ כֵּלָיו בַּדֶּרֶךְ בַּמַּיִם, מְהַלֵּךְ בָּהֶן וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ. הִגִּיעַ לֶחָצֵר הַחִיצוֹנָה, שׁוֹטְחָן בַּחַמָּה, אֲבָל לֹא כְּנֶגֶד הָעָם.

פירוש ברטנורא

ג שובר אדם את החבית. מפני שהוא מקלקל: **ובלבד שלא יתכוין לעשותה כלי.** לעשות לה פה נאה: **אין נוקבים מגופה.** הדבוקה בפי חבית אלא נוטל את כולה דכי נקיב לה מתקן פתחא הוא: **ר' יוסי מתיר.** דאין דרך פתח חבית בכך. והלכה כר' יוסי: **ולא יקבנה מצדה.** כלומר הא דשרי ר' יוסי להיות נוקב את המגופה, לא שרי אלא למעלה בראש המגופה דלאו אורחא למעבד פתחא התם אלא נוטל כל המגופה. אבל מצדה, זימנין דעביד ליה לנקב בצד המגופה משום פתחא ואינו רוצה לפתחה למעלה שלא יפלו צרורות או עפר ביין: **ממרח.** ויש כאן משום ממחק: **בערב.** שם מקום: **חוששני לו מחטאת.** אם מירח השעוה לדבקה בדופני הכלי סביב הנקב:
ד לתוך הבור. שאין בו מים: **שיהא שמור.** שלא יסריח מחמת החום. והא קמ"ל דלא חיישינן דלמא אתי לאשוויי גומות שבקרקעית הבור כדי שיהא שוה להושיב שם הקדרה: **ואת המים היפים.** הראויים לשתיה: **ברעים.** בתוך מקוה מים רעים שאינן ראויין לשתיה. ומילתא דפשיטא היא ומשום סיפא נקט לה, דתנן ואת הצוננים [בחמה] בשביל שיחמו, מהו דתימא נגזור דלמא אתי לאטמוני ברמץ, קמ"ל: **מי שנשרו כליו.** שנפלו במים בשבת: **מהלך עמהן ואינו חושש.** שמא יחשדו אותו שכבסן: **הגיע לחצר החיצונה.** הסמוכה למבוא העיר שהוא מקום המשתמר: **שוטחן בחמה.** ליבשן: **אבל לא כנגד העם.** שיחשדוהו שכבסן. ומשנה זו דחויה היא, שהלכה בידינו כל דבר שאסרו חכמים מפני מראית העין אפילו בחדרי חדרים אסור, הילכך אסור לשטחן אפילו שלא כנגד העם:

משניות מבוארות – קהתי

מִן הַמְּלִיחַ הַיָּשָׁן – דג מלוח שעברה עליו שנה משנמלח, **וְדָגִים מְלוּחִים קְטַנִּים** (רוב המפרשים אינם גורסים שלש תיבות אלו), **וְקוּלְיָס הָאִסְפָּנִין** – מין דג הבא מאספמיא, וקליפתו דקה, **שֶׁהֲדָחָתָן** – במים חמים, **זוֹ הִיא גְּמַר מְלַאכְתָּן** – להכשירם לאכילה אף בימות החול, הלכך הדחתם הרי היא כבישול, ואסורה בשבת.

~ יום חמישי ~

באור משנה ג

לעיל (יג, ג) שנינו, שכל המקלקלים פטורים, אבל לכתחילה אסור לקלקל בשבת. משנתנו באה ללמד, שלצורך אכילה בשבת, מותר לקלקל אף לכתחילה.

שׁוֹבֵר אָדָם אֶת הַחֶבִית לֶאֱכֹל הֵימֶנָּה גְּרוֹגְרוֹת – חבית שיש בה גרוגרות (תאנים יבשות), ואי אפשר לפתחה, מותר לשבור אותה בשבת כדי להוציא ממנה גרוגרות לאכילה, מפני שהוא מקלקל את החבית, ומותר לקלקל אף לכתחילה לצורך אכילה בשבת (הר"ן), **וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִתְכַּוֵּן לַעֲשׂוֹת כְּלִי** – לעשות לה נקב יפה, שיש בו משום תיקון כלי. **וְאֵין נוֹקְבִים מְגוּפָה שֶׁל חָבִית; דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה** – נוהגים היו להגיף את פי החבית של יין במגופה, היינו כיסוי של חרס, ולהדביק סביבה זפת או שעווה, וכשהיו רוצים ליטול ממנה יין, היו נוקבים במגופה נקב צר, ומטים את החבית, ומוציאים יין דרך אותו נקב; וסובר רבי יהודה, שאסור לנקוב את המגופה בשבת, לפי שהוא כמתקן פתח, אלא יסיר את המגופה כולה מהחבית, **וַחֲכָמִים מַתִּירִין** – לנקוב את המגופה, שאין דרך פתח בכך, וכן הלכה. ויש גורסים: ורבי יוסי מתיר (**רמב"ם; ברטנורא**). **וְלֹא יִקְּבֶנָּה מִצִּדָּהּ** – כלומר שלא התירו חכמים אלא לנקוב למעלה בראש המגופה, אבל בצד המגופה אף חכמים מודים שאסור לנקבה בשבת, לפי שפעמים נוקבים שם משום פתח לחבית, הואיל ואין רוצים לפתחה למעלה, שלא יפלו צרורות או עפר לתוך היין (**גמרא**). **וְאִם הָיְתָה נְקוּבָה** – החבית, **לֹא יִתֵּן עָלֶיהָ שַׁעֲוָה** – בשבת, כדי לסתמה, **מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְמָרֵחַ** – מחליק את השעווה בדפנות החבית סביב הנקב, ויש בזה משום "ממחק" שהוא אב מלאכה. **אָמַר רַבִּי יְהוּדָה:** **מַעֲשֶׂה בָּא לִפְנֵי רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי בַּעֲרָב** – שם מקום, שבא לפניו מעשה שם במי שנתן שעווה על נקב החבית בשבת, **וְאָמַר** – רבן יוחנן בן זכאי: **חוֹשֵׁשְׁנִי לוֹ מֵחַטָּאת** – חושש אני שמא מירח את השעווה להדביקה בדפנות החבית, ונמצא חייב חטאת.

בענין המחלוקת של רבי יהודה וחכמים, אם מותר לנקוב מגופה של חבית, בארנו כדעת רב הונא בגמרא; אבל דעת רב חסדא היא, שלא נחלקו רבי יהודה וחכמים אלא בעשיית נקב בצד המגופה, שרבי יהודה אוסר, לפי שיש נוקבים שם משום פתח, וחכמים מתירים, שלדעתם אין דרך פתח בכך. ומה ששנינו: "ולא יקבנה מצדה", היינו בגוף החבית מצידה, שבכגון זה ודאי מתקן פתח הוא, ולכן אף חכמים מודים, שאסור לעשותו בשבת.

באור משנה ד

נוֹתְנִין תַּבְשִׁיל – בשבת, **לְתוֹךְ הַבּוֹר** – שאין בו מים, **בִּשְׁבִיל שֶׁיְּהֵא שָׁמוּר** – בתוכו, שלא יתקלקל מחמת החום. בגמרא מבואר, שמשנתנו באה להשמיע, שאין חוששים שמא יבוא להשוות את הגומות בקרקעית הבור, כדי שיהא מושב נוח לקדרה ולא תטה לצדדים; **וְאֶת הַמַּיִם הַיָּפִים** – כלי של מים היפים לשתיה, מותר ליתנו בשבת, **בָּרָעִים** – בתוך בור של מים עכורים שהם צוננים, **בִּשְׁבִיל שֶׁיַּצְנוּ** – כדי שהמים היפים יהיו צוננים. הלכה זו פשוטה היא, ולא נשנתה כאן אלא משום ההלכה הבאה: **וְאֶת הַצּוֹנֵן** – מים צוננים, **בַּחַמָּה** – מותר ליתנם בשבת בשמש. ויש גורסים: בחמין – במים חמים (**הר"ן; הרי"ף**), **בִּשְׁבִיל שֶׁיִּחַמּוּ** – שיתחממו המים הצוננים; ובאה המשנה להשמיענו, שאין חוששים שמא יטמינם ברמץ (באפר חם). **מִי שֶׁנִּשְׂרוּ כֵּלָיו בַּדֶּרֶךְ בַּמַּיִם** – שנפלו בגדיו במים בהיותו בדרך בשבת, **מְהַלֵּךְ בָּהֶן** – מותר לו להלך בבגדיו הרטובים, **וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ** – שמא יחשדוהו אנשים שכיבסם בשבת. ויש מפרשים: ואינו חושש – שמא יבוא לידי סחיטה (**רמב"ם הל' שבת כב, כ**). **הִגִּיעַ לֶחָצֵר הַחִיצוֹנָה** – הראשונה בכניסה לעיר, שהוא מקום המשתמר, ויכול להניח שם את בגדיו, **שׁוֹטְחָן בַּחַמָּה** – פושט את הבגדים ושוטחם בשמש לייבשם, **אֲבָל לֹא כְּנֶגֶד הָעָם** – לא ישטחם לצד הרחוב, שהרבים עוברים שם, שמא יחשדוהו שכיבס את הבגדים בשבת. ואין הלכה כמשנה זו, אלא כרבי אלעזר ורבי שמעון (בברייתא שבת קמו, ב), האוסרים לשטוח את הבגדים הרטובים אפילו במקום מוסתר, שלא כנגד העם, שכל מקום שאסרו חכמים מפני מראית העין, אפילו בחדרי חדרים אסור (**רמב"ם הל' שבת כב, כ**).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ה הָרוֹחֵץ בְּמֵי מְעָרָה וּבְמֵי טְבֶרְיָא וְנִסְתַּפֵּג, אֲפִלּוּ בְּעֶשֶׂר אֲלֻנְטִיאוֹת — לֹא יְבִיאֵם בְּיָדוֹ; אֲבָל עֲשָׂרָה בְּנֵי אָדָם מִסְתַּפְּגִין בַּאֲלֻנְטִית אַחַת, פְּנֵיהֶם יְדֵיהֶם וְרַגְלֵיהֶם, וּמְבִיאִין אוֹתָהּ בְּיָדָן.

ו סָכִין וּמְמַשְׁמְשִׁין בִּבְנֵי מַעַיִם, אֲבָל לֹא מִתְעַמְּלִין וְלֹא מִתְגָּרְדִין. אֵין יוֹרְדִין לְקוֹרְדִימָה, וְאֵין עוֹשִׂין אַפִּיקְטְוִיזִין, וְאֵין מְעַצְּבִין אֶת הַקָּטָן, וְאֵין מַחֲזִירִין אֶת הַשֶּׁבֶר. מִי שֶׁנִּפְרְקָה יָדוֹ וְרַגְלוֹ — לֹא יִטְרְפֵם בְּצוֹנֵן; אֲבָל רוֹחֵץ הוּא

פירוש ברטנורא

ה ונסתפג. וקנח: **אפילו בעשר אלונטיות.** סדינים שמקנחים בהן, ונסתפג בהן זה אחר זה אע"ג דלא נפישי מיא בכל חד וחד אפ"ה לא יביאם בידו לתוך ביתו, אפילו ע"י עירוב, שאין כאן איסור הוצאה, אלא גזרה שמא ישכח ויסחטם בבואו: **אבל עשרה בני אדם.** הואיל ומרובין הם מדכרי אהדדי. ואפילו חדא אלונטית לעשרה בני אדם דהשתא נפישי בה מיא אפילו הכי מביאין אותה בידם ולא גזרינן שמא יסחטוה, הואיל ומרובים הן: **פניהם ידיהם ורגליהם.** אורחא דמלתא נקט וה"ה לכל גופן. ואין הלכה כמשנה זו אלא אפילו אחד מביא בידו אלונטית שנסתפג בה ולא חיישינן שמא יסחוט:

ו סכין. שמן בשבת: **וממשמשין.** ביד על כל הגוף להנאה: **אבל לא מתעמלין.** לשפשף בכח: **ולא מתגרדין.** במגרדת, ודומה לו (איוב ב) ויקח לו חרש להתגרד בו, משום דהוי כעובדא דחול: **אין יורדין לפוילמא.** בקעה מלאה מים ותחתיה טיט כמו דבק, ויש בה מקומות שיטבע הרוחץ שם באותו טיט וידבק בו ואינו יכול לעלות עד שיתקבצו בני אדם ויעלוהו בקושי גדול ובדוחק. פ"א בקעה שטיט שלה מחליק והרוחץ שם נופל ובגדיו נשורים במים ואתי לידי סחיטה: **אפיקטויזין.** לחקיא. ופירושו אפיק טוי זיין, כלומר להוציא המזון ממקום בשולו שהיא האצטומכה. אפיק, מוציא. טוי, מתבשל. צלי אש מתרגמינן טוי נור. זיין, מזון. ודוקא לשתות משקה שמביאו להקיא הוא שאסור בשבת אבל להכנים אצבעו לתוך פיו כדי להקיא מותר. והיכא דאית ליה צערא ואם יקיא יתרפא מותר אפילו ע"י משקה: **ואין מעצבין את הקטן.** לתקנו ולישב עצמותיו וחוליות שדרתו משום דמיחזי כבונה. ולא אמרן אלא לאחר זמן אבל

משניות מבוארות – קהתי

~ יום שישי ~

באור משנה ה

משנה זו והמשנה שלאחריה עוסקות בדברים שנוהגים במרחץ.

הָרוֹחֵץ – בשבת, **בְּמֵי מְעָרָה וּבְמֵי טְבֶרְיָא** – או בחמי טבריא; בגמרא מבואר, שמשנתנו נקטה במי טבריא ללמד, שאף במי מערה היינו במים חמים, בדומה למי טבריא, וכגון שמי המערה הוחמו באש מערב שבת (**תוספות; הרא"ש; הר"ן**); ואף על פי שבחמי טבריא מותר לכתחילה לרחוץ בשבת, מכל מקום נקטה משנתנו "הרוחץ" לשון דיעבד, משום מי מערה, שכן במים חמים שבמערה אסור לכתחילה לרחוץ בשבת, גזירה משום מרחץ; שכן חכמים אסרו ליכנס במרחץ בשבת, מפני הבלנים שהיו מחממים את המים בשבת, ואומרים: "מערב שבת הוחמו" (**גמרא שבת, מ, א**); ואם רחץ אדם בשבת, **וְנִסְתַּפֵּג** – וניגב את גופו, **אֲפִלּוּ בְּעֶשֶׂר אֲלֻנְטִיאוֹת** – מגבות, שהתנגב בהן בזו אחר זו, **לֹא יְבִיאֵם בְּיָדוֹ** – לביתו, אפילו במקום שאין איסור הוצאה, גזירה שמא יבוא לסחטן; ואף על פי שבמגבות האחרונות שהתנגב בהן אין אלא מעט מים, ואין צורך לסחטן, מכל מקום גזרו בכולן. **אֲבָל עֲשָׂרָה בְּנֵי אָדָם מִסְתַּפְּגִין בַּאֲלֻנְטִית אַחַת, פְּנֵיהֶם יְדֵיהֶם וְרַגְלֵיהֶם** – והוא הדין כל גופם, אלא שכך דרכו של דבר, שאין הרבה אנשים משתמשים במגבת אחת לניגוב כל הגוף, כי אם לניגוב פניהם ידיהם ורגליהם בלבד, **וּמְבִיאִין אוֹתָהּ בְּיָדָן** – הביתה; ואף על פי שהיא רטובה מאד, מותר להם להביאה, ואין חוששים לסחיטה, שמתוך שהם רבים, מזכירים הם זה לזה שאסור לסחוט. בגמרא אמרו, שאין הלכה כמשנתנו, אלא אפילו אחד מותר להביא בידו את המגבת שניגב בה גופו בשבת, ואין חוששים שמא יסחוט אותה.

בארנו "במי מערה" – במים חמים שהוחמו מערב שבת; אבל יש מפרשים: במי מערה – בחמי טבריה שבתוך מערה (הרי"ף; הרמב"ם), ונקטה המשנה הרוחץ לשון דיעבד, מפני שבמערה רב החום, והרוחץ בה בא לידי הזעה, והרי זה כמרחץ, הלכך אסור לכתחילה לרחוץ בה בשבת. ובברייתא (שבת לט, ב; קמז, ב; תוספתא ד, ג) נחלקו תנאים, אם מותר לאדם לשטוף כל גופו בשבת (היינו לשפוך מים על הגוף שלא כדרך רחיצה): לא ישתטף אדם בין בחמין (שהוחמו מערב שבת), בין בצונן; דברי רבי מאיר. רבי שמעון מתיר (בין בחמין בין בצונן). רבי יהודה אומר: בחמין אסור. בצונן מותר. והלכה כרבי יהודה.

באור משנה ו

סָכִין – שמן על הגוף בשבת, **וּמְמַשְׁמְשִׁין בִּבְנֵי מֵעַיִם** – רוב המפרשים אינם גורסים "בבני מעים", אלא וממשמשין בלבד, כלומר שבזמן שסכים ממשמשים ביד על כל הגוף בנחת להנאה, **אֲבָל לֹא מִתְעַמְּלִין** – בשבת, כלומר שאין משפשפים את הגוף בכוח (**רש"י**). אבל הרמב"ם נוקט כגירסת משנתנו: סכין וממשמשין בבני מעיים – שכך היא הגירסה גם בברייתא (בגמרא); ופירוש הדברים, שנוהגים היו לסוך את הגוף בשמן, ואחר כך למשמש בבני המעיים (לעשות כעין מסז'), או שהיו ממשמשים תחילה בבני מעיים ואחר כך סכין, ובאה המשנה ללמדנו, שאף בשבת מותר לסוך ולמשמש בבני מעיים, ובלבד שיעשה אותם בשינוי, דהיינו שיסוך וימשמש בבת אחת (כדעת רבי יוחנן בגמרא), כדי שלא יעשה בשבת כדרך שהוא עושה בחול. אבל לא מתעמלים – פירש הרמב"ם: "אי זה הוא מתעמל? זה שדורסים על גופו בכוח עד שייגע ויזיע, או שיהלך עד שייגע ויזיע, ואסור לייגע את עצמו כדי שיזיע בשבת, מפני שהיא רפואה" (**הלכות שבת א, כח**), מכאן שלדעת הרמב"ם מותר לסוך ולשפשף בשבת אפילו בכוח, כל זמן שאינו מתכוון לבוא לידי הזעה (**"שלטי הגבורים"**). גם רבנו חננאל מפרש בדרך הרמב"ם: אבל לא מתעמלין – היינו שפושטים ומקפלים זרועותיהם לפניהם ולאחריהם וכן רגליהם על גבי ירכותיהם ומתחממים ומזיעים, והוא כעין מעשה רפואה, ואסור בשבת. **וְלֹא מִתְגָּרְדִין** – במגרדת (או במברשת) בשבת, מפני שהוא כמעשה של חול. ברם, אם היו ידיו מלוכלכות בטיט או בצואה, גורד כדרכו ואינו חושש (**תוספתא יז, יב; רמב"ם הל' שבת כח, כט**), שהואיל ועושה זאת מתוך הכרח, אין זה נראה כמעשה של חול. **אֵין יוֹרְדִין לְקוֹרְדִימָה** – שם נהר, שיש טיט מחליק בקרקעיתו, והיורד לשם עלול להחליק ולהרטיב בגדיו, ויבוא לידי סחיטה (**רש"י**). והרמב"ם מפרש: "בור מים, ויש בו חמימות, לפי שהמים מכונסים בו, והנכנס לשם יזיע, והזיעה ביום שבת אסורה" (**פירוש המשניות להרמב"ם**). ויש גורסים: אין יורדים לפילומא – פירוש: בקעה שיש בה מים ותחתיתה טיט דביק, ואדם היורד שם עלול לטבוע באותו טיט ולא יוכל לעלות עד שיוזעקו אנשים אחדים לעזרתו. ויש אומרים, שהרוחץ באותה בקעה מצטנן, ואותם המים משלשלים את בני המעיים (**הרי"ף**), כלומר שעל ידי כך יתבטל עונג שבת (**המאירי; רמב"ם**). **וְאֵין עוֹשִׂין אַפִּיקְטְוִיזִין** – סם המביא לידי הקאת המאכל, כלומר שאסור לשתותו בשבת, לפי שדומה לרפואה, וגזרו משום שחיקת סממנים. ברם, מותר להכניס אצבע לגרון כדי להקיא (אם אדם זקוק לכך). אפיקטויזין – מפרש הרמב"ם, שהיא מלה מורכבת ממלים ארמיות: אפיק טויזין. פירוש: הוצאת המזון מן הבישול, כלומר שיקיא את המזון ויוציאנו מן

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כְּדַרְכּוֹ, וְאִם נִתְרַפְּא — נִתְרַפְּא.

פרק עשרים ושלושה

א שׁוֹאֵל אָדָם מֵחֲבֵרוֹ כַּדֵּי יַיִן וְכַדֵּי שֶׁמֶן, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יֹאמַר לוֹ: הַלְוֵנִי, וְכֵן הָאִשָּׁה מֵחֲבֵרְתָּהּ כִּכָּרוֹת. וְאִם אֵינוֹ מַאֲמִינוֹ — מַנִּיחַ טַלִּיתוֹ אֶצְלוֹ וְעוֹשֶׂה עִמּוֹ חֶשְׁבּוֹן לְאַחַר שַׁבָּת. וְכֵן עֶרֶב פֶּסַח בִּירוּשָׁלַיִם שֶׁחָל לִהְיוֹת בַּשַּׁבָּת — מַנִּיחַ טַלִּיתוֹ אֶצְלוֹ וְנוֹטֵל אֶת פִּסְחוֹ, וְעוֹשֶׂה עִמּוֹ חֶשְׁבּוֹן לְאַחַר יוֹם טוֹב.

ב מוֹנֶה אָדָם אֶת אוֹרְחָיו וְאֶת פַּרְפְּרוֹתָיו מִפִּיו, אֲבָל לֹא מִן הַכְּתָב. וּמֵפִיס עִם בָּנָיו וְעִם בְּנֵי בֵיתוֹ עַל הַשֻּׁלְחָן,

פירוש ברטנורא

ביום לידה שרי. מעצבין, לשון ידיך עצבוני ויעשוני (שם י): **ואין מחזירין את השבר.** עצם שנשבר. ואין הלכה כמשנה זו, אלא הלכה מחזירין את השבר בשבת: **שנפרקה ידו.** שיצא העצם מן הפרק שלו: **לא יטרפם.** לשון ביצים טרופות בקערה, שמשתטף [בצונן] על מקום השבר, דמיחזי דלרפואה קעביד:

כג א **שואל.** **ובלבד שלא יאמר הלוני.** דהלואה לזמן מרובה משמע וקי"ל סתם הלואה שלשים יום הלכך אתי מלוה לכתוב על פנקסו כך וכך הלויתי לפלוני כדי שלא ישכח: **מניח טליתו אצלו.** אם אינו מאמינו, ולוקח אותו ומקדישו בשבת, דחובות שקבוע להן זמן יכולין להקדיש בשבת:

ב **פרפרותיו.** מיני מעדנים: **אבל לא מן הכתב.** אם כתב מערב שבת כך וכך אורחים כדי שלא ישכחם, לא יקרא באותו כתב בשבת, גזירה שמא ימחוק. א"נ שמא יקרא בשטרי הדיוטות, ואין מותר לקרות בשבת אלא בתורה שבכתב, ובתורה שבעל פה לאחר שכתבוה, ובפירושיהן, אבל בשאר דברים או בספרי חכמות, שאינו מדברי נבואה או מפירושיהן, אסורים: **מפיס.** מטיל גורל לחלק למי יגיע כל מנה ומנה: **עם בניו ועם בני ביתו.** שהן סמוכים על שולחנו שאין כאן קפידא. אבל עם אחר לא, דבני חבורה המקפידים זה על זה שאינן מוחלין ואינן מוותרים זה לזה עוברים משום מדה ומשום משקל ומשום מניין ומשום לווין ופורעין דגזרו בהו רבנן שמא יכתבו: **ובלבד שלא יתכוין וכו'.** מתניתין חסורי מחסרא והכי קתני, מפיס אדם עם בניו ועם בני ביתו על

משניות מבוארות – קהתי

האיסטומכא קודם שיתעכל. **וְאֵין מְעַצְּבִין אֶת הַקָּטָן** – אין מתקנים ומיישרים את עצמותיו וחוליות שדרתו בשבת, מפני שזה כבונה. ברם, מותר ללפף את הקטן בחיתולים, ולקשרו בחגורה רחבה, כדי ליישב פרקי אבריו הרכים. **וְאֵין מַחֲזִירִין אֶת הַשֶּׁבֶר** – עצם שנשברה, אסור להחזירה למקומה בשבת. בגמרא אמרו, שאין הלכה בענין זה כמשנתנו, אלא ההלכה היא: מחזירים את השבר בשבת. **מִי שֶׁנִּפְרְקָה יָדוֹ וְרַגְלוֹ** – או רגלו, שנקעה עצם מן הפרק של ידו או של רגלו, הואיל ואין בזה סכנה, **לֹא יִטְרְפֵם בְּצוֹנֵן** – לא ישפשף אותן במקום הנקע במים צוננים בשבת, שנראה לכל שהוא עושה זה לרפואה. **אֲבָל רוֹחֵץ הוּא כְּדַרְכּוֹ** – את ידיו ורגליו בצוננים, **וְאִם נִתְרַפְּא, נִתְרַפְּא** – שכל שאינו נראה שהוא מתכוון לרפואה, מותר, כמו ששנינו לעיל (יד, ד).

~ שבת קודש ~

באור משנה א

משנתנו דנה באיסורי שבת שישנם בדיבור.

שׁוֹאֵל אָדָם מֵחֲבֵרוֹ כַּדֵּי יַיִן וְכַדֵּי שֶׁמֶן – בשבת, **וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יֹאמַר לוֹ: הַלְוֵנִי** – אלא "השאילני"; ומבואר הטעם בגמרא, שאם יאמר לו "הלוני", חוששים שמא יבוא חברו לרשום בשבת את ההלואה בפנקסו, כדי שלא ישכחנה, לפי ש"הלואה" משמעה לזמן מרובה; אבל אם אומר לו: "השאילני", הואיל ו"שאלה" היא לזמן מועט, אין חוששים שמא ירשום את זה בפנקסו. כך מפורשת הגמרא ברש"י; ומוסיף רש"י, שסתם הלואה היא לשלושים יום (**עיין גמרא מכות ג, ב**), ואילו בסתם שאלה צריך השואל להחזירה בכל זמן שהמשאיל יתבענה. אבל בעלי התוספות מקשים על רש"י ממה שאמרו (**מנחות מד, א**): טלית שאולה — כל שלושים יום פטורה מן הציצית, וכן מהלכות אחרות שנאמרו (**שם**), שמוכח מהן, שגם סתם שאלה היא לשלושים יום. מכאן מבארים בעלי התוספות את הגמרא בדרך אחרת, שלשון "שאלה" הוא לרוב על דבר החוזר בעין, הלכך אין חוששים שמא ירשום אותה החנווני; ואילו הלואה היא בדבר שאינו חוזר בעינו, ולפיכך כשאומר לו "הלוינ", חוששים שמא ירשום את זה בפנקסו בשבת. ואף על פי שכדי יין וכדי שמן אינם חוזרים בעינם, מכל מקום מתוך שאומר לו בלשון "השאילני", הרי זה מזכיר לו ששבת היום, ולא יבוא לכתוב בפנקסו. **וְכֵן הָאִשָּׁה מֵחֲבֵרְתָּהּ כִּכָּרוֹת** – שואלת אשה מחברתה ככרות בשבת, ובלבד שלא תאמר לה בלשון הלואה.

וְאִם אֵינוֹ מַאֲמִינוֹ – הבא לשאול צרכי מזון מחברו בשבת, והלה אינו רוצה לתת לו, מפני שאינו מאמינו שיחזיר לו את תמורתם, **מַנִּיחַ טַלִּיתוֹ אֶצְלוֹ** – רשאי השואל להניח טליתו, היינו בגדו העליון, אצל המשאיל, ובלבד שלא יאמר לו, שבגד זה יהא משכון אצלו, אלא מניחו אצלו סתם, **וְעוֹשֶׂה עִמּוֹ חֶשְׁבּוֹן לְאַחַר שַׁבָּת** – כמה הוא חייב לו בעד הדברים שלקח בשבת. **וְכֵן עֶרֶב פֶּסַח בִּירוּשָׁלַיִם שֶׁחָל לִהְיוֹת בַּשַּׁבָּת** – ושכח אדם לקנות שה לקרבן פסח מערב שבת, **מַנִּיחַ טַלִּיתוֹ אֶצְלוֹ** – אצל מוכר הבהמות, **וְנוֹטֵל אֶת פִּסְחוֹ** – שה לפסחו; והואיל והקרבת הפסח זמנה קבוע וקרב אף בשבת, מותר לו גם להקדיש בשבת את השה לקרבן הפסח, **וְעוֹשֶׂה עִמּוֹ חֶשְׁבּוֹן לְאַחַר יוֹם טוֹב** – אינו רשאי לעשות את החשבון עם מוכר הבהמות אלא לאחר יום טוב, שהרי למחרת השבת חל להיות פסח, ואף ביום טוב אסור לעשות חשבון.

באור משנה ב

מוֹנֶה אָדָם – בשבת, **אֶת אוֹרְחָיו** – שהזמינם לסעודה, **וְאֶת פַּרְפְּרוֹתָיו** – מיני המעדנים שהוא רוצה להגיש, **מִפִּיו** – בעל פה, **אֲבָל לֹא מִן הַכְּתָב** – לא יקראם מתוך הכתב שהכין מערב שבת. ושני טעמים אמרו בגמרא על כך: א. גזירה שמא ימחוק אחד מהמוזמנים, משום שאינו רוצה בו, או משום שנודע לו שלא יבוא; או שמא ימחוק אחת מהפרפרות מאיזו סיבה שהיא. ב. שמא יתרגל לקרות ב"שטרי הדיוטות", היינו בשטרות של מקח וממכר וכיוצא בהם, שקריאתם אסורה בשבת (**תוספות**). ויש מפרשים, שכל הכתבים מחוץ לכתבי הקודש נקראים "שטרי הדיוטות", ואסור לקרות בהם בשבת (**רמב"ם; ברטנורא**). **וּמֵפִיס** – מטיל גורל בשבת, **עִם בָּנָיו וְעִם בְּנֵי בֵיתוֹ עַל הַשֻּׁלְחָן** – על המנות המוגשות לשולחן, מי יקבל תחילה, ומי יקבל מנה זו או זו, לפי שבני הבית אינם מקפידים זה על זה ומקבלים ברצון את תוצאות ההגרלה. אבל עם אחרים אין מגרילים בשבת, שהואיל ומקפידים זה על זה ואינם מוותרים זה לזה, עלולים הם לבוא לידי מידה או משקל או מניין, וכן לעבור משום לווים ופורעים; **וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יְתַכֵּוֵן לַעֲשׂוֹת מָנָה גְּדוֹלָה כְּנֶגֶד קְטַנָּה** – שיעשה מנות שוות, ולא תהא מנה אחת גדולה ואחת קטנה, ויזכו על פי הגורל זה בגדולה וזה בקטנה, **מִשּׁוּם קֻבְיָא** – שהגרלה זו דומה למשחק בקוביא, והרי הוא כמקח וממכר בשבת (**המאירי**). ברם, בגמרא מבואר, שמותר להפיס בשבת עם בני ביתו אפילו מנה גדולה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִתְכַּוֵּן לַעֲשׂוֹת מָנָה גְּדוֹלָה כְּנֶגֶד קְטַנָּה, מִשּׁוּם קֻבְיָא. וּמַטִּילִין חֲלָשִׁים עַל הַקֳּדָשִׁים בְּיוֹם טוֹב, אֲבָל לֹא עַל הַמָּנוֹת.

פירוש ברטנורא

השלחן, ואפילו מנה גדולה כנגד מנה קטנה, ודוקא עם בניו ועם בני ביתו אבל עם אחר לא, ובלבד שלא יתכוין לעשות מנה גדולה כנגד מנה קטנה, ואז הוא דביו"ט אסור ובחול שרי, אבל אם נתכוין לעשות מנה גדולה כנגד מנה קטנה אפילו בחול אסור משום קוביא, דגזל הוא ואסמכתא לא קניא, והאי אסמכתא היא דסמיך על הגורל אם יפול לו הגורל על המנה הגדולה יזכה בה, ולפיכך תלה עצמו אף לגורל הקטנה על הספק, ואילו ידע מתחילה שכן, לא היה מתרצה: חלשים. גורלות, כמו חולש על גוים (בישעיה י"ד י"ב): **על הקדשים ביו"ט.** שנשחטו ב"ט, לחלק אותם בין הכהנים. **אבל לא על המנות.** של קדשים של אתמול:

משניות מבוארות – קהתי

כנגד קטנה, לפי שאין בני הבית מקפידים כלל על המנות השונות הנופלות בחלקו של כל אחד. ומה שנישנה במשנתנו "ובלבד שלא יתכוון לעשות מנה גדולה כנגד קטנה" מדובר במי שמסב עם אחרים, **והמשנה חסרה היא** ("חסורי מחסרא"), **וכך צריך לשנותה:** "ומפיס עם בניו ועם בני ביתו על השולחן בשבת". **אבל לא עם אחרים (מהטעם שבארנו לעיל); במה דברים אמורים? בשבת, אבל בחול מותר להפיס אפילו עם אחרים,** ובלבד שלא יתכוון לעשות מנה גדולה כנגד קטנה, משום קוביא – **כלומר שמנה גדולה כנגד קטנה אף בחול אסור להפיס עם אחרים, מפני שנראה כמשחק בקוביא, ויש בזה משום גזל מדרבנן, לפי שאסמכתא אינה קונה.** – אסמכתא היינו התחייבות לחברו שאדם מקבל על עצמו על צד הספק התלוי בתנאי ידוע בלי גמר דעת **(אנציקל' תלמודית; ועיין רש"י דבור המתחיל "משום קוביא" – שבת קמט, ב).**

וּמַטִּילִין חֲלָשִׁים – גורלות, **עַל הַקֳּדָשִׁים בְּיוֹם טוֹב** – על הקרבנות שנשחטו ביום טוב, כדי לחלק בשרם בין הכהנים, **אֲבָל לֹא עַל הַמָּנוֹת** – על חלקי הקדשים שנשחטו בערב יום טוב, שהואיל והיה זמן להגריל עליהם לפני יום טוב, אסרו חכמים להגריל עליהם ביום טוב **(גמרא ורש"י).** הרמב"ם מפרש בדרך אחרת: מטילין גורלות על מנות הקדשים ביום טוב, בין שנשחטו ביום טוב בין מערב יום טוב, כדי לחבב את המצווה, אבל לא על המנות – היינו על המנות של חולין, שאין מטילים גורלות עליהם ביום טוב **(פירוש המשניות להרמב"ם).**

אגרות קודש

ב"ה, ה' טבת, תשי"ג
ברוקלין.

למרנן ורבנן הרבנים הגאונים יושבי על מדין איש איש במחנו וקהלתו,
עסקני הצבור בהרמת קרן התורה והיהדות ברוח ישראל סבא,
וכלל אחב"י חובבי תורה ומצוה, די בכל אתר ואתר,
ה' עליהם יחיו

שלום רב וברכה!

בזה הנני ממלא את ידו של הרה"ג והרה"ח הוו"ח אי"א נו"מ עוסק בצרכי צבור באמונה ונאמן בית מוהר"ר אלי' שי' סימפסאן, אשר יבקר את מושבות אחב"י יחיו, למסור להם פרישת ודרישת שלום בשמי ולהביא מהם פ"ש, להודע על מצב היהדות ומעמד מוסדות התורה והחינוך במחנם הט', ולעורר על דבר הדורש תיקון וחיזוק מתאים לרוח ישראל סבא, וכן לבאר מצב מוסדותינו במדינה זו, בארצינו הקדושה ת"ו, באירופא ואפריקא.

ונשען על הכתוב אני ישנה ולבי ער, ועל פי דרז"ל אשר אף בגלותא לב ישראל ער הוא לכל דבר טוב, ואין טוב אלא תורה מצות ומעשים טובים, הנה בודאי יסייעו בידו למלאות דבר השליחות בפועל, וכן בהנוגע לחיזוק מוסדותינו במקומות הנ"ל.

והשי"ת יזכה את כל אחד מאתנו כולנו, למלאות תפקידו בעלמא דין על ידי שיאיר את סביבתו וחלקו בעולם באור ומאור אהבת השם אהבת התורה ואהבת ישראל.

בכבוד ובברכת טוב גשמי ורוחני.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

עין יעקב - מסכת ברכות

רש"י

אבל מילי דעלמא. שאין גנאי למחריש בהן לית לן בה: **מאורתא.** מתחלת הלילה: **בנשף בערב יום.** בהעריב היום קרוי נשף: ה"ק. קרא דחצות לילה: **מעולם לא עבר עלי חצות לילה בשינה.** שקודם לכן הייתי עומד: **מתנמנם כסום.** עוסק בתורה כשהוא מתנמנם. כסוס הזה שאינו נרדם לעולם אלא מתנמנם ונעור תמיד:

ביאור עם "שפה ברורה - עוז והדר"

דף ג עמוד ב. הגמרא מביאה דבר נוסף שאמר רבי זריקא בשם רבי אמי בשם רבי יהושע בן לוי: **וְאָמַר רַבִּי זְרִיקָא, אָמַר רַבִּי אַמִּי, אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, אֵין אוֹמְרִין** [–אין מדברים] **בִּפְנֵי הַמֵּת, אֶלָּא** רק **דְּבָרָיו שֶׁל מֵת** – עניינים השייכים למת, וכפי שיבואר.

הגמרא מבארת מה הם הדברים שאסור לומר בפני המת: **אָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא, לֹא אֲמָרָן** – לא אמרנו דין זה שאין לומר בפני המת דברים שאינם שייכים לו, **אֶלָּא** רק **בְּדִבְרֵי תּוֹרָה,** משום שהכל חייבים לדבר בהם, ועל כן זהו בזיון עבורו שאינו יכול לדבר בדברים אלו, ולכן אין לדבר לפניו אלא בדבריו, כגון הלכות הספד, הוצאת המת וקבורה. **אֲבָל** לדבר לפניו **מִילֵּי דְּעַלְמָא** – ענייני העולם, **לֵית לָן בָּהּ** – אין לחוש ואפשר לדבר בהם בפניו, משום שאין לו בזיון בכך שאינו מדבר דברים אלו.

הגמרא מביאה דעה חולקת: **וְאִיכָּא דְּאָמְרִי** – ויש שאמרו שמועה זו בלשון אחרת, **אָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא, לֹא אֲמָרָן** – לא הוצרכנו לומר דין זה שאין לומר בפני המת דברים שאינם שייכים לו, **אֶלָּא** כדי לחדש [**שֶׁאֲפִילּוּ**] **בְּדִבְרֵי תּוֹרָה** אין לדבר בפניו, אף על פי שיש בכך מצוה, **וְכָל שֶׁכֵּן** שאין לדבר בפניו **בְּמִילֵּי דְּעַלְמָא** – בענייני העולם, שדבר פשוט הוא שאין לדבר בפניו דברים שאין מצוה לדבר בהם. ועל כן אין לדבר בפניו דברי תורה וענייני העולם אלא אם הם דבריו, כגון הלכות הספד וקבורה, או דברים הנוגעים לעסק קבורתו ושבחיו וכדומה.

הגמרא שבה לדון במה שהתבאר לעיל שדוד המלך היה קם בחצות הלילה. מקשה הגמרא: **וְכִי דָּוִד** המלך **בְּפַלְגָּא דְּלֵילְיָא הֲוָה קָאֵי** – בחצות הלילה היה קם [כמו שהתבאר לעיל מהפסוק (תהלים קיט סב) 'חֲצוֹת לַיְלָה אָקוּם לְהוֹדוֹת לָךְ'], הרי במקום אחר מבואר **דְּמֵאוֹרְתָּא הֲוָה קָאֵי** – שכבר מהערב, מתחלת הלילה, היה קם, **דִּכְתִיב** (שם קיט קמז) 'קִדַּמְתִּי בַנֶּשֶׁף וָאֲשַׁוֵּעָה', והיינו שאמר דוד שהיה מקדים לקום בתחלת הלילה לפני שאר בני אדם, והיה אז צועק בתפילה לפני ה'. הגמרא מבארת את קושייתה: **וּמִמַּאי דְּהַאי 'נֶשֶׁף' אוֹרְתָּא הוּא** – ומנין לנו ש'נשף' פירושו תחילת הלילה, יש ללמוד זאת מ**דִּכְתִיב** (משלי ז ט), **'בְּנֶשֶׁף בְּעֶרֶב יוֹם בְּאִישׁוֹן לַיְלָה וַאֲפֵלָה',** וכוונת הפסוק היא, לעת הנשף שהוא בערב היום, בתחלת הלילה, בעת שמשחיר הלילה ובאה האפילה. ומוכח מהפסוק ש'נשף' הוא תחילת הלילה. ומעתה קשה, שבפסוק 'קדמתי בנשף ואשועה' מבואר שדוד המלך היה קם בתחילת הלילה, ובפסוק 'חצות לילה אקום' מבואר שהיה קם רק בחצות.

הגמרא מביאה שלשה תירוצים ביישוב סתירה זו: לכל הדעות היה דוד המלך קם עוד מתחילת הלילה, כאמור בפסוק 'קדמתי בנשף ואשועה', ונחלקו האמוראים כיצד ליישב את הפסוק 'חצות לילה אקום'.

תירוץ ראשון: **אָמַר רַב אוֹשַׁעְיָא אָמַר רַבִּי אַחָא,** מה שאמר הכתוב 'חצות לילה אקום' אין הכוונה שאז ממש קם משנתו, אלא **הָכִי קָאָמַר** (**דָּוִד**) – כך כוונת הכתוב, שאמר דוד, **מֵעוֹלָם לֹא עָבַר עָלַי חֲצוֹת לַיְלָה בְּשֵׁינָה,** משום שהייתי ער עוד קודם לכן.

תירוץ שני: **רַבִּי זֵירָא אָמַר,** אף שהיה דוד קם עוד מתחילת הלילה, אבל **עַד חֲצוֹת הַלַּיְלָה הָיָה** עוסק בתורה כשהוא **מִתְנַמְנֵם כַּסּוּס,** שהוא מתנמנם ומתעורר כל העת, **מִכָּאן וְאֵילָךְ** – מחצות והלאה, **הָיָה מִתְגַּבֵּר כָּאֲרִי** ומתעורר לגמרי, ומה שנאמר 'חצות לילה אקום', היינו שאז התגבר כארי להתעורר לגמרי.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור עם "שפה ברורה - עוז והדר"

רש"י

תירוץ שלישי: **רַב אַשִׁי אָמַר,** מתחילת הלילה **עַד חֲצוֹת** הַלַּיְלָה **הָיָה** דוד **עוֹסֵק בְּדִבְרֵי תּוֹרָה, מִכָּאן וְאֵילָךְ** – ומחצות והלאה היה עוסק **בְּשִׁירוֹת וְתִשְׁבָּחוֹת.** כוונת הפסוק 'חצות לילה אקום להודות לך על משפטי צדקך' אינה שאז קם משנתו, אלא שמאז ואילך היה קם מלימודו לעסוק בשירות ותשבחות.

בשירות ותשבחות. והכי מפרש בההוא קרא להודות לך וגו':

אגרות קודש

ב"ה, כ"א טבת, תשי"ג
ברוקלין.

מר משה שי' קול

שלום וברכה!

נעמה לי ההזדמנות להכיר את כבודו פנים אל פנים ולשוחח אתו ע"ד הבעיות הנוגעות לחלק חשוב מבני עמנו. בפרט נהניתי לשמוע אשר רואה במקצועות השונים דתנועת חב"ד באה"ק ת"ו מקום לעבודה משותפת וסיוע ניכר מצדו,

והענינים הם:

(א) ענין מוסד חינוך עם סניפי' בעד הילדים המוצלים מהמיסיון, אשר יש אפשרות בידנו, ע"פ המכתבים [ש]קבלתי זה עתה, לסדר, ולפי דברי כ' הנה אם יתאים הבנין והפרסונל הרי המשרדים העומדים תחת הנהלתו יקבלו עליהם מחצית ההוצאה הכספית הכרוכה בתמיכת מוסד כזה, ומחצית השני' בטח ימציאו המשרדים הממשלתיים שאתם נכנס בדברים בזה.

וכפי הצעתו הנני כותב לבאי-כוחי באה"ק ת"ו שיפנו לממלא מקומו מר יערי, אשר לעת שיפנו אליו כבר תהיינה בידו הוראות בזה מכבודו.

(ב) בנוגע למחונכי מוסדות החינוך שלנו במרוקו שרוצים לעלות לאה"ק ת"ו בהסכמתנו, אם נבטיח להם שיוכלו להמשיך חינוכם כרצונם וכרצון הוריהם, אמר לי כ' אשר מובן מאליו שלא תהי' בזה, כל כפי', ויוכלו להמשיך חינוכם במוסדות הזרם שיצהירו עליהם במשרד העלי' במרוקו, ולא עוד אלא שהתלמידים העולים יקבלו מלבד הוצאות העלי' גם כל סיפוקם באה"ק ת"ו עד הגיעם לשנה ה-17 מקופת עלית הנוער.

(ג) בנוגע להקמת מוסד בית ספר לחקלאות בכפר חב"ד ספרי', אשר בהתאם למשא ומתן שהתנהל בזה יתגשם ענין זה בעזרת משרדו, משרד עלית הנוער, הנה הביע כ' השערתו אשר הזמן הדרוש להקמת הבנין הוא בערך חצי שנה אם יהי' בנין שוידי, או זמן ארוך קצת יותר אם בנין רגיל. כאמור, ימציא משרד עלית הנוער את הכסף הדרוש לבנין מוסד זה, ובתנאי אשר מחצית הכסף תחשב להלואה שאני אחראי בעד סילוקה במשך חמש שנים.

זמני התשלומים והאופנים והפרטים שבזה יוגבלו בהמשך המשא ומתן שינהל בזה בא-כוחי הרב גורודצקי שי' עם כ' או עם בא-כוחו.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אזכיר עוד פרט אחד והוא מה שאמרתי שמצדי מוכן אני [לדון] במוסדות כיוצא בזה נוסף על מוסד החקלאות הנ״ל, מכיון שחושבני שתהי׳ דרישה הגונה ללימוד החקלאות אצלנו. ועל זה עננו כ׳ שרוצה לחכות כיצד יסתדר בנין הראשון ואז יתענינו בעוד מוסדות כגון זה.

אדגיש עוד הפעם שהיתה לי קורת רוח לא רק מהמדובר בענינינו אנו, אלא בעיקר מהיחס הכללי שנשתקף בדבריו למה שציין בתור ״עבודה משותפת״ העומדת לפנינו, אשר זה מעורר בי תקוה אמיצה לתוצאות טובות בפועל ממש, לשביעת רצונו ורצוננו גם יחד.

טרם אסיים מכתבי, ארשה לי להדגיש נקודה כללית, בהמשך לזה שסיפר לי על דבר עיר מולדתו וגזע מחצבתו:

הכל הוא בהשגחה פרטית, ואין צריך לומר ענינים הנוגעים לחוג רחב של אנשים או לכלל כולו. ובהנוגע להנ״ל - תפקידו בהנהלת עלית הנוער. מובן אשר זה שזכוהו ביכולת והשפעה כזו מטיל עליו אחריות יתרה. כי ידוע יחס תורתנו בכלל ותורת החסידות בפרט לחשיבותו המיוחדת של הנוער, אשר כל ענין, אפילו קטן וקטנטן, המתרחש בחייהם של ילדים וילדות עלול להשפיע על מהלך רוחם צביונם ואפים במשך כל ימי חייהם. וכידוע המשל זה מהגרעין, אשר גם שריטה קלה בו מתגלית אח״כ בהיזק גדול לאילן, משא״כ אותה שריטה עצמה באילן לא היתה משאירה אלא רושם קטן במקומה.

אבל ביחד עם האחריות הגדולה המוטלת על האדם שיש בידו לעצב במידה חשובה מהלך חיי הנוער, הנה יש בזה גם זכות יתרה שבידו מסרו מלמעלה היכולת להשפיע על מאות וגם אלפים מבני ובנות ישראל, אשר, על פי פתגם הבעש״ט ששמענו כמה פעמים מכ״ק מו״ח אדמו״ר זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע, כל אחד מהם הוא בבחינת חשיבות ״בן יחיד״ וחביבותו לאבינו שבשמים. וביחד עם האחריות והזכות ניתנים לאדם מלמעלה גם הכשרונות והכוחות הדרושים למלא תפקידו זה בעולמנו זה בשלימות, רק כדי שלא יהי׳ נהמא דכסופא ניתנה הבחירה החפשית אם להשתמש בכוחות שניתנו לו במילואם ובמגמה הישרה, או ח״ו להיפך.

ואחתום מכתבי באיחולי, אשר יזכה להוציא לפועל על הצד היותר טוב התפקיד והזכות שניתנו לו ביחס לאלה שבידו להיטיב להם בגשמיות וברוחניות גם יחד.

ומובטחים אנו בתורתנו אשר מילוי החובה בנוגע להכלל מביא ברכה והצלחה גם בענינים הפרטיים הנוגעים לו ולכל אשר לו.

בכבוד וברכה.

אצל חסידי חב״ד מקובלת מדור דור תקנתו של אדמו״ר הזקן, שכל יום ילמדו פרשה חומש עם פרוש רש״י מפרשת השבוע, כך גם נהגו האדמו״רים נשיאי חב״ד

היום יום י״ט טבת

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

יָפֵר חֶלְקוֹ וּמְשַׁמֵּשְׁתּוֹ, כלומר, יפר את החלק הנוגע אליו בנדר זה, שהרי אסרה אף את תשמישו עליה, וממילא הרי היא מותרת לשמשו, **וּתְהֵא נְטוּלָה מִן הַיְּהוּדִים** – אך לגבי כל ישראל אין הנדר מופר, ועל כן אם גירשה הבעל ונישאה לאחר, הרי היא אסורה בתשמישו.

עתה מבארת הגמרא כיצד ניתן לפשוט ממשנה זו את הספק, האם במניעת תשמיש לדברי חכמים יש עינוי נפש:

וְאִי אָמְרַתְּ נֶדֶר עִנּוּי נֶפֶשׁ הָוֵי – אם תאמר שנדר מניעת תשמיש יש בו עינוי נפש, **אַמַּאי תְּהֵא נְטוּלָה מִן הַיְּהוּדִים** – מדוע לא הופר הנדר אף לגבי כל ישראל, הרי שנינו (לעיל עט:), שנדר שיש בו עינוי נפש יכול הבעל להפר אף כלפי אחרים. **שְׁמַע מִינָּהּ** – בהכרח, שנדר מניעת תשמיש אין בו עינוי נפש, אלא רק **דְּבָרִים שֶׁבֵּינוֹ לְבֵינָהּ הַוְיָין**, ועל כן אין הבעל יכול להפר אלא לעצמו, ולא כלפי כל ישראל.

דוחה הגמרא ראיה זו:

אכן יש להוכיח ממשנה זו שמניעת תשמיש אין בה עינוי נפש, אך אין לפשוט כן אלא בדעת רבי יוסי, אבל **לְרַבָּנָן תִּבְעֵי לָךְ** – לשיטת חכמים עדיין יש מקום לספק זה, והיינו **מִשּׁוּם** שהמשנה לקמן **דִּנְטוּלָה אֲנִי מִן הַיְּהוּדִים, רַבִּי יוֹסֵי קָתָנֵי לָהּ** – רבי יוסי הוא ששנה משנה זו, ולשיטתו אכן אין במניעת תשמיש עינוי נפש, אלא רק דברים שבינו לבינה, ועל כן אין הבעל יכול להפר אלא לעצמו, ולא כלפי כל ישראל, אך לדעת חכמים לא נפשט ספק זה.

מוכיחה הגמרא שרבי יוסי הוא ששנה את המשנה לקמן לגבי נטולה אני מן היהודים:

דְּאָמַר רַב הוּנָא, כּוּלֵּיהּ פִּירְקִין רַבִּי יוֹסֵי הִיא – כל המשניות בפרק זה, אף אלו שנשנו כ"סתם משנה", רבי יוסי הוא ששנה אותם, **מַמַּאי**, מבארת הגמרא, **כֵּיוָן דְּקָתָנֵי** במשנה הראשונה (לעיל עט.), "**רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר אֵין אֵלּוּ נִדְרֵי עִינּוּי נֶפֶשׁ**", והוא עצמו ממשיך ואומר "ואלו הן נדרי עינוי נפש", אם כן יודעים אנו שמכאן ואילך עד סיום המשנה הם דברי רבי יוסי, ואם כן **לָמָּה לֵיהּ תּוּ לְמִיתְנָא** בסיום המשנה "**הֲרֵי זֶה יָפֵר דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי**", **שְׁמַע מִינָּהּ**, שכוונת המשנה ללמדנו, **שִׁמְּכָאן וְאֵילָךְ** כל המשניות בפרק זה, **רַבִּי יוֹסֵי הִיא**, ועל כן אין להוכיח ממשניות אלו לדעת חכמים.

אָמַר שְׁמוּאֵל מִשְּׁמֵיהּ דְּלֵוִי, כָּל נְדָרִים שיש בהם עינוי נפש, בַּעַל מֵפֵר לְאִשְׁתּוֹ, חוץ מִן אשה שאמרה תאסר **הֲנָאָתִי עַל פְּלוֹנִי, שֶׁאֵינוֹ מֵפֵר**, כיון שאין לאשה עינוי נפש בזה שאינה מהַנה אדם אחר, **אֲבָל** אם אמרה תאסר **הֲנָאַת פְּלוֹנִי עָלַי, מֵפֵר** לה בעלה, שהרי מתענה היא בזה, שאינה יכולה ליהנות מאותו אדם.

הגמרא מקשה על מימרא זו מדברי המשנה:

תְּנַן – שנינו בדברי המשנה לעיל (עט:), שאשה שאמרה יאסרו **פֵּרוֹת מְדִינָה זוֹ עָלַי**, אין הבעל יכול להפר את נדרה, אלא **יָבִיא לָהּ** פירות **מִמְּדִינָה אַחֶרֶת**, וכיון שיש לה תקנה ממקום אחר, אינו יכול להפר, שאין בזה עינוי נפש.

ומדין זה, ניתן לכאורה להוכיח שלא כדברי שמואל. שהרי לדבריו אף אם אסרה על עצמה ליהנות מאדם אחד, יש בזה עינוי נפש ורשאי הבעל להפר, ולדברי המשנה, אף אם אסרה על עצמה ליהנות ממדינה שלימה, אין בזה עינוי נפש, כיון שיכול הבעל להביא לה ממדינה אחרת.

מתרצת הגמרא, **אָמַר רַב יוֹסֵף, דְּקָאָמְרָה שֶׁתָּבִיא [אַתָּה]**, כלומר, המשנה עוסקת באופן שלא אסרה על עצמה את פירות המדינה ההיא לחלוטין, אלא רק את הפירות שיביא לה בעלה ממדינה זו, אך אם יביא לה אדם אחר משם, מותרת בהם. ועל כן אין בנדר זה עינוי נפש, כיון שיכולה היא ליהנות מפירות מדינה זו על ידי אחרים. אבל כשנדרה הנאה מאדם פלוני, יש בנדר זה עינוי נפש, כיון שאינה יכולה ליהנות ממנו באופן מוחלט.

מוסיפה הגמרא להקשות על מימרא דשמואל מהמשך דברי המשנה:

תָּא שְׁמַע, שנינו בהמשך דברי המשנה, שאשה שאמרה ייאסרו **פֵּרוֹת חֲנוֹנִי זֶה עָלַי, אֵין** הבעל **יָכוֹל לְהָפֵר** את נדרה. ומדוע, הרי לדברי שמואל אשה שאסרה על עצמה ליהנות מפלוני, יש בזה עינוי נפש.

מתרצת הגמרא, **הָכָא נַמִּי דְּקָא אָמְרָה שֶׁתָּבִיא אַתָּה**, דהיינו גם דין זה של המשנה עוסק באופן זה, שאסרה האשה על עצמה את הפירות שיביא לה בעלה מחנוני זה, אך לא אסרה את הפירות שיביאו לה אחרים ממנו. ומכיון שיש לה אפשרות ליהנות אף מחנוני זה על ידי אחרים, אין בנדר זה עינוי נפש.

הגמרא דוחה תירוצים אלו, ומוכיחה שלא ניתן להעמיד את דברי המשנה באומרת "שתביא אתה":

שהרי שנינו בהמשך דברי המשנה, שאם **לֹא הָיְתָה פַּרְנָסָתוֹ** של הבעל, **אֶלָּא מִמֶּנּוּ** – מחנוני זה, דהיינו שחנוני זה שאסרה האשה על עצמה את הנאתו, הוא היחיד שמוכר לבעל בהקפה, **הֲרֵי זֶה יָפֵר** – רשאי הבעל להפר נדר זה, כיון שלעיתים אין לבעל מעות מזומנות אצלו, ואם לא יוכל ליקח בהקפה אצל חנוני זה, יהא עינוי נפש אף לאשה. **וְאִי אָמְרַתְּ** שהמשנה עוסקת באופן כזה, **דְּקָא אָמְרָה** האשה לבעלה, שאוסרת היא על עצמה את הפירות **שֶׁתָּבִיא אַתָּה** מחנוני זה, **אַמַּאי יָפֵר**, הרי יכול הוא ליקח מחנוני זה על ידי אדם אחר, ובאופן כזה לא יהא עינוי נפש לאשה.

אֶלָּא מִדְּסֵיפָא דְּלֹא מַיְיתִי בַּעַל חַיֵּי – כיון שהסיפא בהכרח אינה עוסקת באופן כזה שאסרה האשה על עצמה רק את הפירות שיביא לה בעלה מאותו חנוני, אלא אף את הפירות שתביא היא עצמה או אדם אחר, **רֵישָׁא דְּקָא מָיְיתָא הִיא** – ממילא גם הרישא לגבי אשה שאסרה על עצמה פירות מדינה פלונית או חנוני פלוני, עוסקת באופן כזה שאסרה על עצמה את הפירות לחלוטין, אף אם תביאם היא עצמה או אדם אחר, ולמרות זאת אין הבעל רשאי להפר, כיון שניתן להביא ממדינה אחרת, או לקנות אצל חנוני אחר, ואם כן יש להוכיח מדברי המשנה, שבזה שאוסרת האשה על עצמה הנאת אדם פלוני, אין לה עינוי נפש, ואין הבעל רשאי להפר, ודלא כשמואל.

מיישבת הגמרא את שיטתו של שמואל:

אֶלָּא רֵישָׁא אֵין יָכוֹל לְהָפֵר וּדְקָא מָיְיתָא הִיא – אכן, ודאי יש להוכיח מדברי המשנה, שאין הבעל יכול להפר לאשתו כאשר אסרה על עצמה ליהנות מאדם פלוני, אף כאשר אסרה עליה את פירותיו לחלוטין, כיון שאין בכך עינוי נפש. אמנם אין להקשות מכאן על דברי שמואל, כיון שהוא אמר את דינו לשיטת חכמים, ולשיטתם אכן יש עינוי נפש גם כאשר אינה יכולה ליהנות מאדם אחד בלבד,

ידוע בעניין ירידת הנשמה בגוף, שבהיותה למעלה הרי היא בבחינת "עומד", ודווקא על-ידי ירידתה למטה והתלבשותה בגוף נעשית בבחינת מהלך

משיחת כ"ג טבת ה'תשכ"ב

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י

יפר חלקו. שתהא מותרת לו. ותהא נטולה מן היהודים. לכשתתגרש, שתהא אסורה לעלמא. **ואמאי תהא נטולה מן היהודים.** כשמגרשה? והאמר לעיל: דברים שיש בהן עינוי נפש – מפר בין לעצמו בין לאחרים! אלא מדקתני: ותהא נטולה מן היהודים, דאינו יכול להפר – ש"מ משום דדברים שבינו לבינה הויין. **לרבנן תבעי לך.** אי עינוי נפש הוא אי דברים שבינו לבינה, דמדהכא ליכא למשמע מינה מידי אלייהו. **משום דנטולה אני מן היהודים רבי יוסי קתני לה דאמר רב הונא בוליה פירקין.** כולהו סתמי דמתניתין, ר' יוסי תני להו. **ממאי מדקתני ר' יוסי אומר אין אלו וכו' למה לי תו למיתני הרי זה יפר דברי ר' יוסי.** דלא צריך, דהא אכתי ליכא מאן דפליג – ש"מ דמכאן ואילך הוויין כולהו סתמי כרבי יוסי. **כל נדרים.** של עינוי נפש. **חוץ מן הנאתי על פלוני שאינו מפר.** דלא הוי לא נדרי עינוי נפש ולא דברים שבינו לבינה. **אבל אמרה הנאת פלוני עלי.** שלא אהנה ממנו – יפר, דהוי ליה נדרי עינוי נפש. **פירות מדינה זו עלי.** היינו דומיא ד"הנאת פלוני עלי", וקתני: יביא לה ממדינה אחרת – דאין יכול להפר! **אמר רב יוסף.** כי קתני "יביא לה ממדינה אחרת" – דאמרה "פירות מדינה זו שתביא מן השוק עלי", אבל מה שמביאין לה אחרים או היא עצמה – יכולה ליהנות מהן. הלכך לא יפר, דלא הוי עינוי כלל, דלא אסרה לגמרי פירות המדינה עליה אלא אותן שיביא לה הוא. אבל "הנאת פירות עלי", דקאסרה על נפשה לגמרי, בין ע"י עצמו בין ע"י אחרים – התם הוי עינוי, הלכך יפר. **פירות חנווני.** היינו דומיא ד"הנאת פלוני עלי", וקתני: לא יפר. **הכא נמי כו' והא מדקתני סיפא אם לא היתה פרנסתו אלא ממנו.** שהבעל אינו רגיל ליקח אלא מאותו חנווני ולא מאחר, לפי שאינו מאמינו, וזה אינו מאמין אלא לבעל ולא לשלוחו. **הרי זה יפר.** ויביא לה. ומדדך רישא דקא אתיא איהי – תו לא אפשר לאוקומה "שתביא אתה", דאם איתא דקא מייתי הוא – מיתוקמא "כשתביא", והדר קושיין לדוכתה. **אלא.** לעולם ודאי כדקאמרת: רישא דקא מייתא היא, ואפי' הכי לא קשיא ליה לשמואל, דמתני' ר' יוסי היא: **ומאי אינו יכול להפר דקתני.** ואע"ג דקאמר "פירות מדינה זו" ו"פירות חנווני זה" סתם – לאו למשמע דאינו יכול להפר לגמרי, אלא אעינוי נפש קאמר. אבל מפר משום דברים שבינו לבינה, שאפשר לעצמו ולא לאחרים. והא דאמר שמואל משמיה דלוי ד"הנאת פלוני עלי" מפר בין לעצמו בין לאחרים – רבנן היא, דעינוי נפש הוי. נ"א: אלא הא דקתני סיפא "אם לא היתה פרנסתו אלא ממנו" – שהחנווני מהנהו לבעל בחנם, הוי רישא דקתני "פירות חנווני זה עלי" כגון דקא מייתא היא, כלומר דאורחיה דחנווני למיתב ליה בחנם. ומאי איכא בין בבא דרישא לבבא דסיפא? אלא בבא דסיפא הוי מן חנווני, כדקתני "אם לא היתה פרנסתו אלא ממנו", ובבא דרישא לא רמיא פרנסתו עילויה, אלא זימנא הוי דקא יהיב ליה מפירותיו. וקאמר דאינו יכול להפר, ואע"ג דהוי כמאן דאמר "הנאת פלוני עלי", והוי תיובתא דשמואל דאמר: "הנאת פלוני עלי" מפר. והא דקא מייתא איהי – לאו דוקא, דהוא הדין דקמייתי בעל. אלא איידי דסיפא נקט בשל בעל – נקיט ברישא בדידה, וקאמר כגון דאתיא איהי. **אלא רישא.** דקתני "פירות חנווני זה עלי" רבי יוסי היא, כדקאמר לעיל.

כולה

תוספות

כולהו סתמי דהאי פירקא ר' יוסי קתני להו. דביון דקתני: ר' יוסי אומר אין אלו נדרי עינוי נפש, ואיהו גופיה אמר: אלו הן נדרי ענוי נפש – למה לי למיתנא תו: הרי זה יפר דברי ר' יוסי? אלא לאשמועינן דכוליה פרקין ר' יוסי היא. ואבתי לרבנן תבעי לך, דדלמא תשמיש עינוי נפש הוא, ומפר בין לעצמו בין לאחרים. **ולענין** הלכה, כיון דבעיין לא אפשיטא – נקטינן לחומרא, ואינו מפר אלא משום דברים שבינו לבינה. ואיכא מ"ד דנהי דלא אפשיטא הכא, אפ"ה אפשיטא לה ממימריה דשמואל דאמר בסמוך: אבל "הנאת פלוני עלי" – מפר. ואי מהא – לא אריא, דבי קאמר מפר – דברים שיש בהן ענוי נפש קאמר, ואבתי מצינן למימר דתשמיש המטה אין בו עינוי. **אמר** שמואל משמיה דלוי כל נדרים בעל מפר לאשתו. והוא דהוו נדרי ענוי נפש. **חוץ** מהנאתי על פלוני. דהא לא הוי לה עינוי נפש. **אבל** הנאת פלוני עלי מפר. דביון דאית בה עינוי נפש, אע"פ שלא נדרה אלא מאחר – יפר. **יביא** ממדינה אחרת. אבל פירות אותה מדינה מיתסרי עלה, ואינו יכול להפר. וכ"ש באומרת "הנאת פלוני עלי" שאינו יכול להפר. **דקאמרה** שתביא אתה. כגון דקאמרה "פירות מדינה זו עלי אם תביאם אתה". אבל כשיביאם אחר – לא אסרתם עליה, וכיון דיש לה תקנה באותן פירות של אותה מדינה ע"י אחר – לא דמי ל"הנאת פלוני עלי" דלית לה תקנה ליהנות מאותו פלוני. וכ"ת: א"כ הוה ליה למיתני: יביא לה אחר מפירות אותה מדינה! איכא למימר: דמש"ה קתני יביא לה ממדינ' אחר', משום שאם לא היתה לה תקנה ע"י בעל, אע"ג דאית לה תקנתא ע"י אחר – מפר. דהא רישא דאמרה "קונם פירות עולם עלי" דקתני הרי זה יפר – באמרה "שתביא אתה" מתוקמא, דומיא דסיפא, ואפ"ה אע"ג דאית לה תקנתא ע"י אחר, כיון דלית לה תקנתא ע"י בעל – קתני הרי זה יפר, משום דה"ל כאומרת "הנאת פלוני עלי". ומש"ה קתני סיפא יביא לה ממדינה אחרת, לומר דטעמא דמצי מפר ברישא ליתיה בסיפא. דאילו רישא – משום דלית לה תקנה ע"י בעל מצי מפר, אבל בסיפא, כיון דאית לה תקנה ע"י בעל – לא יפר. תא **שמע** מסיפא וכו' ה"נ דאמרה ליה שתביא אתה. ומש"ה, כיון דאפשר לה לאתהנויי מפירות ההוא חנווני גופיה ע"י אחר, ואיהו נמי מצי מייתי לה מדוכתא אחרינא – אין יכול להפר. **ואי** אמרת דאמרה ליה שתביא אתה אמאי יפר. הא מצי לאתהנויי מההוא חנווני ע"י אחר אלא מדסיפא דקא מייתא היא הוי רישא נמי דקא מייתא היא כך היא עיקר הגירסא. וה"פ: מדסיפא דקתני הרי זה יפר מתוקמא ע"כ שאסרה עליה פירותיו אפי' היכא דקמייתא היא, דאי לא אסרינהו עילוה אלא היכא דקמייתי להו בעל – אמאי יפר? אלא ודאי בכל ענין אסרה על עצמה. רישא נמי, דקתני "פירות חנווני זה עלי" אין יכול להפר – בההוא גוונא נמי מתוקמא. ואפ"ה קתני אין יכול להפר, דהא ליכא מידי בין רישא לסיפא, אלא דברישא מיירי שלא היתה פרנסתו ממנו בלבד, וסיפא קתני אם לא היתה פרנסתו אלא ממנו. ואיכא נסחי דגרסי: אלא מדסיפא דלא מייתי בעל הוי רישא דקא מייתא היא. והכל הולך לטעם אחד, דה"ק: מדסיפא ע"כ מיירי דמתסרא, אע"ג דלא מייתי להו להנהו פירות בעל, רישא נמי מיירי בההוא גוונא גופיה, דאע"ג דמייתי להו היא גופה – מתסרו עלה. ואיכא תו נסחי אחרינא דגרסי: מדסיפא דקא מייתי בעל הוי רישא דקא מייתי איהי. וה"פ: מדסיפא ע"כ בשאי אפשר לה ליהנות מאותן פירות אלא ע"י בעל, כגון שאין החנווני רוצה להקיפה ע"י אחר אלא לו, ובבה"ג אי אפשר לה ליהנות מן הפירות אלא אם תעבור על נדרה, וע"כ לדידך דמוקמת ליה בדאמרה ליה "שתביא אתה" – בבי ה"ג עסקינן, דאי לא – אמאי יפר? רישא נמי דקא מייתא איהי. דרישא נמי ע"כ דומיא דסיפא היא – בשאי אפשר לה ליהנות אלא באיסור, כגון שנדרה הנאת פירותיו ואפי' תקנם היא בעצמה. וכל הנסחאות עולות לטעם אחד, אלא דנסחא קמייתא מיחוורא טפי. **אלא** רישא אין יכול להפר ודקמייתא היא. כלומר, אין, ודאי קושטא קאמרת, דרישא מיתוקמא בשאסרה עליה פירותיו של אותו חנווני אפי' כשתביאם היא. ומיהו, לא קשיא לשמואל, דמתני' כולה ר' יוסי היא. ולר' יוסי אין הכי נמי דאינו יכול להפר משום נדרי עינוי נפש. ושמואל דאמר מפר סתמא, ואפילו משום עינוי נפש – משמע כרבנן ס"ל.

והאי

יָפֵר חֶלְקוֹ, וּמְשַׁמַּשְׁתּוֹ, וּתְהֵא נְטוּלָה מִן הַיְּהוּדִים. וְאִי אָמְרַתְּ נֶדֶר עִנּוּי נֶפֶשׁ הָוֵי - אַמַּאי תְּהֵא נְטוּלָה מִן הַיְּהוּדִים? ש"מ: דְּבָרִים שֶׁבֵּינוֹ לְבֵינָהּ הָוְיִין. לְרַבָּנַן תִּבְעֵי לָךְ, מִשּׁוּם דְּ"נְטוּלָה אֲנִי מִן הַיְּהוּדִים" ר' יוֹסֵי קָתָנֵי לָהּ, דַּאֲמַר רַב הוּנָא: כּוּלֵּיהּ פִּירְקִין רַבִּי יוֹסֵי הִיא. מִמַּאי - כֵּיוָן דְּקָתָנֵי: ר' יוֹסֵי אוֹמֵר אֵין אֵלּוּ נִדְרֵי עִינּוּי נֶפֶשׁ, לָמָּה לֵיהּ תּוּ לְמִיתְנָא: הֲרֵי זֶה יָפֵר דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי? שְׁמַע מִינָּהּ: מִכָּאן וְאֵילָךְ רַבִּי יוֹסֵי הִיא. אָמַר שְׁמוּאֵל מִשְּׁמֵיהּ דְּלֵוִי: כָּל נְדָרִים בַּעַל מֵפֵר לְאִשְׁתּוֹ, חוּץ מִן "הֲנָאָתִי עַל פְּלוֹנִי" שֶׁאֵינוֹ מֵפֵר. אֲבָל "הֲנָאַת פְּלוֹנִי עָלַי" - מֵפֵר. תְּנַן: "פֵּירוֹת מְדִינָה זוֹ עָלַי" - יָבִיא לָהּ מִמְּדִינָה אַחֶרֶת. אָמַר רַב יוֹסֵף: דְּקָאָמְרָה "שֶׁתָּבִיא". ת"ש "פֵּירוֹת חֲנוָנִי זֶה עָלַי" - אֵין יָכוֹל לְהָפֵר. הָכָא נַמִּי דְּקָא אָמְרָה "שֶׁתָּבִיא אַתָּה". לֹא הָיְתָה פַּרְנָסָתוֹ אֶלָּא מִמֶּנּוּ - הֲרֵי זֶה יָפֵר. וְאִי אָמְרַתְּ דְּקָא אָמְרָה "שֶׁתָּבִיא אַתָּה" - אַמַּאי יָפֵר? אֶלָּא מִדְּסֵיפָא דְּלָא מַיְיתֵי בַּעַל הָוֵי, רֵישָׁא - דְּקָא מַיְיתָא הִיא. אֶלָּא, רֵישָׁא אֵין יָכוֹל לְהָפֵר, וּדְקָא מַיְיתָא הִיא.

ומתני'

עליו לקיים הוראת חכמינו ז"ל יגעת – ותקויים ההבטחה – ומצאת
ממכתב ז' טבת, תש"כ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תוספות

והאי דאצטריך למימר הכא: דאמר רב הונא כוליה פירקא רבי יוסי היא – לאו משום הא מתניתין גופא, דבהא הא מסיים בה דברי ר' יוסי. אלא משום דחש התלמוד דילמא הוה פריך ליה מאידך מתניתין, דקתני "קונם שאני נהנית לבריות" – אינו יכול להפר, וסתמא קתני ולא מפרש בה דברי ר' יוסי, להכי הקדים ואמר ליה דכולה פרקין ר' יוסי היא, וליכא למיפרך מינה כלל דשמואל דאמר כרבנן. והאי דאיצטרכינן נמי לאורוכי ולמימר: ומאי אין יכול להפר משום נדרי עינוי נפש אבל מפר משום דברי' שבינו לבינה, אע"ג דלפרוקה לשמואל לא הוה מצטריך לן, אלא למימר דהא מני ר' יוסי היא, ושמואל דאמר כרבנן. דיינו טעמא, משום דאם איתא דלר' יוסי לא מצי מפר אפי' משום דברים שבינו לבינה – ליכא למימר דליהוי לרבנן נדר שיש בו עינוי נפש, דהא "ארחץ" ו"לא ארחץ" דלרבנן הוי עינוי נפש, לרבי יוסי הוי דברים שבינו לבינה. משום הכי אמרי' דלר' יוסי נמי דברים שבינו לבינה הויין, הלכך שפיר מצינן למימר דלרבנן מפר משום ענוי נפש. **וכיון** דאסיקנא דשמואל דאמר כרבנן נקטינן כותייהו. ואע"ג דכולה פרקין רבי יוסי היא – לאו סתמי נינהו, דכיון דקתני תנא "דברי ר' יוסי" יתירא – הוה ליה כאילו תנן בהדיא בכולהו מתניתין "אמר ר' יוסי",

כולה פירקא ר' יוסי קתני לה. ואנא נמי הכי קא אמינא, דכי אמרה "הנאת פלוני עלי" (א) – מפר לעצמו אבל לא לאחרים, כשאר דברים שבינו לבינה. אבל לרבנן (אינו) יכול. **באחת מתענה ובאחת אין מתענה.** שאם לא תאבל האחת תהא רעיבה, ואיכא עינוי. ואם תאבל האחת – תהא שביעה, ושוב אין צריכה לשניה, ולית בה בשניה משום עינוי. **מתוך שמפר לאותה שמתענה.** לפי שהוא עינוי נפש. **מפר נמי לשאין מתענה.** דבאותה הפרה שהפר למתענה – עלתה הפרה נמי לאותה שאינה מתענה, ומותרת בשניהן, הואיל ונדרה ביחד. ואית דמפרשי: באחת מתענה – שהאחת פת נקיה וטובה, ואם אינה אוכלת ממנה איכא עינוי. ובאחת אינה מתענה – שהיא פת סובין, ואינה חרשת ממנה, וליכא עינוי אם לא תאכלנה. אפי' הכי מותרת כשמפר למתענה. **ואין מפר לשאינה מתענה.** דאינו מופר בהפרת האחרת. ויחזור ויפר לה אי אפשר, לפי שאינן לא נדרי עינוי נפש ולא דברים שבינו לבינה. אי נמי, למ"ד כל כי האי גוונא הוי דברים שבינו לבינה. ואי קשיא: הא קי"ל נדר שהותר מקצתו הותר כולו – הני מילי בהפרת חכם דעדיפא, אבל בהפרת בעל לא אמרינן הכי.

הפר

וּמַתְנִי' רַבִּי יוֹסֵי הִיא. דַּאֲמַר רַב הוּנָא: כּוּלֵּיהּ פִּרְקִין ר' יוֹסֵי הִיא. וּמַאי אֵין יָכוֹל לְהָפֵר - מִשּׁוּם עֵינּוּי נֶפֶשׁ, אֲבָל מֵפֵר נְדָרִים שֶׁבֵּינוֹ לְבֵינָהּ. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: נְדָרָה מִשְּׁתֵּי כִּכָּרוֹת, בְּאַחַת מִתְעַנָּה וּבְאַחַת אֵין מִתְעַנָּה, מִתּוֹךְ שֶׁהוּא מֵפֵר לַמִּתְעַנָּה - מֵפֵר לְשֶׁאֵינוֹ מִתְעַנָּה. וְרַב אַסִי אָמַר ר' יוֹחָנָן: מֵפֵר לַמִּתְעַנָּה, וְאֵין מֵפֵר לְשֶׁאֵין מִתְעַנָּה. וְאִיכָּא דְּאָמְרִי, בְּעָא מִינֵּיהּ רַב אַסִי מֵרַבִּי יוֹחָנָן: נְדָרָה מִשְּׁתֵּי כִּכָּרוֹת, בְּאַחַת מִתְעַנָּה וּבְאַחַת אֵין מִתְעַנָּה, מַהוּ? א"ל: מֵפֵר לַמִּתְעַנָּה, וְאֵין מֵפֵר לְשֶׁאֵין מִתְעַנָּה. אֵיתִיבֵיהּ: הָאִשָּׁה שֶׁנִּדְרָה בְּנָזִיר, וְהָיְתָה שׁוֹתָה יַיִן וּמִטַּמְּאָה לַמֵּתִים -

הרי

וכן דעת הרמב"ן ז"ל, וכבר כתבתי זה למעלה (קף פא). אבל אחרים אומרים דלמסקנא שמואל כר' יוסי מתוקמא, והכי קאמר: מתני' רבי יוסי היא, ומאי אין יכול להפר – משום נדרי עינוי נפש, אבל משום דברים שבינו לבינה מפר. ושמואל נמי משום דברים שבינו לבינה אומר דמפר, וכרבי יוסי. ולא נהירא, דאם כן לא הוי לן למימר מתני' ר' יוסי היא, דאמר רב הונא כוליה פירקין ר' יוסי. דכיון דאמרי' דמתניתין דקתני לא יפר – משום נדרי עינוי נפש קאמר, ושמואל דאמר מיפר משום דברים שבינו לבינה – בהכי סגי לן לפרוקה לדשמואל, ומאי איכפת לן תו מתניתין מני? אלא ודאי כדאמרן. **אמר** רב יהודה אמר שמואל נדרה משתי כברות. כגון דאמרה "שתי כברות אלו עלי". באחת מתענה, שהיא פת נקיה. ובאחת אין מתענה, שהיא פת קיבר. מתוך שהוא מפר למתענה, מפני שיש בה עינוי נפש – מפר לשאין מתענה, אע"פ שאין בה עינוי נפש. דכיון דשתיהן דבר אבילה – מפר לשאין מתענה בגרירא דמתענה, ואפי' הפר סתם – כל הנדר מופר. **ורב** אסי אמר רבי יוחנן מפר למתענה ואין מפר לשאין מתענה. משום דלית ליה הך גרירא, הלכך אפי' הפר בפירוש למתענה ואין מתענה – אינו מופר לשאין מתענה. כך פירשו רבותי. ולא ראיתי לאחד מהם בגרירא דשמואל טעם למה. ונראה בעיני דשמואל ורבי יוחנן בהכי פליגי, משום דקרא כתיב "ואישה יפרנו", ומפקינן מהאי קרא לקמן (קף פ.) דצריך הבעל שיפר כל הנדר, ד"יפרנו" כוליה משמע. ואם הפר מקצתו, אפי' מה שהפר – אינו מופר. שכך היא עיקר הגירסא בההיא שמעתא דלקמן, וכמו שנכתוב עליה בסייעתא דשמיא. משום הכי קאמר דכיון שנדרה משתי כברות – הרי כנדר אחד, וא"א לו להפר לחצאין, ד"יפרנו" כתיב. משום הכי, מתוך שהוא צריך להפר ויכול להפר למתענה, משום עינוי נפש – מפר ג"כ לשאין מתענה. דאי אמרת לא מצי מיפר – נמצא שאף הפרתו למתענה אינו כלום. וכיון דרחמנא יהיב ליה רשותא להפר נדרים שיש בהן עינוי נפש – על כרחיך מפר אף בשאין מתענה, דמתענה בשאין מתענה תליא, ואי אמרת לא מצי מפר – איכא עינוי נפש. ורב אסי אמר ר' יוחנן מפר למתענה ואין מפר למה שאין מתענה, דסבירא ליה דנהי ד"יפרנו" אמר רחמנא, דמשמע כוליה ולא פלגיה – היינו לומר שצריך להפר כל הנדר שהוא יכול להפר, ד"יפרנו" דקרא אענוי נפש קאי. הילכך, כל שהפר כל מה שיש בו עינוי נפש – בהכי סגי, ו"יפרנו" קרינן ביה, ומשום הכי מפר למתענה ואין מפר לשאין מתענה. וכי תימא: א"כ דסבירא ליה לשמואל ד"יפרנו" אכולה נדר קאי, ואפי' לההיא פלגא דליתיה מהנהו גווני דמצי בעל מפר, וכדכתיבנא – תקשי ליה מתניתין, דתנן (לקמן נ.): "נטולה אני מן היהודים" – יפר חלקו, ותהא משמשתו, ותהא נטולה מן היהודים. ואמאי? נימא כיון ד"יפרנו" אמר רחמנא, מתוך שמפר חלקו – מפר נמי חלק היהודים, דבלאו הכי לא אפשר! איכא למימר: דאפשר דסבירא ליה לשמואל ד"יפרנו" דמשמע כוליה ולא פלגיה – בעינוי נפש בלחוד הוא דכתיב, ולא אשכחן ליה בדברים שבינו לבינה. ובמתניתין דלקמן ובברייתא דמייתי עלה בגמרא – בנדרי עינוי נפש נקיט לה, ולא בדברים שבינו לבינה. ומילתא דשייכא בטעמא היא, דנדרי עינוי נפש – משום קפידא דידה הוא דמצי מפר, דעינויא גבה היא, ומשום הכי אינו בדין שיפר לחצאין דהא מעני ליה טפי. אבל דברים שבינו לבינה – משום קפידא דבעל הוא, הלכך במאי דלא קפיד – לא קפיד, ובמאי דקפיד – שרי וזיל אדנפשיה. כן נראה בעיני. **איתיביה** האשה שנדרה בנזיר וכו'

הרי

אגרות קודש

ב"ה, כ"א טבת, תשי"ד
ברוקלין.

שלום וברכה!

לפלא אשר בסתירה למנהגם מאז, הנה לא הגיעוני מהם ידיעות מסידור הלימוד לשנה חדשה זו, רשימות שמות התלמידים וכו' וכו' אשר מובן מעצמו שכ"ז מעניין ונוגע מכמה טעמים, ומובן ג"כ אשר אף שאין מקבלים מענה מכאן, הרי עכ"פ עושים כאן בהנוגע להבפועל כפי האפשרי אף שאין מודיעים אותם עד"ז, משא"כ כשאין מהם ידיעות כמובן, וזהו נוסף על נחיצות הקישור בכלל מלבד התועלת הגשמי אשר בזה.

המשך בעמוד הבא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וּמַתְנִיתִין רַבִּי יוֹסֵי הִיא – אך המשנה היא דברי רבי יוסי, הסובר שאין לה עינוי נפש בזה שאינה יכולה ליהנות מאדם פלוני, כיון שיכולה היא ליהנות מאנשים אחרים, **דְּאָמַר רַב הוּנָא כּוּלֵּיהּ פְּרָקִין רַבִּי יוֹסֵי הִיא**, וכהוכחת הגמרא לעיל מלשון המשנה.

ומוסיפה הגמרא, **וּמַאי אֵין יָכוֹל לְהָפֵר** – כוונתו של רבי יוסי שאין הבעל יכול להפר לאשתו כשנדרה מחנוני פלוני, היינו דווקא **מִשּׁוּם** נדרי **עִינּוּי נֶפֶשׁ**, שהרי לשיטתו אין עינוי נפש בנדר זה, **אֲבָל מֵפֵר** הוא נדר זה משום **נְדָרִים שֶׁבֵּינוֹ לְבֵינָהּ**, שהרי מחמת נדר זה צריך הוא לטרוח ולהביא לה פירות ממדינה אחרת, או מחנוני אחר.

שנינו במשנה לעיל (עט.), ואלו נדרים שהוא [־הבעל] מפר [־לאשתו], דברים שיש בהם משום עינוי נפש. והגמרא דנה, באופן שהאשה נדרה בנדר אחד שלא ליהנות משני דברים, אך רק באחד מהדברים שאסרה על עצמה יש עינוי נפש, האם הבעל יכול להפר את כל הנדר, או רק את החלק שיש בו עינוי נפש:

אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, אשה שנָדְרָה שלא ליהנות **מִשְּׁתֵּי כִּכָּרוֹת** לחם, כגון שאמרה קונם שתי ככרות אלו עלי, **וּבְאַחַת** מכברות אלו היא **מִתְעַנָּה** – כלומר, זהו נדר שיש בו עינוי נפש, מאחר שמדובר בפת נקיה, **וּבְאַחַת** מכברות אלו **אֵין מִתְעַנָּה** – אין זה עינוי נפש, מאחר שהיא פת קיבר והיא אינה רגילה לאכול פת קיבר. הדין הוא, שעל אף שמדין תורה רשאי הבעל להפר לאשתו רק נדרי עינוי נפש, אף על פי כן **מִתּוֹךְ שֶׁהוּא מֵפֵר לַמִּתְעַנָּה** – מתוך שהוא מפר את החלק בנדר שיש בו עינוי נפש, **מֵפֵר** גם **לְשֶׁאֵינוֹ מִתְעַנָּה** – את החלק בנדר שאין בו עינוי נפש. והטעם, משום שנאמר בתורה (במדבר ל יד) 'וְאִישָׁהּ יְפָרֵנּוּ', והגמרא לקמן (פז.) לומדת מפסוק זה שאין הבעל יכול להפר את חצי הנדר, אלא רק את כולו, ובנדר זה שבחלקו יש עינוי נפש ובחלקו אין, אם נאמר שהבעל אינו יכול להפר את החלק שאין בו עינוי נפש, ההפרה לא תחול כלל, ונמצא שאינו יכול להפר אף את החלק שיש בו עינוי נפש, וזה לא יתכן, שהרי התורה נתנה כח לבעל להפר את נדרי אשתו שיש בהם עינוי נפש, ועל כרחך צריך לומר שהבעל יכול להפר אף את החלק שאין בו עינוי נפש.

וְרַב אַסִּי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן נחלק, וסובר שהבעל **מֵפֵר לַמִּתְעַנָּה** – יכול להפר רק את החלק בנדר שיש בו עינוי נפש, **וְאֵין** [־אבל אינו] **מֵפֵר לְשֶׁאֵין מִתְעַנָּה** – את החלק בנדר שאין בו עינוי נפש, והאשה נשארת אסורה בו. משום שדין זה שצריך להפר את הנדר כולו כאחד, לא נאמר אלא שצריך הבעל להפר את כל מה שהוא יכול להפר בנדר זה, אך באופן כזה שחלק מהנדר אינו נדר של עינוי נפש, ממילא אין כאן חסרון מצד 'יפרנו', שהרי הבעל הפר כל מה שהיה יכול להפר, וחלה הפרה לחצאין.

וְאִיכָּא דְּאָמְרֵי, שלא כך היה המעשה שאמר רב אסי דין זה בשם רבי יוחנן, אלא **בָּעָא מִינֵּיהּ** – שאל **רַב אַסִּי מֵרַבִּי יוֹחָנָן** כך, אשה שנָדְרָה הנאה **מִשְּׁתֵּי כִּכָּרוֹת**, שבְּאַחַת מהן **מִתְעַנָּה** – יש עינוי נפש, **וּבְאַחַת** מהן **אֵין מִתְעַנָּה** – אין עינוי נפש, **מַהוּ** – האם הבל יכול להפר אף את החלק שאין בו עינוי נפש. **אָמַר לֵיהּ** – השיב רבי יוחנן לרב אסי, **מֵפֵר לַמִּתְעַנָּה** – הבעל יכול להפר את החלק שיש בו עינוי נפש, **וְאֵין** [־אינו] **מֵפֵר לְשֶׁאֵין מִתְעַנָּה** – את החלק שאין בו עינוי נפש.

אֵיתִיבֵיהּ – הקשה רב אסי לרבי יוחנן הסובר שהבעל אינו מיפר את החלק שאין בו עינוי נפש, ממה ששנינו במשנה (נזיר כג.), **הָאִשָּׁה שֶׁנָּדְרָה בְּנָזִיר** – שקיבלה על עצמה נזירות, ונאסרה לשתות יין ולהטמאות למתים, **וְהָיְתָה** עוברת על נזירותה במזיד **וּשׁוֹתָה יַיִן וּמִטַּמְּאָה** [־או מטמאה] **לַמֵּתִים**,

---

המשך מעמוד הקודם

ובודאי ימלאו את כל הנ״ל בהזדמנות הכי קרובה ובפרטיות המתאימה, ות״ח מראש.

ב) בקשר עם יום היארצייט וההילולא יו״ד שבט הבע״ל, בודאי יתייעצו ביניהם וגם שאר אנ״ש המתאימים לזה, באיזה אופן לסדר הנ״ל במוסדם הק׳ שיהי׳ מתאים להשגת התלמידים בכל כתה כפי ענינה, ונחיצות הדבר הן בכתות הגדולות והן בכתות הנמוכות מהם, אינה צריכה ביאור, וע״פ רצון בעל ההילולא כ״ק מו״ח אדמו״ר זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע לקשר כל ענין עם בכן שבפועל ממש, הרי בתכניתם יקחו גם את זה בחשבון, ולעורר את התלמידים וגם את חברי ההנהלה לא רק באותיות מקיפות, אלא גם בפרטים מסוימים, ואף שהפרטים בכגון דא אינם ממצים את כל הכלל, נוסף שבזה הוא ג״כ ענין של כלל שלמעלה מפרטים, וכמבואר הענין בדא״ח בכ״מ, הרי עכ״פ אלו שאפשר לפורטם אין לוותר עליהם, ויש לקוות שגם זה יועיל, במשך הזמן, להמשיך גם שאר הפרטים שבכלל, ואפילו מה שישנו בכלל שלמעלה מפרטים, כיון שתתחיל ההמשכה בהפועל תומ״י.

ג) מוסג״פ איזה סקריפ להוצאות הקשורות בסידור כל הנ״ל.

בברכת הצלחה בעבודתם בקדש המחכה לבשו״ט.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

חֲרֵי זוֹ סוֹפֶגֶת אֶת הָאַרְבָּעִים – דינה ללקות, משום שעברה על איסור שתיית יין וטומאה לנזיר. אמנם, אם הֵפֵר לָהּ בַּעֲלָהּ את נדר נזירותה, וְהִיא לֹא יָדְעָה שֶׁהֵפֵר לָהּ, וְהִיְתָה שׁוֹתָה יַיִן וּמִיטַּמְּאָה לַמֵּתִים במזיד, אֵינָהּ סוֹפֶגֶת אֶת הָאַרְבָּעִים, משום שבעלה הפר לה את נדרה, ונמצא שלא עברה איסור בשתיית היין והטומאה.

וְאִי אָמְרַתְּ שהבעל מֵפֵר לְמִתְעַנָּה – רק את החלק שיש בו עינוי נפש, וְאֵין [־אבל אינו] מֵפֵר לְשֶׁאֵין מִתְעַנָּה – את החלק שאין בו עינוי נפש, קשה, מדוע כאשר הפר לה בעלה אינה סופגת את הארבעים, דִּלְמָא – שמא מִן יַיִן דְּאִית לָהּ צַעֲרָא – את איסור שתיית יין שיש לאשה צער בו, הֵפֵר לָהּ בעלה, שהרי הבעל יכול להפר נדרי עינוי נפש, אך מִן אכילת הַחֲרָצָן – גרעין הענב, וּמִן אכילת הַזָּג – קליפת הענב, לֹא הֵפֵר לָהּ, דְּהָא לֵא אִית לָהּ צַעֲרָא – שהרי אין עינוי נפש במניעת אכילתם, וְתִסְפּוֹג אֶת הָאַרְבָּעִים אם תאכל חרצן או זג, ומדוע סתמה הברייתא שבאופן שהפר לה בעלה אינה סופגת את הארבעים. אלא מוכח מכאן כדברי שמואל, שכיון שיכול הבעל להפר את נזירותה לגבי שתיית יין שיש בזה עינוי נפש, יכול הוא להפר אף מאכילת חרצן וזג שאין בהם עינוי נפש.

דוחה הגמרא, אָמַר רַב יוֹסֵף, אין להוכיח מנזירות לשאר נדרים, כיון שבנזירות יש דין מיוחד שאֵין נְזִירוּת לַחֲצָאִין, כלומר, שאין אדם יכול לקבל על עצמו נזירות רק משתיית יין ולא מאכילת זג וחרצן. וכיון שכך, כאשר אמרה התורה שהבעל יכול להפר את נזירות אשתו, בהכרח שיכול להפר את הנזירות כולה אף בחלקים שאין בהם עינוי נפש. אך לגבי נדרים אחרים יתכן שלא נתנה לו התורה כח להפר אלא כשיש בהם עינוי נפש.

אביי הבין מדברי רב יוסף, שכוונתו לומר רק שאדם אינו יכול לקבל על עצמו נזירות שאינה שלמה, וכגון, רק משתיית יין ולא מאכילת זג וחרצן. אבל נזירות שלימה יכולה לחול לזמן קצר משלושים יום. שאם לא כן, לא היה על ר' יוסף לומר 'אין נזירות לחצאין', אלא 'אין חצאין בנזירות' או 'אין קרבן לחצאין'. ועל כן הוא מקשה:

אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי לרב יוסף, הָא קָרְבָּן לַחֲצִי נְזִירוּת אִיכָּא – ניתן לדייק מדבריך שאם אשה קיבלה על עצמה נזירות לשלושים יום, והפר לה בעלה לאחר חמשה עשר יום, תביא האשה קרבן על חמשה עשר יום שהיתה נזירה בהם. ולא יתכן לומר שכך הוא הדין, שהרי לא אמרה תורה להביא קרבן אלא על נזירות שלימה של שלושים יום.

אֶלָּא – מחמת קושיא זו אָמַר אַבַּיֵי, אֵין נְזִירוּת לַחֲצָאִין וְאֵין קָרְבָּן לַחֲצָאִין – כשם שאדם אינו יכול להפר רק את חלק מדיני הנזירות, ואם הפר את נזירותה לגבי יין אינה נשארת באיסורה לגבי זג וחרצן, כך אינו יכול לקבל נזירות שלימה לזמן מועט משלושים יום. ובאופן שהפר הבעל את נזירות אשתו לאחר חמשה עשר יום, אין האשה מביאה קרבן כלל, אף שהפרת הבעל אינה עוקרת את הנזירות למפרע, כיון שלא אמרה תורה להביא קרבן אלא על נזירות שלימה.

הגמרא מקשה על דברי אביי הסובר שאין מביאים קרבן על נזירות שהיא פחות משלשים יום:

מֵיתִיבֵי – הקשו בני הישיבה מדברי הברייתא, הָאִשָּׁה שֶׁנָּדְרָה בְּנָזִיר – קיבלה על עצמה נזירות, ונטמאה בתוך ימי הנזירות, ועליה להביא בהמה לאשם, חטאת העוף, ועולת העוף, כדין נזיר שנטמא. וְהִפְרִישָׁה את בְּהֶמְתָּהּ לקרבן אשם, וְאַחַר כָּךְ הֵפֵר לָהּ בַּעֲלָהּ את נזירותה, מְכִיאָה חַטַּאת הָעוֹף, וְאֵינָהּ מְכִיאָה עוֹלַת הָעוֹף. וְאִי אָמְרַתְּ שאֵין מביאים קָרְבָּן לַחֲצִי מימי הַנְּזִירוּת, קשה, אַמַּאי – מדוע מְכִיאָה חַטַּאת הָעוֹף, הלא הבעל עקר את הנדר מכאן ולהבא, וצריכה להיות פטורה מלהביא קרבן.

מבארת הגמרא שגם אם נדחה את דברי אביי מחמת ברייתא זו, עדיין תישאר הברייתא קשה:

וְאֶלָּא מַאי, בהכרח צריך לומר שיֵּשׁ קָרְבָּן לַחֲצִי נְזִירוּת, וכיון שהבעל עוקר רק מכאן ולהבא ולא למפרע עדיין יש כאן דין נזירות על חמש עשרה יום, ועל כן מביאה חטאת העוף. אמנם אם כן קשה, מדוע האשה צריכה להביא רק את חטאת העוף, שָׁלֹשׁ בְּהֵמוֹת כְּעֵי לְאַתּוּיֵי – הלא אם לא היתה נטמאת היה עליה להביא לקרבן שלש בהמות, חַטָּאת, עוֹלָה, וּשְׁלָמִים, ועכשיו שנטמאה, עליה להביא בהמה לאשם, חטאת העוף, ועולת העוף, כדין כל נזיר שנטמא.

מתרצת הגמרא, אֶלָּא, לְעוֹלָם כדברי אביי שאֵין קָרְבָּן לַחֲצִי נְזִירוּת. וְחַטַּאת הָעוֹף דְּמַתְיָא – והטעם שהאשה צריכה להביא חטאת העוף [אף שלא נאמרו דיני קרבנות נזיר בחצי נזירות], הוא מִשּׁוּם דְּחַטָּאת העוף דינה קל שהרי היא באה אף עַל הַפָּפֵק, ובאופנים שיש ספק האם חייבים בקרבן חטאת ניתן להביא חטאת העוף לקרבן, וכיון שדינה קל, ניתן להביאה אף על חצי נזירות, אבל את שאר הקרבנות אין להקריב אלא על נזירות שלימה.

הגמרא חוזרת להקשות על רבי יוחנן הסובר (לעיל פב:) לגבי נדר שבחלקו יש עינוי נפש ובחלקו אין, שהבעל יכול להפר רק את החלק שיש בו עינוי נפש, ואינו מפר את החלק שאין בו עינוי נפש: אֵיתִיבֵיהּ, הָאִשָּׁה שֶׁנָּדְרָה בְּנָזִיר – קבלה על עצמה נזירות, וְנִטְמְאַת בתוך ימי הנזירות, וְאַחַר כָּךְ הֵפֵר לָהּ בַּעֲלָהּ את נדר נזירותה, מְכִיאָה חַטַּאת הָעוֹף, כמו שנתבאר שחטאת העוף דינה קל [שהרי היא באה אף על הספק], וְאֵין מְכִיאָה עוֹלַת הָעוֹף, כיון ששאר קרבנות נזיר לא נאמרו על נזירות פחותה משלשים יום. וְאִי אָמְרַתְּ שהבעל מֵפֵר לַמִּתְעַנָּה – רק את החלק שיש בו עינוי נפש, וְאֵין מֵפֵר לְשֶׁאֵין מִתְעַנָּה – את החלק שאין בו עינוי נפש,

"זוהר" – מרומם את הנפש, "מדרש" – מעורר את הלב, ותהלים בדמעות – מדיח את הכלי

היום יום טז טבת

הלימוד צריך להיות בחיות, ופשיטא שלא להתפעל מפיתוי היצר המחפש תחבולות וערמומית איך למנוע את האדם מעבודתו לקונו

ממכתב כ"ג טבת, תשי"ז

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י

הפר לה בעלה והיא לא ידעה כו'. ואמאי אינה סופגת? אע"ג דהפר לה תספוג, דהא אמרינן במס' נזיר בפרק "מי שאמר הריני נזיר": "אישה הפרם וה' יסלח לה" – באשה שהפר לה בעלה והיא לא ידעה הכתוב מדבר, שהיא צריכה סליחה וכפרה. דקסבר: בעל מיעקר עקר. **ואי אמרת מפר למתענה ואין מפר לשאינה מתענה.** הא הוי נמי יין זג וחרצן דומיא דשתי כברות, דמתענה ליין ואין מתענה לזג וחרצן. ואמאי קתני "אינה סופגת את הארבעים", דמשמע דמפר לה מכל וכל? **דלמא מיין דאית לה צערא.** דאית ביה משום עיניו – הוא דהפר לה, ולא מזג וחרצן! אלא מדקתני "אינה סופגת" – ש"מ דמיפר לה נמי מזג וחרצן באותה הפרה דיין, וקשיא לר' יוחנן. **אין נזירות לחצאין.** כדאמרינן בפ' "הריני נזיר מן הגרוגרות" (נזיר יא.) והכי הוא אומר: "הריני נזיר על מנת שאהא שותה יין ומטמא למתים" – הרי זה נזיר, ואסור בבולן. ומפרש בברייתא: מפני שהתנה על מה שכתוב בתורה. הכא נמי, כי מפר לה בעלה – מפר הכל. **אמר ליה אביי הא קרבן לחצי נזירות איכא.** בתמיה. דאי אמר "הריני חצי נזיר" מביא חצי קרבן? והא קיימא לן דלא אשכחן נזירות לפלגא! אלא, אי לרבנן – הוי נזיר גמור ואסור מכל, אי לר"ש דפליג עלייהו – לא הוי נזיר כלל, דאמר: אינו נזיר עד שיזיר מכולן. ואי בעית למימר דיש קרבן לחצי נזירות, אמינא נמי דיש נזירות לחצאין, אפילו לענין מלקות, ואיכא לפרוכיה נמי כדמעיקרא. **מביאה חטאת העוף.** היום, ואינה צריכה להביא עולת העוף. והתם מפרש בגמ' למאי הלכתא מביאה חטאת העוף טפי מחטאת בהמה. **מביאה חטאת העוף.** משום נזירות שעשתה קודם שהפר לה בעלה, דכיון דמפר בעלה – הוה כחצי נזירות. דאילו כי מפר בעל – אינו מפר אלא מה שעתיד לבא, אבל מעיקרא אינו מפר, דקודם הפרה כדקאי קאי. והתם במסכת נזיר קא דייק דבעל מיגז גייז, והיכא דהפר לה, ונמצאו דברים שעשתה קודם הפרה, שנטמאת למתים – סופגת את הארבעים. **וחטאת העוף.** אהכי מתיא – דמשום הכי אינה צריכה להביא ולא כלום, דהא הפר לה. אלא משום דר' אלעזר הקפר, דאמר: הנזיר מביא חטאת על שציער עצמו מן היין, ומביאה זו חטאת העוף נמי. **על הספק.** דאמור ציערה עצמה מן היין מתחלת הנדר עד שעת הפרה. דאשכחן דחטאת העוף אתיא נמי על הספק, דיולדת שהפילה ואין ידוע מה הפילה, אם חתיכה אם ולד – מביאה חטאת העוף. והואיל דאשכחן בעלמא דחטאת העוף באה על הספק – הכא נמי מתיא היא חטאת העוף. **האשה שנדרה בנזיר כו'.** אהכי קאמר: דלמא מיין דאית לה צערא וכו', דלא אפשר למידק כדדייקינן לעיל.

דלמא

תוספות

הרי זו סופגת את הארבעים. מפרשינן במסכת נזיר (כח.) דמשום גררא דסיפא נקטה. **דלמא** מיין דאית לה צערא הפר לה וכו'. והאי דאמרי' "דלמא" – לאו דווקא, דאפילו הפר לה בהדיא מזג וחרצן, לר' יוחנן דאמר אין מפר לשאין מתענה – לא מהני, משום טעמא דכתיבנא. **ותספוג** את הארבעים. ואם איתא דהכי הוא, ה"ל לתנא לאשמועינן הך רבותא, דאפי' הפר לה בעלה – סופגת, ואפילו בזג וחרצן. **אמר** רב יוסף אין נזירות לחצאין. דכיון דלא משכחת נזירות שלא יחול אף על זג וחרצן, כי אמר רחמנא "יפרנו", דמשמע כוליה – על ברחין אפילו על זג וחרצן קאמר. **אמר** ליה אביי הא קרבן לחצי נזירות איכא. בתמיה. דמדקאמר' "אין נזירות לחצאין" ולא קאמר' "אין חצאין בנזירות" – משמע דבנזירות עצמו הוא דליכא חצאין, הא יש קרבן לחצי נזירות. כגון שנדרה ומנתה ט"ו יום והפר לה בעלה, ונמצא מבטל ט"ו יום הבאים, אבל ט"ו יום שמנתה כבר לא נעקרו, דקיימא לן בפרק "מי שאמר הריני נזיר" (מיר כב.) דבעל מיגז גייז. ומתמה אביי היאך תביא קרבן על מקצת מנין. **אלא** אמר אביי אין נזידות לחצאין ואין קרבן לחצאין. כי היכי דאין נזירות לחצאין, שאי אפשר להפר מקצתו דהיינו יין. ותאסר עדיין בזג וחרצן – הכי נמי אין קרבן לחצאין. דכל שהפר לה הבעל בתוך מנין נזירותה ונתבטל מנין אותן ימים הבאים – שוב אינה מביאה קרבן בשביל מקצת מנין נזירות שמנתה כבר, שלא אמרה תורה להביא קרבן לחצאין, אלא על מנין נזירות שלם. **מיתיבי** האשה שנדרה בנזיר והפרישה בהמתה. כלומר, שנטמאת כבר קודם הפרשתה של בהמה. דכיון דקתני "מביאה חטאת העוף" – ממילא משמע דנטמאה, שאין נזיר מביא חטאת העוף אלא על עסקי טומאה. והא דקתני "והפרישה בהמתה" – היינו לאשם, שכן נזיר טמא מביא בהמה לאשם. ולרבותא נקטה, לומר שאע"פ שהפרישה בהמתה קודם הפרה – אפי' הכי אין מביאה עולת העוף משהפר לה. ואי אמרת אין קרבן לחצי נזירות שמנתה כבר, שכיון שלא השלימה מנין שלם אף מה שמנתה לא חשיב, ולא מקרי נזירות – אם כן אמאי מביאה חטאת העוף על טומאה שאירעה לה? והא לא מקריא נזירות כלל! **אלא** מאי יש קרבן לחצי נזירות שלש בהמות בעיא לאתויי. אם לא נטמאת, דהיינו חטאת עולה ושלמים. והשתא שנטמאת – יש לה להביא אשם ועולת העוף וחטאת העוף. אי נמי, אפי' נטמאת בעיא לאתויי שלש בהמות, דכיון דבעל לאו מיעקר עקר אלא מיגז גייז מהפרה ואילך – נמצא דחצי מנין נזירות שמנתה במקומו עומד, ואי סלקא דעתך יש קרבן לחצי נזירות – היה לה להביא קרבנות של נזירות דטהרה אחר שתטהר, כדאמרינן בנטמא אחר מלאת. **משום** דחטאת העוף אתיא על הספק. וכיון דקיל כולי האי – דעל הספק נמי באה ואינה נאבלת – אתיא נמי לחצי נזירות. **איתיביה.** לר' יוחנן פריך, דאמר: אין מפר לשאין מתענה. **האשה** שנדרה בנזיר ונטמאת ואח"כ הפר לה בעלה אין מביאה עולת העוף. דאין קרבן לחצי מנין של נזירות, דכיון דהפר לה בטלו כל דיני נזירות מכאן ואילך.

מטומאת

ינצל אפשרותו ויכולתו להפיץ היהדות המסורתית בחוגים ההולכים ומתרחבים ומתפשטים
ממכתב כ"ה טבת, ה'תש"כ

בידיו ובידי חבריו לחזק ולקדם הביטחון של כל אחד ואחד בצה"ל, בתוככי כלל ישראל, על ידי חיזוק האמונה והביטחון באלוקי ישראל
ממכתב כ"ה טבת, ה'תש"כ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תוספות

מטומאת מת דלית לה צערא לא הפר לה. ונמצא שאפילו לאחר ההפרה היא מוזהרת על הטומאה. וכיון שכן – לא מיקרי לגבי טומאה חצי מנין של נזירות, שהרי חייבת היא להשלים כל מנין נזירותה בטהרה. אלא ודאי משמע, דמתור שמפר ליין שמתענה בו – מפר לטומאה שאינה מתענה. אמרי **טומאת** מת נמי אית לה צערא. האי דפריק ליה הכי, ולא פריק אין נזירות לחצאין, כדפריק לעיל – משום דטומאה אינה תלויה בנזירות. דאשכחן נזירות בלא טומאה, שהרי נזיר שמשון אסור ביין ומטמא למתים, כדאיתא פרק קמא דסז' נזיר (ל.). וכיון דלא תליא טומאה בנזירות – אפשר נמי דאיתא לאיסור טומאה בלא איסור שאר דיני נזירות. אי נמי, דקושטא דמילתא בעי לתרוצי, דלא כדקסלקא דעתא דאין בטומאת מת צער – דליתא, אלא צערא אית לה. ונ"מ שאם נדרה שלא תלך לבית האבל – בעלה מפר לה משום עינוי נפש. **מתני'** קונם שאני נהנית לבריות. מה שאני נהנית מן הבריות יהא עלי כקונם. **אינו** יכול להפר. דאע"ג דאמר שמואל "הנאת פלוני עלי" יפר, הא אסקינן עליה דשמואל כרבנן סבירא ליה, דמיקל בעינוי נפש, וכולה פרקין רבי יוסי. **ויכולה** ליהנות בלקט שכחה ופאה. דכיון דכתיב בהו "תעזוב" יתירה, ולא כתיבא בהו נתינה – לית בהו טובת הנאה לבעלים. הלכך, כי שקלה לקט שכחה ופאה – אינה נהנית משל בריות. ובגמרא מפרש למתני'. **גמ'** אלמא אפשר דמתזנה מדילה. קא סלקא דעתך דסיפא דקתני: יכולה היא ליהנות בלקט שכחה ופאה – לאו סיומא דרישא וטעמא דידה היא, דמשום הכי אין יכול להפר – מפני שיכולה ליהנות בלקט שכחה ופאה. דאם איתא – הוה ליה למתני הכי: מפני שיכולה ליהנות. ועוד: דאם איתא דבעל בכלל בריות הוא, היכי קתני דמפני שיכולה ליהנות בלקט שכחה ופאה אין יכול להפר? וכי בעל וכולהו בריות גריעי מחנווני שלא היתה פרנסתו אלא ממנו, דאמרינן לעיל יפר?! אלא ודאי, כי קתני אין יכול להפר – היינו טעמא, משום דאפשר דמתזנה מבעלה, דבעל לא הוי בכלל בריות, הלכך לא מקרי עינוי נפש ולא יפר. וכי תימא: אכתי היכי אתיא שפיר? דהא ודאי בעל אין פרנסתו אלא מן הבריות, והוו להו בריות כחנווני שאין פרנסתו אלא ממנו, דאמר יפר! לאו קושיא היא, דהתם אסרה לה לפירות חנווני אפילו בזמן שיביאם לה בעל, וכדאסיקנא לעיל – הלכך יפר. אבל הכא לא אסרה אנפשה פירות הבריות, אלא הנאת הבריות. הלכך, כל היכא שהבעל לוקח אותם – מותרת בהן, שאינה נהנית מן הבריות אלא מן הבעל. **אימא** סיפא יכולה ליהנות בלקט שכחה ופיאה. אבל מן הבעל לא אכלה, דאי אכלה מבעל – היכי מותרת בלקט שכחה ופאה? דהא לאו עניה היא. **אמר** עולא לעולם בעל לאו בכלל בריות הוא ועוד אין יכול להפר מפני שיכולה היא ליהנות בלקט שכחה ופאה. פירוש: לעולם בעל לאו בכלל בריות הוא, ומשום הכי אין יכול להפר – דהא מתזנה מיניה דבעל. ועוד, דאפי' בעל עני הוא – אין יכול להפר, מפני שיכולה ליהנות בלקט שכחה ופאה. ומבעל נמי לא מתסרא. דאי מתסרא ביה משום שיכולה ליהנות בלקט שכחה ופאה בלחוד – לא אמרינן דלא יפר, דלא גרעי בריות ובעל מחנווני שלא היתה פרנסתו אלא ממנו, דקיימא לן יפר. **רבא** אמר לעולם בעל בכלל בריות הוא. ומה טעם קאמר, מה טעם אין יכול להפר – מפני שיכולה ליהנות מלקט שכחה ופאה. סבירא ליה לרבא דאף על גב דלא קתני "מפני שיכולה ליהנות" – ממילא משמע דמה טעם קאמר. וקשיא טובא: ולרבא מי גרעי בריות ובעל מפירות חנווני שאין פרנסתו אלא ממנו, דקתני יפר משום עינוי נפש, ואפילו לר' יוסי? ותירץ הר"מ בר שניאור זכרונו לברכה: דהכא בשלקטה לקט שכחה ופאה, ויכולה היא ליהנות ממנו, ובדקתני: יכולה היא ליהנות בלקט שכחה ופאה, והלכך לא יפר. ולעיל – בשנדרה בימות הגשמים, שאי אפשר לה ללקט, ומשום הכי יפר. **רב** נחמן אמר לעולם בעל לאו בכלל בריות הוא. ומשום הכי לא יפר. שאם לא היתה יכולה ליהנות ממנו, אע"פ שיכולה ליהנות בלקט שכחה ופאה – עינוי נפש הוי, ומפר. והכי קתני: נתגרשה – יכולה ליהנות בלקט שכחה ופאה, דלית בהו טובת הנאה, דעזיבה כתיבא בהו. וקא משמע לן דלכשנתגרשה יחזור הבעל להיות בכלל איסור הבריות, ואין לה ליהנות אלא בלקט שכחה ופאה. כך פירשו הראשונים זכרונם לברכה, וכן הוא בחדושי הרשב"א זכרונו לברכה בשם התוספתא). **ואני** אומר: דאם איתא דהכי פירושא, הא דגרסינן בירושלמי דלמא מיין דאית לה צערא הפר. מזג וחרצן לא הפר לה, דהא אמרת אין נזירות לחצאין – אהכי קאמר דמפר כולו ולא שייר אלא טומאת מת, משום דלא אפשר ליה להפר לה. ותייתי נמי עולת העוף, דהא חייל עלה אבתי נזירות לענין טומאה! **אמרי טומאת מת.** ודאי הוי נמי בכלל הפרה, משום דאית לה צערא, כדכתיב קרא "והחי יתן אל לבו", והויא עינוי נפש. **דיספדון ליה כו'.** כלומר, יספוד לאינשי כי היכי דיספדון ליה נמי. והיינו "והחי יתן אל לבו" – שישתדל לעשות עם אחרים כדי שיזכה ויעשה לו כמו כן, ולעיל מיניה כתיב "טוב ללכת אל בית אבל" וגו'. **מתני'** קונם שאני נהנה לבריות. קונם יהא עלי כל מה שאהנה מן הבריות. **אינו** יכול **להפר ויכולה ליהנות מלקט שכחה ופאה.** דלא של בריות הן אלא של הפקר. **גמ'** מדקאמר דאין יכול להפר – משמע דאין בנדר הזה עינוי נפש, משום דיכולה להתפרנס משלו. **אימא סיפא** יכולה ליהנות בלקט שכחה ופאה אבל משל בעל לא מצי אכלה. אלמא דבעל בכלל בריות הוא: ה"ג. **אמר עולא לעולם בעל לאו בכלל בריות הוא חדא ועוד קתני כו'.** ו"אין יכול להפר" דמתניתין – אב"ע קמהדר, דאין יכול להפר אליבא דב"ע, משום דלאו נדרי עינוי נפש הויין ולאו דברים שבינו לבינה. **רב נחמן אמר לעולם בעל לאו בכלל בריות.** והאי דקאמר "אין יכול להפר" – א"צ להפר קאמר. **ויכולה ליהנות בלקט כו'.** משנתגרשה קאמר, דהתם לא מציא לאיתהנויי מבעל.

איתיביה

דִּלְמָא מִיַּין דְּאִית לָהּ צַעֲרָא - הֵפֵר לָהּ, מִטּוּמְאַת מֵת דְּלֵית לָהּ צַעֲרָא - לֹא הֵפֵר לָהּ! אָמְרִי: טוּמְאַת מֵת נַמִּי אִית לָהּ צַעֲרָא, דִּכְתִיב "וְהַחַי יִתֵּן אֶל לִבּוֹ" וְתַנְיָא, הָיָה רַ' מֵאִיר אוֹמֵר: מַאי דִּכְתִיב "וְהַחַי יִתֵּן אֶל לִבּוֹ"; דְּיִסְפְּדוּן לֵיהּ, דְּיִבְכּוּן - יִבְכּוּן לֵיהּ, דְּיִקְבַּר יִקְבְּרוּנֵיהּ. **מַתְנִי'** "קוֹנָם שֶׁאֲנִי נֶהֱנֶה לַבְּרִיּוֹת" - אֵינוֹ יָכוֹל לְהָפֵר, וְיכוֹלָה הִיא לֵיהָנוֹת בְּלֶקֶט שִׁכְחָה וּבְפֵאָה. "קוֹנָם כֹּהֲנִים לְוִיִּם נֶהֱנִים לִי" - יִטְּלוּ עַל כָּרְחוֹ. "כֹּהֲנִים אֵלּוּ וּלְוִיִּם אֵלּוּ נֶהֱנִים לִי" - יִטָּלוּ אֲחֵרִים. **גְּמָ'** אַלְּמָא אֶפְשָׁר דְּמִתְזְנָה מִדִּילֵיהּ, מִכְּלָל דְּבַעַל לָאו בִּכְלַל בְּרִיּוֹת הוּא. אֵימָא סֵיפָא: יְכוֹלָה לֵיהָנוֹת בְּלֶקֶט שִׁכְחָה וּפֵאָה. אֲבָל מִדְּבַעַל - לָא אָכְלָה, אַלְּמָא בַּעַל בִּכְלַל בְּרִיּוֹת הוּא! אֲמַר עוּלָּא: לְעוֹלָם לָאו בִּכְלַל בְּרִיּוֹת הוּא, וְעוֹד: אֵין יָכוֹל לְהָפֵר - מִפְּנֵי שֶׁיְּכוֹלָה לֵיהָנוֹת בְּלֶקֶט שִׁכְחָה וּפֵאָה. רָבָא אָמַר: לְעוֹלָם בַּעַל בִּכְלַל בְּרִיּוֹת הוּא, וּמַה טַּעַם קָאָמַר, מַה טַּעַם אֵין יָכוֹל לְהָפֵר מִפְּנֵי שֶׁיְּכוֹלָה לֵיהָנוֹת בְּלֶקֶט שִׁכְחָה וּפֵאָה. ר"נ אָמַר: לְעוֹלָם בַּעַל לָאו בִּכְלַל בְּרִיּוֹת הוּא, וְהָכִי קָתָנֵי: נִתְגָּרְשָׁה - יְכוֹלָה לֵיהָנוֹת בְּלֶקֶט שִׁכְחָה וּפֵאָה.

איתיביה

יסיח דעתו מכל ענייני עצבות כמבואר בתניא קדישא ויעסוק בשמחה ובטוב לבב בהפצת היהדות בסביבתו, שזה יפעול זיכוך גם בכלי הנשמה שלו

ממכתב י"ח טבת, תש"כ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אם כן קשה, **דִּלְמָא מִיַּין דְּאִית לָהּ צַעֲרָא** – את איסור שתיית יין שיש לאשה צער בו, **הֵפֵר לָהּ** בעלה, אבל **מִטּוּמְאַת מֵת דְּלֵית לָהּ צַעֲרָא** – את האיסור להיטמאות למתים שאין בו צער, **לֹא הֵפֵר לָהּ** בעלה, וממילא גם אחרי הפרת הבעל היא מוזהרת שלא להיטמאות למתים, ואם כן לגבי טומאה אין זה נחשב חצי נזירות [שהרי חייבת להשלים את כל מנין נזירותה בטהרה], וכיון שנטמאה היא צריכה להביא את כל הקרבנות שמביא נזיר שנטמא. וכיון שהדין הוא שאינה מביאה עולת העוף, יש להוכיח מכאן שכאשר מיפר הבעל נדר שיש בו עינוי נפש, יכול הוא להפר אף את החלק שאין בו עינוי נפש.

מתרצת הגמרא, **אָמְרֵי, טוּמְאַת מֵת נַמִּי אִית לָהּ צַעֲרָא** – גם באיסור להיטמאות למתים יש עינוי נפש לאשה, משום **דִּכְתִיב** (קהלת ז ב) 'וְהַחַי יִתֵּן אֶל לִבּוֹ', **וְתַנְיָא** בברייתא, **הָיָה רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, מַאי דִּכְתִיב** 'וְהַחַי יִתֵּן אֶל לִבּוֹ' – איזה דבר צריך החי ליתן אל לבו, **דְּיִסְפְּדוּר יְסַפְּדוּן לֵיהּ** – אדם שהיה רגיל בחייו להספיד אחרים, יספידוהו אחרים לאחר מיתתו, **דְּיִכְבּוּן יִכְבּוּן לֵיהּ** – אדם שהיה בוכה על אחרים, יבכו אחרים עליו כשימות, **דְּיִקְבַּר יִקְבְּרוּנֵיהּ** – וזה שהיה רגיל להתעסק בקבורתם של אחרים, יתעסקו אחרים בקבורתו. וממילא, יש לאשה צער במה שהיא אסורה להיטמאות למתים, שאינה יכולה להתעסק בקבורת אחרים, ואם כן לא יתעסקו אחרים בקבורתה, ולכן יכול הבעל להפר אף את החלק הזה בנזירות, ואין לחשוש שמא הפר לה רק חצי נזירות.

משנה

אשה שנדרה ואמרה **קוֹנָם שֶׁאֲנִי נֶהֱנֶה לַבְּרִיּוֹת** – שכל מה שאני נהנית מהבריות יהיה עלי כקרבן, וכוונתה לאסור על עצמה ליהנות מכל הבריות, בעלה **אֵינוֹ יָכוֹל לְהָפֵר** לה, שאין זה נכלל בנדרי עינוי נפש. **וְאַף** על פי שאסרה על עצמה הנאת כל הבריות, **יְכוֹלָה הִיא לֵיהָנוֹת בְּלָקֶט שִׁכְחָה וּבְפֵאָה**, מכיון שכתוב בהם (ויקרא כג כב) 'לֶעָנִי וְלַגֵּר תַּעֲזֹב אֹתָם', ולא כתוב בהם לשון נתינה, אין בהם טובת הנאה לבעלים, אלא הבעלים עוזבים אותם בשדה והעניים באים ונוטלים אותם, ולכן אשה הנוטלת לקט שכחה ופאה אינה נהנית מהבריות, אלא הרי היא כנוטלת מההפקר.

דין נוסף שהובא במשנה, בגלל דמיונו לדין הקודם:

אדם שנדר ואמר **קוֹנָם כֹּהֲנִים לְוִיִּם נֶהֱנִים לִי** – כל מה שהכהנים והלויים יהיו נהנים משלי יהיה אסור עליהם כקרבן, הכהנים והלויים **יִטְּלוּ** תרומה ומעשר ממנו **עַל כָּרְחוֹ**, שאין הוא יכול לאסור על כל הכהנים והלויים ליטול ממנו תרומות ומעשרות. אבל אם נדר ואמר **כֹּהֲנִים אֵלּוּ וּלְוִיִּם אֵלּוּ נֶהֱנִים לִי**, שלא אסר על כל הכהנים ליהנות ממנו, אלא רק על כהנים ולויים מסוימים, **יִטְּלוּ** כהנים **אֲחֵרִים** שלא הדיר אותם, אבל הכהנים שהדירם אסורים ליטול, שהרי הוא אסר עליהם ליהנות ממנו, ונהנים הם במה שנותן את תרומותיו ומעשרותיו דוקא להם ולא לכהנים ולויים אחרים.

גמרא

הגמרא מקשה שיש סתירה במשנה מהרישא לסיפא:

ממה שאמרו במשנה שאין בעלה יכול להפר לה, **אֲלִמָּא** – מוכח שהדין הוא **שֶׁאֶפְשָׁר דְּמַתָּנָה מַדֵּילֵיהּ** – שמותר לה לקבל מזונותיה מבעלה, ולכן אינו יכול להפר נדרה, כיון שאין בנדרה עינוי נפש כי תקבל מבעלה את מזונותיה וכל צרכיה. **מַכְּלָל** – משמע מזה, **דְּכַעַל לָאו בְּכְלָל בְּרִיּוֹת הוּא** – שאין הבעל בכלל שאר הבריות, וכשאסרה על עצמה הנאת הבריות, אין בכוונתה לאסור את עצמה גם כן מבעלה, ומותרת ליהנות ממנו. **אִמְּרָא סֵיפָא** של המשנה **וְיָכוֹלָה לֵיהָנוֹת בְּלָקֶט שִׁכְחָה וּפֵאָה** – שמותר לה ליהנות בלקט שכחה ופאה שהם כהפקר, [כי אין לבעלים טובת הנאה בהם], ומשמע **אֲבָל מִדְּבַעַל לֹא אָכְלָה** – אבל אין לה רשות לאכול משל בעלה, שאילו מותרת לאכול מבעלה היתה אסורה בלקט שכחה ופאה, שהרי אינה ענייה. **אֲלִמָּא** – מוכח **שֶׁבַּעַל בְּכְלָל בְּרִיּוֹת הוּא**, שכשאסרה עצמה מהבריות כוונתה גם כן מבעלה, וקשה שיש סתירה מהרישא שמשמע שהבעל לאו בכלל בריות, לסיפא שמשמע שהבעל בכלל בריות.

תירוץ ראשון על הסתירה מהרישא לסיפא:

אָמַר עוּלָּא, שהעיקר כמו שדייקנו מהרישא, שהטעם שאין בעלה יכול להפר, מכיון **שֶׁלְּעוֹלָם** הבעל **לָאו בְּכְלָל בְּרִיּוֹת הוּא** ויכולה היא ליהנות מבעלה, ולכן אין בנדרה עינוי נפש, ומה ששנינו, ויכולה היא ליהנות מלקט שכחה ופאה, הוא טעם נוסף מדוע אין יכול בעלה להפר לה. וכך הוא הפירוש במשנה, **וְעוֹד** טעם **שֶׁאֵין** בעלה **יָכוֹל לְהָפֵר** אפילו אם הוא עני ואין לו במה לפרנסה, אף על פי כן אין בנדרה עינוי נפש **מִפְּנֵי שֶׁיְּכוֹלָה לֵיהָנוֹת בְּלָקֶט שִׁכְחָה וּפֵאָה**.

תירוץ שני על הסתירה:

רָבָא אָמַר, שהעיקר כמו שמדויק מהסיפא **שֶׁלְּעוֹלָם בַּעַל בְּכְלָל בְּרִיּוֹת הוּא** ואין היא יכולה ליהנות מבעלה, **וְמַה** שאמרו בסיפא של המשנה, ויכולה היא ליהנות בלקט שכחה ופאה **מַה טַּעַם קָאָמַר** – נתינת טעם הוא לרישא, **מַה טַּעַם אֵין** בעלה **יָכוֹל לְהָפֵר** לה, **מִפְּנֵי שֶׁיְּכוֹלָה לֵיהָנוֹת בְּלָקֶט שִׁכְחָה וּפֵאָה** ואין כאן עינוי נפש.

תירוץ שלישי על הסתירה:

רַב נַחְמָן אָמַר, לְעוֹלָם בַּעַל לָאו בְּכְלָל בְּרִיּוֹת הוּא ולכן אין בעלה יכול להפר לה, כי מותרת היא ליהנות מבעלה, ואין בנדרה עינוי נפש, **וְהָכִי קָתָנֵי** ומה שאמרו בסיפא של המשנה ויכולה היא ליהנות בלקט שכחה ופאה, אין זה הטעם מדוע אין בנדרה עינוי נפש, אלא בא התנא ללמדנו שגם אחר **שֶׁנִּתְגָּרְשָׁה**, שחוזר בעלה להיות בכלל הבריות, ואסור לה ליהנות ממנו, **יְכוֹלָה לֵיהָנוֹת בְּלָקֶט שִׁכְחָה וּפֵאָה**.

העיקר בזמן הזה בעקבות דמשיחא, שלא לילך אחר השכל וטעם ודעת, כי אם לקיים התורה והמצוות בתמימות ואמונה פשוטה באלוקי ישראל

היום יום יב טבת

כשמעמידים פנס – מתקבצים החפצים באור, כי אור ממשיך – אור מושך אליו

היום יום יג טבת

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רבא מקשה לרב נחמן ממשנה אחרת, שנתבאר בה שבעל בכלל ברריות:

אֵיתִיבֵיהּ רָבָא – הקשה רבא **לְרַב נַחְמָן**, איך יתכן לפרש את המשנה שבעל אינו בכלל ברריות ומותרת ליהנות מבעלה, **וְכִי בַּעַל לָאו בִּכְלָל בְּרִיּוֹת הוּא** – וכי הנודרת שלא תהנה מהבריות, אין כוונתה לאסור עצמה בהנאת בעלה, **וְהָתְנַן** – והרי שנינו במשנה (להלן צ:), אשה שנדרה ואמרה **נְטוּלָה אֲנִי מִן הַיְּהוּדִים** – שאסרה על עצמה הנאת תשמיש מכל היהודים, בעלה **יָפֵר חֶלְקוֹ** – יפר לעצמו, **וּתְהֵא מְשַׁמַּשְׁתּוֹ** – שמועילה הפרתו להתיר לאשתו את הנאת תשמישו, **וְאַף שבעלה הפר לה תְּהֵא נְטוּלָה מִן הַיְּהוּדִים** - אסורה היא לכל היהודים גם אחר שתתגרש, כיון שזהו נדר מדברים שבינו לבינה, אין מועילה הפרת הבעל להתיר לה איסור הנאת תשמיש שאר היהודים.

מקשה הגמרא, **וְאִי אָמְרַתְּ בַּעַל לָאו בִּכְלָל בְּרִיּוֹת הוּא** – אם תאמר שבעל אינו בכלל הברריות ואין נִדְרָה אוסרה בתשמיש בעלה, אם כן בודאי שאין כוונתה לידור מהנאת תשמיש כל היהודים, שהרי אשת איש היא וגם בלא שנדרה אסורה עליהם, אלא כוונתה לאסור על עצמה הנאה מפירותיהם של היהודים, ואם כן מה שאמרה 'נטולה אני מן היהודים', **נִדְרֵי עֵינוּי נֶפֶשׁ הֵן** כי נאסרה בכל פירות היהודים, **וְיָפֵר לָהּ לְעוֹלָם** ככל נדרי עינוי נפש שמועילה הפרתו גם אחר שתתגרש ותנשא לאחר. וכיון ששנינו במשנה שיכול להפר רק לעצמו, וכמו כל דברים שבינו לבינה, אם כן בודאי שכוונתה היתה לידור מתשמיש ולאסור גם את בעלה בכלל שאר היהודים, ומוכח מהמשנה שבעל בכלל ברריות הוא, וקשה על רב נחמן שאמר שאין בעל בכלל הברריות.

מתרצת הגמרא, **אֵימָא לָךְ** – אומר לך שלעולם בעל אינו בכלל הברריות, **וְשַׁאנִי הָכָא** שהבעל בכלל הברריות, מאחר שהלשון 'נטולת אני מהיהודים' משמע שאסרה הנאת תשמיש ולא הנאת פירות, על כרחך שגם הבעל בכלל האיסור, משום **דְּמוּכְחָא מִלְּתָא** – שיש הוכחה מתוך הנדר **דְּעַל הֵיתֵּרָא קָאָסְרָה נַפְשָׁהּ** – שכוונתה לאסור על עצמה דבר המותר לה, וכיון שכל היהודים אסורים עליה גם בלא נדרה, כוונתה לאסור גם את ההנאה מתשמיש בעלה. אבל באומרת קונם שאני נהנית לבריות, אפשר להעמיד כרב נחמן שבעל אינו בכלל הברריות, ולא נאסרת בהנאתו.

גירסת הר"ן:

הגמרא מקשה על רב נחמן מהמשנה שנטולה אני מן היהודים הבעל צריך להפר חלקו, **וְאִי אָמְרַתְּ בַּעַל לָאו בִּכְלָל בְּרִיּוֹת הוּא** – ואם תאמר שהבעל אינו בכלל הברריות, **לָמָּה לָהּ הֲפָרָה** הרי לא אסרה את תשמיש בעלה עליה, אלא רק את תשמיש שאר היהודים, וכיון שאינה אסורה בתשמיש בעלה, מדוע צריך להפר חלקו. מתרצת הגמרא, לעולם בעל אינו בכלל ברריות, **וְשַׁאנִי הָכָא** – שונה הדין כאן כשאוסרת עליה הנאת תשמיש ואומרת 'נטולה אני מן היהודים', שעל כרחך כוונתה לאסור גם את בעלה, משום **דְּמוּכְחָא מִלְּתָא דְּאַהֵיתֵּרָא קָא אָסְרָה נַפְשָׁהּ** – כי ברור הדבר שכוונת האשה הנודרת לאסור את עצמה בדבר שעד היום היה מותר לה, וכיון שכל היהודים אסורים עליה באיסור אשת איש, אם כן כוונתה בנדרה לאסור את תשמיש בעלה עליה בכלל איסור שאר היהודים.

עד כאן גירסת הר"ן.

שנינו במשנה, שאשה שנדרה ואמרה קונם שאני נהנה לבריות, **יְכוֹלָה לֵיהָנוֹת בְּלֶקֶט שִׁבְחָה וּפֵאָה**, מכיון שכתוב בהם (ויקרא כג כב) 'לֶעָנִי וְלַגֵּר תַּעֲזֹב אֹתָם', ולא כתוב בהם לשון נתינה, אין הבעלים מחלקים אותם כפי רצונם, אלא הבעלים עוזבים אותם בשדה, והנוטלת לקט שכחה ופאה הרי היא כנוטלת מההפקר:

הגמרא מקשה מדוע לא שנינו במשנה שיכולה ליהנות ממעשר עני:

וְלֹא קָתָנֵי במשנה **וּבְמַעֲשַׂר עָנִי** – שיכולה ליטול גם מעשר עני, **וְהָתְנִיָא בְּבְרַיְיתָא** – ושנינו בברייתא **וּבְמַעֲשַׂר עָנִי** – שיכולה ליהנות גם במעשר עני, וקשה שיש סתירה בין המשנה לברייתא אם מותרת ליטול מעשר עני. מתרצת הגמרא, **אָמַר רַב יוֹסֵף, לֹא קַשְׁיָא**, כי המשנה והברייתא אין הם מדברי תנא אחד, אלא דברי שני תנאים הם, **הָא** – הברייתא מדברי **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר** היא, **וְהָא** – והמשנה מדברי **רַבָּנַן** היא.

מביאה הגמרא את מחלוקת רבי אליעזר ורבנן:

דְּתַנְיָא – ששנינו במשנה (דמאי פ"ד מ"ג), **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, אף על פי** שחששו חכמים שעם הארץ לא הפריש תרומות ומעשרות מתבואתו, בשנים שנוהג מעשר עני **אֵין אָדָם צָרִיךְ לִקְרוֹת שֵׁם עַל מַעֲשַׂר עָנִי שֶׁל דְּמַאי** – אין אדם הלוקח תבואה מעם הארץ צריך להפריש עשירית מהתבואה ולקרוא לה בשם מעשר עני, אלא מפריש מהדמאי רק מעשר ראשון ותרומת מעשר.

אגרות קודש

ב"ה, כ"ב טבת, תשי"ג

[ברוקלין.

שלום וברכה!]

...בהמשך לשיחתנו כשהי' כ' כאן ובמה שדברנו אז... הטעויות שעשו בשעתו המענשעוויקעס במדינתנו לפנים בשנת תרע"ז, טעויות אשר סוף סוף הביאו לכבוש השלטון על ידי הבולשעוויקען... כאשר מפלגת הבולשעוויקען עשתה דבר שנחשב לשגיאה בעיני העם (והוא היחס אל ממשלת אשכנז דאז) שלכאורה הי' על מפלגת המענשעוויקען שאחזה ברסן הממשלה לנצל את השגיאה ולכבוש את לבבות חלק חשוב של העם ושל מפלגת הבולשעוויקען, עשתה גם היא "שגיאה" אשר מנקודת מבט רוב העם היתה לא פחותה מהשגיאה הנ"ל, היינו, שהתחברו עם באי-כח המעמד של האמידים (בורזשואזי), וכמובן אשר תו"מ הריעו הבולשעוויקען על "הבגידה" הזאת שהמענשעוויקען עברו כליל למחנה המעמד שכנגד, וממילא טוב יותר הברית עם אשכנז מאשר ברית עם מעמד הבע"ב מעמד השונא ולכן צריכה הממשלה להמסר לידי האוחזים בשיטה זו וכו'...

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י

איתיביה רבא לרב נחמן. דאמר: בעל לאו בכלל בריות הוא. **ותהא נטולה מן היהודים.** לכשתתגרש אסורה לינשא. דהכי קאמרה: ונטולה אני מן היהודים שלא אהנה מתשמישו. דהיינו דומיא ד"הנאת תשמישך עליי", ובדרב דאמר כל כי האי גוונא חייל נדרא. והשתא מיהדר ליאתויי תיובתא דרב נחמן; אי אמרת בשלמא בעל בכלל בריות הוא – אהכי יפר חלקו, דכי אמרה "נטולה אני מן היהודים" הוי בעל בכלל ואיתסר ליה מתשמיש, והוו להו דברים שבינו לבינה, ואהכי יפר כל זמן שהיא ברשותו, ולכי נפקא מיניה חיילא נדרא, כשאר דברים שבינו לבינה – היינו דקתני "ותהא נטולה מן היהודים", לכשתצא מרשותו של זה, שאינה יכולה לינשא לאחרים. **אלא אי אמרת דבעל לא הוי בכלל בריות, ותפשוט דכי אמרה "ונטולה אני מן היהודים" דלא הוי בעל בכלל,** משום דאמרינן נדרי עינוי נפש הוא הואיל ולכשתתגרש או תתאלמן לא תוכל להנשא לכל אדם – אהכי קרי ליה מהשתא עינוי נפש, אע"ג דהשתא כל זמן שהיא תחתיו אינו עינוי נפש דידה. והואיל ועינוי נפש אינון – אמאי יפר חלקו, כשתצא מתחתיו חל הנדר, ויפר לה לעולם, כשאר נדרי עינוי נפש! אלא ש"מ דבעל בכלל בריות הוא, ובנדרים שבינו לבינה הוא. מאן דפריך הכי ס"ל דאי לאו משום דבעל בכלל בריות הוא – הוה אמינא דתשמיש עינוי נפש הוא, ודלא כרב נחמן דאמר לעיל דתשמיש דברים שבינו לבינה הוא, אליבא דר' יוסי. **שאני הכא דמוכחא מילתא דעל היתרא קאסרה נפשה.** כלומר, אבעל קאסרה נפשה, משום דלדידיה היא דמשתריא. אבל לשאר עלמא לא אצטריכא למידר, דלא קא משתריא בהכי, דאשת איש היא. **והתניא כברייתא.** בהך פירקין, דבמעשר עני מצי לאיתהנויי. **ר' אליעזר אומר.** הלוקח פירות מעם הארץ בשנה השלישית, ובא לו להפריש מעשר עני – אינו צריך לקרות עליו שם מעשר עני. דלמעשר ראשון ליכא למיחש, דליתי לוי ראיה דלא יהביה עם הארץ, וליתיב ליה. ולתרומה ליכא למיחש, דלא נחשדו עמי הארץ על התרומה, דאית בה עון מיתה. ומעשר שני ליכא בשנה השלישית. אבל בתרומת מעשר מיחייב, דלא למדנו בה עון מיתה אלא מהיקשא דתרומה גדולה, והואיל ולא כתיב בה בפירוש מיתה – מש"ה לא צייתי ע"ה [להיקשא], ולא מפריש ממנה תרומת מעשר. ועל (אותו) מעשר עני אין צריך לקרות עליו אפילו שם מעשר.

וחכ"א

תוספות

אֵיתִיבֵיהּ רָבָא לְרַב נַחְמָן: וּבַעַל לָאו בְּכְלַל בְּרִיּוֹת הוּא? וְהָתְנַן: "נְטוּלָה אֲנִי מִן הַיְהוּדִים" - יָפֵר חֶלְקוֹ, וּתְהֵא מְשַׁמַּשְׁתּוֹ, וּתְהֵא נְטוּלָה מִן הַיְהוּדִים. וְאִי אָמְרַתְּ בַּעַל לָאו בְּכְלַל בְּרִיּוֹת הוּא - נִדְרֵי עִינּוּי נֶפֶשׁ הֵן, וְיָפֵר לָהּ לְעוֹלָם! אֵימָא לָךְ: שָׁאנֵי הָכָא דְּמוּכְחָא מִלְּתָא, דְּעַל הֵיתֵּרָא קָאָסְרָה נַפְשָׁהּ. "יְכוֹלָה לֵיהָנוֹת בְּלֶקֶט שִׁכְחָה וּפֵאָה". וְלָא קָתָנֵי וּבְמַעֲשַׂר עָנִי. וְהָתַנְיָא כְּבָרַיְיתָא: וּבְמַעֲשַׂר עָנִי! אֲמַר רַב יוֹסֵף: ל"ק, הָא - רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, הָא - רַבָּנַן. דְּתַנְנָן, ר"א אוֹמֵר: אֵין אָדָם צָרִיךְ לִקְרוֹת שֵׁם עַל מַעֲשַׂר עָנִי שֶׁל דְּמַאי, וחכ"א:

דנודר מיורדי הים לאחר שלשים. ויש כאן אדם שבשעת נדרו הוא מיורדי הים, ולאחר מכן קודם שלשים יום נעשה מישובי יבשה. דתלי ליה האי דינא בפלוגתא דר' ישמעאל ור' עקיבא, ולדידן קי"ל כר' עקיבא – אסור בו, כיון שהיה מיורדי הים בשעת נדרו, ובדכתיבא הא ירושלמי בהלכות הרמב"ן ז"ל בפרק "ארבעה נדרים", ובדכתיבנא לה נמי לעיל (קף ג).

וכיון דתלי ליה להאי דינא בפלוגתא דר' ישמעאל ור' עקיבא – מיניה, דכי היכי דבאותן שהיו בשעת נדרו יורדי הים ואח"כ נעשו ישובי יבשה אסור לר' עקיבא ומותר לרבי ישמעאל, הכי נמי כי הוי איפכא, דהיינו באותן בני אדם שהיו בשעת נדרו ישובי יבשה ולאחר מכן נעשו יורדי הים – אסור לר' ישמעאל ומותר לר"ע. ולפום האי פירושא דפרשי' לא אתי האי ירושלמי בגמרא דילן, דהא הכא מסקינן דנהי דבעל לאו בכלל בריות בשעה שנדרה, אפי' הכי כשנתגרשה – אסורה בו, מפני שחזר להיות בכלל בריות. אלמא לאו בתר אמירה בלחוד אזלינן. וכי תימא: רב נחמן מוקי לה למתני' כר' ישמעאל, דאזיל בתר שעה שהנדר חל בה, ומש"ה קתני דנתגרשה אסורה ליהנות מבעלה – ליתא, דהא סתם לן תנא בהאי פירקא בר"ע, דתנן לקמן: אמרה "הריני נזירה לאחר ל' יום" אע"פ שנשאת בתוך שלשים יום – אין יכול להפר. אלא ודאי, כי קתני דנתגרשה אסורה לבעלה – אפילו רבי עקיבא מודה בה. הלכך להאי פירושא גמרא דילן לא אתי כירושלמי. ונראה לי דליבא למיסמך בהא אגמרא דבני מערבא, כיון דגמרא דילן פליגא עלה. דלפום גמרין אסור בין בבני אדם שהיו בכלל לשונו בשעת הנדר, בין בבני אדם שהיו בכלל לשונו לאחר מכן. וסבריה דר' עקיבא לא קשיא אהא מלתא כלל, משום דהא מילתא תליא בלשון בני אדם, ובגמרא דילן סברינן דבכלל לשון בני אדם כולהו בכלל. ור"ע במילתיה בתר דרשא דקראי דייק ליה הכי, דלא שייך התם לשון בני אדם כלל. ובירושלמי לא סברי הכי, אלא סברי דהנודר מיורדי הים – ודאי להנהו דהוו יורדי הים בשעת עיקר נדרו קא מכוין, ומש"ה לית ליה למידק אלא לידע איזו שעה הוא עיקר נדרו, אם שעת האמירה או שעת החלות, ומש"ה אמרינן התם דתלי בפלוגתא דרבי ישמעאל ור' עקיבא. האי הוא פירושא דירושלמי, ומאן דלא מפרש ליה הכי – לא סבר ליה מידי. ובגמרא דילן סברינן דלא תליא בהא מלתא כלל אלא בלשון בני אדם, שכולן בכלל ובריית המייתינן בפ"ק דב"ב דייקא נמי הכי, דתניא התם (קף ח.): המודר הנאה מאנשי העיר, ובא אדם אחד ונשתהא עמם, כל ששהה שם שנים עשר חדש – אסור ליהנות ממנו. ומדקתני לה סתמא, משמע ודאי אפילו בא לעיר אחר שנדר אסור בו. וכ"כ הרמב"ם ז"ל סתם בפ"ט מהלכות נדרים (הלכה יז) כן נ"ל. ואפשר שהרמב"ן ז"ל לא חלק ולא הביאו בהלכותיו אלא ללמוד ממנו שאסור בבני אדם שהם בכלל לשונו בשעת אמירה, אע"פ שאינן בכלל לשונו בשעת חלות הנדר, דהאי דינא ליתיה בגמרא דילן, אבל לא לסמוך על הירושלמי בהלכתיה ובטעמיה. אי נמי, דירושלמי גופיה לאותם בני אדם שהם בכלל בשעת חלות הנדר פשיטא ליה מלשון בני אדם בגמרא דילן, אבל דנזיל אף בתר אמירה מפיק מדר"ע. **איתיביה** רבא לרב נחמן וכו' נטולה אני מן היהודים. שאסרה הנאת תשמישם עליה. ואי אמרת בעל לאו בכלל בריות הוא – למה לה הפרה? דהא איהו לא הוי בכלל איסור! **שאני** הכא דמוכחא מילתא דאהיתרא קא אסרה נפשה. לעולם בעלמא לאו בכלל בריות הוא. אבל הכא כשאוסרת עליה הנאת תשמיש, ואומרת "נטולה אני מן היהודים", ע"כ דעתה הוא שיהא בעל בכלל איסורא. דאהיתרא קאסרה נפשה, דבאיסורא למה לה למיסר? כבר אסורה ועומדת. וכיון דלית לה היתרא אלא בתשמיש בעלה ע"כ עיקר נדרה הוא לאסור הנאת תשמישו. הלכך, הכא ודאי ע"כ בעל בכלל בריות הוא, ואיכא נסחי דגרסי: ואי אמרת בעל לאו בכלל בריות הוא נדרי עינוי נפש הוא, ליפר לה לעולם. וה"פ: אי אמרת בשלמא דבעל בכלל בריות הוא, וכי אמרה "נטולה אני מן היהודים" – בעלה בכלל, איכא לפרושי דכי אמרה "נטולה אני מן היהודים" – מתשמיש קאמרה, שבאה לאסור תשמיש בעלה המותר לה עם תשמיש כל היהודים, ומש"ה יפר חלקו בלבד, ואם תתגרש – תהא נטולה מן היהודים, משום דהוו דברים שבינו לבינה שאינו מפר לאחרים, ובדאסיקנא לעיל. אלא אי אמרת דבעל לאו בכלל בריות הוא, וכי אמרה "נטולה אני מן היהודים" – אין הבעל בכלל, א"כ אי אפשר לומר דמתשמיש קאמרה, דהא בלא נדרה נמי מיתסרא בהנאת תשמישם. אלא ע"כ "נטולה אני" – מהנאת פירותיהם קאמרה, וא"כ נדרי עינוי נפש אינון – יפר לה לעולם, דהא אסיקנא בריש פירקין דמפר בין לעצמו בין לאחרים. דליבא למימר: נטולה אני מהנאת פירותיהם של יהודים בעודן שלהן קאמרה, אבל אי זבין להו בעל – מותרת בהן, דא"כ אמאי יפר חלקו? ומפרקינן: שאני הכא דמוכחא מילתא דאהיתרא קאסרה נפשה, ד"נטולה אני מן היהודים" תשמיש משמע, ולאו הנאת פירות. ונהי דבעלמא בעל לא הוי בכלל בריות – הכא הוי, משום דמוכחא מילתא דאהיתרא, דהיינו תשמיש דבעל, קאסרה נפשה. **אין** אדם צריך (לתרום תרומת מעשר) [לקרות שם על מעשר עני] של דמאי. הלוקח מעם הארץ צריך לעשר ולתרום תרומת מעשר, ונותנה לכהן. ומעשר ראשון גופיה

מעכבו

גם האנשים בעלי מוחין הנמצאים עתה, צריכים להניח שכלם ולא לילך אחרי הטעם ודעת, כי יכולים להטות על פי שכלם כו'

היום יום יב טבת

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תוספות

מעבבו לעצמו אחר שהפרישו, שהרי מותר לזרים, והמוציא מחבירו עליו הראיה שלא הפרישו עם הארץ. אבל מעשר עני – אין צריך להפריש, דסבירא ליה לרבי אליעזר דאפילו ודאי שלא הפרישו מן הכרי – אינו טובל שיהא אוכלו במיתה, הלכך אינו מפרישו מספק. **וחכ"א** קורא שם. [דאם] ודאי לא הפרישו – הוי טבל, ויהא האוכל מן הכרי במיתה, אע"פ שמתוקן לגמרי ואין צריך לתקן אלא להפריש מעשר עני. הלכך מפרישו מספק, דספקו טובל. **קסבר** ספקו אינו טובל. הוא הדין לודאי, אלא משום דבספקיה נקטינן – נקט ספקו. וכיון דספקו אינו טובל – קסבר לית בה טובת הנאה, דטובת הנאה בטובל ואינו טובל תליא, דכתיב "ולא יחללו את קדשי בני ישראל את אשר ירימו", ודרשינן דבעתידים לתרום הכתוב מדבר, ומדכתיב "לא יחלל" – משמע דטובל, [והני] דטבלי תלה הרמתן בבעלים, לומר שטובת הנאה שלהם, דכתיב "את אשר ירימו", וכמאן דכתיבא בהו נתינה דמי. הלכך דוקא בדטבלי איכא טובת הנאה לבעלים, אבל בדלא טבלי – לא. ומעשר עני, למאן דאית ליה ספקו אינו טובל – לית ביה טובת הנאה, הלכך יכולה ליהנות ממעשר עני, דהפקרא בעלמא הוא. ומאן דאמר קורא שם – קסבר ספקו טובל, דמשום הכי צריך לקרות שם, וכל שספקו טובל – אית בה טובת הנאה, דאיתיה בכלל "ולא יחללו את קדשי בני ישראל" וגו'. הלכך, כיון דאית ביה הנאה – אסור לאתהנויי, דמדידיה מתהני ולא מהפקרא. כך פירשו רבותי. ולא פירשו פלוגתא דטובל ואינו טובל במאי תליא, וראיתי מי שנדחק בפירוש זה הרבה. ובעיני נראה דמאן דסבירא ליה אינו טובל היינו טעמא – משום דסבירא ליה: אי אפשר שיהא הכרי עצמו חמור מפני מעשר עני המעורב בו, יותר ממעשר עני עצמו. דבשלמא תרומה – בדין הוא שתהא טובלת, דכיון שהיא עצמה אסורה – ראוי הוא שתאסור תערובתה, דכיון דעל כרחו צריך להרימה מן הכרי – אינה מתבטלת שם, ומש"ה אוסרת. אבל מעשר עני, שהוא עצמו מותר לזרים – היאך יהא תערובתו חמור ממנו? היינו טעמא דמאן דסבירא ליה אינו טובל. ומאן דסבירא ליה טובל – מפיק ליה טובל מדרשא, ובדתניא בפרק "יש מותרות" (ימות פו.): יכול לא יהא חייב אלא על טבל שלא הורם ממנו כל עיקר, הורם ממנו תרומה גדולה ולא הורם ממנו מעשר ראשון, מעשר ראשון ולא מעשר שני. ואפילו מעשר עני, מנין? תלמוד לומר "לא תוכל לאכול בשעריך" ולהלן הוא אומר "ואכלו בשעריך ושבעו", מה "שעריך" האמור להלן מעשר עני – אף כאן מעשר עני, ואמר רחמנא: לא תוכל. **אמר** ליה [אביי] דס"ע ספקו טובל. [אביי] אתא למדחי פירוקיה דרב יוסף, למימר דאכתי קשו מתני' ובריירתא אהדדי. דכולי עלמא ספקו טובל אבל לא מצינו למימר דכולי עלמא ספקו אינו טובל, דאם כן – מאי טעמייהו דרבנן דמצרכי לקרות שם? **לא** נחשדו עמי הארץ על מעשר עני. דודאי מפרשי ליה, כיון דלא מפסדי מידי, דהא אי בעי לעבובי – מפקרי נכסייהו וחזיא להו. **רבא** אמר. רבא אתא לפרוקי מתניתין ובריירתא דלא קשיין. משום דמתני' מיירי במעשר עני המתחלק בתוך הבית, דכיון שבעל הבית מחלקו נותנו – טובת הנאה שלו, ומשום הכי לא קתני במתני' ומעשר עני – דהא מיתסרא ביה. ובריירתא מיירי במעשר עני המתחלק בתוך הגרנות, שמניחו בגורן וכל הרוצה ליטול יטול. והתם בספרי רמי: כתיב "ונתת ללוי ליתום ולאלמנה" וכתיב "והנחת בשעריך", כאן – בימות החמה, כאן – בימות הגשמים. וה"פ: בימות החמה מניחו בגורן, וכשמגיעין יומות הגשמים – מחלקו בתוך ביתו. ואית דמפרשי איפכא: בימות הגשמים מחלקו בתוך ביתו, והנותר ממנו בימות החמה שאחר יומות הגשמים – מניחו בגורן. **אלמא** טובת הנאה אינה ממון. מדקתני דכהנים שנאסרו בהנאתו נוטלין תרומתן. **הא** רבי והא ר' יוסי בר' יהודה. רישא – ר' יוסי בר' יהודה, דס"ל דטובת הנאה אינה ממון, וסיפא – רבי, דסבירא ליה דטובת הנאה ממון. **משלם** לו דמי טבלו.

דמי חולין שבו, ודמי תרומות ומעשרות לפי טובת הנאה שיש לו בהן,

דסבירא

רש"י

וחכ"א קורא שם ואין צריך להפריש. אלא נותן עיניו בצד זה ואומר "מכאן אני נוטל", ואוכלו הוא בעצמו, דהמוציא מחבירו עליו הראיה. דאמר ישראל לעני: אייתי ראיה דלא הפרישו עם הארץ, ויהיבנא לך. והכי אמרי' בפ' בתרא דסוטה (דף מח): מעשר ראשון ומעשר עני – המע"ה. **מאי לאו מ"ד ספקו אינו טובל.** דהיינו ר"א אומר: אינו צריך לקרות שם, קסבר: אפי' במעשר עני ודאי לית ליה טובת הנאה, אלא כל עני שיבא תחילה – יטלנו בעל כרחו. והואיל דקיל כולי האי דאין ספקו טובל – איכא נמי האי קילותא דאין בה טובת הנאה. מה שאין כן בתרומה דספקה טבלה, ויש בה טובת הנאה, כדאמרינן: אומר אדם לחבירו "טול סלע זה ותן תרומתך לבן בתי כהן". ולמאן דאמר קורא שם – כולה מתניתין מתוקמא אליבא דחכמים. **אמר ליה אביי דכולי עלמא ספקו טובל כו'.** והלכך מתני' דלא קתני מעשר עני – דברי הכל היא. דכיון דספקו טובל בודאי אית ביה טובת הנאה, ואהכי אינה יכולה ליהנות ממנו. אבל בריייתא דאבלה נמי במעשר עני – לא ר' אליעזר היא ולא רבנן. **רבי אליעזר סבר לא נחשדו עמי הארץ על הפרשת מעשר שני.** דודאי מפרשי ליה, דלא איכפת להו דהדר קא אכלי ליה, דכיון דאי בעי – מפקר להו לנכסיה כו'. **רבנן סברי.** ודאי נחשדו, ולא מפרשי. והא דאמר דמפקר להו לנכסיה – הא לא עבדי, דסבר: אי מפקרנא לנכסאי – דלמא אתי איניש אחרינא וזכי בהו, הלכך נחשדו. **במעשר עני המתחלק בתוך הבית.** לאחר שהכניס תבואתו לאוצר, ולא הפריש ממנה מעשר עני בגורן, לפי שנאנס או שלא מצא עניים ליתן להם. הלכך, כי משכח עניים – מיבעי ליה למיתב להו. ובההוא מעשר, כיון דכתיב ביה נתינה – אית ביה טובת הנאה נמי, כתרומה דכתיב בה נמי נתינה: "תתנו תרומה לכהן". והא דקתני בבריייתא דיכולה ליהנות ממעשר עני – באותו המתחלק בעוד שהוא בגורן, דההוא כתיב ביה "והנחת בשעריך" – דהיינו בשעת הגורן, וההוא ליה ביה טובת הנאה, דהא איהו מנח ליה התם ושקיל ליה כל מאן דבעי, ואהכי שריא ליאתהנויי ביה. **יטלו בעל כרחו.** מתנת כהונתם, דלאו דידיה קא שקלי אלא דלהון. אלמא, מדקתני "יטלו בעל כרחו" דטובת הנאה דאית ליה – אפשר למיתן לכהן וללוי אחר שמחזיק לו טובה – לא הוי ממון, ולא מיתחזי כמאן דמיתהני מיניה. **אימא סיפא כו' יטלו אחרים.** אבל להני מצי לעכב, דלא שקלי, אלמא טובת הנאה ממון: **דרבי אומר.** משלם לו דמי טבלו, סבר דטובת הנאה שהיה שלו באותם מתנות בהאי טבל, שהיה נותן לכהן שירצה – הוי ממון, ולהכי משלם לו דמי כולו.

ורבי

1 וחכ"א: קוֹרֵא שֵׁם וְאֵין צָרִיךְ לְהַפְרִישׁ. מַאי לָאו, לְמ"ד
2 סְפֵקוֹ טוֹבֵל - קָסָבַר: אִית לֵיהּ טוֹבַת הֲנָאָה, וְכֵיוָן דְּאִית
3 לֵיהּ טוֹבַת הֲנָאָה - לָא מְהַנְּיָא. וּלְמַאן דְּאָמַר [אֵינוֹ] קוֹרֵא
4 שֵׁם - קָסָבַר: סְפֵקוֹ אֵינוֹ טוֹבֵל, וְכָל שֶׁסְּפֵקוֹ אֵינוֹ טוֹבֵל
5 - לֵית לֵיהּ טוֹבַת הֲנָאָה, וְשָׁרֵי לֵיהּ לְאִיתְהַנּוּיֵי? אֲמַר
6 לֵיהּ אַבַּיֵי: דכ"ע סְפֵקוֹ טוֹבֵל, ור' אֱלִיעֶזֶר וְרַבָּנַן בְּהָא
7 קָמִיפַּלְגִי; רַבִּי אֱלִיעֶזֶר סָבַר: לָא נָחְשְׁדוּ עַמֵּי הָאָרֶץ עַל
8 מַעֲשַׂר עָנִי, כֵּיוָן דְּאִילּוּ מַפְקַר נִכְסֵיהּ וְהֲוֵי עָנִי, וְשָׁקֵל לֵיהּ
9 הוּא - לֵית לֵיהּ פְּסִידָא. וְרַבָּנַן סְבְרִי: נִכְסֵיהּ לָא מַפְקַר
10 אִינִישׁ, דְּמִירְתַּת דִּלְמָא זָכֵי בְּהוּ אִינִישׁ אַחֲרִינָא, הִלְכָּךְ
11 נָחְשְׁדוּ. רָבָא אוֹמֵר: כָּאן בְּמַעֲשַׂר עָנִי הַמִּתְחַלֵּק בְּתוֹךְ
12 הַבַּיִת, דִּכְתִיבָא בֵּיהּ נְתִינָה, "וְנָתַתָּ לַלֵּוִי לַגֵּר" וגו', מש"ה
13 אָסוּר לֵיהּ לְאִיתְהַנּוּיֵי. כָּאן - בְּמַעֲשַׂר עָנִי הַמִּתְחַלֵּק בְּתוֹךְ
14 הַגְּרָנוֹת, כֵּיוָן דִּכְתִיב בֵּיהּ "וְהִנַּחְתָּ בִּשְׁעָרֶיךָ" - שָׁרֵי לֵיהּ
15 לְאִיתְהַנּוּיֵי. "כֹּהֲנִים וּלְוִיִּם נָהֳנִין לִי יִטְּלוּ" כו'. אַלְמָא
16 טוֹבַת הֲנָאָה אֵינָהּ מָמוֹן. אֵימָא סֵיפָא: "כֹּהֲנִים אֵלּוּ
17 וּלְוִיִּם אֵלּוּ נָהֳנִין לִי" - יִטְּלוּ אֲחֵרִים. אֲבָל לְהָנֵי -
18 לָא, אַלְמָא טוֹבַת הֲנָאָה מָמוֹן! אֲמַר רַב הוֹשַׁעְיָא:
19 לָא קַשְׁיָא; הָא - רַבִּי, וְהָא - ר' יוֹסֵי ב"ר יְהוּדָה.
20 דְּתַנְיָא: הַגּוֹנֵב טִבְלוֹ שֶׁל חֲבֵירוֹ וַאֲכָלוֹ - מְשַׁלֵּם לוֹ
21 דְּמֵי טִבְלוֹ, דִּבְרֵי רַבִּי. רַבִּי יוֹסֵי בר"י אוֹמֵר: אֵינוֹ
22 מְשַׁלֵּם אֶלָּא דְּמֵי חוּלִּין שֶׁבּוֹ. מַאי לָאו בְּהָא קָמִיפַּלְגִי,

דרבי

ורבי

החזקת לימוד התורה והפצתה, ובפרט בין הנוער, אשר בדורנו זה הוא אחד
העניינים הכי חיוניים ונוגע לקיום כללות אומתנו
ממכתב כ"ב טבת, תשט"ו

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, קוֹרֵא שֵׁם מעשר עני על עשירית מהתבואה וקובע לו מקום בצפונו או בדרומו של הכרי, **וְאֵין צָרִיךְ לְהַפְרִישׁ** את המעשר עני מהכרי. והטעם שחייב לקרוא שם מעשר עני, כי חכמים סוברים שתבואה שלא הפרישו ממנה מעשר עני, הרי היא כטבל גמור שהאוכלו חייב מיתה בידי שמים.

ומבארת הגמרא את מחלוקתם, **מַאי לָאו** – וכי לא נפרש, שלְ**מַאן דְּאָמַר** – שלרבנן הסוברים שמעשר עני **סְפֵקוֹ טוֹבֵל** – שגם בספק אם הופרש הרי הוא אסור באכילה משום טבל, **קָסָבַר אִית לֵיהּ** – סוברים שיש לו לבעל התבואה **טוֹבַת הֲנָאָה** במעשר עני, ורשאי ליתנו לכל מי שירצה, **וְכֵיוָן דְּאִית לֵיהּ** – שיש לו **טוֹבַת הֲנָאָה** במעשר עני שהפריש מתבואתו, לכן אשה שנדרה הנאה מכל הבריות, **לֵא מְהַנְיָא** – אסורה ליהנות ממעשר עני, שאם תיטול נמצאת נהנית מהאדם שהפריש את המעשר, ועוברת על נדרה.

וּלְמַאן דְּאָמַר – ולרבי אליעזר שסובר [**אֵינוֹ**] **קוֹרֵא שֵׁם** על מעשר עני של דמאי, **קָסָבַר סְפֵקוֹ** – ספק אם הפרישו מעשר עני **אֵינוֹ טוֹבֵל** – אין אוסר את התבואה משום טבל, **וְכָל שֶׁסְּפֵקוֹ אֵינוֹ טוֹבֵל, לֵית לֵיהּ טוֹבַת הֲנָאָה** – אין לו לבעלים במעשר עני אפילו טובת הנאה, שלא נתנה לו התורה זכות לתת אותו למי שירצה, אלא הרי הוא כהפקר בעלמא וכל עני הקודם ליטלו זכה בו, **וְלכן** אשה שנדרה הנאה מהברריות **שָׁרֵי לֵיהּ לְאִיתְהַנּוּיֵי** – מותר לה ליהנות וליטול מעשר עני, שאין היא נהנית מהבעלים של התבואה, אלא זוכה היא במעשר עני מההפקר. ואם כן, המשנה שאוסרת לאשה ליהנות ממעשר עני, היא כשיטת חכמים, והברייתא שמתירה היא כשיטת רבי אליעזר.

אביי מבאר את מחלוקת רבי אליעזר ורבנן באופן אחר, ולפי זה דוחה את תירוצו של רב יוסף:

אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי לרב יוסף, אפשר לומר **דְּכוּלֵּי עָלְמָא** – בין רבי אליעזר ובין חכמים סוברים, **שֶׁסְּפֵקוֹ טוֹבֵל** – ספק אם הפרישו מעשר עני, אסורה התבואה באכילה משום טבל, **וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבָּנַן בְּהָא קָמִיפַּלְגִי** – נחלקו בדבר זה, **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר סָבַר לֵא נָחְשְׁדוּ עַמֵּי הָאָרֶץ עַל מַעֲשַׂר עָנִי** – שאין עמי הארץ חשודים שלא להפריש מתבואתם מעשר עני, **כֵּיוָן דְּאִילּוּ מַפְקַר נַכְסֵיהּ וְהָוֵי עָנִי** – שאם ירצה יפקיר נכסיו ויהיה עני, **וְשָׁקַל לֵיהּ הוּא** – ויהיה רשאי ליטול לעצמו את המעשר עני שהפריש, לכן **לֵית לֵיהּ פְּסִידָא** – אין לו הפסד במה שמפריש מעשר עני, שהרי אם ירצה לעכב את המעשר עני לעצמו, יפקיר נכסיו ויעכבם, וכיון שעמי הארץ לא חשודים על זה, לכן מספק אין צריך להפריש מעשר עני. **וְרַבָּנַן סָבְרֵי שנִכְסֵיהּ לֵא מַפְקַר אִינִישׁ** – אדם לא מפקיר נכסיו, **דְּמִירְתַּת** – שמפחד **דִּלְמָא זְכֵי בְּהוּ אִינִישׁ אַחֲרִינָא** – שמא יזכה בהם אדם אחר אחרי ההפקר, ואם כן אין הם יכולים לעכב את המעשר עני לעצמם, ויש להם הפסד בהפרשתו, **וְהִלְכָּךְ נָחְשְׁדוּ** עמי הארץ על מעשר עני שמא אין הם מפרישים אותו, כדי שלא יצטרכו ליתנו לעניים, ולכן סוברים חכמים שבדמאי צריך לקרוא שם של מעשר עני. וכיון שדחה אביי את תירוצו של רב יוסף, שאין הכרח לתלות את המשנה והברייתא במחלוקת רבי אליעזר וחכמים, עדיין יש סתירה מהמשנה שמדויק ממנה שאין יכולה ליטול מעשר עני, לברייתא ששנינו בה שיכולה ליטול מעשר עני.

רבא מתרץ את הסתירה בין המשנה לברייתא באופן אחר:

רָבָא אוֹמֵר, כָּאן – במשנה ששנינו שיכולה ליהנות בלקט שכחה ופאה, ולא שנינו היתר הנאה ממעשר עני, מדובר **כְּמַעֲשַׂר עָנִי הַמִּתְחַלֵּק בְּתוֹךְ הַבַּיִת** – שמחלק לעניים את המעשר עני בתוך ביתו, שכל ימות הקיץ של השנה השלישית והשישית לשנות השמיטה, היה המעשר עני שהפריש מתבואתו מונח בשדה, וכשמגיעים ימות הגשמים מכניס את התבואה לביתו שלא תתקלקל, וכשמחלק בביתו יש לו טובת הנאה ורשאי לחלק לעניים כפי רצונו, והטעם, **דִּכְתִיבָא בֵּיהּ** – שכתוב בו במעשר עני המתחלק בבית לשון **נְתִינָה**, שנאמר (דברים כו יב) לגבי מצות נתינת מעשר עני בשנה השלישית והשישית, 'וְנָתַתָּה לַלֵּוִי לַגֵּר' וְגוֹ' לַיָּתוֹם וְלָאַלְמָנָה, וכל מקום שכתוב לשון נתינה, יש לבעלים טובת הנאה, **מִשּׁוּם הָכִי** – משום כך **אָסוּר לֵיהּ** לאשה שנדרה הנאה מהברריות **לְאִיתְהַנּוּיֵי** – ליהנות ממעשר עני זה, שכיון שיש לבעליו טובת הנאה, נמצא שהנוטלת את המעשר מבעליו, נהנית מהברריות. **כָּאן** – ומה ששנינו בברייתא שמותרת ליטול מעשר עני, מדובר **כְּמַעֲשַׂר עָנִי הַמִּתְחַלֵּק** לעניים **בְּתוֹךְ הַגָּרְנוֹת** – בגורן שדשים שם את התבואה ועושים ממנה כרי ומפרישים שם מעשר עני, וחלוקה זו היתה בימות הקיץ של השנה השלישית והשישית, **וּכֵיוָן דִּכְתִיב בֵּיהּ** – שכתוב במעשר עני זה המתחלק בגורן (דברים יד כח) 'וְהִנַּחְתָּ **בִּשְׁעָרֶיךָ**', לשון 'הנחה' משמעותו שהוא מניח את המעשר וכל עני שירצה יבוא ויטול, לכן האשה הנודרת הנאה מהברריות, **שָׁרֵי לֵיהּ** – מותר לה **לְאִיתְהַנּוּיֵי** – ליהנות ממעשר עני זה, שאין בו טובת הנאה לבעלים.

שנינו במשנה, שהאומר **כֹּהֲנִים וּלְוִיִּם** וְלִוְיִים **נָהֱנִין לִי יִטְּלוּ כּוּ'** רשאים הכהנים והלויים ליטול מתנותיהם ממנו בעל כרחו. אבל אם אמר 'כהנים אלו ולוים אלו נהנים לי', שלא אסר על כל הכהנים ליהנות ממנו, אלא רק על כהנים ולויים מסוימים, יטלו כהנים אחרים:

הגמרא מקשה סתירה במשנה מהרישא לסיפא:

ממה ששנינו במשנה שהאוסר הנאתו על כל הכהנים והלויים, הם נוטלים ממנו תרומותיו ומעשרותיו בעל כרחו, **אַלְמָא** – מוכח שהדין הוא **שטּוֹבַת הֲנָאָה** שיש לישראל בתרומה, **אֵינָהּ מָמוֹן** – אין הנאה זו חשובה כממון, שאם הנאה זו היתה חשובה ממון, לא היו יכולים הכהנים ליטול ממנו את תרומתו, כיון שאסורים הם ליהנות ממנו הנאה ממונית. מקשה הגמרא, **אֵימָא סֵיפָא** של המשנה, **כֹּהֲנִים אֵלּוּ וּלְוִיִּם אֵלּוּ נָהֱנִין לִי** – שלא אסר על כל הכהנים ליהנות ממנו, אלא רק על כהנים ולויים מסוימים, **יִטְּלוּ** כהנים **אֲחֵרִים, אֲבָל לְהָנֵי** – לאותם כהנים האסורים בהנאתו **לֵא** יתן את התרומות ומעשרות, **אַלְמָא** – מוכח שהדין הוא **שטּוֹבַת הֲנָאָה** חשובה **כְּמָמוֹן**, ולכן אסורים הכהנים המודרים ממנו הנאה, ליטול תרומתו.

הגמרא מתרצת שיש מחלוקת תנאים אם טובת הנאה ממון:

אָמַר רַב הוּשַׁעְיָא, לֵא קַשְׁיָא אין להקשות מהרישא לסיפא, כי המשנה אינה בשיטת תנא אחד, אלא **הָא רַבִּי** – הסיפא ששנינו שטובת הנאה חשובה ממון היא דעת רבי, **וְהָא רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה** – הרישא ששנינו בה שטובת הנאה אינה ממון, היא דעת רבי יוסי ברבי יהודה, שנחלקו רבי ורבי יוסי ברבי יהודה אם טובת הנאה ממון או לא. **דְּתַנְיָא** – ששנינו בברייתא, **הַגּוֹנֵב טִבְלוֹ שֶׁל חֲבֵירוֹ** – שגנב את תבואת חבירו קודם שהפרישו ממנה תרומות ומעשרות, והגנב **אֲכָלוֹ** לטבל, **מְשַׁלֵּם לוֹ דְּמֵי טִבְלוֹ** – את כל דמי הטבל **דִּבְרֵי רַבִּי, רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר**, הגנב **אֵינוֹ מְשַׁלֵּם, אֶלָּא** את **דְּמֵי חוּלִּין שֶׁבּוֹ** – שבטבל, אבל דמי התרומות ומעשרות שהיה צריך להפריש מהטבל אין משלם לו כלל. וביאר רב הושעיא, **מַאי לָאו בְּהָא קָמִיפַּלְגִי** – וכי לא נחלקו בזה,

כל אחד ואחד מישראל "בוודאי סופו לעשות תשובה . . כי לא ידח ממנו נדח"

לקוטי שיחות פרשת שמות כרך יא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

דְּרַבִּי סָבַר טוֹבַת הֲנָאָה נַחֲשֶׁבֶת מָמוֹן, וְלֵכֶן חַיָּב הַגְּנָב לְשַׁלֵּם גַּם עֲבוּר הַטּוֹבַת הַנָּאָה שֶׁיֵּשׁ לְבַעֲלִים בְּתְרוּמוֹת וּמַעֲשְׂרוֹת שֶׁבַּטֵּבֶל, וְרַבִּי יוֹסֵי בַּר רַבִּי יְהוּדָה סָבַר שֶׁהַגְּנָב פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּם לוֹ עֲבוּר טוֹבַת הַנָּאָה זוֹ, כֵּיוָן שֶׁטּוֹבַת הֲנָאָה אֵינָהּ מָמוֹן, וְלֹא הִפְסִיד לוֹ מִמָּמוֹן בְּגְנֵיבָתוֹ.

הַגְּמָרָא דּוֹחֶה שֶׁאֵין הַכְּרֵחַ שֶׁרַּבִּי וְרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה נֶחְלְקוּ אִם טוֹבַת הַנָּאָה מָמוֹן.

לֹא – אֵין הַכְּרֵחַ לוֹמַר שֶׁנֶּחְלְקוּ לְגַבֵּי גּוֹנֵב טֶבֶל אִם טוֹבַת הַנָּאָה מָמוֹן אוֹ לֹא, אֶלָּא דְּכוּלֵּי עָלְמָא בֵּין לְרַבִּי וּבֵין לְרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה טוֹבַת הֲנָאָה אֵינָהּ מָמוֹן, אֶלָּא הָכָא לְגַבֵּי גּוֹנֵב טֶבֶל וְאֹכֵל, בְּמַתָּנוֹת שֶׁלֹּא הוּרְמוּ קָא מִיפַּלְגִי – נֶחְלְקוּ הָאִם תְּרוּמוֹת וּמַעֲשְׂרוֹת שֶׁלֹּא הוּרְמוּ מֵהַטֶּבֶל, דַּנִּים עֲלֵיהֶם כְּאִילּוּ כְּבָר הֵרִימוּ אוֹתָם מֵהַטֶּבֶל, וּנְחֻשָּׁב שֶׁכְּבָר קוֹדֵם הַהַפְרָשָׁה יֵשׁ לְכֹהֲנִים זְכוּת מְמוּנִית בְּמַתָּנוֹת, וְכֵן הִיא דַּעַת רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה, וְלֵכֶן אֵין מְשַׁלֵּם לוֹ אֶת דְּמֵי הַתְּרוּמוֹת וּמַעֲשְׂרוֹת שֶׁהֵרֵי גַּם קוֹדֵם שֶׁהוּרְמוּ אֵין לְיִשְׂרָאֵל חֵלֶק בָּהֶם. וְדַעַת רַבִּי, שֶׁכְּבָר עוֹד לֹא הוּרְמוּ הַתְּרוּמוֹת וּמַעֲשְׂרוֹת הֵרֵי הֵם כְּחוּלִּין, וְאֵין לְכוֹהֲנִים חֵלֶק בּוֹ, וְלֵכֶן מְשַׁלֵּם לוֹ אֶת דְּמֵי כָּל הַטֶּבֶל.

מִקְשָׁה הַגְּמָרָא, וְאִי – וְאִם גַּם רַבִּי מוֹדֶה שֶׁטּוֹבַת הֲנָאָה אֵינָהּ מָמוֹן, מַה לִּי הוּרְמוּ הַתְּרוּמוֹת וּמַעֲשְׂרוֹת, מַה לִּי לֹא הוּרְמוּ, כְּמוֹ שֶׁאִם הוּרְמוּ אֵין לְיִשְׂרָאֵל חֵלֶק בָּהֶם שֶׁמִּמּוֹן כֹּהֲנִים הֵם, כָּךְ גַּם קוֹדֵם שֶׁהוּרְמוּ הַתְּרוּמוֹת וּמַעֲשְׂרוֹת לְיִשְׂרָאֵל יֵשׁ בָּהֶם רַק טוֹבַת הַנָּאָה, וּכֵיוָן שֶׁטּוֹבַת הַנָּאָה אֵינָהּ מָמוֹן, נִמְצָא שֶׁאֵין לְיִשְׂרָאֵל אֶלָּא אֶת הַחוּלִּין שֶׁבַּטֵּבֶל, אַךְ בְּתְרוּמוֹת וּמַעֲשְׂרוֹת שֶׁמְּעוֹרְבִים בּוֹ אֵין לוֹ כְּלָל חֵלֶק, וְאִם כֵּן מַדּוּעַ סָבַר רַבִּי שֶׁהַגְּנָב מְשַׁלֵּם לוֹ דְּמֵי כָּל הַטֶּבֶל.

הַגְּמָרָא מְבָאֵרֶת אֶת מַחְלוֹקֶת רַבִּי וְרַבִּי יוֹסֵי בַּר רַבִּי יְהוּדָה בְּאֹפֶן אַחֵר:

אֶלָּא בֵּין לְרַבִּי וּבֵין לְרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה טוֹבַת הַנָּאָה אֵינָהּ מָמוֹן, וְהַיְינוּ טַעְמָא דְּרַבִּי – וְזֶהוּ טַעְמוֹ שֶׁל רַבִּי שֶׁמְּשַׁלֵּם לוֹ דְּמֵי כָּל הַטֶּבֶל, אַף שֶׁלֹּא הִפְסִיד לְיִשְׂרָאֵל מִמָּמוֹן כְּשֶׁלְּקַח מִמֶּנּוּ אֶת הַתְּרוּמוֹת וּמַעֲשְׂרוֹת שֶׁבְּתוֹךְ הַטֶּבֶל, מִשּׁוּם שֶׁקַּנְסוּהָ רַבָּנָן לַגַּנָּב וְחִייְּבוּהוּ לְשַׁלֵּם לְיִשְׂרָאֵל אֶת דְּמֵי כָּל הַטֶּבֶל, כִּי הֵיכִי דְּלֵא לִיגְנוֹב – כְּדֵי שֶׁלֹּא יִגְנוֹב.

וְעוֹד אֶפְשָׁר לְתָרֵץ, שֶׁבֵּין לְרַבִּי וּבֵין לְרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה טוֹבַת הַנָּאָה נֶחְשֶׁבֶת מָמוֹן, וּמַעִיקַּר הַדִּין הַגְּנָב חַיָּב לְשַׁלֵּם גַּם אֶת הַטּוֹבַת הַנָּאָה שֶׁהִיא לְיִשְׂרָאֵל בְּתְרוּמוֹת וּמַעֲשְׂרוֹת, וְרַבִּי יוֹסֵי בַּר רַבִּי יְהוּדָה סָבַר שֶׁהַטַּעַם שֶׁחִייְּבוּ אֶת הַגְּנָב לְשַׁלֵּם רַק אֶת דְּמֵי הַחוּלִּין שֶׁבַּטֵּבֶל, כִּי קַנְסוּהָ רַבָּנָן לְבַעַל הַבַּיִת שֶׁהִשְׁהָה בְּבֵיתוֹ טֶבֶל, שִׁיפְסִיד אֶת דְּמֵי טוֹבַת הַהֲנָאָה שֶׁבְּתְרוּמוֹת וּמַעֲשְׂרוֹת, כִּי הֵיכִי דְּלֵא לִישְׁהֵי לְטֵיבְלֵיהּ – כְּדֵי שֶׁלֹּא יוֹסִיף לְהַשְׁהוֹת טֶבֶל בְּבֵיתוֹ, אֶלָּא יְזַדְּרֵז לְהַפְרִישׁ תְּרוּמוֹת וּמַעֲשְׂרוֹת.

רַבָּא מְתָרֵץ אֶת הַסְתִּירָה בְּמִשְׁנָה מֵהַרִּישָׁא לְסִיפָא בְּאֹפֶן אַחֵר:

רַבָּא אָמַר טוֹבַת הַנָּאָה נֶחְשֶׁבֶת מָמוֹן, וּמִכֹּל מָקוֹם כְּשֶׁאֹסֶר הַנֶּאֱתוֹ עַל כָּל הַכֹּהֲנִים יִטְּלוּ תְּרוּמָתוֹ בְּעַל כַּרְחוֹ, כִּי שֶׁאֲנִי תְּרוּמָה – שׁוֹנָה הַדִּין לְגַבֵּי תְּרוּמָה, דְּהַיְינוּ טַעְמָא [־זֶה הַטַּעַם] דְּיִטְּלוּ עַל כַּרְחוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁנִּהֲנִים מִמֶּנּוּ הַנֶּאֱתוֹ מִמּוּנִית, מִשּׁוּם דִּתְרוּמָה לֹא חֲזָיָא – אֵינָהּ רְאוּיָה אֶלָּא לַכֹּהֲנִים, וְאֵינוֹ יָכוֹל לְעַכְּבָהּ לְעַצְמוֹ, וְהָאוֹמֵר קוֹנֵם כֹּהֲנִים נֶהֱנִים לִי כֵּיוָן דְּקָא אָתֵי לְמֵיסְרָא עֲלֵיהוּ – כֵּיוָן שֶׁבָּא לֶאֱסוֹר עַל הַכֹּהֲנִים לֵיהָנוֹת מִתְּרוּמָתוֹ, שַׁוְיָא עַפְרָא בְּעַלְמָא – הֲרֵי הוּא מַחְשִׁיב אֶת הַתְּרוּמָה כְּסָתָם עָפָר, וּמַפְקִיר אֶת הַטּוֹבַת הַנֶּאֱתוֹ שֶׁיֵּשׁ לוֹ בָּהּ. וְלֵכֶן רְשָׁאִים הַכֹּהֲנִים לְבַטֵּל אֶת הַתְּרוּמָה בְּעַל כָּרְחוֹ, שֶׁהֲרֵי אֵינָם נֶהֱנִים מִמֶּנּוּ שֶׁאֵין לוֹ בְּתְרוּמָה טוֹבַת הַנֶּאֱתוֹ, וְאֶת הַתְּרוּמָה עַצְמָהּ לֹא אָסַר עֲלֵיהֶם שֶׁאֵין הִיא מִמּוּנוֹ אֶלָּא מִמּוּן הַכֹּהֲנִים.

משנה

הַמִּשְׁנָה דָּנָה בְּאִשָּׁה הָאוֹסֶרֶת אֶת הַהֲנָאָה מִמַּעֲשֵׂה יָדֶיהָ עַל קְרוֹבִיהָ, אוֹ עַל בַּעְלָהּ, הָאִם חֵל נֶדֶר אוֹ לֹא. וּבְאִם חֵל הַנֶּדֶר, הָאִם יָכוֹל הַבַּעַל לְהַפֵּר נֶדֶר זֶה, אוֹ לֹא.

אִשָּׁה הָאוֹמֶרֶת לְבַעְלָהּ, קוֹנָם שֶׁאֵינִי עוֹשָׂה עַל פִּי אַבָּא וְעַל פִּי אָבִיךָ וְעַל פִּי אָחִי וְעַל פִּי אָחִיךָ, דְּהַיְינוּ, שֶׁאֹסֶרֶת אֶת הַהֲנָאָה מִמַّעֲשֵׂה יָדֶיהָ עַל אָבִיהָ, אוֹ חֲמִיהָ, אוֹ אָחִיהָ, אוֹ גִּיסָהּ, אֵינוֹ יָכוֹל לְהָפֵר – אֵין בַּעְלָהּ יָכוֹל לְהָפֵר נֶדֶר זֶה, שֶׁהֲרֵי אֵין לָהּ עֵינוּי נֶפֶשׁ בְּזֶה שֶׁאֵינָהּ יְכוֹלָה לֵהָנוֹתָם, וְאַף אֵין בְּזֶה מִשּׁוּם דְּבָרִים שֶׁבֵּינוֹ לְבֵינָהּ.

וְאִם אָמְרָה לְבַעְלָהּ, קוֹנָם שֶׁאֵינִי עוֹשָׂה עַל פִּיךָ, דְּהַיְינוּ, שֶׁאֹסֶרֶת אֶת מַעֲשֵׂה יָדֶיהָ עַל בַּעְלָהּ, דְּעַת תַּנָּא קַמָּא, שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לְהָפֵר, מֵאַחַר שֶׁמִּשּׁוּעְבֶּדֶת הִיא לוֹ לְמַעֲשֵׂה יָדֶיהָ, וְאֵין הַנֶּדֶר חֵל.

רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, יָפֵר לָהּ אֶת נִדְרָהּ, שֶׁמָּא תַּעֲדִיף עָלָיו יוֹתֵר מִן הַשִּׁעוּר שֶׁקִּצְבוּ לָהּ חֲכָמִים, וְעוֹדֵף זֶה שֶׁלָּהּ הוּא, וְאִם לֹא יָפֵר אֶת נִדְרָהּ, יֵאָסֵר עָלָיו לֵיהָנוֹת מֵעוֹדֵף זֶה, וְעַל כֵּן יָכוֹל הוּא לְהָפֵר מִשּׁוּם דְּבָרִים שֶׁבֵּינוֹ לְבֵינָהּ.

רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי אוֹמֵר, אַף שֶׁעַתָּה אֵין הַנֶּדֶר חֵל כְּלָל, אַף לֹא לְעִנְיַן הַעְדָּפָה, יָפֵר, שֶׁמָּא יְגָרְשֶׁנָּה לְאַחַר מִכָּן, וְאַז יָחוּל הַנֶּדֶר מֵאַחַר שֶׁכְּבָר אֵינָהּ מִשּׁוּעְבֶּדֶת לוֹ, וּתְהֵי אֲסוּרָה עָלָיו, כְּלוֹמַר, יֵאָסֵר עָלָיו לְהַשִּׁיבָהּ אֵלָיו, כֵּיוָן שֶׁנֶּאֱסַר בְּמַעֲשֵׂה יָדֶיהָ, וְאֵין אָדָם יָכוֹל לְהַשְׁמֵר שֶׁלֹּא יְהֵנֶה כְּלָל מִכֹּל הַמְּלָאכוֹת שֶׁאִשְׁתּוֹ עוֹשָׂה בַּבַּיִת, וְעַל כֵּן רְשַׁאי הוּא לְהָפֵר נִדְרָהּ מֵעַתָּה, מִשּׁוּם דְּבָרִים שֶׁבֵּינוֹ לְבֵינָהּ.

גמרא

אָמַר שְׁמוּאֵל, הֲלָכָה כְּרַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי שֶׁיָּפֵר הַבַּעַל אֶת נִדְרָהּ, שֶׁמָּא יְגָרְשֶׁנָּה וְלֹא יוּכַל לְהַשִּׁיבָהּ.

מִקְשָׁה הַגְּמָרָא, לְמֵימְרָא – הָאִם יֵשׁ יְתֹכֶן לוֹמַר, דְּקָסָבַר שְׁמוּאֵל אָדָם מַקְדִּישׁ דָּבָר שֶׁלֹּא בָּא לָעוֹלָם, שֶׁהֲרֵי לְדַעַת רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי בְּהִכָּרַח צָרִיךְ לוֹמַר, שֶׁאָדָם יָכוֹל לְהַקְדִּישׁ עַתָּה דָּבָר שֶׁעֲדַיִּין אֵינוֹ קַיָּם בָּעוֹלָם, שֶׁאִם לֹא כֵּן, כֵּיצַד יָחוּל נִדְרָהּ שֶׁל הָאִשָּׁה שֶׁנּוֹדֶרֶת עַתָּה, לְאַחַר הַגֵּרוּשִׁין, הֲרֵי מִצַּד זֶה עֲדַיִּין אֵינוֹ קַיָּם בָּעוֹלָם, וְאַף מַעֲשֵׂה יָדֶיהָ עֲדַיִּין אֵינָם בָּעוֹלָם. וּכֵיוָן שֶׁשְּׁמוּאֵל נוֹקֵט לְהַלְכָּה כְּדִבְרֵי רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי, בְּהִכָּרַח שֶׁאַף הוּא סוֹבֵר כֵּן, שֶׁנִּיתָּן לְהַקְדִּישׁ דָּבָר שֶׁלֹּא בָּא לָעוֹלָם. וּרְמִינְהִי, יֵשׁ לְהַקְשׁוֹת עַל כָּךְ מִדִּבְרֵי הַמִּשְׁנָה (כתובות נח:), הָאוֹמֶרֶת שֶׁאָדָם הַמַּקְדִּישׁ אֶת מַעֲשֵׂה יְדֵי אִשְׁתּוֹ,

כאשר נמצאים בזמן הגלות, בחושך כפול ומכופל, ואף-על-פי-כן עובדת הנשמה את עבודתה מבלי להתפעל מההעלמות וההסתרים, הנה על-ידי-זה מתגלה גדלותה של הנשמה

משיחת כ"ג טבת, ה'תשי"ט

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י

ורבי יוסי סבר אינו ממון. ואינו משלם לו אלא דמי חולין שבו. **במתנות שלא הורמו קמיפלגי.** דרבי סבר: כמי שלא הורמו דמיין, ולהכי משלם לו דמי כולו. ורבי יוסי סבר: כמי שהורמו דמיין, ואינו משלם אלא דמי חולין. **ואי טובת הנאה אינה ממון.** אפילו הוויין כמי שלא הורמו – אינו משלם לו דמי טבלו, דהא לא מפסיד ליה ולא מידי. **אלא.** לעולם אימא לך דאינו ממון, והיינו טעמא דרבי: אע"ג דטובת הנאה אינה ממון – אפ' הכי משלם לו דמי כולו, משום דקנסו רבנן לגנב כי היכי דלא לגנוב. **ור' יוסי סבר.** אינו משלם אלא דמי חולין, דחדא ועוד קאמר: חדא – דטובת הנאה אינה ממון, ועוד – לדבריך דאמרת טעמא משום קנס, אדרבה, לקנסיה לבעל הבית זה. **כי היכי דלא לשחי לטיבליה.** ולעולם אכתי רישא וסיפא דמתני' דקשיא אהדדי לא מיתרץ. **רבא אמר.** לעולם לא קשיא מתניתין, וסיפא כדקתני דטובת הנאה ממון, ורישא היינו טעמא דיטלו בעל כרחו. **שאני תרומה משום דלא חזיא אלא לכהנים.** וכיון דאתי למיסרה עליהו – שוייא לההוא תרומה כעפרא בעלמא, והואיל וכעפרא הויא – לא מיתחלי בטובת הנאה, ולהכי שקלי לה בעל כרחו. **מתני'** קונם שאיני עושה על פי אבא כו' אין יכול להפר. דלא הוי לא נדרי עינוי נפש, ולא דברים שבינו לבינה. **שאיני עושה לפיך אין צריך להפר.** דלא אמרה כלום, דלאו כל כמינה לאפקועי לבעל מה דזכי ליה רחמנא. **ר' עקיבא אומר יפר שמא תעדיף עליו יותר מן הראוי לו.** כדאמרי' במס' כתובות בפ' "אף על פי" (דף סד:): ומה היא עושה לו – משקל חמש סלעים שתי ביהודה שהן עשר בגליל כו', והמותר שלה. ואותה העדפה שמעדפת, הואיל ושלה היא – אוסרת עליו אם לא יפר. **ר' יוחנן בן נורי אומר.** להכי יפר – שמא יגרשנה ותהא אסורה לחזור לו. דאותה מלאכה שעושה אחר הגירושין, כשתבא ברשותו – אסור באותה מלאכה ובכל מעשה ידיה מגירושין ואילך. וקסבר: אדם אוסר דבר שלא בא לעולם, כגון מעשה ידיה שעתידה לעשות. דלכשתבא לעולם אחר גירושין, אע"פ שלא בא לרשותו בעת שבא לעולם, דהא מגורשת היא, לכשבאה ברשותו שתנשא לו – שיהא אסור. ורבי עקיבא סבר: בהא מודינא לך דאדם אוסר דשלב"ל היכא דהוי ברשותו לאלתר כשבא לעולם, כגון העדפה. אבל אין אדם אוסר דשלב"ל אע"פ שבא לעולם אינן ברשותו אלא לאחר זמן, לכשיבא לרשותו חל עליהן איסור, כדפרשתי.

גמ'

1 דְּרַבִּי סָבַר: טוֹבַת הֲנָאָה מָמוֹן, וְרַבִּי יוֹסֵי בַּר רַבִּי
2 יְהוּדָה סָבַר: טוֹבַת הֲנָאָה אֵינָהּ מָמוֹן? לָא, דְּכוּלֵּי
3 עָלְמָא טוֹבַת הֲנָאָה אֵינָהּ מָמוֹן. אֶלָּא הָכָא בְּמִתָּנוֹת
4 שֶׁלֹּא הוּרְמוּ קָא מִיפַּלְגִי. וְאִי טוֹבַת הֲנָאָה אֵינָהּ מָמוֹן,
5 מַה לִּי הוּרְמוּ מַה לִּי לֹא הוּרְמוּ? אֶלָּא הַיְינוּ טַעְמָא
6 דְּרַבִּי: קְנָסוּהוּ רַבָּנַן לַגַּנָּב, כִּי הֵיכִי דְּלָא לִיגְנוֹב. וְרַבִּי
7 יוֹסֵי בַּר ר' יְהוּדָה סָבַר: קְנָסוּהוּ רַבָּנַן לְבַעַל הַבַּיִת, כִּי
8 הֵיכִי דְּלָא לִישְׁחֵי לְטִיבְלֵיהּ. רָבָא אָמַר: שָׁאנֵי תְּרוּמָה,
9 דְּהַיְינוּ טַעְמָא דְּיִטְּלוּ עַל כָּרְחוֹ - מִשּׁוּם דְּתְרוּמָה
10 לָא חֲזִיָא אֶלָּא לְכֹהֲנִים, וְכֵיוָן דְּקָא אָתֵי לְמֵיסְרָא
11 עֲלַיְיהוּ - שַׁוְיָא עַפְרָא בְּעָלְמָא. **מתני'** "קוֹנָם שֶׁאֵינִי
12 עוֹשֶׂה עַל פִּי אַבָּא, וְעַל פִּי אָבִיךָ, וְעַל פִּי אָחִי,
13 וְעַל פִּי אָחִיךָ" - אֵינוֹ יָכוֹל לְהָפֵר. "שֶׁאֵינִי עוֹשֶׂה
14 עַל פִּיךָ" - אֵינוֹ צָרִיךְ לְהָפֵר. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר:
15 יָפֵר, שֶׁמָּא תַּעְדִּיף עָלָיו יוֹתֵר מִן הָרָאוּי לוֹ. ר' יוֹחָנָן
16 בֶּן נוּרִי אוֹמֵר: יָפֵר, שֶׁמָּא יְגָרְשֶׁנָּה וּתְהִי אֲסוּרָה
17 עָלָיו. **גמ'** אָמַר שְׁמוּאֵל: הֲלָכָה כְּרַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי.
18 לְמֵימְרָא דְּקָסְבַר שְׁמוּאֵל אָדָם מַקְדִּישׁ דָּבָר שֶׁלֹּא
19 בָּא לָעוֹלָם? וּרְמִינְהִי: הַמַּקְדִּישׁ מַעֲשֵׂה יְדֵי אִשְׁתּוֹ

הרי

תוספות

דסבירא ליה דטובת הנאה ממון. **אינו** משלם אלא דמי חולין שבו. אבל לא דמי תרומות ומעשרות, ואפילו לפי טובת הנאה שיש לו בהן. דסבירא ליה דטובת הנאה אינה ממון. **במתנות** שלא הורמו קמיפלגי. דרבי סבר: כיון שלא הורמו תרומות ומעשרות – הוו להו כחולין שבו דלאו כמי שהורמו דמיין. ורבי יוסי סבר: כמי שהורמו דמיין, ואין לו בהם כלום, ומשום הכי אינו משלם אלא דמי חולין שבו. **מה** לי הורמו מה לי לא הורמו. דכיון דטובת הנאה אינה ממון כי לא הורמו מאי הויי? דהא פתיכי ביה תרומה ומעשר שאין לו בהן כלום. **אלא** היינו טעמא דרבי. השתא לא מיבעיא לן אי אית להו לתרוייהו טובת הנאה ממון או אינה ממון. ואי אית להו טובת הנאה אינה ממון – לרבי יוסי ברבי יהודה ניחא, ורבי היינו טעמיה: דקנסוהו רבנן לגנב לשלם טובת הנאה של תרומות ומעשרות לבעל הבית. ואי סבירא להו טובת הנאה ממון – לרבי ניחא, ורבי יוסי ברבי יהודה היינו טעמיה דאינו משלם אלא דמי חולין שבו – משום דקנסוהו רבנן שלא ישלם לו טובת הנאה שבתרומה ומעשרות. **רבא** אמר שאני תרומה. כלומר, כולה מתני' אית לה דטובת הנאה ממון. וסיפא ניחא, ד"בהנים אלו" – יטלו אחרים, ורישא היינו טעמא דיטלו בעל כרחו – משום דתרומה לא חזיא אלא לבהנים, שאי אפשר ליתנה לישראל, הלכך כיון (דמיסרה) עלייהו שויא עפרא (דאתו) בעלמא, דאפקריה להדהיא טובת הנאה שיש לו בה. **ומהא** שמעינן. שהאוסר הנאת פירות על עצמו – יכולים אחרים ליטול אותן בעל כרחו, ואינו יכול לעכב, אע"פ שיכול לישאל על נדרו, כיון דהשתא מיהא הא לא איתשיל. מיהו, היכא דאיתשיל – חייבין לשלם. דכיון דחכם עוקר הנדר מעיקרו, כיון דאיתשיל – הויין להו הנך פירי כאילו לא אתסרו עליה מעולם. וא"ת: אם כן היאך יטלו כהנים על כרחו? למה לא נחוש דלמא מיתשיל ומתהני מדידיה? לאו קושיא היא, דהתנן: המקדש האשה על תנאי שאין עליה או עליו נדרים, ונמצאו עליה או עליו נדרים – אינה מקודשת. ומדקתני אינה מקודשת – משמע שאינה מקודשת כלל, ויכולה להנשא לאחר. אע"ג דתניא התם: הלכה אצל חכם והתירה, וכן הוא שהלך אצל חכם והתירו – מקודשת. אלמא, אע"ג דמצי מיתשיל וחיילי קדושי למפרע, כל אימת דלא מיתשיל – לא חיישינן דלמא מיתשיל. הכא נמי, דאם איתשיל עבדו כהנים איסורא למפרע, כל אימת דלא איתשיל – לא חיישינן להכי, הרשב"א ז"ל. **ואני** מסתפק בזה, לפי שמשעה שאסרו על עצמו – הפקירו, וכל שזכה בו אחר – קנה, בזוכה מן ההפקר. ואע"פ שאיסור שבו הלך ע"י שאלה – קנין ממונו של זה אינו בטל. שאינו מוצא שאלה בהפקר, ומשום הכי יטלו על כרחו. דאי לא, ודאי כיון דנדרים לאיתשולי עלייהו קיימין, דמשום הכי מיקרו דבר שיש לו מתירין בפרק "הנודר מן הירק" (לעיל קף נט.) – חיישינן דלמא מיתשיל. וכי תנן אינה מקודשת – לא שתהא מותרת לינשא, אלא דינא קתני. ואפי' תימא נמי דמילתא פסיקתא קתני – היינו טעמא, משום דבדידה ליכא למיחש, דלא מקלקלה נפשה. ובדידיה לא אשכחינן בגמרא אינה מקודשת. אבל הוא שהלך אצל חכם והתירו – מקודשת, לומר שהיא מקודשת גמורה. אבל לא הלך – איכא למימר דחיישינן. כנ"ל. **מתני'** קונם שאני עושה ע"פ אבא. מה שאני עושה יהא לפי אבא בקונם. **אינו** יכול להפר. דאין אלו נדרי עינוי נפש, ולא דברים שבינו לבינה. **שאני** עושה על פיך אינו צריך להפר.

משום

גם אם ישנם טענות על-פי שכל, הנה אם התוצאה מזה היא מיעוט בהעניין דיראת שמים, בוודאי שטענות אלו הם של היצר-הרע

משיחת כ"ג טבת, ה'תשי"ט

זה שבני ישראל "משולים לכוכבים", ו"לא שינו את שמם", בא מזה שבני ישראל, צדיקים, "דומים לבוראם"

משיחת כ"ג טבת, ה'תשי"ט

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

משום דשעבודי משעבדת ליה, ולאו כל כמינה דמפקעת ליה לשעבודי'. **רבי** עקיבא אומר יפר שמא תעדיף עליו יותר מן הראוי לו. דקסבר ר"ע דהעדפה דידה היא, וחייל עלה נדרה, דהא לא משעבדא ליה, ומשום הכי צריך להפר. ומיהו, מצי מיפר משום דברים שבינו לבינה. ות"ק לא חייש להכי, משום דסבירא ליה דהעדפה נמי דידיה הוי. והאי העדפה – היינו שתעדיף על מה שפסקו לה חכמים לעשות לבעלה, דהיינו משקל חמש סלעים, כדאיתא בפרק "אע"פ" (כתובות סד:). **רבי** יוחנן בן נורי אומר יפר שמא יגרשנה ותהא אסורה לחזור לו. דסבירא ליה לר' יוחנן בן נורי כת"ק, דהעדפה נמי דבעל הויא. הלכך משום העדפה אין צריך להפר, אלא שמא יגרשנה ויהא הנדר חל. שמשגרשה אינה משועבדת לו למעשה ידיה, ותהא אסורה לחזור לו, לפי שנאסר במעשה ידיה, ואי אפשר לו ליזהר שלא תטחן ושלא תאפה וכל שאר מלאכות השנויות במשנתנו, שאשה עושה לבעלה. ות"ק פליג עליה דר' יוחנן בן נורי, אי משום דלא סבירא ליה דמהניא הפרה לכי מגרש לה, אי משום דנדר גופה כיון דהשתא לא חייל – לקמיה נמי לא חייל. ופלוגתייהו בהעדפה, אי דבעל הויא אי לא, אוקימנא לה בכתובות (קף סו.) בהעדפה שעל ידי הדחק, כדאיתא התם. **גמ'** אמר שמואל הלכה כר' יוחנן. דאמר יפר. **למימרא** דקסבר שמואל אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם. דאי לא, כיון דהשתא לא חייל נדרה – לקמיה נמי לא חייל. **ורמינהו** המקדיש מעשה ידי אשתו הרי זו עושה ואוכלת. איכא דמוקמי לה בפרק "אע"פ" (נס נח:) אפי' במעלה לה מזונות, ואפי' הכי הרשות בידה לבטל הקדשו, והרי זו עושה ואוכלת מדרב הונא, דאמר התם: יכולה אשה לומר לבעלה "איני ניזונת ואיני עושה". ומאן דפליג עליה דרב הונא התם מוקי לה למתני' בשאין מעלה לה מזונות, ומשום הכי היא עושה ואוכלת. **והמותר.** אם הקדיש מותר מעשה ידיה, דהיינו יתר על חמש סלעים ביהודה, כדאיתא התם. ר"מ אומר הקדש. מוקי לה שמואל התם [במעלה לה מזונות ואינו מעלה לה] מעה כסף, שתקנו לה חכמים תחת מותר. ור' מאיר דאמר הקדש – לאו מחיים קאמר, דהא לית ליה ביה מידי. אלא הקדש לאחר מיתה קאמר, שהבעל זכה בההוא מותר מדין ירושה. וסבירא ליה לרבי מאיר דאדם מקדיש דבר שלא בא לעולם. **רבי** יוחנן הסנדלר אומר חולין. דסבירא ליה דאין אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם. **וכי** תימא כי קאמר הלכה כרבי יוחנן בן נורי על העדפה הוא דקאמר. במאי דפליג עליה דר"ע, דאמר ר"ע יפר משום העדפה, דסבירא ליה לר"ע דהעדפה דידה הויא, ואיהו פליג עליה דמשום העדפה אין צריך להפר, דהעדפה נמי דבעל היא – בהא בלחוד הוא דאמר שמואל הלכה כרבי יוחנן בן נורי. אבל במאי דאמר יפר – לא סבירא ליה כותיה, דודאי לא צריך הפרה, דלא חייל נדרא כלל, דאין אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם. **לימא** הלכה כרבי יוחנן בן נורי בהעדפה. הכי הוה ליה למימר. דהלכה כרבי יוחנן בן נורי – סתמא לאו בהעדפה בלחוד משמע, אלא בעיקר מילתא, דאמר יפר. **אי** נמי אין הלכה כרבי עקיבא. והא אתי שפיר, דמשמע דלית הלכתא כרבי עקיבא במידי, לא במאי דאמר יפר – דהא אין צריך הפרה משום דאין אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם, ולא במאי דקאמר דהעדפה דידה הויא, דליתא, אלא דבעל הויא. **אי** נמי הלכה כתנא קמא. דאמר אין צריך להפר, דאין אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם. זהו הפירוש הנכון, אף על פי שלא פירש כן רש"י ז"ל בפרק "אע"פ". **שאני** קונמות הואיל ואדם אוסר פירות חבירו עליו. מאי קא פרכת מהקדש לקונמות? אף על גב דאין אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם – אדם אוסר דבר שלא בא לעולם. דאשכחן מילתא דאיתא בקונמות וליתא בהקדש, שהרי אע"פ שאין אדם מקדיש פירות חבירו – אדם אוסר פירות חבירו עליו. וכיון שכן – אדם אוסר נמי דבר שלא בא לעולם. דהא פירות חבירו לדידיה כדבר שלא בא לעולם דמי, דלית ליה בהו מידי. **אמר** ליה אביי בשלמא אדם אוסר פירות חבירו עליו שהרי אדם אוסר פירותיו על חבירו. אין, ודאי קושטא קאמרת דפירות חבירו כדבר שלא בא לעולם דמי. מיהו, ממקום שבאת, דאת לא משכחת בקונמות דאדם אוסר אלא היכא דהוי חד מיניהו ברשותיה, או הפירות או האדם הנאסר בהם, ומשום הכי אדם אוסר פירות חבירו עליו. דנהי שהפירות אינן ברשותו – גופיה מיהא ברשותו הוא. דכי היכי דאדם אוסר פירותיו על חבירו, אע"פ שחבירו אינו ברשותו, כיון שהפירות ברשותו – דאלמא בחד מיניהו סגי. ומהא שפיר איכא למילף דאדם אוסר דבר שלא בא לעולם, דדבר שלא בא לעולם כפירות חבירו דמי. **אלא** יאסור דבר שלא בא לעולם על חבירו. דומיא דמתניתין, שאוסרת מעשה ידיה שלא באו לעולם על בעלה – הא לא מצית למיפשט לאיסורא. אדרבה ממקום שבאת איכא למילף היתרא, שהרי אין אדם אוסר פירות חבירו על חבירו, ודבר שלא בא לעולם על חבירו – כפירות חבירו על חבירו דמי. **אלא** אמר רב הונא בריה דרב יהושע באומרת יקדשו ידי לעושיהן וכו'. מתניתין היא דמוקמא בהכי. הלכך, כיון דידים איתנהו בעולם – צריך להפר. **וכי** אמרה הכי קדשי. בתמיה, והא משתעבדין ידיה לבעלה! אפילו למאן דאמר אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם פריך, דכי האי גוונא לא מהני, דאפילו איהו לא קאמר אלא באומר בפירוש שיחול אותו דבר באותו זמן שאפשר לו לחול, כההיא דתנן: לאחר שאתגייר, לאחר שיחליץ ליך יבמיך. אבל סתמא – ודאי מהשתא משמע. ומפרקינן: דאמרה לכי מגרשה – ומשום הכי מהני, שהרי פירשה דבריה שיחול נדרה בזמן שראוי לו לחול. **השתא** מיהת לא מיגרשה וממאי דכי אמרה הכי מהניא. כלומר, תירצת למ"ד אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם, דבהאי לישנא דקאמרה – לדידיה ודאי מהני. אבל למ"ד אין אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם, אפי' אמרה הכי, היכי מהני?:

אמר

גמ' הרי זו עושה ואוכלת. לדברי הכל. ואמרינן התם במסכת כתובות בפרק "אף על פי", דבשאין מעלה לה מזונות קא מיירי. ואמרי': עושה ואוכלת פשיטא, דכיון דאין מעלה לה מזונות – ודאי עושה ואוכלת, דממאי מתפרנסת? ואמרי': סיפא איצטריכא ליה למיתני. **והמותר ר"מ אומר הקדש.** דקא סבר: אע"ג דמעשה ידיה אינו יכול להקדישן, הואיל ואינה ניזונית משלו, מ"מ מותר על מזונותיה יכול להקדיש, שיהא קדוש לאחר מיתתה. ור' יוחנן הסנדלר אומר חולין. דקסבר: אין אדם יכול להקדיש דבר שלא בא לעולם, לכשיבא לעולם לא יהא שלו אלא לאחר זמן. **ואמר שמואל.** התם: הלכה כר' יוחנן הסנדלר, דתקנו לה חכמים מעה כסף תחת מותר מעשה ידיה. דאי במעלה לה – אפילו בחייה שלו היא. וקשיא דשמואל אדשמואל. **וכי תימא כי אמר שמואל הלכה כרבי יוחנן בן נורי בהעדפה.** כלומר, הלכה כר' יוחנן ב"נ דאמר יפר, והיינו טעמא דיפר – משום העדפה, ולא משום גירושין. **לימא הלכה כרבי עקיבא.** דמוקי לטעמיה משום העדפה. אלא מדקאמר הכי – ש"מ כדאשמעינן מעיקרא, ולעולם קשיא דשמואל אדשמואל. **אלא אמר רב יוסף.** לעולם קסבר שמואל: אין אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם. **ושאני קונמות וכו'.** ה"ג: אמר לי' בשלמא אדם אוסר פירות חבירו עליו, די"ל יאסרו פירות חבירו עליו. אלא יאסור דבר שלב"ל על חבירו? שבאיזה ענין יש בו כח לכך, שהרי אין בו כח לאסור פירות חבירו על חבירו. להכי נמי פירות מעשה ידיה הויין של בעל, והיאך יכולה לאוסרן עליו, הואיל שלא באו לעולם? יקדשו ידי לעושיהן. דידים איתנהו בעולם, דהיינו אוסר פירות חבירו עליו. **ומי** מקדשן **והא משעבדן ידיה לבעל.** דהשתא הוי דומיא דאוסר פירות חבירו על חבירו. **דאמרה לכי מגרשה יקדשו.** דכל זמן שהיא ברשותו אינו אוסרתן, ואהכי אי לא מיפר מהשתא – חיילא קדושה עלייהו, ואי מגרשה והדר נסיב לה – מיתסרן עליו מעשה ידיה. **וממאי דכי אמרה הכי מהני.** ואע"ג דאיתה תחת הבעל.

אמר

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

חֲרֵי זוֹ – האשה, **עוֹשָׂה וְאוֹכֶלֶת** – כלומר, יכולה היא ליהנות ממעשה ידיה ולא חלה עליהם קדושה, מאחר שאין הבעל רשאי להקדישם. **וְהַמּוֹתָר** – אם הקדיש הבעל את הנותר ממעשה ידיה, דהיינו, מה שהיא עושה יותר מן השיעור שקצבו חכמים לכל אשה לעשות לבעלה, **רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר הֶקְדֵּשׁ** – חל הקדשו של הבעל על מותר זה, אף שהוא דבר שעדיין לא בא לעולם, **וְרַבִּי יוֹחָנָן הַסַּנְדְּלָר אוֹמֵר חוּלִּין** – כיון שלשיטתו אין אדם יכול להקדיש דבר שלא בא לעולם. **וְאָמַר שְׁמוּאֵל, הֲלָכָה כְּרַבִּי יוֹחָנָן הַסַּנְדְּלָר** שלא חל ההקדש אף על המותר, **אַלְמָא** – מוכח מכאן, שלדעת שמואל **אֵין אָדָם מַקְדִּישׁ דָּבָר שֶׁלֹּא בָּא לָעוֹלָם,** ואם כן קשה, כיצד פסק שמואל כדעת רבי יוחנן בן נורי, הסובר שאשה שאסרה את מעשה ידיה על בעלה יחול נדרה לאחר שיגרשנה, אף שבשעת הנדר היה זה דבר שלא בא לעולם.

הגמרא מביאה אפשרות ליישב קושיא זו:

וְכִי תֵּימָא – שמא נאמר, **כִּי קָאָמַר** שמואל **הֲלָכָה כְּרַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי,** לא נתכוין להכריע הלכה כמותו לענין זה שרשאי הבעל להפר את נדרי אשתו שמא יגרשנה ויחול הנדר, אלא רק **עַל הַעֲדָפָה הוּא דְּקָאָמַר** – דהיינו, שמאחר שרבי יוחנן בן נורי נקט שיפר הבעל את נדרי אשתו משום שמא יגרשנה, ולא נקט כדברי רבי עקיבא שיפר משום העדפה, יש ללמוד מדבריו שאין העדפה שייכת לבעל אלא לאשה, ובענין זה בלבד סבר שמואל כמותו, אך לענין אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם, אינו סובר כמותו.

דוחה הגמרא, אם כן, **לֵימָא** שמואל, **הֲלָכָה כְּרַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי בְּהַעֲדָפָה,** דהיינו, רק לענין זה שאין העדפה שייכת לבעל אלא לאשה. **אִי נַמִּי,** שיאמר שמואל, **הֲלָכָה כְּתַנָּא קַמָּא** הסובר שאין הבעל צריך להפר את נדר אשתו, ובהכרח שהוא סובר שהעדפה שייכת לבעל, ועל כן אין האשה יכולה להפקיע את שיעבודו. **אִי נַמִּי,** שיאמר שמואל, (**אֵין**) **הֲלָכָה כְּרַבִּי עֲקִיבָא** הסובר שהעדפה שייכת לאשה. ומכיון שנקט שמואל בדבריו 'הלכה כרבי יוחנן בן נורי' בסתמא, כוונתו לפסוק הלכה כמותו לגמרי, אף בענין זה שאדם מקדיש דבר שלא בא לעולם.

מתרצת הגמרא, **אֶלָּא אָמַר רַב יוֹסֵף,** אכן לשיטתו של שמואל אין אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם, ועל כן פסק כדברי רבי יוחנן הסנדלר, הסובר שאין הבעל יכול להקדיש את מותר מעשה ידי אשתו. אמנם **שְׁאִנִּי קוֹנָמוֹת** – לגבי נדרים שונה הדבר, ומודה שמואל שניתן להחיל נדר אף על דבר שעדיין אינו בעולם. וטעם הדבר, **הוֹאִיל וְאָדָם אוֹסֵר פֵּירוֹת חֲבֵירוֹ עָלָיו, אוֹסֵר נַמִּי דָּבָר שֶׁלֹּא בָּא לָעוֹלָם עָלָיו** – כלומר, שמצינו שדין נדר חלוק מדין הקדש, שהרי יכול אדם לאסור על עצמו בנדר את פירותיו של חבירו, אף שאינו יכול להקדיש את פירותיו של חבירו. וממילא, הדין נותן כן אף לענין לאסור דבר שלא בא לעולם, שיוכל אדם לאסור בנדר דבר שלא בא לעולם אף שאינו יכול להקדישו, שהרי פירות חבירו לגביו הם כדבר שלא בא לעולם מאחר שאין לו זכות בהם, ואף על פי כן יכול הוא לאוסרם על עצמו.

מקשה הגמרא על תירוץ זה, **אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי** לרב יוסף, **כְּשֶׁלְּמָא אָדָם אוֹסֵר פֵּירוֹת חֲבֵירוֹ עָלָיו, שֶׁהֲרֵי אָדָם אוֹסֵר פֵּירוֹתָיו עַל חֲבֵירוֹ** – דהיינו, אמת הדבר שפירות חבירו לגביו הם כדבר שלא בא לעולם, וממילא, כיון שיכול אדם לאסור על עצמו את פירות חבירו אף שאינם ברשותו, יכול הוא לאסור על עצמו אף דבר שלא בא לעולם. אמנם, דין זה לא נאמר אלא כאשר אוסר הוא את פירותיו של חבירו על עצמו, שגופו הוא ברשותו, או כאשר אוסר הוא את פירותיו על חבירו, שאף שגוף חבירו אינו ברשותו מכל מקום הפירות הם ברשותו. **אֶלָּא יֵאָסוֹר דָּבָר שֶׁלֹּא בָּא לָעוֹלָם עַל חֲבֵירוֹ, שֶׁהֲרֵי אֵין אָדָם אוֹסֵר פֵּירוֹת חֲבֵירוֹ עַל חֲבֵירוֹ** – אבל באופן שבו גם הפירות וגם גוף האדם אינם ברשותו אינו יכול לאסור, ועל כן אין אדם יכול לאסור את פירות חבירו על חבירו. וממילא, אף אינו יכול לאסור דבר שלא בא לעולם על חבירו, כיון ששניהם אינם עתה ברשותו. ואם כן קשה, כיצד יכולה האשה לאסור את מעשה ידיה על בעלה, הרי גם מעשה ידיה אינם ברשותה מאחר שלא באו לעולם, וגם גופו של בעלה אינו ברשותה.

הגמרא מתרצת באופן אחר את הסתירה בדברי שמואל:

אֶלָּא אָמַר רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, אכן, מודה שמואל שאין אדם יכול לאסור בנדר דבר שלא בא לעולם על חבירו, וטעם הדבר שיכולה האשה לאסור את מעשה ידיה על בעלה, מכיון שמדובר **בְּאוֹמֶרֶת יְקָדְּשׁוּ יָדַי לְעוֹשַׂיהֶן** – לבוראם, דהיינו, שלא הקדישה את מעשה ידיה שעדיין אינם בעולם, אלא את ידיה למלאכתם, **דְּיָדַיִם הָא אִיתְּנְהוּ בָּעוֹלָם** – וידיה הרי קיימים בעולם, ועל כן, אין אנו דנים אותה כאוסרת על בעלה דבר שלא בא לעולם, אלא כאדם האוסר על חבירו דבר הקיים ברשותו.

מקשה הגמרא, **וְכִי אָמְרָה הָכִי** – בלשון זה 'יקדשו ידי לעושיהן', **קָדְשָׁה** – האם חל ההקדש, **וְהָא מְשַׁעְבְּדָן יָדֶיהָ לַבַּעַל** – והרי עתה משועבדת היא לבעלה ואינה יכולה להקדיש כלל, והיה לה לומר שמקדישה היא את ידיה רק כאשר יפקע שיעבודו של בעלה.

מתרצת הגמרא, **דְּאָמְרָה לְכִי מִנָּרְשָׁה** – אכן, אין הכוונה שהקדישה את ידיה עתה, אלא אמרה שיקדשו ידיה כאשר תתגרש מבעלה.

מקשה הגמרא, **הַשְׁתָּא מִיהַת לֹא מִנָּרְשָׁה** – הרי עתה עדיין אינה מגורשת, **וּמַאי דְּכִי אָמְרָה הָכִי מְהַנְיָא** – ומנין שלשון זה יועיל. כלומר, אף שמקדישה היא את ידיה עצמם, וממילא, אין חסרון בכך שמעשה ידיה אינם בעולם, אמנם, כיון שעתה היא משועבדת לבעל ואינה יכולה להקדיש אלא לאחר גירושין, יש כאן חסרון של דבר שאינו בעולם, שהרי מצב זה של אחר גירושין עדיין אינו בעולם.

בשעת מתן-תורה לא נתגלה כי אם גלייא דתורה, ולעתיד יתגלו טעמי תורה, והוא עניין פנימיות התורה שתתגלה על-ידי משה, גואל אחרון, והגילוי יהיה למטה, בקרוב ממש

ממאמר כ"ג טבת, ה'תשי"ט

סוף סוף הריבוי אור ידחה רוב החושך, ויתן השם יתברך שיהיה זה בחסד וברחמים ובקרוב ממש

ממכתב י"ב טבת, תשט"ו

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מתרצת הגמרא, **אָמַר רַבִּי אִילָא**, אכן באופן כזה שמקדישה האשה את ידיה למעשיהם אין בכך חסרון מצד דבר שלא בא לעולם, אף על פי שעתה ידיה משועבדות לבעל ואינה יכולה להקדישם אלא לאחר שתתגרש, מכל מקום כיון שגוף הידים הם ברשותה לחלוטין, יכולה היא להקדיש אף את מעשה ידיה היוצאים מהם.

ומביא ראיה לדבריו מסברא, **וּמָה אִילּוּ** – מה יהא הדין באדם החפץ למכור את שדהו לחבירו עתה ולשוב ולקנותה ממנו לאחר זמן, וקודם המכירה **אוֹמֵר** הוא **לַחֲבֵירוֹ, שָׂדֶה זוּ שֶׁאֲנִי מוֹכֵר לְךָ** – דהיינו, עומד למכור לך עתה, **לְכְשֶׁאשוב וְאֶקְחֶנָּה מִמְּךָ, תִּקְדֵּישׁ** – הרי היא מקודשת, **מִי לֹא קָדְשָׁה** – ודאי שיחול הקדש זה לכשישוב ויקחנה, אף ששדה זו עומדת לצאת מרשותו, מכל מקום, כיון שעתה היא ברשותו יכול הוא להקדישה לגבי הזמן שתשוב לרשותו. וממילא אף באשה יהא הדין כן, שמאחר שגופה ברשותה יכולה היא להקדיש את מעשה ידיה לגבי הזמן שלאחר גירושיה.

רבי ירמיה דוחה את מה שאמר רבי אילא, שאשה המקדישה את מעשה ידיה שוה למקדיש שדה שאמכור לך:

מַתְקִיף לָהּ רַבִּי יִרְמְיָה, מִי דָּמֵי – כיצד ניתן לדמותם, הרי **בְּשָׂדֶה זוּ שֶׁאֲנִי מוֹכֵר לְךָ**, אף שהשדה עומדת לצאת מרשות המוכר, מכל מקום **הַשְׁתָּא בִּידֵיהּ הִיא** – עתה היא עדיין ברשותו, ועל כן יכול הוא להקדישה אף לגבי הזמן שתשוב לרשותו, אך **אִשָּׁה**, וכי **בְּיָדָהּ לְהַקְדִּישׁ מַעֲשֵׂה יָדֶיהָ** עתה, הרי משועבדת היא לבעל, ועל כן אינה יכולה להקדיש אף לגבי הזמן שלאחר גירושין.

ומוסיף רבי ירמיה, אם רצונך לדמות אשה לשדה, עליך לדמות לאופן אחר, **הָא לֹא דָּמֵי, אֶלָּא** לְאדם שמכר כבר את שדהו לחבירו וחפץ הוא לשוב ולקנותה, **וְאוֹמֵר** הוא **לַחֲבֵירוֹ, שָׂדֶה זוּ שֶׁמָּכַרְתִּי לְךָ** כבר, **לְכְשֶׁאשוב וְאֶקְחֶנָּה מִמְּךָ תִּקְדֵּישׁ, מִי קָדְשָׁה** – ודאי שבאופן כזה לא חל ההקדש, מאחר שעתה אין השדה ברשותו כלל. וממילא אף באשה הדין כן, שהרי עתה אין מעשה ידיה ברשותה כלל, ועל כן אינה יכולה להקדישם.

רב פפא דוחה את מה שאמר רבי ירמיה, שאשה המקדישה את מעשה ידיה שוה למקדיש שדה שמכרתי לך כבר:

מַתְקִיף לָהּ רַב פָּפָא, אכן צדקו דברי רבי ירמיה הסובר שלא ניתן לדמות אשה לשדה שאמכור לך, מאחר שהשדה היא עתה ברשות המוכר לחלוטין. אבל גם לא ניתן לומר כדבריו ולדמות לשדה שמכרתי כבר, **דְּמִי דָּמֵי** – כיצד ניתן לדמותם, הרי **גַּבֵּי זְבִינָא פְּסִיקָא מִילְּתַיְיהוּ** – בשדה שמכרתי לך מוחלט הדבר שאין השדה ברשות המוכר כלל, לא גוף השדה ולא פירותיה, אבל **לְגַבֵּי אִשָּׁה מִי פְּסִיקָא מִילְּתָא** – באשה אין הדבר כן, שהרי גופה לעולם הוא ברשותה.

ומוסיף רב פפא, אם רצונך לדמות אשה לשדה, עליך לדמות לאופן אחר, **הָא לֹא דָּמֵי, אֶלָּא** לְאדם שלוה מעות מחבירו ומשכן לו את שדהו, **וְאוֹמֵר** הוא **לַחֲבֵירוֹ, שָׂדֶה זוּ שֶׁמִּשְׁכַּנְתִּי לְךָ, לְכְשֶׁאֶפְדֶּנָּה מִמְּךָ תִּקְדֵּישׁ, מִי לֹא קָדְשָׁה** – ודאי חל ההקדש באופן זה, מאחר שאף בשעה שהיא ממושכנת למלוה נשאר גוף הקרקע ברשות הלוה, ועל כן יכול הוא להקדישה לגבי הזמן שיפדנה ותשוב לרשותו. וממילא אף באשה הדין כן, שמאחר שגופה לעולם הוא ברשותה, יכולה היא להקדיש אף את מעשה ידיה לגבי הזמן שלאחר גירושין.

רב שישא בריה דרב אידי דוחה את מה שאמר רב פפא, שאשה המקדישה את מעשה ידיה שוה למקדיש שדה שמשכנתי לך:

מַתְקִיף לָהּ רַב שֵׁישָׁא בְּרֵיהּ דְּרַב אִידִי, מִי דָּמֵי – כיצד ניתן לדמותם, הרי הממשכן **שָׂדֶה** לחבירו, **בְּיָדוֹ** של הלוה **לִפְדּוֹתוֹ** – שהרי יכול הוא להשיב ההלואה ובכך תשוב השדה לרשותו, ולכן יכול הוא להקדיש את השדה מעתה, כיון שכל דבר שבידו של האדם לעשותו אינו נידון במחוסר מעשה, אך **אִשָּׁה**, וכי **בְּיָדָהּ לְהִתְגָּרֵשׁ**, הרי אין הדבר נתון בידה אלא ביד בעלה, וכיון שאינה יכולה להתגרש אינה יכולה להקדיש את מעשה ידיה.

אמנם, בשונה מן הדרחיות הקודמות שבהם נחלקו האמוראים על הדין שאמרו אלו שלפניהם, רב שישא בריה דרב אידי אינו חולק על דינו של רב פפא שיכולה אשה להקדיש את מעשה ידיה, אלא שסובר שאין לדמותה למוכר שדה שמשכנתי לך, אלא לאופן שונה במקצת.

הָא לֹא דָּמְיָא, אֶלָּא לְאדם **הָאוֹמֵר לַחֲבֵירוֹ, שָׂדֶה זוּ שֶׁמִּשְׁכַּנְתִּי לְךָ** לְתקופה של **עֶשֶׂר שָׁנִים, לְכְשֶׁאֶפְדֶּנָּה מִמְּךָ תִּקְדֵּישׁ, מִי לֹא קָדְשָׁה** – ודאי קדושה היא, אף על פי שאינו יכול לפדותה עתה אלא רק בעוד עשר שנים, וממילא אף באשה הדין כן, שאף שאינה יכולה להתגרש יכולה היא להקדיש את מעשה ידיה.

רב אשי דוחה את מה שאמר רב שישא בריה דרב אידי, שאשה המקדישה את מעשה ידיה שוה למקדיש שדה שמשכנתי לך לעשר שנים:

מַתְקִיף לָהּ רַב אַשִׁי, מִי דָּמֵי – כיצד ניתן לדמותם, **הָתָם** – בממשכן שדה לעשר שנים, **קַיָּץ** – הדבר קצוב שלאחר עשר שנים תחזור השדה לבעליה, ועל כן יכול הוא להקדישה מעתה, אך **אִשָּׁה מִי אִית לָהּ קִיצּוּתָא**, הרי יתכן שלא תתגרש לעולם, ועל כן הדין נותן שלא תוכל להקדיש את מעשה ידיה.

ונמצא שהקושיא בעינה עומדת, כיצד יכולה אשה להקדיש את מעשה ידיה בעודה תחת בעלה, לשיטת הסוברים שאין אדם יכול להקדיש דבר שלא בא לעולם.

אגרות קודש

ב"ה, ג' טבת, תשי"ד
ברוקלין.

הרה"ג והרה"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ
מוה"ר אפרים אליעזר שי' הכהן

שלום וברכה!

...מה שהעיר על המובא בתניא כמו אומן המאמן את ידיו וכו', שהי' צריך עיון לדכוותי מה היא הכוונה בזה ורוצה לתרץ שזהו לבאר שאמונה היא מל' אומן את הדסה וענין החינוך וכו'.

המשך בעמוד הבא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י

אמר ר' אילא ומה אילו אומר לחברו שדה זו שאני מוכר לך. כלומר, שעדיין היא בידו להקדישה, שלא החלטתיה לך מכל וכל. **לכשאקחנה ממך.** לכשאחזור ואקחנה ממך – תקדיש. **מי לא קדשה.** מי לא חייל שם קדושה עלה לכשיקחנה מזה? הכא נמי גבי האי איתתא, כי אמרה "יקדשו ידי לעשיתן לאחר שתתגרש" – דוראי חיילא עלייהו שם קדושה. **מי דמי.** כלומר, מי דמיא מילתא דאשה למילתיה דהאי גברא? הכא האי גברא דמזבן שדה זו – אבתי בידיה היא, שעדיין לא מכרה. ודיקא נמי דקתני "שאני מוכר לך" ולא קתני "שמכרתי" – להכי יכול להקדישה לכשתחזור ותבא לרשותו. **אבל.** הא איתתא כי מקדשא מעשה ידיה, כלום יש בידה שום כח? והלכך, אף על גב דאמר גבי מוכר שדה שיכול להקדישה לכשתבא לרשותו – גבי אשה לא אמר. **אלא.** הא דאשה לא דמיא אלא לאומר כו', וכי היכי דהתם לא קדשה משום דלא קיימא שדה ברשותיה, שהרי כבר מכרה – הכא נמי לגבי הך איתתא, לא קדשי מעשה ידיה. **גבי זבינא פסיקא למילתייהו.** דגופה לפירות בידא דלוקח. **גבי אשה מי פסיקא מילתא.** מי הויא גופה לבעל? והתם גבי אשה דינא היא דתיקדוש. **הא לא דמיא אלא לאומר לחבירו שדה זו שמשכנתי לך לכשאפדנה ממך תקדיש.** דהתם, אע"ג דלא קדשה השתא – קדשה לקמיה, הכי נמי גבי אשה. **שדה בידו לפדותה.** כל אימת דבעי, אהכי מצי לאקדושה מהשתא. **אשה בידה להתגרש.** בתמיה, והואיל ואין בידה להתגרש – לא חייל הקדש אמעשה ידיה לכשתתגרש. **לאומר לחברו שדה זו שמשכנתי לך לעשר שנים וכו' מי לא קדשה.** דהשתא אין בידו לפדותה עד עשר שנים, ולכשיפדנה – קדשה, דחייל עלה קדושה מהשתא. הכא נמי גבי אשה, אף על גב דאין בידה לגרש עצמה, כי מיגרשא – חיילא קדושה על מעשה ידיה. **התם** קיץ. גבי שדה איכא זמן קצוב לעשר שנים, וכיון דאיכא זמן קצוב – דמי כאילו יש בידו לפדותה לאלתר. **אשה מי יש לה קיצותא.** לידע אימתי תתגרש.

אלא

תוספות

אמר רבי אילא ומה אילו האומר לחבירו שדה זו שאני מוכר לך לכשאקחנה ממך תקדיש מי לא קדשה. הא דפשיטא ליה לרבי אילא דכה"ג קדשה – לאו ממתני' וממתניתא שמיע ליה הכי, אלא סברא דנפשיה קאמר דוראי קדשה. ומדמי ליה הכי; דנהי דוראי סבירא ליה דטעמא דקדשה מפני שברשותו היא עכשיו, דהא כ"שמכרתי לך" – איהו גופיה מודה דלא קדשה, אפ"ה סבירא ליה ד"קונם שאני עושה לפיך" להא דמיא. דלא דמי לאומר לחבירו "שדה שמכרתי לך" דלא קדשה, משום דבזבינני פסיקא מילתא, כדאמרינן לקמן דגופא ופירא ביד לוקח. מה שאין כן אשה, דכיון דגופא בידה הוא, ומעשה ידיה היא שמוזכה בכל יום לבעל – כ"שדה זו שאני מוכר לך" עדיף מיניה, שבידו להקדיש עכשיו. קונם דאשה נמי אית ביה חד צד למעליותא טפי משדה משום דבשדה בין שעת הקדשו לשעה שיחול, דהיינו לכשיקחנה – יש זמן שהשדה יוצא מרשות מקדיש לגמרי, גופא ופירא. מה שאין כן גבי אשה שגופה לעולם ברשותה הוא. ומשום הכי סבירא ליה, דכי היכי דב"שדה זו שאני מוכר לך לכשאקחנו ממך תקדיש" קדשה, אשה נמי כי אסרה מעשה ידיה על בעלה, לכי מגרשה – חייל. כך נראה בעיני. ואפי' הכי אתקיף ליה רבי ירמיה. דלא דמי, דדלמא האי צד דאיכא בשדה למעליותא, דמצי מקדיש לה מהשתא – עדיף טפי מההוא צד דאיכא באשה, דגופה בידה הוא, דמאי נפקא מינה? כיון דלא מציא לאסור שיחול איסורה עכשיו עד שתתגרש – הא לא דמיא אלא לאומר לחבירו "שדה זו שמכרתי לך לכשאקחנה ממך תקדיש" דלא קדשה, משום שאין בידו להקדישה עכשיו, ואשה נמי דכוותה היא. **מתקיף** לה רב פפא מי דמי גבי זבינני פסיקא מילתא. נהי דוראי שפיר קא דחית, דליכא למיגמר אשה מ"שדה זו שאני מוכר לך" דלא דמיין, בדקאמרת. אפ"ה, מאי דבעית למפשט לאידך גיסא, דלא חייל קונם דידה מ"שדה זו שמכרתי לך" – ליתא. דגבי זבינני – פסיקא מילתא, דגופה דשדה ופירא ביד לוקח, ומשום הכי לא קדשה. אבל גבי אשה, כיון דגופה בידה הוא – איכא למימר דקדשה. ואדרבה, איכא למיפשט הכא דקדשה, מהאומר לחברו "שדה שמשכנתי לך לכשאפדנה ממך תקדיש" דקדשה, משום דגופא דשדה ברשות מקדיש הוא. אשה נמי דכוותה. והאי דנקט ל"כשאפדנה ממך" – משום דהקדש דמים הוא זה, ואינו מפקיע מידי שעבוד, הלכך אין ההקדש חל עד שיפדנה. וההיא דאמרינן בפרק "האומר משקלי עלי" (מלכין כא.) גבי המשכיר בית לחבירו והקדישו משכיר – הדר בו מעלה שכר להקדש, ופרכינן עלה: היכי דר ביה? במעילה קאי? כבר כתבתי בפרק "השותפין" (לעיל קף מו. ד"ה היכי) דלא קשיא, דההיא במשכיר בית סתם היא, ולא בית מיוחד. ומשום הכי מצי משכיר להקדיש, ונותן לו לשוכר בית אחר. **מתקיף** ליה רב שישא בריה דרב אידי מי דמי שדה זו בידו לפדותה. ומש"ה, כי אמר "לכשאפדנה ממך תקדיש" – קדשה, דכל שבידו – לאו כמחוסר מעשה דמי. אשה בידה להתגרש – בתמיה. וכיון שאין בידה שיחול נדרה כשתרצה, כי אמרה נמי לכי מגרשה – לא חייל. ומקשו הכא: אשה נמי בידה היא שיחול נדרה כל שעה ושעה שתרצה, דהא קיי"ל כרב הונא, דאמר: יכולה אשה שתאמר לבעלה "איני נזונית ואיני עושה"! יש לומר דרבי יוחנן בן נורי דאמר יפר – לאו משום מה שהאשה חייבת לעשות לבעלה בכל שבוע תחת מזונות קאמר, דהיינו משקל חמש סלעים ביהודה שהם עשרה סלעים בגליל. דאי משום הני בלחוד – ליכא למימר שמא יגרשנה ותהא אסורה לחזור, שהרי אפשר לבעל ליזהר ממנה בכך. אלא הכא באוסרת כל הנאה שלה על בעלה עסקינן, אפילו אותן שבע מלאכות שחייבת לעשות לו, דהיינו טוחנת ואופה ומכבסת, ובולהו אינך. והיינו דקאמר ותהא אסורה לחזור לו – שאינה יכולה לשמשו במלאכות הללו, ומהני מלאכות לא כל הימנה להפקיע עצמה, שאינן תחת מזונות, שתאמר "איני ניזונית ואיני עושה" – הלכך אין בידה להפקיע עצמה מהן שלא תעשה אותן לבעלה, אלא לאחר שתתגרש. ומשום הכי אמרינן: אשה בידה להתגרש? בתמיה. **הא** לא דמיא. פירוש: אלא אי מדמית לה – להא ודאי דמיא, לאומר לחברו "שדה זו שמשכנתי לך לעשר שנים תקדיש" – דקדשה, אף על גב דאין בידו לפדותה קודם לעשר שנים. אשה נמי, אף על גב דאין בידה להתגרש קודם – אסור. **מי** דמי התם קיץ. גבי שדה איכא קיצותא לפדותה, דהיינו לאחר שנים עשר חדש, ומשום הכי מצי מקדיש לה מעכשיו. הכא לא קיץ – גבי אשה לית ליה קיצותא, דשמא לא תתגרש. הלכך, דין הוא דלא ליהוי הקדש כי מגרשה, כיון שהקדישה בעודה תחתיו.

אלא

אָמַר ר' אִילָא: וּמָה אִילּוּ אוֹמֵר לַחֲבֵירוֹ "שָׂדֶה זוֹ שֶׁאֲנִי מוֹכֵר לְךָ, לְכְשֶׁאֶקָּחֶנָּה מִמְּךָ תִּקְדִּישׁ" מִי לָא קָדְשָׁה? מַתְקִיף לָהּ ר' יִרְמְיָה: מִי דָּמֵי? "שָׂדֶה זוֹ שֶׁאֲנִי מוֹכֵר לְךָ" - הָשְׁתָּא בִּידֵיהּ הִיא, אִשָּׁה בִּידָהּ לְהַקְדִּישׁ מַעֲשֵׂה יָדֶיהָ?! הָא לָא דָּמֵי אֶלָּא לָאוֹמֵר לַחֲבֵירוֹ "שָׂדֶה זוֹ שֶׁמָּכַרְתִּי לְךָ, לְכְשֶׁאֶקָּחֶנָּה מִמְּךָ תִּקְדִּישׁ" מִי קָדְשָׁה? מַתְקִיף לָהּ רַב פַּפָּא: מִי דָּמֵי?! גַּבֵּי זְבִינָא - פְּסִיקָא מִילְּתֵיהוּ, גַּבֵּי אִשָּׁה מִי פְּסִיקָא מִילְּתָא? הָא לָא דָּמֵי אֶלָּא לָאוֹמֵר לַחֲבֵירוֹ "שָׂדֶה זוֹ שֶׁמִּשְׁכַּנְתִּי לְךָ, לְכְשֶׁאֶפְדֶּנָּה מִמְּךָ תִּקְדִּישׁ", מִי לָא קָדְשָׁה? מַתְקִיף לָהּ רַב שֵׁישָׁא בְּרֵיהּ דְּרַב אִידִי: מִי דָּמֵי? שָׂדֶה - בְּיָדוֹ לִפְדּוֹתוֹ, אִשָּׁה בְּיָדָהּ לְהִתְגָּרֵשׁ?! הָא לָא דָּמְיָא אֶלָּא לָאוֹמֵר לַחֲבֵירוֹ "שָׂדֶה זוֹ שֶׁמִּשְׁכַּנְתִּי לְךָ לְעֶשֶׂר שָׁנִים, לְכְשֶׁאֶפְדֶּנָּה מִמְּךָ תִּקְדִּישׁ", מִי לָא קָדְשָׁה? מַתְקִיף לָהּ רַב אַשִׁי: מִי דָּמֵי?! הָתָם - קִיץ, אִשָּׁה מִי אִית לָהּ קִיצּוּתָא?!

אלא

המשך מעמוד הקודם

הנה הצע"ג שלי הוא בכוונת תיבת וכו', וכמוש"כ בהערותי. אבל גם בהנ"ל צע"ק כי זה כתוב בפירוש לעיל שם אמונה שהוא מל' רגילות וכו' ובמילא אינו מובן כ"כ מה מוסיף בהתיבות כמו אומן כו'.

בברכה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תוספות

אלא אמר רב אשי שאני קונמות דבקדושת הגוף דמיין. שהרי הן בקדושת המזבח, דכי היכי דקדשי מזבח אין להם פדיון – כך אין פדיון לקונם, שיהא מותר למי שנאסר עליו. וכיון דקונם קדושת הגוף הוא – מפקיע מידי שעבוד שהיא משועבדת לבעל, וחייל. ומשום הכי פסק שמואל כרבי יוחנן בן נורי, אע"ג דסביר ליה לשמואל דאין אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם – משום דידי אשה איתנהו בעולם, ומציא מקדשא להו בקונם שהוא מפקיע מידי שעבוד. ולקמיה פריך: אם כן מאי איריא שמא יגרשנה? הא מהשתא חייל הקדש! **דאמר** רבא הקדש. כגון עשה שורו אפותיקי לבעל חובו, והקדישו אחר כך למזבח – מפקיע אותו הקדש שעבוד המלוה, וגובה חובו ממקום אחר. והוא כשר לקרבן, ולא הוי גזל, כיון דלא הוה קני ליה אלא לגוביינא בעלמא. ודוקא קדושת הגוף, אבל קדושת דמים לבדק הבית – לא מפקעא שעבוד, כדתנן בערכין בפרק "שום היתומים" (דף כג:): מוסיף עוד דינר ופודה את הנכסים הללו וכו'. שאם הקדיש הלוה נכסיו – שמוסיף המלוה דינר על הלואתו, ופודה את הנכסים, מפני מראית העין, שלא יאמרו הקדש יוצא בלא פדיון, וגובה חובו. כך כתב רש"י זכרונו לברכה בפרק "אף על פי". אבל רבינו תם זכרונו לברכה חולק עליו, שאפילו הקדש דמים מפקיע מידי שעבוד. ואין כאן מקום להאריך. **חמץ.** ישראל שעשה חמצו אפותיקי לנברי, ועבר עליו הפסח – איסור חמץ מפקיע שעבוד הנברי, ואסור בהנאה. והא דתנן בפרק "כל שעה" (פסחים כ:): נברי שהלוה את ישראל על חמצו אחר הפסח מותר בהנאה – מוקמינן לה התם בשהרהינו אצלו, שמסרו אצלו במשכון. **ושחרור.** עשה עבדו אפותיקי ושחררו לוה – משוחרר, ומלוה גובה חובו ממקום אחר. **אי** הכי. דפקע שעבודא דבעל, למה לי שמא יגרשנה? מהשתא קדיש! **ועוד** שמא יגרשנה קאמר. מהשתא נמי קדיש, דקונם מפקיע שעבודיה דבעל. ולכשתמצא לומר דאלמוה רבנן לשעבודיה דבעל בעודה תחתיו, דשויוהו כלוקח גמור ולא כמלוה – אפ"ה יפר, שמא יגרשנה. והיינו דהתם פרק "אע"פ" פריק: אלמוה רבנן לשעבודיה, והכא לא אדכר ליה. אלא, ועוד שמא יגרשנה קאמר, ודא ודא אחת היא. וא"ת: ואי אלמוה רבנן לשעבודיה דבעל דלא ליחול השתא – הדרא קושיין לדוכתה; כיון דהשתא לא חייל, לקמיה היכי חייל? דהשתא מיהת לא מיגרשא! וי"ל: דכיון דמדינא חייל, אי לאו דאלמוה רבנן לשעבודיה, כי אלמוה – הני מילי דכל היכא דקיימא קמיה לא ליחול, אבל נתגרשה – כאילו חייל מעיקרא דמי, כיון דמדינא ראוי לחול. **מתני'** נדרה אשתו וסבור שנדרה בתו. שאמרו לו שבתו נדרה, ומתוך כך הפר או קיים. **וסבור** שנדרה בקרבן. שאמרו לו שאסרה עליה דבר אחד ואמרה שיהא כקרבן. **הרי** זה יחזור ויפר. דהקדמה או הפרה קמייתא, כיון דבטעות הוי – לא מהני ולא מידי. והכי איתא בתוספתא (פ"ז) בהדיא שאם הקים בטעות יכול להפר. דתניא התם: נדרה אשתו וקיים לה וסבור בתו נדרה, בתו וקיים לה וסבור אשתו נדרה – הרי זה יפר וכו'. **גמ'** למימרא דיניא אותה דוקא הוא. דכיון דכתיב "אותה" – משמע שיפר לשם אותה שנדרה, ולא שיטעה באשה אחרת. וקשה לי: כיון דמ"אותה" מפיק לה, תינח בהפרה דכתיב "אותה", אבל בהקמה מנלן האי דכתיבנא במתני', ואיתיה בתוספתא? וכ"ת: כיון דהקמה והפרה איתקיש, וכדאמרי ליה רבנן לר' אליעזר בפירקין דלעיל (קף עב.): אמרו לו: "אישה יקימנו ואישה יפרנו" – את שבא לכלל הקם בא לכלל הפר. ור' עקיבא נמי לקמן (קף פז:) מקיש הפרה להקמה: מה הקמה ממנו אף הפרה ממנו. וכיון דאית לן בהפרה ד"אותה" דוקא, כמאן דכתיב בהקמה דמי – לא ניחא לי. דאפילו למאן דמקיש – לאו לכל מילי איתקוש, אלא דוקא למילי דמשתמעי מדאי קרא גופיה ד"אישה יקימנו ואישה יפרנו". דהא אמרינן לעיל: חומר בהקם מבהפר, קיים בלבו – קיים, הפר בלבו – אינו מופר. ואי לכל מילי איתקוש – אמאי? אלא ודאי אפילו למאן דמקיש – לא איתקיש אלא במילי דההוא קרא גופיה, דלאו היקשא הוא אלא סמיכותא בעלמא ד"אישה יקימנו ואישה יפרנו". וכיון שכן, תינח בהפרה דכתיב "אותה", הקמה מנלן? ואפשר ד"לה" דכתיב בהקמה, כדכתיב "כי החריש לה" – כ"אותה" דמי, ומשמע דוקא. ומכאן נראה לי להלכה דכי היכי דפשיטא לעיל דבעל אינו מפר לשתי נשיו כאחת, ד"אותה" דוקא, ה"נ אינו מקיים לשתי נשיו כאחת, [ד"לה"] דוקא, וכמו שכתבתי למעלה (עג.).

והא

רש"י

אלא אמר רב אשי. לעולם באומרת "יקדשו ידי לעושיהם לכי מתגרשה", כדתריצנא לעיל, ודקאמרת: כי אמרה הכי מי מהניא? אין. **שאני קונמות.** היינו הקדש דבקדושת הגוף דמיא, דלא סגי להו בפדיון, בקדשי מזבח דאין להם פדיון. **וכדרבא דאמר הקדש כו' מפקיעין מידי שעבוד.** ובהקדש דקדושת הגוף קמיירי, שאם היה לו בהמה ועשתה אפותיקי לבעל חובו, ואחר כך הקדיש אפי' בסתם – חיילא עלה קדושת הגוף, ואין לו לבעל חובו שום שעבוד עלה. והיינו טעמא: משום דהוי דבר הראוי למזבח, דחייל עלה קדושת הגוף. אבל אם היו לו נכסים אחרים ששעבדן לבעל חובו ואח"כ הקדישן – לא פקע שיעבודיה דבעל חובו, הואיל ואין בהן אלא קדושת בדק הבית, דלאו קדושת הגוף הוא. דאתי בעל חובו וגבי ליה מהקדש, כדאמרינן במסכת ערכין (דף כג:): מוסיף עוד דינר ופודה כל הנכסים האלו. דבאותו דינר יכול לפדות אפילו שוה אלף זוז. והתם מפרש האי דינר מאי עבידתיה – גזירה שמא יאמרו הקדש יוצא בלא פדיון. וכי האי דאמרינן במסכת יבמות (דף סו:): ההיא איתתא דעיילא לגברא איצטלא דמילתא, שכיב ובעיא למישקליה בכתובתה, אתו יתמי פרסוה אמיתנא. אמר רב: קנייה מיתנא ואיתסר בהנאה, ולית ליה פדיון לעולם. **חמץ.** ישראל שלוה מן הגוי, ועשה (לו) חמצו אפותיקי לגוי, והרי הוא ברשותו של ישראל, והגיע ו' שעות – אותו ישראל חייב עליו ב"בל יראה" וב"בל ימצא". דאתי איסור חמץ ומפקע לשעבודא דגוי מיניה, וחייב לבערו. **וכן שחרור.** עשה עבדו אפותיקי ושחררו – מפקיעו מיד שעבודו של זה. והא איתתא נמי מציא לאפקועי שעבודו של זה קודם שתתגרש. **אי הכי למה לי שמא יגרשנה.** דמוקמית למתניתין שמא יגרשנה. אפי' לא רצה לגרשה – ליקדשו מהשתא! ומשני: אלמוה רבנן לשעבודא דבעל, דלא אתי הקדש ומפקע לשעבודא מיניה. **מתני' נדרה אשתו וסבור שהיא בתו.** כששמע הנדר היה סבור שבתו היא נדרה, והפר לשם בתו. **נדרה בקרבן.** לשום נדר. **בגויר.** כגון דאמרה "הריני נזירה". **הרי זה יחזור ויפר.** אפי' לאחר זמן. **גמ' למימרא.** דהאי דכתיב (במדבר ל) "כי הניא אביה אותה" – דוקא אותה הוא דבעינא שיהא מפר לשם אותה הנודרת דוקא.

והא

אֶלָּא אֲמַר רַב אַשִׁי: שָׁאנֵי קוֹנָמוֹת, דְּכִי קְדוּשַׁת הַגּוּף דָּמֵי, וְכִדְרָבָא. דְּאָמַר רָבָא: הֶקְדֵּשׁ חָמֵץ וְשִׁחְרוּר מַפְקִיעִין מִידֵי שִׁעְבּוּד. אִי הָכִי, לָמָּה לִי שֶׁמָּא יְגָרְשֶׁנָּה! תְּנֵי: וְעוֹד, שֶׁמָּא יְגָרְשֶׁנָּה. **מַתְנִי'** נָדְרָה אִשְׁתּוֹ וְסָבוּר שֶׁנָּדְרָה בִּתּוֹ, נָדְרָה בִּתּוֹ וְסָבוּר שֶׁנָּדְרָה אִשְׁתּוֹ, נָדְרָה בְּנָזִיר וְסָבוּר שֶׁנָּדְרָה בְּקָרְבָּן, נָדְרָה בְּקָרְבָּן וְסָבוּר שֶׁנָּדְרָה בְּנָזִיר, נָדְרָה מִתְּאֵנִים וְסָבוּר שֶׁנָּדְרָה מִן הָעֲנָבִים, נָדְרָה מִן הָעֲנָבִים וְסָבוּר שֶׁנָּדְרָה מִן הַתְּאֵנִים - הֲרֵי זֶה יַחֲזוֹר וְיָפֵר. **גמ'** לְמֵימְרָא דְּ"יָנִיא אוֹתָהּ" דַּוְקָא הוּא?

והא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אגרות קודש

ב"ה, כ"ח כסלו, תשי"ג
ברוקלין.

שלום וברכה!

... מ"ש במכתבו שאולי יהי' אפשר לעשות מקוה במקומו במשך הזמן בענין דנתן סאה ונטל סאה, הנה בודאי ידוע לו אשר בשנים האחרונות התחילו להחמיר בזה ביותר ואפילו בארצוה"ב, אבל תקותי שכשיהי' יותר קרוב להפועל בודאי ימצא אופנים איך לעשות מקוה ולצאת י"ח כל הדיעות מבלי ההיתר דנתן סאה ונטל סאה...

בברכה.

אֶלָּא אָמַר רַב אַשִׁי, אכן יכולה אשה להקדיש את ידיה למעשיהם אף כאשר היא תחת רשות בעלה, ואף לשיטת הסוברים שאין אדם יכול להקדיש דבר שלא בא לעולם. וטעם הדבר, **דשַׁאנִי קוֹנָמוֹת** – שונה דין קונם שניתן לאסור על ידו אף דבר המשועבד לאחרים, **דְּכִי קָדוּשַׁת הַגּוּף דָּמֵי** – שדין הקונם כדין קדשי מזבח, שאף הוא אין לו פדיון כמותם. ועל כן, כשם שאדם המקדיש למזבח את שורו המשועבד לבעל חובו, מפקיע ההקדש את השיעבוד, אף בקונם הדין כן. ועל כן יכולה האשה לאסור בקונם על בעלה את ידיה למעשיהם כבר מעתה, ולהפקיע בכך את השיעבוד שיש לו במעשה ידיה.

רב אשי מביא ראיה לדבריו, שקדשי מזבח מפקיעים מידי שיעבוד: **וְכִדְרָבָא, דְּאָמַר רָבָא הֶקְדֵּשׁ חָמֵץ וְשִׁחְרוּר מַפְקִיעִין מִידֵי שִׁעְבּוּד** – שלושה דברים אלו יש בכחם להפקיע שיעבודם של אחרים. א. הקדש – אדם המקדיש למזבח את שורו המשועבד לבעל חובו, חל ההקדש עליו ויגבה המלוה חובו ממקום אחר, ואין אנו דנים שור זה כגזול הפסול לקרבן. ב. חמץ – ישראל ששיעבד לנכרי את חמצו המונח אצלו, פקע השיעבוד כשהגיע זמן איסור חמץ, ונאסר החמץ בהנאה כדין חמץ של ישראל. ג. שחרור – אדם ששיעבד את עבדו לבעל חובו ושיחררו, מפקיע השחרור את השיעבוד, ויגבה המלוה חובו ממקום אחר.

ובכך מיישם רב אשי את הסתירה שהקשתה הגמרא בדברי שמואל, שאמנם לדעת שמואל לא ניתן להקדיש או לאסור דבר שלא בא לעולם, ועל כן נוקט הוא להלכה כדעת רבי יוחנן הסנדלר שאין הבעל יכול להקדיש את מותר מעשה ידי אשתו שיזכה בהם לאחר מותה. אמנם, שונה הדבר באשה המקדישה את ידיה למעשיהם, שמאחר שגוף הידים שייך לה ואין לבעל בהם אלא שיעבוד בלבד, יכולה היא להפקיע את שיעבודו של הבעל בקונם, שדינו כקדשי מזבח. ועל כן נוקט הוא להלכה אף כדעת רבי יוחנן בן נורי, הסובר שאשה האוסרת על בעלה את מעשה ידיה צריך הבעל להפר נדר זה, שמא יגרשנה ויאסר עליו להחזירה.

מקשה הגמרא, **אִי הָכִי, לָמָּה לִי שֶׁמָּא יְגָרְשֶׁנָּה** – אם אכן יכולה האשה להפקיע מעתה את שיעבודו של הבעל, מדוע נקט רבי יוחנן בן נורי בדבריו שצריך הבעל להפר כדי שאם יגרשנה יוכל להחזירה, היה לו לומר שיפר הבעל מאחר שכבר מעתה נאסר הוא במעשה ידיה.

מתרצת הגמרא, **תָּנֵי וְעוֹד שֶׁמָּא יְגָרְשֶׁנָּה** – יש לחלק את דברי רבי יוחנן בן נורי במשנה לשני חלקים. האחד, שיפר הבעל מאחר שיכולה היא לאסור מעתה את מעשה ידיה עליו, על ידי קונם שמפקיע מידי שיעבוד. והשני, אם תאמר שחיזקו חכמים את כחו של הבעל שלא יפקע שיעבודו על ידי קונם האשה, מכל מקום יפר, שמא יגרשנה ותהא אסורה לחזור אליו.

משנה

משנה זו עוסקת בשלושה אופנים של הפרה בטעות: א. **נָדְרָה אִשְׁתּוֹ, וְסָכוּר הִיה שֶׁנָּדְרָה כְּתוֹ**, ועל דעת כן הפר נדר זה, או **שנָדְרָה כְּתוֹ וְסָכוּר הִיה שֶׁנָּדְרָה אִשְׁתּוֹ**. ב. **נָדְרָה כְּנָזִיר** – דהיינו, שקיבלה על עצמה נזירות, וממילא נאסרה באכילת ענבים ושתיית יין, **וְסָכוּר הִיה שֶׁנָּדְרָה כְּקָרְבָּן** – דהיינו, שאסרה על עצמה ענבים ויין כאיסור קרבן, או **שנָדְרָה כְּקָרְבָּן וְסָכוּר הִיה שֶׁנָּדְרָה כְּנָזִיר**. ג. **נָדְרָה הנאה מִתְּאֵנִים, וְסָכוּר הִיה שֶׁנָּדְרָה מִן הָעֲנָבִים**, או **שנָדְרָה מִן הָעֲנָבִים וְסָכוּר הִיה שֶׁנָּדְרָה מִן הַתְּאֵנִים**. בכל שלושת אופנים אלו **הֲרֵי זֶה רַחֲזוֹר וְיָפֵר** – שמאחר שטעה באחד מעניינים אלו לא חלה הפרתו, ועליו לחזור ולהפר.

גמרא

לְמֵימְרָא דְּיָנֵיא אוֹתָהּ דַּוְקָא הוּא – כלומר, מאחר שנתבאר במשנה שאין אדם יכול להפר את נדר אשתו או בתו עד שידע מי מהם היא הנודרת, בהכרח שהמקור לכך הוא מדברי הפסוק (במדבר ל ט) 'וְאִם בְּיוֹם שְׁמֹעַ אִישָׁהּ יָנִיא אוֹתָהּ', שמתיבת 'אותה' דורשים חכמים שאין הפרתו חלה, עד שידע לשם מי הוא מפר.

אגרות קודש

ב"ה, י"ח טבת, תשי"ג
ברוקלין.

הרה"ח הוו"ח אי"א נו"נ וכו' מוה"ר פרץ שי'

שלום וברכה!

במענה על מכתבו בו מודיע שבימים הקרובים יגמור ששה סדרי משנה בעזה"י (ובטח שגורים לו גם בע"פ איזה פרקים משניות), הנה ת"ח ת"ח על בשורה טובה ומשמחת זו, וידוע עד כמה הפליג כ"ק מו"ח אדמו"ר במעלת ענין הלימוד דמשניות, ויעוין ג"כ קובץ מכתבים השני, שבשם מבואר ג"כ גודל המעלה דחזרת משניות בע"פ בהלכו ברחוב בלכתך בדרך וכו' וע"פ המבואר בכתבי האריז"ל דמשנה אותיות נשמה הנה בודאי יאיר לימוד זה את מוחו ולבו בנר ה' נשמת אדם, עד אשר יורגש תוספת אור זה גם בענינים הגשמים וכן בנוגע לבנו ומשפחתו שיחיו.

בברכה להצלחה בלימוד תוה"ק הן בנגלה וגם בתורת החסידות ולברי' הנכונה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וְהָא גַּבֵּי קְרָעִים – והרי מצינו לגבי דין קריעת הבגדים על מת, הנלמד מדוד שקרע את בגדיו כששמע על מותו של שאול ובניו, **דִּכְתִיב עַל עַל** – ובפסוק זה העוסק בקריעת דוד את בגדיו, נכתבה תיבת 'על' פעמיים, **דִּכְתִיב** (שמואל ב' א יב) **'עַל שָׁאוּל וְעַל יְהוֹנָתָן בְּנוֹ'**, ואם כן, יש ללמוד מכך שחייב אדם לקרוע את בגדיו לשם אותו המת ולא שיטעה באדם אחר, כשם שמתיבת 'אותה' אנו למדים שחייב אדם להפר את הנדר לשם אותה שנדרה, ומכל מקום שנינו בברייתא לא כן. **דתַנְיָא, אָמְרוּ לוֹ** לאדם **שֵׁמֵת אָבִיו, וְקָרַע** את בגדיו על שמועה זו, **וְאַחַר כָּךְ נִמְצָא שֶׁבְּנוֹ** הוא זה שמת, **יָצָא** יְדֵי חובת **קְרִיעָה** ואינו צריך לקרוע שנית. נמצא, שאין כוונת הכתוב בתיבת 'על' שיקרע דווקא לשם אותו מת, ומדוע לגבי הפרת נדרים סוברת המשנה שיש ללמוד מתיבת 'אותה' שיפר דווקא לשם אותה אשה.

מתרצת הגמרא, **אָמְרֵי, לֹא קַשְׁיָא** – אכן דין נדרים וקריעה שוים הם, וכשם שחייב אדם להפר לשם האשה שנדרה, כן חייב הוא לקרוע לשם המת, וטעם החילוק בין המשנה לברייתא הוא, בגלל **שהָא בִּסְתָם וְהָא בִּמְפָרֵשׁ** – דהיינו, המשנה הסוברת שכאשר הפר לאשתו ונמצא שבתו היא הנודרת אין מועילה הפרתו, עוסקת באופן כזה שאמרו לו במפורש שנדרה אשתו, ועל דעת כן הפר, ונמצא שבתו היא זו שנדרה, ובאופן כזה אף לגבי קריעה לא יצא ידי חובתו, כשאמרו לו שמת אביו וקרע על דעת כן, ונמצא שבנו הוא שמת. ומה שנתבאר בדברי הברייתא שיצא ידי חובת קריעה, היינו כשאמרו לו שמת לו מת ולא פירשו מי הוא המת, והוא סבר מעצמו שאביו הוא שמת, ונמצא שמת בנו, ובאופן כזה אף בהפרת נדרים חלה הפרתו, כשאמרו לו שנדרה אשה בתוך ביתו, וסבור שאשתו היא שנדרה והפר לה, ונודע שבתו היא הנודרת.

הגמרא מביאה ראיה שאכן יש לחלק בין סתם למפרש:

וְהָתַנְיָא – ואכן כך שנינו בברייתא, **אָמְרוּ לוֹ** לאדם **שֵׁמֵת אָבִיו, וְקָרַע** את בגדיו, **וְאַחַר כָּךְ נִמְצָא שֶׁבְּנוֹ** הוא זה שמת, **לֹא יָצָא יְדֵי קְרִיעָה** ועליו לקרוע שנית, מאחר שקרע במפורש על אביו בלבד. אמנם אם **אָמְרוּ לוֹ** לאדם **שֵׁמֵת לוֹ מֵת** ולא פירשו מי הוא המת, **וּכְסָבוּר** היה מעצמו **שאָבִיו הוּא** שמת, **וְקָרַע** את בגדיו, **וְאַחַר כָּךְ נִמְצָא שֶׁבְּנוֹ** הוא שמת, **יָצָא יְדֵי קְרִיעָה** ואינו צריך לקרוע שנית, מאחר שקרע את בגדיו בסתם, אף שטעה בלבו.

הגמרא מבארת באופן נוסף באיזה אופן מועילה קריעתו למפרע ובאיזה אופן אינה מועילה:

רַב אַשִׁי אָמַר, כָּאן כשנודע לו שבנו הוא שמת **בְּתוֹךְ כְּדֵי דִּבּוּר** לקריעתו על האב, והוא שיעור זמן שיכול תלמיד לומר לרבו שלום עליך רבי ומורי, **כָּאן** כשנודע לו שבנו הוא שמת **לְאַחַר כְּדֵי דִּבּוּר** לקריעתו על האב.

ומפרש רב אשי את דבריו, **הָא דְּקָאָמְרַתְּ יָצָא יְדֵי קְרִיעָה** – הברייתא הסוברת שיצא ידי חובת קריעה אף שסבר בטעות שאביו הוא שמת, עוסקת באופן כזה **שֶׁנִּמְצָא בְּנוֹ** – כלומר, נודע לו שבנו הוא שמת ולא אביו, **בְּתוֹךְ כְּדֵי דִּבּוּר** לקריעתו על האב, ועל כן אנו דנים אותו כאילו ממשיך הוא וקורע אף על הבן. **הָא דְּאָמַרְתְּ לֹא יָצָא יְדֵי קְרִיעָה** – הברייתא הסוברת שלא יצא ידי חובתו, עוסקת באופן כזה שנודעה לו הטעות **לְאַחַר כְּדֵי דִּבּוּר** לקריעתו על האב, ועל כן אין קריעה זו מועילה על הבן.

וממילא אף לענין נדרים הדין כן, שאם סבר שנדרה אשתו והפר לה, ונודע לו בתוך כדי דיבור להפרתו שבתו היא הנודרת, אנו דנים כאילו הפרתו נמשכת ומועילה אף על נדר בתו. אך אם נודע לו רק לאחר כדי דיבור מהפרתו, אין הפרה זו מועילה לגבי בתו ועליו להפר שנית. ובאופן כזה עוסקת המשנה הסוברת שהפרה בטעות אינה מועילה.

הגמרא מביאה ראיה, שאכן יש לחלק בין תוך כדי דיבור לאחריו:

וְהָתַנְיָא – ואכן כך שנינו בברייתא, **מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ חוֹלֶה בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ וְנִתְעַלֵּף** החולה, **וְכִמְדוּמֶה שֶׁמֵּת** – וסבר אותו אדם שמת החולה **וְקָרַע** את בגדיו, ולאחר מכן נודע שבאותה שעה עדיין חי היה **וְאַחַר כָּךְ מֵת, לֹא יָצָא יְדֵי קְרִיעָה** ועליו לקרוע שנית. **וְאָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן פַּזִּי אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי מִשּׁוּם בַּר קַפָּרָא, לֹא שָׁנוּ** שלא יצא ידי חובת קריעה, **אֶלָּא שֶׁמֵּת** החולה **לְאַחַר כְּדֵי דִּיבּוּר** מהקריעה, **אֲבָל** אם מת **בְּתוֹךְ כְּדֵי דִּיבּוּר** מהקריעה, **כְּדִבּוּר דָּמִי** – הרי זה כאילו קריעתו נמשכת אף בזמן שמת, ואינו צריך לקרוע שנית.

הגמרא פוסקת הלכה למעשה בענין תוך כדי דיבור:

וְהִילְכְתָא, תּוֹךְ כְּדֵי דִּבּוּר כְּדִבּוּר דָּמִי, ויכול אדם לחזור בו מדיבורו במשך זמן זה, **חוּץ מִמְּנַדֵּךְ** – מקלל את ה', שאם קלל וחזר בו תוך כדי דיבור אין חזרתו מועילה וחייב מיתה, **וְעוֹבֵד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים** – כגון שאמר לפסל 'אלי אתה' וחזר בו תוך כדי דיבור אין חזרתו מועילה וחייב מיתה, **וּמְקַדֵּשׁ וּמְגָרֵשׁ** – שאם קידש או גירש אשה וחפץ הוא לחזור בו בתוך כדי דיבור, אינו יכול לחזור בו.

משנה

המשנה דנה לגבי אשה שנדרה מתאנים וענבים בדיבור אחד, האם הקמת או הפרת נדר אחד גוררת גם את השני.

אשה **שאָמְרָה קוֹנָם תְּאֵנִים וַעֲנָבִים אֵלּוּ שֶׁאֲנִי טוֹעֶמֶת** – דהיינו, שאסרה על עצמה בנדר אחד אכילת תאנים וענבים, **וקַיֵּים** לה בעלה את נדרה **לְגַבֵּי תְּאֵנִים** בלבד, **כֵּוָן קַיָּים** – הרי זה כאילו קיים את כל הנדר, ואינו יכול לשוב ולהפר אף לגבי הענבים, כיון שנדר שהוקם מקצתו הוקם כולו.

אמנם אם **הֵפֵר** לה בעלה את נדרה **לְגַבֵּי תְּאֵנִים** בלבד, **אֵינוֹ מוּפָר עַד שֶׁיָּפֵר אַף לָעֲנָבִים** – אין הפרתו חלה לגבי ענבים, כיון שאין אומרים נדר שהופר מקצתו הופר כולו, וממילא לא חלה הפרתו אף לגבי התאנים, מאחר שלא ניתן להפר מחצית מן הנדר בלבד.

דינים אלו אמורים, כאשר אסרה על עצמה שני דברים בנדר אחד, אמנם אם חילקה את נדרה לשני חלקים **וְאָמְרָה קוֹנָם תְּאֵנָה שֶׁאֲנִי טוֹעֶמֶת וַעֲנָבָה שֶׁאֲנִי טוֹעֶמֶת, הֲרֵי אֵלּוּ שְׁנֵי נְדָרִים** שונים, ורשאי הבעל להפר או להקים כל אחד מהם בפני עצמו.

גמרא

מבררת הגמרא, **מַנִּי מַתְנִיתִין** – מי הוא התנא הסובר במשנתינו שאין הפרה לחצאין, **רַבִּי יִשְׁמָעֵאל**. **דְּתַנְיָא** בברייתא, נאמר בפרשת נדרים (במדבר ל יד), **'אִישָׁהּ יְקִימֶנּוּ וְאִישָׁהּ יְפֵרֶנּוּ'**, ולומדים מכך, שאשה **שאָמְרָה קוֹנָם תְּאֵנִים וַעֲנָבִים אֵלּוּ שֶׁאֲנִי טוֹעֶמֶת, וקַיֵּים** לה בעלה את נדרה **לְגַבֵּי תְּאֵנִים, כֵּוָן קַיָּים**, כיון שמלשון הפסוק 'יקימנו' אנו דורשים 'יקים ממנו', דהיינו, שאף אם קיים הבעל רק מקצת מן הנדר, קיים כולו, ואינו יכול להפר אף לגבי הענבים.

> צריך האיש אָוֶן, כלומר איש החזק בדעת עצמו, לעזוב מחשבותיו; ולא יאמר "אני אומר כך", "אני סובר כך", כי כל "אני" ומציאות הוא מקור הרע וגורם פרוד לבבות
>
> היום יום י' טבת

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י

והא גבי קרעים דכתיב על על. דמשמע שאם מתו לו שנים קרובים או שלשה, שחייב לקרוע על כל אחד בפני עצמו: על שאול ועל יהונתן בנו ועל עם ה' דהיינו פרטא. **ותניא מת אביו וקרע ואח"כ נמצא שהוא בנו.** שמת, ולא אביו – יצא ידי קריעה. ד"על" "על" לאו דוקא. הכא נמי "אותה" לאו דוקא. **כאן בסתם כאן במפרש.** גבי קריעה – שקרע סתם, שלא על אביו ולא על בנו. אבל במתניתין – כגון שהפר בפירוש לשם בתו, והלכך כיון דנמצא שאינו כך – צריך להפר לשם אשתו שנדרה. **והתניא לא יצא** ידי קריעה. וקשיין ברייתא אהדדי. **והתניא.** דמסייע לרב אשי. **והלכתא תוך כדי דבור.** דהחזור תוך כדי דבור – כדבור דמי לכולהו מילי. חוץ ממגדף. מברך את השם. וגוי. האומר לעבודת כוכבים "אלי אתה", דאדבור לחודיה חייב. והמקדש. אשה, והמגרשה, אע"פ שחוזר בתוך כדי דבור – אינה חוזרה. **מתני'** אמרה קונם תאנים וענבים שאיני טועמת קיים לתאנים כל הנדר קיים. אף הענבים, שאין יכול להפר שוב אפילו אענבים. קסבר: נדר שהוקם מקצתו הוקם כולו. ובגמרא מפרש: יקימנו יקים ממנו.

הפר

תוספות

והא גבי קרעים דכתיב על שאול וגו'. והוה לן למימר ד"על" דוקא, שיקרע לשם המת ולא שיטעה באחר. ואפי' הכי תנא: אמרו לו מת אביו וקרע ואחר כך נמצא בנו – יצא ידי קריעה, אלמא "על" לאו דוקא, ה"נ לימא "אותה" לאו דוקא. **לא** קשיא הא בסתם הא במפרש. הא דתניא אמרו לו מת אביו וקרע יצא – לאו דוקא בשאמרו לו בפירוש מת אביו, אלא בשאמרו לו (בפי') מת, וסבור אביו ונמצא בנו, ובהא יצא ידי קריעה. אבל במפרש, שאמרו לו מת אביו וקרע על דעת כן – לא יצא, ד"על" דוקא. וכי קתני אמרו לו מת אביו – לאו דוקא. **והתניא.** בניחותא, דדוקא בסתם יצא אבל במפרש לא יצא. ומתני' דקתני ה"ז יחזור ויפר – במפרש, שאמרו לו בפירוש נדרה אשתו ונמצאת שהיא בתו, דבכי האי ודאי לא מהניא הפרה. **רב** אשי אמר כאן בתוך כדי דבור כאן לאחר כדי דבור. רב אשי לא אתא לאפלוגי אהאי דינא דבסתם, דודאי מודה ביה דיצא ידי קריעה, דהא ברייתא מוכחא הכי בהדיא דבסתם יצא. ובכה"ג נמי בנדרים מהניא הפרה והקמה. אלא דכי היכי דלא נדחוק נפשין דברייתא דקתני "אמרו לו מת אביו" לאו דוקא, פריק שינויא אחרינא, דבמפרש נמי משכחת לה דיצא – כל שהודיעוהו שהוא בנו תוך כדי דבור לקריעתו. ובכה"ג נמי בהפרה והקמה דמתניתין דקתני יחזור ויפר – כשאמרו לו אחר כדי דבור דהפרה ראשונה, שהיתה בתו. **והתניא.** בניחותא. **אבל** בתוך כדי דבור אין חוזר וקורע. שאע"פ שבשעה שקרע עדיין לא מת, ולא הויא קריעה כלל, כיון שמת תוך כדי דבור – כמאן דקרע השתא דמי. כי קרע נמי בטעות, שהיה סבור שמת לו מת אחר, א"נ הקים או הפר בטעות, כיון שידע תוך כדי דבור – מהני. **והלכתא** תכ"ד כדבור דמי בר ממגדף ונכרי ומקדש ומגרש. ובפרק "יש נוחלין" לא חשיב אלא

1 וְהָא גַּבֵּי קְרָעִים, דִּכְתִיב "עַל" "עַל" דִּכְתִיב "עַל
2 שָׁאוּל וְעַל יְהוֹנָתָן בְּנוֹ", וְתַנְיָא: אָמְרוּ לוֹ מֵת אָבִיו
3 וְקָרַע, וְאַחַר כָּךְ נִמְצָא בְּנוֹ - יָצָא יְדֵי קְרִיעָה! אָמְרֵי:
4 לָא קַשְׁיָא; הָא - בְּסְתָם, וְהָא בִּמְפֹרָשׁ. וְהָתַנְיָא: אָמְרוּ
5 לוֹ מֵת אָבִיו וְקָרַע, וְאַחַר כָּךְ נִמְצָא בְּנוֹ - לֹא יָצָא
6 יְדֵי קְרִיעָה. אָמְרוּ לוֹ מֵת, וּכְסָבוּר אָבִיו הוּא
7 וְקָרַע, וְאַחַר כָּךְ נִמְצָא בְּנוֹ - יָצָא יְדֵי קְרִיעָה. רַב
8 אַשִׁי אָמַר: כָּאן בְּתוֹךְ כְּדֵי דִּבּוּר, כָּאן לְאַחַר כְּדֵי
9 דִּבּוּר. הָא דְּקָאָמְרַתְּ יָצָא יְדֵי קְרִיעָה - שֶׁנִּמְצָא בְּנוֹ
10 בְּתוֹךְ כְּדֵי דִּבּוּר, הָא דְּאָמְרַתְּ לֹא יָצָא יְדֵי קְרִיעָה -
11 לְאַחַר כְּדֵי דִּבּוּר. וְהָתַנְיָא: מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ חוֹלֶה בְּתוֹךְ
12 בֵּיתוֹ וְנִתְעַלֵּף, וְכִמְדוּמֶה שֶׁמֵּת וְקָרַע, וְאַחַר כָּךְ מֵת
13 - לֹא יָצָא יְדֵי קְרִיעָה. אָמַר ר' שִׁמְעוֹן בֶּן פָּזִי אָמַר
14 רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי מִשּׁוּם בַּר קַפָּרָא: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא שֶׁמֵּת לְאַחַר כְּדֵי דִּיבּוּר, אֲבָל בְּתוֹךְ כְּדֵי
15 דִּיבּוּר כְּדִבּוּר דָּמֵי. וְהֵילְכְתָא: תּוֹךְ כְּדֵי דִּבּוּר - כְּדִבּוּר דָּמֵי, חוּץ מִמְּגַדֵּף, וְגוֹי וּמְקַדֵּשׁ, וּמְגָרֵשׁ.
16 **מַתְנִי'** אָמְרָה "קוֹנָם תְּאֵנִים וַעֲנָבִים אֵלּוּ שֶׁאֲנִי טוֹעֶמֶת", קַיֵּים לַתְּאֵנִים - כּוּלּוֹ קַיָּים, הֵפֵר
17 לַתְּאֵנִים - אֵינוֹ מוּפָר עַד שֶׁיָּפֵר אַף לָעֲנָבִים. אָמְרָה "קוֹנָם תְּאֵנָה שֶׁאֲנִי טוֹעֶמֶת וַעֲנָבָה שֶׁאֲנִי
18 טוֹעֶמֶת" - הֲרֵי אֵלּוּ שְׁנֵי נְדָרִים. **גְּמ'** מַנִּי מַתְנִיתִין? רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. דְּתַנְיָא: "אִישָׁהּ יְקִימֶנּוּ
19 וְאִישָׁהּ יְפֵרֵנוּ" אָמְרָה "קוֹנָם תְּאֵנִים וַעֲנָבִים אֵלּוּ שֶׁאֲנִי טוֹעֶמֶת", קַיֵּים לַתְּאֵנִים - כּוּלּוֹ קַיָּים,

הפר

תרי: בר מעבודה זרה וקדושין. ולא פליגי, דמגדף בכלל נכרי, ומגרש בכלל מקדש, דאיתקש יציאה להויה. מגדף, היינו שאם גדף וחוזר בו תכ"ד – לא הויא חזרה. ונכרי, שאם אמר לעבודה זרה "אלי אתה" וחזר בו – לא הויא חזרה. ומקדש ומגרש, שאם קדש או גירש וחזר בו תוך כדי דבור – לא מצי הדר ביה. ולא ידענא מ"ש הני, ומנא להו לרבנן הכי. ונראה בעיני, דבשאר מילי דלא חמירי כולי האי, כשאדם עושה אותם – לא בגמר דעתו הוא עושה, אלא דעתו שיכול לחזור בו תוך כדי דבור. אבל הני, כיון דחמירי כולי האי – אין אדם עושה אותם אלא בהסכמה גמורה, ומשום הכי חזרה אפי' תוך כדי דבור לא מהני. וראיתי לרבינו משה בר נחמן ז"ל בפרק "יש נוחלין" שכתב בשם ר"ת ז"ל דתוך כדי דבור כדבור דמי – תקנתא הוא דתקון רבנן, משום תלמיד הלוקח מקח ופגע בו רבו, שיוכל ליתן לו שלום. והשוו מדותיהן בכל מילי בר מהני. ולא ניחא לי; וכי ב"ד מתנין לעקור דבר מן התורה לעולם בקום עשה בנדרים? אלא ודאי כדאמרן. **מתני'** אמרה קונם תאנים וענבים אלו שאני טועמת קיים לתאנים כולו קיים. אפי' לענבים, ואינו יכול לחזור ולהפר. **אינו** מופר עד שיפר אף לענבים. אינו מופר לענבים עד שיפר להם בפירוש, אבל לתאנים שהפר – מופר. לשון אחר: אינו מופר בכלל, אפילו לתאנים, שלא כל הימנו להפר מקצתו. **אמרה** קונם תאנה שאני טועמת וענבה שאני טועמת הרי אלו שני נדרים. לאו למימרא שיהא צריך הפרה לכל אחד ואחד בפני עצמו, דהא שני נדרים הפרה אחת להן, וכדתניא בתוספתא (פ"ו): היו עליה חמשה נדרים – הפרה אחת לכולן. אלא לומר שאם הפר או קיים אחד מהם – יכול לקיים או להפר את השני.

גמ'

אגרות קודש

ב"ה, ו' שבט, תשי"ג
ברוקלין.

שלום וברכה!

...ועיקר העיקרים שאין כדאי לבלות הזמן בטענות על אחרים כיון ששתי ספיקות בדבר: א) אם צודק בטענותיו. ב) אם גם צודק הוא אם יצליח בזה, כי הבחירה ביד השני שלא לשמוע בקולו, משא"כ אם יתן זמן זה על הטענות לעצמו לשפר מצבו הוא, הרי ספיקות הנ"ל מבוטלים כי, א) הרשות והיכולת נתונה לכאו"א לעשות חשבון צדק בנפשו ובמילא הרי יהיו הטענות צודקות, ב) ע"פ המבואר בתניא ונפסק ג"כ ברמב"ם הרשות והיכולת ביד כאו"א למשול על עצמו און פאלגען זיך...

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תוספות

גמ' הפר לתאנים אינו מופר עד שיפר אף לענבים. אינו מופר כל הנדר, כדאמרינן בהקמה דאם קיים מקצתו קיים כולו. אי נמי – אינו מופר כלל. אפילו לתאנים, וכמו שכתבתי במשנתנו. מה **יקימנו** ממנו. דמשמע דבמקצתו, דהיינו "ממנו" – הוקם בולו, דיקימנו הכי משמע. אף יפרנו נמי, אע"ג דלא משמע הכי – אפ"ה הא איתקוש. **אבל** חכמים אומרים מקיש הקמה להפרה מה הפרה מה שהפר הפר. זו היא גירסת הספרים. ולפי זה הא דתנן: הפר לתאנים אינו מופר – כל הנדר קאמר, אבל מה שהפר – הופר. דאי אינו מופר כלל – מאי קאמרי רבנן: מה הפרה מה שהפר הופר, דמשמע דב"ע מודו בהפרה, ולא איצטריך להו לרבנן אלא לאקשויי הקמה להפרה? דהא בהפרה גופה פליג תנא דמתניתין! אלא ודאי לפי גרסא זו משמע דכולהו מודו מה שהפר הופר. אבל בתוספתא (פ"ז) לא משמע הכי, דתניא התם: נדרה מן התאנים ומן הענבים, הפר לתאנים ולא הפר לענבים, וחשכה – אסורה בין בתאנים בין בענבים. אלמא: אינו מופר כלל קאמר. לפיכך נראה גרסת קצת ספרים עיקר, דגרסי הכי: אבל חכמים אומרים: מה הפרה – מה שהפר לא הופר, אף הקמה – מה שקיים לא קיים. וכן גרסת הרב רבינו משה בר נחמן ז"ל בהלכותיו. **אמר** רבא ר"ש היא דאמר עד שיאמר שבועה לכל אחד ואחד. בפרק "שבועת הפקדון" היא, דתנן התם (קף לו:): היו חמשה תובעין אותו, ואמר "שבועה שאין לך בידי ולא לך ולא לך" – חייב על כל אחד ואחד, ר"ש אומר: עד שיאמר שבועה לכל אחד ואחד. הכא נמי לא חשיבי ליה שני נדרים עד שתאמר "שאני טועמת" לכל אחד ואחד, אבל אם אמרה "קונם שאני טועמת לא תאנה ולא ענבה" – לר"ש נדר אחד הוי, ולרבנן הוו להו שני נדרים. וכבר כתבתי למעלה בפ' "פותחין" (קף סו. ד"ה ולענין) דקיי"ל כר"ש. **מתני'** יודע אני שיש נדרים. אבל איני יודע שיש מפירין. שהבעל מפר שום נדר, לא של עינוי נפש ולא שבינו לבינה. **יפר.** לאחר מכן, כשנודע לו שהבעל יכול להפר – יפר תוך אותו יום שיודע לו, דעד ההוא יומא לא קרינא ביה "יום שמער". **יודע** אני שיש מפירין. שיש מקצת נדרים שהבעלים מפירין אותן. **אבל** איני יודע שזה נדר. שזה מאותן נדרים שהבעל מפר. **ר"מ** אומר לא יפר. איכא מ"ד דלא יפר כלל קאמר, לא היום ולא אחר שהודיעוהו שהוא יכול להפר. היום – דלא מקרי "יום שמער" שיהא מפר אלא כשהוא יודע שהוא יכול להפר. ולאחר שהודיעוהו שהוא יכול להפר – נמי לא יפר, משום דידיעה קמייתא לגבי שלא יוכל להפר אחר מכאן "יום שמער" מקרי, וכבר עבר. וחכ"א: יפר ביום זה, דסבירא להו דמקצת ידיעה ככל ידיעה. אבל כל שעבר יומו – שוב אינו מפר, דיומא קמא "יום שמער" מקרי לענין שיכול להפר בו, ולענין שאינו יכול להפר מכאן ולהבא. ואיכא מ"ד דכי אמר ר"מ לא יפר – דוקא ביום שלאחריו קאמר, אבל בו ביום מפר בידיעה זו, דס"ל דכיון שהוא יודע שיש נדרים ויש מפירין – ידיעה גמורה מקריא, אע"פ שאינו יודע שזה נדר. וחכמים אומרים יפר – ביום שלאחריו, דסבירא להו דכיון דביומא קמא לא הוה ידע שזה נדר – לא מקריא ידיעה. **גמ'** ורמינהו בלא ראות פרט לסומא. מאיר אומר לרבות את הסומא. דכיון דאית ליה מקצת ידיעה, שמרגיש הוא כשבא זה אצלו, אע"פ שאין לו ידיעה גמורה, שאין יכול לבוין מקומו ממש כיון שאינו רואהו – אפ"ה הוי ככל ידיעה. ולפירושא קמא דפרישנא במתניתין הכי פריך מדר"מ אדר"מ ומדרבי יהודה אדרבי יהודה; ודהכא אמר ר"מ "בלא ראות" לרבות את הסומא, אע"ג דלית ליה ידיעה שלימה, דקסבר מקצת ידיעה ככל ידיעה, ובמתני' תני דאינו יכול להפר בידיעה זו בו ביום – אלמא מקצת ידיעה לאו ככל ידיעה. והכא אמר ר' יהודה "בלא ראות" פרט לסומא – אלמא מקצת ידיעה לאו ככל ידיעה, ובמתניתין אמרי רבנן, דהיינו ר' יהודה דהוא בר פלוגתיה דר"מ, יפר בו ביום באותה ידיעה – אלמא ס"ל דמקצת ידיעה ככל ידיעה. ורישא דקתני דיפר ביום שלאחריו – לא קשיא, דסבירא לן דכל שאינו יודע שיש מפירין – אפילו מקצת ידיעה לא הוי. ולפירושא בתרא דפרישנא במתניתין, ר"מ דאמר לא יפר – ביום שלאחריו קאמר, ורבנן דפליגי עליה נמי ביום שלאחריו קאמרי, משום דמקצת ידיעה לאו ככל ידיעה. דרבי יהודה אדרבי יהודה לא קשיא,

אדרבה

רש"י

הפר לתאנים אינו מופר. קסבר: הפרה במקצת לאו שמה הפרה, עד שיפר אף לענבים. **קונם תאנה זו שאיני טועמת וענבה זו שאיני טועמת הרי אלו שני נדרים.** הואיל וחילקה טעימה בינתים. שאם קיים לענבים – לא קיים לתאנים, וחייב עליהן שני לאוין. **גמ' אף יפרנו ממנו.** ואם הפר למקצתו – הפר כולו. ולר"ע. רבי ישמעאל קמהדר. גבי יפרנו **מי כתיב יפר ממנו.** גבי הקמה איכא למדרש הכי, דהא כתיב "יקימנו" – לשון יקים ממנו, (דלא שויוה רבנן למימר דהקמה עיקר). זו **דברי ר' ישמעאל** ור"ע. דתרוויהו מודו בהקמה. אבל חכמים אומרים: מקיש הקמה להפרה, מה הפרה במקצת – מה שהפר לא הופר, דהא לא כתיב "יפר ממנו", אף הקמה – מה שקיים לא קיים, אע"ג דאיכא למידרש "יקים ממנו", [דלא שויוה רבנן למימר דהקמה עיקר]. **אמר רבא.** מתני' דקא משוי חילוק בין "קונם תאנים וענבים שאני טועמת" להיכא דאמרה "קונם תאנה שאני טועמת, וענבה שאני טועמת" לחייבה שני לאוין משום הלשון – ר"ש היא, דאמר (שבועות דף לו:): היכא דתבעוהו ה' בני אדם ואמר "שבועה שאיני חייב לא לך ולא לך" שאם נשבע לשקר – אינו חייב בהא שבועה אלא קרבן אחד. **עד שיאמר שבועה של כל אחד ואחד.** דאמר "שבועה לא לך, שבועה לא לך" – דחייב על כל אחד ואחד קרבן. **מתני' יודע אני שיש נדרים.** שאדם יכול לנדור. **אבל איני יודע שיש מפירין.** ששום אדם בעולם יכול להפר נדר. ואחר כן נודע לו שהפרה מועלת. **יפר לה.** לאחר זמן, כשנודע שיכול להפר. דכיון דלא היה יודע שיכול להפר – מעיקרא לא קרינן ביה "ביום שמעו" אלא השתא, באותו יום שנודע לו שיכול להפר לה. **יודע אני שיש מפירין.** שהפרה מועלת לנדר, אבל איני יודע אם נדר זה נדר גמור הוא, ונמנע ולא הפר בו ביום. **ר"מ אומר לא יפר.** לאחר זמן, לכשנודע לו שנדר הוא וצריך הפרה. דהואיל והוא ידע בטיב הפרה ולא הפר – פושע הוא, מ"מ: אי נדר הוא – שפיר עביד דמפר, אי לאו נדר הוא – מאי איכפת ליה מאי דהפר? ואיכא מקצת שמיעה בכל שמיעה. **וחכמים אומרים יפר.** הואיל ולא הוברר הדבר. ואע"ג דאיכא מקצת שמיעה – אינה ככל שמיעה. חכמים דמתניתין היינו רבי יהודה. **גמ' ורמינהו בלא ראות פרט לסומא.** שהרג בשוגג, שאינו גולה, דאמר "בלא ראות" – זה שהרגו לא ראהו, דאילו ראהו – לא היה הורגו, מכלל דיש ספק בידו לראות ואינו רואה – דאינו גולה. (דאמר) [דסד"א] מקצת ידיעה לסומא באובנתא דליבא תליא, דרוב סומין מבינים לקול הברה מהיכן היא יוצאה, ואותה קצת ידיעה בכלל ידיעה היא. דקרא לא מיירי אלא היכא דידע לחבריה דהוה התם, אלא דלא מיבוין למיקטליה,

כדכתיב

הֵפֵר לַתְּאֵנִים - אֵינוֹ מוּפָר עַד שֶׁיָּפֵר אַף לָעֲנָבִים, דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: הֲרֵי הוּא אוֹמֵר "אִישָׁה יְקִימֶנּוּ וְאִישָׁהּ יְפָרֵנּוּ" מַה "יְקִימֶנּוּ" - מִמֶּנּוּ, אַף "יְפָרֵנּוּ" - מִמֶּנּוּ. וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל: מִי כְּתִיב "יָפֵר מִמֶּנּוּ"? וְרַבִּי עֲקִיבָא: מַקִּישׁ הֲפָרָה לַהֲקָמָה, מָה הַקָּמָה מִמֶּנּוּ אַף הַפָּרָה מִמֶּנּוּ. אָמַר ר' חִיָּיא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: זוֹ דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל וְר' עֲקִיבָא, אֲבָל חֲכָמִים אוֹמְרִים: מַקִּישׁ הַקָּמָה לַהֲפָרָה, מַה הַפָּרָה - מַה שֶּׁהֵפֵר הֵפֵר, אַף הַקָּמָה - מַה שֶּׁקַּיֵּים קַיֵּים. "אָמְרָה קוֹנָם תְּאֵנָה". אָמַר רָבָא: מַתְנִי' רַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא. דְּאָמַר: עַד שֶׁיֹּאמַר שְׁבוּעָה לְכָל אֶחָד וְאֶחָד. **מתני'** "יוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁיֵּשׁ נְדָרִים אֲבָל אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁיֵּשׁ מְפִירִין" - יָפֵר. "יוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁיֵּשׁ מְפִירִין אֲבָל אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁזֶּה נֶדֶר" ר' מֵאִיר אוֹמֵר: לֹא יָפֵר, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: יָפֵר. **גמ'** וּרְמִינְהוּ: "בְּלֹא רְאוֹת" - פְּרָט לְסוּמָא, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: לְרַבּוֹת אֶת הַסּוּמָא.

אמר

רש"י עצמו מדייק בכל תיבה שכותב בפירושו באופן שלא תוסף ולא תגרע, ומזה לומד הילד, שגם הוא צריך לדייק בכל תיבה, ולא לדבר דיבורים מיותרים

משיחת י"א טבת, ה'תשכ"ז

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אך אם **הֵפֵר** לה את נדרה לְגבי **הַתְּאֵנִים, אֵינוֹ מוּפָר** כלל **עַד שֶׁיָּפֵר** לה **אַף** לְגבי **הָעֲנָבִים**, כיון שלגבי הפרה לא ניתן לדרוש כך, ועל כן אין אנו אומרים שנדר שהופר מקצתו הופר כולו. **דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל**. והוא התנא ששנה את המשנה.

רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר 'אִישָׁהּ יְקִימֶנּוּ וְאִישָׁהּ יְפֵרֶנּוּ', ובפסוק זה הושוו הקמה והפרה זה לזה, ועל כן ניתן ללמוד את דיני הפרה מדיני הקמה, **מַה יְּקִימֶנּוּ מִמֶּנּוּ** – כשם שלגבי הקמה הדין הוא שאם הקים הבעל מקצת מן הנדר הוקם כולו, ודין זה נלמד מתיבת 'יקימנו', שאף אם הקים הבעל חלק ממנו הוקם כולו, **אַף יְפֵרֶנּוּ מִמֶּנּוּ** – אף לגבי הפרה הדין כן, שאם הפר הבעל מקצת מן הנדר הופר כולו.

וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל טוען על סברתו של רבי עקיבא, **מִי כְּתִיב יָפֵר מִמֶּנּוּ** – כיצד ניתן להשוות הקמה והפרה זה לזה, הרי לגבי הקמה כתבה תורה לשון 'יקימנו', ועל כן אנו דורשים שאף אם הקים חלק ממנו קיים כולו, אך לגבי הפרה שלא נכתב לשון מעין זה, אין מועילה הפרה למקצת הנדר.

וְרַבִּי עֲקִיבָא משיב לטענת רבי ישמעאל, שאכן לא ניתן לדרוש מתיבת 'יפרנו' שניתן להפר מקצת מן הנדר, אך מכל מקום **מַקִּישׁ** הכתוב **הֲפָרָה לַהֲקָמָה**, ועל כן ניתן ללמוד דיני הפרה מדיני הקמה, **מַה הֲקָמָה מִמֶּנּוּ** – אם הקים מקצת הנדר הוקם כולו, **אַף הֲפָרָה מִמֶּנּוּ** – שאם הפר מקצת מן הנדר הופר כולו.

דעה שלישית בענין זה:

אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, זוֹ דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל וְרַבִּי עֲקִיבָא – המודים שניהם שאם הקים הבעל מקצת מן הנדר הוקם כולו, **אֲבָל חֲכָמִים אוֹמְרִים** להיפך, שמַקִּישׁ הכתוב **הֲקָמָה לַהֲפָרָה, מָה הֲפָרָה מַה שֶּׁהֵפֵר [לֹא] הֵפֵר** – שמאחר שאין הפרה למקצת הנדר לא חלה הפרתו כלל, **אַף הֲקָמָה מַה שֶּׁקִּיֵּים [לֹא] קִיֵּים** – שאין מועילה הקמה למקצת הנדר.

ונמצא, שישנם שלוש שיטות בדברי התנאים בדיני הקמה והפרה במקצת. א. דעת משנתינו כרבי ישמעאל, שאם הקים הבעל את מקצת הנדר הוקם כולו, אך אם הפר את מקצתו לא הופר כלל. ב. דעת רבי עקיבא, שאף לגבי הפרה אם הפר מקצתו הופר כולו, כיון שדיני הפרה נלמדים בהיקש מדיני הקמה. ג. דעת חכמים, שאף לגבי הקמה אם הקים מקצת מן הנדר לא חלה הקמתו כלל, מאחר שהם לומדים את דיני הקמה מדיני הפרה בהיקש.

שנינו במשנה שאם **אָמְרָה** האשה **קוֹנָם תְּאֵנָה** שאני טועמת וענבה שאני טועמת, הרי אלו שני נדרים, ויכול הבעל להקים או להפר כל אחד לעצמו:

אָמַר רָבָא, מַתְנִיתִין כדברי **רַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא, דְּאָמַר עַד שֶׁיֹּאמַר שְׁבוּעָה לְכָל אֶחָד וְאֶחָד**. דהיינו, דעת רבי שמעון במסכת שבועות (לה:), שאדם הנשבע לחמשה אנשים שאינו חייב להם מאומה, ואומר 'שבועה שאין לך בידי, ולא לך, ולא לך', אין אנו דנים אותו כנשבע כמה שבועות, אלא כנשבע שבועה אחת בלבד, מאחר שלא אמר לשון שבועה אלא פעם אחת בלבד. ועל כן גם במשנתינו, כשאמרה האשה 'קונם תאנים וענבים שאני טועמת' אין אנו דנים זאת כשני נדרים אלא כנדר אחד, ורק כאשר אומרת היא 'קונם תאנה שאני טועמת וענבה שאני טועמת', אנו דנים זאת כשני נדרים, מאחר שאמרה 'שאני טועמת' על כל אחד.

אמנם דעת חכמים היא, שאף באמרה 'קונם תאנים וענבים שאני טועמת', יש לדון את דבריה כשני נדרים שונים, ויכול הבעל להקים או להפר כל אחד מהם. וכן באומר 'שבועה שאין לך בידי, ולא לך' אנו דנים אותו כנשבע כמה שבועות.

משנה

משנה זו דנה באשה שנדרה ובעלה לא ידע שהוא יכול להפר את נדריה, או שלא ידע שהוא יכול להפר נדר זה, אם יכול הבעל להפר את הנדר ביום שנודע לו שהדבר אפשרי.

אשה שנדרה נדר שהבעל יכול להפר, ובעלה לא הפר לה את הנדר ביום שמעו, ולאחר זמן אומר הבעל, **יוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁיֵּשׁ נְדָרִים** – שהנדר שנדרה אשתי הוא נדר גמור, והיא אסורה במה שאסרה עליה, **אֲבָל אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁיֵּשׁ מְפֵירִין** – שהבעל יכול להפר נדרים לאשתו, ולכן שתקתי ולא הפרתי לה ביום ששמעתי את הנדר, **יָפֵר** הבעל ביום שנודע לו שהוא יכול להפר את נדרי אשתו, ואף שהוא שמע קודם לכן את הנדר, אין זה נחשב 'יום שמעו' עד שידע שהוא יכול להפר, והיום בו נודע לו שהוא יכול להפר, הוא נחשב 'יום שמעו'.

ואם אמר הבעל, **יוֹדֵעַ אֲנִי** שהנדר של אשתי חל, וגם **שֶׁיֵּשׁ מְפֵירִין** – שהבעל יכול להפר את נדרי אשתו, **אֲבָל אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁזֶּה נֶדֶר** – שגם נדר זה שאשתי נדרה הוא מהנדרים שהבעל יכול להפר, שהרי הבעל יכול להפר רק נדרי עינוי נפש או נדרים שבינו לבינה, **רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, לֹא יָפֵר** הבעל ביום שנודע לו שנדר זה הוא מהנדרים שהבעל יכול להפר, ורק אם הפר ביום שמיעת הנדר חלה הפרתו, משום שידע שנאסרה בנדר זה וגם שבעל יכול להפר נדרים, ואותו מקצת שלא ידע [שנדר זה הוא נדר של עינוי נפש] אינו עושה שיום השמיעה לא יהיה 'יום שמעו', ומשום כך כשעבר יום זה שוב אינו יכול להפר. **וַחֲכָמִים** חולקים **וְאוֹמְרִים, יָפֵר** הבעל ביום שנודע לו שנדר זה הוא מהנדרים שהבעל יכול להפר, משום שלא ידע שיכול להפר נדר זה, ואין זו שמיעה גמורה של הנדר, ורק כשישמע את הנדר עם כל פרטיו, כולל פרט זה שבעל יכול להפר נדר זה, אותו יום הוא 'יום שמעו', ולכן ביום שנודע לו שהוא יכול להפר נדר זה, יפר את הנדר.

גמרא

אדם שהרג את חבירו בשוגג, גולה לעיר מקלט עד מות הכהן הגדול, שנאמר (במדבר לה כב-כה) 'וְאִם בְּפֶתַע בְּלֹא אֵיבָה הֲדָפוֹ אוֹ הִשְׁלִיךְ עָלָיו כָּל כְּלִי בְּלֹא צְדִיָּה, אוֹ בְכָל אֶבֶן אֲשֶׁר יָמוּת בָּהּ בְּלֹא רְאוֹת וַיַּפֵּל עָלָיו וַיָּמֹת וְהוּא לֹא אוֹיֵב לוֹ וְלֹא מְבַקֵּשׁ רָעָתוֹ וגו', וְיָשַׁב בָּהּ עַד מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדֹל אֲשֶׁר מָשַׁח אֹתוֹ בְּשֶׁמֶן הַקֹּדֶשׁ'. ומשמע בפסוקים אלו שהרגו מחמת שלא שם לב שהיה כאן אדם, ולכן לא נזהר במעשיו ועל ידי כך נהרג. ונחלקו התנאים מה הדין בסומא שאינו יכול לראות כלל אם נמצא לידו אדם אחר, האם הוא גולה כשנהרג אדם על ידו או לא. והגמרא מקשה ממחלוקת התנאים בענין זה על משנתינו.

וְרִמִּינְהוּ – אקשה לך ממה ששנינו במסכת מכות (ט:), נאמר בתורה 'בְּלֹא רְאוֹת', ומזה דורשים **פְּרָט לְסוּמָא** – שדין זה לא נאמר על סומא, שהרי בפסוק משמע שהרוצח הוא אדם שבדרך כלל רואה, ובמקרה זה הוא לא ראה את חבירו ועל ידי כן הרגו, אבל סומא שאינו יכול לראות כלל, אינו חייב גלות, **דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. וְרַבִּי מֵאִיר** חולק **וְאוֹמֵר**, שהכתוב בא **לְרַבּוֹת אֶת הַסּוּמָא**, כיון שסומא יכול להבחין כשאדם בא לידו, על ידי שהוא שומע קול הברה שיש בסביבתו, וממילא גם סומא זה שהרג היה צריך להיזהר יותר במעשיו כשיש אדם לידו, ולכן הוא גולה כשהרג אדם בשוגג.

מלבד זאת שעניינו של רש"י הוא לפרש לילד את פירוש הפסוק, הרי הוא גם מחנך אותו כיצד להתנהג

משיחת י"א טבת, ה'תשכ"ז

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ונמצא שדברי רבי מאיר סותרים את עצמם, שכאן רואים שרבי מאיר מחייב סומא בגלות על ידי שהוא יכול להבחין שאדם נמצא לידו, ואף שאין זו ידיעה גמורה, מכל מקום די במקצת ידיעה כדי לחייבו גלות, ומוכח שרבי מאיר סובר שמקצת ידיעה נחשבת ידיעה, ואילו ברישא של משנתינו מודה רבי מאיר שאף על פי שהבעל ידע שהנדר חל, אינו יכול להפר ביום ששמע את הנדר, ומוכח שדעת רבי מאיר שמקצת ידיעה אינה נחשבת ידיעה.

מתרצת הגמרא, **אָמַר רָבָא,** אין לדמות את דין הפרת נדרים לחיוב גלות של סומא שהרג בשוגג, משום שהתנאים לא למדו דין זה מסברא [האם מקצת ידיעה נחשבת כידיעה גמורה או לא], אלא למדו אותו מפסוק, **וְהָכָא** – בפטור סומא מגלות, למדו זאת **מֵעֲנָיֵיהּ דִּקְרָא** – ממשמעות הפסוק בפרשת רוצח בשגגה, **וְהָכָא** – בדין הפרת בעל כשהיתה לו מקצת ידיעה, למדו זאת **מֵעֲנָיֵיהּ דִּקְרָא** – ממשמעות הפסוק. ולכן אף על פי שדעת רבי מאיר בהפרת נדרים שמקצת ידיעה אינה נחשבת לידיעה גמורה, מכל מקום לגבי סומא גילתה התורה שאף על ידי מקצת ידיעה הוא חייב גלות, מפני שהיה לו להזהר שלא תצא תקלה זו מתחת ידו. ומבארת הגמרא מהיכן למדו התנאים חיוב או פטור של גלות בסומא:

רַבִּי יְהוּדָה סָבַר, לְגַבֵּי רוֹצֵחַ כְּתִיב (דברים יט ה), 'וַאֲשֶׁר יָבֹא אֶת רֵעֵהוּ בַּיָּעַר לַחְטוֹב עֵצִים וְנִדְּחָה יָדוֹ בַּגַּרְזֶן לִכְרֹת הָעֵץ וְנָשַׁל הַבַּרְזֶל מִן הָעֵץ וּמָצָא אֶת רֵעֵהוּ וָמֵת', ומשמע שהתורה מחייבת גלות את **כָּל דְּבַר מֵיעַל לְיַעַר** – כל מי שיכול להכנס ליער, **וְסוּמָא נַמִּי בַּר מֵיעַל לְיַעַר הוּא** – וסומא גם הוא יכול להכנס ליער, נמצא שאף סומא הוא בכלל חיוב גלות, **וְאִי אָמְרַתְּ** – ואם תאמר שהפסוק (במדבר לה כג) 'בְּלֹא רְאוֹת' בא **לְרַבּוֹת אֶת הַסּוּמָא,** שכן גם הוא בכלל ראיה על ידי שהוא מרגיש שאדם נמצא לידו, אם כן הרי כבר 'מִיַּעַר' **נַפְקָא לֵיהּ** – למדנו זאת ממשמעות הפסוק שכל מי שיכול להכנס ליער הוא בכלל חיוב גלות, וגם סומא הלא יכול להכנס ליער, וממילא הפסוק 'בלא ראות' מיותר, **אֶלָּא שְׁמַע מִינָּהּ** – מוכח שהפסוק 'בְּלֹא רְאוֹת' בא למעט **פְּרָט לְסוּמָא** שפטור מגלות, כיון שמשמעות הכתוב שרק במקרה זה הרוצח לא ראה, אבל במקום אחר הוא רואה, למעט סומא שאינו רואה כלל.

וְרַבִּי מֵאִיר סָבַר שלומדים ממה **דִּכְתִיב** (דברים יט ד), 'וְזֶה דְּבַר הָרוֹצֵחַ אֲשֶׁר יָנוּס שָׁמָּה וְחָי, אֲשֶׁר יַכֶּה אֶת רֵעֵהוּ בְּבְלִי דַּעַת', ומשמע שהתורה מחייבת גלות את **כָּל דְּבַר מֵידַע** – כל מי שזורק אבן ויודע להיכן האבן נופלת, **וְסוּמָא לָאו בַּר מֵידַע הוּא** – וסומא אינו יכול לכוין את האבן למקום שחבירו נמצא בו, נמצא שהתורה מיעטה את הסומא שאינו בכלל גלות, **וְאִי אָמְרַתְּ** – ואם תאמר שהפסוק 'בְּלֹא רְאוֹת' בא למעט **פְּרָט לְסוּמָא** שפטור מגלות [כדברי רבי יהודה שמשמעות הכתוב שרק במקרה זה הרוצח לא ראה, אבל במקום אחר הוא רואה, למעט סומא שאינו רואה כלל], אם כן, הרי כבר 'מִבְּלִי דַּעַת' **נַפְקָא לֵיהּ** – אנו למדים זאת, שהרי סומא אינו יכול לכוין את האבן למקום שחבירו נמצא בו, וממילא הפסוק 'בבלי דעת' מיותר, **אֶלָּא שְׁמַע מִינָּהּ** – מוכח, שהפסוק 'בְּלֹא רְאוֹת' בא **לְרַבּוֹת אֶת הַסּוּמָא,** שגם הוא חייב גלות אם רצח בשוגג, כיון שמצינו שני מיעוטים על סומא, ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות.

ומעתה מתורצת קושיית הגמרא, כיון שהתנאים למדו את הדין של סומא ממשמעות הפסוקים, ולכן אי אפשר לדמות דין זה לדין הפרת נדרים, ובהפרת נדרים נחלקו התנאים מצד הסברא האם מקצת ידיעה נחשבת כידיעה שלימה או לא.

משנה

משנה זו עוסקת בחותן שאסר על חתנו ליהנות ממנו ומנכסיו, ועתה חפץ לתת לבתו נכסים, אלא שכל מה שקנתה אשה קנה בעלה, ואם יתן לה נכסים יזכה בהם הבעל מיד, ונמצא שעובר על נדרו כשנותן נכסים לבתו. ומבארת המשנה באיזה אופן יכול החותן לתת נכסים לבתו ולא יזכה בהם בעלה.

הַמַּדִּיר הֲנָאָה מֵחֲתָנוֹ – חותן שהדיר את חתנו שלא ליהנות ממנו, **וְהוּא** [־החותן] **רוֹצֶה לָתֵת לְבִתּוֹ מָעוֹת,** אמנם, כיון שהיא אשתו של המודר אינו יכול לתת לה נכסים, שהרי על ידי כן יזכה בהם בעלה מפני שיד האשה כיד בעלה, והחתן הרי אסור בהנאתו, **אוֹמֵר לָהּ** אביה [־המדיר], **הֲרֵי הַמָּעוֹת הָאֵלּוּ נְתוּנִין לָךְ בְּמַתָּנָה, וּבִלְבָד שֶׁלֹּא יְהֵא לְבַעֲלֵיךְ רְשׁוּת בָּהֶן** – כלומר, שמתנה עמה שלא יזכה בעלה במעות אלא ישארו ברשותה, ותנאי זה אינו מועיל לבדו, אלא צריך הוא להוסיף ולומר לה, 'אֶלָּא מַה שֶּׁאַתְּ נוֹשֵׂאת וְנוֹתֶנֶת בְּפִיךְ' – כלומר, שמתנה זו לא תהיה שלה אלא לגבי מה שנותנת בפיה, ובאופן זה אין הבעל זוכה בנכסים, אלא הם נשארים לגמרי ברשות האשה.

ומשנה זו היא כדעת רבי מאיר הסובר (קידושין כג:) שאין לאשה יד וזכיה בלא בעלה, ולכן כשאביה מתנה שהוא נותן לה על מנת שלא יהיה לבעלה רשות בנכסים, תנאו בטל והבעל זוכה בנכסים, אמנם כאשר הוא מוסיף שלא תזכה במעות אלא לגבי מה שנותנת בפיה, גם רבי מאיר מודה שאין הבעל זוכה בנכסים, משום שאף האשה עצמה לא זוכה בנכסים עד שיבואו לפיה, שהרי לא הקנה לה אביה אלא לדבר זה בלבד, ואז כבר אין ראוי שהבעל יזכה בהם, שאין אדם זוכה במה שבפי חבירו.

גמרא

נחלקו רבי מאיר וחכמים במסכת קידושין (כב:), לגבי יציאת עבד כנעני לחפשי על ידי נתינת כסף לרבו, דעת רבי מאיר, שאינו יכול לצאת בכסף אלא על ידי אחרים, אבל לא על ידי עצמו מפני שיד עבד כיד רבו, ואין קנין לעבד בלא רבו, וממילא כל כסף שיש לעבד שייך לרבו, ואינו יכול להשתחרר בו, וחכמים אומרים, שיכול העבד לצאת גם על ידי עצמו, אם נתנו לו אחרים את הכסף על מנת שאין לרבו רשות בו. והגמרא מבארת שמשנתינו היא בשיטת רבי מאיר, ולכן צריך האב לומר לאשה 'על מנת שלא יהא לבעליך רשות בהן, אלא מה שאת נושאת ונותנת בפיך'.

הגמרא דנה האם דווקא באופן המבואר במשנה שהאב אמר לבתו 'מה שאת נושאת ונותנת בפיך' אין הבעל זוכה בנכסים שאביה נתן לה, או שגם באופן שאמר האב 'מה שתרצי עשי' אין הבעל זוכה בנכסים:

אָמַר רַב, לֹא שָׁנוּ שאין הבעל זוכה בנכסים שאביה של האשה נתן לה, **אֶלָּא** באופן **דְּאָמַר לָהּ** אביה, 'על מנת שאין לבעליך רשות בהן', והוסיף ואמר 'אלא **מַה שֶּׁאַתְּ נוֹשֵׂאת וְנוֹתֶנֶת בְּפִיךְ',** ובאופן זה אין הבעל זוכה בנכסים, הואיל ואף האשה אינה זוכה בהם אלא כשתאכלם, ואין אדם זוכה במה שבפי חבירו, **אֲבָל** אם **אָמַר** האב, 'מַה שֶּׁתִּרְצִי עֲשִׂי', **קָנָה יָתְהוֹן בַּעַל** – את הנכסים, משום שאף על פי שהתנה שאין לבעלך רשות בהן, התנאי בטל והמעשה קיים, ואין התנאי מועיל יותר מאם אמר לה 'על מנת שאין לבעלך רשות בהן', וכדעת רבי מאיר שאין זכיה לעבד בלא רבו, ואין זכיה לאשה בלא בעלה. **וּשְׁמוּאֵל אוֹמֵר,** שאכן המשנה היא בשיטת רבי מאיר, שאם לא אמר 'אלא למה שאת נושאת ונותנת לפיך', התנאי בטל והבעל זוכה בנכסים, אלא שנחלק שמואל בעיקר הדין וסובר **שֶׁאֲפִילּוּ** אם **אָמַר** 'מַה שֶּׁתִּרְצִי עֲשִׂי' תנאו קיים **וְלֹא קָנָה יָתְהוֹן בַּעַל** – את הנכסים.

ומחלוקתם של רב ושמואל תלויה במחלוקת התנאים שהובאה לעיל, שרב פסק כרבי מאיר, כיון שבמשנה מבואר שעד שלא יוסיף ויאמר 'מה שאת נושאת ונותנת בפיך' התנאי בטל, אולם שמואל, אף שהוא מודה לרב שהמשנה היא בשיטת רבי מאיר, פסק כחכמים שיש לעבד יד בלא רבו [וכדעת רב ששת שמועיל אף תנאי 'על מנת שאין לבעלך רשות בהן'], ולכן אמר שמואל שאף אם אמר רק 'מה שתרצי עשי' או 'על מנת שאין לבעלך רשות בהן', לא קנה הבעל את הנכסים.

הגמרא מקשה על שיטת רבי מאיר, שיד אשה כיד בעלה, ולא מספיק להתנות 'שלא יהא לבעלך רשות בהן':

מַתְקִיף לָהּ – מקשה **רַבִּי זֵירָא,**

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י

כדכתיב "ואשר יבא את רעהו ביער" – דהוה ידיע ליה. (אבל) סומא אע"פ שלא ראהו ששם הוא – על ידי שמיעה ידע שהוא לשם, ונימא דחייב גלות – להכי איצטריך קרא "בלא ראות" פרט לסומא, דאינו חייב גלות. **רבי מאיר אומר בלא ראות לרבות את הסומא.** שגולה, דהא אינו רואה. והיינו דאיצטריך קרא לרבויי מי שהוא בלא ראות – בלא ראיית העין, דלא אמר מקצת ידיעה בכלל ידיעה, ונימא דהואיל ומקצת ידיעה לאו בכלל ידיעה – לא יהא גולה, להכי איצטריך לן ריבויא דקרא לחייבו גלות. וקשיא דר"מ אדר"מ, דבמתני" קאמר רבי מאיר מקצת ידיעה בכלל ידיעה ולא יפר, והכא קאמר לה לא אמרינן מקצת ידיעה בכלל ידיעה. **אמר רבא לא קשיא הכא מעניניה דקרא.** גבי רוצח לאו במקצת ידיעה בכלל ידיעה פליגי, אלא מדיוקא דקרא דדייק הכי. **רבי יהודה סבר כל דבר מיעל ליער הוא.** כל מי שיכול ליכנס ליער גולה, ואפי' סומא במשמע. ואתא "בלא ראות" דלא איצטריך, דכי היכי דמתרבי מ"בלא ראות" מתרבי נמי מ"יער", והוי רבוי אחר רבוי, ואין רבוי אחר רבוי אלא למעט, ו"בלא ראות" – ממעט לסומא. **כל דבר מידע הוא.** כלומר, כל שיש לו ידיעה כשזורק אבן להיכן נופלת. וסומא לאו בר מידע הוא. **ואי אמרת בלא ראות פרט לסומא.** דאינו גולה – הוי מיעוט אחר מיעוט מ"בלי דעת" ו"בלא ראות", ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות, ואתא "בלא ראות" ומרבה סומא. **גמ' לא שנו.** דיכול ליתן לה אע"ג דהוא מודר הנאה ממנו, אלא דאמר לה בענין זה: "אין לך רשות בהן אלא מה שאת נושאת ונותנת לתוך פיך". דכיון דאמר לה הכי – לא קנה בעל, ויכול ליהנות מהן, דמשל אשתו הוא אוכל. **אבל אמר לה מה שתרצי עשי בהן.** אע"ג דאמר לה "שאין לבעליך רשות בהן" – דמי כמי שקנה הבעל מיד האב, דיד אשה כיד בעלה, וכמי שנתן לחתנו דמי. שהרי הרשה לה בהן לעשות מהם כל דבר, ואסור הבעל בהן. **ושמואל [אומר אפילו] אמר לה מה שתרצי כו'.** קסבר: לא אמרינן יד אשה כיד בעלה.

כמאן

תוספות

אדרבה אתי שפיר, דהכא והתם סבירא ליה דמקצת ידיעה לאו בכל ידיעה. אבל דרבי מאיר אדרבי מאיר קשיא, דהא ברישא מודה ר"מ דיפר ביום שלאחריו אע"ג דאיכא מקצת ידיעה, דהיינו שיודע שיש נדרים – אלמא מקצת ידיעה לאו בכל ידיעה. דמאי דאמר בסיפא לא יפר – היינו משום דכיון שיודע שיש מפירין ידיעה גמורה חשיבא ליה, אבל היכא דליכא אלא מקצת ידיעה ברישא – לאו כידיעה חשיבא ליה. והכא אמר לרבות את הסומא – אלמא חשיבא ליה מקצת ידיעה בכל ידיעה. וקשה לי: מאי קושיא? שאני הכא דקראי דייקי הכי. וכי תימא, הכי פריך: נגמר מינה – א"כ מאי קא משני רבא הכא מענינא דקרא? וג"ל דסבירא לן דלאו מקרא דייקי הכי ר' יהודה ור"מ, דקרא משמע הכי ומשמע הכי. אלא מר אמר סבריה ומר אמר סבריה, וכל חד מסמיך ליה אקרא באסמכתא בעלמא, ומש"ה פריך מינה. ומשני רבא דלאו כדקס"ד דבסברא בעלמא תלו, אלא הכא מענינא דקרא, וליכא למימר נגמר מיניה, דנדרים ורוצח לא שייכי כלל. ול"ג "הכא מענינא דקרא והכא מענינא דקרא", דליתיה בעיקר נסחי. ולמאן דגריס ליה, מעיקרא פרכינן: נגמר מינה, ומשני, דהתם דייקי קראי הכי, והכא דייקי איפכא. **הכא** מענינא דקרא. לעולם לית ליה לרבי מאיר מקצת ידיעה בכל ידיעה, ושאני הכא גבי סומא שהרג בשוגג דרבייה קרא "בלא ראות" – פרט לסומא, דמשמע שאינו רואה כאן, אבל רואה במקום אחר. **וסומא** לאו בר מידע הוא. שאינו יכול לידע ולכוין מקום חבירו ממש, ואי אמרת "בלא ראות" פרט לסומא – מ"בלי דעת" נפקא ליה. הילכך הוה ליה מיעוט אחר מיעוט, ואינו אלא לרבות. והך סוגיא מיחלפא התם בפרק "ואלו הן הגולין". **מתני'** הנודר הנאה מחתנו והוא רוצה לתת מעות לבתו. הא דתני מעות, משום דאי יהיב לה מזונות – אין צריך לומר לה כלום, לפי שאין לבעל זכייה בהן. והיינו דתנן בפרק "אין בין המודר" (לעיל דף לח.): וזן את אשתו, ולא הצריכוהו לומר "ובלבד שלא יהא לבעליך רשות בהן", משום דכיון דאיהו זנה במקום הבעל – לית ליה לבעל שום זכות באותן מזונות. שהרי אפי' נתן לה הבעל מזונות הקצובין לה, וצמצמה והותירה – אין לו לבעל באותו מותר כלום, וכדאמר בפרק "מי שאמר הריני נזיר" (נזיר דף כה:) בדקמצה מעיסתה. כל שכן בשזנה אחר, שאין לו לבעל שום זכות באותן המזונות הקצובין לה. משום הכי תני: והוא רוצה לתת לבתו מעות, שיהו מצויין להוציא אותן בחפציה, ובכי ה"ג יש לו לבעל זכות בהן, וכדאיתא בפ' "חזקת הבתים") דאמרינן התם: ילקח בהם קרקע, והבעל אוכל פירות. נמצא זה נהנה מחמיו שהדירו הנאה. לפיכך צריך שיאמר לה "הרי המעות האלו נתונים לך במתנה, ובלבד שלא יהא לבעליך רשות בהן, אלא מה שאת נותנת לפיך". ודוקא דאמר לה הני תרי לישני, אבל אמר "אין לבעליך רשות בהן" בלחוד – לא מהני. דמתני' רבי מאיר היא, דאמר: יד אשה כיד בעלה, כדמוקי לה בגמרא. וכי תימא: אם כן, כי אמר לה נמי "אלא מה שאת נותנת לפיך" אמאי מהני? היינו טעמא: משום דכיון שאין אשה זוכה בנכסים כלל עד שתתן אותם לתוך פיה – הרי באותה שעה אין הבעל יכול לזכות בהן. ולפי זה, דוקא כי אמר לה "מה שאת נותנת לפיך", אבל אי אמר לה "אלא מה שאת מתבטה" וכיוצא בו – לא מהני, וקני יתהון בעל. ואיכא מ"ד דהוא הדין בשיחדון לה לאיזה דבר שיהיה, דלא קנה יתהון בעל, כיון שאף לה לא הקנה לגמרי אלא לאותו דבר בלבד. **גמ'** לא שנו אלא דאמר לה מה שאת נותנת לפיך. כלומר, כלישנא דמתני', דאמר לה תרתי "על מנת שאין לבעליך רשות בהן אלא מה שאת נושאת ונותנת לפיך" – בכי האי גוונא בלחוד הוא דלא קנה יתהון בעל. משום ש"מה שתרצי עשי" – לא מהני

אֲמַר רָבָא: הָכָא מֵעִנְיָנֵיהּ דִּקְרָא, וְהָכָא מֵעִנְיָנֵיהּ דִּקְרָא. ר' יְהוּדָה סָבַר: גַּבֵּי רוֹצֵחַ כְּתִיב "וַאֲשֶׁר יָבֹא אֶת רֵעֵהוּ בַּיַּעַר" - כָּל דְּבַר מֵיעַל לַיַּעַר, וְסוּמָא נַמִּי בַּר מֵיעַל לַיַּעַר הוּא. וְאִי אָמְרַתְּ "בְּלֹא רְאוֹת" רְבוּת הוּא. אֶלָּא שְׁמַע מִינָּהּ: "בְּלֹא רְאוֹת" - פְּרָט לְסוּמָא. רַבִּי מֵאִיר סָבַר: כְּתִיב "בְּבְלִי דַעַת" - כָּל דְּבַר מֵידַע, וְסוּמָא לָאו בַּר מִידַע הוּא. וְאִי אָמְרַתְּ "בְּלֹא רְאוֹת" פְּרָט לְסוּמָא - מִ"בְּלִי דַעַת" נָפְקָא לֵיהּ. אֶלָּא שְׁמַע מִינָּהּ: "בְּלֹא רְאוֹת" לְרַבּוֹת אֶת הַסּוּמָא. מתני' הַמֵּדִיר הֲנָאָה מֵחֲתָנוֹ וְהוּא רוֹצֶה לָתֵת לְבִתּוֹ מָעוֹת, אוֹמֵר לָהּ: הֲרֵי הַמָּעוֹת הָאֵלּוּ נְתוּנִין לָךְ בְּמַתָּנָה, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יְהֵא לְבַעְלֵיךְ רְשׁוּת בָּהֶן, אֶלָּא מַה שֶּׁאַתְּ נוֹשֵׂאת וְנוֹתֶנֶת בְּפִיךְ. גמ' אֲמַר רַב: לֹא שְׁנוּ אֶלָּא דַּאֲמַר לָהּ "מַה שֶּׁאַתְּ נוֹשֵׂאת וְנוֹתֶנֶת בְּפִיךְ", אֲבָל אָמַר "מַה שֶּׁתִּרְצִי עֲשִׂי" - קָנָה יַתְהוֹן בַּעַל. וּשְׁמוּאֵל אוֹמֵר: אֲפִילּוּ אָמַר "מַה שֶּׁתִּרְצִי עֲשִׂי" - לָא קָנָה יַתְהוֹן בַּעַל. מַתְקִיף לָהּ רַבִּי זֵירָא:

כמאן

טפי

לא די בכך שיהודי לומד תורה ומתעלה ביראת שמים כו' בהיותו במעמד ומצב של מנוחה – שהרי בשביל זה לא היה צורך בירידת הנשמה למטה

משיחת י"א טבת, ה'תשכ"ז

דווקא על-ידי הירידה למצרים, "ערוות הארץ", באה הנשמה לתכלית העילוי והשלימות

משיחת י"א טבת, ה'תשכ"ז

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תוספות

טפי מ"אין לבעליך רשות בהן", וכי היכי ד"אין לבעליך רשות בהן" בלחוד לא מהני, כי אמר להו לתרוייהו נמי לא מהני, דחזרא מילתא נינהו. **ושמואל** אמר אפילו אמר מה שתרצי עשי – לא קנה יתהון בעל – שמואל לא פליג אדרב בפירושא דמתני', דמודה ליה ודאי דמתניתין אי אמר "מה שתרצי עשי" לא מהני. אלא בדינא הוא דפליג עליה, דרב מוקי מתני' כרבי מאיר דאמר יד אשה כיד בעלה, וסבר לה כוותיה, ומשום הכי פסיק ואמר דאי אמר לה "מה שתרצי עשי" – קנה יתהון בעל. ושמואל ודאי מודה ליה דמתני' הכי קתני, אלא דפליג עליה בדינא, משום דסבירא ליה דהלכתא כרבנן, דלא אמרי' יד אשה כיד בעלה. הילכך, אי אמר לה "מה שתרצי עשי" אי נמי "ע"מ שאין לבעליך רשות בהן" בלחוד, דכי הדדי נינהו – מהני. **כמאן** אזלא האי שמעתא דרב כר"מ. דאמר בפ"ק דקידושין (קף מ:) גבי עבד כנעני דיד עבד כיד רבו דמי. וה"ה ליד אשה, דהוי ידה כיד בעלה. **כיצד** משתתפין במבוי. מבוי שחצרות פתוחות לתוכו, וכל אחת ואחת אוסרת להרציא כלים ששבתו במבוי דרך החצר, עד שישתתפו כל החצרות במבוי. **מניח** את החבית. של יין, שיהו הכל משותפין בו, כדי שיהא המבוי רשות א' לכולן. **ה"ז** לכל בני המבוי. שיהא להם חלק וזכות באותה חבית. **העברים.** שיש להם יד. **ואי** אמרת קנה יתהון בעלה עירוב לא נפיק מרשותיה. דכיון דאין יד לאשה בלא בעלה – עדיין החבית ברשותו, ולא זכו בה בני המבוי. **מודה** ר' מאיר לענין שיתוף דכיון דלזכות לאחרים הוא כיון דנפיק מיד בעלה זכיא. דנהי דאמר רבי מאיר דאין קנין לאשה בלא בעלה – ה"מ היכא דיהיב לה אחר מתנה, אבל מודה הוא דבעל שנתן מתנה לאשתו קנתה, ואין הבעל אוכל פירות, כדאמרינן בפ' "חזקת הבתים" (כ"ב קף נא:). ולא שמעי' ליה לר"מ דפליג בהא. הילכך, ה"נ כיון דבעל מ"מ הא קמפיק ליה מרשותיה, אע"פ שאינו נותן לה ממש אלא לזכות את אחרים מודה דזכיא. כך נראה בעיני. **איתיביה** רבינא לרב אשי. לאו לאותובי) לרב קאתי, דבלא רב נמי קשיא מתנייתא אהדדי, אלא למדחי פירוקיה דרבא אתא, למירמי מתנייתא אהדדי. **בנו** ובתו הקטנים. שאין להם יד. ועבדו ושפחתו הכנענים, ואשתו נמי, ידן כידו. ואמאי? והאמר רבא דכל היכא דמזכה הבעל לאחרים ע"י יש לה ידי! **אלא** א"ר אשי. כי קתני מזכה להן ע"י אשתו – דוקא בשיש לה חצר באותו מבוי. כגון שנפלה לה בירושה בעודה ארוסה, והוא כתב לה בעודה ארוסה "דין ודברים אין לי בנכסיך", דבכי האי גוונא מהני, כדאיתא בריש פרק "הכותב" (כתובות פג:). דמגו דזכיא לנפשה להתיר חצרה, דבבעל שנתן מתנה לאשתו אפי' ר"מ מודה דיש לה יד, וכדכתיבנא לעיל – זכיא נמי לאחרינו, לכל בני המבוי. **ולענין** הלכה. פסק הגגיד רבינו שמואל הלוי בשם רב עמרם גאון ז"ל דהלכה כשמואל. דאע"ג דפלוגתייהו הכא לענין איסוראי, וקי"ל כרב באיסורי (כתובות מט:) – אפ"ה, כיון דעיקר פלוגתייהו בדינא תליא, אי אמרינן יד אשה כיד בעלה או לא – נקטינן כשמואל, דהלכתא כוותיה בדיני. ועוד, דרב כר"מ ושמואל כרבנן, הלכך נקטינן כוותייהו. ועוד, דסוגיין בעלמא כשמואל, ד"על מנת שאין לבעליך רשות בהן" בלחוד מהני. כדאמרינן פ' "מי שאמר הריני נזיר" (נזיר קף כה:) גבי הפרישה בהמותה, אי משלה היתה הבהמה, דמקשינן: מה שקנתה אשה קנה בעלה! ומשני: כגון שקמצה מעיסתה, ואי נמי דאקני לה אחר מנה על מנת שאין לבעלה רשות בהן. ובפרק "בן סורר ומורה" (סנהדרין קף עא.) נמי אמרי': אינו חייב עד שיאכל משל אביו ומשל אמו. ופרכינן: אמו מנא לה? מה שקנתה אשה קנה בעלה! ומשני: כגון דאקני לה אחר ע"מ שאין לבעלה רשות בהן. וכן פסק הרב רבינו משה בר נחמן ז"ל. ולפי זה, כי אמר לה "על מנת שאין לבעליך רשות בהן" בלחוד מהני. אבל רבינו תם והראב"ד ז"ל פסקו, כרב משום דפלוגתייהו הכא גבי נדרים, דאיסורא נינהו, וקיימא לן דהלכתא כרב באיסורי. ולפי זה לא מהני אלא כי אמר לה "על מנת שאין לבעליך רשות בהן אלא מה שאת נותנת בפיך". והרמב"ם ז"ל)מיצע את הדרך, שפסק כשמואל, אלא שכתב דלשמואל נמי תרתי בעינן "ע"מ שאין לבעליך רשות בהן, ומה שתרצי עשי". שהוא ז"ל מפרש דרב ושמואל בהא פליגי, דרב סבר דהאי דנקט מתניתין "שאת נותנת לפיך" דוקא הוא, ולישנא אחרינא לא מהני ביה. דאי אמר נמי "מה שתרצי עשי" – (לא) קנה יתהון בעל. ושמואל סבר דלאו דוקא, דהוא הדין "מה שתרצי עשי". ומיהו, לכולי עלמא תרי לישני בעינן. והקשו עליו: וכי מאי מוסיף במאי דאמר לה תו "מה שתרצי עשי"? הא אינו אלא כאומר "ע"מ שאין לבעליך רשות בהן" בלחוד! ונראה לי דהיינו טעמא: משום דכי אמר לה "מה שתרצי עשי" – לדידה נמי לא יהיב לה לגמרי, דנימא לאלתר זכה בהן בעל. אלא הרי הוא כאומר לה: לא יהו שלך אלא לאותו דבר שתרצי לעשות בהן בכל שעה ושעה. וסבירא ליה לשמואל דכי היכי דמייחד לדבר אחד מיוחד מהני – הכי נמי כיון דמייחד לאותו דבר שתרצה לעשות מהן כל שעה ושעה – מהני, שאין קנין חל אלא באותה שעה שתרצה לעשות בהן איזו דבר לאותו דבר בלחוד. **מתני'** ונדר אלמנה וגרושה יקום עליה כיצד אמרה הריני נזירה לאחר שלשים יום אע"פ שנשאת וכו'. דודאי קרא להכי אתא, דאי בלא נשאת – למה איצטריך קרא לומר דיקום עליה? פשיטא, מאן מפר לה? אלא ודאי נשאת איצטריך לומר, דכיון שנדרה בעודה אלמנה, אע"פ שאמרה שיחול הנדר לאחר ל' יום", כי נשאת לאחר מכן – אינו מפר, משום דבתר אמירה אזלינן, שנדרה קודם שנשאת, ואין הבעל מפר בקודמין. **נדרה** והיא ברשות הבעל וכו' הרי זה מופר. דבתר שעת אמירה אזלינן, בין לקולא בין לחומרא.

נדרה

רש"י

כמאן אזלא הא שמעתא דרב. דמתרץ למתני' דיד אשה כיד בעלה. **כרבי מאיר.** דאמר בעלמא דיד אשה כיד בעלה. **ורמינהו כיצד משתתפין כו'.** במסכת עירובין, וסתם מתני' ר' מאיר. **אמר רבא דאע"ג דאמר רבי מאיר.** בעלמא, כיד אשה כיד בעלה, וכמי שנתן לחתנו דמי. מודה רבי מאיר לענין שיתוף דכיון דלזכות לאחרים הוא מיד בעלה זכיא. כלומר, כיון דבעל דעתו הוי לזכות לאחרים – על ידי אשתו נמי יצא מיד בעלה, ואין לו רשות בהן כלום, ואהכי מזכי להו על ידה. אבל בעלמא, כגון דיהיב מתנה לאשתו – אימא לך דיד אשה כיד בעלה. **אלו שזכין.** גבי שיתוף מבוי קמיירי, שמזכה משלו לכל בני מבוי. **על ידי בנו ובתו הנדולים.** שכבר יצאו מרשותו. אבל לא על ידי בנו ובתו הקטנים – שידן כידו, וכן לא על ידי אשתו. אלמא, לר"מ, אפילו על ידי שיתוף – יד אשה כיד בעלה דמיא. **אלא אמר רב אשי מתניתין.** דלעיל, דקאמר דיכול לזכות לכל בני מבוי על ידי אשתו. **כשיש לה חצר באותו מבוי.** לאותה אשה, שאין חצרה זקוקה לבעלה. דמגו דזכיא לנפשה לההוא חצר – זכיא נמי לאחריני את השיתוף. **מתני'** ונדר אלמנה וגרושה **כיצד.** באיזה ענין אמר קרא שנדר אלמנה וגרושה יקום עליה? **אמרה הריני נזירה לאחר שלשים יום.** ובשעת שנדרה היתה אלמנה או גרושה. **אע"פ שניסת בתוך ל' יום.** קודם שיחול הנדר עליה, ואיכא למימר: האיל ולא חל הנדר עליה – יפר לה בעל. אפי' הכי אין יכול להפר, דבתר אמירה אזלינן, והוי להו קודמין, ואין הבעל מפר בקודמין.

נדרה

כְּמַאן אָזְלָא הָא שְׁמַעְתָּא דְּרַב - כְּרַבִּי מֵאִיר, דְּאָמַר: יַד אִשָּׁה כְּיַד בַּעְלָהּ. וּרְמִינְהוּ: כֵּיצַד מִשְׁתַּתְּפִין בְּמָבוֹי? מַנִּיחַ אֶת הֶחָבִית, וְאוֹמֵר: הֲרֵי זֶה לְכָל בְּנֵי מָבוֹי. וּמְזַכֶּה לָהֶן עַל יְדֵי עַבְדּוֹ וְשִׁפְחָתוֹ הָעִבְרִים, וְעַל יְדֵי בְּנוֹ וּבִתּוֹ הַגְּדוֹלִים, וְעַל יְדֵי אִשְׁתּוֹ. וְאִי אָמְרַתְּ קָנָה יַתְהוֹן בַּעְלָהּ - עֵירוּב לָא נָפֵיק מֵרְשׁוּתֵיהּ דְּבַעְלָהּ! אֲמַר רָבָא: אע"ג דְּאָמַר רַבִּי מֵאִיר יַד אִשָּׁה כְּיַד בַּעְלָהּ - מוֹדֶה רַבִּי מֵאִיר לְעִנְיַן שִׁיתּוּף, דְּכֵיוָן דְּלִזְכּוֹת לַאֲחֵרִים הוּא מִיַּד בַּעְלָהּ - זַכְיָא. אִיתִּיבֵיהּ רָבִינָא לְרַב אַשִׁי: אֵלּוּ שֶׁזָּכִין לָהֶן - [עַל יְדֵי] בְּנוֹ וּבִתּוֹ הַגְּדוֹלִים, וְעַבְדּוֹ וְשִׁפְחָתוֹ הָעִבְרִים. וְאֵלּוּ שֶׁאֵין זָכִין לָהֶן - עַל יְדֵי בְּנוֹ וּבִתּוֹ הַקְּטַנִּים, וְעַבְדּוֹ וְשִׁפְחָתוֹ הַכְּנַעֲנִים, וְאִשְׁתּוֹ! אֶלָּא אֲמַר רַב אַשִׁי: מַתְנִיתִין בְּשֶׁיֵּשׁ לָהּ חָצֵר בְּאוֹתוֹ מָבוֹי עֶסְקִינַן, דְּמִגּוֹ דְּזַכְיָא לְנַפְשָׁהּ - זַכְיָא לְאַחֲרִינִי. **מתני'** "וְנֶדֶר אַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה... יָקוּם עָלֶיהָ" כֵּיצַד? אָמְרָה "הֲרֵינִי נְזִירָה לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם" אע"פ שֶׁנִּשֵּׂאת בְּתוֹךְ ל' יוֹם - אֵינוֹ יָכוֹל לְהָפֵר.

נדרה

כל ענייני התורה ומצוות שנעשים על-ידי יהודי צריכים להיות מתוך חיות
משיחת י"א טבת, ה'תשכ"ז

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כְּמַאן אָזְלָא, הָא שְׁמַעְתָּא דְּרַב – דברי רב, שרק אם האב אומר לבתו שהוא נותן לה את הנכסים על מנת שאין לבעלה רשות בהם, ומוסיף ואומר 'אלא מה שאת נושאת ונותנת בפיך', אין הבעל זוכה בנכסים, אבל אם לא הוסיף כן, זוכה הבעל בנכסי אשתו שאביה נתן לה, הם כְּשִׁיטַת רַבִּי מֵאִיר, דְּאָמַר במסכת קידושין (כב:) שעבד כנעני יכול לצאת לחירות בכסף רק על ידי אחרים אבל לא על ידי עצמו, משום שאין לעבד יד בלא רבו, וסובר רב שגם לאשה אין יד לזכות בנכסים משום שַׁיַּד אִשָּׁה כְּיַד בַּעְלָהּ, ולכן רק אם אמר לה אביה שהיא זוכה בנכסים רק בשעה שהם בפיה, לא זכה בהם הבעל, אבל אם לא אמר לה כן, זכה הבעל מיד בנכסים. אבל לשיטת חכמים הסוברים (שם) שיש לאשה יד לזכות בלא בעלה, אם כן אף כשלא הוסיף האב 'אלא מה שאת נושאת ונותנת בפיך', אלא רק נתן לה את הנכסים על מנת שאין לבעלה רשות בהן, אין הבעל זוכה בנכסים.

וְרִמְיָנְהוּ – אקשה לך ממה ששנינו במסכת עירובין (עט:) לגבי מבוי שיש בו כמה חצירות, ואסור מדרבנן להוציא דבר מן החצרות למבוי, משום שהמבוי דומה לרשות הרבים, והחצרות דומות לרשות היחיד, ואם יהיה מותר להוציא מהחצר למבוי, יטעו אנשים לומר שמותר לטלטל אף מרשות היחיד לרשות הרבים גמורה. ואם רוצים בני החצר להוציא למבוי, צריכים לעשות שיתופי מבואות, כלומר שישתתפו כולם בחצר אחת, ועל ידי כן מותר להוציא מהחצירות למבוי. ומבארת המשנה (שם), כֵּיצַד מְשַׁתַּתְּפִין בני החצרות בְּמָבוֹי, אחד מבני המבוי מַנִּיחַ אֶת הַחֲבִית של יין, או דבר מאכל אחר, וְאוֹמֵר, חֲרֵי זֶה קנוי לְכָל בְּנֵי הַמָּבוֹי שיהיו שותפים בחבית זו, וּמְזַכֶּה לָהֶן את החבית עַל יְדֵי עַבְדּוֹ וְשִׁפְחָתוֹ הָעִבְרִים, שיש להם יד לקנין ויכולים לזכות עבור אחרים, וְכֵן עַל יְדֵי בְּנוֹ וּבִתּוֹ הַגְּדוֹלִים וְעַל יְדֵי אִשְׁתּוֹ, שגם הם יכולים לזכות בעירוב עבור כל בני המבוי. וְאִי אָמְרַתְּ – ואם תאמר [־רב] שלדעת רבי מאיר כל הדברים שהאשה זוכה בהם קָנָה יָתְהוֹן [־אותם] בַּעְלָהּ, אם כן עֵירוּב לֹא נָפִיק מֵרְשׁוּתֵיהּ דְּבַעַל – העירוב לא יצא כלל מרשות הבעל, ולא זכו בו בני המבוי, והלא סתם משנה היא רבי מאיר, ובכל זאת מבואר במשנה שבני המבוי זוכים בעירוב על ידי האשה. אלא מוכח שדברי רבי מאיר הם רק בעבד, אבל לאשה יש יד לזכות בלא בעלה.

מתרצת הגמרא, אָמַר רָבָא, אַף עַל גַּב דְּאָמַר רַבִּי מֵאִיר יַד אִשָּׁה כְּיַד בַּעְלָהּ, ואינה יכולה לזכות בנכסים בלא בעלה, זה דווקא כשאדם אחר נותן לה מתנה, אבל כשבעלה נותן לה מתנה, מוֹדֶה רַבִּי מֵאִיר שקנתה האשה את המתנה, ואין לבעלה רשות בה, ולכן לְעִנְיַן שִׁיתּוּף, האשה יכולה לזכות בעירוב עבור בני המבוי, דְּכֵיוָן דְּלוֹכְּחוֹת – שבעלה בעצמו מקנה לה בשביל שתזכה לַאֲחֵרִים הוּא, וּמִיַּד בַּעְלָהּ היא מקבלת את העירוב, זַכְיָא – היא זוכה בזה לגמרי.

הגמרא מקשה סתירה בין המשנה בעירובין לברייתא, ועל ידי כן נדחה תירוץ רבא:

אֵיתִיבֵיהּ – הקשה רָבִינָא לְרַב אַשִׁי, שמצינו סתירה בין המשנה בעירובין (שם) לברייתא, שבמשנה שנינו שאפשר לזכות בעירוב על ידי אשתו, ואילו בברייתא שנינו, אֵלּוּ שֶׁזָּכִין לָהֶן – שאפשר לזכות על ידם עירוב עבור בני המבוי, [עַל יְדֵי] בְּנוֹ וּבִתּוֹ הַגְּדוֹלִים, וְעַבְדּוֹ וְשִׁפְחָתוֹ הָעִבְרִים, כיון שיש להם יד לקנין, והם יכולים לזכות אף עבור אחרים. וְאֵלּוּ שֶׁאֵין זָכִין לָהֶן – שאי אפשר לזכות על ידם עירוב עבור בני המבוי, עַל יְדֵי בְּנוֹ וּבִתּוֹ הַקְּטַנִּים, וְעַבְדּוֹ וְשִׁפְחָתוֹ הַכְּנַעֲנִים, וְאִשְׁתּוֹ, כיון שאין להם יד לזכות לעצמם, ולכן אינם יכולים לזכות אף עבור בני המבוי. ודברי הברייתא סותרים את דברי המשנה. וממילא נדחה תירוצו של רבא, שהרי רבא ביאר שכאשר בעל נותן מתנה לאשתו, הוא מתכוין שלא לזכות במתנה, ואילו בברייתא מבואר שהבעל זוכה בעירוב שהוא נותן לאשתו.

מתרצת הגמרא, אֶלָּא אָמַר רַב אַשִׁי, מַתְנִיתִין, בְּמִקְרֶה שֶׁיֵּשׁ לָהּ [־לאשה] חָצֵר בְּאוֹתוֹ מָבוֹי עַסְקִינָן, ואם לא תזכה האשה בעירוב היא אוסרת על כל בני המבוי להוציא מהחצרות למבוי, שהרי יש במבוי זה כמה רשויות, ולכן היא צריכה לזכות בעירוב בשביל עצמה, והטעם שהיא יכולה לזכות לעצמה הוא כדברי רבא, שכאשר בעל נותן מתנה לאשתו הוא מתכוין שלא לזכות במתנה, וכיון שהאשה זוכה לעצמה היא יכולה לזכות אף עבור שאר בני המבוי, משום דְּמִגּוֹ דְּזַכְיָא לְנַפְשָׁהּ – מתוך שיכולה לזכות לעצמה, זַכְיָא לְאַחֲרִינֵי – יכולה לזכות גם לאחרים. ואין סתירה מהברייתא, כיון שבברייתא מדובר שאין לה בית בחצר, והאשה אינה יכולה לזכות עבור שאר בני המבוי, שהרי הבעל זוכה מיד במה שהוא מקנה לה.

משנה

לעיל (סז.) נתבאר שבעל אינו יכול להפר נדרים שנדרה אשתו קודם הנישואין. המשנה מבררת את פרטי הדינים שבהלכה זו.

נאמר בתורה (במדבר ל ט) 'וְנֵדֶר אַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה כֹּל אֲשֶׁר אָסְרָה עַל נַפְשָׁהּ יָקוּם עָלֶיהָ'. ואם נפרש פסוק זה כפשוטו, הרי שהוא מיותר, שמכיון שאין לה בעל ודאי ש'כֹּל אֲשֶׁר אָסְרָה עַל נַפְשָׁהּ יָקוּם עָלֶיהָ', כי מי יפר לה אותם. לכך מבארת המשנה שפסוק זה מדבר לאחר שנישאת בשנית, כֵּיצַד – באיזה אופן הוצרך הכתוב לומר שנדריה קיימים, אם אָמְרָה בעודה אלמנה או גרושה, חֲרֵינִי נְזִירָה לְאַחַר [־כעבור] שְׁלֹשִׁים יוֹם, אַף עַל פִּי שֶׁנִּשֵּׂאת בְּתוֹךְ אותם שְׁלֹשִׁים יוֹם שבין קבלת הנדר לזמן החלות, ונמצא שנדרה יחול רק בהיותה נשואה לשני, זה השני אֵינוֹ יָכוֹל לְהָפֵר את הנדר, לפי ששעת קבלת הנדר הוא הזמן הקובע לענין הפרה, ובשעה זו עדיין לא נכנסה לרשותו, ואין הבעל יכול להפר נדרים של קודם הנישואין, גם אם יחולו רק לאחר הנישואין.

"מעשה אבות סימן לבנים", והיינו, שהאבות הם המחנכים של בני ישראל, שהרי תפקידו של האב הוא לחנך את בניו

משיחת י"א טבת, ה'תשכ"ז

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

~ שולחן ערוך עם הערות וציונים - הלכות שבת ~

עח אָסוּר לְטַלְטֵל בְּהֵמָה אוֹ חַיָּה אוֹ עוֹף תרמט] מִפְּנֵי שֶׁאֵינָן רְאוּיִים בְּשַׁבָּת תרנ] כְּשֶׁהֵם חַיִּים תרנא]. וַאֲפִלּוּ עוֹף שֶׁרָאוּי לְצַחֵק בּוֹ תִּינוֹק כְּשֶׁבּוֹכֶה - אָסוּר לְטַלְטְלוֹ תרנב־תרנג].

ביאורי הלכה

תרמט] או עוף – כל סוג של בעל חי אסור בטלטול[592] אפילו לצורך גופו או מקומו[593], ואין היתר לטלטלו אלא אם מזיק לו[594] או מאוס עליו[595].

תרנ] ראויים בשבת – אף שבדעתו לשוחטם ולאוכלם אין להם דין אוכל בשבת כי מסיח דעתו מהם מחמת איסור השחיטה, והרי הם עבורו כעצים ואבנים שלא הוכנו ויוחדו לשום שימוש בשבת[596].

תרנא] כשהם חיים – בעלי־חיים מתים, ראויים לאוכלם או להאכילם לכלבים[597].

תרנב] אסור לטלטלו – כדוגמת עצים ואבנים האסורים בטלטול גם כשראויים לשימוש כלשהו[598].

תרנג] אסור לטלטלו – בעלי־חיים שרגילים להשתמש בהם שימוש שאינו כרוך בטלטול החיה כגון כלב שמירה – אסורים בטלטול[599], אבל חיות מחמד שרגילים לנושאם ולשחק עמם בתדירות יש מקום להתיר טלטולם, אך טוב להחמיר אלא אם כן לצורך חשוב כמו כלב המשמש לנחיית עוורים[600], והוא הדין לציפורי נוי ודגי נוי שטוב להחמיר שלא לטלטלם[601].

ציונים והוספות

592) בין כשרים בין טמאים, בין מיועדים לאכילה, לשמירה, לנתינת חלב, להטלת ביצים, לרכיבה או לעבודה אחרת.

593) כדלעיל סעיף ח.

594) ראה סי' שטז סי"ח דין טלטול בעל חיים המזיק או מצער.

595) מדין גרף של רעי; ולהלן יתבאר דין טלטול בעלי חיים המיוחדים לשימוש המותר בשבת, וכן שמותר לטלטל על ידי נפיחה, השמעת קול או טלטול מן הצד.

596) בפשטות הפירוש "שאינן ראויים" היינו שלא ניתן לעשות בהם שום שימוש בשבת, ואם כן בעלי חיים שונים מעצים ואבנים שאסורים בטלטול גם אם ניתן לעשות בהם שימוש בשבת כל עוד לא יוחדו לכך, אך מכך שלא כתב "שאינם ראויים לשום דבר" כפי שהוא בכמה מקומות, וכן ע"פ משמעות סעיף ח לעיל שמוקצה בעלי חיים הוא בכלל מוקצה של עצים ואבנים שראויים לשימושים שונים, ובפרט שבהמשך אסר הטלטול גם בעוף שראוי לצחק בו, משמע לפרש "ראויים" (גם) ע"ד המבואר לעיל סעיף יז ("אבל דבר שאינו ראוי בשבת היה אסור לטלטל אף בימי דוד ושלמה") שמשמעותו שלא הוכנו ויוחדו לשימוש בשבת. ועפי"ז ישנם ג' משמעויות למילה "ראויים": בכלי גמור שכבר הוכן לשימוש, "ראוי" היינו שישנו שימוש כלשהו שניתן לעשותו בכלי זה אפילו כשאין הדרך בכך (כדלעיל הערה לג), בשברי כלים "ראוי" היינו שניתן לעשות בו שימוש (חשוב, כדלעיל הערות רמח, רעז), והדרך בכך (אבל כשאין הדרך בכך, נחשב כאילו נשבר לגמרי ואינו ראוי לכלום, ראה לעיל הערות רנו, רפ, שיג), ובדברים שאינם כלים, "ראוי" היינו שהוכן ויוחד לשימוש זה (ואף אם ראוי מעצמו לשימוש כלשהו אסור בטלטול עד שייחדו לזה).

597) אפילו מתו בשבת כדלעיל סעיף ע, ואפילו בשר חי כדלעיל סעיף סח.

598) משמעות הדברים ש"ראוי" היינו שאפשר לצחק בו תינוק אף שאינו מיוחד לכך ודלא כראוי שבתחלת הסעיף (ראה לעיל הערה תקצו), אך ראה להלן הערה תר שסתימת הלשון ש"ראוי" היינו גם כשהעוף מיוחד לכך.

599) שימוש שאינו כרוך בטלטול החפץ אינו נחשב ייחוד, אלא שאם מייחדים לכך בפירוש הרי זה ייחוד ומותרים בטלטול (עיין לעיל הערה קכה לעניין ייחוד אבן גדולה לישיבה כשלא מזיזה ממקומה), אך גם אם ייחדום בפירוש אין להקל אלא במקום צורך חשוב, כדלהלן.

600) אף שחיות מחמד מיוחדות ממש לטלטול, מכל־מקום יש להסתפק אם שייך לתת תורת כלי לבעל־חיים אפילו על ידי יחוד, ומסתימת הלשון משמע שאסור לטלטל עוף אפילו שייחדו לצחק בו תינוק שבוכה, דבעוף העומד לשחיטה פשיטא שאסור לטלטלו עבור התינוק, ולכך לכתחילה יש להחמיר, אך כיון ש(למעט שלהבת) לא מצינו לאסור טלטול דבר שייחדו לעולם לשימוש המותר בשבת

וְאַף עַל פִּי כֵן מֻתָּר לִכְפּוֹת[תרנד] **אֶת הַסֵּל לִפְנֵי הָאֶפְרוֹחִים**[תרנה] **כְּדֵי שֶׁיַּעֲלוּ וְיֵרְדוּ בּוֹ**[תרנו], **שֶׁהַכְּלִי נִטָּל אַף לְצֹרֶךְ דָּבָר שֶׁאֵינוֹ נִטָּל בְּשַׁבָּת. וְאַף עַל פִּי שֶׁבְּעוֹד שֶׁהָאֶפְרוֹחִים עַל הַסֵּל אָסוּר לְטַלְטֵל אֶת הַסֵּל מִפְּנֵי הָאֶפְרוֹחִים שֶׁעָלָיו - אַף עַל פִּי כֵן אֵין כָּאן בִּטּוּל כְּלִי מֵהֵיכָנוֹ**[תרנז] **אֲפִלּוּ לְפִי שָׁעָה**[תרנח], **הוֹאִיל וּבְיָדוֹ לְהַפְרִיחַ הָאֶפְרוֹחִים מֵהַסֵּל מִיָּד שֶׁעָלוּ אוֹ שֶׁיָּרְדוּ עָלָיו**[תרנט], **אוֹ**[תרס] **שֶׁלֹּא יַעַמְדוּ**[תרסא] **עָלָיו אֲפִלּוּ רֶגַע**[תרסב] **וּלְאַחַר שֶׁיָּרְדוּ מֵעָלָיו**[תרסג] **- מֻתָּר לְטַלְטְלוֹ**[תרסד].

וְאִם הָיוּ הָאֶפְרוֹחִים עַל הַסֵּל כָּל מֶשֶׁךְ בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת[תרסה] **- אָסוּר לְטַלְטְלוֹ כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ אַף לְאַחַר שֶׁיָּרְדוּ**[תרסו], **שֶׁמִּתּוֹךְ שֶׁהֻקְצָה וְנַעֲשָׂה בָּסִיס לְאִסּוּר בְּבֵין הַשְּׁמָשׁוֹת - הֻקְצָה לְכָל הַיּוֹם כֻּלּוֹ:**

חלק ב סימן שח, דברים המותרים והאסורים לטלטל בשבת סעיף עח

ביאורי הלכה

תרנד] לכפות – להפוך.

תרנה] לפני האפרוחים – מותר להניח כלי או נייר לפני זבוב או עכביש וכיוצא־בזה על מנת שיעלו על גביו, ואז לנערם במקום אחר או להשליכם לאשפה[602].

תרנו] וירדו בו – מן הארץ אל מקום גבוה או הקן.

תרנז] כלי מהיכנו – ביטול כלי ממה שהוא מוכן לו, שהיה מוכן לטלטלו ועכשיו הוא מוקצה[603].

תרנח] לפי שעה – אפילו ידוע שלא יתעכבו על הסל אלא ירדו ממנו[604].

תרנט] שירדו עליו – מותר להפריח אותם על ידי קול או ניעור הסל.

תרס] או – בדפוס ראשון [דפוס קאפוסט] אין תיבת "או"[605].

תרסא] שלא יעמדו – שלא יתעכבו.

תרסב] אפילו רגע – כדי שהאפרוחים יעלו וירדו אינם צריכים לשהות על הסל כלל, ומטרתו בנתינת הסל לא תיגרע במאומה גם אם בכל רגע שיחפוץ יפריח ללא שהות את האפרוחים מעל הסל, ונמצא שלא ביטל הסל מהיכנו.

תרסג] שירדו מעליו – מעצמם או על ידי שיפריחם.

תרסד] מותר לטלטלו – ונמצא שלא בטל מהיכנו אפילו לרגע אחד, וכן אף שהסל שימש מרצונו את האפרוחים – לא נעשה בסיס למוקצה.

תרסה] בין השמשות – אבל אם היו על הסל בחלקו של בין השמשות בלבד – מותר לטלטלו[606].

תרסו] לאחר שירדו – הסל נעשה בסיס למוקצה אף שהיה בידו להפריחם בבין השמשות[607].

ציונים והוספות

מהיכא תיתי לאסור כשלא נתפרש בשוע"ר לאיסור, ובפרט שבקצות השלחן (סי' קכא בדה"ש ס"ק ד) התיר בפשטות טלטול דגי נוי שאינם עומדים לבישול ואכילה אלא לתכשיט בעלמא, ולכאורה כן הוא גם בדבר המיוחד למשחק (אלא שיש שכתבו שייחוד למשחק אינו נחשב ייחוד, וצ"ע).

601) ראה המובא לעיל (הערה תר) מקצות השלחן סי' קכא שדגי נוי אינם אסורים בטלטול, אלא שהוא החמיר שלא לטלטלם אלא עם האקווריום כי לכתחילה אינם עומדים לטלטלם לבדם אלא עם הזכוכית והמים, ואף שנתבאר שם שטוב להחמיר, מכל מקום בטלטול הדגים אגב האקווריום (וכן ציפורים אגב הכלוב) שהוא כלי ממש - יש צדדים נוספים להיתר כי האקווריום נעשה בסיס גם לדגים וגם למים (הראויים לשתיית בעלי־חיים) או לדברים אחרים שבו שאינם מוקצה מחמת גופו.

602) מדין גרף של רעי, ואם רוצה לפנות גם את הנייר או הכלי ממקום זה יש בזה גם היתר טלטול מן הצד.

603) אסור לבטל בשבת כלי מהיכנו ואפילו לשעה מפני שדומה כאילו סותר הכלי (סי' רסה ס"ג).

604) אף שרשאי לנער את הסל בכל עת והאפרוחים יפלו ממנו (כדלהלן סי' שי סי"א), מכל מקום כיון שחפץ שהאפרוחים יעברו על הסל בירידתם ועלייתם ואינו רוצה לנערם ולהפילם היה מקום לומר שהוא ביטול כלי מהיכנו לאותו זמן בו חפץ שיהיו על הסל (כמבואר לגבי השמן הנוטף אל הכלי בסי' רסה ס"ה).

605) אולי היא טעות של דפוסים מאוחרים יותר, אולי משום שפירשו (שלא כמשמעות שוע"ר) שכיון שדרך האפרוחים לרדת מהסל ולפעמים עושים זאת ללא עיכוב - אין זה ביטול כלי מהיכנו (ראה כעין זה בערוך השלחן סס"ה, ועד"ז בריטב"א (מג ע"א ד"ה ופרקינן): וכיון [דעשויין] להסתלק מאליהן בלא שום איסור כמסולקים דמו ואין כאן ביטול כלי מהיכנו.

606) כדלהלן סי' שי ס"ז.

607) דלא כתורת שבת ס"ק נז, אלא כיון שרצה שיהיו עליו בין השמשות הוקצה לכל היום (עיין מג"א סי' שכה ס"ק י).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ שולחן ערוך רבנו הזקן לפי לוח "רב יומי" - הלכות פסח ~

~ יום ראשון ~

חלק ג' סימן תנ דין ישראל ונכרי שיש להם שותפות:

כב אבל אסור לישראל להקדים דינר לחנוני נכרי ולומר לו שיתן מזונות לעבדו בפסח ואחר הפסח יעשה עמו חשבון שמא יתן לו חמץ וחמץ זה הוא של ישראל כיון שכבר נתן עליו דינר להחנוני (ואפילו לדברי האומרים שישראל אינו קונה מטלטלין מנכרי בכסף בלבד מכל־מקום כיון שהחנוני כבר קיבל הדינר מן הישראל הרי דעתו להקנות להישראל מזונות כנגד דינרו וכשהחנוני נותן אחר כך חמץ להעבד אינו נותן לו בתורת מכירת חמץ שלו אלא בתורת נתינת חמץ של ישראל והוא עושה שליחות הישראל שצוה לו ליתן מזונות לעבדו):

כג אבל אם אינו מקדים לו דינר מותר לומר לו תן חמץ לעבדי ואני אפרע לך שכל שלא פרע לו הישראל קודם שנותן החמץ לעבדו הרי הוא נותנו לו בתורת מכירת חמץ שלו והישראל יפרע לו בעדו (ועיין ביורה דעה סי' קל"ב שאם הוא חייב ליתן לעבדו מזונות של חמץ ואינו יכול לפטור את עצמו במה שיתן לו מזונות אחרים שאינן חמץ בעל כרחו של העבד אסור לו לומר לחנוני נכרי פטרני ממזונות עבדי ותן לו חמץ בפסח ואני אפרע לך לאחר הפסח).

וכל זה מעיקר הדין אבל יש אומרים שמחמת חומרות חמץ יש להחמיר שלא לומר לנכרי בפסח קנה לך חמץ מן החנוני ואני אפרע ל[ו] ואין צריך לומר שלא יאמר לחנוני תן חמץ לנכרי זה ואני אפרע לך וטוב לחוש לדבריהם:

כד לפיכך מי שיש לו תינוק חולה קצת שהוא צריך לאכול או לשתות חמץ יזהר שלא יאמר לנכרי תן חמץ לתינוק זה ואני אפרע לך אלא יבקש ממנו שיתן החמץ במתנה להתינוק ואם אי אפשר למצוא בקל מי שיתן במתנה יש לסמוך על סברא הראשונה ומותר לפרוע לו אחר שנתן החמץ ליד התינוק או אחר שהניח חמץ בבית הישראל שכבר יצא החמץ מרשות הנכרי קודם הפירעון ולרשות הישראל עדיין לא בא אע"פ שהניחו בביתו שאין חצירו של אדם קונה לו בעל כרחו וגם הנכרי לא מכר את החמץ לו אלא להתינוק.

אבל אסור לקבל החמץ ביד מן הנכרי אפילו קודם הפירעון אלא אם כן זכה בו כבר התינוק בהגבהה שכל זמן שלא זכה בו התינוק אפילו הניחו הנכרי בבית הישראל וחזר ונטלו הרי הוא שלו כשהיה וכשנוטלו הישראל מידו הרי זה כקונה חמץ בפסח:

~ יום שני ~

כה ואפילו לאחר שזכה התינוק בחמץ אסור לישראל גדול להאכילו ולהשקותו את החמץ גזירה שמא ישכח הגדול על איסור חמץ ויסתפק ממנו שהרי אפילו ליגע בחמץ אסור מחמת גזירה זו כמו שנתבאר בסימן תמ"ו אלא יאמר לנכרי או לקטן אפילו ישראל שיאכיל וישקה את החמץ להתינוק.

אבל מותר להשהות חמץ זה בתוך הבית אף על פי שיש לחוש שמא ישכחו ויסתפקו ממנו, מכל־מקום כיון שהתינוק הוא חולה ואי אפשר להוציאו מן הבית וגם מן הסתם אי אפשר למצוא נכרי שיביא מעט חמץ בכל פעם ופעם שירצה התינוק לאכול או לשתות לפיכך התירו לו להשהות חמץ בביתו בפסח ומכל־מקום אם אפשר טוב לעשות בפני החמץ מחיצה גבוה עשרה טפחים או לכפות עליו כלי אם הוא שבת או יום טוב.

וכל זה כשאי אפשר למצוא נכרי שיביא מעט מעט בכל פעם ופעם שירצה התינוק לאכול ולשתות וכן אם אי אפשר להאכילו ולהשקותו על ידי נכרי או קטן מותר להאכילו ולהשקותו על ידי ישראל גדול אבל אם אפשר להביא לו חמץ על ידי נכרי מעט מעט בכל פעם ופעם שירצה לאכול ולשתות אין להביא הרבה בבת אחת ואם אין התינוק חולה כל כך בענין שאי אפשר להוציאו מן הבית יוציאנו מביתו לבית הנכרי ושם יאכילוהו וישקוהו חמץ ואל יכנים חמץ לביתו כלל:

כו וכל זה בחולה שאין בו סכנה אבל בחולה שיש בו סכנה אין לדקדק בכל זה ואפילו לקנות חמץ מן השוק מותר כדי למהר באכילתו אם הוא צריך לאכילת חמץ ואין חוששין ללאו של בל יראה ובל ימצא שהקונה את החמץ עובר עליו שאין לך דבר שעומד בפני פיקוח נפש ועל דרך שנתבאר בסימן שכ"ח וביו"ד סימן קנ"ה ע"ש:

כז אסור להיות שליח לנכרי לקנות לו חמץ בפסח אפילו במעותיו של נכרי ואפילו אינו מושך את החמץ מרשות המוכר אלא נותן לו דמים בלבד בפסח לפי שיש אומרים שישראל קונה מטלטלין מנכרי בכסף בלבד ונמצא שהחמץ נקנה להישראל בפסח ועובר עליו בבל יראה ובל ימצא ואף על פי שהוא מפרש להמוכר שאינו קונה את החמץ לעצמו אלא בשביל הנכרי ששלחו אף על פי כן נקנה החמץ לישראל שנתן המעות מידו ליד המוכר ואין אומרים כיון שהמעות הן של נכרי והישראל נתנם בשליחותו הרי זה כאילו נתנם הנכרי בעצמו שאין אומרים שלוחו של אדם כמותו אלא בישראל שנעשה שליח לישראל חבירו כמו שנתבאר בחושן משפט סימן קפ"ח:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ יום שלישי ~

חלק ג סימן תנא דיני הגעלת כלים:

א כל הכלים שאינו רוצה להכשירן לפסח על ידי הגעלה או ליבון וכן כל כלי חרס שאין להם הכשר על ידי הגעלה וליבון אם הוא רוצה להשהותן עד לאחר הפסח צריך לשפשפן (עיין סימן תמ"ד) היטיב קודם שעה ששית בערב פסח ולהדיחן מעט בענין שלא יהא חמץ ניכר בהן ויצניעם במקום צנוע שאינו רגיל לילך לשם כל ימי הפסח כדי שלא ישכח וישתמש בהן בפסח ואע"פ שכל הכלים הבלועים משאר איסורין מותר להשהותן עמו בבית ואין חוששין לשכחה, מכל־מקום חמץ כיון שהוא רגיל בו כל השנה יש לחוש בו יותר לשכחה וטוב לסגרם בחדר מיוחד ולהצניע המפתח שלא ילך לשם כל ימי הפסח:

ב ומכל־מקום דרך עראי ומקרה מותר להוציאן ממקום שהצניען ולהשתמש בהן דבר צונן בין לח ובין יבש רק שיזהר להדיח את הכלי היטיב קודם שמשתמש בו שלא יהיה שום משהו חמץ דבוק בו בעין (ולענין דיעבד עיין סי' תמ"ז) ואפילו היא קדרה של חרס שנתבשל בה חמץ כל השנה די לה בהדחה להשתמש בה צונן בפסח מעיקר הדין (אבל המנהג הוא שלא להשתמש כלל בפסח בכלי חרס ישנים אפילו בצונן כמו שיתבאר) ואם הוא סכין צריך לנעצו עשר פעמים בקרקע קשה קודם שמשתמש בו צונן בפסח אבל אסור להשתמש בהן בקביעות משעה ה' בערב פסח ואילך אפילו בצונן עד שיכשירם לפסח על ידי הגעלה או ליבון על דרך שיתבאר, גזירה שמא ישכח וישתמש בהן בחמין:

ג אם שכח בערב פסח ולא שפשף את הכלים מחמץ הדבוק בהן ונזכר בתוך הפסח אם הוא חול המועד (אבל בשבת ויום טוב אסור ליגע בהחמץ אפילו כדי לבערו כמו שנתבאר בסימן תמ"ו ע"ש) צריך לשפשפן מיד שנזכר ואין חוששין שמא ישכח ויאכל מהחמץ בשעה שנוגע בו כשמשפשפו מטעם שנתבאר בסי' תל"ה ואם עבר הפסח ולא שפשפן צריך לשפשפן לאחר הפסח להעביר מהן החמץ הדבוק בהן שהוא אסור בהנאה מפני שעבר עליו הפסח:

~ יום רביעי ~

ד יש נוהגין לסדר כלי בדיל של חמץ בתוך הבית בגובה הכותל במקום שאין יד אדם מגעת לשם והם סדורין שם כל ימי הפסח לגוי ואין למחות בידם ואע"פ שכל דבר שגזרו עליו חכמים מחמת חשש שמא ישכח וישתמש בו לא חלקו בגזירתם ואסרו אפילו הגביה אותו דבר עשר קומות כמו שנתבאר בסימן רע"ה וסי' ש"ז מכל־מקום כיון שאיסור זה שאסור להשהות כלי חמץ בתוך הבית בפסח לא גזרו עליו חכמי הגמרא אלא חכמי הדורות האחרונים הוא שהחמירו כן לפיכך אין להחמיר בו כל כך ובפרט שעל פי הרוב אין הכלים בני יומן מבליעת החמץ בשעה שמסדרין אותם בערב פסח בגובה הכותל זהו טעם המנהג ומכל־מקום המחמיר להצניען במקום צנוע תבוא עליו ברכה:

ה נכרי המוכר כלים חדשים בשוק בין של חרס בין של מתכות בין של זכוכית לוקחין ממנו כל כלי שהוא נראה חדש ואין חוששין שמא נשתמש בו הנכרי פעם אחת שכל כלי העשוי למכור אין משתמשין בו כלל.

אבל אם נכנס לבית הנכרי ליקח ממנו כלים חדשים לא יקח אלא כלי חדש שמכיר בו היטיב שלא נשתמש בו עדיין אבל אם יש להסתפק שמא נשתמש בו פעם אחת אף שהוא נראה חדש אין ללקחו אלא אם כן הנכרי מסיח לפי תומו שלא נשתמש בו עדיין או שהוא לוקח כלי אחד מתוך הרבה כלים כמו שנתבאר ביורה דעה סימן קכ"ב ע"ש לפי שיש לחוש שמא עשאו הנכרי לצורך עצמו וכבר נשתמש בו פעם אחת ואחר כך נמלך למכרו לישראל הבא אליו.

ומכל־מקום בכלי זכוכית יש להתיר לקנות הצלולים אפילו אין הנכרי מסיח לפי תומו ואינו לוקח כלי מתוך הכלים דכיון שהם צלולים בודאי לא נשתמש בהם עדיין:

ו כל כלי חרס שנשתמש בו חמץ בחמין שהיד סולדת בו בענין שכיוצא בו בשאר כלים צריכין הגעלה אבל כלי חרס אין לו תקנה על ידי הגעלה שהתורה העידה על כלי חרס שאינו יוצא מידי דופיו (פירוש גיעול הנבלע בו) לעולם אפילו יגעילנו כמה פעמים אלא לעולם פולט הוא מעט מעט בכל הגעלה ועיקר גיעול הבלוע בתוכו אינו נפלט ממנו לגמרי וכשיבשלו בו היתר אפילו אחר כמה הגעלות יפלוט מעט מהבלוע שבתוכו לתוך התבשיל והיכן העידה תורה כך גבי כלים הבלועים מנותר שאמרה תורה וכלי חרס אשר תבושל בו ישבר למדנו מכאן שאין הגעלה מועלת לכלי חרס:

ז ומכל־מקום קבלו חכמים שיש לכלי חרס הכשר על ידי ליבון באור דהיינו שיסיקנו כל כך עד שיהיו ניצוצות ניתזים ממנה שאז נשרף ונכלה כל האיסור הבלוע בתוכו:

~ יום חמישי ~

ח במה דברים אמורים כשמסיקו מבפנים (פירוש בתוך חלל הכלי) וגם דרך היסקו כל השנה הוא מבפנים כגון תנור של חרס וכיוצא בו אבל כלי חרס שדרך היסקו כל השנה הוא מבחוץ כגון קדרה ומחבת וטפקא של חרס דהיינו כלי חרס שמסיקין אותו תחתיו מלמטה ואופין על גביו מלמעלה אף אם הוא רוצה להכשירו ע"י היסק מבפנים כגון שימלאנו גחלים בוערות אין זה מועיל כלום גזירה שמא יחום עליו שלא יתבקע מחמת הגחלים כיון שאין זה דרכו בכל השנה ולא ימלאנו גחלים בוערות ויסיקנו מבחוץ והיסק חיצון אינו מועיל כלום מן התורה שהרי האיסור נשתמש ונבלע בפנימית הכלי וצריך להפליטו גם כן דרך פנימית הכלי דכבולעו כך פולטו כמו שיתבאר וכשמסיקו מבחוץ אין האיסור נפלט דרך פנימית הכלי על ידי היסק חיצון זה:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ט ואפילו אם רוצה להסיקו מבפנים ומבחוץ כגון שמכניסו ריקן לתוך התנור מלא אש ששלהבת עולה מכל צדדי הכלי ומלבנו יפה מבפנים ומבחוץ אין זה מועיל כלום גזירה שמא יחום עליו שלא יתבקע ויוציאנו מן התנור טרם שיתלבן יפה יפה עד שיהיו ניצוצות ניתזים ממנו אבל אם מחזירו לתוך כבשן מלא אש שמצרפין בו כלי חרס חדשים הרי זה מותר להשתמש בו בפסח דכיון שמכניסן להיסק גדול כזה בודאי אינו חושש עליהם אם יתבקעו:

י וכל זה בכלי חרס אבל בכלי מתכות שאינו נפקע מחמת חום האש הרי הוא יכול למלאותו גחלים מבפנים וישהה אותם בתוכו עד שאם יגע אדם בצד החיצון של הכלי יהיה היד סולדת בו מחמת שנתלבן הכלי מן הגחלים שאז בודאי נשרף כל החמץ הבלוע בתוכו אע"פ שלא נתלבן כל כך עד שיהיו ניצוצות ניתזים ממנו שהרי כלי מתכות הן נכשרין על ידי הגעלה וליבון קל הזה אינו גרוע מהגעלה:

~ יום שישי ~

יא בוכיא (והוא כלי העשוי מלבנים ועפר ומסיקין אותו מבחוץ ואופין ומטגנין בתוכו) אם הסיקו מבחוץ אינו נכשר לפסח על ידי היסק זה כמו שנתבאר אבל אם מלאוהו גחלים מבפנים או שהסיקו מבפנים עד שנתלבן כדינו ועל דרך שיתבאר בסימן תס"א מותר להשתמש בו בפסח ואין לחוש שמא לא ילבנו יפה יפה מחמת שיחום עליו שלא יתבקע דכיון שהוא עשוי מלבנים ועפר אין לחוש בו שמא יתבקע:

יב לפיכך לבנים שנשתמש בהן חמץ כל השנה מותר ללבנם באור ולהשתמש בהן בפסח, במה דברים אמורים בלבנים שנצרפו בכבשן אבל לבנים שנתייבשו בחמה אם לא נשתמש בהן חמץ על ידי האור כמו צלייה ואפייה אלא שנשפך עליהם תבשיל רותח של חמץ אין צריכים ליבון ודי להם בהגעלה כשאר כלי אדמה כמו שיתבאר ומותר לאפות ולצלות עליהם בפסח:

יג אבל אם נשתמש בהן חמץ על ידי האור וכן שאר כל הכלים אפילו של מיני מתכות שנשתמש ונבלע בהן חמץ על ידי האור בלבד שלא על ידי משקה כגון השפודים והאסכלאות שצלו עליהם מולייתא של חמץ שגוף החמץ נוגע בהן בשעת צלייתו ואין ביניהם שום משקה (טופח) שיוליך טעם החמץ לתוך השפוד והאסכלה אלא על ידי חום האש בלבד נבלע בהם טעם החמץ לפיכך אינו נפלט מהם על ידי הגעלה במים רותחים דכבולעו כך פולטו וכלי שנבלע בו חמץ על ידי משקה נפלט ממנו על ידי הגעלה במים רותחים אבל כל כלי שנבלע בו החמץ על ידי חום האש בלבד שלא על ידי משקה אינו נפלט ממנו אלא על ידי חום האש בלבד דהיינו שילבנו באור יפה יפה עד שיהיו ניצוצות מנתזין ממנו או עד שתשיר קליפתו העליונה שאז בודאי נשרף כל האיסור הבלוע בתוכו.

~ שבת קודש ~

[וכן הדין בכלים שנבלע בהן שאר איסורי תורה או איסורי דברי סופרים על ידי האור בלבד שצריך ללבנם יפה יפה כשיעור שנתבאר אלא שבשאר איסורין אין צריך ליבון אלא כשנבלע בהם דבר איסור אבל אם נבלע בהם על ידי האור דבר היתר ואחר כך נעשה איסור כגון שנצלה עליהם בשר לבדו שהוא היתר ואחר כך נבלע בהן חלב הרי הן נכשרין על ידי הגעלה ואף על פי שטעם בשר הנבלע בהן על ידי האור אינו נפלט מהם לגמרי על ידי הגעלה, מכל־מקום אותו מועט טעם בשר הבלוע מאד בתוכם עד שאינו נפלט מהם רק על ידי האור קלוש הוא מאד ואינו כדאי שיחול עליו שם חדש דהיינו שם בשר בחלב לפיכך די להם בהגעלה כדי להפליט מהם עיקר טעם הבשר עם עיקר טעם החלב שהן אסורין מחמת שהן כדאי להקרא עליהם שם בשר בחלב והן נפלטין על ידי הגעלה לפי שאינן בלועין מאד ומותר טעם הבשר עם מותר טעם החלב שהן בלועין מאד הרי הן קלושין מאד ואינן כדאי להיות נקרא עליהן שם בשר בחלב כיון שטעם הבשר היה קלוש מאד קודם שנבלע בו החלב אין שם חדש יכול לחול על טעם קלוש הזה, מה־שאין־כן כשנצלה עליהם חמץ קודם הפסח אין הגעלה מועלת להם להכשירן לפסח אף על פי שהחמץ בשעה שנבלע בהם היה מותר באכילה, מכל־מקום כיון שהיה עליו שם חמץ לא נפקע שם זה גם מטעם הקלוש שנבלע מאד בתוכם על ידי האור וכשמגיע הפסח ממילא נאסר טעם קלוש הזה שבתוכם כיון שכבר נקרא עליו שם חמץ משעה שנפלט ונתפרש ממשות החמץ שנצלה עליהם.]

ויש חולקין על זה ואומרים שכל הכלים שבלעו חמץ קודם הפסח אפילו על ידי האור בלבד הרי הן נכשרין על ידי הגעלה דכיון שבשעת בליעתן בלעו דבר היתר ואח"כ כשמגיע זמן איסורן כבר אין האיסור בעין אלא הוא בלוע בתוכן לפיכך הקילו להכשירן על ידי הגעלה בלבד.

והעיקר כסברא הראשונה ואפילו בדיעבד שנשתמש בחמץ באותן כלים הבלועים מחמץ על ידי האור בלבד והוגעלו קודם הפסח ולא ליבנם באור יפה יפה כשיעור שנתבאר הרי חמץ הללו אסורין בפסח אלא אם כן יש הפסד מרובה או מניעת שמחת יום טוב שאז יש לסמוך על סברא האחרונה וכן במקום שיש עוד צד אחר להקל יש לצרף גם סברא האחרונה ולסמוך עליהם לכתחלה להכשיר בהגעלה את הכלים הבלועים מחמץ על ידי האור וכמו שיתבאר:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ 'תורה אור' פרשת וארא - הפרשה החסידית ~

וַיְדַבֵּר גו' וָאֵרָא[1]

"וַיְדַבֵּר אֱלֹקִים אֶל מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי ה'. וָאֵרָא אֶל אַבְרָהָם כו'" (פָּרָשָׁתֵנוּ ו, ב־ג):

הִנֵּה פָּרָשָׁה זוֹ נֶאֱמְרָה תְּשׁוּבָה עַל מַה שֶּׁכָּתוּב לְמַעְלָה (שְׁמוֹת ה, כב): "וַיָּשָׁב מֹשֶׁה [..] וַיֹּאמַר [..] לָמָּה הֲרֵעוֹתָ[2] כו'" – וְהֵשִׁיב לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא: "וָאֵרָא אֶל וְגו'". וְצָרִיךְ לְהָבִין: מַה תְּשׁוּבָה הִיא זוֹ עַל "לָמָּה הֲרֵעוֹתָ"?

גַּם לְהָבִין[3] עִנְיָן הַחֵטְא שֶׁבַּעֲבוּרוֹ בָּא הַגָּלוּת "בְּחוֹמֶר וּבִלְבֵנִים כו'" (שְׁמוֹת א, יד); וּכְבָר נִגְזַר כֵּן בִּבְרִית בֵּין הַבְּתָרִים (לֶךְ לְךָ טו, יג): "וַעֲבָדוּם וְעִנּוּ אֹתָם כו'" – וְכָל כָּךְ לָמָּה?

אַךְ הִנֵּה כְּתִיב (בְּרֵאשִׁית ב, ד): "בְּיוֹם עֲשׂוֹת ה' אֱלֹקִים אֶרֶץ וְשָׁמָיִם", שֶׁלִּבְרִיאַת שָׁמַיִם וָאָרֶץ שִׁיתֵּף שֵׁם הֱוָיָה בְּשֵׁם אֱלֹקִים.

וּבֵיאוּר שְׁנֵי שְׁמוֹת אֵלּוּ – הֱוָיָה וֶאֱלֹקִים: הִנֵּה "אֱלֹקִים" – לְשׁוֹן רַבִּים, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (יְהוֹשֻׁעַ כד, יט): "כִּי אֱלֹקִים קְדוֹשִׁים הוּא", וַהֲוָיָה הוּא "אֶחָד"[4].

וְהָעִנְיָן:

דְּהִנֵּה כְּתִיב (תְּהִלִּים קמה, ג): "גָּדוֹל ה' וּמְהֻלָּל מְאֹד וְלִגְדֻלָּתוֹ אֵין חֵקֶר". וְ"אֵימָתַי גָּדוֹל? כְּשֶׁהוּא בְּעִיר אֱלֹקֵינוּ כו'"[5]. כִּי מִהְיוֹת לִגְדֻלָּתוֹ יִתְבָּרֵךְ "אֵין חֵקֶר", וְ"לֵית מַחְשָׁבָה תְּפִיסָא בֵּיהּ כְּלָל"[6], לֹא שַׁיָּךְ לוֹמַר עָלָיו לְשׁוֹן גְּדוּלָּה כִּי אִם בְּהִתְפַּשְׁטוּת זִיו וְהֶאָרָה מִבְּחִינַת מַלְכוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ, וּכְדִכְתִיב (תְּהִלִּים קמה, יג): "מַלְכוּתְךָ מַלְכוּת כָּל עוֹלָמִים".

וְהִתְפַּשְׁטוּת וְהַמְשָׁכָה זוֹ אֵינָהּ אֶלָּא זִיו וְהֶאָרָה בְּעָלְמָא, וְנִקְרָא "אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא", וְ"זִיו הַשְׁכִינָה", שֶׁהוּא רַק כִּמְשַׁל אוֹר הַמֵּאִיר מֵהַשֶּׁמֶשׁ. וּכְדִכְתִיב (תְּהִלִּים פד, יב): "כִּי שֶׁמֶשׁ וּמָגֵן הֲוָיָ"ה אֱלֹקִים", שֶׁכְּמוֹ שֶׁהָאוֹר הַזֶּה שֶׁמִּתְפַּשֵּׁט מֵהַשֶּׁמֶשׁ לְהָאִיר עַל הָאָרֶץ, אֵינוֹ אֶלָּא זִיו וְאֵין לוֹ עֶרֶךְ וְיִחוּס לְגַבֵּי עַצְמִיּוּת הַשֶּׁמֶשׁ – שֶׁאֵינוֹ מִמַּהוּתוֹ כְּלָל, אַף שֶׁנִּמְשָׁךְ וּמִתְפַּשֵּׁט מֵהַשֶּׁמֶשׁ עַצְמוֹ, כַּךְ הַחִיּוּת הַמִּתְפַּשֵּׁט לְקִיּוּם וְהִתְהַוּוּת עוֹלָמוֹת עֶלְיוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים, מֵרֵישׁ כָּל דַּרְגִּין כו', אֵין זֶה אֶלָּא בְּחִינַת זִיו, שֶׁאֵין תּוֹפְסִים מָקוֹם וְ"כוּלָּא קַמֵּיהּ – כְּלָא חָשִׁיב"[7].

וְהִנֵּה כְּתִיב (תְּהִלִּים קד, כד): "מָה רַבּוּ מַעֲשֶׂיךָ", וּכְתִיב (תְּהִלִּים צב, ו): "מַה גָּדְלוּ מַעֲשֶׂיךָ"[8]:

"מָה רַבּוּ מַעֲשֶׂיךָ" קָאֵי עַל עוֹלָמוֹת הַתַּחְתּוֹנִים וְכָל הַבְּרוּאִים שֶׁבְּעוֹלָם־הַזֶּה, הַמִּתְחַלְּקִים לְמִינֵיהֶם בְּכַמָּה מִינֵי הִתְחַלְּקוּת, רִבֵּי רִבְבוֹת מַדְרֵגוֹת בְּדוֹמֵם, צוֹמֵחַ, חַי: שֶׁכַּמָּה מִינֵי דוֹמֵם, וְכַמָּה מִינֵי צוֹמֵחַ כו'; וְכָל מִין וּמִין יֵשׁ לוֹ טַעַם בִּפְנֵי עַצְמוֹ, כְּמוֹ: תַּפּוּחִים, וֶאֱגוֹזִים, וּשְׁקֵדִים וְכַיּוֹצֵא בָהֶם בַּצּוֹמֵחַ, שֶׁכָּל אֶחָד יֵשׁ לוֹ טַעַם בִּפְנֵי עַצְמוֹ, שֶׁאֵין הָאֶחָד דּוֹמֶה לַחֲבֵירוֹ; וְכֵן בְּכָל מִינֵי עֲשָׂבִים, כָּל עֵשֶׂב יֵשׁ לוֹ טַעַם בִּפְנֵי עַצְמוֹ. וְהַטַּעַם הוּא רוּחָנִי – מִמַּזָּל הַשּׁוֹפֵעַ עָלָיו, שֶׁ"אֵין לְךָ כָּל עֵשֶׂב מִלְּמַטָּה כו'"[9].

וְכָל זֶה הוּא מִפְּסוֹלֶת עוֹלָמוֹת עֶלְיוֹנִים, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (תְּהִלִּים קג, א): "וְכָל קְרָבַי אֶת שֵׁם קָדְשׁוֹ" – שֶׁיֵּשׁ בְּחִינַת קְרָבַיִם עֶלְיוֹנִים שֶׁמְּבָרְרִים הַפְּסוֹלֶת לְהַשְׁפִּיעַ לָעוֹלָם־הַזֶּה הַגַּשְׁמִי. וּכְמַאֲמַר רַז"ל[10]: "נָטָה שְׁמֹאלוֹ וּבָרָא אֶרֶץ, וְנָטָה יְמִינוֹ וּבָרָא שָׁמַיִם"[11] – שֶׁהָאָרֶץ מְקַבֶּלֶת מִבְּחִינַת שְׂמֹאל, וְעַל זֶה נֶאֱמַר "מָה רַבּוּ מַעֲשֶׂיךָ".

אַךְ "מַה גָּדְלוּ מַעֲשֶׂיךָ" קָאֵי עַל הָעוֹלָמוֹת עֶלְיוֹנִים, מַלְאָכִים וּנְשָׁמוֹת שֶׁמִּתְעַנְּגִים עַל ה', וְאֵין תַּעֲנוּג אֶחָד דּוֹמֶה לַחֲבֵירוֹ. וּכְמַאֲמַר רַז"ל[12]: "עָתִיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא לְהַנְחִיל לְכָל צַדִּיק וְצַדִּיק שֵׁ"ו עוֹלָמוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (מִשְׁלֵי ח, כא): "לְהַנְחִיל אוֹהֲבַי יֵשׁ כו'".

---

1. (נֶאֱמַר יוֹם שַׁבָּת פָּרָשַׁת וָאֵרָא, כ' טֵבֵת תקס"ה).
2. (בַּפָּסוּק "הֲרֵעֹתָה").
3. וְגַם לְהָבִין עִנְיָן הַחֵטְא שֶׁבַּעֲבוּרוֹ בָּא: בְּבוּך 1824: וְגַם צָרִיךְ לְהָבִין עִנְיָן הַחֵטְא שֶׁבִּשְׁבִילוֹ סָבְלוּ.
4. (ה' אֶחָד: וְאִתְחַנַּן ו, ד).
5. (תְּהִלִּים מח, ב: גָּדוֹל ה' וּמְהֻלָּל מְאֹד בְּעִיר אֱלֹקֵינוּ. רְאֵה זֹהַר פְּקוּדֵי רלה, א. וַיִּקְרָא ה, א. זֹהַר חָדָשׁ תִּשָּׁא מד, א. חֻקַּת נא, א).
6. (עַל פִּי תִּקּוּנֵי זֹהַר בַּהַקְדָּמָה, "פָּתַח אֵלִיָּהוּ" יז, יא).
7. (עַל פִּי דָּנִיאֵל ד, לב. זֹהַר חֵלֶק א בַּהַקְדָּמָה, יא, ב).
8. (בְּבוּך 1824 נוֹסַף: וְצָרִיךְ לְהָבִין שִׁינּוּי הַלָּשׁוֹן עִנְיָן).
9. ("שֶׁאֵין לוֹ מַזָּל מִלְּמַעְלָה שֶׁמַּכֶּה בּוֹ וְאוֹמֵר לוֹ: גְּדֵלוּ!" בְּרֵאשִׁית רַבָּה פָּרָשָׁה י, ו. זֹהַר חֵלֶק א וַיְחִי רנא, א. חֵלֶק ב תְּרוּמָה קעא, ב).
10. (רְאֵה פִּרְקֵי דְּרַבִּי אֱלִעֶזֶר פֶּרֶק יח).
11. [וְעַיֵּן מִזֶּה בַּזֹּהַר: חֵלֶק ב', דַּף כ', עַמּוּד א'. ל"ז, עַמּוּד א'. פ"ה, סוֹף עַמּוּד ב'. חֵלֶק א' דַּף לְמֵ"ד, עַמּוּד א').
12. (סוֹף עוּקְצִין).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וְלִכְאוֹרָה אֵינוֹ מוּבָן: לָמָּה צָרִיךְ כָּל צַדִּיק כָּל כַּךְ עוֹלָמוֹת – וְכִי לִנְכָסִים הוּא צָרִיךְ?!

אַךְ הָעִנְיָן: כִּי "שֹׂכַר מִצְוָה – מִצְוָה"[13] – הִיא הַמְשָׁכַת עֹנֶג־הָעֶלְיוֹן לִהְיוֹת "נֶהֱנִים מִזִּיו הַשְׁכִינָה"[14]. וְכָל מִצְוָה וּמִצְוָה יֵשׁ לָהּ עֹנֶג בִּפְנֵי עַצְמָהּ. גַּם אֵין מַהוּת צַדִּיק אֶחָד דּוֹמֶה לַחֲבֵירוֹ בַּעֲבוֹדָתוֹ בְּהִתְפַּעֲלוּת אַהֲבָה־וְיִרְאָה. כִּי יֵשׁ מִתְפָּעֵל כוּ', וְיֵשׁ מִתְפָּעֵל כוּ'[15].

וְלָכֵן "עָתִיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא לְהַנְחִיל לְכָל צַדִּיק וְצַדִּיק כוּ'", כִּי כָּל אֶחָד הוּא מָדוֹר בִּפְנֵי עַצְמוֹ, בִּבְחִינַת זִיו וַהֲשָׁגָה פְּרָטִית מְיוּחֶדֶת אֲשֶׁר מַשִּׂיג וְנֶהֱנֶה וּמִתְעַנֵּג עַל ה' תַּעֲנוּג פְּרָטִי, מְיוּחָד וְנִבְדָּל מִתַּעֲנוּג וְהַשָּׂגַת צַדִּיק חֲבֵירוֹ, כִּי "כָּל חָד לְפוּם שִׁיעוּרָא דִילֵיהּ"[16]. וְזִיו הַשְׁכִינָה כּוֹלֵל רִבֵּי רִבְבוֹת מַדְרֵגוֹת וּמִינֵי תַּעֲנוּג לַנְּשָׁמוֹת, עַד אֵין קֵץ וְתַכְלִית מַמָּשׁ, שֶׁהֲרֵי נִמְשָׁךְ מֵאוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא.

וְהִנֵּה, הִתְחַלְּקוּת הַחַיּוּת מֵאוֹר אֵין־סוֹף לְכָל הָעוֹלָמוֹת בְּרִבּוּי הִתְחַלְּקוּת הַמַּדְרֵגוֹת, בְּהַרְבֵּה מִינֵי תַּעֲנוּג לְכָל חָד וְחָד לְפוּם שִׁיעוּרָא דִילֵיהּ, הִיא הַנִּקְרָא בְּשֵׁם "אֱלֹקִים" – לְשׁוֹן רַבִּים, עַל שֵׁם רִבּוּי הִתְחַלְּקוּת בְּהִתְפַּשְׁטוּת הַחַיּוּת מִלְּמַעְלָה. וְהִיא הִיא[17] הִתְפַּשְׁטוּת גְּדוּלָּתוֹ יִתְבָּרֵךְ בִּבְחִינַת גִּילוּי, שֶׁיִּכִּירוּ וְיֵדְעוּ גָּדְלוֹ וְתִפְאַרְתּוֹ, שֶׁעַל כֵּן הֵם מִתְעַנְּגִים – "לַחֲזוֹת בְּנוֹעַם ה'" (תְּהִלִּים כז, ד).

וְזֶהוּ "אֵימָתַי גָּדוֹל? כְּשֶׁהוּא בְּעִיר אֱלֹקֵינוּ":

עִיר נִקְרָא מַה שֶׁמְּקוּבָּץ מִכַּמָּה בָּתִּים. וּבָתִּים הֵם צִירוּפֵי אוֹתִיּוֹת. וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּסֵפֶר יְצִירָה[18]: "שְׁתֵּי אֲבָנִים בּוֹנוֹת שְׁנֵי בָּתִּים", דְּהַיְינוּ בְּחִינַת אוֹתִיּוֹת, וְהַמְשָׁכוֹת הִתְחַלְּקוּת הַחַיּוּת בְּכַמָּה בָּתִּים וּמַדְרֵגוֹת.

כְּמוֹ הַשֹּׂכֶל שֶׁמִּתְחַלֵּק בְּאוֹתִיּוֹת הַמַּחְשָׁבָה עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל, כַּךְ הִתְפַּשְׁטוּת גְּדוּלָּתוֹ יִתְבָּרֵךְ מִתְחַלֵּק בְּכַמָּה בְּחִינוֹת הִתְחַלְּקוּת וְרִבּוּי הַתַּעֲנוּגִים בְּכָל עוֹלָמוֹת, לְ"כָל חָד לְפוּם שִׁיעוּרָא דִילֵיהּ". וְאָז נִקְרָא "אֱלֹקִים" – לְשׁוֹן רַבִּים, עַל שֵׁם רִבּוּי הִתְחַלְּקוּת בְּהִתְפַּשְׁטוּת הַחַיּוּת בִּבְחִינַת גִּילוּי לָעוֹלָמוֹת וְנִבְרָאִים. מַה שֶּׁאֵין כֵּן הֲוָיָ"ה נִקְרָא "אֶחָד" – שֶׁהֲוָיָ"ה הוּא בְּחִינַת מְקוֹר כָּל הֲוָיוֹת, וְ"שֶׁרְשָׁא דְכוֹלָא", קוֹדֶם שֶׁבָּא לִידֵי הַמְשָׁכָה בִּבְחִינַת גִּילוּי "בְּעִיר אֱלֹקֵינוּ כוּ'". :

וְהִנֵּה מִבְּחִינַת אֱלֹקִים נִמְשָׁךְ לְמַטָּה בְּחִינַת הַיִּרְאָה. וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (קֹהֶלֶת ג, יד): "וְהָאֱלֹקִים עָשָׂה שֶׁיִּרְאוּ מִלְּפָנָיו"; וּכְתִיב (קֹהֶלֶת ה, ו. יב, יג): "אֶת הָאֱלֹקִים יְרָא"; וּכְתִיב (וְאֶתְחַנַּן ו, יג. עֵקֶב י, כ): "אֶת ה' אֱלֹקֶיךָ תִּירָא". כִּי בִּבְחִינַת "הֲוָיָה" – "לֵית מַחְשָׁבָה תְּפִיסָא בֵּיהּ", רַק בִּבְחִינַת "אֱלֹקִים" – הוּא הִתְפַּשְׁטוּת גְּדוּלָּתוֹ יִתְבָּרֵךְ – תִּפּוֹל עַל הָאָדָם אֵימָה וְיִרְאַת בּוֹשֶׁת כוּ'.

וְכֵן הָאַהֲבָה נִמְשֶׁכֶת עַל יְדֵי בְּחִינַת אֱלֹקִים דַּיְיקָא. וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (תְּהִלִּים קג, ב): "הַלְלוּהוּ בִּגְבוּרוֹתָיו, הַלְלוּהוּ כְּרֹב גֹּדְלוֹ". וּכְתִיב (וְאֶתְחַנַּן ו, ה): "וְאָהַבְתָּ אֵת ה' אֱלֹהֶיךָ כוּ'" – לִהְיוֹת הָאַהֲבָה לַהֲוָיָה בִּבְחִינַת בִּטּוּל בִּמְצִיאוּת לִבְחִינַת דְ"לֵית מַחְשָׁבָה כוּ'", צָרִיךְ לִהְיוֹת תְּחִלָּה עַל יְדֵי בְּחִינַת אֱלֹקִים, שֶׁיִּתְבּוֹנֵן בִּגְדוּלַּת אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא וְהִתְפַּשְׁטוּתוֹ בַּנִּבְרָאִים, וּמִזֶּה יָשׁוּב לְאַהֲבָה אֶת ה' דְ"לֵית מַחְשָׁבָה כוּ'".

וְהַיְינוּ עַל יְדֵי בְּחִינַת יִחוּד הֲוָיָה בֶּאֱלֹקִים. וְזֶהוּ "וַיְדַבֵּר אֱלֹקִים אֶל מֹשֶׁה, וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי הֲוָיָה" – שֶׁעַל יְדֵי בְּחִינַת אֱלֹקִים הוּא גִּילוּי שֵׁם הֲוָיָה. וְעַל יְדֵי זֶה "וָאֵרָא אֶל אַבְרָהָם וְיִצְחָק כוּ'" – הֵם הַמִּדּוֹת אַהֲבָה־וְיִרְאָה כוּ' שֶׁנּוֹלְדוּ מִזֶּה. וְעַל זֶה נֶאֱמַר "בְּיוֹם עֲשׂוֹת ה' אֱלֹקִים אֶרֶץ וְשָׁמָיִם"[19], שֶׁהוּא יִחוּד הֲוָיָה בֶּאֱלֹקִים לִהְיוֹת גִּילוּי שֵׁם הֲוָיָה לְמַטָּה.

אַךְ הִנֵּה נוֹדָע, כִּי הָאַהֲבָה שֶׁמִּמַּטָּה־לְמַעְלָה עִיקָּרָהּ כְּדֵי לְהַגִּיעַ שֶׁתְּהֵא בָּאָה עַל הָאָדָם מִלְּמַעְלָה הָאַהֲבָה הָעֶלְיוֹנָה שֶׁהִיא הָעִיקָּרִית. וְ'הָאָבוֹת הֵן הֵן בְּחִינַת הַמֶּרְכָּבָה'[20]. פֵּירוּשׁ: כִּי אַבְרָהָם מֶרְכָּבָה לְהָאַהֲבָה הָעֶלְיוֹנָה, וּכְדִכְתִיב (לֶךְ לְךָ יב, ט): "וַיִּסַּע אַבְרָם הָלוֹךְ וְנָסוֹעַ" – מִמַּטָּה־לְמַעְלָה עַד "הַנֶּגְבָּה" (שָׁם), שֶׁהִיא הָאַהֲבָה הָעֶלְיוֹנָה, שֶׁתִּשְׁרֶה עָלָיו מִלְּמַעְלָה בִּבְחִינַת רוֹכֵב וְהוּא יִהְיֶה מֶרְכָּבָה אֵלֶיהָ.

וְהִנֵּה, עַל יְדֵי אִתְעָרוּתָא־דִלְתַתָּא – אִתְעָרוּתָא־דִלְעֵילָא. אַךְ מִי הַגּוֹרֵם וּמְחַבֵּר אַהֲבָה הָעֶלְיוֹנָה

13. (אָבוֹת ד, ב).

14. (בְּרָכוֹת יז, א).

15. (רְאֵה תֵּגֶיָא פֶּרֶק נ).

16. (כָּל אֶחָד לְפִי שִׁיעוּרוֹ. לְשׁוֹן הַזֹּהַר חֵלֶק א וַיֵּרָא קג, ב).

17. (הִיא: בְּבוּך414: הוּא).

18. (פֶּרֶק ד מִשְׁנָה טז, עַל פִּי נֹסַח הָאַרִיז"ל).

19. [אֶרֶץ וְשָׁמָיִם: בְּבוּך 1824 לֵיתָא].

20. (בְּרֵאשִׁית רַבָּה פָּרָשָׁה מז, ו. זֹהַר חֵלֶק א רי, ב. חֵלֶק ג קפב, א).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שֶׁמֵּאִתְּעָרוּתָא־דִלְעֵילָא, שֶׁהִיא בִּבְחִינַת אֵין־סוֹף – לִהְיוֹת שׁוֹרָה וּמִתְגַּלָּה בְּאִתְעָרוּתָא־דִלְתַתָּא בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם שֶׁהוּא[21] גְּבוּל וְנִבְרָא[22] יֵשׁ מֵאַיִן?

הִנֵּה עַל זֶה נֶאֱמַר: "בְּאֵל שַׁדָּי" – פֵּירוּשׁ: "שֶׁאָמַר לְעוֹלָמוֹ דַּי"[23] – "עוֹלָמוֹ", הוּא מַה שֶּׁכָּתוּב (תְּהִלִּים פט, ג): "עוֹלָם חֶסֶד יִבָּנֶה". וּפֵירוּשׁ "יִבָּנֶה" – בְּבִנְיָן. וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (מִשְׁלֵי כד, ג): "בְּחָכְמָה יִבָּנֶה בָיִת"; כְּאָדָם שֶׁבּוֹנֶה בַּיִת לָשֶׁבֶת בּוֹ, כַּךְ צָרִיךְ הַחֶסֶד לִהְיוֹת נִבְנֶה בְּבַיִת, לִהְיוֹת בּוֹ יְשִׁיבַת הַנְּשָׁמָה.

כִּי חֶסֶד־עֶלְיוֹן וְאַהֲבָה הָעֶלְיוֹנָה הִיא בְּחִינַת אֵין־סוֹף. וְאִי אֶפְשָׁר לִהְיוֹת בּוֹ מִשְׁכַּן הַנְּשָׁמָה וּמְכוֹן שִׁבְתָּהּ כִּי אִם עַל יְדֵי כַּמָּה צִמְצוּמִים, לִהְיוֹת בְּחִינַת עוֹלָם וְהֶעְלֵם אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, וְלִהְיוֹת נִבְנֶה בִּבְחִינַת בַּיִת, שֶׁהוּא עַל יְדֵי צִירוּפֵי אוֹתִיּוֹת – "שְׁתֵּי אֲבָנִים בּוֹנוֹת כו'".

וְ"עָתִיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא לְהַנְחִיל לְכָל צַדִּיק שֵׁ"ר עוֹלָמוֹת" – בְּחִינַת יֵשׁ, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב: "לְהַנְחִיל אוֹהֲבַי יֵשׁ": שֶׁעַל יְדֵי כַּמָּה צִמְצוּמִים וִירִידוֹת וְהִשְׁתַּלְשְׁלוּת הַמַּדְרֵגוֹת יוּכְשָׁךְ שֶׁיִּתְגַּלֶּה הַחֶסֶד־עֶלְיוֹן וְהָאַהֲבָה הָעֶלְיוֹנָה בִּבְחִינַת "יֵשׁ", כְּדֵי שֶׁיּוּכְלוּ הַנְּשָׁמוֹת לְקַבֵּל וְלִהְיוֹת "נֶהֱנִים מִזִּיו כו'".

וְזֶהוּ "שֶׁאָמַר לְעוֹלָמוֹ דַּי" – הוּא בְּחִינַת הַצִּמְצוּם, שֶׁעַל יְדֵי זֶה "וָאֵרָא אֶל אַבְרָהָם כו'" – לִהְיוֹת גִּלּוּי הָאַהֲבָה הָעֶלְיוֹנָה שֶׁהִיא הָעִיקָּרִית.

וְעַל זֶה נֶאֱמַר: "וְאָהַבְתָּ אֵת ה' אֱלֹקֶיךָ" – "וְאָהַבְתָּ" הוּא פּוֹעֵל יוֹצֵא[24], וְכֵן "לְאַהֲבָה אֶת ה'" (עֵקֶב יא, יג. וְעוֹד). וְלֹא כְּתִיב "לֶאֱהוֹב כו'", כִּי הָעִיקָּר הוּא לְהַמְשִׁיךְ הָאַהֲבָה הָעֶלְיוֹנָה בִּקְרִיאַת־שְׁמַע. וְהוּא מַה שֶּׁכָּתוּב (מַלְאָכִי א, ב): "אָהַבְתִּי אֶתְכֶם אָמַר ה'".

וְאַהֲבָה זוֹ תִּהְיֶה "בְּכָל לְבָבְךָ" (וְאֶתְחַנַּן ו, ה) – בְּתוֹךְ כָּל לְבָבְךָ – "בִּשְׁנֵי יִצְרֶיךָ"[25], שֶׁגַּם הַיֵּצֶר־הָרָע יָשׁוּב לְאַהֲבַת ה'. כִּי בְּהַמְשִׁיךְ עָלָיו הָאַהֲבָה הָעֶלְיוֹנָה, מִמֵּילָא לִבּוֹ הִמֵּס יָמֵס[26] "כְּהִמֵּס דּוֹנַג כו'" (תְּהִלִּים סח, ג), וְיִהְיֶה לְאַכַּפְיָא כו'[27]. וְזֶה נִמְשָׁךְ בִּקְרִיאַת־שְׁמַע, כִּי מִפְּסוּקֵי־דְזִמְרָה עַד קְרִיאַת־שְׁמַע צָרִיךְ לִהְיוֹת הָאַהֲבָה שֶׁמִּמַּטָּה־לְמַעְלָה, אֲבָל בִּקְרִיאַת־שְׁמַע צָרִיךְ לִהְיוֹת הַמְשָׁכַת הָאַהֲבָה הָעֶלְיוֹנָה.

אַךְ הִנֵּה, כָּל זֶה הוּא בְּגִלּוּי הַמְשָׁכַת הַמִּדּוֹת אַהֲבָה־וְיִרְאָה, שֶׁהוּא יִחוּד הַוָּיָה בֶּאֱלֹקִים – כְּשֶׁכְּבָר נִמְשָׁךְ בִּבְחִינַת אֱלֹקִים. אֲבָל "וּשְׁמִי הַוָּיָה", דְּהַיְינוּ בִּבְחִינַת הַוָּיָה לְבַדּוֹ קוֹדֶם שֶׁבָּא לִידֵי גִּלּוּי הַהַמְשָׁכָה בַּמִּדּוֹת, שֶׁהוּא מְקוֹר וְשֹׁרֶשׁ כָּל הַהֲוָיוֹת וּמְקוֹר הַחַיִּים כו' – "לֹא נוֹדַעְתִּי לָהֶם", שֶׁאֵינוֹ בָא לִידֵי גִּלּוּי בַּנֶּפֶשׁ מֵחֲמַת אִתְעָרוּתָא־דִלְתַתָּא;

רַק מִפְּנֵי כִּי "אֲשֶׁר קִדַּשְׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו"[28] דַּיְיקָא – "הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא מַנִּיחַ תְּפִילִּין כו'"[29];

"וְתַלְמוּד־תּוֹרָה שֶׁכְּנֶגֶד כּוּלָּם"[30] – שֶׁמְּקוֹר הַתּוֹרָה הוּא לְמַעְלָה מַעְלָה. וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר[31] עַל פָּסוּק (קֹהֶלֶת א, ג): "מַה יִּתְרוֹן לָאָדָם בְּכָל עֲמָלוֹ שֶׁיַּעֲמוֹל תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ" – "שָׁאנִי אוֹרַיְיתָא דַּעֲמָלָהּ לְעֵילָא מִן שִׁמְשָׁא"[32] – פֵּירוּשׁ: שֶׁהוּא לְמַעְלָה מַעְלָה מִבְּחִינַת "שֶׁמֶשׁ וּמָגֵן ה' אֱלֹקִים" (תְּהִלִּים פד, יב), דְּהַיְינוּ כְּשֶׁהַוָּיָ"ה נִמְשָׁךְ בֶּאֱלֹקִים כו'.

וְגִילּוּי בְּחִינָה זוֹ לֹא נִמְשָׁךְ לְהָאבות, רַק לְיִשְׂרָאֵל בְּמַתַּן־תּוֹרָה (וְאֶתְחַנַּן ה, ד): "פָּנִים בְּפָנִים דִּבֶּר כו'"; "אָנֹכִי – מִי שֶׁאָנֹכִי כו'"[33]. :

אַךְ הִנֵּה, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה בְּחִינָה זוֹ בְּגִלּוּי בְּמַתַּן־תּוֹרָה, צָרִיךְ לִהְיוֹת תְּחִלָּה בְּחִינַת הִסְתַּלְּקוּת לְמַעְלָה. כִּי שָׁרְשׁוֹ לְמַעְלָה הוּא בְּחִינַת "מָטֵי וְלֹא מָטֵי"[34], "וְהַחַיּוֹת רָצוֹא וָשׁוֹב" (יְחֶזְקֵאל א, יד). וּכְדֵי שֶׁיִּהְיֶה בְּחִינַת "מָטֵי" צָרִיךְ לִהְיוֹת תְּחִלָּה בְּחִינַת "לֹא מָטֵי". וּכְפִי עֶרְךְ הַשּׁוּב בַּגִּלּוּי שֶׁאַחַר כַּךְ, כַּךְ הוּא בְּחִינַת הָרָצוֹא שֶׁבַּתְּחִלָּה. וְלָכֵן הָיָה מִתְּחִלָּה זְמַן הַגָּלוּת וּשְׁלִיטַת מִצָּרִים, מִפְּנֵי הִסְתַּלְּקוּת הַחַיּוֹת לְמַעְלָה.

---

21. [בְּכוּך 414 נוֹסַף: בְּחִינַת].

22. [שֶׁהוּא גְּבוּל וְנִבְרָא: בְּכוּך 1824: שֶׁהוּא בְּחִינַת נִבְרָא וּגְבוּל וּמְחוּדָּשׁ].

23. (חֲגִיגָה יב, א).

24. (רָאֶה גַּם לְקַמָּן תְּצַוֶּה פב, ב: וְעַל דֶּרֶךְ דְּרָשַׁת רַז"ל: "שֶׁיְּהֵא שֵׁם שָׁמַיִם מִתְאַהֵב כו'". כְּלוֹמַר שֶׁ"וְאָהַבְתָּ" הוּא פּוֹעֵל יוֹצֵא לִשְׁלִישִׁי, דְּהַיְינוּ שֶׁתִּפְעוֹל אֶת הָאַהֲבָה הָעֶלְיוֹנָה שֶׁהִיא "אָהַבְתִּי אֶתְכֶם כו'" – לִהְיוֹת בְּחִינַת גִּילּוּי בַּנֶּפֶשׁ, שֶׁ"הַוָּיָ"ה" יִהְיֶה "אֱלֹקֶיךָ" – אֱלוֹקָה שֶׁלְּךָ כו').

לְקַמָּן תֵּצֵא לח, ב: "וְאָהַבְתָּ אֵת ה' אֱלֹקֶיךָ" שֶׁהוּא פּוֹעֵל עוֹמֵד – שֶׁתִּרְצֶה שֶׁיִּהְיֶה "הַוָּיָה אֱלֹהֶיךָ", וְגַם פּוֹעֵל יוֹצֵא – שֶׁתַּעֲשֶׂה הָאַהֲבָה לְמַעְלָה).

25. (בְּרָכוֹת נד, א).

26. (הִמֵּס יָמֵס: עַל פִּי שְׁמוּאֵל ב' יז, י).

27. (לְסִטְרָא־אָחֳרָא).

28. (נֹסַח בְּרִכַּת הַמִּצְוֹת).

29. (בְּרָכוֹת ו, א).

30. (פֵּאָה פֶּרֶק א מִשְׁנָה א).

31. (זֹהַר חֵלֶק א וַיְחִי רכג, ב).

32. (שׁוֹנָה הַתּוֹרָה כִּי עֲמָלָהּ הוּא לְמַעְלָה מִן הַשֶּׁמֶשׁ).

33. (רְאֵה זֹהַר חֵלֶק א קסז, ב. לִקּוּטֵי תּוֹרָה לְהָאַרִיז"ל תּוֹלְדוֹת כו, יט).

34. (מַגִּיעַ וְלֹא מַגִּיעַ).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כִּי הִנֵּה כְּתִיב (תְּהִלִּים קיג, ד): "רָם עַל כָּל גּוֹיִם ה', עַל הַשָּׁמַיִם כְּבוֹדוֹ". שֶׁכָּל עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת[35] מְקַבְּלִים שִׁפְעָם וְחַיּוּתָם מִבְּחִינַת רוֹמְמוּת – "רָם כו' עַל הַשָּׁמַיִם כו'". שֶׁכְּשֶׁהוּא בְּבְחִינַת "הַמַּשְׁפִּילִי לִרְאוֹת בַּשָּׁמַיִם" (תְּהִלִּים שָׁם, ו), אֲזַי "מִי כַה' אֱלֹקֵינוּ" (שָׁם, ה) כְּתִיב, שֶׁאֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא מַשְׁרֶה שְׁכִינָתוֹ אֶלָּא עַל יִשְׂרָאֵל". וְהַיְינוּ בְּהַמְשָׁכַת גִּילוּי אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא לְמַטָּה, שֶׁתָּלוּי בְּמַעֲשֵׂה הַתַּחְתּוֹנִים הַמַּמְשִׁיכִים בַּעֲבוֹדָתָם בְּחִינַת גִּילוּי זֶה.

מַה שֶּׁאֵין כֵּן בַּמָּקוֹר לְמַעְלָה, שֶׁהוּא בְּחִינַת רוֹמְמוּת, גַּם הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת[35] מְקַבְּלִים שִׁפְעָם מִשָּׁם עַל יְדֵי הִשְׁתַּלְשְׁלוּת וִירִידַת הַמַּדְרֵגוֹת. וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (וַיִּשְׁלַח לו, לא): "וְאֵלֶּה הַמְּלָכִים אֲשֶׁר מָלְכוּ בְּאֶרֶץ אֱדוֹם לִפְנֵי מְלֹךְ מֶלֶךְ לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל" (כַּנּוֹדָע מֵעִנְיָן שְׁבִירַת־הַכֵּלִים).

וְזֶהוּ שֶׁאָמְרוּ רַז"ל[36]: "לָמָּה נִקְרָא הַר סִינַי? שֶׁיָּרְדָה שִׂנְאָה לְעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת"[37], דְּהַיְינוּ עַל יְדֵי הַר סִינַי דַּוְקָא בְּגִילּוּי מַתַּן־תּוֹרָה. אֲבָל קוֹדֶם מַתַּן־תּוֹרָה לֹא הָיְתָה שִׂנְאָה כְּלָל, שֶׁמִּשָּׁם גַּם עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזָּלוֹת[38] מְקַבְּלִים חַיּוּתָם.

וְלָזֹאת כַּאֲשֶׁר אָמַר מֹשֶׁה "לָמָּה הֲרֵעוֹתָ?" הָיְתָה זֹאת הַתְּשׁוּבָה: כִּי "וָאֵרָא אֶל אַבְרָהָם כו', וּשְׁמִי הֲוָיָה לֹא נוֹדַעְתִּי לָהֶם", וְעַתָּה אֲנִי רוֹצֶה שֶׁ"וִידַעְתֶּם כִּי אֲנִי הֲוָיָה [..] וְהָיִיתִי לָכֶם לֵאלֹקִים"[39]. פֵּירוּשׁ: שֶׁבְּחִינַת "הֲוָיָה" לְבַדּוֹ הוּא בְּעַצְמוֹ יִהְיֶה "לָכֶם" בִּבְחִינַת "אֱלֹקִים" הַשּׁוֹרֶה עֲלֵיכֶם.

וְכַדְּ הָיְתָה כַּוָּנַת יַעֲקֹב בִּתְפִלָּתוֹ (תּוֹלְדוֹת כח, כא): "וְהָיָה הֲוָיָה לִי לֵאלֹהִים": פֵּירוּשׁ: "הֲוָיָה" לְבַדּוֹ, הוּא בְּעַצְמוֹ יִהְיֶה "לִי" בִּבְחִינַת "אֱלֹקִים".

וּכְדֵי שֶׁיִּהְיֶה גִּלּוּי זֶה גַּם בִּבְחִינָה זוֹ, צָרִיךְ לִהְיוֹת תְּחִלָּה הִסְתַּלְּקוּת הַחַיּוּת, וְשָׁם הוּא "רָם עַל כָּל גּוֹיִם". לְפִיכָךְ בַּמִּדָּה וּמִשְׁקָל שֶׁהָיָה צָרִיךְ לִהְיוֹת גִּלּוּי אֱלֹקוּת בְּמַתַּן־תּוֹרָה, כַּדְּ הָיָה בְּחִינַת הַהִסְתַּלְּקוּת, וּזְמַן הַגָּלוּת, וּשְׁלִיטַת מִצְרַיִם רִד"ו שָׁנָה כו'.

וְלָכֵן גַּם בְּגָלוּת אֱדוֹם הוּא אֲרִיכוּת הַגָּלוּת, בִּבְחִינַת "רָצוֹא", כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה בְּחִינַת "שׁוּב" לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ כו' – "כִּי עַיִן בְּעַיִן כו'"[40], בְּיֶתֶר שְׂאֵת וְיֶתֶר עֹז מִבְּמַתַּן־תּוֹרָה שֶׁלֹּא רָאוּ "עַיִן בְּעַיִן" כִּי אִם "שׁוֹמְעִים הַנִּרְאֶה וְכו'"[41].

וְהִנֵּה בְּחִינָה רִאשׁוֹנָה, שֶׁהוּא בְּחִינַת יִחוּד הֲוָיָה בֶּאֱלֹקִים בְּגִלּוּי הַמְשָׁכַת הַמִּדּוֹת, נִקְרָא (עֵקֶב יא, יג) "בְּכָל לְבַבְכֶם" – שֶׁהַלֵּב הוּא מְקוֹר הַמִּדּוֹת וּמִשְׁכָּנָם. מַה שֶּׁאֵין כֵּן גִּלּוּי בְּחִינַת הֲוָיָה לְבַדּוֹ נִקְרָא (שָׁם) "בְּכָל נַפְשְׁכֶם", שֶׁהוּא בְּחִינַת הִתְקַשְּׁרוּת כָּל הַנֶּפֶשׁ – חַבַּ"ד־בְּחַבַּ"ד, וּמַחְשָׁבָה, דִּבּוּר כו'[42]. וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב: "וָאָשִׂים דְּבָרַי בְּפִיךָ" (יְשַׁעְיָה נא, טז); "וּדְבָרַי אֲשֶׁר שַׂמְתִּי בְּפִיךָ" (יְשַׁעְיָה נט, כא). וּכְעִנְיָן "שְׁכִינָה מְדַבֶּרֶת מִתּוֹךְ גְּרוֹנוֹ שֶׁל מֹשֶׁה"[43]. וַ"אֲנִי הַמִּשְׁנָה הַמְדַבֶּרֶת בְּפִיךָ וְכו'"[44], וְעַל יְדֵי זֶה "וְדִבַּרְתָּ בָּם כו'" (וָאֶתְחַנַּן ו, ז). :

35. (אֻמּוֹת).

36. (שַׁבָּת פט, ב).

37. (לְאֻמּוֹת).

38. (אֻמּוֹת הָעוֹלָם).

39. (פָּרָשָׁתֵנוּ ו, ז. בְּשִׁינּוּי הַסֵּדֶר).

40. ("יְרָאוּ בְּשׁוּב ה' צִיּוֹן". יְשַׁעְיָה נב, ח).

41. (מְכִילְתָּא יִתְרוֹ כ, ט ו).

42. (וּמַעֲשֶׂה – בְּמַחְשָׁבָה, דִּבּוּר וּמַעֲשֶׂה).

43. (תַּנְיָא פֶּרֶק לד. רְאֵה הַר חֵלֶק ג פִּנְחָס רלב, א: "שְׁכִינָה מְדַבֵּר עַל פּוּמֵיהּ". וּבְחֵלֶק ג ז, וַיִּקְרָא א: "מִפִּי הַהוּא קוֹל דְּאָחִיד בֵּיהּ". וּרְאֵה הַנִּסְמָן בְּלִקּוּטֵי שִׂיחוֹת חֵלֶק ד עַמּוּד 1087 הֶעָרָה 5).

44. (סֵפֶר מַגִּיד מֵישָׁרִים, תְּחִילַּת וַיִּקְרָא).

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער - אדמו"ר האמצעי

~ תורת חיים ~

אלא תולדות נח - פרשת נח

(א) **אלה** תולדות נח נח איש צדיק תמים היה בדורותיו את האלהים התהלך נח. וידוע הדקדוקים בזה מ"ש נח נח בכפל והל"ל אלה תולדות נח איש צדיק כו'. וגם מ"ש עוד את האלקים התהלך נח מהו שהוסיף בזה על אשר כבר אמר שהיה נח איש צדיק תמים כו'. והנה בס' לק"ת מבואר כללות ענין כניסת נח לתיבה דנח איש צדיק

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תמים הוא בחי' יסוד אבא שמלובש ביסוד אימא והיינו את האלקים התהלך כו' בבחי' פנימית בינה שנק' אלקי' עילאה. וזהו ענין כניסת נח איש צדיק לתיבה שהוא בפנימית בינה שנק' עולם החירות כמו לעתיד לבא דכתיב (ישעי' יא, ו) לא ירעו ולא ישחיתו כו' וכן וגר זאב עם כבש כו' ופרה ודוב תרעינה יחדיו כו' וכן ואריה כבקר יאכל תבן וכה"ג וכך היה בחיות ובהמות שנכנסו לתיבת נח שהיה בכולם בחי' בטול גדול ולא היו האריה ודוב טורפים ומזיקים כלל כי היתה תיבת נח בבחי' ומדריגה העליונה דעולם החירות דפנימית בינה כמו בעוה"ב כו' (וע"כ היו אסורים בתשמיש כמו יו"כ שהוא מעין העוה"ב כידוע ע"ש וג' בני נח ג' קווין דחג"ת כו'):

(ב) **והנה** להבין כל זה יש להקדים ענין א' הידוע בכתבי האר"י ז"ל דשרש עה"ד מתחיל מצד גילוי החו"ג דאימא בז"א אבל בעודנם החו"ג סתומים ביסוד דאימא מהארת יסוד אבא שהוא מלובש ביסוד אימא אין שם שורש להיות הסתעפות דעה"ד טו"ר ושם נק' עץ החיים פי' עץ הוא בחי' יסוד אבא שנק' עץ החיים העליונים שאין שם צד אחיזה למות כלל כמ"ש (איוב ד, כא) ימותו ולא בחכמה כו' (שלא היה שבירה רק במדות שמקבלים מחצוניות דבינה מז"ת שבה המתגלים למטה שהוא בחי' שם ס"ג ולא בשם ע"ב דחכ') עץ החיים הזה נטוע בתוך הגן פי' בפנימית ותוך דיסוד אימא שנק' גן העליון ששם עדיין סתומים ונעלמים גם החו"ג דבינה מצד בחי' המשכת אור אבא שהוא סתום ונעלם בבינה ביחוד פנימית דאו"א כידוע וע"כ אין שום אחיזה כלל לעה"ד גם בבינה בפנימית שבה כו' (כענין שבת ויו"ט שזהו בחי' קדש דאבא שמלובש באימא שהוא מקרא קדש דיו"ט) אבל ביחוד וזיוג חיצוני דאו"א שנמשך בגלוי לז"א שם יש שרש לעה"ד טו"ר מז"ת דבינה שמלובשים בז"א (וגם זה דוקא בגילוי החו"ג דז"א למטה מהחזה ששם מקבלת המל' ולא בשליש העליון דת"ת כו') וביאור כל זה הנה תחלה יש להבין מהו הפרש בין בחי' פנימית בינה לחיצונית בינה בדרך כלל להיות ידוע שיש ב' מדרגות בחכ' פנימית וחיצוניו' בחי' פנימי' דחכ' שנק' אור אבא זהו בחי' אין דחכ' כמו שהוא בבחי' נקודה עדיין בהעדר ההתפשטות למטה וזהו כח מ"ה דחכ' כענין מה פשפשת כו' שהיא למעלה מהיות מקור משפיע להשגה דבינה וכמ"ש (איוב כח, יב) והחכ' מאין תמצא מאין ממש כו' ובחי' חיצוניות החכ' זהו כאשר נמשכה החכ' בהתפשטות מאין להיות מקור להשגה והבנה דבינה כמעיין הנובע בהעלם ובא לידי גילוי בנהר שנמשך ממנו בתמידות כמו הברקת אור המושכל שיוצא מהעלמו בכח המשכיל לגילוי ונמשך בהתפשטות בהשגה והבנה ממש (וזהו ענין תמונת אות היו"ד דחכ' שיש בו קוץ התחתון שממנו נמשך להתפשטות דה"א בבחי' השגה דבינה כידוע) וזהו שנק' או"א תרין ריעין דלא מתפרשין לעלמין דזיווגייהו תדיר לצורך העולמות כידוע שזהו בחי' שפע חיצוניות דחצוניו' החכ' כאשר נמשך להיות התפשטות השגה והבנה דבינה תמיד שזהו מאין דחכ' ליש דבינה שנק' אין לגבי יש דהשגה כו' וכמו במע"ב דכתיב בראשית ברא אלקים שזהו בראשית החכ' שנק' אבא ברא אלקים בחי' בינה דאבא א' לאימא כו' כמ"ש בזוהר שזהו היחוד חיצוני דאו"א לצורך בנין העולמות שהוא מבחי' המדות דבינה שנק' ז"ת דאימא שהן הנק' מדות שבשכל והשגה שמחמת השגת והבנ' השכל יחייב לחסד או לדין או לממוצע בשכל עצמו ומשם נמשך התהוות תולדות המדות ממש שנק' מדות שבלב בחו"ג ממש כמו שנראה לעין שמחמת השגת השכל במוח דבינה שיחייב החסד או האהבה מיד יולד ההתפעלו' דאהבה או חסד בלב בגילוי ממש כפי האופן שנתפעל בהשגת השכל דבינה וכן במדת הדין ומדת הת"ת הממוצע וענפיהן נו"ה כו' ובחי' פרטי התכללותם זע"ז כו' והיינו בחי' המדות דוימ"ב שנמשך בגילוי באצי' מז"ת דאימא שנק' אלקי' והן ל"ב ויאמר אלקי' שנמשכו במוחין דז"א שנק' ל"ב שבילין ומשם נמשך ללב שמטעם זה נק' לב כמ"ש במ"א וד"ל:

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל - אדמו"ר ה'צמח צדק'

~ דרך מצותיך ~

שורש מצות התפילה

לד) **והנה** להבין זה בתוס' ביאור ענין הצמצום המבואר בתחלת ספר אוצ"ח שכשהי' צריך המאציל להאציל העולמות צמצם את אורו ית' בנקודה אמצעית ונעשה חלל ומקום פנוי והוא מעמד כל העולמות ואמנם אינו בחי' מיעוט בהאור ח"ו רק שנסתלק לצדדים כו' יעו"ש, שהדברים לפי פשוטן הם תמוהים איך יתכן ענין צמצום

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וסילוק לצדדים באור א"ס שאין לו דמות הגוף כו' וכתיב ג"כ אני הוי' לא שניתי ואתה הוא קודם שנברא כו' ומשנברא בשוה ממש, אך הענין יובן בהקדים תחלה פי' וענין לשון אור א"ס, כי הנה אור א"ס ב"ה הוא מקור התענוגים פי' כי הנה חיות כל העולמות וכל אשר בהם הוא התענוג כנראה בעליל בעניני עוה"ז שהתכלית מכל פעולה שיפעל האדם הוא התענוג שיתענג מאותו דבר וזהו הנק' טוב ובהפוך הרע הוא מה שיצטערו ממנו, והנה יש ריבוי התחלקות בבחי' התענוג שיש תענוג בראיה ובשמיעה ובריח כו' וכל תענוגי עוה"ז בכללן אינו אלא פסולת מבחי' תענוג העליון שנפל למטה ע"י שבה"כ ואינו ערוך לגבי בחי' התענוג שלמעלה שהנשמות מתענגים מזיו השכינה שהוא עצום ורב מאד עד שארז"ל מוטב דלידייני' וליתי לעלמא דאתי שכדאי כל יסורי גיהנם י"ב חדש ואש שלנו א' מס' בגיהנם בשביל שיקבל העונג בג"ע והיינו אפילו בג"ע התחתון אבל ג"ע העליון הוא רם ונעלה הרבה ממנו ויש נהר דינור המפסיק כו' וכן יש עוד עליות מדריגות רבות לאין קץ בבחי' קבלת התענוג זה למעלה מזה, והכל הוא בבחי' אורו וזיוו ית' כמאמר נהנים מזיו כו' כי מקור כל התענוגים הוא בחי' אורו וזיוו ית' המאיר ומתפשט להיות מקור חי כל העולמים והוא הנק' אור א"ס אבל עצמותו ומהותו ית' קדוש ומובדל לגמרי מהיות גם מקור לבחי' התענוג כי הוא מרומם ונשגב לבדו כו' והודו על ארץ ושמים דהיינו זיו והארה ממנו ית' שאינו ערוך אליו כלל כמו הארת השמש לגבי עצם מאור השמש, והארה זו היא מקור חיות כל העולמות והיא בחי' מקור כל התענוגים כי עיקר חיות כל העולמות הוא בחי' התענוג הנמשך משם כנ"ל, ולהבין ביאור ופי' לשון אור א"ס הוא עד"מ חיות הנפש שמחיה את הגוף שאין החיות שהגוף חי על ידה מהות ועצמות הנפש דהיינו החיות שבעין ואזן עד"מ שהעין רואה ואזן שומעת והפה מדבר והרגלים מהלכים, הנה אין חיות זה שבהם מהות ועצמות הנפש, שא"כ הי' מהותה ועצמותה מתחלק לרמ"ח חלקים שונים מתחלקים ברמ"ח מקומות כפי ציור חלקי איברי הגוף כו' וזה אינו שהנפש עצמה היא עצם אחד רוחני פשוט ואינה מתחלקת לחלקים כלל וכמ"ש בלק"א ח"א פנ"א, אלא הענין שהחיות שבהאיברים הוא רק בחי' הארה לבד ממהות הנפש עצמה, שלפי שהנפש במהותה ועצמותה היא מהות ומציאות החי חיות רוחני (שאע"פ שאנחנו לא נדע מהו הנפש עכ"ז זאת נדע ודאי שהיא מציאות רוחני חי חיות נצחי וגדולתה במעלתה מן השכליים הנבדלים שהן המלאכים), על כן גם התפשטותה והארתה כשמתלבשת בגוף הנה התפשטות זו הוא בחי' כח וחיות להחיות את הגוף ועל כן הגוף חי ממנה וחיות זה הוא רק הארת והתפשטות הנפש ולא מהו"ע ממש וכדמיון האור המתפשט ומאיר מהשמש לחדרי חדרים, והרי מובן שהתפשטות והארה זו אינה ערוך כלל לגבי עצם הנפש, וכך יכולים להשכיל מזה עד"מ, דענין אור א"ס ב"ה שהוא מקור כל חי העולמים כנ"ל אין הכונה על מהו"ע ית' ממש, רק שהוא בחי' התגלות והתפשטו' הארה ממהו"ע ית', שהארה זו נק' אור א"ס שהיא מקור וחיות לכל העולמים כולם, כי לפי שמהו"ע ית' הוא שהיה והוה ויהיה ומקור חיי החיים ע"כ גם ההארה וההתפשטות והתגלות ממנו ית' הוא מקור החיים להחיות ולהוות נמצאים מהאין ואפס המוחלט ממש ולהחיותם ולקיימם (כי האור הוא מעין המאור), ובחי' התגלות זו נק' בשם הארה לומר שאינו נוגע לעצמותו ית' כלל, כי המשל מהתפשטות חיי הנפש בגוף אין דומה לנמשל כ"כ, שהרי התפשטות חיי הנפש שבגוף עם היות שאינה מהות ועצמיות הנפש ממש מ"מ הוא התפש' מהנפש הדומה לבחי' השפעה ג"כ (ולא בבחי' הארה לבד כנודע ההפרש בין אור לשפע שזיו השמש אין פועל שום שינוי בשמש משא"כ שפע השכל שכח השכל מתייגע כשמוציא לאור איזו השכלה עמוקה, וכך התפשטות חיי הנפש בגוף אינו דרך הארה לבד דא"כ לא היתה הנפש מתפעלת כ"כ ממקרי הגוף שאינן לפ"ז רק בהארתה וזיוה, אלא לפי שהוא דומה לבחי' השפעה) שהיא ממהות המשפיע והמשפיע משתנה במהו"ע בין קודם ההשפעה ללאח"כ וכן אנו רואים בחיי הנפש שבגוף כמה שינויים לפי העתים כשהוא ישן אין החיות פועל בגוף רק לחלום חלומות וחלומות שוא ידברו ובהקיצו משנתו הנה עין רואה ואזן שומעת וחושב מחשבות משכל ודעת והיינו מצד שההשפעה קרובה ויש לה ערך ויחוס לגבי הנפש לכך לא יהי' השפע בשוה כו' (דבר זה צריך ביאור עדיין דהרי גם בהארה נמי יש שינויים לפי הכלים המקבלים שאם הבית אפל רק חלון א' קטן פתוח יהי' הזיו מועט משא"כ כשיש הרבה חלונות או באכסדרה וכן יהי' השינויים לפי זיכוך הזכוכית כו' וא"כ מהו ההכרח מכאן שהתפשטות הנפש בגוף הוא דרך השפעה לפי שיש שינויים שהרי השינויים הם מצד שינוי כלי הגוף כו' ולכאורה ממה שהנפש מתפעלת ממקרי הגוף יש ראי' יותר וכנ"ל וצ"ע במקומות אחרים שנת' ראי' זו ג"כ בלשון הנ"ל), משא"כ בעצמותו ית' שהוא קדוש ומובדל לגמרי מערך ההתגלות וכמ"ש אני הוי' לא שניתי כו' לכן אין לכנות הגילוי הזה הנמשך ממנו ית' להיות מקור החיים רק בשם אור דוקא כי האור המאיר מהמאור הוא רחוק מאד ממהות וערך המאור עד שאינו נוגע אליו כלל ואינו פועל שום שינוי בהמאור, כגון אור הנר שמאיר בבית שאין ההארה שבבית בדומה כלל למהות ועצמות שלהבת הנר שהוא ממשי ושורפי משא"כ ההארה שבבית היא לא מיניה ולא מקצתיה, וכן אור השמש המאיר לארץ ולדרים אינה כלל ממהות גוף מאור השמש שהאור אין בו שום ממשות ומאור השמש הוא כדור גדול עצום ורב,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ואעפ"כ הרי האור מעין המאור דהיינו שלפי שהשמש הוא דבר ומציאות הזך ובהיר לכך יתנוצץ ממנו זיו והארה להאיר לארץ כו' ואין שום שינוי או התפעלות בהשמש ממה שנמשך ממנה ההארה לפי שאינו מערך מהותה ועצמותה רק זיו בלבד, ועד"מ זה יכולים להשכיל באלף אלפים הבדלות לאין קץ ותכלית פי' וענין לשון אור א"ס ב"ה, דהכוונה על גילוי והתפשטות מקור החיות ממנו ית', שבחי' מקור זה הוא רק הארה בעלמא ממהותו ועצמותו ית' כי מהו"ע ית' מרומם ונשגב לבדו רק הודו וזיוו הוא הנמשך להאיר ארץ ושמים שהם עולמות עליונים ותחתונים לכן אין בו שום שינוי בין קודם שנברא העולם ובין לאחר שנברא כמו עד"מ שאין שום שינוי בהמאור מחמת התפשטות הזיו (וזה א' מן הטעמים שכינו חכמי הקבלה לגילוי החיות ממנו ית' בשם אורות ולא בלשון שפע שנשתמשו בו הפילוסופים כי השפע פועל שינוי בהמשפיע בין קודם ההשפעה לאח"כ כי יש לה שייכות וערך למהות המשפיע כיחס העלול אל העילה משא"כ הזיו לגבי המאור) אך מ"מ אין המשל דזיו השמש דומה לנמשל כלל שהרי זיו השמש נמשך מהשמש ממילא בלי בחירה ורצון מהשמש עצמה שכך נברא השמש שיתפשט ממנה זיו אף שלא ברצונה אבל למעלה בו ית' הנה התפשטות הארה זו תלוי ברצונו הפשוט להמשיך ממנו הארה זו וברצונו למנוע התפשטותה אזי הי' כלא הי' והי' מתבטלים כל הנמצאים כמו קודם אצילות ובריאת העולמות כו' אלא שהוא ית' פועל ברצון ובחירה להאיר ולהמשיך ממנו הארה זו כו': והנה בבחי' גילוי והתפשטות החיות שממנו ית' שבחי' גילוי זה נק' אור א"ס כנ"ל, הנה שייך לומר שבחי' זו הוא מקור כל התענוגים והוא שרש ומקור לכל ההתהוות כי החכ' נק' עדן והיינו לפי שהחכמה היא ראשית ההשתלשלות כמ"ש ראשית חכמה לכך בה ראשית גילוי התענוג לכך נק' עדן וכנראה בעליל שבהשכיל על דבר חכמה יתענג מרוב כל ומחכמה ואילך משתלשל בחי' התענוג דרך עו"ע עד למטה מטה ומקור דמקור כל התענוגים הוא בחי' גילוי הראשון שממנו ית' הנק' אור א"ס כו' ובבחי' זו הנק' אור א"ס הוא שהי' הצמצום וכמ"ש בס' מבוא שערים תחלה הי' אור א"ס ממלא מקום החלל ואח"כ צמצם את אורו ונסתלק לצדדים ונשאר רשימו כו' (ור"ל שהצמצום הי' בהאור בלבד ולא בהמאור הקדוש שהוא מהו"ע ממש ב"ה שבמהו"ע אין שייך ח"ו אפי' לומר מקור התענוגים שהוא קדוש ומובדל לגמרי כו' ועיין בס' שומר אמונים ויכוח שני ד"ה מ"ש הרמ"ע ז"ל בענין הרצון ובעה"ר כו' שכ"ד הרמ"ע דהצמצום לא הי' רק בבחי' המתפשטת ממנו ית' הנק' א"ס ונק' ג"כ שמו ורצונו (והוא בחי' רצון קדום וה"ע משרז"ל עד שלא נבה"ע הי' הוא ושמו בלבד כו') ולא במהו"ע ח"ו, והמחבר שם הבין שהרמ"ק חולק על הרמ"ע וס"ל דמהו"ע ית' נק' א"ס ואין שם רצון קדום כלל, ולפמ"ש דבחי' זו הוא רק בחי' הזיו המאיר ממנו ית' וקודם שנבה"ע הי' הזיו כלול במאור ושם אין ואפס עליו א"כ אין שום דבר קדום זולתו ח"ו גם להרמ"ע וכמו הזיו מהשמש כשכלול בשמש שאין במציאות רק השמש לבדו ואין כאן מחלוקת כלל ועכ"ז א"ש משרז"ל היה הוא ושמו בלבד ששמו הוא בחי' הזיו הכלול בו כו'. וראיתי כי"ק ממו"ר הגדול אאזמו"ר נ"ע שכינה לבחי' זו בשם יכולת, ונלע"ד שאפשר כוונתו שענין הזיו כשהי' כלול במאור עד שלא נבה"ע הוא רק ענין מה שיש ביכולת המאור הקדוש ב"ה להאיר ממנו הארה לכשירצה להאיר, וזה דק יותר הרבה ממשל הזיו השמש הכלול בשמש ששם יש עכ"פ התכללות הזיו ממש משא"כ למעלה במהו"ע ית' הוא מה שביכולתו להאיר כו' וא"כ אפס זולתו ממש, ותדע שזיו השמש מאיר מהשמש שלא בטובת ורצון השמש משא"כ למעלה שברצונו שלא יאיר הי' כלא הי' ההארה א"כ ראוי לקרוא יכולת ועוד דאפי' לאחר שנבה"ע הרי הם בטלים קמי' כזיו כדלעיל באריכות, וא"כ קודם שנאצל העולם אפ"ל שענין מקור החיות המתפשט ממנו ית' ברצונו קודם שנתפשט והי' כלול במהו"ע ית' שייך לקרותו רק יכולת שיש במהו"ע ית' להאיר כו' ולאחר שהאיר הרי ההארה בטילה ג"כ כזיו השמש כשהוא כלול בשמש ובבחי' הארה זו הי' הצמצום וד"ל:

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל - אדמו"ר מוהר"ש

~ תורת שמואל תרל"ג ~

ולא זכר שר המשקים, וישב מ"ם ד"ג.

וביאור הענין הוא דהנה יוסף הי' מבחי' הדר שהוא מלך השמיני שהוא שורש ומקור התיקון דהיינו שהוא המברר ז' מלכי' קדמאי' דתהו ומתקנם שיוכללו בבחי' התיקון, וזהו שהי' יוסף יפה תואר ויפה מראה להיותו מבחי'

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הדר שהוא ל' הידור ויופי, בהיות נודע כי עיקר היופי הוא מהתכללות כמה גוונין יחד שאז נמצא בחי' היופי והתפארת, אבל בגוון אחד אין בו נוי ויופי כ"כ, וזה מרמז על בחי' התיקון ששם נעשה ההתכללות ומזיגת הספירות שהת"ת כולל ומזווג חו"ג יחד, ולפי שיוסף הי' מבחי' הדר שהוא בחי' המקור שעושה התיקון וההתכללות שיוכללו מג' גוונין, משא"כ בתהו היו בבחי' פירוד זת"ז כו' לכך נז' בו ל' יופי והידור, וזהו שכ' ביוסף וילקט יוסף את כל הכסף כו' שבירר כל נצוצי החסדים שנתפזרו כו' והעלה אותם בבחי' התיקון כו'.

ועפכ"ז יובן מה שנענש יוסף על שביקש את שר המשקים לסיבה, הגם כי יעקב אביו עשה סיבה והוא המנחה ששלח, הוא מפני כי יעקב הי' מרכבה לבחי' ת"ת דתיקון, אשר שם יש לעו"ז רק שמעמדם הוא בבריאה כנודע, ולכן כתי' עת אשר שלט האדם באדם הגם כי השליטה הוא לרע לו בכדי להוציא הנצוצות הנבלע בו כו', מ"מ בעת הבירור הרי יש שליטה, ולכן לפעמי' מוכרח להכניע כו', משא"כ יוסף שהי' מרכבה לבחי' אוא"ם אשר שם נסקר הכל בסקירה אחת והוא בחי' א"ק מח' הקדומה, וע"כ צ"ל שידע יוסף והרגיש זה דהלא גם בעת שהי' מרכבה הי' יכול לעסוק גם בעניני עוה"ז ולא בלבלו לו כלל, א"כ למה השפיל א"ע לבקש סיבה ששר המשקים יזכיר אותו, ולכן נענש ע"ז, משא"כ יעקב הגם כי הי' מרכבה מ"מ לא נענש ע"ז כלל וכנ"ל.

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער - אדמו"ר מוהרש"ב

~ המשך תער"ב ~

בהעלותך את הנרות, ש"פ בהעלותך, תער"ג

בהעלותך את הנרות אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות, וצ"ל מהו פני המנורה שא' אל מול פני המנורה יאירו כו', גם צ"ל דהול"ל ששת הנרות דע"פ פשוט פני המנורה הוא הנר האמצעי, וא"כ הול"ל ששת הנרות מהו שבעת הנרות. והנה רש"י הביא בשם המדרש כשראה אהרן חנוכת הנשיאים חלשה דעתו, א"ל הקב"ה חייך שלך גדול משלהם שאתה מדליק ומטיב את הנרות, וצ"ל במה גדול הדלקת הנרות מקרבנות הנשיאים כו'. ולהבין כ"ז ילה"ק משנת"ל דישסו"ת הן בחי' מדות דחו"ב, וא"ז בחי' מדות שבשכל שהן התפעלות שכלי כ"א בחי' המדות שבפרצוף המוחין עצמן והיינו הטיית והמשכת המוחין, דהמוחין בעצם הן בבחי' הבדלה ואינן בחי' ירידה והמשכה והמדות הן התגלו' המוחין כו', ובפרטי' ישסו"ת הן בחי' נה"י דאו"א שזהו המשכת המוחין למהות נבדל מהם כו' והו"ע מים עמוקים כו' איש תבונות ידלנה שדולה ומשקה לאחרים כו'. קלז) **והנה** אי' בע"ח שי"ד פ"ד דישסו"ת הן באות ה' דש' הוי', ונת' שם דאו"א עילאין הן באות י' דהמילוי ו"ד הוא בינה והכל נכלל בהיו"ד, ואו"א תתאין הן באות ה' ראשונה שכתיבתו הוא שעושין תחלה יו"ד ואח"כ עושין ממנו הה"א והן ישסו"ת דבכלל הוא בחי' בינה כו', ונודע דיו"ד דשם הוי' הוא בחי' אצי' שבאצי' דהיינו עצמיות האצי' כו' ואות ה' בחי' בינה בחי' בריאה שבאצי' כו', דבאבי"ע שבאצי' בחי' הבינה שהיא ה' ראשונה דש' הוי' היא ברי' שבאצי' וחכ' שהוא אות י' דש' הוי' הוא בחי' אצי' שבאצי' כו'. וידוע דאצי' הוא בחי' גילוי המהות דאלקו' והוא שמאיר שם מהות אור הקו כו', דזהו כללו' ההפרש שבין אצילו' לבי"ע, דבעולמו' בי"ע הוא בחי' ידיעת המציאו' לבד ובאצי' מאיר גילוי המהות דאלקו' והיא מהות הקו כו', וע"ה שהקו בכלל הוא בחי' הארה לבד מעצמו' אוא"ס כו', ומה שמאיר באצי' הוא רק הארת הקו כו', מ"מ הארה זו מושגת באצי' מהות ההארה כו', וכמ"ש במ"א בענין השגת הנשמו' בג"ע שנהנין מזיו השכינה שהוא בחי' השגת המהות, דהרי מציאו' אלקו' ידוע בעולמו' ג"כ, וההתחדשות דג"ע הוא ששם משיגים הנשמות מהות האלקו' כו' וכמ"ש במ"א, ע"ה דכללו' הגילוי בג"ע הוא רק זיו והארה מאצי' (וכל הארה הוא רק בחי' המציאו' לבד), ומ"מ הארה זו היא בג"ע בבחי' השגת המהות כו'. ובאמת מה שבאצי' הוא רק הארת הקו היינו בבחי' החכ' שהיא ראשית ההשתל' שזהו בחי' חיצוני' החכ' כו', אבל בעצמו' החכ' מאיר עצמו' הקו כו', דהקו עם היותו בד"כ הארה לבד מ"מ במדריגתו העצמי יש בו עצם והארה כו', ובעצמו' החכ' מאיר עצם הקו כו'. ועוד זאת שהרי הקו גופא יש בו חיצוני' ופנימיות ומה שהקו הוא רק הארה מאוא"ס ב"ה זהו בחי' חיצוני' הקו, אבל פנימי' הקו הוא בחי' פנימי' ועצמי' א"ס ב"ה. דהנה במ"א מבו'

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

דהמשכת הקו הוא ע"ד לעולם ישנה אדם לתלמידו בדרך קצרה, דההשפעה בדרך קצרה אין הכוונה שמעלים ממנו ההשכלה ואינו מגלה לו רק אפס קצהו לבד, כ"א הכוונה הוא שמשפיע לו כל ההשכלה גם עומק והפנימי' שבההשכלה רק שמשפיע לו בדרך קצרה באופן שיכול לקבל, ובהעלם יש בזה כל העומק והפנימי' כו', ולכן לאחר ארבעין שנין קאים אינש אדעתא דרבי' שזהו עומק ופנימי' כוונתו וכמ"ש במ"א, והיינו מפני שבההשפעה שהשפיע לו יש בזה בהעלם כל הפנימי' כו'. והדוגמא מזה יובן בהמשכת הקו דבפנימיותו יש בזה בחי' פנימי' ועצמו' א"ם ב"ה, דכשם שנקודת הרשימו הרי לבד מה שכוללת כל האור שיהי' נמשך בכללות ההשתל' הרי יש בה בהעלם כל עצמו' האור שאינו בערך ההשתל' כלל כו' וכמ"ש במ"א, כמו"כ הוא בהקו שבבחי' הפנימי' שבו יש בו בחי' העצמות דא"ם כו', ובעצמות החכ' מאיר בחי' פנימי' ועצמי' הקו כו'. וזהו"ע שעל התורה נא' כאשר יאמר משל הקדמוני דאורייתא מחכ' נפקת ה"ז בבחי' משל לא"ם קדמונו ש"ע כו', וידוע דמשל הוא ענין הפרסא וכמ"ש בתו"א ד"ה פתח אליהו, ומבו' שם שיש יתרון בהמשכה שע"י פרסא לגבי ההמשכה שע"י צמצום, דענין הצמצום הוא סילוק האור והעדרו כו', משא"כ פרסא הרי מהות האור מתלבש ומתעלם בהפרסא וכמו שמהות הנמשל ממש מלובש בהמשל כו', וא"כ התו' שנק' משל הקדמוני היינו שבחכ' נמשך האור לא ע"י הצמצום רק דרך פרסא, והיינו שיש בזה בחי' מהוע"צ האור כו'. וביותר יובן ע"פ השטה המבו' כאן דגם בשרש הקו כמו שהוא באוא"ם שלפה"צ יש שם ע"ם שהן ע"ם הגנוזות באוא"ם כו', וא"כ כשם שבחכ' דאצי' שורה אוא"ם ב"ה דהיינו בחי' עצמו' הקו כו', כמו"כ צ"ל דבחכ' שבע"ם הגנוזות מאיר בחי' פנימי' א"ם כו'. וענין הצמצום נת"ל פכ"ב שזהו רק להיות ספי' פרטי' דהיינו שספירת החכ' תהי' נמשכת ספי' מיוחדת בעצמה והיא היא אותה החכ' שבע"ם הגנוזות כו', וכמשנ"ת שם פכ"ג המשל מתי' ברוך כשמפרידין הב' בפ"ע שהוא אותו הב' שבתי' ברוך כו', וע"ה שיש בזה מיעוט האור כמשנ"ת שם, מ"מ ה"ה אותה החכ' כו', וא"כ הרי בחי' פנימי' ועצמו' א"ם ב"ה שבבחי' חכ' דע"ם הגנוזות נמשך ע"י פנימי' הקו בבחי' עצמי' החכ' דאצי' כו', וכ"ז בחכ' דוקא להיות שהחכ' בחי' ראי' כו' (וגם בהשכלה דחכ' העיקר הוא ההנחה שכלית כו' כמשנת"ל פמ"ב). אבל בבינה שהיא בחי' השגה הרי כל השגה היא בריחוק מן העצם שאינו מאיר שם העצמו' כ"א הארה לבד כו', וכמ"ש בע"ח דבבינה מאיר אוא"ם בריחוק מקום כו', ולכן עיקר ההשתל' הוא מבינה דוקא לפי שהיא הארה לבד כו' וכמ"ש במ"א. וזהו שהבינה נק' אלקים חיים דמה שהאוא"ם נק' בש' חיות הרי כבר הוא בבחי' ירידת המדרי' מבחי' עצמותו שהרי בעצמותו אינו שייך לומר שהוא מחי' החיים כו', וגם מה שיחי' הנאצל מאתו ית' (שז"ע אלקים חיים דבינה שמחי' את הנאצלים בחי' ז"א ומל' כו'), ה"ז בא בבחי' ירידת המדרי' מעצמותו כו', דאוא"ם עצמו מובדל בערך מהשתל' ולא יתכן שם ענין ול' חיות שהוא מחי' כו', וא"כ הבינה שנק' אלקים חיים ה"ז רק הארה לבד כו'. וזהו דישסו"ת נק' בינה בכלל, דהנה נת"ל פקל"ה דישסו"ת הן בחי' מדות דחו"ב, ונת' דהמדות בכלל הן בחי' גילוי והתפשטות כו', וכמו"כ בחי' המדות דחו"ב הו"ע ההטי' וההמשכה שא"ז בחי' העצמו' דחו"ב כו', ובפרט בחי' נה"י דחו"ב שהן איך להשפיע ולהתגלות בדבר הנבדל כו', וע"ה שכ"ז בעצם המוחין דחו"ב שלמע' מבחי' מוחין דז"א כו' כנ"ל, מ"מ ה"ז בחי' התפשטו' והארה לבד כו', וכנודע דתבונה הוא מקור המוחין דז"א והיינו בחי' נה"י דאי' שנעשים מוחין לז"א (ובתוכם גם בחי' נה"י דאבא כו'). ומובן ע"פ הנ"ל דתבונה הוא בחי' קליטת הדבר וע"י שקולט את השכל בכלי מוחו עי"ז יכול להביאו לדבר הנבדל דהיינו בחי' המדות שהן מציאו' נבדל בעצם מהמוחין כו' (ונת"ל פקל"ו דקליטת הענין זהו כלי לנה"י דאבא שהו"ע כליות יועצות איך להשפיע ולגלות כו'). וע"כ כ"ז הוא בחי' בינה שהיא בחי' הארה לבד השייך להשתל' כו', אבל בחי' או"א עילאין שהן אות י' היינו בחי' פנימי' הבינה שהוא בבחי' השגת המהות כמו בפנימי' חכ' והוא בחי' יחוד פנימי דאו"א שמאיר בזה עצמו' אוא"ם ב"ה.

קיצור. ובע"ח דישסו"ת הן אות ה' דשם בינה, ברי' שבאצי', וחכ' אצי' שבאצי' בחי' מהות ועצמות הקו. וי"ל דחיצוניות הקו הארה ופנימיות הקו עצמות, וע"ד דרך קצרה, וכמו בנקודת הרשימו יש בחי' העצמות כמו"כ בפנימיות הקו, ומאיר בפנימיות חכ', ולכן נק' התורה משל הקדמוני פרסא שהעצם מתעלם בזה, וגם דבחכ' דע"ם הגנוזות מאיר בחי' הפנימיות והעצמות והצמצום דחכ' הגלוי' היא רק מיעוט, אבל בינה הארה השייך להשתל', ולכן נק' אלקי' חיים, וישסו"ת להיותם ההטי' אל המדות ה"ז בחי' בינה, ואו"א עילאין הן פנימיות חו"ב דפנימיות בינה היא השגת המהות.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ו.
הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק - אדמו"ר מוהריי"צ

~ ספר המאמרים תרפ"ט ~

עלה אלקים בתרועה, חגה"ס תרפ"ט

כג) **וזהו** הוי' יחתו מריביו, דהנה בני האלקים הן בחי' גבו' דקדושה (המשתל' מהקו השמאל) ועומדים לנגד בחי' שם הוי' דחסד, אך מפני מה מתעורר בני האלקים למדה"ד ה"ז בא מהעלאת הכחות הדינים הקשים מהמקטרגים רעים שעולה ומקטרג כנ"ל שהן המעוררים לבחי' הגבו' עליונות דקו השמאל, וישנם שיש להם הסתעפות ואחיזה בבחי' הגבו' דקדושה כנ"ל דרישא דעשו בעטפוי דיצחק כו' דמאה' ברשפי אש דוקא משתל' הכעס על עוברי רצונו עד שגם בחי' גבו' דקדושה מעוררים דין כענין שטענה מדה"ד בקרי"ס מה נשתנו אלו מאלו, וזה פי' מריביו ל' פועל יוצא שפועלים וגורמים מריבה עליונה דקו השמאל בקו הימין, והנה בכדי שיתגבר כח החסד על כח הדין צ"ל ע"י שיומשך בחי' עוז וכח עצום בחסד שזהו מבחי' הגבו' שבחסד דוקא, שזה כל ענין הישועה שהוא מבחי' הימין ומבחי' הגבו' שבו שהוא תגבורת הכח והחיות וכמ"ש במ"א בענין הושיעה לו ימינו וזרוע קדשו. אך זהו דוקא ע"י עליית והגבהת מדת החסד שעולה למעלה ממקור תולדות הקוין דימין ושמאל, והגם דמבחי' הגבו' שבחסד יכול להיות הסתעפות בחי' גבו' קשות ואיך יהי' משם הישועה בימין, אך באמת הנה מה שהגבורות קשות מסתעפים מבחי' גבו' שבחסד זה כשהגבורות הוא בהתגברות על החסד והיינו שהנטי' יותר אל קו השמאל וכמו שאנו רואים באיש הטוב בעצם בהתגברות החסד ויש בו ג"כ מבחי' הגבו' בתגבורת החיות ולעמוד נגד הדבר המונע מ"מ לא יכעס על הדבר המנגד ולא יענשו בעונש קשה רק או יתקנו שלא יהי' מונעו או ידיחו באופן שיהי' תיקון לנפשו (וכהא דאמרו רז"ל (שבת ל"ג ע"ב) כל היכא דהוה מחי ר"א הוי מסי ר"ש שהו"ע התקון) והוא בעצמו יעמוד על חברו בתוקף ולא יתפעל משום מונע ומנגד, דזהו ההפרש בין טוב וחסד דחסד הוא להשפיע להראוי וטוב הוא להשפיע גם לשאינו ראוי, והכוונה בזה הוא שע"י ההשפעה ה"ה מתתקן, וזהו לפי שבחי' טוב למעלה מבחי' הקוין דחו"ג וכענין לית שמאלא בהאי עתיקא דהיינו שלא יש גם בחי' ימין כי הוא למעלה מבחי' הקוין דימין ושמאל, ומשם הוא שיהי' השפעה ובבחי' תגבורת דוקא, ומבחי' גבו' זו אין שום הסתעפות דין ח"ו רק בבחי' טוב לבד וכמו באור פני מלך חיים, וזהו דבכדי להתגבר על מדה"ד צ"ל העלי' וההגבהה בבחי' פנימי' הכתר שלמע' מהתחלקות הקוין דחו"ג דההמשכה משם הוא בבחי' תגבורת העצמות, ועי"ז יחתו מריביו שהן בחי' הדינין קשים שלמטה ויכנעו לבלתי יתעוררו עוד בשום קטרוג כלל.

קיצור. יבאר דבני האלקים הם גבו' דקדושה, ומתעוררים לדין ע"י ההעלאה מגבו' קשות ולזאת בכדי שיתגבר כח החסד על כח הדין הוא ע"י הגבהת החסד במדרי' שלמעלה מבחי' קוין, ויבאר ההפרש בין חסד לטוב.

~ ספר השיחות ה'תש"ה - בלה"ק ~

מכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ נ"ע

כששיחררו את הרבי מהמבצר הפטרופובלבסקי – י"ט כסלו תקנ"ט – בערב, שאלו אותו להיכן להביא אותו, ואמר להביאו לביתו של החסיד ר' מרדכי מליעפליא, באותו בית היתה גם דירתו של צורר החסידים, ראש המתנגדים ר' נטע נאטקין, ובמקום להביא את הרבי לדירת החסיד ר' מרדכי לעפלער, הביאו אותו בטעות לדירתו של ר' נטע נאטקין.

אחת מהתביעות שתבע ראש המתנגדים נאטקין מהרבי, היתה מדוע לקחו החסידים לעצמם, שם נעלה כזה של 'חסידים'.

ענה לו הרבי, שלא חסידים לקחו לעצמם את השם 'חסידים', חסידים בכלל אינם לוקחים לעצמם שום דבר, כי חסידים מאמינים בהשגחה פרטית כשיטת הבעל־שם־טוב נ"ע, את השם 'חסידים' נתנה ההשגחה הפרטית לחסידים על ידי מתנגדיהם. לאמיתו של דבר, היו המתנגדים צריכים לקרוא לחסידים – מתנגדים, אך

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ההשגחה העליונה זיכתה את המתנגדים באור האמת, שהם עצמם העניקו לחסידים את השם, שהרוויחו אותו בכשרות, 'חסידים', ולעצמם קראו בשם 'מתנגדים'.

חסידים זכו לשם 'חסידים', מפני ששיטת החסידות היא שהאדם צריך לשים את עצמו בצד בשביל טובת הזולת, כמאמר הידוע "שורפן חסיד", למרות ששריפת ציפרניים יכולה להזיק לו, אך כשהוא שורף אותן, הוא בטוח שלזולת זה לא יזיק, לכן אומר רש"י "חסיד עדיף מצדיק".

ועתה, אתה יקירי וחביבי – הנני מדבר לכל אחד ואחד ביחוד – שים לבך לכל האמור, קרא מלה במלה, ושים דעתך והטה אזנך לכל דיבור ודיבור היוצא מפיות הוד כ"ק אבותינו רבותינו הקדושים, ו"כל האומר דבר בשם אומרו, יהי' בעיניך כאילו בעל השמועה עומד לפניך" וקורא לך את הקריאה האמורה בזה.

הוד כ"ק אדמו"ר הזקן נ"ע אומר, כי רב ומנהיג, הנה לבד זאת אשר עליו להורות ולהשגיח על קיום כל דיני התורה בקהילתו כחוק, אלא עוד זאת כי זכיותיהם של אנשי קהילתו וחטאיהם תלויים בו. בהנהגתו הבלתי טובה, הוא גורם אשר רבים יחטאו במדות רעות וכדומה, ובהנהגתו הישרה במדות טובות באהבת ישראל – הנה זכות הרבים תלוי בו.

הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש נ"ע אומר, אם כי גדולה רמה ונישאה היא עבודת היחיד ומגיעה למדריגות נעלות ונפלאות, בכל זה הנה העבודה לטובת עילוי הרבים בעבודתם של המלמדים המוסרים נפשם לקבוע יראת ה', חיבת התורה והמצוות ומדות טובות בלבות התינוקות, ועבודתם של הרבנים המוסרים נפשם להדריך את אנשי עדתם במעגלי צדק, לשרש את המדות רעות ולהקנות את המדות טובות ואהבת ישראל, נשגבה יותר מעבודת היחיד ועלייתו הכי גבוהה.

הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק נ"ע אומר, שיטת החסידות ודרכי החסידים היא העבודה במסירות־נפש לטובת עילוי הרבים, כמדריגתו של אברהם אבינו שלמעלה במדריגה מהעבודה במסירות־נפש של רבי עקיבא. הוד כ"ק אדמו"ר הזקן נ"ע מברך את החסידים בהצלחה בעבודה, והוד כ"ק אבותינו רבותינו הקדושים זצוקללה"ה נבג"ם זי"ע נושאים רינה ותפילה בעד החסידים, שתקויים בהם הברכה האמורה בתוספת מרובה ברוב טוב גשמי, בוטח בה' וחזק בבטחונו אשר 'תלמידי התמימים' יהיו המאורי אור תורה תמימה בכל המדינות, ישקדו בעבודתם הקדושה במסירות נפש, ויצליחו להעמיד תלמידים יראי אלקים ובעלי מדות טובות, ולרגלם יתברכו ברוחניות ובגשמיות כל העוזרים על ידם.

המורם מכל האמור, אשר מלבד חובת הלימוד עם התלמידים, כל אחד ואחד מראשי־הישיבות לפי המחלקה המסורה על ידו, הנה חובתו של כל אחד ואחד מראשי־הישיבות היא לחנך ולהדריך את תלמידיו בהנהגה דיראת־שמים, במדות טובות ובדרך ארץ, גורל התלמידים ואחריותם עליו, ותלוי בהנהגתו הפרטית ובמדותיו, אם המורים מתקוטטים ומעליבים זה את זה, הנה חוץ משפלותם בעצמם, הם גורמים רעה רבה לתלמידיהם, ואם הם מכבדים זה את זה ומתנהגים במדות טובות, הנה גם התלמידים הולכים בעקבותיהם ועולים בעילוי אחר עילוי.

ואני תפילה כי יהי' השי"ת בעזרתם, ויאיר עיני שכלם ויעיר את לבבם, להכניס את עצמם במסירה ונתינה בעבודתם הקדושה, ויאיר ה' פניו אליהם להצליחם בגשמיות וברוחניות.

תמימים! רבנים, בעלי בתים, ראשי־ישיבות, תלמידים בכל ישיבות 'תומכי תמימים ליובאוויטש', 'אחי תמימים ליובאוויטש', בכל המדינות, ישיבות 'תורת אמת', לפקודה:

מילאו תקוותו ואיחולו של נשיאנו הקדוש: היו יוסף הלל"ים ושמואל חיים"ים בעבודת מסירות־הנפש הגדולה ביותר, על בסיס הרבצת תורה ביראת שמים וחינוך הכשר!.

והנני ידידם עוז, הדו"ש ומברכם.

יוסף יצחק

~ אגרות קודש - אדמו"ר הריי"צ ~

ב"ה ה' ז' כסלו רפ"ב

שלום וברכה.

הראשון אשר ביקש ופעל את ההצלחה מאת האלקים הי' אליעזר עבד אברהם כמבואר ענינו בא[ו]רך בתורה, אשר כנראה בזה ברכו אברהם אדונו כאמור ויאמר אלי כו' ישלח מלאכו אתך והצליח דרכך, וכן התפאר בזה באמרו והוי' הצליח דרכי.

השני יוסף שנק' איש מצליח, ואי' בילקוט גבר קפיז (מדלג), שדילג מגדולה לגדולה ונתעלה בעילוי אחר עילוי, וזהו כי כל אשר הוא עושה ד' מצליח בידו.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

השלישי שאול שברכו שמואל, ואמר לו וצלחה עליך רוח ד' כו' ונהפכת לאיש אחר.

הרביעי שלמה דכתי' בי' תחת דוד אביו ויצלח, וישמעו אליו כל ישראל.

החמישי חזקי' דכתי' בי' ויצלח יחזקיהו בכל מעשהו.

הששי נחמי' דכתי' בי' אנא ד' תהי' נא אזניך קשבת אל תפלת עבדך ואל תפלת עבדיך החפצים ליראה את שמך והצליחה נא לעבדך היום ותנהו לרחמים.

והנה כללות ענין ההצלחה הוא דבר שלמעלה מדרך הטבע, שהו"ע מזל, כמו שקורין איש מוצלח, בר מזל, גליק בלע"ז. ופירש בפרדס בעה"כ ערך מזל שנקי' כת"ר והטעם כי הוא המשפיע כו' להיות בחי' זו למעלה מבחי' שכל, שראשיתה במדרי' החכ', משא"כ מזל הוא למעלה משכל והוא בחי' כתר.

אמנם בדרז"ל מצינו מחלוקת בדבר, ר' חנינא אומר מזל מחכים (לפי המזל היא החכ' כדאמר דבחמה נהיר וחכים, רש"י) מזל מעשיר, ויש מזל לישראל (שאין תפלה וצדקה משנה את המזל, רש"י), ר' יוחנן אמר אין מזל לישראל (דע"י תפלה וזכות משתנה מזלו לטובה, רש"י). וכ"ק רבינו הגדול פי' אין מזל לישראל, שבחי' אין הוא המזל דישראל, וא"כ הוא כמר וכמר, דיש מזל לישראל, אמנם מזל זה הוא בחי' אין. וביאור ענינו הוא כדפי' בפרד"ס שער אם א"ס הוא הכתר פ"ז כי הבינה שבכתר נקרא מזל שהוא בחינת המשפעת שבכתר, ומזיל להם שפע, ע"כ דבבחי' כתר יש בו ב' מדרי', דהוא הממוצע וכל ממוצע כלול מב' מדרי', בחי' העליונה שבו הוא למעלה מעלה מגדר השפעת השכל, ובחי' תחתונה שבו מה שהוא ראש ומקור לבחי' שכל, וזהו בחי' מזל, מה שנוזל ונוטף, אמנם זה עצמו הוא בחי' אין לפי שהוא למעלה מעלה עדיין מבחי' שכל. וזהו והחכ' מאין תמצא, דמציאות החכ' שהיא ראשית השכל הוא מאין שהוא בחי' כתר.

והנה ההצלחה שזהו מה שתלוי במזל, פי' בלמעלה מן השכל, הוא גם במסחר, בכל הענינים בבית ובשדה, דארז"ל (פסחים נ"ד ב הובא באגה"ק סי' כ"ב) שאין אדם יודע במה משתכר כו', וכמו שראינו במוחש בכמה בעלי הצלחה, דכאשר הם עושי' איזה דבר, אף שבשכל אנושי אין לו מקום כלל, מ"מ לפי גודל הצלחתן נעשה הדבר ההוא מעולה ביותר, ומי שמתחכם בהתחכמות יתירה ועושה הכל בסדר מסודר ובדעת יתירה ואין מועיל, וכמ"ש וגם לא לנבונים עשר, רק הכל תלוי במזל והצלחה שלמעלה מן השכל.

ובגמרא (ע"ז י"ט ב') אריב"ל דבר זה כתוב בתורה ושנוי בנביאים ומשולש בכתובים, כל העוסק בתורה נכסיו מצליחין לו. דהנה כתי' כי טוב סחרה, דענין המסחר הוא מה שמפזרים כסף וזהב רב בריבוי עסקים, ולשעה הרי מוציאם מרשותו לגמרי בפיזור רב פה ושם, והכוונה היא להשתכר ולהרויח וכל אשר ירבה לפזר גם בהוצאת שכירים ופקידים הנה הכל הוא לכוונה אחת דמפזר ונוסף עוד רוחים גדולים ועצומי'. וההצלחה היא בזה בהשגת האנשי' הדרושי', ועוד זאת דגם הבלתי ראוי נעשה ראוי וטוב, וכן בעצם העסקי' ההצלחה היא דכל אשר עושה, גם דברי' הבלתי מובנים ומושגי' בשכל אנושי, ולפי האמת גם המובן בשכל אנושי אינו אמת ומכוון לאמיתתו של דבר, כי מי זה יחכם לראות את הנולד ביום כי יבוא, אלא שהוא עושה על דעתו ותבונתו וה' מצליח לו [מבלי] אשר יודע כלל מאין בא עזרו וישועתו, ביתו ונחלתו יפרוץ במאד עד בלי די.

והנה כמו שהוא בחומריות העסקים במסחר וקנין הוא גם בעבודה הרוחניות, אשר יש שעניניו מצליחים, דירידת הנשמה בגוף היא ג"כ עסק ומסחר (כמבואר בד"ה אם כסף תלוה, של כ"ק אאזמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע), וההצלחה היא בזה, דכל מה שהוא עושה בקביעו' עתי' לתורה ועבודת התפלה (לפ"ע) וקיום המצות והזהירות (באמת לא מצד החיצוניות והרגילות, כ"א באמת ממש כו'), ד' מצליח בידו.

ובכללות ענין זה מצינו ששה עבודות חלוקות שהם ו' הנ"ל, הא' היא מי שהוא בבחי' עבד, עבד אברהם אנכי, דאברם הוא שכל הנעלם מכל רעיון, ועבד אנכי לקיים ולעשות כפי גזירת האדון יתי' ויתעל', וזה בכחו לבקש את ההצלחה, והוא גם פועל כזאת מאת האדון, להיות עבודתו נאמנה.

הב' הוא בעל נשמה בעצם (כלומר נשמה כללית).

הג' מי שדרכו במתון והצנע, ונחבא אל הכלים. דהכוונה בזה דאף שהוא מבעלי דעה רחבה יודע ומשיג בטוב ועם זה הוא בתכלי' הביטול לדבר שאינו מושג ונתפס בשכל כלל. ומאחר שבידיעתו בא לידי ידיעה כזו שהוא אינו יודע מאומה, והעיקר היא ההשפעה והגילוי מלמעלה, הנה בזה נעשה כלי כי תצלח גם עליו אור עליון, להיות כל עניניו מצליחים.

הד' מה שהנקודה בא בירושה, והוא מתעצם בזה בכל לבו, ומתאמץ בכל כח נפשו לחפוץ במעולה ראוי להצלחה אלקית.

ה"ה בעד החזקת התורה בכח חזק, וכמבואר בסנהדרין צ"ד ב' ארי"נ חובל עול של סנחריב מפני שמנו

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

של חזקיהו כו', ואי' בילקוט (רמז תתקל"ד) ולזבולן אמר שמח זבולון כו', והלא יששכר גדול מזבולן, אלא ע"י שהי' זבולן פורש לים ויוצא לפרקמטיא ובא ונותן לתוך פיו של יששכר (שהם נבונים ועוסקי' בתורה) לפיכך נתן לו (יששכר לזבולן) שכר בעמלו.

והו' בעד התחזקות ומס"נ בבנין בית ד' (במועד אשר ציוה ד'), ולהיותו מוסר כל אשר לו בגופו ומאדו בגלל רצון ד' יזכה להצלחה בלתי מוגבלת, וכדאי' בילקוט (תתקל"ה) נכשל אדם בדבר שהוא חייב בה מיתה בידי שמים מה יעשה ויחי', יתעסק בתורה כו', אם אינו יודע לקרות ולשנות מה יעשה ויחי', ילך ויתמנה כו' גבאי של צדקה והוא נצול.

ואל אלקים ד' צבאות נותן התורה, אשר יעד והבטיח לכל עושי טוב להיות בעזרם, הוא הנותן הצלחה אושר ועושר בלי גבול, מציאו' חן וחסד בעיני כל, לכל ההולכים בדרכי התורה והמצוה בחיבת הקדש כאמור.

אגרות קודש - מתורגם לאנגלית

(מתוך הספר "פרופ' גרין - שלום וברכה" בהוצאת בית חב"ד המרכזי באר שבע)

ב"ה כ"א שבט תשכ"ט
ברוקלין, ניו יורק
ד"ר זאב גרין

שלום וברכה:

אני מודה לך מאוד על ההתכתבות שלך והמצורף לה. במיוחד אני מעריך את ההתחשבות שלך בשליחת המסמכים המצורפים למכתביך מכיוון שהם, כמובן, מקור לתענוג אמיתי עבורי.

אינני צריך להוסיף שנהניתי מאוד לקרוא עותק מהמאמר שלך ב"קומנטרי". (מכיוון שהרב קרינסקי החליט על דעת עצמו להראות לי את המאמר, הבה נשאיר מידע זה בינינו). בהכירי אותך, ומבלי להמעיט בערך השפעתך, אחיל על המאמר שלך בפרפראזה את דברי חז"ל "יותר ממה שכתוב שם נשאר עוד להיאמר".

הרשה לי להוסיף עוד נקודה, ונראה לי שהיא מהותית, לגבי ההסבר שלך במאמר אודות הדרך שאתה וגברת גרין וילדיך, מצאתם את הדרך האמיתית בחיים. והיא, שההשגחה העליונה בחרה בכם להיות שליחים מיוחדים להעביר את דבר ה' לחוגים שלאחרים לא הייתה גישה אליהם, או שבכל מקרה, לא הייתה יכולה להיות להם את אותה יעילות והצלחה. אני מתייחס לחוגים של אקדמיה ומדע שמשפיעים רבות על הנוער היהודי במיוחד בתקופה הנוכחית. במיוחד מדובר על גברים ונשים צעירים שפונים לקריירות מדעיות, ושעתידים להקים משפחות משל עצמם. במילים אחרות, הם לא מייצגים יחידים אלא יחידות משפחתיות, כך שהמושפעים ייהפכו להיות משפיעים, כמו בתגובת שרשרת. זו באמת גם הכוונה שלך, כפי שאני מסיק ממכתביך. אם להשתמש בביטוי השחוק, בהיותנו ב"עידן הסילון", מקווה אני ומתפלל שהשפעתך תהיה מהירה ומרחיקת לכת, ושתעשה זאת בשמחה ובטוב לבב.

אני מאחל הצלחה מיוחדת בנסיעתך מעבר לים, ובמיוחד בלונדון.

בברכה,

חתימת יד-קודשו של הרבי

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

חומש לקריאה בציבור

פרשת וארא

ו ב וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֶל־מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי
יְהוָה: ג וָאֵרָא אֶל־אַבְרָהָם אֶל־יִצְחָק וְאֶל־יַעֲקֹב
בְּאֵל שַׁדָּי וּשְׁמִי יְהוָה לֹא נוֹדַעְתִּי לָהֶם: ד וְגַם
הֵקִמֹתִי אֶת־בְּרִיתִי אִתָּם לָתֵת לָהֶם אֶת־אֶרֶץ
כְּנָעַן אֵת אֶרֶץ מְגֻרֵיהֶם אֲשֶׁר־גָּרוּ בָהּ: ה וְגַם I
אֲנִי שָׁמַעְתִּי אֶת־נַאֲקַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר
מִצְרַיִם מַעֲבִדִים אֹתָם וָאֶזְכֹּר אֶת־בְּרִיתִי: (לוי)
ו לָכֵן אֱמֹר לִבְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֲנִי יְהוָה וְהוֹצֵאתִי
אֶתְכֶם מִתַּחַת סִבְלֹת מִצְרַיִם וְהִצַּלְתִּי אֶתְכֶם
מֵעֲבֹדָתָם וְגָאַלְתִּי אֶתְכֶם בִּזְרוֹעַ נְטוּיָה
וּבִשְׁפָטִים גְּדֹלִים: ז וְלָקַחְתִּי אֶתְכֶם לִי לְעָם
וְהָיִיתִי לָכֶם לֵאלֹהִים וִידַעְתֶּם כִּי אֲנִי יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם הַמּוֹצִיא אֶתְכֶם מִתַּחַת סִבְלוֹת
מִצְרָיִם: ח וְהֵבֵאתִי אֶתְכֶם אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר
נָשָׂאתִי אֶת־יָדִי לָתֵת אֹתָהּ לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק
וּלְיַעֲקֹב וְנָתַתִּי אֹתָהּ לָכֶם מוֹרָשָׁה אֲנִי יְהוָה:
ט וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה כֵּן אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא שָׁמְעוּ
אֶל־מֹשֶׁה מִקֹּצֶר רוּחַ וּמֵעֲבֹדָה קָשָׁה: פ (ישראל)
י וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: יא בֹּא דַבֵּר
אֶל־פַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרַיִם וְיְשַׁלַּח אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל
מֵאַרְצוֹ: יב וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה לִפְנֵי יְהוָה לֵאמֹר הֵן
בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לֹא־שָׁמְעוּ אֵלַי וְאֵיךְ יִשְׁמָעֵנִי פַּרְעֹה
וַאֲנִי עֲרַל שְׂפָתָיִם: פ יג וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
וְאֶל־אַהֲרֹן וַיְצַוֵּם אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֶל־פַּרְעֹה
מֶלֶךְ מִצְרַיִם לְהוֹצִיא אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ
מִצְרָיִם: ס

~ נקודות משיחות קודש ~

וָאֵרָא: אֶל הָאָבוֹת (רש"י)

מַה מוֹסִיף רַשִׁ"י בְּפֵרוּשׁוֹ עַל לְשׁוֹן הַכָּתוּב?

אֶלָּא רְצוֹנוֹ שֶׁל רַשִׁ"י לוֹמַר לָנוּ שֶׁהַהִתְגַּלּוּת הָאֱלוֹקִית אֶל אַבְרָהָם, יִצְחָק וְיַעֲקֹב, לֹא הָיְתָה בִּגְלַל מַעֲלָתָם הַפְּרָטִית שֶׁל כָּל אֶחָד וְאֶחָד מֵהֶם, כִּי־אִם מִשּׁוּם שֶׁהֵם הָיוּ אָבוֹת הָאֻמָּה. הֵם, הָאָבוֹת, מָסְרוּ אֶת כָּל מַה שֶׁקִּבְּלוּ, לִבְנֵיהֶם אַחֲרֵיהֶם.

(לקוטי־שיחות כרך ג עמ' 860 - מתוך 'התקשרות')

שני יד אֵלֶּה רָאשֵׁי בֵית־אֲבֹתָם בְּנֵי רְאוּבֵן בְּכֹר
יִשְׂרָאֵל חֲנוֹךְ וּפַלּוּא חֶצְרֹן וְכַרְמִי אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת
רְאוּבֵן: טו וּבְנֵי שִׁמְעוֹן יְמוּאֵל וְיָמִין וְאֹהַד וְיָכִין
וְצֹחַר וְשָׁאוּל בֶּן־הַכְּנַעֲנִית אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת
שִׁמְעוֹן: טז וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי־לֵוִי לְתֹלְדֹתָם גֵּרְשׁוֹן
וּקְהָת וּמְרָרִי וּשְׁנֵי חַיֵּי לֵוִי שֶׁבַע וּשְׁלֹשִׁים וּמְאַת
שָׁנָה: יז בְּנֵי גֵרְשׁוֹן לִבְנִי וְשִׁמְעִי לְמִשְׁפְּחֹתָם:
יח וּבְנֵי קְהָת עַמְרָם וְיִצְהָר וְחֶבְרוֹן וְעֻזִּיאֵל וּשְׁנֵי
חַיֵּי קְהָת שָׁלֹשׁ וּשְׁלֹשִׁים וּמְאַת שָׁנָה: יט וּבְנֵי
מְרָרִי מַחְלִי וּמוּשִׁי אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת הַלֵּוִי
לְתֹלְדֹתָם: כ וַיִּקַּח עַמְרָם אֶת־יוֹכֶבֶד דֹּדָתוֹ לוֹ
לְאִשָּׁה וַתֵּלֶד לוֹ אֶת־אַהֲרֹן וְאֶת־מֹשֶׁה וּשְׁנֵי חַיֵּי
עַמְרָם שֶׁבַע וּשְׁלֹשִׁים וּמְאַת שָׁנָה: כא וּבְנֵי יִצְהָר
קֹרַח וָנֶפֶג וְזִכְרִי: כב וּבְנֵי עֻזִּיאֵל מִישָׁאֵל וְאֶלְצָפָן
וְסִתְרִי: כג וַיִּקַּח אַהֲרֹן אֶת־אֱלִישֶׁבַע בַּת־עַמִּינָדָב
אֲחוֹת נַחְשׁוֹן לוֹ לְאִשָּׁה וַתֵּלֶד לוֹ אֶת־נָדָב
וְאֶת־אֲבִיהוּא אֶת־אֶלְעָזָר וְאֶת־אִיתָמָר: כד וּבְנֵי
קֹרַח אַסִּיר וְאֶלְקָנָה וַאֲבִיאָסָף אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת
הַקָּרְחִי: כה וְאֶלְעָזָר בֶּן־אַהֲרֹן לָקַח־לוֹ מִבְּנוֹת
פּוּטִיאֵל לוֹ לְאִשָּׁה וַתֵּלֶד לוֹ אֶת־פִּינְחָס אֵלֶּה
רָאשֵׁי אָבוֹת הַלְוִיִּם לְמִשְׁפְּחֹתָם: כו הוּא אַהֲרֹן
וּמֹשֶׁה אֲשֶׁר אָמַר יְהוָה לָהֶם הוֹצִיאוּ אֶת־בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם עַל־צִבְאֹתָם: כז הֵם
הַמְדַבְּרִים אֶל־פַּרְעֹה מֶלֶךְ־מִצְרַיִם לְהוֹצִיא אֶת־
בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם הוּא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן: כח וַיְהִי
בְּיוֹם דִּבֶּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם: ס

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ נקודות משיחות קודש ~

וַיִּקַּח עַמְרָם אֶת יוֹכֶבֶד דּוֹדָתוֹ לוֹ לְאִשָּׁה (ו, כ)

הַפָּסוּק מַדְגִּישׁ אֶת מַעֲלָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, שֶׁנּוֹלַד מִיִּחוּד נַעֲלֶה בְּיוֹתֵר. דְּהִנֵּה מְבֹאָר בַּחֲסִידוּת, שֶׁאִסּוּרֵי עֲרָיוֹת מוֹרִים עַל יִחוּדִים נַעֲלִים בְּיוֹתֵר (כְּיִחוּד זְעִיר־אַנְפִּין וּמַלְכוּת, הַנִּקְרָאִים אָח וַאֲחוֹת), וְלָכֵן נֶאֱסְרוּ, כִּי גִּלּוּי אוֹרוֹת נַעֲלִים אֵלּוּ בָּעוֹלָם עָלוּל לִגְרֹם נֵזֶק, וּכְדֻגְמַת הַמַּבִּיט בַּשֶּׁמֶשׁ לְלֹא מָגֵן (וְהָאִסּוּר הוּא לְכָלָם לְשֶׁוְה, "תּוֹרָה אַחַת יִהְיֶה לָכֶם"). אַךְ לִפְנֵי מַתַּן תּוֹרָה, לִפְנֵי שֶׁנֶּאֱסְרוּ יִחוּדִים אֵלּוּ, אֵין בָּהֶם פְּגָם לְמִי שֶׁמְּסֻגָּל לְקַבֵּל אוֹרוֹת נַעֲלִים אֵלּוּ; וְאַדְרַבָּה, זוֹהִי מַעֲלָה עֲבוּרוֹ.

(לקוטי שיחות ו עמ' 44)

שלישי כט **וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר אֲנִי יְהוָה**
דַּבֵּר אֶל־פַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרַיִם אֵת כָּל־אֲשֶׁר אֲנִי
דֹּבֵר אֵלֶיךָ: ל וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לִפְנֵי יְהוָה הֵן אֲנִי
עֲרַל שְׂפָתַיִם וְאֵיךְ יִשְׁמַע אֵלַי פַּרְעֹה: פ
ז א וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה רְאֵה נְתַתִּיךָ אֱלֹהִים
לְפַרְעֹה וְאַהֲרֹן אָחִיךָ יִהְיֶה נְבִיאֶךָ: ב אַתָּה תְדַבֵּר
אֵת כָּל־אֲשֶׁר אֲצַוְּךָ וְאַהֲרֹן אָחִיךָ יְדַבֵּר אֶל־
פַּרְעֹה וְשִׁלַּח אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאַרְצוֹ: ג וַאֲנִי
אַקְשֶׁה אֶת־לֵב פַּרְעֹה וְהִרְבֵּיתִי אֶת־אֹתֹתַי וְאֶת־
מוֹפְתַי בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם: ד וְלֹא־יִשְׁמַע אֲלֵכֶם פַּרְעֹה
וְנָתַתִּי אֶת־יָדִי בְּמִצְרָיִם וְהוֹצֵאתִי אֶת־צִבְאֹתַי
אֶת־עַמִּי בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בִּשְׁפָטִים
גְּדֹלִים: ה וְיָדְעוּ מִצְרַיִם כִּי־אֲנִי יְהוָה בִּנְטֹתִי
אֶת־יָדִי עַל־מִצְרָיִם וְהוֹצֵאתִי אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל
מִתּוֹכָם: ו וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה
אֹתָם כֵּן עָשׂוּ: ז וּמֹשֶׁה בֶּן־שְׁמֹנִים שָׁנָה וְאַהֲרֹן
בֶּן־שָׁלֹשׁ וּשְׁמֹנִים שָׁנָה בְּדַבְּרָם אֶל־פַּרְעֹה: פ

~ נקודות משיחות קודש ~

וַאֲנִי אַקְשֶׁה (ז, ג)

וְתַכְּירוּ אֶת גְּבוּרוֹתַי (רַשׁ"י)

יֵשׁ לִשְׁאֹל, הֲרֵי הַמַּכּוֹת בָּאוּ לְהַעֲנִישׁ אֶת הַמִּצְרִים ("וְגַם אֶת הַגּוֹי אֲשֶׁר יַעֲבֹדוּ דָן אָנֹכִי"), וְכֵן כְּדֵי שֶׁיֵּדְעוּ שֶׁיֵּשׁ אֱלֹקִים; וּמַדּוּעַ אוֹמֵר שֶׁבָּאוּ גַּם לְלַמֵּד אֶת יִשְׂרָאֵל. וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה הָעוֹלָם נִבְרָא בִּשְׁבִיל הַתּוֹרָה וּבִשְׁבִיל יִשְׂרָאֵל, וּמוּבָן אֲפוֹא, שֶׁכָּל מְאֹרָע וּמְאֹרָע הוּא בִּפְנִימִיּוּת "בִּשְׁבִיל יִשְׂרָאֵל". וְאַף כָּאן: הַמַּטָּרָה הָעִקָּרִית שֶׁל הַמַּכּוֹת אָמְנָם הָיְתָה בִּיצִיאַת לְמִצְרַיִם, אֲבָל בְּהֶכְרַחַ שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן מַטָּרָה נוֹסֶפֶת בִּיחַס לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל.

(לקוטי שיחות לו עמ' 35)

רביעי ח **וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר:**
ט כִּי יְדַבֵּר אֲלֵכֶם פַּרְעֹה לֵאמֹר תְּנוּ לָכֶם מוֹפֵת
וְאָמַרְתָּ אֶל־אַהֲרֹן קַח אֶת־מַטְּךָ וְהַשְׁלֵךְ לִפְנֵי־
פַרְעֹה יְהִי לְתַנִּין: י וַיָּבֹא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל־פַּרְעֹה
וַיַּעֲשׂוּ כֵּן כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה וַיַּשְׁלֵךְ אַהֲרֹן אֶת־
מַטֵּהוּ לִפְנֵי פַרְעֹה וְלִפְנֵי עֲבָדָיו וַיְהִי לְתַנִּין:
יא וַיִּקְרָא גַּם־פַּרְעֹה לַחֲכָמִים וְלַמְכַשְּׁפִים וַיַּעֲשׂוּ
גַּם־הֵם חַרְטֻמֵּי מִצְרַיִם בְּלַהֲטֵיהֶם כֵּן: יב וַיַּשְׁלִיכוּ
אִישׁ מַטֵּהוּ וַיִּהְיוּ לְתַנִּינִם וַיִּבְלַע מַטֵּה־אַהֲרֹן
אֶת־מַטֹּתָם: יג וַיֶּחֱזַק לֵב פַּרְעֹה וְלֹא שָׁמַע אֲלֵהֶם
כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה: ס יד וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
כָּבֵד לֵב פַּרְעֹה מֵאֵן לְשַׁלַּח הָעָם: טו לֵךְ אֶל־
פַּרְעֹה בַּבֹּקֶר הִנֵּה יֹצֵא הַמָּיְמָה וְנִצַּבְתָּ לִקְרָאתוֹ
עַל־שְׂפַת הַיְאֹר וְהַמַّטֶּה אֲשֶׁר־נֶהְפַּךְ לְנָחָשׁ תִּקַּח
בְּיָדֶךָ: טז וְאָמַרְתָּ אֵלָיו יְהוָה אֱלֹהֵי הָעִבְרִים
שְׁלָחַנִי אֵלֶיךָ לֵאמֹר שַׁלַּח אֶת־עַמִּי וְיַעַבְדֻנִי
בַּמִּדְבָּר וְהִנֵּה לֹא־שָׁמַעְתָּ עַד־כֹּה: יז כֹּה אָמַר
יְהוָה בְּזֹאת תֵּדַע כִּי אֲנִי יְהוָה הִנֵּה אָנֹכִי מַכֶּה |
בַּמַּטֶּה אֲשֶׁר־בְּיָדִי עַל־הַמַּיִם אֲשֶׁר בַּיְאֹר וְנֶהְפְּכוּ
לְדָם: יח וְהַדָּגָה אֲשֶׁר־בַּיְאֹר תָּמוּת וּבָאַשׁ הַיְאֹר
וְנִלְאוּ מִצְרַיִם לִשְׁתּוֹת מַיִם מִן־הַיְאֹר: ס
יט וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה אֱמֹר אֶל־אַהֲרֹן קַח
מַטְּךָ וּנְטֵה־יָדְךָ עַל־מֵימֵי מִצְרַיִם עַל־נַהֲרֹתָם |
עַל־יְאֹרֵיהֶם וְעַל־אַגְמֵיהֶם וְעַל כָּל־מִקְוֵה
מֵימֵיהֶם וְיִהְיוּ־דָם וְהָיָה דָם בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם
וּבָעֵצִים וּבָאֲבָנִים: כ וַיַּעֲשׂוּ־כֵן מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן
כַּאֲשֶׁר | צִוָּה יְהוָה וַיָּרֶם בַּמַּטֶּה וַיַּךְ אֶת־הַמַּיִם
אֲשֶׁר בַּיְאֹר לְעֵינֵי פַרְעֹה וּלְעֵינֵי עֲבָדָיו וַיֵּהָפְכוּ
כָּל־הַמַּיִם אֲשֶׁר־בַּיְאֹר לְדָם: כא וְהַדָּגָה אֲשֶׁר־
בַּיְאֹר מֵתָה וַיִּבְאַשׁ הַיְאֹר וְלֹא־יָכְלוּ מִצְרַיִם

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לִשְׁתּוֹת מַיִם מִן־הַיְאֹר וַיְהִי הַדָּם בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרָיִם: כב וַיַּעֲשׂוּ־כֵן חַרְטֻמֵּי מִצְרַיִם בְּלָטֵיהֶם וַיֶּחֱזַק לֵב־פַּרְעֹה וְלֹא־שָׁמַע אֲלֵהֶם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה: כג וַיִּפֶן פַּרְעֹה וַיָּבֹא אֶל־בֵּיתוֹ וְלֹא־שָׁת לִבּוֹ גַּם־לָזֹאת: כד וַיַּחְפְּרוּ כָל־מִצְרַיִם סְבִיבֹת הַיְאֹר מַיִם לִשְׁתּוֹת כִּי לֹא יָכְלוּ לִשְׁתּת מִמֵּימֵי הַיְאֹר: כה וַיִּמָּלֵא שִׁבְעַת יָמִים אַחֲרֵי הַכּוֹת־יְהוָה אֶת־הַיְאֹר: פ כו וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בֹּא אֶל־פַּרְעֹה וְאָמַרְתָּ אֵלָיו כֹּה אָמַר יְהוָה שַׁלַּח אֶת־עַמִּי וַיַּעַבְדֻנִי: כז וְאִם־מָאֵן אַתָּה לְשַׁלֵּחַ הִנֵּה אָנֹכִי נֹגֵף אֶת־כָּל־גְּבוּלְךָ בַּצְּפַרְדְּעִים: כח וְשָׁרַץ הַיְאֹר צְפַרְדְּעִים וְעָלוּ וּבָאוּ בְּבֵיתֶךָ וּבַחֲדַר מִשְׁכָּבְךָ וְעַל־מִטָּתֶךָ וּבְבֵית עֲבָדֶיךָ וּבְעַמֶּךָ וּבְתַנּוּרֶיךָ וּבְמִשְׁאֲרֹתֶיךָ: כט וּבְכָה וּבְעַמְּךָ וּבְכָל־עֲבָדֶיךָ יַעֲלוּ הַצְּפַרְדְּעִים: ח א וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה אֱמֹר אֶל־אַהֲרֹן נְטֵה אֶת־יָדְךָ בְּמַטֶּךָ עַל־הַנְּהָרֹת עַל־הַיְאֹרִים וְעַל־הָאֲגַמִּים וְהַעַל אֶת־הַצְּפַרְדְּעִים עַל־אֶרֶץ מִצְרָיִם: ב וַיֵּט אַהֲרֹן אֶת־יָדוֹ עַל מֵימֵי מִצְרָיִם וַתַּעַל הַצְּפַרְדֵּעַ וַתְּכַס אֶת־אֶרֶץ מִצְרָיִם: ג וַיַּעֲשׂוּ־כֵן הַחַרְטֻמִּים בְּלָטֵיהֶם וַיַּעֲלוּ אֶת־הַצְּפַרְדְּעִים עַל־אֶרֶץ מִצְרָיִם: ד וַיִּקְרָא פַרְעֹה לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן וַיֹּאמֶר הַעְתִּירוּ אֶל־יְהוָה וְיָסֵר הַצְּפַרְדְּעִים מִמֶּנִּי וּמֵעַמִּי וַאֲשַׁלְּחָה אֶת־הָעָם וְיִזְבְּחוּ לַיהוָה: ה וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְפַרְעֹה הִתְפָּאֵר עָלַי לְמָתַי | אַעְתִּיר לְךָ וְלַעֲבָדֶיךָ וּלְעַמְּךָ לְהַכְרִית הַצְּפַרְדְּעִים מִמְּךָ וּמִבָּתֶּיךָ רַק בַּיְאֹר תִּשָּׁאַרְנָה: ו וַיֹּאמֶר לְמָחָר וַיֹּאמֶר כִּדְבָרְךָ לְמַעַן תֵּדַע כִּי־אֵין כַּיהוָה אֱלֹהֵינוּ:

~ נקודות משיחות קודש ~

וַיִּבָּלַע מַטֵּה אַהֲרֹן (ז, יב)

מֵאַחַר שֶׁחָזַר וְנַעֲשָׂה מַטֶּה (רש"י)

כַּאֲשֶׁר יְהוּדִי עוֹסֵק בְּהַשְׁפָּעָה עַל יְהוּדִי אַחֵר, יֵשׁ לִפְעָמִים מַצָּב שֶׁבּוֹ עָלָיו 'לִשְׁבֹּר' וּלְבַטֵּל אֶת הַזּוּלַת, עַד כְּדֵי 'בְּלִיעָה' – הַעֲלָמָה מֵחֶלְטֶת שֶׁל מְציאוּתוֹ. אַךְ פְּעֻלָּה זוֹ דּוֹרֶשֶׁת שְׁנֵי תְּנָאִים. א. מַטֵּה אַהֲרֹן – מִי שֶׁמִּשְׁתַּמֵּשׁ בְּדֶרֶךְ זוֹ חַיָּב לִהְיוֹת חָדוּר כָּל כֹּלוֹ בְּאַהֲבַת יִשְׂרָאֵל, כְּאַהֲרֹן הַכֹּהֵן. ב. מֵאַחַר שֶׁחָזַר וְנַעֲשָׂה מַטֶּה - יֵשׁ לַעֲשׂוֹת זֹאת מִתּוֹךְ אִפּוּק, כְּמַטֶּה דּוֹמֵם, וְלֹא מִתּוֹךְ כַּעַס וְהִתְרַגְּשׁוּת.

(לקוטי שיחות כו עמ' 56)

חמישי ז וְסָרוּ הַצְּפַרְדְּעִים מִמְּךָ וּמִבָּתֶּיךָ וּמֵעֲבָדֶיךָ וּמֵעַמֶּךָ רַק בַּיְאֹר תִּשָּׁאַרְנָה: ח וַיֵּצֵא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן מֵעִם פַּרְעֹה וַיִּצְעַק מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה עַל־דְּבַר הַצְּפַרְדְּעִים אֲשֶׁר־שָׂם לְפַרְעֹה: ט וַיַּעַשׂ יְהוָה כִּדְבַר מֹשֶׁה וַיָּמֻתוּ הַצְּפַרְדְּעִים מִן־הַבָּתִּים מִן־הַחֲצֵרֹת וּמִן־הַשָּׂדֹת: י וַיִּצְבְּרוּ אֹתָם חֳמָרָם חֳמָרָם וַתִּבְאַשׁ הָאָרֶץ: יא וַיַּרְא פַּרְעֹה כִּי הָיְתָה הָרְוָחָה וְהַכְבֵּד אֶת־לִבּוֹ וְלֹא שָׁמַע אֲלֵהֶם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה: ס יב וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה אֱמֹר אֶל־אַהֲרֹן נְטֵה אֶת־מַטְּךָ וְהַךְ אֶת־עֲפַר הָאָרֶץ וְהָיָה לְכִנִּם בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרָיִם: יג וַיַּעֲשׂוּ־כֵן וַיֵּט אַהֲרֹן אֶת־יָדוֹ בְּמַטֵּהוּ וַיַּךְ אֶת־עֲפַר הָאָרֶץ וַתְּהִי הַכִּנָּם בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה כָּל־עֲפַר הָאָרֶץ הָיָה כִנִּים בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרָיִם: יד וַיַּעֲשׂוּ־כֵן הַחַרְטֻמִּים בְּלָטֵיהֶם לְהוֹצִיא אֶת־הַכִּנִּים וְלֹא יָכֹלוּ וַתְּהִי הַכִּנָּם בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה: טו וַיֹּאמְרוּ הַחַרְטֻמִּם אֶל־פַּרְעֹה אֶצְבַּע אֱלֹהִים הִוא וַיֶּחֱזַק לֵב־פַּרְעֹה וְלֹא־שָׁמַע אֲלֵהֶם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה: ס טז וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה הַשְׁכֵּם בַּבֹּקֶר וְהִתְיַצֵּב לִפְנֵי פַרְעֹה הִנֵּה יוֹצֵא הַמָּיְמָה וְאָמַרְתָּ אֵלָיו כֹּה אָמַר יְהוָה שַׁלַּח עַמִּי וְיַעַבְדֻנִי: יז כִּי אִם־אֵינְךָ מְשַׁלֵּחַ אֶת־עַמִּי הִנְנִי מַשְׁלִיחַ בְּךָ וּבַעֲבָדֶיךָ וּבְעַמְּךָ וּבְבָתֶּיךָ אֶת־הָעָרֹב וּמָלְאוּ בָתֵּי מִצְרַיִם אֶת־הָעָרֹב וְגַם הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־הֵם עָלֶיהָ: יח וְהִפְלֵיתִי בַיּוֹם הַהוּא אֶת־אֶרֶץ גֹּשֶׁן אֲשֶׁר עַמִּי עֹמֵד עָלֶיהָ לִבְלִתִּי הֱיוֹת־שָׁם עָרֹב לְמַעַן תֵּדַע כִּי אֲנִי יְהוָה בְּקֶרֶב הָאָרֶץ:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שישי ט וְשַׁמְתִּי פְדֻת בֵּין עַמִּי וּבֵין עַמֶּךָ לְמָחָר
יִהְיֶה הָאֹת הַזֶּה: כ וַיַּעַשׂ יְהוָה כֵּן וַיָּבֹא עָרֹב כָּבֵד
בֵּיתָה פַרְעֹה וּבֵית עֲבָדָיו וּבְכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם
תִּשָּׁחֵת הָאָרֶץ מִפְּנֵי הָעָרֹב: כא וַיִּקְרָא פַרְעֹה
אֶל־מֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן וַיֹּאמֶר לְכוּ זִבְחוּ לֵאלֹהֵיכֶם
בָּאָרֶץ: כב וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לֹא נָכוֹן לַעֲשׂוֹת כֵּן כִּי
תּוֹעֲבַת מִצְרַיִם נִזְבַּח לַיהוָה אֱלֹהֵינוּ הֵן נִזְבַּח
אֶת־תּוֹעֲבַת מִצְרַיִם לְעֵינֵיהֶם וְלֹא יִסְקְלֻנוּ:
כג דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים נֵלֵךְ בַּמִּדְבָּר וְזָבַחְנוּ לַיהוָה
אֱלֹהֵינוּ כַּאֲשֶׁר יֹאמַר אֵלֵינוּ: כד וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה
אָנֹכִי אֲשַׁלַּח אֶתְכֶם וּזְבַחְתֶּם לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם
בַּמִּדְבָּר רַק הַרְחֵק לֹא־תַרְחִיקוּ לָלֶכֶת הַעְתִּירוּ
בַּעֲדִי: כה וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה הִנֵּה אָנֹכִי יוֹצֵא מֵעִמָּךְ
וְהַעְתַּרְתִּי אֶל־יְהוָה וְסָר הֶעָרֹב מִפַּרְעֹה מֵעֲבָדָיו
וּמֵעַמּוֹ מָחָר רַק אַל־יֹסֵף פַּרְעֹה הָתֵל לְבִלְתִּי
שַׁלַּח אֶת־הָעָם לִזְבֹּחַ לַיהוָה: כו וַיֵּצֵא מֹשֶׁה מֵעִם
פַּרְעֹה וַיֶּעְתַּר אֶל־יְהוָה: כז וַיַּעַשׂ יְהוָה כִּדְבַר
מֹשֶׁה וַיָּסַר הֶעָרֹב מִפַּרְעֹה מֵעֲבָדָיו וּמֵעַמּוֹ לֹא
נִשְׁאַר אֶחָד: כח וַיַּכְבֵּד פַּרְעֹה אֶת־לִבּוֹ גַּם בַּפַּעַם
הַזֹּאת וְלֹא שִׁלַּח אֶת־הָעָם: פ ט א וַיֹּאמֶר יְהוָה
אֶל־מֹשֶׁה בֹּא אֶל־פַּרְעֹה וְדִבַּרְתָּ אֵלָיו כֹּה־אָמַר
יְהוָה אֱלֹהֵי הָעִבְרִים שַׁלַּח אֶת־עַמִּי וְיַעַבְדֻנִי:
ב כִּי אִם־מָאֵן אַתָּה לְשַׁלֵּחַ וְעוֹדְךָ מַחֲזִיק בָּם:
ג הִנֵּה יַד־יְהוָה הוֹיָה בְּמִקְנְךָ אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה
בַּסּוּסִים בַּחֲמֹרִים בַּגְּמַלִּים בַּבָּקָר וּבַצֹּאן דֶּבֶר

~ נקודות משיחות קודש ~

כִּי אֲנִי ה׳ בְּקֶרֶב הָאָרֶץ (ח, יח)

לִפְעָמִים פּוֹגְשִׁים יְהוּדִי שֶׁבְּגָלוּי וּבְחִיצוֹנִיּוּת הוּא יָרוּד בְּתַכְלִית, "בְּקֶרֶב הָאָרֶץ". מְלַמְּדֵנוּ שֵׁם פָּרָשָׁתֵנוּ, "וָאֵרָא", הַכּוֹלֵל אֶת כָּל עִנְיְנֵי הַפָּרָשָׁה: לֹא זוֹ בִּלְבַד שֶׁנִּתָּן לְקָרְבוֹ לַתּוֹרָה, וְאַף לִפְנִימִיּוּת הַתּוֹרָה, אֶלָּא אֶפְשָׁר לִפְעֹל שֶׁיִּהְיֶה אֶצְלוֹ בְּחִינַת רְאִיָּה, כְּאִלּוּ רוֹאֶה אֶת עִנְיְנֵי הַתּוֹרָה בְּעֵינָיו מַמָּשׁ.

(לקוטי שיחות כו עמ' 317)

כָּבֵד מְאֹד: ד וְהִפְלָה יְהוָה בֵּין מִקְנֵה יִשְׂרָאֵל וּבֵין
מִקְנֵה מִצְרָיִם וְלֹא יָמוּת מִכָּל־לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל דָּבָר:
ה וַיָּשֶׂם יְהוָה מוֹעֵד לֵאמֹר מָחָר יַעֲשֶׂה יְהוָה
הַדָּבָר הַזֶּה בָּאָרֶץ: ו וַיַּעַשׂ יְהוָה אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה
מִמָּחֳרָת וַיָּמָת כָּל מִקְנֵה מִצְרָיִם וּמִמִּקְנֵה בְנֵי־
יִשְׂרָאֵל לֹא־מֵת אֶחָד: ז וַיִּשְׁלַח פַּרְעֹה וְהִנֵּה
לֹא־מֵת מִמִּקְנֵה יִשְׂרָאֵל עַד־אֶחָד וַיִּכְבַּד לֵב
פַּרְעֹה וְלֹא שִׁלַּח אֶת־הָעָם: פ ח וַיֹּאמֶר יְהוָה
אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן קְחוּ לָכֶם מְלֹא חָפְנֵיכֶם
פִּיחַ כִּבְשָׁן וּזְרָקוֹ מֹשֶׁה הַשָּׁמַיְמָה לְעֵינֵי פַרְעֹה:
ט וְהָיָה לְאָבָק עַל כָּל־אֶרֶץ מִצְרָיִם וְהָיָה
עַל־הָאָדָם וְעַל־הַבְּהֵמָה לִשְׁחִין פֹּרֵחַ אַבַּעְבֻּעֹת
בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרָיִם: י וַיִּקְחוּ אֶת־פִּיחַ הַכִּבְשָׁן
וַיַּעֲמְדוּ לִפְנֵי פַרְעֹה וַיִּזְרֹק אֹתוֹ מֹשֶׁה הַשָּׁמַיְמָה
וַיְהִי שְׁחִין אַבַּעְבֻּעֹת פֹּרֵחַ בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה:
יא וְלֹא־יָכְלוּ הַחַרְטֻמִּים לַעֲמֹד לִפְנֵי מֹשֶׁה מִפְּנֵי
הַשְּׁחִין כִּי־הָיָה הַשְּׁחִין בַּחַרְטֻמִּם וּבְכָל־מִצְרָיִם:
יב וַיְחַזֵּק יְהוָה אֶת־לֵב פַּרְעֹה וְלֹא שָׁמַע אֲלֵהֶם
כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה: ס יג וַיֹּאמֶר יְהוָה
אֶל־מֹשֶׁה הַשְׁכֵּם בַּבֹּקֶר וְהִתְיַצֵּב לִפְנֵי פַרְעֹה
וְאָמַרְתָּ אֵלָיו כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי הָעִבְרִים
שַׁלַּח אֶת־עַמִּי וְיַעַבְדֻנִי: יד כִּי | בַּפַּעַם הַזֹּאת
אָנֹכִי שֹׁלֵחַ אֶת־כָּל־מַגֵּפֹתַי אֶל־לִבֶּךָ וּבַעֲבָדֶיךָ
וּבְעַמֶּךָ בַּעֲבוּר תֵּדַע כִּי אֵין כָּמֹנִי בְּכָל־הָאָרֶץ:
טו כִּי עַתָּה שָׁלַחְתִּי אֶת־יָדִי וָאַךְ אֹתְךָ וְאֶת־
עַמְּךָ בַּדֶּבֶר וַתִּכָּחֵד מִן־הָאָרֶץ: טז וְאוּלָם בַּעֲבוּר
זֹאת הֶעֱמַדְתִּיךָ בַּעֲבוּר הַרְאֹתְךָ אֶת־כֹּחִי וּלְמַעַן
סַפֵּר שְׁמִי בְּכָל־הָאָרֶץ:

~ נקודות משיחות קודש ~

וַיִּכְבַּד לֵב פַּרְעֹה (ט, ז)

לִפְעָמִים מְגָרֶה הָאָדָם אֶת יֵצֶר־הָרַע יוֹתֵר מִמַּה שֶׁהַיֵּצֶר רוֹצֶה מִצַּד עַצְמוֹ. אֲפִילוּ הַשֵּׂכֶל שֶׁל הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית אוֹמֵר שֶׁהוּא עוֹשֶׂה שְׁטוּת וּמַזִּיק לְעַצְמוֹ, אֲבָל מִצַּד הַכַּבְדוּת שֶׁל הַ׳פַּרְעֹה׳ שֶׁבְּלִבּוֹ הוּא מְגָרֶה אֶת יֵצֶר־הָרַע גַּם כַּאֲשֶׁר הַיֵּצֶר

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מִצַּד עַצְמוֹ אֵינוֹ חָפֵץ בְּכָךְ. וּכְפִי שֶׁאָנוּ רוֹאִים, שֶׁלִּפְעָמִים אָדָם אֵינוֹ עוֹמֵד בְּנִסָּיוֹן וְהוּא מְמַלֵּא אֶת תַּאֲוָתוֹ, וּלְאַחַר מִכֵּן יֵשׁ לוֹ רֶגֶשׁ שֶׁל הֵפֶךְ שְׁבִיעוּת רָצוֹן, כֵּיוָן שֶׁאֲפִלּוּ הַיֵּצֶר אֵינוֹ מְרַצֶּה מִכָּךְ שֶׁשָּׁמְעוּ אֵלָיו.

(תורת מנחם כב עמ' 44)

שביעי יז עוֹדְךָ מִסְתּוֹלֵל בְּעַמִּי לְבִלְתִּי שַׁלְּחָם: יח הִנְנִי מַמְטִיר כָּעֵת מָחָר בָּרָד כָּבֵד מְאֹד אֲשֶׁר לֹא־הָיָה כָמֹהוּ בְּמִצְרַיִם לְמִן־הַיּוֹם הִוָּסְדָה וְעַד־עָתָּה: יט וְעַתָּה שְׁלַח הָעֵז אֶת־מִקְנְךָ וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר לְךָ בַּשָּׂדֶה כָּל־הָאָדָם וְהַבְּהֵמָה אֲשֶׁר־יִמָּצֵא בַשָּׂדֶה וְלֹא יֵאָסֵף הַבַּיְתָה וְיָרַד עֲלֵהֶם הַבָּרָד וָמֵתוּ: כ הַיָּרֵא אֶת־דְּבַר יְהוָה מֵעַבְדֵי פַרְעֹה הֵנִיס אֶת־עֲבָדָיו וְאֶת־מִקְנֵהוּ אֶל־הַבָּתִּים: כא וַאֲשֶׁר לֹא־שָׂם לִבּוֹ אֶל־דְּבַר יְהוָה וַיַּעֲזֹב אֶת־עֲבָדָיו וְאֶת־מִקְנֵהוּ בַּשָּׂדֶה: פ כב וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה נְטֵה אֶת־יָדְךָ עַל־הַשָּׁמַיִם וִיהִי בָרָד בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם עַל־הָאָדָם וְעַל־הַבְּהֵמָה וְעַל כָּל־עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם: כג וַיֵּט מֹשֶׁה אֶת־מַטֵּהוּ עַל־הַשָּׁמָיִם וַיהוָה נָתַן קֹלֹת וּבָרָד וַתְּהַלֶּךְ־אֵשׁ אַרְצָה וַיַּמְטֵר יְהוָה בָּרָד עַל־אֶרֶץ מִצְרָיִם: כד וַיְהִי בָרָד וְאֵשׁ מִתְלַקַּחַת בְּתוֹךְ הַבָּרָד כָּבֵד מְאֹד אֲשֶׁר לֹא־הָיָה כָמֹהוּ בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם מֵאָז הָיְתָה לְגוֹי: כה וַיַּךְ הַבָּרָד בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם אֵת כָּל־אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה מֵאָדָם וְעַד־בְּהֵמָה וְאֵת כָּל־עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה הִכָּה הַבָּרָד וְאֶת־כָּל־עֵץ הַשָּׂדֶה שִׁבֵּר: כו רַק בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן אֲשֶׁר־שָׁם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא הָיָה בָרָד: כז וַיִּשְׁלַח פַּרְעֹה וַיִּקְרָא לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם חָטָאתִי הַפָּעַם יְהוָה הַצַּדִּיק וַאֲנִי וְעַמִּי הָרְשָׁעִים: כח הַעְתִּירוּ אֶל־יְהוָה וְרַב מִהְיֹת קֹלֹת אֱלֹהִים וּבָרָד וַאֲשַׁלְּחָה אֶתְכֶם וְלֹא תֹסִפוּן לַעֲמֹד: כט וַיֹּאמֶר אֵלָיו מֹשֶׁה כְּצֵאתִי אֶת־הָעִיר אֶפְרֹשׂ אֶת־כַּפַּי אֶל־יְהוָה הַקֹּלוֹת יֶחְדָּלוּן וְהַבָּרָד לֹא יִהְיֶה־עוֹד לְמַעַן תֵּדַע כִּי לַיהוָה הָאָרֶץ: ל וְאַתָּה וַעֲבָדֶיךָ יָדַעְתִּי כִּי טֶרֶם תִּירְאוּן מִפְּנֵי יְהוָה אֱלֹהִים: לא וְהַפִּשְׁתָּה וְהַשְּׂעֹרָה נֻכָּתָה כִּי הַשְּׂעֹרָה אָבִיב וְהַפִּשְׁתָּה גִּבְעֹל: לב וְהַחִטָּה וְהַכֻּסֶּמֶת לֹא נֻכּוּ כִּי אֲפִילֹת הֵנָּה: לג וַיֵּצֵא מֹשֶׁה מֵעִם פַּרְעֹה אֶת־הָעִיר וַיִּפְרֹשׂ כַּפָּיו אֶל־יְהוָה וַיַּחְדְּלוּ הַקֹּלוֹת וְהַבָּרָד וּמָטָר לֹא־נִתַּךְ אָרְצָה: לד וַיַּרְא פַּרְעֹה כִּי־חָדַל הַמָּטָר וְהַבָּרָד וְהַקֹּלֹת וַיֹּסֶף לַחֲטֹא וַיַּכְבֵּד לִבּוֹ הוּא וַעֲבָדָיו: לה וַיֶּחֱזַק לֵב פַּרְעֹה וְלֹא שִׁלַּח אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה בְּיַד־מֹשֶׁה: פפפ

✦ ✦ ✦

חצי קדיש

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא. אמן בְּעָלְמָא דִּי בְרָא כִרְעוּתֵהּ וְיַמְלִיךְ מַלְכוּתֵהּ, וְיַצְמַח פּוּרְקָנֵהּ וִיקָרֵב מְשִׁיחֵהּ. אמן בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל, בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא. יתברך: יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יִתְבָּרַךְ, וְיִשְׁתַּבַּח, וְיִתְפָּאַר, וְיִתְרוֹמַם, וְיִתְנַשֵּׂא, וְיִתְהַדַּר, וְיִתְעַלֶּה, וְיִתְהַלָּל, שְׁמֵהּ דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא. אמן לְעֵלָּא מִן כָּל בִּרְכָתָא וְשִׁירָתָא, תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחֱמָתָא, דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא, וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן

✦ ✦ ✦

קכ"א פסוקים, גיבעו"ל סימן. יעיא"ל סימן.

~ נקודות משיחות קודש ~

וְאֵשׁ מִתְלַקַּחַת בְּתוֹךְ הַבָּרָד (ט, כד)

בָּרָד – רוֹמֵז לְאָדָם שֶׁהוּא קַר בְּתַכְלִית כְּלַפֵּי הַזּוּלַת וְאֵין הַשֵּׁנִי נוֹגֵעַ לוֹ כְּלָל. אֵשׁ מִתְלַקַּחַת בְּתוֹךְ הַבָּרָד – סִבַּת קְרִירוּת זוֹ וּפְנִימִיּוּתָהּ הִיא, הֶיוֹתוֹ חַם בְּתַכְלִית כְּלַפֵּי עַצְמוֹ. הָאֵשׁ שֶׁל אַהֲבַת עַצְמוֹ גּוֹרֵם לוֹ לִהְיוֹת שָׁקוּעַ בְּעַצְמוֹ עַד שֶׁאֵין לוֹ מָקוֹם לַזּוּלַת.

(רשימות חוברת כז עמ' 10)

מפטיר לג וַיֵּצֵא מֹשֶׁה מֵעִם פַּרְעֹה אֶת־הָעִיר וַיִּפְרֹשׂ כַּפָּיו אֶל־יְהוָה וַיַּחְדְּלוּ הַקֹּלוֹת וְהַבָּרָד וּמָטָר לֹא־נִתַּךְ אָרְצָה: לד וַיַּרְא פַּרְעֹה כִּי־חָדַל הַמָּטָר וְהַבָּרָד וְהַקֹּלֹת וַיֹּסֶף לַחֲטֹא וַיַּכְבֵּד לִבּוֹ הוּא וַעֲבָדָיו: לה וַיֶּחֱזַק לֵב פַּרְעֹה וְלֹא שִׁלַּח אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה בְּיַד־מֹשֶׁה: פפפ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֵץ־חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ, וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר. דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי־נֹעַם, וְכָל־נְתִיבֹתֶיהָ שָׁלוֹם. אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ, בִּשְׂמֹאלָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד. יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בִּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בֶּאֱמֶת בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבִנְבִיאֵי הָאֱמֶת וָצֶדֶק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

עטרת מרים

כה כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה בְּקַבְּצִי | אֶת־בֵּית יִשְׂרָאֵל מִן־הָעַמִּים אֲשֶׁר נָפֹצוּ בָם וְנִקְדַּשְׁתִּי אֶהֱיֶה מְקוּדָּשׁ בָּם עַל יֶדֵיהֶם לְעֵינֵי הַגּוֹיִם בְּאוֹתוֹת וּמוֹפְתִים שֶׁאֲעֲשֶׂה אָז עִם בֵּית יִשְׂרָאֵל וְיָשְׁבוּ עַל־אַדְמָתָם אֲשֶׁר נָתַתִּי לְעַבְדִּי לְיַעֲקֹב: כו וְיָשְׁבוּ עָלֶיהָ לָבֶטַח כִּי לֹא יִמָּצֵא עוֹד מִי יַרְעֵ לָהֶם וּבָנוּ בָתִּים וְנָטְעוּ כְרָמִים וְיָשְׁבוּ לָבֶטַח בַּעֲשׂוֹתִי שְׁפָטִים בְּכֹל הַשָּׂאטִים הַמְּבַזִּים אֹתָם מִסְּבִיבוֹתָם וְיָדְעוּ כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם הָעוֹשֶׂה מִשְׁפָּטָם מְיַד הַבַּבְלִים: א בַּשָּׁנָה הָעֲשִׂרִית לְגָלוּת יְהוֹיָכִין וּמַלְכוּת צִדְקִיָּה בָּעֲשִׂרִי בַּחֹדֶשׁ הָעֲשִׂירִי בִּשְׁנֵים עָשָׂר לַחֹדֶשׁ הָיָה דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר: ב בֶּן־אָדָם שִׂים פָּנֶיךָ עַל־פַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרַיִם וְהִנָּבֵא עָלָיו וְעַל־מִצְרַיִם כֻּלָּהּ: ג דַּבֵּר וְאָמַרְתָּ כֹּה־אָמַר | אֲדֹנָי יֱהוִה הִנְנִי

שי למורא

כה) וְנִקְדַּשְׁתִּי בָם, אֶהֱיֶה מְקֻדָּשׁ עַל יֶדֵיהֶם, בְּאוֹתוֹת וּמוֹפְתִים שֶׁאֲעֲשֶׂה אָז. כו) הַשָּׂאטִים אוֹתָם, הַבּוֹזִים אוֹתָם. א) בַּשָּׁנָה הָעֲשִׂירִית, לְמַלְכוּת צִדְקִיָּהוּ. בָּעֲשִׂרִי, בַּחֹדֶשׁ הָעֲשִׂירִי (טֵבֵת). ג) הַתַּנִּים, כְּמוֹ הַתַּנִּין. וּלְפִי שֶׁכָּל גְּדֹלַת מִצְרַיִם וְכָל

הפטרה לפרשת וארא לקריאה בציבור

ולשמו"ת ביחזקאל פרק כח

כח כה כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה בְּקַבְּצִי | אֶת־בֵּית יִשְׂרָאֵל מִן־הָעַמִּים אֲשֶׁר נָפֹצוּ בָם וְנִקְדַּשְׁתִּי בָם לְעֵינֵי הַגּוֹיִם וְיָשְׁבוּ עַל־אַדְמָתָם אֲשֶׁר נָתַתִּי לְעַבְדִּי לְיַעֲקֹב: כו וְיָשְׁבוּ עָלֶיהָ לָבֶטַח וּבָנוּ בָתִּים וְנָטְעוּ כְרָמִים וְיָשְׁבוּ לָבֶטַח בַּעֲשׂוֹתִי שְׁפָטִים בְּכֹל הַשָּׂאטִים אֹתָם מִסְּבִיבוֹתָם וְיָדְעוּ כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם: כט

א בַּשָּׁנָה הָעֲשִׂרִית בָּעֲשִׂרִי בִּשְׁנֵים עָשָׂר לַחֹדֶשׁ הָיָה דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר: ב בֶּן־אָדָם שִׂים פָּנֶיךָ עַל־פַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרַיִם וְהִנָּבֵא עָלָיו וְעַל־מִצְרַיִם כֻּלָּהּ: ג דַּבֵּר וְאָמַרְתָּ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

עטרת מרים

עָלֶיךָ אֶלְחַם עִמְּךָ פַּרְעֹה מֶלֶךְ־מִצְרַיִם הַמִּתְפָּאֵר שֶׁכֹּחוֹ כְּמוֹ הַתַּנִּים הַגָּדוֹל הָרֹבֵץ בְּתוֹךְ יְאֹרָיו וְהַמִּצְרִים הָיוּ מַאֲמִינִים שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אֱלֹהוּת, וַאֲשֶׁר אָמַר לִי יְאֹרִי לְהַשְׁקוֹת שְׂדוֹתַי וְאֵין לִי צוֹרֵךְ בִּמְטַר הַשָּׁמַיִם וַאֲנִי עֲשִׂיתָנִי רוֹמַמְתִּי אֶת עַצְמִי בְּחָכְמָתִי וּבְפוֹעַל יָדַי: ד וְנָתַתִּי חַחִים בִּלְחָיֶיךָ לְהַעֲלוֹתוֹ מִן הַיְּאוֹר בִּלְחָיֶיךָ וְהִדְבַּקְתִּי אַדִּיק דְּגַת־יְאֹרֶיךָ בְּקַשְׂקַשְׂתֶּיךָ וְהַעֲלִיתִיךָ מִתּוֹךְ יְאֹרֶיךָ וְאֵת כָּל־דְּגַת יְאֹרֶיךָ בְּקַשְׂקַשְׂתֶּיךָ תִּדְבָּק כִּי בִּנְפוֹל הַשֹּׂר יִפּוֹל כָּל הָעָם: מִצְרַיִם נֶחֱרְבָה כַּמָּה פְּעָמִים, וּפַרְעֹה הָיָה מוֹשֵׁל תְּחִילָּה עַד נְהַר פְּרָת, וְהִכָּהוּ נְבוּכַדְנֶצַּר בְּמְלוּךְ יְהוֹיָכִין כַּמּוּבָא בְּמְלָכִים ב כ"ד, וְכֵן בַּשָּׁנָה הָרְבִיעִית לִיהוֹיָקִים הִכָּהוּ בְּכַרְכְּמִישׁ כַּמּוּבָא בְּיִרְמְיָהוּ מ"ו, וְאַחַר כָּךְ יָצָא שְׁלִישִׁית בְּעֵת שֶׁצָּרוּ עַל יְרוּשָׁלַיִם וְשָׁב לְאַרְצוֹ (יִרְמְיָה ל"ז), וְכָל זֶה הָיָה חוּץ לְאַרְצוֹ, וְעַל זֶה אָמַר בַּמָּשָׁל שֶׁיִּתֵּן חַחִים בִּלְחָיָיו - כְּמוֹ שֶׁמּוֹשְׁכִים הַדָּג הַגָּדוֹל בְּחַחִים שֶׁלֹּא בִּרְצוֹנוֹ, כִּי אָז יָצָא מִמִּצְרַיִם בְּהֶכְרֵחַ עַל פִּי גְּזֵרַת ה' לְהַעֲנִישׁוֹ: ה וּנְטַשְׁתִּיךָ אֶפְגֵּר אוֹתְךָ הַמִּדְבָּרָה אוֹתְךָ וְאֵת כָּל־דְּגַת יְאֹרֶיךָ שֶׁשָּׁמָּה בְּוַדַּאי לֹא יִחְיוּ עַל־פְּנֵי הַשָּׂדֶה תִּפּוֹל בַּחֶרֶב, שֶׁיַּכֶּלֶה אוֹתוֹ וְאֶת עַמּוֹ, גַּם לֹא תֵאָסֵף אֶל הַקֶּבֶר וְגַם וְלֹא תִקָּבֵץ כִּי לְחַיַּת הָאָרֶץ וּלְעוֹף הַשָּׁמַיִם נְתַתִּיךָ לְאָכְלָה: ו וְיָדְעוּ כָּל־יֹשְׁבֵי מִצְרַיִם כִּי אֲנִי יְהוָה הַנֵּאֶמְן לְשַׁלֵּם גְּמוּל יַעַן הֱיוֹתָם מִשְׁעֶנֶת קָנֶה חַלָּשָׁה לְבֵית יִשְׂרָאֵל: ז בְּתָפְשָׂם בְּעֵת אֲחֹזוֹ בְּךָ בַּכַּף תֵּרוֹץ נִשְׁבַּרְתָּ וּבָקַעְתָּ לָהֶם עַל יְדֵי הַשְּׁבָרִים כָּל־כָּתֵף כִּי נִכְנְסוּ בַּכַּתֵּף וּבְהִשָּׁעֲנָם עָלֶיךָ עַל הַמִּשְׁעֶנֶת הוּא כָּפוּף מְעַט תִּשָּׁבֵר וּבְהִשָּׁבֵר הַמִּשְׁעֶנֶת וְהַעֲמַדְתָּ לָהֶם כָּל־מָתְנָיִם יַעֲמוֹד מִלְּהִכָּפֵף לְהִיוֹת עוֹמְדִים זְקוּפִים כְּדַרְכָּךְ עֲמִידָה בְּלִי מִשְׁעֶנֶת כִּי לֹא תִסְמוֹךְ עוֹד עָלַי: עַת צַר מֶלֶךְ בָּבֶל עַל יְרוּשָׁלַיִם וְשָׁמְעוּ כִּי חֵיל פַּרְעֹה יָצָא מִמִּצְרַיִם וְנִסְתַּלֵּק וְעַל יְדֵי זֶה נִבְקַע לָהֶם הַכַּתַּח, כִּי הוּצְרְכוּ לָתֵת מְמוֹנָם שֹׁחַד לְמֶלֶךְ מִצְרַיִם (כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (יְשַׁעְיָה ל') יִשְׁאוּ עַל כֶּתֶף עָרִים חֵילֵיהֶם וכו' לֹא לְעֻזָּר וכו' כִּי לְבוֹשֶׁת וכו'), וְאַחַר כָּךְ נִשְׁעֲנוּ עָלָיו וְהוּצְרְכוּ לַעֲמוֹד עַל מָתְנֵיהֶם וּלְחַלְּחֵם בְּעַצְמָם, וְרַגְלֵיהֶם כָּבֵד עֵיפוּ וְנִכְשְׁלוּ: ח לָכֵן כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה הִנְנִי מֵבִיא עָלַיִךְ חָרֶב וְהִכְרַתִּי מִמֵּךְ אָדָם וּבְהֵמָה: ט וְהָיְתָה אֶרֶץ־מִצְרַיִם לִשְׁמָמָה וְחָרְבָּה וְיָדְעוּ כִּי־אֲנִי יְהוָה הַנֵּאֶמְן לְשַׁלֵּם גְּמוּל. יַעַן אָמַר פַּרְעֹה יְאֹר לִי לְצָרְכִּי לְהַשְׁקוֹת שְׂדוֹתַי וַאֲנִי עֲשִׂיתִי רוֹמַמְתִּי אֶת עַצְמִי בְּחָכְמָתִי וּבְפוֹעַל יָדַי: עַתָּה בְּאַר חוּרְבָּן שְׁלִישִׁי כְּלָלִי שֶׁיִּהְיֶה לְמִצְרַיִם, שֶׁזֶּה הָיָה בִּשְׁנַת כ"ז לְמַלְכוּת נְבוּכַדְנֶצַּר, שְׁמוֹנֶה שָׁנִים אַחַר הַחוּרְבָּן שֶׁכְּבָר נָשָׂא עָוֹנוֹ מַה שֶּׁלֹּא עָזַר לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל. רַק הָיָה מִסִּבָּה אַחֶרֶת, יַעַן אֲמַר יְאֹר לִי וַאֲנִי עֲשִׂיתִי - שֶׁעֲדַיִן הָיָה מְיֻחָס כָּל כֹּחוֹ אֶל הַיְאוֹר וְאֶל עַצְמוֹ שֶׁאָמַר שֵׁיֵּשׁ בּוֹ כֹּחַ אֱלֹהוּת, כִּי גַּם אַחַר הַמִּכָּה הַנּוֹפֶרֶת שֶׁהֶחֱרִיב קְצָת מֵאַרְצוֹ עֲדַיִן לֹא נִבְטְלָה מַלְכוּת מִצְרַיִם מִכֹּל וָכֹל: י לָכֵן הִנְנִי אֵלֶיךָ אֶלְחַם עִמְּךָ וְאֶל וְעַם יְאֹרֶיךָ וְנָתַתִּי אֶת־אֶרֶץ מִצְרַיִם לְחָרְבוֹת חָרֶב שְׁמָמָה חוּרְבָּן גָּדוֹל מְאֹד, יוֹתֵר מִמַּה שֶׁכָּתוּב לְמַעְלָה שְׁמָמָה וְחָרְבָה, וְכֵן יִהְיֶה כּוֹלֵל כָּל הָאָרֶץ

שי למורא

כֹּה־אָמַר | אֲדֹנָי יֱהוִה הִנְנִי עָלֶיךָ פַּרְעֹה מֶלֶךְ־מִצְרַיִם הַתַּנִּים הַגָּדוֹל הָרֹבֵץ בְּתוֹךְ יְאֹרָיו אֲשֶׁר אָמַר לִי יְאֹרִי וַאֲנִי עֲשִׂיתִנִי: ד וְנָתַתִּי חַחִים בִּלְחָיֶיךָ וְהִדְבַּקְתִּי דְּגַת־יְאֹרֶיךָ בְּקַשְׂקַשְׂתֶּיךָ וְהַעֲלִיתִיךָ מִתּוֹךְ יְאֹרֶיךָ וְאֵת כָּל־דְּגַת יְאֹרֶיךָ בְּקַשְׂקַשְׂתֶּיךָ תִּדְבָּק: ה וּנְטַשְׁתִּיךָ הַמִּדְבָּרָה אוֹתְךָ וְאֵת כָּל־דְּגַת יְאֹרֶיךָ עַל־פְּנֵי הַשָּׂדֶה תִּפּוֹל לֹא תֵאָסֵף וְלֹא תִקָּבֵץ לְחַיַּת הָאָרֶץ וּלְעוֹף הַשָּׁמַיִם נְתַתִּיךָ לְאָכְלָה: ו וְיָדְעוּ כָל־יֹשְׁבֵי מִצְרַיִם כִּי אֲנִי יְהוָה יַעַן הֱיוֹתָם מִשְׁעֶנֶת קָנֶה לְבֵית יִשְׂרָאֵל: ז בְּתָפְשָׂם בְּךָ בַּכַּף תֵּרוֹץ וּבָקַעְתָּ לָהֶם כָּל־כָּתֵף וּבְהִשָּׁעֲנָם עָלֶיךָ תִּשָּׁבֵר וְהַעֲמַדְתָּ לָהֶם כָּל־מָתְנָיִם: ח לָכֵן כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה הִנְנִי מֵבִיא עָלַיִךְ חָרֶב וְהִכְרַתִּי מִמֵּךְ אָדָם וּבְהֵמָה: ט וְהָיְתָה אֶרֶץ־מִצְרַיִם לִשְׁמָמָה וְחָרְבָּה וְיָדְעוּ כִּי־אֲנִי יְהוָה יַעַן אָמַר יְאֹר לִי וַאֲנִי עָשִׂיתִי: י לָכֵן הִנְנִי אֵלֶיךָ וְאֶל־יְאֹרֶיךָ וְנָתַתִּי אֶת־אֶרֶץ מִצְרַיִם לְחָרְבוֹת חָרֶב שְׁמָמָה מִמִּגְדֹּל סְוֵנֵה וְעַד־

הַשֵּׁבֶט שֶׁבָּה הוּא עַל יְדֵי יְאוֹרֵי גִּילוּם, לְפִיכָךְ הִמְשִׁיל אֶת מַלְכָּהּ לְתַנִּין, וְאֶת עַמָּהּ לִדְגַת יְאוֹר. לִי יְאֹרִי, הַיְאוֹר הוּא לִי לְהַשְׁקוֹת אֶת שְׂדוֹתַי, וְאֵין לִי צֹרֶךְ בְּמִטַּר הַשָּׁמַיִם. וַאֲנִי עֲשִׂיתָנִי, אֲנִי גִּדַּלְתִּי וְרוֹמַמְתִּי אֶת עַצְמִי, בְּחָכְמָתִי וּבְפֹעַל יָדַי. ד) חַחִים, חַכּוֹת שֶׁצָּדִים בָּהֶן אֶת הַדָּגִים, עַל יְדֵי זֶה נִתְקָעוֹת בִּלְחָיֵי הַדָּג בְּנִסּוֹתוֹ לִבְלֹעַ אֶת הַמָּזוֹן שֶׁשָּׂמוּ בְּתוֹכָן. וְהִדְבַּקְתִּי דְּגַת יְאֹרֶיךָ וגו', כְּלוֹמַר, אֶתֵּן בְּלֵב כָּל גְּבוֹרֶיךָ לָצֵאת עִמְּךָ לַמִּלְחָמָה, וְיִפְּלוּ כֻּלָּם. ה) וּנְטַשְׁתִּיךָ הַמִּדְבָּרָה, אֲפַזֵּר אוֹתְךָ בַּמִּדְבָּר. וּכְשֵׁם שֶׁהַדָּגִים כְּשֶׁבָּאִים לַיַּבָּשָׁה הֵם מֵתִים, כָּךְ יַכֶּלֶה אוֹתוֹ וְאֶת עַמּוֹ מִן הָעוֹלָם. ו) מִשְׁעֶנֶת קָנֶה, כְּקָנֶה זֶה שֶׁהוּא רַךְ וְאֵינוֹ סוֹמֵךְ אֶת הַנִּשְׁעָן עָלָיו. ז) תֵּרוֹץ, תִּהְיֶה רָצוּץ. וּבָקַעְתָּ לָהֶם כָּל כָּתֵף, חִדּוּדֵי הַשְּׁבָרִים שֶׁל הַקָּנֶה יִדְקְרוּ וִיבַקְּעוּ לָהֶם אֶת הַכְּתֵפַיִם. וְהַעֲמַדְתָּ לָהֶם כָּל מָתְנָיִם, כֵּיוָן שֶׁתִּשָּׁבֵר, יְצַטְּרֵכוּ לְחַזֵּק אֶת הַמָּתְנַיִם וְלַעֲמֹד בְּעַצְמָם כְּפִי כֹּחַ מָתְנֵיהֶם. י) חֹרֶב שְׁמָמָה, חֻרְבָּן שֶׁל שְׁמָמוֹן. מִמִּגְדֹּל סְוֵנֵה, שֵׁם מָקוֹם הוּא בְּתַחֲלַת גְּבוּל

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שי למורא

מִצְרַיִם. **יא)** וְלֹא תֵשֵׁב, וְלֹא תִהְיֶה מְיֻשֶּׁבֶת. **יד)** אֶרֶץ פַּתְרוֹס, שֵׁם מָקוֹם בְּמִצְרַיִם, וְכָאן הוּא כְּנוּי לְמִצְרַיִם. מְכוּרָתָם, מוֹלַדְתָּם. **טז)** לְמִבְטָח מַזְכִּיר עָוֹן, לְבִטְחוֹן הַמַּזְכִּיר עָוֹן יִשְׂרָאֵל כַּמֶּה שֶׁהָיוּ פּוֹנִים אַחֲרֵיהֶם וְלֹא בָּטְחוּ בָּה׳. **יז)** בְּעֶשְׂרִים וָשֶׁבַע שָׁנָה, לְמַלְכוּת נְבוּכַדְנֶצַּר (כָּךְ כָּתוּב בְּ"סֵדֶר עוֹלָם"). בָּרִאשׁוֹן בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ, בְּאֶחָד בְּנִיסָן. **יח)** עֲבוֹדָה גְדוֹלָה אֶל צֹר, שֶׁצִּוִּיתִי שֶׁהוּא יִכְבֹּשׁ אֶת צֹר. כָּל רֹאשׁ מָקְרָח וְכָל כָּתֵף מְרוּטָה, מִטַּרַח מַשָּׂא הָאֲבָנִים וְהַקּוֹרוֹת, שֶׁנָּשְׂאוּ עַל רָאשֵׁיהֶם וְעַל כִּתְפֵיהֶם. עַל הָעֲבוֹדָה אֲשֶׁר עָבַד עָלֶיהָ, כְּלוֹמַר, לֹא מָצְאוּ שָׂם שָׂכָר שֶׁשִּׁוְּיוּ הִגִּיעַ לְעֹרֶךְ שִׁוּוּי הָעֲבוֹדָה שֶׁל חֵילוֹ שֶׁצָּרוּ עַל הָעִיר. כִּי כְּשֶׁכָּבַשׁ נְבוּכַדְנֶצַּר אֶת צֹר בָּא הַיָּם עַל הָעִיר וְשָׁטַף אֶת כָּל הַשָּׂלָל, כִּי נִגְזַר עָלֶיהָ שֶׁיִּשְׁטֹף הַיָּם אֶת אֲנָשֶׁיהָ וְאֶת

עטרת מרים

מִמִּגְדַּל סְוֵנֵה וְעַד־גְּבוּל כּוּשׁ: **יא** לֹא תַעֲבָר־בָּהּ רֶגֶל אָדָם וְרֶגֶל בְּהֵמָה לֹא תַעֲבָר־בָּהּ וְלֹא תֵשֵׁב אַרְבָּעִים שָׁנָה: **יב** וְנָתַתִּי אֶת־אֶרֶץ מִצְרַיִם שְׁמָמָה בְּתוֹךְ | אֲרָצוֹת נְשַׁמּוֹת וְעָרֶיהָ בְּתוֹךְ עָרִים מֻחֳרָבוֹת תִּהְיֶיָן שְׁמָמָה אַרְבָּעִים שָׁנָה וַהֲפִצֹתִי אֶת־מִצְרַיִם בַּגּוֹיִם וְזֵרִיתִים בָּאֲרָצוֹת: **יג** כִּי כֹה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה מִקֵּץ אַרְבָּעִים שָׁנָה אֲקַבֵּץ אֶת־מִצְרַיִם מִן־הָעַמִּים אֲשֶׁר־נָפֹצוּ שָׁמָּה: **יד** וְשַׁבְתִּי אֶת־שְׁבוּת מִצְרַיִם וְהֲשִׁבֹתִי אֹתָם אֶרֶץ פַּתְרוֹס עַל־אֶרֶץ מְכוּרָתָם וְהָיוּ שָׁם מַמְלָכָה שְׁפָלָה: **טו** מִן־הַמַּמְלָכוֹת תִּהְיֶה שְׁפָלָה וְלֹא־תִתְנַשֵּׂא עוֹד עַל־הַגּוֹיִם וְהִמְעַטְתִּים לִבְלִתִּי רְדוֹת בַּגּוֹיִם: **טז** וְלֹא יִהְיֶה־עוֹד לְבֵית יִשְׂרָאֵל לְמִבְטָח מַזְכִּיר עָוֹן בִּפְנוֹתָם אַחֲרֵיהֶם וְיָדְעוּ כִּי אֲנִי אֲדֹנָי יֱהוִה: **יז** וַיְהִי בְּעֶשְׂרִים וָשֶׁבַע שָׁנָה בָּרִאשׁוֹן בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ הָיָה דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר: **יח** בֶּן־אָדָם נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל הֶעֱבִיד אֶת־חֵילוֹ עֲבֹדָה גְדוֹלָה אֶל־צֹר כָּל־רֹאשׁ מֻקְרָח וְכָל־כָּתֵף מְרוּטָה וְשָׂכָר לֹא־הָיָה לוֹ וּלְחֵילוֹ מִצֹּר עַל־הָעֲבֹדָה אֲשֶׁר־עָבַד עָלֶיהָ: **יט** לָכֵן כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה הִנְנִי נֹתֵן לִנְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל אֶת־אֶרֶץ מִצְרָיִם וְנָשָׂא הֲמֹנָהּ וְשָׁלַל שְׁלָלָהּ וּבָזַז בִּזָּהּ וְהָיְתָה שָׂכָר לְחֵילוֹ:

כ"ז לְמַלְכוּת נְבוּכַדְנֶצַּר כָּבַשׁ אֶת אֶרֶץ מִצְרַיִם, וּפֵירוּשׁ בְּעֶשְׂרִים וָשֶׁבַע לְמַלְכוּת נְבוּכַדְנֶצַּר הִתְחִילוּ אוֹתָם אַרְבָּעִים שָׁנָה, לָכֵן הוֹדִיעַ הַכָּתוּב שֶׁכָּבַשׁ נְבוּכַדְנֶצַּר הָיָה חָרֵב מִצְרַיִם, וּמִשָּׁם יָצָא לָנוּ שִׁבְמוֹת אֶוִיל מְרוֹדַךְ נִשְׁלַם הַחֶשְׁבּוֹן כַּנִּזְכָּר לְעֵיל: **יח** בֶּן־אָדָם נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל הֶעֱבִיד הִכְרִיחַ אֶת־חֵילוֹ לַעֲבוֹד עֲבֹדָה גְדוֹלָה אֶל־צֹר לְצוּר עָלֶיהָ יָמִים רַבִּים וְכָל־רֹאשׁ אַנְשֵׁי חֵילוֹתָיו מֻקְרָח נַעֲשָׂה קָרֵחַ מִטַּרַח מַשָּׂא הָאֲבָנִים שֶׁנָּשְׂאוּ עַל הָרֹאשׁ וְכָל־כָּתֵף וְהָעוֹר שֶׁעַל הַכָּתֵף מְרוּטָה נִהְיָה חַלָּשׁ וְדַק מֵרוֹב נְשִׂיאַת הַמַּשָּׂאוֹת וְשָׂכָר לֹא־הָיָה לוֹ וּלְחֵילוֹ מִצֹּר מֵהַשָּׁלָל וְהַבִּזָּה עַל־הָעֲבֹדָה אֲשֶׁר־עָבַד עָלֶיהָ כִּי לֹא מָצְאוּ בָּהּ בְּעֵרֶךְ שִׁוּי הָעֲבוֹדָה: **יט** לָכֵן כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה הִנְנִי נֹתֵן לִנְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל אֶת־אֶרֶץ מִצְרָיִם וְנָשָׂא הֲמֹנָהּ לַעֲבָדִים וּלְשִׁפְחוֹת וְשָׁלַל

גְּבוּל כּוּשׁ: **יא** לֹא תַעֲבָר־בָּהּ רֶגֶל אָדָם וְרֶגֶל בְּהֵמָה לֹא תַעֲבָר־בָּהּ וְלֹא תֵשֵׁב אַרְבָּעִים שָׁנָה: **יב** וְנָתַתִּי אֶת־אֶרֶץ מִצְרַיִם שְׁמָמָה בְּתוֹךְ | אֲרָצוֹת נְשַׁמּוֹת וְעָרֶיהָ בְּתוֹךְ עָרִים מֻחֳרָבוֹת תִּהְיֶיָן שְׁמָמָה אַרְבָּעִים שָׁנָה וַהֲפִצֹתִי אֶת־מִצְרַיִם בַּגּוֹיִם וְזֵרִיתִים בָּאֲרָצוֹת: **יג** כִּי כֹה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה מִקֵּץ אַרְבָּעִים שָׁנָה אֲקַבֵּץ אֶת־מִצְרַיִם מִן־הָעַמִּים אֲשֶׁר־נָפֹצוּ שָׁמָּה: **יד** וְשַׁבְתִּי אֶת־שְׁבוּת מִצְרַיִם וְהֲשִׁבֹתִי אֹתָם אֶרֶץ פַּתְרוֹס עַל־אֶרֶץ מְכוּרָתָם וְהָיוּ שָׁם מַמְלָכָה שְׁפָלָה: **טו** מִן־הַמַּמְלָכוֹת תִּהְיֶה שְׁפָלָה וְלֹא־תִתְנַשֵּׂא עוֹד עַל־הַגּוֹיִם וְהִמְעַטְתִּים לִבְלִתִּי רְדוֹת בַּגּוֹיִם: **טז** וְלֹא יִהְיֶה־עוֹד לְבֵית יִשְׂרָאֵל לְמִבְטָח מַזְכִּיר עָוֹן בִּפְנוֹתָם אַחֲרֵיהֶם וְיָדְעוּ כִּי אֲנִי אֲדֹנָי יֱהוִה: **יז** וַיְהִי בְּעֶשְׂרִים וָשֶׁבַע שָׁנָה בָּרִאשׁוֹן בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ הָיָה דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר: **יח** בֶּן־אָדָם נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל הֶעֱבִיד אֶת־חֵילוֹ עֲבֹדָה גְדוֹלָה אֶל־צֹר כָּל־רֹאשׁ מֻקְרָח וְכָל־כָּתֵף מְרוּטָה וְשָׂכָר לֹא־הָיָה לוֹ וּלְחֵילוֹ מִצֹּר עַל־הָעֲבֹדָה אֲשֶׁר־עָבַד עָלֶיהָ: **יט** לָכֵן כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה הִנְנִי נֹתֵן לִנְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל אֶת־אֶרֶץ מִצְרָיִם וְנָשָׂא הֲמֹנָהּ וְשָׁלַל

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

עטרת מרים

שְׁלָלָהּ וּבָזֵז בִּזָּהּ כָּל הָרְכוּשׁ יִתֵּן מַתָּנָה לַחִיל וְהָיְתָה שָׁכָר לְחֵילוֹ עַל עֲבוֹדַת צוּר: **כ** בַּעֲבוּר פָּעֳלָתוֹ אֲשֶׁר־עָבַד בָּהּ בְּצוּר נָתַתִּי לוֹ אֶת־אֶרֶץ מִצְרַיִם הֵינוּ שֶׁלֹּא יַחֲרִיבָהּ רַק תִּשָּׁאֵר מַמְלָכָה תַּחְתָּיו וְלֹא אֶתֵּן לוֹ אֶרֶץ מִצְרַיִם לְשָׁכָר, מִפְּנֵי הָרַע אֲשֶׁר עָשׂוּ לִי שֶׁמָּרַד בַּה' כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר לְמַעְלָה אֲשֶׁר אָמַר לִי יְאוֹרִי וַאֲשֶׁר הָיָה מִשְׁעֶנֶת קָנֶה לְבֵית יִשְׂרָאֵל **נְאֻם** אֲדֹנָי יֱהוִה: **כא** בַּיּוֹם הַהוּא מוּסָב עַל מַה שֶׁאָמַר לְמַעְלָה מִקֵּץ אַרְבָּעִים שָׁנָה אַצְמִיחַ קֶרֶן לְבֵית יִשְׂרָאֵל וּלְךָ יְחֻזְקֵאל אֶתֵּן פִּתְחוֹן־פֶּה בְּתוֹכָם כְּשֶׁיִּרְאוּ נְבוּאָתְךָ מִתְקַיֶּמֶת וְיֵדְעוּ אִז כִּי־אֲנִי יְהוָה נְאֻם בְּמַאֲמָרוֹ: (**כא**) בַּיּוֹם הַהוּא - מוּסָב עַל מַה שֶׁאָמַר לְמַעְלָה מִקֵּץ אַרְבָּעִים שָׁנָה אֲקַבֵּץ אֶת מִצְרַיִם וְאָמַר בַּיּוֹם הַהוּא אַצְמִיחַ קֶרֶן מֶמְשָׁלָה לְבֵית יִשְׂרָאֵל, כִּי אַרְבָּעִים שָׁנָה נִשְׁלְמוּ בִּשְׁנַת מְלוֹךְ בֵּלְשַׁצַּר, כִּי נְבוּכַדְנֶצַּר מָלַךְ מ"ה שָׁנָה, וּבְנוֹ לְמָלְכוֹ כָּבַשׁ אֶת מִצְרַיִם, אִם כֵּן נִשְׁאֲרוּ מִשְׁנוֹתָיו ח"י שָׁנִים אֲוִיל מְרוֹדַךְ בְּנוֹ מָלַךְ כ"ג שָׁנִים אֶלָּא שֶׁנִּבְלְעָה שָׁנָה אַחַת בְּמַלְכוּת אָבִיו כִּי הַשָּׁנָה הָרִאשׁוֹנָה עָלְתָה לְזֶה וּלְזֶה הֲרֵי נִשְׁלְמוּ אַרְבָּעִים שָׁנָה בְּיוֹם שֶׁמַּת אֲוִיל מְרוֹדַךְ וּמָלַךְ בֵּלְשַׁאצַּר וְאָז נֶאֱמְרָה לְדַנִּיאֵל נְבוּאַת נִצְחוֹן פֶּרֶס כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: בִּשְׁנַת חֲדָה לְבֵלְשַׁאצַּר וכו' וַאֲרוּ וכו' דְּמְיָה לְדֹב (דניאל ז) וְעַל פֶּרֶס יֵאמַר, וּנְבוּאַת בִּיאַת פֶּרֶס עַל בָּבֶל הָיְתָה צְמִיחַת קֶרֶן לְבֵית יִשְׂרָאֵל כִּי עַל יְדֵי נִצְחוֹן פֶּרֶס יָצְאוּ חָפְשִׁי מִתַּחַת יַד בָּבֶל. **וּלְךָ אֶתֵּן** - רוֹצֶה לוֹמַר: אִז תּוּכַל לִפְתּוֹחַ פִּיךָ לְהוֹכִיחָם גַּם מִלִּבְּךָ כִּי אִז יִשְׁמְעוּ לְךָ בִּרְאוֹתָם שֶׁנְּבוּאָתְךָ מִתְקַיֶּמֶת. **וְיָדְעוּ** - וְאִז יֵדְעוּ שֶׁאֲנִי ה' נֶאֱמָן בְּמַאֲמָרוֹ:

כ פָּעֳלָתוֹ אֲשֶׁר־עָבַד בָּהּ נָתַתִּי לוֹ אֶת־אֶרֶץ מִצְרַיִם אֲשֶׁר עָשׂוּ לִי נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה: כא בַּיּוֹם הַהוּא אַצְמִיחַ קֶרֶן לְבֵית יִשְׂרָאֵל וּלְךָ אֶתֵּן פִּתְחוֹן־פֶּה בְּתוֹכָם וְיָדְעוּ כִּי־אֲנִי יְהוָה:

שי למורא

רְכוּשָׁהּ. **כ**) אֲשֶׁר עָשׂוּ לִי, שֶׁעָשׂוּ מִצְרַיִם רָעָה בְּמִשְׁעַנְתָּם שֶׁהִכְבִּיחוּ אֶת עֲזָרָתָם לְיִשְׂרָאֵל. **כא**) בַּיּוֹם הַהוּא, כְּמוֹ, בַּזְּמַן הַהוּא. אַצְמִיחַ קֶרֶן לְבֵית יִשְׂרָאֵל, אַצְמִיחַ קֶרֶן מֶמְשָׁלָה לְבֵית יִשְׂרָאֵל, וְזֶה בָּא עַל יְדֵי נִצָּחוֹן כּוֹרֶשׁ מֶלֶךְ פָּרַס עַל מַלְכוּת בָּבֶל, וְהוּא נָתַן לְיִשְׂרָאֵל לַחֲזֹר לְאֶרֶץ הַקֹּדֶשׁ וּלְהַתְחִיל לִבְנוֹת אֶת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. **וּלְךָ אֶתֵּן פִּתְחוֹן פֶּה**, לְךָ יְחֶזְקֵאל יְהֵא פִּתְחוֹן פֶּה לְהוֹכִיחָם, כִּי כֻּלָּם יִשְׁמְעוּ לְךָ, בִּרְאוֹתָם שֶׁנְּבוּאָתְךָ מִתְקַיֶּמֶת. **כִּי אֲנִי ה'**, נֶאֱמָן בְּמַאֲמָרוֹ.

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק: נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא יָשׁוּב רֵיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׂמֵּחַ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ:

שַׂמְּחֵנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא עַבְדֶּךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ, בִּמְהֵרָה יָבוֹא וְיָגֵל לִבֵּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מָגֵן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שֶׁנָּתַתָּ לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לִקְדֻשָּׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ

מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ, יִתְבָּרֵךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

הַמּוֹלָד: מוֹצָאֵי שַׁבָּת־קוֹדֶשׁ, שָׁעָה 11 בַּלַּיְלָה, 56 דַּקּוֹת וְ–10 חֲלָקִים.
רֹאשׁ חֹדֶשׁ שְׁבָט, בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי, הַבָּא עָלֵינוּ לְטוֹבָה.

קריאת התורה למנחת שבת קודש

י א וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בֹּא אֶל־פַּרְעֹה
כִּי־אֲנִי הִכְבַּדְתִּי אֶת־לִבּוֹ וְאֶת־לֵב עֲבָדָיו לְמַעַן
שִׁתִּי אֹתֹתַי אֵלֶּה בְּקִרְבּוֹ: ב וּלְמַעַן תְּסַפֵּר בְּאָזְנֵי
בִנְךָ וּבֶן־בִּנְךָ אֵת אֲשֶׁר הִתְעַלַּלְתִּי בְּמִצְרַיִם
וְאֶת־אֹתֹתַי אֲשֶׁר־שַׂמְתִּי בָם וִידַעְתֶּם כִּי־אֲנִי
יְהוָה: ג וַיָּבֹא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל־פַּרְעֹה וַיֹּאמְרוּ
אֵלָיו כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי הָעִבְרִים עַד־מָתַי
מֵאַנְתָּ לֵעָנֹת מִפָּנָי שַׁלַּח עַמִּי וְיַעַבְדֻנִי: (לוי) ד כִּי
אִם־מָאֵן אַתָּה לְשַׁלֵּחַ אֶת־עַמִּי הִנְנִי מֵבִיא מָחָר
אַרְבֶּה בִּגְבֻלֶךָ: ה וְכִסָּה אֶת־עֵין הָאָרֶץ וְלֹא יוּכַל
לִרְאֹת אֶת־הָאָרֶץ וְאָכַל | אֶת־יֶתֶר הַפְּלֵטָה
הַנִּשְׁאֶרֶת לָכֶם מִן־הַבָּרָד וְאָכַל אֶת־כָּל־הָעֵץ
הַצֹּמֵחַ לָכֶם מִן־הַשָּׂדֶה: ו וּמָלְאוּ בָתֶּיךָ וּבָתֵּי
כָל־עֲבָדֶיךָ וּבָתֵּי כָל־מִצְרַיִם אֲשֶׁר לֹא־רָאוּ
אֲבֹתֶיךָ וַאֲבוֹת אֲבֹתֶיךָ מִיּוֹם הֱיוֹתָם עַל־
הָאֲדָמָה עַד הַיּוֹם הַזֶּה וַיִּפֶן וַיֵּצֵא מֵעִם פַּרְעֹה:
(ישראל) ז וַיֹּאמְרוּ עַבְדֵי פַרְעֹה אֵלָיו עַד־מָתַי יִהְיֶה
זֶה לָנוּ לְמוֹקֵשׁ שַׁלַּח אֶת־הָאֲנָשִׁים וְיַעַבְדוּ
אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם הֲטֶרֶם תֵּדַע כִּי אָבְדָה
מִצְרָיִם: ח וַיּוּשַׁב אֶת־מֹשֶׁה וְאֶת־אַהֲרֹן אֶל־
פַּרְעֹה וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם לְכוּ עִבְדוּ אֶת־יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם מִי וָמִי הַהֹלְכִים: ט וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה
בִּנְעָרֵינוּ וּבִזְקֵנֵינוּ נֵלֵךְ בְּבָנֵינוּ וּבְבְנֹתֵינוּ בְּצֹאנֵנוּ
וּבִבְקָרֵנוּ נֵלֵךְ כִּי חַג־יְהוָה לָנוּ: י וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם
יְהִי כֵן יְהוָה עִמָּכֶם כַּאֲשֶׁר אֲשַׁלַּח אֶתְכֶם
וְאֶת־טַפְּכֶם רְאוּ כִּי רָעָה נֶגֶד פְּנֵיכֶם: יא לֹא כֵן
לְכוּ נָא הַגְּבָרִים וְעִבְדוּ אֶת־יְהוָה כִּי אֹתָהּ אַתֶּם
מְבַקְשִׁים וַיְגָרֶשׁ אֹתָם מֵאֵת פְּנֵי פַרְעֹה: ס

אגרות קודש

ב"ה, כ"ה טבת, תשי"ד
ברוקלין.

שלום וברכה!

...בנוגע לשאלתו אודות העתקתו... הנה לפלא על אנ"ש שי' אשר בהיותם במדינתם לפנים, שכל ענין של תורה ומצוה הי' קשור במס"נ וסכנות בפועל, ר"ל, בכ"ז לא נסוגו אחור ואדרבה עוד הלכו לפנים במרץ המתאים, ועתה כשבאו למקום אשר אין כל העלמות וכו' ובמדה ידועה י"ל שאדרבה עוד דורשים ומשבחים בעד עבודה בתורה ומצוה (אף שעדיין לא מסייעים כדבעי) הרי כאו"א מחפש לעצמו במרץ הכי גדול מצב שיוכל להיות יושב תחת גפנו הפרטי ותאנתו הפרטית מבלי להתחשב עם כל הענינים...

בברכת הצלחה בעבודתו בקדש.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לוח זמנים לשבוע פרשת וארא - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ה) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
באר שבע (ה)	6:40	6:39	8:37	8:38	9:13	9:13	10:07	10:08	12:20	12:22	17:00	17:06	17:28	17:33	16:45	17:44
חיפה (ה)	6:43	6:41	8:38	8:38	9:14	9:14	10:07	10:08	12:19	12:21	16:59	17:05	17:25	17:30	16:31	17:41
ירושלים (ה)	6:40	6:38	8:36	8:37	9:12	9:12	10:06	10:06	12:18	12:20	17:03	17:08	17:26	17:31	16:27	17:41
תל אביב (ה)	6:42	6:40	8:38	8:38	9:14	9:14	10:08	10:08	12:20	12:22	16:59	17:04	17:27	17:32	16:41	17:43
אוסטריה, וינה (ה)	7:41	7:36	9:03	9:02	9:50	9:50	10:36	10:36	12:34	12:36	16:28	16:36	17:05	17:13	16:17	17:27
אוסטרליה, מלבורן (ק)	6:14	6:21	9:04	9:09	9:50	9:54	11:04	11:08	14:06	14:07	20:45	20:43	21:16	21:13	20:24	21:26
אוקראינה, אודסה (ה)	7:37	7:33	9:04	9:03	9:50	9:49	10:37	10:37	12:36	12:38	16:36	16:44	17:12	17:20	16:25	17:33
אוקראינה, דונייצק (ה)	7:14	7:09	8:37	8:36	9:24	9:23	10:10	10:10	12:08	12:10	16:02	16:11	16:40	16:48	15:52	17:02
אוקראינה, דניפרופטרובסק (ה)	7:27	7:22	8:48	8:47	9:36	9:35	10:22	10:22	12:19	12:21	16:12	16:21	16:50	16:58	16:01	17:12
אוקראינה, ז'יטומיר (ה)	7:59	7:54	9:15	9:14	10:05	10:03	10:50	10:49	12:45	12:47	16:30	16:40	17:10	17:18	16:20	17:33
אוקראינה, קייב (ה)	7:53	7:47	9:08	9:07	9:58	9:56	10:43	10:42	12:37	12:39	16:22	16:31	17:02	17:10	16:12	17:25
איהוד אמירויות, אבו דאבי (ה)	7:08	7:08	9:15	9:16	9:48	9:49	10:44	10:45	13:02	13:04	17:55	18:00	18:21	18:26	17:39	18:36
איטליה, מילאנו (ה)	8:00	7:56	9:29	9:29	10:14	10:13	11:02	11:02	13:03	13:04	17:08	17:16	17:41	17:49	16:54	18:02
אקוואדור, קיטו (ה)	6:19	6:21	8:49	8:51	9:19	9:21	10:22	10:24	12:54	12:56	18:27	18:29	18:51	18:53	18:11	19:02
ארגנטינה, בואנוס איירס (ה)	5:57	6:03	8:46	8:50	9:28	9:32	10:41	10:44	13:39	13:40	20:10	20:08	20:40	20:37	19:49	20:49
ארגנטינה, בריילוצ'ה (ה)	6:31	6:38	9:21	9:27	10:10	10:15	11:26	11:30	14:32	14:33	21:18	21:15	21:53	21:49	20:57	22:03
ארה"ב, בולטימור (ה)	7:25	7:22	9:08	9:08	9:48	9:48	10:39	10:39	12:46	12:48	17:07	17:14	17:39	17:45	16:55	17:57
ארה"ב, ברוקלין (ה)	7:18	7:15	8:58	8:58	9:39	9:39	10:29	10:30	12:35	12:37	16:53	17:00	17:25	17:32	16:41	17:44
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ה)	7:18	7:15	8:59	8:59	9:40	9:39	10:30	10:30	12:36	12:38	16:53	17:00	17:25	17:32	16:41	17:44
ארה"ב, דטרויט (ה)	7:59	7:55	9:36	9:36	10:18	10:18	11:07	11:08	13:12	13:13	17:25	17:32	17:58	18:05	17:13	18:17
ארה"ב, האוסטון (ה)	7:18	7:16	9:17	9:18	9:52	9:53	10:47	10:47	13:01	13:03	17:45	17:50	18:12	18:16	17:30	18:27
ארה"ב, לוס אנג'לס (ה)	6:57	6:55	8:50	8:51	9:27	9:27	10:20	10:21	12:31	12:33	17:06	17:12	17:35	17:40	16:53	17:51
ארה"ב, מיאמי (ה)	7:09	7:08	9:14	9:15	9:48	9:48	10:43	10:44	13:00	13:02	17:52	17:56	18:18	18:22	17:37	18:32
ארה"ב, ניו הייבן (ה)	7:15	7:12	8:55	8:55	9:36	9:36	10:26	10:26	12:31	12:33	16:47	16:54	17:20	17:26	16:35	17:38
ארה"ב, פיטסבורג (ה)	7:41	7:38	9:23	9:22	10:03	10:03	10:53	10:54	12:59	13:01	17:18	17:25	17:50	17:56	17:05	18:08
ארה"ב, שיקגו (ה)	7:16	7:12	8:54	8:54	9:36	9:35	10:25	10:25	12:30	12:32	16:44	16:52	17:17	17:24	16:32	17:36
בוליביה, לה-פס (ה)	6:12	6:15	8:52	8:55	9:25	9:28	10:32	10:34	13:14	13:16	19:12	19:12	19:37	19:37	18:54	19:47
בלגיה, אנטוורפן (ה)	8:40	8:35	9:53	9:52	10:44	10:42	11:28	11:27	13:22	13:24	17:03	17:13	17:44	17:53	16:53	18:08
בלגיה, בריסל (ה)	8:39	8:33	9:53	9:52	10:44	10:42	11:28	11:27	13:22	13:24	17:05	17:15	17:45	17:54	16:55	18:09
ברזיל, סאן פאולו (ה)	5:33	5:37	8:17	8:21	8:52	8:56	10:02	10:04	12:50	12:51	19:03	19:03	19:25	19:24	18:40	19:35
ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ה)	5:23	5:27	8:06	8:10	8:41	8:44	9:50	9:53	12:38	12:39	18:45	18:45	19:12	19:11	18:27	19:21
בריטניה, לונדון (ה)	8:00	7:54	9:11	9:10	10:03	10:01	10:46	10:46	12:40	12:42	16:22	16:32	17:01	17:10	16:13	17:25
בריטניה, מנצ'סטר (ה)	8:17	8:11	9:21	9:20	10:16	10:14	10:58	10:57	12:48	12:50	16:20	16:30	17:03	17:13	16:13	17:29
גרמניה, ברלין (ה)	8:10	8:04	9:18	9:17	10:11	10:09	10:54	10:53	12:46	12:48	16:23	16:34	17:04	17:13	16:12	17:29
גרמניה, פרנקפורט (ה)	8:19	8:13	9:35	9:34	10:25	10:23	11:10	11:09	13:05	13:07	16:51	17:00	17:30	17:39	16:41	17:54
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ה)	5:28	5:33	8:14	8:17	8:50	8:54	10:00	10:03	12:51	12:52	19:12	19:11	19:32	19:31	18:46	19:41
הודו, מומבאי (ה)	7:15	7:15	9:27	9:28	9:59	10:00	10:57	10:58	13:18	13:20	18:21	18:25	18:46	18:50	18:06	18:59
הודו, פונה (ה)	7:10	7:10	9:23	9:24	9:55	9:56	10:53	10:54	13:14	13:16	18:18	18:22	18:43	18:46	18:03	18:56
הונגריה, בודפשט (ה)	7:27	7:23	8:51	8:51	9:38	9:37	10:24	10:24	12:23	12:25	16:19	16:28	16:56	17:04	16:08	17:18

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לוח זמנים לשבוע פרשת וארא - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
טורקיה, איסטנבול (ח)	7:23	7:20	9:03	9:03	9:45	9:44	10:34	10:35	12:40	12:42	16:56	17:03	17:29	17:35	16:44	17:47
יוון, אתונה (ח)	7:40	7:37	9:26	9:26	10:05	10:05	10:56	10:57	13:04	13:06	17:29	17:36	18:00	18:06	17:16	18:17
מולדובה, קישינב (ח)	7:46	7:42	9:11	9:12	9:58	9:57	10:45	10:45	12:44	12:46	16:42	16:50	17:18	17:26	16:31	17:40
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	7:13	7:13	9:26	9:25	9:57	9:58	10:54	10:56	13:15	13:17	18:18	18:22	18:43	18:47	18:03	18:56
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	4:59	5:08	7:56	7:48	8:47	8:52	10:05	10:09	13:17	13:18	20:17	20:13	20:56	20:51	19:56	21:06
נפאל, קטמנדו (ח)	6:56	6:55	8:59	8:58	9:32	9:33	10:27	10:28	12:43	12:45	17:30	17:35	17:57	18:02	17:16	18:12
סין, בייג'ין (ח)	7:34	7:31	9:16	9:16	9:57	9:57	10:47	10:48	12:53	12:55	17:13	17:20	17:45	17:51	16:58	18:03
סינגפור, סינגפור (ח)	7:12	7:14	9:43	9:40	10:11	10:13	11:13	11:15	13:44	13:46	19:15	19:17	19:39	19:41	18:59	19:50
פולין, ורשא (ח)	7:39	7:32	8:46	8:47	9:40	9:38	10:23	10:22	12:15	12:17	15:52	16:02	16:34	16:43	15:43	16:59
פרו, לימה (ח)	5:55	5:58	8:35	8:32	9:04	9:07	10:10	10:12	12:50	12:51	18:40	18:41	19:05	19:05	18:23	19:15
צרפת, ליאון (ח)	8:18	8:14	9:46	9:47	10:32	10:31	11:19	11:19	13:20	13:22	17:22	17:30	17:58	18:05	17:11	18:19
צרפת, פריז (ח)	8:39	8:34	9:58	9:59	10:48	10:46	11:33	11:33	13:30	13:32	17:23	17:32	17:59	18:08	17:11	18:22
קולומביה, בוגוטה (ח)	6:10	6:11	8:37	8:35	9:06	9:07	10:07	10:09	12:36	12:38	18:02	18:04	18:26	18:28	17:46	18:37
קנדה, טורונטו (ח)	7:48	7:44	9:22	9:22	10:06	10:05	10:54	10:54	12:57	12:59	17:09	17:17	17:40	17:47	16:54	18:00
קנדה, מונטריאול (ח)	7:31	7:27	9:00	9:00	9:45	9:44	10:33	10:33	12:34	12:36	16:38	16:46	17:12	17:20	16:26	17:33
קפריסין, לרנקה (ח)	6:53	6:51	8:45	8:44	9:22	9:22	10:14	10:15	12:25	12:27	16:57	17:03	17:26	17:32	16:44	17:43
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	9:11	9:04	10:08	10:10	11:07	11:04	11:48	11:47	13:35	13:37	17:00	17:11	17:45	17:55	16:51	18:12
רוסיה, מוסקבה (ח)	8:50	8:42	9:42	9:44	10:42	10:40	11:23	11:21	13:09	13:11	16:32	16:44	17:15	17:26	16:20	17:43
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	8:04	7:59	9:28	9:28	10:15	10:14	11:02	11:01	13:00	13:02	16:58	17:06	17:34	17:42	16:47	17:56
שוויץ, ציריך (ח)	8:09	8:04	9:33	9:33	10:20	10:19	11:06	11:06	13:05	13:07	17:07	17:15	17:39	17:47	16:51	18:00
תאילנד, בנגקוק (ח)	6:45	6:46	9:05	9:03	9:34	9:36	10:33	10:35	12:57	12:59	18:10	18:13	18:34	18:37	17:54	18:46

*) הזמנים נערכו על־פי תוכנת 'חזון שמים'.

סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי', ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח - התוועדויות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה. מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחרי ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחרי הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תפילת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעִדֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לִמְחוֹז חֶפְצֵנוּ לְחַיִּים וּלְשִׂמְחָה וּלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחֲזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכַּף כָּל־אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל־פּוּרְעָנִיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לָעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתִתְּנֵנִי לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רוֹאֵינוּ, וְתִגְמְלֵנוּ חֲסָדִים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תְּפִלָּתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

לזכות

לוי שי' **הלוי** בן חנה וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי ומשפחתו

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי' הלוי וזוגתו **מוריאל**

אילת ובעלה **גדעון יעקובסון**

יהושע הלוי וזוגתו **מעיין חנה**

אור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

●

לעילוי נשמת הרה"ח ר' **טובי'** ב"ר **יעקב** ע"ה

הרשמה כמנויים לדבר מלכות

03-9601001

DvarMalchus.org

חפשו 'דבר מלכות' בעמדות נדרים פלוס

לבקשות ושינויים: Israel@DvarMalchus.org

בארה"ב וקנדה: USA@DvarMalchus.org

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל: Office@Chazak.co.il

ללימוד שיחות קודש ומאמרים:

Lahak.org Chasidut.tv Otzar770.com

2304-3377